

Ifjúságügy – ifjúsági szakma, ifjúsági munka

Módszertani kézikönyv

Ifjúságügy

ifjúsági szakma, ifjúsági munka

Módszertani kézikönyv

Mobilitás-ISzT-ÚMK
Budapest, 2010

A kiadvány megjelenését
a Szociális és Munkaügyi Minisztérium
támogatta.

Szakmai támogatók:
Excenter Kutatóközpont,
Ifjúságügy Szakértőinek Társasága,

Szerkesztők:
Földi László, Nagy Ádám dr.

Szerzők:
Bakos István, Baranyi Éva, Beke Pál, Bodor Tamás, Böröcz Livia, Domokos Tamás, Földi László,
Gecse Simon Orsolya, Hegedűs László, Heves Andrea, Jásper András, Kárpáti Árpád, Katona Krisztina,
Király Viktor, Királyné Kőműves Judit, Kovács Erzsébet, Letenyeiné Mráz Márta, Mandák Csaba,
Nagy Ádám, Pálmai Éva, Papp Edina, Rapi István, Ruff Tamás, Salamon Judit, Schád László,
Szabó Zsuzsa, Székely Levente, Tarján Linda Eszter, Vajda Árpád

- Amennyiben
- kérdése van,
 - észrevételt tenne,
 - hibát vagy értelemzavaró dolgot észlel,
 - tönkrement a kapocs,
 - betelt a könyv,

írjon e-mailt a konyv@excenter.eu vagy a kapcsoskonyv@mobilitas.hu címre!

Kiadja
a Foglalkoztatási és Szociális Hivatal – Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat,
az Ifjúság szakmai Társaság Alapítvány és
az Új Mandátum Kiadó

Felelős kiadó:
Nagy Ádám dr., Pirisi Károly

Felelős főszerkesztő:
Nagy Ádám dr., Veres Judit Inez

Nyelvi lektor:
Járosi Éva

Design & Layout:
Krauter Tamás

Nyomás:
Kánai Nyomda
Felelős vezető:
Kánai József

ISBN 978-963-87766-9-3
ISSN 2060-8136

Megrendelhető:
konyv@excenter.eu
kapcsoskonyv@mobilitas.hu

ELŐSZÓ

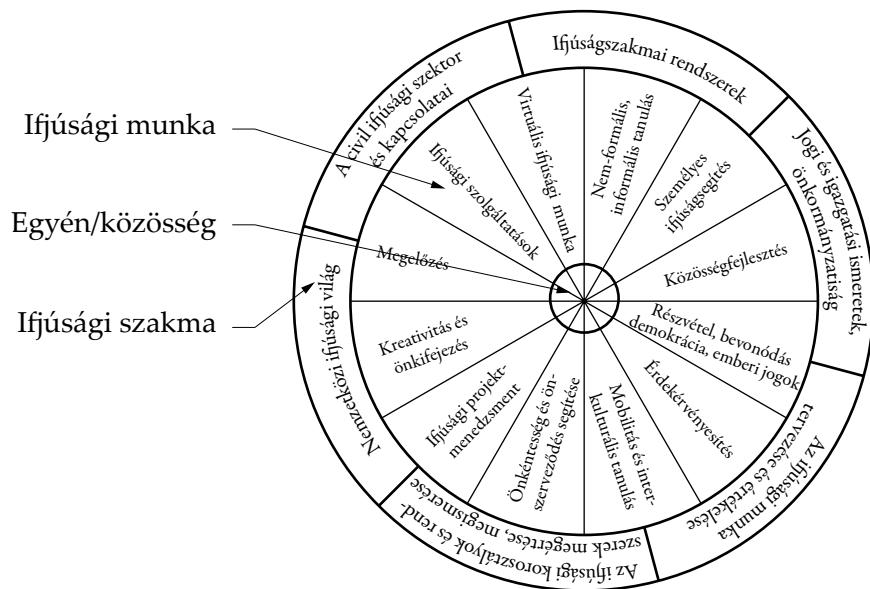
Az Ifjúságiügy, ifjúsági munka, ifjúsági szakma című módszertani kézikönyvet tartja kezében az Olvasó. A könyv folytatása és gyakorlati kiegészítője a hasonló nevű elméletalkotó könyvnek, amelyet szándékaink szerint egy szöveggyűjtemény tesz majd teljessé.

Olyan módszertani gyűjteményt szerettünk volna létrehozni, amely a „tan-könyv” elméletalkotó jellegét kiegészítve gyakorlati-módszertani támogatást ad az ifjúságsegítőknak, ifjúsági szakértőknek, hallgatóknak, „terepen dolgozóknak”, szakembereknek, ifjúsági szervezeti tagoknak, vezetőknak, önkénteseknek, az ifjúsági korosztályokkal is foglalkozó civil fejlesztőknek, kutatóknak, elméletalkotó szakembereknek, azaz *mindenkinek, aki az ifjúságiügy érintettje*. Könyvünk elsősorban nekik szól.

Az ifjúsági tevékenységeknek három halmazát ismerjük. A modell közép-pontjában maga az egyén (illetőleg közössége) áll, akiről az ifjúsági tevékenység tulajdonképpen szól. Az első hagymahéjon belül azon tevékenységek találhatók, amelyek közvetlen szereplője az egyén (közösség). E megközelítés a vertikális ifjúsági munka. A középső hagymahéjon az ifjúsági szakmába tartozik minden olyan tevékenység, amely csak közvetett módon kerül kapcsolatba magával az egyénnel (közösséggel), „pusztán” szervezi azt, kereteit adja meg, megalkotja szintetizáló elméleteit. A külső hagymahéj, az ifjúságiügy, a horizontális ifjúsági megközelítés terepe, az ifjúsági tevékenységek határterületei, a más szakmához történő kapcsolódások találhatók itt.

- a) Ifjúsági munkának nevezzük tehát azt a tevékenységet, amely az ifjúsági korosztályokkal közvetlen kapcsolatban lévő szakmai szereplők a korosztályokkal kapcsolatos valamennyi interakcióját foglalja egybe.

- b) Az ifjúsági szakmába tartozik mindazon tevékenység, amely tartalmában, módszertanában segítséget adhat a közvetlen ifjúsági munkának.
- c) Ifjúságügy: bármi, aminek ifjúsági vonatkozása van, így ifjúságügy a tandíj-hitel, a Gyes, a gyermekékeztetés, az ifjúsági kultúra, az ifjúsági média stb. (horizontális megközelítés).

Ebből mi a horizontális megközelítéssel kevésbé, az ifjúsági szakmával és ifjúsági munkával behatóan foglalkozunk.

Ifjúságügy, ifjúsági szakma, ifjúsági munka célcsoportjainak korosztályi meghatározása

Általánosságban vizsgálva a már önmagukért való felelősségvállalás képessége és a kortárs csoport felé való orientáció megjelenésétől (a pszichológia ezt a fogalmat átpartolásnak nevezi), azaz a leválás jellegzetessé válásával, a már nem csak önmagáért való felelősségvállalásig (munkahely, családalapítás stb.) tartozókat tekintjük az ifjúsági korosztályokhoz tartozóknak. A célcsoport tehát életkorhoz kötve a 8–10 éves gyermekektől a 25–30 éves fiatal felnőttekig tart, függően az egyéni, családi, közösségi és kulturális sajátosságoktól. Az ide tartozó korosztályokat nevezzük ifjúságnak, az ifjúságügy célcsoportjának.

Ezen belül az egyéneket természetesen különböző szempontok alapján különböző csoportokba sorolhatjuk, függően a felosztás és a vizsgálódás céljától (lásd a túloldali táblázatot).

Jelen kiadványban az alábbi három, viszonylag homogén korcsoport között tesszük különbséget:

- a gyerekek (kb. 8/10 éves kortól – kb. 14 éves korig),
- a serdülők (kb. 15 éves kortól – kb. 18 éves korig),
- és a fiatal felnőttek (kb. 19 éves kortól – kb. 25/30 éves korig),

Az ifjúsági korosztályokat alapvetően három határcsoport éri: a család, az iskola (munka) és a szabadidős szféra mintái. Tehát az elsődleges szocializációs terep: a család és a másodlagos szocializációs terep: az iskola (óvoda, munka), mellé felzárkózik egy harmadlagos (szabadidős) szocializációs terep (az egyén életében is ilyen sorrendben jelentkező): a kortárs csoportok (mint nem mesterségesen hierarchizált csoportok), plázák, internet, a média, a kisközösségi együttműködés stb. világa. Az ifjúsági szakmabeliek feladata az önmagáért és közösségeiért felelős polgárrá válás mással nem helyettesíthető segítése elsősorban a harmadlagos

	Pszichológia (személyiség)	Szociológia (közösség)	Jog (igazgatás)	Pedagógia (tanulás)
gyermek	0–6 kisgyermek kb. 7–10 gyermek	0–18	0–18 (iskolakötelezettség) 0–14 cselekvőképesség (ptk) büntethetőség kizárása (btk) 0–24 (Gyermekvédelem)	0–12 (általános, alapfokú oktatás célcsoportja – alsó tagozat 6+6 modellben)
serdülők (adoleszcencia)	kb. 10–18 (nemi éréis kezdet)	–	14–18 korlátozott cselekvő- képesség (Ptk), 14–18 korlátozott büntethe- tőség (14–18)	13–18 (nagyjából a középfokú oktatás célcsoportja)
Fiatalfelnőttek	kb. 18-	kb. 18–	15–26 (GYIA) 13–29 Európai Unió 20– (Btk. Életfogytiglan büntethetőség)	18– (felsőfokú oktatás)
megjegyzés	A pszichológia soha nem az életkorhoz, hanem az egyén szemé- lyiségefejlődésé- nek egy adott mozzanatahoz kötődik a vizsgáló- dásait, felosztá- sát, ebből adó- dóan a számok csak irányadók.	A szociológia a társadalom és a közösség, az egyének egymáshoz való viszonyait, működése szempontjából vizsgálódik. Fő felosztása gyermek, fiatal felnőtt, középkorú és idős, de vizsgálatait során mindig az adott helyzetnek megfelelő pontos célcsoport meghatározást alkalmaz.	A jog az egységesség érdekében csak a kor számbeli meghatározását tudja értékelni, ezért nem tudja figyelembe venni sem az egyéni sajátosságokat, sem közösségi körülményeket.	A pedagógia a tanulási módok és igények alapján csoportosítja a korosztályokat. A tanár, az ifjúságsegítő szem- szögekből más-más hozzáállást, módszertant igényel az egyes korcsoportokkal való foglalkozás.

szocializációs terepen folyó munkával, de (re)szocializációs szükséghelyzetben akár valamennyi szocializációs terepen.

A kézikönyv legtöbb fejezetében többször utalunk kulcskompetenciákra. A kulcskompetencia az ismeretek, készségek és attitűdök transzferábilis (más helyzetekre átvihető), többfunkciós (különböző célokra alkalmazható) egysége, amellyel mindenkinek rendelkeznie kell ahhoz, hogy személyiségét kiteljesítse és fejleszthesse, be tudjon illeszkedni a társadalomba és foglalkoztatható legyen. A kulcskompetenciákat, a kötelező oktatás illetve képzés időszaka alatt kell elsajátítani. A későbbiekben, az egész életen át tartó tanulás során mindenféle tanulás alapját ezek a kompetenciák képezik. A kulcskompetenciák az élet során nyújtott megfelelő egyéni teljesítmény, munka és a későbbi tanulás előfeltételei.

Az Európai Unióban elfogadott kulcskompetenciák

Az európai oktatási és képzési rendszerekkel kapcsolatos célkitűzések nyomán követésének részletes munkaprogramja (2002/C 142/01).

Kompetencia	Meghatározás
Anyanyelvi kommunikáció	A kommunikáció a gondolatok, érzések és tények szóbeli és írásbeli formában történő kifejezésének és értelmezésének képessége (szövegértés, beszéd, olvasás és írás), valamint a megfelelő módon történő nyelvi érintkezés képessége a társadalmi és kulturális kontextusok teljes skáláján – az oktatásban és képzésben, a munkahelyen, otthon és a szabadidőben.
Idegen nyelvi kommunikáció	Az idegen nyelvi kommunikáció nagyjából ugyanazokat a fő területeket öleli fel, mint az anyanyelvi kommunikáció: a gondolatok, érzések és tények szóban és írásban történő megértésének, kifejezésének és értelmezésének alapja (szövegértés, beszéd, olvasás és írás) a társadalmi kontextusok megfelelő skáláján – a munkahelyen, otthon, a szabadidőben, az oktatásban és képzésben – az egyén igényei vagy szükségletei szerint. Az idegen nyelvi kommunikáció olyan készségeket is igényel, mint a közvetítéshez és a kultúrák közötti megértéshez kapcsolódó készségek. A nyelvtudás foka a négy dimenzióban, a különböző nyelveken, valamint az egyén nyelvi környezetétől és örökségétől függően eltérő lehet.

Matematikai, természet-tudományi és technológiai kompetenciák	A matematikai kompetencia magában foglalja az összeadás, kivonás, szorzás, osztás, a százalékok és a törtek használatát fejben és írásban végzett számítások során, különféle mindennapi problémák megoldása céljából. A hangsúly inkább a folyamaton, mint annak kimenetén van, azaz inkább a tevékenységen, mint az ismereteken. A természettudományi kompetencia a természeti világ magyarázatára szolgáló ismeretek és módszerek használatára való képesség és hajlam. A technológiai kompetencia ennek a tudásnak és módszertannak az értő alkalmazása akkor, amikor az ember a természeti környezetet felismert igényeinek vagy szükségleteinek megfelelően átalakítja.
Digitális kompetencia	A digitális kompetencia az elektronikus média magabiztos és kritikus alkalmazása munkában, szabadidőben és a kommunikáció során. E kompetencia a logikus és kritikus gondolkodáshoz, a magas szintű információkezelési készségekhez és a fejlett kommunikációs készségekhez kapcsolódik. Az információs és kommunikációs technológiák alkalmazásával kapcsolatos készségek a legalapvetőbb szinten a multimédiás technológiájú információk keresését, értékelését, tárolását, létrehozását, bemutatását és átadását, valamint az internetes kommunikációt és a hálózatokban való részvétel képességét foglalják magukban.
A tanulás tanulása	A „tanulás tanulása” a saját tanulás önállóan és csoportban történő szervezésének és szabályozásának a képességét foglalja magában. Részt képezi a hatékony időbeosztás, a problémamegoldás, az új tudás elsajátításának, feldolgozásának, értékelésének és beépítésének, valamint az új ismeretek és készségek különböző kontextusokban – otthon, a munkahelyen, oktatásban és képzésben – történő alkalmazásának a képessége. Általánosabban fogalmazva a tanulás tanulása erőteljesen befolyásolja, hogy az egyén mennyire képes saját szakmai pályafutásának irányítására.
Személyközi és állampolgári kompetenciák	A személyközi kompetenciákhoz tartoznak mindazok a viselkedésformák, amelyeket az egyénnek el kell sajátítania ahhoz, hogy képes legyen hatékony és konstruktív módon részt venni a társadalmi életben, és szükség esetén meg tudja oldani a konfliktusokat. A személyközi készségek nélkülözhetetlenek a hatékony személyes és csoportos érintkezéshez, és mind a köz-, mind a magánéletben alkalmazhatók.
Vállalkozói kompetencia	A vállalkozói kompetenciának egy aktív és egy passzív összetevője van. Magában foglalja egyrészt a változás kiváltására való törekvést, másrészt a külső tényezők által kiváltott újítások elfogadásának, támogatásának és alkalmazásának a képességét. A vállalkozói kompetencia része az egyén felelőssége saját – pozitív és negatív – cselekedetei iránt, a stratégiai szemléletmód kialakítása, a célok kitűzése és elérése, valamint a sikerorientáltság.
Kulturális kompetencia	A ’kulturális kompetencia’ a gondolatok, élmények és érzések különféle módon – többek között zene, tánc, irodalom, szobrászat és festészet – történő kreatív kifejezésének fontosságát foglalja magában.

A kézikönyvben a csoportos, vagy egyéni tanulási helyzeteket bemutató gyakorlatok, példák is a fenti kompetenciák fejlesztését célozzák, ebből adódóan a gyakorlatok és a konklúziók több helyen tartalmazzák a fejleszteni kívánt kompetenciákat, jelezve ezzel a várható tanulási eredményt, a jelentkező készségfejlődést, valamint a lehetséges attitűdváltozást.

Csoport és közösségirányító szerepek és azok megnevezése

A könyvben gyakran találhatóak a csoportok, közösségek irányítását, koordinálását célzó szerepek (csoportvezető, gyakorlatvezető, facilitátor, moderátor, ifjúságsegítő, foglalkozásvezető, projektvezető) megnevezései. Ezek minden esetben az adott helyzetben legrelevánsabb változatban olvashatóak. A pontos értelmezés érdekében ezeket a szerepneveket az alábbiakban megmagyarázzuk:

Csoportvezető	a fiatalok csoportjának alulról legitimált hangadója, vezéregyenysége, vagy a csoport által felkért felnőtt vezetője. Huzamosabb időre legitimált személy. Fölérendelt csoporttag.
Gyakorlatvezető	az a személy, aki a gyakorlatot biztonságos tanulási körülmények között szakszerűen levezeti a csoport számára, előre jól megtervezett keretek között és előre meghatározott kimenet irányába. Rövid időre legitimált személy. Mellé vagy fölérendelt szereplő. Általában nem tagja a csoportnak.
Facilitátor	általában döntéshozatal, tervezés, problémamegoldás, ötletgyűjtés, értékelés és párbeszéd megvalósításához alkalmazott közreműködő megnevezése. A folyamatot előre nem megtervezett eredmény irányába, de előre meghatározott mederben tartja. Rövid időre legitimált személy. Mellérendelt, egyenrangú szereplő. Nem tagja a csoportnak.

Moderátor	(latinul: mérséklő) az a személy aki, különösen vitás helyzetekben segíti a konszenzus, együttműködés létrejöttét, útmutatásával irányítja és mederben tartja kommunikációt. Rövid időre legitimált személy. Mellérendelt, egyenrangú szereplő. Soha nem tagja a csoportnak.
Ifjúságsegítő	közvetlenül fiatalokkal, azok csoportjával foglalkozó szakemberek gyűjtőfogalma. Hosszú időre legitimált személy. Mellé vagy fölérendelt szereplő. Tagja a csoportnak. (lásd: Én az ifjúságsegítő fejezet)
Foglalkozásvezető	akár több gyakorlatot is magába foglaló foglalkozás vezetője. Mellé vagy fölérendelt szereplő. Időben jól behatárolt időre legitimált személy. Általában nem tagja a csoportnak.
Projektvezető	egy közös cél érdekében megvalósítandó, időben jól behatárolható feladatcsomag végrehajtásának irányítója. Főlérendelt, hosszabb időre legitimált szereplő. A megvalósításban tagja a csoportnak.
Tanulássegítő:	az a személy, aki a tanulási folyamatban (csoportos vagy egyéni) biztonságos tanulási körülményeket teremt és szakszerűen segíti az előre, közösen meghatározott tanulási célok irányába a folyamatokat. Rövid vagy hosszabb időre legitimált mellérendelt szereplő, aki általában nem tagja a csoportnak.

Könyvünk célja tehát összegyűjteni, továbbfejleszteni és bemutatni az ifjúságügy, ifjúsági szakma, ifjúsági munka módszertanát és technikáit. Az ifjúsági szektorban tevékenykedők többsége szerint ugyanis az ifjúsági tevékenység csakúgy mint két évtizede a szociális szektor, mára önálló szakmává érett.

A kapcsos könyv felépítéssel praktikus és elméleti célunk is van: Elméleti megfontolásunk legfőbbike, hogy megítélésünk szerint az ifjúságügy dinamikus és nem statikus rendszer, praktikus okunk pedig az, hogy nem hisszük, hogy bármelyikünk birtokolná a terület teljes tudástárát. Így arra biztatjuk az Olvasót, hogy ossza meg velünk a szerkezetbe illeszthető és a tartalomba illő tapasztalatait, módszereit, hogy az a későbbiekben valamennyiünk közös kincse legyen.

HASZNÁLATI ÚTMUTATÓ

Módszertani kézikönyvünk ún. kapcsos könyv formában lát napvilágot, ami azt jelenti, hogy a folyamatosan jelenik meg a tartalom, azaz a kiadványt folyamatosan (várhatóan évente egyszer) kiegészítjük és frissítjük.

Mindamellettt igyekszünk úgy szerkeszteni a könyvet, hogy az könnyen kereshető, a benne lévő információk hamar elérhetőek legyenek.

Az A) bevezető és a B) Én, az ifjúságsegítő részen túl az alábbi 18 fejezet szerint épülnek fel a fő részek:

I. Ifjúsági munka

- C) Nem-formális, informális tanulás
- D) Személyes ifjúságsegítés – Kortárs és felnőtt segítés, coaching, információ és tanácsadás
- E) Közösségfejlesztés
- F) Részvétel, bevonódás, demokrácia, emberi jogok – a helyi ifjúsági munka
- G) Érdekérvényesítés – konfliktuskezelés, képviselő, döntéshozatal, lobbizás
- H) Mobilitás és interkulturális tanulás,
- I) Önkéntesség és segítése – Civil ifjúsági munka
- J) Ifjúsági projektmenedzsment
- K) Kreativitás és önkifejezés
- L) Megelőzés és egészségfejlesztés
- M) Intézményesült ifjúságsegítői szolgáltatásformák – a rendszeres és a folyamatos együttléti élményére alapuló ifjúsági területek (klubok és táborok)
- N) Virtuális ifjúsági munka

II. Ifjúsági Szakma

- O) Ifjúságsszakmai rendszerek – feladat, humán és pénzügyi rendszerek
- P) Ifjúság és jog
- Q) Az ifjúsági munka tervezése és értékelése – stratégia, cselekvési terv, monitoring
- R) Az ifjúsági korosztályok és rendszerek megértése, megismerése – kutatás, felmérés, elemzés
- S) Nemzetközi ifjúsági világ – Európai és nemzetközi rendszerek ismerete
- T) A civil ifjúsági szektor és kapcsolatai

Egy fejezet 3 fő részből áll:

- Elméleti bevezető
- Gyakorlatok
- Jó példák, mintaértékű kezdeményezések

Példa

- A4) A közreműködők rész
- J) Az ifjúsági projektmenedzsment fejezet
- P) a jogi és igazgatási ismeretek, önkormányzatiság fejezet

A fejezeten belül az oldalszámozás folyamatos.

A megkapott kiegészítések, frissítések során két eset lehetséges:

- i) Új anyagot kap kézhez
- ii) Elavult anyag javítását kapja kézhez

Mindkét esetben az anyaghoz kap egy műveleti útmutatót a teendőkel.

Példa

- A K téma K1/12–13 oldalát cserélje ki a most megkapott anyag K1/12–13 oldalára
- Az G téma G2/13–16 oldalát cserélje ki a most megkapott anyag G2/13–16 oldalára
- A H téma H3/8 oldala után illessze be a H3/9–14 oldalakat

A fejezet első oldala minden esetben tartalmazza az adott fejezet címét, rövid összefoglalóját és tartalomjegyzékét.

Bizonyos fejezetekhez mellékletek tartoznak (pl.: iratminták) ezek **M** megjelölést kaptak.

Példa

- 9M2 A 9-es téma második melléklete

TARTALOMJEGYZÉK

A) Bevezető

- A1) Előszó
- A2) Használati útmutató
- A3) Tartalomjegyzék
- A4) Közreműködők

B) Én az Ifjúságsegítő

Ifjúsági munka

- C) Nem-formális, informális tanulás
- D) Személyes ifjúságsegítés – Kortárs és felnőtt segítés, coaching, információ és tanácsadás
- E) Közösségfejlesztés
- F) Részvétel, bevonódás, demokrácia, emberi jogok – a helyi ifjúsági munka
- G) Érdekvéonyesítés – konfliktuskezelés, képviselet, döntéshozatal, lobb
- H) Mobilitás és interkulturális tanulás
- I) Önkéntesség és segítése – Civil ifjúsági munka
- J) Ifjúsági projektmenedzsment
- K) Kreativitás és önkifejezés
- L) Megelőzés és egészségfejlesztés
- M) Intézményesült ifjúságsegítői szolgáltatásformák – a rendszeres és a folyamatos együttlét élményére alapuló ifjúsági területek (klubok és táborok)
- N) Virtuális ifjúsági munka

Ifjúsági szakma

- O) Ifjúságsszakmai rendszerek – feladat, humán és pénzügyi rendszerek
- P) Ifjúság és jog
- Q) Az ifjúsági munka tervezése és értékelése – stratégia, cselekvési terv, monitoring

- R) Az ifjúsági korosztályok és rendszerek megértése, megismerése – kutatás, felmérés, elemzés
- S) Nemzetközi ifjúsági világ – Európai és nemzetközi rendszerek ismerete
- T) A civil ifjúsági szektor és kapcsolatai

KÖZREMŰKÖDŐK

Szerkesztők

Földi László pedagógus végzettséggel, változásmenedzsment tanácsadói oklevéllel rendelkezik. 1992 óta foglalkozik ifjúsági munkával és ifjúságpolitikával. 5 évig civil szervezeteknél önkéntesként, majd 1997-től az állami szektorban dolgozott. 1993–1996 között az Országos Gyermek és Ifjúsági Parlament ügyekért felelős alelnöke volt. 1998-tól a Mobilitás Ifjúsági Szolgálat igazgatója. 2006-ig nemzetközi ügyekért felelős igazgató, 2007-től pedig általános igazgatóként dolgozott, 2009 júliusa óta ifjúságiügyi szakmai főtanácsadóként dolgozik. 1999 óta képző, főbb szakterülete az interkulturális tanulás, a változásmenedzsment, az állami ifjúságpolitika és az ifjúságsegítői munka.

Nagy Ádám dr. 1972-ben született Budapesten. Mérnök, közgazdász, politológus, tanár és jogász. Pedagógiából doktorált. Az Információs Társadalom és Trendkutató Központ korábbi igazgatója, alapítója az *Új Ifjúsági Szemlének* és volt főszerkesztője a *Civil Szemlének*, korábbi vezetője az Excenter Kutatóközpontnak. Jelenleg a Nemzeti Civil Alapprogram Tanácsának elnöke.

Járosi Éva 1970-ben született, végzettsége szerint angol tanár. A civil szervezetek életébe a Nyitott Képzések Egyesületen, a Magyar Népfőiskolai Társaságon és a Budapest Környéki Népfőiskolai Szövetségen keresztül főiskolásként, egyetemistaként kapcsolódott be. 1998–2006 között, a Mobilitás munkatársaként, az Európai Bizottság Fiatalok Európáért, majd Ifjúság 2000–2006 Programja nemzeti irodájában ifjúsági cserékkel, képzési és fejlesztő programokkal foglalkozott. Az utóbbi években – míg életében a kiskorúak a főszerep – alkalmanként ifjúsági célú kiadványokat, dokumentumokat fordít, lektorál, emellett az ELTE humánökológus hallgatója.

Szerzők

B) ÉN, AZ IFJÚSÁGSEGÍTŐ

Földi László Lásd a szerkesztők között

I. IFJÚSÁGI MUNKA

C) NEM-FORMÁLIS, INFORMÁLIS TANULÁS

Kovács Erzsébet képző, felnőttképzési tanácsadó. Közművelődés-magyar szakos egyetemi diplomával előbb a gyöngyösi Mátra Művelődési Központban dolgozott, majd 1987-től 1997-ig kormányzati köztisztviselő volt. 1994-96 között a Művelődési és Köznevelési Minisztérium Ifjúsági Főosztályát vezette, ahol részt vett a Gyermek és Ifjúsági Alap(program) és a Mobilitás Ifjúsági Szolgálat létrehozásában. 1997-től részese a felsőoktatási Európa-tanulmányi Központok megalakításának, később az Új Magyarország Fejlesztési Terv előkészítésének. Ma eredeti szakterületén, a felnőttképzésben dolgozik, 32 országban végzett képzői és tanácsadói munkát.

D) SZEMÉLYES IFJÚSÁGSEGÍTÉS – KORTÁRS- ÉS FELNŐTTSEGÍTÉS, COACHING, INFORMÁCIÓ ÉS TANÁCSADÁS

Tarján Linda Eszter 1982-ben született Esztergomban. Szakmai múltjának első állomásaként a Magyar Ifjúsági Vöröskereszt Esztergom Területi Szervezetének elnökeként tevékenykedett, később pedig Litvániában egy ifjúsági szervezetnél munkálkodott. Miután szociálpedagógusként lediplomázott, egy évet Németországban töltött, ahol értelmileg akadályozott gyermekek iskolájában látta el feladatát. Külföldi tartózkodása után hazatérve gyógypedagógiát tanult, valamint szülővárosának gyermekjóléti szolgálatánál fiatalok oktatásával és nevelésével foglalkozott. A hazai ifjúsági munkáról több ízben tartott előadást nemzetközi konferenciákon és kongresszusokon, külföldön szerzett szakmai tapasztalatait pedig itthon kamatoztatta. Kiemelkedő szakmai tevékenységéért a Ma-

gyar Köztársaság oktatási minisztere Köztársasági ösztöndíjat adományozott. Jelenleg a Magyar Vöröskereszt főállású dolgozója.

Letenyeiné Mráz Márta pedagógus, művelődésszervező, felnőttképzési menedzser és ifjúsági szakértő. A szekszárdi fiatalok és civil szervezetek alapították meg 1998-ban a Polip Ifjúsági Információs és Tanácsadó Irodát, melynek szakmai vezetője 2007-ig. Számos hazai és nemzetközi projektet menedzsel. 1998-2003-ig a Szekszárdi Gyermek és Ifjúsági Önkormányzat felnőtt segítője. 1998-2007-ig az Ifjúságért Önkormányzati Szövetség elnökségi tagja. Több civil szervezet alapítója, rendes és vezetőségi tagja. 2004 óta ifjúságsegítőket oktat az PTE Illyés Gyula Főiskolai Karon, illetve vizsgálónökként is tevékenykedik. Képzési területek: animáció, tanácsadás módszertana, emberi jogok, közösségfejlesztés, konfliktuskezelés. Jelenleg a Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat igazgatóhelyettese és az akkreditált képzések felelőse.

Bakos István ifjúsági képző, romológus, pedagógus és életmód-tanácsadó. 1999 óta dolgozik az ifjúsági szektorban hátrányos helyzetű - főként roma és gyermekvédelmi támogatásban felnövő - fiatalok tehetséggondozásával, csoportépítésével, illetve kortárssegítő fiatalok képzésével. 2000 óta közel 150 projektben dolgozott különböző szerepekben. Tagja a MOISZ Képzői Körének. Több civil szervezet alapítója, személyes ifjúsági munkát főként a Velencei-tó térségében valósít meg. Romológusként egy országos, roma közösségfejlesztőket támogató hálózat koordinátora.

E) KÖZÖSSÉGFEJLESZTÉS

Beke Pál 1943-ban született. Szakmája szerint mépművelő volt. Egy évtizedes szakmai gyakorlatot követően került a Népművelési Intézetbe 1975-ben; különféle beosztásokat betöltve haláláig ennek jogutódjában, a Magyar Művelődési Intézetben dolgozott. A '70-es évek utolsó harmadától részese volt a művelődési otthoni szakmai munka megújításának,

a közösségfejlesztés hazai honosításának és elterjesztésének. Több száz cikkben, tanulmányban, több önálló kötetben szorgalmazta az emberek élethelyzetére és problémáira nyitott, annak megoldására törekvő intézményrendszer kialakulását és működését, a helybeliek óhaja szerinti művelődési otthoni működtetést.

Hegedűs László Kőrmenden született, 36 esztendő, hét éve a város, két éve a kistérség ifjúsági referense. A Kőrmendi Kulturális Központban dolgozik, mint programszervező. Az NYME-ATFK-n szerezte diplomáját, művelődésszervező szakon. 13 évig zenélt a Secret Valley alternatív zenekarban, 8 évig volt a helyi VTV-ben, a Blődület című ifjúsági magazinnak szerkesztő-műsorvezetője, így a fiatal korosztály számára is ismert személy. Nevéhez kötődik a Kőrmendi Ifjúsági Önkormányzat (KIÖ), valamint az Alternatív Diák Időtöltő (ADI) klub létrehozása, vezetése. 2008-ban MOBILITÁS díjjal ismerték el eddigi tevékenységét.

F) RÉSZVÉTEL, BEVONÓDÁS, DEMOKRÁCIA, EMBERI JOGOK – A HELYI IFJÚSÁGI MUNKA

Pálmai Éva 1983-ban született Budapesten. Tanulmányait Egerben, majd Debrecenben folytatta olasz-művelődésszervező szakon. 2007-2009 májusa között az Őrhegy Egyesületnél dolgozott, ahol főként a Kamaszparlament programjainak koordinálása volt a fő feladata. Ügyvezetóként képviseli a KREATIVY Nonprofit Kft-t, amelynek fő profiljában képzési, kulturális tevékenységek állnak. 2009 májusától a Bükki Hegyhát mikro-térségben dolgozik, mint ifjúsági referens és koordinálja a helyi ifjúsági szakmai munkát.

Papp Edina 1983-ban született Ózdon. Tizenhárom éves kora óta aktív tagja az Ózd térségében működő Kamaszparlament ifjúsági szervezetnek, 1998-2002 között kamasz-miniszterelnök, amely időszak alatt többször képviselte Magyarországot ifjúsági világkonferenciákon. 2006-ban vég-

zett angol nyelvű gazdálkodási szakon a Nemzetközi Üzleti Főiskolán, 2008-ban ifjúsági szakértőként a Pécsi Tudományegyetemen, jelenleg a Corvinus Egyetem nemzetközi kapcsolatok szakos végzős hallgatója. 2005 óta nemzetközi koordinátor, Bükk Hegyhát és Lincolnshire Fennland térségek közötti együttműködés előmozdítója - 2006-tól az Őrhegy Egyesület alkalmazásában. 2008-ban alapított Ifjúsági Innovációs Központ ügyvezetőjeként elsősorban az ifjúság helyben tartása és a térségi fejlesztésekbe történő stratégiai bevonásával foglalkozik.

Földi László Lásd a szerkesztők között

G) ÉRDEKÉRVÉNYESÍTÉS – KONFLIKTUSKEZELÉS, KÉPVISELET,
DÖNTÉSHOZATAL, LOBBI

Böröcz Livia 1980-ban született Pécsen. Művelődésszervező főiskolai diplomáját Kaposváron, egyetemi, majd ifjúsági szakértő végzettségét Pécsen szerezte. 2004-től Pécsvárad ifjúsági referenseként a helyi - kistérségi - ifjúsági élet segítője, amely munkájának fókuszában a helyi ifjúsági érdekképviselet, főként a gyermek és ifjúsági önkormányzatok állnak. A Dél-Dunántúli Regionális Ifjúsági Tanács miniszteri delegáltja, az NCA Demokrácia- és partnerség fejlesztési Kollégiumának tagja.

H) MOBILITÁS ÉS INTERKULTURÁLIS TANULÁS

Baranyi Éva 1958-ban született, első szakmája szerint textiltervező-rajzó, hivatása az emberekkel való foglalkozás, a gyerek-és ifjúsági korosztály. Andragógus végzettséget szerzett, 15 éves államigazgatási gyakorlat után ma mindhárom szektorban képzőként dolgozik, kiemelt témája a hátrányos helyzet kapcsán számos fejlesztő projektben közreműködött fejlesztőként, képzőként.

I) ÖNKÉNTESSEG ÉS ÖNSZERVEZŐDÉS SEGÍTÉSE – CIVIL IFJÚSÁGI MUNKA

Király Viktor 1976-ban született magyar nyelv és irodalom szakos középiskolai tanár, esztéta. A veszprémi Lovassy László Gimnázium tanára, Veszprém város Oktatási és Ifjúsági Bizottságának külső szakértő tagja. 1996 óta a Szellemi Regenerációs Társulás (helyi ifjúsági kulturális egyesület) ügyvezetője, valamint tréner, előadó, táborvezető az alábbi területeken: diák-önkormányzati alapismeretek, kommunikáció, konfliktuskezelés, közösségépítés, önismeret, problémamegoldás, projektmenedzsment, szervezetfejlesztés, tárgyalástechnika, vezetői ismeretek. 10 éven át a Veszprémi Ifjúsági Közalapítvány kurátora. Tagja, majd alelnöke a Veszprémi Ifjúsági és Diákközeleti Szövetségnek. 2002 óta internetes újságírással és internetes projektek vezetésével is foglalkozik.

Salamon Judit 1983-ban született Győrben. 2004 és 2005 között vett részt az Európai Önkéntes Szolgálat (EVS) nevű programban, egy észtolasz kisváros civil szervezeténél, Astiban. 2007 novemberében egy olasz-magyar kulturális fesztivált valósított meg, önkéntesként közreműködött a 2006-os torinói téli olimpián. Nemzetközi kapcsolatok referensként fél évet dolgozott a Börcsi Faluvédő és Művelődő Egyesületnél, 2006. júniusától pedig a Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat Fiatalok Lendületben Programiroda EVS képzésekért és EVS szervezetek akkreditációjáért felelős munkatársa. Radnóti-díjas és Kazinczy érmes versmondó, jelenleg a Budapesti Kommunikációs Főiskola és Magyar Televízió közös képzésén televíziós műsorkészítést, szerkesztést tanul.

J) IFJÚSÁGI PROJEKTMENEDZSMENT

Királyné Köműves Judit 1975-ben született pedagógus, jelenleg európai uniós projekttervezői és finanszírozói tanulmányokat folytat. Több ifjúsági szervezet alapításában működött közre. Számos hazai és nemzetközi ifjúsági projektet menedzsel. 2000-2006 Veszprém Megyei Jogú Város

ifjúsági és civil referense, a Veszprémi Ifjúsági Közalapítvány titkára, a Veszprémi Diák- és Ifjúsági Önkormányzat létrehozója, felnőtt segítője. 2007 óta a Közép-dunántúli Regionális Ifjúsági Tanács alelnöke, 2008-tól az Inpresszó – Veszprém Megyei Ifjúsági Információs és Tanácsadó Módszertani Központ szakmai vezetője.

K) KREATIVITÁS ÉS ÖNKIFEJEZÉS

Katona Krisztina 1981-ben született Baján, iskoláit Szekszárdon és Pécsen végezte. 2006-ban a PTE-Felnőttképzési- és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karán művelődési- és felnőttképzési menedzserként szerzett diplomát. 2004-ben Cserkúton kezdett el önkéntesen hétvégi foglalkozást tartani a helyi fiataloknak környezeti nevelés céljából, majd 2004 és 2009 között a pécsi Zöld-Híd Alapítvány Öko-Kuckójában tevékenykedett környezetvédelmi oktatóként. 2007-ben egy nemzetközi képzésen Nicaraguában el-sajátította a mural painting (közösségialfestés) komplex közösségfejlesztő módszert. 2007 óta önkéntesként alkotásra épülő foglalkozásokat tart a Fiatalkorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében Pécsen.

L) MEGELŐZÉS ÉS EGÉSZSÉGFEJLESZTÉS

Heves Andrea Irodalomtörténész, szociálpolitikus, mentálhigiénikus végzettségei után az ELTE BTK pszichológia szakán végzett 2002-ben. Az ifjúságügyi munkához két szálon is kapcsolódik: tanárként és egyéni terapeutaként. Oktatóként (ELTE TÓK, ELTE PPK) ifjúságsegítő, művelődésszervező és andragógus hallgatók számára – az elméleti órákon túl – készségfejlesztő, önismereti csoportokat, tréningeket tart. Magánrendelésén szakterülete az újrakezdés: kapcsolati, iskolai, munkahelyi, függőség utáni életkezdés. Ifjúsággal foglalkozó alapítványoknál, civil/önkormányzati szervezeteknél szupervizori, tanácsadói, tréneri feladatokat is végez. Részt vállal a hátrányos helyzetűek számára hirdetett képzésekben: roma szociális asszisztenseket és mentorokat képez az ország több településén.

Schád László klinikai szakpszichológus. Szakmai tapasztalatait büntetés-végrehajtásban, alkoholelvonóban, pályaválasztásban, serdülő pszichiátriai szakrendelőben, pedagógiai intézet pedagógiai szakszolgálat vezetőjeként szerezte. 2000 óra főleg egészségprevenciós, drogmegelőzési programokat tart tanulók és pedagógusok számára. Egyéni és csoportos pszichoterápiás, pár- és családterápiás, tréningvezetői, oktatási gyakorlata van. A szegedi Tini-telefon Lelkiséglyszolgálat Egyesület alapító tagja és önkéntese. 2005-től Romániában, 2010-től Vajdaságban is ifjúságsegítő tevékenységet és kortárs segítő képzést végez.

M) INTÉZMÉNYESÜLT IFJÚSÁGSEGÍTŐI SZOLGÁLTATÁSFORMÁK –
A RENDSZERES ÉS A FOLYAMATOS EGYÜTTLÉT ÉLMÉNYÉRE ALAPULÓ
IFJÚSÁGI TERÜLETEK (KLUBOK ÉS TÁBOROK)

Mandák Csaba pedagógia szakos tanár, tréner, közoktatási szakértő. Jelenleg a Deák Diák Általános Iskola tanára. Több mint 25 éve foglalkozik a nevelés-oktatás különböző területeivel pedagógusként, iskolaigazgatóként, kutatási iroda vezetőjeként. Tananyagíróként, lektorként, trénerként közreműködött különböző HEFOP programok fejlesztésében, a Szakiskola Fejlesztési Programban. Tanácsadóként dolgozik az ÚMFT – TÁMOP közoktatási pályázataiban. Három évet dolgozott a for-profit szférában marketing területen. Pedagógiai, államigazgatási, marketing és minőségügyi végzettségekkel rendelkezik.

Szabó Zsuzsanna 1980-ban született, művelődésszervezőként végzett a NYME Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskolán. 7 éves korától rendszeresen táborozik, 17 éves korától táboroztat. Elnökségi tagja a Liszt-érzékenyek Érdekképviselőinek Országos Egyesületének. 2007–2009 a Zabhegyező Gyerekanimátorok Egyesületének kaposztásmegyeri játszótérházát vezette. Tagja a IV. kerületi Kábítószér Egyeztető Fórumnak és felügyelő bizottsági tagja a Táplálékallergiás Gyermeket Táboroztató Egyesületnek. Jelenleg rendezvényszervezőként dolgozik.

Rapi István 1959-ben született. Gödöllőn biológia–földrajz szakos általános- és középiskolai tanári, mentálhigiénikus, szociológus, humán- és kulturális menedzser okleveleket szerez. 1987-ig tanárként dolgozik, majd az Iránytű Ifjúsági Információs és Tanácsadó Iroda-Vízöntő Pinckelub igazgatója. 2008-tól ezen túl a Pest Megyei Ifjúsági Szakmai Módszertani Központ szakmai vezetője. Szakmai tevékenységei: ifjúsági szakértői feladatok ellátása, új ifjúsági irodák, pontok, IKSZT-k részére képzések, felkészítések, tereptanári munka, KEF, mentálhigiénés és drogstratégiai koordináció.

N) VIRTUÁLIS IFJÚSÁGI MUNKA

Székely Levente 1979-ben született Kolozsváron. Szociológus, jelenleg a Budapesti Corvinus Egyetem doktori programjának hallgatója. Az Excenter Kutatóközpont kutatási igazgatója, az Új Ifjúsági Szemle társszerkesztője, a Gyermek és Ifjúsági Alapprogram Tanácsában (GyIA) civil delegált.

II. IFJÚSÁGI SZAKMA

O) IFJÚSÁGSZAKMAI RENDSZEREK – FELADAT, HUMÁN ÉS PÉNZÜGYI RENDSZEREK

Bodor Tamás 1963-ban született Szombathelyen. Tanító, tanár, humán szervező. Tanulmányait a Budapesti Tanítóképző Főiskolán, a Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskolán és a Janus Pannonius Tudományegyetemen folytatta. Általános- és középiskolai tanári, diákönkormányzatot segítő tanári munkája után, intézményvezető-helyettesi tapasztalatokat szerzett családsegítő- és megyei művelődési és ifjúsági központban. Hosszú ideig dolgozott a Vas megyei Önkormányzati Hivatal ifjúsági referenseként. A központi közigazgatásban a Miniszterelnöki Hivatal Gyermek és Ifjúsági Koordinációs Tanács Titkárságán ifjúsági szakmai főtanácsadó volt, jelenleg a Szociális és Munkaügyi Minisztérium Gyermek és Ifjúsági

Osztályát vezeti. A Nyugat-magyarországi Egyetem Savaria Egyetemi Központjának meghívott óraadó tanára.

Nagy Ádám dr. Lásd a szerkesztők között

P) JOGI ÉS IGAZGATÁSI ISMERETEK, ÖNKORMÁNYZATISÁG

Jásper András jogászként dolgozik a Diákközeletért Alapítványnál, szakterülete a diákjog. Több éve vesz részt ifjúsági szervezetek és alapítványok tevékenységében. Korábban dolgozott a VIII. kerületi Ifjúsági Információs Iroda, a Fővárosi Önkormányzat Polgármesteri Hivatala, az Országos Diák Unió (ODU), a Települési Önkormányzatok Országos Szövetsége (TÖÖSZ), az Oktatási Minisztériumhoz tartozó Pedagógus-továbbképzési Módszertani és Információs Központ (PT-MIK) munkatársaként is.

Gecse Simon Orsolya szociális munkás, kábítószerügyi és ifjúsági szakértő, újságíró. Jelenleg Érd ifjúsági referenseként dolgozik. Pályáját újságíró-szerkesztőként kezdte, majd drog-prevenációs programokban dolgozott az Angyalföldi Ifjúsági és Információs Iroda, a Mentálhigiénés Programiroda és a Kortárs Segítő Műhely Alapítvány szervezésében. A szociális területen az érdi Gyermekjóléti Szolgálat családgondozójaként, majd a Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet tanácsadójaként dolgozott. Kistérségi megkereső és ártalomcsökkentő szolgálatot szervezett Érden és Százhalombattán, ifjúságvédelmi feladatokat látott el az érdi Kós Károly Szakképző Iskolában. 2007-ben ifjúsági referensi munkájáért Mobilitás díjjal tüntették ki.

Q) AZ IFJÚSÁGI MUNKA TERVEZÉSE ÉS ÉRTÉKELÉSE – STRATÉGIA, CSELEKVÉSI TERV, MONITORING

Vajda Árpád 1967-ben született Dunaújvárosban. A szegedi József Attila Tudományegyetem Természettudományi Karán végez biológia-kémia szakon 1992-ben, majd 1997-ben humán erőforrás menedzser szakkép-

zettséget szerez. 1992-től a Szegedi Ifjúsági Házban kulturális menedzser. 1997-től a szegedi SZITI Ifjúsági Információs és Tanácsadó Iroda vezetője. 1999-től humánerőforrás szervező, tréner a Szilánk üvegipari vállalatnál. 2001-től teleház-vezető, valamint tanácsadói-hálózatvezető a Magyar Teleház Szövetségnél. 2004-től a Mobilitás Dél-alföldi Regionális Ifjúsági Szolgáltató Iroda irodavezetője. 2007-től a Szegedi Tudományegyetemen oktat ifjúságsegítő hallgatókat.

Ruff Tamás 1978-ban született. Egyetemi tanulmányait a Pécsi Tudományegyetem Szociológia szakán végezte, majd a diploma megszerzése után a Székesfehérvári Ifjúsági Információs és Tanácsadó Irodában dolgozott. 2004-től az Echo Survey Szociológiai Kutatóintézet adatfelvételi vezetője. Feladatai közé tartozik a kutatóintézet szociológiai adatfelvételeinek szakmai tervezése és operatív irányítása, ezen kívül részt vállal a kutatási programok elemzési feladataiból. Kutatóként számos ifjúság-kutatási programban vett részt helyi illetve regionális szinten, több település ifjúsági koncepciójának és cselekvési tervének kidolgozásában nyújtott szakmai segítséget. Kutatási területei közé tartozik a fiatalok jövőképe, droghasználati szokásai és az ifjúsági szolgáltatások működési mechanizmusai. Középiskolás kora óta több ifjúsági és szociális jellegű civil szervezetben dolgozik önkéntesként.

R) AZ IFJÚSÁGI KOROSZTÁLYOK ÉS RENDSZEREK MEGÉRTÉSE,
MEGISMÉRÉSE – KUTATÁS, FELMÉRÉS, ELEMZÉS

Domokos Tamás Az egyetemi tanulmányok mellett az Echo Oktatás-kutató Műhelyben kezdte kutatói pályafutását 1996-ban. Több közvélemény-kutató cégnél és nonprofit kutatócsoportnál dolgozott, 2004-től az Echo Survey Szociológiai Kutatóintézet módszertani igazgatója. Fő kutatási területe a fiatalok értékrendjének változása, valamint a felnőtté válás szociológiai problémái. Ezen túl ifjúságkutatásokat végez a tanulók mentálhigiénés helyzetéről, droghasználatáról, magatartás és viselkedés-

kultúrájáról. Jelenleg két kutatási programon dolgozik, a kelet-európai civil szervezetek életciklusát valamint a fiatal felnőttek önálló életkezdesi stratégiáit vizsgálja a posztszocialista átalakulás tükrében. A kvantitatív kutatómódszertan szakértője, ezen belül a mintavételi technikák alkalmazási kérdéseivel, problémáival foglalkozik.

S) NEMZETKÖZI IFJÚSÁGI VILÁG – EURÓPAI ÉS NEMZETKÖZI RENDSZEREK ISMERETE

Földi László Lásd a szerkesztők között

T) A CIVIL IFJÚSÁGI SZEKTOR ÉS KAPCSOLATAI

Kárpáti Árpád 1977-ben született, azóta Pécsváradon él. 1998-tól művelődésszervező, 2001-től ifjúsági referens Pécsváradon. 2004-től előbb Pécs városának, majd egy évvel később Baranya megye ifjúsági referense. 2005-től vezeti a Baranya Ifjúságáért Nonprofit Kft-t, amely ellátja Pécs városának és a Baranya Megyei Önkormányzatnak az ifjúsági feladatait. Elvégezte a PR szakértő és az Ifjúsági szakértő szakirányú továbbképzéseket. Több civil szervezet alapítója, rendes és vezetőségi tagja. Az elmúlt 5 évben civil és ifjúsági pályázati rendszerekben, testületekben szakértő, illetve döntéshozó.

Galambos Rita 1957-ben született Budapesten. Magyar-francia szakos középiskolai tanár. Tanított franciát a VIII. kerületi Práter Utcai Általánosban, a Kölcsey Gimnáziumban és a budapesti Francia Intézetben. Társszerzője a Bon voyage! című általános iskolai francia tankönyv sorozatnak és tanári kézikönyveknek. Alapítója a Magyar Freinet Alapítványnak, és a Szabad Iskolákért Alapítványnak. 1992 óta a civil szektorban dolgozik programvezetőként (Civic Education Project), stratégiai és ügyvezető igazgatóként (Demokratikus Ifjúságért Alapítvány). Rendszeresen tart tanárképzéseket, vesz részt tananyag-fejlesztésben, programfejlesztésben és stratégiai fejlesztési folyamatokban.

Köszönetnyilvánítás

A kötet elkészítésében nyújtott szakmai tanácsaikért,
segítségükért köszönet illeti

Bencze Györgynét
Fróna Katát
Győri Krisztinát
Horváth Zoltánt
Járosi Évát
Kandikó Ritát
Katona Máriát
Kátai Brigittát
Kiss Andreát
Letenyeiné Mráz Mártát
Molnár Zsuzsát
Ruska Mónikát
Szabó Csillát
Szebenyi Mariannát
Tiszolczi Pétert
Veres Judit Inezt
Vincze Józsefet

AZ IFJÚSÁGI ALAPFOGALMAK

Szükségesnek tűnt, hogy az ifjúsági szektorról, ifjúsági tevékenységről szóló fogalmak némelyikét, azokat, amelyek nélkül a többi fogalom megértése nehézségekbe ütközik vagy nem értelmezhető, mintegy alapvetésként, „meta-fogalomként” külön határozzuk meg.

1. **Gyerek:** Az ifjúsági korosztályokon belül a három viszonylag homogén korcsoport egyike, (kb. 8–kb. 14), akik még alapvetően a szülőhöz–tanárhoz kötődnek.
2. **Serdülő:** Az ifjúsági korosztályokon belül a három viszonylag homogén korcsoport egyike (kb.15–kb.18), akiknél legintenzívebben jelentkezik a kortársakhoz való kötődés.
3. **Fiatalfelnőtt:** Az ifjúsági korosztályokon belül a három viszonylag homogén korcsoport egyike, (kb. 19–kb. 30), akik a társakhoz, barátokhoz (esetleg eszményekhez, értékekhez) kötődnek.
4. **Ifjúság, Ifjúsági korosztályok:** a gyerekek, serdülők és fiatal felnőttek korcsoportjainak összessége; az ifjú fogalom többes gyűjtőfogalma, együttese. Az önmagukért már felelősséget vállalni képességtől, a kortárs csoport szerepének megjelenésétől a már nem csak önmagáért való felelősségvállalásig terjedő időszakba tartozó korosztályok.
5. **Ifjú:** Az ifjúsági tevékenységek alanya (közösségeivel egyetemben), az ifjúsági korosztályok tagja.
6. **Ifjak:** Az ifjú fogalom többes száma, az ifjúsági korosztályok bizonyos tagjai.
7. **Ifjúsági munka:** az a tevékenység, amely az ifjúsági korosztályokkal közvetlen kapcsolatban lévő szereplők közt lévő interakciók összessége. Az érintett korosztályok élethelyzetéből adódó sajátos problémáinak megoldását, társadalmi részvételük kialakítását segítő, az ő részvételükre és sajátos szakmai eszközrendszerre alapozó társadalom-, közösség- és sze-

mélyes fejlesztő, segítő munka. A kifejezés egyesíteni hivatott a felnőtté válást (elő)segítő mindenféle foglalatosságot a születéstől felnőtt korig az úgynevezett harmadlagos szocializációs terepen (a család és az iskola mellett). Az ifjúsági munka cselekvési tere (ideje) a szabadidős időszak, amelyhez önkéntesen lehet csatlakozni (szemben a másik két szocializációs tereppel, amely adottság, ill. kötelező).

8. **Ifjúsági szakma:** az ifjúsági tevékenység középső hagymahéja, mindazon tevékenységeket tartalmazza, amely tartalmában, módszertanában segítséget adhat a közvetlen ifjúsági munkának. Az absztrakció magasabb szintjén elhelyezkedő tevékenységösszesség, amelynek feladata az ifjúsági munka „háttérének” biztosítása.
9. **Ifjúságügy:** Minden olyan terület, amelynek ifjúsági vonatkozása (is) van, de nem ifjúsági munka és szakma. Így ifjúságügy a tandíjhitel, az egészségtudatosság (ifjúsági vetülete), a Gyes, a gyermekétkeztetés stb. (horizontális megközelítés).
10. **Ifjúságsegítő (ifjúsági munkás):** Az ifjúsági munka tevékenységeiben kompetens, erről képesítést szerzett egyén.
11. **Ifjúsági szakértő:** Az ifjúsági szakma tevékenységeiben kompetens, erről képesítést szerzett egyén.
12. **Ifjúsági szektor:** Az ifjúsági munka, ifjúsági szakma és ifjúságügy összefoglaló neve.
13. **Ifjúsági tevékenység:** az ifjúsági szektorban végzett valamennyi alkotó cselekvés.

Ügyeljünk arra, hogy a gyakorlatokon, foglalkozásokon sem a tanárok, sem semmilyen hivatásos szerv képviselője ne legyen jelen, mert az az őszinteséget csorbíthatja!

Ki az Ifjúságsegítő?

Mit gondolsz az alábbi állításról?

„Az ifjúságsegítő munkájának célja, hogy a segített számára feleslegessé váljon.”

Valóban sok kérdést felvet ez az állítás. Ha már ifjúságsegítő munkát végzel, akkor azért, ha erre a pályára készülsz, akkor pedig azért. Ki az ifjúságsegítő? Miért dolgozik? Mit csinál? Mikor teszi jól a dolgát? Ki a jó ifjúságsegítő?

Ebben a bevezető fejezetben ezekre a kérdésekre keressük a válaszokat. Magyarországon és Európában még nem tekinthetjük „letisztult” szakmának az ifjúságsegítői munkát, mégis sok olyan értékmérő pontot, attitűdöt és kompetenciát ismerünk, amelyek már nem képezik vita tárgyát.

A fejezetet 4 gyakorló ifjúságsegítő szakemberrel készített interjú részletei egészítik ki, amelyek dőlt betűvel és keretezve olvashatók. A beszélgetések során a fenti kérdéseket tettük fel, illetve megkérdeztük a beszélgetőpartnerünketől, mi motiválja őket, hogy már sok éve főállású ifjúságsegítőként dolgoznak a nem mindig megfelelő körülmények ellenére.

Az ifjúságsegítő a személyiségevel dolgozik, és a munkája más emberekkel való kapcsolatában valósul meg. A szakmai munka végzéséhez három dolgot kell megérteni:

0. az ifjúságsegítő személye (Ifjúságsegítő)
1. az ifjúságsegítő környezete, amelyben cselekszik (Kontextus)
2. a célcsoport és a közösség szükségletei (Fiatalok)

A fenti három elemet az ifjúságsegítő maga köti össze oly módon, ahogy azt legjobb tudása és szándéka szerint célravezetőnek és eredményesnek találja. Ez az ifjúságsegítői munka legnagyobb felelőssége és egyben legnagyobb szabadsága is. Természetesen ebben a mentális folyamatban nem lehet eltekinteni az ifjúságsegítő saját belső értékrendjétől, meggyőződéseitől vagy hitvilágától. Az ifjúságsegítők ugyanúgy aktív alakítói a társadalomnak, mint a tanárok, vagy a politikusok. Még legóvatosabb és legtudatosabb munkájuk mellett is komoly

befolyással rendelkeznek a felnövekvő generáció értékrendjére. Értékhordozó és értékteremtő felelősségük van, akár tudatában vannak ennek akár nem.

„...az ifjúságsegítőnek emocionális és empátikus személyiséggel kell rendelkeznie, hogy bele tudja élni magát egy fiatal élethelyzetébe. Rá kell hangolódnia a napi realitásokra, és lépésről-lépésre kidolgozni a változást. Nagy türelemmel kell rendelkeznie. Szeretnie kell a fiatalokat, és sugározni kell mindazt, amit át kíván adni. Ezt oly módon kell tennie, hogy a fiatalok azt nyitottan fogadják el tőle és ne elszenvedjék ...”

Tegyük fel tehát, hogy ÉN tudatában vagyok szakmai képességeimnek, rendelkezem a szükséges kompetenciákkal, ismerem a munkám európai, magyar és helyi kontextusát és részletes információkkal rendelkezem azokról a gyerekekről, serdülőkről, fiatalokról, akikkel foglalkozom, sőt még egy ifjúsági közösség létezésének gyakorlati feltételei is adottak. Bár úgy tűnik, minden adott ahhoz, hogy jó ifjúságsegítői munkát végezzek, azonban erre még ebben az ideális esetben sincsen semmilyen garancia. Az, hogy mit teszek és az egyes elemeket, hogyan kapcsolom össze, az kizárólag egyéni stratégián múlik. Ahhoz, hogy egyéni ifjúságsegítői stratégiáról beszéljünk, közelebbről vizsgáljuk meg az ifjúságsegítői szerepet, a tág és a szűk értelemben vett kontextust és a gyerekekről, serdülőkről, fiatalokról alkotott képünket, majd a fejezet végén visszatérünk az ifjúságsegítő egyéni stratégiájára.

Kompetenciák a tanulástámogatáshoz

G. B. Shaw szerint minden szakma összeesküvés a laikusok ellen. Kivéve az ifjúságsegítőket – tehetnénk hozzá. Büszkén vagy szomorúan?

Ifjúságsegítők Magyarországon *nem csak magasan kvalifikált szakemberek* lehetnek. Főfoglalkozásban is lehet dolgozni szakképzettség nélkül, felsőfokú szakképzettséggel vagy bármilyen diplomával - hát még önkéntesként. Mindig lesznek szakemberek és laikusok azok között is, akik a fiatalok tanulásának felteteleit megtervezik, megszervezik. Ha a tanulást egy kínáló hétköznapi hasonlattal a főzéshez hasonlítjuk: a nemformális tanuláshoz nem az a perspektívája, hogy lesz majd néhány kiváló mesterszakácsunk, és nem is az, hogy házhoz szállítják a készételeket, hanem hogy nagyon sokan fognak megtanulni jól főzni, vagyis **egyre több fiatal megtanulja a tanulást tervezni, strukturálni, értékelni.**

Mit kell tudniuk az ifjúságsegítőknél, hogy közreműködésükkel a fiatalok, beleértve a serdülőket is, fokozatosan átvegyék saját tanulásuk irányítását, szervezését? – ez a kérdés a szakmai kompetenciák meghatározásának kiindulópontja. *Magyarországon kevés a kompetens ifjúságsegítő.* Ez egy átmeneti állapot. Nem azért, mert még ennél is kevesebb lesz, hanem mert a szakmai kompetenciák is tanulhatók. Elkötelezett és tehetséges ifjúságsegítők nem szokták beérni azzal, hogy a könnyebb végén fogják meg a munkát. *Komplex* egyéni és társadalmi célokat keresnek, azokhoz pedig *eredeti* megoldásokat.

Az Ifjúságsegítő és kompetenciái

Ifjúságsegítőnek nevezhetjük azt az embert, aki napi professzionális munkája során közvetlen személyes viszonyban van azokkal, akik őt önként elismerik és elfogadják, mint segítő személyt.

- A professzionális azt jelenti, hogy tudatos, tervezett, ellenőrzött és értékelt munkát végez.
- A személyes viszony azt jelenti, hogy mélyebb emberi kapcsolatot ápol velük, és vállalt felelősséggel tartozik értük.
- Az önkéntes elismerés azt jelenti, hogy szabadon dönthetnek, hogy elismerik-e őt segítőnek vagy sem, azaz semmilyen külső kényszer (hatalommal rendelkező személy befolyása, jogszabály, állampolgári kötelesség) nem befolyásolja döntését/döntésüket.

„...a pedagógus és a népművelő, azt hiszi, hogy tudja, mi kell a fiataloknak, és hogy mire van szükségük. Nem tudják, mert nem tudhatják. Ezt csak maguk a fiatalok tudják. Ezért aztán meg kell fordítani a gondolkodásunkat. Magyarországon még mindig sokan azt gondolják, hogy inkább mások mondják meg nekik, mit akarjanak...”

Ezt teheti önkéntes vagy fizetett alapon is. Nem tekintjük ifjúságsegítőnek azokat az ifjúsági szakembereket, akik ezen a szakterületen dolgoznak, de nincs napi kapcsolatuk az ifjúsági közösségekkel, vagy van napi kapcsolatuk, de nem önkéntesen ismerik el őket segítőként. Ilyen értelemben tehát az ifjúságkutató, az 5 ezer főnél nagyobb település önkormányzatának ifjúságügyi referense nem ifjúságsegítő, csakúgy, mint az iskolai tanár sem, akit az egyén nem önként ismer el segítőnek, hanem mert kötelessége elfogadni őt. Kivételt képeznek például az iskolák szabadidőszervezői, és a diákönkormányzatot segítő pedagógusok, akik tanterven kívüli programokat szerveznek, és erre bizalmat, felhatalmazást kapnak a fiatalokról is.

„...az ifjúságsegítői munkának tényleges eredményei vannak a helyi közösségben, és valós változásokat tud generálni. Olyan folyamatokat kell működtetnie, amelyek révén a fiatalok elkezdik kezükbe venni saját és közösségük sorsát; Félreteszik a korábbi tespedős hozzáállásukat, hogy ők is tegyenek valamit a közvetlen környezetükért...”

Az ifjúságsegítő kompetenciái

Te mit válaszolnál az alábbi kérdésekre:

- Mit kellene az ifjúságsegítőknél tudniuk? *(fej)*
- Mire legyenek az ifjúságsegítők képesek? *(kezek)*
- Milyen érzelmi és személyes kompetenciákkal bírjanak az ifjúságsegítők? *(szív)*
- Mi legyen az ifjúságsegítők „tarsolyában”? *(eszközök)*

„...jól tudjuk segíteni a fiatalokat, hogy megtalálják a saját értékeiket, ugyan nincsenek abszolút értékek, de mindenki megtalálhatja a sajátjait. Kiváltságos helyzetben vagyunk, hiszen a fiatalokból tudunk kiindulni, nem tananyagból, nem állami vagy intézményes érdekekből. Nem mintákat viszünk, hanem saját értékek kialakulását segítjük. Pótcsalád szerepet is betöltünk. A szabadidős zóna csak a fiatalról szólhat, ebben ő csak töltődhet. Az ajtónak mindig nyitva kell maradnia mindenki számára. Nem állítunk feltételeket. A világ az ifjúsági munka révén válik nyitottá. Ebben a szakmában ez a legszebb lehetőség...”

Az ifjúságsegítők a fiatalokkal és az ifjúsági munka kontextusában jelenlévő felnőttekkel történő interakció során az alábbi szakma-specifikus képességekkel rendelkeznek. Ezek hiánya akadályozhatja az ifjúságsegítő eredményes munkáját.

1. Az érintettek képessé tétele (felhatalmazása) az önálló gondolkodásra és cselekvésre

Az ifjúságsegítő képes:

1. a kollektív cselekvés és tanulás fejlesztése által képessé tenni az érintetteket a részvételre;
2. bevonni az érintetteket a tevékenységek megtervezésébe, megvalósításába és értékelésébe;
3. képessé tenni az érintetteket, hogy céljaik elérésén dolgozzanak;
4. segíteni az érintettek bizalmának, tudásának, kritikai gondolkodásának, készségeinek és megértésének fejlődését;
5. érzelmi szinten is kapcsolatba lépni az érintettekkel;
6. szélesíteni az ismereteiket a hatalom és a változás fogalomkörét illetően.

*...a munkám elején rendszeresen gyermekotthonos gyerekeket táboroztat-
tam. Főleg kreatív táborokat szerveztünk nekik. 12 évvel ezelőtt volt egy
kislány, aki közel került hozzám a munka során. Egy nap megkérdezte
tőlem, hogy miért nem fogadom őt örökbe. Nagyon megijedtem, nem is
tudtam, mit válaszoljak neki. Azóta ez a kislány kijárta a gimnázium-
mot, nyelveket beszél, szabadidejében gyerekekkel foglalkozik. Nemrég
elmesélte nekem, hogy mennyire sokat adott neki, hogy annyira nyitottan
és őszintén foglalkoztam velük. Azóta is, ha valami mélyponton van lel-
kileg, csak arra gondol, és ez átsegíti őt a krízisen...”*

2. A megfelelő tanulási lehetőségek kialakítása

Az ifjúságsegítő képes:

1. egyéneket és csoportokat megcélózni;
2. az érintetteknek megfelelő útmutatást és visszajelzést nyújtani;
3. kihasználni a spontán tanulási és fejlődési lehetőségeket a hétköznapi szituációkban;
4. felismerni a speciális tanulási/nevelési igényeket;
5. változatos tanulási módszereket és technikákat használni;
6. ösztönözni az érintettek kreativitását.

„...az ifjúságsegítő olyan ember, aki szeret hallgatni és szeret beszélni, és aki nyitott másokra. Olyan ember, aki folyamatosan képes tanulni, megújulni. Egy kollegám például 12 év után döbbszent rá, hogy ő mégis előítéletes és könnyen ítélkezik. Az ifjúságsegítő legyen nyitott a szubkultúrákra. Ismerje és gyakorolja a megbocsátást, hiszen vannak fiatalok, akik eltűnnek, visszaesnek a „rosszba”, és ilyenkor újra és újra feltétlen bizalmat kell kapniuk, ahhoz, hogy változzanak...”

3. A fiatalok kollektív és egyéni tanulási folyamatának támogatása

Az ifjúságsegítő képes:

1. megtanítani az érintetteket a tanulásra;
2. segíteni az érintetteket saját kulturális háttérük, értékeik és viselkedésük felismerésében;
3. előmozdítani az aktív toleranciát és a más kultúrákból származó emberekkel való interakciót otthon és külföldön egyaránt;
4. megmutatni az együttműködésben rejlő erőforrásokat és a kreatív konfliktuskezelés eszközeit a békés megoldások érdekében;
5. segíteni az érintetteket, hogy meghatározzák saját helyüket egy változó világban.

„...egyetemista korom óta lehetőséget látok abban, hogy közösségi aktivitásokban vegyek részt. Olyan területnek érzem ezt, ami elég komplex, és az új ötleteimet szabadon meg tudom valósítani. Az ifjúsági munkának jó a befogadóképessége az innovációra, így nem tudok kiégni benne. Fiatal korban nem volt ifjúsági élet, az én életemben nem volt ilyen élményem...ezért elhatároztam, hogy az én kislányomnak adódjon meg a lehetőség, hogy közösségben teljesedjen ki a személyisége...”

4. Hozzájárulás a szervezeti és az ifjúságpolitikai fejlesztésekhez

Az ifjúságsegítő képes:

1. forrásokat találni és azokat használni;
2. másokat irányítani és hatékonyan dolgozni csapatban;

3. szervezeti kereteken belül dolgozni a változásért és a fejlődésért;
4. másokkal együttműködni az ifjúságpolitika alakításában.

5. Értékelési gyakorlat alkalmazása

Az ifjúságsegítő képes:

1. megtervezni és alkalmazni a különféle, részvételen alapuló értékelési módszereket;
2. szükség esetén megfelelő informatikai eszközöket használni;
3. beszámolót és előadásokat készíteni többféle közönség számára;
4. kutatni és az eredményeket felhasználni a gyakorlat alakítására.

Az ifjúságsegítői etika

A szociális szakmák között, a demokratikus társadalmi berendezkedés hosszú távon való fenntartása és az emberi jogok tiszteletben tartása érdekében megjelent az ifjúságsegítői szakma iránti európai és hazai társadalmi igény. Hazánkban még nem beszélhetünk társadalmilag elismert szakmáról, azonban már számos településen, civil szervezetnél zajlik komoly ifjúságsegítői munka, és megindult az ez irányú szakképzés is. A szakmai létnek nélkülözhetetlen keretet ad a szakmai etika, amely kijelöli azokat a legfontosabb elvárásokat, normákat, amelyek mentén biztonsággal működhetnek és együttműködhetnek az érintett szereplők. Ebben a részben, figyelembe véve a Szociális Munka Etikai Kódexét (2005)* leírjuk a legfontosabb etikai megfontolásokat, amelyek segítségével lehetnek a már gyakorló és a leendő ifjúságsegítők számára. Az ifjúságsegítői etika az ifjúsági munka folyamatában részt vevők értékeinek és emberi méltóságának megőrzését, helyreállítását és kiteljesítését szolgálja. Elősegíti a szakma elkerülhetetlen etikai dilemmáiban való eligazodást és azok feloldását. Az alábbi elképzelések, szakmai megfontolások a fejezetet író szakember ajánlásai.

Legfontosabb alapelveknek az ENSZ Emberi Jogok Nyilatkozatát, az ENSZ a Gyermek Jogairól szóló Egyezményét, és az Emberi Jogok Európai Egyezményét tekintjük. Az ifjúsági munka olyan szakmai tevékenység, amely az ifjúságsegítő felelősségét meghatározó etikai elveken alapul. Az ifjúságsegítő felelőssége, hogy saját kompetenciáján belül – a tevékenység szolgáltató vagy hatósági jellegének megfelelően – nyújtson szakmai szolgáltatásokat. Az ifjúságsegítés a 15/2008. (VIII. 13.) SZMM rendelet által meghatározott szakmai és vizsgakövetelmények szerint elsajátítható szakmai ismeretekre, tapasztalatokra, készségekre és értékekre épül. Az ifjúságsegítő felelőssége a fiatal ügyfelekkel, a munkatársakkal, a munkaadókkal, az egyéb szakmák képviselőivel való együttműködésre terjed ki. Az ifjúságsegítő felelősséget vállal a fiatalok érdekeinek érvényesítésében.

* http://www.3sz.hu/rejtett/NEW_Folder_1/NEW_Folder_1/NEW_Folder/Etikai_k%C3%B3dex_nyomada.pdf

Általános elvek

Az ifjúságsegítő tiszteletben tartja minden ember méltóságát, értékét, jogait, céljait és szándékait.

Az ifjúságsegítő – a Magyar Köztársaság Alkotmánya 70/A. § (1) bekezdésének megfelelően – az érintettek (hátrányos) megkülönböztetése nélkül végzi munkáját.

Az ifjúságsegítő felelőssége, hogy felhívja a döntéshozók, valamint a közvélemény figyelmét mindarra, amelyre az érintetteknek szükségük van életkori sajátosságaikból eredő szükségleteik kielégítésére és életük kiteljesítésére. Az ifjúságsegítő joga és kötelessége, hogy ennek érdekében helyi, országos és európai intézményekhez, szervezetekhez forduljon.

Az ifjúságsegítő az általános adatvédelmi szabályokon túl is köteles biztosítani a titoktartást és az információk felelős kezelését. Bizonyos esetekben társadalmi felelőssége vagy egyéb kötelezettségei módosíthatják ezt a felelősséget, amit mindenkor az érintett tudomására kell hoznia.

A titoktartás minden szóbeli, írásbeli, hang- és képanyagra rögzített, és az azokból kikövetkeztethető információra, az esettanulmányokra, esetismertetésekre és publikációkra is vonatkozik.

Az ifjúságsegítő a gyerek, serdülő, fiatal kiszolgáltatott helyzetével nem él vissza. Munkája során a segítségnyújtás a döntő. Csak ennek részeként, az együttműködés érdekében végez ellenőrző tevékenységet.

A fiatal és az ifjúságsegítő kapcsolata

- Az ifjúságsegítő az ifjú érdekeit képviseli, de tiszteletben tartja mások érdekeit is. A kettejük közötti kapcsolat bizalmon alapul.
- Az ifjúságsegítő arra törekszik, hogy az általa nyújtott szolgáltatások – megkülönböztetés nélkül – mindenki számára elérhetőek legyenek.

- Az ifjúságsegítés során összeférhetetlen az ifjúságsegítő és az érintettek közötti rokon, baráti, közvetlen munkatársi, szerelmi, üzleti (haszon-szerzésen alapuló) kapcsolat.
- Az érintettek megválaszthatják az ifjúságsegítőt, amennyiben az intézmény működése ezt lehetővé teszi, és az érintetteket semmilyen esetben nem kötelezhetik az adott ifjúságsegítő elfogadására.
- Az ifjúságsegítő arra törekszik, hogy elhárítson, kiküszöböljön és elkerüljön minden olyan befolyásoló tényezőt, amely a tárgyilagos munkavégzését gátolja. Az érintettek számára juttatott javakból az ifjúságsegítő nem részesülhet, kizárólag az ilyen jogcímen jelzett támogatásból kaphat juttatást.
- Az intézmény/szervezet számára juttatott javakból az ifjúságsegítő részesülhet, amennyiben azok elosztásáról az intézmény belső szabályzatában egyértelműen határoz, és az elosztás szabályait nyilvánossá teszi. Az ifjúságsegítő előzetesen tájékoztatja az érintetteket az általa igénybe vett szolgáltatás esetleges anyagi feltételeiről. Az ifjúságsegítő egyéb ellenszolgáltatást nem kérhet, és nem fogadhat el.
- Az ifjúságsegítő nem használhatja fel a segítő folyamatot politikai célokra, vagy vallási meggyőződés befolyásolása érdekében. Az érintetteknek szabad értékválasztási lehetőséget teremt, minden esetben építő és kritikus állampolgári gondolkodást tanít, saját ideológiai és vallási meggyőződését vállalja, de azt nem erőlteti az érintetteknek.
- Amennyiben az ifjúságsegítői szolgáltatás igénybevétele valamilyen elkötelezettséghez kötött, azt az érintettekkel előre közölni kell. Az érintettek – ifjúságsegítőre vonatkozó - panaszát az érintett felek bevonásával meg kell vizsgálni.

Az ifjúságsegítő és a szakma kapcsolata

Önkéntesek, laikusok, gyakornokok bevonásáért, illetve az általuk végzett munka minőségéért az őket bevonó ifjúságsegítő, illetve az intézmény vagy szervezet vezetőjéé a felelősség.

Az ifjúságsegítő felelősséggel tartozik az általa vezetett segítő folyamatért, annak minőségéért.

Az ifjúságsegítő nem vállalhat el olyan feladatot, amelyben jogszabályellenes tevékenység folyik, vagy amelyben a tevékenységét visszaélésre vagy emberellenes célokra használhatják fel.

Az ifjúságsegítő arra törekszik, hogy a szakterületen tevékenykedő intézmények, szervezetek és szakemberek együttműködjenek, szakmaközi egyeztetéseket, fórumokat hozzanak létre. A szakma megosztásában, egyéni és pártpolitikai érdekek kiszolgálásában nem működik közre.

Az ifjúságsegítő kötelessége, hogy folyamatosan nyomon kövesse a szakma fejlődését, változását, és azt alkalmazza munkájában.

Az ifjúságsegítő és a munkatársak kapcsolata

„...ha úgy érzem, hogy fásulttá váltam, akkor beszélgetek a kollegákkal, és együtt érezzük, hogy milyen sok értelme van a munkánknak...”

Az ifjúságsegítői munkában és a munkatársak kapcsolatában alapvető érték az együttműködés. Az ifjúságsegítő tiszteletben tartja munkatársai nézeteit, tekintettel van képzettségükre és kötelezettségeikre.

Az ifjúságsegítő kapcsolatát munkatársaival a bizalom, a tisztelet és a szolidaritás határozza meg, ezek azonban nem fedhetik el a szakmai problémákat.

Az ifjúságsegítő szaktudását, gyakorlati tapasztalatait és szakmai információit megosztja munkatársaival, különös tekintettel a pályakezdőkre és a gyakornokokra.

Az ifjúságsegítő más szakemberekkel történő együttműködése során tiszteletben tartja azok kompetenciahatárait, ez azonban saját felelősségét az eset további kezelésében nem csökkentheti.

Az ifjúságsegítő tiszteletben tartja munkatársai és más szakemberek a sajátjától eltérő véleményét és munkamódszerét. Kritikájának felelős módon, az érintett bevonásával ad hangot.

Magánjellegű kapcsolata munkatársaival az ifjúságsegítőt nem befolyásolhatja abban, hogy szakmai tevékenységét legjobb tudása és meggyőződése szerint végezze.

Az ifjúságsegítő védi munkatársait a jog és a jóízlés határain belül. Támogatja őket az ifjak és a szakma érdekei miatt vállalt esetleges összeütközésekben.

Az ifjúságsegítő munkatársa helyettesítésekor tekintettel van annak érdekeire, szakmai munkájára és a fiatallal kialakított kapcsolatára.

Az ifjúságsegítő és az őt foglalkoztató intézmény, szervezet felelőssége, hogy csak feladatai ellátására alkalmas állapotban kerüljön közvetlen az érintettek közelébe.

Az ifjúságsegítő hatalomhoz és a társadalomhoz való viszonya

Az ifjúságsegítő munkahelye szakmapolitikájának és szakmai gyakorlatának javítására törekszik, növelve ezzel a szolgáltatások hatékonyságát és színvonalát. Ennek érdekében részt vesz értékelésekben, szupervízió vagy szakmai továbbképzéseken.

A segítő munka során az ifjúságsegítő védelemre jogosult a vele, az intézményével vagy az érintettekkel szembeni jogsértő vagy etikátlan bánásmóddal szemben. Ha az etikai sérelem akár intézmények, akár személyek részéről éri, védelemért munkáltatójához, illetve annak fenntartójához, vagy az illetékes minisztériumhoz fordulhat.

Az ifjúságsegítő közszereplést vállalva minden esetben közli, hogy milyen minőségben, kinek a nevében nyilatkozik, vagy cselekszik.

Az ifjúságsegítő elsősorban a fiatalok érdekeit tartja szem előtt munkája során.

„...az ifjúságsegítőnek nem lehet közvetlen kapcsolata a politikával. Csak addig tudja jól végezni a dolgát, ameddig független attól. A politikai véleményét pedig nem szabad összekevernie a munkájával. A fiataloknak egyébként nagyon határozott véleményük van a politikáról, és nagyon kritikusak. A választás lehetőségét mindig meg kell adni nekik. Hadd ismerkedjenek meg a politikai irányokkal és alakítsák ki saját véleményüket. Az ifjúságsegítő eddig mehet el, és eddig el is kell mennie...”

Az ifjúságsegítés kontextusa

Az ifjúságsegítői munkának létezik helyi, nemzeti és európai kontextusa. Ahhoz, hogy az ifjúságsegítő munkáját eredményesen és célravezető módon tudja végezni ezek ismerete nélkülözhetetlen. Természetesen van az ifjúsági munkának globális érvényessége is, de ennek részletes ismerete nélkül is jól végezhető a munka.

A Kézikönyv további fejezetei segítenek a különböző összefüggések megismerésében. Az alábbiakban szisztematikusan összefoglaljuk, hogy miket érdemes tudnia egy ifjúságsegítőnek, ahhoz, hogy munkájának minden dimenziója tudatában cselekedhessen.

Társadalmi, kulturális és gazdasági környezet

Európa

Különbséget kell tenni szűkebb értelemben vett európai (Európai Unió) és tágabb értelemben vett európai (Európa Tanács) összefüggések között. Ennek részleteit *A nemzetközi ifjúsági világ* fejezet taglalja. Ismerni kell Európa aktuális gazdasági, kulturális és társadalmi kihívásait és szükségleteit. Ismerni kell a társadalmi kohézió és a szolidaritás pillanatnyi minőségét. Látni kell az államok közötti interkulturális viszonyokat, az együttműködés korlátait és a lehetőségeit. Felül kell emelkedni a sztereotípiákon, és utat mutatni az emberember közötti méltóságteljes együttműködéseknek. Ismerni kell a generációk közötti feszültség kezelését szolgáló példákat, és a két európai intézmény társadalompolitikai és gazdaságpolitikai céljait. Kritikusan kell közvetíteni az európai intézmények értékeit és céljait, és konstruktívan szolgálni Európá békés és együttműködésen alapuló jövőjét.

„...az egyik legjelentősebb tevékenységünk a nemzetközi kapcsolatainknak köszönhető. Ezt nagyon szeretjük. A külföldi partnereinkkel sok mindent megcsináltunk már közösen, a fiatalok is rengeteget tanulnak és profitálnak belőle. A nemzetközi projektjeinkből megtanultuk már, hogy bárhol élünk is, akár Portugáliában, akár Magyarországon, nem vagyunk annyira mások...”

„...a Fiatalok Lendületben Program (EU) például nagyon jó keretet adott, mert értékek közé helyezte a munkámat...”

Magyarország

Ismereteket kell szerezni a magyar társadalom történelmi és jelenkori társadalmi fejlődéséről, feszültségeiről és kihívásairól. Értetni kell a határon túli magyar ifjakkal való együttműködés kulcsait. Meg kell érteni a magyar kultúra sajátosságait és hiányosságait. Kritikusan és építően kell hozzáállni a magyar nemzet sorskérdéseéhez, oly módon, hogy az aktuális politikai érdekek ne tudják befolyásolni gondolkodásunkat. Érzékenyen és empatikusan kell kezelni a különböző identitások kérdését.

Politikai környezet

Európa

Az ifjúságsegítői munka célja az ifjak (állam)polgári létének kiteljesítése. Ebben az értelemben a politikai nevelés is célja. Természetesen nem pártpolitikai utánpótlást nevel az ifjúságsegítő, hiszen az a pártok dolga. Azonban ismerni és kritikusan elemezni kell tudni az európai politika aktuális kérdéseit. Különös tekintettel jártasnak kell lenni az Európai Unió és az Európa Tanács ifjúságpolitikájában. Ismerni kell ezen intézmények szerepét, céljait és programjait.

Magyarország

Ismerni kell a magyar politika aktuális kérdéseit és kihívásait. Tudni kell érzelmi távolságot tartani a politikai identitásoktól. Fel kell ismerni, hogy a politika a hatalom logikájára épül, és nem mindig a társadalom fejlődését szolgálja. Különbséget kell tudni tenni az ideológia, a vallás és a pártérdekek között. Kritikusan kell viszonyulni a mindenkori hatalom működéséhez, de minden esetben tiszteletben kell tartani azt. Nem szabad összekeverni az ifjúságpolitikai célokat az ifjúság és az ifjúsági szakma érdekeivel, de minden esetben közelíteni kell őket egymáshoz. Ismerni kell az ifjúságpolitikai célokat, stratégiákat, és az azokat szolgáló intézményrendszert.

„...nagyon jó a kapcsolatunk a Mobilitás regionális irodájával, valamint dolgozunk egy országos szakmai hálózatban is, amelynek „Diagonál Magyarország” a neve. Együttműködünk sok hazai és külföldi ifjúságsegítővel...”*

...nagy szükség volna egy hosszú távú stratégiára az egész ország számára. Kellene egy normatív rendszer is, amely biztosítaná az ifjúságsegítői munkát - legalább kistérségi szinten. Olyan támogatási rendszer kellene, amely képes lenne hosszú távon hozzájárulni a helyi ifjúsági programok megvalósulásához, az ifjúsági közösségek fenntartásához...”

Helyi környezet

Ismerni kell a helyi társadalom, közösség összetételét és az egyes csoportok szükségleteit. Értetni kell a település gazdasági helyzetét és fejlődési lehetőségeit. Át kell látni a helyi közösség kulturális hagyományait és az identitásával összefüggő félelmeket. Az ifjúsági munkát a helyi közösség szolgálatába kell állítani. Ismerni kell a település erőforrásait, erősségeit és gyengeségeit.

* Regionális Ifjúsági Szolgáltató Irodák

„...sajnos helyben kevés a nyitott ember, de mindig vannak, akik érdeklődnek és segítik a munkánkat. Például tanárok, diákönkormányzatosok, a polgármester és képviselők is. Benne vagyunk a kistérségi LEADER csoportban, és ránk bíz-ták a stratégia ifjúsági részét...”

„...a feltételek még nem adottak teljes mértékben. Nincs erkölcsi elismerés. Az önkormányzatok könnyen lepattintják magukról az ügyet, mondván „vigyáz-zanak magukra a fiatalok, a településnek elsősorban áram és víz kell”. Sok évig futottam bele a betonfalba. A szabályozás hiánya is nehezíti a munkavégzést. Az anyagi feltételek szintén hiányoznak. Az elmúlt években összesen 2 évig kap-tam főállású munkabért. Az egzisztenciámat – ha nem is teszem magasra a léctet – csupán az ifjúságsegítői munkával nem tudom megteremteni. Évek óta függet-lenítettem magam, saját magam osztom be az időmet és a magam ura vagyok. A kollegák jöttek-mentek, de segítők mindig akadnak, akik a munkájuk mellett szívesen bekapcsolódnak...”

Ifjúsági közösség

Az ifjúságsegítő legfontosabb és szakmai értelemben vett legsajátosabb tudása a gyerekekkel, serdülőkkel, fiatalokkal kapcsolatos ismeretek. Ebben a kérdésben az ifjúságsegítő rendelkezik a legtöbb, legmélyebb és legobjektívabb tudással. Az ifjúságsegítőnek ismernie kell a település szerkezetét, a generációk és a különbözõ szubkultúrák viszonyát, a település korosztályi eloszlását, az ifjúsági korosz-tályok tagjainak gazdasági, kulturális és társadalmi helyzetét és szerepét. Ismer-nie kell a helyi társadalom ifjúságról alkotott képét, és az érintettek magukról alkotott képét. Részletes ismeretekkel kell rendelkezni az érintettek valós és vélt igényeiről, szükségleteiről és vágyaikról. Ismerni kell azokat az egyéneket, akik az adott ifjúságsegítői munka célcsoportját alkotják. A fentiek mentén meg kell érteni a problémákat, és ki kell gondolni a lehetséges megoldásokat, fejlesztési irányokat, oly módon, hogy azok közösséget alkotó egyének érdekét és fejlődését is szolgálják.

„...a fiatalok őszintesége és a pozitív visszajelzések lelkesítenek abban, hogy elkötelezett maradjak az ifjúságsegítői munka iránt. Úgy közeledem hozzájuk, hogy nyíltan el tudják mondani a gondolataikat, és én türelmesen meghallgatom őket. Legtöbbször csak hallgatom a fiatalokat. Fontos, hogy a beszélgetések olyan körülmények között történhessenek meg, hogy semmi se zavarja a nyugodt beszélgetést. Jókat tudunk beszélgetni teázás közben, valamilyen „kuckós” helyen vagy akár valamilyen tevékenység alatt. Annál jobban megnyílnak, minél több közös élményem van velük. Minél szerényebb és természetesebb vagyok, annál többet mutatnak magukból, és annál többet kapok tőlük. A fiatalokkal együtt gondolkodom...”

A fiatalok

Az ifjúságsegítő nem csak a helyi közösség ifjúsággal kapcsolatos aspektusait ismeri behatóan, hanem a tágabb értelemben vett társadalom ifjúsági vonatkozásait is.

Alapos tudással rendelkezik az európai és magyar korosztály specifikus sajátosságokkal. Ismeri a célcsoportot érintő társadalomkutatási eredményeket, az ifjúsági korosztályok trendjeit, az általános kihívásokat, az éppen létező ifjúsági szubkultúrák (létformák, izlésformák) jellemzőit. El tudja helyezni a helyi ifjúsági közösségeket a nemzeti/országos, illetve az európai ifjúsági helyzetképben, és látja azok összefüggéseit is.

Az ifjúságsegítők képzése

Magyarországon jelenleg felsőfokú szakképzés keretei között folyik ifjúságsegítő képzés. Ez a képzési forma 2003-ban indult el és ma 15 felsőoktatási intézményben, államilag finanszírozott és költségtérítéssel működő módon, nappali és levelező formában egyaránt végezhető. A képzés ideje 4 félév. Egy intézményben folyik már főiskolai szintű posztgraduális képzés is ifjúsági szakértő elnevezéssel. Ezeknek a képzéseknek a célja, olyan szakemberek képzése, akik a társadalomértelmezett kultúra eredményeinek birtokában felkészültek az európai értékek közvetítésére, az ifjúság érdekeinek, szervezeteinek képviselésére, érzékenyek és fogékonnyak az ifjúsági szubkultúra (társadalmi, szociális, kulturális) problémái iránt, képzettek a fiatalok problémáinak szociokulturális megoldására, a korosztályos közösségek fejlesztésére.

Az ezekkel a szakképesítéssel rendelkező szakemberek számára még nincs önálló FEOR-szám, hanem az alábbi foglalkozáskategóriák keretében alkalmazhatóak:

- 3419 Egyéb pedagógusok
- 3315 Szociális és gyermekvédelmi ügyintéző
- 3311 Szociális asszisztens
- 3412 Gyermek- és ifjúsági felügyelő
- 3713 Kulturális szervező munkatárs
- 3719 Egyéb kulturális foglalkozások

A hazai szakképzés még nem kidolgozott, amely részben összefügg azzal is, hogy a szakmának még nincs társadalmi, igazgatási elismertsége. A társadalmi elismerés mellett meg kell teremteni a szakképzés rendszerét, hogy a felsőfokú (OKJ) szakképzés mellett létrejöjjön a graduális és posztgraduális képzési forma is.

Az Ifjúságsegítő egyéni stratégiája és eszközei

...szerintem pénzforrás van elég, csak gondolkodni kell és tenni azért, hogy rendelkezésre álljon. Én a semmiből kezdtem művelni [a szakmát], és egy idő után még a művelődési háznak is mi segítettünk anyagilag. A hely is adott, csak alkalmassá kell tenni. Jó ötletek kellenek és azokhoz meg lehet találni a lehetőségeket. A fiatalok mindig behozzák azokat az embereket, akikkel lehet dolgozni, és akiket érdemesnek tartanak erre...”

Az alábbi táblázat abban nyújt segítséget, hogy egyénileg fel tudjuk tárni, hogy az eredményes ifjúsági munkához szükséges feltételek közül mi áll rendelkezésünkre és miben kell fejlesztő munkát végezni.

Feltétel	1	2	3	Szükséges fejlesztés
Olyan hely, ahol az ifjúsági közösség rendszeresen tartózkodhat, és megfelelő körülmények között tevékenykedhet.				
Megfelelő képzettségű, a fent elemzett kompetenciákkal rendelkező ifjúságsegítő.				
A felnőtt közösség, és a helyi hatalom (vezetők) támogató, és elismerő hozzáállása.				
Az ifjúsági közösség fejlesztéséhez, tapasztalatszerzéséhez szükséges anyagi források.				
Az egyének alapos személyes ismerete és igényeik megértése.				
Az ifjúságpolitika európai, országos és helyi rendszerének ismerete.				
Európai, nemzeti és helyi társadalmi és politikai szükségletek ismerete és azok kritikus értelmezése.				
Az ifjúságsegítő egzisztenciáját és folyamatos tanulását, fejlesztését biztosító erőforrások, lehetőségek.				
Motivált, tetterre kész fiatalok.				

A feltételeket értékeljük úgy, hogy megvizsgáljuk milyen mértékben áll rendelkezésünkre. Minden esetben az ifjúságsegítő szakember (ÉN) szemszögéből vizsgálódjunk. Ha teljes mértékben megvan az adott feltétel, akkor a kiváló érték oszlopába (1) tegyünk egy jelet, ha részben áll csak rendelkezésünkre, akkor az elégséges oszlopba (2), ha pedig nem rendelkezünk az adott feltétellel, akkor a hiányzik érték oszlopába (3) jelöljük. Amennyiben az elégséges és a hiányzik oszlopban van jelünk, ott gondoljuk át, mit kell tennünk annak érdekében, hogy ezeket a feltételeket is előteremtsük.

A szükséges fejlesztői stratégiánknak ez képezheti az alapját.

A fenti fejlesztési szükségletekből most készítsünk célokat. Olyan konkrét célokat, amelyek mentén mérhetően és értékelhetően tudunk dolgozni. (Ehhez további módszerek találhatók a stratégiaalkotás, és a projektmenedzsment fejezetekben, valamint jól használhatóak a közismert célfa, SWOT analízis.)

A következő fejezetekben azokat az ismeret- és kompetencia-területeket írjuk le gyakorlati megközelítésben, amelyek nélkülözhetetlenek az ifjúságsegítő hatékony és eredményes munkájához, és amelyek segítenek a fentiek alapján kialakított egyéni ifjúságsegítői stratégia megvalósításában.

Irodalom

- Taylor, Mark (2007) European Portfolio for youth leaders and youth workers (Európa Tanács), Letölthető: [//www.coe.int/t/dg4/youth/Resources/Portfolio/Portfolio_en.asp](http://www.coe.int/t/dg4/youth/Resources/Portfolio/Portfolio_en.asp)
- Szociális Szakmai Szövetség (2005): A Szociális Munka Etikai Kódexe
- Bowyer, J & Geudens T (2005): Bridges for Recognition - Promoting Recognition of Youth Work across Europe, SALTO-YOUTH Inclusion Resource Centre, Report.
Letölthető: www.SALTO-YOUTH.net/BridgesForRecognition
- Európa Tanács és Európai Bizottság (2004): Pathways to Validation and Recognition of Education, Training and Learning in the Youth field
- Európai Unió Tanácsa állásfoglalása (2004): Conclusions of the Council on Common European Principles for the identification and validation of non-formal and informal learning
- Európai Unió Tanácsa állásfoglalása (2006): Resolution of the Council on the recognition of the value of non-formal and informal learning within the European youth field
- Otten, H. (2003): Study on trainers' competencies necessary for developing and implementing high-quality European-level training activities in the youth field, Európa Tanács, Ifjúsági és Sportigazgatósága

Elméleti bevezető

Az egész életen át tartó tanulásra legjellemzőbb a spontán, informális tanulás, de ennél hatékonyabb a jól megtervezett nemformális tanulás. E kétféle tanulás fejlesztése és elismerése az Európai Unió közös szakpolitikájának része. Az ifjúsági munka is az informális és nemformális tanulás kombinációja. Korábban a nemformális tanulást elsősorban képzések népszerűsítették, a jövőben azonban ezeknél nagyobb szerepet kap a valós élethelyzetekre épülő tanulásszervezés, például az akció-tanulás, a projekt-tanulás. A fiatalok maguk fogják szervezni nemformális tanulásukat, és ehhez mentorok, facilitátorok, coach-ok, képzők nyújtanak differenciált támogatást. Ezekhez ajánl módszereket a kézikönyv több fejezete. Az ifjúsági munkában azok a fiatalok vesznek részt könnyebben, akik magasabb iskolai végzettséggel és jó iskolai eredményekkel rendelkeznek. Fontos szerepük, hogy segítségükkel azok a fiatalok is megszeressék a tanulást, akiknek az iskolai tanulás kudarcot jelentett.

Tanulás és kompetenciafejlesztés az ifjúsági munkában

„Ha csak az ismert dolgok érdekelnének, lakatosnak mentem volna.”

Albert Einstein

A nemformális tanulás olyan az ifjúságsegítőknek, mint férfiaknak a futball: mindenki ért hozzá. Csak kevesebben fociznak, amióta ennyien beszélnek róla.

A legtöbb ifjúságsegítő szerint a nemformális tanulás egy képzési módszertan. Ezzel a leszűkítő értelmezéssel az ifjúsági munka nem fejleszti, hanem korlátozza a fiatalok nemformális tanulási lehetőségeit és képességeit.

Ideje utolérni a fiatalokat!

Serdülőkorban és fiatal felnőttkorban fokozatosan nő a szellemi és fizikai teljesítőképesség, egyre erősebb az igény a tudatos önfejlesztésre és önirányításra. Ezt az élményt nyújtja a jól megszervezett nemformális tanulás. A *sport* ezért a nemformális tanulás egyik legnépszerűbb formája, különösen serdülőkorban. Az ifjúsági munka régi kihívása, hogy akar-e, tud-e teret adni nagyon sok fiatal sikeres önfejlesztéséhez és önmegvalósításához, vagy marad a kevesek aktivitása.

Nagy *európai programok* kezdődtek el az egész életen át tartó tanulásához szükséges kulcskompetenciák fejlesztéséért, a nemformális és informális tanulás társadalmi, munkaerőpiaci és iskolai elismertetéséért. Sikerük mindannyiunk elemi érdeke. Ha ifjúsági szakembereink bekapcsolódnak ezekbe az európai programokba, és a nemformális tanulás a magyarországi ifjúsági munka egyik új fejlesztési iránya lesz, ez lehet a – sokáig már egyébként sem halogatható – szakmai megújulás, a más szakmákkal való érdemi párbeszéd és a régóta áhított társadalmi megbecsülés kezdete is.

Milyen kompetenciákat fejleszt a nemformális és az informális tanulás?*

- *A tanulás* kompetenciáját,
- az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges *kulcskompetenciák bármelyikét*, külön-külön vagy több kompetenciát együtt is,
- a *cselekvési kompetenciát*, amelynek pillérei – az EU-ban alkalmazott kompetencia-rendszert alapul véve – több kulcskompetenciának az összetevői, így mindenképp:
 - a kritikai gondolkodás képessége
 - probléma-megoldó képesség
 - kezdeményezőkézség
 - társadalmi, gazdasági, politikai összefüggések ismerete
 - szociális kompetencia
- + az információs és kommunikációs technológiák értő használata, ha ez releváns.

Diplomatikusan úgy szoktunk fogalmazni, hogy nemformális tanulással jól *fejleszthetők* a kulcskompetenciák – de ez nem mond semmit, mert ugyanez az iskolai tanulásra is igaz.

Kutatások tudják majd igazolni azt a hipotézist, hogy bizonyos kompetenciák elsajátításához – például az aktív állampolgárrá vagy vállalkozóvá váláshoz – nemcsak jól jön, de elengedhetetlenül szükséges is a nemformális tanulás. Az eddigi hazai kutatásokból azt tudjuk, hogy a nemformális tanulást szívesebben választják azok, akik jó tanulmányi eredményeket és magasabb iskolai végzettséget értek el az oktatási rendszerben. Vagyis: akik megtanultak tanulni, tanulási képességeiket tudják alkalmazni az iskolán kívül is.

* A kompetenciákról és a kompetenciafejlesztésről szóló alapvető tudnivalók e fejezet későbbi részében olvashatók.

A nemformális tanulás értelmezésének és gyakorlatának jellemző trendjei a magyarországi ifjúsági munkában

Röviden a múltról: „A nemformális tanulás képzéseken valósul meg”

Az ifjúsági munka egyik legjelentősebb eredménye a rendszerváltás óta, hogy megismertette és megszerettette a nemformális tanulást a fiatalokkal és az őket segítő szakemberekkel, elsősorban a képzéseken keresztül. Az ifjúsági munka integráns részévé váltak az iskolarendszeren kívüli képzések és más tanulási formák. Ez az ifjúsági munkában is nyugati – főként európai, kisebb mértékben amerikai és kanadai – hatásnak köszönhető, ugyanúgy, mint a nemformális tanulás más területein, pl. a munkahelyi, civil társadalmi tanulásban.

2009-ig az volt az uralkodó felfogás, hogy a nemformális tanuláshoz képzés kell. Ennek jegyében dinamikusan fejlődött a képzések színvonala, módszertana, kínálata. Az ifjúsági és ifjúságsegítői képzések fontos missziója volt, hogy a nemformális tanulást könnyűvé, szórakoztatóvá, izgalmassá tegyék. Utólag úgy tűnik, mintha lett volna erre valamilyen országos program – pedig nem volt –, olyan sokan és kitartóan vettek részt abban, hogy képzésekkel népszerűsítsék a nemformális tanulást.

Nem fejlődött azonban az ifjúsági munkában az ún. tevékenység-központú nemformális tanulás. A projekt-tanulás és akció-tanulás, a mentor vagy coach által támogatott önálló tanulás már régi gyakorlat a munkahelyi tanulásban, de ezek nem honosodtak meg az ifjúsági munkában. A munka világával az ifjúsági munka még nem épített ki kapcsolatrendszert, mert nem volt célja a munkaerőpiaci, szakmai esélyek növelése.

Nem fejlődött az ifjúsági munkában az információs és kommunikációs technológiákra alapozott nemformális tanulás sem. Ez azért meglepő lemaradás, mert a diákok évek óta ezeknek a technológiáknak a felhasználásával tanulnak,

sőt, az egyik reprezentatív országos kutatás* szerint a 18 évesnél idősebbek közel fele már 2005-ben is az új technológiákat tartotta a legjobb tanulási lehetőségnek.

Az informális tanulás sem váltott ki szakmai érdeklődést, pedig nem volt olyan ifjúsági projekt, képzés, aminek az értékelésekor a résztvevők ne említették volna ennek a jelentőségét: azt, hogy mennyi mindent tanultak a közös szabadidőben – vagy éppenséggel a projekt, képzés alatt – szinte véletlenül, úgy, hogy nem is számítottak rá.

A képzések hatása – a szakmai képzések hiányának hatása

Sok képző és ifjúságsegítő informális tanulóval sajátította el, amit a nemformális tanulásról tud. Ez nagyon erőteljes, de tökéletlen tanulás. Informális tanulóval csak azt tanuljuk, amire belső igényünk és valóban szükségünk van, de könnyű arra a téves következtetésre jutni, hogy mindent elsajátítottunk, amit egy adott helyzetben meg lehetett tanulni – pedig ez általában nem így van.

* Felsőoktatási Kutatóintézet, Török Balázs: A felnőttkori tanulás – országos reprezentatív felmérés alapján www.hier.iif.hu

Röviden a jelenről – ami elromlott, azt meg lehet szerelni

„Self-made” képzők

Sokan tartanak az alapján képzéseket, hogy részt vettek mások képzésein, és ott megtapasztalták, megfigyelték a képzők munkáját. A *modell-követés, utánzás* a felnőttkori tanuláshoz is gyakori formája, de az a kockázata, hogy ha valaki valamit nem értett vagy félreértett, rosszul fogja alkalmazni. Akik autodidakta módon lettek képzők, azok általában azt tanulták el, hogy mit *hogyan* érdemes csinálni, de azt nem, hogy *miért*. A „self-made” képzők képzésein is nagyon jól érzik magukat a résztvevők. A probléma akkor kezdődik, amikor úgy kell felépíteni egy pedagógiai folyamatot, hogy annak tartós hatása legyen. Tényleg kreatívabbak, toleránsabbak, aktívabbak lesznek a résztvevők a társadalmi életben? Cél ez egyáltalán? És ha igen, igazolják hatásvizsgálatok? A „self-made” képzők spontán tanulásának folytatásához *szakmai támogatásra, többek között képzésekre van szükség*. Tehetségesek, motiváltak, de ha eddig nem volt kedvük vagy idejük az önképzésre, ezután mitől lenne?

A nemformális tanulás folklórja az ifjúsági munkában

Az interkulturális tanulás – vagy legalábbis amit sokan annak hisznek –, része minden ifjúsági cserének, nemzetközi képzésnek. Az a hiedelem él – egy befejezetlen vagy kisiklott tanulási folyamat hatására –, hogy ilyenkor az interkulturális tanulás érdekében nemzetközi estnek nevezett étel-italkóstólót kell tartani. Pedig könnyen beláthatjuk, hogy a kölcsönös megértés és megbecsülés nem a borovicskán meg a zakuszkán múlik. Sem a nemzetközi/nemzeti estek, sem a jópofa szimulációs játékok önmagukban nem vezetnek interkulturális tanuláshoz, sőt, gyakran blokkolják azt. Mégis sokan úgy vélik, hozzáértésük jele, ha ezeket beiktatják a programba. Ha jól értenék, mi az interkulturális tanulás lényege, akkor azt próbálnák a projektjeikben megvalósítani, nem pedig

egy rossz rutint követnének (e témáról bővebben lásd az *Interkulturális tanulás* című fejezetet).

Az *ifjúsági részvétel* körül is sok a félreértés. Vannak, akik azt hiszik, hogy minden „részvétel”, amit a fiatalok csinálnak, a honlapkészítéstől az éjszakai pingpongon át a fesztiválig. Akik hallottak már róla, hogy itt a döntésekben való részvételtől lenne szó, gyakran ennek csak a testületi formáját tartják „participációnak” (pl. a diákönkormányzatot). Széles körű *tapasztalat*, hogy a fiatalok nem ezt preferálják, hanem a közvetlen részvételt – és ezt *kutatások* is alátámasztják –, de a folklorisztikus értelmezésnek nagyobb befolyása van a szakmai kultúrára, mint a szakirodalomnak (lásd még az ifjúsági részvételtől szóló fejezetet).

Az ifjúsági képzések válsága

Nagyon sokszínű a nemzetközi és a hazai ifjúsági munka képzési kínálata. Van itt minden, mint a vásárbán: régóta porosodó és vadi új ajánlatok, igazi kincsek, de bővlik és „second-hand” külföldi souvenir-ek is szép számmal. Nőtt a kínálat, miközben csökkent a kereslet ezen a kvázi piacon*. Évről évre több a képzés, legalábbis amiket meghirdetnek, de sokszor az optimálisnál kevesebb a résztvevő, vagy érdeklődés hiányában elmarad a program. Ennek nem a legfontosabb oka, de mégiscsak oka, hogy az ifjúsági képzések nagy része nem meglévő igényekre és szükségletekre reagál.

A képzési kínálat próbál képzési szükségleteket generálni. Ez egyébként is nehéz, de egy olyan korban, amikor a szervezett tanulási formákat sokkal inkább szükséges „rossz”-nak, mint szükséges „jó”-nak tartja a közvélemény – elég reménytelen. A képzéseket jóval kevesebben választják, mint ahány résztvevőt

* Kvázi piacnak azért nevezhetjük, mert a képzési szolgáltatásért jellegzetesen nem az igénybevevők fizetnek, hanem költségeiket átvállalja valamilyen közszolgálati vagy civil szervezet, amely támogatását általában pályázati úton és közvetlenül a képzési szolgáltatást nyújtó szervezetnek, nem a képzés résztvevőjének adja.

fogadni tudnának a szervezők. Igaz, vannak fiatalok és szakemberek, akik rendszeresen és gyakran járnak képzésekre, szívesen és eredményesen tanulnak így, de az új célcsoportok bevonása nagyon lassan halad.

Röviden a jövő lehetőségeiről és kihívásairól

A hazai ifjúsági munka az előtt a választút előtt áll, hogy vagy tovább tékozolja erőforrásait a nemformális képzési módszerek népszerűsítésére, és közben lemarad a nemformális tanulás expanziójáról, vagy szélesre tárja az ajtókat, ablakokat, beengedi, behívja a hazai és nemzetközi kihívásokat, és ezekre választ keresve tervezi meg a továbbfejlődést:

- új tanulási lehetőségeket ismer és ismerttet meg – ezzel megújítja a képzéseket, a tanulást segítő szolgáltatásokat és projekteket, fejleszti azok minőségét,
- a tanulási kompetencia fejlesztésével felkészíti a fiatalokat a nemformális és informális tanulásban való autonóm (önirányító) részvételre, és ennek gyakorlásához teret ad,
- együttműködik a kulcskompetenciák fejlesztésében szerepet vállaló oktatási intézményekkel, vállalkozásokkal és kutató műhelyekkel,
- bekapcsolódik a nemformális és informális tanulás társadalmi, iskolai és munkaerőpiaci elismertetésébe.

A nemformális és informális tanulás értelmezése az Európai Unióban és Magyarországon

Kolumbusz Kristóf céljához és tévedéséhez hasonlít, ha azt hisszük, hogy a nemformális tanulás képzéseken valósul meg. A képzések tényleg a nemformális tanulás fontos színterei lehetnek, de az igazi nemformális tanulás felfedezéséhez tovább kell menni. Az informális és nemformális tanulásnak gazdag külföldi szakirodalma van az 1970-es évek óta. Erre a tudományos alapra épültek azok a jogszabályok, amelyek alapján az ifjúsági munka hatékony szerepet vállalhat. Ilyenek pl. az Európai Unió irányelvei, a többször módosított felnőttképzési törvény és a kapcsolódó kormányhatározatok, amelyek szintén az Unióban elfogadott sztemderdeket közvetítik.

„Nem formális tanulásnak minősül a munkahely, a társadalmi és egyéb szervezetek által szervezett olyan rendszerezett oktatás-tanulás, amely oktatási, képzési intézményeken kívül az egyén igényei és kezdeményezése alapján valósul meg, és amely közvetlenül nem kapcsolódik képesítés megszerzését tanúsító okirat megszerzéséhez”.

A 2001. évi CI sz. törvény a felnőttképzésről (29. § 14. pont)

„A nem-formális tanuláshoz sorolhatók mindazok a képzési céllal vállalt tanfolyami, műhelyszerű, távoktatási, magántanárral szervezett, illetve egyéni tanulási formák, amelyek az egyének kompetenciáinak kiegészítését, megerősítését, megszerzését szolgálják, de nem iskolai végzettség vagy szakképesítés megszerzését. ...

„Informális tanulás a nem tudatosan folytatott tanulás. A hétköznapi élet minden színtere alkalmas olyan tapasztalatok szerzésére, amelyeknek személyiségformáló ereje van. A legfőbb területek a média, a munkahely és a család.”

*A Magyar Köztársaság Kormányának Stratégiája
az egész életen át tartó tanulásról 2005 (2.6.)*

„Az egész életen át tartó tanulás az iskolai előkészítéstől a nyugdíj utáni korig terjedően magában foglal minden formális, nem-formális és informális tanulást. Tehát az egész életen át tartó tanulás fogalmába minden olyan tanulási tevékenység beleértendő, amely tudás, készségek és képességek fejlesztése céljából történik, személyes, állampolgári, társadalmi és/vagy foglalkoztatási szempontból.”

Európai Unió Európai Tanács (2002/C 163/01)

Informális tanulás – nemformális tanulás – formális tanulás: Spontán tanulás – szabad tanulás – iskolai tanulás

A formális / nemformális / informális tanulás az angol *formal / non-formal / informal learning* tükörfordítása.

A **nemformális tanulás** és az oktatási intézményrendszerben megkövetelt (ún. formális) tanulás között sok különbség és hasonlóság is van, emiatt a nemformális tanulást leggyakrabban az iskolai tanulással való összehasonlításban értelmezik. Itt *nem* ezt a logikát követjük, mert

- Az oktatási rendszerben is többféleképpen tanulnak a fiatalok. *A tanóra csak egyik, de már régóta nem a legfontosabb színtere a tanulásnak.* Meghatározóak az otthoni tanulás, a tanórán kívüli, de az iskolában/egyetemen, kulturális intézményekben szervezett programok, a különórák, a kortárs csoportok stb.
- **A tanulás legjellemzőbb formája nem az iskolai, hanem az informális tanulás.** A Lifelong Learning Eurobarometer 2003. évi felmérés az Európai Unió akkori 15 tagállamában, Norvégiában és Izlandon vizsgálta az egész életen át tartó tanulás jellemzőit. A kutatás szerint a felnőtt lakosság 2/3-a szívesen tanul – ha nem kell iskolapadba ülnie. Egész életünket végigkíséri a spontán tanulás, amelyet egy-egy életszakaszban *kiegészít* az iskolai tanulás és a nemformális tanulás.
- Az ifjúsági munka a nemformális és informális tanulás kombinációja.

Az informális tanulás hétköznapi, spontán, sokszor véletlenszerű tanulás. Életünk természetes velejárója a kisgyermekkortól idős korig, és részünk lehet benne bárhol és bármikor:

- a családban, ahol megtanulunk szeretni, konfliktusokat megoldani, a pénzzel gazdálkodni, főzni,

- a munkahelyen, ahol megtanulunk felelősen és kitartóan dolgozni, közös döntéseket hozni,
- nyáron a strandon megtanulhatunk úszni, vigyázni magunkra, a holminkra és egymásra, ismerkedni vagy pókerezni,
- külföldön rájövünk, hogy jó/nem jó magyarnak lenni, hazafelé indulni és hazaérkezni stb.

Informális tanulás	Nemformális tanulás
A tanulás saját elhatározáson alapul – a részvétel önkéntes. A résztvevő kezdeményező és döntést hozó szerepben van. A tanulás gyakorlatias, problémamegoldó. Holisztikus. A tanulás társas és kölcsönös. Az értékelés komplex és önértékelésen alapul. Az, hogy ki minek a megtanulására képes, attól függ, mi az, amit már tud.	
A tanulás sztenderd formája	A magasabb iskolai végzettség jobb motivációt és fejlettebb tanulási képességeket ad.
Jellegzetes színterei: családi szocializáció, társas kapcsolatok, mindennapi tevékenységek, szabadidő, tömegkommunikáció.	Jellegzetes színterei: munkavégzés, civil társadalmi részvétel és önkéntes munka, közművelődés, sport.
A tanulás más tevékenységekben rejlő lehetőség.	A tanulás igény és cél.
Spontán, akár véletlenszerű is lehet.	Tervezett, rendszerezett, de flexibilis.
Igényel nyitottságot, reflexiós képességet.	Igényel külön időt és erőfeszítést is.
Nem különül el más tevékenységektől.	Szolgáltatás és önálló tanulás kombinációja.
Elismerése*: előzetes tudás/tapasztalat beszámítása (APEL), társadalmi megbecsülés.	Elismerése: tanúsítvány, a tanulás eredményeinek önértékelésével kiegészítve (pl. Europass** portfólió, Youthpass***).
Nincs input- és folyamatszabályozás, mint az oktatási rendszerben. Nincs tanulói, hallgatói jogviszony (de lehet szerződés a tanulásra). Nincs teljesítménymérés, vizsga, szakképzettség.	

* Közös európai irányelvek alapján; APEL: Accreditation of Prior and Experiential Learning

** Az Europass dokumentumok Európában egységes formátumban teszik összehasonlíthatóvá, megismerhetővé az egyén szaktudását, végzettségét, nyelvtudását, szakmai tapasztalait. <http://www.europass.hu/EPdokumentumok>

*** A Youthpass újfajta eszköz - egységes rendszerre épülő, a tanulási folyamatot bemutató tanúsítvány - a Fialatok Lendületben Program résztvevői számára annak bemutatására, hogy mivel foglalkoztak és mit tanultak a projektjük során. www.youthpass.eu vagy <http://www.mobilitas.hu/flp/youthpass>

Tévutak a nemformális tanulás támogatásában – ami inkább árt, mint használ

Ha megkérdézzük, ki, milyen *értékek* és *elvek* szerint szervezi a fiatalok nemformális tanulását, hogyan támogatja informális tanulásukat:

Valószínűleg azt fogjuk hallani, amit szeretnénk. Ez nagyon jó, annak a jele, hogy a nemformális tanulás alapelvei ismertek és elfogadottak, ki-ki törekszik arra, hogy ezeket a gyakorlatban is megvalósítsa. De lehet, hogy most még nem tart ott. Más, fontosabb szempontok, egyéni stratégiák vezérlik, nem az Európai Unióban elfogadott alapelvek.

Ha megfigyeljük inkább, ki milyen prioritások mentén szervezi a fiatalok nemformális tanulását, hogyan támogatja informális tanulásukat:

Valószínűleg azt tapasztaljuk, hogy a gyakorlat más, mint a vallott alapelvek, értékek.

Van néhány tipikus ifjúságsegítői magatartás, ami az átmeneti **kognitív disszonancia** jele. A szavak és a tettek még nem esnek egybe.

Jellegzetes scénáriók, amelyeken érdemes változtatni

„Mi jobban csináljuk, mint a tanárok”

Itt a kiindulópont az, hogy a tanulás szervezésében az ifjúsági munka mindazt tudja, amit az oktatási rendszer. Csak jobban. Szidjuk az iskolai oktatás minden szintjét. Bezzeg az általunk használt módszerektől el vannak ragadtatva a fiatalok. Ha a tanárok, oktatók ismernék ezeket, az ő óráikon is szívesen tanulnának. Továbbképzéseket tartunk a tanároknak, osztályfőnöki órákat a diákoknak. Történelem vagy matematika órát is? Az nem a mi dolgunk. Hogy tudnánk-e segíteni az iskolai erőszak vagy a cigányellenesség megelőzésében? Ez se a mi dolgunk. Viszont projektmenedzsmentre szívesen felkészítjük a tanulókat/hallgatókat, 2x2 órában.

Csapda: Vakok közt a félszemű is király.

Egyoldalú a referencia-választás: a tanároktól és az oktatási rendszertől várjuk a nemformális tanulás elismerését. Vajon miért? Az elismerés érdekében általunk választott kategóriákban – és csak azokban – szállunk versenybe, hogy bebizonyítsuk, vagyunk olyan jók, mint ők. (Az igazsághoz hozzátartozik, hogy az ifjúságsegítők eddig csak a módszertanban nyertek, a tankönyvírásban vagy az internet-alapú tanulás szervezésében például vesztek...)

A továbblépés lehetősége:

Hospitálás egy olyan szakközépiskolában, ahol a diákok tanulnak cigány kultúrát vagy értékpapír-kereskedelmet. Aztán egy másikban, ahol epochális oktatás folyik vagy projektpedagógiát alkalmaznak. És így tovább a harmadik, a negyedik iskolában, ahol szeretnek tanulni a diákok és a tanárok is.

„Rám hallgassatok, kis buták!”

Itt a kiindulópont az, hogy a legfontosabb dolgokat én tudom, mert én ott voltam a legutóbbi konferencián, képzésen, külföldi tanulmányúton stb., és ezeket csak tőlem tanulhatjátok meg. De én vagyok olyan nagylelkű, hogy beavatlak benneteket az információkba, a pályázati kulcsszavakba. Nem érdemes önállóan próbálkoznotok. Jövök, és majd együtt megtervezzük, megírjuk, van ehhez egy jó kis mátrixom / képzésem / prezentációm. Nagyon elfoglalt vagyok, annyi helyre hívnak, de majd szakítok rá időt, hogy nektek is segítsék. Igazán nincs mit köszönni.

Csapda: Csipike, az óriás törpe

Fontos vagyok. Magamnak biztos. A többieknek addig, amíg tőlem *függő helyzetben tartom őket*. Ezért mindent elkövetek, hogy mindig találjak valamit, amit ők nem tudnak, vagy nem jól csinálnak. Pedig az ifjúsági munkának nem a tanítás-felkészítés a célja, hanem a cselekvési lehetőségek biztosítása.

A továbblépés lehetősége:

Egy hónap szabadság, lakásfelújítás, szerelmi bánat stb. Közben felkészülés, hogy elfogadjam: a fiatalok *nélkülem is* boldogultak. Lehet, hogy ebben nekem is szerepem volt?

„Az élet játék – a tanulás is az.”

Itt a kiindulópont az, hogy nem érdemes a dolgokat komolyan venni. Játsszani kell. Képzésen vagy egy ifjúsági projektben az a legfontosabb, hogy jól érezzük magunkat, sokat nevéssünk, élvezzük a társaságot, a pillanat izgalmát. Sok *energizdát* kell hozzá ismerni – Te nem tudod, mi az?!? Nálam mindig vannak hozzá színes sipkák is, nemcsak labdák. Velem biztos nem unatkoznak, ha kell, akár éjfélkor is bedobok valami jó kis módszert. Azt a játékot ismered, hogy...?

Csapda: Pünkösdi királyság

A játékosság nem segíti minden témában és helyzetben a tartós tanulást. Persze a résztvevők hálásak érte, ha sikerül kiszakadniuk a hétköznapiokból, és megfedelkezhetnek a gondjaikról. De ez volt a cél?

A továbblépés lehetősége:

Néhány kiadós beszélgetés arról, hogy azoknak a kamaszoknak, fiatal felnőtteknek, akikkel dolgozunk, mik a félelmeik, mit nem tudnak megoldani és miért. Projekt- vagy képzéstervezés ez után. Nem helyett.

„Te facilitálsz vagy kócsolsz őket?”

Itt a kiindulópont az, hogy a folyamat fontosabb, mint az eredménye. Ez most a trend. Nyugat-Európában már régen másként értelmezik a tanulást, mint nálunk. A cél az önismeret és önbizalom. A tudás nem érték, és különben is relatív. Ki-kik megkonstruálja, hogy mit gondol a világról. Mivel ez folyton változik, a legfontosabb azoknak a lépéseknek az elsajátítása, amikkel majd a fiatalok maguktól eljutnak oda, ahová akarnak. Ha akarnak. Nem kell béklyóba kötni az individuum szabadságát előre eldöntött témákkal meg csoportdinamikával.

Csapda: A válaszem egy határozott talán.

Az ifjúsági munka divathullámaikat szívesen követjük, de sokszor kritika vagy adaptáció nélkül fogadjuk őket. Maguk az ifjúságsegítők is küzdenek azoknak a komplex kérdéseknek a megválaszolásával, amik a fiatalokat foglalkoztatják – ezeket átmenetileg félre lehet tenni, ha a tanulás folyamatát helyezzük előtérbe és nem az eredményét. A társadalmi, gazdasági, morális vagy nemzetközi kérdésekről vallott határozott ifjúságsegítői álláspont nem akadályozza annak, hogy a fiatalok ettől eltérő, önálló véleményt alakítsanak ki.

A továbblépés lehetősége:

R. Hart és S. Arnstein írásai az ifjúsági és az állampolgári részvétel fokozatairól. Igaz, hogy jó régen jelentek meg, de valami oka csak van, hogy azóta is időről időre továbbfejlesztik!

Kulcskompetenciák fejlesztése nemformális és informális tanulással

„**A kulcskompetencia** az ismeretek, készségek és attitűdök transzferábilis, több-funkciós egysége, amelyre mindenkinek szüksége van az önmegvalósításhoz és fejlődéshez, az aktív polgársághoz, a társadalmi beilleszkedéshez és foglalkoztathatósághoz.

Az egész életen át tartó tanulás során mindenféle tanulás alapját ezek a kompetenciák képezik.”

*Az Európai Parlament és a Tanács ajánlása
az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kulcskompetenciákról
2006/962/EK*

Az Európai Referenciakeret szerinti kulcskompetenciák:

- az anyanyelven folytatott kommunikáció
- az idegen nyelven folytatott kommunikáció
- matematikai kompetencia és alapvető kompetencia a műszaki és természettudományok területén
- digitális kompetencia
- a tanulás tanulása
- szociális és állampolgári kompetenciák
- kezdeményezőkéesség és vállalkozói kompetencia
- kulturális tudatosság és kifejezőkéesség

Az európai referenciakeretbe foglalt 8 kulcskompetenciát várhatóan ki fogják egészíteni a média kompetenciával.

Tapasztalati tanulással lehet bármelyik kulcskompetenciát fejleszteni, akár nemformális, akár informális tanulás során – ha ezt a célt tűzzük ki, és megteremtjük hozzá a szükséges feltételeket. Egyébként **egyáltalán nem magától értetődő és nem biztos, hogy a tanulás kompetenciákat fejleszt.**

Az ifjúsági munkában nagyon népszerű a játékos tanulás. Ez által lehetnek kreatívabbak a résztvevők, különböző stratégiákat ismerhetnek meg, megérthetik a gazdasági válság okait is egy szimulációs játékban. De lehet, hogy egyszerűen csak jól szórakoznak, és két hét múlva ennél többre nem is fognak emlékezni, mert a gondolkodásmódjukra, a viselkedésükre nem volt hatással a játék. Ez esetben nem beszélhetünk kompetenciafejlesztésről.

Mi szükséges a kompetenciák fejlesztéséhez és továbbfejlesztéséhez?

1. Idő!!

Kompetenciát, természetéből adódóan, nem lehet pár óra alatt fejleszteni. (Az az ifjúságsegítő viccel, aki azt állítja, hogy ő erre 10-20 perc alatt is képes, egy jól megválasztott tanulási módszerrel. Ne dőljünk be neki...)

Csak akkor mondhatjuk, hogy valaki kompetens, ha

- különböző kontextusokban
- ismétlődően és
- eredményesen

alkalmazza a szükséges tudás, képességek-készségek és pozitív attitűdök egységét. Ehhez pedig – többek között – idő kell.

2. Tudatosság – annak a részéről is, aki tanulni akar, és annak a részéről is, aki – ha szükséges – ehhez nemformális vagy informális tanulási lehetőségeket teremt. A tudatosság első lépése annak ismerete, hogy mi a kompetencia (és mi nem az), és milyen kulcskompetencia-rendszerrel dolgozunk*. A következő lépés pedig az, hogy a kompetencia-fejlesztést komolyan vesszük, és nem ráolvasásként használjuk, hogy pályázatot vagy projekt-beszámolót fogadtassunk el vele.

3. Komplex helyzetek, amelyek igénylik a résztvevők önálló gondolkodását, problémamegoldó cselekvését, értékválasztását és érzelmi bevonódását. A komplex helyzetek azért is fontosak, mert természetesen *nem minden résztvevő ugyanazt tanulja meg, nem ugyanabban az ütemben és nem ugyanolyan eredménnyel.*

* A kulcskompetenciák leírása megtalálható többek között az Ifjúságügy c. kötet (Nagy Ádám szerk.: *Ifjúságügy, ifjúsági szakma, ifjúsági munka*. Palócvilág – Új Mandátum, 2008.) 144–163. oldalán és az interneten.

4. Tanulás serdülő- és ifjúkorban

Kiskorunkban sokan jártunk valamilyen művészeti alapképzésre, tanultunk sportolni. Ehhez képest nagyon kevés felnőtt van, aki zongorázik vagy rendszeresen tornázik, focizik. Ennek az is az oka, hogy *a gyermekkorban elkezdett tanulás hatástalan marad a felnőttkori kompetenciákra, ha nem kap megerősítést serdülőkorban és/vagy fiatal felnőttkorban.* A tanultakkal és a tanulással kapcsolatos pozitív élmények a személyiségfejlődés ezen életszakaszaiban épülnek be a készségeink és céljaink közé.

5. Saját tapasztalatom alapján:

(a felsorolás tetszés szerint folytatható)

A Pygmalion-effektus – amit a nemformális tanulás értékeléséről tudni kell

„Jól érezték magukat a résztvevők? Tetszett a program? Melyik módszer volt a kedvencük?”

Az ifjúságsegítők gyakran értékelik munkájukat ilyen kérdések alapján, de egy szimpla *elégedettség-mérés nem értékelés*. A társadalom nem éri be az ifjúsági munka tetszési indexeivel. Még ha egy körültekintő ún. *folyamat-értékelés* készül is, a felnőttek, szülők, küldő szervezetek, finanszírozók vagy más szakmákhoz tartozók számára fontosabbak más típusú értékelések: az *eredmény-értékelés* és a *hatásértékelés*.

A nemformális tanulásban

- egyformán fontos a hatás-, az eredmény- és a folyamat-értékelés,
- a hatás- és eredményértékelés önértékelésre épül,
- mások eredményeinek értékelése mindig fejlesztő (formatív) értékelés.

Az önértékelés szerepe

A legfontosabb értékelés az, hogy a tanulási folyamat résztvevője hogyan ítéli meg a következőket: mit tanult, mit tud alkalmazni, min tud változtatni a későbbiekben, és hogy mindezt egy számára is optimális folyamaton keresztül, világos rendszerben, kedvező körülmények között érte-e el. *Minden értékelés szubjektív*, az önértékelés meg végképp az. Ezért olyan tanulási kultúrát igyekszünk kialakítani, amelyben a résztvevők a saját tanulásukról szóló önértékelést kiegészítik, összehasonlítják mások értékelésével vagy személyes visszajelzésével (pl. a Youthpass tanúsítvány egyéni részének kiállításához). Ez a tanulási kompetencia fejlesztéséhez is és a személyiségfejlődéshez is nélkülözhetetlen.

A pedagógiai értékelés szerepe

A nemformális tanulásban soha nem alkalmazunk minősítő (szummatív) értékelést, csak *fejlesztő (formatív) értékelést*.

A nemformális tanulást nem kíséri osztályozás vagy vizsgáztatás, nincs feleltetés vagy teszt arról, hogyan működik az önkormányzat vagy az Európai Unió. Az viszont gyakran előfordul, hogy a fiatalok nemformális tanulásuk eredményét valamilyen „mesterdarabban” – pl. stúdiófelvételen vagy új projektben – mutatják meg, és természetesen szeretnék ennek fogadtatását megismerni.

Az, hogy a többiek vagy az ifjúságsegítők milyenek látják őket, a részvételüket, természetesen nemcsak akkor fontos a számukra, ha valamilyen kiemelkedő közös vagy egyéni teljesítményt értek el.

Ha a fiatalok kérik tanulásuk, teljesítményük értékelését, választhatjuk

- a formatív értékelést,
- a személyes visszajelzést,
- vagy azt, hogy sem értékelést, sem visszajelzést nem adunk. Ez nem lustaság, nagyon megalapozott döntés lehet: nincs elegendő rálátásunk az egyéni tanulási folyamatra, vagy úgy ítéljük meg, hogy eltűzött lenne a az ifjúságsegítői értékelés jelentősége mások – pl. a kortársaik – értékeléséhez képest.

Nagyon nehéz mások egyéni és/vagy csoportos tanulási folyamatát, különösen a tanulás eredményét és hosszú távú hatását értékelni. Limitált időben és körülmények között, például egy 3-5 napos, 18 fős képzés végén személyre szóló, érdemi értékelést adni szinte lehetetlen még akkor is, ha 3-4 képző dolgozik együtt, ami általában csak nemzetközi képzéseken fordul elő.

Mi a különbség az értékelés és a személyes visszajelzés között?

Az értékelés, mint maga a szó is kifejezi, előre kiválasztott értékekhez viszonyítja azt, ami megvalósult. Nem kell minden értékelésnek minden szóba jöhető értéket és értékelési szempontot tartalmaznia, és egyáltalán nem baj, ha nem sikerült minden úgy, ahogy azt a résztvevők elképzelték.

Érték például egy ifjúsági projektben a fiatalok aktív, az egyéni sajátosságokat is figyelembe vevő, differenciált részvétele. Érték a kooperáció és a hatékony munkamegosztás, vagy más szempont szerint érték a kreativitás, újszerűség.

A nemformális tanulásban érték, ha a résztvevő önállóan tűzi ki a tanulási célokat, igyekszik ezeket elérni, és különösen az, ha el is éri. Érték, ha elhagyott valamilyen rutint, vagy ha vállalja, hogy szembenéz a saját előítéleteivel, tévedéseivel stb.

A személyes visszajelzés (angolul: feedback), mint maga a szó is kifejezi, párbeszéd, az egyik ember „face-to-face” közlése, ha a másik igényli, hogy megtudja: egy adott helyzetben mit érzékelt, és ez milyen hatással volt rá (csak rá, nem a többiekre).

Itt nincsenek értékelési szempontok, nem kell tárgyyszerűsége és objektivitásra törekedni. Érzelmeket – örömet, csalódottságot – is kifejezhet az, aki személyes visszajelzést ad valakinek.

A személyes visszajelzésnek van néhány íratlan szabálya annak érdekében, hogy konstruktív legyen – ezekről röviden a fejezet *Gyakorlatok* című részében lehet olvasni.

Hogy jön ide Pygmalion?

Úgy, hogy a legenda szerint Pygmalion* megálmodott és elefántcsontba faragott egy gyönyörű nőt, a szobor pedig életre kelt (ismertebb változatában** olyan kifogástalan úrnő lett a szutykos virágáruslányból, amilyennek Higgins professzor elgondolta – sőt, annál sokkal öntudatosabb, mert ez már egy XX. századi történet).

* Ovidius: Átváltozások X. 247-293. sorok

** G. B. Shaw: Pygmalion 1912, My Fair Lady 1955

A Pygmalion-effektus az elvárásoknak az a hatása, amikor a viselkedés és a teljesítmény az előzetes elvárásokat és feltételezéseket teljesíti be.

A pozitív elvárásoknak pozitív hatása van. Ha bízunk valakiben, maga is hinni kezd, hogy képes legyőzni az akadályokat, nehézségeket, és ezt meg akarja és meg is tudja tenni.

Ennek a fordítottja is igaz: ha valakit alábecsülünk, ő is olyan hasznavehetetlennek, gyámoltalannak stb. látja magát, mint amilyennek a környezete, és sokkal kevesebbet hoz ki magából, mint amire képes lenne, ha bíznanak benne, és támogatnák.

A Pygmalion-effektus és az elvárások önbeteljesítő hatása természetesen ennél összetettebb szociálpszichológiai jelenség*, de a mi szempontunkból most csak az a fontos, hogy ha *tényleg* hiszünk a tanulás erejében és a fiatalokban, és ezt ki is fejezzük az előrehaladásukat segítő, őszinte, konstruktív értékeléssel vagy személyes visszajelzéssel, képesek lesznek *meghaladni önmagukat*.

Ja, és az ifjúságsegítőt is.

* Merton, R. K. (1948): „The Self-fulfilling Prophecy”. Antioch Review 8. 193-210.
Allport, G. W. (1999): Az előítélet

*Gyakorlatok,
tanácsok munka közben*

Saját tanulási terv

A nemformális tanulásnak csak az egyik lehetséges módja az, hogy valaki más tervezi meg, mit és hogyan tanuljunk. A tanulási kompetencia azt is magában foglalja, hogy aki tanul, képes a saját tanulását kézben tartani és értékelni.

A tanulási terv egy egyénileg alkalmazható módszer, amelynek segítségével a tanulási folyamat résztvevője megtervezi, hogy mit, hogyan, kiknek a segítségével akar tanulni, és hogyan fogja értékelni a saját előrehaladását. Ha szükséges, az ifjúságsegítő/képző segítséget nyújt a tervező kérdések megválaszolásához. A tanulás segítője – az ifjúsági projekt koordinátora, képző, csoportvezető stb. – rendelkezik a résztvevők tanulási tervének 1-1 másolatával, figyelemmel kíséri tanulási folyamatukat, és olyan helyzeteket teremt, amelyek ezt személyre szólon segítik.

Cél:	a tanulási kompetencia fejlesztése, a nemformális tanulásban részt vevő önismeretének és felelősségének fejlesztése; a fiatalok nemformális tanulását szolgáló ifjúsági projektek, képzések tervezéséhez, megvalósításához az egyéni tanulási célok és sajátosságok figyelembevétele
Korosztály:	16+ (ajánljuk ifjúsági projektek, képzések résztvevőinek, EVS- és más önkénteseknek, <i>ifjúságsegítőknél, képzőknek is!</i>)
Szükséges eszközök:	papír, ceruza vagy számítógép és adathordozó, esetleg nyomtató, ill. fénymásoló akkor, ha a résztvevők nem elektronikusan, hanem kézírással készítik el a tanulási tervüket, hogy 1–1 másolattal rendelkezzen a tanulás segítője (képző, mentor, projekt-koordinátor), illetve más, akivel a tanulási terv készítője meg akarja osztani a tervét.

- Ideális helyszín: a tanulási terv készítőjének kedvenc gondolkodó helye: otthon, park, Tisza-part stb. vagy kényelmesen berendezett, osztott tér, amely lehetővé teszi a zavar-talan, elmélyült egyéni munkát is és a személyes kon-zultációkat is
- Szükséges idő:
- a) 1–3 óra (egyénileg változó). Függ az önismeret szintjétől, de a kiválasztott kérdések számától is. Célszerű a résztvevőket megkérni, hogy a projekt, kép-zés *előtt*, nyugodt körülmények között vagy a közös munka, képzés *legelején* egy este készítsenek tanulási tervet.
 - b) A tanulási terv motiváló bemutatásához (egyéni v. csoportos instrukciókhoz) 15–30 perc.
 - c) A tanulási tervek megismeréséhez és követéséhez tanulási tervenként min. 2x20–30 perc.

Változatok:

A javasolt szempontok közül mindenki annyit választ ki, amennyit fontosnak tart. A kérdéseket értelemszerűen az életkori sajátosságokhoz, végzettségi szint-hez kell alkalmazni (pl. a *tanulási stratégia* vagy a *motiváció* érthető egy főisko-lásnak, de szakiskolai diáknak nem feltétlenül).

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

A tanuló a tanulási terv készítését – ha nehéz – idő előtt abbahagyja.

A tanulás segítője nem ad elég időt, figyelmen kívül hagyja az egyéni terveket.

A tanulás tervezése az egyik legnehezebb feladat. A diákok – a köz- és fel-sőoktatásban egyaránt – hozzá vannak szokva, hogy tanulásukat pedagógus irányítja, emiatt várható, hogy úgy érzik, ők nem tudják megtervezni a tanulá-sukat. Ha azonban legalább egyszer megválaszolják a feltett kérdéseket, és meg-valósítják, amit elterveztek, később a tervezés már sokkal könnyebb lesz. Ezért,

a résztvevők érdekében fontos, hogy a tanulás segítője ne fogadja el, ha valaki semmilyen tervet nem készít.

Fejlesztendő kulcskompetencia: a tanulás kompetenciája – ezen belül a tanulás önálló, hatékony irányítása, önállóság, fegyelem, kitartás, belső készítés a tanulásra, a tanulás pozitív értelmezése, saját tanulási módszerek, erősségek és gyengeségek értő ismerete, a tanulás időbeosztása, a tanulás (ön)kritikus értékelése. A tanulás tanulója kompetencia fejlesztése összekapcsolható a digitális v. kulturális kompetencia fejlesztésével is (pl. a Buzan-féle gondolati térkép vagy vizuális szimbólumok alkalmazásával).

A tanulássegítő / ifjúságsegítő szerepe:

A felkészülés legbiztosabb módszere, ha a tanulássegítő – legalább egyszer – maga is készít egy *valódi* tanulási tervet.

A lehetőség (feladat) ismertetése *motiváló, biztató* legyen.

A tanulási terv mindig egyéni. Elkészítése a személyes segítség fejezetben bemutatott *coaching* módszerrel segíthető (ám a tanulás segítője nyilván senki helyett *nem* tervezhet).

A tanulási tervek azért vannak, hogy a fiatalok is és a tanulássegítők is dolgozzanak velük, de ez nem jelenti azt, hogy állandóan – pl. naponta – foglalkozni kell a tervekkel.

A rendszeres önértékelésre időt kell tervezni egy projekt során – pl. a projekt előkészítésének befejezésekor 30 perc önértékelés, 30 perc ennek megbeszélése tanulópárokban. Az önértékelés és a személyes visszajelzés szempontjait a tanulási terv szerint lehet strukturálni, vagy egész egyszerűen a résztvevőkre bízni, hogy értékeljék és beszéljék meg, ami számukra a legfontosabb.

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

Ráhangelő gyakorlat lehet a pozitív és negatív *tanulási tapasztalatok összegyűjtése* csoportban; a tanulás értelmezésének kitérítése: *nem csak az iskolai tanulás* a tanulás; annak megvitatása, hogy mit lehetne tenni, hogy jó legyen tanulni.

Folytatásként hasznos lehet *egymást támogató tanulópárok* vagy max. 4 fős csoportok alakítása, akik bizonyos időközönként megbeszélik, ki hol tart, min kellene változtatnia.

Tanulási terv

*Ez a tanulási terv csak egy minta,
amely alapján ki-ki kiválaszthatja
a számára legfontosabb, megtervezendő lépéseket.*

Név/becenév:

*Elsőként válassz ki EGY olyan területet, amire feltétlenül szükséged van, aminek a hiányát érzed,
vagy amiben éppen mostanában értél el sikereket; amit már régóta szeretnél elsajátítani vagy fejleszteni.
Használhatod segítségül a kompetenciák listáját.
Később bővítheted a tanulási tervedet, de először EGY célkitűzéssel kezd!*

Az elsajátítandó/fejlesztendő képesség, tudáselem vagy kompetencia:

Motiváció

Miért vagy kiért akarom ezt megtanulni?

Miért most akarom ezt megtanulni?

Hol tartok most?

Mi az, amit már tudok / meg tudok valósítani ezen a területen?

Erősségeim:

Gyengeségeim:

Először olyan célt válassz, amit rövid idő alatt könnyen meg tudsz valósítani, aztán egészítsd ki azt nehezebb célokkal!

Hová akarok eljutni? Mit szeretnék elérni?

Mit kell tudnom? (Milyen tudásra van szükségem?)

Mit kell gyakorolnom?

Milyen beállítódásomat szeretném megváltoztatni vagy megerősíteni?

Mindenkinek megvan a saját tanulási stílusa. A magadét úgy tudod a legkönnyebben meghatározni, ha válaszolsz néhány egyszerű kérdésre, pl. Hogyan tanulok a legszívesebben?

Másokkal együtt vagy egyedül? Ha látom, elolvasom, kijegyzetelem? Ha valakivel megbeszélem, valakinek elmondom? Ha csinálom, amit meg akarok tanulni? Ha csend van, vagy ha szól a zene?

Egy példa arra, amit szívesen és könnyen megtanultam:

Miért volt könnyű?

Hogy szeretek/szeretnék tanulni?

Hogyan érem el a célokat? Milyen tanulási stratégiát érdemes alkalmaznom?

Mikor, milyen időközönként, mennyi időt szánok a tanulásra?

Hol?

Kikkel?

Konkrétan mit fogok csinálni annak érdekében, hogy megtanuljam, amit szeretnék?
A tanulás tervezése nem könnyű feladat. Menet közben is kiegészítheted ezt a listát, ha jó ötleteid támadnak.

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

Mikor és hol fogom használni, hasznosítani, amit megtanultam?

Milyen más lehetőségeim vannak még a hasznosításra (pl. iskolában, munkahelyen, a családban)?

Hogyan és mikor fogom értékelni, hogy megtanultam-e, amit akartam?

Min fogom mérni, hogy jobb teljesítményre vagyok-e képes annak hatására, amit tanulni szeretnék?

Ki(k)nek a visszajelzését fogom kérni?

Várható tanulási akadályok

Mit fogok tenni, ha...

- Semmi kedvem ehhez az egészhez.
- Nem lesz türelmem, kitartásom végigcsinálni, amit elhatároztam.
- Elvacakolom az időt.
- Hosszú kihagyás után kellene újra nekifognom tanulni.
- Alig kezdtem hozzá, máris abbahagynám, mert úgy érzem, jobb vagyok, mint a többiek.
- Menet közben rájövök, hogy eddig valamit rosszul csináltam.
- Más várható akadályok merülnek fel, mégpedig:

A feedback

Hogyan adjunk és hogyan fogadjunk személyes visszajelzéseket?

A személyes visszajelzés párbeszéd. Annak az őszinte, időbeni, konstruktív kifejezése, hogy egy másik Ember viselkedése, munkája, gondolata hogyan hatott ránk, és ő mit szól ehhez. Nem értékelés és nem kritika, nem is a saját indulatunk vagy sértettségünk levezetése! Szólhat az elismerés és a köszönet hangján is. De ezt általában tanulni kell.

Cél:	mások önismeretének, személyes fejlődésének, tanulásának segítése. Ha a fiataloknak vagy az együtt dolgozó ifjúságsegítőknél még nincs gyakorlatuk abban, hogy mikor és hogyan adjanak egymásnak feedback-et, a cél lehet az is, hogy ezt megtanulják.
Korosztály:	14+
Résztevők ajánlott száma:	2+
Szükséges eszközök:	a <i>Hogyan adjunk és fogadjunk személyes visszajelzéseket?</i> című alapszöveg (mellékelve), első alkalommal résztvevőnként 1 elektronikus példány vagy fénymásolat. (Később nem kell hozzá semmi.)
Ideális helyszín:	kellemes környezet, ahol zavartalanul lehet beszélgetni: kávézó, park stb.
Szükséges idő:	30+ perc

Változatok:

Ha első alkalommal mutatjuk be, mi a személyes visszajelzés, célszerű időt tervezni egy rövid, interaktív prezentációra, majd az írásos segédanyag átolvasására és átgondolására – aztán mehet élesben a gyakorlás!

Ha korábbi személyes kapcsolat ezt megalapozza – de csak akkor! –, az internet használata is elképzelhető.

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

A résztvevők másról beszélgetnek, elkalandoznak, vagy nem tudják tartani az arany szabályokat. Ennek kivédésére jó egy – előkészített – bevezető *demonstráció*, ami nem túl didaktikus, de ötvözi a pozitívumokat és a jellegzetes hibákat is. Ennek a közös megbeszélése után a résztvevők könnyebben átveszik, hogyan érdemes feedback-et megfogalmazni és fogadni.

Ifjúságsegítő is eshet abba a hibába, hogy *a feedback helyett bírálja vagy dicséri a fiatalokat*, mint tanár a gyerekeket...

A résztvevők szeretik tudni, hogy mások milyennek látják őket. Gyakran sokkal rosszabbra számítanak, mint amilyen visszajelzéseket kapnak.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: a *tanulás kompetenciája* – ezen belül: tanulási motiváció, önfejlesztő képesség, alkalmazkodóképesség; *anyanyelvi kommunikáció* – ezen belül: saját vélemény, érzések lényegre törő verbalizálása, értő figyelem, konstruktív párbeszéd; *szociális és személyközi kompetencia* – ezen belül: konstruktív kommunikáció, a személyes elégedetlenség konstruktív kifejezése, tisztelet, reális önismeret.

Az ifjúságsegítő szerepe:

A feedback *rendszeres* alkalmazásával új egyéni és csoportkultúrát teremthetünk. A magyar kultúrában, a családban és az iskolában jellemző a bíráló attitűd: akkor adunk személyes visszajelzést, ha a másik nem azt csinálta, amit szerintünk kellett volna. Ezen éppen a feedback változtathat. Ezért elegendő időt kell szánni arra, hogy a fiatalok sokszor adjanak *pozitív* visszajelzést is egymásnak, illetve hogy *konstruktív* változtatási javaslatokat fogalmazzanak meg egymás számára.

Ha szükséges, felépíthető az a pedagógiai folyamat, amin keresztül a fiatalok lépcsőről lépésre gyakorolják, mi a feedback lényege.

A személyes visszajelzés jellegzetesen *nem csoportos gyakorlat*, de a kiadvány más fejezeteiben találhatók olyan játékok, amelyek megkönnyítik a feedback gyakorlását.

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

Csak nyugodt, indulatmentes, őszinte légkörben lehet személyes visszajelzéseket adni és fogadni.

Amíg a fiatalok kultúrájába be nem épül a feedback, célszerű rendszeresen időt tervezni arra, hogy személyes visszajelzést adjanak egymásnak.

Az első alkalommal használjuk a mellékelt segédletet, értelemszerűen átfogalmazva, ha az életkori és szociokulturális sajátosságok indokolják.

Segédlet

Hogyan adjunk és fogadjunk személyes visszajelzést? (A feedback)

A személyes visszajelzés annak az őszinte, időbeni, konstruktív kifejezése, hogy egy másik Ember viselkedése, munkája, gondolata hogyan hatott rád egy adott helyzetben. Nem a másik bírálata, cikizése, és nem is a saját indulatod vagy sértettség levezetése! Az elismerés és a köszönet kifejezése is személyes visszajelzés.

Mi a visszajelzés célja?

Hogy az, akinek szól, megértse, átgondolja, és változtasson, ha kell.

Személyes visszajelzést akkor adunk, ha

- a másik kéri, ha érdeklí, milyennek láttad egy-egy konkrét helyzetben.
- sem te, sem ő nem ideges, nem sértett vagy fáradt.
- van elegendő időtök, hogy meghallgassátok egymást.

Milyen a jó/konstruktív visszajelzés?

- tárgyyszerű, mindig egy konkrét helyzetet elemez
- segíti a másik személyes fejlődését

Hogyan fogalmazd meg a feedback-et?

- Előbb idézd fel, hogy érezted magad hasonló helyzetben, amikor valaki el akarta mondani neked, milyennek látott!
- Személyeskedés, általánosítás és minősítés nélkül, higgadtan fogalmazz!
- Csak a magad nevében beszélj, ne hivatkozz másokra!
- Ne csak akkor mondj valamit, ha nem tetszett, hanem akkor is, ha valaminek örültél!
- Ne bőségszólj fel a másikat! Készülj fel, mit fogsz kezdeni, ha mégis dühbe gurul, vagy sírni kezd!
- Ne várj sokáig, ha valamit el akarsz mondani, hanem minél előbb, de olyankor tedd ezt, amikor a másik is készen áll rá!

- Csak olyasmit hozz szóba, amin a másik tud változtatni!
- Segíts neki, hogy elfogadja és megváltoztassa, ha valami a nemtetszésedet váltotta ki!
- Mondj pozitívumokat is, de ne mondj üres bókokat csak azért, hogy aztán lenyomd a torkán a bírálódat!
- Ha dühös vagy csalódott vagy, várd meg, amíg megnyugszol! A feedback nem azért van, hogy te kiadd a mérged, hanem azért, hogy ő ne kövesse el ugyanazokat a hibákat!

Hogyan fogadd a személyes visszajelzést?

- Idézd fel, hasonló helyzetben Te mit hogyan szoktál megfogalmazni!
- Örülj neki, hogy megtudhatod, kívülről milyennek látszol!
- Keress rá megfelelő időt és helyet, hogy meghallgasd a másikat!
- Megválaszthatod, hogy miről és kitől kérsz feedback-et!
- Hallgasd meg, és tartsd tiszteletben, amit a másik mond!
- Ha valami nem világos, kérdezz vissza nyugodtan!
- Értékelj magadban, amit hallottál!
- Segíthet a jövőre nézve? Ha igen, fogadd meg a tanácsát!
- Nem kell azonnal reagálnod, változást ígérned. Gondold át, amit meghallgattál! Kérdezz meg több embert!

Kinek adj személyes visszajelzést?*

- Csak annak, aki kíváncsi rá, milyennek láttad egy adott helyzetben. Mielőtt hozzákezdenél, kérdezd meg, érdekli-e, ha most vagy valamivel később elmondod, neked mi tetszett, mi nem tetszett.

Mit csinálj ezzel az összefoglalóval?

- Tartsd meg, hátha később nem emlékszel minden részletre.
- Másoknak is odaadhatod.

* A kedvesednek, a mamádnak, a tanárodnak vagy a főnöködnek is adhatsz személyes visszajelzést, és kérhetsz is tőlük. Viszont azzal számolj, hogy ők nem olvasták ezt az összefoglalót...

Akció-tanulás

Az *akció-tanulás* komplex csoportos tapasztalati tanulás: felkészülés, a tanultak gyors alkalmazása, a tapasztalatok elemzése. A projekt-tanuláshoz hasonlóan ez is *valódi életkörülmények között* zajlik, és valós probléma megoldásán keresztül fejleszti az egyéni és team-kompetenciákat.

A probléma lehet egyszerű (például hogy parttalanul folynak, és eredménytelenül zárulnak a megbeszélések) vagy összetett (például, hogy az önkormányzat honlapja teljesen érdektelen a fiataloknak, vagy hogy senki nem törődik az idősekkel) stb.

Akció-tanulást egymást követően több témában is lehet szervezni, sem unalmas nem lesz, sem az a veszély nem fenyeget, hogy a résztvevők már kívülről tudják, mi fog következni (ami például könnyen előfordulhat egy képzésen).

Az akció-tanulás során két folyamatot kell párhuzamosan *megtervezni* vagy a tanulás-szervezőnek, vagy maguknak a résztvevőknek:

1. a közösen kiválasztott probléma megoldását
2. a megoldáshoz szükséges tudás elsajátítását, képességek gyakorlását stb.

Cél: az önirányító társas tanulás megalapozása vagy fejlesztése; azon képességek, készségek és tudás fejlesztése, amelyek az ismétlődő, jellegzetes probléma megoldásához szükségesek; a megszokottól eltérő, új problémamegoldás kipróbálása.

Korosztály: 7+ évesek

Ajánlott csoportlétszám: 4–6 fő/tanulócsoport

Szükséges eszközök: a kiválasztott probléma, tanulási cél szerint értelem-szerűen változó. A teendők és tapasztalatok megbeszéléséhez az alapvető feltételek 4–6 főnek (asztal, szék, számítógép stb.) egy teremben, kávézóban, a szabadban stb.

Ideális helyszín: a megszokottól eltérő hely, a település olyan szinterei, ahol a fiatalok még nemigen vállaltak szerepet.

Szükséges idő: 1–3 hét

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

A résztvevők szeretni fogják a tanulásnak ezt az érdekes, újszerű formáját – ha sikeresen meg tudják valósítani, amit elterveztek. Ezért fontos, hogy *általuk reálisan megoldható problémát* válasszanak (*nem* kiskamaszok akció-tanulása például egy bicikli-kölcsönző megnyitása).

Fejlesztendő kulcskompetenciák: a *tanulás kompetenciája* – ezen belül: kompetencia-fejlesztő tudatosság, a tanulás tervezése és értékelése, saját tanulás szervezése csoportban, információ-menedzsment, hatékony időbeosztás, a tanultak alkalmazása; *kezdeményezőkéesség és vállalkozói kompetencia* – ezen belül: sikerorientáltság, felelősségvállalás, a változások pozitív értelmezése, részvétel a változtatásokban, elemzés, tervezés, szervezés, kommunikáció, cselekvés, értékelés, beszámoló az eredményekről, dokumentáció, kooperáció és csapatmunka, kockázatvállalás.

Az ifjúságsegítő szerepe:

Az ifjúságsegítő nem vesz részt a tanulócsoportban. Lehet ő a tanulássegítő, de erre más kompetens felnőttet is megkérhet.

A tanulássegítő szerepe:

A segítő *nem tagja* az akció-csoportnak. A segítő lehet

- tapasztaltabb *mentor*, aki tanácsokat, visszajelzést is ad, de nem száll be a probléma megoldásába, semmit nem csinál meg a fiatalok helyett, vagy
- *coach*, aki kérdéseivel segít a probléma meghatározásában vagy újrafogalmazásában, a folyamat megtervezésében, a munkamegosztás kialakításában, a tapasztalatok feldolgozásában stb. vagy

- *képző*, aki segít kiválasztani a szükséges tudáselemeket, információkat, megtervezi a szükséges képességek gyakorlását stb.

A tanulássegítő szerepe a résztvevők életkori és szociokulturális sajátosságai szerint lehet a coach-i, mentori, képzői szerep rugalmas kombinációja is.

Az akció-tanulás összetevői, szervezése és menete:

1. A megoldandó probléma kiválasztása a résztvevő fiatalokkal közösen történik. A problémának több szempontból reálisnak kell lennie:
 - *fontos és sürgős* megoldani,
 - megoldható, de *nem könnyen teljesíthető* feladatot jelent a résztvevők számára,
 - ha felkészülnek a feladatra, előzetesen és közben is tanulnak, *sikeresen meg tudják oldani a problémát*.

2. Az akció-tanulás csoportos tanulás és team-munka
4-6 résztvevő dolgozik együtt, lehetőség szerint olyanok, akik eltérő tapasztalatokkal és kompetenciákkal rendelkeznek. Lehetnek eltérő életkorúak is. A vállalt feladatok mindannyiuk számára valamilyen új kihívást, nehézséget kell jelentsenek. A közös tanulás része, hogy milyen munkamegosztást alakítanak ki maguk között.

Az akció végén az ifjúságsegítő javasolhatja – ha felkészült belőle –, hogy elemezzék közösen a team-munkát a Belbin-féle vagy más elmélet szerint.

3. A probléma megoldásának megtervezése
Az akció-tanulásban *fontos szerepe van a csoporton belüli és másokkal történő kommunikációnak*, a kérdésfeltevésnek, a brainstormingnak és a megbeszéléseknek.

A brainstormingot vezetheti az ifjúságsegítő, a tanulássegítő. Ez egy fontos momentum a folyamatban. *A probléma* kiválasztásakor a megoldás még nem látszik, vagy nem nyilvánvaló, a kérdés tehát: mi lenne a leg-

jobb megoldás? A csoport feltárja a probléma okait és a lehetséges megoldásokat, majd közösen választják ki azt, amit meg akarnak valósítani. (A brainstorming – ötletroham – módszerét az érdekérvényesítésről szóló fejezet részletesen bemutatja.)

A megoldás tervezése lényegében ugyanazoknak az alapkérdéseknek a megválaszolásán keresztül zajlik, mint egy projekt esetében: ki, mikor, mit fog csinálni, hogyan kívánják elérni a kitűzött célt, mik a várható kockázati tényezők, min mérik majd a sikert. Ez(eke)t a megbeszélés(e-ke)t vezetheti a csoport egyik tagja is, és nem csak az, aki ebben a legjobb, hanem az is, aki azt a célt fogalmazta meg, hogy a közös munka során fogja megtanulni, hogyan kell hatékonyan vitát vezetni.

4. Együttműködő egyéni és közös cselekvés

A tervezett problémamegoldás nem az önkormányzatnak, tantestületnek stb. szóló javaslat, hanem az, amit a résztvevők rögtön el is kezdenek megvalósítani. A problémamegoldás során tartott rendszeres – személyes vagy virtuális – csoportmegbeszélések azért fontosak, hogy a csoport tagjai még időben tudják korrigálni, amit elterveztek, ha új körülmények merülnek fel, vagy ha kiderül, hogy lehetetlenre vállalkoztak. Ehhez szükséges, hogy a tanulássegítő figyelemmel tudja kísérni mind a személyes, mind a virtuális kommunikációt.

5. Az akció-tanulás időtartama

Fontos, hogy a résztvevők olyan problémát válasszanak ki, amelyet *1-3 hét* alatt sikeresen meg lehet oldani. További cselekvésre *motiválja őket, ha rövid időn belül látják munkájuk, tanulásuk eredményét.*

6. Az akció-tanulás helyszíne

A megoldani kívánt problémától függően lehet a saját vagy egy másik település, az utca, a polgármesteri hivatal, de akár a világháló is. Az akció-tanulás fontos eleme, hogy a résztvevői *kimozduljanak megszokott közegükből*, már-már mint az ifjúsági közösségi térből, iskolából stb.

7. Az elért eredmény értékelése és megünneplése

Mint az ifjúsági projekteknél, itt is fontos, hogy a résztvevők közösen értékeljék a tapasztalatokat, és másokkal együtt megünnepeljék a sikerüket. Ezt kezdeményezheti az ifjúságsegítő. Az esemény lebonyolítása és például ezen keresztül az ünnepek jelentősége és megszervezése máris lehet egy másik csoport akció-tanulásának a célja...

Képzési gyakorlatok alkalmazása az ifjúsági munkában

Mi a strukturált képzési gyakorlat?

Mivel nincs mindig lehetőség arra, hogy valódi körülmények között szervezzük meg a tapasztalati tanulás teljes folyamatát, vagy ez nagyon redundáns és hosszú lenne, számos olyan módszer közül lehet választani, amelyek kiemelnek, és reprodukálnak vagy szimulálnak egy-egy kritikus élethelyzetet, érték- vagy érdek-konfliktust, tipikus hibákat, tévhitet, előítéletet stb. Ezeket a képzési módszereket – függetlenül attól, hogy a módszerek melyik kategóriájába tartoznak – összefoglalóan strukturált gyakorlatoknak nevezzük.

Egy „gyakorlat” tehát olyan, mint a film: a valóság szerkesztett, átírt vagy elképzelt változata. Sokféle filmműfaj van – dráma, burleszk, animáció, musical, western, sci-fi, horror stb. –, ugyanilyen változatosak a módszerek is, amelyeket az ifjúságsegítők általában jól ismernek. Ilyen pl. – a valósághoz való viszonyát tekintve – a szerepjáték, az esettanulmány, vagy ilyenek más csoportosítás szerint a csapatépítő, stratégiai, problémamegoldó, kommunikációs stb. gyakorlatok. Ezek egyaránt használhatóak a nemformális és az iskolai tanulásban.

A strukturált gyakorlatokat informális tanuláshoz nem ajánljuk, mert több kárt, mint hasznót okozhat, ha valaki nem hozzáértően alkalmaz egy-egy módszert.

A gyakorlatokban való részvétel mindig önkéntes. Ha valaki nem akar részt venni, megfigyelőként vonjuk be a csoport közös élményébe, és előre elkészített (leírt) megfigyelési szempontokkal, kérdésekkel segítsük, miről készítsen jegyzeteket.

Ha valaki kilép a gyakorlatból, mert az számára érzelmileg megterhelő, különösen, ha az egy ún. acting out*, meg kell vele beszélni, ami történt. Hacsak lehet, a csoportban, mert ez nyilván hatással volt a többiekre is.

* A lehetséges negatív következményeket figyelmen kívül hagyó impulzív viselkedés, ellenállás, ami nem szavakban, hanem indultatos cselekedetben fejeződik ki.

A gyakorlatok lezárása mindig a közös élmények, tapasztalatok feldolgozása (általában megbeszélése). A résztvevők reflexiói mellett ebben jól lehet hasznosítani a megfigyelő(k) észrevételeit is.

Hogyan dolgozzunk képzési gyakorlatokkal?

A gyakorlatok egy része, például az itt közölt *Milyen magas Alfréd?* is, egyaránt alkalmazható képzésen, közösségi összejöveteleken, ifjúsági projektekben.

A módszertani kézikönyvekben szereplő leírások azt a célt szolgálják, hogy megkönnyítsék a gyakorlatokkal dolgozni akaró dolgát, tehát mindenképpen szükséges ezeket *elolvasni* egy-egy gyakorlat használata előtt. Akkor is, ha van saját tapasztalatunk arról, mi történhet az adott gyakorlat során! A leírásokat többször el kell olvasni, esetleg kijegyzetelni. Ez segít megérteni a gyakorlat lényegét, lehetséges variációit, és segít, hogy menet közben el ne rontsunk valamit, nehogy megfélemedezzünk egy fontos részletről.

Ha a leírás alapján nem tudjuk elképzelni, mi hogyan fog zajlani, *próbáljuk ki* – de ne a fiatalokkal kísérletezzünk a saját épülésünkre! A munkatársakat, barátokat kérjük meg, hogy a közreműködésükkel és visszajelzéseikkel segítsenek felkészülni. Nekik nyugodtan megmondhatjuk, ha nem vagyunk biztosak a dolgunkban.*

Sok *tematikus kézikönyv* jelent meg, amelyek gyakorlatok részletes leírását tartalmazzák. Ilyen például a Tanítani a taníthatatlant**: Élménypedagógiai kézikönyv vagy a 2004-ben megjelent Kompas – Kézikönyv a fiatalok emberi jogi képzéséhez, illetve a 2009-ben magyarul kiadott Kiskompasz kézikönyv a gyermekek emberi jogi neveléséhez.

* Tanítani a taníthatatlant: Élménypedagógiai kézikönyv. Konfliktuskezelési tréninggyakorlatok. Pressley Ridge Magyarország Alapítvány, Z-Press 2009.

** Kompas – Kézikönyv a fiatalok emberi jogi képzéséhez. (szerk.: Patricia Brander, Ellie Keen, Marie-Laure Lemineur) Budapest, GYISM Mobilitás, 2004.
Kiskompasz – Kézikönyv a gyermekek emberi jogi neveléséhez. (szerk.: Nancy Flowers, Szélessy Zsuzsanna) Budapest, Foglalkoztatási és Szociális Hivatal – Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat, 2009.

Milyen magas Alfréd? – kommunikációs gyakorlat csoportoknak*

Cél:	a hatékony információ-menedzsment (az információk kiválasztásának, megosztásának, gyűjtésének, rendszerezésének, értelmezésének és ellenőrzésének) megtanulása. A gyakorlat célja lehet más is, pl. a résztvevők felkészítése a hálózati együttműködésre.
Korosztály:	16+
Ajánlott csoportlétszám:	8–10 fő (6 játékos, 1 futár, 1–2 megfigyelő. Praktikus, ha 2 futár van, mert lehet túl nagy az üzenetforgalom.) Ha nagyobb a csoport, 2 vagy 3 kisebb csoportban, de ugyanabban a teremben bonyolítjuk le a gyakorlatot. 1–1 csoport 7 fő + megfigyelő – segítő, résztvevői létszámtól függően. Több csoport esetében a futárokkal és megfigyelőkkel célszerű előre megbeszélni a teendőket.
Szükséges eszközök:	(csoportonként) 6 asztal és 6 szék, papírcédulák (A4-es lapból 1,5 cm szélesre vágott üzenő cédulák, min. 100db 6 játékosnak – ha többre van szükség, a gyakorlat közben is fel lehet vágni a papírt), olló, minden játékosnak a kerettörténet és a szabályok leírása, 3–4 A4-es lap, toll, regisztrációs lap a Futár számára (flip-chart tábla vagy laptopról kivetíthető táblázat)
Ideális helyszín:	nyugodt környezet, terem (8 főnél nagyobb csoport esetében elegendő nagy tér, hogy 2 vagy 3 hatfős csoport elférjen)

* a Módszertani kézikönyv az EU Generáció képességnsorozathoz – ec.europa.eu/magyarorszag/pdf/eugenmeth_hu.pdf – nyomán

Szükséges idő: a játék ismertetése, kártyák kiosztása, tisztázó kérdések: 10–15 perc; a gyakorlat 30–40 perc; végül közös értékelés 30–40 perc

A gyakorlat menete:

1. A helyzet bemutatása (a szóbeli ismertetés után ezt a szöveget a résztvevők kézhez kapják):

Te a „Fiatal és Nyerő” Zrt. alkalmazásában állsz, amely férfiöltönyök készítésére specializálódott. A céged részt vesz egy tenderen, amelyen szeretnétek elnyerni a lehetőséget, hogy az olimpiai csapatnak ti készíthessétek el a ruháit. Sikered a mintakollekciókkal bekerülni a három cég közé, amelyek az utolsó körben versenyeznek. Véletlenül megtudtátok, hogy a bemutatón, amelyen a formaruhákat összehasonlítják, az egyik legismertebb sport divatmodell, Alfréd fogja viselni a ti kollekcióitokat. A nagy esemény előtti napon derült ki, hogy senki nem tudja, milyen magas Alfréd, és így a műhelyben nem tudják elkészíteni neki az öltönyt. A műhelyvezető közölte, hogy maximum 30 perc áll rendelkezésetekre, hogy kiderítsétek a magasságát, mert utána már képtelenek lesznek időre legyártani a megfelelő ruhát. A hirtelen fellépő technikai problémák miatt csak SMS-ben tudjátok tartani egymással a kapcsolatot. A műhely csak akkor fogadja el az információt, ha számukra te és 5 kollegád is ugyanazt a méretet adjátok meg. Csak akkor kezdenek hozzá az öltöny elkészítéséhez.

2. Szabályok :

- Hat játékos (J1, J2, ... J6) egymásnak háttal, körben ülnek (asztalnál, széknél vagy a padlón). A játékosok nem beszélhetnek sem egymással, sem a Futárral.
- Minden játékos kap egy kártyát, amelyen fontos információk vannak Alfréd testmagasságának kiszámításához.
- Az üzeneteket (SMS-ek) a résztvevők csak a Futáron keresztül küldhetik, egymásnak nem adhatják át. A Futár feladata regisztrálni az üzeneteket.
- Az üzenet formája: A feladó kódja / Az üzenet / A címzett kódja (pl.: J1 /...üzenet... / J4)

- Az üzenet – ugyanúgy ahogy egy telex – csak egy címzetthez juthat el, ugyanazon a papíron csak egy üzenetet lehet küldeni, röviden kell fogalmazni (max. egy mondat). Máستól kapott üzenetet csak azután lehet továbbítani, ha újra leírta, aki küldi.
 - Az utolsó üzenetet mindenki a szabóműhely vezetőjének címzi. Ebben van, hogy milyen magas Alfréd.
 - A játéknak vége van, ha eltelik 30 perc, vagy ha minden résztvevő ugyanazt az adatot küldi a szabóműhelybe: milyen magas Alfréd. A résztvevők a játékot csak akkor nyerik meg, ha az összes játékos a pontos eredményt küldte el.
3. Fontos tudnivalók a gyakorlatvezető(k)nek:
- Minden játékos 1 kártyát kap. (A kártyák mellékelve.) Praktikus a két kulcsfontosságú információs kártyát (J4 és J6) kommunikatív embereknek adni. *(Fiataloknál van értelme pont fordítva választani – lásd a játék adaptált változatát később.)*
- 12 emberről van információnk: Alfréd, Bernard, Charley, David, Edward, Howard, George, Henry, Ian, Peter, Kevin, Igor. A játékosokat azonban ne informáljuk arról, hogy hány emberről van információ, és hogy minden játékos két adatot kapott.

Változat(ok):

A kerettörténet változtatható, amire közlünk példát (lásd: alább, Milyen magas Rozika?), de az fontos, hogy 1 konkrét és 11 összehasonlító információ köré szerveződjön a játék.

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

1. Mint minden gyakorlatnál, itt is fontos a gyakorlatvezető(k) felkészültsége, különben kaotikussá válhat a helyzet.
2. Ha 14-25 résztvevő van, és 2 vagy 3 csoportban, párhuzamosan bonyolítjuk a gyakorlatot, nehezen lehet követni, melyik csoportban mi történik. Ezért

célszerű csoportonként 1-1 ko-facilitátort és/vagy megfigyelőt bevonni. A tapasztalatok feldolgozását kezddhetjük a kisebb csoportokban (csak ha 2-3 képző vagy facilitátor dolgozik együtt), majd a teljes résztvevői körben 1-2 fontos, mindenkit érintő kérdést megbeszélünk a fejlesztendő kompetenciák szerint (ilyen lehet pl. a passzív, az extrovertált, a dominanciára törekvő stb. magatartások elemzése, vagy ha a funkcionális megközelítést választjuk, a feladat- és/vagy csoport-orientáltság stb.)

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, információ-menedzsment

A közös értékelést segítő kérdések / szempontok:

(Ha vannak megfigyelők, ezeket a kérdéseket leírva megkapják.)

- Milyen magas Alfréd? (177 cm)
- Mennyi üzenetet küldtek egymásnak a résztvevők? (eleget / 60-70-et / ennél kevesebbet / többet?)
- Hogyan alakult ki a kommunikáció? (könnyen / nehezen?)
- Milyen kommunikációs rendszert fejlesztettek ki a résztvevők és a játék melyik szakaszában? (gyűjtő / összegző / ellenőrző?)
- Volt-e, aki szervezte a kommunikációt, vagy az teljesen spontánul alakult?
- Ha valaki tudta, mi lenne a leghatékonyabb megoldás erre a kommunikációs helyzetre, azt elfogadta-e a csoport? Miért vagy miért nem?
- Tudták-e kezelni a rengeteg üzenetet, papírt?
- Volt-e, aki feladta, és arra várt, hogy majd valaki kiszámolja, milyen magas Alfréd?
- Volt vezető a csoportban? Ha igen, akkor egy vagy több? Hogy választották ki? Mi volt a dolga?... stb.
- Fontos kérdés az üzenetek számának és tartalmának értékelése is: Ki mennyire volt aktív kommunikátor? A játékosok miről leveleztek? Feladat-orientáltak voltak, vagy fecsegték? A kommunikáció kialakítására vonatkozó javaslatokat tettek, vagy mindenki igyekezett begyűjteni magának az információt, amire szüksége volt? Hogyan ellenőrizték, hogy a számításaik helyesek-e?

A játékosok kártyái:

J1

Henry 5 centivel magasabb, mint Ian.

David 25 centivel alacsonyabb, mint Edward.

J2

Kevin 7 centivel magasabb, mint Igor.

George és Herry egyforma magas.

J3

Edward 12 centivel magasabb, mint Howard.

George 1 centivel magasabb, mint Howard.

J4

Igor 170 centi.

Bernard 23 centivel magasabb, mint Charley.

J5

David 5 centivel magasabb, mint Charley.

Peter 11 centivel alacsonyabb, mint Ian.

J6

Bernard 10 centivel magasabb, mint Alfréd.

Peter 10 centivel alacsonyabb, mint Kevin.

A Futár regisztrációs lapja (mellékelve) – a kommunikáció elemzéséhez fontos

		Kitől?						Összesen
		1.	2.	3.	4.	5.	6.	
Kinek?	1.	X						
	2.		X					
	3.			X				
	4.				X			
	5.					X		
	6.						X	
Összesen								

A Futár által összeírt adatok a kommunikáció elemzéséhez fontosak. Az oszlopok összege mutatja meg, hogy ki mennyire volt aktív kommunikátor (mennyi üzenetet küldött), míg a sorok összege azt jelzi, hogy ki mennyi üzenetet kapott. Ha a két adatot személyenként összehasonlítjuk, akkor látszik, hogy adott játékos továbbította-e a kapott információkat, vagy azok elakadtak nála.

Változat:

Milyen magas Rozika?

Ön egy kis faluban lakik, Kelet-Magyarországon. Egy közeli falu hagyomány-örző népi együttese meghívást kapott a „Jó szomszédok” európai fesztiválra Görögországba, ahol ők képviselik Magyarországot. A cigányok és a magyarok együttélését mutatják be egy cigány fiú és egy magyar lány viszontagságos szerelmén és esküvőjén keresztül.

A fesztivál egy napját egész Európában közvetíti a televízió. A műsorban bemutatnák a magyarországi együttes két főszereplőjét is, de csak akkor, ha eredeti népviselet lesz rajtuk. Rozikának, aki a menyasszonyt táncolja, eddig nem volt ilyen régi ruhája, most kell neki gyorsan a környékből találni egyet. Ehhez az együttes a környező 6 faluban lakók segítségét kérte. Tudni kellene, milyen magas Rozika, aki most éppen külföldön van, milyen ruhát kell keresni neki: alacsony-e vagy nagyon magas, és azok között a ruhák között, amik még megvannak, van-e olyan, ami ráillik anélkül, hogy át kellene alakítani. Sajnos a telefonok nem működnek. Csak távirat útján tudják tartani a kapcsolatot egymással, de az biztos, hogy mind a 6 faluban sikerült olyan adatokat megtudni, amelyek segítségével meg lehet mondani, milyen magas Rozika.

A falujából Ön az, aki régi népviseletet próbál találni.

A feladat az, hogy tudják meg, milyen magas Rozika, és ezt küldjék el a postáson keresztül a Faluház igazgatójának címezve, akinek még ma értesítenie kell a külföldi szervezőket, hogy találtak-e eredeti népviseleteket. Ő csak akkor foglalkozik ezzel, ha mind a 6 faluból ugyanazt az információt kapja.

A népi együttes következő 12 tagjáról sikerült valakinek valamit megtudnia:

Jutka
Zita
Ildikó
Edit

Marika
Rozika
János
Lajos

Gyurka
Pista
Béla
Krisztián

Szabályok:

- Akik a játékban részt vesznek, nem beszélhetnek egymással, a postás és a megfigyelők sem.
- Az üzenetet a postásnak kell odaadni, és azt ő viszi el a címzetthez. Az üzenetet úgy kell megírni, hogy azon rajta legyen, ki küldi az üzenetet, mi az üzenet, és ki a címzett, a játékosok számát használva:

Pl. 1 (az üzenet küldője) >>>> az üzenet szövege >>>> 4 (az üzenet címzettje)

- Az üzenet olyan, mint egy távirat, nagyon rövid, és egy embernek szól. Egy üzenet csak egy információt (pl. csak egy személy magassága) tartalmazhat.
- A kapott üzenetet ugyanazon a papíron továbbküldeni nem lehet, a továbbításhoz újra le kell írni.
- Az utolsó üzenetet a Faluház igazgatójának kell címezni.
- A postás a hivatalban regisztrálja a küldeményeket.

A játéknak akkor van vége, ha mindenki ugyanazt az adatot küldi el a postással a Faluház igazgatójának: MILYEN MAGAS ROZIKA.

A játékosok kártyái:

1

Lajos 5 centivel nagyobb, mint János.
Zita 25 centivel alacsonyabb, mint Krisztián.

2

Marika 7 centivel magasabb, mint Edit.
Lajos és Pista egyforma magasak.

3

Krisztián 12 centivel magasabb, mint Béla.
Pista 1 centivel magasabb, mint Béla.

4

Edit 170 cm magas.

Gyurka 23 centivel magasabb, mint Ildikó.

5

Zita 5 centivel magasabb, mint Ildikó.

Jutka 11 centivel alacsonyabb, mint János.

6

Gyurka 10 centivel magasabb, mint Rozika.

Jutka 10 centivel alacsonyabb, mint Marika.

A gyakorlathoz szükséges feltételek, információ:

Minden játékosnak kell adni

- egy leírást a szituációból, szabályokból (lásd fönt)
- egy kártyát (lásd föntebb 1–6)

Miután a résztvevők elfoglalták a helyüket egymásnak háttal, és elolvasták a leírást, a gyakorlatvezető is ismerteti a főbb szabályokat. A játékosok kérdezhetnek, amíg mindent pontosan nem értenek. A konkrét információt, amivel a játék leírása szerint már rendelkeznek, csak ezután kapják meg. Az 1-es számú játékos kapja az 1. jelű információt, a 2. számú az 2. jelűt stb.

Figyelem: a 4. sz. játékosnak van kulcsszerepe, mert nála van az egyetlen konkrét információ, az összes többi relatív adat.

A játék időtartama kb. 30-40 perc. Vagy előre meg kell mondani, mennyi idő áll rendelkezésre, vagy addig kell játszani, amíg a résztvevők valami közös eredményre nem jutottak, akár jó, akár rossz a megoldásuk.

A játék elemzésére kb. 40-50 percet kell szánni, hosszabb idő után ez unalmassá válhat.

Előkészítés:

- Játékosonként 1 toll és 20–20 cédula, amire majd a táviratokat fogják írni. (A/4-es papírból másfél vagy kétcentis darabok. 120 cédulánál valószínűleg többre nem lesz szükség.)
- Játékosonként 1 db 1. vagy 2. stb. információs cetlit kell felvágni.
- A 6 kisebb asztalt és az asztalokhoz a széket úgy kell elhelyezni, hogy a résztvevők ne láthassák egymás írását, és közvetlenül ne kommunikálhassanak egymással.
- A 6 játékos székének a háttámlájára felragasztjuk a sorszámát (1-2-3-4-5-6) – ezt annak ismeretében is tehetjük, hogy tudjuk, a 4. játékos kulcshelyzetben lesz. Tehát pl. ha van a játékosok között olyan résztvevő, akiről már tudjuk, hogy alábecsüli a tudásának, tapasztalatainak értékét, ő lehet a 4. játékos. Lehet, hogy sokáig csak a többiekre vár majd, nem küld információt...
- 6 fős csoportonként kell egy „postahivatal” (flipchart tábla) és egy postás, aki elveszi a táviratot, odamegy a flipcharthoz, regisztrálja, majd kikézbésíti a táviratot. Két postás is lehet, de az a lényeg, hogy ne tévesszék el, mi a dolguk. Amíg a játékosok olvasgatják a helyzetleírást, fel lehet őket készíteni.

A játék végeztével érdemes szünetet tartani. Ez idő alatt a postások a mellékelt táblázat segítségével összesítik az üzeneteket: megszámozzák, ki mennyi üzenetet küldött (oszlopok) és kapott (sorok), illetve összesen mennyi üzenetet küldtek.

Megfigyelőket is megkérhetünk – nekik kellenek orientációs kérdések – lásd lentebb.

Egyes résztvevők ismerhetik ennek a játéknak a *Milyen magas Alfréd?* változatát, ezért ők az üzeneteket regisztráló/továbbító postások is lehetnek.

Az üzenetek regisztrációjához szükséges táblázat a flipchartra:

Aki küldte a táviratot							
Aki kapta a táviratot	Játékos 1	2	3	4	5	6	Összes kapott távirat
	J1	X					
	2		X		III		
	3			X			
	4				X		
	5					X	
	6						X
Összes küldött távirat							

Példa: A **III** itt azt jelenti, hogy a 4. sz. játékos 3 üzenetet küldött a 2. sz. játékosnak.

A játéknak az az optimális megoldási folyamata, ha

- egyvalaki mindenkinek megírja, hogy küldje el mindenki mindenkinek, ami nála van → 5 üzenet (extra jó, ha a többiek visszaírják neki, hogy rendben van → 5 üzenet)
- mindenki elküldi mindenkinek 1–1 külön cetlire írva azt a 2 információt, ami nála van → $6 \times 5 \times 2 = 60$ üzenet
- számolnak
- aki először kiszámolta, hány centi Rozika, körbeküldi → 5 üzenet
- a játékosok visszaigazolják neki, ha jó a megoldás → 5 üzenet
- üzenet a faluház igazgatójának, megoldás → 6 üzenet

A közös értékelést segítő kérdések / szempontok

1. Milyen magas Rozika? – 177 cm. Meg tudták-e oldani a csapattagok a feladatot? Miért/miért nem?
2. Mennyi üzenetet küldtek? Eleget / 70-80 (beleértve a kapcsolat, jó hangulat fenntartásához szükségeseket is) / túl keveset / túl sokat
3. Mi tette a kommunikációt nehézé/könnyűvé?
4. Volt-e valamilyen információ-menedzselési (információ-gyűjtés, -kiegészítés, a hiányzó adatok beszerzése, az információ, ez esetben pl. a megoldás ellenőrzése) szisztémájuk, és ha igen, ezt a játék melyik szakaszában és hogyan fejlesztették ki?
5. Ha valaki tudta, hogyan lehet gyorsan és hatékonyan megoldani a feladatot, el tudta-e fogadtatni ezt a többiekkel? Miért/miért nem hallgattak rá a többiek?
6. Ki gondolta úgy, hogy neki az a dolga, hogy csak közöljön / csak várjon információt? (Ez a táblázattal ellenőrizhető.) Volt-e vezetője a problémamegoldásnak? Ha igen, egy vagy több? Miért lett valaki vezető?
7. Van-e hasonló tapasztalatuk a résztvevőknek a valóságból (pl. e-mailezés, SMS információtartalma, érthetősége, hossza stb.)
8. Ha ismét játszanák ezt a gyakorlatot, mit csinálnának másképpen?

Átkelés a folyón*

Volt egyszer egy lány, Anna.

Anna a folyó partján lakott, a szerelme, Simon pedig a túlsó parton.

Esőzések és áradások voltak. Simonék háza összedőlt, a hidakat elsodorta az árvíz. A folyóba életveszélyes kémiai anyagok kerültek. Az emberek kétségbeestek, nem tudták, mi lesz velük. Anna elhatározta, hogy átmegy a túlsó partra. Látni akarta Simont, és elhívni magukhoz, mert hamarosan itt a hideg, és Simonék még mindig az ideiglenes faházakban laktak.

Így aztán elment Andráshez, akinek volt motorcsónakja. Andrásnak már régóta nagyon tetszett Anna. Azt mondta, hogy átviszi a túlsó partra, de csak akkor, ha előtte együtt töltenek egy éjszakát. Anna erre felháborodva nemet mondott. Elment a barátnőjéhez, Mártához, és elmondta a problémáját. Márta nem akart belekeveredni semmibe. Anna végülis arra a következtetésre jutott, hogy az egyetlen lehetőség, ha teljesíti András kérését. Így is lett. András betartotta ígéretét, átvitte Annát a túlsó partra, és ott várakozott, hogy visszahozza őt és Simont.

Simont nem hagyta nyugodni, hogy tudott Anna átkelni a folyón. Addig erősködött, míg Anna elmondta neki, mit tett azért, hogy elmehessen érte. Erre Simon válasza az volt, hogy soha többé nem akarja őt látni.

Anna nagyon elkeseredett. Elmondta Lőrincnek, aki Simon barátja volt, hogy mi történt. Lőrinc megsajnálta Annát, Simont pedig leszidta. Annának ez tetszett, és elhatározta, hogy megleckézteti Simont.

A közös értékelést segítő kérdések / szempontok:

- Te kit tartasz az öt szereplő közül a legellenszenvesebbnek?
- Előbb egyénileg, majd 5-6 fős csoportokban állítsatok fel egy sorrendet a legellenszenvesebbtől (1.) a legkevésbé ellenszenves (5.) szereplőig.

* A gyakorlat adaptáció, a „Krokodilok a folyóban” vagy „Abigél” néven ismert értékválasztási gyakorlat alapján.

*Jó példák,
mintaértékű kezdeményezések*

Projekt Inkubátorház

A dániai Aarhus város Frontrunners szervezete úgy alakított át egy ipari épületet, hogy annak egyik szintjén tárgyi-technikai és szakmai támogatást nyújtottak ifjúsági projekteket megvalósító teameknek. Egy-egy munkaállomás 3–5 fiatal egyidejű, közös munkáját tette lehetővé. A csapatok előre meghatározott időpontokban és időtartamban itt dolgoztak közösségi célú – művészeti, média, vállalkozási vagy más – projektjükön. Ezt teamenként egy mentor vagy szakmai konzulens segítette.

Fejlesztő értékelés: SZALSZA

Az eredeti elnevezés angolul *peer review*, aminek a magyar tükörfordítása az lehetne, hogy „a kollégáktól / társaktól kapott áttekintés/bírálat”. Ez azonban nem fejezi ki a módszer lényegét, ezért célszerű új szót bevezetni az ilyen típusú értékelésre. Legyen ez a „*Szakértői látogatás szerint ajánlott*”, rövidítése: SZALSZA.

Az itt közölt változat az Európai Unió ún. nyitott koordináció módszere részeként alkalmazott értékelés *adaptációja a nemformális tanulás területére*.

A nyitott koordináció módszerének célja az innováció és minőségfejlesztés. Ennek érdekében egy folyamat, eredmény vagy részeredmény értékelésében azok vesznek részt, akik az adott területen már mások által elismert eredményt értek el. A „szakértő” tehát nem az, aki annak vallja magát, hanem akit a többiek annak tartanak. Az értékelés nem számonkérő, hanem fejlesztő jellegű: az értékelők konstruktív kérdésekkel, tanácsokkal segítik a továbbfejlesztést.

A SZALSZA-értékelés összetevői:

1. *Önkéntes részvétel* a külső értékelők általi értékelésben
2. A résztvevők közötti *dialógus*, tapasztalat- és véleménycsere. A kommunikációnak köszönhetően a következtetések közösek.
3. Az értékelő, autentikus *szakértők helyszíni látogatása*
4. Az értékelő szakértők *javaslatai a továbbfejlesztésre*
5. Az érintettek konklúziója, a szükséges változtatások előkészítése

Ami a SZALSZA-értékelést megelőzi

1. **Benchmarking***

A megvalósult jó gyakorlatok közül azok kiválasztása, amelyek referenciaként szolgálnak a fejlesztéshez, a megkezdett folyamatok sikerre viteléhez vagy a kátyúba jutott tevékenységek kijavításához.

* A benchmarking a legjobb gyakorlatok összehasonlítása a szervezet saját gyakorlatával, és a tanulságok hasznosítása a szervezet saját gyakorlatának fejlesztésében.
(<http://www.tankonyvtar.hu/gazdasagtudomany/controllers-gyakorlatban-080904-302>)

2. A SZALSZA-értékelők kiválasztása

- A jó gyakorlat, a hozzáértés és eredményesség együttes elismerése, aminek köszönhetően azok értékelik és segítik mások munkáját, akik már maguk is végigvittek hasonló folyamatot.
3. Azoknak a sajátosságoknak a feltárása, amelyek a referenciaként kiválasztott folyamatot, teljesítményt sikeressé tették. Ez a fázis **mutatók**, optimális esetben **indikátorok** meghatározását is magában foglalja.
 4. Az **önértékelés és a külső értékelés** ezek alapján, tehát ugyanazon mutatók/indikátorok szerint történik.

A SZALSZA-értékelés mindig magában foglalja a *helyszíni látogatást*. Ez nem helyettesíti, de kiegyensúlyozza az írásbeli önértékelések és más, „second-hand” információk jelentőségét. Barátságosabb és teljesebb, holisztikusabb értékelést tesz lehetővé.

A SZALSZA-értékelők a referenciaként kiválasztott, már *sikeresen megvalósult teljesítménnyel hasonlítják össze az értékelni kívánt folyamatot/eredményt*, az előzetesen meghatározott mutatók, vagy ha ez lehetséges, indikátorok alapján.

Irodalom

Non-formal learning: mapping the conceptual terrain. a consultation report
www.infed.org

A nem-formális és informális tanulás elismerése Magyarországon. Egy OECD-projekt tanulságai Budapest, 2007 www.okm.gov.hu

Tót Éva: A tanulás szürke zónája Educatio 2006/2 www.hier.iif.hu

Jakó Melinda: A kompetencia fogalmának értelmezési lehetőségei Magyarországon, a kompetenciák elismerése
www.erak.hu/szemelvenyek/kompetenciafogalom.pdf

Kooperatív tanulás a hátrányos helyzetű tanulók integrált nevelésének elősegítésére. Pedagógus-továbbképzési kézikönyv 2008
www.educatio.hu

Elméleti bevezető

A fejezet az ifjúsági munka azon eleméhez igyekszik áttekintést és fogódzókat adni: a személyes munkához, az ifjúsági munkás és a fiatalok interperszonális kapcsolatához. Szóba kerül az ifjúságsegítő saját személyiségével való munkája, illetve a szerepei a fiatalokkal való munka során, a két fél közötti kommunikáció, a felmerülő konfliktusok és problémák kezelése, valamint a közös célok kitűzésének módszerei.

Egy kérdéssel – mely munkánk jellegének egyik meghatározója – fontos a fejezet elején foglalkoznunk: melyek a *személyes ifjúsági munka helyszínei, fórumai*.

A fórumokról, helyszínekről beszélve automatikusan egy ifjúsági irodában folyó, egyszeri vagy többszöri, egyéni vagy csoportos párbeszéd juthat eszünkbe. Az élet, a gyakorlat azonban ennél sokszínűbb élethelyzeteket teremt, az ifjúsági munka jelen kondíciói máshogy adnak alkalmat a személyes hatás elérésére.

Dolgozhatunk egy ifjúsági iroda falai között négy-tíz négyzetméteren. Érintkezhetünk fiatalokkal nagyobb közösségi terekben, klubokban, alacsony küszöbű szolgáltatásokkal mindenkit befogadva. Előfordulhat, hogy iskolák délutáni programjait jelentő foglalkozásokat vezetünk átrendezett tantermekben. Egész más, ha konkrét táboros és képzési projekteket valósítunk meg erdei iskolákban, képzőhelyeken, kulcsos házakban vagy éppen többcsillagos szállodákban. Felkereső ifjúsági munka esetén pedig gyakorlatilag bármi szolgálhat helyszínül, hiszen a fiatalok tartózkodási helyeit látogatjuk meg. Kocsma, park, hétvégi iskolaudvar, sportpálya, diszkó, utca, tópart, erdő is lehet a munkánk helyszíne. Mindemellett a különböző speciális célcsoportokhoz kötődő helyszínek is rendszerek lehetnek praxisunkban: gyermekotthon, fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézménye, speciális képességű fiatalok napközije, romák lakta faluszéli telep. Végül nemzetközi ifjúsági csereprogramok vezetőjeként külföldön, utazással is telhet a munkánk egy része.

A lényeg az, hogy munkánk jellege miatt a személyes munka lehetősége és hatás elérése leginkább a fenti nemformális tanulási helyzetek informális szaka-
szában van: egy tábor esti zárása utáni beszélgetés, a sportfoglalkozás szünetében feltett kérdések, a klubfoglalkozás során feloldódott hangulat spontán őszintesége teremti meg a *helyzetet*. Készen kell állnunk rá bármelyik pillanatban!

Az ifjúságsegítő személyisége: minta és munkaeszköz

Minden emberekkel foglalkozó szakmánál fontos tény, hogy a szakember a személyiségével dolgozik. Az ifjúságsegítésben mindez még hangsúlyosabb. A fent vázolt munkakörülmények nagy része sokkal nagyobb felületet megmutat belőlünk, mint pl. egy tanári, katedra mögül, formalizált pozícióban zajló tevékenység. Emiatt mindennél fontosabb, hogy *teljes személyiségünkkel*, annak irányultságával, motivációival, *őszintén* és természetesen viselkedjünk.

Szembe kell néznünk azzal, hogy a rólunk a munka során (sokszor felületesen) gyorsan kialakuló kép egyes fiatalokat vonzani, másokat taszítani fog. Nem érdemes túl sokat taktikázni, hiszen a munkánk interaktív jellege miatt úgysem tudjuk „titkolni”, milyenek vagyunk. Személyiségünk az első pillanattól kezdve a fiatalok tudatos és tudattalan fókuszába kerül. Stílusunk, beszédmódunk, illetve elsősorban az őszinteségünk és a hitelességünk eldönti, hogy bíznak-e bennünk, vagy nem.

Az autentikus személyiség – aki interiorizálódott értékrenddel bír, aki önmagát képviseli a fiatalok életterében – tudja az állandóságot és biztonságot sugallva ellátni a feladatát.

Visszatérő kérdés, hogy *saját érzelmeinket mennyire mutassuk ki* a munka során. Pontosan a személyiségünk viselkedésén át érzékelhető nagyobb transzparenciája miatt arra nincs lehetőség, hogy szenvtelenek legyünk. Uralni és használni kell az érzelmek adta energiát, s ezt a képességet szükséges gyakorolni is.

Interaktívan, tevékenyen dolgozva, sport, drámázás, csoportmunka során bennünk is kialakulhat pl. harag, düh. Erre készüljünk, s próbáljuk kiaknázni, *felhasználni a felszabaduló pszichés energiákat* pozitív célokra, egy gyakorlat céljának mélyebb megértésére, emlékeztetésre.

A hitelesség szempontjából fontos, hogy legyen olyan *tevékenység*, amelyhez az ifjúságsegítő biztonsággal, készségi szinten ért. Lehet ez csapatsport, kirándulás vezetése, hangszeren való játék, kézműves-technika, drámafoglalkozások vezetése, informatikai kompetencia: a lényeg, hogy kézzelfogható, konkrét legyen. Bizonyos témák feldolgozása, az ezekről szóló beszélgetések nagyobb létszám-

ban és tartósan akkor vonzanak fiatalokat, ha van mellettük egy biztos háttér, az aktív szabadidő-eltöltést biztosító tevékenység is. Talán még fontosabb, hogy attól lesz az informális és tapasztalati tanulásról beszélő ifjúságsegítő hiteles, ha konkrét tevékenységeket tud felkínálni, amelyekbe bevonhatók a fiatalok.

A személyiségünkkel való munka a legfontosabb eszköz a fiatalok *motivációjának fenntartására*. Az információs társadalom „ingerversenye”, a tehetséges fiatalok „lehetőségek terrorja” közti elaprózódása, az élethelyzetek gyakori változása miatt a fiatalok érdeklődése sok esetben hirtelen eltűnik addig meghatározó csoportok, tevékenységek iránt. Ez a folyamatokat lezárni tudás – mint képesség – nem megtanulását eredményezi. Sok esetben az ifjúságsegítő személye, tudása, törődése és példája az a tényező, ami fenntartja a fiatal motivációt.

Ezzel kapcsolatban áll a fiatalokkal való munka egy másik eleme: az ifjúságsegítő szerepe a vállalt feladatok teljesítésének, a teljesítménynek, az önkéntes munkához tartozó *kötelességek* betartásának az elérése és elismerése terén. Ha a munkánkat az önállóság felé vezető út katalizátorának tekintjük, a befejezés, a lezárás képességét, egy kezdeményezés hosszú távú megvalósításának képességét ugyanolyan hangsúllyal kell(ene) kezelnünk, mint az első lépéseket, azaz az aktivizálást és a saját ötletekben való hitet. Ezen a ponton a személyes példa még fontosabb! Ha a bizalom kiépült, s személyünknek hitele van, sok esetben *az aktív részvételünk* az egyetlen ok, ami miatt a fiatalok befejeznek egy érdekesnek induló, de a „szürke hétköznapiakon” felelőségekkel és munkával teli projektet.

Sok esetben felmerül a kérdés az ifjúságsegítésben, hogy hogyan tudjuk motiválni a fiatalokat, mert azokat látszólag nem érdekel semmi. Ez legfeljebb a felszínen igaz. Ha az ifjúságsegítő közelebb engedi magához a fiatalokat, akkor gyorsan kiderül, mennyi kiaknázzható erőforrás, érdeklődés, vágy van a felszín alatt, amely csak arra vár, hogy szikrát kapjon. Az ifjúságsegítő ilyen helyzetben ahelyett, hogy szakkönyveket, módszereket keresne a motiválás témakörében, legjobb, ha elmélyül magában, kinyitja a fülét, a szemét, figyel, megengedi, hogy a fiatalok őszinték lehessenek hozzá, és azt ő maga is viszonozza.

Az ifjúságsegítő lehetséges szerepei a személyes ifjúsági munkában

A fiatalokkal való személyes munka keretei között számos szerepbe kerülhetünk. Alább megkíséreljük három fogalom mentén felvázolni lehetséges helyzeteket.

Tanácsadás

A tanácsadás fogalmát azokra az interakciókra használjuk, amelyek a fiatalokkal való munka legáltalánosabb, kevés személyes kockázatot rejtő tevékenységei.

Tanácsadás esetén igyekszünk belehelyezkedni a fiatal helyzetébe és szerepébe, lehetséges megoldásokat, irányokat, alkalmazásokat felvetve. A tanácsadás kiterjedhet információ-átadásra konkrét témáról (pl. pályaválasztás), probléma-helyzet felismerésében és megoldásában nyújtott segítségre vagy akár a tudattalan indítékok tudatosítására is.

A tanácsadás célja, hogy a fiatal jobban átlássa, megértse saját problémái hátterét, eljusson az önismeret egy magasabb fokára, képes legyen dönteni, és változtatni tudjon helyzetén.

A tanácsadói attitűd elemei a pozitív odafordulás, a fiatal személyiségének tisztelete. A tanácsadás során kérdésekkel segíthetjük a fiatalot, illetve rámutathatunk viselkedése, gondolkodása ellentmondásaira.

Counseling – segítő beszélgetés

Tanácsadást *segítő beszélgetésen* át is megvalósíthatunk. Ez a hétköznapinál hatékonyabb, mélyebb kommunikációs forma, amely csak akkor hatékony, ha a fiatal belső világát érinti meg. Ha a fiatal maga is érzékeli ezeket a kommunikációs érintéseket, és képes rájuk válaszolni, azaz élményeiben és viselkedésében

változást létrehozni. Carl Rogers (amerikai pszichológus (1902-1987) a saját beszélgetési módszerét „counseling”-nek (konzultációnak) nevezi, ami egy probléma közös megbeszélését és annak eredményét jelenti. Rogers konzultációs módszere nem direkt, a segítséget kérő fiatal élményvilágába való belehelyezkedést, annak megértését helyezi a középpontba. A segítő a fiatal szavakban kifejezett – az azok mögött rejlő – érzéseit próbálja visszatükrözni úgy, hogy ezáltal segítse őt a saját érzéseinek, nehézségeinek jobb megértésében, megfogalmazásában. A visszatükrözés újrafogalmazást jelent: átérezzük a fiatal érzéseit, amelyeket szavakban is kifejezett, és azokat tükrözzük vissza saját fogalmainkkal.

A személyközpontú segítő beszélgetés kulcsszavai: meghallgatni, megérteni és elkísérni – a másik tudatosodásának kísérőjévé válni.

Coaching

A coaching személyre szabott, megoldás-orientált, a fiatal belső erőforrásainak mozgósítását célzó fejlesztői munka. Személyes fejlesztő tevékenység, amely a résztvevő(k) megerősítését, önállóságának fejlődését teszi lehetővé úgy, hogy közben maximális teret kap(nak) az önmegvalósításra. A résztvevőket a saját gondolkodásuk és cselekedeteik tudatosításában, önreflexiós készségeik és a tanulásra való kapacitásuk, illetve a kreativitásuk fejlesztésében támogatja annak érdekében, hogy tudatosan és felelősen döntsenek és cselekedjenek. Fő eszközei a strukturált kérdés, az aktív hallgatás, a visszajelzés, a javaslatok és a fejlesztő feladatok – ugyanakkor teret ad a résztvevőknek, hogy saját módjukon, konstruktívan bánjanak a felmerülő helyzetekkel, felfedezzék belső erőforrásaikat és megtanulják használni azokat, illetve saját céljuk érdekében, saját tervük szerint cselekedve megvalósítsák saját megoldásaikat.

A coaching egyedi, az „itt és most”-ban zajló, strukturált folyamat. A jelenből indul ki, és a jövőre fókuszál. Gyakorlatias és cselekvésre ösztönző. A középpontban a fiatal áll: a módszer az ő céljára koncentrálni. Nem a megoldandó hely-

zetre, hanem arra helyezi a hangsúlyt, hogy a fiatal a megoldás érdekében mit és hogyan tesz/tehet.

A fiatalok életében – főleg a tizenévesek esetében – az életvezetési és a „szakmai” helyzetek nem – vagy nem minden esetben – válnak el világosan. Nem is kell, hogy elváljanak, ez maga is életkori sajátosság, hiszen ennek az életszakasznak a feladata, hogy a fiatalok eldöntsék, számukra mi tartozik a munka és mi tartozik a magánélet / szabadidő területére. Ez természetesen mindenkinél mást jelent. Az esetek nagy részében – többek között ezért is – az ifjúsági coachingban nem klasszikus coaching folyamat valósul meg, hanem – az „empowerment” mint alapelv miatt – sokkal inkább coaching szemléletű mentorálásról, vezetésről, tréningről vagy ifjúságsegítésről van szó. Az „empowerment” – szintén egy olyan angol szó, amelynek nincs megfelelő, a szó értelmét teljességében visszaadó magyar megfelelője – azt a segítői alapállást jelenti, amely szerint az ügyfelet megerősítjük, teret adunk neki, képessé tesszük a célja elérésére.

Valójában a coaching folyamatokkal dolgozó ifjúságsegítői szerep rendkívül érzékeny lehet. Általában akkor használjuk, ha a fiatal önállósága, saját hangjának megtalálása, egyéni ötletének megvalósítása a cél. Kulcskérdése az lehet, hogy hagyjuk-e a rosszul megválasztott, túl nagy célok miatt összeomlani a fiatal tevékenységét, hiszen a személyes fejlődés ekkor is megtörténhet a tapasztalatok megfelelő értékelésével. A válasz erősen személyfüggő. Sokszor pontosan a munkánk hangsúlyozott célcsoportját jelentő hátrányos helyzetű fiatalok esetében nem fejezhetünk be kudarcélménnyel egy projektet, mert az önbizalom és az önállóság, illetve a kudarcűrő-képesség esetleges hiánya miatt visszaeshetnek egy passzív állapotba.

Az ifjúságsegítő és a fiatal közötti interakció és kommunikáció

Az ifjúságsegítő és a fiatal közti kommunikáció stílusa, csatornája a sikeresség szempontjából döntőek lehetnek, csakúgy, mint az ifjúságsegítő által használt kommunikációs eszközök.

Stílusunkat érdemes az adott célcsoportéhoz igazítani, megtalálni azt a kommunikációs kódrendszert, nyelvezetet, amelyen át a fiatalok megértik, amit mondunk, és mi is el tudjuk mondani, amit szeretnénk. Ugyanakkor rosszul sülni, leereszkedően hat, ha egy adott szubkultúra nyelvezetét próbáljuk utánózni. Legjobb a saját köznapi stílusunknál maradni, s időről időre egy-egy szleng szó használatával mutatni, hogy értjük, miről van szó.

Egy konkrét csoportból, társadalmi, szubkulturális rétegből származó fiatalok esetén érdemes lefuttatni egy saját magunknak készülő *felmérést*, ami a lehető legrészletesebben feltárja az adott csoport tagjairól a számunkra fontos tudnivalókat. Meg kell ismernünk és értenünk az az életkort, a hobbit és szokásokat, a belső kapcsolatrendszert (baráti és intézményi kapcsolatok), a szubkultúrát, amelyhez tartoznak, a fontossági sorrendet, a referenciaszemélyeket, a használt kommunikációs formákat és helyszíneket (chathelyek, internetes közösségi oldalak, e-mail, a személyes találkozók helyszínei stb.).

Rendkívül lényeges, hogy milyen *kommunikációs csatornán* tartjuk fenn a kapcsolatot a fiatalokkal. Ifjúságsegítőként az iwiw, a hi5 vagy a facebook, chat-fórumok, mail-listák és egyéb internetes felületek használata nélkül a legtöbb esetben hiányos lesz a kapcsolatunk a fiatalokkal. Érdemes nekünk felajánlani pl. egy közös levelezőlista használatát, illetve belekalkulálni a munkánkba heti néhány óra msn-ezést. Sok fiatal szocializálódott úgy, hogy az ezeken a virtuális helyeken töltött idejük az életük igazán aktív, koncentrált időszakai, és ilyenkor motiválhatóak, pattanhat ki a fejükből a nagy ötlet, vagy éppen ilyenkor lesznek őszinték. Emellett van mindennek egy kevésbé tudatos, a felkereső munkához hasonló üzenete is: „itt vagyok a te közegedben, látod, bízatsz bennem”.

Nagyon hatékony, ha meghallgatjuk az adott csoport *kedvenc zenéjét*, megnézzük *kedvelt filmjeit*, elolvassuk közös könyvélményeiket. A közismert divatregények ismerete egyáltalán nem degradáló, sőt alapot teremt bármilyen beszélgetéshez. A Harry Potter történetéből bármilyen emberi értékről szóló beszélgetés kiindulhat, a Twilight saga kapcsán pedig felgöngyölíthetők a tinédzserkori szerelem, rivalizálás, a szülőkkel való kapcsolat örömei és nehézségei. A tapasztalatok szerint mindezek után a fiatalok is motiválhatóak lesznek az általunk kedvelt és ajánlott zenére, könyvre.

A legnagyobb hiba, amelybe felnőtt ifjúságsegítő (vagy bármely felnőtt) eshet, nem más, mint a sokszor hallott, mindig újratermelődő „bezzeg az én időmben” hozzáállás. Bármennyire is hihetetlen, az új generációk számára is adott minden fontos érték és annak közvetítő rendszere, csak máshogy van csomagolva, illetve gyakran a felnőttek számára nem látható vagy látszólag nem dekodolható.

A nehézségek, problémák, konfliktusok megoldása

Több szempontból is végiggondolhatóak a problémás és konfliktushelyzetek. Egyrészt felmerülhet, hogy milyen mértékben tegyük a fiatalok problémáit a személyes munkánk témájává. Emellett kérdés lehet, hogy ha a velünk interakcióban álló fiatal és köztünk konfliktushelyzet teremthető, hogy oldjuk azt fel. Végül átgondolandó, hogy a csoportunkban zajló, akut konfliktus esetén mit tegyünk.

A probléma mint téma

Minden abbéli próbálkozásunk ellenére, hogy a személyes ifjúsági munkát a fiatalok belső erőforrásainak kiaknázására használjuk, napi szinten megjelenik a felénk jelzett igények között az akut problémákban való segítségnyújtás igénye is. Hiába tűzzük ki célul, hogy a fiatalokkal nem kívánunk problémák felől megközelítve foglalkozni, ezeket a problémákat ők maguk mondják el nekünk a klubokban, a képzéseken, a rendezvények szervezése idején, az informális pillanatokban.

A fő kérdés, hogyan viselkedjünk ilyen esetekben: tanácsadók legyünk, csak hallgassuk meg őket és bólogassunk, esetleg hangsúlyozzuk, hogy itt mi most a megsegzés szerint csak egy projekten dolgozunk? Mindez természetesen függ a helyzettől. Ami ezzel kapcsolatban fontos, az a kompetenciahatárunk, valamint a segítői munkához való viszonyunk. Utóbbi azt jelenti, definiáljuk-e a magunk ifjúságsegítői munkáját problémamegoldó szakemberként. Ez személyes döntésünk, amelyben érzelmi stabilitásunk, tanult kompetenciáink, munkához fűződő attitűdjeink együttesen számítanak.

A kompetenciahatár kérdése nem egyszerű. Belefuthatunk szerhasználatba, tinédzserkori szerelmi problémába, családon belüli erőszakba, depresszióba, iskolai teljesítménykényszerbe, hiperaktív tünetegyüttesbe. Nagyon fontos ésszerűen tartani, hogy a fiatalokkal sok esetben olyan nyílt kapcsolatba kerülünk,

amilyenben sem a tanárai, sem más szakemberek, de még gyakran a szülők sincsenek velük. A fiatalok szabadidős zónájában dolgozva velük vagyunk, amikor rágyújtanak egy cigarettára, csókolóznak, káromkodnak, elengedik magukat. Rendkívül érzékenynek, folyamatosan nyitottnak kell lenni ahhoz, hogy a helyzet egészét, a kontextust figyelembe véve megértsük, mikor kell lépnünk és mikor kell egyszerűen a szerepünkben maradunk.

Ehhez csak támpontokat lehet adni. Ha tanáraikat például jelenlétünkben szidják, megkérhetjük őket stílusuk moderálására. Ha egy tábor zárásakor alkoholt isznak, mi nem tesszük azt mértéktelenül. A példákat még lehetne sorolni, a lényeg az, hogy ne legitimáljunk az értékrendünktől idegen tetteket. Ugyanakkor meg kell érteni, hogy a fenti jelenségek munkánk ajándékának is tekinthetők: mi látjuk a fiatalokat a legösszintébb állapotukban. Az ebből nyert többlettudás ismét csak szakmánk egyik egyedi lehetősége. Az ilyen helyzetekben nem tudni, hanem érezni kell a határokat és a korrekciós lehetőségeket, ezt sablonokból kirakni, könyvből megtanulni nem lehet. Ha valaki ezeket a helyzeteket nem tudja jól kezelni, terhesnek éli meg, az egészen egyszerűen nem való ifjúságsegítőnek.

Szükséges lehet néhány támpont annak eldöntéséhez, hogy a tanácsadói vagy terápiás célú munka felvállalásában meddig mehetünk el, ifjúságsegítőként milyen problématerületeken segíthetünk. Általában a mentálhigiénés problémákkal (például beilleszkedési problémák, társ- és párkapcsolati kérdések, csoportos konfliktusok, tanulmányi nehézségek) kapcsolatos prevenció, e problémák kezelése és megoldása érdekében adhatunk tanácsot, információt. Ha ennél mélyebb szintű beavatkozásra van szükség, rendszerint szakemberhez kell irányítanunk a fiatalt. Ugyanakkor sok esetben fajsúlyos ügyek megoldásában azért tudunk katalizátorok lenni, mert bizalom alakult ki irányunkban, s a fiatal a mi tanácsunkra hallgat.

Nincs tehát előírás, hogy hol húzzuk meg azt a határt, ameddig beavatkozhatunk. Minden eset más és más, és minden embernél más és más módszer válik be. Nincs olyan lista, amelyhez fordulhatnánk, hogy eldöntsük: például zavart

személyiség vagy depresszió esetén mikor kell szakemberhez irányítani egy fiatalt, vagy drogfogyasztás esetén meddig avatkozhatunk be.

Egy segítőnek mindenestre szembe kell néznie a ténnyel, hogy sokszor nem segíthet (például, ha valaki nem érzi szükségét, hogy segítsenek rajta, vagy épp fél megnyílni, mert olyan lelki problémái lehetnek, melyekről senkinek sem beszél szívesen). Bele kell törődnie, hogy nem menthet meg mindenkit. De ha a gondokkal küzdő saját környezetében van valaki, akit bármikor felkereshet, elmondhatja neki a gondjait, megkérdezheti tőle, hogy hol lelhetnénk megoldást, máris nő a bizalma egyrészt az emberekben, másrészt önmagában.

Ugyanakkor fontos aláhúzni még egy szakmai sajátosság jelentőségét: a társ-szakmáktól eredő, gyakorlatban elterjedt szemlélet fontosságát a „három lépés távolság” betartásáról. Ennek kettős értelmezése is lehetséges: engedjük a fiatalt olyan közel, hogy képes legyen elmondani problémáit, kérdéseit, alakuljon ki egy bizalmi légkör, ugyanakkor tudatosítsuk benne, hogy a kapcsolatunk nem azonos a barátsággal (bár megjelenhetnek benne ennek elemei), pláne nem a haverkodással.

Vannak olyan szerepek, amelyekben ez a szemlélet adekvát, ugyanakkor használható, de nem elégséges a felkereső munka és az ifjúsági projektek szervezésének támogatása kapcsán, amelyek pontosan a személyes ifjúsági munka esszenciáját jelentik.

A kiindulópontunk a más szakmák esetén ritkán tapasztalható, azonban a mi szakmánk egyediségét adó jelenség: a fiatalok őszinte viselkedése. Ez az életterületben zajló programoknak, illetve annak köszönhető, hogy a fiatalok ötleteiből és kezdeményezéséből alakul ki a programok egy jelentős része. Emiatt szinte elkerülhetetlen, hogy a fiatalok – kisebb vagy nagyobb hangsúllyal ugyan, de – barátként definiálják bennünket és találjanak meg minket problémáikkal. Ez azt jelenti, hogy a helyzetből fakadóan nem a tanárt vagy a pszichológust - mint egyértelmű keretekkel (iroda, tanóra, szaktudás) rendelkező szakembert - s nem is a velük egy szinten álló havert érzékelik bennünk, hanem a kettőnek valamilyen fajta keverékét. Mindez egy szűk mezsgye, ám ha tudatában vagyunk a határainak, komoly lehetőséget nyújt számunkra a pedagógiai hatás kifejtésére.

Nem kvantitatív, de komoly segítséget jelentő módszer, ha egy-egy élesebb érzelmi szituációban feltesszük magunknak a kérdést, hogy hogyan reagálna most a helyünkben a fiatal idősebb nővére vagy bátyja. Néhány valós példa konkrét ifjúságsegítői praxisokban előfordult helyzetekből:

- a) fél évet destruktív viselkedéssel töltő fiatal illuminált állapotban tanácsunkat kéri, hova adja be a felvételi lapját másnap.
- b) Egy keveset beszélő, addig távolságtartó fiú bevallja, hogy drogozik és abba akarja hagyni, de nem meri/nem akarja elmondani senki másnak.
- c) Egy „hepciászkodó” stílusú fiú félrevon, hogy adjunk tanácsot, mert már egy éve szerelmes egy lányba, s csak ezért jött a csoportba is.
- d) Egy okosnak és talpraesettnek tartott lány elmondja, hogy két éve antidepresszáns tablettákon él és az öngyilkosság foglalkoztatja.
- e) Egy csendes visszahúzódó fiú egy esti tábortüzes beszélgetés során félve bevallja nekünk, hogy ő meleg és szerelmes a csoport egyik tagjába.

Ezekben az esetekben a fiatalok gyakran nem az utasító szakembert vagy a meghallgató barátot, hanem a kettő egyfajta keverékét keresik bennünk. Ez pedig azt bizonyítja, hogy így van ránk igény. Meg kell tanulni ezért adekvátan betölteni ezt a szerepet!

Természetesen lehet általános határokat szabni: pl. súlyos bűncselekmény esetén be kell vonnunk a rendőrséget, betegség, életet fenyegető állapot esetén orvost. Ugyanakkor ne felejtjük el, hogy a fiatalok számára mi egy hiánypótló szerepet töltünk be, s nem hivatalos vagy haveri reakciót, hanem egyfajta mentori támogatást várnak el tőlünk.

Gyakran fordulnak elő speciálisnak vélt esetek is. A gyermekvédelemben felnővekkkel foglalkozó ifjúsági projektekből azzal tudunk igazi eredményt elérni, ha (néha ellentétben az általános gyakorlattal) elsősorban a fenti, idősebb testvérhez hasonló, érzelmi közelséget is magában foglaló kapcsolatot alakítunk ki. Ennek oka, hogy (ahogy sok felmérés kimutatta) vannak célcsoportok, akiknek a személyiségfejlődését az állandó bizalmi személyhez való kötődés teljes hiánya gátolja, ezért időszakosan betöltve ezt a szerepet, közvetve segítjük őket az ön-

állóság útjára. Ez a jelenség kevésbé plasztikusan, de sűrűn előfordul a csonka családban élő fiatalok jelentős táborában is, növekvő számban!

Konfliktusok rendezése egy fiatallal történő munkában

Gyakran előfordul, hogy egy mélyebb, komolyabb, bizalmi kapcsolatban a fiatal és segítője között konfliktus, meg nem értés, neheztelés alakul ki. Fontos ilyenkor felidézni, hogy mi vagyunk a stabil személyiség, nekünk kell kezdeményeznünk a helyzet oldását.

Célunk a fiatallal közösen a konfliktus forrásainak megértése, és annak lehetővé tétele, hogy az intenzív érzelmek a pozitív tartalmak felé irányuljanak.

A konfliktus forrása lehet az információhiány, az érték- és/vagy érdekellet, a kommunikációs zavar, az érzések, a szemléletmód különbözősége.

Talán a leglényegesebb azoknak az előfeltételeknek a megteremtése, melyek az alapot jelentik a konfliktusunk feloldásához. Jamie Walker megközelítésében* az alábbi feltételeknek kell teljesülniük:

- az önbecsülés és a fiatal megbecsülése;
- készség a meghallgatásra és megértésre (osztatlan figyelmet biztosítsunk a másik fél számára, próbáljuk megérteni a problémáját, érzéseit);
- erőszakmentes és konstruktív önérvényesítés;
- egyéni helyett kölcsönös érdekek figyelembevétele;
- nyitottság és kritikai gondolkodás (a saját véleményünket új információk nyomán vagy a helyzet megváltozott értékelése alapján készek legyünk változtatni);
- kreativitás a megoldásokra (ne ragaszkodjunk a kezdeti merev álláspontokhoz, hiszen pontosan azokból alakult ki a konfliktus).

* Erőszak és konfliktuskezelés az iskolában. Európa Tanács, 1989.

A segítő viselkedés erőszakos és veszélyes helyzetekben

Viselkedési zavarokkal küzdő fiatalok között interaktív környezetben (azaz gyakorlatok közben) sokszor előfordulhat erőszakosság. Ilyen vészhelyzetekben nem várhatunk a békés problémamegoldásra, meg kell akadályozni az akut problémát, saját pszichés tartalékaink mozgósításával, fizikai közbelépéssel is. Kemény szavak, hangerő vagy akár fizikai közbelépés is szükséges lehet, s erre fejben és képességekben készülni kell.

A célok kitűzésének módszerei a személyes ifjúságsegítésben

Mi a cél jelentése a személyes ifjúsági munkában?

Amikor arról beszélünk, hogy mi a személyes ifjúsági munka célja, sok esetben három dolgot összesomosunk. Az egyik az, hogy mi a *fiatalok* egy adott csoportjának a célja. A másik a mi *személyes* szakmai és emberi célrendszerünk. Harmadrészt minden korszaknak megvan a maga *trendje*, azok a „divatos” célok, melyeket a segítői szakmák kitűznek maguk elé. Rengeteg zűrzavart okoz egyik vagy másik összetevő túlzott hangsúlya. Gyakori az „önmegvalósító ifjúságsegítő”, aki saját (esetleg fiatal korában nem teljesült) vágyaihoz keres fiatalokból álló dekorációt. Ugyanilyen rossz, amikor „a fiatalok ezt akarják” címen „cso-csózáson” és zenehallgatáson kívül nem zajlik más egy ifjúsági klubban. De az sem örömteli, amikor egy csapat lelkes fiatal és egy jóra való ifjúságsegítő zavaros tekintettel ül egy háromnapos képzés zárásakor egymás mellett csak azért, mert az EU abban az évben a „pluralista demokrácia disszeminációját” jelölte meg prioritásként. Meg kell találnunk a három tényező között az egyensúlyt!

Az ifjúságsegítők egyik legkomolyabb feladata pontosan annak megértése, hogy egy-egy konkrét célcsoportjuk milyen szinten áll, illetve annak a „beavatkozva segítői” szintnek a megtalálása, mely a fiatalokat a biztonságosan kezelhető kockázati állapotban tartja.

Az ifjúsági munka általános céljainak használata

Az általános, ifjúsági munkában kitűzött céljaink a fiatallal való személyes munka céljainak egy dimenzióját jelenthetik. Ezek: a fiatalok önállóvá tétele, aktivizálása, a projektszerű feladatmegoldási kompetenciájuk fejlesztése vagy a más társadalmi rétegekkel történő integrációjuk. Ezek mentén elindulva kereteket adhatunk a személyes munkának.

Az ifjúságsegítő saját célrendszere

A segítségnek vannak befelé irányuló céljai, melyeket az egyén haladási irányként saját magának tűz ki, és vannak külső céljai, melyek a környezetre gyakorolt hatást, változást hozzák az egyén közreműködésével. Befelé irányuló cél például az olyan értékek elsajátítása (pl. a humanitárius eszme elfogadása, a tolerancia, a segítőkészség, a szervezőkészség), melyekkel a segítő is élni tud a későbbi életszakaszaiban, amelyeket hasznosítani képes. A segítő az ilyen munka során önismeretre tehetnek szert, fejlődik a kritikai érzékük, és kooperálásra ösztönözhetők. Környezetre irányuló cél például a másokon való segítés, az aktív szerepvállalás a helyi szerveződésekben, a társadalmi folyamatokban való részvétel és a példamutató magatartás. Fontos hangsúlyozni, hogy ezek egy folyamat, saját tapasztalatszerzés során létrejövő tanulás eredményei. Végül ne felejtjük el, hogy akár tudatában vagyunk, akár nem, az ifjúságsegítő – lényegében társadalomfejlesztőként – a szűkebb a szűkebb és tágabb értelemben vett közösség jövőjét formálja.

Az ifjúságsegítő szerepei – tanácsadó

A segítő beszélgetés lépései

Mindenkinek a saját személyiségének megfelelően ki kell kísérleteznie azt, hogy miként építse fel a beszélgetést egy fiatallal, hogy milyen körülményeket teremtsen, amelyek a beszélgetést övezik. Ugyanakkor lehet adni ehhez egy sorvezetőt s néhány tanácsot is.

Ráhangolódás a fiatalra

Mielőtt találkozunk, szánjunk öt-tíz percet arra, hogy ráhangolódunk az adott fiatalra! Futassuk végig magunkban, mit tudunk róla, képzeljük el gyenge és erős pillanataiban, különböző élethelyzetekben! Idézzük fel, milyen kommunikációs stílusa van, mivel lehet megőrizni a figyelmét, milyen „nyomógomb-témái” vannak, amelyek akadályozhatják, hogy kinyíljon! Jó tudatosítani magunkban előre, hogy milyen nexusban vagyunk egymással.

Amennyiben nincs múltbeli tapasztalatunk vele kapcsolatban, egy előzetes telefon- és e-mailváltás révén legyen egy „első kontakt” élménye, hogy ne ismeretlenül kelljen beszélnie velünk egy esetlegesen érzékeny témáról.

A körülmények kialakítása

Minden esetben érdemes átgondolni, hogy az adott fiatal és a téma milyen körülményeket követel meg. A székeink közelsége, egy asztal vagy hiánya közöttünk, a fényviszonyok, nyílt vagy zárt tér, más emberek közelsége vagy teljes hiánya mind megfontolandó körülmény, amit a fiatal fejével gondolkodva kell optimálisra alakítanunk. Ha megérkezett, kérdezzük is meg, hogy szeretne-e változtatni ezeken a körülményeken!

A kezdeti bizalom megteremtése

A beszélgetések első szakaszában kell a bizalom légkörének megteremtődnie. Természetesen nem mindig van több óránk egy beszélgetésre, így ezen időszak hosszúsága mindig más. A lényeg az, hogy közvetlen, de nem leereszkedő vagy mesterségesen laza stílussal biztosítsuk a fiatalt arról, hogy lehet fesztelen, őszinte.

Szereptisztázás

Fontos, hogy mielőtt a beszélgetés fő témájára térünk, egyezzünk meg a fiatallal a szerepünkben és annak értelmében. Tanácsot szeretne, csak el akar mondani egy problémát, esetleg segítséget kér – ez számára is legyen tiszta!

A fő téma kezelése

A beszélgetés ezek után téma szerint sokféle lehet. A nyomkövető szerepet vegyük fel, s irányítsuk a beszélgetést indirekten úgy, hogy kötetlen és felszabadító legyen, de maradjon a fő témánál!

Megállapodás a továbbiakról

A beszélgetés végén szintén egyezzünk meg abban, hogy folytatjuk-e az együttműködést vagy nem, s ha igen, tisztázzuk a pontos kereteket.

Kikérdezés

A segítő beszélgetés egy speciális, inkább a kérdező által irányított változata ez. Általában komolyabb probléma, valószínűsíthető ügy esetén alkalmazzuk.

Pedagógiai jellegű, célzott beszélgetés segítő és fiatal között, amely kifejezetten a segítséget kérő érdekeit szolgálja, és végig ezt is tartjuk szem előtt.

Az első alkalommal interjúval kezdődik, amely egy beszélgetés a segítséget igénylő személy anamnézisével kapcsolatban. Ez az interjú később többször is megismétlődhet.

A kikérdezés kritériumai:

- Olyan helyiségben beszéljünk, amelyet magunkra csukhatunk (pl. szoba), és ahol biztosítani tudjuk, hogy a beszélgetést senki ne zavarja meg.

- A beszélgetést abszolút bizalom és teljes titoktartás övezze, teret engedve ezzel az őszinteségnek.
- Teremtsük meg az elfogadás légkörét: „mindenki hibázhat”, „van ilyen”.

Az ifjúságsegítő szerepei – coach

Kérdéstechnika

A coach az ülés (találkozó) nagy részében kérdéseket tesz fel. A kérdéseket strukturáltan, céllal teszi fel aszerint, hogy milyen hatást akar elérni, illetve hogy az ülés és a folyamat melyik fázisában tartanak. A kérdések nagy többsége nyitott kérdés. A kérdéseket végiggondolva a fiatal alaposabban, részletesebben tekinti át a helyzetét, működését, és észrevesz bennük korábban fel nem ismert elemeket, átértékeli azokat. A kérdések segíthetik abban, hogy látásmódját kiszélesítse és alternatívákat lásson meg, vagy abban, hogy fókuszáljon, döntéseket hozzon, kiválassza a lehetőségei közül azokat, amelyekkel tovább szeretne dolgozni. A zárt kérdéseket kerüljük, csak ritkán, speciális céllal használjuk őket, nyílt kérdésekkel beszéltesük a fiatal!

A kérdések lehetnek kutatóak, tényeket feltáróak, stratégiaiak, befolyásolóak, reflektíven tükröt tartók, együttgondolkodók is.

Megfigyelés

Fontos, hogy a coach objektíven figyelje meg a fiatal azonnali, helyszíni reakcióit, testbeszédét. Saját értelmezései helyett inkább tegyen fel további kérdéseket, hogy maga is tisztán lásson, és a fiatal is tisztába jöjjön a reakcióival.

Ugyanígy fontos, hogy a coach az ülés során megbeszélte helyzeteket is objektíven figyelje meg. Ne értelmezze az elhangzottakat, hanem kérdéseivel segítse a fiatalat az értelmezésben. Nem elég, ha csupán a coach érti a fiatal helyzetét, viselkedését. A cél az, hogy a fiatal kívülállóként lássa át a helyzetét, értse meg a helyzet kialakulásában játszott szerepét – hiszen ennek birtokában tudja csak elemezni, értékelni azt. Mindig a fiatal mondja ki a végszót.

Visszajelzés, feedback adása

A visszajelzés adásának vannak általános szabályai:

- személyhez, konkrét eseményhez kötődő információkat adjunk;
- tényeket említünk, ne értelmezéseket;

- kérjünk engedélyt a visszajelzés adására;
- „én-üzenet” formájában fogalmazunk, és ne általánosítsunk;
- adjunk további részleteket, információkat a visszajelzést fogadó fél kérdéseire, segítsük a fogadó felet az információ megértésében;
- tehetünk javaslatot más viselkedésformákra, felajánlhatjuk a támogatásunkat.

Ülések jegyzőkönyvmintája coaching-folyamathoz

Fiatal (név, életkor): Annyi adatot tartsunk nyilván, amennyit feltétlenül szükséges. Tartsuk szem előtt az adatvédelmet és a privát szféra megőrzését.

Megbízó (név, pozíció): ha releváns, pl. ha nem maga a fiatal keresett meg, hanem egy fejlesztő program keretében „kirendeltek” hozzá (pl. szervezetfejlesztés keretében, vagy a Fiatalok Lendületben Program támogatásával megvalósuló ifjúsági kezdeményezéshez)

Coach:

Időtartam: (a folyamat kezdete és vége, az ülések gyakorisága)

Kitűzött célok:

- a fejlesztendő terület
- a fiatal által megfogalmazott pontos célok

Tematika:

0. ülés: Megbízó/fiatal céljainak tisztázása

1. ülés:

- témája
- fő kérdés vagy felismerés, amit a fiatal megfogalmazott
- milyen techniká(ka)t alkalmaztam
- elért eredmények
- házi feladat:...

2. ülés: ...

3. ülés: ...

4. ülés: ...

záró ülés:

- hogyan értékeli a fiatal a folyamatot a célok tükrében
- milyen eredményeket ért el a fiatal
- én hogyan értékelem a folyamatot
- miben fejlődött a fiatal
- hogyan lép tovább a coaching után
- visszajelzése a munkámról
- fejlesztési javaslatok a munkámhoz
- visszajelzés és értékelés a megbízó felé (amennyiben harmadik személy volt a megbízó) hasonló szempontok mentén

Titoktartási nyilatkozat (a szerződésben rögzített módon), amennyiben releváns. Mindenképpen javasolt, hogy a coach és a fiatal közösen értékeljék a folyamatot, és amennyiben írásos beszámolónak kell készülnie (pl. pályázati beszámolóhoz vagy a megbízó számára), megállapodjanak arról, hogy mi kerüljön bele, a fiatal milyen információkat enged „nyilvánosságra” hozni.

dátum, aláírások

Az ifjúságsegítő szerepei – kortárssegítő

A kortárs-hatás közismert szerepe, hogy a vele egykorú segítőől olyan információkat, attitűdöket is átvessz adott esetekben a fiatal, amelyeket az autoriter tekintélyként értelmezett idősebb, más generációba tartozó ifjúságsegítőől kevésbé.

Ennek fokozott jelentősége lehet azokban az esetekben, amikor egy fiatalban bizalmi hiány van a felnőtt generáció iránt, s nem működik velünk együtt.

Ilyen esetekben képzett kortárssegítőket lehet bevonni a munkánkba. Az ő tanácsadói szerepbe kerülésük kötődhet irodához is, de legalkalmasabb a felkereső ifjúsági munka keretei között megoldani munkájukat. A bevonásukkal kapcsolatos, fontos szabályok, hogy:

- azokat a kommunikációs eszközöket hangsúlyozzuk ki esetükben, amelyekben egyébként is erősek;
- tisztázzuk velük pontosan az adott fiatallal kapcsolatos célokat;
- essenek át felkészítő képzésen elsősorban azért, hogy kompetenciahatárait tisztán lássák. E határokat szigorúbban húzzunk meg, mint a kockázatot szélesebb látókörrrel felvállaló ifjúságsegítő esetében.

Kommunikáció

A kommunikációt megkönnyítő tényezők

Fontos úgy kialakítani az eszköztárunkat, hogy segítségével a fiatallal való kapcsolatunkban olyan minőségi pluszok alakuljanak ki, melyek az eredményes közös munkához elengedhetetlenek.

Az odafordulás és a passzív figyelem

Amikor a fiatal elmondja nekünk az érzéseit és megosztja velünk gondját-baját, őt úgy is meghallgathatjuk, hogy csendben maradunk, egyszerűen figyelemmel odafordulunk hozzá. Az elfogadás közvetítésének egyik módja, hogy figyelmünket bizonyos testtartással és állandó szemkontaktussal adjuk tudtára a másiknak.

Megerősítő reagálások

A közvetített megerősítő reagálások („Értem.” „Aha.” „Ühm.” „Tényleg?”) jelzik a beszélő számára, hogy odafigyelnek rá.

Beszélgetésindítók, „ajtónyitogató” kérdések

A beszélgetésindítók („Érdekelne, mit gondolsz.” „Szívesen hallanék erről.” „Örülnék, ha elmondanád.”) nagyon hatásosak, hasznosak a beszélgetés elején, vagy ha megakad a beszélgetés. Nem alkalmasak viszont az elfogadás, megértés vagy melegség kifejezésére.

Értő figyelem

Segítőként először kizárólag arra összpontosítsunk, hogy megértsük a fiatal üzenetét. Ezután saját szavakba öntjük azt, amit megértettünk, és „visszatükrözzük” (visszajelzést küldünk) a fiatalnak, hogy megerősítsen vagy kijavíthasson minket. Ezzel az egyszerű visszajelzési eljárással feltétlen bizonyosságot adhatunk a fiatalnak arról, hogy pontosan megértettük őt. Ha az emberek nem érzik, hogy megértették őket, ritkán érzik, hogy elfogadják őket.

A visszacsatolási folyamatnak (feedback), mely nélkülözhetetlen része az értő figyelemnek, kétféle szerepe van:

- tudtára adja a fiatalnak, hogy pontosan megértették-e őt, és
- a fiatal visszajelzésre adott válaszából mi is tudni fogjuk, hogy pontosan megértették-e a fiatal üzenetét.

Nyitott kérdések

A nyitott kérdések („Hogyan érzed magad...?” „Te hogy vagy ezzel a dologgal?”) ösztönző erejűek, mert azt jelzik, hogy kíváncsiak vagyunk a másik nézetére, véleményére, gondolataira és érzéseire. Tágra nyitják a kaput az átfogóbb és mélyebb kapcsolat előtt.

Aktív hallgatás

Megfelelően helyezkedjünk el, lehetőleg azonos szemmagasságban legyünk a négy szemközti beszélgetés során. Testbeszéddel is jelezzük figyelmünket, forduljunk a beszélő felé, és semmi mást ne csináljunk a beszélgetés alatt. Figyeljünk oda rá, és ne ítéljük meg előre a helyzetet. Bizalmas légkört alakítsunk ki, vegyük komolyan a beszélőt. Ne kerüljük el a kényelmetlen témákat, gyakran használjunk nyitott kérdéseket, de ne féljünk a csendtől sem. Segítsünk az ügyfélnek abban, hogy felfedezze, az az adott probléma megoldására milyen választási lehetőségei vannak. Gyakran előfordul, hogy ellenőriznünk kell, jól értették-e az elmondottakat. A visszatükrözés során fogalmazzuk át, amit hallottunk, ne ugyanazokat a mondatokat ismételjük újra. Figyeljünk a szavak mögötti érzésekre („Úgy látom nagyon haragszol...”).

Az aktív hallgatás inkább reflektálás, mintsem értékelés, inkább tisztázás, mintsem konfrontálódás, inkább támogatás, mintsem problémamegoldás, inkább fejlesztés, mintsem elemzés, inkább a csend megosztása, mintsem a csend kitöltése, inkább összegzés, mintsem értelmezés.

Kommunikációs gátak – közléssorompók

A kommunikációs gátak elemzése a verbális válaszok egyes fajtáiban rejlő kockázatot tárja föl abban az esetben, ha a fiatalnak problémája van. Közléssorompó az, amely kedvét szegi a beszélőnek az érzelmi, problémái további megosztását illetően.

A kommunikációs gátak hatása a beszélgetésre probléma esetén:

- ellenállást ébresztenek a befolyásolási kísérlettel szemben
- azt az érzést keltik, hogy nem törődnek az igényeikkel
- büntudatot ébreszthetnek
- védekezést válthatnak ki

Közléssorompó lehet:

- parancsolás, utasítás, irányítás („Hagyd abba ezt a nyüzsgést!” „Ne nyúlj ahhoz a vázához!”)
- figyelmeztetés, fenyegetés („Ha nem mész azonnal lefeküdni, elverlek!”)
- prédikálás, moralizálás („Tanárokról nem beszélhetsz így!”)
- tanácsolás, megoldási javaslatok („Mi tudjuk mi a jó neked!”)
- kioktatás, logikai meggyőzés („Te mindig azt hiszed, mindent tudsz!”)
- ítélkezés, kritizálás, hibáztatás („Százszor megmondtam már...!”)
- dicséret, egyetértés kikényszerítése („Nem szóltál semmit, hogy tetszik-e neked a hajam? Biztosan nem tetszik.”)
- kifigurázás, megbélyegzés
- elemzés, diagnosztizálás, értelmezés („Nincs neked randid, te ahhoz túl félnélk vagy!”)
- megerősítés, együttérzés, vigasztalás („Ezt csak azért mondd, hogy vigasztalj!”)
- kérdezettség, faggatózás („Megmostad a kezed, ahogy mondtam neked?”)
- elterelés, humorizálás, visszavonulás

Konfliktuskezelés, a problémák megoldása

Akut konfliktus kezelése

A konfliktus megbeszélésének itt bemutatott koncepcióját, lépéseit a mediáció módszertanára támaszkodva Jamie Walker dolgozta ki.

1. Beavatkozás, az erőszakosság félbeszakítása.

A kevésbé veszélyes összecsapásoknál a segítő kommentálhatja az eseményeket, és megkísérelheti, hogy az érintettek figyelmét elterelje a viszályukról. Elmergesedett helyzetben szét kell választania a verekedőket.

2. A helyzet áttekintése

Tisztázni kell, hogy ki a részese az összeütközésnek, ki sodródott bele, és mi történt.

3. Segítségnyújtás az áldozatnak

Meg kell állapítani, hogy megsérült-e valaki, illetve hogy hogyan segíthetünk a sérült fiatalnak: elsősegélynyújtással és/vagy lelki támogatással, pl. megnyugtatás, meghallgatás stb.

4. Jelzés adása az erőszakoskodónak

Meg kell állapítani, hogy ki a felelős, az erőszakoskodó. Félreérthetetlenül jelezni kell neki, hogy a viselkedése nincs rendben. A segítőnek döntenie kell arról, hogy az erőszakoskodóval azonnal vagy később kíván részletesebben foglalkozni.

5. Segítséghívás

A fiataloktól vagy a munkatárs(ak)tól konkrétan megfogalmazott támogatást kell kérni.

6. A bámészkodók elküldése

A konfliktus résztvevőit el kell különíteni a többiektől a helyzet kezelésének idejére.

7. A konfliktus résztvevőinek megnyugtatása

Amíg tart a szembenálló felek közvetlen haragja, egymástól el kell őket különíteni, hogy ne érinthessék egymást, ne kerüljenek egymással szembe, ne lássák egymást. Lehetővé kell tenni számukra, hogy kifejezzék érzéseiket,

felgyülemlett haragjukat. Fel kell tární, hogy mi történt, hogyan érzik magukat, és mit akarnak egymástól.

8. A konfliktus feldolgozása

A konfliktus megbeszélésének helyéről, idejéről, résztvevői köréről annak tükrében kell dönteni, hogy a konfliktus milyen súlyos, és hogy a fiatalok érdekeltek-e egy ilyen megbeszélésen való részvételben.

9. A következtetések levonása

Ha a konfliktus nem rendezhető beszélgetéssel, tisztázni kell annak következményeit az érintettek számára. Ha az erőszakoskodó cselekménye büntetést von maga után, akkor mérlegelni kell az alábbiakat: ki büntethet, hogyan jut információhoz az ügyben – mindkét fél meghallgatása fontos –, és milyen későbbi hatása van a büntetésnek.

A konfliktus megbeszélésének menete:

A konfliktus meghatározása

Mi történt? Mi a probléma? – A probléma bemutatása saját nézőpontból
Erőegyenlőtlenség esetén először a gyengébb szólaljon meg, a segítő – mint mediátor – tükrözze vissza a mondottakat a tényekre korlátozva a mondanivalót. A konfliktusra mindkét fél által elfogadható megoldást találjunk. Lényeges, hogy egyszerre csak egy konfliktussal foglalkozzunk. Ha a megbeszélés során kiderül, hogy az ügy sokkal bonyolultabb, mint az eredetileg látszott, ajánljuk fel a feleknek, hogy egyszerre csak egy részkonfliktust dolgozzunk fel. Egyrészt nem tudunk több problémára egyszerre megoldást találni, másrészt, ha a szembenálló felek azt tapasztalják, hogy ezek a kisebb konfliktusok megoldhatóak, akkor talán fokozatosan a nagyobbak megoldására is felbátorodnak.

Az okok tisztázása

Először tisztázzuk azt, hogy miként kezdődött a konfliktus és mi történt előtte. Egymást váltva jussanak szóhoz a fiatalok, majd a segítő röviden foglalja össze az elmondottakat.

Ha nincs sérülés, akkor értsük meg a fiatalokkal, hogy mindegyikük a maga módján élte át a szituációt. Mindkettejük számára az a valóság, amelyet átéltek, az az ő igazságuk – valószínűleg nincsen objektív igazság.

Ha valaki sérülést szenvedett, akkor fontos az esemény pontos rekonstruálása, hiszen balesetvédelmi, felügyeleti és jogi kérdések is felmerülhetnek. Tanúk meghallgatására is szükség lehet, a támadó felelősségének megállapítása során a beszélgetés vezetője sem maradhat semleges közvetítő, hanem a megelőzés céljából egyértelműen állást kell foglaljon.

Az érzelmek megfogalmazása

Az érzelmeknek döntő szerepük van a konfliktusokban. A szemben álló feleket egymás után kérdezzük meg arról, hogyan érezték magukat a konfliktus közben, és miként érzik magukat most. Minden esetben röviden foglaljuk össze a hallottakat. Fontos, hogy a fiatalok kölcsönösen meghallgassák egymást, és a másik érzéseit hatni engedjék magukra, befogadják azokat.

Az igények tisztázása

A fiatalok a „Most mi a szándékod?” és a „Mit vársz a másiktól?” kérdésekre egyenként adnak választ, egymást meghallgatva, pozitív elvárásokat megfogalmazva.

Megoldáskeresés

A megoldási javaslatok lehetőleg maguktól a szemben álló felektől származzanak, hiszen ők azok, akik megoldhatják a helyzetet.

Az első lépés a megoldási elgondolások összegyűjtése. A „Hogyan tovább?” kérdést felírjuk egy papírra, és ötletrommal feljegyzünk minden választ, mindenféle kritika nélkül. Ha van egyértelmű vétkes, akkor legelőször őt kell megkérdezni, hogy milyen megoldást javasol.

A második lépés annak eldöntése, hogy milyen elintézési móddal ért egyet mindkét fél. A javaslatok listájáról kihúzzuk azokat, amelyekkel valamelyik fél nem ért egyet.

Harmadik lépésként a szemben álló felek kikeresnek egyet vagy többet a fennmaradó javaslatok közül, amely(ek)ben meg tudnak egyezni. A megoldás legyen megvalósítható és mértéktartó, ha (lelki, testi vagy anyagi) károkozás is történt, akkor a megoldás legyen jóvátétel is. A fiatalokat megkérdezzük arról, hogy el tudják-e fogadni a megoldást és hogyan érzik magukat a megoldástól. A megoldásról a felek szóban is megegyezhetnek, de írásba is foglalhatják a megállapodást. Időbeli kereteket adjunk meg, majd köszönjük meg a fiataloknak az együttműködést és gratuláljunk a konstruktív hozzáálláshoz, a probléma igazságos megoldásához.

Dramás konfliktuskezelés

Abban az esetben, ha egy konfliktus, probléma nem oldódik fel, vagy fiatalok egy csoportja a rögzített, formalizált beszélgetéseken keresztül nem nyílik meg, a fiatalok beleegyezésével a drámapedagógia eszközeit is használhatjuk.

Erre nagyon alkalmas gyakorlat ismert *történetek szereplőinek mezébe bújtatni a fiatalokat*, lehetőleg hozzájuk hasonló élethelyzetbe került regény- és filmhősökébe. Egy ilyen gyakorlat során a fiatalnak egyes szám első személyben kell megindokolnia hőse viselkedését.

Egy példával plasztikussá téve: a Csillagok háborúja sorozatból a lázadó, felforgató fiatal lehet Darth Vader, a laza, csoporthoz nehezen kötődő vagány Han Solo, az egy célért mindenre képes lány Leia Organa hercegnő. Általános tapasztalat, hogy a fiatalok a jó hangulatú gyakorlat során – főleg ha a karakterük és problémáik közeleiek a hőséhez – egyre inkább magukról beszélnek.

A gyakorlat után érdemes rögtön kötetlen beszélgetésbe átmenni, sokszor jutunk egy más minőségű kapcsolatba ilyen esetben.

Egy másik, szintén drámapedagógiából vett módszer lehet tipikus jelenetek, vagy egyszer megtörtént események feldolgozása *szitustop módszerrel*. Ennek lényege, hogy előre összegyűjtjük a csoportban előfordult problémás eseteket, s ezek alapján kisebb szituációkat vázolunk fel. A szituációkat aztán a csoport tagjai sorra eljátszzák, mi pedig időről időre „stop” felkiáltással állóképpé merevítjük a jelenetet, majd azt minden oldalról megvizsgáljuk. Megpróbáljuk ob-

jektíven, külső szemlélőként, közösen elemezni a helyzetre jellemző kommunikációs eszközöket, az értékek és érdekek ütközését, illetve a konkrét tényeket és eseményeket, amelyek zajlanak. Mindezek segítenek a fiataloknak a történetek értelmezésében.

A célkitűzések meghatározásának módszerei

Célok halmazai

Minden egyes munkánk előtt írjuk le, mik a személyes, szakmai és emberi céljaink a fiatalok aktuális csoportjával. Derítsük ki egy mélyebb beszélgetéssel a fiatalok szándékait, céljait is. Tegyük transzparensé a hasonlóságokat és különbségeket, pl. halmazok felrajzolásával. Végül vegyük számba szakmánk aktuális prioritásait. A három halmaz metszéspontjában megtaláljuk azokat a célokat, amelyek az együttműködésünk vázául szolgálhatnak.

Fejlesztési terv

Érdemes a fiatalokkal bármilyen típusú együttműködés során fejlesztési tervet írni, melyben különböző területeken megfogalmazzák, mit szeretnének adott időszak alatt elérni.

A terv elkészítéséhez adhatunk a fiataloknak az alábbihoz hasonló szempontokat, de mindenképpen kérjük meg őket, hogy maguk is fogalmazzanak meg olyan területeket, melyeken előbbre akarnak jutni.

Egy fejlesztési terv elemei nagyban függenek a személytől, lehetnek egészen specifikus készségek is. Néhány általános, személyiséget érintő elemet sorolunk itt most fel: kommunikációs kompetencia, szóbeli és nem szóbeli kommunikációs készségek, másokkal való együttműködés kompetenciája, konfliktuskezelés kompetenciája, saját mentális és fizikai határok megismerése, koncentrációs képesség növekedése, szervezési kompetencia, emberek/csoport vezetésének kompetenciája.

A beavatkozás és az önállóság szintjei

Érdemes kialakítani egy saját skálát, melyet használva egy fiatallal vagy fiatalok egy csoportjával közösen eldönthetjük, hogy egy adott projektben milyen mértékben segítjük őket. Létezik több, európai szinten népszerű „sorvezető” mindehhez, melyeket lényeges saját magunk által értelmezhető-kezelhető formában adaptálni.

Az alábbi példában a fantázianevek egy-egy feladatkört és beavatkozási attitűdöt fejeznek ki, melybe ifjúságsegítőként, az adott csoporttal megegyezve belehelyezkedhetünk.

Menedzser – az ifjúságsegítő a projekt operatív vezetője. A fiatalok rábízhatnak minden döntést, az önállóság egyes részfeladatokban, szerepekben teljesedhet ki.

Elnök – a projekt lényegi kérdéseiben az ifjúságsegítő dönt, részterületeken önállóak az egyes fiatalok (munkacsoport-vezetők).

Válságmenedzser – megegyezés szerint a csoporttal való közös döntés alapján az ifjúságsegítő komoly probléma esetén menedzseri pozícióba kerül.

A további szerepekben a fiatalok a koordinálók a projektet illetően, ezen belül keresik a szerepet az ifjúságsegítőnek.

Pénzügyi/adminisztratív/kommunikációs/tárgyaló referens – a fiatalok koordinálása mellett egy-egy, a csoport által túl nagy kockázati zónaként értelmezett feladatért felel az ifjúságsegítő. Ez általában a pénzügyi – adminisztratív feladatkör vagy döntéshozókkal és szolgáltatókkal való tárgyalás szokott lenni.

Tanácsadó – az ifjúságsegítő általános tanácsadóként dolgozik a projektben. Nincs felelősségi területe, de bármiben lehet a tanácsát kérni a projektmenedzsmentet és az emberi kapcsolatokat illetően is.

Pszichológus – ebben a szerepben a projektmenedzsmentben egyáltalán nem segít az ifjúságsegítő, feladatköre az emberi kapcsolatokra való figyelés. Az értékelések, az egymásnak adott feedback-ek és feedforward-ok* fórumának kialakítása, az egyéni mentálhigiénés állapotban való támogatás, a személyi konfliktusok kezelésének támogatása lehet megegyezés szerint állandó vagy részleges feladata.

* Modern vezetés pszichológiai és kommunikációs kifejezés, amely a „feedback” (visszajelzés a múltban történt eseménnyel, érzéssel kapcsolatban) mellett a jövőre nézve jelent javaslatokat, megoldási lehetőségeket a másik ember számára. A megközelítés megalkotója Dr. Marshall Goldsmith, kortárs amerikai vezetési tanácsadó.

Antropológus vagy szociológus – a fiatalok teljesen önálló projekt munkája során az ifjúságsegítő be nem avatkozó szerepbe kerül. Antropológusként részt vesz a programban, szociológusként pedig megfigyelő. Szerepe az értékelés során lesz aktív, felelőssége is erre terjed ki.

*Gyakorlatok,
tanácsok munka közben*

Gyufaláng

Cél:	Egy kiválasztott témában felderíteni a csoport és tagjainak véleményét, álláspontját, vagy személyes hozzáállását. Ez egy önismereti gyakorlat is egyben. Akkor használjuk, ha a célunk, hogy megismerjük a csoport tagjainak véleményét, illetve hogy ők maguk is megismerjék egymás véleményét különböző területeken. Jól mérhető vele, ki mennyire érintett bizonyos témákban. A gyakorlat alkalmas arra is, hogy felderítsünk egyéni problémákat, hiányosságokat, amelyekre az azonosítás után személyesen figyelmet fordíthatunk.
Korosztály:	serdülők, fiatal felnőttek
Ajánlott csoportlétszám:	6-16 fő
Szükséges eszközök:	pár doboz nagyméretű gyufa
Ideális helyszín:	terem (vagy szélmentes szabad tér)
Szükséges idő:	csoport nagyságától függően 20-60 perc

A gyakorlat menete:

A fiatalok egymás után gyűjtják meg a gyufát, és csak addig beszélhetnek az adott témáról, amíg a gyufa lángja ég. A résztvevőket figyelmeztetni kell, hogy csak a leglényegesebb dolgot mondják, azt, ami a leghamarabb eszükbe jut az adott témáról. A gyakorlat során a résztvevők megismerhetik egymás véleményét, és mi is képet kapunk tudásukról, szokásaikról a témával kapcsolatban. Mivel a gyufa csak rövid ideig ég, biztosan arra az egy dologra szorítkoznak majd megszólalás közben, ami nagyon érdekli az adott témában.

A feldolgozást segítő kérdések:

- Mi történt, hogyan érezték magukat a résztvevők?
- Mennyire lehetett megérteni a mondanivalókat?
- Milyen volt nagyon röviden, tömören beszélni?

Esetleges veszélyek:

A résztvevők nem annyira aktívak, együttműködők, mint amennyire szeretnénk, vagy nem tudnak röviden, tömören fogalmazni. Arra lehet számítani, hogy egyesek a gyufa leégése után is mondják tovább a véleményüket, mások számára pedig túl hosszan ég a gyufa, és sokkal többet kell beszélniük, mint amennyire számítottak.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció

Odafigyelés és empátia

Cél:	azoknak a fizikai és verbális jeleknek a felfedezése, amelyek egy értő figyelmet gyakorló embert jellemeznek, magabiztosság szerzése vegyes kiscsoportban, a dolgok különböző szempontból való vizsgálatának megtanulása, az empátia gyakorlása
Korosztály:	serdülők, fiatal felnőttek
Ajánlott csoportlétszám:	10-16 fő
Szükséges eszközök:	nagyméretű papírok, filctollak, székek
Ideális helyszín:	terem
Szükséges idő:	40 perc

A gyakorlat menete:

A csoportvezető bevezeti a témát a hallgatás és a figyelem mint alapvető kommunikációs eszközök bemutatásával. Az értő figyelem használata során betartandó alapszabályokat is rögzíti: nem vágunk bele a másik szavába, mindenkit meghallgatunk, tiszteletben tartjuk a másik véleményét.

A csoportvezető két körbe ülteti a résztvevőket, a belső kör kifelé, a külső kör befelé néz. Minden egyes résztvevővel szemben üljön le egy másik, hogy párban legyenek. Ha lehetséges, a résztvevőket véletlenszerűen párosítsuk össze.

Fontos elmondani, hogy a gyakorlat az értő figyelem gyakorlására szolgál, és elhangozhatnak bizalmas információk is.

Előre döntsük el, hogy a külső vagy a belső kör beszéljen először. Megkérjük a résztvevőket, hogy beszéljenek két percig egy olyan megtörtént élethelyzetről, amikor valaki szekálta őket. Amikor a pár egyik tagja végzett, szerepet cserélnek, hogy mindkettőnek lehetősége legyen elmesélni egy történetet. (2 perc)

Megkérjük a párokat, hogy vegyenek búcsút egymástól, majd álljanak fel és haladjanak az óramutatóval megegyező irányba bizonyos számú széket. Megállva egy új párral találják szembe magukat.

Most olyan történetet mesélnek egymásnak, amikor ők szekáltak valakit.

Változatok:

a beszélgetés témavariációi

A feldolgozást segítő kérdések:

- Mi történt, hogyan érezték magukat a résztvevők?
- Mennyire volt könnyű rossz érzésekről beszélni?
- Aki hallgatta, jól érezte magát?
- Milyen volt olyan emberhez beszélni, akivel általában nem beszélgetsz?
- Mit gondolnak, milyen az értő figyelem?
- Milyen lesz egy beszélgetés, ha értő figyelemmel fordulnak a másik felé?

Jó tanácsok

A párok kialakítása lehetőség szerint véletlenszerű legyen. Amennyiben erre még nincs felkészülve a csoport, mindenki üljön egy barátjával szemben, majd fokozatosan alkossunk véletlenszerű párokat.

Mivel a feladatnak nem része, hogy a résztvevők visszajelzéseket adjanak a másoknak, néhányan – ha esetleg nem akarják / tudják fejben tartani a gondolataikat – valószínűleg jegyzetelni vagy rajzolni szeretnének hogy megjegyezzék az elhangzottakat. A csoporttagok igényeit vegyük figyelembe, és tegyünk javaslatokat arra, hogy milyen módokon mondhatják el a véleményüket egymásnak a másiktól hallottakról.

Esetleges veszélyek:

A résztvevők nem annyira aktívak, együttműködők, mint amennyire szeretnénk, vagy nem tartják be az értő figyelem szabályait.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, különböző üzenetek szóbeli közlése, illetve azok megértése és másokkal való megértetése változatos helyzetekben, szóbeli üzenetek meghallgatása és megértése, tömör és világos beszéd, egymásra figyelés, együttműködési készség

Értő figyelem és visszajelzés

Cél:	az értő figyelemhez szükséges készségek és a lehetséges válaszadási módok megismerése, annak megértése, hogy milyen érzéseket okoz, ha valaki nem figyel a másokra és úgy válaszol neki, az értő figyelem és a visszajelzés gyakorlása
Korosztály:	serdülők, fiatal felnőttek
Ajánlott csoportlétszám:	10-16 fő
Szükséges eszközök:	toll, papír, székek
Ideális helyszín:	terem, szabad tér
Szükséges idő:	40 perc

A gyakorlat menete:

A résztvevők szétszórطان helyezkednek el a térben. Megkérjük őket, hogy csinálják az alábbiakat:

- Álljatok fel, mosolyogjatok és hullámozzatok!
- Csináljatok úgy, mintha fulladoznátok és kapálózsnátok segítségért!
- Csináljatok úgy, mintha egy futóversenyen lennétek és éppen a célba érnétek!
- Legyetek győztesek!

A feldolgozást segítő kérdések:

- Hogyan győzték meg a csoporttagok egymást arról, amit eljátszottak? Elemezzük a mozgást és hangot is!
- A mindennapi életben hogyan, milyen módon mondják el az emberek egymásnak, hogy mit akarnak és mire van szükségük?
- Mit kell csinálnunk, hogy képesek legyünk válaszolni, reagálni? Nézzük végig az alábbi lépéseket: figyelni, nézni, hallgatni, gondolkodni, megérteni és eldönteni, hogy mit reagálunk.
- Nevezzék meg a csoportból azt, aki nagyon jó abban, hogy szavak nélkül is kitalálja, amit a másik szeretne!

- Mondjanak példát arra, amikor valaki nagyon jól megértette a másikat és a reakciói nagyon találóak voltak!
- Milyen érzés, amikor sikerül jól reagálni valakire és megérteni őt?
- Hogyan lehetünk figyelmesebbek másokkal?

Jó tanácsok:

Teremtünk szemkontaktust a csoport minden tagjával! Figyeljünk rá, hogy mindenki hallja az instrukciókat, illetve a feldolgozás során legyen mindenkinek elegendő ideje elmondani a véleményét! Ellenőrizzük, hogy az adott instrukció világos-e, és szükség esetén ismétljük meg! Bizonyosodjunk meg arról, hogy a résztvevők tiszteletben tartják egymás személyes terét!

Esetleges veszélyek:

A résztvevők nem annyira aktívak, együttműködők, mint amennyire szeretnénk, vagy nem tartják be az értő figyelem szabályait.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: *anyanyelvi kommunikáció*, ezen belül különböző üzenetek szóbeli közlése, illetve azok megértése és másokkal való megértetése változatos helyzetekben, különböző céllal, a különféle kommunikációs helyzetekben elhangzó különböző szóbeli üzenetek meghallgatása és megértése, tömör és világos beszéd; *kezdemenyezőkészség és vállalkozói kompetencia*, ezen belül egymásra figyelés, együttműködési készség, kreatív ötletek gyors kifejezése, a személyes erősségek és gyengeségek felismerése

Nem verbális kommunikáció

Cél:	személyes kommunikációs stílus kialakítása, a nem verbális kommunikáció jelentőségének megértése, a testtudatosság és testmozgás kifejezésformáinak fejlesztése
Korosztály:	gyermekkortól
Ajánlott csoportlétszám:	10-16 fő
Szükséges eszközök:	–
Ideális helyszín:	terem
Szükséges idő:	40 perc

A gyakorlat menete

A résztvevők a teremben egymástól kényelmes távolságra sétálnak, majd amikor elhangzik egy érzelmet leíró szó (pl. boldogság, szomorúság, lelkesedés, bánat stb.), szoborra merevednek, és megpróbálják kifejezni a szóban forgó érzést a testükkel.

Miután újraindítjuk őket, a figyelmüket a lépteik hangjára, irányváltoztatásaikra és a tér teljes betöltésére irányítjuk. Amikor ez a feladat sikerült, mondunk egy újabb érzelmet.

A mozgást és a szoborra merevedést (különböző érzelmekkel) még kb. háromszor ismétljük meg.

A feldolgozást segítő kérdések:

- Voltak már a résztvevők olyan szituációban, amikor valaki szavak nélkül is nagyon kifejezően tudta az érzelmeit kimutatni?
- Hogyan sikerült annak az embernek ezt elérni?
- Hogyan érezték magukat a résztvevők a gyakorlat közben?
- Mit tanultak belőle?
- Miért fontos a nem verbális kommunikáció?
- Ugyanannyira fontos, hogy tudatában legyünk annak, amit csinálunk, mint annak, amit mondunk?

Esetleges veszélyek:

A résztvevők nem annyira aktívak, együttműködők, mint amennyire szeretnénk, vagy nem tartják be az értő figyelem szabályait.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: *szociális és állampolgári kompetenciák*, ezen belül konstruktív kommunikáció különféle társadalmi helyzetekben, a másik ember iránti érdeklődés és tisztelet; *tanulás kompetenciája*, ezen belül a szóbeli kommunikáció megfelelő eszközeinek alkalmazása, megértése, létrehozása

Az asszertivitás élőképei

Cél:	az asszertivitás, agresszivitás, szubmisszivitás (alárendelődés) nem verbális eleminek vizsgálata, az asszertivitás nem verbális elemeinek fejlesztése
Korosztály:	10 éves kortól
Ajánlott csoportlétszám:	tetszés szerinti létszámú csoport, 10-16 fő a belső körben, a többiek megfigyelőként a külső körben
Szükséges eszközök:	csomagolópapír, filctoll, székek (az aktív résztvevőknek belül körben, lazán elhelyezett székek oly módon, hogy mozgásra is legyen hely, kívül körben székek a megfigyelőknek)
Ideális helyszín:	nagy terem vagy nyitott, szabad tér
Szükséges idő:	45 perc

A gyakorlat menete:

A csoportvezető röviden ismerteti az asszertivitás (határozottság, erőteljesség, rámenősség, befolyásoló viselkedés), az agresszivitás és a szubmisszivitás (alárendelődés, „nyusziság”) közötti különbséget.

A csoport elhelyezkedik a külső és a belső körben.

Megkérjük a belső kör tagjait, hogy gondoljanak a *legszubmisszívabb* emberre, akivel valaha is találkoztak. Idézzék fel legjellemzőbb mozdulatait, gesztusait, arckifejezését, viselkedési sajátosságait. Néhány másodperc gondolkodás után járjanak 2-3 percig ide-oda a belső körben, és szavak nélkül fejezzenek ki szubmisszív viselkedésmódokat. A csoportvezető jelzésére hirtelen merevedjenek meg, és alkossanak élőképet.

A résztvevők 20-30 másodperc elteltével a helyükre ülnek. A csoportvezető arra kéri a megfigyelőket, hogy közöljék a benyomásait arról, mi jellemezte a bemutatott szubmisszív viselkedést. Lehetőleg minél több melléknevet használjanak, azokat a csoportvezető feljegyzi a csomagolópapírra.

A következő lépésben a belső kör tagjai a *legagresszívabb* emberre gondolnak, akivel valaha is találkoztak. Felidéznek legjellemzőbb mozdulatait, gesztusait, arckifejezését, viselkedési sajátosságait. Néhány másodperc gondolkodás után 2-3 percig ide-oda járnak a belső körben, és szavak nélkül fejeznek ki agresszív viselkedésmódokat. A csoportvezető jelzésére hirtelen megmerevednek, és élőképet alkotnak.

A résztvevők 20-30 másodperc elteltével újra a helyükre ülnek. A megfigyelők közlik a benyomásaikat arról, hogy mi jellemezte a bemutatott agresszív viselkedést. A benyomások ismét felkerülnek a csomagolópapírra.

Majd a belső kör tagjai a *legasszertívebb* emberre gondolnak, akivel valaha is találkoztak. Felidéznek legjellemzőbb mozdulatait, gesztusait, arckifejezését, viselkedési sajátosságait. Néhány másodperc gondolkodás után 2-3 percig megint ide-oda járnak a belső körben, és szavak nélkül fejeznek ki asszertív viselkedésmódokat. A csoportvezető jelzésére hirtelen megmerevednek, és élőképet alkotnak.

A résztvevők 20-30 másodperc elteltével újfent a helyükre ülnek. A megfigyelők benyomásai a bemutatott asszertív viselkedés jellemzőiről pedig felkerülnek a csomagolópapírra.

A belső kör résztvevői beszámolnak a gyakorlat során keletkezett érzéseikről, arról, hogyan élték meg a három különböző feladatot.

Az egész csoport megbeszéli – a csomagolópapírra felírt megjegyzések alapján – a szubmisszív, az agresszív és az asszertív viselkedés nem verbális elemei közti különbségeket. Ha videofelvétel is készült, annak elemzésével egészíthetjük ki a megbeszélést.

Változatok:

Videofelvétel készül, és ez segíti a feldolgozást.

Esetleges veszélyek:

A résztvevők nem annyira aktívak, együttműködők, mint amennyire szeretnénk.

Fejlesztendő kulskompetenciák: kezdeményezőkézség és kommunikációs kompetencia, koncentráció, egymásra figyelés, együttműködési készség, kreatív ötletek gyors kifejezése

Az asszertivitás játéakai

Cél:	az asszertivitás, az agresszivitás és a szubmisszivitás (alárendelődés) fogalmának tisztázása, önismeret szerzése saját kommunikációs stílusunkról, az asszertivitás fejlesztése mindennapi helyzetekben
Korosztály:	serdülők, fiatal felnőttek
Ajánlott csoportlétszám:	tetszés szerinti számú párok
Szükséges eszközök:	székek, szerep- és helyzetleírások
Ideális helyszín:	terem vagy nyitott, szabad tér
Szükséges idő:	60 perc

A gyakorlat menete:

A csoportvezető az egyik oldalán nyitott körben helyezi el a csoportot, a nyitott részen a csoporttal közösen kialakítja a játéktérét. Röviden ismerteti az asszertivitás (határozottság, erőteljesség, rámenősség, befolyásoló viselkedés), az agresszivitás és szubmisszivitás (alárendelődés, „nyusziság”) közötti különbségeket.

Az első pár azt a feladatot kapja, hogy az első szerepjátékot szubmisszív módon játssza el. A második pár ugyanezt agresszív módon oldja meg. A harmadik pár asszertív módon játssza el ugyanezt a szerepjátékot.

A csoport megbeszéli a három pár játékát. Ezután a fent leírtak ismétlődnek tetszés szerinti számú szerepjátékkal.

Szerep- és helyzetleírások

1. játék. Szereplők: vevő, pénztáros

A vevő a hétvégi bevásárlását végzi a háza melletti ABC-ben. Amikor a pénztáros mondja a fizetendő összeget, a vevő rájön, hogy elszámolta magát: 50 forinttal kevesebb pénz van nála, mint amennyit fizetnie kell.

2. játék. Szereplők: közvetlen munkatársak

Az egy helyen dolgozó két munkatárs olyan feladatot kapott, amelyet úgy tudnak elvégezni, hogy egyenlő arányban elosztják egymás között a részfeladatokat. Egyikük rájön, hogy a másik jóval kevesebbet csinál, mint ő. Elhatározza, hogy ezt szóvá teszi.

3. játék. Szereplők: szomszédok

Az egyik lakó korán jár munkába, ezért este korán fekszik. Szomszédja viszont késő estig zenét hallgat, olyan hangerővel, hogy a szomszédja hosszú ideig képtelen elaludni.

Változatok:

Minden pár más helyzetet játszik, rájuk bízunk, hogy milyen stílusban oldják meg a feladatot és utólag elemezzük közösen a gyakorlatot.

A szerep- és helyzetleírásokat tetszőlegesen változtathatjuk, a csoport összetétele, érdeklődése, fejlesztési igénye szerint.

Videofelvétel készül, és ez segíti a feldolgozást.

Esetleges veszélyek:

A résztvevők nem annyira aktívak, együttműködők, mint amennyire szeretnénk.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: kommunikációs kompetencia, egymásra figyelés, együttműködési készség, kreatív ötletek gyors kifejezése

Ha kutya lennék, foxi lennék...

Cél:	ráébresztetni a gyermekeket, hogy mindenkinek vannak gyengéi és erősségei
Korosztály:	gyermekek
Ajánlott csoportlétszám:	5-20 fő
Szükséges eszközök:	toll, mintalap
Ideális helyszín:	játszóház, tábor
Szükséges idő:	45 perc

A gyakorlat menete:

Az egyik gyerek kimegy a teremből egy papírlappal, amelyre különféle állatok, illetve híres emberek vannak felírva, például: „Ha kutya lennék,... foxi, agár, bernáthegyi, tacsó, pincsi, bulldog... lennék.” Ugyanezt a papírt a bent maradt résztvevők is megkapják. A kint lévő résztvevő bejelöli, hogy a megadott választási lehetőségek közül ő melyik, illetve a bentiek is választanak közösen a lapon található lehetőségek közül a kint lévő személyével kapcsolatban. Mikor az visszajön, a csoport tagjai egyeztetik a válaszokat, majd megbeszélik, miért épp azokat a válaszokat jelölték be.

Ez egy önismereti játék. Akkor lehet használni, ha a célunk elérni, hogy a gyerekek maguktól rájöjjenek: másoknak is vannak pozitívan értékelhető tulajdonságaik. Arra lehet számítani, hogy a résztvevők egy-egy típuson sokat vitáznak majd, a kiküldött gyermek pedig nagyon kíváncsi lesz.

Esetleges veszélyek:

A gyermekek nem annyira aktívak, mint amennyire szeretnénk.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: *anyanyelvi kommunikáció*, ezen belül az alapszókincs megléte, üzenetek közlése írásban és szóban, szóbeli üzenetek meghallgatása és megértése; *szociális és állampolgári kompetenciák*, ezen belül a társadalomban elfogadott vagy támogatott viselkedésszabályok és viselkedésmó-

dok ismerete, a másik ember iránti érdeklődés és tisztelet; *kezdeményszókészség és vállalkozói kompetencia*, ezen belül kezdeményszókészség, együttmüködésre épülő, rugalmas csapatmunka

Mintalap a „Ha kutya lennék, foxi lennék” játékhoz

Ha kutya lennék...

foxi

bulldog

tacskó

agár

pincsi

...lennék.

Ha állat lennék....

delfin

ló

kutya

macska

tigris

....lennék

Ha használati tárgy lennék...

szék

lámpa

papír

emlékkönyv

ágy

...lennék.

Ha könyv lennék...

regény

mesekönyv

bestseller

verseskötet

szakmai kiadvány

....lennék.

Ha virág lennék....

rózsa

szegfű

kardvirág

ibolya

kákics

...lennék

Ha híres ember lennék...

Michael Jackson

Carrie Bradshaw – Sarah Jessica Parker

Balassi Bálint

Teréz anya

Diana hercegnő

...lennék.

Ha étel lennék...
mákos guba
lekvár
torta
szalonna
pörkölt
....lennék.

Ha ruha lennék...
szoknya
nadrág
póló
cipő
öv
....lennék.

Ha autó lennék..
Trabant
BMW
Suzuki
teherautó
kamion
....lennék

Játszd a vidámat!

Cél:	ráébresztani a gyermekeket, hogy mindenkinek vannak gyengéi és erősségei
Korosztály:	gyermekek
Ajánlott csoportlétszám:	5-20 fő
Szükséges eszközök:	újságcikk, műsor stb.
Ideális helyszín:	játszóház, tábor
Szükséges idő:	45 perc

A gyakorlat menete:

A gyerekeknek tetszés szerint kiválasztott vers- vagy újságcikk-, illetve tévéműsorrészletet kell felolvasniuk a segítő által adott instrukció szerint. Ezek az instrukciók valamely érzelmi állapotot, szituációt írnak le (pl. vidáman, tudálékosan, sértődötten, alázattal, szerelmesen stb.). Nem könnyű például csak vokális elemekkel kifejezni az érzést, a szándékot, ha a tartalom nem segít, vagy éppen ellentétes hangulatot ír le.

Ez egy kommunikációs alapokra építő játék. Akkor lehet használni, ha a célunk az, hogy a gyermekek maguktól rájöjjenek: más is képes valami új alkotására és más is lehet menő. Arra lehet számítani, hogy a résztvevők rengeteget nevetnek az egyes felolvasási módokon. A segítőnek folyamatosan figyelnie kell a gyermekek reakcióit, különösen az éppen előadó gyermekét.

Esetleges veszélyek:

A gyermekek nem annyira aktívak, mint amennyire szeretnénk, egyes gyerekek félénkek / lámpalázások lehetnek

Fejlesztendő kulcskompetenciák: *anyanyelvi kommunikáció*, ezen belül az alapszókincs megléte, üzenetek közlése írásban és szóban, szóbeli üzenetek meghallgatása és megértése; *szociális és állampolgári kompetenciák*, ezen belül a társadalomban elfogadott vagy támogatott viselkedésszabályok és viselkedésmó-

dok ismerete, a másik ember iránti érdeklődés és tisztelet; *kezdeményszőkészség és vállalkozói kompetencia*, ezen belül kezdeményszőkészség, együttmüködsre épülő, rugalmas csapatmunka

Húzd fel!

Cél:	ráébresztetni a gyermekeket, hogy mindenki tud vezéregyenység lenni vagy új ötletekkel előállni, ezáltal a többiek rájönnek a másik erősségére
Korosztály:	gyermekek
Ajánlott csoportlétszám:	5-20 fő
Szükséges eszközök:	seprű
Ideális helyszín:	játszóház, tábor
Szükséges idő:	45 perc

A gyakorlat menete

A gyerekek két oszlopban sorakoznak fel egymással szemben, és egy seprűt tartanak az ujjukon, kicsivel a föld felett. A feladat az, hogy szemmagasságig fel-emeljék a fát úgy, hogy az mindvégig vízszintes maradjon.

Ez egy kommunikációs alapokra építő közösségfejlesztő játék. Akkor lehet használni, ha a célunk elérni, hogy a gyermekek maguktól rájöjjenek: más is képes valami új alkotására és más is lehet menő. Arra lehet számítani, hogy a résztvevők először belelendülnek, mivel a feladat könnyűnek tűnik. Idővel egyre jobban koncentrálnak, és egyre többet beszélnek egymással. A segítő itt passzív figyelő.

Esetleges veszélyek:

A gyermekek nem annyira aktívak, mint amennyire szeretnénk, sok kudarc után elkedvetlenednek a játékban

Fejlesztendő kulcskompetenciák: *anyanyelvi kommunikáció*, ezen belül alapszókincs megléte, üzenetek közlése írásban és szóban, szóbeli üzenetek meghallgatása és megértése; *kezdeményezőkészség és vállalkozói kompetencia*, ezen belül kezdeményezőkészség, együttműködésre épülő, rugalmas csapatmunka

Tanulj tinó, ökörlégy lesz belőled!

Cél:	koncentráció, figyelem, koordináció fejlesztése, ezáltal jobb tanulmányi eredmény elérése
Korosztály:	gyermek
Ajánlott csoportlétszám:	1 fő, csoportjátékok esetében legalább 4-4 fő
Szükséges eszközök:	játszóter és játékeszközök
Ideális helyszín:	játszóter vagy biztonságos szoba
Szükséges idő:	legalább 30 perc

Manapság sokszor halljuk, hogy az iskola túlterheli a gyermekeket. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy nehéz a táskájuk (bár kétségtelen, hogy jelentős mennyiségű tanszert kell a hátukon cipelni), hanem azt hogy a tantervek túlmeretezettek, és az iskola a lexikális tudásra helyezi a hangsúlyt. A tanítók már az első osztályban arra törekednek, hogy a tanulók a lehető leghamarabb olvasni tudjanak (így nem csoda a diszlexia és az egyéb tanulási zavarok kialakulása), a tudományokra alapozó szakoktatás pedig már az első négy évben megkezdődik. Ebben a teljesítmény-orientált környezetben csupán az a gyermek teljesíthet jól, aki biztos családi háttérrel rendelkezik. Az iskolákban az értelmi képességeket már csupán egyoldalúan fejlesztik. A szociális, gyakorlati, kommunikációs művelési képességet és a gondolkodni tudást már aligha veszik számba. Azok jelentősége pedig igen nagy, hiszen például a festés és a matematika igen szorosan kapcsolódnak, épülnek egymásra és függnek egymástól agyi stimuláció tekintetében.

A gyermekekben ezek az elvárások stresszt váltanak ki, aminek aztán másodlagos következményei is lehetnek (pl. iskolakerülés, alkoholizmus vagy olyan veszélyes csoportba kerülés, amelyben ugyan az egyént elfogadják, ám amelynek értékei, normái nem egyeznek a társadalomtól elvárttal). Kialakulhatnak tanulási zavarok is, melyek átmenetiek és tartósak is lehetnek. A probléma nem szűnik meg gyermekkorban, hanem spirálisan továbbgyűrűzik továbbtanulás esetén.

Az iskolai kudarcok elkerülését a nevelési tanácsadók hivatottak szolgálni különböző fejlesztő eljárások, technikák és terápiák segítségével. Ezek közül az egyik legkedveltebb a szenzoros integrációs (Ayres) terápia, mert a tanulási, értelmi, lelki zavarokra egyaránt hatással van, így például a beszédzavarok terápiájának részeként vagy hiperaktív gyermeknél, agyi sérülést elszenvedetteknél is alkalmazható. A terápia során a gyermek szabadon kísérletezhet a rendelkezésre álló eszközökkel: billenő hintákkal, forgó hengerrel, óriási gumilabdával, menyegzetről lelógó hálóval, gördeszkával annak érdekében, hogy rátaláljon azokra az ősi mozgásmintákra, amelyekkel az ember hatékonyabban tudja uralni a testét a térben. Kuporoghat magzati pózban, pöröghet, repülhet, billeghet, cserélgetheti a játékokat, de csendben álmodozhat és gondolkozhat is.

Természetesen nincs minden segítőnél kéznél görkorcsolya, háló és biztonságot nyújtó szivacs sem, amire a gyermek nyugodtan ráeshet. De! A terápia két lényeges összetevőből áll: ezek a játék és a mozgás. E kettő egyszerűen kivitelezhető akár egy játszótéren is. A játék során a gyermek fantáziája szárnyal, tudat alatt felfedi rejtett belső világát, így az lelki terápiaként is szolgál. A mozgás jelentősége kettős: egyrészt a gyermek kiadhatja a napi feszültséget, kieresztheti a gőzt, és általa lenyugszik, másrészt olyan mozgásformákat sajátít el, amelyek a fejlődés folyamán jelentőséggel bírnak.

A mászókan való mászás és csüngés, a futás és az ugrás, a lépcsőn való váltott lábbal járás, a hintázás és a mérleghintázás, a biciklizés, később pedig a finomabb mozgásformák, mint az ollóhasználat, cipőfűzés vagy a cipzárhasználat egyaránt olyan feladatok, amelyek azt készítik elő, hogy a gyermek saját testét tudja koordinálni, tudjon egyensúlyozni, és kialakuljon az oldaliság és a finommozgások. Ezek segítségével később az írás és olvasás tanulása eredményesebb lesz.

Nagyobb gyerekek esetében a páros játékok illetve csapatjátékok (tollaslabda, ping-pong, röplabda) érhetnek el eredményt, mert általuk a heves viselkedés alábbhagy, a figyelemtartás, a koordináció, az oldaliság fejlődik.

Ez a gyakorlat a koordinációs készséget fejleszti. Akkor lehet használni, ha a célunk az, hogy a gyermek jobb tanulmányi eredményt érjen el. Arra lehet

számítani, hogy a gyermek nagy hévvel lát neki a játéknak, és sokszor nagyon belemélyed, vidáman és önfeledten játszik.

Változatok:

Idősebbek részére páros játékok és csoportjátékok is bevezethetők.

Esetleges veszélyek:

Néhány játékszer veszélyes lehet.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: *kezdeményezőkéesség és vállalkozói kompetencia, ezen belül kezdeményezőkéesség, együttműködésre épülő, rugalmas csapatmunka*

Varázsmikrofon

Cél:	ráébresztetni a gyermekeket, hogy sok hamis kép veszi őket körül a médiumok által
Korosztály:	gyermekek
Ajánlott csoportlétszám:	5-20 fő
Szükséges eszközök:	kavics, csigaház stb.
Ideális helyszín:	játszóház, tábor
Szükséges idő:	15-25 perc

A gyakorlat menete

A gyerekeket körbeültetjük, és egy nagyobb méretű csigaházzal, kaviccsal vagy bármilyen más egyedi (a gyerekek életkorához illeszkedő kedves, esetleg szimbolikus) tárggyal játszunk.

A gyakorlat során a gyerekek megvitatnak egy problémát. A témát a segítőnek kell feldobni, például így: „Mi jut eszetekbe legelőször, ha azt mondom, mese?” Annak a gyereknek van joga beszélni, akinél a tárgy (pl. csigaház) van. A csoport eldöntheti, hogy ki ki után következhet a hozzászólásban. Lehetséges, hogy mindig a beszélő dönti el, kinek adja tovább a „mikrofont”.

Érinthető témák: valóság show-k, mesék, celebek, híres emberek, televíziózás, sztárok, tévécsatorna.

A játék alkalmas más témák (pl. családi viszonyok, bántalmazás, válás stb.) megvitatására is, természetesen a kérdést a gyermekek szintjén, az ő szókészletükkel kell megfogalmazni.

Ez egy kommunikációs alapokra építő játék. Akkor lehet használni, ha a célunk az, hogy a gyermekek rájöjjenek: mennyi hamis képet látnak a televízióban. A tárgy kézben tartása önbizalmat ad a gyermeknek. A nehezen szóhoz jutót megnyugtatja és bátorítja, a könnyen és többet beszélőt mérsékli.

A segítőnek folyamatosan figyelnie kell a gyermekek reakcióit, különösen az éppen beszélő gyermekét.

Esetleges veszélyek:

A gyermekek nem annyira aktívak, mint amennyire szeretnénk, esetleg nem szeretnének megszólalni.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: *anyanyelvi kommunikáció*, ezen belül alapszókincs, üzenetek közlése írásban és szóban, szóbeli üzenetek meghallgatása és megértése; *szociális és állampolgári kompetenciák*, ezen belül a társadalomban elfogadott vagy támogatott viselkedésszabályok és viselkedésmódok ismerete, a másik ember iránti érdeklődés és tisztelet; *kezdeményezőkészség és vállalkozói kompetencia*, ezen belül kezdeményezőkészség, együttműködésre épülő, rugalmas csapatmunka

Tabuk nélkül

Cél:	a serdülők tudjanak beszélni a szexualitásról
Korosztály:	serdülők
Ajánlott csoportlétszám:	10-30 fő
Szükséges eszközök:	toll, papír, kalap vagy sapka
Ideális helyszín:	játszóház, tábor
Szükséges idő:	1 óra

A gyakorlat menete

A segítő részletesen elmagyarázza, hogy mivel a legtöbb ember szerint a szexualitás magánügy, senkit nem lehet ennek alapján diszkriminálni. Ez a gyakorlat lehetőséget ad arra, hogy feltárjuk, hogyan viszonyulunk a szexualitáshoz. Ezt követően, bevezető lépésként, összeállítunk egy listát olyan híres emberekről, akik nyíltan vállalják szexuális hovatartozásukat – lehetnek bármilyen neműek és bármilyen nemhez vonzódóak.

Kiosztjuk a cédulákat és a tollakat. Megkérjük a résztvevőket, hogy írjanak le bármilyen kérdést, ami felmerül bennük általában a szexualitással kapcsolatban, majd tegyék a papírlapokat egy kalapba, sapkába. A kérdéseket természetesen névtelenül lehet feltenni.

Megkérünk egy-egy fiataalt, hogy húzzon ki egy cédulát a kalapból, olvassa fel, majd közösen megvitatjuk a kérdést, körbejárjuk a témát. Figyelmeztessük a csoportot, hogy mindenki véleménye számít, és senkit sem lehet megsérteni, megvádolni, leszólni a véleménye miatt!

Ez egy kommunikációs alapokra építő gyakorlat. Akkor lehet használni, ha a célunk elérni, hogy a serdülők merjenek kérdezni és merjenek beszélni arról, ami őket foglalkoztatja ezen a téren. Arra lehet számítani, hogy a résztvevők megnyílnak a segítő előtt és együttműködők, bátrak lesznek.

A segítőnek folyamatosan figyelnie kell a résztvevők reakcióit.

Esetleges veszélyek:

A serdülők nem annyira aktívak, együttműködők mint amennyire szeretnénk.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: *anyanyelvi kommunikáció*, ezen belül üzenetek közlése írásban és szóban, szóbeli üzenetek meghallgatása és megértése, a verbális interakció különféle típusainak ismerete, mások véleményének és érveinek nyitott módon történő megközelítése, konstruktív, kritikai párbeszéd folytatása; *szociális és állampolgári kompetenciák*, ezen belül a társadalomban elfogadott vagy támogatott viselkedésszabályok és viselkedésmódok ismerete, a másik ember iránti érdeklődés és tisztelet, az egészségmegőrzés, a higiénia szabályainak ismerete és ezek kamatoztatása a saját és a családi életben, tárgyalóképesség; *kezdeményezőkészség és vállalkozói kompetencia*, ezen belül kezdeményezőkészség, kockázatok felismerése és kellő időpontokban történő vállalása

Forrószék

Cél:	a résztvevőket rádöbbeníteni, hogy a szülők valójában nem gondolkodnak annyira negatívan serdülő gyermekükkel kapcsolatban, mint azok azt gondolják
Korosztály:	serdülők
Ajánlott csoportlétszám:	10-30 fő
Szükséges eszközök:	szék
Ideális helyszín:	játszóház, tábor
Szükséges idő:	1 óra

A gyakorlat menete

A fiatalokat leültetjük körbe, és egy széket beteszünk a kör közepére. Megkérjük a résztvevőket, hogy menjenek a székhez, és mutassák be magukat úgy, mintha ők ülnének ott a székben. Ez után kérjük meg őket, hogy most úgy mutassák be magukat, mintha a szüleik beszélnének róluk. Érdekes dolgokat lehet ilyenkor hallani, melyeken maguk a serdülők is gyakran meglepődnek.

Ez egy önismereti játék. Akkor lehet használni, ha a célunk elérni, hogy a serdülők rájöjjenek: a szüleik nem látják annyira kritikus szemmel őket, mint ahogy azt képzelik. Arra lehet számítani, hogy a résztvevők egy ideig bátoritanul mennek ki a kör közepére, sőt, amíg az első fiatal kimegy, sok időnek kell eltelni. Ilyenkor várni kell, és nem szabad felszólítani senkit sem, hogy kezdje el / folytassa a gyakorlatot. Ha az első pár ember végzett, a résztvevők egyre könnyebben és könnyebben haladnak tovább.

Változatok:

Ugyanezt lehet eljátszani testvérek és barátok véleményével.

Esetleges veszélyek:

A serdülők nem annyira aktívak, együttműködők, mint amennyire szeretnénk.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: *anyanyelvi kommunikáció*, ezen belül üzenetek közlése írásban és szóban, szóbeli üzenetek meghallgatása és megértése, a verbális interakció különféle típusainak ismerete, mások véleményének és érveinek nyitott módon történő megközelítése, konstruktív, kritikai párbeszéd folytatása; *szociális és állampolgári kompetenciák*, ezen belül a társadalomban elfogadott vagy támogatott viselkedésszabályok és viselkedésmódok ismerete, a másik ember iránti érdeklődés és tisztelet, az egészségmegőrzés, a higiénia és a táplálkozás szabályainak ismerete és ezek kamatoztatása a saját és a családi életben, tárgyalóképesség; *kezdeményezőkézség és vállalkozói kompetencia*, ezen belül kezdeményezőkézség, kockázatok felismerése és kellő időpontokban történő vállalása

Szituációs játék

Cél:	a serdülőket felkészíteni olyan váratlan helyzetekre, amikor nemet kell mondaniuk, illetve megértetni velük, hogy a deviáns magatartásnak van rossz oldala is
Korosztály:	serdülők
Ajánlott csoportlétszám:	5-20 fő
Szükséges eszközök:	papír, melyeken a szituációk és szerepek találhatók
Ideális helyszín:	játszóház, tábor
Szükséges idő:	1 óra

A gyakorlat menete

Kamaszkorban a fiatalok már elég érettek arra, hogy tudatában legyenek a cselekedeteiknek, irányítani tudják a gondolataikat, önálló véleményt alkossanak, ezért a **szituációs játékok** is megfelelőek számukra. A szituációs játék egy konkrét helyzetre épülő gyakorlat, melynek során a résztvevő a saját kompetenciájának határait próbálgatja, illetve alternatívákat dolgoz ki. A módszer előnye, hogy nem éles helyzetben cselekedtet, hanem olyan környezetben, ahol nem számít, ha a résztvevő hibázik. Ha pedig hiba történik, nincs veszteség. Az alternatívák megjelenítésével a résztvevőnek lehetősége nyílik arra, hogy élesben sokkal felkészültebben reagáljon a váratlan helyzetekre.

A gyakorlat során közösen áttekinthetjük, hogy a drogfogyasztással kapcsolatban bajba került barátnak, ismerősnek vagy idegennek – telefonon vagy élőben – milyen segítséget lehet nyújtani, kerülve a kioktatást és a felelősségre vonást. Ez egy olyan helyzet, amelyen keresztül könnyebben ki lehet mondani azokat a gondolatokat, amelyeket a fiatal talán saját magának nem fogalmazna meg.

A konkrét eset megkonstruálása fantázia és az adott csoport függvénye. Példaként íme két szituáció és a hozzájuk tartozó szerepkörök:

I. szituáció

Barát 1.: Hétfvégén nem voltál a barátoddal/barátnőddel diszkóban, mert a múlt alkalommal is beszívott. Ő felhívott, beszámolt a buliról és arról, milyen jól szórakozott, miután anyagozott, majd kérte, hogy legközelebb te is tarts vele és próbáld ki. Te ellenállsz a meghívásnak és kéred, hogy ő se menjen el legújabb baráti körével, mert a szer csak káros lehet. Próbáld meg a szer használatáról lebeszélni!

Barát 2.: Újdonsült barátaiddal diszkóban voltatok a hétfvégén, és mint az utóbbi időben általában, most is anyagoztál, aminek meg is lett a hatása. Jól buliztál, elköltöttél nagyon sok pénzt, megszerezted néhány lány/fiú telefonszámát. Most hívod a barátnődet/barátodat, hogy elmeséld neki, milyen jó volt a buli. Győzd meg arról, hogy jöjjön el ő is legközelebb, és nyugodtan használjon szert, mert úgy még tutibb lesz az élmény.

II. szituáció

Barát 1.: A barátodhoz mész látogatóba. Már egy hete nem találkoztatok, mostanában szinte alig van rád ideje, és ha találkoztok, akkor is csak félvállról veszi a problémáidat. Te kopogsz, ő beenged, persze közli, hogy nem is volt megbeszélve (pedig igen), és szeretne tőled megszabadulni, de te határozott vagy, és nem mész el. Később szembetalálkozol néhány újdonsült haverjával a szobájában. A barátod zavarban van, mikor a többiek fűvel kínálnak téged, amit persze elutasítasz. Kihívod a konyhába, és kérdőre vonod, ő szívott-e, bár aztán látod a fű eredményét a szemén, így a kérdés feleslegessé is válik. Beszéld rá, hogy hagyjon fel a fűvel, mert káros!

Barát 2.: Kopognak az ajtón. A barátod állít be hozzád, hogy dumáljatok egy kicsit. Te nem számítász rá, és egyből ki akarod tessékelni. Nem akarod, hogy lássa, olyan vendégek vannak nálad, akikkel együtt füvezel, pedig ő megmondta, nem lesz a barátod, ha ezt tovább folytatod. Persze mégis bejut, majd a szobádban meglátja az új barátaidat, akik szemérmetlenül nyújtják neki a füves cigit. A barátod kihív a konyhába, ismét felelőségre von és válaszút elé állít: a fű vagy ő? Magyarázd el neki, miért jó neked, hogy így viselkedsz!

Ez egy szituációs játék. Akkor lehet használni, ha a célunk előtérbe helyezni a drogrevenenciót, felkészíteni a serdülőket olyan váratlan szituációkra, amikor nemet kell mondaniuk, illetve felfedni a deviáns magatartás jó és rossz oldalát egyaránt. Arra lehet számítani, hogy serdülők egy része kissé bátortalan lesz. Az egyes szituációk után meg lehet beszélni, hogy milyen más módon lehetett volna például tanácsot adni, vagy lebeszélni valakit a drog, a cigaretta, az alkohol használatáról.

Változatok:

Több különböző szituáció lehet még.

Esetleges veszélyek:

A serdülők nem annyira aktívak, együttműködők, mint amennyire szeretnénk, egyes serdülők bátortalanok a szereplés során.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: *anyanyelvi kommunikáció*, ezen belül üzenetek közlése írásban és szóban, szóbeli üzenetek meghallgatása és megértése, a verbális interakció különféle típusainak ismerete, mások véleményének és érveinek nyitott módon történő megközelítése, konstruktív, kritikai párbeszéd folytatása; *szociális és állampolgári kompetenciák*, ezen belül a társadalomban elfogadott vagy támogatott viselkedésszabályok és viselkedésmódok ismerete, a másik ember iránti érdeklődés és tisztelet, az egészségmegőrzés, a higiénia és a táplálkozás szabályainak ismerete és ezek kamatoztatása a saját és a családi életben, tárgyalóképesség; *kezdeményezőkézség és vállalkozói kompetencia*, ezen belül kezdeményezőkézség, kockázatok felismerése és kellő időpontokban történő vállalása, együttműködésre épülő, rugalmas csapatmunka, projektek kidolgozásához és végrehajtásához szükséges készségek

Depresszió

Cél:	a serdülőket felkészíteni a váratlan helyzetekre, tragédiákra, melyek mindannyiunk környezetében előfordulhatnak
Korosztály:	serdülők
Ajánlott csoportlétszám:	10-20 fő
Szükséges eszközök:	papír, melyeken a szituációk / szerepek találhatóak
Ideális helyszín:	játszóház, tábor
Szükséges idő:	1 óra

A gyakorlat menete

Képzletbeli bíróság vonja felelősségre a szülőket a nagylány öngyilkossági kísérlete miatt. A lány gyakran hangsúlyozta, hogy „depis”, és úgy érzi, nincs helye a világban, de egyéb jele nem volt annak, hogy életének véget szeretne vetni. Viszonylag sok fiatalot megmozgathatunk a kiosztható szerepek nagy száma miatt. Ezek: apa, anya, testvérek, vádló (ügyész), védők (ügyvédek), a család barátai, kollégák mint tanúk, kirendelt szakértők, a tárgyalóterem közönsége.

Bár a magyar joggyakorlatban az esküdtszék intézménye nem használatos, mégis tanulságos lehet, ha a szülők felelősége kérdésében szavazattal kérünk állásfoglalást a résztvevőktől.

Ez a gyakorlat a drámapedagógia elemeire épül. Akkor lehet használni, ha a célunk az, hogy felkészítsük a serdülőket váratlan szituációkra, melyek bármikor megtörténhetnek, illetve hogy megtanítsuk a résztvevőknek, hogy figyeljenek társaik reakcióira, legyenek szociálisan érzékenyek egymás iránt és törődjenek a másikkal. Arra lehet számítani, hogy a serdülők komolyan fogják venni a szerepeiket. Az egyes szituációk után meg lehet beszélni, hogy milyen más módon lehetett volna például befejezni a tárgyalást, hogyan lehetett volna elkerülni a tragédiát.

Változatok:

Több különböző szituáció lehet még.

Esetleges veszélyek:

A serdülők nem annyira aktívak, együttműködők, mint amennyire szeretnénk.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: *anyanyelvi kommunikáció*, ezen belül üzenetek közlése írásban és szóban, szóbeli üzenetek meghallgatása és megértése, a verbális interakció különféle típusainak ismerete, mások véleményének és érveinek nyitott módon történő megközelítése, konstruktív, kritikai párbeszéd folytatása; *szociális és állampolgári kompetenciák*, ezen belül a társadalomban elfogadott vagy támogatott viselkedésszabályok és viselkedésmódok ismerete, a másik ember iránti érdeklődés és tisztelet, az egészségmegőrzés szabályainak ismerete és ezek kamatoztatása a saját és a családi életben, tárgyalóképesség; *kezdeményszerzőkészség és vállalkozói kompetencia*, ezen belül kezdeményszerzőkészség, kockázatok felismerése, illetve kellő időpontokban és módon történő vállalása, együttműködésre épülő, rugalmas csapatmunka, projektek kidolgozásához és végrehajtásához szükséges készségek

Tetszel!

Cél:	megerősítést adni a résztvevőknek a kinézetükkel kapcsolatban
Korosztály:	serdülők
Ajánlott csoportlétszám:	10-30 fő
Szükséges eszközök:	székek
Ideális helyszín:	játszóház, tábor
Szükséges idő:	30-45 perc

A gyakorlat menete

A fiatalok az alapján választanak párt, hogy az illetőnek, akit választottak, tetszik valamije, ami nekik nincs.

Amint a párok kialakultak és leültek, kérdezzük meg, ki volt a választó, majd a választót kérjük meg, hogy mondja el, mi tetszik neki a másikon.

Ha körbeértünk, ezúttal az előző körben választottakat kérjük meg arra, válasszanak valakit, aki nekik valamiért szimpatikus, vagy akin valami tetszik nekik. Ezúttal is beszéljük meg a választók indokait.

Ez egy önismereti játék. Akkor lehet használni, ha a célunk az, hogy pozitív megerősítést adjunk a résztvevőknek, megerősítsük őket abban, hogy mindenben van valami szép. Jól mérhető vele, hogy ki mennyire érintett bizonyos témákban. A feladat során a résztvevők igen meglepődhetnek azon, hogy miért választotta őket a másik (mondjuk mert tetszik neki, hogy a frufruja olyan jól beáll, vagy mert szeplős).

Esetleges veszélyek:

A serdülők nem annyira aktívak, együttműködők, mint amennyire szeretnénk.

Fejlesztett kulcskompetenciák: *anyanyelvi kommunikáció*, ezen belül üzenetek közlése írásban és szóban, szóbeli üzenetek meghallgatása és megértése, a verbális interakció különféle típusainak ismerete, mások véleményének és ér-

veinek nyitott módon történő megközelítése, konstruktív, kritikai párbeszéd folytatása; *szociális és állampolgári kompetenciák*, ezen belül a társadalomban elfogadott vagy támogatott viselkedésszabályok és viselkedésmódok ismerete, a másik ember iránti érdeklődés és tisztelet, az egészségmegőrzés, a higiénia és a táplálkozás szabályainak ismerete és ezek kamatoztatása a saját és a családi életben, tárgyalóképesség; *kezdeményezőkézség és vállalkozói kompetencia*, ezen belül kezdeményezőkézség, kockázatok felismerése, illetve kellő időpontokban és módon történő vállalása, együttműködésre épülő, rugalmas csapatmunka

*Jó példák,
mintaértékű kezdeményezések*

Kapocs Ifjúsági Önsegítő Szolgálat

A Kapocs Ifjúsági Önsegítő Szolgálat a szervezet önkéntesei segítségével tizenhetedik éve – 2007. március 1-jétől az önkormányzat jóvoltából immáron új telephelyen, a nyolcadik kerületben – működik. Alacsonyküszöbű szemléletben, a fiatalok részvételével, a felnőtté válást segítő, megelőző, alternatívát feltáró tevékenységet végeznek az általuk elért fiatalok kockázati színterein. A munkájuk során gyakorlatilag minden valóságos, a mai fiatalok életét veszélyeztető korosztályi problémával találkozhatnak.

A Kapocs Ifjúsági Önsegítő Szolgálat olyan sajátos segítő szervezet, amelyben elsősorban az intézményrendszeren kívül rekedt (iskolából kimaradó, kizáró, fel nem vett, elhelyezkedni nem tudó / nem akaró / nem képes, a saját családjától távolodó, a családjával haragban álló, egyedül maradt, a családalapítástól fényévekre levő, különféle veszélyeknek kitett, már megjárta, már nagyon megjárta stb.) vagy csupán változtatni akaró, de abban egyedül maradó fiatalokra összpontosít.

A Kapocs legújabb látogatóinak zöme igen komoly alkalmazkodási problémákkal küzdő, túlnyomórészt tizenéves cigány fiatal, akik nagy részének iskolai teljesítménye, figyelmi kvalitásai kifejezetten szerények. Többek esetében az elemi ismeretek is hiányoznak, amelyeknek némiképpen ellentmond az, hogy – a Kapocsban töltött idő alatt – különféle területeken meg-megvillannak egyéni képességeik, tehetségük. Az újabb látogatók körében, a jellemzően magatartási / viselkedési problémák mögött nem ritkán komoly indulatokkal, feszültségekkel terhes társas (és családi) viszonylatokat találnak, amelyekkel a fiatalok láthatóan nehezen birkóznak meg. Emellett esetükben kifejezetten szerény problémamegoldási készséggel találkoznak, és azt is tapasztalják, hogy rájuk mintha sokszorosan nagyobb befolyással lennének a különféle korosztályi veszélyek, esetenként kriminális hatások.

Amit a Kapocs kínál a célközönségének:

- találkozást – amikor a Kapocshoz forduló fiatalok szabadon, különösebb kontroll és feltétel nélkül kialakíthatják és ápolhatják társas kapcsolataikat;

- segítő találkozást – amikor minden különösebb következmény nélkül felszínre kerülhetnek konkrét, személyes problémák, amikor azokkal nem hagyják magukra a látogatókat, és amikor a jelentkező problémára azonnali választ, megoldást vagy a megoldást jelentő konkrét továbblépéshez irányt, segítséget, információt lehet kapni;
- önkéntességet – amikor a szervezetet felkereső fiatalok arra kapnak lehetőséget, hogy felkészítés és a szervezet segítő eszközeinek igénybevételével, saját motiváltságuk szerint, sikerebben vehessenek részt társaik és önmaguk korosztályi problémáinak megelőzésben és megoldásában;
- alternatívát – amikor a kényszerítő, veszélyekkel teli életviszonyok, a kockázatokkal járó tevékenységek helyett (és mellett) a Kapocs érintett látogatói, saját maguk épülésére, mintát és biztatást kapva, szabadon változtathatnak;
- önkifejezési lehetőséget – amikor a fiatalok különféle kezdeményezéseit komolyan veszik és a Kapocs meglévő eszközei segítségével támogatják.

Drog-Stop Budapest Egyesület

Az egyesület programjában a prevenció, a drogmegelőzés kiemelten fontos helyet foglal el, hiszen a fiatalok információval való ellátása, felkészítése a konstruktív problémamegoldásra a későbbi drogproblémák, illetve szenvedélybetegségek megelőzésének igen hatékony módja. Az ártalomcsökkentésre a szekunder és a terciér prevenció szintjén van mód, mivel a hazai szokások szerint a szenvedélybeteg csak vészhelyzetben kap valamilyen segítséget. Ugyanakkor az alacsony-küszöbű, szakszerű ellátás hozzáférhetősége lehetővé teszi a visszaesés megelőzését is, hiszen a konzultáció, illetve a terápia életvezetési tanácsadás keretében nemcsak maga az érintett, de hozzátartozói számára is elérhetővé válik – ezáltal megteremtve a szociális támogatottságot a mikrokörnyezeten belül. 2003 júniusától az egyesület tevékenysége a megelőző felvilágosító szolgáltatással bővült.

A szolgálathoz jelentkező leendő ügyelők négy és fél napos képzésen vesznek részt, mely tapasztalt ügyelők illetve szupervizorok vezetésével folyik, és lehetővé teszi a jelentkezők számára a telefonos segítő kapcsolat, valamint a drogokra vonatkozó információk alapjaival való megismerkedést.

A képzések pszichodramatikus elemek és helyzetgyakorlatok segítségével erősítik az empátiás készséget és járják körbe a drogokkal kapcsolatos hozzáállást, reakciókat, illetve a segítés megfelelő módjait. Az új ügyelők a képzést és összesen mintegy 60 óra hospitálást – tapasztalt munkatársak ügyeletein való megfigyelő részvételt –, majd tesztet követően, szakmai szempontból a feladatra felkészülten kapcsolódhatnak be a telefonszolgálat munkájába. Kötelező számukra az intézménylátogatás, már a képzési időszakban legalább 3 alkalommal. Az ügyelők folyamatos továbbképzése a szupervíziós esetmegbeszélő, illetve Bálint-csoportok során, valamint külső képzések és konferenciák keretén belül zajlik. Immár rendszeressé váltak a tematikus beszélgetések olyan meghívott előadók vezetésével, akik a szenvedélybetegségek kezelésének vagy a telefonszolgálatos munkának a szakemberei.

Életvezetési tanácsadás címmel kezdték meg konzultációs szolgáltatásuk működtetését. A célcsoport igénye egy olyan keret, hely, kezelési felület, amely

a hagyományos egészségügyi ellátás és a civil segítség közzé ékelődik be, még a beteggé minősülés / minősítés előtt. A terápiás és támogató beszélgetések fontos továbblépési lehetőséget biztosítanak mindazok számára, akik igénylik a segítséget, de arra a hagyományos egészségügyi ellátás keretein kívül számítanak, a telefonon keresztül már kialakult biztonságos légkörben, akár anonimitásuk megtartásával. Az életvezetési tanácsadás stigmatizáció nélkül, a civil szférában nyújt szakellátásszintű mentálhigiénés segítséget a rászorulóknak. Az egyesület a drogterápiás lánc második lépéseként fogad klienseket: drogosokat, egyéb szenvedélybetegeket és a szociálisan hátrányos helyzetű kockázati csoportok tagjait.

Egyesek Ifjúsági Egyesület

Az Egyesek Ifjúsági Egyesület 1997-ben kezdte működését ifjúságsegítők, tréner-ek és fiatal önkéntesek kezdeményezéseként. Küldetésük inspirálni, erősíteni és támogatni a fiatalokat a sikeres felelősségvállalásban, életük bármely területén. Célcsoportjuk a tizenévesek és a fiatal felnőttek, valamint a velük dolgozó önkéntesek és ifjúságsegítők. Külön figyelmet fordítanak a hátrányos helyzetű fiatalok bevonására, ezért, bár a szervezet budapesti, több vidéki szervezettel, csoporttal és hátrányos helyzetű kistérséggel állnak kapcsolatban. Céljuk, hogy elősegítsék a fiatalok személyes fejlődését, növeljék munkaerőpiaci esélyeiket, támogassák aktív részvételüket a társadalom, elsősorban a helyi közösségek életében.

Értelmezésükben a coaching a benne részt vevő egyének és teamek olyan segítése, amely során a coach a résztvevők számára nem ad tanácsot, javaslatot, megoldást, hanem saját belső erőforrásaik mozgósításában, kreativitásuk maximális kihasználásában segíti őket. Egyénre szabott, szupervízió alapuló szakmai kapcsolatot jelent, melynek célja a tudatos, objektív helyzetfelmérésre épített önreflexió készségének kialakítása, a megoldás-orientált, felelős attitűd kialakítása, a saját megoldások és megvalósítási módok keresése és kivitelezése, a belső erőforrások felismerése és mozgósítása, a fejlődésre, tanulásra való készség, hajlandóság és inspiráció erősítése. A coach kérdésekkel és visszajelzésekkel segíti partnerét új, objektív, külső nézőpont kialakításában, helyzetének kreatív megközelítésében, saját megoldásainak kialakításában. A coachingban részt vevő munkája során felmerült konkrét eseteket dolgozzák fel gyakorlatias megközelítésben. Figyelmük a célokra, a jelenben és a jövőben azonnal alkalmazható megoldásokra irányul, arra, hogy a résztvevő mit tesz majd másképp a jövőben és azt hogyan teszi, valamint arra, hogy kialakuljon benne a tudatos, önmagáért és a közösségéért felelős, cselekvő alapállás.

A módszert leggyakrabban a projektek megvalósítása és képzéseik gyakorlati szakasza során hasznosítják. A coaching folyamat lehetőségét minden képzésük végén felajánlják a résztvevőknek. Sok esetben tapasztalható, hogy egy-egy

képzés résztvevőinek szüksége van arra, hogy a tanultakat saját környezetükre, élet- vagy munkahelyi helyzetükre tudják adaptálni, ezeknek megfelelően tudják használni.

Az egyesület tevékenysége abban egyedülálló, hogy a módszert fiatal trénerrek, tréner-gyakornokok és ifjúsággal foglalkozó személyiségfejlesztő trénerek fejlesztésében is alkalmazza. Az egyesület gyakran biztosít coach-ot egy-egy fiatal vezetőkből álló projekt-team mellé, akár a programok helyszínén is. Ezzel a programokat vezető fiatalok, fiatal trénerrek, projekt-teamek személyre szabott támogatást kapnak, tevékenységük mind személyes, mind szakmai szempontból biztonságossá válik. Könnyebben oldják meg az életkori sajátosságokból, a kellő tapasztalat hiányából adódó nehézségeket, a coach segítségével a kezdeti hiányosságaikat úgy tudják tanulási helyzetté alakítani, hogy közben a résztvevők is minőségi programot kapnak.

Brüsszeli felkereső ifjúsági munka

Több európai városban létezik utcai ifjúsági munkás hálózat. Brüsszelben minden egyes kerületnek van e hálózatba tartozó, nyolc órában dolgozó ifjúsági munkása, akinek a feladata az utcán lévő fiatalokkal való aktív kapcsolattartás. Minden ebben a munkakörben dolgozó ifjúságsegítőnek értenie kell olyan konkrét tevékenységekhez, amelyek vonzóak a fiataloknak és amelyeket direkten fel tud kínálni számukra. Zsonglőrlabdázás, kézműveskedés, labdasportok stb. felszereléseivel a táskájukban járják egész nap a kerületüket, kiépítve és fenntartva az élő kapcsolatot a fiatalokkal.

Inklúziós munka gyermekotthonban élő fiatalokkal – Életművész Ifjúsági Egyesület

Az alábbiakban az egyesület több évnyi praxisából említünk meg olyan eseteket, amelyek a személyes ifjúsági munka egy-egy fontos, korábban már tárgyalt aspektusát érintik.

A személyes példa

Az ifjúságsegítő a gyerekotthonban felnövő fiatalokkal foglalkozva minden tette során „élő mintaként” szolgál. Az egyesület *Generátor* című projektje során erre számos példa adódott. A projektről szóló tanulmányban tíz, sikeres életpályát befutó, gyermekotthonból származó fiatal mindegyike a vele foglalkozó személyes példáját említette a legfőbb segítő és motiváló tényezőként. Ugyancsak jó példa erre az egyesület nyári táborainak sora, amelyek lényegi részei az ifjúságsegítők vezetésével zajló interaktív foglalkozások: színdarabok készítése és előadása, sport, kreatív vetélkedők, zene és táncház. Mindezekben az ifjúságsegítők a fiatalokkal egy szinten vesznek részt. A fiatalok számára így a személyes példa adja a program lényegét.

A szerepek váltása

Az egyesület munkájában visszaköszön a személyes ifjúságsegítésben betöltött szerepek korábban említett rugalmassága. Az egyesület tagjai egy-három fiatal állandó mentorai (szóhasználatukban patrónusai). Törődnek a fiatalokkal, figyelnek rájuk, az életszakaszuknak megfelelő támogatást nyújtanak számukra. Ebben a szerepben egyfajta meghallgató és irányító referenciaszemélyek, akik hitelességük miatt nagy befolyással vannak a fiatalokra. Ugyanakkor egyedi, eseti megegyezés alapján, konkrét időszakokban - főként akkor, amikor egyes rendezvényeket, eseményeket, tábori workshopokat maguk a fiatalok szerveznek meg – a coach szerepét is betölthetik. Emellett problémás helyzetekben - részben a szülői szereppel rokonítható - autoritássá válhatnak, akik konkrét tanácsokat és segítséget nyújtanak az éppen tehetetlen fiatal(ok)nak.

Konfliktuskezelés

A egyesület tagjai dolgoznak olyan átmeneti otthonban is, ahol a legkevésbé szocializálódott, vitákat döntően ököljoggal rendező gyerekek és fiatalok élnek. Itt a sport általi tanulás módszereit is használják, s rendszeresen kell akut konfliktuskezelést végezniük. Ennek során az otthon tekintéllyel bíró nagyobb fiataljait képezik ki a verekedések megelőzésére, a már kialakult erőszakos helyzeteket pedig a fent leírt módszerrel oldják meg.

Problémakezelés

Az egyesület munkájában közreműködők rendszeresen élnek a mese-, a báb- és a drámapedagógia elemeivel, módszereivel. Kezdsnek sokszor alkalmazzák a mesekör nevű gyakorlatot. Ennek lényege, hogy a kezdő és az utolsó mondatot adják meg egy mesében, s a fiatalok egy-egy mondatot adva a történethez közösen alkotják meg azt. Ez a gyakorlat a problémakimondás eszköze lett. Az oldott és biztonságos hangulatban a fiatalok beleszövik a mesékbe a szexuális, konfliktusos, gyermekkori problémáikat is, amelyekkel azután lehet tovább dolgozni akár a drámapedagógia módszereivel, akár csak kötetlen beszélgetés során, a felszakadó élményekből kiindulva.

Célok meghatározása

A gyermekotthonokban a fiatalok egy hierarchikus intézmény keretei között nevelkednek. Ilyen körülmények között megfigyelhető, hogy az önálló feladatmegoldás, a saját ötletek felszínre kerülése és képviselete nehezen működik.

Emiatt az egyesület tagjai egy-egy önálló projektben mindig fenntartják annak a lehetőségét a fiatalok számára, hogy a felelősség egy részét leveszik róluk. E célcsoport esetében nagyon fontos a kudarcélményt a kezelhető szinten tartani!

Irodalom

- Bang, R.: A célzott beszélgetés. Tankönyvkiadó, Bp., 1983.
Bang, R.: A segítő kapcsolat. Tankönyvkiadó, Bp., 1978.
Berne, E.: Emberi játszmák. Gondolat, Bp., 1984.
Ritoókné: A tanácsadás pszichológiája. Szöveggyűjtemény. Tankönyvkiadó, Bp., 1992.
Rudas J.: Delfi örökösei. Gondolat, Bp., 1990.
Komocsin Laura: Módszertani kézikönyv coachoknak és coachingszemléletű vezetőknek I. Manager, Bp., 2009
Szekszárdi Júlia: Új utak és módok – Gyakorlatok a konfliktuskezelés tanításához és tanulásához. Dinasztia, Bp., 2008

A példaértékű projektek gyűjtői:

Kapocs – *Szabó András*
Drog Stop – *Majzik Balázs*
Egyesek – *Győri Krisztina*
Életművész – *Bakos István*

Elméleti bevezető

A közösségfejlesztésről általában

„A közösségfejlesztés a közösségi csoportokon, szervezeteken és hálózatokon keresztül fejleszti az emberek képességét arra, hogy aktív tagjai legyenek a társadalomnak, valamint felkészíti az intézményeket és az állami, magán- és nem kormányzati szervezeteket arra, hogy párbeszédet alakítsanak ki a lakossággal az őket érintő változások meghatározásában és végrehajtásában. A közösségfejlesztés kulcsfontosságú támogatója az aktív és demokratikus társadalmi részvételnek, elősegíti a hátrányos helyzetű és kiszolgáltatott helyzetben lévő közösségek autonóm véleménynyilvánítását. Olyan értékrend és alapelvek mentén határozza meg önmagát, mint az emberi jogok, a társadalmi bevonás, az egyenlőség és a sokszínűség elfogadása, amelyeket meghatározott eszköz- és ismeretrendszeren keresztül közvetít.”*

Szokás a közösségfejlesztést – az elterjedt *community development* szak kifejezésre hivatkozva – angolszász gyakorlatként emlegetni, ami részben persze igaz, hiszen markáns, minden mástól megkülönböztethető módszerei *társadalomfejlesztő eljárásokként* valóban „odavalósiak”. Ez azonban nem jelenti azt, hogy e gyakorlatnak ne lettek volna jeles hazai előzményei már azt megelőzően, hogy a kint kidolgozott sajátos technikáit tudatosan alkalmazni kezdték volna itthon. Az angolszász** módszer azonban egy testként kezeli, egy kalap alá veszi, *együtt képzeli el az emberi képességek kibontását és az emberek közötti együttműködések szorgalmazását annak a településnek és/vagy települési környezetnek (szomszédságnak) a fejlesztésével, ahol az érintettek élnek*. Vigyáznunk kell tehát a nyugati szakirodalmi hivatkozások értelmezése esetében, illetőleg a hazai gyakorlat esetleges kinti népszerűsítésekor. A *közösségfejlesztést* itthon nem szükségképpen értelmezzük az emberek lakóhelyének egyidejű fejlesztéseként

* Budapesti nyilatkozat (2004., részlet), idézi az *Ifjúságügy, Ifjúsági szakma, ifjúsági munka* (alkotószerkesztő: Nagy Ádám) Budapest, 2008, Palócvilág Alapítvány – Új Mandátum Könyvkiadó (ÚISZ könyvek 6.) 260–261. o.

** De akár bizvást mondhatjuk azt is, hogy európai, hiszen például Franciaországban is fél évszázada alkalmazott megközelítésről van szó.

még akkor sem, ha sok esetben (mint például a *szomszédságokat* érintő személyes/együttes fejlesztőmunka esetén) az valójában a település fizikális lehetőségeinek jobbra fordítását *is* jelenti. Nem olyan egyszerű tehát a helyzet, mint egy stoptábla értelmezésekor. Világos, hogy annál meg kell álljunk autónkkal. A közösségfejlesztés esetében azonban előfordulhat, hogy az általunk annak vélt gyakorlatot más nem annak itéli, és fordítva. Sebaj! A cselekvésüket *az emberek képességfejlesztésében és társadalmi együttműködésének szorgalmazásában* megtalálók nyugodtan tévelyeghetnek a meghatározások között. Ám a valóban fontos, valódi érték nem e tevékenység tipizálásában, definiálásában keresendő, hanem a cselekvésben, a tettben önmagában. Majd szortírozza az, aki akarja!

Ajánljuk az Olvasónak, hogy ha van vagy lesz ideje, mélyedjen el a progresszív magyar pedagógiai irodalomban – különösen Karácsony Sándor munkásságában (ez az internetes keresőprogramokkal sokkal egyszerűbb, mint bármikor korábban). Vagy például ismerkedjen a katolikus egyháznak a közösségfejlesztés szándékaival jelesül rokonítható pásztorleveleivel. Ezekből és a további olvasnivalónak ajánlott szövegekből nemcsak az derül ki, hogy *az emberek képességeinek és együttműködési készségeinek fejlesztésére irányuló törekvések* korántsem gyömöszölhetőek be pusztán egyfajta eszköztárba, hanem az is, hogy a közösségfejlesztési szándék a strukturált társadalmak megjelenésével egyidejű. Világos lesz ezekből, hogy a módszertár bővíthető és bővítendő, különös figyelemmel a közreműködőkre, a fejlesztőkre és a fejlesztendőkre egyaránt, és ez utóbbiak életkorára, képességeire és képzettségeire, hagyományaira, az általuk hordozott magatartásformákra, mindenféle körülményeikre, a településre és a településrészre, annak jelenére és/vagy közeljövőjére stb.

A közösségfejlesztés alkalmazhatósága és határai

A közösségfejlesztés meghonosodott, a helybéli társadalmi és közállapotokba való szelíd beavatkozás értelme nem más, mint az ott élő emberek – témánk szerint a fiatalok – véleményének, óhajának, akaratának *mobilizálása*, megvalósíttatása, közös cselekedetté tétele. Ezek egy része egyébként az erre orientált fejlesztőmunka nélkül is érvényesülhet és megvalósulhat, ám többségük rejtekezik, és megfogalmazatlan marad. Éppen ezeket a rejtőzködő szándékokat segíthetik napvilágra a közösségfejlesztési eljárások akkor, ha *kellő óvatossággal* szólítjuk meg az érintetteket, esetünkben a helybéli fiatalokat. A fejlesztőként tevékenykedő szakembernek persze nem lehet előre meghatározott, konkrét lokális cél- és szándékrendszere. *A bármiféle helyi „tennivalót” a fiataloknak kell megfogalmazniuk*, annál is inkább, mert megvalósítani is ők maguk fogják azokat.

A közösségfejlesztés tulajdonképpen *külső bátorítás* annak érdekében, hogy a valamilyen – általában *az érintettek élethelyzetén vagy körülményein jobbitó* – helybéli cselekvési szándék megfogalmazódjon, és az ezt közösen akarók meg is valósítsák megfogalmazott szándékukat úgy, hogy az ne csak elkezdődjék, hanem folyamattá is váljék. A folyamat eredményeképp a korábban egymás számára ismeretlenek (esetünkben a fiatalok) az adott cél elérése érdekében kezdenek együttműködni, és a megvalósítás alatt nemcsak az együttes cselekvésben, hanem az adott cél megvalósulásának módjában is gyakorlatot szereznek. Mindezzel a későbbi életükben megoldandó feladatokat is modellezik.

A közösségfejlesztés akkor és ott (abban a közegben) alkalmazható, amikor és ahol *nem mozdul semmi*, az ember (a fiatal) magára hagyott, társtalan és cél nélküli. A szisztéma nem értelmezhető és jobbára felesleges olyan emberek/fiatalok körében, akik sikerrel teszik dolgukat, ügyesen szervezik életüket. Sajnos, ez csak kevesek sajátja. A bármiféle amatőr művészeti ágban aktív, idejüket ezek valamelyikével kitöltő, esetleg még sportoló, jól tanuló fiatalok vagy a vállalkozásukban sikeres, érdekérvényesítésükben kitűnő és érdekképviseletükben jártos felnőttek között felesleges alkalmaznunk. Nem szorulnak erre a technikára azok, akik családon belül segítik, támogatják egymást és a hitben élők sem.

Mindannyiukra inkább segítőként számíthatunk. A közösségfejlesztés célja éppen az, hogy *minél többen legyenek részesei egy vagy több, korábban nem művelt, általuk kiválasztott aktív, cselekvő és társas folyamatnak*, legyen az bármiféle önmegvalósítás a művészetek vagy a sportok valamelyikében, a szabadidő-szervezésben, avagy valamiféle professzió megtalálásában és űzésében. Általa érezhetik, átélük, hogy tudnak valamit kezdeni az életükkel, hogy az értelmesebbé, tartalmasabbá válik.

A közösségfejlesztés alkalmazhatóságáról szólván rögzíteni kell azt a „nyilvánvalóságot”, hogy a folyamat *társas* eljárás. Mindeközben nem szabhatunk korlátot annak, hogy egyszerre hányan lehetnek a közösségfejlesztés alanyai (bár a részvételnek lehet felső létszámhatára a közösségfejlesztő folyamat konkrét esete vagy tárgya függvényében). Mindenesetre *az egyénekre irányuló segítő folyamatok egyikét sem nevezhetjük közösségfejlesztésnek*. Lehet ugyan, hogy az egyéni animáció eredményeképp valaki alkalmassá válik társas folyamatok részesévé is válni, de számára a közösségfejlesztés akkor kezdődik, amikor aktivitása/érdeklődése más hasonlókra lel.

A közösségfejlesztés értelmezése az ifjúsági korosztályokra

Az ifjúságkutatási eredmények árnyaltan igazolják azt a mindennapi tapasztalatot, hogy a fiatalok (életkoruktól, lakóhelyüktől és az ott lévő lehetőségektől, családi körülményeiktől, képzettségeiktől, képességeiktől és érdeklődésüktől függően más-más mértékben) jobbára *magányosak*. Arra most nem térhetünk ki, hogy az iskola old-e ezen, vagy épphogy erősíti ezt, avagy hogy iskoláik felkészítették-e a fiatalokat az előttük álló évtizedekben rájuk váró kihívásra: a társadalomhoz, tehát a többi emberhez való együttműködő viszonyuk kialakítására. Nem térhetünk ki itt arra sem, hogy vajon mennyire járul hozzá bármiféle iskola az oda járók képességeinek és készségeinek (ki)fejlesztéséhez. Az viszont már nagyon is témánk, hogy *a közösségfejlesztés alkalmazásával és eszközrendszerével ezek a magányba süppedt viszonyok vajon javíthatók-e*, azaz képes-e pótolni ez az eljárás, és az azt alkalmazó intézményrendszer a családi és az iskolai szocializáció hiányosságait.

A családi és az iskolai nevelés fontosságát nem tagadva állíthatjuk, hogy *a közösségfejlesztés eszközei és eljárásai képesek az emberek (így a fiatalok) önmegismerésének elősegítésére, képességeinek és készségeinek (ki)fejlesztésére, egymás közötti együttműködési képességének javítására*, és ennek különösen készséggé való alakítására. A fiatalok számára az iskolában és a tanulással töltött napi 7-9 órán, a családi kötelezettségeken, illetve az iskolán és a családon túli – jobbára (ha egyáltalán vannak) képességfejlesztő – elfoglaltságokon felül marad még idő másra is. Gyakran azonban e fennmaradó idő értelmetlen tévébámulással, üres tartamú, tudásrendszert nem építő internetezgetéssel telik. Ez utóbbiak helyett adódik a lehetőség a közösségfejlesztő alkalmakra.

A közösségfejlesztés tartalma bármely olyan téma lehet, amely a benne részt vevők érdeklődése szerint való. Természetesen felesleges felkelteni az érdeklődést eszköz- vagy szakemberigényes foglalatosságokra ott, ahol azok terén (megoldhatatlan) hiány van. Amennyiben a lehetséges témák és tevékenységek köre még nem meghatározott, bátran hagyatkozhatunk arra, ami az adott, helybéli körülmények között a fiatalok eszébe jut, illetve meríthetők ötletek az e fejezetben később olvasható példatárból is.

A hajdani Pál utcai fiúk egy részének az *ablakgitt* is elegendőnek bizonyult arra, hogy köréje társaságot szervezzenek.* A gitt gyűjtése, frissen tartása (értsd: rágása), a köré épített struktúra: az elnöki, a titkári, a kincstárnoki és a pecsétőri funkciók, a közgyűlés és a jegyzőkönyv fontosságának megtanulása ütős csapattá szervezte őket. Meg kellett felelniük a tisztségük kívánta szerepnek. A közösen vállalt feladat összehangolt cselekvést, kellő ellenállóképességet, túlélésre való felkészültséget kívánt a tagoktól. Körükben társakat talált tucatnyi gyerek, és kicsiben, játékosan megtanulható volt a felnőtt társadalom. Hogy infantilis az egész? – Hát persze! Tizenéves kisfiúkról van szó, mi más is lenne?! De ki kételkednék a történetre emlékezve, hogy valódi csapat formálódott itt még akkor is, ha Boka betiltotta azt magasabb érdek, a vörösingesek grund elleni támadása miatt? Ki kételkedne, hogy az érintett gyerekek felnőtté válásában jeles szerepe volt ennek a (kívülről nézve) tulajdonképpen butaságnak?

Nincs mérték tehát, hogy mi felel meg közösségfejlesztési alkalomnak és lehetőségnek, és mi nem. Talán *a jó ízlést, a más emberek zavarásának tilalmát, a jó erkölcs határait jelölhetjük ki keretként*. Ami ebbe belefér, az mind lehetséges. Budapest belső kerületeiben bizonyára más, mint Körmenden, és Túrístvándiban vélhetően megint más, mint Balotaszálláson. Csak egy a fontos: történnék mindenkinél valamilyen közösségfejlesztési folyamat. És ha abból következik valami, pl. egy másik cselekvés, esetleg egy szervezet vagy egy újabb igény, akkor annak legyen jövője.

A közösségfejlesztés is olyan professzió, amelyet – megfelelő szakanyagok elolvasásával és megtanulásával, illetőleg huzamos gyakorlonkoskodással – *el kell sajátítani*. Tagadhatatlan tehát, hogy az (lenne) a kíváncsi, ha minden településen rendelkeznének az e foglalatosságban képzett és gyakorlott szakemberrel, településenként akár több kollegával is, akik tennivalót találva, folyamatosan dolgoznak. Ezt azonban nemcsak az akadályozza, hogy (egyelőre) nincs, aki megfizesse munkájukat, hanem az is, hogy a képzett / gyakorlott közösségfej-

* Ez a könyv persze nem tényregény és nem szociográfia, ám bizonyára hitelesen és árnyaltan mutatja be kora gyermektársadalmát, különben kortársai kinevették volna íróját.

lesztők száma sajnálatosan alacsony. Bár sokunk számára régóta világos, hogy *a hazai társadalmi előrehaladás egyik záloga éppen a kellően magas számú humán fejlesztők (köztük a szociális munkások, az ifjúságsegítők, a közösségfejlesztők és még sok mindenki más) sokszínű és sokrétű, az emberek – köztük a fiatalok – képességfejlesztésében elengedhetetlen munkája, a „hivatalosságok” általi felismerés még nem tart itt. E humán segítők / fejlesztők nincsenek a feladatok igényelte számban elegendően még a boldogabb sorsú nyugat-európai országokban sem. Ott, ahol pedig képzésüket – köztük a közösségfejlesztőké – már korábban megoldották (így számuk lényegesen több, mint nálunk), és ahol munkájuk szükségességét a társadalmi előrehaladás érdekében az illetékesek nemcsak felismerték, hanem igényelték is.* Magyarországon a még sehol sem tartó felismerés szomorú következményeképp csekély létszámú a szakképzés, és pénz sem akad e szakemberek munkáját megfizetni. Indokolt a kérdés tehát, hogy ebben a helyzetben az ifjúsági korosztályok körében végzendő közösségfejlesztői munkát végül kik és hogyan végezhetik?*

Hogy kik? – erre egyszerű a válasz. Minden olyan, a fiatalokra és a társadalmi kérdésekre érzékeny ember, akiben jó érzést kelt az ilyen irányú cselekvés, jobbra tehát *mindenki*, akiben kellő mértékű a másik ember – esetünkben a fiatalok – iránti alázat, és aki egyidejűleg megfelelő magabiztossággal és eréllyel rendelkezik. Sokakra igaz ez, még akkor is, ha többségük – kellő felhatalmazás híján – inkább visszahúzódik, és nem tesz semmit. Holott „felhatalmazást” csak kevesen, leginkább az ezért megfizetett főállásúak kapnak. A közösségfejlesztő munkát (és különösen a fiatalok körében végzett ebbéli tevékenységet) azonban nem kell szükségképpen főmunkaidős munkakörben elképzelni. Lehet szakkörnek minősítve, heti néhány órában, iskolában vagy kultúrotthonban, lehet szülőként és önkéntesen, délutánonként a ház előtt vagy a téren, lehet ifjú házasként a hasonló helyzetben lévők körében szervezni, de a közösségfejlesztői tapasztalatot lehet akár az ez iránt érdeklődők számára átadni is. Nyilván

* Lásd erről McConnell, Charlie *A közösségfejlesztés támogatása Európában* c. tanulmányát, Parola Füzetek, Budapest, Községfejlesztők Egyesülete, 1992., 47. o.

sok helyütt előfordul manapság, hogy valaki másokat aktivizál anélkül, hogy esetükben közösségfejlesztési folyamatra gondolnánk. És bizonyosan még több ilyen alkalomra kerülhetne sor, ha a viszonyok, amelyek között élünk, bátorítanák az önkéntes közreműködést és elismernék a valamiben való jártasságot.

Egy tanító vagy tanár, a könyvtárosok, az orvos vagy a védőnő (és természetesen a lelkészek, a népművelők, az ifjúságsegítők és a nagycsaládos anyukák), illetőleg mindazok, akik saját professziójuk során *emberekkel* foglalkoznak, jobbra valamennyien képesek közösségfejlesztői munkára. De helyzetbe kerülve kitűnő közösségfejlesztővé válhat bárki, aki rendelkezik az előbbieken összefoglalt tulajdonságokkal, és ráérő ideje, szabad energiája van.

Az előbb emlegetett „ráérő idő” nehezen értelmezhető. Sokan vannak, akik úgy érzik, hogy minden percük beosztott. És mégis! A '90-es évek derekán történt, hogy egyszer megszólalt a budapesti éterben egy hang *közösségi rádiózáshoz* keresve önkénteseket. Ki hitte volna, hogy bárki meghallja az adást? – de egy hét múlva már több tucatnyian, később még többen voltak a jelentkezők. Korábban bizonyára egyikük sem hitte volna, hogy naponta két-három, hetente akár nyolctíz szabad órája akad arra, hogy műsort, zenét szerkesszen, riporterkedjék, stúdióügyeletet adjon, sofőr vagy hirdetésszervező legyen – mindezt fizetség nélkül. Már vagy másfél évtizede szól közreműködésükkel a *Civil Rádió* (és még sok rokon közösségi rádió szerte Magyarországon) – mind olyanok munkájának köszönhetően, akik korábban bizonyosan nagyon elfoglaltnak hitték magukat. Sokuk számára ma már éppen ez jelenti a kapaszkodót nemcsak a másik emberhez, hanem a világhoz is. A „kik végezhetik a közösségfejlesztői munkát?” kérdésre tehát az a jó válasz, hogy *bárki*, aki cselekvésre késznek érzi magát. Csak hívni, csak kérni kell!

Természetesen a kezdők, a közösségfejlesztésbe még beavatatlanok számára időnként szükséges tapasztalatszerzési lehetőséget biztosítani, szakmai tanfolyamot szervezni. Így pótolhatók a számukra szükséges ismeretek, arról nem is szólva, hogy felvértezettebben nyilván másra/többre lesznek képesek. A Közösségfejlesztők Egyesülete számtalan (tovább)képzési, tapasztalatszerzési alkalmat szervez / kínál.

Lehet, hogy az e szakmában járatos szakemberekkel bölcsebben kéne gazdálkodni. Ha akad olyan művelődési otthonban dolgozó kolléga, aki kellő mértékben eligazodik e szakmában, esetleg képzett / gyakorlott közösségfejlesztő, akkor csak ebben a munkakörben kellene foglalkoztatni. A közösségfejlesztő ne áruljon jegyet, ne szerkessze a műsorfüzetet, ne ügyeljen és ne műsorszervezéssel foglalkozzon! A közösséget fejlesztő alkalmakat szervezhetné akár saját intézményén kívül is, pl. a településén másutt vagy a környékbeli falvakban. Ebben az esetben fizetését is több helyről kaphatná. Nincs értelme itt számtalan variációját leírni az ésszerű foglalkoztatásnak, fontos viszont szorgalmazni a lehető legnagyobb hatékonyságot mindenütt a meglévő szakértelem hasznosítása terén.

Néhány jó tanács*

Fogadd kritikusan a jó tanácsokat!

Már csak azért is, mert az objektivitásra törekvő tanácsadó rendszerint kívülről áll. A gyakorló közösségfejlesztő viszont nem lehet az. E helyt azonban elsősorban a metodikai tanácsokra gondolunk. A módszer ugyanis nem több, nem kevesebb, mint eszköz. A módszertan, jó esetben eszköztár, lapozható példatár inspirációt, tanulságokat rejtő lehetőségeket adhat, de kiindulópontnak alkalmatlan. A metodika – legjobb változatában is – szakmai műveltséget adó segédtudomány, de a problémák megoldására az adott helyzetek elemzéséből kell kiindulni.

Legjobb, ha magad is tagja vagy a közösségnek!

A leghasznosabb ki-ki abban (azokban) a közösség(ek)ben lehet, amely(ek)nek a tagja. Azért, mert – akár eredetileg is oda tartozik, akár belekerült – vélhetően az(oka)t ismeri a legjobban. A közösség tagjait összeköti a közös érdek vagy érték – a legjobb, ha mindkettő. Aki sorsközösséget vállal velük – hiszen együvé tartoznak –, az eredendő hiteles személyiség lehet. Kár, hogy ilyen helyzet az életben csak ritkán adódik. De ha épp a saját közösségében nem lenne valaki sikeres – ami inkább tipikus –, a kudarcot is tanulási folyamattá kell formálni. Az etalon példa szolgáltatja a leghasznosíthatóbb tanulságokat, az lesz a legmaradandóbb hatású.

Jobb, ha megvárod, míg hívnak!

Ha úgy alakult, hogy a közösségfejlesztő kívülről került a közösségbe, soha nem oktrojálhatja rá magát a közösségre. Fejlesztő, vezető szerepét – mint kereskedő a portékáját – nem kínálhatja megvételre. Megrendelésre persze dolgozhat, hiszen hasznosítható professzió birtokában van, és ő is a piacról él, de akkor is csupán a közreműködését ajánlhatja fel az önszerveződő közösség önkéntes erőfeszítéseire. Díjazást, ellenszolgáltatást csak a megrendelőtől fogadhat el.

* dr. Balázs Károly nyomán.

A konkrét közösségeknek, akikkel egy beláthatatlan kimenetelű folyamatban napi rendszerességgel együttműködik, nem lehet fizetett alkalmazottja.

Viseltess alázattal!

Mind a közösség, mind a feladat iránt! Mi sem könnyebb annál, hogy helyzetünket és tapasztalatainkat túlértékelve (vagy csak jogosan alapul véve) a tisztánlátás képességét tulajdonítsuk magunknak. Mert ebből következik az üdvözítő megoldás felismerése. Jobb ha tudjuk: nemcsak kizárólagos megoldások nincsenek, de az egyetlen lehetőség vélelme is illuzórikus. Általában sok jó megoldás kínálkozik, különösen kezdetben, mikor egyszerűnek látszik minden probléma. Mégis gondolnunk kell arra, hogy az *optimumra* és nem a maximumra kell törekednünk. A közösség rendkívül bonyolult kapcsolatokon alapszik, teljességgel soha nem láthatjuk át egy csapat energiakészletét, motivációs bázisát, az összintések és színlelések rejtett koreográfiáját. Jobb, ha csendben figyelünk, hideg fejjel mérlegelünk, s kétszer is meggondoljuk, hol avatkozunk be a belső kommunikáció finomszerkezetébe. Természetesen olykor világosan színt kell vallanunk, hiszen egyfajta döntőbírói szereppel úgylis felruháznak, még ha ettől egyébként messzemenően tartózkodni törekszünk is. Adódhat mindazonáltal olyan helyzet, amikor igazunkról mélyen meggyőződve, szinte kategorikus véleményt kell formálnunk. Tegyük meg, de – csakis a vehemencia szükségességének mértékével arányos – alázattal.

Ismerd és szeresd meg a közösséget!

A kettő ugyanis mélyen összefügg. Csak azokat szerethetjük meg, akiket megismerünk, s minél sokoldalúbban ismerünk másokat, annál tartalmasabban szerethetjük, értékelhetjük őket. Őszinte együttérzés és rokonszerv híján csak rivalizáló, vetélkedő játékosok lehetünk. A személyiségünkől sugárzó vonzalom sok nehéz helyzeten segíthet át minket. A kellemetlen érvek és kemény kritikák aranyfedezete csakis az „érted haragszom” biztatása lehet. A folyamatosan a kooperációk és konfliktusok között ingázó csoport működési mechanizmusainak megértése intellektuális és emocionális feladat egyszerre. Vannak

keményfaktoros csoportdinamikai tényezők, mint a hierarchia vagy a csoport által ismert és elismert, sikeres előélet. De nagyon sok függ az adott szituációtól, amely egymást megerősítő, jutalmazó visszacsatolásokban nyilvánul meg, vagy ellenkezőleg, rejtett sérelmek váratlan felszínre jutását eredményezi. A várható konfliktusok helyes prognosztizálását előzetes elemzéssel is el lehet végezni, alternatívákat lehet előkészíteni, de működőképes tudás, csoportismeret leginkább a gyakorlatban sajátítható el. A folyamatos beszélgetés, a konstruktív kommunikáció a legalkalmasabb eszköz erre még ma is.

Tedd bensővé a problémákat!

A közösség fejlődését akadályozó – egyben meghaladásuk árán segítő – problémákat minél alaposabban és sokoldalúbban megismerni a legdöntőbb láncszeme erőfeszítéseinknek. Az analitikus és szintetikus lépésekben történő értelmezés hatékonyságát azonban jelentősen megnöveli, ha fantáziánkat, beleélőképességünket is mozgósítjuk a problémák feltárása során.

Az ember már csak úgy van felépítve, hogy személyes érintettség nélkül nehezen tud elmélyült ismeretekhez jutni. Valósággal egzisztenciális kérdéssé kell tennünk a helyes megoldások keresését (hiszen például egy cellából való szabadulás lehetséges lépéseit másként veszi szemügyre maga a fogvatartott, mint a nyájas olvasó). A bensővé tett problémaérzékenység – illetve annak hideg elemzéssel helyettesített hiánya – azonnal érzékelhető az érintettek számára. Már csak ezért sem mondhatunk le erről a kisugárzó, mozgósító erejű energiáról. Helyzetünket azonban az teszi igazán bonyolulttá, hogy időről időre mégis meg kell kísérelnünk az elszakadást a „bentlétlenség” szubjektivitásától. Ez aztán már valóban fából vaskarikának tűnő feladat, mégis multhatatlanul szükséges, mivel a tárgyyszerűség józanságát is meg kell őriznünk. E műveletre személyre szabott technikákat kell kidolgoznunk. Ki-ki vérmérsékletétől függően képes csak eltávolítani magát a folyamatban lévő intenzív munkától és a hozzá már túlságosan is közel került küzdőtársaitól, de – kezdetben, magányos óráiban – mégis be kell ezt gyakorolnia, mint ahogy a pszichiáternek is életbevágóan fontos ugyanez az eltávolodási művelet. Ha kell, megerősödött bizalmunkkal, elfogult szeretete-

tünkkel alkalmissal szögezzünk szembe szkepszist, sőt ellenszenvet, ha erre van szükség érzelmi-értelmi egyensúlyunk megőrzéséhez.

Ha ebben (egyelőre csak a magunk számára elkönnyelhető) sikert érünk el együttlétünk idején is, előbb-utóbb képessé válunk egy mindig szükséges, a csoporttal szembeni finom distancia tartására.

Találd meg a kitörési pontot!

Kezdetől fogva keresni kell azokat az akár legegyszerűbb momentumokat, amelyek a közösen elfogadott cselekvések felé vezetnek. Ez persze nem könnyű, kapkodni pedig egyáltalán nem célszerű. Nyilván az eltemetéssel fenyegető problémahalmaz sűrűjében kell a lényeges elemet a kevésbé lényegestől megkülönböztetni. Néha kézenfekvőnek látszik a cselekvések irányát kijelölni, de semmire sem megyünk addig, amíg felismerésünk nem válik mindenki – de legalábbis a többség – számára is nyilvánvalóvá. Ezért nem kell elsietni a döntéseket. A heurisztikus élményekhez úgy kell eljutni, hogy azok a kohéziót erősítő, közös élmények legyenek. Legjobb, ha utólag már nem is rekonstruálható, kitől származik egy-egy jelentős elképzelés. Nekünk mindenképpen önmérsékletet kell tanúsítanunk zsenialitásunk közhírré tételében. Saját gondolatainkkal is ravaszkodhatunk úgy, hogy azok reflexiónak tűnjenek. Minél több alkalommal hivatkozunk mások helyesnek ítéltető meglátásaira. A ritkábban megnyilatkozókat bátorítsuk így különösen, hiszen az a fontos, hogy minél többen cselekvő résztvevőkké váljanak. Fogalmazzuk meg olykor fenntartásainkat, kételyeinket is, hogy pozitív irányba tereljük az érvek keresését. Az erős, termékeny gondolatoknál értetlenkedjünk is egy kicsit, hogy azok többször elhangozzanak, és ez bővebb kifejtést eredményezzen.

Főképpen azonban diszkréten terelgessük a közös gondolkodást a leghatékonyabbnak látszó cselekvési starthelyzet – a kitörési pont – irányába. Ezt azután – amennyire csak a kifulladás veszélye nélkül lehetséges – erősítsük meg, bátyázzuk körül. Ez alkalommal úgy kelljen időlegesen elválnunk egymástól, hogy feszítsen bennünket a csillapíthatatlan tettvágy.

Érj el (1x1) eredményt!

Egyetlen közösen megtett sikeres lépés szárnyakat ad a haladáshoz. Felszíkraztatja a szunnyadó energiákat, játékonan stimulálja a kedélyeket, elszabadítja a rövid pórázon tartott képzeletvilágot. Ám ki mondja meg, hogy mi számít eredménynek? Természetesen a közösség. Csakis az számít sikernek, amit az együttműködő közösség a saját erőfeszítései árán létrehoz, megváltoztat, elmozdít, amit a saját értékrendje alapján elért eredménynek tart. Ez lehet olyan egyszerű dolog, mint egy iskolai lap pörlekedő diák-melléklete, de lehet olyan nagyszabású vállalkozás is, mint egy fertővé szennyeződött bányató megtisztítása és szabadidős paradicsommá változtatása. A közösség szubjektív megítélése az eredményesség mértéke. Ugyanis nem a létrehozott, múlandó konstrukció a legértékesebb, hanem *az önpusztító tunyaságából kimozdult, a körülmények megváltoztatására szövetkezett közösség*. Nemcsak hinnünk kell, hanem láthatjuk is (kitartó munka és némi szerencse árán), hogy *a közösségfejlesztés önmagában célérték*, hiszen e kollektív szubjektumban akkumulálódott alkotó energia a legfőbb forrása az ember által létrehozható összes műnek.

Az „egyszeregy eredmény” bezsebelése optimálisan persze akkor következik be, amikor az előzetes elképzelések megvalósulnak, amikor egy közösségi álom mindenki számára láthatóvá válik. De ez ritkán jön el. Az álmok – természetük szerint – homályosak és sok irracionális elemet tartalmaznak. A siker mértékét mégsem az eredeti tervekkel való mértani egybevághóság adja, hanem maga a – munkálkodás során önmaga korlátait meghaladó, értékteremtő – közösség. A kitűzött célokhoz képest a közvetlenül megvalósult, konkrét eredmények jóval többek és jóval kevesebbek is lehetnek, de ezek fontossága idővel elhalványul. Ezek tudatában dolgozzunk, az első győzelemig. Ez természetesen csak a kezdet, csak egy részeredmény lehet. Példának okáért említjük azt a végtelenül szerény diadalt, amit első ízben élt meg egy kisvárosi „munkanélküliek klubjának” erősen deprimált közössége. Sok kompromisszumot kihordó, konfliktust görgető szervezkedés után elérték végre a helyi előljárásnál, hogy a szociális segélyek elosztását a maguk kezébe vegyék. Azon a napon léptek ki a reménytelenség tüskés bozótjából.

A jó módszer arról ismerhető fel, hogy beválik!

Ezt a felismerést talán kommentálni sem kéne, hiszen erről volt szó eddig is. Mivel azonban némely metodikai ortodoxiára hajló fejlesztő nem átallja a körülmények gonosz hatalmára hárítani a – különben számtalan helyen ragyogóan bevált – módszer kudarcát, ismételten le kell szögeznünk: *csak a sikeres módszer jó módszer*. Bármely eljárás, technikai kivitelezés kizárólag a gyakorlatban válik módszerré. A metodikai etapok önmagukban absztrakciók, jó esetben a konkrét tennivalók vezérfonalát, csupasz vázát írják le tömör formában. A gyakorlat során szükségképpen minden módszer egyedi és megismételhetetlen.

A fejlesztési folyamat

Nehéz szétválasztani az egyéni felkészülést a csapatszervezéstől, a napi műhelymunkát az effektív fejlesztéstől, ugyanis egyik a másik nélkül nehezen képzelhető el. Mégis szükség van az ésszerűség határáig elmenő tagolásra, hogy megkönnyítsük a periodikus értékelést mind magunk, mind a közösség számára.

Ezt szem előtt tartva különböztetjük meg egymástól a három fő munkafázist, ami egyben a soron következő metodikai rész egységeit is kijelöli. Nevezzük ezeket a jobb áttekinthetőség és félreérthetetlen értelmezhetőség kedvéért *gyűjtésnek* (1), *összpontosításnak* (2) és *cselekvésnek* (3). Ezen belül a „gyűjtés” magában foglalja az egyéni felkészülést és az adatfelvétel, az anyaggyűjtés klasszikus szociológiai módszereinek testre szabott változatait, miközben máris építjük a kapcsolatot az effektív fejlesztő munka alanyaival és tárgyaival, vagyis magával a megcélzott közösséggel. Az „összpontosítás” az erők koncentrálásának a fázisa, amelyben az intenzív műhelymunka dominál. Ekkor már a kellően motivált és önszervező aktivitásra kész csoportok vesznek részt a rendszerezés, elemzés, tervekészítés differenciált feladataiban, de a legszélesebb nyilvánosság elé még (és már) nem lépünk ki, inkább zárt rendszerben akkumuláljuk szellemi energiáinkat. Összeszoktatjuk a munkacsoportokat, kihordjuk a belső konfliktusokat, fejlett kooperációt szervezünk meg (a csoportban betölthető szerepekről lásd még a projektmenedzsmentről szóló fejezetet). A „cselekvés” fázisában lépünk ki a szélesebb nyilvánosság legkomolyabb, tétre menő küzdöteteire. Itt történnek a látványosabb akciók, ekkorra kell beérniük az előkészítő munkálatoknak. Ebben a szakaszban kell átlépni azt a kritikus küszöbértéket, ahol már visszafordíthatatlanná válnak a beindult progresszív folyamatok. A csoportban betölthető szerepekkel foglalkozik a projektmenedzsmentről szóló fejezet.

Nagyjából eddig terjednek legmerészebb elképzeléseink határai egy munka indításánál. Számoljunk az idővel is, mivel a jó ritmusérzék, a lendület egyenletes fokozása és fenntartása sokkal fontosabb tényező, mint arra esetleg gondolnánk. Egy haladó járművet sokkal könnyebb mozgásban tartani, mint leállítás(ok) után újraindítani. Felmerül a kérdés, hogy vannak-e időkorlátai egy

fejlesztési folyamatnak. Nos, természetesen az lenne a kívánatos, ha az áramlás olyan egyenletes maradna az idők végezetéig, mint a misztrál, de a közösségek is alá vannak vetve a születés – kibontakozás – hanyatlás örök törvényének, és a közösségfejlesztő animáló szerepe is véget ér egyszer. Meg kell érezni a fájdalommentes elszakadás optimális idejének közeledtét. Az anyának is el kell engednie egyszer a gyerek kezét, ha önálló és sikeres felnőttet akar útjára bocsátani. Tapasztalatok szerint a fejlesztői folyamat – feladattól és helyzettől függő – időintervalluma leggyakrabban fél és két év között szóródik. Két-három hónap után csak akkor hagyjuk abba a küzdelmet, ha az végképp reménytelennek látszik. Ilyen esetben jobb rövid úton visszavonulni, de néhány hetes sikertelen próbálkozás után elmenekülni súlyos kishitűségre vall. Erős, tradicionális közösségek kezdetben komoly ellenállást tanúsítanak az új pályára való állítással szemben. Ám annál megbízhatóbbak, ha kiálljuk a kezdeti szakítópróbákat. Két év után viszont mindenképpen látnunk kell, mi történik (mi nem történik) folyamatos jelenlétünk nélkül. Ha egy közösség – a mi diszkrét közreműködésünkkel – saját kezébe vette sorsának irányítását, többé úgysem szakadunk el egymástól, mindössze a szoros egymásrautaltság ér véget.

Csoportfejlődés és közösség

A közösségek formálásához, formálódásának megértéséhez nagy segítséget nyújt a csoportdinamika alapjainak ismerete. Minden közösség élete során – tudatosan vagy tudattalanul – szinte törvényszerűen átmegy a csoportfejlődés szakaszain. Az ifjúságsegítő számára fontos, hogy ismerje a csoportszerepeket és tudatában legyen annak, hogy egy csoport kialakulása meghatározott folyamat, amelynek jellegzetes szakaszai vannak, és a megfelelő fázisokban bizonyos szerepek túlsúlya jellemző, (részletesebben lásd az *Ifjúságügy, ifjúsági munka, ifjúsági szakma** című kötet szervezeti életciklusról szóló részét).

A folyamat lezajlódhat néhány nap, néhány év vagy akár hosszabb idő alatt – függően a csoport létezésének legitimációjától. Minden ifjúságsegítőnek tudnia kell, hogy a különböző csoportok a fejlődés különböző szakaszain más és más idő alatt jutnak túl. Előfordulhat, hogy visszalépés történik egy későbbi állapotból egy korábbi állapotba. A csoport irányítása szempontjából fontos tisztában lenni azzal is, hogy a csoportfejlődésben – a kialakulástól a normaképzésig tartó szakaszokban – a társas kapcsolatokra irányuló szerepek dominálnak, és csak a teljesítés szakaszában kapnak hangsúlyt a feladatorientált szerepek.

A csoport vezetése során – a csoportfejlődési szakaszoknak, illetve az egyes szakaszokban domináló csoportszerepeknek megfelelően – az irányító (feladatorientált) és a támogató (kapcsolatorientált) vezetési módok eltérő arányú kombinációja vezet eredményre a leginkább. A szakirodalom ezt helyzetfüggő vezetésnek nevezi. A csoport fejlődési állapotához kapcsolódó vezetői stílusokat (diktáló, edző, részt vevő, delegáló), illetve azon belül a feladat- és kapcsolatorientált vezetői magatartás arányát foglalja össze az alábbi táblázat.

* Nagy Ádám (szerk.): Ifjúságügy, ifjúsági szakma, ifjúsági munka. Budapest, Palócvilág Alapítvány – Új Mandátum Könyvkiadó, 2008.

A csoportfejlődés állomása / jellegzetes vezetői magatartás	Születés	Gyerünk- gyerünk	Serdülőkor	Felnőttkor
IRÁNYÍTÓ (FELADATORIENTÁLT)	Sok	Sok	Kevés	Kevés
TÁMOGATÓ (KAPCSOLATORIENTÁLT)	Kevés	Sok	Sok	Kevés
VEZETŐI STÍLUS	DIKTÁLÓ	EDZŐ	RÉSZT VEVŐ	DELEGÁLÓ

Ez alapján négy jellegzetes vezetői stílust különböztethetünk meg:

diktáló – erős feladat- és gyenge kapcsolatorientáltság;

edző – erős feladat- és kapcsolatorientáltság;

rész vevő – gyenge feladat- és erős kapcsolatorientáltság;

delegáló – gyenge feladat- és kapcsolatorientáltság.

Természetesen a közösség magasabb rendű, elmélyültebb szintje az emberi együttműködésnek, de létezése során hasonlóan dinamizálódik, mint egy csoport. Ebből következik, hogy a közösségfejlesztés túlmutat a csoportépítésen, de részét képezi a csoportfejlődés folyamata. Ebből a szempontból a közösség hosszabb távú, nyitottabb és mélyebb értékekkel, akár több csoporttal is rendelkező együttműködési szerveződés.

A csoportban betölthető szerepek

A közösségekben, csoportokban kialakuló szerepeket sokféle módon kategorizálja a szakirodalom. Az ifjúságsegítő számára fontos tudatában lenni annak, hogy a csoport, közösség részvevői az interakciók kezelhetősége, a viszonyok érthetősége érdekében szerepeket vesznek fel. A csoportban mindenki más-más szerepet tölt be, a csoport céljával, adott témával kapcsolatban különböző ismeretekkel, képességekkel rendelkezik, és ennek megfelelően más feladatot is kell megvalósítania. Az alábbiakban a *Dr. Meredith Belbin*, angol pszichológus, vezetési tanácsadó által kidolgozott csoportszerep-felosztást* mutatjuk be. A hozzá kapcsolódó teszt (lásd a gyakorlatokat tartalmazó részben a *Csoportszerepek meghatározása* című gyakorlatnál) alkalmas arra, hogy a csoport tagjainak szerepét megvilágítsa, viselkedésüket jobban megértesse magukkal a résztvevőkkel és az ifjúságsegítővel egyaránt.

Belbin nyolc csapattagtípust különböztet meg, melyek közül mindegyik más módon képvisel értéket a csoport életében.

* Belbin, Meredith: A team, avagy az együttműködő csoport. SHL könyvek sorozat, Budapest, Edge 2000 Kft., 2003.

TÍPUS	JELLEMZŐI	ELŐNYÖS TULAJDONSÁGAI	ELNÉZHETŐ HIBÁI
Vállalatépítő (VÁ)	konzervatív, kötelességtudó, kiszámítható	jószervező, gyakorlatias gondolkodású, kemény munkához szokott, fegyelmezett	rugalmatlan, kevésbé fogékony az új ötletek iránt
Elnök (EL)	nyugodt, biztos magában, kellő önuralommal rendelkezik	képes mindenkit előítéletek nélkül és pusztán érdemei alapján értékelni, célorientált	átlagosan kreatív és intelligens
Serkentő (SE)	ideges, aktív, dinamikus	küzd a cselekvésképtelenség, a hatékonyság hiánya, az önelégültség, az önáltatás ellen	ingerültségre, türelmetlenségre és erőszakra hajlamos
Palánta (Ötletgyártó) (PA)	individualista, komoly gondolkodású, új utakat keres	a szellem embere, képzeletgazdag, nagy tudású, kiváló értelmi képességekkel rendelkezik	a fellegekben jár, nem törődik a részletekkel és a formaságokkal
Forrásfeltáró (FO)	extrovertált, törekvő, érdeklődő, kommunikatív	jó kapcsolattartó, jól értesült, meg tud felelni a kihívásoknak	a kezdeti lelkesedés lankadásával elveszíti érdeklődését
Helyzetértékelő (HE)	megfontolt, érzelmek nélkül, józanul él	jó ítélőképességgel rendelkezik, előrelátó, gyakorlatias	alulmotivált, másokat sem inspirál
Csapatjátékos (CS)	társas hajlamú, jóindulatú, érzékeny	jól reagál különféle személyiségekre és szituációkra, erősíti a csapatszellemet	a kritikus pillanatokban határozatlan
Megvalósító (ME)	precíz, rendszerető, lelkiismeretes, szorongó	tökéletességre törekszik, nem hagy semmit befejezetlenül	csekélységek miatt aggódik, nem tudja „elengedni magát”

A csoportszerepek konkrét csoporton belüli meghatározásához a fent említett teszt és gyakorlat nyújt segítséget (lásd a *Gyakorlatok* című részt).

*Gyakorlatok,
tanácsok munka közben*

Bemelegítők, frissítő gyakorlatok

A jégtörőnek is nevezett gyakorlatok általános célja a kapcsolatteremtés bátorítása, a csoport felpezsdítése (foglalkozások elején, modulok közti átvezetésekor vagy akár étkezéseket követően), az együttműködés serkentése, feszültségoldás, valamint a jó hangulat megalapozása, vidámsággeltés. Ezek az „összerázó” gyakorlatok azonban jellegüket tekintve meglehetősen széles palettát fognak át, számuk pedig a létező változatoknak köszönhetően megbecsülhetetlen.

Lóverseny

Cél:	serkentés, hangulatoldás
Korosztály:	10–30 évesek
Ajánlott csoportlétszám:	nem releváns
Szükséges eszközök:	nincs
Ideális helyszín:	nem releváns
Szükséges idő:	5 perc

A gyakorlat menete:

A résztvevők körbe állnak és dobolnak a combjukon, mintha lovak járnának. A vezető utasításait követve mennek végig a lóversenypályán: „forduljatok jobbra” (dőljetek jobbra), „forduljatok balra” (dőljetek balra), „akadály” (ugorjatok fel), „víz” (utánózzatok a víz hangját – tegyétek egy ujjatokat az ajkaitok közé, és mozgassátok fel-le), integessetek a közönségnek, végül „egy mosolyt kérnének a célfotó részére”.

A gyakorlatvezető szerepe:

Feloldani az esetleges feszültséget, ami abból adódhat, hogy a fiatalok nem ismerik egymást eléggé.

Esetleges veszélyek:

Vannak, akik „idétlennek”, cikinek tartják az ilyen jellegű gyakorlatokat!

Királylány

Cél:	közös élmény megtapasztalása hangulatoldáson keresztül
Korosztály:	10–18 évesek
Ajánlott csoportlétszám:	min. 10 fő
Szükséges eszközök:	nincs
Ideális helyszín:	nem releváns
Szükséges idő:	10 perc

A gyakorlat menete:

A kő–papír–olló mintájára, csak nem páros, hanem csoportos szinten játszható gyakorlat. Ennek során a királyfi legyőzi a sárkányt, a sárkány elrabolja a királylányt és a királylány elcsábítja a királyfit. A gyakorlat bevezetésekor egy-egy mozgatsort és egy-egy hangot rendelünk a királyfi, a királylány és a sárkány mellé is (megkérhetjük a résztvevőket, hogy ők imitálják a szereplőket), majd a kettébontott csoportot a terem két végébe küldjük. 1 perc gondolkodási idő során a csapatok választanak egy-egy szerepet, majd a két csapat egymással szemben felsorakozik a terem közepén, és 3-ra megjelenítik azt a szereplőt, akit választottak. A fentiek alapján pontot adunk az „erősebbnek”.

Változatok:

Azt is csinálhatjuk, hogy mindenki maga (tehát nem csapatdöntés alapján) dönti el, milyen figurát alakít, és a csapat annyi pontot kap, ahány nyertes játékosa volt az adott fordulóban. Ehhez azonban páros számú játékos kell.

A gyakorlatot játszhatjuk a sárkány, a királyfi és a nagymama szereplésével vagy akár a varázsló–törpe–óriás felosztásban is – használjuk a kreativitásunkat, bármilyen szereplőket választhatunk!

A gyakorlatvezető szerepe:

A csoportok kialakítása, a fiatalok mentalitásának megfelelő szerepek és arányok megtalálása a közösségi élmény elérése érdekében.

Gordiuszi csomó

Cél:	bemelegítés, testkontaktus megteremtése, rávilágítás a csoporton belüli szerepekre, közösségfejlesztés, problémamegoldás
Korosztály:	nem korosztályfüggő
Ajánlott csoportlétszám:	15–30 fő
Szükséges eszközök:	nincs
Ideális helyszín:	nem releváns
Szükséges idő:	5–10 perc

A gyakorlat menete:

A csoport nagy körben áll. Mindenki előrenyújtja a két kezét és becsukja a szemét. Majd számolásra mindenki előrebb lép, és csukva tartott szemmel, mindkét kezével keres egy-egy kezet, amelyekkel összefogódzhat. Miután nem maradt kéz szabadon, kinyitjuk a szemeket, és megpróbáljuk egy (vagy több) körre kibogozni az összekuszálódott alakzatot.

Változat:

Az egyik fiatal kimegy, a többiek körbe állnak, és megfogják egymás kezét. Egy helyen elengedik a fogást, és a lánc egyik „vége” elindul az kézfogások alatt, fellett, összecsomózza az embereket úgy, hogy azok nem engedik el egymás kezét. Aki kint volt, bejön, és „kibogozza” a többieket szavakkal irányítva őket, hogy a csoport tagjai újra kört formáljanak.

A gyakorlatvezető szerepe:

Felhívni a figyelmet, hogy minden nehézségből van kiút, csak egységben kell gondolkodni és kitartóan együtt kell működni.

Esetleges veszélyek:

A csoport vagy a kiválasztott csoporttag kudarcot vall. (Mivel mindig van megoldás, ezért törekednünk kell arra, hogy kudarc esetén a résztvevők ne adják fel a megoldás keresését.)

Atomok és molekulák

Cél:	ráhangolódás, bemelegítés
Korosztály:	10–18 évesek
Ajánlott csoportlétszám:	nem releváns
Szükséges eszközök:	nincs
Ideális helyszín:	nem releváns
Szükséges idő:	5–10 perc (céltól függ)

A gyakorlat menete:

Mindenki atomokat megszemélyesítve mozog/rohangál a területen, a gyakorlat vezetője pedig jelzi a hőmérsékletet: 0 °C-nál senki nem mozdul, 10 °C-nál lassan, 20 °C-nál gyorsabban nyüzsögnek az atomok stb. Ha „molekulát” és egy számot kiált a gyakorlat vezetője, akkor a résztvevők a megadott számú csoportokba fejlődnek, és a játék így folytatódik.

Változat:

A hőmérséklet változását jelezhetjük valamilyen zene halkításával vagy hangosításával. A gyakorlat csoportbontásra kitűnően alkalmazható.

A gyakorlatvezető szerepe:

A gyakorlat levezetése során, az instrukciók adása közben figyelni a résztvevők biztonságára, a gyorsabb szakaszokra jellemző sebes mozgás és kavargás miatt.

Mexikói eső

Cél:	hangulati lezárás
Korosztály:	10–30 évesek
Ajánlott csoportlétszám:	nem releváns
Szükséges eszközök:	nincs
Ideális helyszín:	nem releváns
Szükséges idő:	6–8 perc

A gyakorlat menete:

A résztvevők egy szoros körbe állnak, és mindig csak azt teszik, amit a tőlük balra álló tesz. A vezető kezdi el a mozgást, és változtat azon, ha már mindenki az általa legutóbb elkezdett mozgást csinálja. A mozgások sorrendje a következő:

1. Dörzsöld lassan két ujjadat a másik tenyeredhez!
2. Dörzsöld össze a két tenyered!
3. Csattintgass az ujjaiddal!
4. Dobolj mindkét kezedd a combodon!
5. A combodon dobolás mellett dobogj mindkét lábaddal is!
- 6–9. Visszafelé ismételd az eddigi mozdulatokat (először csak a lábodon dobolj, csattintgass, majd a tenyeredet dörzsöld össze)!
10. Elállt az eső, kisütött a nap!

Ismerkedési játékok

Alliteráló nevek

Cél:	nevek rögzítése, memorizálása
Korosztály:	10–30 évesek
Ajánlott csoportlétszám:	10–20 fő
Szükséges eszközök:	nincs
Ideális helyszín:	nem releváns
Szükséges idő:	10 perc

A gyakorlat menete:

A résztvevők körben ülnek, mindenki elmondja a nevét, de elé vagy mögé kell illesztenie egy állatnevet, növénynevet vagy egy olyan (pozitív) tulajdonságot, amely a nevének kezdőbetűjével kezdődik.

Változatok:

- A körben haladás során kérhetjük a résztvevőket, hogy ismételjék a korábban elhangzottakat.
- A csoport ismeretében megkérhetjük a résztvevőket, hogy indokolják jelzőjük választását.

Ki van a pléd mögött?

Cél:	névtanulás, ismerkedés
Korosztály:	10 éves kortól
Ajánlott csoportlétszám:	min. 10 fő
Szükséges eszközök:	pléd
Ideális helyszín:	nem releváns
Szükséges idő:	10 perc

A gyakorlat menete:

A csoportot kettébontjuk, és a pléd két oldalán ültetjük le a résztvevőket. A csoportok 1-1 társukat közvetlenül a csapatok közé emelt plédhez küldik, 3-ra lehull a lepel – és annak a kint ülő résztvevőnek a csapata szerez újabb játékost maga mellé, aki először mondja ki a vele szemben ülő játékos nevét.

Változat:

Ha már ismerik egymást a résztvevők a csoporton belül, érdemes mindenkinek kiosztani egy álnevet, vagy megkérni a csoporttagokat, hogy „vegyék fel” egy-egy híres ember nevét. Így érdekesebbé válhat a játék, valamint a résztvevők koncentrációképességét is igénybe vehetjük.

Elnök-titkár

Cél:	névtanulás, csoportkohézió erősítése
Korosztály:	10–30 évesek
Ajánlott csoportlétszám:	15–20 fő
Szükséges eszközök:	nincs
Ideális helyszín:	nem releváns
Szükséges idő:	10–15 perc

A gyakorlat menete:

A játék meghatározott ritmusra zajlik, ehhez a ritmushoz illeszkedően kell a résztvevőknek a saját nevüket és egy másikat mondani. Egyikük megadja a ritmust: tapsol, térdére csap, bal váll fölé mutat (közben mondja a saját nevét), jobb váll fölé mutat (és mondja a megcímzett társa nevét), pl. taps, térd, „Béla–Ani–kó”. Akit így meghívtak, a ritmust tartva az folytatja tovább a névmondást. Lényeges, hogy a ritmust ne veszítsük el! Azt tilos meghívni, akitől mi kaptuk a mondás jogát. Jó, ha mindenki azt a nevet használja, melyet a csoporttársaitól is szívesen fogad.

Családi címer

Cél:	ismerkedés, a csoporton belül a résztvevők háttérének megismerése, közösségépítés
Korosztály:	10–20 évesek
Ajánlott csoportlétszám:	8–15 fő
Szükséges eszközök:	papír, íróeszköz (toll, ceruza, zsírkréta – minél színesebb, annál jobb), gyurmaragasztó a címerek falra erősítéséhez
Ideális helyszín:	lehetőleg nyugodt környezet, terem, ahol minden résztvevő egyénileg is dolgozhat
Szükséges idő:	4–5 perc a rajzoláshoz, résztvevőnként 2-3 perc az ismertetéshez

A gyakorlat menete:

Arra kérjük a résztvevőket, hogy alkossák meg saját családi pajzsukat/címerüket – melyen feltüntethetik mindazt, ami fontos szerepet játszik az életükben. Bízgatjuk a résztvevőket az önkifejezésre, a motívumok alkalmazására.

Változat:

Amennyiben a résztvevők különböző szervezeti háttérrel rendelkeznek, azt is kérhetjük, hogy készítsék el a szervezet címerét vagy saját szakmai címerüket. Közösen, csoportot alkotva családi címereket is kitalálhatnak.

A gyakorlatvezető szerepe:

A feladat ismertetése / az alkotás közben biztatja a résztvevőket a kreatív önkifejezésre, a motívumok, szimbólumok alkalmazására. Figyelemmel kíséri az időkereteket, illetve facilitálja az alkotást követő bemutatkozást.

Esetleges veszélyek:

Ha nem ügyelünk az időkorlátra, a gyakorlat nagyon el tud nyúlni és unalmassá válhat – bármennyire is kíváncsiak vagyunk mindenkire.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: kreatív önkifejezés

Bizalomjátékok

Hagyatkozz rám!

Cél:	egymás iránti bizalom, vezető és vezetett élményének megtapasztalása
Korosztály:	10–25 évesek
Ajánlott csoportlétszám:	párok
Szükséges eszközök:	szembekötő
Ideális helyszín:	terem vagy szabad tér, ahol a gyakorlathoz megfelelő „útvonat” alakítható ki
Szükséges idő:	40 perc

A gyakorlat menete:

Miután mindenki választott magának egy párt, az egyikük behunyja a szemét, és a párjára bízta magát. Ő „vak”, akit a párja kézen fogva, ujjai jelzéseivel vezet, beszéd nélkül, lehetőleg minél nehezebb terepen. A gyakorlat végén a csoportban közösen megbeszéljük, hogy ki mit érzett.

Változatok:

- Egy nem látó résztvevőt egymás után két ember is vezethet. Kérjük meg, hogy mondja el, érzett-e különbséget!
- A bekötött szemű társ haladási irányát egy hang adja meg. A hang tulajdonosa tőle körülbelül 2 méter távolságban halad. A nem látó résztvevőnek követni kell az irányt, és fel kell ismerni a hang tulajdonosát is.
- Fokozatossá is tehetjük a játékot: míg először a vezető kézen fogva vezet a társát, a következő alkalommal már csak a két tenyér ér össze, míg végül csak a vezető és a vezetett mutatóujja.

Esetleges veszélyek:

Vigyázni kell a balesetveszélyes helyzetek elkerülésére, teremtsünk kontrolálható biztonságos körülményeket.

A gyakorlatvezető szerepe:

A gyakorlat menetének és céljának alapos ismertetése, biztonságos terep és bizalmi légkör megteremtése, valamint a gyakorlat utólagos feldolgoztatása a résztvevőkkel. Teret kell adni a személyes tapasztalatok, érzések visszacsatolásának és az esetleges frusztrációk feloldásának.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: összpontosítás képessége, együttműködés és bizalom építése.

Rokonszenves hangforrás

Cél:	egymásra hangolódás, élményének megtapasztalása biztonságos közegben
Korosztály:	10–22 évesek
Ajánlott csoportlétszám:	10–20 fő
Szükséges eszközök:	résztevéőnként 1 szembekötő
Ideális helyszín:	akadálymentes (üres) terem
Szükséges idő:	10-15 perc

A gyakorlat menete: Csukott / bekötött szemmel játszunk. A teremben ki-ki helyet keres magának, majd egy neki tetsző hangot, hangsort hallat (lehetőleg minél eredetibbet), és azt ismétli. Közben figyel a többiek által kiadott hangokra is, és – továbbra is behunyt szemmel – elindul a számára szimpatikus hang irányába. Ily módon kis csoportok formálódnak.

Változatok:

- A társaság fele csukott / bekötött szemmel a terem egyik oldalán helyezkedik el. A rendelkezésünkre álló tér másik felén, annak különböző pontjain a társaság másik része hívó szavakat mond. A nem látók elindulnak a nekik szimpatikus hangforrás irányába, és haladnak egészen addig, amíg nem találkoznak a „kifülett” partnerrel.
- A papírokra ritmusokat írunk fel úgy, hogy mindegyik ritmus két papíron szerepeljen, majd mindenki húz egyet. Egy adott jelle egyszerre kezd el mindenki a saját ritmusát tapsolni, de csukott szemmel. Azok, akik egy ritmust tapsolnak, megkeresik egymást, és így végül párok alakulnak ki.

A gyakorlatvezető szerepe:

A biztonságos tér megteremtése, és a résztvevők biztonságának felügyelete, beavatkozás, ha a helyzet úgy kívánja

Esetleges veszélyek:

Ügyelnünk kell, hogy a teremben ne legyen akadály, amin a résztvevők felbukhatnak, és arra is, hogy minden résztvevő aktívan vonódjon be a játékba.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: koncentráció, egymásra figyelés, együttműködés

Bizalmi esés

Cél:	az egyén csoporttársaival szembeni bizalmi szintjének megállapítása, a csoportkohézió erősítése, a bizalmi szint növelése
Korosztály:	14-20 évesek
Ajánlott csoportlétszám:	8-14 fő
Szükséges eszközök:	nincs
Ideális helyszín:	akadálymentes tér
Szükséges idő:	2 óra feldolgozással

A gyakorlat menete:

A pár egyik tagja háttal áll a másiknak, a másik kb. 1–1,5 m-re a térd mögött áll, feléje fordulva, stabilan – oly módon, hogy a felé dőlő térdet biztosan el tudja kapni. Jeladásra az elől álló résztvevő oldalához szorított karral és merev testtel hátradől. Fontos a szerepcsere!

Változat:

A résztvevők egymás mellett, szorosan, mintegy 2 m átmérőjű kört alkotva helyezkednek el. Egy önkéntes a kör közepére áll, ő az inga nyelve. Becsukott szemmel, combjához szorított karral, merev testtel dől egy tetszőleges irányba. Aki felé dől, annak a feladata őt kézzel megtartani és – az inga nyelveként – őt finoman továbbítani. Egy idő után valaki más áll a kör közepére. A gyakorlatot *Az inga nyelve* vagy *Dülöngélő* címmel is használják.

A gyakorlatvezető szerepe:

Körültekintően irányítani a gyakorlatot, megteremteni a szükséges bizalmi légkört. A gyakorlat végén lehetőséget kell biztosítani az érzések és tapasztalatok kihangsúlyozására. A bizalomépítő gyakorlatokban való részvételre akarata ellenére senkit ne kényszerítsünk!

Esetleges veszélyek:

Egyes résztvevők nem érzik magukat biztonságban ilyen helyzetekben, ezért túl mereven vagy félve (esetleg nem is) vesznek részt. A résztvevők lelki és testi biztonsága kulcskérdés ebben a gyakorlatban

Fejlesztendő kulcskompetenciák: bizalom, együttműködés

Csapatépítő gyakorlatok

Mocsár

Cél:	együttműködés, csapatépítés, stratégiaépítés
Korosztály:	12–20 évesek
Ajánlott csoportlétszám:	10–15 fő
Szükséges eszközök:	festőszalag, térkép
Ideális helyszín:	tágas tér (ahol festőszalaggal ki tudjuk jelölni a pályát)
Szükséges idő:	5 perc ismertetés, 5 perc stratégiakészítés, 20 perc átkelés a mocsáron, 20 perc feldolgozás

A gyakorlat menete:

Az előkészítés során kijelölünk egy 10 x 8-as négyzetrácsos pályát, melyben oszloponként és soronként csak 1 stabil elem van. Ezeket az elemeket csak a gyakorlatvezető ismeri. A résztvevők feladata egymás után átkelni úgy a pályán úgy, hogy csak a stabil elemekre léphetnek, egyébként „elnyeli őket a mocsár”. További szabály, hogy a résztvevők a stratégiaépítést követően nem beszélhetnek és nem adhatnak hangjelzést az irányításhoz, továbbá nem használhatnak jelölésre alkalmas eszközöket a pályán. A gyakorlat vezetője jelzi (glugy-glugy-glugy), ha a résztvevő instabil elemre lép – ekkor mindenkinek vissza kell térni a kiindulási oldalra. Egyszerre csak 1 ember tartózkodhat a pályán, de a cél, hogy az egész csapat átjusson.

Változatok:

- Futóhomok címmel is ismerhetjük a gyakorlatot. Ebben az esetben a pályát nem festőszalaggal jelöljük ki, hanem ugyanezen célból újságpapírokat helyezünk el.

- b) Ha több kiscsoportban játszunk a gyakorlatot, megkérhetjük a kiscsoportokat, hogy becsüljék meg, mennyi idő szükséges az átkeléshez. Ilyenkor azonban ügyeljünk a párhuzamos végrehajtásra, hogy a csapatok ne használhassák fel egymás stratégiáját!
- c) A gyakorlat egy változata A varázsló erdeje címmel a Kreativitás és önkifejezés című fejezetben is olvasható.

A gyakorlatvezető szerepe:

megfelelően előkészíti, ismerteti a gyakorlatot, ügyel a szabályok és az időkeretek betartására, lelkesíti a résztvevőket, ha a csapat(ok) elakadnak, illetve facilitálja a közös értékelést célzó beszélgetést.

A közös értékelést segítő kérdések / szempontok:

- Hogy érezték magukat a résztvevők a gyakorlat alatt?
- Milyen volt a csoportban a hangulat?
- Mitől tudott haladni a csoport ? Mi működött?
- Mi blokkolta a csoportot ? Mi nem működött?
- Hogyan születtek a döntések a csoportban?
- Mindenki részt vett a döntéshozatali folyamatokban?
- Voltak szabályok? Ki határozta meg a szabályokat? Mindenki egyformán értelmezte a szabályokat?
- Hogyan reagáltak a különböző helyzetekre a folyamatra koncentráló (a csoporttal törődő) és a feladatra koncentráló (a céllal törődő) társak? Mi volt a különbség a viselkedésük között?
- Hogyan lehetett volna kellemesebben / hatékonyabban megoldani a feladatot?
- Mit tanulhatunk ebből a gyakorlatból egy szervezetben, egy hálózatban vagy egy program szervezése során végzett közös munkára kivetítve?

Esetleges veszélyek:

Ha nem figyelünk az időkeretekre, a gyakorlat nagyon elhúzódhat. Amennyiben a csoport(ok)nak a megadott időn belül nem sikerül megoldaniuk a feladatot, frusztráltságuk akadályozhatja a továbblépést. Fontos a gyakorlatra és a gyakorlat végén a közös feldolgozásra is elegendő időt hagyni.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: szociális kompetenciák, kezdeményező-készség és vállalkozói kompetencia

Pentagram

Cél:	nonverbális kommunikáció fejlesztése, együttműködés ösztönzése, a csoportdinamika megfigyelése és a csoport fejlesztése
Korosztály:	12–30 évesek
Ajánlott csoportlétszám:	5–6 fős kiscsoportok, megfigyelő, bíró
Szükséges eszközök:	résztevők számának megfelelő számú pentagramok
Ideális helyszín:	nem releváns
Szükséges idő:	60 perc feldolgozással

A gyakorlat menete:

A csoportok a résztvevők számának megfelelő számú ötszög összekevert (3 részre vágott) darabjait kapják meg a csoportok. Az a feladat, hogy valamennyi résztvevő előtt egyforma ötszögek helyezkedjenek el a meghatározott idő elteltével.

Szabályok:

- Senki nem szólalhat meg.
- Tiltott bármiféle kommunikáció.
- Bárki bárkinek bármennyi darabot odaadhat.
- Direkt módon kell a darabokat átadni, nem „csak” bedobni középre.
- Senki nem vehet el senkitől egy darabot sem.

A gyakorlatvezető szerepe:

Előkészíti, ismerteti a gyakorlatot, ügyel a szabályok és az időkeretek betartására, lelkesíti a résztvevőket, ha a csapat(ok) elakadnak, illetve facilitálja a közös értékelést célzó beszélgetést

A közös értékelést segítő kérdések / szempontok:

- Hogy érezték magukat a résztvevők a játék közben?
- Hogy érzik magukat most?

- Volt valaki, aki megpróbálta megszegni a szabályokat a problémamegoldás közben?
- Mi történt, mikor valakinek sikerült kirakni a pentagramot?
- Volt valaki, aki megpróbált továbbadni 1-1 darabot?
- Volt valaki, aki folyamatosan küzdött a darabokkal és nem akarta továbbadni azokat?
- Kik voltak azok, akik valóban szerették volna megoldani a feladatot?
- Mi volt a frusztráció oka? Ez személyes vagy csoport szinten jelent meg?
- Mi volt az a kritikus fordulópont, ami után a csoport elkezdte a tudatos együttműködést?
- Milyen hozzáállás segítette és milyen gátolta a célok elérését?

Esetleges veszélyek:

Amennyiben a csoportoknak a megadott időn belül nem sikerül megoldani a feladatot, frusztráltságuk akadályozhatja a továbblépést. Fontos a gyakorlatra és a gyakorlat végén a közös feldolgozásra is elegendő időt hagyni.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: szociális kompetenciák, kezdeményező-készség és vállalkozói kompetencia, koncentrációs képesség

Autó vagyunk

Cél:	közös működés (funkció) öröme, csapatepítés, mi-tudat és a csoportkohézió erősítése
Korosztály:	12–22 évesek
Ajánlott csoportlétszám:	10–15 fő
Szükséges eszközök:	nincs
Ideális helyszín:	nem releváns
Szükséges idő:	15–20 perc

A gyakorlat menete:

Úgy teszünk, mintha tárgyak vagy tárgyak volnánk vagy azok (pl. egy autó) felépítéséhez szükséges alkatrészek. Valamelyik játékos indít, és pl. azt mondja: „Én autókerek vagyok.” – majd kereket formál magából. A többiekből talán autókürt, fényszóró, kormány, ablaktörlő, ajtó lehet. Mielőtt az éppen soros játékos beépíti önmagát a kompozícióba, hangosan is megmondja, hogy mit fog megjeleníteni. A résztvevők alkothatnak kocsmát, felvonót, íróasztalt és írógépeket, ebédlőasztalt étkezéslettel stb.

Változatok:

Úgy is játszhatjuk a gyakorlatot, hogy több kisebb csoportra bomlunk, és minden csoportnak meg kell jelenítenie egy általuk kitalált dolgot – a többieknek pedig meg kell fejteniük, mi az. A fantáziának nincs határa! A gyakorlat egy további változata olvasható a *Kreativitás és önkifejezés* című fejezetben *Testtárgyak* címmel (lásd a *Tárgyanimáció* c. részt)

A közös értékelést segítő kérdések / szempontok:

Az összképet kell figyelembe venni: azt, hogy a résztvevők mennyire tudnak közösen gondolkodni, együtt jár/mozog-e az autó/tárgy, amit éppen megjelenítenek. Elsődleges a közösségi tapasztalás, az egymásra épülés, a megvalósított dolog működtethetősége.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: szociális kompetenciák, kreativitás

Tojásjáték

Cél:	együttműködés, csapatépítés
Korosztály:	12–20
Ajánlott csoportlétszám:	5–30 fő
Szükséges eszközök:	egy darab nyers tojás minden 4–5 fős csoportnak, a tojás felfüggesztésére alkalmas madzag, sok papír, ollók, régi képes újságok, kartonpapír, ragasztó
Ideális helyszín:	olyan helyszín, ahol a tojásokat megfelelő magasságban fel tudjuk függeszteni
Szükséges idő:	kb. 1 óra 15 perc (10 perc ismertetés, 30 perc problémamegoldás, 30 perc értékelés)

A gyakorlat menete:

Úgy készítjük elő a termet, hogy az több 4–5 fős csoport munkájához alkalmas legyen. Csoportonként egy tojást madzaggal áttekerve felfüggesztünk a plafonra, 1,75–2 méter magasan a földtől. Csak annyira tekerjük át a tojást a madzaggal, hogy ha leesik, összetörjön. Minden egyes csoportnak előkészítünk egy csomó régi újságot, ollót, ragasztót – minden csoportnak ugyanolyan összetételben, mennyiségben.

A teljes csoportot kisebb, 4–5 fős csoportokra bontjuk, majd ismertetjük a feladatot. A csoportmunka kezdetétől számított harminc perc múlva a játékvezető körbejár, és elvágja az összes madzagot. A csapatok feladata, hogy addig olyan szerkezetet, építményt alkossanak, amely megóvjaa a tojást az összetöréstől.

Szabályok:

- A tojásokat és a madzagot nem lehet sem kézzel, sem eszközökkel megérinteni.
- Csak az előkészített anyagok és eszközök használhatók. (A teremben lévő székek, asztalok nem!)

Figyeljünk, hogy a csoportok betartsák a szabályokat. Esetleg fontos lehet két csoportonként egy segítő. Pontosan harminc perc múlva állítsuk meg a csoportokat. Vágjuk el a madzagokat, és nézzük meg közösen, hogy a csapatoknak sikerült-e megmenteni a tojást az összetöréstől.

Az összefoglalás és értékelés / feldolgozás két lépésben történhet: először a csoportokon belül (tetszőlegesen), majd közösen.

Változat:

A gyakorlat egy változata megtalálható a *Kreativitás és önkifejezés* című fejezetben *Fészeképítés* címmel.

A gyakorlatvezető szerepe:

A gyakorlat előkészítése és levezetése, a szabályok és időkorlátok betartatásának felügyelete, a közös megbeszélés facilitálása.

A közös értékelést segítő kérdések / szempontok:

- Ha sikerült megóvni a tojást, mivel érték el a csapatok, hogy a tojás épségben landoljon?
- Ha nem sikerült, vajon hol hibáztak, vagy mit nem vettek figyelembe?
- Milyen volt az együttműködés a csapattagok között?
- Elégedettek-e a kiscsoportok az eredményükkel?

Fejlesztendő kulcskompetenciák: szociális és állampolgári kompetenciák, kezdeményezőkéesség és vállalkozói kompetencia, kommunikációs készség

Szimulációs gyakorlatok

Találjuk meg az összefüggést!

Cél:	a csoport viszonyának vizsgálata a társadalmi rendszerben, együttműködési készség erősítése, kommunikáció és érdekképviselet fejlesztése
Korosztály:	14–20 évesek
Ajánlott csoportlétszám:	min. 16 fő (kiscsoportonként 4 fő)
Szükséges eszközök:	flipchart-papír (csomagolópapír), íróeszközök, madzag, olló, cellux
Ideális helyszín:	terem
Szükséges idő:	1,5 óra

A gyakorlat menete:

A játék során a résztvevők adott témakörhöz (pl. a munkanélküliséghez) kapcsolódóan megrajzolják 4 „szektor” (ideális) viszonyának a térképét. Jelen esetben a négy szektor: ifjúsági csoport / önkormányzat / segítő szakemberek / célcsoport.

1. Négy csoportot alakítunk, a csoportok egy-egy szektort képviselnek. Minden kiscsoport kap egy-egy flipchart-papírt, amelyet 4 egyenlő részre osztanak. Az 1. gyakorlat eredményeit a bal felső sarokban rögzítik..
2. 10 perc áll a résztvevők rendelkezésére annak kitalálására, hogy az általuk képviselt szektor milyen szerepet játszik a helyi társadalomban, milyen funkciókat tölt be az érintett témakörrel kapcsolatban. A legfontosabb funkciókat a többiek számára láthatóvá kell tenni a flipchart-papír bal felső sarkában.
3. A nagycsoportban minden kiscsoport 1–1 delegáltja ismerteti az általuk képviselt szektor főbb funkcióit.
4. A flipchart-papír fennmaradó 3 részére a csoportoknak fel kell tüntetni a szektorokkal szembeni elvárásokat. Fontos, hogy az elvárások legyenek realisztikusak! A kötelezettségeknek vállalhatóknak kell lenniük, tehát a köve-

telmények nem lehetnek igazságtalanok és indokolatlanok. A 6 legfontosabb elvárást külön színnel jelölni kell.

5. Tárgyalások következnek az elvárások és funkciók egyeztetésére. A tárgyalásokban (körönként 10–10 perc) csak a csoportok által delegáltak vesznek részt. Ők képviselik a csoportot, nekik kell a lehető legtöbbet elérni a tárgyalások során. Az elvárásokat világosan és pontosan kell megfogalmazni. Azt is el kell mondani, hogy pontosan mit értenek 1–1 elvárás alatt, miért éppen ezeket állították fel, és miért van szükség erre a saját funkciók megvalósításához. Nem kell kompromisszum, mindenki védheti a saját érdekét, de természetesen akkor van igazi eredmény, ha a tárgyalók megegyeznek. Ellenkező esetben meg kell magyarázni, miért nem sikerült a megegyezés.

Elhelyezkedés:

ifjúsági csoport	önkormányzat
segítők (ifjúságsegítők)	célcsoport

A tárgyalások menete:

1. ifjúsági csoport – önkormányzat
segítő szakemberek – célcsoport
2. ifjúsági csoport – segítő szakemberek
önkormányzat – célcsoport
3. ifjúsági csoport – célcsoport
önkormányzat – segítő szakemberek

A tárgyalások során elfogadott elvárások esetén az éppen tárgyaló két szektor között „lánc” keletkezik, melyet az érintett flipchart-papírokon jelölünk..

A közös értékelést segítő kérdések / szempontok:

- Milyennek látták a résztvevők a gyakorlatot?
- Mennyire sikerült a csoportoknak valóban felvázolniuk magukat? Nehéz volt-e megfogalmazni a funkciókat?
- Volt-e vita, ellentét a csoporton belül azzal kapcsolatban, hogy milyen követeléseket fogadjanak el vagy utasítsanak vissza?
- Melyek voltak azok az egyes szektorokkal szemben támasztott követelmények, amelyeket nem fogadtak el mint kötelezettségeket? Mi volt ennek az oka? Az ilyen esetek problémát jelentenek-e a valóságban?
- Voltak-e olyan kötelezettségek, amelyeket elfogadtak az egyes csoportok, bár előzőleg nem ismerték fel őket? Hogyan vélekednek erről most?
- Mennyire látják át valójában a csoport tagjai a rájuk szabott lehetőségeket, és mennyire tudják beleélni magukat az adott szituációba?
- Milyen eredményeket tudtak produkálni? A gyakorlat egésze hozott-e valami újat a témával (pl. a munkanélküliséggel) kapcsolatban?
- Milyen a csoport tagjainak a problémamegoldó és konfliktuskezelő képességük?

Változatok:

A szektorok az adott téma és csoportviszonyok ismeretében szabadon változtathatók attól függően, hogy a közösségfejlesztési folyamat szempontjából mely viszonyok feltérképezése a releváns.

Szituációs játékok

Halandzsa

Cél:	különböző szituációk megtapasztalása, empátiás és kommunikációs készség erősítése
Korosztály:	14–25 évesek
Ajánlott csoportlétszám:	10–20 fő, ebből szituációnként 3-4 fő aktív
Szükséges eszközök:	post-it-ek a szituációk megnevezésére
Ideális helyszín:	terem
Szükséges idő:	sztuációnként 5 perc (+ gondolkodási idő)

A gyakorlat menete:

Kiválasztunk a csoportból néhány embert. A feladatuk egy általunk megadott szituáció eljátszása szavak nélkül, csak halandzsázva. A résztvevőknek érdemes pár perc gondolkodási időt adni. A halandzsa szabályait is meghatározzuk, például:

- Csak lalázva beszélhetnek.
- Csak számokat mondhatnak (nem muszáj egymást követő számoknak lenniük).
- Szótagokat sorolhatnak egymás után, de csak értelmetlen szavakat alkothatnak így.

Változat:

Két csapat játszik. Az eljátszandó szituációt a két csapat egymásnak találja ki, és azt is meghatározhatják, hogy a másik csapatból kit szeretnének a szereplők között látni.

Esetleges veszélyek:

Mivel a gyakorlat során nem minden résztvevő tölt be hasonlóan aktív szerepet, ügyelni kell az egyensúlyra, illetve arra, hogy valamilyen szinten mindenki bekapcsolódjon a gyakorlatba valamilyen szinten.

A közös értékelést segítő kérdések / szempontok:

- Sikerült-e megértetni a többiekkel az eljátszott szituációt?
- Mennyire tudták a résztvevők átadni a gondolatokat egymásnak értelmetlen beszéddel, nonverbális jeleket használva?
- Milyen nehézségekbe ütköztek, mennyire tudják megértetni magukat ilyen formában?

Abigél

Cél:	véleménynyilvánítás, véleményalkotás, csoporton belüli konszenzus kialakítása
Korosztály:	14–25 évesek
Ajánlott csoportlétszám:	5–30 fő
Szükséges eszközök:	a szituáció leírása, papír, íróeszközök
Ideális helyszín:	kis- és nagycsoportos beszélgetésekre is alkalmas tér (a csoportbontás szükségessége miatt)
Szükséges idő:	összesen 1 óra 15 perc és 2 óra 15 perc között – 5 perc a bevezetés – 10 perc az egyéni olvasás és rangsorolás – 30–45 perc kiscsoportos munka – (választható) 30 perc nagyobb csoportokban – 30–45 perc értékelés a teljes csoporttal

A gyakorlat menete:

Elmondjuk a résztvevőknek, hogy a gyakorlat a különböző értékek felfedezéséről szól. Megkérjük őket, hogy olvassák el a történetet, és az egyes szereplőket (Abigélt, Tamást, Szindbádöt, Abigél édesanyját és Jánost) rangsorolják a viselkedésük alapján: Ki volt a legelítélendőbb? Ki a rangsorban a második? És így tovább.

Miután a legtöbb résztvevő befejezte a rangsorolást, kérjük meg őket, hogy alakítsanak 3–6 fős csoportokat, és beszéljék meg, mit gondolnak a szereplők viselkedéséről. A kiscsoportok feladata az, hogy készítsenek egy rangsort, egy közös listát, amellyel a csoport összes tagja egyetért. A lista felállításánál kerüljék a matematikai módszereket, inkább jussanak közös megegyezésre a jó és a rossz viselkedésről, és az alapján rangsoroljanak.

Miután a kiscsoportok elkészültek a listával, ezt a fázist tetszés szerint megismételhetjük úgy, hogy két kiscsoportot összevonunk – ebben az esetben a kezdeti kiscsoportokban ne legyen négynél több résztvevő.

A szituáció:

Abigél Tamást szereti, aki a folyó túloldalán lakik. Egy áradás minden hidat elpusztított a folyón, és csak egy csónak ring a vízben. Abigél megkéri Szindbádot, a csónak tulajdonosát, hogy vigye őt át a folyó túloldalára. Szindbád beleegyezik, de ragaszkodik hozzá, hogy fizetségként Abigél vele háljon.

Abigél nem tudja, mit tegyen. hazaszalad az édesanyjához és megkérdezi, mit kellene tennie. Abigél édesanyja azt mondja, nem akar beleavatkozni a dolgaiba.

Kétségbeesésében Abigél Szindbáddal hál, aki ezután átviszi őt a folyón. Abigél Tamáshoz siet, hogy boldogan átölelje, és mindent elmeséljen neki. Tamás kíméletlenül ellöki magától, Abigél pedig elrohan.

Nem messze Tamás házatól Abigél találkozik Jánossal, Tamás legjobb barátjával. Abigél neki is elmond mindent. János leüti Tamást a tettéért, és elmegy Abigéllel.

Változatok:

A Gyakorlatot használhatjuk arra, hogy felkészítsük a résztvevőket egy interkulturális csereprogram tapasztalataira. Hasznos akkor, amikor a résztvevőknek az értékek egyébként elvont világát szeretnénk bemutatni, mivel ez a gyakorlat nyilvánvalóan olyan helyzetbe hozza őket, ahol értékek alapján kell rangsorolniuk.

A gyakorlat lehetséges variációja az, hogy azt a fenti módon eljátsszuk, aztán egy módosított történettel megismételjük, ahol az összes nő férfi és fordítva. Megmarad-e ugyanaz a rangsor? Miért változnak a dolgok?

Több variáció lehetséges: Adjuk meg a történetben szereplők életkorát és játszunk ezzel, legyen azonos a nemük, határozzunk meg etnikai vagy nemzeti hátteret. Aztán vizsgáljuk meg, hogy a történet módosításai hogyan és miért változtatják meg a rangsort, és azt, hogy ez miért van így.

A közös értékelést segítő kérdések / szempontok:

- Milyen eredmény(ek)re jutottak a csoportok?
- Melyek a hasonlóságok és melyek különbségek az eredmények között?

- Milyen indokok alapján rangsoroltak? Hogyan tudták eldönteni, hogy mi volt a jó és a rossz viselkedés?
- Az értékek mekkora jelentőséggel bírnak, amikor meghatározzuk, mi a jó és mi a rossz? Hol tanulták meg ezeket az értékeket?
- Mennyire volt könnyű vagy nehéz az értékekről tárgyalni, amikor közös sorrendet kellett felállítani?
- Hogyan sikerült végül a közös listát összeállítani? Milyen érvek voltak meggyőzőek? Miért és hol voltak a határaik egymás megértésében és/vagy a másik érvelésének követésében?

Esetleges veszélyek:

Ahhoz, hogy a legjobb eredményeket hozzuk ki a gyakorlatból, nagyon fontos egy olyan nyitott légkör megteremtése, ahol minden rangsor helyes, és ahol nem kérjük számon másokon az olyan érveket, amelyeket mi magunk furcsának vagy rossznak találunk.

A gyakorlat végrehajtása során konfliktusok keletkezhetnek – ügyelni kell a feszültségek kezelésére!

Csoportszerepek meghatározása

Cél:	a résztvevők lehetséges, kialakulóban levő csoportbéli szerepeinek meghatározása a és tudatosítása
Korosztály:	bármely
Ajánlott csoportlétszám:	a projektben részt vevők mindegyike
Szükséges eszközök:	a kérdőív minden résztvevő számára
Ideális helyszín:	terem
Szükséges idő:	30–45 perc az egyéni feldolgozásra, majd 20 perc a megvitatásra

A gyakorlat menete:

Az gyakorlatvezető az alábbiak szerint ismerteti a feladat célját és menetét.

Belbin nyolc csapattag típust különböztet meg, melyek közül mindegyik más módon képvisel értéket a csoport életében. Tehát nem a csoporttagok személyiségét kategorizálja, hanem a csoportban betöltött szerepük szerint tesz különbséget köztük. Mindenkire jellemző az, hogy többnyire melyik egy vagy két szerepet tölti be a csoportmunkák során. Belbin szerint egy ideális csoportban az összes típusú szerep megjelenik.

Ezután az gyakorlatvezető kiosztja az alábbi feladatlapot, amelyet mindenki egyénileg tölt ki és értékel. Végül a teljes csoport közösen vitatja meg az eredményeket kategóriánként. (Ezt a fázist ne mulasszuk el.)

A gyakorlatvezető szerepe:

Az előkészítés részeként fontos kitöltenie a kérdőívet önállóan, az adott ifjúsági csoportra vonatkozóan. Sőt érdemes elvégeznie a tesztet egy másik meghatározó csoporttal kapcsolatban is. A gyakorlat bevezetésekor fel kell [...] válaszaikat. Arra lehet számítani, hogy a résztvevők vidámak/dühösek lesznek, időzavarba kerülnek stb. Ha valaki kitöltött már ilyen tesztet egy másik csoportban, javasoljuk felhívni a figyelmét, hogy most koncentráljon a jelen csoportra, illetve hogy a két eredményt (később) vesse össze. Az eredmények megvitatása során a

gyakorlatvezető ne hagyja a beszélgetést érzelmi síkra terelődni – különösen, ha ehhez nem rendelkezik megfelelő felkészültséggel.

A közös feldolgozást segítő kérdések/szempontok:

- Kinek mi jött ki?
- Erre az eredményre számított-e?
- Ki mennyire elégedett az eredménnyel?
- Hogy látja saját eredményét?
- Egyetért-e vele?
- Miért vagy miért nem?
- Hogyan látjuk mások szerepét?
- Ki hogy érezte magát mások véleményének meghallgatását követően

Szempontok a módszer rövid bemutatásához:

A módszert akkor lehet használni, ha a kialakulóban levő csoportszerepekről szeretnénk helyzetképet kapni és azt a csoport tagjaiban is tudatosítani. Arra lehet számítani, hogy a résztvevők vidámak/dühösek lesznek, időzavarba kerülnek stb. Ha valaki kitöltött már ilyen tesztet egy másik csoportban, javasoljuk, hogy most koncentráljon a jelen csoportra, illetve hogy a két eredményt (ké-sőbb) vesse össze.

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás: A gyakorlatot a csoportfejlődés második szakaszában (differenciálódás, konfliktusok, normaképzés) ajánlott elvégezni.

Esetleges veszélyek:

Az eredmény nem áll összhangban a kitöltő énképével, kialakulóban levő csoportbeli pozíciójával. Ebben az esetben hívjuk fel a kitöltő figyelmét arra, hogy nem a személyiséget kategorizáljuk, hanem a jelen csoportban betöltött szerepét próbáljuk behatárolni – elképzelhető, hogy más csoportban más eredményre

jutna. Másfelől a projektszervezetben betöltendő szerepet nem csak e jellemzők, hanem más ismeretek, tapasztalatok, szaktudás is meghatározzák.

A csoport szintjén rivalizálás, hatalmi harc indulhat el, ilyenkor még több figyelmet fordítsunk a csoportfolyamatokra és a kialakult helyzet megfelelő kezelésére, nehogy emiatt szétessen a csoport.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: kezdeményezőkézség és vállalkozói kompetencia – ismeret: a rendelkezésre álló lehetőségek ismerete és az egyén személyes, szakmai és/vagy üzleti tevékenységeihez illeszthető lehetőségek felismerése; készség: a személyes erősségek és gyengeségek felismerése

A teszt*

Minősítsd mindegyik mondatot abból a szempontból, hogy mennyire igaz Rád e csoportban!

Használd az alábbi minősítéseket:

0 – egyáltalán nem jellemző

1 – kevéssé jellemző

2 – közepesen jellemző

3 – nagyon jellemző

4 – rendkívül jellemző

A minősítéseket írd a mondatok betűjele előtt található üres helyre!

1. Azzal veszem ki a részem a csapatmunkában, hogy

- ___ (a) gyorsan észreveszem és megragadom a kínálkozó lehetőségeket.
- ___ (b) szinte bárkivel együtt tudok dolgozni.
- ___ (c) sosem fogok ki az ötletekből.
- ___ (d) kihozom a többiekből, amit a csapatért tenni tudnak.
- ___ (e) mindent végigcsinálok, amit elkezdtem.
- ___ (f) ha a várható végeredmény indokolja, kész vagyok átmenetileg népszerűtlenné válni.
- ___ (g) ismerős helyzetekben gyorsan meg tudom ítélni, mely lépések lennének célravezetőek.
- ___ (h) előítélet és elfogultság nélkül teszek alternatív javaslatokat, amelyeket indokolni is tudok.

* A teszt forrása: www.mba.bme.hu/data/jegyzet/gyokeriren/belbinteszt-uj.doc
További hasznos ismeretek: Belbin, Meredith: A team, avagy az együttműködő csoport. SHL könyvek sorozat, Budapest, Edge 2000 Kft. 2003.

2. A csapatmunkában talán hátrányos, hogy

- ___ (a) kényelmetlenül érzem magam egy megbeszélésen, ha az nincs megfelelő módon előkészítve és irányítva.
- ___ (b) túlságosan támogatom azokat a javaslatokat, amelyeknek a csoport nem szentel kellő figyelmet.
- ___ (c) ha új ötletekkel lehet előhozakodni, többet beszélek a kelleténél.
- ___ (d) túlságosan tárgyilagosan gondolkodom ahhoz, hogy lelkesedjek a közös célokért.
- ___ (e) erőszakosnak és önkényesnek látszom, amikor megpróbálom elérni, hogy valamilyen problémát megoldjunk.
- ___ (f) nem tudok vezéregyéniség módjára viselkedni, aminek talán az az oka, hogy túlságosan is figyelembe veszem a többiek véleményét.
- ___ (g) ha valami új jut eszembe, hosszasan elmerengek rajta, és elmulasztom, ami közben történik.
- ___ (h) munkatársaim szerint túl sokat aggódok feleslegesen a részletek és a várható nehézségek miatt.

3. Ha másokkal közös projekten dolgozom,

- ___ (a) anélkül tudom befolyásolni őket, hogy ezt nyomasztónak éreznék.
- ___ (b) állandóan figyelek, nehogy gondatlanságból hibát kövessünk el, vagy kihagyjunk valamit.
- ___ (c) cselekvésre ösztönzöm őket, ha azt tapasztalom, hogy csak az időt vesztegetjük, és nem teszünk lépéseket célunk megvalósítására.
- ___ (d) lehet számítani rá, hogy eredeti ötletekkel fogok előállni.
- ___ (e) ha a csapat érdeke megkívánja, mindig támogatom az értelmes javaslatokat.
- ___ (f) érdekelnek a legújabb ötletek és fejlemények.
- ___ (g) megfontolt ítéleteket hozok, és azt a többiek is értékelik.
- ___ (h) a munkaszervezésben lehet rám támaszkodni.

4. A csapatmunkához való viszonyomat az jellemzi, hogy

- ___ (a) úgy érzem, lehetőséget jelent számomra, hogy munkatársaimat jobban megismerjem.
- ___ (b) akkor is hangot adok ellenvéleményemnek, ha kisebbségben maradok.
- ___ (c) általában meg tudom cáfolni a téves nézeteket.
- ___ (d) tudom, hogyan kell hozzáfogni egy terv gyakorlati megvalósításához.
- ___ (e) kerülöm a túlságosan kézenfekvő megoldásokat, és a járatlan utakat keresem.
- ___ (f) a közös munka során mindig a tökéletesre törekszem.
- ___ (g) hasznosítom a csoporton kívüli kapcsolataimat.
- ___ (h) minden vélemény érdekel, de ha dönteni kell, nem sokáig habozom.

5. Azért lelem örömet a munkában, mert

- ___ (a) szeretek különféle helyzeteket elemezni és választási lehetőségeket mérlegelni.
- ___ (b) érdekel a problémák gyakorlati megoldása.
- ___ (c) szeretem érezni, hogy részem van a csoporton belüli jó munkakapcsolatok kialakításában.
- ___ (d) nagymértékben tudom befolyásolni, hogy milyen döntés születik.
- ___ (e) érdekes emberekkel találkozhatok.
- ___ (f) meg tudom győzni az embereket arról, mit kell tenni.
- ___ (g) elememben vagyok, ha egy feladatra összpontosíthatok.
- ___ (h) szeretem használni a képzelőerőmet.

6. Ha hirtelen nehéz feladatot kapok, melyet ismeretlen emberekkel rövid idő alatt kell megoldani,

- ___ (a) visszavonulok, és elgondolkodom a megoldáson, mielőtt munkához látnék.
- ___ (b) megpróbálok együtt dolgozni azzal a személlyel, aki a leginkább konstruktív módon viszonyul a feladathoz – bármilyen személyiség is legyen.
- ___ (c) megpróbálom felosztani a feladatot és megállapítani, hogy ki melyik részét tudná elvégezni.
- ___ (d) biztosan nem kerülök időzavarba, hiszen szeretem mihamarabb megoldani a feladatokat.
- ___ (e) nem veszítem el a nyugalmamat, hanem higgadtam mérlegelem a teendőket.
- ___ (f) akkor sem veszítem szem elől a célt, ha bármilyen nyomás nehezedik rám.
- ___ (g) kész vagyok kézbe venni az irányítást, ha úgy látom, hogy nem sikerül előrelépünk.
- ___ (h) elindítom a beszélgetést, hogy másokat is gondolkodásra késztsek és valahogy elkezdjük a közös munkát.

7. A közös munka során felmerülhet az a probléma, hogy

- ___ (a) türelmetlennek mutakozom azzal szemben, aki gátolja az előrelépést.
- ___ (b) kritikát kapok, mert túlságosan elemző és nem eléggé intuitív módon gondolkodom.
- ___ (c) feltartom a csapatot, mert biztos akarok lenni abban, hogy minden rendesen elvégeztünk.
- ___ (d) könnyen elunom magam, mert csak egy-két olyan ember van, akinek a jelenléte ösztönzőleg hat rám.
- ___ (e) nehezen kezdem el a munkát, ha még nem tettük világossá a célokat.

- ___ (f) nehezen tudom elmagyarázni a bonyolult gondolataimat.
 ___ (g) olyasmit követelek másoktól, amit magam sem tudnék teljesíteni.
 ___ (h) ha sokan nem értenek velem egyet, nem ragaszkodom eléggé a saját véleményemhez.

Most másold át a táblázatba a fenti minősítéseket! Add össze oszloponként a minősítő pontszámokat, és írd az összegeket a táblázat legalsó sorába!

	PA	FO	EL	SE	HE	CS	VÁ	ME
1. MONDATCSOPORT	(c)	(a)	(d)	(f)	(h)	(b)	(g)	(e)
2. MONDATCSOPORT	(g)	(c)	(b)	(e)	(d)	(f)	(a)	(h)
3. MONDATCSOPORT	(d)	(f)	(a)	(c)	(g)	(e)	(h)	(b)
4. MONDATCSOPORT	(e)	(g)	(h)	(b)	(c)	(a)	(d)	(f)
5. MONDATCSOPORT	(h)	(e)	(f)	(d)	(a)	(c)	(b)	(g)
6. MONDATCSOPORT	(a)	(h)	(c)	(g)	(e)	(b)	(f)	(d)
7. MONDATCSOPORT	(f)	(d)	(g)	(a)	(b)	(h)	(e)	(c)
ÖSSZESEN								

A teszt eredményének magyarázata megtalálható e fejezet elméleti részében (lásd: *A csoportban betölthető szerepek*). Az a csapatszerep, amely a legmagasabb pontszámmal szerepel a táblázatban, azt jelzi, hogy miként, milyen feladatkörben tudnál vagy szeretnél leginkább tevékenykedni a csoport munkája során. A második legmagasabb pontszám a másodlagos csapatszerepet mutatja – vagyis, ha az elsődleges szerepedre épp nincs szükség, akkor ebbe az irányba tudsz elmozdulni.

Idea engineering

Cél:	stratégiai tervezés elősegítése
Korosztály:	gyermek / serdülő / fiatal
Ajánlott csoportlétszám:	10-20 fő
Szükséges eszközök:	tacepaó, post-it, tollak, filcek
Ideális helyszín:	a csoporttagok leültetésére alkalmas közösségi tér
Szükséges idő:	45-60 perc

A gyakorlat menete:

Az idea engineeringhez szükség van egy hívókérdésre – stratégiai tervezés során ez lehet pl. „Mivel foglalkozzon egyesületünk a jövőben?” vagy „Hogyan oldjuk meg ... problémánkat?”. A csoportsegítő 3-5 cetlit oszt ki a résztvevőknek, és felkéri őket, hogy írjanak mindegyikre egy-egy ötletet válaszképp az alapkérdésre. A módszernek ezen a pontján fontos az önálló munka, a résztvevők egymástól függetlenül dolgoznak. Miután mindenki végzett a maga tempójában a feladattal, a csoportsegítő összegyűjti a lapokat, ismerteti a tartalmukat, és a tacepaóra erősíti azokat. A résztvevőkkel közösen a hasonló jellegű ötletekből csoportokat képez (arra érdemes törekedni, hogy 5-10 ilyen témacsoport jöjjön létre), majd az egyes csoportokban lévő cetlik számától függően rangsorolja a témákat. A legtöbbször felbukkanó témák lesznek azok, amelyekkel a legértelmesebb tovább foglalkozni (ezt természetesen a csoport máshogy is értékelheti).

Változatok:

Az alapkoncepciót megtartva a módszer szabadon alakítható

A gyakorlatvezető szerepe:

A módszer egyik kulcseleme a kérdésfeltevés, ezért itt különös gondossággal szükséges eljárni, a lehetséges kérdéseket érdemes akár „előtesztelni”. A gyakorlatvezető felügyeli a szabályok betartását, majd moderálja a megbeszélést.

A kiválasztott témák további sorsát gondolja. A módszer a szervezetalapítás és -működtetés több fázisában is használható.

Esetleges veszélyek: nincsenek

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, szociális és állampolgári kompetenciák

*Jó példák,
mintaértékű kezdeményezések*

Balatonszabadi

Az alábbiakban egy kellően fel nem dolgozott, így forrásokban nehezen elérhető példát ismertetünk *a közösségfejlesztés hazai gyakorlatának újkori kezdetéről*, akkorról tehát, amikor még az ebben közreműködőknek sem volt fogalma arról, hogy *éppen azt* teszik. Még a '80-as évek elején történt, hogy meghívást kapott egy népművelőkből és építészekből álló csapat egy dél-balatoni termelőszövetkezet elnökétől. A meghívóból kiderült, hogy a nagyüzem a kor legmodernebb eszközeivel, a legkorszerűbb eljárásokat alkalmazva dolgozik, miközben az élenjáró technikát és technológiát alkalmazók elmaradott körülmények és viszonyok között élnek. A téesz elnöke elmondta abbéli félelmét is, hogy ha a Balaton-part idegenforgalmi vonzása eléri településeit, könnyen elveszítheti dolgozóit, holott még akarja tartani őket. Véleménye szerint évtizedekben mérhető a különbség a téesz földjein és műhelyeiben alkalmazott technika és technológia, a bizonyosan e háttértelepüléseken is megjelenő idegenforgalom leendő igényei, illetve tagjainak – alkalmazottainak tudása, életmódja és életminősége között. Kérte a csapatot, hogy segítsék őt e különbség oldásában, *a falvak társadalmi-emberi viszonyainak fejlesztésében, a minőségi élet helybéli megvalósításában* már csak azért is, hogy az emberek helyben maradván, helyben leljék meg boldogulásukat.

Nekiláttak. Alapvető módszerük a beszélgetés volt. Kényelmesen, hosszúra nyújtott időben, gyakran ebéddel vagy vacsorával bővítve folytatták a falvakkal és az emberekkel való ismerkedést. Sokszor ücsörögtek irodákban, de leginkább kinek-kinek a házában, kertjében, borospincéjében. A beszélgetéseik során érintett témákat soha nem lehetett lezárni, ezért vissza-visszatértek rájuk. Valami mindig történt a találkozások között, ettől aztán nem lehetett ott folytatni a fecséget, ahol az korábban abbamaradt. Nagyobbat kellett merítsenek tehát a témából, és ez aztán a sokféle helyi ügy alapos ki- és megbeszélését eredményezte.

A gyakori jelenlét ismeretséget és barátságot épített a helybeliekkel. Ez ellen nem tiltakoztak, bár ettől aztán néha több lett a csacsogás, mint a tárgyyszerű eszmecsere. De nem kötötte őket határidős kényszer, így, bár igyekeztek megfelelni feladatuknak, nem kellett semmit elsietniük.

Amit valahol hallottak, azt másoknak elmondták. Vélhetően szokatlan volt helyben ez a megfontolatlanul látszó (általuk azonban tudatosan művelt) össze-vissza beszéd, amellyel rövidre zárták az információt, mindig megmondva, hogy ki mit javasolt, mondott, gondolt. Bizonyosan ellenszenves volt néhány funkcionáriusnak, megint másoknak pedig bizonyára tetszett és vélhetően gondolkodásuk felszabadításaként hatott „szabad szájú”, nyílt fogalmazásuk. Szándékos megfontolatlansággal közlekedtek a helyi hierarchiában, és az abban nem részes, de számukra egyébként ugyancsak fontos emberek között, és azokat, akik ezt időnként furcsállották (például amiatt, hogy nem őket avatták be először), a kor szokásos közhelyeivel megbékéltették.

Ezekből a szabad fecsegésekből formálódott ki Balatonszabadiban, Siómaroson és Siójuton egy olyan *társadalom- és közösségfejlesztési* megoldás-sorozat, ami elsősorban „odaavalósi” lett. Köze lett az ott elmúlt időhöz, a jelen ott érzékelhető különféle problémáihoz, és az ott élőknek a jövőre és különösen a saját jövőjükre vonatkoztatott elképzeléseihez.

Balatonszabadi siómarosi falurészén kulturális/művelődési egyesület alakítását javasolták már csak azért is, mert (mint hallották) korábban – még az oroszok bejövetele előtt – is volt ott olyan. Összehívták az embereket a *Kossuthról* elnevezendő művelődési kör megalakítására. Kossuth régóta jeles személyiség Siómaroson, hiszen ott avatták a világ legelső köztéri Kossuth-szobrát, és kultusza mélyen gyökerezett a helybéliekben. Az egyesület alakuló ülését az akkor még téesz-cebéd-lőként használt helyiségben az esti órákra szervezték. Hamar túlestek a kötelező formaságokon, és a feladatokról kezdtek szót váltani. Ekkor állt fel valaki mondván, hogy ha már itt együtt vannak, talán *el kéne temetni* a halottakat.

Kiderült, hogy a második világháború dunántúli harcai során ez a táj többször is gazdát cserélt, lévén a Sió gátja olyan „tereptárgy”, amelyben meg lehetett kapaszkodni. A németek elvitték halottaikat, az oroszok közös temetőbe gyűjtötték a sajátjaikat, de az ott elesett magyar katonák még mindig jeltelenül fekszenek a temetőárokban. Igaz, hogy a harcok elmúltával azonosították őket, és így később idelátogathattak a hozzátartozók is, de sírjel nem volt fölöttük. Több mint harminc év telt el, és lám, *a dolgok elemi szinten való rendezésének kezd-*

tén azonnal fölvetődött a megszokott, a tisztességes megoldására való törekvés. Az egyesület első cselekedeteinek egyikeként tehát keresztek kerültek a régen elesett katonák fölé.

Az egyesület fölelevenítette a március tizenötödikei hagyományt, mely szerint valamikor a falu apraja-nagyja fél évszázadon át Kossuth-nótákat énekelve vonult a szoborhoz. Ez most már a tészkonyha-cbédlőből egyesületi székházzá alakított épületből indult, ahol a fáklyás kivonulást megelőzően meghallgattak egy távolról hívott bölcset, általában egy-egy jeles történést. A kivonulást aztán társas vacsora és bál követte annak régi rendje-módja szerint.

Finom szálakon szakadt el az egyesületi formával önállósult helyi akarat a létrehozását elősegítőtől. Ez először jelentéktelen vitákban volt érzékelhető. Közülük a legelső akörül forgott, hogy *milyen színű legyen a leendő egyleti székház* a felújítás során. A mecénás téesz-elnök a sárgához, a helybelieket képviselő egyesületi elnök a fehérhez ragaszkodott. Mindketten meg voltak győződve arról, hogy az általuk mondott szín az eredeti. Az egyesületi elnök az újból helyzetbe került gazda módján kötötte az ebet a karóhoz, a mecénás téesz-elnök a falu jó-akarójaként el sem tudta képzelni, hogy ne neki legyen igaza. Végül a faluban tervező Makovecz Imre építészt kérték fel döntőbírának.

Ő nem nyilatkozott, hanem elővette bicskáját és lehántotta a legfölső fehér festékréteget. Mögötte sárgára lelt. Lehántotta azt is. Alatta fehér volt. Újból megkaparta, sárga bújt elő. Azt is lefejtette. Fehéret talált. Óvatosan levakarta, és persze sárga volt alatta. Becsukta bicskáját, rájuk nézett szemüvege fölött, és csak annyit mondott: „No, ezt a nótát folytassátok tehát!”

Éveken át a siómarosiak rendszeres találkozóhelyévé vált ez a több helyiséges-nagytermes, és nemcsak belül, hanem kívül is (valamilyen színnel mégiscsak) kifestett épület. Ki tudja, hogy mennyi és milyen, hétköznapi vagy komolyabb téma megbeszélésére adott lehetőséget? Ki tudja már, hogy milyen szerepe volt a '85-ös képviselő-, tanácselnök-és tanácsstag-választásban,* majd a rendszerválto-

* A pártállami időkben ekkor volt lehetőség először jelölógyűlések során *alternatív* jelöltet állítani.

zás és a kárpótlás során? És persze ki tudja, hogy mire jutottak volna mára a siómarosiak a folyamatos és nyilvános párbeszédre lehetőséget adó egyesület nélkül, az általa biztosított találkozások, ismeretségek, barátkozások híján? – Erre nincs kontrollcsoport.

A szomszédos Siójut akkor még meglévő osztatlan* iskolájának tanítója ugyancsak megalakította a jutiai egyesületét. Ez inkább falufejlesztő, felnőttképzési jellegűvé vált rendszeres összefüggésével. A társaság közéleti fórumként motorja lett a későbbi előjáró-választásnak,** a falu határában régóta tervezett, de addig soha meg nem valósított házhely-parcellázásnak, és több, a *helybéli életminőséget szolgáló fejlesztést* (a gáz bevezetését, csatornázást, utcaszépítést, játszótér kialakítását, a fizető-vendéglátás fejlesztését, hegyközségi rendet stb.) szorgalmazott. Tagjai elérték, hogy egy művelődési otthonnal kombinált helytörténeti gyűjtemény tervei is elkészüljenek, majd a megvalósítás élére álltak. Fejlesztési szándékaik azért tűntek annak idején *radikálisnak*, mert ekkor még a településeket feladataik és funkciójuk szempontjából lajstromba szedték, egyeseket szerepkörrel ellátva, míg másokat szerepkör nélkülinek ítélve. Siójut ez utóbbiban, tehát *a hosszú távon megszüntetendő* települési kategóriában volt. Az egyesület az e helyben közismert ítélet ellenében hitet és erőt adott, ellenállást szervezett, és mindebből helyi cselekvések következtek.

A siójuti iskola egyetlen, osztatlan osztálya a fejlesztői csapat odakerülése idején éppen az utolsó évét járta. Korszerűnek vélt pedagógiai elvre hivatkozva az oda járó gyerekeket egy év múlva be akarták sorolni Balatonszabadi (túlzsúfoltság miatt egyébként akkor még több épületben működő) iskolájába. A Sió-

* „Osztatlan”: olyan osztályterem (vagy ilyen szisztémával oktató termeket magában foglaló iskola), amelyben *speciális pedagógiát alkalmazva párhuzamosan, egyidőben, egymás mellett tanulnak különböző évfolyamokba járó* gyerekek. Kialakítása alacsony gyermekszám mellett azért logikus, mert e módszert alkalmazva az iskola a településen (településrészen, tanya-központban stb.) tartható.

** *Előjáró*: az 1985-től – a rendszerváltozás egyik elemét jelentő új választójogi törvényig – hatályos előírás szerint a kisebb (igazgatásilag az úgynevezett székhelyközségekhez kapcsolt, önálló hivatallal nem rendelkező) falvak, a társközségek önálló tanácsnagyi csoportját vezető, a település képviselőtét ellátó funkció.

jutra kimondott szerep kör-nélküliségből mindez logikusan következett. Bátorító beszélgetéseik eredményeképp azonban sikerült megmenteni ezt az akkor már ritka tüneményt. Utánanézték ugyanis, hogy a balatonszabadi nyolcadikosok közül az elmúlt években ki hol és merre tanult tovább, és kiszámolták, hogy a sikeresen továbbtanulók hányad része volt korábban siójuti osztatlanos diák. Létszámukat messze meghaladó, meggyőző arányt képviseltek, ami vagy azért volt, mert a jutiak született zsenik, vagy azért, mert az iskoláikat megalapozó elemista éveikben alaposabb és gondosabb képzésben részesültek.

Az egyesületben aktivizált emberekkel való beszélgetésekből kitűnt, hogy Balatonszabadiban nagy probléma az *építési telkek hiánya*. A házhelyhiány az életlehetőségeket csökkentette, a fiatal házasokat elköltözésre vagy teherbíróképességüket meghaladó összegű házvásárlásra kényszerítettette. Javaslatukra a térszelnök megoldotta a gondot: a falu szélső utcáival érintkező szövetkezeti földrészt belterületté nyilvánította. Makovecz Imre készítette el a terület beépítési tervét. A szilvamag alakú főtérre közösségi épületként kuglizót és vendéglőt gondolt építeni. A kábeleket a földbe rakatta. Ő dolgozta ki azt a konstrukciót, amely szerint itt csak az alábbi megszorításokkal építkezhetnek a kizárólag balatonszabadi igénylők:

- Mindenki köteles az általa megjelölt tervezők, építészek egyikével hosszan egyeztetni, hogy *családra szabott épületek épüljenek* a létszámukra, az együtt élő generációkra és életmódjukra figyelemmel. Ez több esetben azt jelentette, hogy az építész gyakori vendégként megismerte a háziak szokásait, többször megismételt kérdéseivel pontosította, mit hogyan akarnak. Nem hagyta békén a családot, hanem vissza-visszatérve, újra és újra rákérdezett, hogy mit tennének, ha ez vagy az majd így vagy úgy lenne. Az eredmény minden épületben *belülről* látható.
- A kedvezményes tervezői munkadíj ellenében mindenkinek azt és úgy kell megépítenie, amit és ahogy az építéssel közösen kitaláltak. Így nem a kivitelező ízlése alakította a párkány-, az eresz- és a gerincmagasságot vagy a külső burkolóanyag és a tetőfedés anyagának kiválasztását. Eredménye manapság *kívülről* is látszik.

- Rövid idő alatt fel kell építeni valamennyi épületet; ne kelljen évtizedekig építési területen laknia annak, aki már túl van a munkáján. Az egyidejű építkezés lehetővé tette az építőanyag közös megrendelését és megvásárlását, együttes szállítását, ami alacsonyabb árat jelentett. Az egyidejű építkezés kínálta a kalákában való építés lehetőségét, és ezzel az azonnali ismeretségek kialakulását, a barátságok kötődését.

A Dózsa-major sajátos hangulatú településrészé vált igényes házaival még akkor is, ha hiányzik az elmaradt közösségi tér, és emiatt hiányzik a lakóközösség hosszú távon garantált szolidáris együttműködése.

A Balatonszabadi térségében végzett fejlesztő munka része volt a *Siómente Népfőiskola* is. Az egyesületekben elkezdett *polgárképzést* a népfőiskola késő ősztől kora tavaszig tartó rendszeres előadásai tudatosították. Külön kutatás tárgya lehetett volna, hogy az ott elhangzó *helyismereti és történelmi, társadalmi és közjogi* információk miként tágitották a hallgatók (kb. negyven-ötven helybéli parasztember) látókörét, és miként könnyítették későbbi életüket azzal, hogy megérthették a bekövetkező társadalmi változásokat. Hiszen ők már fél évtizeddel korábban hallhattak és beszélhettek mindarról, amire nagy nyilvánosság előtt csak a rendszerváltó években került szó. Magyarország hosszú évtizedek utáni első népfőiskolájának létrejötte és működése egyébként dokumentált folyamat.* E munka eredménye a tévesz-híradóból a környékbeli falvak közös újságjává emelt, az éppen a népfőiskolába járók vagy az azt elvégzettek által írt/szerkesztett *Siómente* c. újság is, amely a helyi lapok első fecskéje lett.**

*

Balatonszabadi tanulsága, hogy az *idő* furcsa dolog, és korántsem igaz, hogy automatikusan megoldja a dolgokat. Amit nem oldott meg saját idejében, az fenn-

* *Siómente Népfőiskola 1984-85.* Szerk.: Varga Csaba, Budapest, Népművelési Intézet, 1985. 126. o.

** Lásd minderről részletesen: Beke Pál: *Méltóságkereső.* Budapest, EPL Kiadó, 2000. A szakmatörténet teljes terjedelmében fellelhető a <http://mek.oszk.hu/01600/01631/> címen is.

marad az emlékezetben. Zárványként egészen addig ott ragad, pusztít, rombol, leépít és akadályoz, amíg vissza nem nyúlunk érte, és meg nem oldjuk. Mert ha „el kell temetni” a holtakat, akkor hát el kell temetni. Ha „eltették”, vagyis fejfákkal megjelölték őket, azzal a dolog megoldódott. A keresztek avarásával megadatott a parancsra megtagadott végtisztesség. Ebben immár *rend* van.

Tanulság, hogy ha egy intézmény (esetükben a siójudi iskola) jól működik, azt békén kell hagyni. Nem az jelenti a rendet, hogy mindenkit egy helyre gyűjtünk, „agyonintegrálunk”, hanem az, ha valami *közmegelégedésre funkcionál*. Nem attól jó vagy rossz egy intézmény, hogy milyen szerkezetben van, hanem attól, hogy miképpen működik. Ideologikus okokból vagy a szervezet látszólagos egyszerűsítése okán nem szabad erőszakot tenni a jól működő valóságon.

Tanulság, hogy az egyesületi keretek közé került embereknek *önálló és önállóan akaratuk* terem. Egy idő után sajátos belső logika kezdi működtetni őket, és ezzel függetlenednek a létrehozó szándékoktól. Ekkor már hatalmi helyzetből sem dirigálni, sem befolyásolni nem szabad(na) őket.

De *segíteni* muszáj. A kezdeti lendület csak ideig-óráig tart, és aztán kifulladás, a tevékenység lelassul, netán megáll. Folyamatos tanácsadással kell tehát helyzetben tartani azokat, akik meg másokat hoznak helyzetbe ennek segítségével. A második világháborút követő fél évszázad alatt elhomályosultak az emlékek arról, hogy miképpen is szervezte az életét egy egyesület – hiszen nincs már, aki emlékezhetne rá. Nem elég tehát létrehozni az egyesületet, azt gondozni, gyámolítani is kell egy darabig vagy akár éveken át, alkalmi, de rendszeres tanácsadással, népfőiskolának vagy bármi másnak nevezett képzésekkel, tapasztalatcserék sorozatával. Valamikor persze ki kell hátrálni körükből, de csak akkor, amikor a távozás nem űrt hagy, hanem megkönnyebbülést jelent.

Tanulság az is, hogy az érzékelhető szükségleteket ki kell elégíteni. Nem magyarázni kell a körülményeket, és nem értelmezni kell a helyzetet (hiszen abból nem lesz építési telek!), hanem minél előbb megoldani. Ha nem lehet, azt pedig meg kell mondani. Az egyenes és világos beszédből ért az ember.

A balatonszabadi fejlesztési folyamat tanulsága továbbá, hogy nem szabad *panelekből* összerakni a helyi társadalom- és közösségfejlesztő munkát. Hiába

vált be valami Siójuton, hiába tűnt alkalmasnak valami más Balatonszabadiban, eredménye csak ott, a helybéli körülmények, az ottani emberek és adottságok szerint igazi és valóságos. Csak ott történhet meg úgy, ami történt, és csak ott kerekedhetett olyanná, amilyen lett. Nem másolhatók tehát az alkalmazott eljárások, pusztán formáik lehetnek hasonlóak. Az akkor és ott szervezett fejlesztési folyamat későbbi folytatásaiból nyilvánvalóvá lett, hogy Magyarországon három-ezer-kétszáz helyi reform kell, és nemcsak ennyi darab, hanem *ennyiféle*.

Manapság már – akár az angolszász értelmezés szerint is – közösségfejlesztésként emlegethetjük a Balatonszabadi térségében végzett munkát, hiszen a helybeliek képesség- és készségfejlesztése a települést is formálta. Lehetett volna itt és most példaként akár a gyermek- és ifjúsági önkormányzatiság honosítását és történetét ismertetnünk vagy más, ifjúsági közegben végzett munkáról írunk. Annak, hogy mégis ezt választottuk, az az oka, hogy tudomásunk szerint *ez az első olyan eredményes közösségfejlesztési munka, aminek kezdetén csak és kizárólag a végcél volt világos*. Homály fedte az odavezető utat és a majdani megoldások részletkérdéseit. Szakmai bizonytalanságokkal, amolyan hályogkovács módjára kezdődött tehát ez a több évig tartó fejlesztő munka, amit így, utólag is hangsúlyozni szeretnénk. Sokan *sokszor lehetnek ma is hasonlóképpen*: bár tudják, hogy hová akarnak eljutni (egy településen, egy adott társadalmi közegben, egy gyerekcsoporttal stb.), egyértelmű és világos tehát a végcél, fogalmunk sincs arról, hogy miként kezdjék el a folyamatot, s majd hogyan folytassák azt. Némi iránymutatást ugyan adhatnak a korábban felsorolt, a balatonszabadi feladatmegoldás során még nem ismert közösségfejlesztési eljárások, de ezek híján is lám, mi mindenre lehetett jutni! Ezzel korántsem állítjuk azt, hogy az azóta már honosított és sok helyütt alkalmazott közösségfejlesztési módszereket mellőzni kell. Dehogy! Azt azonban igenis állítjuk, hogy *szabadon bővíteni és átgondolni lehet azokat*, és újakat kell kitalálni, alkalmazni, ha úgy hozza a sajátos helybéli körülmények és kényszerek sora. Balatonszabadi éppen arra tanulság, hogy nincs megoldhatatlan helyzet, nincs mozdíthatatlan társadalmi közeg, csak *a megfelelő kulcsokat* kell megtalálni hozzá.

A Balmazújvárosi Alternatív Kulturális Ifjúsági Egyesület

Balmazújváros sajátos mezővárosi jellegű település Hajdú-Bihar megyében. Lakosságszáma 18 600 fő, viszonylag stabilnak mondható. A nagy kiterjedésű város két jellegzetes alföldi táj, a Hortobágy és a Hajdúság határán fekszik. A város döntően mezőgazdasági jellege, az ipar viszonylagos fejletlensége, az infrastrukturális feltételek és a szolgáltató szféra hiányosságai az 1970-es évekig csak lassú ütemű fejlődést biztosítottak. Akkortól viszont folyamatosan növekedett a település szerepe a térség társadalmi-gazdasági életében, lényegesen átalakult a helyi gazdálkodás szerkezete, s megindult a várossá válás folyamata. Az egykori mezőváros főleg az utóbbi évtizedekben sokat fejlődött. A végbement folyamatok nagyban hatottak Balmazújváros arculatára, lakóinak életére, de a város nyugodt mezővárosi jellegét megőrizte. Gazdasági szerkezetére jellemző, hogy a munkaképes lakosság 35%-át a mezőgazdaság foglalkoztatja, mert a gazdasági rendszerváltozás a városban is súlyos megrázkódtatást jelentett az üzemeknek. Többségük súlyos válsághelyzetbe került. Kedvező jelenség viszont, hogy a városi funkciók erősödésével egyidejűleg jelentős növekedésnek indult a szolgáltató szektor. A rendszerváltozást követő jelentős mértékű munkanélküliség mára csökken.

A településen több oktatási intézmény: egy bölcsőde, 3 óvoda, 2 általános iskola és 1 középfokú oktatási intézmény működik. A közművelődést, a kulturális közvetítést a Veres Péter Általános Művelődési Központ és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény, a Lengyel Menyhért Városi Könyvtár valamint az Ifjúsági Ház segíti. Balmazújvároson 25 aktív, bejegyzett civil szervezet tevékenykedik. Ezek egyike a BAKI, azaz a Balmazújvárosi Kistérség Alternatív Kulturális Ifjúsági Egyesülete.

A BAKI mint egyesület, először 1997-ben jelent meg a város kulturális színterén. Megalapításának gondolata azonban jóval régebbre tehető. A nyolcvanas évek közepén egy maroknyi balmazújvárosi középiskolás, akik a város által kínált szórakozási, művelődési lehetőségeken túl más alternatívákat kerestek, összeálltak, és létrehozták az „A-Klubot”. Olyan programokat találtak ki és va-

lósítottak meg, amelyek jobban megfeleltek a csoport érdeklődésének, mint az akkor máshol elérhető ajánlatok. A heti összejövetelek során közös főzésekre, kirándulásokra, koncertekre, nagy beszélgetésekre került sor.

Abban az időben a településen éles ellentétek voltak a gimnazisták és a szakmunkásképzősök között. „Ebben a klubban többek között az volt a jó, hogy mindenféle feltétel nélkül bárki csatlakozhatott, a közösség vonzotta magához a hasonló gondolkodású fiatalokat, tiszteltük egymást, és sokáig nagyon jól működött ez a dolog.” Aztán megritkultak a találkozások, megritkult a csapat is, a középiskola elvégzése után a fiatalok egy része elkerült a városból. A kis közösségnek a kilencvenes évek elején az MSZMP székház, majd a művelődési központ adott otthont. Itt a fiatalok rendelkezésére bocsátott technikai eszközök által lehetőség nyílt közös filmnézésre, zenehallgatásra, nagyobb rendezvények megszervezésére is.

Időközben természetyszerűen cserélődtek a tagok, de bővült is a létszám, ekkor már kb. ötven fiatal vonzott a társaság és a szórakozásnak, a szabadidő eltöltésének ez a formája. Aztán a művelődési központban változások történtek, és a kis csapat elvesztette addig stabilnak hitt helyét. Próbálkoztak egy-két kocsmában törzshelyet kialakítani, de ez nem tűnt jó megoldásnak, így a közösség lassan szétzilálódott.

Néhány év múlva, 1997-ben egy baráti társaság hosszú beszélgetése során született meg az ötlet, miszerint újjá kellene éleszteni a régi klubot, és a felmerülő igényekre válaszolva alternatívát kínálni az ifjúság számára szabadidejük tartalmasabb, értelmesebb eltöltésére. Elkezdtek fiatalokat toborozni és természetesen helyet keresni rendezvényeiknek. Miután először csak zenei vonalon jelentek meg a más jellegű igények, olyan helyet szerettek volna, ahol alternatív rockzenekaroknak biztosíthatnak fellépési lehetőségeket. Elsőként sikerült a Vadász étteremmel kialakítani, hogy péntek és szombat esténként ott szervezhesenek koncerteket, később más jellegű programokkal – amatőr színházi előadás, vetélkedők, sportrendezvények stb. – színesítették Balmazújváros kulturális életét. Ugyanakkor komolyabban fontolgatták annak lehetőségét, hogy váljanak hivatalosan bejegyzett szervezetté, arra is apellálva egy kicsit, hogy egyesületi formában nagyobb támogatásokhoz juthatnak – mert pénz nem volt semmi-

re. „Borzasztó szegényes körülmények között csináltattuk ezeket a dolgokat. A saját hozzájárulásunkon kívül (amiben nem bővelkedtünk) más anyagi forrás nem állt rendelkezésre a rendezvények finanszírozásához.”

1998-ban bejegyezték a szervezetet. 2000-ig nagyon sokat dolgoztak, számtalan rendezvény kötődik a BAKI névéhez ebben az időszakban. Aztán az a 4-5 fős kis mag, amely tulajdonképpen a lelke volt a szervezetnek, szétszéledt, családot alapítottak, más városokba, külföldre költöztek, sem idő, sem pénz nem volt már a programok folytatására. 2000-től lényegében nem történt semmi, néhány év vegetálás következett.

2005 újabb lépcsőfok a BAKI életében. Ismét csak alulról jött a kezdeményezés. Radócz Lászlót (Pakyt) olyan fiatalok keresték fel, akik emlékeztek még a hajdani rendezvények hangulatára. Javasolták, hogy mivel az egyesület korábban nagy népszerűségnek örvendett a városban, kár lenne az akkor kitűzött célokat veszni hagyni, hiszen az új generáció körében is érezhető a megfelelő alternatíva hiánya, számukra is biztosítani kellene hasonló lehetőségeket. A fiatalok segítségüket ajánlották ahhoz, hogy az egyesület újult erővel, némiképp új alapokra helyezve tovább folytassa működését. Ekkor jött az ötlet, hogy kistérségi szinten valósítsák meg programjaikat. A lelkesedés hatalmas volt, a meglévő kapcsolatok által próbáltak szakmai segítséget, támogatást szerezni az önkormányzattól, a művelődési központtól, a megyében tevékenykedő ifjúsági szervezetektől. Természetesen napirendre került a régi probléma is: kell egy hely. A megbeszéléseknek ekkor a művelődési központ adott otthont, azonban ez az intézmény működési struktúrájánál fogva alkalmatlannak bizonyult a fiatalok által megálmodott tervek megvalósítására.

És lett egy hely: a BAKI Ifjúsági Ház. Kibéreltek egy mintegy 180 m²-es épületet, ami korábban szórakozóhelyként üzemelt. Bár teljesen lepusztult állapotban találták, a fiatalok láttak benne fantáziát. A tulajdonos is támogatta a kezdeményezést, egyetértett az elképzeléseikkel, így jellepes összegért, a korábbi bérleti díj feléért vehették birtokba az ingatlant.

Megkezdték a felújítást, a munkálatokat természetesen saját maguk végezték. Berendezésre nem futotta, a bútorok a mai napig leselejtezett darabok,

melyek felajánlások útján kerültek a házba. Fiatal szervezetként jelentős anyagi támogatáshoz az önkormányzattól nem jutottak, de néhány helyi vállalkozó kisebb összegekkel segítette a felújítást. 2006 februárjában megnyílt az Ifjúsági Ház. Hely már volt, ötletek és lelkesedés is, ám a ház fenntartásához, valamint a programok finanszírozásához szükséges anyagi fedezetet biztosítaniuk kellett.

„Az első évben úgy tudtunk elindulni, hogy megnyertük a Youth-t*. A pályázatban rengeteg – állandó jelleggel jelentkező, illetve havonta egy-két nagyszabású – rendezvény megszervezését vállaltuk, melyek megvalósítása sokszor erőn felüli teljesítményt követelt a tagoktól, hiszen valamennyien iskola és munka mellett végeztük mindezt.”

A másik bevételi forrás – amelyre a mai napig építenek, és amely léte vagy nemléte jelentősen befolyásolja a közösségi tér fennmaradását – az úgynevezett pult, azaz a büfé. Ez nem működik folyamatosan, csak a rendezvényekhez kapcsolódva, illetve péntek és szombat este van nyitva. Egy egyesületi tag üzemelteti vállalkozóként, aki nagy szerepet vállal a koncertek szervezésében is.

Tehát 2006 februárjában újra megnyitotta kapuit a BAKI Ifjúsági Ház, mely hamarosan a fiatalok törzshelyévé vált. A koncertek mellett rengeteg közösségi kezdeményezés talált itt otthonra. Csak néhány ízelítő a kínált programokból: táncházak, latin estek, conga show, tematikus estek, ahol egy-egy történelmi korszakot idéznek meg – pl. harmincas évek, reneszánsz est –, más kultúrák bemutatása a Világok arca előadássorozat keretében, vetélkedők, kiállítások stb. A hely és a programok népszerűségének egyik kulcsa, hogy azok jelentős része a fiataloknak szól, saját elképzelésük alapján és aktív közreműködésükkel valósul meg. „Kiemelném a *Világok arca* címet viselő, nemzeteket bemutató sorozatunkat. Eddig az arab, ausztrál, török és olasz kultúrát, szokásokat mutattuk be az érdeklődőknek olyan emberek előadásában, akik saját tapasztalataikról számoltak be. Pl. egy srác, aki Törökországban járt egyetemre, eljött és egy komplett bemutatót tartott ételköstölővel, zenével, filmmel, tehát ő maga számolt be az

* Azaz az Európai Bizottság Ifjúság 2000–2006 (Youth) programjának 3. alprogramja általi támogatást helyi ifjúsági kezdeményezés megvalósítására.

élményeiről, azaz egymástól ismerik meg a dolgokat. De járt nálunk ausztrál, és volt palesztin állampolgár is. Emellett szerveztünk már rendhagyó kiállításokat is, pl. egy tetováló művész munkáiból összeállított fotósorozatot. Még ennél is rendhagyóbbnak tekinthető a Fehér Bot Világnapja alkalmából szervezett programunk, amely során vakok és gyengénlátók vehettek részt egy szentendrei speciális múzeumlátogatáson.”

Ugyanakkor több programba sikerült bevonni más korosztályokat is, pl. a kaláber („alsós” kártyajáték) bajnokságokba már az idősebb generáció is bekapcsolódott; a legidősebb versenyző 82 éves, míg a legfiatalabb 18 éves volt.

Az egyesület rendezvényeit és az Ifjúsági Házat a fiatalok megszerették, a szülők – miután megismerték – elfogadták és elismerték. A működés két éve alatt nem volt egyetlen verekedés sem, itt nincs drogfogyasztás, itt generációk ülnek le egymással beszélgetni, jó kis társaságok, közösségek jöttek már létre, és a munkába bekapcsolódó fiatalok rengeteg tapasztalatot, gyakorlati ismeretet szerezhettek.

„A fiatalok saját ötleteikkel keresnek fel minket, pl. D., aki az iskolában nem nyújt kiemelkedő teljesítményt, de itt leszervezt egy olyan komplett rock gálát, amire eddig még Balmazújvároson nem volt példa. Ehhez mi biztosítottuk a helyet, a szervezéssel járó feladatokat pedig ő vállalta el; plakátolás, zenekarok, hangosítás, felvételtkészítés, díjazás, legjobb dobos, gitáros, énekes stb. És itt volt az, amikor azt mondtuk, hogy tényleg azért hoztuk össze ezt az egészet, hogy itt ki tudjanak bontakozni a fiatalok. Mi adjuk a helyet, a lehetőséget, ha tudunk, egy kis pénzzel is hozzájárulunk a dologhoz, de a lényeg az, hogy jöjjenek ötletekkel, és valósítsák meg azokat. Én azt gondolom, hogy ezt nem lehet megtanulni az iskolában. Ha egy ilyen komplett rendezvényt egyedül szervez, az egy életen át elkíséri, és ezekre a tapasztalatokra mindig magabiztosan támaszkodhat.”

A BAKI Ifjúsági Egyesület által folytatott tevékenység generációktól függetlenül elfogadott Balmazújvároson és a kistérségében. 2008 őszén mégis kérdésessé vált a további működés és a fennmaradás. A környéket, ahol ez a közösségi tér található, lakó-pihenő övezetté nyilvánították. Ennek következtében este 10 óra után nem üzemelhet szórakozóhely, így természetesen képtelenség koncerte-

ket tartani, valamint a büfé nyitva tartásának korlátozása igen komoly finanszíris problémát eredményez az Ifjúsági Ház üzemeltetése szempontjából.

„A legnagyobb problémánk az egy helyben toporgás. Az a baj, hogy az Ifjúsági Házat ellehetetlenítik, de más alternatívát nem tudnak nyújtani a fiataloknak. Azt mondják, menjenek Debrecenbe, ha szórakozni akarnak. Úgy gondolom, hogy egy 18 000 fős városnál ezt nem így kellene megoldani. Az Európai Unióban a legkisebb falvakban is megpróbálnak közösségi tereket létrehozni. Itt egy jól működő közösségi tér van, amit kár lenne tönkretenni, lerombolni. Nyilván a csak csendben beszélgetni, társasjátékozni kívánó fiatalokat ezek után is ki tudnánk szolgálni, de magát az épületet ebből képtelenség lenne fenntartani. De ami ennek a helynek az alappillére, ami a mágnes volt a fiatalok számára, azt meg kellene szüntetnünk. Tulajdonképpen ezzel sincs baj, tologatunk játékautókat és társasjátékozunk, amennyiben a felmerülő költségeket fedezik helyettünk. Ha a pult eltűnik, nem tudjuk fizetni a bérleti díjat és a rezsit. A havi kiadásunk az épülettel kapcsolatban igen jelentős. Természetesen megpróbálunk más forrásokból, (pályázatokból, tagdíjakból) pénzhez jutni, de azokat szívesebben költenénk az idejárom fiatalokra, az épület korszerűsítésére, bútorokra, játékokra, kirándulásokra stb. Mert azért tartjuk ezeket a rendezvényeket, hogy a fiataloknak ne a kocsmákba kelljen menniük, vagy más városba (jelentősen növelve a költségüket és a veszélyeztetettségüket), amikor itt helyben, biztonságban, kulturáltan (és kontrolláltan) szórakozhatnak.”

A vezetőség, a tagok és a szimpatizánsok nagyon sokat harcoltak a rendelet ellen. A szülők aláírást gyűjtöttek, petíciót nyújtottak be az önkormányzathoz, többször jártak a polgármesternél azt kérve, hogy ne zárják be ezt a helyet, mert az Ifjúsági Házban olcsón és biztonságosan szórakozhatnak gyermekeik, nem kell Debrecenbe utazniuk, bármikor hazasétálhatnak, nem kell tartani az úgynevezett „diszkóbalesetektől” sem. Na és itt elég sok példa volt már arra, hogy „anyával meg apával együtt buliznak a fiatalok, egy-egy koncertre egy egész család bejön. Tehát abszolút, teljesen felnőtt szem előtt vannak. Én pl. gimnáziumban tanítok, és látom, hogy mit csinálnak itt a tanítványaim, és ez is biztonságot ad a szülőknek”.

Jelenleg úgy tűnik, a lakossági összefogás, a hatékony érdekképviselő eredményes volt. Kedvező képviselő-testületi döntés született, a BAKI tagjai, a több száz balmazújvárosi fiatal és szüleik, az alternatív rockzene környékbeli és debreceni rajongói fellelégezhetnek, mert péntek esténként továbbra is élőzenés koncertek helyszíne lesz az Ifjúsági Ház. Olyan koncerteké, melyekről eddig mind a fellépők, mind a résztvevők csak pozitív módon nyilatkoztak.

Azonban az a tevékenység, amelyről eddig szó volt, csak egy részét képezi a BAKI szerteágazó munkájának. Ahogyan az egyesület elnöke fogalmazott: „Van egy szakmai és van egy közösségi része az egésznek. Nyilván a közösségi része adja a gyökereket, a főgerincet, mert ez az itt élő fiatalokért, az itt meglévő közösségekért van, nekik szól”. A koncertek és más közösségi programok mellett több kezdeményezésük van, melyek hiánypótló funkciót töltenek/töltenek be a város és a kistérség életében. Ilyen pl. az ifjúsági információs pont, mely 2006 áprilisában a MEZON Ifjúsági Információs és Tanácsadó Iroda szakmai közreműködésével, illetve pályázat és helyi támogatók anyagi segítségével jött létre, és hétköznapiokon 13-18 óra között áll nyitva az „információra éhes” fiatalok számára. Mellette tanácsadó szolgáltatásokat is nyújtanak. Az irodában heti rendszerességgel jogi és életviteli tanácsadás működik, melyeket felsőfokú szakképesítéssel rendelkező tanácsadók végeznek teljesen ingyen, önkéntes munkában. Ezekkel a szolgáltatásokkal már nem csak az ifjúsági korosztályt célozza meg a szervezet, azokat bárki igénybe veheti kortól függetlenül. „Úgy indult persze ez is, a fiataloknak, de mint kiderült, sok felnőtt kerül olyan élethelyzetbe, zsákutcába, amiben a mi szakembereink tudnak segíteni.”

A BAKI szerette volna bővíteni a már működő szolgáltatásait, és 2006 végén lehetőségük nyílt arra, hogy a fiatal felnőttek pszichiátriai gondozására forrást hívjanak le. Összeállítottak egy kész szakmai programot, a munkatársak megvoltak, az engedélyezés folyamata elindult, a vége mégsem jött össze, az engedélyt nem kapták meg. Ez a kezdeményezés egyébként szintén egy hiánypótló tevékenység volt itt Újvároson, ezzel a területtel addig senki nem foglalkozott. Közel fél év múlva jött a megoldás, 2007 áprilisában egy debreceni szervezettel összefogva sikerült létrehozni a fiatal felnőttek pszichiátriai gondozását. „Mi

adtuk a szakmai programot és az embereket, a debreceni szervezet pedig engedélyeket szerzett és lehívta az állami támogatást erre. Így bár nem a mi fizetett alkalmazottaink, de van hét itt dolgozó szociális szakember. Ők a mieink.”

Ezt a szolgáltatást sikerült úgy kibővíteni az idők folyamán, hogy alacsony-külső ellátás és a szenvedélybetegek ellátása is létrejött. A szakemberek házhoz mennek, de vannak kliensek, akik bejárnak az Ifjúsági Házba, itt újságot olvasnak, filmeket néznek, pingpongoznak, főznek, melegednek. Kapnak zsíros kenyeret, teát, kávé, babgulyást. Más városokban lakó hátrányos helyzetű emberekkel találkozhatnak, beszélgethetnek. Ami nagyon fontos: itt, ezen a helyen ők is közösségi életet élhetnek. Természetesen van ügyfélfogadási idő, ezen kívül azonban működik egy ügyeleti telefonvonal is, amelyet bármelyik kliens hívhat, ha bármikor problémája van. „Szóval ez a BAKI közösségi ellátás. Így, amellett, hogy megoldódott a balmazújvárosi rászorultak ellátása, hét diplomás ember kapott munkát. A debreceni szervezet tulajdonképpen még a nevét sem adja, csak ők tudják lehozni a pénzt. Azaz tudták, mert ez addig működött, míg állami normatíva volt erre. Most már pályázni kell.”

A fenntartónak 2008 decemberéig volt forrása a szolgáltatás működtetésére. Így most több mint nyolcvan kliens, valamint a hét alkalmazott sorsa lóg a levegőben. Bár az egyesület tagjai most még lázasan kutatnak olyan pályázatokat után, melyek által továbbvihetik ezt a sok ember számára fontos, talán életmentő ellátást, de egyelőre nem túl derűsek a jövőt illetően.

A 2006-ban megnyílt Balmazújvárosi Teleházat, melynek épületét és berendezését az önkormányzat nyerte pályázat útján, 2007 májusáig a BAKI üzemeltette. Közhasznú munkaként sikerült egy rátermett rendszergazdát alkalmazniuk, az itt folyó szolgáltatások hamar népszerűek lettek a városban. A teleház – nevéhez hűen – valóban mindig tele volt, nemcsak a fiatalok, hanem az idősebb korosztály, a nyugdíjasok is megkedvelték, hiszen a számítógépek használata és az internetezés mellett az információk széles skálája állt rendelkezésre a betérőknek, és ingyenes számítógép-kezelői képzéseket is indítottak többek között 50 éven felüliek számára.

Az egyesület nagyon sokat dolgozott azért, hogy egy jól működő, a város lakói számára hasznos és fontos, komplex szolgáltatási rendszert hozzanak létre. Ezt a munkát elismerve, 2006 novemberében az Észak-alföldi Regionális Fejlesztési Tanács „Civil díj az Észak-alföldi régió fejlesztéséért” kitüntetésben részesítette a BAKI-t a 2006. évi kimagasló fejlesztő tevékenységeiért.

A civil szféra fejlesztése és megerősítése érdekében többször rendeztek már szakmai képzéseket és konferenciákat civil szervezetek számára városi, kistérségi és régiós szinten is. 2008-as kezdeményezésük a CélBakisÉR (Civil Érdekvégyesítés és Lobbis Balmazújvárosi Kistérségért) megalapítása. Ez nem más, mint egy „civil kerekasztal”, amelybe az aktív, működő civil szervezeteket vonják be tevékenységi körtől függetlenül. Céljuk természetesen nem más, mint a hatékonyabb érdekérvényesítés a döntéshozók irányában.

Az egyesület többször sikeresen pályázott már munkaerőpiaci szolgáltatások megvalósítása érdekében, ennek eredményeként kistérségi szinten rendszeresen tart álláskereső tréningeket a munkaügyi kirendeltség által regisztrált álláskeresői számára. Szintén a munkaerőpiachoz, pontosabban a foglalkoztatáshoz kapcsolódik az a nagyobb lélegzetvételű programja, amely jelenleg is tart. Az ötlet már 2006-ban megszületett, és két év állt rendelkezésükre annak csiszolásához. Sokat konzultáltak más, kifejezetten foglalkoztatást elősegítő programokat megvalósító szervezetekkel, felkerestek néhány vállalkozót. Így a szakmai program és a kapcsolatok a konkrét pályázat megjelenésére már rendelkezésre álltak. Azonban a pályázati kiírás tartalmazott egy olyan kritériumot a pályázók körével kapcsolatban, amely kizárta a BAKI-t a lehetséges pályázók közül. Ezt azonban nem tartották akadállynak: megkeresték a Munkanélkülieket Segítő Közhasznú Szervezetek Magyarországi Szövetségét (MSKSZMSZ), amely megfelelt a pályázati kiírásban megfogalmazott kritériumoknak. Így sikerült 24, a balmazújvárosi kistérségben élő munkanélküli férfi számára a kilátástalanság helyett biztató jövőt teremteni, hiszen a program végére 12 fő a marós, és 12 fő a minősített hegesztő szakmát sajátítja el, valamint jelenleg úgy tűnik, továbbfoglalkoztatásuk is biztosított.

Hogyan oldották ezt meg? Miután konzorcium létrehozását nem tette lehetővé a kiírás, az MSKSZMSZ volt a pályázó, a BAKI pedig a megvalósító partner. Ennek értelmében a BAKI biztosítja az elméleti képzéshez és a különböző tréningekhez a helyet, valamint a képzési-foglalkoztatási szervező személyét. A TÁMOP pályázat időtartama 18 hónap, a támogatott projekt 2009 novemberében zárul.

A BAKI vezetősége és tagjai tisztában vannak azzal, hogy a jó kommunikáció a siker egyik kulcsa, bármilyen programról vagy kezdeményezésről legyen szó. Ezért a tájékoztatásnak és a figyelemfelkeltésnek minden lehetséges, számukra is elérhető formáját megragadják. Honlapjuk van, melyet folyamatosan frissítenek, mellette rendszeresen megjelentetik saját kiadványaikat is. Az egyik legnépszerűbb internetes közösségi oldalon folyamatosan használják az üzenőfalat, illetve kör e-mailekben tájékoztatják az érdeklődőket a következő hónap programjairól és koncertjeiről. Az Ifjúsági Házban már két-három héttel korábban kint vannak a plakátok és a szórólapok, tehát az érdeklődők időben értesülhetnek a programokról.

A 2006 előtti időszakban nagyon jó volt a kapcsolatuk a helyi és a megyei médiával, így szinte hetente jelent meg egy-egy programbeszámoló vagy cikk az egyesületről a Hajdú-Bihari Naplóban, a Megyénkben, illetve a helyi televízióban. „Korábban plakátolhattunk, ma már azt lehet mondani, hogy ez a lehetőség is megszűnt. Bár vannak kijelölt helyek, de ott olyan apró – megszabott méretű – plakátokat lehet elhelyezni, amelyek sem a figyelemfelhívásra, sem a teljes körű tájékoztatásra nem alkalmasak.”

Sajnos a település vezetőségével nem mindig felhőtlen a kapcsolatuk. Számtalan ötlettel keresték fel a jelenlegi képviselő-testületet, de azokból semmi nem realizálódott. Ugyanakkor a város művelődési központjával példaeértékű kapcsolatot sikerült kialakítaniuk. Több közös programot szerveztek már, jelenleg közös pályázaton dolgoznak, és soha nem tekintették egymás tevékenységét konkurenciának. A művelődési központ és az Ifjúsági Ház működtetésének/működésének sajátosságait remekül ki tudja aknázni mindkét fél. „... amikor ők zárnak, mi akkor nyitunk. Ők a komolyzenét, mi egy másik zenei réteget képviselünk. Mi adtunk itt fotókiállításnak vagy más kiállításoknak helyet, ők a

festményeknek, grafikáknak. Ott délután néptáncot tanítanak, mi itt este tánc-házat tartunk. Egyértelmű, hogy ők képviselik a „KULTÚRÁT”, mi pedig a „SZUBKULTÚRÁT” a városban, és muszáj annak is felszívárogni.”

Balmazújváros és a kistérség lakói – különösen az ifjúsági korosztály tagjai, illetve azok szülei – elismerik a BAKI munkáját, és ha kell, kiállnak mellette. Az Ifjúsági Ház szomszédságában, környékén lakó néhány emberrel voltak ugyan nézeteltérések a nyitás után a „dübörgő zene” és az utcában lézengő fiatalok miatt, de ezeket sikerült egy lakógyűlés alatt tisztázni. Olyan kompromisszumok születtek, melyek mindkét fél részére megfelelőek voltak. A BAKI pl. hangszigetelte az egész épületet, és a hétvégi bulik alatt egy – a fiatalok által is elfogadott – rendező személye a garancia az utca nyugalomára.

A vezetőség 5 tagja az elnök, az alelnök és 3 elnökségi tag, munkájukat a titkár segíti. A szervezet tevékenységével kapcsolatos adminisztratív munkát, a pályázatok, illetve a szakmai és pénzügyi beszámolók írását ők végzik közösen, „mikor ki fér hozzá” alapon. Eddig ez zökkenőmentesen működött. A szervezetnek fennállása óta összesen két fizetett alkalmazottja volt/van. Az egyik a teleház üzemeltetése során a rendszergazda, akit közhasznúként alkalmaztak, így bérét a munkügyi központ, a járulékokat az önkormányzat, illetve a BAKI fizette. Jelenleg – a TÁMOP ideje alatt – pedig egy képzési- és foglalkoztatási szervezót foglalkoztatnak. Minden más kezdeményezés, program megvalósítói – és nemcsak az egyesület tagjai, hanem a külső segítők, szakemberek is – önkéntes munkában végzik a feladataikat. Jelenleg 25 tagja van a szervezetnek, és kb. 50 főre tehető az önkéntesek száma, bár ez mindig a rendezvény jellegétől függ. Sikeresen tudják aktivizálni a fiatalokat is, a legidősebb és a legfiatalabb tag között 20 év korkülönbség van. Ez főleg annak köszönhető, hogy az ide ellátogató fiatalok itt találkozhatnak a korábbi generáció tagjaival, akik a kezdetek kezdetén, még a klubok idején tagok voltak, és folyamatosan kommunikálnak egymással. Ugyanakkor itt is megjelenik az a probléma, hogy amíg a városban vannak a fiatalok, addig lehet rájuk építeni, de ha elmennek továbbtanulni, akkor csak hétvégén érhetőek el. „A gördülékeny munkavégzés érdekében be kell látni, hogy nincs más lehetőség, mint legalább egy főállású munkatárs. Másként – ma már – nem boldogulunk.”

A BAKI 2008-ban közel hétmillió forinttal gazdálkodott. A bevétel jelentős részét a már többször emlegetett pult, azaz a büfé üzemeltetésének bérleti díja képezte. Az Ifjúsági Ház a saját havi bérleti díját és rezsiköltségét kizárólag ebből a bevételből tudja fedezni. Elenyésző rész, 5% a tagdíj, 10%-ot tesznek ki a különböző adományok és felajánlások, s a bevétel kb. 35%-a pályázati úton elnyert támogatás.

A művelődés terén ifjúsági szempontból - a vezetőség tagjainak véleménye szerint - jelenleg teljes leépülés tapasztalható: ifjúsági művelődés formálisan szinte nem is létezik. „Nekem az a benyomásom, hogy tudatos leépítés zajlik ezen a területen, melynek lényege: kiölni a kreativitást, a kezdeményezőkézséget a fiatalokból.” Megoldást a kielégítő pénzügyi erőforrások megléte mellett szerintük az jelenthet, ha hagyjuk a fiatalokat kibontakozni, ha olyan programok kezdeményezését és megvalósítását engedjük vagy segítjük, melyek valóban a fiatalokra irányulnak. „Nagyon örültem annak, hogy most egy olyan drogprevenációs pályázatot írtak ki, amely ott akarja, abban a környezetben kívánja megszólítani a fiatalokat, ahol ilyen előfordulhat. Mert ha én kiírom, hogy gyertek be, lesz egy jó kis előadás, akkor senki sem jön be, de ha már itt vannak a fiatalok, akkor könnyebb megszólítani őket az aktuális témában. Ezért választottuk ezt a formáját az egyesület működésének – ami egyébként rengeteg gonddal jár, mert vannak trehány fiatalok is, akik sok gondot okoznak, de ha nem ezt az utat választjuk, akkor nem érjük el soha őket. Ez a nehezebb út. Sokan mondták már nekünk, más szervezetek képviselői is, hogy „Milyen jó, hogy ti ezt megcsináltátok, de mi ilyet nem csinálnánk!” Lett volna lehetőségünk arra már a nyár folyamán, hogy megszüntessük ezt a hétvégi tevékenységet, és szociális intézménnyé váljunk, mert akkor jelentős összeg folyt volna be havonta. De mi azt mondtuk akkor, hogy: eláruljuk azokat, akikért létrehoztuk ezt a helyet? Nem, akkor inkább próbáljunk szembemenni az árral. Mert így holnap és holnapután is bejöhet ide egy fiatal, akinek eddig nem volt sikerélménye, de kitalál valamit, itt megvalósítja, és az emberek odamennek hozzá, és megköszönik, hogy ilyen jó dolgot alkotott. Nem lesz jobb tanuló, de lesz önbecsülése, elhiszi magáról, hogy tud tenni a saját közösségéért, és ezt be is bizonyítja, mert a munkájának kézzelfogható eredménye van. Nem válik eminens tanulóvá, igaz, de attól még lehet jó ember. Sőt...”

Okkal-Más-Okkal Ifjúsági Egyesület, Hajdúnánás*

Hajdúnánás Hajdú-Bihar megye negyedik legnagyobb városa Debrecen, Hajdúböszörmény és Hajdúszoboszló után, 18 500 fő lakja. Általános iskolái közül kettő folytat művészeti (zeneművészet, táncművészet, szín- és bábművészet, valamint képző- és iparművészet) oktatást, de van közöttük számítástechnikára szakosodott, illetve egyházi fenntartású református általános iskola is.

Régebben a középfokú oktatást három intézmény biztosította a településen. A Kőrösi Csoma Sándor Gimnázium és Szakközépiskolában emelt szintű angol és német nyelvtanulásra volt lehetőség, a szakközépiskolai rész pedig informatikai, gazdasági és gépszerelői szakokat indított. A Csiha Győző Általános-, Közép- és Szakképző Iskola mezőgazdasági, építőipari, közlekedési, szolgáltatóipari, faipari- és könnyűipari képesítések megszerzését biztosította. A harmadik középiskola az egyik művészeti általános iskolából nőtte ki magát; a Maklár Lajos Általános, Művészeti Iskola, Gimnázium és Pedagógiai Szakszolgálat a jó tanulmányi eredményű, tehetséges fiatalok gyűjtőhelye volt. Utóbbit megszüntették, előző kettőt összevonták, így jelenleg egy középiskola található a településen. Sok hajdúnánási fiatal tanul a közelben lévő városok (Debrecen, Nyíregyháza) középiskolaiban, de a hajdúnánási közép- és általános iskolák tanulóinak is jelentős részét adják a környező településekről, főleg falvakból bejáró tanulók.

A szabadidős tevékenységeket tekintve a hajdúnánási fiatalok több helyi szórakozóhely és klub szolgáltatásai közül választhatnak, melyek a különféle zenei stílusok mentén gyűjtik látogatóikat. A Kék Lajos Városi Művelődési Központ elsősorban táncanfolyamoknak ad helyet, a tehetséges fiatalokból egy táncstúdió is létrejött, ahol klasszikus tánc, balett és hastáncoktatás is zajlik. Emellett szalma- és gyöngyfűző szakkör működik itt, és a művelődési központ több civil szervezet tevékenységéhez nyújt segítséget. A helyi strand igényesen kiépült, sok

* Az anyag eredetije a *KÖZÉRT, a közösségi művelődés modellértékű színterei Északkelet-Magyarországon* c. kiadványban jelent meg, Hajdúnánás, Okkal-Más-Okkal Ifjúsági Egyesület, 2008., 142. o.

turistát vonz, de a helyiek is kedvelik termálvizét, úszómedencéjét. A „Keleti-part” a Keleti-főcsatorna partját jelenti, ahol a nyaralók mellett egyéni szervezésben lehetőség nyílik „Keleti-partyk” tartására, szalonnasütés, slambucfőzés, piknikezés formájában, amit előszeretettel ki is használnak a helyi fiatalok. A város saját kézilabda- és focicsapattal rendelkezik, a városi sportcsarnok sportolási lehetőséget biztosít a helyieknek, ez az edzések és mérkőzések helyszíne is.

Az általános és középiskolás korosztály az, aki jelen van a városban, tehát a mindennapi igényei formálhatják annak kulturális arculatát. A náluk idősebb korosztály elvándorlásának oka, hogy nem található felsőoktatási intézmény a településen. A Hajdúnánáson élő ifjak nagy része középiskolás, többségük valamely oktatási intézményhez kötődik, elenyésző részük dolgozik vagy éppen álláskereső munkanélküli.

Az Okkal-Más-Okkal Ifjúsági Egyesület a város egyik legaktívabb civil szervezete. Teleházat működtet, amely egyben ifjúsági információs pontként is működik. Mozit és filmklubot üzemeltet, régebben helyet biztosított egy helyi ifjúsági amatőr filmes csoportnak és táborokat szervezett. Ma csereprogramokban vesz részt, az ifjúság érdeklődésének megfelelő honlapokat üzemeltet. Az egyesülethez körülbelül 15-20 önkéntes fiatal kapcsolódik, akik biztos bázist jelentenek számára. Aktívan részt vesznek a filmklub, a mozi és más események, programok szervezésében, működtetésében.

Az egyesület 1998-ban jött létre egyetemista, főiskolás és dolgozó fiatalokból. Nemrég 10 éves születésnapját ünnepelte egy egyesületi disznótor keretében. Az alakulás apropója az ifjúságot érintő problémakör felszámolása volt. Megszűnt egy korábbi koncert-helyszín, így a koncertek szervezése is veszélybe került, ám arra az igény a településen megmaradt. Ekkor merült fel az a gondolat, hogy egy egyesületet kellene létrehozni, amely nemcsak koncerteket szervezhet, hanem sok más programot is megvalósíthat a kultúra és az ifjúsági munka területén. A fő probléma, ami az egyesület működésében, a vállalt feladatok elvégzésében nehézséget jelentett, hogy ebben az időszakban nem volt a programok megvalósításához megfelelő helyszín, közösségi vagy kulturális tér, így azok nagy része kikerült közterületre. Változás 2000-ben következett be, amikor megüresedett

a mozi épülete. Ekkor váltak meg az önkormányzat által amúgy sem támogatott Blues-kocsmá megvalósításának gondolatától.

Az Okkal-Más-Okkal Ifjúsági Egyesület a történelmének 10 éve alatt jelentős változásokon ment keresztül, több fejlődési szakaszt élt meg. Az első jelentős szakasz (1998-2000) a tanulásról szólt, arról, hogy miképpen tud a szervezet „lábra állni”. Meg kellett találni a lehetőségeket, meg kellett tanulni, mi is az a civil szervezet. Az útkeresés e szakasza akkor zárult le, amikor a mozi megüresedett épületéből ifjúsági házát lehetett és kellett formálni. A tanulás e második életszakaszban is alapvető jellemvonása maradt, hiszen hely az lett, pontosabban lett egy hely, amit viszont meg kellett tölteni élettel, működtetni kellett, megtartva annak mozi funkcióját. Pályázatokat kellett írni, kapcsolatok, közösséget építeni. 2003-ban újabb fordulat következett a teleház pályázat elnyerésével, ekkortól az egyesület nemcsak önmagának és a város fiataljainak szervezett programokat, hanem egy sokkal szélesebb rétegnek szolgáltatott, ami szintén újdonságként hatott. Mindez megannyi új ismeret és képesség elsajátítását igényelte.

Közben az igények egyre nőttek, és szerencsére a lehetőségek is. 2007-ben sikerpályára állt a szervezet, hiszen elérte, hogy az évekkel azelőtt megüresedett moziépület megtelt élettel, átalakult, felújítása kívül-belül megtörtént az egyesület elképzelései alapján. A munkálatok idején, 2005 és 2007 között a szolgáltatás – részben más helyen – továbbra is megmaradt. A felújítás európai uniós pályázatból valósult meg, végeredménye egy olyan új ifjúsági közösségi tér lett, melynek nemcsak létrehozása volt nagy feladat, de a későbbiekben történő fenntartása és működtetése is komoly erőfeszítéseket igényel. Az új épülethez köthető fejlődési szakasz pedig az önkormányzattal kötött feladat-ellátási szerződéssel is fémjelezhető, mely a mindennapok biztonságát is megteremtette egy érdekes közösségi művelődési kísérlethez.

A négy fejlődési szakasz mindegyikében fontos szerepet játszott a helyi politikai erőkhöz fűződő viszony, ám a szervezet többé-kevésbé kiegyensúlyozott módon mindig meg tudta szerezni a szükséges támogatásokat aktuális céljai megvalósításához. A jelen sikerét az mutatja, hogy naponta két-háromszáz em-

ber megfordul a házban, ügyet intéz, segítséget kér, különböző programokon vesz részt, programokat szervez magának – tehát a szolgáltatások hetente ezer-kétezer lakost érnek. Ez részben a teleháznak köszönhető, hiszen az rendkívül népszerű és sok emberhez eljut.

A 10 éves születésnap megünneplése önmagában is siker. A siker hátterében sok pozitív szemléletű és aktív egyén van, akik boldogulni szeretnének Hajdúnánáson, és ha valamit nem találnak meg a város kínálatában, akkor igyekeznek azt önmaguknak létrehozni. Az egyesület alapvető célja és feladata volt megkeresni és meg is találni azokat a hiányterületeket, amelyekre a városban senki nem talál megoldást. Azokon a területeken tudtak helyállni, amelyeket más nem vállalt fel sem a piaci, sem az állami szférában: ilyen volt a mozi, a teleház. De megkíséreltek olyan programokat is visszahozni, melyeknek voltak hagyományai a településen, de azok valami miatt megszűntek, kikoptak az eseménytárból. Ilyenek voltak a középiskolások 12 órás vetélkedője, a táborok. Ezeket felélesztették, majd önjáróvá tették a helyi pedagógusok közreműködésével.

Nemcsak az ifjúságot, de a felnőtt lakosságot is eléri olyan szolgáltatásokkal, melyek hasznosak, időt és pénzt spórolnak meg az embereknek. Sok közüzemi szolgáltató eltűnt a városból, megszűntek az ügyfélszolgálati irodák, így az ügyintézés nehézkesebbé vált, és megfelelő információ hiányában többszöri utazást igényel. A megfelelő információk egyesület általi összegyűjtése viszont nagy segítséget jelent a városban élőknek.

A tíz év alatt mindig volt olyan céljuk, amely adott pillanatban az egyesületben dolgozó és körülötte tevékenykedő kreatív embereket együtt dolgozásra és együtt gondolkodásra készítette. Ennek következtében számos kis közösség jött létre az egyesület mentén. A siker sok munkával járt, amihez hozzátartozott a konfliktusok felvállalása is. A konfliktusok ellenére a helyi társadalom tagjai, a képviselő-testület, a helyi vállalkozók és intézmények is támogatták az egyesület tevékenységét, amely nagy figyelmet szentel annak, hogy a jogszabályi háttérnek és feltételeknek mindig megfeleljen, és így szervesen illeszkedjen a település vérkeringésébe.

A feladat-ellátási szerződésnek köszönhetően lehetőség van a feladatokra és nem a napi túlélésért való küzdelemre koncentrálni. Az, hogy az egyesület gazdasági helyzete kiegyensúlyozott, részben ennek köszönhető, részben pedig annak, hogy jól meg tudta becsülni a költségeket, melyekhez megfelelő mennyiségű – igaz sok apró – pályázati forrást tudott előteremteni. A több, de kisebb forrásokra támaszkodás nem tűnt jó stratégiának, hiszen szétaprózta az energiákat, több munkát jelentett a pályázatírás, a kapcsolattartás, a kommunikáció, a szervezés és az elszámolás is, ami a feladatok megvalósításától vette el az erőforrást. A tapasztalat azt mutatja, hogy hét-nyolc tevékenységet kell egyszerre koordinálni ahhoz, hogy legyen belőle bevétel is, ami próbára teszi a rendelkezésre álló munkaerőt. A nagyobb források megszerzése tehát hatékonyabb, mert egyrészt automatizmus vihető a későbbi forrásszerzésbe is, másrészt nem terheli túl a rendelkezésre álló kollegákat. A humán erőforrás pedig olyan kincs, amivel jól kell gazdálkodni, hiszen az a korosztály, amely működtetni képes a szervezetet, átmeneti életszakaszát éli, utat és helyet keres magának, a lehetőségekhez alkalmazkodik. Ennek következménye, hogy a diplomás fiatalok közül sokan elmennek a városból. A szervezet erre nem készült fel, utánpótlásgondjai vannak, noha Szombathelyről, Budapestről, sőt Dániából és Angliából is épül a kapcsolatháló, ami szükséges, de nem elég a működéshez.

Tovább nehezíti a helyzetet, hogy a helyi ifjúságot célzó stratégia részeként elsősorban a gyerek-korosztállyal kezdtek el foglalkozni, kevesebb energia jut a középiskolás korosztályra, amely rövid- vagy középtávon utánpótlást jelenthetne. Ahogy a településen végzett ifjúsági felmérés eredményei is mutatták, ez a korosztály nehezen vonható be, nehezen mozdítható ki saját világából, inkább a kocsmát választja közösségi térnek. Az Ifjúsági Ház nem akarja, és nem is fogja helyettesíteni a helyi társadalomnak ezt a közösségi terét, alapvető célja, hogy alternatívát biztosítson. A következő lépés tehát a középiskolás korosztály elérése és bevonása, maga a felmérés is ezt a célt szolgálta.

Jelenleg 10–12 fiatalra számítanak heti szinten, de több olyan program van, ahol külső segítséget is igénybe vesznek, ekkor a jól felépített kapcsolatrendszert használják és ápolják is egyben. Négy főállású alkalmazott dolgozik

náluk napi nyolc órában, közülük ketten a teleház működéséért felelnek, egy alkalmazott a programok szervezéséért felel, és van egy összefogó koordinátor, akinek a kapcsolatépítés, a forrásszerzés, a pofonok és a dicsérek felvétele a feladata. A kapcsolatok építése érdekében az egyesület képviselői rendszeresen szerepelnek szakmai konferenciákon, ennek eredményeképpen elmondható, hogy a tevékenységüket jól ismerik az országban. A szakmai közegben jól kommunikálnak, ez helyi szinten nehezebb, bár minden helyi médiumot használnak, közösségi oldalakon megjelennek, saját weboldallal rendelkeznek. Plakátokon, kiadványokon, a városi intézmények képviselőin keresztül igyekeznek eljuttatni az információkat a lakossághoz. Helyi szinten a leghatékonyabb eszköz a személyes kapcsolat.

A szervezet krédója szerint a közösségi művelődés nem egyenlő a magas szintű műveltség megszerzésével. A település életképességéhez helyi kommunikáció, kapcsolatok és terek kellene, amelyek hozzá tudnak járulni az emberek fejlődéséhez. „Ha kell, odaadjuk a kulcsot, és a használók majd tudják, mit kell csinálni” – vallják. „A felülről irányított ságot kell megszüntetni, alternatívát kell kínálni, és azokat a beépített fékeket lazítani, melyek költségessé teszik ennek a szférának a működését.” A szervezet vezetőjének véleménye szerint a kisebb települések ezt meg tudják valósítani, hiszen a költséghatékonyság hívta életre ezt a modellt, s ha ez működőképes, akkor a nagyobb városokban is be fog következni a váltás.

Annak ellenére, hogy a földrajzi környezet előnyeiből hasznót is húzhatna a város lakossága (hiszen három nagyváros van 50–60 km-es közelségben, ahol magasan kvalifikált emberek is találhatnak munkát), azt nem használják ki. A város lakosai nem mobilak, nem szeretnek utazni, „röghöz kötöttek”. Ez persze feladatot jelenthet az egyesület aktivistáinak, hiszen a kereslet és az érdeklődés folyamatos maradhat ajánlataikra. Ha a humán erőforráshiányból adódó problémákat le tudják küzdeni, és ha kreatív szemléletmódjukat, alkalmazkodóképességüket megtartják, az Okkal-Más-Okkal Ifjúsági Egyesület által működtetett Ifjúsági Ház hosszú életű lesz.

Osztályközösség-fejlesztés Komáromban*

Az iskolákban a tananyag elsajátítása mellett egyre kevesebb idő jut a fiatalok közösségeinek ápolására, a hagyományos osztályközösségek megteremtésére és összefogására. Az osztályfőnökök is fáradtak, nehezen tudnak egy-egy osztályközösséget megalapozó kirándulást, közös programot, ezáltal olyan közös élményt gerjeszteni, ami alapja és meghatározója lehet annak a közösségiségnek, amire a fiatalok többsége vágyik. Az egymást jól ismerő, megértő és toleráns osztályokban könnyebben folyik a napi munka, zökkenőmentesebb a tanítás is.

A közösségben való aktív részvétel leginkább gyermek- és fiatalkorban fontos. Vannak azonban olyan (hátrányos) helyzetek, ahol az otthoni és az iskolai közösségek sem tudnak a célkorosztály számára több közösséget biztosítani. Sem táborokban, sem délutáni elfoglaltságot jelentő szakkörökön, foglalkozásokon, csoportokban való részvételre nem ösztönzik a gyermekeket, serdülőket, fiatalokat. Erre próbált megoldást kínálni az „Összehozó” programunk: olyan módszert és eszközöket kerestünk a fejlesztésre, amelyek a hétköznapi életszíntről kiszakítva, de a mindennapos élethelyzethez hasonló szituációban, a saját közösségeikben fejleszthetik a benne részt vevőket.

Az egyesületünk működési helyéül szolgáló *Mag-Házban* tréningeket hirdettünk az általános és középiskolai osztályoknak. A városban működő intézmények mindegyikében egy-egy programot kívántunk megvalósítani, mely teljes egészében szervezetünk felajánlása volt. A pályázatra azonban csak 3 osztály jelentkezett 3 különböző intézményből. A jelentkező osztályok mindegyike középiskolai korosztályú, jelenleg 10. évfolyamosak. A velük folytatott kísérleti modell-program leírása és tapasztalatai olvashatók az alábbiakban.

* www.elletteregyesulet.hu

Pályáztatás

A jelentkező osztályok írásban bemutatkoztak, illetve megfogalmazták a programhoz kapcsolódó motivációjukat. Ezt két osztálytól (a Jókai és az Alapy iskolából) kaptuk meg, a harmadik (a Kempelen) csupán szóbeli jelentkezéssel kapcsolódott be a folyamatba.

Ízelítő a pályázatokból:

- „Az osztályba jelenleg 32-en járnak plusz az osztályfőnök, de a 32-ből 1 magántanuló, tehát ő rá nem vonatkozik, amit írok. Lányok és fiúk járnak az osztályba, de a fiúk vannak többen. Az osztályban nagy az összetartás, de csak ha valaki rosszat csinált, ami őszintén szólva elég gyakran megesik. Ilyenkor hallgat mindenki még akkor is, ha az egész osztályt büntetik emiatt. Az órákon elég rosszak vagyunk. Nem sokan figyelnek oda, a legtöbben beszélgetnek, vagy egyéb elfoglaltságot találnak maguknak. Aki éppen nem következő beszéláson gondolkodik, az fekszik a padon, vagy éppen a pad alatt eszik”. (Dávid, tanuló)
- „.... Sajnos nekem úgy tűnik, hogy diákjaim számára nem igazán fontos a közösség, nem tudják, miért jó a tagjának lenni. Alig várják, hogy kicsengessenek az utolsó óráról, és máris rohannak ki az iskolakapun, ki merre lát. Az igazsághoz hozzátartozik, hogy az iskolában nincsenek tanítási időn túli programok, rendezvények, szakkörök, ahol a gyerekek jobban megismerhetnék egymást, és barátságot köthetnének. Egyszerűen nem érzik, hogy az iskolához tartoznak. Ha pedig néha adódik lehetőség valami másra is a tanuláson kívül, egyből tiltakoznak, és keresik a kifogásokat, hogy miért nem akarnak részt venni. Én azért is örülnék, ha lenne lehetőség együtt lenni a gyerekekkel a tanórákon kívül is, mert én is sokkal jobban megismerhetném őket. Már tízedikesek, és mégis van, akiről még mindig alig tudok valamit. A heti egy osztályfőnöki óra vajmi kevés lehetőséget ad a beszélgetésre. Úgy érzem, hogy az általános ellenállás és tiltakozás a jellemző az osztályra mos-

tanában mindennel és mindenkivel szemben. Azt hiszem, diákjaim most kezdenek igazán kamaszodni... Épp ezért gondolom azt, hogy egy külső személy tanácsait, ötleteit, iránymutatását, aki nem dorgálja őket, mint a szülők és a tanárok, talán jobban elfogadják. S ha mindez játékosan, az ő nyelvükön, a megszokottól eltérő környezetben történik, a siker talán még nagyobb, s az eredmény tartósabb lesz”. (osztályfőnök)

- „A Gimnázium 10. C osztályába negyven diák tanul (15 fiú, 25 lány). A belügi rendészeti, az informatikai csoport mellet, az általános, normál gimnazisták is helyet kaptak közösségben. Kollégistáim és a komáromiak száma is 10-10, a többi diák a környező településekről jár nap, mint nap az iskolánkba. Ekkora létszám mellet, ilyen különböző érdeklődésű és más-más értékrenddel rendelkező gyermekeknél igazán nehéz jó osztályközösséget alakítani. Sajnos akaratlanul is „klikkek” alakulnak ki, és vannak, akik között még a beszélő viszony is hiányzik (vagy nem ismerik egymást egyáltalán, vagy korábbi összetűzések miatt ellenséges a viszonyuk). Az osztályfőnök próbálkozásait csak részben koronázza siker. Az osztályfőnöki, és az iskolában szervezett „csoporthéziót”, önismeretet, és egymás megismerését célzó gyakorlatok után sem változott pozitívan az osztálykép. ... Lehet, hogy a gimnázium egyik fő célja az, hogy sikeresen felkészítsen az egyetemi felvételekre, de talán még fontosabb feladata az, hogy minden tekintetben embereket neveljen. Az osztályfőnöknek közös programokkal, együttlétekekkel (és ezzel párhuzamosan közös élményekkel) van lehetősége arra, hogy változtasson a diákok hozzáállásán; és ha ehhez szakemberek segítségét is igénybe veheti, talán könnyebb lesz a céljait elérni.” (osztályfőnök)

Előkészítés

Csoportonként 1–1 osztályfőnöki órát terveztünk az általános programbemutató, a programban való részvétel feltételrendszerének meghatározása céljából. A részletes programterv ismertetése magában foglalta a fejlesztési tematika ismertetését is. A tervezett előlátogatásra csupán egyetlen (Alapy) osztályba jutottunk be, a másik két (Kempelen, Jókai) osztállyal a képzés napján találkoztunk első alkalommal. A folyamat során tapasztaltak alapján nem tartom fontosnak a képzés előtti találkozás beiktatását. A folyamat kezdése valamennyi osztályban hasonlóan zajlott, függetlenül attól, hogy voltunk-e megelőző találkozón vagy sem.

Ifjúsági közösségi képzés

A képzés során két összefüggő nap keretén belül került sor a fejlesztő munkára, amely természetesen az önismeretre, a csoportkohézióra és a közös tevékenységre fókuszált. Magát a tréninget három különböző módon valósítottuk meg.

A kempelenesek első napját az iskolában, az osztálytermükben bonyolítottuk le. A második napon a fiatalok már csak csekély létszámmal jöttek ki Monostorra (Komárom falusias városrészére, ahol az egyesület ifjúsági háza, a Mag-Ház található – *a szerk.*). A jókaisok a képzés mindkét napját a monostori művelődési házban töltötték, alig volt hiányzó, végig nagy létszámmal voltak jelen. Az alapsok is a helyi művelődési házba jöttek, azonban az osztály egy része az ifjúsági házban töltötte az éjszakát. A második napra kevesen jöttek vissza.

A képzési napok során felmerült fejlesztői dilemma az osztályok magas létszáma. A két nap során igyekeztünk ugyan kiscsoportos foglalkozásokat, gyakorlatokat beilleszteni, azonban egy osztályközösséget fejleszteni „klikkekben” nem lehet. Így a képzés nagy része közösen, teljes létszámmal zajlott, melyben maguk az osztályfőnökök is aktív résztvevőkké váltak. A fejlesztő munkája, leterheltsége és felelőssége is kiemelt hangsúlyt kapott ekkora (32–37 fős) csoport esetében.

Értékelés

A folyamat során többféle értékelési módot próbáltunk ki. A játékokat, feladatokat követően értékeltük a folyamatot. Ez a kis létszámú közösségekben működött, leginkább a kampelenesek körében volt népszerű és követhető. A két nap során zárásként iktattuk be az értékelést, melyet két osztályban tudtunk megvalósítani. A kampelenesek már rutinos értékelőként végezték a feladatot, az alapysok pedig elfogadóként, együttműködőként. Sajnos a jókaisoknál nem történt értékelés. A folyamatértékelést az osztály magas létszáma, a lezáró értékelést pedig az időkorlát (buszhoz való igazodás) akadályozta meg.

Ízelítő az értékelésekből:

Mit gondolsz a mai napról?

- Nincs iskola, ezért király.
- Jó, mert azokat is megismerem, akikkel eddig nem tudtam kialakítani szorosabb kapcsolatot.
- Nem ilyenre számítottam.
- Jobb is lehetne.
- Vicces, szórakoztató, nem olyan elviselhetetlen, mint amilyennek képzeltem.
- Érdekes, vicces, tanulságos, jobb, mint a sulis.
- Nagyon zavar, hogy néhányan nem veszik komolyan és tönkreteszik a többiek jókedvét.
- Szerintem egész jó, ahhoz képest amilyennek hittem.
- Inkább aludnék otthon.
- Jó, hogy ma itt vagyok, mert sokat megtudok azokról az emberekről, akikkel nap, mint nap találkozok.
- El sem hiszem, hogy ma nem lógtam el az iskolából.

Utánkövetés

Csoportonként 2–2 osztályfőnöki órát terveztünk a fejlesztési folyamat nyomon követése érdekében. A folyamatban részt vevő osztályok írásban értékelték, illetve megfogalmazták a program során szerzett tapasztalataikat, ismereteiket és érzéseiket. A kempelenesekhez nem jutottunk el első alkalommal, így az osztályfőnök értékelt helyettünk. Az órán elhangzottak és a képzés élményei írásos beszámolók formájában kerültek hozzánk.

Ezt a találkozást egy héttel a foglalkozás utánra terveztük. Itt még nagyrészt pozitív és építő visszajelzéseket kaptunk. A második alkalom már sikeres találkozás volt az osztállyal, de a visszajelzések minősége és mennyisége is változott. Már csak kevesen fogalmaztak bizakodóan, a többség csalódottságának adott hangot.

Ízelítő az utánkövetésből:

- „Összességben az egész osztály negatívan állt hozzá a tréninghez. Az első nap délelőttje rosszabb volt, mintha suliban lettünk volna. Az első feladat plakátkészítés volt, de ez nem tetszett az osztály nagy részének. Ennek fő oka az volt, hogy nem találtunk olyan képekkel, amik tetszettek volna. Pár ember hazavágta a hangulatót és ezért a délelőtt nyűgösen, unalmasan telt. A délután folyamán elmentek a közösségbontók, és ezután javult a légkör. Délután már mindenki jól érezte magát, kicsit felszabadultabbak lettünk. Estefelé néhány kisebb csoportra bomlottunk, mindenki megtalálta azt, amivel el tudta foglalni magát. Az éjszaka folyamán jobban megismertük egymást, mert mindenki egy kicsit más oldaláról mutatkozott meg, és olyan osztálytársakkal is beszélgetünk, akikkel idáig nem, vagy csak keveset. ... Összegezve a véleményünket, tartalmasnak ítéljük a hétvégét, bár a program lehetett volna legalább háromnapos, Jó lett volna, ha kettő napot kint aludhattunk volna Monostoron, mert a második napon többen maradtak volna, és még nagyobb összhang alakult volna ki. Meglátásunk szerint van esély a folytatásra, és jó lenne, ha legalább félévente ismétlődne a tréning...”
(Ádám, Dávid, Péter és Timi)

- „Számomra is sok tanulással járt ez a két nap. Azon kívül, hogy én is jobban megismertem az osztályomat, a játék során egy idő után akaratlanul is a gyerekek kimutatták egymás iránt érzett rokon- vagy ellenszenvüket. Láthatóvá vált az is, hogy ki az, akinek a véleménye számít, és ki után indul a 'csorda'. Ki az, aki a közösség peremére került; ki az, aki nem tud veszíteni; (játszani sem a szabályok betartásával), és ki az, aki arra sem vette a fáradságot, hogy együtt töltsünk el egy szűk hétvégét. A diákok igen vegyes érzelmekkel indultak Monostorra. A nagy többség kellemesen csalódott, és remekül érezte magát. Úgy értékelték, hogy jó volt egymásról olyan dolgokat is megtudni, melyek a hétköznapiakban nem lennének beszédtemák, és mégis fontosak. Azoknak a diákoknak is meg kellett nyilatkozniuk, akikkel csak néhány szót váltott az osztály egy része. ... Jelentős, az osztályközösséget nagyban befolyásoló változás nem tapasztaltam, a foglalkozások csak akkor érnének el célt, ha lenne folytatása is a játékoknak.” (osztályfőnök)
- „A fejlesztő program eredménye főleg az, hogy a hétköznapi zárkózott személyiségeit láthattam újra mosolygó gyermekként. Tagadhatatlanul újdonságot sikerült hozni az osztály életébe, sajnos csak két napig. Ha szakmai szemmel értékelni kellene a két nap hatásait, felemás érzések kavarnak bennem. Néhány nap elteltével még érzékelhető volt a jó hangulat az osztály életében. A számtalan élménybeszámoló hallatán jó érzés töltött el. Végre olyan diákok is megnyílhattak, akik eddig megbújtak a hétköznapi problémái közepette. Sajnos így több mint egy hónap elteltével már negatívumok is jelentkeztek, de úgy érzem, ez természetes, hiszen senki sem garantálhatta, hogy ettől a két naptól minden meseszerűvé változik majd az osztály életében. ... Ennek ellenére az összkép pozitív és továbbra is elszántan hiszem, a hasonló programokkal tovább erősödhet az osztály kohéziója. További fontos feladat, hogy ezekbe a közösségfejlesztő programokba minden diákot sikerüljön bevonni, és aktívvá tenni. Talán a hosszabb idő eltelte mondatja velem, a program akkor lesz igazán sikeres, ha időről időre beépítésre kerül az osztályfőnöki tevékenységbe.” (osztályfőnök)

- „Nekem nagyon tetszett a program. Jól összekovácsolta az osztályt, aki itt volt valamelyik napon, az szerintem élvezte a játékos feladatok sokaságát és közelebb hozta egymáshoz az ott lévőköt. Sokat tudtam meg az osztálytársaimról, közelebbi barátságba kerültem velük. Bár a második napon rossz volt az idő, így nem tudtunk kimenni a szabadba, de bent a házban is jól elszórakoztam. Úgy érzem, hogy akik eddig csak haverok voltak és közelebbi kapcsolatban nem voltunk egymással, ők már nem csak haverok, hanem már barátaim. Használt ez a két nap az osztálynak, mert akik csak elmentek egy évig egymás mellett úgy, hogy csak köszöntek, ők is már el tudnak beszélgetni egymással, sok közös témájuk van. Szóval nagyon jó volt és én elmennék még egyszer, ha lehetséges lenne.” (Gábor)
- „Nekem nagyon tetszett a program, amíg ott voltam, de hazamentem, amit már megbántam. Látva a képeket nagyon-nagyon megbántam.” (Rómeó)

Zárókonferencia

A zárókonferenciát a Komáromi Napok keretein belül szervezzük, ahol bemutatjuk a program során készített filmet és egy kiadványt, melyek szintén letölthetőek a honlapunkról. A konferencia szervezését és lebonyolítását a programban részt vevő osztályok tanulói végzik segítségünkkel. A konferencia célja az „Összehozó” program jövőjének megfogalmazása.

Itt tartunk most. Hogyan tovább? Ez még megválaszolatlan. Mindenesetre gyakorlott ifjúsági trénerként számos új tapasztalattal gazdagított engem is ez a folyamat. Remélem, hogy legalább e 3 osztály közösségének sikerült valami pluszt hozni a mindennapjaiba. A kempelenes osztály meghívott az év végi kirándulásukra. Megkérték osztályfőnöküket, hogy ne hagyományos kirándulást tervezzenek, hanem egy ilyen kötetlenebb, játszósabb, egymást még jobban megismerőbb, tréninges lazulást. Az osztályfőnök elfogadta a javaslatot, és június elején közös felfedező útra indulunk Kunbábonyba. De ez már egy másik történet.

Irodalom

- Szemponatok és segédanyagok „A kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről” szóló 1997. évi CXL. törvény önkormányzati közművelődési feladatainak végrehajtásához, Budapest, NKÖM, 2000. 226. o.
- Horkai Anita, Varga Ilona, Szabó István: A fiatalok mindenre fogékonyak, csak kezdeményezni kell. Ifjúsági helyzetkép Hajdúnánáson 2005-2006, Ifjúsági Szemle, 2007 tavaszi szám, 112-123. o.
- Felnőttképzés és közösségfejlesztés Borsod-Abaúj-Zemplén megye négy kistérségében. Miskolc, BAZ megyei Közművelődési és Idegenforgalmi Intézet, 2007. 90. o.
- Varga Tamás, Vercseg Ilona: Település, közösség, fejlesztés. Tapasztalataink a társadalmi-kulturális fejlesztésről., Budapest, Országos Közművelődési Központ, 1991. 193. o.
- Beke Pál, Kovács Flórián: Ajánlások a községi és kisvárosi településfejlesztési koncepciók készítéséhez. Budapest, BM Kiadó, 1995. 59. o., (Településfejlesztési Füzetek 14. szám)
- Beke Pál, Deme Tamás (szerk.): A szabadművelődéstől a közösségi művelődésig. Tanulmánygyűjtemény, Budapest, Széphalom Könyvműhely, 2003. 399. o.
- Beke Pál: Közjogi kiskaté (gyermekönkormányzatoknak). Budapest, Közösségszolgálat Alapítvány, 1998. 111. o.
- Biddle, W. W., Biddle, L. J.: A közösségfejlesztési folyamat. Budapest, Országos Közművelődési Központ, 1988. 269. o.
- Solymosi Judit (szerk.): Egyesületi művelődési otthonok Franciaországban. Budapest, Közösségfejlesztők Egyesülete, 1993. 35. o.
- Farkas Péter: Egymásba kapaszkodva. Település és közösségfejlesztés a globalizáció korában. Budapest, L'Harmattan, 2005. 197. o.
- Slézia Gabriella (szerk.): Fiatalok az utcán. Tanulmányok a városi fiatalok utcai csoportjait elérni kívánó közművelődésről 1998–2000. Budapest, Budapesti Művelődési Központ, 2001. 137. o.

- Gergely Attila: Intézmények építése a helyi közösségekben. Budapest, Közösségfejlesztők Egyesülete, 1991. 68. o.
- Vass Andrea (szerk.): Gyermek és ifjúsági önkormányzatok. Budapest, Ifjúsági és Sportminisztérium, 2001. 160. o.
- Kleisz Teréz: A közösségfejlesztés európai trendjei. In: Csefkó F., Horváth Cs. (szerk.): Magyar és európai civil társadalom. Pécs, 1999.
- Közösségfejlesztés. A Kultúra és Közösség különszáma, 1991/4. 132. o.
- Közösségi munka (elmélet és gyakorlat külföldön). Budapest, Közösségfejlesztők Egyesülete, 1993. 188. o.
- McConnell, Charlie: A közösségfejlesztés támogatása Európában. Budapest, Közösségfejlesztők Egyesülete, 1992. 47. o.
- Perlman, R., Gurin, A.: Közösségszervezés és társadalmi tervezés. Budapest, Közösségfejlesztők Egyesülete, 1993. 138. o.
- Trencsényi Imre: Utazás demokráciába. Parola, 1993/4. 1–3. o.
- Varga A. Tamás, Vercseg Ilona: Közösségfejlesztés. Budapest, Magyar Művelődési Intézet, 2001. 277. o.
- Miklóssy Endre: Területi tervezés az államalapítástól napjainkig. Budapest, Agroinform Kiadó, 2004.
- Szín 2001. decemberi (6/6) száma
- Limbos, E.: Kulturális és szabadidős csoportok animálása. Szerk.: Varga A. Tamás. Budapest Népművelési Intézet, 1985. 192. o.
- Beke Pál: Mindannyiunk művelődési otthona. Civil Szemle, 2005/2. szám, 13-30. o.
- Beke Pál: Mindannyiunk művelődési otthona. Közösségi művelődési szöveggyűjtemény. Pomáz, 2005., Kráter, 288. o.
- Beke Pál: Elszalasztott lehetőség. Tűnődés a közösségi művelődés elmaradt megújulásáról. Új Ifjúsági Szemle, 2006/2. szám, 21-28. o.
- Beke Pál: A közösségfejlesztés sárospataki lehetőségei. Zempléni Múzsza, 2007. tavasz, 19-34. o.
- Parola, a közösségfejlesztés folyóirata.
- www.szabadmuvelodes.hu

Elméleti bevezető

Részvétel

A fiatalok részvétele a közösség ügyeiben egy lehetőség, hogy teljes életet éljenek ott, ahol laknak vagy lakni szeretnének. Ez alapvető feltétel, ha aktív szerepet kívánnak játszani a társadalmi változásokban. Segítséget nyújt a társadalomba való beilleszkedésükhöz, elősegíti a változtatás igényét, a felelős gondolkodást, a megoldások keresését. A döntéshozók és szakemberek (politikuskok, köztisztviselők, ifjúságsegítők, tanárok, szülők) feladata megteremteni a feltételeket ahhoz, hogy a fiatalok részt vállalhassanak az őket érintő döntésekben oly módon, ahogyan ők szeretnének és nem úgy, ahogy a döntéshozók elvárják tőlük.

A mai világ teljesítmény-központúságával, magas követelményrendszerével szemben sokszor bizonytalan a természetes és mesterséges támaszok köre, azaz a család, az iskola, a település, a baráti közösség, az intézmények és a munkahely nem biztosít elég erős háttérrel. Fokozatosan, nehézségek árán alakulnak ki az új, autonóm és intézményes, a polgári társadalmaknak megfelelő formák, módszerek és szervezetek, amelyek képesek megteremteni azt a közeget, amelyben a fiatalok kibontakozhatnak mint a közösség erőforrása, a megoldások és a fejlődés elősegítői.

A ma meghozott döntések, történések meghatározzák a fiatalok jövőjét, az ő életüket befolyásolják. Olyan feltételrendszert kell teremteni, működtetni és fejleszteni, amelyben a fiatal korosztály megismerheti, gyakorolhatja és alkalmazhatja környezete aktív befolyásolásának módszereit, és elősegíti sajátos érdekei és értékei érvényre jutását. A fiataloknak nem arra van szükségük, hogy mások képviseljék érdekeiket, mások oldják meg helyettük a problémáikat, sokkal inkább arra, hogy önszerveződési lehetőségek birtokába jussanak.

Ennek érdekében meg kell erősíteni minden olyan formát helyi, térségi, regionális, országos és európai szinten, amely a fiatalok értékeinek, érdekeinek, elképzeléseinek teret adhat, legyen az bármilyen építő jellegű, demokratikus együttműködési, közösségi forma.

Az európai közpolitikákban a '90-es években megjelentek az ifjúság társadalmi részvételét elősegítő intézkedések, és attól kezdve folyamatosan fejlesztik

tartalmukat, szélesítik hatókörüket. A helyi szintű részvétél értelmezhető és valósítható meg a legkönnyebben, és ahogy haladunk a magasabb szintű együttműködések felé, egyre összetettebb, sokrétűbb a részvétel feltételeinek megteremtése.

Az Európa Tanács 237. számon 1992-ben fogadta el az *Európai charta a fiatalok részvételéről a helyi közösségek és régiók életében* című határozatot, amely a fentiek értelmében megalapozta a részvételről szóló szakpolitikai diskurzust. A charta kitér több ágazati politikára, és olyan ajánlásokat fogalmaz meg, amelyeket helyi és regionális szinten értelmezhetnek és hajthatnak végre önkormányzatok és civil szervezetek. A részletes határozat magyar nyelven letölthető a Mobilitás honlapjáról.

Az Európai Unióban 2001-ben az Európai Bizottság kiadta a fehér könyvet az ifjúságpolitikáról, amely négy fő pillért határozott meg az ifjúságpolitikában: ifjúsági információ, fiatalok részvétele, önkéntesség és a fiatalok megértése. Az egyik a fiatalok részvétele. E tekintetben arra ösztönzi a tagállamokat, hogy teremtsék meg a helyi részvétel feltételeit, és elkötelezi magát amellett, hogy európai szintű konzultációs rendszert dolgoz ki. Ez lesz később a fiatalokkal folytatott *strukturált párbeszéd*, amelyet az Európai Bizottság 2007-től folyamatosan vezet be. Az Európai Bizottság által 2009-ben kidolgozott európai ifjúságstratégiát az Európai Unió Tanácsa 2009 év végén megerősítette. Az EU ifjúsági stratégiája – befektetés és az érvényesülés elősegítése című dokumentum 8 évre meghatározza a célokat és a szakpolitikai együttműködés cselekvési területeit.

„*Európa jövője az ifjúságán múlik.*” – olvashatjuk ebben a stratégiában, amelynek egyik átfogó célkitűzése a „*lehetőségekhez való hozzáférés javítása és az összes fiatal teljes társadalmi részvétele*”.* A 2009-ben elfogadott 8 cselekvési terület egyike a „Részvétel” (5. cselekvési terület): „... az ifjúsági korosztályok részvételének erősítése a helyi közösségek civil életében és a képviselői demokráciá-

* A stratégia három átfogó célt jelöl meg: esélyteremtés az ifjúság számára az oktatás és a foglalkoztatás terén; a lehetőségekhez való hozzáférés javítása és az ifjúsági korosztályok összes tagjának teljes társadalmi részvétele; a kölcsönös szolidaritás erősítése a társadalom és az ifjúsági korosztályok között.

ban, az ifjúsági szervezetek és „részvételtanulás” különféle formáinak támogatása, a nem szervezett ifjúság részvételének támogatása és minőségi információs szolgáltatások nyújtása”.*

Ezen célok elérése érdekében a fiatalokat fel kell készíteni arra, hogy aktív résztvevőként alakítsák életüket – a civil és politikai demokráciát, az e-demokráciát – , megismerjék az őket érintő lehetőségeket, jogait, kötelességeiket saját maguk, környezetük és társaik iránt, aktív cselekvő állampolgárként találják meg helyüket a demokratikus társadalomban.

Az európai kormányzásról szóló bizottsági fehér könyv szerint „*az Európai Unió (EU) döntéshozó mechanizmusát nyitottá kell tenni azok számára, akikre ezek a döntések hatással lesznek, és ebbe a fiatalok is beletartoznak.*”

A 2009 októberében a magyar Országgyűlésben nagy többséggel, szinte konszenzussal elfogadott 15 éves Nemzeti Ifjúsági Stratégia céljainak egyike szintén a fiatalok részvételének elősegítése.

* EURÓPAI KÖZÖSSÉGEK BIZOTTSÁGA, Az EU ifjúsági stratégiája – befektetés és az érvényesülés elősegítése. Megújított nyílt koordinációs módszer a fiatalok előtt álló kihívások és lehetőségek, kezelésére, Brüsszel, 2009. 04. 27. 9. oldal, In: www.mobilitas.hu

Demokrácia

A demokrácia szó az ógörög *δημοκρατία* (demokratia) szóból származik, jelentése a nép uralma. A demokrácia egy olyan megvalósíthatatlan eszme, amelyre törekszünk, tudjuk, hogy soha nem valósul meg tökéletesen, de mindent elkövetünk azért, hogy közelebb kerüljünk hozzá – mert történelmi tapasztalatokból tudjuk, hogy minden más megközelítés téves és végzetes. A demokrácia a mindennapjainkat koordináló intézményrendszert, szabályokat, törvényeket és normákat jelent, amelyekre mi magunk is hatással lehetünk, amelyekbe beszólhatunk közvetett és közvetlen módon. A demokrácia jelen van (vagy hiányzik) a családban, iskolában, baráti társaságokban, munkahelyen. Jogokkal és kötelességekkel jár. A demokrácia egy összetett tanulási folyamat, amelynek gyermekkortól az időskorig részesévé kell válnunk.

Az európai diskurzusban megkülönböztetünk képviseleti és részvételi demokráciát. A képviseleti demokrácia jelenlegi politikai berendezkedésünk alapját képezi a földrajzi Európa legtöbb országában. Tudjuk róla, hogy hibásan működik és torzít, vagyis a képviselőnek választott személyek ellenőrizhetetlenné válnak, pártosodnak, és egyéni, valamint csoportos érdekeik határozzák meg döntéseiket. A részvételi demokrácia, amely a képviseleti demokráciát egyenlőre csak kiegészíti, ehhez képest jobban érvényesíti az egyes egyén, kisebb csoportok, közösségek érdekeit, képes arra, hogy a polgárok nagy számban részt vegyenek helyi környezetük, közösségük alakításában. Ehhez ad kereteket a civil társadalom, az internet adta lehetőségek és a szubszidiaritás elve (a döntések ott szülessenek, ahol a legtöbbet tudnak annak körülményeiről, vagyis minél inkább helyben). A részvételi demokrácia az egyén motiváltságát és tenni akarását helyezi előtérbe.

Még a jóléti államokban is felmerül a kérdés, hogy mennyire demokratikus a demokráciánk és biztosítja-e az esélyegyenlőséget és az aktív részvétel lehetőségeit.

Számos országban okoz problémát a „demokratikus deficit” mélyülése, az igazán demokratikus intézményrendszer és az alkalmazott jó módszerek hiánya.

A posztoszocialista vagy posztkommunista országok állampolgárai sok esetben kizárólag az államtól várják el, hogy a kisebb csoportok és közösségek vagy akár az egyének gondjait megoldja anélkül, hogy ők mint állampolgárok hozzájárulnának jólétük formálódásához. Az önkéntesség és a civil társadalom kialakulása és fejlődése ezekben az országokban különösen nehéz és hosszantartó folyamat. Úgymond tanulnunk kell a demokráciát, s ezzel együtt az állampolgári jogainkat, kötelességeinket és felelősségünket. Vigyáznunk kell arra, hogy ne keverjük össze a demokráciát a kapitalizmussal. Sajnos a rosszul szabályozott szabadpiaci verseny kudarcai (mint a legutóbbi gazdasági válság is mutatta) alááshatják az emberek demokráciába vetett hitét, akik szélsőséges eszmék irányába fordulhatnak. A demokrácia nem korlátozható, a kapitalizmus korlátozandó.

Nemzetközi tendencia, hogy csökken az emberek politikai intézményekbe vetett bizalma, ami még inkább növeli a demokratikus deficitet. Akár egy ördögi kör: a csalódottság miatt nem érdeklődünk a politikai és közélet történései iránt, reménytelennek érezzük a helyzetünket, s elmegy a kedvünk a közösségi életben való részvételtől. Így gyengül vagy sok esetben ki sem alakul a civil társadalom. Mindemelllett a pártpolitikai csatározások és a korrupció szintén elfordítják az emberek figyelmét a közélettől.

Mivel tudnánk felkelteni az érdeklődést és ösztönözni a társadalmi folyamatokban való részvételt? Minél korábban kezdjük az állampolgári nevelést, annál nagyobb esélye van egy demokratikus társadalom kialakulásának. Ebben játszik kulcsszerepet az ifjúságsegítői munka is.

Aktív állampolgár

A fentiek tükrében beszélhetünk aktív állampolgárról, illetve európai polgárról, azokról a személyekről, akik értik és művelik a demokráciát, akik képesek cselekedni és ismerik a cselekvés módszereit. Az aktív állampolgárság egy összetett eszme. Ismerni kell állampolgári jogainkat, s hogy miként gyakorolhatjuk azokat. Az aktív részvétel megköveteli az érdeklődést a tágabb közösség és lakókörnyezetünk mindennapi problémái s az iránt, hogy tudomást szerezzünk és másokat is tájékoztassunk a napi politikai és társadalmi kérdésekről. Mindemellett fontos, hogy művelői részt vegyenek a hátrányos helyzetű rétegek, csoportok és kisebbségek társadalomba való integrálásában, valamint hogy osztozzanak a közügyek iránti felelősségben. Aktív állampolgárrá válásunkat számos tényező befolyásolja, segítheti, illetve gátolhatja. Két-három évtizeddel ezelőtt az az állampolgár, akinek alapkészségei – így az írni, olvasni tudás – hiányoztak, hátrányos helyzetbe került, s szinte lehetetlen volt számára a társadalmi folyamatokban való aktív részvétel. Ma már a globalizáció és a technológiai fejlődés következtében ugyanilyen hátrányokkal küzd az az állampolgár, aki például nem ért a számítógépek nyelvén, nem beszél nyelveket vagy a „szakzsargonnal” élve ún. funkcionális analfabéta.

„Senki sem születik jó állampolgárnak, ahogy egyetlen államban sincs magától értetődő demokrácia. Sokkal inkább igaz az, hogy mind a kettő folyamat, amely egy életen át tart, és fejlődik. A fiatalokat születésüktől kezdve be kell vonnunk ebbe a folyamatba.”

Kofi Annan

Emberi jogok

A fentiek szellemében az állampolgár számára a legjobb és leghatékonyabb szervező nem más, mint az emberi jogok. Az egyetemes (mindenkire érvényes), elidegeníthetetlen (veleszületett) és oszthatatlan alapvető emberi jogok. Az emberi jogok ismerete és tiszteletben tartása a demokrácia alapja. Segítségével könnyen eligazodunk egymás közötti párbeszédekben, együttműködésekben vagy akár konfliktusokban is.

Az emberi jogok minden embert egyenlő módon megilletnek, nemcsak a felnőtteket, de a gyermekeket is.* A 18 év alattiak jogainak érvényesítésére született az 1989-es New York-i ENSZ egyezmény, amely kimondja, hogy minden gyermeknek (18 év alatti korosztály) joga van saját véleményéhez, az oktatáshoz, a szabadidőhöz és annak megfelelő eltöltéséhez, az egyenjogú bánásmódhoz.** (A New York-i egyezményen kívül számos más dokumentum is foglalkozik a gyermeki, illetve állampolgári jogokkal, köztük alapvető fontosságú az Alkotmány és az ENSZ nemzetközi emberi jogi egyezségokmányai***) A 18 év alattiak jogait nem csak dokumentumok védik és szabályozzák. Több szervezet is segíti a hátrányos helyzetű, veszélyben élő gyermekek jogainak érvényesülését (gyámhivatalok, családsegítők, civil szervezetek, országgyűlési biztosok). A mi felelősségünk a megelőzés és nem csak a problémamegoldás. Éppen ezért kell a gyermekekkel minél hamarabb foglalkozni, és megtanítani őket egymás elfogadására, tiszteletére és bizonyos társadalmi normák (kulturák iránti nyitottság, antirasszizmus, tolerancia, szolidaritás, esélyegyenlőség stb.) befogadására.

* Kiskompasz – Kézikönyv a gyermekek emberi jogi neveléséhez, Budapest, FSZH-MOISZ, 2009. 21. oldal

** Magyarország az 1991. évi LXIV. törvénnyel lépett érvénybe, In: i.m 16. oldal.

*** A Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya és a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (bővebben lásd a Magyar ENSZ Társaság honlapját: http://www.menszt.hu/informaciok/emberi_jogok#7)

Az Európa Tanács Kompas és Kiskompasz kézikönyvei* és segítségükkel az emberi jogi képzők például a nemformális tanulás eszközeivel ismertetik meg a 7–13 éves gyermekeket és a fiatal korosztályokat az emberi jogokkal és azok gyakorlati alkalmazásával. A demokrácia gyakorlásához nem csupán a jogaink ismeretére van szükség, azok ismeretében tudnunk kell cselekedni is.

Fontos tudni, hogy az emberi jogok érvényesítése mindenki felelőssége. Minden állampolgár, minden ember feladata nemcsak a saját, hanem mások emberi jogainak tiszteletben tartatása és védelme is. Ebből adódóan az emberi jogok nem jogászok és papírra vetett paragrafusok ügye. Az emberi jogok élnek, megnyilvánulnak cselekedeteink, beszédünk, sőt már gondolataink révén. Nem mindegy, hogy a gyermekeink e tekintetben milyen értékeket sajátítanak el. Amilyen értékek és viselkedésformák között nőnek fel, olyanra formálják majd környezetüket felnőtt korban. Ha gyermek- és fiatal korban nem érzik és értik meg, mit jelent a másik embert elfogadni, méltóságában tisztelni és az emberi sokszínűségből adódó kulturális és egyéni különbségeket nem fenyegetettségnek megélni, akkor felnőtt korukban ezt már nem, vagy csak nehezen fogják tudni átértékelni. Amennyiben valaki nem képes az emberi jogok hétköznapi gyakorlására, akkor sokkal nehezebben teljesít ki olyan szerepeket, mint a szülő, férj, feleség, társ, barát, munkatárs, főnök, ügyfél, állampolgár. Nem beszélve az emberekkel foglalkozó szakmákról – orvos, tanár, szociális munkás, ifjúságsegítő, politikus –, ahol az emberi jogok gyakorlati alkalmazásának képessége nem elvár, hanem kötelező kompetencia.

* Az Európa Tanács által kiadott Compass és Compasito című kézikönyvek magyar nyelven, Kompas – Kézikönyv a fiatalok emberi jogi képzéséhez (Budapest, GYISM–Mobilitás, 2004.) és Kiskompasz – Kézikönyv a gyermekek emberi jogi neveléséhez (Budapest, FSZH–MOISZ, 2009.) címmel jelentek meg, és letölthetők a Mobilitás honlapjáról.

A gyermekek jogairól szóló egyezmény három elven alapul: részvétel, védelem és megelőzés. Legfontosabb megállapításai szerint minden gyermeknek joga van:

- az élethez
- a gondolat, a vallás, a lelkiismeret szabadságához, valamint a véleménynyilvánításhoz
- az információhoz és az információ terjesztéséhez
- a biztonsághoz
- a családhoz (kiemelve a család szerepét és felelősségét)
- az oktatáshoz
- a szabadsághoz és az egyesüléshez
- a szabadidő eltöltéséhez*

Az emberi jogokhoz való viszonyulás (tiszteletük vagy nem tiszteltük) meghatározza egy közösség (család, iskola, osztályközösség, baráti társaság) mibenlétét, fontos szerepet tölt be a demokráciában, a demokráciára való nevelésben**. Ahhoz, hogy a gyermekek képesek legyenek az emberi jogok gyakorlására, a következőket kell elsajátítaniuk:

- mások véleményének meghallgatása, mérlegelése
- önálló, kritikus gondolkodásmód
- együttműködés, csapatszellem
- konfliktushelyzetek kezelése
- demokratikus részvétel a közösségben
- problémamegoldás***

* ENSZ, Egyezmény a gyermek jogairól, New York, 1989. november 20., 29. cikke alapján, In: http://kompasz.balzac.zpok.hu/kompasz/egyezmény_a_gyermekek_jogairól, Kiskompasz – Kézikönyv a gyermekek emberi jogi neveléséhez, Budapest, FSZH-MOISZ, 2009, 28. oldal

** I. m. 28. oldal

*** I. m. 33. oldal

Minden gyermek és fiatal rendelkezik jogokkal, de ahhoz, hogy egy közösség megbecsült tagjává váljon, meg kell tanulnia tisztelni mások jogait is. Az emberi jogok ismerete és figyelembevétele az ifjúság (elsősorban a 18 év alattiak) bevonásának fontos feltételeként jelenik meg.

„Az emberi jogok gyakorlása révén fejlesztendő attitűdök a következők:

- *tisztelet saját magunk és mások iránt;*
- *felelősségérzet saját tetteinkért;*
- *érdeklődés, nyitottság, és a sokszínűség értékelése és megbecsülése;*
- *empátia és szolidaritás mások iránt, az emberi jogaiktól megfosztott emberek elkötelezett támogatása;*
- *az emberi méltóság iránti érzékenység, önbecsülés, és mások megbecsülése társadalmi, kulturális, nyelvi és vallási különbségektől függetlenül;*
- *igazságérzet, az igazságos bánásmód iránt érzett társadalmi felelősség;*
- *késztetés az iskola és a közösség jobbra tételében való részvételre;*
- *határozottság az emberi jogok előmozdítása terén, helyi és globális szinten egyaránt.*”*

A fiatalok felkészítése a család, iskola, segítők feladata. Az oktatásnak alapvetően a következő célokra kell irányulnia: *„a gyermek személyiségének kibontakoztatása, szellemi és fizikai képességeinek és tehetségének fejlesztése, az emberi jogok és alapvető szabadságok tisztelete, valamint a szabad társadalomban az étellel járó felelősség vállalása a béke, barátság, megértés, tolerancia és egyenlőség szellemében, valamint tiszteletet kell ébreszteni benne a természeti környezet iránt.*”**

Az ifjúságsegítői munkában a gyermekek, serdülők és a fiatalok (a 10-30 évesek) jogainak két aspektusból is jelentősége van: egyrészt az ifjúságsegítő szempontjából, akinek tiszteletben kell tartania célcsoportja jogait, figyelve arra, hogy nehogy bárki is megsérüljön sem lelkileg sem fizikailag. Másrészt fontos ez az

* Előző oldalon i. m. 34. oldal

** ENSZ, Egyezmény a gyermek jogairól, New York, 1989. november 20., 29. cikke alapján, In: http://kompasz.balzac.zpok.hu/kompasz/egyezmény_a_gyermekek_jogairol

ifjúsági munka célja szempontjából, hiszen arra törekszik, hogy az ifjúsági korosztályok tagjai sokkal nyitottabbá váljanak egymás elfogadására és tiszteletére, hogy kritikusan gondolkodjanak az igazságtalansággal kapcsolatban, hogy tetterre készsé váljanak, hogy a problémák megoldására törekedjenek, hogy erősödjene bennük a közösségi értékek.

A fiatalokkal folytatott munka során mindvégig elsődleges szempontként jelenik meg, hogy ne tegyünk különbséget ember és ember között, hogy mindenkit egyenlő módon kezeljünk, és mindenkinek egyenlő lehetőségeket biztosítsunk.

Néhány fundamentális értékre mindenképpen figyelmet kell fordítani ahhoz, hogy az alapvető emberi jogok ne sérüljenek:

Önkéntes részvétel

Bármilyen tevékenységbe is szeretnénk bevonni a fiatalokat, mindig figyeljünk az érdeklődési körükre. Ne kényszerítsük őket olyan tevékenységekre, amelyek iránt nem érdeklődnek, vagy amelyek megrémítik őket. Például ha olyan közösségbe kerülünk, amelynek tagjai első alkalommal idegenkednek a közösségi játékoktól és elmenekülnek, a játékot interaktív beszélgetéssel váltsuk fel, illetve humorosan reagálva is oldhatjuk a hangulatot.

Mások iránti tisztelet

A gyermekekkel, serdülőkkel, fiatalokkal folytatott munka során elengedhetetlen, hogy partnerként kezeljük őket, tiszteljük a véleményüket – még akkor is, ha nem értünk velük egyet. Emellett tisztelnünk kell a vallási hovatartozásukat, a családi szokásaikat stb.

A megkülönböztetés tilalma

A segítőnek kerülni kell a diszkriminációt, mindenkinek egyenlő módon meg kell adni a részvétel lehetőségét. Sose ítéljünk előre.

Tolerancia, elfogadás

Elengedhetetlen a különbségek elfogadása (bármilyen „másság” az eltérő nem, bőrszín, vallás stb. tekintetében).

Felelősség

Tisztelni egymást, tolerálni a különbözőséget, elfogadni másokat: mindez komoly felelősségvállalást jelent saját tetteinkért. A segítő példája követendő viselkedési modellként is szolgál. A segítő felelőssége, hogy építő értékeket közvetítsen a célcsoport számára.*

Ahhoz, hogy a fiatalok az emberi jogokat megtanulják tiszteletben tartani, elengedhetetlen, hogy környezetük teljes jogú tagként tisztelje őket. Az UNICEF Gyermekbarát Város Titkársága kidolgozott egy kilenc építőköből álló kritériumrendszert, amely a helyi kormányzási rendszer kiépítésénél figyelembe veszi a gyermekek jogait, biztosítja részvételüket az őket érintő kérdésekben.

Az építőkövek a következők:

1. a gyermekek részvétele
2. gyermekbarát jogi keretek
3. városszintű gyermekjogi stratégia
4. gyermekjogi szerv vagy koordinációs mechanizmus
5. a gyermekekre gyakorolt hatás meghatározása, kiértékelése

* Kompas – Kézikönyv a fiatalok emberi jogi képzéséhez. Budapest, GYISM–Mobilitás, 2004. 322. oldal

6. költségvetés a gyermekeknek
7. rendszeres jelentés a helyi gyermekek helyzetéről
8. ismeretek a gyermekek jogairól
9. a gyermekek független jogi képviselője*

A gyerekek jogait a következő területeken kívánja érvényesíteni:

- a településsel kapcsolatos döntések befolyásolása
- véleménynyilvánítás arról, hogy milyen települést szeretnének
- részvétel a családi, közösségi és társadalmi életben
- részvétel kulturális és társadalmi eseményeken
- a település egyenrangú polgárának lenni, hozzájutni minden szolgáltatáshoz, tekintet nélkül az etnikai származásra, vallásra, vagyoni helyzetre, nemre és fogyatékosságra**

Magyarországon most folyik a gyermekbarát települések feltételrendszerének kidolgozása.

Az emberi jogokat nem jogszabályokból, hanem gyakorlatokon és az életből vett példákon keresztül lehet elsajátítani, éppen ezért az emberi jogok alkalmazása tanulható. Az emberi jogi képzés céljai tehát:

- az emberi jogok megismerése,
- hogy az egymás ellen elkövetett jogsértések ne maradjanak észrevétlenek, a fiatalokban kialakuljon egy szociális érzékenység ezek iránt,
- azon készségek és képességek megszerzése, amelyek biztosítják az emberi jogok védelmét,
- olyan gondolkodásmód kialakítása, amely elveti mások jogainak szándékos megsértését***.

* A gyermekbarát település építőköveiről részletesebben lásd: <http://www.szmm.gov.hu/main.php?folderID=16455&articleID=41566&ctag=articlelist&iid=1>

** A gyermekbarát település építőkövei: In: <http://www.szmm.gov.hu/main.php?folderID=16455&articleID=41565&ctag=articlelist&iid=>

*** I. m. 19. oldal

A Kompaszcímű könyv alapvetően 16 emberi jogi témát ölel fel, amelyeket mi is irányadónak tekintünk.* Ezek a következők:

• Állampolgárság	• Gyermek
• Általános emberi jogok	• Környezet
• Béke és erőszak	• Média
• Biztonság	• Nemek közti egyenlőség
• Demokrácia	• Oktatás/képzés/tanulás
• Diszkrimináció és idegengyűlölet	• Sport
• Egészség	• Szegénység
• Globalizáció	• Szociális jogok

Az emberi jogi nevelés egyik leghatásosabb módszere a szerepjáték. Az Európa Tanács már említett Kompaszcímű kiadványai nagyon sok értékes gyakorlatot kínálnak. Az előbbi a fiatalok, az utóbbi a gyermekek emberi jogi neveléséhez nyújt segítséget. A szerepjátékok során a résztvevők jobban beleélik magukat az adott szereplő helyébe, a helyzetek jók vitaindítónak és gondolkodóba ejtenek (lásd a *Tegyünk egy lépést előre* című gyakorlatot e fejezet gyakorlatokat bemutató részében).

* Kompaszcímű Kézikönyv a fiatalok emberi jogi képzéséhez. Budapest, GYISM–Mobilitás, 2004. 27. oldal

A részvétel modellje

A **részvétel** olyan alapvető emberi jog, amely hozzásegít minket ahhoz, hogy megtanuljunk állampolgárként élni.* Roger Hart modellje** szerint a részvételnek nyolc szintje határozható meg. A modell leírja a folyamatot, amint a manipulált és dekorációnak használt ifjú egyénből végül kezdeményező, megvalósító és döntéshozó érett fiatal válik, és ő maga vonja be a felnőtteket mint partnereket a közös döntéshozatalba.

Fiatalok által kezdeményezett, felnőttekkel közös döntéshozás
Fiatalok által kezdeményezett és irányított folyamat
Felnőtt által kezdeményezett, a fiatalokkal közös döntéshozás
Tájékoztatás és véleménykérés
Kijelölés és tájékoztatás
Jelképes részvétel
Dekoráció
Manipuláció

A demokráciatanulás egyik alapvető feltétele az **állampolgári kompetencia** (tudás, attitűdök és képességek) elsajátítása, gyakorlása. Ez azt jelenti, hogy a megszerzett információt és tudást az egyén képessé válik a gyakorlatban is hasz-

* Have your say! – Manual on the Revised European Charter on the Participation of Young People in Local and Regional Life. Council of Europe, 2008.

** A. Hart, Roger: Children's Participation – From Tokenism to Citizenship. Firenze, UNICEF International Child Development Centre, 1992. http://web.gc.cuny.edu/che/cerg/documents/childrens_participation.pdf (magyarul In: Kiskompasz – Kézikönyv a gyermekek emberi jogi neveléséhez. Budapest, FSZH–MOISZ, 2009. 305. oldal)
A Roger Hart-féle részvétel létrájáról (1992 vagy 1997) angol nyelven lásd még: <http://www.freechild.org/ladder.htm> (előzmény: Arnstein, Sherry R. „A Ladder of Citizen Participation,” JAIP, Vol. 35, No. 4, July 1969, 216-224. o. – <http://lithgow-schmidt.dk/sherry-arnstein/ladder-of-citizen-participation.html>) –a lekt.

nálni. Az ifjúságsegítés fontos szerepe, hogy segítse a fiatalok demokráciatanulását, amelynek eredményeképpen képessé válnak önálló megnyilvánulásra, kezdeményezésre a döntési folyamatokban, így nagyobb eséllyel biztosíthatják a tevékenységeikhez szükséges feltételeket, könnyebben hozzájutnak új lehetőségekhez, elindulnak az önmegvalósítás útján. A későbbiekben leírt gyakorlatok olyan készségeket fejlesztenek, amelyek az állampolgári kompetenciák kiteljesítését szolgálják.

*„Azzal, hogy részt vesznek olyan közösségi tevékenységekben, amelyek mindenki számára nyitottak és mentesek a diszkrimináció minden formájától, hozzájárulnak a társadalom szociálisan érzékenyebbé válásához, és kiteljesedik közéleti részvételük.”**

* Ifjúságügy – Ifjúsági szakma, ifjúsági munka (szerk.: Nagy Ádám) Budapest, Palócvilág Alapítvány–Új Mandátum Könyvkiadó, 2008. 119. o.

Strukturált párbeszéd a fiatalok és a döntéshozók között

A strukturált párbeszéd régóta alkalmazott módszer az Európai Unió különböző szakpolitikáiban. Az ifjúsági területen a kifejezés arra utal, hogy a fiatalok és a döntéshozók (helyi, országos, Európai) között egy rendszeres és valamilyen módon keretek közé helyezett párbeszéd zajlik. Ez lehet egy programozott véleménykérő folyamat, vagy akár egy intézményesített együttműködési rendszer (mint például egy helyi ifjúsági önkormányzat). Az Európai Ifjúsági Miniszterek Tanácsa 2009 novemberében megerősítette az Európai Bizottság által kezdeményezett ifjúsági strukturált párbeszéd folyamatot, és felkéri a Bizottságot valamint a tagállamokat, hogy az egyes elnökségek munkáját támogassák e téren. A párbeszéd azt célozza, hogy a következő 10 évben minőségben és mennyiségben is fejlődjön az Európai fiatalok közösségi szerepvállalása helyi, nemzeti és európai szinten. Az első trió elnökség (spanyol, belga és magyar) a strukturált párbeszéd elsődleges témájává – tekintettel a fiatalok körében tapasztalható növekvő arányú munkanélküliségre – a fiatalok munkavállalását tette, amely területen 2010–11-ben komoly előrelépéseket óhajtának megalapozni. Az Európai Bizottság 2008-ban kezdeményezett ifjúsági strukturált párbeszéd hazai folyamatáról és eredményeiről a Mobilitás által kiadott „Én és Európa – Az Európai Bizottság Strukturált párbeszéd folyamatához kapcsolódó magyarországi felmérés 2008-ban” című könyv részletesen beszámol (a kiadvány a Mobilitás honlapján található NIIDA adatbázisból letölthető).

Valójában nem a forma és módszer a fontos, hanem hogy történik-e érdemi párbeszéd és az, hogy az érintett fiatalok mekkora hányada vesz részt a párbeszédben. A strukturált párbeszéd érvényességét az abban potenciális érintettek közül részt vevők aránya mutatja meg, eredményességét pedig a párbeszéd eredményeképpen történő változás mennyisége és mértéke. Tehát ha egy 10 ezer lakosú önkormányzat közreműködik a településen élő körülbelül 1500 15–25 éves fiatal bevonását célzó városi ifjúsági önkormányzat létrehozásában, és ennek érdekében sikerül bevonni 3 iskola diákönkormányzatát és három helyi ifjúsági szervezetet, amelyek együttműködve helyi ifjúsági tanácsot hoznak létre,

elérve így körülbelül 500 fiatalt, akkor erre azt mondhatjuk, hogy a párbeszéd érvényessége 33%-os, amely közepes/gyengének minősíthető. Ha ugyanezen fórum kezdeményezésére kialakítanak egy helyi ifjúsági házat, ahol az történik, amit és ahogyan a bevont 500 fiatal többsége szeretne és igényelne, akkor azt mondhatjuk, hogy a városban eredményesen működik ez a fórum.

A fiatalok aktív szerepvállalása

A részvételt természetesen nem csak választásokon való részvételre és ifjúsági szervezetben való tagságra értjük, sőt a részvétel posztmodern értelmezése igen tág. Az ifjúsági szerepvállalás több szinten és különböző formákban nyilvánulhat meg. A társadalmi részvételt négy aspektusból vizsgálhatjuk: gazdasági, politikai, szociális és kulturális tekintetben.

- *Gazdasági értelemben:* általában a foglalkoztatáshoz és a munkához kötődik, illetve a gazdasági fejlesztéshez, a szegénység elleni küzdelemhez, egy stabilabb gazdasági helyzet építéséhez a társadalomban. Ilyen gazdasági részvételi lehetőség az Ifjúsági Innovációs Központ, amely a térségi gazdasági folyamatok 18 év feletti fiatalokkal történő fejlesztését célozza.
- *Politikai értelemben:* helyi, regionális, nemzeti és európai szintű részvételt jelent a döntési folyamatok alakításában (pl. városi, települési gyermek- és ifjúsági önkormányzatok, megyei ifjúsági tanácsok, fórumok, nemzeti ifjúsági tanácsok, ifjúsági fórumok működésében).
- *Szociális értelemben:* az egyénnek – mint a közösség gondoskodó tagjának – a bekapcsolódása a helyi közösség életébe annak érdekében, hogy válaszokat generáljon a helyi problémákra és kihívásokra.
- *Kulturális értelemben:* az egyén megjelenése a közösségben mint annak kultúrateremtő tagja.*

* Have your say! 15. oldal és Ferencsik Ildikó (szerk.): Strukturált párbeszéd. A fiatalok társadalmi részvételének növelése. 2009. 7. oldal (In: <http://mobilitas.hu>)

Az Európai, Helyi és Regionális Önkormányzatok Kongresszusa (CLRAE) 1993-ban kidolgozott, majd 2003-ban módosított chartájában arra keres válaszokat, hogy milyen módon segíthető elő a fiatalok jelenléte az őket érintő döntési folyamatokban.*

A részvétel eszközei:

- a részvételre oktatás, képzések
- folyamatos információszolgáltatás
- a részvétel támogatása az információs és kommunikációs technológiák útján
- a fiatalok médiában való részvételének támogatása
- a fiatalok támogatása az önkéntes és közösségi munkában
- az ifjúság programjainak és kezdeményezéseinek támogatása
- az ifjúság szervezeteinek támogatása

Ezekre az eszközökre a módszertani részben részletesen kitérünk.

A részvétel formái szerint lehet egyszeri (pl. fotósorozat, fogadóóra, nyílt nap, rajzakió, meghallgatás), illetve reprezentatív (pl. csoportkonferencia, intézményi tanács, ifjúsági tanács). Megkülönböztetünk nyitott formákat is: pl. ifjúsági fórum, kerekasztal.

A demokráciára való nevelés, a bevonás, a helyi ifjúsági munka a sikereken és a pozitív eredmények generálásán túl számos veszélyt, kihívást is rejt magában. Az alábbiakban ezek közül felsoroljuk a legjellemzőbb torzulásokat:

* Átdolgozott Európai Charta a fiatalok helyi és regionális társadalmi szerepvállalásáról. 2003. május 21., Európai Helyi és Regionális Önkormányzatok Kongresszusa, 10. oldal (In: <http://mobilitas.hu>), valamint Ifjúságügy – Ifjúsági szakma, ifjúsági munka. (szerk.: Nagy Ádám) Budapest, Palócvilág Alapítvány–Új Mandátum Könyvkiadó, 2008. 120–122. oldal.

A fiatalok

- végrehajtói, eszközei lesznek a felnőtteknek. Ha a felnőttek kötelezővé teszik a részvételt, kötelező feladatokat rónak rájuk, az a látszat ellenére nem valódi részvétel, nem közös problémamegoldás.
- nem elég kitartóak, nem követik végig a sikerekig a folyamatot, amelyen keresztül motiválttá válhatnak.
- nem mernek felelősséget vállalni, félnek a kudarcélménytől, úgy érzik, nem képesek rá.
- leterheltek.
- nem értesülnek a számukra fontos információkról, nem tudnak a lehetőségeikről.
- bevonásuk nem az igényeiknek, szükségleteiknek megfelelő tevékenységekre irányul.

A segítő

- nem jól méri fel a gyermekek, fiatalok szükségleteit, igényeit, felkészültségét.
- hiányos, részleges képviseletet biztosít (pl. a hátrányos helyzetűek kimaradnak a képviseletből).
- nem rendelkezik megfelelő tapasztalatokkal.
- nem tud olyan eszközökkel élni, amelyekkel el tudja érni a fiatalokat, vagy kapcsolata a fiatalokkal túl formális.*

* Bánszegi Zsuzsa: Fiatalok és közéleti szerepvállalás. Új Ifjúsági Szemle, 2004. tavasz

A fiatalok részvételének állami és helyi feltételei

A demokratikus cselekvés kultúrája az aktív részvétel kultúrája is. Az ehhez szükséges állami és önkormányzati szintű feltételek:

- A kormánzatnak és a Parlamentnek az ifjúságpolitikát pártpolitikamentes stratégiai ügyként szükséges kezelnie. Ennek megfelelően egy demokratikus országnak elfogadott ifjúsági stratégiával kell rendelkeznie.
- Elengedhetetlen az ifjúsági munkát segítő szakmai háttérrendszer kiépítése.
- Az ifjúsági érdekérvényesítésnek ki kell alakítani a törvényileg elfogadott és kiépített ifjúsági képviseleti rendszerét, amelynek legmagasabb szintje lehet az alulról építkező, a fiatalok által, a fiatalok értekeit és érdekeit országosan megjelenítő, demokratikus fórum (melyet a legtöbb európai országban nemzeti ifjúsági tanácsként tartanak számon).
- A helyi ifjúsági munka hatékonysága érdekében gyermek- és ifjúságbarát helyi, megyei és regionális önkormányzatokra van szükség.
- Fontos az ifjúsággal foglalkozó civil szervezetek létrejötte, működése, illetve a következő szereplők jelenléte:
 - felelősen gondolkodó felnőtt segítők, felnőtt koordinátorok,
 - motivált és felkészített kortárssegítők,
 - formális és informális ifjúsági csoportok, valamint
 - aktív ifjúság, megfelelő kapcsolati, együttműködő rendszerrel.
- Az ifjúsági részvételhez szükséges eszközöket – képzés, információ, források – biztosítani kell.

A fiatalok a felmérések (Ifjúság2000, -2004, -2008 című nagymintás ifjúságkutatások) szerint nagyon kis részben tagjai valamely ifjúsági szervezetnek. Ebből sokan azt a következtetést vonják le, hogy a fiatalok nem aktívak, nem akarnak részt venni jövőjük formálásában. A helyzet valójában nem ez, nagyon is szívesen részt vennének környezetük, sorsuk, közösségeik formálásában, ha az ahhoz szükséges feltételek adottak lennének helyi, országos és európai szinten, valamint ha úgy látnák, hogy a véleményük valóban számít, valaki meghallgat-

ja őket, és az érdemi változást generál. Ameddig ezek a feltételek nem adóttak, addig a fiatalok máshogyan próbálják teljessé tenni életüket, és idejük jelentős részét saját magunk képzésére, karrierjük építésére vagy internetes virtuális rendszerekre fordítják. Az ifjúság aktivitásában az elmúlt egy-két évben komoly minőségi változás figyelhető meg. Az Unióhoz való csatlakozásunk, az új szemlélet megjelenése – a szubszidiaritás, vagyis a helyi döntéshozatal, a helyi érdekek előtérbe kerülése –, az ezt segítő támogatási források, a szakmai munka során a kortárssegítők, az ifjúsági képzések előtérbe kerülése stb. olyan pozitív folyamatokat indítottak el, amelyek már nemcsak a városok, a nagyobb települések ifjúságát érik el. Egyre több kistelepülésen is tapasztalható az ifjúság aktívabbá válása. Az európai uniós támogatással most folyó vidékfejlesztés eredményeképpen ez a folyamat még jobban fel fog gyorsulni. Bíztható, hogy egyre több az ifjúsági öntevékeny csoport. E csoportok tenni akarnak az élhetőbb környezetért, és aktívabban bele kívánnak szólni a település életébe.

Érdekességgéppen az alábbi ábrán egy húszéves fiatalember értelmezi a demokráciát*.

Mi az a demokrácia?

	D	ÖNTÉS	<i>Lehetőség</i>, hogy szabadon dönts/válassz, hogy alakíthasd az életed és alakíthasd a közösség életét másokkal együtt. <i>Választhatsz</i>, hogy: • citromos vagy vaníliás fagyí. • konzervatív vagy liberális. • tengerész leszel vagy tudós. • itt élsz vagy ott. • tanár leszel vagy kertész. • részt veszel vagy nem veszel részt.
FEL	E	LŐSSÉG	<i>Felelős</i> vagy mindenkor a saját tetteidért, mert azok következménnyel járnak: • számodra mindig • sokszor embertársaidra • nemegyszer világodra.
KÖTELEZETTSÉGEI	M		Szabadságaid sem határtalanok, sok mindent kell megtenned: magadért, másokért.
KAPCS	O	LAT	Azokkal, akikkel Te szeretnéd, szerte a világban.
SO	K	SZÍNŰSÉG	Te is más vagy, Te sem vagy más.
EGYEN	R	ANGÚSÁG	<i>Egyenlőség</i>: Lehetsz fekete, fehér, tarka..., élhetsz gazdagon, szegényen..., lehetsz közel s távol..., legyenek bár képességeid óriásiak avagy szerények..., akarj jót vagy rosszat... – mi mind egyenlők vagyunk.
M	Á	SOK TISZTELETE	Nem csak Neked kell tisztelned más emberségét és szabadságát, de a Tiédet is tisztelik.
MEGVALÓSÍTHATOD	C	ÉLJAID	Ha valamit el akarsz érni és elég erősen hiszel benne, mindent megteszel érte, akkor bármikor elérhetsz ezen a világon és azon túl!
MINDENK	I	SZÁMÍT	Bölcsis és aggastyán, rokkant és ép, kisebbségi és többségben lévő, felnőtt és fiatal – mind fontos és nem elhanyagolható!
SZAB	A	DSÁG	Hogy merjük vállalni a kihívást, hogy azok legyünk, amik vagyunk.

* Tóth Tamás, Kamaszparlament, 2009.

Módszertan a részvétel elősegítéséhez

Az ifjúságsegítő szerepe

Tulajdonképpen az ifjúsági munka egyik legfontosabb kérdése, legnagyobb kihívása az, hogy milyen módon lehet motiválni, aktivizálni a fiatalokat. A mögöttünk álló tapasztalatok alapján kijelenthető, hogy a fiatalok társadalmi részvétele nem függ a települések nagyságától, földrajzi elhelyezkedésétől. Abban a helyi humán erőforrás mellett meghatározó szerepe van az információs és kommunikációs technológia forradalmának (mobiltelefon és az internet használata), az Unióhoz való csatlakozásunknak, illetve az ezáltal megnyílt lehetőségeknek és támogatási forrásoknak.

Az igazi kihívás az ifjúságsegítőnek és a fiataloknak egyaránt, hogy a passzív egyénből a demokratikus ifjúsági közösség aktív tagjává, „polgárrá” váljon.

Az ifjúságsegítőnek első lépésként be kell bizonyítani, hogy a társadalomnak mindenkre szüksége van, hogy mindenkinek van feladata és mindenki felelős nemcsak önmagáért, de társaiért is, mindezt egy csapat tagjaként. Ifjúságról beszélünk, akik gyors sikerre, elismerésre vágynak, tettekre készek, sokszor feleslegesnek tartják a „dumát”, cselekedni akarnak. Az ifjúságsegítő felelőssége, hogy a közösség minden résztvevőjére mint önálló, szabad és egyenrangú egyéniségre tekintsen, segítse beilleszkedését a csoportba, közösségbe, illetve előmozdítsa a nyitottság, a befogadókészség kialakulását, erősödését. Az első pillanattól kezdve tudatosítani kell az egyénben, hogy személyes sikere nem az egyéni ambíció előretolásával, hanem a közösség teljesítményével függ össze, azaz az egyéni és közösségi érdekeket együtt kell szolgálni. A csoport, közösség minden tagja azonos értéket képvisel, mindenki tevékenységére szükség van, az egyének tudása, sokszínű személyisége nem gyengíti, hanem megsokszorozza a közösség erejét. Nem igaz, hogy a mai fiatalokból hiányzik a felelősségvállalás! Egyenesen igénylik, hogy személyesen közreműködjenek, részt vegyenek.

Természetesen a feladatok nagysága, mennyisége, minősége az egyénre szabottan folyamatosan változik, egyre nehezebb lesz, hiszen ez is a fejlődéshez – a személy, a közösség előrelépéséhez – tartozik. Az ifjúságsegítő feladata, hogy a fiatal minden helyzetből nyertesként kerüljön ki, és az esetleges kudarcokat megfelelő módon feldolgozhassa. Ha egy-egy projekt nem az elvártaknak megfelelően sikerül, akkor meg kell találni a „javítás” módját.

Végül, de nem utolsósorban beszéljünk az egyén és a részvételi létra kapcsolatáról. A részvétel mélységét vizsgáló és szemléltető, ún. részvételi létrák közül egy másik modellt emelünk ki a következőkben, Anu Gretsche: *Fiatalok mint cselekvő állampolgárok* című tanulmánya* alapján a személyes és a közösségi részvétel lépcsőit. A személyes részvétel esetében arról a folyamatról beszélünk, ahogy a fiatal egyén egyre képesebbé válik arra, hogy aktív szereplőként megtalálja helyét a közösségben:

- Felismeri a saját igényeit és a cselekedetek következményeit.
- Képes kifejezni véleményét.
- Képes a közösség, csoport tagjává válni.
- Állást foglal a közösségen belül a közös dolgokért.
- Állást foglal egy adott kérdésben és részt vesz a társadalmi folyamatokban.

Egy jól működő közösségben a magukat jól érző, feladattal, felelősséggel rendelkező fiatalok a közösségi részvétel következő hat szintjét tudják végigjárni:

1. részvétel az információszerzésben, -átadásban és -előkészítésben
2. részvétel a konzultációban
3. részvétel a döntéshozatalban
4. részvétel a tervezésben
5. részvétel a cselekvésben
6. részvétel a monitoringban és értékelésben

* Anu Gretsche: *Fiatalok mint cselekvő állampolgárok*. Magyarul megjelent Bánszegi Zsuzsa: *Fiatalok és közeleti szerepvállalás* című írásában – Új Ifjúsági Szemle, 2004. tavasz

Természetesen a személyes és a közösségi részvétel egymással kapcsolatban és kölcsönhatásban áll. Együtt kell fejlesztenünk tehát a személyes és közösségi részvételhez szükséges kompetenciákat is. De ez esetben leginkább a közösségi részvétel létrájával foglalkozunk – kiegészítve azt az EU legújabb stratégiai célkitűzésével, amely szerint törekedni kell az ifjúság teljes körű, globális, minden területet magában foglaló részvételére. A sokéves gyakorlat alapján javasoljuk a hat szint mellé egy hetedik bevezetését, ahol a fiatalra úgy tekintünk, mint stratégiai partnerre.

Az ifjúságsegítés és az egyén kapcsolatában az első és legfontosabb eszköz a tanulás, a készségek és képességek fejlesztése. A részvételi létrát vizsgálva ugyanis tudomásul kell vennünk: ahhoz hogy ne akadjunk meg már az első lépcsőfoknál, szükség van alapvető attitűdök elsajátítására. Az ifjúsággal foglalkozó szakemberek hányszor állnak tehetetlenül, hogy értelmes, megfelelő szakmai tudással rendelkező fiatalok nem mernek és nem akarnak elvállalni a szükséges információk ismeretében sem feladatokat. Néhány éves tapasztalat után a szakember először is elhitheti a célcsoportja tagjaival, hogy képesek elvégezni a rájuk bízott tevékenységet, sőt hogy a projekt megvalósításáért ők a felelősek. Majd csak akkor dobja „mélyvízbe” őket, amikor már élvezni tudják az úszást és az ezzel járó kihívást.

Minél jobban belekóstolnak a közösségi részvételbe, annál tudatosabban fogják vállalni tetteik következményeit. Minderről azért kell beszélnünk, mert a lépcső harmadik foka is felelősségtudatos magatartást kíván minden fiattól, hiszen döntésük nemcsak közvetlen környezetüket, de esetenként – pl. választások – az egész társadalmat is érintheti. A negyedik részvételi fokozat – a tervezésben való részvétel – csak csapatmunkában képzelhető el. Miközben az elért eredménynek tükröznie kell a közösség tagjainak sokszínűségét, tudomásul kell venni azt is, hogy mindez a résztvevőktől nagyon komoly csapatmunkát, közösségi szemléletet kíván. Az egyének tudásuk, attitűdjeik alapján különböző szinten és mértékben – irányító, közreműködő stb. – vesznek részt a tervezésben. Ugyanez vonatkozik az ötödik szintre, a megvalósítás szakaszára is. A közösen kezdeményezett, megfogalmazott ötletet közösen, minden tag bevonásával lehet

csak elvégezni. A részvétel létrájának hatodik szintje a fiatalok személyiségének fejlődése szempontjából igen fontos. A végrehajtás ellenőrzése, a visszacsatolás, a pozitív és negatív visszajelzések – ha megfelelő módon kezelik őket – hozzájárulhatnak nemcsak az egyén, de a közösség fejlődéséhez is.

A demokrácia tanulását, a fiatalok részvételét a tartalom és a módszer egyaránt meghatározza.

Részvétel az információszerzésben és -átadásban, valamint az előkészítésben

Az aktív szerepvállalást vizsgálva más a helyzet egy kistélepülésen, mint a városokban. A kistélepülések emberléptékűek, így a helyi közéletben való részvétel – ha a döntéshozók részéről az akarat megvan – közvetlen, mindennapi és protokollmentes. A városok esetében az ifjúsági korosztályok tagjainak sokkal több lehetősége van az információhoz jutásra*, igaz itt jobban is ügyelnek a formai követelményekre. Viszont sok esetben sokkal bürokratikusabb, bonyolultabb utat kell bejárni az információ célba juttatásához, így gyakran a lényeg el is vész a hivatal útvesszőiben. Az információs szolgáltatással, -szerzéssel kapcsolatban általában elmondható, hogy az információs és kommunikációs technológiáknak köszönhetően egyre több lehetőség nyílik a kistélepüléseken élők számára is mindenféle információ megszerzésére, átadására (teleház, e-Magyarország, iskolai projektek, IKSZT, nyitott tér, az internet-hálózat általi országos lefedettséget célzó programok stb.).

* Városban és kistélepülésen egyaránt dolgozó ifjúsági szakember több éves gyakorlati tapasztalatai alapján kijelenthető, hogy számos elszigetelt kistélepülésen mai napig is csupán részben vagy egyáltalán nem megoldott a közösségi internetszolgáltatás, alapvető problémák vannak a tömegközlekedéssel, hiányoznak az alapvető közösségi szolgáltatások.

Részvétel a konzultációban

Hasonló megállapításokat tehetünk, mint az előző esetben. A kistelepülések közösségi élete a legtöbb helyen a régi hagyományokra épül, „mindenki ismer mindenkit”. A falu képviselői közvetlen kapcsolatot tartanak az ott élőkkel, a felmerülő problémákra közösen próbálnak megoldást találni. A városok esetében minderről nem beszélhetünk. Annak ellenére, hogy az egyén sokkal több információhoz juthat, sokkal több lehetőség áll rendelkezésére ismereteinek bővítése terén – gondoljunk csak az internetre, információ-szolgáltató és tanácsadó irodákra, az ifjúsági klubbokra, a különböző szervezetek által nyújtott képzésekre stb. –, sokszor kevesebb lehetősége nyílik a döntéshozókkal való kötetlen beszélgetésre, az érdekképviselőre. A legtöbb esetben ez a konzultáció csak a formai találkozók szintjét éri el, az ifjúsági korosztályok tagjainál véleménye sehol nem jelenik meg. Pedig az Eurobarometer „Young Europeans” 2007-es vizsgálata szerint a fiatal európaiak a döntések befolyásolására a legjobb eszköznek azt tekintenék, ha a döntéshozók közvetlenül konzultálnának velük az előkészítés időszakában.

Részvétel a döntéshozatalban

Az ifjúság társadalmi részvételének ez a legkényesebb pontja. Sokat és sokféle formában beszélünk a fontosságáról, de alig tudunk igazi példákat mondani a gyakorlati megvalósulására. Több település vezetésében tudatosodott, hogy a jövő szempontjából az ifjúság helyben tartásának kiemelt prioritást kell élveznie (elvándorlásuk különösen kistelepüléseken tapasztalható). A helyi közéletben kialakított strukturált párbeszéd mellett az első igazi megméretetés a felelősségvállalás saját közösségünkben, a döntéshozatal demokratikus megvalósulásában. Itt is ki kell emelni a felnőtt segítő szerepét, aki nek a „hitelessége” nagymértékben meghatározza az ifjúsági közösségekben kialakuló alapelveket, a döntési gyakorlatot, a település ügyei iránti érdeklődés és felelősségvállalás kialakulását. A demokratikus döntéshozatalban meghatározó szerepe van annak is, hogy mindenki egyenlő félként és saját tudása szerint vegyen részt a csoport munkájában, legyen feladata és azzal együtt tényleges felelőssége. Csak így képes bárki aktívan részt venni a közösség tevékenységében, ami elengedhetetlen a döntésben való felelősségteljes részvételhez is.

Részvétel a tervezésben

Egy jól működő ifjúsági közösségben, ahol minden közös döntés, csapatmunka eredménye (az ötlet megszületésétől kezdve a terv kidolgozásán át a megvalósításig és utánkövetésig), a résztvevők természetesnek tartják a projektben való aktív részvételt annak elejétől a végéig. A valóban aktívvá vált egyén az egész folyamat részese kíván lenni, mert csak akkor érzi azt magáénak, ha nemcsak kezdeményez, de részesévé válik a tervezésnek, a terv kidolgozásának és megvalósításának is. Az ilyen szemléletben működő közösségek tagjai a közösségi életben is hasonlóképpen gondolkodnak. Nem csupán a véleménynyilvánításhoz, hanem a döntésekben való részvételhez is ragaszkodnak. Tenni és cselekedni akarnak. Ötleteik, kezdeményezéseik jogosságának alátámasztása érdekében részt kívánnak venni az egész folyamatban, ami egyben biztosíték arra is, hogy nem közömbös megfigyelői az eseményeknek. Tapasztalataink alapján a részvételtanulás hiánya, a rossz tapasztalatok és az ebből adódó motiválatlanság az igazi oka az ifjúság passzív viselkedésének. *

* Nem várható el minden fiatal résztvevőtől, hogy egyenlő mértékben vegyen részt a teljes folyamatban, hiszen mindenki más és más tudással, kompetenciákkal és motivációval rendelkezik. Ugyanakkor a sokéves tapasztalatok azt mutatják, hogy hosszú távon annak van értelme, ha az ifjúsági csoport minden tagja tisztában van a teljes folyamattal. Tudja és látja, hogy mindenkinek más szerepe és feladata van a folyamat teljes megvalósításában és megérti, hogy mindenkire szükség van. Felismeri, hogy egy projekt nem akkor indult csupán, amikor megnyitottunk például egy ifjúsági klubot. Az már jóval előtte elkezdődött: amikor valaki kitalálta, hogy erre szükségünk van, amikor összejöttünk arról vitatkozni, hogy hol is lehetne, mit is szeretnénk ott, hogyan és miért lesz ez jó bárkinek is, és amikor közösen vagy egy páran leültek mindezt megbeszélni a felnőtt döntéshozókkal. Azzal is tisztában lesz a részt vevő fiatal, hogy ezzel nem is ért véget a feladat, hiszen a klubot sok esetben működtetni is kell, a programok végén el kell pakolni, és esetleg lehet folytatni vagy továbbfejleszteni is, amit elkezdtek.

Részvétel a megvalósításban, a cselekvésben

A fiatalok számára leginkább érthető, legélményszerűbb lépcsőfok ez. Általában erre vágnak leginkább a fiatalok: tenni, tenni és tenni. Fontos számukra a lehetőség, hogy részt vegyenek a folyamatokban, és fontos az is, hogy a tenni akaró közösség, szervezet elfogadásra, elismerésre találjon. Aktív cselekvőként működni a legkülönbözőbb helyzetekben – ez a demokráciára nevelés vezérfonala. A leghátrányosabb és legnehezebben kezelhető gyerekek, kamaszok és fiatal felnőttek is kezelhetővé válnak, ha ők maguk tehetnek és alkothatnak. Nem véletlenül használják például a kifejező művészetek és a közös alkotómunka eszközeit az ifjúság bevonására és véleményük kinyilvánításának segítésére.

Részvétel a monitoringban és értékelésben

Az aktív társadalmi részvétel megújulásának, fejlődésének fontos része, hogy a fiatalok maguk is részt vegyenek az ellenőrzésben, megtanulják, hogy munkájuknak milyen negatív és pozitív hatása van az saját korosztályukra, a közösségre, a környezetükre, illetve hogy áttekintsék, mi a következő lépés, hogyan tovább. A tapasztalatok elemzése a kulcsa a folyamatos megújulásnak és fejlődésnek. Mindez nem a kiválasztottak feladata. Fontos, hogy a közösség tagjai együtt beszéljék meg, elemezzék a történeteket, és együtt döntsenek a folytatásról. Ebben is fontos szerepe van a felnőtt segítőnek, különösen ha negatív eseményeket kell megérteni, értékelni. A segítő nagyban hozzájárulhat, hogy a fiatal tanuljon a tapasztalatokból, és ne rossz, hanem jó – vagy legalábbis tanulságos – élményként élje meg őket.

Ha egy gyermek vagy fiatal mint a kortársai képviselője lehet részese a közéletben az értékelésnek, másokkal együttműködő partnerként vesz részt egy többszereplős feladatban. Ennek megfelelően szükséges az értékelésre való felkészülés, a felelősség megosztása, a konszenzus megteremtése és az együttműködés.

Stratégiai partner

A stratégia egészét meghatározza a célcsoportját alkotó korosztályok bevonásának mértéke. A részvételük erősítésére kell törekedni a stratégiaalkotás minden szintjén. Lényeges kiemelni, hogy az esélyteremtésnél az oktatás és a foglalkoztatás mint cselekvési terület összetartozik. Ez a záloga a folyamatos megújulásnak, fejlődésnek, a „kreativitás és vállalkozói szellem” érvényesülésének. Európa előregedő társadalmainak szüksége van az ifjúság innovációira, kreativitására a megújuláshoz. Mindehhez pedig elengedhetetlen, hogy a fiatalokat teljes jogú partnereként kezeljük. Az egész világon egyre nagyobb népszerűségnek örvendő „generációs párbeszéd” eredményessége – ha más jellegű is, de – rávilágít, hogy a közös kihívás, a közös megoldás keresése mennyire össze tudja kovácsolni a különböző korosztályok érdekeit.

Természetesen mindez komoly szemléletváltást kíván mind a felnőttektől, mind a fiataloktól, és komplex feladatokat ró a megvalósítókra. Egyrészt biztosítani kell, hogy a jövő számára mind lelkileg, mind fizikailag egészséges egyének nőjenek fel. Másrészt a most felnövekvő generációnak sokkal aktívabban kell bekapcsolódnia a helyi közösségi életbe, aminek érdekében minőségi információhoz, szolgáltatáshoz kell jutnia, illetve folyamatos konzultációra, egyeztetésre van szüksége a döntéshozókkal az országon belül és nemzetközi szinten egyaránt.

Ehhez elengedhetetlen a „részvételtanulás” különböző formáinak és az ifjúsági csoportok, szervezetek munkáinak, kezdeményezéseinek támogatása, valamint a társadalom tagjainak pozitív szemléletváltása. Az önkéntes munka fontosságának elismerése, a társadalmi integráció elősegítése, illetve a világ többi fiataljával való szorosabb együttműködés – az önkéntességtől az ifjúsági vállalkozásig – magában hordozza az ifjúsági korosztályok tagjainak aktivizálását, részvételük erősödését szinte minden területen.

Az Európai Bizottság által kidolgozott ifjúsági stratégia olyan prioritásokat fogalmazott meg, melyek a fiatalokat nem projektszinten tekinti a döntéshozók és végrehajtók partnereinek, hanem az Európa jövőjét formáló stratégia vonatkozásában is.

*Gyakorlatok,
tanácsok munka közben*

Információ, illetve annak eljuttatása a fiatalokhoz

Cél:

az „információ mint a részvétel lehetősége” eljuttatása az fiatalokhoz élménybeszámolóval, játékkal egybekötve – a bevonás első lépcsője. Az információ bármi lehet: egy adott településen / településrészen / közösségben elkezdjük a ifjúságsegítői munkát, és építenünk kell egy demokratikus közösséget. Az is lehet, hogy kistérségi vagy nagyobb városi szinten ifjúsági referensként dolgozunk, és valamilyen újabb lehetőségről (képzés, csereprogram, rendezvény, pályázati lehetőség, ifjúsági szervezet bemutatkozása stb.) szeretnénk tájékoztatni a fiatalok csoportját. A kiindulási pontunk: adott egy csoport fiatal, akik még nem demokratikus közösség tagjai, nem feltétlenül vesznek részt aktívan a közösségük, településük, iskolájuk életében. Ennek megfelelően célunk az ismerkedés, valamint partneri, közvetlen, hierarchia-mentes kapcsolat, bizalom kialakítása – az első lépések megtétele.

Korosztály:

információtól is függ

- a. Kistépüléseken első alkalommal sok esetben előfordul, hogy egészen 10 éves korútól a 30 évesig minden korosztályból megjelenik egy-két érdeklődő, ha számukra fontos dologról van szó.
- b. Városi/térségi szinten már ajánlott lehet a korosztályi bontás és annak konkretizálása, hogy az általános iskolásokat (felső tagozat), középiskolákat, felsőoktatási intézményben tanulókat, illetve a 18–30 éves korosztályokat szeretnénk-e megszólítani.

- Ajánlott csoportlétszám:** kb. 20 fő kezelhető egy felnőtt segítővel (ha vannak már kortárssegítők, akkor lehet kisebb csoportokban is dolgozni, illetve nem okoz gondot, ha sokan jönnek el). Ugyanakkor nem kell megijedni, ha csak néhányan is vannak, valahol el kell kezdeni.
- Szükséges eszközök:** információhordozó anyag (prospektusok, plakát, tájékoztató füzet, film, prezentáció, honlap stb.), 5 db flipchart papír, filctollak, tollak, néhány A/4-es üres papír, újságpapír
- Ideális helyszín:** egy nagyobb terem, ahol a résztvevők zavartalanul ülhetnek együtt egy nagy körben, illetve akár kisebb körökben is
- Szükséges idő:** 1,5-2 óra (a résztvevők nyitottságától is függ, a gyakorlat során figyelni kell a résztvevők reakcióira, befogadókészségére stb.). A gyakorlat rövidíthető vagy hosszabbítható: ha szükséges, egy egész délutánt szánjunk rá, ne siessük el, álljunk a résztvevők rendelkezésére, ameddig van rá igény!

A folyamat leírása:

A csoport összetételétől függően alkalmazható jó néhány ismerkedős gyakorlat, amelyek segíthetik a részt vevő fiatalok feloldódását, a névtanulást, az ismerkedést, a csapatépítést.

Változatok: csoportfüggő

- A korosztály függvényében: fiatal felnőttek esetében például nem feltétlenül szükséges sok játék, valószínűleg több közös, irányított beszélgetésre van igény, a résztvevők sokkal inkább tisztában vannak igényeikkel, elképzeléseikkel.
- A csoport tagjai ismeretségi fokának függvényében: a gyakorlat elején ki kell deríteni, hogy mennyire ismerik egymást a résztvevők, hiszen összeszokott

csoportnak nincs szüksége (annyi) ismerkedési és/vagy csapatépítő játékelemre a gyakorlat során.

- c. A résztvevők érdeklődésének függvényében: figyelniük kell arra, hogy a csoport tagjai milyen hosszú ideig tudnak koncentrálni, egymásra figyelni. (Például előfordulhatnak a résztvevők között koncentrálni problémákkal küzdők. Számukra lehet, hogy sokkal jobban kell szakaszolni a workshopot, több rövidebb szünetre vagy több játékelemre lehet szükség stb.)
- d. Az információ specifikusságától függően: nem mindegy, mennyire összetett, speciális, testhez álló a téma, mennyire nehezen vagy könnyen tudják a résztvevők feldolgozni, értelmezni a kapott információkat.

Esetleges veszélyek:

- Kevesen jönnek el.
- Túl sokan jönnek el, hirtelen nem tudunk a sokféle korosztállyal mit kezdeni.
- A megjelentek passzívnak, érdektelennek tűnhetnek.
- A résztvevőknek kevés/nincs jó korábbi tapasztalatuk hasonló rendezvényekkel kapcsolatban, ezért nem tudják kezelni a helyzetet, zárkóztak, nem hajlandók megnyílni.
- A résztvevők között vannak egymással szemben kifejezetten bizalmatlanok / konfliktusban állók, ezért nem akarnak nyitni.
- Rosszul választjuk meg a játékelemeket / azok sorrendjét.
- A résztvevők túl sok információt kapnak egyszerre, nem tudnak vele mit kezdeni, nem tudják feldolgozni, „megemésztetni”.
- Néhány „hangadó” hallatja csupán véleményét, akikkel nem biztos, hogy a csoport nagy része is egyetért, de mindez nem derül ki egyértelműen.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: szociális és állampolgári kompetenciák

Ismerkedős játékok

Név és mozdulat

Leírás: A csoport egy körben helyezkedik el. A bemutatkozásunkkal egy időben egy mozdulatot is teszünk. A soron következő csoporttagok a neveket és a mozdulatokat is megismétlik.

Megjegyzés: Önmagunk mozdulattal való kifejezése nem túl gyakori, ezért a vezetőnek kell kezdeni a játékot.

Névkártyák

Leírás: Mindenki felírja a nevét egy kártyára. Ha több azonos keresztnév is szerepel a csoportban, a név mellé valamilyen jelet kell rajzolni, hogy a csoporttagok megkülönböztethetők legyenek. A névkártyákat összegyűjtjük, megkeverjük, majd újra kiosztjuk. A résztvevők feladata bemutatni a csoportnak azt a személyt, akinek a neve a kihúzott kártyán szerepel. Amikor a csoport együtt van (pl. a résztvevők szabadon keverednek), mindenki alaposan kikérdezi azt a személyt, akinek a neve a kártyáján szerepel. Ha közös beszélgetést tartunk, nem szabad elárulni, hogy ki kit fog bemutatni. A beszélgetésre 10–15 perc jut. Ezután körbe ülünk, és először elmondunk mindent, amit megtudtunk az „emberünkről”, a nevét azonban csak a végén mondjuk meg (esetleg a csoport kitalálja). A gyakorlat végén lehet pontosítani vagy még további kérdéseket feltenni.

Filmes ismerkedés

Cél: ismerkedés, a csoporttagok szerepeinek tisztázása. A vezető a következővel kezdi: Csoportunk moziba ment, de kicsit elkéstünk, és sötét van a teremben. Ülőhelyeket keresünk. A reklámoknak vége van, elkezdődött a film, és a vásznon éppen a film címe olvasható. Képzeljük el, milyen filmet nézünk és hogyan jelenik meg a vásznon. A film elején látjuk a szereplők nevét. Képzeljük el, melyik lehetne közülük a mi szerepünk! Milyen szereplők lennénk? Főszereplők, mellékszereplők vagy epizódszereplők?

Eszközök: papír, filctoll, festék, kréta

Leírás:

- I. lépés: Minden résztvevő kap két lapot. Az egyik lapra leírja (lerajzolja) a film címét, a másik lapra pedig a saját szerepét (először a szerepet, alá pedig a nevet). Majd összeülünk, és bemutatjuk egymásnak a rajzokat, írásokat.
- II. lépés: Közös vitassuk meg a következő kérdéseket. Milyen filmet készítenénk most el közösen? Komédiát, tragédiát, melodramát, krimi? Milyen szerepeket játszanánk el külön-külön? Kik lehetnének a főszereplők, mellékszereplők, stb?

Fiatal a fiattól – élménybeszámoló(k)

Annak érdekében, hogy ne legyen száraz és egyoldalú az információ-áramlás, és valami „híhető” bizonyíték is legyen arra, hogy amit elmondtunk, az lehetséges, hívjunk meg olyan fiatalokat, akiknek már van valamilyen jó tapasztalata, közösen megvalósított projektje, vagy akik már részt vettek valamiben, ami releváns a témában.

Az ifjúságsegítő szerepe:

Előkészítés: Ez óriási felelősséget jelent az ifjúságsegítő számára, és a gyakorlatban számtalan nehéz helyzetet, kihívást előzhet meg. Ugyanakkor tisztában kell lennünk azzal, hogy mindenre nem lehet felkészülni. De sok-sok gyakorlat és tapasztalat során meg lehet tanulni kezelni a helyzeteket. Mindenesetre meg kell vizsgálni a következő kérdéseket:

- Mely ifjúsági korosztálynak pontosan mi és mikor jelent valóban információt?
- Hogyan lehet megfelelő módon, hatékonyan eljuttatni az információt hozzájuk?
- Mi az üzenet számukra?
- Van-e elegendő idejük feldolgozni a kapott információt? Avagy elegendő időt hagyunk-e nekik a feldolgozásra és a visszacsatolásra?
- Melyek lehetnek a leghatékonyabb közlési módok? Mikor elegendő egy viszonylag személytelenebb kör-e-mail, kör-SMS, hírlevél vagy a település, informális csoport, (ifjúsági) szervezet honlapjára feltett hír? Hogyan használható fel egy MSN / Skype megbeszélés? Mikor fontos az egyenkénti személyes telefonhívás és/vagy a személyes beszélgetés?
- Mikor és melyik ifjú tudja hatékonyan segíteni az információ-áramlást?
- Hogyan értelmezhető a kortárssegítés az információ eljuttatásában?

A fenti kérdésekre készülni úgy tudunk, ha igyekszünk megtudni mindent már előzőekben a településről, a közösségről, a környezetről, esetleg a leendő résztve-

vökről stb. Ennek tudatában tudunk felkészülni és tudjuk beleélni magunkat a fiatalok helyzetébe. Ugyanakkor tisztában kell lennünk azzal, hogy az igazi válaszokat maguk a résztvevők fogják tudni megadni. Őket kell megkérdeznünk, tőlük kell visszacsatolást kérnünk, és ahogy egyre jobban megismerjük őket, annál inkább fogjuk tudni a válaszokat.

Az ifúságsegítőnek mindig szem előtt kell tartania a következőket:

- Elsődleges cél a bizalmi és őszinte légkör megteremtése a fiatalokkal. Éreznük kell, hogy valóban kíváncsiak rájuk – az életükre, gondolataikra, igényeikre. Fontos, hogy minél jobban megismerjük őket.
- A fiatal minden szava és tette információt hordoz – a fiatalok erre nagyon érzékenyek és odafigyelnek a részletekre. Ha a bizalom bármilyen módon meggyengül, nem biztos, hogy újraépíthető, vagy ha igen, nagyon nehezen, és mindent előlről kell kezdeni.
- Az információ-áramlásból egy közösséghez tartozó résztvevőt sem lehet kihagyni – ha ez valamiért mégis megtörténik, azonnal el kell ismerni a hibánkat, és korrigálni kell a helyzetet! A csoport bármely tagjában negatív folyamatokat, téves önértékelést indíthat el egy ilyen eset (pl. nem fogja a közösség hasznos tagjának érezni magát).
- Elég időt kell hagyni az információ megemésztésére. Vannak személyek, akik gyorsan reagálnak (akár azonnal is), de vannak, akik sokkal megfontoltabbak, esetleg még bátortalanok. És vannak, akik csak egyszerűen jobban követik az információt.
- Az fiatalokat folyamatosan biztatni kell a visszacsatolásra, kérdésre, véleménynyilvánításra. A kapott információt meg kell beszélni velük, le kell fordítani az ő nyelvükre. Nem csupán információközlésre van szükségük, hanem kétirányú kommunikációra.
- Nem szabad megijedni, ha úgy érezzük, a célcsoport „nem hisz nekünk”. Különösen a serdülőknek nagyon komoly igénye van arra, hogy saját maguk tapasztalják meg mindazt, amiről mások beszélnek, vagy sok esetben job-

ban „elhiszik” ugyanazt saját kortársaiknak. Egy kortárs izgalmas és őszinte élménybeszámolója csodákra képes.

- Jó hallgatónak kell lennünk. Ki kell várnunk, hogy az egyén elkezdjen kommunikálni másokkal és velünk is. A hozzászólást, az információ megosztását és közvetítését is meg kell tanulni. Lehet, hogy egy jó ideig csak passzív közreműködője a történeteknek, egyelőre csak keresgéli a helyét, figyel, és csak azt érzi, hogy jó ott lenni.
- A célcsoportunk tagjai is értékes információk hordozói. Egyenrangú partneri viszonyt kell kialakítanunk, és tisztában kell lennünk azzal, hogy az egyén akkor is szívja magába az információt, ha mi azt egyáltalán nem gondoljuk vagy látjuk. A „beérés” sokszor hosszú folyamat.

A közös értékelés, a gyakorlat(ok) feldolgozásának facilitálása

Az értékelés lehetséges szempontjai:

Mindenkinek legyen lehetősége elmondani a véleményét, ha akarja!

A rendezvény során az ifjak minden reakciója egyben értékelés is. Ha a résztvevők először vesznek részt ilyenén, akkor nem kell bonyolult értékelést tartani. Megkérdezhetjük, hogy a találkozás mennyire tetszett, az információt mennyire találták hasznosnak, érdekesnek, az egyes játékokban szívesen vettek-e részt, és mihez lenne kedvük a jövőben: folytatni hasonló alkalmakkal, vagy más elképzeléseik vannak (ha másképp gondolják, akkor mit és hogyan szeretnének másképpen).

Ha bizalmi légkör van a csoportban, fel lehet tenni a kérdéseket a csoport előtt és lehet szóban, közösen értékelni. Ha ez nincs meg, akkor a résztvevők név nélkül kis papírra is leírhatják a véleményüket, javaslataikat. Fontos, hogy a résztvevőket nem szabad kényszeríteni: az értékel, akinek van mondanivalója, kedve.

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás

Előzmények:

Nem szabad szem elől tévesztenünk a közösség, a település(ek), (mikro-, kis)tér-ség, körzet, kerület stb. nagyságát és a helyi viszonyokat sem:

Elszigetelt kistelepülésen

- nagyon gyorsan, hatékonyan és hierarchia mentesen, szinte pillanatok alatt „szájról szájra” terjed az információ, mint egy láncreakció – persze a jó és a rossz egyaránt.

Mikro-, kistérségi szinten

- a települések közötti információ-áramlás már okozhat komoly kihívást.
- nem tudunk feltétlenül minden településen ott lenni, mindenhová kimenni személyesen, minden egyes korosztályt és tagjait elérni. Nagyon fontos, hogy megpróbáljuk megtalálni azokat az összekötő fiatal személyeket és/vagy felnőtt segítőket, akik közvetíteni tudják a szükséges információkat, és akik már közreműködnek a célcsoportunk tagjainak bevonásában, elérésében is.
- alapvető szerepe van az IKT-nak és a személyes (helyi) kapcsolatrendszernek (polgármester, falugondnok, iskola, tanár, igazgató, könyvtáros). Mindez nyilván függ attól, hogy a helyi öntevékeny ifjúsági csoportok a közösségi részvétel létrájának milyen szintjén állnak, van-e már vezetője a csoportnak. Nagyon fontos odafigyelnünk arra, hogy hol (vagy ki által) és miért akadnak el az információk, mert az hosszú távon különösen nehezítheti munkánkat, és furcsa helyzeteket szülhet. Az információ felelősség, az információ továbbítása pedig felelősségteljes feladat, ezért a legcélszerűbb, ha az információ-áramlást mind a felnőttek (felnőtt segítők és helyi/térségi döntéshozók), mind az ifjúsági korosztályok szintjén biztosítjuk. Arra kell törekednünk, hogy az ifjakat minél komolyabban be tudjuk vonni az információ megfelelő eljuttatásának folyamatába is.

Városban

- sokkal hierarchikusabb, nem feltétlenül közvetlen az elérés, több szinten kell bevonni az embereket, lassabb lehet a folyamat, esetleg összekötők szükségessé-
sek.
- előtérbe kerülnek az információs kommunikációs technológiák, a személy-
telenebb közlésmódok.
- a nagyobb szabású akciókba történő bevonás, a mozgósítás viszont sokkal
könnyebb lehet, mint az elszigetelt kistélepüléseken.

Lehetséges folytatás:

*Nagyon fontos, hogy a találkozást közös, irányított értékeléssel és a fiatalok ötle-
teinek meghallgatásával úgy zárjuk, hogy megbeszéltük, mik a következő, konk-
rét, közös lépések, mi a folytatás.* Tisztázzuk, hogy mi, mikor, hogyan történik
és esetleg a résztvevőknek mi lesz a szerepük benne, ki hogyan fog részt venni a
folytatásban.

Folytathatjuk további rendszeres, hasonló találkozókkal, a felmerült ötle-
tek, kezdeményezések megvalósításának elkezdésével. Hozzáfoghathatunk további
fiatalok bevonásába is az alábbi lehetséges módokon.

- *Az ifjúság részvétele az információ eljuttatásában, avagy a közösségi részvétel
első lépcsőfoka*

Ez a bevonás első fázisa, amely nagyon lényeges momentum. Fontosnak
tartjuk, hogy ez olyan részvételi lehetőséget jelentsen, amit globálisan, nem
csupán projektszemléletben kell értelmezni. Tehát stratégiai erőforrásként
tekintsünk a fiatalokra, akik egyenrangú partnereink tudnak lenni mun-
kánk során. Ne csak egy-egy projektbe akarjuk őket bevonni, hanem igazán
segítsünk megtalálni a nekik való feladatokat, az erősségeiket, a helyüket az
életben. Minden kérdésről, tervről, elképzelésről kérdezzük meg őket, legyen
az egy iskola, település(rész), közösség, rendezvény, hosszú távú stratégiai el-
képzelések, területfejlesztések stb. Ennek megfelelően a bevonási módszerek,
lehetőségek a következők a helyi ifjúsági munkában:

- A fiatalokat vonjuk be az ifjúsági információs közösségi terek kialakításába, működtetésébe, hogy azokat sajátjuknak érezzék (ez elsősorban az IKSZT, a nyitott terek esetében érvényes, de az e-Magyarország pontokra, teleházakra stb. is igaz).
- Fel kell mérni, mire is kíváncsiak a célcsoport tagjai, milyen igényeik vannak, mikor és hogyan szeretnének információkat kapni, mit tudnak ők adni.
- Ifjúság az ifjúságtól jobban elfogadja az információt. Saját élménybeszámolók, beszélgetések, az érintett korosztályok írásai stb. formájában.
- Ki kell választanunk a megfelelő csatornákat a fiatalok bevonásával,
 - saját honlap, elektronikus hírlevél, fórum, internetes rádió stb.
 - újság, közösségi rádió, helyi televízió segítségével.

Sok esetben azoknak az információs tereknek is leginkább az ifjúsági korosztályok a közönségei, amelyek nem kifejezetten ifjúsági céllal jöttek létre. Számos településen, főleg kistérségeken a teleházak és az e-Magyarország pontok jó példák erre.

- *A fiatalok és a döntéshozók közötti információ-áramlás*
Az ifjúság részvételének erősítése szempontjából kulcsfontosságú a köztük és a döntéshozók közötti kétoldalú, oda-vissza irányú és folyamatos információ-áramlás. A döntéshozóknak meg kell érteniük – vannak is már erre jó példák több településen –, hogy az ifjúsághoz is el kell juttatni(uk) a számukra fontos információkat, valamint hogy meg kell hallgatniuk az ő véleményüket, elképzeléseiket, és azokra reagálniuk is szükséges. Nagyon fontos lépcsőfok, amikor az ifjúsági korosztályok tagjai el tudnak jutni a döntéshozókig, és abban a helyzetben meg is tudják fogalmazni a mondanivalójukat, azaz képviselik a korosztályuk, közösségük érdekeit.

Részvételtanulás

A módszer elsősorban az igényfelmérést, a célok meghatározását célozza csapat-építő játékokon irányított, nagy- és kiscsoportos beszélgetéseken keresztül.

Ha szeretnénk, hogy a résztvevők valóban elmondják, mi érdekelné őket, mit szeretnének csinálni (pl. az adott településen), milyen közös érdeklődési területeik vannak, maximum tízfős csoportokban dolgozzunk. A beszélgetések során kiderül például az, hogy a bevont ifjú egyének milyen szerepkörben helyezkednek el szívesen (alkotó, gyakorlati kivitelező, segítő), mi vonzza őket, milyen típusú programokban vennének részt. Csak úgy motiválhatjuk őket, ha mindig megkérdézzük a véleményüket! Mérjük fel, hogy mennyire nyitottak a játékra, de ne erőltessük azt, mert végül elmenekülhetnek, amitől maga a segítő is megrémülhet, pánikba eshet.

Mi lenne, ha kapnék 100 millió Ft-ot? – irányított beszélgetés

Cél:	annak bebizonyítása, hogy egy ötlet megvalósításához nem elsősorban pénzre, hanem jó ötletre, az ötletet megvalósító közösségre, helyi tudásra, kreativitásra és kitartásra van szükség
Korosztály:	nem szükséges korcsoportszűkítés
Ajánlott csoportlétszám:	kb. 20 fő
Szükséges eszközök:	flipchart papírok, filctollak
Ideális helyszín:	olyan terem, ahol elfér kb. 20 ember egy nagy közös körben, és amely akár kisebb csoportokban való közös munkára is alkalmas
Szükséges idő:	kb. 30 perc

A gyakorlat menete:

Felvetjük, hogy mindenki kap 100 millió Ft-ot, és azt arra költheti, amire akarja, annak érdekében, hogy a többiekkel közösen:

- élhetőbbé tegyék a települést,
- megvalósítsák azokat a programokat, amelyek (még inkább) elégedetté teszik őket,
- olyan projekteket vigyenek véghez, amelyek révén az érintettek értelmesen tudják eltölteni a szabadidejüket stb.

A feladat: egy olyan ötlet kiválasztása, amely lehet komplex, tartalmazhat többféle rendezvényt, alötletet, de lehet egyetlen egy pici rendezvény is. A lényeg, hogy a fiatalok megértsék, hogy ők maguk is tudnak tenni, sőt ők maguk tudnak csak igazán tenni saját magukért. A beszélgetés során felismerik saját igényeiket, közben megismerik másokét, rájönnek, hogy vannak hasonló elképzelések vagy akár még jobb ötletek. Felismerik, hogy lehetnek közös célok, amelyeket utána el lehet kezdeni megvalósítani közösen, csapatban, ezáltal továbbhaladva a részvételi létra fokozatain. A 100 millió forint lehetne 1 milliárd is, de kevesebb is. A viszonylag „magas” összeg azt szimbolizálja, hogy ne a pénz hiánya legyen a kiindulási pont, ezzel determinálva a szokásos negatív hozzáállást, hogy úgysem megvalósítható valami.

Számtalan kérdés fog felmerülni bennük, valószínűleg lesznek igazán megvalósítható ötletek is, ezért jó, ha a csoport végül megegyezik egy konkrét ötlet megvalósításában. Ez lehet a csoport első igazi kis projektje – és nem kell nagyon gondolkodni.

A gyakorlat során abba az irányba tereljük a beszélgetést, hogy megfogalmazódjon a résztvevőkben: önmagában az anyagi erőforrás nem lehet kielégítő, szükséges egy közösség, illetve információ arról, hogy a lakosságnak milyen igényei vannak és a település milyen adottságokkal rendelkezik. A tervezés során csak közösségben lehet gondolkodni! A beszélgetés konklúziójaként a résztvevők arra a felismerésre jutnak, hogy egy összetartó közösség, egy igényeken alapuló jó ötlet olyan programokat eredményez, amelyek hozzájárulnak a település

életének fellendítéséhez. A résztvevők számára mi is adhatunk pár bevált programtippet, amelyek könnyen megvalósíthatók: pl. filmklub.

Változatok:

- Azonnal kiscsoportokban dolgozunk, és a gyakorlat végén a kiscsoportok prezentálnak egymásnak.
- Azonnal belekezdünk az irányított beszélgetésbe ötletbörze formájában.
- Először adunk a résztvevőknek 5 percet, hogy egyénileg átgondolják a választukat a fenti kérdésre. A következő 10 perc alatt párokban kiválasztanak egy-egy közösen megvalósítható ötletet, amelyet ezután az egész csoportnak elmondanak. Majd a hasonló ötletekkel rendelkező párok újabb csoportokat alkotnak, és 15 perc alatt megegyeznek egy végleges ötletben – itt már olyan kérdésekre is keressük a választ, hogy ki, kivel, mit mikor csináljon és hogyan valósítható meg az ötlet. Az ötletek prezentálása után a csoport végül kiválasztja azt az elképzelést, amelyiket meg szeretne valósítani ténylegesen is.

Megjegyzés: a csoporttagok fejlettségi szintjétől nagyban függ a gyakorlat menete. Előfordulhat, hogy sokkal messzebb jutnak a résztvevők a közös gondolkodásban. Habár nem elsősorban a felelőségek és szerepek elosztása a cél a megvalósítandó ötlet kapcsán, hamar előkerülhetnek ilyen kérdések is. Sőt, előfordulhat, hogy egyes csoporttagok, kisebb csoportok eleve gyakorlatiasan, életszerűen gondolkodnak majd. Ha az egyik kiscsoport nagyon hamar kész lenne a feladattal, akkor nyugodtan tovább lehet görgetni a közös gondolkodást. Ha úgy látjuk, nehezen megy a feladat, vagy nehezen találunk kompromisszumra a tagok, lehet több időt adni vagy (kérdésekkel, rávezetéssel) segíteni kell a megfigyelt és/vagy javasolni több ötlet közös megvalósítását is.

Esetleges veszélyek: a résztvevőknek hirtelen nem lesznek ötleteik, passzívnak tűnhetnek. Ekkor az ifjúságsegítőnek ötleteket kell adnia, esetleg példákat kell mondania, segítenie kell őket az elindulásban.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: szociális és állampolgári kompetenciák

Mit szeretünk és mit nem?

Cél:	közös kiindulási pontok keresése, a fiatalok igényeinek, ötleteinek és környezetéhez való viszonyának megismerése
Korosztály:	nem szükséges korcsoportszűkítés – az igények sokszor találkoznak
Ajánlott csoportlétszám:	kb. 20 fő
Szükséges eszközök:	flipchart papírok, filctoll
Ideális helyszín:	egy olyan terem, ahol akár egy nagy közös körben is elfér kb. 20 ember, és amely alkalmas kisebb csoportokban való közös munkára is
Szükséges idő:	összesen kb. 1,5 óra

A gyakorlat menete: az alábbi kérdésekre keressük a válaszokat közösen:

A résztvevők

- szeretnek-e a településen élni, miért igen és miért nem?
- mit szeretnek a településen és mit nem?
- milyen szabadidő-eltöltési lehetőségekkel rendelkeznek?
- milyen természeti, kulturális értékeket mondanak magukénak?
- milyen problémákat tapasztalnak a településen, és milyen megoldásokat javasolnak?
- hogyan szeretnék befolyásolni a döntéseket, amelyek élhetőbbé teszik a települést? stb.

A kérdéseket először röviden ismertetjük, hogy a résztvevők lássák, honnan hová akarunk eljutni. Előzetesen a résztvevők is javasolhatnak kérdéseket. A résztvevők ezt követően kiscsoportokban dolgoznak. Egymás után tesszük fel a kérdéseket, és a megválaszolásra 10–10 percet adunk. Mindenképpen fontos, hogy a gyakorlat további részében minden kiscsoport mutassa be az általuk kidolgozott válaszokat magyarázattal együtt, majd a résztvevők közösen is beszéljék meg a felmerült gondolatokat.

A megbeszélés során érdemes kitérni arra, hogy milyen szabadidős tevékenységek vannak a településen, milyen programokat lehet szervezni, hogyan lehet az ifjúságot megmozgatni, milyen a kapcsolat a helyi döntéshozókkal stb.

Miután feltártuk, hogy milyen problémák, lehetőségek, kihívások állnak az ifjúság rendelkezésére, továbbléphetünk a gyakorlattal és megnézhetjük szemléltetésképpen, hogy melyek azok a külső erők (pl. pályázat), amelyek segíthetnek a megoldásban, és melyek azok a veszélyek, amelyek ezen (pl. pályázati) lehetőségek hiányában felmerülnek. A gyakorlat e szakaszát folytathatjuk szóban közös ötleteléssel, de akár az előző részhez hasonlóan kiscsoportokban is. Az utóbbi esetben 15 percet adjunk egy-egy témakör megvitatására, végül közösen is beszéljük meg a felmerült gondolatokat.

A gyakorlat végére tulajdonképpen kapunk egy SWOT-analízishez hasonló elemzést, amelyben a részt vevő fiatalok állást foglalnak a településükről környezetükről, és meghatározzák, melyek a település általuk pozitívnak és negatívnak tartott tulajdonságai (erősségek és gyengeségek). Szinte ezzel párhuzamosan rávilágítanak arra, hogy mit lehetne / kellene változtatni, hogyan lehetne a negatívumokat pozitívvá tenni, és megfogalmazzák az ezekkel a lépésekkel kapcsolatos félelmeiket, aggályait (lehetőségek és veszélyek) is.

Megjegyzés: a gyakorlatnak nem SWOT-analízis készítése az elsődleges célja, ugyanakkor érdemes tisztában lenni a gyakorlat vezetőjének azzal, hogy a végeredmény lehet a fiataloknak egy ahhoz nagyon hasonló, elemző véleménye a környezetükről. Egyes csoporttagok a gyakorlat során maguk is behozhatják a SWOT-analízishez hasonló megközelítést, és a kérdéseken túlmutatva ők maguk vetik föl a külső és belső nehézségeket, valamint a lehetőségeket is.

Változatok:

Csoporttól és létszámtól függően

- Egy nagy csoportban folyik az irányított beszélgetés közös ötletbörze formájában. Ez megvalósítható 20 fővel is, de a beszélgetés kimenetele nagyban függ a csoporttagok hozzáállásától, egymáshoz való viszonyától, leginkább azonban a felnőtt segítő vezetői tapasztalataitól, rátermettségétől. Előfor-

dulhat az is, hogy a csoporttagok kifejezett kérése, hogy az egész csoport együtt beszélje végig ezeket a kérdéseket.

- Az elejétől kezdve kisebb, 4–5 fős csoportokban dolgozunk.

Esetleges veszélyek:

Arra lehet számítani, hogy lesznek nézeteltérések, véleménykülönbségek, és belső problémák is előkerülhetnek.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: szociális és állampolgári kompetenciák

Az ifúság felkészítése az ötleteik, kezdeményezéseik megvalósítására

Nagyon fontos eleme ez a részvételtanulásnak, hiszen a fiatalok számára leginkább a konkrét cselekvésben való részvétel a legvonzóbb és legfontosabb. A projektmódszer – azaz a közös cselekvésben való részvétel – pedig pedagógiai szempontból kiváló csoportmunka-lehetőség egy kiválasztott ötlet, kezdeményezés megvalósítási folyamatának modellezésére. A feladat alapvetően a problémából, szükségletből, igényből indul ki, és mindig célirányos és megtervezett. Éppen ezért kiválóan tud segíteni a fiataloknak az ötletük megvalósításának végiggondolásában, megtervezésében, ráadásul igazi „karakterformáló” jellege van, és olyan készségeket fejleszt a résztvevőkben, amelyek esélyegyenlőséget biztosítanak a demokratikus társadalomban. A célhoz vezető út, a folyamat a lényeg, és a cél tulajdonképpen a tapasztalati tanulás (learning by doing).

Miután a csoport már megfogalmazta az ötletét – de még mielőtt belekezdenénk velük a megvalósításba, azaz a folyamat végigkövetésébe a projektmódszer segítségével – érdemes rávezető játékelemekkel és gyakorlatokkal szemléltetni a projekttel kapcsolatban rájuk váró feladatokat.

Barlang*

Cél: a folyamatszemplélet tanulása a tervezéstől a megvalósításon át az értékelésig, problémamegoldás, csapatösszetartás erősítése

Korosztály: lehet akár a teljes ifúsági korosztály

Ajánlott csoportlétszám: 12–15 fő

* A gyakorlat egy másik felhasználási lehetőségét egy komplex tevékenység keretén belül lásd A kreativitás és önkifejezés című fejezetben A varázsló erdeje: Az óriáspók hálójára címmel.

Szükséges eszközök:	papír, toll a tervezéshez, spárga a barlang kereteinek „megépítéséhez”, valamilyen ragasztó (pl. cellux) a barlang elkészítéséhez
Ideális helyszín:	szabad tér, ahol van két fa vagy használható oszlop
Szükséges idő:	40 perc

A gyakorlat menete:

A feladat, hogy a barlangban olyan nyílásokat kell „építeni”, amelyeken minden résztvevőnek át kell jutnia, de egy nyílást csak egyszer használhatnak mégpedig úgy, hogy nem érhetnek a falhoz (spárgához, ragasztóhoz). Meghatározott időkereten belül mindenkinek át kell jutni a barlang másik oldalára.

A gyakorlat első részében kérjük meg a résztvevőket, hogy a papír és toll segítségével tervezzék meg, hogyan kivitelezhető a feladat, milyen átjárókat szerkesztenek, milyen sorrendben mennek át, kinek mi lesz a feladata, mennyi időt szánnak a megvalósításra, ki-hol fér át stb.

Változatok: egyszerű csapatépítő játékként is alkalmazható, ha nincs benne tervezés

Az ifjúságsegítő(k) szerepe:

- az előkészítés során a gyakorlathoz és a csoporthoz illeszkedő kerettörténet kidolgozása. (A segítő a feladat ismertetése előtt elmesél egy történetet, amely keretbe foglalja a gyakorlatot: pl. eltévedt a csoport, és menekülnie kell a barlangból X idő alatt.) A gyakorlat előtt a barlang kereteinek megépítése.
- a gyakorlat közben az időkeretek figyelése, a csapat segítése pl. sugalmazásokkal a pozitív megoldás megtalálása felé
- közös értékelés, a gyakorlat feldolgozásának facilitálása

A közös értékelést segítő kérdések / szempontok:

- Ki hogyan érezte magát?
- Hogyan sikerült megoldani a feladatot?
- Milyen volt a csapatmunka?
- Mennyire sikerült a feladatot időben teljesíteni?
- Ki miben vett részt? Igyekeztek-e bevonni azokat is, akiknek nem volt ötletük, kedvük a játékhoz?

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

Következő lépésként a gyakorlat alapján a csoport közösen el tud kezdeni tervezni valamilyen rendezvényt, pl. egy ifjúsági sportnapot.

Esetleges veszélyek: a résztvevők kicsúsznak az időből

Fejlesztendő kulcskompetenciák: a tanulás kompetenciája, kezdeményező-készség és vállalkozói kompetencia

Szerepcsere: fordított nap – szerepjáték

Cél:	közös felkészülés a döntéshozókkal történő találkozóra*, együttműködésre azáltal, hogy a résztvevők beleképzelik magukat a helyzetbe, átgondolják, hogy kinek mi a szerepe
Korosztály:	nincs korosztályhoz kötve
Ajánlott csoportlétszám:	kb. 20 fő
Szükséges eszközök:	A/4-es papírok, tollak
Ideális helyszín:	egy egyszerű terem, székek, asztalok
Szükséges idő:	kb. 1,5 óra (csoportdinamikától függően csökkenthető)

A gyakorlat menete:

A téma, szituáció (pl. első találkozás a helyi döntéshozókkal, bemutatkozás, ötletek megbeszélése, kapcsolatfelvétel, ismerkedés) kiválasztása után a résztvevőkkel közösen kiválasztjuk a szerepeket is. A szerepeket mindig igazítsuk a szituációkhoz. Nagyon fontos momentum ez, hiszen a fiatalok figyelmét felhívja arra is, hogy egy-egy ötlet megvalósítása milyen sok szereplőt érint. A szereplők lehetnek tehát:

- döntéshozók (polgármester, alpolgármester, képviselő-testületi tagok, országgyűlési képviselő stb.)
- más, ifjúsági kezdeményezések megvalósítása szempontjából fontos felnőttek (egyesületek vezetői, iskola igazgató stb.)
- az ifjúsági közösség képviselői
- a helyi média képviselői

* Például miután a fiatalok a *képviselő-testület* egy tagját meghívták egy közös beszélgetésre az önkormányzatok kötelező ifjúsági feladatainak ellátásáról. (A közoktatási feladatok, ill. az európai ifjúsági részvételi charta elfogadása alapján Magyarország is vállalta az érintettek helyi szerepvállalásának erősítését, azonban ez egyenlőre nem kötelező érvényű.) (Európai charta a fiatalok részvételéről a helyi közösségek és régiók életében, Európa Tanács 237. határozat 1992.)

Majd a résztvevők kiscsoportokban, 15–20 percben felkészülnek a szerepekre (ki mit mondana, mire hogyan fog reagálni, milyen véleményt képvisel). Ezt követi a szerepjáték szinten 15–20 percben. A résztvevőknek kötelező valamilyen együttműködés, közös álláspont kialakítása a megjelenített szituáció(k)-ban. Például a szituáció lehet a következő: az önkormányzat egyik nem használt helyiségében a fiatalok ifjúsági klubot szeretnének nyitni, ugyanakkor a polgármesternek komoly aggályai vannak az elképzeléssel kapcsolatban. A résztvevőknek a szerepjátékban képviselniük kell az általuk játszott szereplők véleményét, érdekeit, és a megfelelő érvek-ellenérvek felsorakoztatása mellett a kompromisszumra kell törekedniük.

A szerepjáték végén a felmerült helyzeteket közösen megbeszéljük. (Ha szükségesnek látjuk, akár egy-egy szituáció közben is megállíthatjuk a játékot.) A közös értékelést az „igazi” találkozóra való konkrét felkészülés követi (kinek mi lesz a szerepe, ki mit fog mondani, mi a találkozó tervezett menete stb.).

Változatok:

Helyi viszonyoktól és a csoport létszámtól függően lehet úgy izgalmasabbá tenni a gyakorlatot, hogy

- a kiscsoportoknak a felkészülés közben kiosztunk kártyákat, amelyeken instrukciókat találnak arról, hogy hogyan reagáljanak egymásra és adott helyzetekre a szerepjáték során.
- csak a döntéshozók csoportjának véleményét változtatjuk / határozzuk meg a szerepkártyákon.
- rotáljuk a résztvevőket a különböző szerepek között.

Esetleges veszélyek:

A résztvevők megijedhetnek a feladattól. Ekkor a felnőtt segítőknek rá kell világítani, hogy ez egy játék, nincs következménye, ugyanakkor segít megismerni és megérteni a különböző helyi szereplők helyzetét, véleményét, álláspontjait. Mindezek mellett pedig megkönnyíti a felkészülést az igazi találkozásra.

Arra lehet számítani, hogy az ifjak számukra eddig ismeretlen helyzetben találhatják magukat, ezért egyik pillanatról a másikra lehetnek dühösek, vidámak, nem együttműködők stb., illetve konfliktushelyzet alakulhat ki. Ezért fontos, hogy – ha szükséges – megállítsuk a szerepjátékot, megbeszéljük a helyzetet, és a végén értékeljük az egész gyakorlatot.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: szociális és állampolgári kompetenciák

Az ifjúság médiában való részvételének támogatása

A média kihagyhatatlan színtere mindennapjainknak, és nagyon jó eszköz arra, hogy erősítsük az ifjúság közéleti szerepvállalását, kíváncsiságát, nyitottságát, felelősségtudatát.

Mit tennél bele 20 percbe? – Ifjúsági műsor készítése

A gyakorlat során a résztvevők valóságos élethelyzetbe kerülnek, időkeretek közé szorulnak, strukturálniuk kell a munkájukat, elképzeléseiket, közben pedig együtt kell működniük egymással, csoportkonszenzusra kell jutniuk. A gyakorlat eredményeképpen összeállítanak egy olyan rövid műsort, amelyet, ha jól sikerül, a helyi média felé is továbbíthatunk. Így a résztvevők interaktív tevékenységen keresztül fejlesztik kommunikációs, kreatív készségeiket.

Cél:	a résztvevők közelebb hozása a média világához, kommunikációs technikák tanulása, kritikai készségek fejlesztése
Korosztály:	nem szükséges korcsoportszűkítés (bár kifejezetten ajánlható a 10–18 éves korosztálynak)
Ajánlott csoportlétszám:	5 fő/csoport
Szükséges eszközök:	papír, toll, CD-lejátszó, mikrofon
Ideális helyszín:	beltéri, zárt terem
Szükséges idő:	30–45 perc

A gyakorlat menete:

A résztvevőket megkérjük, hogy készítsenek egy 20 perces műsort egy tévé vagy rádió számára. Meghagyjuk a szabadságukat, hogy ők találják ki a műsor típusát és szerkezetét (közéleti, vitaműsor, magazin, zenével vegyítve vagy anélkül stb.). Ha készen vannak a tervezéssel, kérjük meg őket, hogy mutassák be a műsort.

Ha több csoport van, akkor 3 prezentáció után tartsunk 5 perces szünetet. Nem csak egyszerű prezentációkról van szó: fontos, hogy a résztvevők eljátsszák a műsort, mindenkinek legyen feladata (műsorvezető, technikus stb.). Az elkészített, bemutatott műsorokat végül közösen értékeljük a nézők / hallgatók (a többi csoport) és a készítők véleményének meghallgatásával, majd akár helyi média-szakember bevonásával is.

Változatok:

Készíthetünk interjút is, a műsort felvehetjük kamerával, vagy eljátszhatunk egy előadást.

Az ifjúságsegítő(k) szerepe:

- előkészítésképpen beszélgetés a résztvevőkkel arról, hogy ők maguk milyen műsorokat szoktak hallgatni, megnézni, és ha tévét, rádiót csinálnának, milyen műsorokkal töltenék meg. Készítsük elő azoknak a szempontoknak a rövid írásos összefoglalását minden résztvevő számára, amelyeket egy tévé-vagy rádióműsor szerkesztéséhez figyelembe kell venni
- a gyakorlat közben koordinálás, segítség, az időkeretek figyelése, rávezetés
Sose tartsunk száraz előadást a hogyanról, az unalmas, nem motiváló. Valós élethelyzetet teremtsünk. Az elkészült műsor bemutatására feltétlenül szánjunk elegendő időt
- a gyakorlat zárásaképpen a közös értékelés facilitálása

A közös értékelést segítő kérdések / szempontok:

- Hogyan érezték magukat a résztvevők?
- Mennyire sikerült beleélniük magukat a szerepbe?
- Mennyire sikerült felosztani a feladatokat?
- Milyen volt visszanézni saját magukat a TV-ben?
- Milyen érzés volt kamera előtt állni?
- Milyen üzeneteket illetve híreket közvetítettek az elkészült műsorok?

- Hogyan választották ki a témát? Miért pont azt? Hogyan választották ki a műfajt? A célközönséget? Mihez mit alakítottak?
- Mi volt a legnehezebb feladat?

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

A gyakorlatot megelőzően meghívhatunk a csoportba egy médiaszakembert, aki bemutathat néhány fontos tudnivalót a műsorkészítésről. Folytatásképpen pedig, ha a résztvevők jól érezték magukat, tetszik nekik a médiával való foglalatosság, képzést is szervezhetünk a média valamely területén (pl. webtvé, -rádió, közösségi rádió létrehozása). Egy közösségi rádió, webrádió létrehozása lehet a helyi ifjúsági részvétel egyik fontos célja, eredménye.

Esetleges veszélyek:

A kreativitás hiánya a csoportban

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció

Számtalan és igen sokféle, a nemformális tanulást célzó módszer, gyakorlat és játékelem áll rendelkezésünkre annak érdekében, hogy a fiatalok aktív állampolgári attitűdöt sajátítsanak el, felelősséget vállalva saját magukért és másokért is. Azonban nem szabad elfelejteni, hogy a gyakorlat végeztével még nem ér véget a felnőtt segítő szerepe. Miután „képesé tette” a fiatal egyéneket vagy azok csoportját az aktív társadalmi részvételre, meg kell tennie mindent annak érdekében, hogy élhessenek is részvételi szándékukkal egyenrangú partnereként helyi, nemzeti és nemzetközi szinten egyaránt.

Az emberi jogok megértése és alkalmazása

Tegyük egy lépést előre*

Cél:	az empátia fejlesztése, a társadalmi esélyek közötti különbségek meglétének tudatosítása, egy társadalmi kisebbséghez vagy kulturális csoporthoz való tartozás lehetséges személyes következményeinek megértése
Korosztály:	elsősorban a 15–25 éves ifjúsági korosztály
Ajánlott csoportlétszám:	10–30 fő
Szükséges eszközök:	szerepkártyák
Ideális helyszín:	terem vagy szabad tér
Szükséges idő:	kb. 60 perc

Témák: diszkrimináció és idegengyűlölet, szegénység, általános emberi jogok

A gyakorlat menete:

Kiosztjuk a szerepkártyákat, majd kérjük, hogy mindenki próbálja beleélni magát az adott szerepbe (hogyan telhet egy napja, milyen körülmények között él, mit csinál stb.) Majd a résztvevők egy sorba állnak, de senki nem mutathatja meg a kártyáját. A következőkben felolvassuk az állításokat. Annak, aki az adott állítást jellemzőnek vélte magára (az adott szerepben), előre kell lépnie egyet. Az állítások befejeztével a csoport tagjaival közösen megvizsgáljuk, ki hova jutott. Az értékelés során elsőként a legtöbbet és legkevesebbet előrehaladókat kérdezzük meg, hogy kit képviseltek és hogyan érezték magukat, majd kérdezzük meg a többieket is.

* A gyakorlat leírása részletesen: Kompas – Kézikönyv a fiatalok emberi jogi képzéséhez. Budapest, GYISM–Mobilitás, 2004. 287. oldal

Lehetséges szerepek (minden résztvevő kap egy szerepkártyát):

- Ön egyedülálló, munkanélküli anya.
- Ön egy politikai párt ifjúsági szervezetének elnöke (amelynek anyapártja most van hatalmon).
- Ön a helyi bank igazgatójának a lánya.
- Ön közgazdaságtant tanul az egyetemen.
- Ön egy sikeres gyorséttermi vállalkozást üzemeltető kínai emigráns fia.

Lehetséges állítások (egymásnak ellentmondó állításokat is kitalálhatunk):

- Ön soha életében nem került súlyosan nehéz anyagi helyzetbe.
- Az Ön lakáskörülményei elég jók, van telefonja és televíziója.
- Ön úgy érzi, hogy anyanyelve, vallása és kulturális hovatartozása elfogadott abban a társadalomban, amelyben él.
- Ön úgy érzi, hogy a társadalmi és politikai kérdésekről alkotott véleménye, valamint nézetei meghallgatásra találnak.
- Az emberek tanácsért fordulnak Önhöz különböző kérdésekben.
- Ön nem tart attól, hogy a rendőrség letartóztatja.
- Ön tudja, hogy hova forduljon tanácsért és segítségért, ha szükségét érzi.
- Ön soha nem érezte magát hátrányosan megkülönböztetve származása miatt.

Esetleges veszélyek:

- A résztvevők nem tudják beleélni magukat az adott szerepbe.
- Hangzavar alakul ki.
- Valamely résztvevő(ke)t személyes érintettség miatt a gyakorlat érzékenyen érint.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: szociális és állampolgári kompetenciák

*Jó példák,
mintaértékű kezdeményezések*

„Helyiérték” Gondolkodók és Alkotók Regionális Egyesülete

1998-ban Balatonbogláron látott napvilágot a „Helyiérték” Gondolkodók és Alkotók Regionális Egyesülete azzal a céllal, hogy – az összefogás előnyeit kihasználva – tevékenységével megakadályozza a régió ifjúságának (elsősorban az értelmiségi fiataloknak) az elvándorlását a térségből. Ennek érdekében koordinálja és segíti a regionális ifjúsági szerveződések munkáját, képviseli az ifjúság érdekeit, és segíti őket a részvétel erősödésében. Az egyesület a kultúra, a hagyomány eszközeivel fogja össze a fiatalokat. Jelentős helyi, illetve országos szintű programokat valósít meg. Az egyik legsikeresebb projektjük egyben a magyar kultúra egyik legszebb hagyományőrző mozzanata: a *Méta fesztivál*, melyen évente átlagosan nyolcszáz, 4–18 éves néptáncos lép fel. A rendezvény már 13 éve színesíti a fesztiválok palettáját. A fesztivál résztvevői művészeti csoportjaikban aktívan részt vállaltak a hagyományok ápolásában, amelyet ezen alkalommal nagyközönség előtt is bemutathatnak. Az itt megtapasztalt sikerélmény, a valahova tartozás érzése növeli a fiatalok önbizalmát, lelkesedését. Másrészt az esemény előkészítésében és lebonyolításában fontos szerepet játszanak a helyi fiatalok is, akikben az aktív tenni akaráson kívül a helyi identitástudat is erősödik.

A szubszidiaritás elve napjainkban Magyarországon elsősorban kistérségi szinten működik, ezért egyre több helyen jönnek létre több települést összefogó ifjúsági öntevékeny csoportok. A Fonyódi kistérség 11 településének közreműködésével Ifjúsági Kerekasztal alakult, amelyet anyagilag is kistérségi társulás támogat. A kerekasztal példaként szolgál az ifjúság és a döntéshozók együttműködésére is. A kerekasztal céljai elérése érdekében különböző rendezvényeken – falunapok, fesztiválok, klubrendezvények, iskolai rendezvények, képzések, bemutatók – képviselteti magát. Tagjai a havi közgyűlések mellett játszóházakat szerveznek, fontosnak tartják az önkéntességet, valamint a helyi információszolgáltatást a kistérségben lévő településeken. *Mobil infó* segítségével tájékoztatják az ifjúságot. Több sikeres projektet hajtottak már végre az egyesület otalmazásában. Az egyik legsikeresebb programjuk a *Jeges napok*, melyen a településen

élő különböző generációk összefogását valósítják meg hagyományt teremtve a Balaton jegén innen és túl. Emellett az IFI Klub nyújt kulturált szórakozási lehetőséget a kistérségben élő ifjak számára.

Kapcsolat:

8630 Balatonboglár, Árpád u. 17.

Telefon: 85/ 550 063 vagy 20/ 428 9073

E-mail: hip.boglar@citromail.hu

Honlap: www.helyiertek.hu

Szolnok Városi Diákok Tanácsa és Szolnok Városi Gyermektanács

Szolnokon a diákönkormányzatokat városi szinten két korosztályi alapon szervező-dő tanács képviseli. Az általános iskolák küldötteti alkotják a Szolnok Városi Gyermektanácsot (GyT), a középiskolák delegáltjai a Szolnok Városi Diákok Tanácsát (VDT). A két tanács működése nagyban épít az iskolai diákönkormányzatok tevékenységére, egyfajta kapocsként szolgál az iskolák diáksága és az önkormányzat között. A gyermek- és diáktanács folyamatosan egyeztet a helyi döntéshozókkal, az ifjúsági referens pedig közvetlenül is segíti tevékenységüket. Munkájuk jól példázza a különböző ifjúsági korcsoportok és a helyi döntéshozók együttműködését.

A két szervezet által megvalósított legsikeresebb projektek:

- Közös rendezvényük az *Ováció tanévzáró ünnepség*, ahol a színpadi előadásokon és koncerteken kívül kézműves foglalkozások, népi- és óriás játékok várják a résztvevőket.
- A *Retró Bál* a fiatalok és felnőttek közös báljára, mely már hagyományosnak számít a város életében. A rendezvényen az ifjúság retró öltözetekben pompázik, míg a felnőttek a mai kor divatos ruháit öltik magukra.
- A *24 órás vetélkedő* keretében minden év őszén több száz résztvevő együttes játékára nyílik lehetőség. Olyan show-elemekkel tűzdelt programot kínál, mely kiválóan alkalmas a közösségfejlesztésre, csapatépítésre. A résztvevők az ügyességi és sportfeladatoktól, a logikai feladatoktól az előadásokon át a kvízkérdésekig különböző feladatokat oldanak meg az élet számos területével kapcsolatban. A 24 óra folyamán mindenki tudására szükség van, mindenki szerepet tud vállalni a siker elérésében. A vetélkedő erősíti a lokális kohéziót, hiszen ez alkalommal kicsik és nagyok, tanárok és szülők közösen vesznek részt az ügyességi és szellemi feladatokban.

Kapcsolat:

Telefon: 56/ 503 416

E-mail: bagdig@ph.szolnok.hu

Honlap: <http://szolnok.vdt.hu>

Fiatal Hangadók Egyesület

Az egyesületet 2009 tavaszán jegyezték be, de a tagok már több mint két éve együttműködnek informális csoportként. Céljuk a szabadidő hasznos eltöltésén túlmenően a fiatalok társadalmi részvételének erősítése, a demokrácia gyakorlása, ifjúsági kezdeményezések erősítése és nyilvánossá tétele, valamint az információáramlás gyorsítása közösségi rádiózás segítségével.

2007-ben ifjúsági kezdeményezésre, a Gyöngyösi Ifjúsági Szolgáltató Iroda koordinálásával létrejött a Rádió IZé (Ifjúsági Zóna) webrádió 24 órás zenei szerkesztéssel. A kezdeti zenélgetést követően megjelent a kívánságműsor, majd a tematikus műsorok (városi ifjúsági hírek, FLP pályázatok, intézményi és civil közérdekű információk stb.). A rádió zenei és szerkesztett műsorait, illetve webfelületét teljes egészében fiatalok állítják össze. Jelenleg 5 fiatal napi szinten és mintegy 8 alkalmasszerűen végzi a munkát. Az elmúlt időszakban a Rádió IZé Gyöngyös és térségének szinte mindegyik ifjúsági rendezvényére kitelepült. Működésének eredményeképpen szól néhány városi oktatási intézmény iskola-rádiójában, illetve stúdiója a Gyöngyösi Ifjúsági és Diák Fórum találkahelye lett. A rádió célrétege a 12–20 éves korosztály. A szakmai fejlődés és a működéshez szükséges források felhasználásának érdekében létrejött a Fiatal Hangadók Egyesület. A szakmai fejlődést ez esetben egy kisközösségi rádiós pályázat jelenti, melyet az egyesület a 2009. augusztus 1-jei határidőre nyújt be az ORTT-hez. Nyertes pályázat esetén várhatóan 2010 januárjában „igazi”, földi sugárzású ifjúsági rádió indulhat Gyöngyösön.

Kapcsolat:

3200 Gyöngyös, Fő tér 13.

Telefon: 37/ 503 189

E-mail: hangadok@fiatalgyongyos.hu

Honlap: www.fiatalgyongyos.hu, www.radioize.hu

Mezőkövesd és az ifjúság

A **Városi Diákönkormányzatot** (DÖK) 2009 júniusában választották újjá 12 fő testülettel. Az új szervezetben 5 bizottságot alakítottak ki: média, sport és kultúra, környezetvédelem, külkapcsolatok, valamint alkotó bizottságot. A DÖK kiemelt célja a helyi serdülők, fiatalok mellett a kistérségből bejáró s itt tanuló diákok bevonása a rendezvényekbe.

Az információ-szolgáltatás terén elért eredmények:

- Ifjúsági Információs Pont átadása 2006-ban, amely egyben **Eurodesk** pont
- Diákkisokos (16 oldal, A/5 méret 2000 példány) címmel kiadvány megjelentetése, illetve a Városi Diákönkormányzat külön szóróanyagának elkészítése

A szervezet kiemelt projektjei:

Komplex ifjúságfejlesztés

Az alapötlet a 2006 tavaszán megtartott *Kistérségi Diákönkormányzati Napok* rendezvényen fogalmazódott meg a fiatalokban és az őket segítő pedagógusokban egyaránt. Eszerint nagyon fontos lenne képzések, közös rendezvények révén olyan közösségeket kialakítani, amelyek további közösségeket is aktivizálni tudnak.

A fiatalok fogalmazták meg, hogy több információ és kapcsolat nagyon sokat segíthetne számukra az informális ifjúsági közösségi élet aktivizálásában sok helyütt. Ennek a folyamatnak köszönhetően sikerült 2007-ben megalakítani a Térség Ifjúsági Kerekasztalt.

Ez az informális csoport egyrészt a térségi diákönkormányzati munkában részt vevő diákokat és pedagógusokat, másrészt ifjúsági területen dolgozó intézmények munkatársait, civil szervezetek vezetőit fogja össze.

A kerekasztal tagjai már több alkalommal önállóan készültek fel ifjúsági szakmai konferenciákra, ami jól mutatta, hogy megfelelő előkészítés után képe-

sek az önálló munkára. Ezt segítette egy 3 napos tréning, amelynek fontos része volt a részt vevő fiatalok diák- és emberjogi képzése is.

Ki kell emelni azt a Kamaszparlamentnél tett tapasztalatcsere célú látogatást, amely során személyesen győződhetek meg arról, hogyan lehet fiatalokat mozgósítani, megfelelő motiváltsággal milyen feladatokat lehet megoldani, s milyen lehetőségek nyílhatnak meg fiatalok előtt.

Egy olyan „magot” sikerült kialakítani, amelynek tagjait bármikor lehet aktivizálni, és ők képesek más fiatalokat is bevonni.

Gyalogos City Rally

Eddig kétszer rendezték meg e városismereti játékot, s egyre nagyobb az igény a rendszerességre.

Az ötletet az adta, hogy a fiatalok szerettek volna más diákönkormányzatokkal megismerkedni, s valami közös programot szervezni. Eszükbe jutott, hogy játékos formában, kicsit rendhagyó módon is sikerülhet egymást és egyúttal azt a települést is megismerni, ahol élnek.

A játékszabály igen egyszerű: a vetélkedés 3 helyszínen – Mezőkövesden, Egerben és Miskolcon – zajlik 2–3 hetes időközönként.

Kapcsolat:

Városi Diákönkormányzat

3400 Mezőkövesd Mátyás király u. 112.

Telefon: 30/ 260 4437

E-mail: ifref@freemail.hu

HELPI Ifjúsági Információs és Tanácsadó Iroda – ELEVEN

A HELPI Ifjúsági Információs és Tanácsadó Iroda Kecskemét Megyei Jogú Város Önkormányzatának ifjúsági szolgálata. Humán szolgáltató intézmény, mely a fiatalok tájékoztatása és informálása terén alapellátás jellegű szolgáltatást nyújt – elsősorban – a város 12–28 éves korosztálya számára.

A HELPI célja segítséget nyújtani a fiataloknak a mindennapi életük során felmerülő problémáik megoldásában, információs igényeik kielégítésében. Feladata az ifjúság számára ingyenesen hozzáférhető, közérdekű, szabadidős, kulturális és egyéb, a helyi igényekhez igazodó információ-szolgáltatás, illetve jogi, iskolai, pályaválasztási és életvezetési tanácsadás biztosítása.

Már az első munkafázistól érvényesült az a célkitűzés, hogy a felhasználó fiatalokkal közösen történjen a szolgáltatás megszervezése: az ingatlan felújítását és a helyiségek tervezését a Prince's Trust Alapítvány angol önkéntesei helyi fiatalokkal közösen végezték el. Tiszteletükre – és mert magyarul is találó, kedves, dinamikus szót jelöl – kapta a hely a nevét: ELEVEN Széchenyi városi Ifjúsági Közösségi Tér.

Az ELEVEN keretein belül az ifjúsági szervezet napközbeni és éjszakai játszóházat üzemeltet, melyben a közösségi játékokon keresztül az asztaliteniszig számos programot szerveznek. Ezen felül az iskolai felzárkóztatás és készségfejlesztés érdekében tankört rendeznek a fiatalok számára. Az internet a netkucokban érhető el. A kreatív fiatalokat alkotóműhely és kézműves foglalkozások várják. A közösségi tér nyitott más ifjúsági csoportok és szakmai szervezetek számára is, ez pedig jelentősen növeli a fiatalok részvételét.

Az ELEVEN titka abban rejlik, hogy a fiatalok szükségleteire, igényeire épít, illetve interaktív módon köti le a figyelmüket. A célcsoport tagjai a megvalósítás első fázisától aktívan bekapcsolódtak a kezdeményezésbe, így sokkal inkább magukénak érzik azt. Ebben az esetben már valódi részvételtől beszélünk: a segítők a fiatalok szükségletei alapján, velük közösen tervezték és alakították ki a közösségi teret.

Kapcsolat:

Helpi Ifjúsági Információs és Tanácsadó Iroda

6000 Kecskemét, Széchenyi sétány 2-4.

Telefon: 76/ 475 022

E-mail: helpi@helpi.hu

Honlap: www.helpi.hu

Eleven Ifjúsági Közösségi Tér

6000 Kecskemét, Széchenyi sétány 11.

Telefon: 76/ 320 377

E-mail: eleven@helpi.hu

Honlap: www.helpi.hu/eleven

Úton Ifjúsági Egyesület

A debreceni Úton Ifjúsági Egyesület már évek óta nemzetközi kapcsolatait fejlesztésével és ifjúsági cserék lebonyolításával foglalkozott, amikor tagjai úgy gondolták, hogy tapasztalatukat és tudásukat szeretnék átadni olyan fiataloknak, akiknek még kevés tapasztalatuk van a nemzetközi ifjúsági munka terén. Így a Hajdú-Bihar megyei roma kisebbségi önkormányzattal való kapcsolatépítésük során roma fiatalokat kerestek meg. Céljuk az volt, hogy a roma fiatalok között egy olyan közösség fejlődjön, amely szívesen részt venne nemzetközi ifjúsági tevékenységekben, kipróbálná magát külföldön. Az egyesület egy hosszú távú cselekvési tervet dolgozott ki, melyben meghatározták a céljuk sikeres elérésének lépéseit és módját. Közösségfejlesztési módszerekkel és önismereti tréninggel, pályázatírási segítségnyújtással és a nemzetközi ifjúsági tevékenységben nyert eddigi tapasztalataikkal kívánják a roma fiatalokat segíteni. Amint a folyamatban részt vevők erős közösséggé és felkészültté válnak, a fejlesztő tevékenységet abbahagyva az egyesület „útjukra engedi” őket, hogy önmaguk felfedezését és új képességeik kipróbálását önállóan folytathassák.

Kapcsolat:

4024-Debrecen, Rákóczi utca 62./A.

Telefon: 52/ 531 565

E-mail: info@utonegyesulet.hu

Honlap: www.utonegyesulet.hu

Gaudiopolis – avagy az első demokratikus ifúsági állam Magyarországon

Kevesen hallottak a Gaudiopolis-ról vagy Sztéhlo Gábor nevéről (akit Nobel-békedíjra terjesztettek fel), ugyanakkor sokaknak ismerősen hangzik a *Valahol Európában* c. film – pedig komoly kapcsolat van a film és az ún. Örömváros között. A filmet ugyanis az ún. „Örömpolgárok” avagy „Sztéhlo-gyerekek” igaz története ihlette.

A második világháború során, a vészkorszak ideje alatt Sztéhlo Gábor, evangélikus lelkész csaknem kétezer üldözött, zsidó származású gyermek megmentésének szentelte az életét. A harcok elől pincében meghúzódva a nagyobb fiúkkal egy olyan Fiúk Városa létrehozásáról álmodozott, amelynek az ő szavaival „...az alapja a kölcsönös megértés, türelem, egymás tiszteletben tartása és az egymásért való élet. E nélkül nincs közösség.” A világháborút követően sem engedte el a megmentettjei kezét. Otthont teremtett számukra. Tevékenységét kiterjesztette a háború egyéb áldozataira, az árván maradt, otthontalan és nehéz helyzetbe került gyermekek számára is. Sztéhlo Gábor így új otthont és iskolát szervezett az elhagyott gyermekek részére nem mindennapi szellemiségben. A gyermekek között volt arisztokrata származású és szegény családból érkezett, zsidó és keresztény egyaránt. Nem volt egyszerű a feladat, de a cél egyértelműen megfogalmazódott: „Krisztus evangéliumának szellemében, *társadalmi korlátokat megszüntetve, önálló, öntudatos, önismeretre és önbírálatra törekvő, gyakorlatilag ügyes és elméletileg képzett magyar embereket nevelni.*”

A történet pedig az egyik otthonban, az ún. *Farkastanyán* kezdődött 1945 őszén: itt alapították meg a *Gaudiopolis Ifúsági Államot*, amelyet az otthonban élő iskoláskorú fiúk irányítottak, szerveztek meg demokratikusan, saját törvénykönyv alapján – ahol nem volt kötelező a munka, de mégis örömmel végezte mindenki. „Gapo dollárral” lehetett fizetni, egy Gapo dollár mindenkorai értéke egy villamosjegy volt.

A Gaudiopolis egy *gyermek-köztársaság* volt, élén három évre választott államelnökkel, valamint tisztségviselői között rendőrfőnökkel, polgármesterek-

kel (minden épület egy-egy városnak felelt meg). A felelős minisztertanács tagjai között találunk miniszterelnököt, kultuszminisztert, igazságügyi minisztert, gazdasági, iparügyi, népjóléti és pénzügyminisztert, valamint kerületenként (azaz hálószerűként) 1-1 néptribunt.

Két rövid idézet a Gaudiopolis törvénykönyvből, amely híven tükrözi a fiatalok felelősségteljes hozzáállását: „*Gaudiopolis minden polgára tartozik az állam célkitűzését teljes szívből, igaz akarattal, legjobb tehetsége szerint szolgálni, az állam törvényeit és rendeleteit betartani, vezetőinek és tisztségviselőinek hivatalból folyó utasításait követni.*”

„*Gaudiopolis minden polgárának joga van az állam szolgáltatásait igénybe venni, jogvédelmét kérni, véleményét mindenkor szabadon nyilvánítani, választások alkalmával szavazni.*”

Az Örömvárosban pezsgő szellemi élet folyt, és – bár 1950-ben államosították az otthont – ennek az eredménye nem maradt el, hiszen lakóinak nagy része jól érvényesült a felnőtt életben: közülük számosan meghatározó személyiségei lettek a művészeti, a tudományos és közéletnek. Visszaemlékezéseik szerint Gaudiopolis a polgárai számára az Örömvárosban eltöltött idő egész életüket meghatározó élményt, szellemiséget, értékrendet adott. A módszer pedig, amellyel a gyerekekkel foglalkoztak, igen egyszerű volt. Összegezve talán három fő elemét emelhetnénk ki: **szeretet, felelősség és tanítás**. Így a gyerekek elsajátították az egész életüket meghatározó *együttműködési* készséget, és ez az *összetartozás* el-kíséri őket életük végéig.

Külföldi példák

Négy Évszak Ifjúsági Bizottság avagy „Fiatalok a fiatalokért!”, Anglia

2005 és 2008 között az angliai Lincolnshire Fenland és a magyarországi Bükk Hegyhát mikrotérségek között LEADER+ nemzetközi együttműködés valósult meg, amelynek egyik legsikeresebb része a Négy Évszak című, kultúra és demokrácia témájú program volt. A program angliai menedzselését természetesen egy, a helyi döntéshozókból és szakemberekből álló felnőtt testület vállalta, az ún. Négy Évszak Vezetői Bizottság. A közösen megvalósított program egyik fontos eredménye, hogy 2009 januárjában a korábbi Négy Évszak Vezetői Bizottságból, amely eredetileg csak felnőtt döntéshozókból állt, megalakult a Négy Évszak Ifjúsági Bizottság. A programban részt vevő angol fiatalok azért kezdeményezték a bizottság felállítását, mert úgy érezték, hogy megérették a feladatára, és mert a felnőtt bizottság ugyan a fiatalok érdekében hozta meg a döntéseit, de nem a fiatalokkal együtt. Pedig a Lincolnshire Fenland és a Bükk Hegyhát térségek közötti nemzetközi LEADER+ együttműködés célcsoportja kiemelten az ifjúság volt. A programban részt vevő fiatalok azért tartották oly fontosnak az ifjúsági bizottság létrehozását, hogy az őket érintő kérdésekben minél jobban tudják képviselni korosztályuk érdekeit.

A Négy Évszak Ifjúsági Bizottság elsődleges célkitűzése az volt, hogy minél több fiatal minél több különböző kultúrával és művészeti ággal ismerkedjen meg, tanuljon a demokráciáról, önbizalma növekedjen, el tudja mondani másoknak a véleményét a saját jövőjét érintő legfontosabb kérdésekről. A bizottság tagjai lehetőséget kívántak adni minél több fiatalnak arra, hogy megtapasztalják, milyen felelősséget vállalni és kezdeményezéseket megvalósítani. Esélyt kívántak teremteni a térségükben élő hátrányos helyzetű fiataloknak az aktív társadalmi részvételre, amelyre egyébként általában esélyük sem lenne. (A hátrányos helyzetű fiatalok körébe beleértjük a társadalmilag kirekesztett csoportokat, a

csonka családból származókat, de elsősorban az elszigetelt, vidéki területeken élő fiatalokat, akik számára nehéz eljutni bárhová.)

A három évig tartó angol–magyar közös munka hozzájárult ahhoz is, hogy az angol fiatalok által lakott térségben megerősödjön a South Holland Térségi Ifjúsági Tanács, és sikerült például egy elszigetelt kistelepülésen egy olyan közösségi teret kialakítani, amely nemcsak a fiatalok találkozóhelye, de amelyért ők maguk is a felelősek. Mindemellert a fiatalok büszkék arra, hogy a kifejező művészetek eszközeinek köszönhetően például a fotózásban és a kézművességben is megmutathatták kreativitásukat az egész helyi közösségnek egy vándorkiállítás formájában.

Kapcsolat:

Styles and Miles

Cím: FAO Paula Horrell

30 Eastgate Fleet Hargate

Spalding Lincs

PE12 8NA UK

Telefon: +44/ 785 232 5151

E-mail: stylesandmiles@yahoo.co.uk

Honlap: www.stylesandmiles.com

Giosef Caserta: Fiatalok határok nélkül

Az 1999 szeptemberében, Casertaban (Dél-Olaszország, Nápoly közelében) alakult ifjúsági szervezet azzal a céllal jött létre, hogy Európa-szerte elősegítse a fiatalok mobilitását és nemformális tanulását.

A szervezet elérendő céljai közé tartozik a fiatalok aktív társadalmi részvételének megvalósítása, interkulturális tanulásának segítése, valamint egy mindenki számára elérhető közösségi (találkozási) tér kialakítása.

Mindezen célok elérésének érdekében a szervezet kulturális programokat (pl. színház, mozifórum, kiállítások) szervez a fiatalok számára. Emellett Eurodesk irodaként és EVS küldő szervezetként is működik.

Az egyik legújabb, igen sikeres projektje a „Caserta útjai” címet viseli. A kezdeményezés a Fiatalok Lendületben Program keretein belül valósult meg 2008 decembere és 2009 júniusa között. Egy 17 főből, 16–25 éves fiatalokból álló csoport számára azt a feladatot adták, hogy készítsenek egy videófilmet, amelyben reális képet festenek a casertai ifjúság életéről. A projekt érdekességét az adja, hogy a filmhez való hozzáférést a szervezet nyitottá tette, vagyis a film on-line mindenki számára elérhetővé vált. Ezek után az alkotáshoz már bárki hozzátehetett és elvehetett belőle a saját ötletei szerint, ezzel elérve a fiatalok magas számú részvételét. Mivel napjainkban a fiatalok nagy százaléka használja az internetet, a részvétel és bevonás újabb eszközei, módszerei állnak a civilek rendelkezésére. Az egyesület ezt a lehetőséget kihasználva ért el sikereket a fiatalok bevonása területén. Az elkészült program elérhető a www.streetsofcaserta.eu honlapon.

Kapcsolat:

Via Cesare Battisti, 69

81100 Caserta (CE), Italy

Telefon: +39/ 0823 446 052

Honlap: <http://giosef.it/caserta>

EVS és Leonardo együtt: mentorálás, szakmai gyakorlat, hátrányos helyzetű fiatalok

Az alábbi beszámoló jó példája a jelképes és valódi részvétel közötti különbségnek, átmenetnek.

Személyesen a részvétel egy nagyon különleges formáját éltem meg külföldi önkéntes szolgálatom kapcsán, hiszen mentorként tölthettem fél évet egy olaszországi civil szervezetnél. Önkéntes munkám során hátrányos helyzetű fiatalok Leonardo Da Vinci szakmai gyakorlaton való részvételét kellett segítenem. Emellett segítettem a szervezet mindennapi munkáját, részt vettem a közösség adminisztratív munkájában is.

A mentorálásom során a fiatalokat nyelvi nehézségeik leküzdésén, a kommunikációs problémáik könnyítésén kívül segítettem az olasz mindennapok megismerésében és természetesen a beilleszkedésben is. A nyelvi gyakorlatok, melyeket tartottam a fiataloknak, amellett, hogy az olasztanulást segítettek elő, jó alkalmat jelentettek arra is, hogy kommunikáljunk a fiatalokkal, a bizalmi légkör kialakításának egy igen fontos alkalma volt. Úgy gondolom, hogy a bizalom kialakulása fontos meghatározója lett annak a kapcsolatnak, mely a majdnem 4 hónap alatt kialakult köztem és a fiatalok között. Ugyanakkor a túlzott odafigyelésnek is megvan az átka, hiszen a nyelvi képzés letelte után a fiatalok elkezdték szakmai gyakorlatukat, ezután már nem volt, aki fordítson számukra, mélyvízbe kerültek, mely során saját maguknak kellett megtalálniuk a kommunikációs eszközöket, és ez sokszor nehézkesen ment. Az is világossá vált számomra, hogy olyan fiatalok, akik nem tevékenykedtek még civil szervezeteknél, és nem beszélnek nyelveket, sokkal nehezebben alakítják ki a kommunikációs csatornáikat. Éppen ezért fontos volt, hogy jó csapatszellem alakuljon ki, amely segítette a közös felfedezést, az egymást segítő aktív részvételen alapuló bevonódást, a közös élményeket.

Érdekes élményben volt részem, hiszen azáltal, hogy a két kultúra közötti kommunikációt segítettem, mintegy közvetítettem, sokkal tisztábbá vált előttem nemzeti identitásom, mely a nemzeti kultúrától a nyelvi értékelésen keresztül szinte

minden területet érintett. Emellett sokkal tisztábbá vált előttem az olasz kultúra is, értékeltam a két nemzet közötti hasonlóságokat és eltéréseket. Különleges volt megtapasztalnom, hogy míg önmagam beilleszkedése történt, segítettem más és saját nemzetem fiataljait is a bevonásban, a részvétel erősítésében.

A részvétel, bevonás másik formáját a spanyol csoport kulturális életén keresztül éltem meg. Hiszen a civil szervezetet képviselve segítettem a spanyol fiatalokat a kulturális beilleszkedésben. Érdekes volt látni harmadik kultúraként – némelykor kívülről, máskor belülről, esetenként közvetítőként – két hasonló, számomra a szabadságot megtestesítő kultúra találkozását, az esetleges konfliktusok kulturális hasonlóságokból és különbségekből adódó kialakulását.

Összességében olyan élmények értek, melyek nagyban hozzájárultak személyem alakításához, önmagam megismeréséhez. Amellett, hogy örök életre szóló barátságokat kötöttem, megéltem milyen, amikor 7 fiatal 7 különböző országból egyszerre ugyanazt éli át, az összetartozást, a közös élmények adta érzést. Ez az út hozzájárult ahhoz, hogy hazatérve aktívabb részesévé váljak a saját környezetemnek és segítsen, hogy más fiatalok is felkészüljenek nemzetközi tapasztalatok szerzésére és részt vegyenek hasonló projektekből, valamint részesüljenek mindazokból az élményekből, melyek ezáltal megélhetőek és elérhetőek.

Pálmai Ilka

Kamasz szemmel a világban, ENSZ, New York

Az alábbi beszámoló jó példája a jelképes és valódi részvétel közötti különbségnek, átmenetnek.

Az ENSZ, valamint a gyermekekkel foglalkozó intézménye, az UNICEF a legtöbb ember számára, főleg a gyermekeknek, akikről szól, megfoghatatlan, távoli dolog. A világ minden tájáról érkezett közel 70 gyermek számára mégis elérhetővé és megfoghatóvá vált néhány npra a „World Fit For Children +5” – „Egy gyermekeknek való világ” – világcúcson, ahol országunk gyermekeit képviselhettük.

A Fórum során lehetőségünk nyílt megismerkedni a világ minden tájáról érkezett gyermekekkel. Hihetetlenül színes kavalkád tárult eléink, nem csak nyelvek, kultúrák, szokások, népviseletek, de problémák, tragédiák és kihívások terén is. Egy magyar gyerek számára sokszor fel- és megfoghatatlan történetek, élethelyzetek, amelyek sokkolóak, ugyanakkor elgondolkodtatóak is.

Az általunk érintett témák, mint például az AIDS, a gyermekmunka, az oktatás vagy a gyermekprostitúció időnként távolinak tűntek, és nem láttam a helyüket abban a világban, közösségben, amelyben élek, és ahol az ifjúsági munka területén tevékenykedem. Viszont ha nem szembesülünk ezekkel a problémákkal, és nem indítunk világméretű harcot ellenük (ami véleményem szerint felső koordinációval ugyan, de csakis helyi szinten valósulhat meg hatékony módon), akkor könnyen, észrevétlenül a mi problémáinkká is válhatnak úgy, hogy még sosem találkoztunk velük, éppen ezért nem tudjuk kezelni őket.

Egyetlen résztvevő sem volt 18 év feletti, mégis olyan dolgokat éltek már meg, amelyeket sok felnőtt soha nem is fog. Pontosan ezektől a batásoktól motiváltan 13–14 évesen olyan komoly, a gyerekeket a hazájukban érintő kérdésekkel foglalkoznak, mint a gyermekjogok, a gyermekmunka vagy a háború. Olyan témákkal, amelyek a legtöbb magyar gyermek számára ismeretlenek, ami nem baj. A probléma abban áll, hogy ők tisztában vannak a korosztályuk és egyben nemzetük problémáival, a magyar gyerekekben viszont még az érdeklődést is nehéz felkelteni. Nekünk nem lennének problémáink? De vannak, csak nem tanítottak meg min-

ket és nem is voltunk, vagyunk rákényszerülve arra, hogy ezeket elmondjuk, és ami a legnagyobb hiba, hogy a leggyakrabban meg sem kérdeznak minket! Egy kenyai fiataalt sem kérdezi meg közvetlenül a kormánya, de ő az, aki felismeri és a legjobban el tudja mondani, hogy mi helyben a problémája, ő az, aki ennek a problémának a megoldásában a legjobban tud közreműködni. És ha az ő helyi részvételének csak egy kicsi szikrája is eljut feljebb, akkor már megérte, hogy megkapta a lehetőséget arra, hogy eljusson egy New York-i világfórumra, ahol megoszthatja tapasztalatait. Valamint azzal, amit ő tett, cselekvésre sarkallhat másokat, nem csak hasonló gyerekeket, hanem felnőtteket is, akik alakítják világunkat. Ezért fontos a részvétel minden lépcsője, minden szinten tehetünk olyat, amivel megválthatjuk vagy csak a szűk világunkat, de lehet, hogy az egészet is. Ezért lenne szüksége minden nemzetnek gyerek ENSZ-nagykövetre, hogy hiteles forrásból értesüljenek a döntéshozók a gyerekeket érintő problémákról, olyan valakitől, aki saját maga is megtapasztalta és megtapasztalja a közös fellépés hiányát, azt, hogy a gyerekek érdekei gyakran háttérbe szorulnak „fontosabb” dolgok mögött. Ezzel mi, gyerekek, fiatalok is segíthetünk abban, hogy felismerjék problémáinkat és komolyan is vegyék azokat, hiszen a mi szánkból még hitelesen hangzik az, amit sok felnőttől már fenntartással fogadnak. Pedig Mi leszünk a jövő felnőttei, akiknek ezen a területen is jó példát kellene mutatni, hogy a ma jobb világot teremtő törekvéseit a jövőben magunkénak érezhessük és továbbvihessük.

Mi, gyerekek, sokban hasonlítunk egymásra, mégis nagyon különbözőek vagyunk és ezért biztos vagyok benne, hogy bármilyen jó is egy globális kezdeményezés, az biztosan nem képes megoldani egyszerre egy ghánai, egy kazahsztáni, egy német és egy magyar gyerek problémáit is!

Ez a sokszínűség volt viszont az ereje ennek a fórumnak, hiszen a „felnőtt” világ azon tagjai, azok a döntéshozók, akik valóban meghallgatják, értik a fiatalokat és tenni akarnak értünk, soha jobb alkalmat nem fognak találni arra, hogy felmérjék, megtudják azt, hogy hogyan gondolkozunk, mivel lehet jobbra tenni az életünket, annak érdekében, hogy valóban egy gyerekeknek való világban élhessünk. A felnőttek szeretnek mindent számokkal, adatokkal alátámasztani, mert az mérhető, (nekik) sokatmondó, de a gyerekeknek nem számokra van szükségük,

ha nem esnek bele abba az 5%-ba, akiknek megoldódott az ivóvízellátásuk, vagy akiknek épült játszótér a közvetlen közelében. Nekünk tettekre, együttműködésre, hatékony akciókra van szükségünk, amelyek hatását a saját bőrünkön érezzük, mert számunkra ez a mérhető! Ezért nem szabad az érdeklődésnek a számok világánál kimerülnie: az az érdekes, abba érdemes befektetni, ami eredményt tud felmutatni, aminek lesz látszata. Úgy gondolom, hogy nincs a világon még egy olyan dolog, ami ezeknek a „kritériumoknak” jobban megfelelne, mint a gyerekek, a fiatalok, csak a szemléleten kell változtatni. Olyan erőforrások vagyunk, amelyekkel nem a múlandó jelenbe, hanem a biztos jövőbe lehet befektetni!

Nem gondolom, hogy attól lett jobb egy-egy delegált élete a hazájában, hogy részt vett ezen a világfórumon, hogy kiválasztották, és részt vehetett egy, a világ minden táján közvetített interjúban vagy az ENSZ-ben és a kerekasztal-beszégetéseken ott ülhetett a kormánya hivatalos képviselői mellett. Mégis elkezdődött valami! Elkezdődött egy világot átölelő tapasztalatcsere, a gyerekek látókörét kitágító tudás és tapasztalatok átadása, amelyek birtokában lehet, hogy mi, ma már Kamaszok, másképp fogjuk életünket irányítani, a világot szemlélni, érzékenyebbek leszünk a világ más részein élő gyermekek problémáira. Másrészt, ami a legfontosabb, hogy meghallgattak minket!

Az ENSZ kusza, a beszédek alatt is állandóan nyüzsgő, diplomataák sűrű hálójával beszótt termében egyedül akkor lehetett vágni a csendet, amikor az egyik 11 éves delegált állt fel a pódiumra, és megtartotta minden gyerek nevében a beszédét. Pedig a felnőttek tudták, hogy mit fognak hallani, hiszen ők irányították a kezünket, miközben közösen megírtuk a kisfiú beszédét. Sok mindent cenzúráztak, és nem mindent fogalmazhattunk meg, amit szerettünk volna. Ennek ellenére arra a pár percre mindenki feszülten figyelt, volt súlya a szavaknak, mert őszintén, szívből jöttek és elhittük, hogy ezzel megválthatjuk a világot, jobbá tehetjük az életünket, és visszatért az a szellemiség az ENSZ falai közé, amiért megszületett. Majd taps és újra kezdődött a nyüzsgés...

Kis Eszter, 2009. június 16.

Irodalom

- Anu Gretschel: Fiatalok mint cselekvő állampolgárok. Magyarul megjelent Bánszegi Zsuzsa: Fiatalok és közéleti szerepvállalás című írásában – Új Ifúsági Szemle, 2004. tavasz
- Átdolgozott Európai Charta a fiatalok helyi és regionális társadalmi szerepvállalásáról, 2003. május 21, Európai Helyi és Regionális Önkormányzatok Kongresszusa, In: http://mobilitas.hu/uploads/fajlok/publikaciok/340/Revised%20European%20Charter%282%29_atnezett.doc
- Berencz Mercedes, Lehotzky Zsuzsanna (szerk.): Demokrácia és állampolgárság. A közösségi tevékenységből való tanulás. Szemelvények és módszertani segédletek. Demokratikus Ifúságért Alapítvány, 2005.
- Európai Közösségek Bizottsága, Az EU ifúsági stratégiája – befektetés és az érvényesülés elősegítése. Megújított nyílt koordinációs módszer a fiatalok előtt álló kihívások és lehetőségek kezelésére. Brüsszel, 2009. 04. 27. 9. o. In: www.mobilitas.hu
- ENSZ, Egyezmény a gyermek jogairól, New York, 1989. november 20. In: www.szmm.gov.hu
- Ferencsik Ildikó (szerk.): Strukturált párbeszéd. A fiatalok társadalmi részvételének növelése. 2009. In: <http://mobilitas.hu>
- Groska Éva, Huszti Éva, Varga Matild (szerk.): Édes és sós, Receptek a helyi ifúsági munkához. Nyíregyháza, Közös Nevező Egyesület, 2008.
- Helyzet és lehetőség az önkormányzatok gyermek-és ifúsági feladatellátásában. Pest Megye Önkormányzata, publikálva: Budapest, 2002
- Nagy Ádám (alkotószerveztő): Ifúságügy –Ifúsági szakma, ifúsági munka. Budapest, Palócvilág Alapítvány Új Mandátum Könyvkiadó, 2008.
- Nagy Ádám (szerk.): Ifúságsegítés. Probléma vagy lehetőség az ifúság? Budapest-Szeged, Belvedere, Palócvilág Alapítvány, Új Mandátum Könyvkiadó, 2007.
- Projektmenedzsment T-Kit. Képzési segédanyag. Budapest, Mobilitás Képzési és Kutatási Igazgatóság, 2004.

- T-kit Egyenlő esély fiataloknak. A fiatalok társadalmi és közösségi részvételét, együttműködését fejlesztő módszertan. Budapest, Mobilitás Európai Fejlesztési Igazgatóság, 2005.
- Kompasz – Kézikönyv a fiatalok emberi jogi képzéséhez. Budapest, GYISM–Mobilitás, 2004.
- Kiskompasz – Kézikönyv a gyermekek emberi jogi neveléséhez. Budapest, FSZH–MOISZ, 2009.
- Unicef Gyermekbarát Város Titkársága: Építőkövek a gyermekbarát város kialakításához. In: <http://www.szmm.gov.hu/main.php?folderID=16455-&articleID=41566&ctag=articlelist&iid=1>

Elméleti bevezető

Általános tudnivalók – összefüggések

Életünkben a cselekvéseket a különböző szintű szükségleteink határozzák meg. Maslow szükségletpiramisának tanulmányozása során a legalemibb szükségleteinktől kezdve megtaláljuk és besorolhatjuk az önmegvalósítás iránti igényünket is. Ezek a különböző szükségletek, igények azok, amelyek egyéni, csoportos és intézményes működésünk során cselekedeteinket, tevékenységünket befolyásolják. Az érdek természetesen a szükségletnél már konkrétabb és összetettebb jelentéssel, tartalommal bír, amely már magában foglalja a cselekvés útját a felmerülő igény vagy szükséglet kielégítésére.

A legcélszerűbbnek kínálkozik az érdek fogalmának az értelmező kéziszótár által megadott meghatározásából kiindulni. Eszerint az érdek „valakinek, valaminek a javát, hasznát szolgáló szükséges, fontos dolog”.

A következő rövid bekezdésekben rávilágítunk a címben szereplő kifejezések közötti összefüggésekre, a későbbiekben pedig arra, hogy azok hogyan kerülhetnek elő az ifjúsági munka során, valamint miképpen érdemes és lehetséges velük foglalkozni.

Gyakran halljuk és használjuk az érdek, érdekképviselő és érdekérvényesítés kifejezéseket. Lássuk röviden, mit jelentenek ezek, van-e esetleg különbség a jelentésük, tartalmuk között.

Az érdek lehet egyéni, csoportos, intézményi vagy társadalmi, amelynek érvényesítéséhez (megvalósításához) bizonyos környezeti feltételek szükségesek, vagy pedig másokat – itt újra több szintről beszélhetünk egyéntől a társadalomig – szükséges a megvalósulás, cselekvés irányába befolyásolni. Ez a befolyásolási képesség – amely természetesen egyéni képességek, kapcsolatok, módszerek és eszközök függvénye (erre a későbbiekben kitérünk) – jelenti részben az érdekérvényesítő képességet. Amikor a szükségleteink ügyében járunk el, elkerülhetetlen, hogy másokkal (azonos vagy magasabb szinten) és más véleményekkel, igényekkel, érdekekkel találkozunk. Ilyenkor mindenki a saját „ügyét” vagy más kifejezéssel érdekét képviseli, és máris az érdekek egyeztetésébe csöppenünk.

Az érdekérvényesítés intézményesített, amikor különböző szervezetek (civil szervezetek, kerekasztalok, fórumok, tanácsok) képviselik egy meghatározott csoport szükségleteit, igényeit, prioritásait. Az érdekérvényesítés, érdekképviselés másik, ún. informális útja a lobbizás. Az érdekegyeztetés lényege az eltérő véleményen lévő felek álláspontjának egymáshoz való közelítése, a döntések előkészítése.

Ez a folyamat általában konfliktusokkal jár, aminek számos kimenete van. A konfliktusok egyik lehetséges és nagyon gyakori megoldása a kompromisszumkötés, a konfliktust általában mégis negatívan értelmezzük. Az egyeztetést rendszerint nézeteltérések, viták, egyezkedések kísérik, és akkor vagyunk mindannyian elégedettek, ha a véleményünket, érdekünket a lehető legnagyobb mértékben sikerült keresztülvinni – vagyis minimalizáltuk a veszteségünket.

Vajon hogyan függ ez össze az ifjúsági munkával?

A gyermekek, serdülők, fiatal felnőttek aktív alakítóivá válnak szűkebb környezetüknek, és növelik a település megtartóerejét, ha megfelelően szólítjuk meg őket, illetve ha biztosítjuk a részvételüket az őket érintő (róluk szóló) döntéshozatalban.

Ha e korosztályok tagjai megismerik lakóhelyüket (környezetüket), annak történelmét, kulturális, természeti értékeit, kötődésük erősödhet. A helyben maradókkal együtt lehet – és kell – gondolkodnunk a település „szolgáltatásainak” javításán, ami mind a város, mind a lakosság érdeke azért, hogy végül egy összetartó közösségben, itthon otthon legyünk benne.

Elméleti alapok

Érdekérvényesítés

Véleményünket közvetett és közvetlen formában, mások, illetve magunk által szervezett fórumokon, akciókon hallathatjuk.

A helyi önkormányzati képviselő-testületnek kötelező évente legalább egyszer közmeghallgatást tartania, amelyen lehetőséget biztosít a helyi ügyek, döntések előkészítésekor a lakosság, illetve a civil szervezetek képviselőinek a véleménynyilvánításra. A lakossági fórumok hasonló célt szolgálnak: a helyi döntések előkészítését, a lakosság tájékoztatását. Az e fórumokon kialakult véleményekről a képviselő-testületet tájékoztatni kell.

Természetesen mi is kezdeményezhetünk: aláírásgyűjtéssel, demonstrációval, nyílt levéllel, egyéb akciókkal és szervezetek alapításával is.

Az Eurobarometer 2007 – EU 27 felmérésben a megkérdezettek mindössze egyharmada gondolja úgy, hogy a véleményüket a leghatásosabban közvetlenül a döntéshozók (a közpolitika formálói) részvételével zajló vitafórumon tudják hallatni. Még kevesebben (16 %) gondolják a politikai párthoz való csatlakozást a véleményközvetítés hatásos formájának, és csupán egytizedük véli az ifjúsági szervezetet megoldásnak.*

Kiemelten fontos az ifjúsági korosztályok települési (kistérségi, megyei) szintű közügyekben való részvételének biztosítása. A participáció, a részvétel elve több megoldási, módszerbeli irányt kínál, hiszen a települési gyermek- és ifjúsági önkormányzatok, a városi diákönkormányzatok, a gyermek- és ifjúsági érdek-

* Milyen részvételi formától várják a fiatalok, hogy a közpolitika formálói meghallják a szavukat?
29 % Vitafórumok a döntéshozókkal
16 % Politikai párthoz kell csatlakozni
13 % Tüntetések
11 % Petíciók
11 % Ifjúsági szervezet
(*Eurobarometer 2007 – EU27 felmérés*)

egyeztető fórumok, a civil kerekasztalok vagy a falugyűlések egyaránt eredményes megvalósulási formái lehetnek a párbeszédnek. A párbeszédrendszer egyik lényege a korosztályok részvételének és érdekképviselésének biztosítása.

Az ifjúság érdekeinek képviselését több formában is megtalálhatjuk, attól függően, hogy iskoláról, településről vagy valamilyen meghatározott csoportról van szó.

A *települési gyermek- és ifjúsági önkormányzatok* a településen lakó gyermekek, serdülők és fiatal felnőttek által és közülük választott, a választók érdekeit képviselő és mindennapjaikat szervező önkormányzati testületek. Korosztályi összetételük településenként változó, általában 12-29 éves kor közötti. Főként a kistépülések körében terjedtek el, de találunk működő ifjúsági önkormányzatot a főváros néhány kerületében is.

A *diákönkormányzatok* (vagy azok szövetségei) általános és középiskolában az adott iskola diákjait képviselik. Léteznek települési és megyei szövetségek, amelyeknek csak egy része vállalja a diákok érdekeinek képviselését a település önkormányzata döntéseinek kialakításában.

A *gyermek- és ifjúsági érdekegyeztető fórumok/tanácsok* jellemzően a Gyermek- és Ifjúsági Érdekegyeztető Tanács (GYIÉT) mintájára megalakult helyi, kistérségi, megyei, háromoldalú érdekegyeztető szervezetek. Céljuk a településen, kistérségben, megyében az érintettekkel foglalkozó önkormányzati és civil szereplők folyamatos párbeszédének kialakítása és fenntartása. Jellemzőjük, hogy a döntéshozatalban szabályozott keretek között, az önkormányzattal kötött megállapodás keretében vesznek részt.

A *kerekasztalok* fő célja – hasonlóan az érdekegyeztető fórumokéhoz / tanácsokéhoz – a párbeszéd kialakítása és fenntartása, de az önkormányzatokkal való együttműködésük általában nem annyira szabályozott, mint az érdekegyeztető fórumoké / tanácsoké.

Az *ifjúsági egyesületek, országos szervezetek helyi csoportjai* jellemzően a kistépüléseken játszanak nagyon fontos szerepet. Néhány ritka kivételtől eltekintve nincsen semmilyen megállapodásuk a helyi önkormányzattal, de a helyi, ifjúsági életszakaszban lévők érdekeinek védelmében és mindennapjaik szer-

vezésében csak ők cselekszenek – mivel sokszor ők a település egyetlen ifjúsági szervezetei. Számos ifjúsági egyesület van, amely nevében is hordozza a felvállalt érdekképviselőt.

Természetesen ezek a formák egymás mellett is létezhetnek, de mégis alapvető különbség, hogy az első két esetben (gyermek- és ifjúsági önkormányzat, valamint diákönkormányzat) képviselő szerepet hordoznak, míg a további formák (fórum, tanács, kerekasztal) már többoldalúak, és párbeszéd valósulhat meg a különböző belső csoportok között.

A részvételi formák egy lehetséges viszonya

Az ábrával szemléltetett viszony szerint a települési gyermek és ifjúsági önkormányzat, a diákönkormányzat része a két- vagy háromoldalú kerekasztalnak, és ez a kerekasztal jelenhet meg a magasabb szintű érdekegyeztető fórumon.

A civil érdekérvényesítés hazai gyakorlatai mellett (lásd egy későbbi fejezetben) érdemes megemlíteni két másik modellt is:

Az érdekérvényesítés német modellje a helyi önkormányzati döntéshozatal befolyásolásának közvetlen módját képviseli: nevezetesen azt, hogy az érdekek

képviselétét vállalók igyekeznek megválasztott képviselőként bekerülni a helyi képviselő-testületbe, és ott érvényesíteni civil szándékaikat.

Az angol modell szerint a döntéshozatalt a politikára és a politikusokra hagyják. Ezzel szemben elvárják, hogy a döntés-előkészítésben és a végrehajtásban az önkormányzat tekintse őket partnernek, tehát vállalják a helyi jogszabályok előzetes szakmai kontrollját, és a végrehajtásban felajánlják szolgáltatásaikat, immáron szerződéses viszonyban.

Konfliktus – konfliktuskezelés

A konfliktus olyan helyzet, amikor két vagy több fél (egyén, csoport) szemben áll egymással, mert céljaik, véleményeik különböznek. Az ifjúsági korosztályok esetében ez nap mint nap előfordul, hiszen például a serdülőkor az értelmi-érzelmi konfliktusok időszaka, amikor a serdülő a saját határait keresgélve gyakran konfrontálódik a környezetével. Természetesen nemcsak a gyerekekre, serdülőkre, fiatalokra, hanem a szüleikre is gondolhatunk, hiszen generációk közötti (szülő-gyerek, nagyszülő-szülő) konfliktusokkal is találkozhatunk.

Az említett korosztályok tagjainak konfliktusai egyrészt a szerepeikkel kapcsolatos (ahogy említettük, szülőkkel, tanárokkal, saját énjükkel), másrészt a formálódó személyiség kialakulásához vezető út konfliktusai (öltözködés, életmód, szerelem, szabadidő, barátok megválasztása), amelyek elkerülhetetlenek, és szerencsére nemcsak veszélyeket, hanem lehetőségeket is hordoznak magukban. A konfliktusok általában négy csoportba sorolhatóak: érték-, érdek-, strukturális és információs. Mégis a legtöbb esetben információs és érdekkonfliktusról beszélhetünk: a felek közötti kommunikáció torzul, a kapcsolat megromlik, ha a felek úgy érzik, hogy gátolják egymást a céljuk megvalósulásában. A helyzet annyira elmérgesedhet, hogy a felek nem hajlandóak egymással beszélni, ilyenkor érdemes mediátor segítségét igénybe venni.

Milyen szintjei vannak a konfliktusnak? Mit tehetünk a különböző szinteken?

- Rejtett konfliktus: a konfliktus még nem tudatosult, de hatása már érezhető (rossz hangulat a felek között).
- Tudatosult konfliktus: már tudatosult, de kezelhető szakaszban van a konfliktus, a felek még párbeszédben állnak egymással.
- Érzelmekkel túlfűtött konfliktus: a felek a saját érveik mentén érzelmekkel telítettek, az ésszerűség a háttérbe szorul, ebben a fázisban nehezen kezelhető már a helyzet.
- Nyílt konfliktus: a felek egymással szembeszegülve próbálják a véleményüket keresztülvinni, ilyenkor éles, heves viták alakulhatnak ki.

Milyen megoldási módszerek vannak?

Győztes/vesztes stratégia: a felek a konfliktust harcként értelmezik, győzelemre, a másik legyőzésére törekednek, megegyezés nincs. Gyors cselekvést igénylő helyzetekben gyakran szükségszerű alkalmazni.

Alkalmazkodó stratégia: lemondás az érdekek, vágyak érvényesítéséről; félelemből, kényszerből avagy hosszabb távú érdekek miatt, megfontolt döntés alapján, a konfliktus első jeleit észlelve.

Elkerülő stratégia: az egyén nem mond le a fentiekről, hanem magát a konfliktushelyzetet igyekszik elkerülni.

Kompromisszumkereső stratégia: közösen elfogadható megoldás keresése a cél, amely mindkét fél számára kielégítő (noha gyakran mindkettejük számára rosszabb, mint amit eredetileg szerettek volna). Egyenrangú felek között gyakori; az erőviszonyok változásával az erősebb fél a másik legyőzésére törekszik. Ez a stratégia nem egyezik meg a konszenzusos (problémamegoldó) stratégiával!

Problémamegoldó (győztes/győztes) stratégia: a résztvevők a probléma olyan megoldására törekednek, amelyben mindkét fél érdekei, szükségletei, meggyőződései érvényesülnek. Kölcsönösen elfogadják a másik fél önérvényesítését, vállalják az önálávetést, készek együttműködni, empátiákkal viselkedni a legjobb megoldási alternatívák megtalálása érdekében. A közösen elfogadott megoldás (konszenzus) mellett mindkét fél elkötelezett.

Ezeket a stratégiákat nem tudatosan alkalmazzuk a konfliktushelyzetekben. Általában gyerekkorban tanuljuk meg őket, és automatikusan működnek az adott szituációban. Gyakran nem is vagyunk tudatában annak, hogy mit teszünk konfliktushelyzetben, mindössze ösztönösen cselekszünk. Mindenkinnek van személyes konfliktuskezelési stílusa, és mivel ez tanult képesség, meg is változtatható új és hatékonyabb módszerek elsajátításával. A konfliktuskezelési stílusunkat befolyásolja az, hogy mennyire fontos a személyes céljaink elérése, és hogy mennyire fontos a kapcsolat.

Mikor melyik stratégiára lehet szükség?

Versengő: amikor gyors, határozott cselekvésre van szükség, például veszélyhelyzetekben. Olyan fontos kérdésekben, amikor népszerűtlen döntéseket kell hozni, például költségcsökkentés, elbocsátások, fegyelmezés.

Olyan kérdésekben, amikor tudjuk, hogy a cél érdekei szerint igazunk van. Olyan emberekkel szemben, akik kihasználják, ha a másik nem ráerőszakoló módon viselkedik.

Együttműködő: integratív megoldás keresésekor, amikor mindkét fél érdekeit fontosabbnak tartjuk annál, hogy kompromisszumot kössünk; amikor tanulni akarunk, meg akarjuk ismerni más nézőpontú emberek álláspontját. Akkor, ha azzal akarjuk a másikat elkötelezni, hogy véleményét a konszenzus részévé tesszük, vagy olyan érzéseket akarunk feldolgozni, amelyek megzavarnak egy kapcsolatot.

Kompromisszumkereső: amikor a célok fontosak, de nem érik meg egy határozottabb fellépéssel okozott esetleges sérülés lehetőségét; amikor egyenlő erejű ellenfelek állnak egymással szemben, egymást kölcsönösen kizáró célokkal. Amikor átmeneti megoldást akarunk elérni komplex kérdések esetében. Amikor időnyomás alatt kényelmes megoldásra akarunk jutni, illetve ha a problémamegoldás vagy ráerőszakoló megoldás sikertelen.

Elkerülő: amikor egy kérdés triviális vagy csak érintőleges fontosságú más témákhoz képest, illetve amikor fontosabb kérdésekkel kell foglalkozni. Amikor semmi esélyt nem látunk arra, hogy a saját érdekünk érvényesülni tudjon.

Amikor a valószínű károk és a várható kudarc nagyobbak, mint amekkorák az elnyerhető nyereségek. Amikor időt akarunk hagyni a másiknak arra, hogy megnyugodjék és visszanyerje tárgyszerűségét. Amikor az információnyújtás fontosabb, mint az azonnali döntés, amikor mások hatékonyabban tudják megoldani a problémát.

Alkalmazkodó: amikor rájövünk, hogy nincs igazunk – így lehetőséget adva magunknak arra, hogy jobb pozícióba kerüljünk, hogy megmutassuk, komolyan lehet venni bennünket. Amikor másoknak fontosabb a dolog, mint nekünk. Hogy a másik meg legyen elégedve és fennmaradjon az együttműködés, vagy annak érdekében, hogy hitelünk legyen a későbbiek során. Azért, hogy minimalizáljuk a veszteséget, amikor nincs igazunk. Amikor a nyugalom és a stabilitás különösen fontos. Amikor lehetőséget akarunk adni az alárendeltjeinknek arra, hogy tanuljanak a hibáikból.*

További stratégiákat lehet megkülönböztetni magatartás alapján: (*Blahó András*)

- ösztönös (rögtönzés)
- merev (precíz felkészülés)
- rugalmas (tudatos felkészülés, de improvizáció is)

Milyen problémákra kell felkészülnünk a konfliktus kezelése során?

Elképzelhető, hogy az ellenfél nem fogad bennünket, így bármennyire is felkészültünk, nem jön létre párbeszéd. Ilyenkor érdemes új időpontot kérni, írásban megfogalmazni véleményünket, esetleg más személy segítségét kérni (akár másodmagunkkal újból felkeresni az ellenfelet).

Az egységes állásponton lévő képviseleti csapatunkat megosztja, amint nincs egyetértés a csoporton belül. Ilyenkor sokkal könnyebb megengatni a véleményt, a konfliktus kétszereplősből többszereplőssé válik, az eredeti konfliktus akár a háttérbe is szorulhat.

* Thomass: Academy of management review. 1977., In: Hersex and B. 193. o.

Mint akár a vadászatban, működik a kifárasztás, amikor ellenfelünk a konfrontációs helyzetet addig nyújtja, míg mi adjuk fel. Érdeemes kitartani, vagy akár egy szünettel megszakítani a helyzetet, hogy aztán megújult erővel folytatódjon a megbeszélés.

Lehetséges, hogy a tárgyalópartner nem veszi komolyan az ügyünket – vagy legalábbis úgy tesz – mondván, hogy ez csak néhány ember véleménye, ezzel is ésszel és érzellemmel hatva ránk, elbizonytalanítva bennünket a képviselt ügyet illetően.

Barlai Róbert nyolcfázisú tárgyalási modellje elsősorban az üzleti tárgyalásokra vonatkozik, de a mindennapokban is kamatoztatható.

I. Előkészület

1. Tervezés, átgondolás
2. Ráhangolás

II. Interakció

3. Légkörteremtés (orientáció)
4. Bizalomkeltés, szükségletfelmérés (prezentáció)
5. Aktív ráhatás, motiválás (alku)
6. Elfogadtatás, megállapodás
7. Lezárás, befejezés

III. Utógondozás

8. Értékelés, státuszelemzés

A megoldás megtalálásához több lépésben juthatunk el: elsőként érdemes a problémát megfogalmazni, ami során sokszor kiderül, hogy a felszíni probléma mögött más is található. Érdeemes közösen ötleteket gyűjteni a lehetséges megoldásokra, ezeket értékelni, majd kiválasztani a legmegfelelőbbnek tűnőt, és döntést hozni annak megvalósításáról. A kiválasztott megoldást meg kell valósítani, végül azt értékelni is kell.

Tárgyalási / konfliktusos helyzetbe minden esetben határozott, kiforrott véleménnyel és szándékkal érdemes kerülni, de természetesen a konfliktusok

váratlanul is kialakulhatnak, amikor nincs időnk előre felkészülni. A váratlan helyzetek kezelésére játékos foglalkozásokon lehet a vita- és kommunikációs készségeket fejleszteni.

Mit csinál a mediátor? Milyen lépéseket kell megtenni?

Amikor a felek már nem hajlandók egymással beszélni, vagy beszélnek, de nem jutottak kompromisszumra (esetleg holtpontra vagy patthelyzetre), de közös a szándékuk a probléma megoldására, a közös álláspont megkeresésére, akkor lehet külső fél, mediátor segítségét kérni. Ilyenkor a két fél között a mediátor közvetít, vagyis „középen áll”.

A mediáció egy speciális konfliktuskezelési módszer, amelynek lényege, hogy a két fél vitájában, mind a két fél közös beleegyezésével, egy semleges, harmadik fél (mediátor) jár közben. A mediátor a problémamegoldó folyamat keretében segít tisztázni a konfliktus természetét, segít olyan megoldást találni, amely mind a két fél számára kielégítő.

A mediáció főbb lépései:

- az álláspontok közelítése
- az egyezkedés folyamatának lépésekre bontása
- az empátikus kommunikáció fejlesztése
- alternatív megoldások keresése
- közös cél kialakítása
- a beszűkülés, bizalmatlanság, merev attitűdök kialakulásának megakadályozása.

A mediáció külső, irányító beavatkozás a folyamat szabályozása érdekében. A konfliktus kezelését alapvetően a mediátor végzi (a felek már nem kommunikálnak egymással). A mediátornak fontos szerepe van a célok megismerésében. Ő már nemcsak tereli a folyamatokat, hanem nagyon aktívan részt is vesz a folyamatokban, de nem mond véleményt (pl. hogy ki a jó és ki a rossz). Megpróbálja külön-külön és együtt elvinni a feleket odáig, hogy felismerjék saját maguk és a

másik szerepét a problémában. Egyfajta megismertető szerepet is játszik, de nem hoz döntést és nem ítél, nem ítéltet meg.

A facilitáció ezzel szemben külső, segítő beavatkozás a folyamat kedvező irányba terelése érdekében. A konfliktus kezelését alapvetően a résztvevők végzik (a felek még kommunikálnak egymással), a facilitátor feladata a konfliktusmoderálás. Valójában a probléma kezelését, a célok feltárását maguk a felek végzik el, a facilitátor segítő szerepet játszik, felhívja a figyelmet bizonyos problémákra, a hiányosságokra és az elért eredményekre, de ezen túl semmifajta szerepe nincsen.

A konfliktus és annak megoldása tanulási folyamatot rejt magában: a felek hibái, kudarcai segítő tapasztalatokká válnak, a saját élmények alapján fejlődik önismeretük, empátiájuk és képességük mások megismerésére és elfogadására. A megoldások keresése során, az eltérő nézetek összehangolása érdekében, együttműködés és kommunikáció szükséges.

Döntéshozatal és a lobbizás

A döntés adott lehetőségek közötti választás. A megalapozott döntéshez tudni kell, mit akarunk elérni (célok) és mik a jelenlegi adottságok. A döntési akaráshoz fel kell ismerni a helyzetet, hogy szükséges-e a döntés, hiszen minden idejében hozott döntés kreativitást, intuíciót (megérzést) igényel. Számba kell venni a lehetőségeket, majd értékelni kell azokat. A döntés folyamatát a következő lépésekben írhatjuk le:

1. A döntési helyzet felismerése
2. Helyzetfelmérés
3. Helyzetelemzés
4. Célkitűzés, kritériumok meghatározása
5. Alternatívák kidolgozása
6. Döntés
7. Realizálás, értékelés

A döntés a szűken vett döntési folyamat, maga a választás. Ki kell dolgozni a döntés megvalósításának lehetőségeit, feltételeit, majd a megvalósulást ellenőrizni is szükséges, hiszen így gondoskodhatunk a döntéshozatali folyamat vizs-csacsatolásáról. Ezt monitoring tevékenységnek nevezzük, amely során – többek között – azt tekintjük végig, hogy milyen hibák fordulnak elő, amelyeket a jövőben el kell kerülni.

A döntéshozatal egyik fajtája a csoportos döntéshozatal, amely azért hatékony, mert a csoportos teljesítmény gyakran jobb, mint az átlagos csoporttagé. A csoporttagokat fel lehet használni a problémák innovatív és kreatív megoldásainak kifejlesztésére. Ezt különböző technikák szolgálják (lásd később).

A döntések osztályozása:

1. A feladat jellegéből adódóan:
 - programozott: rutinszerűen alkalmazott ismétlődő döntések (ismétlődő probléma során többször is alkalmazható)
 - nem programozott: újszerű, egyszeri vagy ritkán előforduló problémákban hozott döntés
2. A döntéshozó hatásköre szerint: kötelesség vagy felelősség
3. Időtartam szerint: hosszú, rövid vagy középtávú
4. Jelentőségük szerint:
 - üzletpolitikai: alapvető döntés
 - stratégiai: célokkal összefüggő döntés
 - taktikai: szakterületre vonatkozó döntés
 - végrehajtási szinten: emberre való döntésleosztás
5. Szükségesség szerint: szükséges, nem szükséges döntés.
6. Egyesemélyes vagy testületi, csoportos döntés
7. Végleges vagy további döntéseket igénylő döntés
8. Személyi vagy tárgyi munkaterületen vagy beosztottak munkaterületén hozott döntés

A döntéshozatallal kapcsolatban felmerülő problémák:

A demokratikus jogrendszer ellenére a döntéshozó testületek néha elfelejtik a széles alapokra helyezett, a társadalommal is megvitatott, hosszadalmas döntéselőkészítést. Néha úgy gondolják, hogy a lakosság vagy a civil szervezetek csak ne szóljanak bele a döntéshozatalba, hiszen ők (a döntéshozók) „úgyis jobban tudják”.

A lakóhelyünkön számos lehetőség nyílik érdekeink képviselésére (aláírás-gyűjtés, demonstráció, adott bizottságok megkeresése). Fontos, hogy a fentihez hasonló kijelentések hallatán ne tántorodjunk el a véleményünktől, illetve hogy találjuk meg a megfelelő formát.

A lobbizás

A lobbizás a kapcsolatok kiépítését és fenntartását, az előnytelen intézkedések kivédését és előnyök szerzését szolgálja, a törvényes keretek között. A lobbizás fogalma a szakirodalom szerint a közhatalmi döntéshozókra irányuló érdekbefolyásolást jelent. A lobbinak három szereplője van: az egyik oldalon áll az érdekeit érvényesíteni kívánó érdekcsoport, a másik oldalon az érdekek érvényesítése szempontjából jelentős szerepet játszó közhatalmi szereplő, döntéshozó, a közvetítő szerepben pedig a lobbista. A lobbizás modern értelemben tehát egy speciális kommunikációs folyamat, amely során az érdekelt közvetlenül és meghatározott csatornákon keresztül igyekszik egy adott döntéshozót a képviselt csoport céljainak megfelelően befolyásolni, meggyőzni.

A lobbitevékenység egy előre kialakított stratégia mentén zajlik, amelynek részét képezi a kitűzött célok körülhatárolása, a célok eléréséhez szükséges eszközök (személyes találkozók, írásos anyagok stb.) meghatározása, valamint az adott ügyben érdekérvényesítési szempontból meghatározó szereplők (politikai és szakmai döntéshozók, társadalmi szervezetek stb.) feltérképezése.

*Gyakorlatok,
tanácsok munka közben*

Disputa-körök

A disputa (debate, debating) az angolszász nyelvterületről származó, vitakultúrát fejlesztő játék, amelynek versenyformája is létezik. Eredete az ókori görögöknél kereshető, már ott is a demokrácia velejárója volt. A görög polgárok azt vitatták meg, milyenek legyenek a törvények. A közösségi életben való részvétel megkönnyítésére a vita művészetét a diákoknak is tanították. A középkori európai oktatásnak is része volt a nyilvános beszéd, a disputa. Az angol nyelvterületek egész történelmét végigkísérte a *debate* mozgalom. Különösen az egyetemen alakult ki nagy hagyománya.

A disputázás mára már az egész világon elterjedt, különösen a középiskolákban és a felsőoktatási intézményekben. A legtöbb európai országnak van disputa programja. Mindegyik európai országban megkezdődött a disputa hivatalos elfogadtatása, iskolai keretek közé illesztése. Hazánkban 1993-ban indult el a disputa mozgalom a Soros Alapítvány támogatásával. A magyar disputa mozgalom (és a Disputa Kör Egyesület) kb. 700 disputázó diákot és több mint 200 bírót foglal magába, és az érintettek köre gyorsan nő. A magyar disputa megindult az önállósulás útján, saját egyesülettel, szabályzattal és egyéb dokumentumokkal rendelkezik. Az éves eseményeket ma már a hagyományoknak megfelelően szervezik, régiókban folyik a munka, a területi versenyeket országos verseny követi, disputatáborok zajlanak, rendszeres a bíróképzés. A Demokratikus Ifjúsáért Alapítvány (www.dia.hu) 2009-ben KÖZ-beszéd címmel egy kézikönyvet jelentetett meg, felhasználva a korábbi magyar és nemzetközi irodalmakat. A könyv részletesen tárgyalja a vita művészetét, és segítséget ad kezdő disputázóknak. Ezzel együtt egy új típusú disputa mozgalom is kezdetét vette. A magyar disputa-felkészítők kapcsolatot tartanak más országokkal, konferenciákra járnak.* Természetesen nemcsak a felkészítők, hanem a magyar disputa csapatok is részt vehetnek nemzetközi tornákon.

* Hunya Márta: A disputa program, Soros oktatási füzetek, Soros Alapítvány, Budapest, 1998.

A disputazás részletes szabályai megtalálhatóak a következő helyen: <http://sofia.btk.pte.hu/disputa/dke.html>

Cél:	véleményalkotás, vitázás gyakorlása, fejlesztése
Korosztály:	gyerek / serdülő / fiatal
Ajánlott csoportlétszám:	csapatonként 3 fő (min. 6 fő)
Szükséges eszközök:	–
Ideális helyszín:	bárhol
Szükséges idő:	60–90 perc (résztevők száma szerint több időre is szükség lehet!)

A disputa-szabályok alapján két csapat (3-3 fő) vitatkozik formális keretek között, rendszerint előre megadott témáról. A témát tételmondat formájában fogalmazzák meg. E tételmondatokban mindig ott rejlik a vita lehetősége, azaz vannak, akik egyetértenek vele, s vannak, akik nem. A felkészülés során a csapatok összegyűjtik a tétel igazsága mellett és ellen szóló érveket is, hiszen személyes meggyőződésük nem játszik szerepet abban, hogy állító vagy tagadó szerepben kell-e vitázniuk. A nézőpontváltással lehetőség nyílik arra, hogy az eltérő véleményeket is megismerjék. Megtanulják, hogy azonos dolgokról másként is lehet gondolkodni, s megértik, hogy az övéktől eltérő vélemény mellett is szólhatnak érvek.

Bíró irányítja a vita menetét, ő ügyel az időkeretek és a szabályok betartására. Ő dönti el, hogy melyik csapat érvrendszere logikusabb, melyik oldalon hangzottak el meggyőzőbb érvek. Mindig megmondja, melyik csapat győzött, és értékeli a csapatok teljesítményét.

A disputa nem csupán vitatkozás, hanem legalább annyira felkészülés is: azoknak a technikáknak a módszeres elsajátítása, amelyek segítségével a vita sikeresen folytatható, s amelyek egyben életre szóló technikák is.

Néhány példa a vitatételre:

- *A választásokon való részvétel legyen kötelező.*
- *Ki kell terjeszteni az állatok jogait.*
- *Az állampolgároknak legyen fegyverviselési joguk.*

- *A dobányzást be kell tiltani a nyilvános helyeken.*
- *Ne legyenek koedukáltak az iskolák.*

Esetleges veszélyek: –

Fejlesztendő kulcskompetenciák: szociális és állampolgári kompetenciák, anyanyelvi kommunikáció, kezdeményezőkézség és vállalkozás

Párbeszéd-körök

A közösségfejlesztés és érdekérvényesítés fejlesztésének egyik módszere Amerikából került át Európába, majd nagy népszerűsége tett szert a skandináv országokban, különösen Svédországban, ahol a társadalom demokratizálásának egyik jelentős eszköze volt. Európa többi országában nem terjedt el. Bár a beszélgető körök – informálisan – évszázadok óta jelen vannak a társadalomban a különböző egyletek, körök, egyesületek formájában, a párbeszéd-kör funkcióját nem vállalják fel: csak természetesen, mintegy mellékesen kerülnek szóba rajtuk a közösség ügyei is. Nálunk a nyolcvanas évek végétől kezdeményezték szociológusok ennek a mélyen demokratikus és hatékony munkaformának a terjesztését, több-kevesebb sikerrel.

Cél:	véleményalkotás, véleménycsere, közös cselekvés meg- alapozása
Korosztály:	gyerek / serdülő / fiatal
Ajánlott csoportlétszám:	5–15 fő
Szükséges eszközök:	–
Ideális helyszín:	bárhol
Szükséges idő:	0,5–3 óra (témától függően)

A párbeszéd-körök jelmondata és felhívása is egyben a „Beszéljük meg!”.

A párbeszéd-körökben szintén meg lehet beszélni a felmerülő problémákat, az azokra adható válaszokat. Lehetőség nyílik változások megtervezésére, a döntések előkészítésében való részvételre, érdekérvényesítésre. Az egyéni érdekkörből a beszélgetések során kialakulhat a közös cselekvés iránti igény, amely tovább erősíti a közösséget. A kör tagjai egymást jobban megismerhetik, egységes álláspontot alakíthatnak ki bizonyos témákban. A beszélgetések során információ- és tapasztalatcsere, a kommunikációs és vitakultúra fejlődése, a szemléletmód változása várható.

Esetleges veszélyek: –

Fejlesztendő kulcskompetenciák: szociális és állampolgári kompetenciák, anyanyelvi kommunikáció, kezdeményezőkézség és vállalkozás

Csoportos döntéshozatal

A csoportos döntéshozatal a közös megoldáskeresés, a döntés-előkészítés mód-szere.

A módszer előnye: igen rövid idő alatt viszonylag sok ötletet, információt lehet nyerni az adott témában. Az elhangzott ötletek és vélemények a csoport tagjait inspirálják a további megoldáskeresésben, ötletelésben. Előnye – optimális esetben – az oldott hangulat, a közös gondolkodás jó légköre, ami szintén segítően hat a megoldáskeresésben.

Ötletroham (brainstorming, ötletbörze)

Cél:	közös gondolkodás, minél több ötlet és javaslat fel-tárása
Korosztály:	gyerek / serdülő / fiatal
Ajánlott csoportlétszám:	3–25 fő
Szükséges eszközök:	egy nagy ív (flipchart) papír, táblafilc
Ideális helyszín:	bárhol (a papírt a földre is lehet tenni)
Szükséges idő:	35–45 perc (a témától függően áldozhatunk rá több időt is!)

Az ötletroham módszerét *Alex Osborn* dolgozta ki. Alkalmazható meghatáro-zott témában a megszokottól eltérő, új, alternatív megoldási lehetőségek feltá-rására. Célja alkotó és hatékony módon a lehető legtöbb ötletet összegyűjteni, megkeresni a körülöttünk található megoldásokat, felszabadítani a gondolko-dási korlátokat, energiát és vidámságot vinni a csoport erőfeszítéseibe.

Olyan speciális, egyszerű módszer, amellyel a csoport rövid idő alatt nagy-számú ötletet tud összegyűjteni úgy, hogy a folyamat mentes a bírálattól és az értékeléstől. Különösen akkor hasznos ez, ha le akarjuk bontani a kreativitás hagyományos gátjait.

Az ötletroham lépései:

1. Az ötletek felvetése

- Áttekintjük az ötletroham szabályait (kiosztjuk vagy kifüggesztjük).
- Az ötletroham témáját, amelyre ötleteket kívánunk keresni, felírjuk a flipchart-papír tetejére.
- Kiválasztunk valakit a csoportból, aki az ötleteket felírja a papírtáblára (fontos, hogy a kiválasztott / önként jelentkező személy gyorsan és olvashatóan tudjon írni).
- Elkezdjük az ötletek felvetését. Először sorban mindenki mond egy ötletet, ha nincs ötlete, mondhat „passz”-t. A módszert alkalmazhatjuk nem strukturált formában is. Ekkor nem sorban szólalnak meg a résztvevők, hanem mindenki akkor mondja az ötletét, amikor akarja.
- Valamennyi ötletet felírjuk a papírtáblára (minden ötletet jegyezzünk fel, még akkor is, ha olyan javaslatról van szó, ami már elhangzott). Ha a falí ív betelt, tűzzük a teleírt papírlapot a falra, hogy egyszerre minden ötlet látható legyen.
- Ha kezdenek fogyni az ötletek, tegyük fel a 6 kérdést: Ki? Mit? Miért? Hol? Hogyan? Mikor? – vagy állítsuk szembe a szélsőségeket, a széthúzó javaslatokat.
- Álljunk meg és hagyjuk, hogy az ötletek „megérjenek”. Ha mégis az értékeléssel kívánjuk folytatni a gyakorlatot, tartsunk szünetet, és a beszélgetést korlátozzuk az ötletek pontosítására, ne kritizáljuk azokat. Ha van rá lehetőség, akkor hosszabb szünetet tartsunk (akár folytassuk a beszélgetést a következő nap), mert így több visszajelzésre és asszociációra nyílik lehetőség. Hagyjuk kifüggesztve a listákat az érlelési szakasz alatt.

2. Az ötletek értékelése

Nézzük végig az ötleteket a csoporttal az alábbi szempontok szerint:

- Melyek a pozitív (működőképes) ötletek?
- Mely ötletek sorolhatók egy csoportba más hasonlókkal? Melyik elem része, illetve kiegészítője a másiknak? Vonjuk ezeket össze. Figyeljünk a

megfogalmazási különbségekre, mert sokszor ezek fontosak a megőrzés szempontjából.

- Melyek az ellentmondó elemek?
- Melyek a nem pozitív, de érdekes ötletek? Ezekből alakítsunk megvalósítható lehetőségeket.
- Szűkítsük a listát azokra a potenciális és érdekes ötletekre, melyek érdekesek a további elemzésre, mérlegelésre.
- A kiválasztott ötleteket karikázzuk be, majd rangsoroljuk azokat egy választott súlyozási, döntési módszerrel.
- Az ötleteket ábrázolhatjuk ok-okozati diagramon.

Esetleges veszélyek: –

Fejlesztendő kulcskompetenciák: kulturális kifejezés és tudatosság, matematikai logika, anyanyelvi kommunikáció

NCM – Nominális Csoport Módszer

Cél:	az egyéni ötletek, vélemények összehangolása, közös vélemény/döntés kialakítása
Korosztály:	serdülő/fiatal
Ajánlott csoportlétszám:	10–20 fő
Szükséges eszközök:	egy nagy ív (flipchart) papír, táblafilc, tollak
Ideális helyszín:	bárhol (a papírt a földre is lehet tenni)
Szükséges idő:	35–45 perc (minimum)

Az NCM interaktív, csoportos döntési módszer, amelynek elsősorban az ún. nyílt problémák elemzésében és megoldásában van jelentős szerepe. Előnyös idő-, költség- és munkaráfordítás szempontjából. Különösen hasznos lehet akkor, amikor a szakértők, a döntéshozó(k) és a „laikusok” között kommunikációs nehézségek is felmerülnek.

Az NCM jelentősebb alkalmazási területei:

- részvételi problémák megoldása,
- javaslatok több szempontú elbírálása,
- feltáró kutatás,
- inter- / multidiszciplináris munkát igénylő problémák vizsgálata,
- komplex programtervezés.

Az NCM levezetésének lépései:

1. Az elgondolások szóltan leírása. A moderátor megfogalmazza a problémát a csoport számára, a csoport tagjai szóltanul, anélkül, hogy egymás véleményét befolyásolnák, felírják véleményüket saját maguk számára.
2. Az elgondolások feljegyzése a fali táblára / ívre körbejáró módon. A moderátor felhívja a résztvevők figyelmét arra, hogy a lépés célja a jelenlévők elgondolásainak feltérképezése és rögzítése a fali táblán. A moderátor sorban megkérdezi a csoporttagokat, akik tömören fogalmaznak, és elgondolásaikat

szinte változtatás nélkül írja fel a táblára. Ebben a lépésben a többi csoporttagnak nincs lehetősége a visszakérdezésre, kiegészítésre. A moderátor annyi kört tesz, amíg el nem fogynak a csoporttagok elgondolásai. A csoporttagok döntésük alapján egy-egy körből kimaradhatnak, a következő körben, amikor sorra kerülnek, ismét szót kapnak a moderátortól.

3. Az elgondolások sorrendben való megbeszélése. Ebben a lépésben a csoporttagok a táblán lévő elgondolások közötti kapcsolatokat, ellentmondásokat, összevonási, csoportosítási lehetőségeket beszélnek meg a moderátor irányításával. Ha ez a táblára korábban felírt vélemények megváltoztatását eredményezi, akkor a moderátor ezt a táblán korrigálja. A lépés végére a táblán a csoport konszenzusos véleményét tükröző elgondolások szerepelnek. Természetesen előfordulhat, hogy valamely elgondoláshoz a javaslója ragaszkodik a csoport többségi véleménye ellenére.
4. Előszavazás az elgondolásokról. Az előző lépés végére kialakult csoportvéleményről szóló döntéshez a moderátor szavazólapokat oszt ki a csoporttagoknak. A csoporttagok titkos szavazással szavaznak a táblán látható elgondolásokról. A moderátor a hozzá leadott szavazólapokról az eredményeket felvezeti a táblára. A lépés végén a táblán látható az előszavazás összesített eredménye.
5. Az előszavazás eredményének a megbeszélése. A táblán látható előszavazási eredmény alapján a csoporttagok a moderátor irányításával véleményt mondanak, elemeznek, hogy a végső szavazást objektív módon előkészítsék.
6. Végső szavazás, amely az előszavazáshoz hasonlóan történik. A lépés végén a táblán látható a csoport döntése, amiről a moderátor emlékeztetőt készít.

Az NCM előnyei:

- Egyeztetett csoporttípet kialakítását teszi lehetővé.
- A fel nem tárt összefüggéseket minimálisra csökkenti.
- A közösen kidolgozott útmutatás elfogadása érhető el vele.

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok: a moderátornak segítenie kell a közös döntés kialakulását. Előfordulhat, hogy nem alakul ki közös döntés.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: kulturális kifejezés és tudatosság, személyközi és állampolgári kompetenciák, matematikai logika, anyanyelvi kommunikáció

A 635 módszer

Cél:	döntés-előkészítéshez javaslatok, megvalósítási terv-változatok gyűjtése
Korosztály:	serdülő / fiatal
Ajánlott csoportlétszám:	nagyobb csoport, hatfős kiscsoportokban
Szükséges eszközök:	egy nagy ív (flipchart) és A4-es papír, táblafilc, tol-lak, mappa (esetleg)
Ideális helyszín:	nyugodt környezet elmélyültebb munkához
Szükséges idő:	1–2 óra

A 635 az ötletroham egyik variánsa. A résztvevők hatfős csoportokban dolgoz-nak és a csoportokon belül három megoldási javaslatot köröztetnek egymás kö-zött ötször. Eközben van módjuk egymás ötleteit megismerni és azokat tovább bővíteni. Eredményként így 18-féle variációban kapjuk meg minden hatfős cso-port közös, ötlettársításon alapuló elképzeléseit.

A módszer lépései:

1. A résztvevők egyénileg készítenek 3 tervvázlatot (egy témára személyenként 3 változatot).
2. Az elkészített változatokat az előttük fekvő mappába helyezik.
3. A mappát továbbadják a jobb oldali szomszédjuknak.
4. Majd áttanulmányozzák a bal oldali szomszédjuktól kapott anyagot. Meg-kérjük őket, hogy próbálják meg beleélni magukat a kapott javaslatba, és fel-fedezni benne a jó megoldást. Az ötlet vitatható részeit igyekezzenek tökéle-tesíteni. A résztvevők tehát kiegészítik az anyagot a javaslataikkal.
5. Az előző módon továbbítják a mappát a jobb oldali szomszédjuknak.
6. A megoldáskeresés addig tart, amíg mindenki vissza nem kapja saját, eredeti ötletének ötször átnézett és korrigált változatát.
7. A résztvevők a kiegészítések alapján véglegesítik a náluk lévő változatot.
8. A csoport közösen vagy a döntési hatáskörrel rendelkező fórum átnézi a va-riációkat, rangsorolja azokat, majd kiválasztja a legmegfelelőbbet.

A módszert részlettervek kidolgozásakor (szakaszok kezdeténél), problémamegoldási javaslatok gyűjtésénél, intézkedési tervek összeállításánál célszerű alkalmazni, valamint minden olyan esetben, amikor egy-egy összetett témát több személlyel, rövidebb idő alatt akarunk egyeztetni.

Esetleges veszélyek: –

Fejlesztendő kulcskompetenciák: kulturális kifejezés és tudatosság, matematikai logika

Játékos gyakorlatok

A véleményalkotás, érdekvényesítés gyakorlására számtalan gyakorlatot találunk különböző gyűjteményekben, kézikönyvekben. Az animáció a csoportfejlesztés módszere (lásd: a közösségfejlesztés fejezetben), de a döntési, választási helyzetek, valamint a véleménykülönbségek, illetve ezekben a kompromisszum-készség gyakorlásához ízelítőül álljon itt néhány, amelyek a képességek fejlesztéséhez kiváló bevezetőként szolgálhatnak.

Levél idegeneknek

Cél:	jelentésfeltárás, közös gondolkodás
Korosztály:	gyerek / serdülő / fiatal
Ajánlott csoportlétszám:	10–20 fő
Szükséges eszközök:	egy nagy ív (flipchart) papír, táblafilc, tollak
Ideális helyszín:	bárhol
Szükséges idő:	35–45 perc

A gyakorlat menete:

Felírjuk a flipchart papírunkra a KONFLIKTUS szót, aminek mindegyik betűje egy-egy oszlopot jelent. Megkérjük a résztvevőket, hogy mindegyik oszlop alá gondoljanak ki kifejezéseket, amelyek a konfliktussal kapcsolatosak (kb. 5 percben). Ezután mindenki mond egy szót, amelyet egy kiválasztott vagy önként jelentkező csoporttag felír az oszlopokba (kb. 5 perc). Ekkor még nem beszélünk a kifejezésekről. Ezután újabb 5 percben a résztvevők röviden megkérdezhetik egymást, ha felmerül a kérdés, hogy miért épp az adott kifejezést választotta a másik. Majd minden egyes oszlophoz kiscsoportot választunk, és a kiscsoportok írnak egy levelet, amelyben az adott kifejezésekkel elmagyarázzák, hogy mit jelent a konfliktus (10-15 perc). A levelet végül a kiscsoportok felolvassák egymásnak.

Változat: Az kiscsoportos munkában szlogent vagy reklámszöveget is meg lehet fogalmazni, netán rövid képregényt is lehet rajzolni hozzá (kifejezetten ügyesen rajzolóknak ajánlott).

A gyakorlatot közös értékelés zárja (10–15 perc).

Esetleges veszélyek: –

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, személyközi és állampolgári kompetenciák

Ketten rajzolni egyet

Cél:	kompromisszumkésztség gyakorlása
Korosztály:	gyerek / serdülő / fiatal
Ajánlott csoportlétszám:	10–15 fő
Szükséges eszközök:	személyenként toll, papír (esetleg a papír alá mappá vagy tábla)
Ideális helyszín:	bárhol
Szükséges idő:	előkészítés (megbeszélés) 10 perc, feladat 10 perc, összesen 20 perc

A gyakorlat menete:

Párosával egymással szembe ültetjük le az embereket, és páronként adunk egy ceruzát és egy papírlapot. A ceruzát egyszerre a pár mindkét tagjának fognia kell, így a rajzolás csak „közös megegyezéssel” válik lehetővé. A feladat: egy közös rajzot készíteni, amelyen általunk előre meghatározott dolgok is szerepelnek (a klasszikus változatban egy ház, egy fa és egy kutya, de mást is kijelölhetünk). Rajzolás közben a résztvevők nem beszélhetnek! A gyakorlat végén megbeszéljük, ki irányított, ki engedelmeskedett inkább.

Változat: Kétfelé választjuk a résztvevőket, s a két csoportnak különböző, de csoportonként azonos feladatot adunk. (Például azt mondjuk az egyik csoport tagjainak, hogy egy fát, a másikénak, hogy egy házat kell lerajzolniuk.) Miután a két csoport tagjait párosítottuk egymással, mindenki a saját feladatát igyekszik végrehajtani. Természetesen ez esetben sem beszélgethetnek az együtt rajzolók. Elég érdekes rajzok sikerednek, megmutatva, mennyire tud a két ember beszéd nélkül kommunikálni egymással.

Esetleges veszélyek: –

Fejlesztendő kulcskompetenciák: személyközi és állampolgári kompetenciák, kezdeményezőkéesség és vállalkozás

Egyszerre indulni

Cél:	koncentráció, kompromisszumkésztség fejlesztése
Korosztály:	gyerek / serdülő / fiatal
Ajánlott csoportlétszám:	10-20 fő
Szükséges eszközök:	–
Ideális helyszín:	bárhol
Szükséges idő:	10 perc

A gyakorlat menete:

Párokat alkotunk. A párok egymás mellett állnak, de nem érhetnek egymáshoz. Kevés koncentrálás után – mindenféle külső jelzés nélkül – a pároknak egyszerre kell elindulniuk, meghatározott számú lépést szinkronban megtenniük, majd megállniuk. Az indulásra nem beszélhetnek meg előre stratégiát, csak érzéseikre, gesztusaikra hagyatkozhatnak. Ha párosával már jól megy a feladat, játszhatják hárman, négyen is.

Esetleges veszélyek: –

Fejlesztendő kulcskompetenciák: személyközi és állampolgári kompetenciák, kezdeményezőkészség és vállalkozás

Hotelportás

Cél:	problémamegoldás, kommunikáció, csapatmunka fejlesztése
Korosztály:	gyerek / serdülő / fiatal
Ajánlott csoportlétszám:	10–15 fő, 2 aktív
Szükséges eszközök:	–
Ideális helyszín:	bárhol
Szükséges idő:	45 perc

A gyakorlat menete:

A történet egy hotelben játszódik, ahol a vendégek egyikének valamilyen komoly problémája akadt. Ezt megoldandó hívja is a portást, a kommunikáció viszont kisebbfajta nehézségekbe ütközik, a vendég ugyanis nem beszéli a helyi nyelvet. A vendégnek el kell mutogatnia a problémáját, és eztán a portással közösen megoldást is kell találniuk rá.

Változat: Két csapat játszik, az egyik csapat kitalálja, mi legyen a vendég gondja. Ezt megsegítik a másik csapat egy tagjának, aki „elpanaszolja” bánatát a csapatának. A csapatnak természetesen segítenie kell a probléma megoldásában.

Esetleges veszélyek: –

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, személyközi és állampolgári kompetenciák, kezdeményezőkészség és vállalkozás

Meddig bírod cérnával?

Cél:	együttműködés fejlesztése
Korosztály:	gyerek / serdülő / fiatal
Ajánlott csoportlétszám:	16–20 fő, páros játék
Szükséges eszközök:	40 cm-es, könnyen szakítható cérnadarabok, kb. háromszor annyi, mint a résztvevők száma
Ideális helyszín:	nagy tér, hogy a párok ne zavarják egymást
Szükséges idő:	30–40 perc

A gyakorlat menete:

A résztvevők párokba rendeződnek, a párok tagjait egy-egy mutatóujjuknál fogva összekötjük. A párok egymással szemben helyezkednek el, a cérnát lazán vállmagasságban közöttük tartva. A földön egy választóvonalat jelölünk ki, ami egyenlő távolságra van mindkettőjüktől.

A pár tagjai megpróbálják a saját térfelükre húzni, csalogatni a másikat, úgy, hogy a cérna közben ne szakadjon el. Akkor ér véget egy pár munkája, ha egy játékos mindkét talpával a párja térfelén van. A résztvevők összesen három alkalommal, három partnerrel próbálhatják ki a játékot.

A játék végén érdemes megbeszélni, hogy ki milyen taktikát alkalmazott, hogyan érezték magukat a párok tagjai a szerepükben.

Esetleges veszélyek: Figyelemmel kell lenni arra, hogy a fogyatékkal élők számára ne váljon a környezet kényelmetlenné.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, kulturális ki-fejezés

Rangsoroló szavazás

Cél:	demokratikus döntéshozatal, alternatívák közötti választás
Korosztály:	gyermek / serdülő / fiatal
Ajánlott csoportlétszám:	nincs korlátozás
Szükséges eszközök:	tacepaó, filctoll, lapok, tollak
Ideális helyszín:	a csoporttagok leültetésére alkalmas közösségi tér
Szükséges idő:	10-15 perc

A gyakorlat menete:

A csoportsegítő ismerteti az alternatívákat, ezek felkerülnek a tacepaóra. Az esetleges kérdéseket, problémákat a csoport közösen tisztázza. A csoporttagok mérlegelik a lehetőségeket, és feljegyzik a számukra legszimpatikusabb hármat (ezeket is rangsorolva). Ekkor a csoportsegítő összegyűjti a lapokat (titkos szavazás), vagy a csoporttagok egyesével ismertetik rangsorukat (nyílt szavazás), a segítő pedig összesíti az eredményt. Három pontot kap minden első helyen rangsorolt alternatíva, kettőt minden második, egyet minden harmadik. Az eredmény mérlegelésénél két szempontot érdemes figyelembe venni: adott válasz hány pontot kapott, illetve hányan szavaztak rá. Sok alternatíva esetén érdemes az első szavazást szelekcióra használni, majd a legnépszerűbb alternatíváról újra szavazni.

Változatok: az alapkoncepciót megtartva a módszer szabadon alakítható

Az ifjúságsegítő szerepe: Az ifjúságsegítő előkészíti a szavazást, felderíti az alternatívákat, moderálja és lezárja azok megbeszélését, felügyeli a szavazást, kihirdeti az eredményt. Érdemes arra figyelni, hogy egy lehetőség, ami hét embernél lett harmadik (hét pontot kapott) fontosabb lehet a közösség egészének, mint egy olyan, amit hárman elsőként jelöltek meg (kilenc pontot kapott).

Esetleges veszélyek: nincsenek

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, szociális és állampolgári kompetenciák

Tárgyalás

Cél:	felkészülés tárgyalási helyzetekre
Korosztály:	gyermek / serdülő / fiatal
Ajánlott csoportlétszám:	8-15 fő
Szükséges eszközök:	leírt szituációk, esetleg szerepkártyák, hang- és képrögzítésre alkalmas eszköz
Ideális helyszín:	a csoporttagok leültetésére alkalmas közösségi tér
Szükséges idő:	sztuációnként 15-20 perc (a megbeszélés mélységétől függően több is lehet)

A gyakorlat menete:

A csoportsegítő különböző két- és többoldalú tárgyalási szituációkat vázol fel, amelyeket a megfelelő létszámú kiscsoportok a többiek előtt eljátszanak. Ilyen szituációk lehetnek: reménybeli szponzorral való kommunikáció, hivatali ügyintézés (pl. területfoglalás vagy rendezvény rendőrségi bejelentése), szervezetvezető és projektkoordinátor közötti egyeztetés stb. Minden szituáció után a tapasztalatok megbeszélése következik esetleg a fontosabb pontok felelevenítésével (lehetőség szerint a felvétel meghallgatásával, megnézésével). Ha szükségesnek látszik, egyes helyzeteket újra is lehet játszani. Kisebb csoportban az is működőképes verzió, ha a résztvevők egy probléma/kérdés különböző érintetteit alakítják. A résztvevők ebben az esetben szerepkártyákat kaphatnak, amelyeken csak általuk ismert információk is vannak. Szintén működőképes lehet az a változat, ha bárki megszakíthat egy szituációt, és beléphet valamelyik szereplő helyére – itt persze nem a színészi képességek bemutatása a lényeges, hanem egy új, talán célravezetőbb tárgyalási stratégia bemutatása.

Változatok: az alapkoncepciót megtartva a módszer szabadon alakítható (lásd a módszer leírásánál alább)

Az ifjúságsegítő szerepe: Az ifjúságsegítő előkészíti a gyakorlatot – a helyzetet és a lehetőségeket felmérve kiválasztja a módszer legcélravezetőbb verzióját. A gyakorlat folyamán ügyel a szabályok betartására, moderálja a megbeszéléseket. Tudatosítja a résztvevőkben, hogy a helyzetek fiktívek, az azokban esetlegesen megjelenő, akár éles konfliktusok nem valóságosak. A gyakorlat zárásaképpen a megbeszélés mindig vezesse le az indulatokat.

Esetleges veszélyek: a szituációkban megjelenő szerepeket és konfliktusokat esetleg néhányan túlzottan azonosíthatják a valósággal

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, szociális és állampolgári kompetenciák

Pletyka*

Cél:	rávilágítás a (szervezeti) kommunikáció egyes anomáliáira
Korosztály:	gyermek / serdülő / fiatal
Ajánlott csoportlétszám:	6-10 fő (plusz esetleg megfigyelők)
Szükséges eszközök:	egy rövid szöveg, lehetőség szerint hang- és képrögzítésre alkalmas eszköz
Ideális helyszín:	a csoporttagok leültetésére alkalmas közösségi tér, illetve egy ettől elszeparált „váróterem”
Szükséges idő:	20-30 perc (a megbeszélés mélységétől függően több is lehet)

A gyakorlat menete:

A csoportsegítő egy csoporttag (és az esetleges megfigyelők) kivételével mindenkit kiküld a teremből, majd a bent maradt csoporttagnak felolvassa a nála lévő rövid szöveget. Ezután behívja a következő résztvevőt, de ekkor már az első csoporttagnak kell elmondania az általa hallottakat. Ezt követően egyesével következnek a többiek, mindenki csak az éppen előtte bekapcsolódott csoporttag által interpretált történetverziót hallja. A legutolsó ember mindenkihez szólva mondja el az általa hallott szöveget. Ezután a csoportsegítő újból felolvassa az eredeti szöveget, ami vélhetően időközben eléggé eltorzult. Végül a feladat tapasztalatainak megbeszélése következik, ha erre mód van, esetleg a fontosabb torzulási pontok felelevenítésével (a felvétel meghallgatásával, megnézésével).

Változatok: az alapkonceptiót megtartva a módszer szabadon alakítható

* A gyakorlat egy verzióját lásd: Rudas János: Delfi örökösei. Budapest, Dico Kiadó – ÚMK, 2004. 254. o.

Az ifjúságsegítő szerepe: Az ifjúságsegítő előkészíti a gyakorlatot – fontos egy jó szöveget találni, ami rövid, de sok információt tartalmaz. Bonyolultabb szövegnél lehetőséget lehet biztosítani a résztvevőknek tisztázó kérdések feltételére is. A feladat legnyilvánvalóbb tapasztalata az információtorzulás jelensége, ami egyrészt rávilágít a szóbeli kommunikáció egyes hiányosságaira, másrészt felhívja a figyelmet a szervezeti kommunikáció pontosságának szükségességére. Ha a feladat nézőkkel (ún. akváriumgyakorlatként) működik, jó, ha az ifjúságsegítő megfigyelési szempontokat is kioszt.

Esetleges veszélyek: nincsenek

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, szociális és állampolgári kompetenciák

Hallás utáni rajzolás

Cél:	pontos kommunikációra nevelés
Korosztály:	gyermek / serdülő / fiatal
Ajánlott csoportlétszám:	6-10 fő
Szükséges eszközök:	ábrák, A4-es lapok, tollak
Ideális helyszín:	a csoporttagok leültetésére alkalmas közösségi tér
Szükséges idő:	résztevéenként 5-8 perc (a megbeszélés mélységétől függően több is lehet)

A gyakorlat menete:

A csoportsegítő egy csoporttagnak egy (stilizált) ábrát ad, a többieknek papírt és tollat oszt ki. A résztvevőnek szavakkal kell leírnia a látott rajzot anélkül, hogy kimondaná, mit lát a képen vagy akár az ábra részleteit konkrétan megnevezné – gyakorlatilag matematikai alapfogalmakat használhat csak (egyenes, görbe, szög stb.), illetve térbeli viszonyokat és arányokat kifejező szavakat (alatt, mellett, felett, jobbra, balra stb.). A többieknek a szóbeli tájékoztatás alapján kell rekonstruálniuk az ábrát, de ők nem kommunikálhatnak a beszélővel. Végül az elkészült rajzokat összevetik az eredeti képpel. Ezután a következő vállalkozó kerül sorra. A feladat tapasztalatainak megbeszélése történhet az egyes ábrák elkészítése után részletekben vagy a gyakorlat legvégén is.

Változatok: az alapkonceptiót megtartva a módszer szabadon alakítható

Az ifjúságsegítő szerepe: Az ifjúságsegítő előkészíti a gyakorlatot – a csoport ismeretében lehet könnyebb és nehezebb képeket is választani, de mindenképpen érdemes stilizáltabb, nem túl sok alakzatot tartalmazó rajzokkal dolgozni (pl. labdát rúgó fiú, virágot tartó lány, ház füstölgő kéménnyel stb.). A feladat legnyilvánvalóbb tapasztalata az információtorzulás jelensége, ami felhívja a figyelmet a (szervezeti) kommunikáció pontosságának szükségességére. A megbeszélés során érdemes megvizsgálni, mi volt egyes esetekben a siker vagy a

sikertelenség oka – mennyire múlt ez a beszélő magyarázatán, mennyire a többiek koncentrációján és mennyire az ábrán magán. Mindenképpen fontos hangsúlyoznunk: a feladat nehézségét az adja, hogy el kell rugaszkodnunk szokásos gondolkodásmódunktól, a könnyű kommunikáció helyett a nehezebb utat kell választanunk, ahol különösen fontos az aprólékos pontosság és a gondos odafigyelés.

Esetleges veszélyek: nincsenek

Kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, matematikai kompetencia

Apróhirdetés*

Cél:	hatékony kommunikációs stratégiák kialakítása
Korosztály:	gyermek / serdülő / fiatal
Ajánlott csoportlétszám:	8-12 fő
Szükséges eszközök:	tacepaó, post-it, tollak, filcek
Ideális helyszín:	a csoporttagok leültetésére alkalmas közösségi tér
Szükséges idő:	45-60 perc (a megbeszélés mélységétől függően több is lehet)

A gyakorlat menete:

A csoportsegítő felkéri a résztvevőket, hogy írjanak jelígis apróhirdetéseket, melyekben valamilyen módon ajánlják magukat – egy munkakör betöltésére, párkapcsolatra, rokonnak stb. A post-itekre írt üzeneteket összegyűjti, majd a tacepaóra erősíti. A csoporttagok tanulmányozzák a hirdetéseket, majd szabadon válaszolhatnak azokra, amelyek felkeltették érdeklődésüket. A válaszok a megfelelő apróhirdetések mellé kerülnek. Ezután a csoportsegítő hangosan felolvassa a hirdetéseket és az azokra érkezett válaszokat, egyben azt is rögzíti, melyik hirdetésre hányan írtak. Végül a feladat tapasztalatainak megbeszélése következik: ebben a verzióban a legfontosabb szempont, hogy melyik apróhirdetés mitől volt sikeres vagy éppen sikertelen, milyen kommunikációs stratégiák voltak célravezetők. A jelígek feloldása legkorábban a szövegek hangos felolvasásakor történhet meg, de akár a feladat végéig is kitolódhat.

Változatok: az alapkoncepciót megtartva a módszer szabadon alakítható

Az ifjúságsegítő szerepe: Az ifjúságsegítő felügyeli a szabályok betartását, majd moderálja a megbeszélést. Világossá kell tennie, hogy a gyakorlat fő célja nem egymás jobb megismerése (a hirdetésben szereplő információknak nem is

* A gyakorlat egy verzióját lásd uo., 143.o.

muszáj valóságosnak lenniük), hanem annak felderítése, milyen eszközökkel lehet leginkább hatást gyakorolni a többiekre.

Esetleges veszélyek: nincsenek (bár a gyakorlat bizonyos változataiban a résztvevők akár bizalmas információkat is közölhetnek magukról – ezért ezekben az esetekben fontos a meghitt légkör és a kölcsönös bizalom)

Fejlesztett kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, szociális és állampolgári kompetenciák

*Jó példák,
mintaértékű kezdeményezések*

Ajánlott lépések gyermek- és/vagy ifjúsági önkormányzat megalakításához (munkaanyag)

A gyermek- és/vagy ifjúsági önkormányzat a fiatalok demokráciára nevelését, a demokratikus intézményrendszer és a döntéshozatal megismerését tapasztalati úton biztosító forma a „nagy” önkormányzatok mintájára települési szinten. Francia mintára, nem formális szervezatként, de hazánkban már országosan terjedő mozgalomként honosodott meg.

1. Ismereteket szerzünk a helyi ifjúságról (általában 8–30 év közöttiek, ami településenként változhat), feltérképezzük az életterületet (hányan vannak, mit csinálnak, hová járnak iskolába, dolgozni stb.).
2. Felkeressük azokat (lehet 3–10 fő is, minél több, annál könnyebb dolgunk lesz), akikről már tudjuk, hogy aktívan részt vennének egy ifjúsági szervezet munkájában, esetleg már az iskolában is részt vettek ilyesmiben valamikor (pl. diákönkormányzatokban, szakkörökön).

Találkozó keretében elmondjuk nekik, hogy milyen lehetőségei vannak a fiataloknak településükön, ehhez mit lehet tenni, mi az ifjúsági önkormányzat, miért jó stb.

Megbeszéljük velük, hogy mihez lenne kedvük, mire van igény a településen – az igényeket összeírjuk.

3. Meghívunk (ebben az előző találkozó résztvevőire támaszkodunk) minden helyi fiataalt egy beszélgetésre, fórumra, amelyre már a település polgármestere is meghívást kap (jelenléte mutatja a helyi gyermekeknek és fiataloknak, hogy fontosak a település vezetősége számára). Egy ifjúsági szakembert is hívunk, aki tapasztalatokról, pozitív példákról számol be, ezáltal kedvet csinál a jelenlévőknek.

Itt – nagyobb körben – is megbeszéljük, mihez lenne kedvük, mire van igény a településen – az igényeket összeírjuk. Az igények kielégítésére ad lehetőséget egy ifjúsági szervezet / az ifjúsági önkormányzat megalakítása, működtetése.

Ha pozitív lesz ezek után a hozzáállás, önkénteseket kérünk fel, akik segítenek a szervezet megalakításának előkészítésében, a választás megszervezésében. A szervezet tagjait csak demokratikus módon lehet megválasztani (hasonlóan a „nagy” önkormányzati választáshoz). A kijelölt fiatal korosztály a település sajátosságaitól függően lehet a 14–26 vagy 15–30 stb. éves korosztály. Tagjai a választók, és kizárólag ők a választhatók is.

4. Újabb beszélgetést szervezünk a fiatalokkal. Az előkészítő bizottság tagjai népszerűsítik a szervezetet, agítják a fiatalokat, hogy jelentkezzenek (hétköznapi is és mindenhol: boltban, barátoknál, kocsmában – cél, hogy mindenki tudjon a szervezet megalakításának tervéről, az beszédtéma legyen a településen). Ismertetik az érintett gyermekekkel, fiatalokkal, hogy hogyan, milyen feltételekkel lehet indulni jelöltként. A településen élő fiatalok számától (és más helyi sajátosságoktól) függ, hogy mennyi képviselője legyen az ifjúsági önkormányzatnak (kistépüléseken pár száz főre az ifjúsági polgármesterrel együtt elég pl. 5 fő). A kellő komolyság érdekében célszerű ajánlólapot kitölteni a jelöltekkel. Képviselőnek például nem árt 5, ifjúsági polgármesternek 10 ajánlás (név, lakcím, személyi igazolványszám feltüntetésével, hasonlóan a „nagy” önkormányzati választás ajánlószelvényéhez). De ez nem kötelező, főleg kisebb településen nem biztos, hogy célravezető. Mérjük fel a beszélgetéseken a fogadtatást, attól függően dolgozzunk tovább.
5. Az előkészítő bizottság kitűzi a választás időpontját, kiválasztja a szavazás helyszínét. Ahhoz, hogy minél többen elmenjenek voksolni, valamilyen rendezvényt célszerű szervezni a választás napjára (bulit, sportrendezvényt, vetélkedőt, gyereknapot, majálist stb.).

A bizottság meghirdeti a választást (plakátokkal, meghívókkal, de – ha megoldható – a névre szóló meghívó a leghatékonyabb).

6. A választás lebonyolításához célszerű olyan helyszínt választani, amit mindenki ismer, könnyen elérhető, központi helyen van (pl. kultúrház). A bizottság alkot egy választási szabályzatot, illetve gondoskodik a szavazólapokról, a szavazóurnáról. „Eljártsszuk” a választást hasonlóan a „nagyokéhoz”, de előfordulhat attól eltérő módszer alkalmazása is (pl. távszavazás e-mail-en, SMS-en keresztül stb.). Urnázás után a bizottság megszámolja a szavazatokat, és ünnepélyes keretek között (akár polgármesterrel, jegyzővel...), pl. az esti buli keretében kihirdeti a végeredményt.

7. Ezután a megválasztott testület tagjai egyeztetnek egy időpontot az alakuló-ülésre.

Az ifjúsági polgármester (a képviselők segítségével) előkészíti az ülést. Először is beszél a település polgármesterével – egyeztetik elképzeléseiket: ki mit, hol, hogyan szeretne (pl. helyet is kell biztosítani az ifjúsági önkormányzat működéséhez). Előkészítik a szervezeti és működési szabályzatot, az együttműködési megállapodást a két önkormányzat között. Fokozatosan felveszik a kapcsolatot a hasonló szervezetekkel, a fiatalokkal foglalkozó intézményekkel, civil szervezetekkel, szakemberekkel (helyi, megyei és országos szinten is).

8. Alakulóülés:

Az ifjúsági polgármester vezeti le az ülést, melyről jegyzőkönyvet célszerű vezetni (ki van jelen, mik a napirendi pontok, hozzászólások...).

Az ülés menete:

- A település ifjúsági polgármestere elmondja elképzeléseit.
- A jelenlévő testületi tagok jóváhagyják (megszavazzák) az együttműködési megállapodást, azt a „nagy” önkormányzati ülésen is meg kell szavaznia a testületnek.
- A testület megválasztja tisztségviselőit (bizottságok és tagjaik vagy felelősök: pl. szórakoztatási, sport, gazdasági...).

- Jóváhagyja a szervezeti és működési szabályzatot, és a tisztségeket is már figyelembe véve megszavazza azt.
- Kimondja csatlakozási szándékát az országos szervezethez, a GYIÖT-höz (Gyermek- és Ifjúsági Önkormányzati Társaság).
- Felkéri a képviselőket, hogy a következő ülés előtt adják le elképzeléseiket az éves munkatervvel kapcsolatban (ezt kell legközelebb megszavazni, ez alapján kell majd dolgozni).
- Hozzászólások, ötletek

A teljes folyamatot ideális esetben segítheti ifjúsági referens, ifjúságsegítő vagy más közösségfejlesztő szakember.

A PÉCSVÁRADI IFJÚSÁGI ÖNKORMÁNYZAT SZERVEZETI ÉS MŰKÖDÉSI SZABÁLYZATA

Dokumentumminta

I. fejezet

Általános Rendelkezések

1.§

1. Az Önkormányzat elnevezése: Pécsváradi Ifjúsági Önkormányzat (rövidíté-
se PIFÖ, melyet a továbbiakban használunk)
2. A PIFÖ székhelye: „Fülep Lajos” Városi Művelődési Központ, Könyvtár és
Sportcsarnok Pécsvárad, Kossuth Lajos u. 31.
3. A PIFÖ levélcíme: Pécsváradi Ifjúsági Önkormányzat, 7720 Pécsvárad, Kos-
suth Lajos u. 31.
4. A PIFÖ megalakulásának éve: 2001.
5. A PIFÖ működési területe kiterjed: Pécsvárad közigazgatási határáig
A PIFÖ logója (mely pecsétként, címerként és zászlón is használható):

A betűk piros, a figurák sötétkék színűek.

2.§

A PIFÖ önkormányzati elven, demokratikus módon működő szervezet. A PIFÖ célja a pécsváradi fiatalok érdekképviselete. A PIFÖ vállalja, hogy:

- képviseli a helyi fiatalok érdekeit,
- közvetíti a város önkormányzata felé a helyi fiatalok véleményét, javaslatait,
- közreműködik a város hagyományainak ápolásában,
- aktív szerepet vállal a város közéletében, hozzásegíti a helyi fiatalokat a demokratikus intézményrendszer működésének megismeréséhez.

3.§

1. A PIFÖ hatáskörei a képviselő-testületet illetik meg. A képviselő-testületet a polgármester képviseli.
2. A PIFÖ feladatait a polgármester, a képviselő-testület, a bizottságok és a kapcsolattartó látják el.
3. A képviselő-testület egyes hatásköreinek a gyakorlását a polgármesterre, valamint bizottságaira ruházhatja át. E hatáskör gyakorlására utasítást adhat, a hatáskör gyakorlására vonatkozó döntéseit visszavonhatja. Az átruházott hatáskör tovább nem ruházható. Az átruházott hatásköröket a ...sz. melléklet tartalmazza.

II. Fejezet

A képviselő-testület működése

4.§

A képviselő-testület

1. A képviselő-testület tagjainak száma: 10 fő, a képviselők nevének nyilvántartásáról az ifjúsági referens gondoskodik.
2. A képviselő köteles:
 - tevékenyen részt venni a testületi munkában és a PIFÖ által kezdeményezett programok szervezésében, lebonyolításában, valamint olyan más

által kezdeményezett programok szervezésében, lebonyolításában, melyekkel a PIFÖ közösséget vállal,

- olyan magatartást tanúsítani, amely méltóvá teszi a választók bizalmára,
 - felkérés alapján részt venni a testületi ülés előkészítésében,
 - előzetesen bejelenteni, ha testületi vagy bizottsági ülésen való részvételében, illetve egyéb megbízatásának teljesítésében akadályozva van.
3. A képviselő testület mandátuma 2 évre szól, ami után választásokat kell kiírni. A képviselő mandátuma a mandátum lejártá előtt megszűnhet: kizárással, lemondással, elhalálózással.
 4. Amennyiben a képviselő a fent felsorolt kötelezettségeit sorozatosan nem teljesíti, a képviselő-testület kizárhatja soraiból. A kizárást bármely képviselő kezdeményezheti, a döntéshez minősített többség kell. Kizárás esetén a kizárt képviselő helyére a legutóbbi választásokon legtöbb szavazatot kapott, de a képviselő-testületbe be nem került képviselő-jelölt kerül.
 5. A képviselő lemondását a képviselő-testület elé kell terjeszteni, tudomásul vételre. Lemondás esetén a lemondott képviselő helyére a legutóbbi választásokon legtöbb szavazatot kapott, de a képviselő-testületbe be nem került képviselő-jelölt kerül.

5.§

A polgármester

1. A polgármester felelős a PIFÖ egészének működéséért. Ebben a vonatkozásban főbb feladatai:
 - nyilvánosság megteremtése, helyi fórumok megszervezése
 - a város önkormányzatával és intézményeivel való együttműködés kialakítása, vezetőivel való kapcsolattartás,
 - a képviselő-testület munkájának szervezése,
 - a képviselők, bizottságok munkájának szervezése,
 - a testület döntéseinek előkészítése,
 - a képviselő-testület munkatervének elkészítése, benyújtása, végrehajtása.

2. A polgármester hatásköre:
 - az önkormányzati vagyон létesítésére(beruházás, beszerzés), hasznosítására, üzemeltetésére létrejött szerződést aláírja és felügyeli annak teljesítését,
 - a polgármester a képviselő-testület döntését egy alkalommal 15 napra felfüggesztheti. Ezen esetben 15 napon belül rendkívüli ülést köteles összehívni, melyen a kérdésről újra kell szavazni.
3. A polgármester mandátuma 2 évre szól, ami után választásokat kell kiírni. A polgármester mandátuma a mandátum lejárta előtt megszűnhet: kizárással, lemondással, elhalálozással. Mindegyik esetben időközi polgármester- választást kell tartani
4. Amennyiben a polgármester a fent felsorolt kötelezettségeit sorozatosan nem teljesíti, a képviselő-testület kizárhatja soraiból. A kizárást bármely képviselő kezdeményezheti, a döntéshez minősített többség kell.
5. A polgármester lemondását a képviselő-testület elé kell terjeszteni, tudomásul vételre.

6.§

Az alpolgármester

1. A képviselő-testület egy alpolgármestert választ. A polgármesteri és alpolgármesteri tisztség egyidejű betöltetlensége esetén a képviselő-testület ülését a Pénzügyi és Ügyrendi Bizottság elnöke, akadályoztatása esetén a mindenkori körelnök hívja össze és vezeti.
2. Az alpolgármester önálló feladattal és hatáskörrel nem rendelkezik. A polgármestert akadályoztatása esetén az alpolgármester helyettesíti, az alpolgármester az ellátandó hatásköröket és feladatokat kizárólag helyettesi minőségben látja el.
3. Az alpolgármester feladata a polgármester munkájának segítése, feladatait a polgármester irányításával végzi.

7.§

Az ifjúsági referens

Az ifjúsági referens lehetőségeihez mérten segíti a PIFÖ munkáját, ennek során:

- tanácskozási joggal részt vehet a PIFÖ képviselő-testületi és bizottsági ülésein, vezeti az ülések jegyzőkönyveit
- tájékoztatást ad a PIFÖ munkáját érintő jogszabályokról, információkról,
- közreműködik a testület elé kerülő előterjesztések kimunkálásában,
- részt vesz a PIFÖ által kezdeményezett programok szervezésében, lebonyolításában,
- a PIFÖ által kötött megállapodások alapján a polgármesterrel egyeztetve tartja a kapcsolatot a PIFÖ partnereivel.

8.§

A képviselő-testület bizottságai

1. A képviselő-testület az alábbi állandó bizottságokat hozza létre:
 - Pénzügyi és Ügyrendi,
 - Kulturális és Szabadidős
 - Ifjúsági, Oktatási és Sport.
2. A tagok jegyzékét a ...sz. melléklet tartalmazza.
3. Egyes feladatok szervezésére, előkészítésére eseti bizottságok is alakíthatóak.
4. Egy képviselő maximum két állandó és egy eseti bizottság tagja lehet.
5. A bizottságok létszáma 3 fő. A bizottság elnökét és tagjait a képviselő testület választja meg. A bizottság mellett szavazati jog nélkül állandó és ideiglenes külső szakértők működhetnek, személyükről a bizottság dönt.
6. Az egyes bizottságok részletes feladatkörét a ...sz. melléklet tartalmazza.
7. A bizottsági ülés résztvevői: szavazati joggal: bizottsági tagok, tanácskozási joggal: polgármester, képviselő, külső szakértő(k), ifjúsági referens

9.§

A képviselő-testület ülései

1. A képviselő-testület rendes és rendkívüli ülést tart.
2. A képviselő testület rendes üléseit 2 hetente pénteken 18 órától tartja a Művelődési Központban.
3. A rendkívüli ülés:
 - a) a polgármester rendkívüli ülést hívhat össze
 - b) a polgármester köteles rendkívüli ülést összehívni a képviselők kétharmadának vagy a képviselő-testület valamely Bizottságának a rendkívüli ülés indokát is tartalmazó indítványára. A polgármester 8 napon belül köteles összehívni a rendkívüli ülést. A rendkívüli ülés napirendjére csak olyan tárgysorozat vehető fel, mely a rendkívüli ülés összehívását indokolja.
4. A polgármester akadályoztatása, illetve a tisztség betöltetlensége esetén az alpolgármester, ha az alpolgármester sem akkor a Pénzügyi és Ügyrendi Bizottság elnöke látja el az összehívással és levezetéssel kapcsolatos feladatokat.
5. A képviselő-testület és bizottságai ülése nyilvános.

10.§

A tanácskozási jog

1. A képviselő-testület ülésein tanácskozási joga van – vitában való részvétel szavazati jog nélkül – : ifjúsági referens, általános iskola diákönkormányzatának vezetője, középiskola diákönkormányzatának vezetője, illetve akinek a polgármester megadta a jogot.
2. A képviselő-testület bármely tagja indítványozhatja a tanácskozási jog megadását, illetve visszavonását, erről a polgármester dönt.

11.§

A képviselői kérdés

Bármely képviselő a testületi ülésen a polgármestertől, az alpolgármestertől, az ifjúsági referenstől és a Bizottságok elnökeitől hatáskörükbe tartozó kérdésben napirend után felvilágosítást kérhet. Erről a kérdezett az ülésen vagy a következő testületi ülésen szóban válaszol.

12.§

Az előterjesztések

Az előterjesztés lehet beszámoló vagy tájékoztató.

1. Beszámoló elfogadásáról a testület minden esetben határozatot hoz.
2. A tájékoztatót a testület tudomásul veszi.

13.§

A vita vezetésének szabályai

1. A testületi ülés elnöke:
 - az ülést megnyitja, berekeszti, szünetet rendel el,
 - jelenléti ív alapján megállapítja a határozatképességet, számba veszi az előre bejelentett és a be nem jelentett hiányzókat
2. Az elnök a javasolt napirend ismertetésével nyitja meg a tanácskozást. A napirendekről a testület egyszerű többséggel szavaz. A napirendet a Pénzügyi és Ügyrendi Bizottság véleményezi abból a szempontból, hogy melyik napirendi pontot melyik bizottság tárgyalja.
3. A képviselő-testület által hozott határozatok végrehajtásáról a polgármester minden testületi ülésen a napirendet megelőzően köteles beszámolni. A beszámoló elfogadása egyszerű többséggel történik.
4. Az elnök minden napirendet külön-külön nyit meg. Az előterjesztés után először a bizottságok véleményét kéri. Ezt követően az előadóhoz a testület tagjai, majd a tanácskozási joggal rendelkezők kérdést intézhetnek, melyekre a vita előtt kell választ adni.

5. A kérdések és válaszok elhangzása után az elnök megnyitja a napirend vitáját. Ezt követően a jelentkezések sorrendjében a képviselők és a tanácskozási joggal rendelkezők szólhatnak a tárgyhoz.
6. Ha a napirendhez nincs több hozzászóló, az elnök a vitát lezárja. A képviselő-testület bármely tagja javasolhatja a vita lezárását, melyről a testület vita nélkül egyszerű többséggel dönt. A képviselő-testület a vita után szavaz a határozatról.

14.§

A határozathozatal

1. A képviselő-testület akkor határozatképes, ha az ülésen a megválasztott képviselők több, mint fele jelen van.
2. Határozatképtelen ülés esetén 3 napon belül ugyanazon napirendek megtárgyalására a polgármester rendkívüli ülést hív össze.
3. A képviselő-testület határozatait általában egyszerű szótöbbséggel hozza. A javaslat elfogadásához a jelenlévő képviselők több mint felének „igen” szavazata szükséges.
4. Minősített többség – a megválasztott képviselők több mint felének egybehangzó szavazata szükséges:
 - a költségvetés elfogadásához
 - az éves költségvetés 1%-át meghaladó kiadáshoz
 - képviselő-testületi hatáskör átruházásához
 - feloszlás, választás kimondásához
 - kizáráshoz.

15.§

Összeférhetetlenség

1. A képviselő-testület döntéshozatalából kizárható az, aki, vagy akinek a hozzátartozóját az ügy személyesen érinti. Hozzátartozó: egyenes ági rokon, testvér és családtagjai, házastárs, élettárs, örökbefogadott vagy nevelt gyermek.

2. A képviselő köteles bejelenteni a személyes érintettséget. A kizárásról az érintett képviselő vagy bármely képviselő kezdeményezésére a képviselő-testület dönt.
3. A kizárt képviselőt a határozatképesség szempontjából jelenlévőnek kell tekinteni.
4. A polgármester kizárása szükségességének esetén rá ugyanazok a szabályok vonatkoznak. Ebben az esetben az elnök akadályoztatásánál irányadó szabályok alkalmazandók az ülésvezetés szempontjából.

16.§

A szavazás módja

1. A szavazás lehet nyílt vagy titkos.
2. Nyílt szavazás: kézfelemeléssel történik. A szavazatok összeszámlálása után az ülés elnöke megállapítja a javaslat mellett, majd ellene szavazók, végül a tartózkodók számát.
3. Titkos szavazás: titkos szavazást kizárólag személyi ügyekben lehet elrendelni, a titkos szavazást bármely képviselő kezdeményezheti, a képviselő-testület egyszerű többséggel szavaz a kérdésről. A titkos szavazás lebonyolítására a testület szavazatszámláló bizottságot választ. A szavazás szavazólapon történik. A lebonyolítás feltételeit az ifjúsági referens biztosítja. A szavazásról a bizottság jegyzőkönyvet vesz fel, melyet a bizottság tagjai és elnöke ír alá. A szavazás eredményéről a bizottság elnöke számol be a képviselő-testületnek.

17.§

A tanácskozás rendjének fenntartása

1. A képviselő-testület ülésén részt vevők kötelesek a tanácskozás méltóságát tiszteletben tartani.
2. Az ülés elnöke gondoskodik a rend fenntartásáról, ennek érdekében:
 - Figyelmezteti, majd ismétlődő esetben megvonja a szót attól a felszólalótól, aki a tárgytól eltér, már elhangzottakat indokolatlanul ismét, másokat sértő megjegyzést használ.

- Rendre utasítja azt a képviselőt, aki a testület tekintélyéhez méltatlan kifejezést használ ill. magatartást tanúsít.
 - Rendzavarás esetén figyelmezteti a rendbontót. Ismétlődő rendzavarás esetén a terem elhagyására kötelezheti a rendbontót.
 - A tanácskozás folytatását lehetetlenné tevő rendzavarás esetén az ülést félbeszakíthatja ill. elnapolhatja.
3. A képviselő-testület ülésén megjelenő érdeklődők a részükre kijelölt helyen foglalhatnak helyet, az ülés rendjét nem zavarhatják. A hallgatóság nyilvános tetszést vagy nem tetszést nem nyilváníthat. Ha a hallgatóság a tanácskozás rendjét zavarja, az elnök a rendzavarót, vagy ha személye nem állapítható meg, a teljes hallgatóságot az üléstről kiutasíthatja.

18.§

A jegyzőkönyv

1. A képviselő-testület üléséről jegyzőkönyvet kell készíteni.
2. A jegyzőkönyvet az ifjúsági referens és a polgármester vagy a Pénzügyi és Ügyrendi Bizottság elnöke írja alá.
3. A jegyzőkönyveket 3 évig meg kell őrizni.

19.§

A PIFŐ gazdálkodása

A PIFŐ gazdálkodása költségvetés alapján történik. A költségvetés végrehajtására a polgármester jogosult. A PIFŐ nevében kötelezettségvállalásra a polgármester vagy általa meghatalmazott személy jogosult, a kötelezettségvállalás ellenjegyzésére a Pénzügyi és Ügyrendi Bizottság elnöke vagy megbízottja jogosult.

A Pécsváradi Kistérségi Ifjúsági Fórum Ügyrendje

I.

Általános meghatározások

A Fórum célja, a kistérségben élő gyermek- és ifjúsági korosztály érdekegyeztetése, érdekképviselése, a korosztály jobb életkörülményeinek biztosítása érdekében programok kidolgozása, a korosztály tagjainak segítése lehetőségeik hatékonyabb kihasználása érdekében.

II.

A Fórum céljai, feladatai

1. Véleményezi a Pécsváradi Többcélú Kistérségi Társulás Tanácsának ifjúságot érintő napirendi pontjait.
2. Az ifjúsági területet érintő fontos kérdésekben véleményt, javaslatot alakít ki, amelyet közvetít a Pécsváradi Többcélú Kistérségi Társulás és a települési önkormányzatok felé.
3. Javaslatot tesz a Pécsváradi Többcélú Kistérségi Társulás Tanács, illetve bizottságainak éves munkatervére.
4. A Fórum tagjai közötti – pályázatok, programok, rendezvények szervezésében való – együttműködés elősegítése.
5. A Pécsváradi Kistérségben élő fiatalok számára hasznos szabadidő-eltöltést biztosító (kulturális, hagyományörző, sport, egészséges életre nevelő, környezeti- és művészeti nevelést szolgáló) programok szervezése.
6. Kistérségi ifjúsági civil adatbázis létrehozása, az információáramlás serkentése, biztosítása.
7. A Pécsváradi Kistérségben élő fiatalabb és idősebb generációhoz tartozó közösségek és egyének segítése.
8. Együttműködések kialakítása és ápolása hazai és nemzetközi ifjúsági szervezetekkel a kölcsönös tapasztalatcsere és fejlesztési célok érdekében.

III.

A Fórum jogállása

A Pécsváradi Kistérségi Ifjúsági Fórum jogi személyiséggel nem rendelkező nyitott szervezet, működését Ügyrend határozza meg. A Fórum munkájában a tagok önként vesznek részt.

IV.

A Fórum tagjai

A Fórumhoz bármely Pécsváradi Kistérségben működő, nagyrészt ifjúsággal foglalkozó, nyilvántartásba vett társadalmi szervezet (egyesület, szövetség, alaptörvény), közalapítvány, közhasznú társaság, valamint informális csoport (klubok, diákönkormányzatok), továbbá minden olyan magánszemély, amelyek és akik az Ügyrendben megfogalmazott célokkal egyetértenek és a Fórum működésének feltételeit elfogadják.

A Fórum ülésein a szervezeteket, informális csoportokat delegált tagjaik képviselik. Egy szervezet egy szavazati joggal rendelkezik.

Szavazati joggal a Fórumnak csak azon tagjai rendelkeznek, akik 14 – 35 év közöttiek. Ezen korosztályon kívüli tagok csak tanácskozási joggal vesznek részt a Fórum tevékenységében.

A Fórum alapító tagjait az Ügyrend mindenkor mellékletét képező függelék tartalmazza.

V.

A Fórum vezetősége

A Fórum a tevékenység végzésének hatékonysága érdekében egy elnökből, egy alelnökből és egy titkárból álló vezetőséget választ meg. A kistérségi képviselő érdekében a három tisztségviselő különböző településekről kerül kiválasztásra.

A vezetőség tagjait a Fórum tagjai az első évben 1 évre, majd azt követően 2 évre választják meg.

- Az elnök gyakorolja a Fórum képviseleti jogait a Pécsváradi Többcélú Kistérségi Társulás Tanács ülésein, bizottsági ülésein, illetve más külső szervezetekkel, intézményekkel való kapcsolat során.
- Az alelnök helyettesíti az elnököt és ellátja az elnök által rábízott feladatokat.
- A titkár segíti az elnök és alelnök munkáját, ellátja a Fórum adminisztratív feladatait.

VIII.

A Fórum működése

A Fórum szükség szerint, de évente legalább két alkalommal ülésezik.

A Fórum üléseit az elnök hívja össze és vezeti.

A meghívóban meg kell jelölni az ülés idejét, helyét és tervezett napirendjét. Az ülés összehívása előtt a tagok napirendre vonatkozó javaslatukat az elnöknek juttathatják el.

A Fórum ülésére szóló meghívókat és az ülés napirendjére vonatkozó javaslatot, szakmai és előkészítő anyagokat az ülést megelőzően legalább 10 nappal kell a tagoknak megküldeni.

Kivételesen, ha azt a napirend sürgőssége indokolja, a meghívót, illetőleg az ülés napirendjére vonatkozó javaslatokat, szakmai és előkészítő anyagokat az ülés előtt rövid időn belül (legalább 3 nappal előbb) de szükség esetén telefax, illetve elektronikus levél útján is meg lehet küldeni.

A Fórum ülései nyilvánosak. A Fórum ülésén 1 szervezet, illetve egy magánszemély 1 szavazati joggal bír. A Fórum ülésein egy személy, írásos meghatalmazás alapján a Fórum más szervezetét/-eit, tagjait is képviselheti. A meghatalmazott ebben az esetben a képviselt szervezet, tag szavazati jogával bír.

A Fórum a feladatainak végrehajtására vonatkozó döntéseit állásfoglalás formájában hozza meg.

A Fórum állásfoglalásait a jelenlevő tagjainak fele +1 fő egybehangzó szavazatával hozza. A Fórum ülése akkor döntésképes, ha legalább 10 tagja jelen van.

A döntésképtelenség miatt megismételt ülést 15 napon belül változatlan napirenddel kell összehívni. A megismételt ülés, a Fórum jelenlévő tagjainak számától függetlenül döntésképes.

Az ülésekről emlékeztető készül. Az emlékeztetőben fel kell tüntetni az ülés helyét, idejét, napirendjét, röviden le kell írni az ülés menetét, a felszólalások lényegét, és fel kell tüntetni a szavazati arányt. A Fórum által hozott döntéseket szó szerint kell az emlékeztetőbe foglalni. Az emlékeztetőt az elnök írja alá és egy, az ülésen a Fórum által felkért jelenlévő tag hitelesíti. Az emlékeztetőhöz csatolni kell a jelenléti ívet.

IX.

A Fórum munkacsoportjai

1. A Fórum tagjai a gyermek és ifjúságvédelem, ifjúságsegítés, illetve sport, szabadidő egyes szakterületein, a hatékonyabb együttműködés érdekében munkacsoportokat hozhatnak létre. A munkacsoportok feladatait, működésének időtartamát a Fórum, a munkacsoportokat létrehozó állásfoglalásban állapítja meg.
2. A munkacsoportok saját tagjaik közül témafelelőst választanak. A témafelelős feladata, hogy koordinálja és képviselje a munkacsoport tevékenységét. A munkacsoportok működésére egyebekben a Fórum működésére vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.

X.

Záradék

A Fórum tagja az a szervezet, amelyik az Ügyrend megismerésével, elfogadásával írásban nyilvánítja ki szándékát a tagság iránt. A tagságot 2 évente meg kell újítani.

A Pécsváradi Kistérségi Ifjúsági Fórum a 2006. július 15-i alakuló ülésén, Pécsváradon az Ügyrendet elfogadta.

Irodalom

Könyvek, amelyeket érdemes a továbbiakban is forgatni:

Animációs játékok. Instruktor Öntevékeny Csoport, 1998.

Compass és Compasito kézikönyvek – az emberi és gyermekjogi képzésről – magyar nyelvű kiadásai:

Kompasz: Kézikönyv a fiatalok emberi jogi képzéséhez. Szerk. Brander, Patricia. Budapest, GYISM Mobilitás, 2004.

Kiskompasz – Kézikönyv a gyermekek emberi jogi neveléséhez (részletek) Gerő Márton, Madár Csaba, Milicz Ákos: Helyi önkormányzat és az ifjúság (a települési ifjúsági tanácsok működése). DIPA Tanácsadók és Fejlesztők Szakmai Egyesülete, 2006.

Gyermek és Ifjúsági Önkormányzatok. Szerk.: Vass Andrea, ISM 2001.

Rudas János: Delfi örökösei. Önismereti csoportok – elmélet, módszer, gyakorlat. Budapest, Új Mandátum–DICO, 2004.

Nagyító. Középiskolások Iskolán Kívüli Képzése. Nagyító Alapítvány, 2003.

A disputa körökről: <http://sofia.btk.pte.hu/disputa/dke.html>

Elméleti bevezető

A multikulturális kifejezés kulturális vagy nemzeti sokszínűséget jelent. Azokat a társadalmakat nevezzük multikulturális társadalmaoknak, amelyekben különböző kultúrák, nemzeti, etnikai és vallási csoportok élnek egyazon területen. Ez azonban még nem jelent a kultúrák és csoportok között kapcsolatot, együttműködést. A multikulturalizmus olyan ideológia, mely támogatja a kulturális és a nemzeti sokszínűséget és elismeri az etnikai kisebbségiségeket. A multikulturalizmust szívesebben jellemezném szemléletként, ami egy olyan együttélés megvalósulása, amelyben az érintett, különböző kulturális, etnikai, vallási, ideológiai háttérrel rendelkező csoportok és egyének – identitásukat megtartva, arra büszkén – élnek együtt úgy, hogy különbözőségük értéket képvisel az egész érintett közösségben. Az érintettség lehet nagyon tág vagy éppen szűk keret, értelmezhető európai, állami, társadalmi keretekben és térségi, települési, szomszédsági, családi, iskolai, munkahelyi, civil szervezeti, hobbi tevékenység stb. szinten egyaránt.

E fejezetben a multikulturalitást mint a kultúrák, nemzetek, etnikumok, vallások sokszínű és tényszerű – tehát egymás mellett létező, egyidejűleg megjelenő és értelmezhető – értékrendjét közelítjük meg, az interkulturalitást pedig mint e sokszínűség együttélése, együttműködése érdekében – és mindezek építésére, fejlesztésére – való törekvést.

A hazai pedagógiai szakma és szakirodalom másként használja ezeket a fogalmakat. Ha nem is szinonimaként, de egymáshoz közelebb álló, összeépültebb fogalmakként. A multikulturalitást jellemzően olyan társadalmak (elsősorban nemzetek) leírására használják, amelyeket sok különféle kulturális csoport alkot, vagy olyan települések, lakóközösségek jellemzésére, amelyekben különböző kultúrákból származó csoportok élnek együtt. E kontextusban a multikulturalizmus az államok különböző csoportok együttélésére vonatkozó törekvéseit is kifejezi. Vagyis e fogalommal azt a politikai irányultságot is jelzik, amely a kulturális pluralizmust, a különböző kultúrák békés egymás mellett élésének segítését támogatja a társadalomban, és amely a kultúrák, nemzetiségek közötti problémákra való megoldás nyújtását is feltételezi. Az interkulturalitás pedig a különbözőségek közötti kapcsolat és együttműködés terén mint módszer jelenik meg.

A multikulturalitás fogalomköre értelmezésünk szerint tehát a sokszínűség, a pluralizmus feltételezhető és valós létét és annak az érintett tág és szűkebb közösség(ek) általi elfogadását, míg az interkulturalizmus fogalomköre az elfogadásra való érzékenyítés (tanulási) folyamatának létét és szükségességét jelenti. Az interkulturális tanulás nem csak a kulturális, nemzeti, etnikai, vallási hovatartozás különbözőségeire való érzékenyítést foglalja magában. E körbe tartoznak a „hétköznapi másságok” is, a fogyatékoságok, a nemi különbözőségek, a szexuális identitások, ideológiai másként gondolkodások, életkori, generációs vagy akár az élet aktuális területét jelentő földrajzi különbözőségek. De ide tartozhatnak azok a tapintatosan vagy képzői indítatásból akár élesen megközelíthető eltérések is, amelyek a hajszín, szemszín, bőrszín másságát emelik ki.

Egy adott társadalomban kialakuló együttélés egyensúlya nagymértékben függ a többségi és a kisebbségi kultúrák egymáshoz való viszonyulásától, illetve az adott csoportokat képviselők személyes érzékenységtől.

Az interkulturális tanulás célja a képzésen részt vevők szemléletének formálása lehet, a saját magukhoz (önismeretükön keresztül saját identitásukhoz) és ennek alapján más kultúrákhoz való viszonyuk tudatosítása, vagyis az interkulturális kompetenciájuk fejlesztése.

Általános tudnivalók – gyakorlati, módszertani megközelítés általában

Tudás, készség, attitűd – milyen ismeretek szükségesek, milyen készségek kel-
lenek a munkához, és milyen készségeket fejlesztünk, valamint milyen a jó és a
rossz hozzáállás/attitűd?

A kulturális kompetencia azt mutatja meg, hogy egy adott kultúrából szár-
mazó egyén mennyire képes más emberek kultúráját megérteni, azzal elfoga-
dóan együtt élni, valamint a más kultúrákból származó emberekkel sikeresen
kommunikálni. Ez a képesség lehet szinte velünk született, a korai szocializáció-
ban szerzett, de természetesen fejleszthető is. A kulturális kompetencia mérhető
konstrukció, amelynek alapján az egyéneket, csoportokat, szervezeteket fel lehet
mérni, majd a mérések alapján olyan képzéseket lehet tervezni, (ki)fejlesztteni,
amelyek a kulturális elfogadást erősítik.

A sikeres interkulturális kommunikáció két alapfeltétele az érzelmi intelli-
gencia és az interkulturális érzékenység.

Az érzelmi intelligencia azt jelenti, hogy képesek vagyunk a magunk és má-
sok érzéseit felismerni, önmagunkat motiválni, az érzelmeinkkel magunkban és
emberi viszonylatainkban megfelelően bánni. Az éntudatosság megméri, hogy
érdemes-e megtennünk azt, amit éppen teszünk, s ehhez az érzelmek nyújtják a
szükséges információt.

A törekvés arra, hogy az eltérő viselkedést és gondolkodásmódot megértsük,
valamint hogy saját véleményünket világosan és érthető módon fejezzük ki, se-
gíti azt, hogy megértsenek és tiszteljenek minket, és ezáltal mi is közelebb kerül-
jünk másokhoz. Ez a képesség három dolog egyensúlyán nyugszik:

- tudás (más kultúrák, népek, nemzetek, viselkedésszokások, szokások isme-
rete),
- empátia (mások érzéseibe és szükségleteibe való beleélés képessége),
- önbizalom (a bátorság, amely képességeink, értékeink és céljaink tudatos is-
meretéből ered).

Az interkulturális tanulás folyamatában fontos bizonyos személyes tulajdonságok megléte, illetve fejlesztése. Ezek főként: a kezdeményezőkézség, az empátia, az alkalmazkodóképesség és a meggyőzés képessége. Az érzelmi tudatosság: tudni milyen érzelmet élünk át és miért, felismerni a kapcsolatot érzelmeink és a között, amit gondolunk, teszünk és mondunk, felismerni, milyen hatással vannak érzelmeink a teljesítményünkre, tisztában lenni értékeinkkel és céljainkkal, továbbá ismerni azt, hogy hol van szükségünk fejlődésre, és képesnek lenni arra, hogy tudjunk tanulni a tapasztalatainkból.

Az ifjúsági szakma képviselőiként, csoportvezetői, képzői tevékenységünkben feladatunk az ifjúsági korosztályok tagjainak szemléletformálása olyan módon, hogy kulturális kompetenciájuk fejlődjön. Az interkulturális tanulási célú képzéseink során arra törekszünk, hogy a résztvevők empátikus készsége, önismerete, valamint igénye a más kultúrákról való ismeretek megszerzése iránt növekedjen. Erre az egyik legmegfelelőbb módszer a tapasztalati tanulás.

Az élményalapú pedagógia, illetve a tapasztalati tanulásról szóló elméletek azt mondják, hogy sokkal hatékonyabb a tanulás akkor, ha a tanulót kizökkentjük komfortzónájából, mindennapi megszokott környezetéből, és olyan helyzetbe hozzuk, amelyben újszerűen, néha akár „kényelmetlenül” érzi magát. A tapasztalati vagy saját élményű tanulás „nagy”, tartós változásokat hozhat az interkulturális érzékenyítésben.

Az interkulturális tanulás akkor született, amikor a különböző kultúrák elterjedtek a földön, és vélhetően addig tart, míg az emberiség kulturális sokszínűsége létezik. A téma tehát örök, ám hol erősebben jelenik meg – mint szükséglet és válasz egy-egy földrész, ország vagy régió jövőképeben, politikájában, törekvéseiben –, hol pedig csak látens módon van jelen és érezteti hatását. A jelen Magyarországon a téma nem is lehetne aktuálisabb, s ennek az aktualitásnak többféle megközelítése és szintje is van. Egyrészt az uniós csatlakozásunk, a határok átjárhatósága, az emberi és gazdasági tőke mobilitása már jó ideje – és láthatóan még sokáig – időszerűvé teszi az interkulturális kompetenciák tanulását. A pénzügyi, gazdasági válság és ezzel egyidejűleg a politikai kultúra manapság egyre intenzívebben tapasztalható alászállása, a szélsőséges válaszok sokasodá-

sa érzékelhetően a megkülönböztetésnek, az elkülönítésnek és elkülönülésnek, az előítéletek erősödésének kedvez. Életünk makro- és mikroszféráiban megfigyelhető, hogy egyre élesebben jelennek meg a szembeállítások és szembenállások. Sikeres és lemaradó régiók, települések, uniós ártekintésben gazdag és felzárkózó országok, államok, jobboldaliak és baloldaliak, polgárok és állampolgárok, szegények és gazdagok, adófizetők és segélyezettek, idősek és fiatalok, nyugdíjazást várók és pályakezdő munkanélküliek, a közsféra munkavállalói és a versenyszférában dolgozók, az egészségügy befizetői és az egészségügyi szolgáltatásokat igénybevevők, pályázatok nyertesei és vesztesei. A sor végláthatatlanul folytatható, sajnos. A szembeállítások és szembenállások erősödése tetten érhető a fogalomhasználat durvulásában is: az etnikai, vallási, nemi, világnézeti identitást megkülönböztető jelzők, fogalmak szitokszavakká váltak. A verbális „faragatlanság” verbális durvaságot kelt, a verbális durvaság akár tettelegességet is indukálhat. A szaporodó agresszív iskolai és utcai cselekmények és ezek egyre drasztikusabbá válása is jelzi az ifjúság körében az interkulturális tanulás és érzékenyítés iránti prevenció szükségességét és fontosságát. Az interkulturális nevelésben közreműködő ifjúságsegítőnek fontos tudni, hogy ez az aktualitás nem korlátozható egy-két hétre vagy hónapra, egy-egy akcióra. Az aktualításokra való érzékenység és rámozdulás, valamint a prevenció fontossága egyformán releváns az ifjúsági munkában.

* * *

Mindannyian valamely adott kulturális háttérben nőünk fel. Életünket, ünnepek- és hétköznapijainkat, tapasztalatainkat, viselkedésünket, társadalmi, környezeti jelenségekhez való viszonyulásainkat meghatározzák azok a körülmények, amelyeket az adott kultúra biztosít számunkra. Neveltetésünk rendszere és mikéntje is nagyban függ az adott kultúra jellemzőitől. A világról való kognitív tudásaink forrását általában jól tudjuk azonosítani (iskola, tantárgy, tanár, könyv, film stb.), a hétköznapi életben szerzett tudásainkról azonban nem vagy alig tudatosul bennünk, mi maga az ismeret vagy készség, s honnan, mikor,

hogyan származik. Pedig magatartásunkat, érzelmeinket, gondolkodásunkat és attitűdjeinket nagyban meghatározzák a bennünket ért környezeti hatások, vagyis a minket körülvevő kultúra.

A kultúra nem egy statikus valami. Inkább egy dinamikusan és állandóan változó, ismételten és intenzíven megújuló rendszerként jellemezhető. Mintái generációról generációra továbbadódnak, melyeket gyakran úgy írnak le a szakemberek, mint az emberiség társas, társadalmi örökségét. A kultúráról elmondható, hogy miközben általános, egyúttal speciális jegyekkel is bír: általános, mert minden emberi közösségnek, társadalomnak saját kultúrája van; speciális, mert a kultúra egymással párhuzamosan létező, eltérő és változatos hagyományokkal rendelkező társadalmak szokás-, hagyomány-, érték- és normarendszerét, szimbólumait, technológiáját és nyelvi sokszínűségét is jelenti.

A különböző mikro-kultúrák észrevétlenül vannak jelen életünkben, amelyekre tudatosan sokszor fel sem figyelünk. A gyerekek, fiatalok sokszínű társadalmi, kulturális hátterének felismeréséhez, tudatosításához és megfelelő kezeléséhez az ifjúsági szakma szakembereinek a pozitív, elfogadó szellemű hozzáálláson kívül megfelelő ismeretekkel és képességekkel kell rendelkeznie.

Az interkulturális tanulási folyamat fő jellemzője, hogy tiszteletben tartja a különböző kultúrák értékeit, szokásait és hagyományait. **Kiemelt céljai:**

- a több kultúrára épülő személyiségfejlesztés, amellyel a legfőbb cél, hogy a gyerekek, serdülők és fiatalok előnyként éljék meg az eltérő kulturális hátteret,
- a kisebbségi kultúra fenntartása, beleértve a vallás, a nyelv, a normák, a tradíciók, a társadalmi értékek, a társas kapcsolatok ápolását,
- átfogó értékek felkarolása, fejlesztése, amelyek mind a kisebbség, mind pedig a többség számára fontosak és értékesek,
- a teljes kulturális beolvadás megakadályozása – ezáltal remélhető, hogy a kisebbségek fennmaradnak, kulturális identitásuk megerősödik, fejlődhetnek a többségi környezetben,
- a nyelvi kompetenciák, érzelmi kompetenciák, valamint az emberi jogok, az érdekérvényesítés ismereteinek és készségeinek fejlesztése, az előítéletes szemlélet átfordítása.

Az interkulturális nevelés a következő alapkövetelményeket támasztja az ifjúsági szakma szakembereivel szemben:

- a rasszizmus felismerésének és az ellene való küzdelemnek a képessége,
- nyitottság,
- tolerancia, mások elfogadása,
- demokratikus (nem rasszista) hozzáállás és értékrend,
- a gyerekek, fiatalok otthonról, a családból magukkal hozott értékeinek, normáinak, szokásainak alapvető ismerete és figyelembevétel,
- az erre való alapozás a nevelőmunka folyamatában,
- olyan módszerek és motivációs eszközök alkalmazása, amelyek hatékonyak a különféle társadalmi osztályokból vagy etnikai csoportokból származó fiataloknál,
- saját (hiteles) szerepben nyújtott minta, példa, amely a fiatalokban a másik ember elfogadásának, a hozzá való pozitív viszonyulásnak követendő értékeit építi, fejleszti.

A fentiekén kívül az ifjúsági szakma szakembereinek vallaniuk kell, hogy

- a nyelvi pluralizmus értéket jelent személy és szervezet számára,
- a szervezeti normák és értékek az etnikai és kulturális sokszínűséget tükrözik és szentesítik,
- a tevékenységek és visszajelzések segítik a különbözőségek közötti egyenrangúságot,
- a csoport tagjainak egyenrangúságot kell tapasztalniuk a tevékenységekben, szolgáltatásokban, képzéseken,
- az interkulturális nevelés törekvései a szervezeti és csoporttevékenységek minden területére kiterjednek (képzési program, akciók, rendezvények, segítői kapcsolat, motiváció, környezet stb.).

A multikulturális társadalomban való eligazodáshoz nagyban hozzásegíthet, ha szem előtt tartjuk, hogy miközben minden ember egyedi, személyes karakterünk, mikrokultúrához tartozásunk számos közös ponton találkozhat, ugyan-

akkor eltérő jegyekkel is bír. Az individuális jellemzők megkülönböztetik egyik embert a másiktól, de emellett egy-egy kulturális csoport tagjait közös kulturális minták kapcsolják össze. Az egyéniség, az egyediség és a különbözőség, az emberi létezés sokféleségének elfogadása saját magunk és mások pozitívabb szemléléséhez vezet. Azt is szem előtt kell tartanunk, hogy az interkulturális tanulás folyamatában részt vevő gyermek, fiatal csakis környezetével együtt szemlélve érthető meg, így annak kulturális háttere, nyelve, szimbólumrendszere, szokásvilága, értékeinek ismerete nélkül nehéz sikeres nevelő, fejlesztő munkát végezni. Ehhez ismerni kell a kultúra általános felépítését és egyes elemeit. Minden kultúra alapvetően hat fő elemből áll: hiedelmekből, értékekből, normákból, szimbólumokból, technológiákból és a nyelvből. „Az értékek egy adott kultúra kollektív elképzelései arról, mi a jó és mi helyes, és mi helytelen, mi kívánatos és mi elutasítandó.” *

A nemzetközi ifjúsági munkában a nemzeti, etnikai, vallási különbözőségek s az ezekhez való pozitív, toleráns viszony építése, fejlesztése kap prioritást. Az ifjúsági szakma hazai képviselői az ifjúsági szubkultúrák közvetlenül és vállaltan megélhető másságaival, az ezek forrásaiból eredő elutasításokkal és – feladatként - az együttélésre, az elfogadásra való érzékenyítéssel találkoznak leginkább. A fiatalok körében sajátos szubkultúrák jönnek létre, amelyek terjedése a zenei divatáramlatok, a fogyasztói szokások kialakulásával, változásaival szorosan összefüggésbe hozható. A gyerek, a fiatal fogyasztóként jelenik meg a piac számára, így a cégek, a kereskedelem, a szórakoztató- és a szabadidőipar piaci vásárlóerőt lát bennük (beat, pop, rap, jazz-kultúra, ruházati márkák, étkezési termékek és szokások kultúrája, szabadidő eltöltési szokások, pláza kultúra, bandázás, játékgépek, számítógépezés, netezés stb.).

Az ifjúságsegítőnek tudnia kell, hogy nem csupán a jelenben találkozunk az ifjúság körében a saját szellemi (szub)kultúra megalkotásának igényével. Messze

* Solymosi Katalin: Fejlődés és szocializáció. In: N. Kollár Katalin, Szabó Éva (szerk.): Pszichológia pedagógusoknak. Osiris Kiadó, Budapest. 2004.

múlt korokban az ifjúság– ahol csak tudta – szinte minden időben és helyzetben kialakította saját világát, amely markánsan eltért a felnőttekétől.

Az ifjúságsegítőnek tapasztalattal kell rendelkeznie arról, hogy a fiatalok világa mennyire nem egységes. A felsőoktatásban egyre nagyobb számban részt vevők mellett a generáció része a lemorzsolódók, leszakadók növekvő létszámú rétege is. Ők az általános iskolából vagy a szakiskolából kimaradó fiatalok, akik piacképtelen képzettség hiányában még évekig nem képesek elhelyezkedni a munka világában, ugyanakkor az iskola – és a „segítőháló” – sem minden esetben áll mellettük valós támogató programokkal vagy második esélyt jelentő kínálattal. Nő azoknak a száma is, akik talán soha nem fogják meg tapasztalni a kereső tevékenység élményét, mivel elhelyezkedési kilátásaik igen csekélyek, s ma már generációk örököltik át közvetlen kultúrájukban – a munkánélküli lét tapasztalati tanulásában – a munka kultúrájának hiányát.

Az interkulturális tanulás mindig valami tágabb céllal, például a demokráciára és aktív állampolgárságra, a környezettudatosságra való neveléssel, az európai szinten gondolkodással együtt értelmezve nyer létjogosultságot.

Fontos, hogy a felelősség elméleti szinten nem épül. A jogok mint tananyag megtanulhatók, de az nem, hogy a jog érvényesítése kötelezettségeket és mások jogainak egyidejűségét, tiszteletét is jelentik, feltételezik.

Egymás jobb megismerését, megértését, az előítéletek, a sztereotípiák leküzdését is szolgálják a cserekapcsolatok, mobilitást támogató pályázati programok az Európai Unióban, amelyek lehetőséget adnak diákoknak, tanároknak, ifjúsági civil szervezeteknek valamely külföldi ország meglátogatására, tapasztalatszerzésre, közös projekt megvalósítására. A pályázati célokon túl ezek a programok nagyon sok egyéni hozadékkal is járnak, hiszen az egyes emberek számára lehetőséget adnak az eltérő kulturális sajátosságok megismerésére, új ismeretek szerzésére, idegen nyelv tanulására, barátságok, új ismeretségek kötése, a másik ország, másik kultúra részét képező szokásvilágok, értékek, természeti és kulturális kincsek saját élményen alapuló megismerésére, egy másik nép megértésére.

Az interkulturális tanulás – s benne az emberi viselkedés – megértéséhez kiemelten foglalkoznunk kell az előítélet kérdéskörével. Az előítélet „ellenséges vagy negatív attitűd valamilyen csoporttal szemben – olyan attitűd, amely téves, vagy nem teljes információkból származó általánosításokon alapul.”*

Az előítélet sokféle módon nyilvánulhat meg. Szóban, például lekicsinylő viccekben, véletlenül vagy szándékosan elejtett, gúnyos megjegyzésekben, beszélásokban, a kiválasztott csoport tagjainak tudatos elkerülésben, falfirkákban, hátrányos megkülönböztetésben is. Hátrányos megkülönböztetés során az adott csoport minden egyes tagját egy kalap alá veszik, és kizárják, illetve megnehezítik mindennapi boldogulásukat, iskolázásukat, munkavállalásukat. Nem vesznek fel például az adott munkahelyre kisebbségi csoportból származó embereket, akár már az újsághirdetésben nyíltan közlést tesznek, kik nem kívánatosak, illetve kik kerestetnek az adott álláshelyre. *Érdekes tanulságokkal járó feladat lehet egy ifjúsági csoport számára diszkrimináló újsághirdetéseket gyűjteni, pl. olyanokat, amikor ügyfélszolgálati munkára vagy eladói munkakörbe keresnek csinos, huszonéves nőt.* A hátrányos megkülönböztetés a kisebbségi csoportok legkülönbözőbb fajtáit sújtja, így a fogyatékkal élőket is, akiknek a mindennapok során meg kell küzdeniük az előítéletekkel s az ebből adódó diszkriminációval, a tőlük való idegenkedéssel. Ugyanígy célpontok a hajléktalanok, a szenvedélybetegek, olyan jellegzetességeket, tulajdonságokat hordozó csoportok képviselői is, akikkel az előítélet kinyilvánítója lehet, hogy sohasem találkozott személyesen.

Mesekönyvek, tankönyv-illusztrációk áttekintése, elemzése szintén tanulságos feladat lehet egy ifjúsági csoport tagjai számára: megvizsgálható például, hogy ezek az anyagok milyen háztartási, családi, nemi szerepeket sugallnak, vagy hogy szerepelnek-e bennük szemüveges, mozgássérült, rasszjegyeket hordozó emberek. Különösen fontos figyelniük a tömegkommunikációs eszközök befolyásoló hatására, a média közvetítette előítélet- és sztereotípiatanulásra. Nézzünk reklámokat! Hány idős ember szerepel bennük, és milyen arányban jelennek meg büszke vagy megalázó szerepben?

* Elliot Aronson: A társas lény. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1980. 2. kiadás

Az előítéletek, a sztereotípiák gyakorta összekapcsolódnak a rasszizmus fogalmával. „A rasszizmus azt jelenti, hogy hamis okfejtéssel öröklött személyiségjegyeket, vagy viselkedési jellegzetességeket tulajdonítunk egy bizonyos fizikai külsővel rendelkező embercsoportnak. A rasszista pedig olyasvalaki, aki meggyőződéssel vallja, hogy bizonyos fizikai jegyekkel rendelkező emberek állítólagos felsőbb- vagy alacsonyabb-rendűsége biológiailag magyarázható.”*

Az előítéletek, a sztereotípiák, a rasszista megnyilvánulások egyaránt negatívan hatnak a megtestesítő személyekre és azokra, akikre irányulnak, hiszen aláássák az érintett csoport önértékelését, áttételesen hatnak az adott csoportba tartozó emberek munkahelyi, a tanulók iskolai teljesítményére, önmagukkal szemben támasztott igényszintjükre, önértékelésükre, mindennapi közérzetükre, mentálhigiénés állapotukra is.

Sokféle módszer létezik már, amelyeket eredményesen használnak az előítéletek elleni fellépés során. A különböző szakemberek egyetértenek abban, hogy az előítéletek elleni küzdelem két kulcsfogalma: a nevelés és az interakció.

Az interkulturális tanulás folyamata, különösen az előítéletek, sztereotípiák lebontásának sziszifuszi küzdelme akkor lehet eredményes, ha együtt és egymást erősítve vesznek benne részt a különböző szereplők. Lehet, hogy ez a jelen Magyarországon idealisztikus elképzelés, de bizonynyal célravezető. A különböző érintett szakterületek tevékenységeinek összehangolása, koordinációja nem tartozik feltétlenül az ifjúságsegítő munkaköri feladatai közé, de szükséges lenne felvállalnia ezt a szerepet egy adott területen (térség, város, település...) az érintett szereplők valamelyikének (azaz a humán tudományágak, a képzési területek, az emberekkel foglalkozó szakmák, az oktatás, az egészségügy, a szociális ágazat, a humán erőforrás-menedzsment, a közigazgatás, az igazságszolgáltatás, a rendőrségi munka területén működő intézmények és/vagy a civil szervezetek képviselőinek).

Fontos, hogy a tanulási folyamatban csak olyan módszert, technikát alkalmazzunk, amelynek végrehajtásában biztonságosan mozgunk, amelyekhez

* Giddens, A.: Szociológia. Budapest, Osiris Kiadó, 2003.

megfelelő szociálpszichológiai ismeretekkel, tréneri / képzői gyakorlattal rendelkezünk. Ha a képzési program, a csoportfejlesztés érdekében szükséges, inkább hívunk be más szakembert, aki rendelkezik azokkal a kompetenciákkal, amiket mi nem vagy nem stabilan birtokolunk.

Kérdezhetjük akkor: hogyan kezdje ezt el az, aki lelkes, elhivatott, tanult, de saját élményt, gyakorlatot még nem szerzett? Felkészülésképpen egyrészt saját, létező közösségeiben beszélgetéseket, vitákat kezdeményezhet pl. a fejezet végén található, Beszélgetéstémák, a csoportmunkát kiegészítő egyéni vagy kis-csoportos feladatok című részben megadott témákról, másrészt tanult és főként gyakorlati kompetenciát birtokló csoportvezető mellett jártasságot szerezhethet a csoport- és gyakorlatvezetői munkában.

Óvva intünk mindenkit, hogy anélkül ugorjon fejest a medencébe, hogy tudná, mekkora a víz, különösen ha még nem is tanult meg úszni...

Sajátos módját választotta az előítéletek, a rasszizmus elleni küzdelemnek Jane Elliott, aki egy diszkriminációs kísérletbe vonta be tanulóit. Jane Elliott 1968-ban, az amerikai egyesült államokbeli Riceville-ben, Iowa-ban egy általános iskola harmadik osztályban tanított abban az évben, amikor Martin Luther King haláláról adott hírt az amerikai televízió. Ezen esemény kapcsán elhatározta, hogy egy kísérletbe vonja be diákjait, amelyet aztán éveken át megismételt. A kísérlettel mára már nemzetközi hírre tett szert a róla készített *A vihar szeme* (*The Eye of the Storm*) című dokumentumfilm révén, amelyben elemi erővel mutat rá az előítéletes viselkedés, a kirekesztés következtében a személyiségben megfigyelhető torzulásokra, károokra. Osztályának tanulói fehér családokból származtak, feketékkel kevés kapcsolatuk volt: legfeljebb csak szüleiktől és a televízióból hallottak róluk, személyesen azonban nem igazán volt alkalmuk feketé gyerekekkel közvetlenül találkozni. Az afroamerikaiakat az iskolások kevésbé sikeresnek, butának, szegénynek, nem eléggé becsületesnek tartották. Tulajdonképpen amikor a tanítónő kikérdezte őket a feketékről, csupán azt adták vissza, amit közvetlen környezetükben hallottak. Ekkor a tanítónő két csoportba sorolta osztályát: kék szeműek és a barna szeműek alkottak egy-egy csoportot, s aznap a kék szeműek nyakába kendőt kötött. Majd a gyerekeknek azt mond-

ta, hogy a mai napon a barna szeműek lesznek a jobb emberek, ők okosabbak, sikeresebbek, mint a kék szeműek. A barna szeműek a csapból ihattak, míg a kék szeműek csak papírpoharakból, a barna szeműek több szünetet kaptak, és megválaszthatták, kivel akarnak együtt ebédelni. A kék szeműek nem játszhattak a barna szemű gyerekekkel, legfeljebb, ha a barna szeműek erre kérték őket. Eközben, ha egy kék szemű gyerek hibázott, a tanítónő alaposan megdorgálta, és minden lehetőséget megragadott, hogy éreztesse vele alsóbbrendűségét, ügyetlenségét, hibáit. A gyerekek gyorsan megtanulták szerepeiket. Miközben a barna szeműek önbizalma folyton nőtt, addig a kék szeműek önbizalma percek alatt teljesen elfogyott. A gyerekek testtartásán, arckifejezésén is erőteljesen kiütköztek érzelmeik: míg a barna szeműek vidámak és magabiztosak lettek, és egyre jobban teljesítettek, addig a kék szeműeken láthatóvá vált a szomorúság, és teljesítményük fokozatosan romlott. A tanítónő fényképeket készített a gyerekekről a kísérlet előtt és után. A képeken is jól látható a gyerekek hangulatában bekövetkezett változás. A diszkriminációs kísérletet délben már nem lehetett tovább folytatni, a negatívan megkülönböztetett gyerekeken olyannyira eluralkodott a szomorúság és a levertség. Ekkor Elliott feloldotta a helyzetet, elmagyarázta a gyerekeknek, hogy sem a kék szeműek, sem pedig a barna szeműek nem okosabbak, nem ügyesebbek a másik csoportnál. A gyerekek levethették a kendőiket. Ezt nagy örömmel tették: feszültségeiktől telve dühösen hajították el maguktól a megbélyegző, stigmatikus jelet. A kísérletben részt vett diákok még felnőttként is emlékeztek erre a napra, osztálytalálkozóikon is emlegették, egész életre szólóan megtanulták, mit jelent kirekesztettnak lenni egy közösségen. Elliott elérte célját: a tanulók saját magukon tapasztalták meg, mit jelent megbélyegzettnak, kirekesztettnak lenni, s évtizedek múlva is úgy nyilatkoztak a róluk készített filmben, hogy megtanulták a diszkrimináció jelentését, és a tapasztalat erős adott nekik szembeszállni vele a mindennapok forgatagában is. Több kritikus támadta a gyerekekkel végzett fent ismertetett kísérletet, mondván: hogyan lehetett Jane Elliott ennyire kegyetlen, hogy gyermekekkel hajtsa végre mindezt. Azonban azt már jóval kevesebben gondolták át, hogy amíg a gyerekeknek csupán egyetlen napig kellett kibírniuk a megpróbáltatásokat,

amelyeket a nap végén tudatosan megmagyaráztak, feldolgoztak, addig egyes embertársainknak nap mint nap jut osztályrészül a megkülönböztetés. Nekik naponta kell bebizonyítaniuk – a velük szemben érvényesülő elfogultság miatt –, hogy jók, értékesek, kompetensek, képesek a rájuk váró feladatok megfelelő színvonalú megoldására. A későbbiekben Elliott felnőtteknek szervezett diszkriminációs napot, amelynek keretében önként jelentkező fehér és fekete amerikai résztvevők bevonásával vitte véghez ugyanezt a helyzetgyakorlatot. A nap végére több felnőtt sírni kezdett, annyira nem bírta elviselni a megkülönböztetést, a megpróbáltatásokat. Lezárásként Elliott igyekezett velük is megértetni a lecke lényegét. Jane Elliott diszkriminációs kísérlete magyarul Bertam Verhaag (1996.): *Akinek a szeme kék* című filmben látható.*

* Torgyik Judit – Karlovitz János Tibor: Multikulturális nevelés. Budapest, Bölcsész Konzorcium, 2006.

*Gyakorlatok,
tanácsok munka közben*

A gyakorlat menetének, leírásának első pontja szinte minden alábbi esetben a feladat ismertetése. E bevezetésben sose mondjuk el részletezve, a gyakorlat teljességét. Mindig tömören, röviden azt ismertessük, hogy milyen céllal, milyen jellegű gyakorlatot szeretnénk elvégeztetni. Éreztessük a résztvevőkkel, hogy nem bábuk, nem „elszenvedői” a történésnek, hanem annak aktív részesei, alkotói. Ne legyünk hosszúak, ne beszéljük túl már előre a feladatot! Utaljunk rá, hogy most magunkkal, az önismeretünkkel, az énképünkkel dolgozunk, és/vagy a másokhoz való viszonyainkra, viszonyulásainkra, illetve az együttműködésünkre fogunk ránézni. Elég egy-két mondatot elmondanunk, de különösen figyeljünk arra, hogy amit mondunk, az biztonságot adjon a résztvevőknek: legyen kiszámítható számukra az együtt töltendő idő.

A gyakorlat elvégzéséhez szükséges, feltüntetett időt csak iránymutatásként szabad figyelembe venni. (Ez alól kivétel, ahol ennek különös jelentősége van, pl. ha a gyakorlatot egy vagy akár több napon átívelően kell alkalmazni.) Ez a megközelítés arra is utal – s reméljük, késztet is – minden felhasználót, gyakorlatvezetőt, hogy ha még nem csinálta csoporttal a gyakorlatot, alkalmazása előtt feltétlenül csinálja azt végig stopperórával ő maga is.

Minden gyakorlathoz érvényes szabály, hogy az információadás, szabályismertetés után kérdezzük meg a résztvevőket: érthető volt-e az információ, van-e kérdés.

A jelzett csoportlétszám többségben minimum létszámot jelent, ami alatt a gyakorlat nem hozza, nem hozhatja a kitűzött célt.

A jelzett korosztály is csak iránymutatás. Óriási különbségek lehetnek egyének között, s a gyakorlatban való részvétel tekintetében olykor nem az életkor, hanem az egyén személyisége, kvalitásai a mérvadók. Nem szükséges életkorban homogén csoporttal dolgoznunk. A legtöbb gyakorlat éppen akkor segíti legjobban a cél teljesítését, akkor lehet a legeredményesebb, ha a csoport életkor szerint nem egységes összetételű.

A fejlesztendő kompetenciák megjelölése a célhoz kötötten történt, de tudni kell, hogy a csoport új, nem tervezhető megoldásokat is behozhat az

egyes gyakorlatoknál, s ennek következtében bővílhet, szűkülhet a kompetencia-fejlesztési cél.

Az idegen nyelvi kommunikációs kompetencia fejlesztése mint cél bárhol, bármikor megjelenhet, amikor etnikai, nemzetiségi, nyelvi különbségeket hordozó csoporttal dolgozunk. A gyakorlatleírások e fejezetben azonban a magyarországi ifjúsági csoportok magyar nyelvű működéséből indulnak ki.

Beszélgetéstémák, a csoportmunkát kiegészítő egyéni vagy kiscsoportos feladatok

Az interkulturális tanulást, a multikulturális kompetenciák fejlesztését célul tűző csoportok életében, folyamataiban adódnak olyan helyzetek, amikor a csoport (és benne az egyének) célszerű feladatát nem, vagy nemcsak érzékenyítő gyakorlatok, hanem nagyon direkt tematikus beszélgetések, egyénenként, párosban, kiscsoportban megoldott feladatok teljesítik ki. Az alábbi gondolati témák és az egyes alpontokként megfogalmazott beszélgetési kérdések vagy egyéni, páros, kiscsoportos megoldást, feldolgozást igénylő feladatok erre mutatnak irányt, adnak kínálatot. A vázolt nyolc témakör kérdéseket vet fel, amikről lehet, érdemes beszélgetni a multikulturalitás, interkulturális tanulás témakörben, illetve az egyes tematikus részek tartalmaznak feladatokat, amelyeket egyéni, páros, kiscsoportos kutató-, feldolgozó munkával végezhetnek el a résztvevők, mutathatnak be, valósíthatnak meg csoportszinten.

E munkát leginkább a tizennégy év feletti korosztályú csoportoknak ajánljuk.

A tematikus (célzott) beszélgetések megelőzhetik, vagy követhetik az interkulturális tanulás témakörben leírt gyakorlatokat. A gyakorlatok és beszélgetési témák kombinálása tudatos, felkészült és tapasztalt gyakorlatvezetői tudást, kompetenciákat igényel.

Kezdő csoportvezetőknek, akik a gyakorlatok vezetésében még nem jártasak, és nincs vagy kevés a saját élményű csoporttapasztalatuk, ajánljuk, hogy a beszélgetési témák közül válogatva, először tematikus beszélgetéseket, vitákat szervezzenek. Ugyanakkor a motiváltság, a fiatalok érdeklődésének fenntartása érdekében fontos, hogy a beszélgetésekhez kapcsoljanak gyakorlatokat is.

Azért nem adunk ennél több segédletet – például a tematikus beszélgetésekhez kapcsolt gyakorlatokat –, mert ezzel a „bárki bármit megcsinálhat” (manapság jellemző) viszonyulást erősítenénk. Ahogy a gyakorlatoknál, a beszélgetési témák kapcsán is felhívjuk a figyelmet arra, hogy csak magukban biztos, énismeretükben stabil és gyakorlattal rendelkező csoportvezetők vállalkozzanak e tematikus beszélgetések vezetésére.

Multikulturális társadalom, kulturális sokszínűség

1. Milyen üzeneteket jelentenek, jelenítenek meg saját iskolájuk szervezeti kultúrájának különböző megnyilvánulási formái (logó, címer, embléma, egyenruha, nevezetes iskolai események, intézményi hősök, történetek, csak arra az iskolára jellemző ünnepek, szabályok, előírások, házirendi előírások, iskolai szokások)?
2. Miben hasonlítanak és miben különböznek egy egyházi, egy önkormányzati és egy alternatív pedagógiai irányzat alapján működő iskola kultúrájának jellegzetes jegyei?
3. Milyen eltéréseket látnak a különböző kulturális háttérű, de hasonló társadalmi helyzetű családok gyermeknevelési szokásai körében?
4. Hogyan befolyásolja saját (egyéni) életünket országunk történelme, nemzeti kultúrája?
5. Milyen jellegzetességekben érhető tetten az ifjúság kultúrája
 - az iskola tantermeiben,
 - az adott vagy egy megnevezett civil szervezet tereiben,
 - az adott település közintézményeiben?
6. Látogassanak meg egyénileg vagy az előzetesen megalkotott kiscsoportokban egy néprajzi gyűjteménnyel rendelkező múzeumot, figyeljék meg az ott kiállított tárgyak, eszközök alapján az adott régió, település kulturális jellemzőit! Készítsenek feljegyzéseket, fotókat!
7. Csoportfeladatként tervezzenek meg egy multikulturális projektnapot, esetleg egy több napot, hetet átfogó projektet! Ezen belül kiscsoportos feladatként tervezzék meg és mutassák be, hogyan érzékeltetnék az emberi kultúra sokféleségét, ugyanazon téma, motívum különböző népcsoportoknál való más-más megjelenítésére, hasonlóságaira, különbözőségeire rámutatva. Téma, motívum lehet pl.: zene, képzőművészet, irodalom, gasztronómia, természeti környezet, épített környezet stb. A felkészülésre legalább egy hetet, egy-egy kiscsoportos prezentációra 1-2 órát kell adni a csoportfoglalkozáson.
8. Hogyan hat a globalizáció az európai oktatási rendszerekre?
9. A globalizáció hogyan érezteti hatását közvetlen környezetünkben, mindennapi életünkben?

Társadalmi különbségek

1. Van-e olyan osztálytársuk, ismerősük, akinek a családja „hirtelen” meggazdagodott / elszegényedett? Hogyan látják, mi lehetett ennek oka?
2. Van-e a családjukban / környezetükben / szomszédságukban / baráti körükben munkanélküli? Mit tudnak az álláskeresési lehetőségeikről?
3. Egyéni, esetleg páros feladat: Készítsen egy munkanélkülivel időmérleget, hogyan telik el egy napja / egy hete!
4. Hogyan, milyen eszközökkel lehetne elérni a munkanélküliség csökkentését Magyarországon?
5. Van-e a környezetükben / szomszédságukban / baráti körükben legalább három gyereket nevelő nagycsalád? Hogyan nevelik gyermekeiket? Különböznek-e és miben a nagycsaládban felnövő gyerekek az egyedül vagy egy testvérrel felnövőktől?
6. Találkoznak-e az adott településen hajléktalanokkal? Mit gondolnak, hogyan jutottak a hajléktalanok erre a sorsra?
7. Ismernek-e olyan személyt, aki állami gondoskodásban él, élt? Különböznek-e ők és miben a családban felnövő, élő gyerekektől, fiataloktól?
8. Ismernek-e olyan személyt, aki valamilyen büntetés-végrehajtási intézményben töltötte már büntetését? Mit gondolnak, milyen problémákkal kell nekik szembenézni szabadulásuk után?

Nemzetiségek, etnikai kisebbségek, migrációs kérdések Magyarországon

1. Szervezzenek csoportos látogatást egy, a környezetükben működő nemzeti-ségi iskolába! A csoport dolgozza fel az iskola hagyományőrző tevékenységét!
2. Kiscsoportokban mutassák be lakóhelyük valamely etnikai csoportját! Kutassák fel történetüket, demográfiai jellemzőiket, készítsenek interjúkat a hagyományőrzésről, a jellemző szokásokról, a fiatalok részvételéről!
3. Ismernek-e a környezetükben / szomszédságukban / baráti körükben élő bevándorló személyt, családot? Milyen viszonyban vannak vele/velük?
4. Melyek a legnagyobb lélekszámú hazai etnikai csoportok Magyarországon? Mely nemzetiség(ek) található(k) meg az adott településen vagy közvetlen környezetében? Mit tudnak a kultúrájukról?
5. Mely fő területeken biztosítja és segíti hazánk a nemzetiségi és etnikai kisebbségek kultúrájának őrzését, ápolását?

Vallási sokszínűség

1. Melyek a legnagyobb hazai egyházak? Mit tudnak róluk?
2. Mely fő területeken biztosítja és segíti hazánk az egyházak működését? Milyen közfeladatokat látnak el egyházak, valláshoz kötődő szolgálatok?
3. Milyen vallási csoportok, gyülekezetek találhatók az adott településen vagy annak közvetlen környezetében? Mit tudnak a hitéleti kultúrájukról, vallási szokásaikról?
4. Milyen társadalmi okai lehetnek a vallásosságnak?
5. A fiatalok körében mennyire elterjedt a vallásosság, a vallásgyakorlás?
6. Egyéni, esetleg páros feladat: Válasszanak számukra fontos vagy érdekes vallást, gyűjtsenek róla anyagot, mutassák be a csoportnak!

Életkori különbségek

1. Milyen, a környezetükben létező ifjúsági szubkultúrákat ismernek? A településen vagy a környéken milyen szórakozási lehetőséget találnak a fiatalok, milyen különbségek vannak ezek között?
2. Milyen elképzelésük van arról, hogy a következő generáció tagjai (akár az ő gyerekeik) húsz év múlva hogyan, mivel fogják eltölteni szabadidejüket? Feladat lehet erről egy néhány oldalas fogalmazás írása, felolvasása, megvitatása.
3. Ismernek-e családjukban, ismerősi körükben olyan személyt, aki idősebb korban is tanul, vagy éppen idősebb korban kezdett tanulni? Hogyan látják a saját idősebb korban történő tanulásukat?
4. Ismernek-e családjukban, ismerősi körükben olyan személyt, aki aktív életében akár többször is állást, „hivatást” váltott, változtatott?
5. Milyen gyakran találkoznak nagyszüleikkel? Miben tér el szemléletmódjuk, világlátásuk az övéktől?

Sajátos nevelési igényű tanulók, fogyatékossgal élők

1. Volt-e, van-e fogyatékossgal élő osztálytársuk, vagy ismernek-e ilyen személyeket? Milyen speciális szükségletekkel rendelkeznek ők?
2. Mit jelent a sajátos nevelési igény fogalom?
3. Egyéni, páros, kiscsoportos feladat: Az egyes fogyatékossgáltípusok szerint nézzenek utána milyen akadályokkal kell megküzdenniük a tanulás, a munka, a közlekedés, a szórakozás, a társas viszonyok terén! Készítsenek interjút is, ha lehet!
4. Településükön hogyan valósul meg a közintézmények teljes akadálymentesítése? Az áttekintéshez kérjenek segítséget a polgármesteri hivatalban!
5. Mit tennének a fogyatékossgal élők, speciális igényű emberek többségi társadalom általi elfogadásának, megbecsülésének növeléséért?

Fiúk és lányok

1. Kiscsoportban válasszanak ki egy-egy könyvet, tankönyvet, újságot, és tartalmát, különösen a benne lévő képanyagot elemezzék a férfi és a női szerepek megjelenése szempontjából!
2. Milyen tendenciák figyelhetők meg hazánkban és a világban a nők és a férfiak tanulása, iskolázottsága vonatkozásában? Mely szakterületekre jelentkeznek inkább a nők, melyekre inkább a férfiak? Milyen tendenciák jellemzőek az írástudatlanság terén a világban? Azonos képzettség esetén hogyan alakulnak a nők és a férfiak kereseti lehetőségei? – Ehhez a csoportvezető előzetes vagy a csoporttagok egyéni, páros feladatként végzett kutatómunkája szükséges. (Érdemes a KSH és az UNESCO aktuális statisztikai adatait használni.)
3. Mi az ismeretük – annak hiányában, mit fantáziálnak – arról, hogy milyen különbségek tapasztalhatók a lánygyermeket vagy fiúgyermeket nevelő magyar, kínai, roma családok nevelési szokásaiban?
4. Végezzenek párokban megfigyelést egy olyan helyen (iskolaudvar, szórakozóhely, iskolához közeli buszmegálló...), ahol egyidejűleg vannak jelen lányok és fiúk! A megfigyelés előtt alkosson a csoport közös szempontokat, amelyek a fiúk-lányok közötti interakció jellemzőire irányulnak.
5. Egyéni feladat lehet az apával és anyával külön-külön készített időmérleg arról, hogyan hangolja össze egyik és másik a munkáját és a családi teendőket.

Szemléletváltás: előítélettől toleranciáig

1. Gyűjtsenek példákat fiatalok egymás közötti konfliktusaira, iskolai konfliktusokra! Milyen tapasztalataik vannak a fiatalok egymás közti előítéleteiről?
2. Hogyan oldhatók fel a fiatalok iskolai életében vagy a magánviszonyaiban kitörő – gyakran előítéletekből fakadó – ellenségeskedései?
3. Volt-e saját élményű, az előítéletes magatartással összefüggésben álló konfliktusuk? Hogyan oldódott fel? Visszatekintve milyen tanulságokat mutat?
4. Milyen módszerekkel hívnák fel társaik figyelmét az előítéletek jelenlétére a társadalomban, környezetükben?

Önismeretet, önértékelést fejlesztő gyakorlatok

Három hármas

Cél:	az önismeret, önértékelés, az együttműködés, a mások iránti érdeklődés fejlesztése
Korosztály:	10 évtől
Ajánlott csoportlétszám:	minimum 9 fő
Szükséges eszközök:	a mellékelt, – minimum A/3-as – papírra előre meg-rajzolt vagy fénymásolt kitöltendő alakzat annyi példányban, ahány kiscsoportot alakítunk, filctollak
Ideális helyszín:	körben ülésre alkalmas terem, ahol a kiscsoportok kicsit el tudnak különülni.
Szükséges idő:	minimum 1 óra

A gyakorlat menete:

1. A feladat rövid ismertetése
2. A csoportot 3 fős kiscsoportokra osztjuk. Adunk minden kiscsoportnak egy-egy kitöltendő papírt (lásd melléklet). Három főnél kisebb csoport ne legyen, ha egy vagy két résztvevő kimarad, csatlakoztassuk őket valamelyik csoporthoz. Amennyiben háromnál többen kerülnek egy csoportba, a gyakorlatvezetőnek a papírra újabb „ÉN:” felirattal jelzett alakzatot kell rajzolnia.
3. A kiscsoportok a következőket végzik el:
 - Egyezzenek meg három olyan dologban (külső-belső tulajdonság, érdeklődési kör, megélt élmény, viselkedési mód stb.), amiben hasonlítanak egymásra.
 - Egyezzenek meg három olyan dologban, amiben láthatóan, bizonyíthatóan különböznek egymástól.
 - Ezeket írják fel a papírra.

4. Ezt követően a csoporttagok egyénileg a következőket végzik el:
 - Az „ÉN:” feliratú alakzatba írják be a nevüket.
 - A nevük alá írják be azt a három dolgot, amiben különböznek a csoport másik két-három tagjától.
5. A kiscsoportok papírjait jól látható helyre kifüggesztjük.
6. A gyakorlat feldolgozása

Változatok:

Ha a csoport tagjai már ismerik egymást, készíthetnek csoportcímet is, négy mezőre osztva. Az egyes mezőkben ugyanezen kérdések szerepelnek. A válaszok rajzzal is kifejezhetők.

A gyakorlatvezető szerepe:

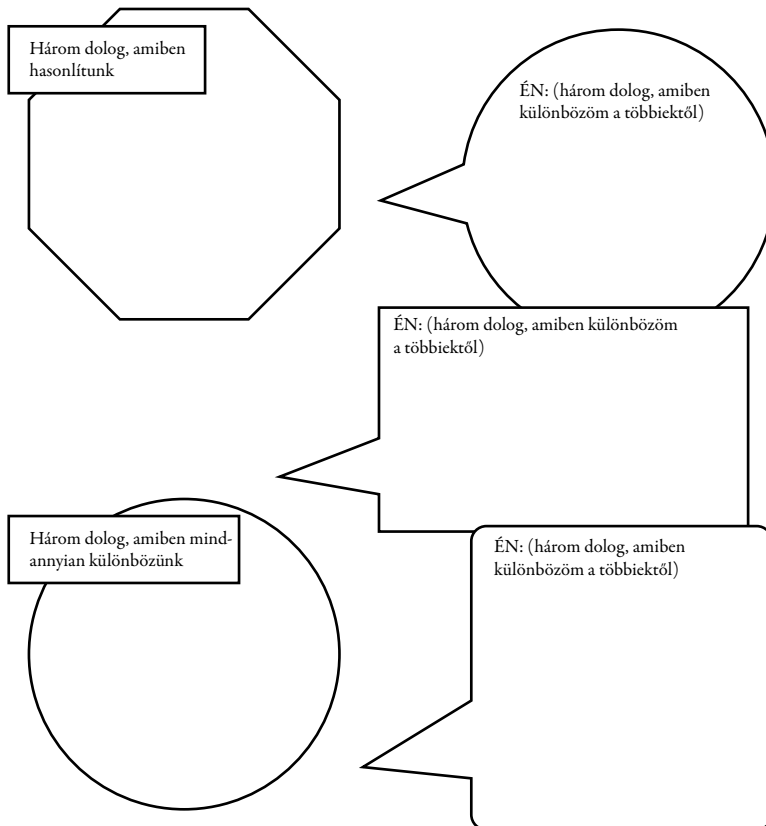
- tiszta, érthető instrukciók
- a gyakorlat lebonyolításának irányítása, segítségnyújtás, ha szükséges
- a feldolgozás vezetése, összegzés, visszajelzés a csoport számára

A közös feldolgozást segítő kérdések/szempontok:

- Hogyan döntötték el a kiscsoportban a különbözőségeket és hasonlóságokat?
- Történt-e, hogy nem tudtak megegyezni? Mi volt a vita alapja?
- Milyen érzés volt különbözni a többiektől?
- Milyen érzés volt hasonlítani a többiekre?
- Miben látnak hasonlóságokat és különbözőségeket a kiscsoportok között?

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, a tanulás kompetenciája, szociális és állampolgári kompetenciák, kezdeményezőkészség és vállalkozói kompetencia, kulturális (esztétikai-művészeti) tudatosság és kifejező-készség.

Három hármas – melléklet

Három dolog, amiben hasonlítunk

ÉN: (három dolog, amiben különbözöm a többiekétől)

ÉN: (három dolog, amiben különbözöm a többiekétől)

Három dolog, amiben mindannyian különbözünk

ÉN: (három dolog, amiben különbözöm a többiekétől)

Ha én lennék...

Cél:	az önismeret, önértékelés, az együttműködés, a mások iránti érdeklődés fejlesztése
Korosztály:	14 évtől
Ajánlott csoportlétszám:	12 -20 fő
Szükséges eszközök:	könnyen felismerhető képek, képeslapok városokról, településekről, földrajzi helyekről, ezek hiányában papírlapokra felírt különböző országok, városok, települések, földrajzi helyek neve (pl. Budapest, Bécs, New York, az Alpok, Kína, Alaszka, Vörös-tenger, Ózd, Közép-Kelet Európa stb.), nyitott mondatok (melyeket kivetítünk, mindenki által láthatóan felírunk egy táblára vagy mindenkinek kiosztunk – mintát lásd a gyakorlatleírás végén), valamint papír (ha a kérdéssort nem osztjuk ki) és íróeszköz mindenkinek
Ideális helyszín:	a csoportlétszámnak megfelelő körben ülésre alkalmas terem
Szükséges idő:	a csoport létszámától, életkorától, „rámelegedési” szintjétől, illetve a csoport igényeinek megfelelő felkészüléshez szükséges időtől függ

A gyakorlat menete:

1. A feladat ismertetése. A résztvevők az általuk választott képek, megnevezések alapján elképzelik, hogy ők az adott hely. Utaljunk rá, hogy nem az adott hely földrajzi, gazdasági, társadalmi ismeretére, azok visszaadására vagyunk kíváncsiak, hanem rájuk! Kérjük meg őket, hogy keressenek a hely és saját személyük között kapcsolatot, és ha nem ismerik a helyet, akkor használják a fantáziájukat.

2. A résztvevők egyénileg kiegészítik a nyitott mondatokat. Az egyes mondatokhoz, ha szükséges, fűzzünk magyarázatot. A felvetődött kérdésekre olyan válaszokkal, magyarázattal segítsük a munkát, amelyekkel nem sugallunk szavakat, megfogalmazásmódot. Ha egy résztvevő valamely kérdésre nem tud, nem akar válaszolni, azt kihagyja.
3. A kitöltött lapokat a résztvevők maguknál tartják, és kérdésenként mindenkire kellő időt hagyva, a csoporttagok megosztják egymással a válaszaikat.
4. Ezek után közösen kitérünk az azonos és különböző személyes megközelítésekre (értelmezés, üzenet), a feladat nehézségére, annak okaira. Mutassunk rá a megjelenő hangulatokra, érzelmekre.

A válaszok megosztása a személyes és csoporthangulat széles skálán való megjelenését eredményezheti. Nagyon kell figyelniük és előregondolkodva irányítanunk az egymást követést. Porba dönthet csoportot és egyént, ha egy mindenkit megkakagató választ egy mély érzelmeket feltáró válasz követ. Ugyanez fordítva is igaz, mint ahogy az is, hogy a válaszok jó dinamikája az érzelmi tudatosságban felemelhet csoportot és egyént.

5. A gyakorlat feldolgozása

Változatok:

Egy adott város, földrajzi hely részterületeinek megnevezését is választhatjuk (pl. Budapest kerületei – Ferencváros, Angyalföld, Zugló stb.) vagy a csoport működésének helyszínéhez, a csoporttagok által ismert környezethez kapcsolódó helyeket, a tagozódásokat. A gyakorlatot alkalmazhatjuk úgy is, hogy a hely kiválasztásának megtörténte után a kérdéssor kitöltésére és megbeszélésére az adott napon vagy – többnapos képzés esetén – több napon át, szakaszolva kerül sor.

A gyakorlatvezető szerepe:

- érthető, világos instrukciók, kedvcsinálás a feladathoz;
- a lebonyolítás során folyamatos figyelem arra, hogy a résztvevők készen állnak-e az új kérdésre;
- a feldolgozás irányítása, visszajelzés a csoportban megjelenő érzelmekre, hangulatokra is.

A közös feldolgozást segítő kérdések/szempontok:

- Mi volt a kép, helynév választásának indoka?
- Hogyan élték meg a résztvevők személyesen a válaszaik felolvasása során a csoport hangulatát?
- Mire és mit válaszolnának utólag másként?
- Milyen kérdést tennének még fel?

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

Ezt a gyakorlatot ne alkalmazzuk először találkozó csoportban.

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

A csoport összetételének megfelelően válasszuk meg előre a képeket, helyneveket! Ha képeket használunk, legalább a hátoldalon tüntessük fel a nevet, a résztvevők ne érezzék úgy, hogy műveltségi teszt részesei.

A gyakorlatra szánt idő megválasztásánál arra ügyeljünk, hogy a résztvevők kapkodva gyakran nem tudnak számukra megfelelő válaszokat adni a kérdésekre, ehhez gondolkodniuk kell. A feladat megbeszélése, a feldolgozás is időigényes.

A gyakorlat menetét leíró részben jelzettekén kívül fontos még, hogy a gyakorlatvezető maga is előre megcsinálja a feladatot, kitöltse a kérdéssort. A személyes élmény alapján így jó inspirációt tud adni a csoportnak az egyes kérdésekhez.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, idegen nyelvi kommunikáció, a tanulás kompetenciája, szociális és állampolgári kompetenciák, kulturális (esztétikai-művészeti) tudatosság és kifejezőképesség.

Ha én lennék – melléklet

HA ÉN LENNÉK: _____,

Írd ide a választott hely nevét!

1. az emberek büszkék lennének arra, hogy én: vagyok.
2. a rám legjellemzőbb szín a: lenne,
3. a legszebb napszakban (*hajnalban, reggel, délelőtt, délben, délután, este, éjjel*) lennék.
4. az a hír járná rólam, hogy
5. úgy becéznének, hogy
6. azt mesélnék rólam, hogy
7. mindig a zene szólna (*lehet zenei stílus, együttes, konkrét zenei mű*).

Ha én fa lennék I.

Cél:	az önismeret, önértékelés, az együttműködés, a mások iránti érdeklődés fejlesztése
Korosztály:	10 évtől
Ajánlott csoportlétszám:	12 -20 fő
Szükséges eszközök:	fotók vagy rajzok különböző fafajtákról, mindenki által jól láthatóan kitéve (a képeken esetleg szerepeljen a fafajta megnevezése), nyitott mondatok (melyeket kivetítünk, mindenki által láthatóan felírunk egy táblára vagy mindenkinek kiosztunk – mintát lásd a gyakorlatleírásnál), valamint papírlapok és íróeszköz mindenkinek
Ideális helyszín:	a csoportlétszámnak megfelelő, a körben ülésre alkalmas és a parképítés mozgásához kellő területű terem
Szükséges idő:	a csoport létszámától, életkorától, „rámelegedési” szintjétől, valamint attól is függ, hogy az általunk hozott képekkel dolgozunk, vagy a résztvevők kereshetnek maguknak képeket (a parképítés és a feladat megbeszélése, a feldolgozás is időigényes)

A gyakorlat menete:

1. A feladat ismertetése. A résztvevők alaposan megnézik a képeket, és választanak egy-egy fát.
2. Felírják a fa nevét (lehet fantázianév is) a papírra, majd kiegészítik a következő mondatokat.

Én fa vagyok.

- Az emberekre, akik körülöttem élnek, az jellemző, hogy:
.....
- Az emberek azért szeretnek, mert:
.....
- Az emberek, akik körülöttem élnek, a következőket teszik velem:
.....
- Az embereknek, akik körülöttem élnek, a következőket adom:
.....

3. Az egyéni munka után a csoporttagokkal közösen parkot, akár egy arborétumot ültetünk. Kérjünk meg egy résztvevőt, hogy álljon a térben egy neki tetsző helyre, és mondja el a kérdésekre adott válaszait. Maradjon ott, majd kérjük, hogy folytassa valaki: a már álló „fához” képet helyezkedjen el, mondja el válaszait és azt is, miért állt közel a másikhoz vagy távol tőle. Kérjük meg a csoporttagokat, hogy helyválasztásukkal és/vagy indoklásukkal mutassanak rá a hasonlóságokra és/vagy eltérésekre. Ezt addig folytatjuk, amíg a „fák” benépesítik a parkot.

Adjunk lehetőséget arra, hogy a „fák” a park elkészülte után helyet változtassanak, a résztvevők indokolják meg döntésüket.

4. A gyakorlat feldolgozása

Változatok:

Ha a képek kioszthatók, valamint ha van a teremben alkalmas falfelület, akkor a résztvevők egyenként ragasszák fel az általuk választott képet és a hozzá írotta-

kat. Így nem a térben, a személyek által, hanem egy sík felületen építünk parkot. Ez távolról is és mindenki által egyidejűleg jobban látható, de nem adja meg a személyes érintkezés, a társakhoz való közelség-távolság érzetét. A gyakorlat végén itt is ajánlott a képzeletbeli parkba – tehát térben fákként – felállítani a csoporttagokat.

Ha rendelkezésre áll internet, (lehetőleg színes) nyomtató és persze kellő idő, a csoporttagok saját maguk is kereshetnek – számukra valamilyen tulajdonsága miatt fontos – fát.

A gyakorlatvezető szerepe:

- érthető, világos instrukciók, kedvcsinálás a feladathoz;
- a lebonyolítás során, különösen a parképítésnél folyamatos figyelem arra, hogy ki áll készen, ki szeretné folytatni a gyakorlatot;
- a feldolgozás irányítása, visszajelzés a csoportban megjelenő érzelmekre, hangulatokra is.

A közös feldolgozást segítő kérdések / szempontok:

1. A fa kiválasztásának szempontjai, indokai
2. Az egymáshoz képest való elhelyezkedés mögötti motiváció
3. A döntések racionális és érzelmi tényezői

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

Nagyon ügyeljünk a rendelkezésre álló idő jó kihasználására. Hagyjunk elegendő időt a park építésére, a lehetséges átépítésre, átültetésekre. Ne kapkodjunk el! Fontos, hogy a résztvevők megéljék, érezzék a helyüket és azt, hogy azon ők változtathatnak.

A gyakorlatot ne alkalmazzuk közvetlenül a következő gyakorlat (*Ha én fa lennék II.*) előtt vagy után.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, digitális kompetencia, a tanulás kompetenciája, szociális és állampolgári kompetenciák, kezdeményezőkészség és vállalkozói kompetencia, kulturális (esztétikai-művészeti) tudatosság és kifejezőkészség.

Ha én fa lennék II.

Cél:	az önismeret, önértékelés, az együttműködés, a mások iránti érdeklődés fejlesztése
Korosztály:	12 évtől
Ajánlott csoportlétszám:	12–20 fő
Szükséges eszközök:	fotók vagy rajzok különböző fafajtákról, mindenki által jól láthatóan kitéve (a képeken esetleg szerepeljen a fafajta megnevezése), papírlapok és ceruza, színező mindenkinnek
Ideális helyszín:	a csoportlétszámnak megfelelő, körben ülésre alkalmas terem egy mindenki által jól látható, a rajzok és szövegek kiragasztására alkalmas falfelülettel
Szükséges idő:	a csoport létszámától, életkorától, „rámelegedési” szintjétől függ (a feladat megbeszélése, értelmezése és a feldolgozás is időigényes)

A gyakorlat menete:

1. A feladat ismertetése. A résztvevők megnézik a képeket és kiválasztják, milyen fa szeretnének lenni.
2. Lerajzolják a fájukat, és felírják a fa nevét a papírra (fantázianevet is választhatnak). A kész rajzokat kiállítják egy mindenki által jól látható helyre.
3. Post-itekre vagy papírszeletekre leírják a hat-hét legfontosabbnak tartott tulajdonságukat. Majd következik egy beszélgetés arról, hogy – a gyökér / törzs / lomb hasonlattal élve - az emberi tulajdonságok mint felszín alatti, rejtett, rejtőzködő, valamint állandóságot mutató, erősödő, stabil, illetve változó, a körülményekhez igazodó tulajdonságok is értelmezhetőek.
4. Ennek megfelelően a résztvevők egyenként elhelyezik, felragasztják a leírt tulajdonságaikat a rajzolt fájuk különböző részeire (gyökér, törzs, lombkorona). Majd bemutatják a fájukat, indokolják a tulajdonságok elhelyezését.

5. Adjunk lehetőséget arra, hogy a gyakorlat végén a résztvevők változtassanak a tulajdonságok elrendezésén (elvegyenek, kiegészítsenek, áthelyezzenek).
6. A gyakorlat feldolgozása

A gyakorlatvezető szerepe:

- érthető, világos instrukciók, kedvcsinálás a feladathoz;
- a lebonyolítás során különös figyelem a csoportban megjelenő hangulatokra, érzékenyítés a résztvevők tulajdonságainak mélységeire, az őszinte és pozitív jelzésekre;
- a feldolgozás irányítása, visszajelzés a csoportban megjelenő érzelmekre, hangulatokra is.

A közös feldolgozást segítő kérdések / szempontok:

- A fakiválasztás szempontjai, indokai
- Mi a szerepük a „gyökér”, „törzs” és „korona” tulajdonságoknak?
- Mit és miért rejtünk el, mi adja a biztonságot, stabilitást, mit és miért változtatunk, engedünk (hullatunk) el?
- Melyek a racionális és érzelmi tényezők a fontos tulajdonságok melletti döntéseinkben?

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

Ne legyen túl didaktikus a magyarázat, de fontos, hogy a résztvevők értsék, mi a hasonlóság személyes tulajdonságaink és a fák gyökér-törzs-lomb osztottsága között.

A gyakorlatot ne alkalmazzuk közvetlenül az előző gyakorlat (*Ha én fa lennék I.*) előtt vagy után.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, matematikai kompetencia és alapvető kompetenciák a műszaki és természettudományok terén, a tanulás kompetenciája, szociális és állampolgári kompetenciák, kulturális (esztétikai-művészeti) tudatosság és kifejezőkészség.

Jutalom a háton

Cél:	az önismeret, önértékelés, az együttműködés, a mások iránti érdeklődés fejlesztése
Korosztály:	10 évtől
Ajánlott csoportlétszám:	12 -20 fő
Szükséges eszközök:	A/4-es papír (esetleg színes), gombostű vagy ragasztószalag, filctollak személyenként
Ideális helyszín:	a csoport számára körben ülésre és sétára, mozgásra is alkalmas területű terem egy mindenki által jól látható, a lapok kiragasztására megfelelő falfelülettel
Szükséges idő:	a csoport létszámától, az ismertség fokától is függően minimum 40 perc

A gyakorlat menete:

1. A feladat ismertetése
2. A résztvevők feltűzik, felragasztják egymást hátára a papírlapokat.
3. Körben járkálva egymás hátára írnak pozitív jelentésű szavakat, kifejezéseket, amelyekkel befejezhetők az alábbi megkezdett mondatok:
 - Azt szeretem benned, hogy _____
 - Köszönöm, hogy _____
 - Remélem, sikerül elérned, hogy _____Nem szükséges, hogy mindenki mindenki hátára írjon, de igyekezzenek a résztvevők minél több csoporttársuknak átadni az üzenetüket.
4. Amikor befejezték az egymás hátára írást, mindenki leveszi a hátáról a papírlapot (segítsenek egymásnak, ha kell).
5. Leülnek, majd megnézhetik a lapokra írtakat.
6. Egyenként elmondják a saját lapjukon szereplő szavakat, üzeneteket és viszonyulásukat a számukra írt szövegekhez. Érdemes szakaszolni az ismertetést, főként, ha egy-egy lapon sok üzenet van. Kérjük meg a résztvevőket, hogy jól látható helyre függesszék ki papírlapjukat.

7. A gyakorlat feldolgozása

A gyakorlatvezető szerepe:

- érthető, világos instrukciók, kedvcsinálás a feladathoz;
- a lebonyolítás során különös figyelem arra, hogy mindenki kapjon üzeneteket a hátára, illetve érzékenyítés az egymásra figyelésre, az őszinte és pozitív jelzésekre;
- a feldolgozás irányítása, visszajelzés a csoportnak.

A közös feldolgozást segítő kérdések / szempontok:

- Ki melyik tulajdonságnak örült?
- Volt-e meglepetés?
- Volt-e, amiről valaki úgy gondolja, nem illik rá?
- Mit tudtak meg, tanultak magukról?
- Adott-e megerősítést valamilyen tulajdonság, cél?

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

Ha esetleg volt „szívszurka” (negatív vagy negatívan értelmezhető szó, gondolat), azt minősítsük negatívnak, de csak akkor foglalkozzunk vele, ha a kapó igényli.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, a tanulás kompetenciája, szociális és állampolgári kompetenciák, kulturális (esztétikai-művészeti) tudatosság és kifejezőképesség.

Szociális kompetenciát fejlesztő gyakorlatok

Az interkulturális tanulás körében fejlesztendő szociális kompetenciák kiemelten: a kíváncsiság, érdeklődés és elköteleződés más kultúrák, más személyek iránt, az együttműködés, a tolerancia, az elfogadás.

Ezen a széken...

Cél:	az önismeret, önértékelés, a mások iránti érdeklődés, a másokkal való kooperáció, az elfogadás, tolerancia fejlesztése. Ez a gyakorlat szerepelhetne az előző, önismeretet, önértékelést fejlesztő gyakorlatok sorában is. Azért van itt a helye mégis, mert minden elfogadás saját magunk elfogadásával kezdődik, sőt, anélkül sikertelen.
Korosztály:	12 évtől
Ajánlott csoportlétszám:	12–20 fő
Szükséges eszközök:	–
Ideális helyszín:	a csoportlétszámnak megfelelő, körben ülésre alkalmas terem
Szükséges idő:	

A gyakorlat menete:

1. A feladat ismertetése
2. A tér közepére állítunk egy széket és az önként vállalkozó csoporttagokat arra kérjük, álljanak a szék mögé és mutassák be magukat úgy, mintha az előttük álló széken ülnének. Hívjuk fel a figyelmet arra, hogy ne vagy ne csak külső tulajdonságaikról beszéljenek, hanem érzéseikről, vágyaikról, akár azokról is, amiket nem minden szem lát meg bennük.
A bemutatás egyes szám harmadik személyben történjen.

Pl.: Dani, aki ezen a széken ül, 21 éves egyetemista, általában magabiztos, de most zavarban van, mert elsőként jelentkezett, és nem készült fel, hogy mit is mondjon...

Amit ezen kívül fontos róla tudni, hogy:

- A Egyetemre jár
- Szereti a zenét
- Kedvenc étele:

Pl.: Kata, aki ezen a széken ül, 18 éves, jövőre érettségizik, és ettől már előre fél, mert mindig izgul a vizsgákon.

- Tanár szeretne lenni, mert szereti a gyerekeket és szereti, ha megértik, amit elmagyaráz.
- A barátai, osztálytársai néha okoskának is nevezik, de Kata már tudja, hogy azért szeretik is, és számítanak rá a tanulásban...

3. Amikor az önként jelentkezők ily módon bemutatkoztak, kérdezzük meg, vállalkozik-e még valaki az önbemutatóra.
4. A gyakorlat feldolgozása

Változatok:

Az önbemutató a résztvevők néhány évvel korábbi vagy későbbi énjéről szól (életkortól függően - 15-16 év felett érdemes ezt választani).

A bemutatkozás valamelyik barát, tanár, ismerős, mintaszemély nevében történik: „valaki, aki haragszik rám”, „valaki, akire én haragszom”, „valaki, aki szeret engem”, „valaki, akit nagyon tisztetek” stb. megközelítésekkel.

A gyakorlatvezető szerepe:

- érthető, világos instrukciók, kedvcsinálás a feladathoz
- a lebonyolítás során az újabb vállalkozók ösztönzése, elakadás esetén az önbemutató továbbgördítése kérdésekkel
- érzékenyítés az egymásra figyelésre, a csoportjelzésekre
- a feldolgozás irányítása, visszajelzés a csoportnak

A közös feldolgozást segítő kérdések / szempontok:

- Hogyan érezték magukat a „bemutakozó”, „önmegmutató” helyzetben?
- Okozott-e gondot a harmadik személy?
- Mit tudhattak meg róluk a többiek?
- Miért nehéz kiállni a kör közepére?
- Félelem – bátorság
- Mi maradt meg / mire emlékeznek a bemutatkozásokból (tartalom, kiállítás, szavak, viselkedés)?
- Volt-e meglepetés?
- Maradt-e ki valami, ami veszteség, hogy nem hangzott el?

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

A gyakorlatot első alkalommal találkozó csoportban ne alkalmazzuk. Mivel bizalmi légkört igényel, csak már ráhangolódott, bemelegedett csoporthelyzetben éljünk vele.

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

Az önkéntesség szerepe a bizalomépítés, a kapcsolat és kötődés erősítése miatt is fontos. A kötelezőség felszínes bemutatkozásokat eredményezhet még az egymást jól ismerő csoportban is. Szerencsés, ha a csoportvezető már valamelyest ismeri a résztvevőket, így tudja érteni és kezelni a csoportból jövő esetleges, az önbemutatót cáfoló visszajelzéseket. Fontos az improvizációs készség. Ha a csoport netán felnevet, felhorkan valamely önbemutató kijelentésre, vagyis megmutatkozik, hogy az önbemutató állítás inkább álom, vágy, mint realitás, a rugalmas csoportvezető reagálhat úgy, hogy azonnal azt kéri, ugyanez a személy most aszerint mutassa be magát, hogy milyen szeretne lenni.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, a tanulás kompetenciája, szociális és állampolgári kompetenciák, kezdeményező-készség és vállalkozói kompetencia, kulturális (esztétikai-művészeti) tudatosság és kifejező-készség.

Lift

Cél:	az önismeret, önértékelés, a mások iránti érdeklődés, a másokkal való kooperáció, az elfogadás, tolerancia fejlesztése
Korosztály:	12 évtől
Ajánlott csoportlétszám:	12–20 fő
Szükséges eszközök:	–
Ideális helyszín:	a csoportlétszám szerint körben ülésre és játéktérnek alkalmas terem
Szükséges idő:	40 perctől 1,5 óráig terjedhet

A gyakorlat menete:

1. A feladat ismertetése
2. Három, esetleg négy önként jelentkező résztvevő beáll a kijelölt helyszínre, a képzeletbeli liftbe (érdemes krétával vagy szalaggal valóban megjelölni a használandó teret). Képzeletbeli épületünk 50 szintes. A gyakorlatvezető mindig újabb helyzeteket vázol fel az újabb utazóknak.
3. Helyzetek:
 - Mindannyian ismeretlenek egymás számára.
 - Ketten ismerik egymást, a harmadik beszáll valahol.
 - Mindhárman ismerik egymást. A kapcsolatuk típusa lehet: barátság, osztálytársak, munkatársak, egyikük lehet idősebb vagy éppen kisgyerek, valamilyen külsőségeiben is nyilvánvaló foglalkozású személy (rendőr, katona, mentőorvos stb.).
 - Meghatározhatunk tulajdonságokat, pl.: közlékeny, zárkózott stb.
4. A csoport többi tagjának adjunk megfigyelési szempontokat: távolságtartás, szóbeli kommunikáció, nonverbális kommunikáció, testtartás, szemkontaktus, viselkedés, udvariasság a liftben utazók között.
5. A gyakorlat feldolgozása

Változatok:

Lift helyett utazhatnak a résztvevők vonaton. A helyzeteket eljátszhatják orvosi, vasúti váróteremben, koncert, sportesemény előtt beengedésre várakozva. A különféle helyszínek különféle kommunikációt s arra való különböző érzékenységet eredményeznek.

A gyakorlatvezető szerepe:

- érthető, világos instrukciók, kedvcsinálás a feladathoz;
- a lebonyolítás során ösztönözni az újabb vállalkozókat, figyelni a dinamikára;
- a feldolgozás irányítása, visszajelzés a csoportnak.

A közös feldolgozást segítő kérdések / szempontok:

- A beszélgetés célja a kommunikáció szituáció-kötöttségének áttekintése.
- Először a megfigyelők számoljanak be a tapasztalatról.
- A szereplők az érzéseikről és az élményről beszéljenek.

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

A megfigyelők számára tömör, egyértelmű szempontokat, a „játékosok” számára egyértelmű helyzeteket adjunk meg. Ügyeljünk arra, hogy ne adjunk fel túl sok helyzetet, mert „befulladhat” a gyakorlat. Nemcsak az érdeklődés csökkenhet, fordulhat át, de a tanulságok is elveszhetnek a megfigyelők és játékosok emlékezetéből.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, a tanulás kompetenciája, szociális és állampolgári kompetenciák, kezdeményezőkéesség és vállalkozói kompetencia, kulturális (esztétikai-művészeti) tudatosság és kifejező-készség.

Tükörgyakorlat

Cél:	az önismeret, önértékelés, a mások iránti érdeklődés, a másokkal való kooperáció, az elfogadás, tolerancia fejlesztése
Korosztály:	10 évtől
Ajánlott csoportlétszám:	12–20 fő
Szükséges eszközök:	–
Ideális helyszín:	a csoportlétszámnak megfelelő, körben ülésre és jártéktérnek alkalmas terem
Szükséges idő:	20 perctől akár 2 óráig

A gyakorlat menete:

1. A feladat ismertetése
2. A csoporttagok párokat alakítanak, szembeállnak egymással. A párok egyik tagja elkezdi valamilyen mozgást, a másik pedig visszatükrözi azt.
3. Néhány perc (5-6 mozdulatsor) után a szerepek cserélődnek.
4. A gyakorlat feldolgozása

Változatok:

1. A gyakorlatvezető adhat a gyakorlat közben instrukciókat, pl.: pozitív, semleges vagy negatív érzéseket említ, és a pároknak azt az érzelmet kell megjeleníteni, illetve tükörként visszaadni:
 - boldog, gyengéd, derűs, elégedett, bizakodó, életvidám, álmélkodó, könnyebbült, ragyogó, türelmes, szabad, odaadó, hálás, lelkes, büszke, reménykedő, szenvedélyes, optimista, energikus stb.
 - meghökkent, töprengő, unott, erőtlen, közömbös, izgatott, lankadt, feszélyezett, vágyakozó, visszafogott, vonakodó, álmos, éhes stb.
 - aggódó, bánatos, barátságtalan, szenvedő, dühös, felbőszült, feszült, szomorkodó, tehetetlen, morcos, kétségbeesett, letört, zaklatott, zárkózott, megrémült, megrendült, magányos stb.

2. A párok kezdenek az első egy-két mozdulatot 1-0,5 méter távolságban, majd fokozatosan közelednek, és az utolsó mozgásoknál már szinte összeérnek.
3. A párok cserélődhetnek néhány mozdulat után. A gyakorlat egy csoportos változatát lásd a Kreativitás és önkifejezés című fejezetben (*Egy tömb vagyunk!* címmel).

A gyakorlatvezető szerepe:

- érthető, világos instrukciók, kedvcsinálás a feladathoz;
- folyamatos figyelem és biztatás;
- a feldolgozás irányítása, visszajelzés a csoportnak.

A közös feldolgozást segítő kérdések / szempontok:

- Volt-e nehézség, mi okozta?
- Melyik szerepben érezték magukat jobban a résztvevők?
- Ha az érzelmeket megjelenítő variációt (is) választottuk, beszéljük meg az egyes érzések jelentését, a megjelenítésükkel kapcsolatban átélteket
- Ha a közeledéses variációt (is) választottuk, milyen távolságban érezték jól magukat? Éreztek-e zavart bizonyos közelségben?

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, a tanulás kompetenciája, szociális és állampolgári kompetenciák, kezdeményezőkészség és vállalkozói kompetencia, kulturális (esztétikai-művészeti) tudatosság és kifejező-készség.

Amilyen az adjonisten...

Cél:	az önismeret, önértékelés, a mások iránti érdeklődés, a másokkal való kooperáció, az elfogadás, tolerancia fejlesztése
Korosztály:	10 évtől
Ajánlott csoportlétszám:	12–20 fő
Szükséges eszközök:	–
Ideális helyszín:	a csoportlétszámnak megfelelő, körben ülésre alkalmas terem
Szükséges idő:	csoportlétszámtól, variációktól, körök számától függ.

A gyakorlat menete

1. A feladat ismertetése
2. A csoporttagok körben ülnek. Az első résztvevő elkezd a gyakorlatot azzal, hogy tesz egy gesztust a mellette ülő felé, amire annak reagálnia kell. Majd ő tesz kezdeményező gesztust a körben következő csoporttag felé és így tovább, végig a körön.
3. A gyakorlat feldolgozása

Változatok:

- A gyakorlatvezető szituációkat, helyszíneket vázol fel, a gesztusoknak valamilyen módon ezekhez kell kapcsolódniuk. Pl.: iskolai tanóra, autóbuszos osztálykirándulás, sportmérkőzés, koncert, valamilyen kampányban való működés, vásárlás stb.
- „Újrajátszás lassított felvételen” – Ha ezt választjuk, a feladat ismertetése közben fel kell hívnunk a csoporttagok figyelmét, hogy jegyezzék meg, milyen gesztust adtak tovább. Nem baj, ha azt is megjegyzik, milyen gesztust kaptak.) Amikor végigért a kör, az előzőleg adott gesztust kell megismételni, csak lassítva. Ez esetben a gesztusok tartalmát beszéljük meg a gyakorlat végén: a megfogalmazó szándéka szerint és a fogadás, értelmezés szempontjaiból.

A gyakorlatvezető szerepe:

- érthető, világos instrukciók, kedvcsinálás a feladathoz;
- figyelem a csoportra, a folyamatosság biztosítása. Csoportvezetői megfigyelések;
- a feldolgozás irányítása, visszajelzés a csoportnak.

A közös feldolgozást segítő kérdések / szempontok:

- Volt-e nehézség, mi okozta?
- A kapott gesztus és az arra adott reakció mennyiben befolyásolta a következő gesztust?
- Milyenek (pozitív – negatív) élték meg a fogadott gesztust?
- A fogadó észlelése és a küldő szándéka hol találkozott, hol tért el?
- Milyen érzés volt pozitívnak, milyen érzés volt negatívnak észlelt, értelmezett gesztust kapni, küldeni?

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

A csoportvezető fontos információkhoz juthat a gyakorlat által a csoportról. Ehhez néhány megfigyelési szempont külön a gyakorlat vezetőjének:

- Van-e folytonosság a gesztus-sorban?
- Épülnek-e a következő gesztusok a megelőzőre?
- Amennyiben igen, az a csoport egymásra hangolódását, annak készenlétét mutatja, vagy az improvizáció, kooperativitás kompetenciáit jelzi a csoportban?

A megfigyelésekről adjunk visszajelzést a csoportnak.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, a tanulás kompetenciája, szociális és állampolgári kompetenciák, kezdeményezőkézség és vállalkozói kompetencia, kulturális (esztétikai-művészeti) tudatosság és kifejező-készség.

Jel – kép – valóság

- Cél:** az önismeret, önértékelés, a mások iránti érdeklődés, a másokkal való kooperáció, az elfogadás, tolerancia fejlesztése
- Korosztály:** 10 évtől
- Ajánlott csoportlétszám:** 12–20 fő
- Szükséges eszközök:** papír, íróeszköz (esetleg színező) mindenkinek
- Ideális helyszín:** a csoportlétszámnak megfelelő, körben ülésre alkalmas terem
- Szükséges idő:** a létszám és a választott változat függvénye is, minimum 1–1,5 óra, de több napon keresztül is visszahozható gyakorlat.

A gyakorlat menete:

1. A feladat ismertetése
2. A csoporttagok képes napirendet készítenek egy átlagos / képzeletbeli napjukról. Ehhez egy előre elkészített táblázatot jól látható helyre kifüggesztjük, vagy táblára felrajzoljuk a következő ábrát. Mondjuk el, hogy ez csak példa, minta, amihez hasonlóan kellene a résztvevőknek a saját JEL-NAPTÁRUKAT elkészíteniük

IDŐ	JEL	SZÖVEG (értelmezés)
Példa:		
17.00–		kutyasétáltatás
19.00		színház

3. Kérjük meg a csoporttagokat, hogy a harmadik oszlopot (SZÖVEG – értelmezés) hagyják üresen. Azt majd a feldolgozás során / után töltsék ki.
4. Az elkészült képes napirendeket kifüggesztjük, s a csoporttagok – mint egy kiállítást – megtekintik azokat.
5. A gyakorlat feldolgozása

Változat: Lehet iskolai osztályban is képes órarendet készíteni, és a gyakorlat jól alkalmazható akár egy civil szervezeti, ifjúsági közösségi projekt, rendezvény, akció előkészítési fázisában is. De figyelem: csak a tervezés után, tehát konkrét tervek birtokában! 🚲 🐾 ld. a gyakorlat menete részben

A gyakorlatvezető szerepe:

- érthető, világos instrukciók, kedvcsinálás a feladathoz;
- figyelem a csoportra, biztatás a rajzkészségükkel elégedetlenkedőknek is;
- a feldolgozás irányítása, visszajelzés a csoportnak.

A közös feldolgozást segítő kérdések / szempontok:

- Volt-e nehézség, mi okozta?
- Kiknek sikerült olyan jeleket alkotniuk, amelyekből könnyen következtetni lehetett az adott tevékenységre, törtézésre?
- Voltak-e „egyezményes”, mindenki, vagy többek által alkalmazott képi jelek?

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

Ha szívesen vállalkozik rá a csoport, a résztvevők készítsenek közös képes napi-
rendet, vagyis a csoport aznapi / másnapi tevékenységét „írják le” képes formá-
ban. Készíthetnek képes házirendet, együttélési kódexet stb.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, a tanulás kom-
petenciája, szociális és állampolgári kompetenciák, kezdeményezőkészség és vál-
lalkozói kompetencia, kulturális (esztétikai-művészeti) tudatosság és kifejező-
készség.

Ott van a múltunk...

Cél:	az önismeret, önértékelés, a mások iránti érdeklődés, a másokkal való kooperáció, az elfogadás, tolerancia fejlesztése
Korosztály:	12 évtől
Ajánlott csoportlétszám:	12–20 fő
Szükséges eszközök:	audioeszköz, mely alkalmas CD, hangkazetta lejátszására, Presser Gábor–Sztevanovity Dusán: A PADLÁS c. kazetta vagy CD, papír, íróeszköz, könyvtár, számítógép, internet
Ideális helyszín:	a csoportlétszámnak megfelelő, körben ülésre és a kiscsoportok elkülönülésére alkalmas terem
Szükséges idő:	leginkább attól függ, hogy biztosított-e a könyvtár és az internet-hozzáférés, ezekkel minimum 2–2,5 órát (ebből 1 óra kutatómunka) igényel a gyakorlat

A gyakorlat menete:

1. A feladat ismertetése
2. A csoport meghallgatja Presser Gábor–Sztevanovity Dusán: A PADLÁS című – félig mese, félig musical – művéből az *Örökre szépek* című dalt.
3. A résztvevők három-négyfős kiscsoportokat alkotnak. Elmondjuk, hogy a csoportok hamarosan kirajzanak a világűrbe, és üzeneteket visznek a Földről más, magas intelligenciájú kultúrák, lények számára.
4. A csoportok *Íme az ember, íme az emberiség* címmel üzeneteket fogalmaznak meg szövegben, rajzban. Maximum egy A/4-es lapot tölthetnek meg. Az üzenetek mutassák be az embert, az emberiséget. (A résztvevők használhatnak segédeszközöket, könyveket, albumokat, az internetet, a gyakorlatvezető által gyűjtött képeket, újságkivágásokat.)
5. A munka közben szól(hat) a zenemű vagy más zene (inspirációként).

6. Az elkészült üzeneteket kifüggesztjük, a csoporttagok mint egy kiállítást megtekintik azokat.
7. A gyakorlat feldolgozása, a történetek, látottak, élmények megbeszélése

A gyakorlatvezető szerepe:

- forrásanyag előzetes gyűjtése
- érthető, világos instrukciók, kedvcsinálás a feladathoz
- figyelem a kiscsoportok összeállítására (szerencsés, ha egymást kiegészítő kompetenciájú tagok vannak egy-egy kiscsoportban)
- figyelem a kiscsoportok munkájára, időbeosztásra
- a feldolgozás irányítása, visszajelzés a csoportnak.

A közös feldolgozást segítő kérdések / szempontok:

- Mi az egyes üzenetek tartalma?
- Mit gondolnak a résztvevők, mennyire lehetnek érthetőek ezek a jelek a Földön kívüli civilizációk számára?
- Összességében a csoportok üzeneteiből bemutatható-e az EMBER, az emberiség?
- Mennyire festettünk szépített, mennyire alulértékelt képet, vagy mennyire lett realista a bemutatás?

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, idegen nyelvi kommunikáció, digitális kompetencia, a tanulás kompetenciája, szociális és állampolgári kompetenciák, kezdeményezőkészség és vállalkozói kompetencia, kulturális (esztétikai-művészeti) tudatosság és kifejezőkészség.

Jelelés és fordítása

Cél:	az önismeret, önértékelés, a mások iránti érdeklődés, a másokkal való kooperáció, az elfogadás, tolerancia fejlesztése
Korosztály:	12 évtől
Ajánlott csoportlétszám:	12–20 fő
Szükséges eszközök:	a szöveg nyomtatásban, papír, íróeszköz
Ideális helyszín:	a csoportlétszámnak megfelelő, körben ülésre és – amennyiben kiscsoportokban is dolgozunk – elkülönülésére alkalmas terem
Szükséges idő:	az alapgyakorlatra minimum 1 óra, a továbbvitelre még 1–1,5 óra

A gyakorlat menete:

1. A feladat ismertetése
2. A gyakorlatvezető felolvassa a történetet. (A szöveg ki is osztható, de a történet szereplői által használt jelek megjelenítésének segítségével a felolvasás nagyságrendekkel hatásosabb lehet.)
3. A TÖRTÉNET
Egy rendőr és egy indián találkozik a sivatagban. Mivel nem értik egymás nyelvét, mutogatni kezdenek.

Az indián mutatójával rámutat a rendőrré. Ezt követően a rendőr két ujjával mutat vissza. Ezután az indián két kezéből – imádkozáshoz hasonló módon – háromszög két szárához hasonló alakzatot formál. Válaszképpen a rendőr jobb kezét vízszintesen jobbról balra mozdítva hullámozást utánoz.

Hazatérve a rendőr ekképp meséli el a találkozást feleségének:

- *Képzeld, találkoztam egy indiánnal! Elkezdtünk jelbeszéddel beszélgetni. Ő azt mondta nekem: „Kiszúrom az egyik szemed!” Erre azt válaszoltam: „Én szúrom ki a tiédet, mindkettőt!” Megszeppent és könnyögre fogta,*

imádkozott, hogy ne bántsam. Megszántam, és azt mondtam neki: „Na, jó, menj a sunyiba!”

Az indián otthon a feleségének szintén beszámolt az eseményről:

- *Találkoztam egy rendőrrel. Jelbeszéddel megkérdeztem tőle: Ki vagy?”. Azt válaszolta, hogy ő kecske. Furcsállottam a választ, ezért rákérdeztem, hogy hegyi kecske-e. Azt válaszolta, hogy nem, ő vízikecske. Még ilyet!*

4. A gyakorlat feldolgozása

A gyakorlatvezető szerepe:

- érzékletes, színes bemutatása a történetnek;
- érthető, világos instrukciók, kedvcsinálás a feldolgozáshoz, továbbvitelhez;
- a feldolgozás irányítása, visszajelzés a csoportnak.

A közös feldolgozást segítő kérdések / szempontok:

- Mi lehetett az oka, hogy ugyanannak a jelnek más-más volt az üzenete a kommunikáló felek számára?
- A történettől függetlenül milyen tartalmat hordoznak a résztvevők számára a mutatott jelek?
- Hogyan lehet kiküszöbölni a félreértéseket?
- A jelnyelv ismerete nélkül találjanak a résztvevők szavakat (érzelmet, cselekvést) kifejező kézjeleket, amelyeket bármely kontextusban mindenki érthet.

Ajánlott előzmények, lehetőséges folytatás:

Továbbvitel: A történet sokféle változatban ismert világszerte. A résztvevők alakítsanak ki csoportszinten vagy kiscsoportos bontásban valamilyen változatot. A történet szereplőinek nem feltétlenül kell különböző nemzetiségűeknek lenniük, más nyelvet beszélniük. Szerepelhet az alkotandó történetben két eltérő foglalkozású vagy társadalmi szerepet betöltő személy, pl. orvos – karmester, karmester – forgalomirányító rendőr, orvos – beteg, idős ember – fiatal rocker, fogyatékkal élő – különösebb ismertetőjel nélküli állampolgár. Az adott sze-

mély szóbeli kommunikációját jellemző szavakat, kifejezéseket is használhatnak a történetben.

Az alkotott változatokat a csoport meghallgatja, majd megbeszéli.

Kereshetnek a csoporttagok olyan szavakat, kifejezéseket, amelyek különböző (szub)kultúrákban bírnak jelentéssel, vagy a szövegkörnyezet függvényében más-más jelentéstartalommal bírnak.

Kereshetnek olyan szavakat, kifejezéseket, amelyek a saját környezetükben, kultúrájukban jellemző fordulatok, szlengek, az argó vagy a tájnyelv részei.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, idegen nyelvi kommunikáció, a tanulás kompetenciája, szociális és állampolgári kompetenciák, kulturális (esztétikai-művészeti) tudatosság és kifejezőképesség.

Dimenziók – székekkel

Cél:	az önismeret, önértékelés, a mások iránti érdeklődés, a másokkal való kooperáció, az elfogadás, tolerancia fejlesztése
Korosztály:	14 évtől
Ajánlott csoportlétszám:	12–20 fő
Szükséges eszközök:	terem (nagy tér) és sok-sok jól pakolható (könnyű) szék
Ideális helyszín:	hagyományos csoportteremnél nagyobb tér
Szükséges idő:	10 perctől 1–1,5 óráig

A gyakorlat menete:

1. A feladat ismertetése
2. A teremben lévő székeket (nem baj, ha több szék van, mint ahány résztvevő) helyezzük el összevissza a térben.
3. A gyakorlatvezető szituációkat, eseményeket nevez meg, a csoporttagok az adott helyzetnek megfelelő alakzatba rendezik a székeket.
4. Helyzetek:
 - iskolai ünnepély
 - filmvita
 - meghívott előadóval, kb. 20 fő részvételével egy kivetítőt is használó vallástörténeti előadás
 - önkormányzati ülés
 - tanóra (földrajz)
 - tanóra (rajz)
 - tanóra (kommunikáció)
 - egyesületi (diákönkormányzati) megbeszélés
 - házi buli
5. A gyakorlat feldolgozása

A gyakorlatvezető szerepe:

- érthető, világos instrukciók, kedvcsinálás
- a biztonság, az egymás testi épségére való vigyázás szabályainak betartatása
- figyelem a csoportra, a csoportszerepekre, az arányos munkavégzésre
- a feldolgozás irányítása, visszajelzés a csoportnak

A közös feldolgozást segítő kérdések / szempontok:

- Hogyan helyezték el a székeket az egyes megadott helyzetekre vonatkoztatva? Milyen távolságban, milyen alakzatban?
- Milyen fajta kommunikációra adnak lehetőséget az egyes alakzatok?
- Kialakult-e vita a berendezés közben? Ha igen, hogyan oldották fel? Van-e, aki bizonyos helyzetekre másként rendezte volna be a teret?
- A megszokottakhoz való ragaszkodásnak, illetve a kreativitásnak vagy ésszerű megoldásoknak milyen szerepe volt a döntéseknél?
- A környezet és tartalom összefüggése, egymásra hatása mennyire volt tetten érhető?

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

Továbbvitel: Ha a csoport a nap folyamán tovább dolgozik vagy egy más alkalommal folytatja a munkát, mondjuk el a következő témát, és kérjük meg a csoportot, hogy rendezzék be a termet az általuk megfelelőnek tartott módon. (Ha a berendezés mégsem felel meg a gyakorlat kívánalmainak / a csoportnak, újra átrendezzük a termet a szükségleteknek megfelelően.)

Ezt a gyakorlatot használhatjuk a csoportmunka kezdéséhez, bemelegítés-ként is, különösen, ha a termet egyébként is átrendeznénk.

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

Adjunk kellő időt, mert a kapkodás növeli a baleseti kockázatot. Olyan székekkel ne alkalmazzuk ezt a gyakorlatot, amelyekre nagyon kell vigyázni, törékenyek, sérülékenyek, balesetveszélyesek.

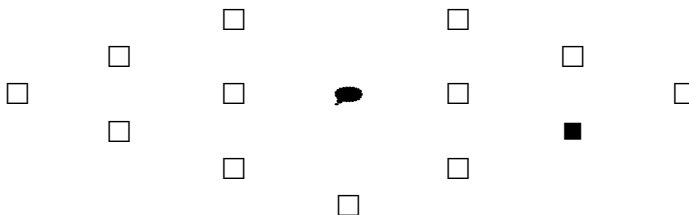
Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, matematikai kompetencia és alapvető kompetenciák a műszaki és természettudományok terén, a tanulás kompetenciája, szociális és állampolgári kompetenciák, kezdeményezőkéesség és vállalkozói kompetencia, kulturális (esztétikai-művészeti) tudatosság és kifejezőkéesség.

Kooperáció a térben

- Cél:** az önismeret, önértékelés, a mások iránti érdeklődés, a másokkal való kooperáció, az elfogadás, tolerancia fejlesztése
- Korosztály:** 14 évtől
- Ajánlott csoportlétszám:** 12–20 fő
- Szükséges eszközök:** terem (mozgásra is elegendő tér) és eggyel több szék, mint ahány csoporttag részt vesz a játékban
- Ideális helyszín:** a körben ülésre alkalmas csoportteremnél kicsit nagyobb tér
- Szükséges idő:** minimum 1,5–2 óra

A gyakorlat menete:

1. A feladat ismertetése
2. A székeket elhelyezzük a térben. 13 fős csoportnál az alábbi elrendezés optimális. Az üres négyzetek azokat a székeket jelölik, melyeken egy-egy résztvevő ül, a teli négyzet az üres széket, a tér közepén lévő szövegbuborék pedig az álló játékosok jelöli.

3. Az álló játékos összeszorítva a bokáit, pingvinhez hasonlóan mozoghat. Feladata, hogy középről indulva eljusson egy üres székhez és leüljön rá. Az ülő játékosok feladata, hogy ezt megakadályozzák.

4. Szabályok:

- Az akadályozás úgy történik, hogy az ülő játékosok át-átülnek az üres, megüresedő székekre.
- A „pingvin” fizikai akadályozása (gáncsolás, kiszorítás, feltartás stb.) tilos.
- Bármelyik résztvevő átülhet az üres székre, tehát akár a terem másik végéről is.
- Az álló játékos (pingvin) csak összeszorított bokával haladhat. (A bokáit semmiképp ne kötözzük össze, mert az balesetveszélyes!)
- Az a játékos lesz a következő pingvin, aki utoljára ült azon a széken, amelyre végül sikerült leülnie a pingvinnek.
- Minden új pingvin középről indul.
- A játékosok beszélhetnek a gyakorlat közben, adhatnak egymásnak instrukciókat.

5. A gyakorlat feldolgozása

A gyakorlatvezető szerepe:

- érthető, világos instrukciók, kedvcsinálás
- figyelem a csoportra, a kialakuló csoportszerepekre, a játék dinamikájára
- a feldolgozás irányítása, visszajelzés a csoportnak

A közös feldolgozást segítő kérdések / szempontok:

- Mi okozott nehézséget a székfoglaló pingvineknek, mi az ülő csoporttagoknak?
- Volt-e, aki egyszer sem vagy nagyon kevészer mozdult el a széktől?
- Milyen szerepek alakultak ki a csoportban? Volt/voltak-e stratégiaalkotók, irányítók? A többiek mennyire követték az instrukciókat?
- Volt-e „önfeláldozás”? (Ha a pingvin túl közel ér az üres székhöz, és a mellette lévő székről átül valaki, nem lehet benne biztos, hogy valamelyik csoporttársa elfoglalja az ő székét. Viszont ha a pingvin leül az ő szabadon hagyott székére, ő lesz a pingvin.)

- Volt-e „kiszúrás”? (Ha senki nem ül át az üres székre, és a pingvin elfoglalja azt, az lesz az új pingvin, aki utoljára ült rajta. Ez a legelső körben nem értelmezhető.)
- Milyen kommunikáció jellemezte a csoportot?

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

Ezt a gyakorlatot jól lehet egy projekt-team összeállításának előkészítéseként használni. Segíti annak feltárását, hogy ki milyen team-szerepre alkalmas.

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

A gyakorlatot 12 főnél kisebb csoportban ne alkalmazzuk.

A csoportvezető (és a csoport) számára fontos információkat mutat meg ez a gyakorlat a csoport kooperációs készségéről, az egyes csoporttagok szerepvállalásáról. Ehhez néhány **megfigyelési szempont a gyakorlat vezetőjének:**

- Alakult-e ki együttműködés a csoportban? Hogyan és mikortól?
- Ki vállalt előregondoló, irányító szerepet? Hogyan viszonyultak ehhez a többiek?
- Továbbfejlesztették-e az instrukciókat, vagy éppen csak saját helyzetüket nézték?

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, matematikai kompetencia és alapvető kompetenciák a műszaki és természettudományok terén, a tanulás kompetenciája, szociális és állampolgári kompetenciák, kezdeményezőkészség és vállalkozói kompetencia, kulturális (esztétikai-művészeti) tudatosság és kifejezőkészség.

Megoldás időre

A gyakorlat leírásának hosszúsága ne ijesszen el senkit. Csupán azért ilyen terjedelmes a leírás, mert a szabályok ismerete és ismertetése, betartása és betartatása lételem a gyakorlatnak. Alapos felkészülést igényel. A gyakorlat időszükséglete – ellentétben a leírás hosszával – alig több 15–20 percnél.

Cél:	az önismeret, önértékelés, a mások iránti érdeklődés, a másokkal való kooperáció, az elfogadás, tolerancia fejlesztése
Korosztály:	14 évtől
Ajánlott csoportlétszám:	12–20 fő
Szükséges eszközök:	egy vagy – csoportlétszámtól függően esetleg – két, ping-pong labdánál kicsit nagyobb, rugalmas labda, stopperóra
Ideális helyszín:	terem, de lehet szabadtér is, hagyományos csoporttér elegendő
Szükséges idő: minimum	15–20 perc

A gyakorlat menete:

1. A feladat ismertetése
2. A csoporttagok körben ülnek. Húsz fő körüli létszámnál érdemes két csoportot alkotni. Kiválasztunk, felkérünk két-három megfigyelőt, akik a körön kívül helyezkednek el.
3. Mielőtt bármi történne, ismertetjük a gyakorlat menetét és a szabályokat.
4. A labdát oda fogjuk adni valakinek, és megkérjük, hogy dobja, adja tovább valaki másnak, aki a körben ül. Aki kapta, szintén továbbadja.

Segíthetjük a továbbítást instrukcióval. Pl.: Add tovább a labdát valakinek, akinek a csoportmunkában való megnyilvánulása nagyon tetszett / valakinek, akit itt ismertél meg / valakinek, akivel szívesen dolgoznál együtt... Ha instrukciót adunk, az csak pozitív töltésű legyen! Ennek az utolsó sza-

kaszban bizalmi jelentősége lehet. Hívjuk fel a figyelmet, hogy ez egy „figyelős” játék.

5. Szabályok (az első körben négy szabály van):
 - A labdát tovább kell adni, dobni, ennek a módját az egyén dönti el.
 - Egy ember egyszer kaphatja meg, tehát, akinél már volt, annál még egyszer nem lehet, így vissza sem adható.
 - Mindenki jegyezze meg, kinek adta tovább a labdát. Az sem baj, ha tudja, kitől kapta, de ez nem annyira fontos.
 - Amikor véget ér a kör, az utolsó visszaadja a labdát annak, aki indított.
6. A megfigyelőknek (csak nekik) elmondjuk a szempontokat:
 - szabályok betartása
 - sorrend megjegyzése, betartása
7. Az indító egy jelzésre továbbadja a labdát. Aki kapta, továbbítja, egészen addig, míg mindenkire sor nem kerül. Ha menetközben szabályszegés (pl. visszaadás) történt, akkor a kört újrakezdjük vagy az előzőtől folytatjuk. A kör végén megkérdézzük a résztvevőktől, hogy ugye tudják, kinek adták, kitől kapták a labdát.
8. Elővesszük a stopperórát. Elmondjuk, hogy megismétljük a kört, de most már mérjük az időt.
9. A megfigyelők az előbb említett szempontokat tartják szem előtt.
10. Szabályok (a második körben négy szabály van):
 - A résztvevők a térbeli helyzetükből nem mozdulhatnak el, ugyanott kell ülniük, ahol eddig ültek, a kört sem szűkíthetik.
 - Az előző sorrendet kell tartaniuk, tehát a labdát ugyanannak kell továbbadniuk.
 - Ha a labda leesik, nem kezdjük előlről a kört, az az időt rontja.
 - Az indító jelez, amikor a stopperórát indíthatjuk, és a leállást is ő jelzi.
11. A stopperóra jelenléte, az időre való teljesítés mint feladat természetes módon indítja el a teljesítés kényszerét. Ha itt ellenállás jelenik meg egy-egy résztvevőtől, ne vegyünk róla tudomást, hangsúlyozzuk a feladat végrehajtásának fontosságát.

12. Amikor végigért a kör, megmondjuk, hogy mennyi idő (perc, másodperc) alatt teljesítette a csoport a feladatot. Gratulálunk, és elmondjuk, hogy szerintünk a csoport ehhez a teljesítményhez képest milyen időre tudná megoldani a feladatot.

Amíg nem éltük meg, nem hisszük el, hogy bármilyen csoport (persze, nem az első találkozás első pillanatában!) a második körben nyújtott időteljesítményét képes minimum tizedére, sőt még alább szorítani. Egy 14 fős csoport nem egészen két perces teljesítményét 4-6 másodperc alattira felülmúlja. Felnőttek csoportjának ezt nem célszerű elsőre elmondani, mert bennük a számok, adatok inkább erősítik, mintsem oldják a lehetetlenség érzetét.

13. Ha ellenállás, hitetlenkedés jelenik meg a csoportban, mondjuk el, hogy más csoportok is így vélekedtek, de nekik is sikerült.
14. A megfigyelőknek (ismét csak nekik) elmondjuk a szempontokat:
- szabályok betartása
 - sorrend megjegyzése, betartása
 - kommunikáció a feladat megoldása közben
 - szerepek alakulása, felvállalása, együttműködéses alkalmazkodás
15. Szabályok (a harmadik körben három szabály van):
- Az indító indít, és a kör végét is ő jelzi.
 - Az eredeti sorrendet kell tartani, tehát a labdát ugyanannak kell továbbadni.
 - Ezen kívül úgy oldják meg a feladatot, ahogy akarják.
16. A csoport többször próbálkozhat. Katartikusabb, ha csak a harmadik-negyedik próbálkozásra sikerül a korábbi időt az elvártra csökkenteni. Ha mégis elsőre sikerülne, akkor viszont a kishitűséggel tudunk többet foglalkozni a megbeszélésben.
17. A megoldások alakításához buzdítsunk, a sikernél gratuláljunk, engedjük a csoportot örülni.
18. A gyakorlat feldolgozása

Változat:

Erről a gyakorlatról (rövidsége és „pörgőssége” okán is) érdemes videofelvételt készíteni, és azt a feldolgozás során visszajátszani.

A gyakorlatvezető szerepe:

- érthető, világos instrukciók (ez ennél a gyakorlatnál különösen fontos!), kedvcsinálás
- figyelem a csoportra, a szerepekre, a játék dinamikájára, ha szükséges folyamatos buzdítás
- a feldolgozás irányítása, visszajelzés a csoportnak

A közös feldolgozást segítő kérdések / szempontok:

Először a megfigyelők mondják el tapasztalataikat a kapott szempontok alapján.

- Miért nem hitték el a csoporttagok, hogy lehetséges a megoldás?
- Hogyan érték el a megoldást?
- Milyen szerepek alakultak a csoportban, hogyan alkalmazkodtak egymáshoz a csoporttagok?
- Volt-e tagadó, elutasító kommunikáció? (Jellemzően megfigyelhető, hogy a megoldásra felmerülő ötleteket nem tagadják, taszítják, bélyegzik meg, hanem továbbfejlesztik. Vagyis, ha valakinek van egy ötlete, nem az hangzik el, hogy ez hülyeség, hanem az, hogy jó és még ezt is...)
- Milyen élmény volt átugrani a lehetetlennek tűnőt?

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

A gyakorlatot 10 főnél kisebb csoportban ne alkalmazzuk.

A szabályok adják a gyakorlat kulcsát. A gyakorlatvezetőnek a szabályokat betéve kell tudni, és szó szerint vissza kell tudni mondani, mert csak így lesz hiteles a visszautasítás, ha megjelenik a csoportban az ellenállás: „Ezt nem mondtad, ez nem így volt...”.

Ha videofelvétel készül, számítani kell arra, hogy nehezen látható be a csoport egésze.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, digitális kompetencia, a tanulás kompetenciája, szociális és állampolgári kompetenciák, kezdeményezőkészség és vállalkozói kompetencia, kulturális (esztétikai-művészeti) tudatosság és kifejezőkészség.

Elfogadást fejlesztő gyakorlatok

A következő gyakorlatok némelyike akár bemelegítő gyakorlatként is alkalmazható, de ha a célunk az interkulturális tanuláshoz kötött, s e gyakorlatokat az elfogadáshoz szükséges érzékenyítésre alkalmazzuk, figyelniük kell a folyamatfelépítésre, arra, hogy ez esetben e gyakorlatokat meg kell előzzék az önismertető, általános szociális kompetenciákat fejlesztő gyakorlatok.

Lufi

Cél:	az önismeret, az értékválasztás, a mások iránti érdeklődés, a másokkal való kooperáció, az elfogadás, tolerancia fejlesztése
Korosztály:	12 évtől
Ajánlott csoportlétszám:	12–20 fő
Szükséges eszközök:	személyenként 2 db léggömb (+ néhány tartalék) és szintén személyenként 2 db (kb. 50 cm hosszú) madzag, valamint filctollak, post-itek, tollak, ceruzák és fehér fal vagy tábla
Ideális helyszín:	a csoportlétszámnak megfelelő, körben ülésre és a csoport mozgására alkalmas terem (a közepén elegendő hellyel)
Szükséges idő:	minimum 20–25 perc

A gyakorlat menete:

1. A feladat ismertetése
2. A résztvevők rövid ideig (1-2 perc) gondolkodnak, hogy milyen társadalomban szeretnének élni, megfogalmazzák e társadalom egy-két fontos jellemzőjét.

3. Ezeket leírják egy öntapadós papírra (post-it), majd egyenként kimennek a táblához vagy falhoz, és felragasztják azokat.
4. A résztvevők kapnak két-két léggömböt, amit felfújnak. Az egyikre felírják a már kiragasztott fogalmakat.
5. Rövid ideig (1-2 perc) gondolkodnak, hogy mi az a két dolog, „rablánc”, ami szerintük megakadályozza az ideális társadalom kialakítását. Ezeket felírják a másik lufira.
6. Egyenként elmondják a csoportnak azt a két szót, amit az akadályozó léggömbre írtak.
7. Mindenki ráköti az egyik léggömbjét az egyik, a másikat a másik bokájára. Úgy tudják leverni a „rabláncokat”, hogy ráugranak az akadályozó lufira és kipukkasztják azt. Kézzel nem szabad kiszúrni. Közben vigyázniuk kell a másikkal, melyen a vágyaik szerepelnek. Az ugrálást a gyakorlatvezető indítására kezdik.
8. A gyakorlat feldolgozása

Változatok:

A „Milyen társadalomban szeretnék élni?” kérdés helyett választhatjuk: a „Milyen iskolában?” „Milyen településen?” „Milyen közösségben?” kérdéseket és más, a csoport összetétele, helyzete, célja szerint adekvát kérdést.

A gyakorlatvezető szerepe:

- érthető, világos instrukciók, kedvcsinálás
- figyelem a csoportra, a folyamatra, ösztönzés a tömör, lényegre mutató fogalmazásra
- a feldolgozás irányítása, visszajelzés a csoportnak

A közös feldolgozást segítő kérdések / szempontok:

- Hogy tetszett a gyakorlat?
- Milyen érzések jelentek meg a résztvevőkben a gyakorlat közben?
- Mik teszik annyira nehézé az akadályozó „láncokat”? Honnan erednek?

- Vannak-e olyan emberek, akik több láncot is hordanak, kik ők?
- Segíthetünk-e nekik megszabadulni a láncoktól?
- Segítették-e ők maguk egymásnak?

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

A folytatásról szóló ötletek a csoportbeszélgetés során fognak megszületni. Lehetséges, hogy a csoport tervez valamilyen jellegzetes tevékenységet, amelyben együtt akarnak dolgozni a „láncok leverésén”.

Ugyancsak a gyakorlat folytatása lehet, hogy megtervezik a számukra ideális társdalom valamely alkotóelemének megvalósítását.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, a tanulás kompetenciája, szociális és állampolgári kompetenciák, kezdeményezőkészség és vállalkozói kompetencia, kulturális (esztétikai-művészeti) tudatosság és kifejező-készség.

Kedves Barátom!

Cél:	az önismeret, az értékválasztás, a mások iránti érdeklődés, a másokkal való kooperáció, az elfogadás, tolerancia fejlesztése
Korosztály:	14 évtől
Ajánlott csoportlétszám:	12–20 fő
Szükséges eszközök:	papír és tollak, fénymásoló
Ideális helyszín:	a csoportlétszámnak megfelelő, körben ülésre alkalmas terem
Szükséges idő:	Ezt a gyakorlatot egy vagy két napon át kell végezni, egy tágabb programba beillesztve.

A gyakorlat menete:

1. A feladat ismertetése
2. A csoport létszámától függően két-három-négy vagy akár az összes résztvevő egy-egy témáról (pl.: kisebbséghez tartozás, rasszizmus, Európa, igazságtalanság, szegénység stb.) ír egy-egy személyes hangú levelet egy másik csoport-tagnak. A levelek válaszra való felkéréssel záródnak (pl.: „Mit gondolsz erről?”, „Tudnál nekem ebben segíteni?”, „Mi a véleményed?” stb.).
3. A gyakorlat következő szakasza előtt néhány órát kell hagynunk, vagyis minimum annyi időt, hogy az írók felkészülhessenek, és meg tudják írni a levelet. Ha rendelkezésre áll számítógép, azon is írhatják a leveleket. Az írók a program szerinti következő foglalkozás elején felolvassák a leveleket.
4. A címzettek a megadott időtartamban megírják válaszukat. Itt is ügyelni kell arra, hogy legyen kellő idő a feladat lelkiismeretes elvégzésére.
5. A program szerinti következő foglalkozás végén vagy egy külön erre a célra összehívott csoportülésen a címzettek felolvassák válaszukat.
6. A gyakorlat feldolgozása

A gyakorlatvezető szerepe:

- érthető, világos instrukciók, kedvcsinálás
- tiszteletben tartva, hogy a levélírók megválaszthatják címzettjeiket, figyelem arra, hogy senki ne maradjon ki, vagy többen is legyenek, akik sem kezdeményező írói, sem válaszadói szerepbe nem kerülnek
- figyelem az időre, a teljesítésre
- a feldolgozás irányítása, visszajelzés a csoportnak

A közös feldolgozást segítő kérdések / szempontok:

- Mit tanultak a levélírók? Mit tanult a csoport?
- A levelekben felvetett témák megbeszélése

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

A levelek témáját kapcsolni lehet a csoportmunka (tágabb program) általános témájához, egy hosszabb folyamatban (tábor vagy rendszeres csoportfoglalkozás) az egyes témák feldolgozásakor építeni lehet a kapcsolódó levelekre.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, digitális kompetencia, a tanulás kompetenciája, szociális és állampolgári kompetenciák, kezdeményezőkéesség és vállalkozói kompetencia, kulturális (esztétikai-művészeti) tudatosság és kifejezőkéesség.

Nemzetközi ifjúsági tábor

Cél:	az önismeret, az értékválasztás, a mások iránti érdeklődés, a másokkal való kooperáció, az elfogadás, tolerancia fejlesztése
Korosztály:	14 évtől
Ajánlott csoportlétszám:	12–20 fő
Szükséges eszközök:	papír és tollak, a táborozók listája
Ideális helyszín:	a csoportlétszámnak megfelelő, körben ülésre alkalmas terem
Szükséges idő:	létszámtól, ráhangoltságtól függően minimum 1,5–2 óra

A gyakorlat menete:

1. A feladat ismertetése
2. A csoporttagok elképzelik, hogy a világ minden tájáról éppen egy nemzetközi ifjúsági táborba érkeznek meg. Senki nem ismer senkit. A táborszervezők úgy döntöttek, hogy a résztvevők határozhatják meg, ki kivel kerül majd egy sátorba. A tábor két hetes, tehát a döntés két hétre szól.
3. A sátrak négyfősek, így a csoporttagok feladata az, hogy válasszanak másik három táborozót, akikkel szívesen lagnának egy sátorban. A nemek különbözősége (ki fiú, ki lány) nem ismert, ezért most nem számít.
4. Rajzoljuk fel egy nagy darab papírra vagy táblára a sátor belső elrendezését, az ágyak helyét, és kérjük meg a csoporttagokat, hogy az adott helyen jelöljék választott sátortársaikat és magukat.
5. A táborozók listája
 1. egy fiatal, akinek eltört a lába, ezért most mankóval jár
 2. egy cigány fiatal ugyanabból az országból, ahonnan te jöttél, és akinek a fülében arany fülbevaló van
 3. egy japán fiatal, akin *Kung-Fu* feliratú póló van
 4. egy kövér amerikai fiatal

5. egy félénk, visszahúzódó fiatal egy általa nem ismert ázsiai országból, akinek ruházata jómódra utal
 6. egy afrikai, menekült státuszú fiatal
 7. egy nagyon intelligens vak fiatal, akinek van egy vakvezető kutyája is
 8. egy fiatal, nem tudni honnan, aki vastag lencsés szemüveget hord, és pattanásos az arca
 9. egy fiatal valamelyik posztiszocialista országból, akinek ruházata népviseleti jelleget mutat
 10. egy angol fiatal iskolai egyenruhában
 11. egy kínai bevándorló fiatal ugyanabból az országból, ahonnan te jöttél
 12. egy fiatal, akinek ugyanolyan dzsekije és sportcipője van, mint neked
 13. egy fiatal, aki még egy szót sem szólt, és egyfolytában az MP3 lejátszójáról hallgat valamit
 14. egy barátságos, de láthatóan értelmi sérült fiatal
 15. egy fiatal, akinek ruházatán, csomagján látszik, hogy szegénységben él
 16. egy kidolgozott testű fiatal fekete ruhában, bakancsban
6. A gyakorlat feldolgozása, a történetek, élmények megbeszélése

A gyakorlatvezető szerepe:

- érthető, világos instrukciók, kedvcsinálás
- figyelem a folyamatra, a csoport dinamikájára, az érzékenységre, érintettségre
- a feldolgozás irányítása, visszajelzés a csoportnak

A közös feldolgozást segítő kérdések / szempontok:

- Milyen szempontok, motivációk alapján választották ki a résztvevők a sátor-társaikat?
- A fekhely szerinti közelségnek, távolságnak mi az oka?
- A nem választottak között voltak-e olyanok, akikről azonnal tudták, hogy nemleges a választás, miért?
- A nem választottak közül kikkel találkoznának szívesen a tábor programjaiban?

- **A csoport a maga összetételének, aktuális helyzetének megfelelően további fontos szempontokat fog behozni a megbeszéléshez** (pl. *hogyan van-e közöttük vagy baráti, családi körükben bármely szempontból érintett, megélt-e már hasonló emlékeket idéző szituációt...*).

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

- A tábor egyik programja egy hajókázás. A négyfős személyzeten kívül tizen-négyen utazhatnak a hajón, ebből kettő kísérő (szervező, tolmács), tehát tizenkettő részt vevő fiatal mehet hajózni. Ki legyen az a négy, aki a táborban, szervezett program nélkül marad? Miért? Hogyan döntenék el ezt a résztvevők?
- Alkossanak négyfős kiscsoportokat és határozzák meg a táborozók listájából, ki kinek a szerepét vállalja. Miért azt a szerepet, miért azt a négyest választották?

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

A csoportvezetőnek különösen figyelni kell a csoportban meglévő, megjelenő érintettségre, arra, hogy hogyan éli meg a gyakorlatot az érintett (minden csoportban lehet látásában korlátozott, pattanásos, kövér testalkatú...) és hogyan reagál erre a csoport.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, digitális kompetencia, a tanulás kompetenciája, szociális és állampolgári kompetenciák, kezdeményezőkészség és vállalkozói kompetencia, kulturális (esztétikai-művészeti) tudatosság és kifejezőkészség.

Ha, ha, ha

Cél:	az önismeret, az értékválasztás, a mások iránti érdeklődés, a másokkal való kooperáció, az elfogadás, tolerancia fejlesztése
Korosztály:	14 évtől
Ajánlott csoportlétszám:	minimum 10 fő
Szükséges eszközök:	–
Ideális helyszín:	a csoportlétszámnak megfelelő, tiszta tér
Szükséges idő:	?

A gyakorlat menete:

1. A feladat ismertetése
2. Kérjük meg az első személyt, hogy feküdjön hanyatt. A második személy az első személyre merőlegesen fekszik, de elég közel hozzá, a feje az első személy hasára kerül. A harmadik személy a másodikra merőlegesen fekszik le, és a fejét a második személy hasára teszi. A harmadik személy az elsővel párhuzamosan fekszik. A többi résztvevő is elhelyezkedik, követve ezt a halszálla alakzatot. Mindenki fölfelé néz, feje a társa hasán, míg az ő hasán is valamilyik társa feje pihen.
Nagylétszámú csoportnál előre figyelni kell arra, hogy legyen elegendő hely a kényelmes elhelyezkedésre.
3. Amikor a csoport így elhelyezkedett, elmondjuk a feladatot. A feladat az, hogy a csoporttagok egyenként, egymás után azt mondják: „HA!” De nem ilyen egyszerűen, hanem úgy, hogy az első (aki az utolsóként elhelyezkedő) azt mondja: „Ha!”, a következő azt, hogy: „Ha, Ha!”, a harmadik azt: „Ha, Ha, Ha!” és így tovább. Vagyis mindenki annyi „HA-t” mond, amennyi előtte elhangzott, plusz egyet.
4. A gyakorlathoz tartoznak szigorító szabályok is. A fő szabály, hogy mindezt nevetés nélkül szabad csak tenni. A csoportnak nevetés nélkül kell végigmondania a sort.

5. Ha valaki elneveti magát, előlről kell kezdeni. A csoport addig próbálkozik, míg sikerül megoldani a feladatot. (Vagy amíg meg nem szakadnak a nevetéstől.)
6. A gyakorlat feldolgozása

A gyakorlatvezető szerepe:

- érthető, világos instrukciók, kedvcsinálás
- figyelem a folyamatra, a csoport dinamikájára, a szabályok betartatása
- a feldolgozás irányítása, visszajelzés a csoportnak

A közös feldolgozást segítő kérdések / szempontok:

- Mi segített a sikeres feladatmegoldásban?
- Éreztek-e a résztvevők zavart, frusztrációt (a testi érintkezés, a testhelyzet, a feladat nehézsége miatt)?
- A csoport a maga összetételének, aktuális helyzetének megfelelően további fontos szempontokat fog behozni a megbeszéléshez.

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

A feladat végezhető nagylétszámú csoporttal is, de végrehajtásához legalább tíz fő szükséges. Nem alkalmazható nedves vagy pizkos talajon, mert mindenkinek le kell feküdnie. Nem javasolt először találkozó csoportnak, még az első nap végére sem. A legfontosabb azonban, hogy a testi közelség ilyen mértékű beépítése gyakorlatokba tréneri, képzői professzionalizmust igényel. Ez nem csak azt jelenti, hogy tudnunk kell, mikor milyen gyakorlatnak van helye az adott csoportban. A testi érintettség által esetleg felszínre kerülő érzelmek, érzékeny viszonyulások megjelenését (és ezek olykor drasztikus megnyilvánulásait) is tudni kell kezelni. Mindemellett fontos tudni, hogy ez a gyakorlat nagy segítséget ad azon csoportoknak, amelyek egyes tagjai „felszínesen, felületesen” vesznek részt, vagy amelyek a csoportban fel-felbukkanó „hülyéskedés” gondjával, esetleg a kiskamaszok körében gyakori fiú/lány identitás problémákkal küszködnek.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, a tanulás kompetenciája, szociális és állampolgári kompetenciák, kulturális (esztétikai-művészeti) tudatosság és kifejezőképesség.

Értékarverés

A gyakorlat végezhető nagy létszámú csoporttal is, de végrehajtásához legalább 10-12 fő szükséges. Fontos, hogy a csoportvezető a csoportlétszám szerint minimum másfélszer annyi értéktáblát készítsen elő, mint ahány résztvevő van. A rendelkezésre álló idő is emelheti az árverésre bocsátandó értéktáblák számát.

Cél:	az önismeret, az értékválasztás, a mások iránti érdeklődés, a másokkal való kooperáció, az elfogadás, tolerancia fejlesztése
Korosztály:	14 évtől
Ajánlott csoportlétszám:	minimum 10–12 fő
Szükséges eszközök:	értékek felsorolása előre nyomtatva vagy megírva (Az alábbi értéksorból lehet válogatni, de a sor kiegészíthető - és ez kívánatos is - a csoport összetételének ismeretében. A/4-es méretű lapokat osszunk három részre és vágjunk papírcsíkokra. 10-12 fős csoportban minimum 25 értéket bocsássunk árverésre.)
Ideális helyszín:	a csoportlétszámnak megfelelő méretű és berendezésű tér (a hagyományos árverésektől eltérően itt a körben ülés a megfelelő)
Szükséges idő:	létszámtól, a kiválasztott értékek számától is függően minimum 1,5–2 óra

A gyakorlat menete:

1. A feladat ismertetése
2. Minden csoporttagnak 100 képzeletbeli pénzegysége van, amire licitálhat.
A licitálás szabályai:
 - Az egyes értékek elhangzása után 5 (ha nagy a csoport, vagy kevés az idő 10) egységenként halad a licit.

- Nem lehet nagyobb léptékben ugrani, tehát nem lehet egyből száz egységért „elvinni” egy-egy értéket.
 - Nincs hitel, nincs egymásnak átadás, mindenki csupán 100 egységgel rendelkezik.
3. Az árverés indítása előtt a csoportvezető a majdani sorrendben felolvasza az árverésre bocsátandó értékeket.

Lehetséges értékek:

1.	Önbizalom	2.	Rend	3.	Kretivitás
4.	Hatalom	5.	Szépség	6.	Életöröm
7.	Bölcsesség	8.	Tisztelet	9.	Biztonság
10.	Magabiztosság	11.	Tekintély	12.	Tudás
13.	Izgalom	14.	Furfang	15.	Egyenlőség
16.	Gazdagság	17.	Önbecsülés	18.	Tehetség
19.	Változatosság	20.	Szabadság	21.	Harmónia
22.	Felelősség	23.	Hagyomány	24.	Erő
25.	Szeretet	26.	Elfogadás	27.	Megértés
28.	Kíváncsiság	29.	Karrier	30.	Barátság
31.	Figyelem	32.	Önmegvalósítás	33.	Pénz
34.	Kétkedés	35.	Szórakozás	36.	Műveltség
37.	Egzisztencia	38.	Utódok	39.	Odafigyelés
40.	Érdekek érvényesítése	41.	Bizalom	42.	Elismertség
43.	Család	44.	Világlátás	45.	Természetesség
46.	Gondoskodás	47.	Segítés	48.	Empátia
49.	Önismeret	50.	Központban lenni	51.	Szánguldas
52.	Alkalmazkodás	53.	Valahova tartozás	54.	Megújulás
55.	Nyitottság	56.	Normák	57.	Hit
58.	Őszinteség	59.	Humor	60.	Rugalmasság

4. A csoportvezető mint kikiáltó működik, emelteti a tétet. A licitálók fel-emelik a kezüket és hangosan mondják a következő licitet. A csoportvezető

folyamatosan, pergően mondja az árverések megszokott rendjében, hogy először, ... másodszor, és végül, amikor érzékeli, hogy nincs további licit, ki mondja, hogy senki többet harmadszor, és a háromszori kihirdetés után akár formálisan is „leütheti az összeget”.

5. A legtöbbet licitáló kézbe kapja a papírlapot az adott értékkel. A követhetőség érdekében ráírják, hogy mennyiért kelt el.
6. Az árverésnek akkor van vége, amikor minden lap (érték) elfogyott. Természetesen maradhat olyan, amelyik nem kellett senkinek.
7. A gyakorlat feldolgozása, a történetek, élmények megbeszélése.
8. Fontos, hogy mindenki magával vihesse az általa megszerzett lapot, tehát az értéket.

A gyakorlatvezető szerepe:

- érthető, világos instrukciók, kedvcsinálás
- figyelem a folyamatra, a dinamikára, a szabályok betartatása
- a feldolgozás irányítása, visszajelzés a csoportnak

A közös feldolgozást segítő kérdések / szempontok:

- Kinél hány érték van? Van-e, akinél egy sem?
- Minden csoporttag adjon választ a következőkre:
 - Elégedettek-e a náluk lévő értékekkel, arányosnak tartják-e a ráfordítást?
 - Van-e olyan érték, amelyet akartak, de nem tudták megszerezni, s emiatt frusztráltak?
 - Mi motiválta az egyes értékekre való licitálást? (Pl. jellemzőnek, megkívánónak tartja valaki magában az adott értéket, tulajdonságot, és ezért akarja magánál tudni, vagy úgy gondolja, hiányzik belőle, s meg akarja szerezni.)
- Van-e olyan érték, amely nem szerepelt a kínálatban, és hiányzott?

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

Az értéklapokat a rajtuk szereplő szám (amennyiért elkelt) rangsorában kiterítjük a földre. Megbeszéljük, hogy ez a rangsor egyezik-e a valós értéksorrendjükkel. Lehetőséget adunk aréztvevőknek, hogy átstrukturálják az értékek rangsorát.

Ennek módját a csoport alapos ismeretében válasszuk meg! Hosszabb ideje csoportként működő, együttműködésben már gyakorlati tapasztalattal bíró csoport esetén akár magukra is hagyhatjuk őket, rájuk bízva, milyen módon oldják meg a feladatot. Legfeljebb időhatárt szabjunk, de ez esetben kimondható az is, hogy konszenzusos legyen a döntés. Időhiány miatt, vagy ha a csoport még nem rendelkezik az együttműködés, a közös döntés és az elfogadás szükséges készségeivel, szinteket alkossunk az elengedhetetlen, a nagyon fontos, a fontos és eléggé fontos megjelöléssel. A csoport feladata, hogy ezekbe illessze be az egyes értékeket.

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

A gyakorlat arra bizonyosság, hogy lehet mélyen, súlyosan dolgozni úgy humán viszonyokra utaló értékekkel, hogy a hangulatot a nevetés, akár harsány vidámság, lelkesedés, felfokozott izgalom jellemezze.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, matematikai kompetencia és alapvető kompetenciák a műszaki és természettudományok terén, a tanulás kompetenciája, szociális és állampolgári kompetenciák, kezdeményezőkészség és vállalkozói kompetencia, kulturális (esztétikai-művészeti) tudatosság és kifejezőkészség.

Irodalom

- A kisebbségekből álló társadalom konfliktusai.** Multikulturális oktatási program. Juhász Gyula Tanárképző Főiskola, Soros Alapítvány.
- Allport, G. W.:** Az előítélet. Gondolat, Budapest, 1977.
- Andor Mihály:** Az esélyek újratermelődése. Educatio, 1998. 3.
- Andor Mihály (szerk.):** Romák és oktatás. Iskolakultúra, Pécs, 2001.
- Andorka Rudolf:** Bevezetés a szociológiába. Osiris Kiadó, Budapest, 2003.
- Aronson, E.:** A társas lény. KJK-Kerszöv, Budapest, 2004.
- Állásfoglalás az oktatás európai dimenziójáról készült Zöld Könyvről** (1994). In: Zarándy Zoltán (szerk.): Európa az iskolában – az iskola Európában. OKI Kutatási Központ, Budapest, 2000.
- B. Nagy Éva – Kaposvári Anikó (szerk.):** Megtanulni együtt élni másokkal. Beszélgetések az iskolai esélyegyenlőtlenségek leküzdésének lehetséges útjairól. Tanári útmutató. EJBO Könyvek 4. Budapest, 2001.
- B. Nagy Éva és Kaposvári Anikó (szerk.):** Interkulturális Oktatás az Emberi Jogok tükrében. Nemzetközi konferencia: Budapest, 1998. december 3-4. EJBO Könyvek 3. Budapest, 2000.
- Bábosik István – Rácz Sándor (szerk.):** Romapedagógia. ELTE Neveléstudományi Tanszék, Budapest, 1999.
- Boreczky Ágnes:** Multikulturális pedagógia – új pedagógia? Új Pedagógiai Szemle, 1999/4. ápr.
- Brander, OLD. és mtsai:** Kompas. Kézikönyv a fiatalok emberi jogi képzéséhez. Mobilitás GYISM, 2004.
- Buda Béla:** A személyiségfejlődés és a nevelés szociálpszichológiája. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1986.
- Caglar, Ayse C.:** Törökök Berlinben: társadalmi kirekesztés és mobilitási stratégiák. Replika Társadalomtudományi folyóirat. 38. 1999. december
- Choli Daróczi József:** Szocializációs sajátosságok és a beilleszkedés nehézségei. In: Gyerekcigány. (szerk. Farkas Endre), Inter-es, Budapest, 1994.

- Czachesz Erzsébet, Lesznyák Márta, Molnár Edit Katalin:** Lányok és nők a kötelező olvasmányokban, tankönyvekben. Educatio, 1996. 3. szám,
- Cs. Czachesz Erzsébet:** Multikulturális nevelés. Szöveggyűjtemény tanító- és tanárszakos hallgatók számára. Mozaik Oktatási Stúdió, Szeged, 1998.
- Csepeli György – Örkény Antal – Székelyi Mária (szerk.):** Kisebbségsszociológia. Minoritás könyvek, Kisebbségsszociológiai Tanszék, Budapest, 1997.
- Csiki Emese:** Tolerancia határok nélkül. Képzők szemináriuma az emberi jogok és tolerancia oktatásáról. Csíkszereda, 2001.
- Delors, J.:** Oktatás rejtett kincs. A Jacques Delors vezette Nemzetközi Bizottság jelentése az UNESCO-nak az oktatás XXI. századra vonatkozó kérdéseiről. Osiris, Budapest, 1997.
- Fábián Zoltán (1999):** Tekintélyelvűség és előítéletek. Új Mandátum, Budapest, 1999
- Farkas Péter (2002):** A roma tanulók iskolai sikerességének és a roma kisebbség helyzetének javítását szolgáló eszközök és a Nemzeti Fejlesztési Terv. Új Pedagógiai Szemle 2002. nov.
- Fejéről a talpára. Ismeretek a cigányságról, a cigányságrért.** (Szerk: Deszpót Gabriella, Diósi Ágnes) Fővárosi TEGYESZ – ÖNKONET Budapest, 2004.
- Forray R. Katalin – Hegedűs T. András:** Cigányok, iskola, iskolapolitika. Új Mandátum, Budapest, 2003
- Glatz Ferenc (szerk.):** A cigányok Magyarországon. MTA, Budapest, 1999.
- Giddens, A.:** Szociológia. Osiris Kiadó, Budapest, 2003.
- Goffman, E.:** Stigma és szociális identitás. In: Erős F. (szerk.): Megismerés, előítélet, identitás. Szociálpszichológiai szöveggyűjtemény. Új Mandátum, Budapest, 1998.
- Halász Gábor:** Demokráciára és aktív állampolgárságra nevelés a 21. században. Új Pedagógiai Szemle, 2005. 7-8.
- Hall, E.T.:** Rejtett dimenziók. Gondolat, Budapest, 1980.
- Jelloun, Tahar Ben:** A rasszizmus, ahogy a lányomnak elmagyaráztam. Ulpiusház, Budapest, 2003.

- Kagan, Spencer:** Kooperatív tanulás. Ökonet Kft., Budapest, 2001
- Kalla Éva – Soproni Ágnes:** „Írják le a sóhajtasomat!” Milyen lehet cigánynak lenni? (Interjúk) Magvető Kiadó: Budapest, 1997.
- Kapitány Ágnes, Kapitány Gábor:** Kultúrák találkozása, kultúraváltás. Letöltés: www.menedek.hu/html/-4b352ac562.htm [2005. 05. 08.]
- Katona Nóra – Oakland Thomas:** Tanulási stílus – egy integratív megközelítés. Alkalmazott pszichológia, 1999, I.évf.1.sz.
- Kisebbségek.** Educatio, 1993-Nyár
- Kovács Sándor:** Interkulturális oktatás-nevelés. In: Báthory Zoltán – Falus Iván (főszerk.) Pedagógiai Lexikon. II. kötet, Keraban Könyvkiadó, Budapest, 1997.
- Kőpatakiné Mészáros Mária:** Közben felnő egy elfogadó nemzedék. Új Pedagógiai Szemle LIV évfolyam, 2004. február.
- Ladányi János – Szelényi Iván:** A kirekesztettség változó formái. Napvilág Kiadó, Budapest, 2004.
- Lázár Péter:** Multikulturális oktatás Kaliforniában. Új Pedagógiai Szemle, 2001. ápr.
- Liegeois, J-OLD.:** Romák, cigányok, utazók. Budapest, Európa Tanács Információs és Dokumentációs Központ: Budapest, 1998
- Mayer József:** A „második esély” iskolái és az esélyteremtés. In: Mayer József (szerk.): A második esély iskolái. Országos Közoktatási Intézet, 2005.
- Mead, M.:** Férfi és nő. Osiris Kiadó, Budapest, 2003.
- Mihály Ildikó (2001):** A multikulturális nevelés- a világban. Új Pedagógiai Szemle, 2001.ápr.
- Mihály Ildikó (2004):** Kendő, kereszt, kipa- avagy vallási jelképek az iskolában. Új Pedagógiai Szemle, 2004. febr.
- Mihály Ottó:** Bevezetés a nevelésfilozófiába. Okker Kiadó, Budapest, 1998.
- Mohai Péter:** Közösségformáló játékok tizenéveseknek. Flaccus Kiadó. Budapest, 2004.
- Multikultúra.** Középiskolai munkafüzet. 1. Másképp Alapítvány. Budapest, 1996.

- Multikultúra.** Tanári kézikönyv. 1. Másképp Alapítvány. Budapest, 1996.
- Multikulturalizmus.** (szerk.: Feischmidt Margit), Osiris-Láthatatlan Kollégium. Budapest, 1997.
- Murányi István:** Identitás, nemzeti identitás. In Ifjúsági korszakváltás. (szerk.: Gábor Kálmán–Jancsák Csaba), Belvedere, Szeged, 2004.
- Nyíri Pál:** Új ázsiai migráció Kelet-Európába. A magyarországi kínaiak. Letöltés: www.mtaki.hu/docs/ter_es_terep_02/t_es_t_02_nyiri_pal_uj_asziai_migracio.pdf [2006. 01. 13]
- Pataki Ferenc:** Előítélet, idegengyűlölet, tolerancia szociálpszichológiai szempontból. in Kisebbségsszociológia. (szerk: Csepeli György-Örkény Antal-Székelyi Mária), Minoritás könyvek, Kisebbségsszociológiai Tanszék, Budapest, 1997.
- Polónyi István, Tímár János:** Tudásgyár vagy papírgyár. Új Mandátum, Budapest, 2001.
- Ranschburg Jenő:** Szeretet, erkölcs, autonómia. Integra-Projekt Kft, Budapest, 1993.
- Romano Rác Sándor:** Néma gyerekek is értse a szavát In: Gyerekcigány. (szerk:Farkas Endre), Inter-es, Budapest, 1994.
- Rudas János:** Delfi örökösei Gondolat, Budapest, 1990.
- Schlett István:** Kisebbségnézőben. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1992.
- Schüttler Tamás:** „Ezeket az embereket fel szabad engedni egy vonatra, ahol tiszta, normális emberek ülnek?” – Osztályfőnöki óra a romákkal való együttélésekről és az előítéletekről. Új Pedagógiai Szemle LIV. Évfolyam, 2004. szeptember.
- Smith, E.R.; Mackie, D.M.:** Társas identitás. in: Szociálpszichológiai. Osiris, 2001.
- Solymosi Katalin:** Fejlődés és szocializáció. In: N. Kollár Katalin, Szabó Éva (szerk.): Pszichológia pedagógusoknak. Osiris Kiadó, Budapest. 2004.
- Szabó Ildikó – Örkény Antal:** Tizenévesek állampolgári kultúrája. Minoritás Könyvek 5. Budapest, 1998.

- Szándék és valóság: Quo vadis?** – Pódiumbeszélgetés „A felelősség, együttműködés – befogadó társadalom” című konferencián (Mayer József) Új Pedagógiai Szemle LIV. Évfolyam, 2004. február.
- Szekszárdi Júlia:** Utak és módok. Pedagógiai kézikönyv konfliktuskezelésről. PHARE Iskolafejlesztési Alapítvány, Budapest, 1995.
- Szuhay Péter:** A magyarországi cigányság kultúrája: etnikus kultúra vagy a szegénység kultúrája. Panoráma, Budapest, 1999
- Találkozások.** Óraleírások, oktatócsomagok és projektek gyűjteménye különböző népek kultúráiról. Interkulturális nevelés IV. Pax Christi, Szeged, 1997.
- Torgyik Judit:** Multikulturális társadalom, multikulturális nevelés. Új Pedagógiai Szemle LIV. évfolyam, 2004. április-május
- Torgyik Judit:** Fejezetek a multikulturális nevelésből. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2005.
- Tusa Cecília:** A multikulturális nevelés létjogosultsága és szükségessége az Európai Unióban. Új Pedagógiai Szemle, 2004. november
- Útmutató az interkulturális pedagógiai program iskolai bevezetéséhez és alkalmazásához.** Oktatási Minisztérium, Budapest, 2005.
- Vastagh Zoltán:** Az iskolai oktatás hatékonyságát növelő kooperatív, kiscsoportos oktatás, Iskolakultúra, 2000/2
- Vekerdy Tamás:** Gyermekközpontú-e az iskola? Új Pedagógiai Szemle LIV. évfolyam, 2004. április-május
- Walker, J.:** Feszültségoldás az iskolában. Játékok és gyakorlatok. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1995.
- Zarándy Zoltán:** Az európai identitás pedagógiai összetevői – egy brit felmérés tanulságai az Ifjúság és Európa projekt keretében. Új Pedagógiai Szemle LIV. évfolyam, 2004. április-május
- Zinnecker, J.:** Gyermekkor, ifjúság és szociokulturális változások a Német Szövetségi Köztársaságban. In: Gábor Kálmán: Civilizációs korszakváltás és ifjúság. A kelet-és nyugat-európai ifjúság kulturális mintái. Miniszterelnöki Hivatal IKT, Szeged, 1993.

Ajánlott filmek:

Trainspotting, skót filmdráma, 90 perc, 1996. A kultikus történet Mark Renton-ról szól és az ő „barátairól”, akik lázongók, tévelygők, tolvajok és narkósok...sehogy sem tudnak beilleszkedni az őket körülvevő társadalomba. Az igazat megvallva, nem is igyekeznek túlságosan. Megvetik, sőt elvetik minden formáját a beilleszkedésnek. Ez a parttalan sodródás saját önpusztításuk gyökere. Az egyedüli menekülési lehetőségük a kábítószer, amelyről úgy érzik, védőpajzsot tart fölélük. Nem veszik, nem is akarják észrevenni, hogy visszavonhatatlanul az önpusztítás ösvényére léptek. A sors még egy utolsó lehetőséget biztosít Mark-nak, hogy visszaforduljon a lejtőn. Csak az a kérdés, hogy ő akarja-e kihasználni ezt az esélyt, érzi-e a lehetőséget? Igényli-e a változást? Látja-e értelmét...újra megválasztani a saját életét?

Amerikai história X, amerikai filmdráma, 117 perc, 1998. „Az én Mein Kampfom” – ezzel a dolgozattal sokkolja tanárait Danny Vinyard, aki egyébként kiváló tanuló. Talán ez az iromány adta a végső lökést, hogy bálványozott bátyja, Derek, aki apjuk meggyilkolása óta csak a gyűlölet filozófiája és gyakorlata szerint él, egy hihetetlenül kegyetlen faji gyilkosságot kövessen el, amely „példaértékű” lesz a neonácik, skinhead bandák és a hatóságok előtt is. A rácsok mögött Derek fokoztosan ráébred az erőszak kétarcúságára. Felismeri az örök igazságot: a gyűlölet mindig visszaszáll arra, akitől ered. Három év múlva a bajba jutott fiú visszatérésére vár környezete: a skinheadek hős vezérüket, anyja családfőnek számító gyermekét, Danny szeretett testvérét akarja visszakapni. Még magán hordva a „börtönszagot”, Dereknek nem sok ideje marad, hogy élvezze a szabadságot, múltjától szégyenkezve és iszonyodva versenyt fut az idővel, hogy megmentse öccsét és az egyre inkább az erőszak kietlen világába sodródó családját...

A bullám, német filmdráma, 101 perc, 2008. Egy átlagos gimnázium, egy átlagos osztály, itt a közelben, napjainkban. Egy projekthét keretében

az osztálynak az autokrácia témáját kell feldolgoznia. Tanáruk, Rainer Wenger (Jürgen Vogel) úgy dönt, hogy valami teljességgel szokatlan, az átlagostól eltérő dolgot csinál a projektből. Tanári megbízatását önhatalmulág átalakítja, és különös kísérletbe kezd az osztállyal: azt akarja, hogy saját bőrükön tapasztalják meg az autokráciát – csak néhány napig. De ez a hét nagyon hosszú lesz mindazoknak, akik részt vesznek a kísérletben. És mindenki részt vesz. A diákok szokatlanul motiváltak. Azonban ami első pillantásra új kezdetnek, újfajta szolidaritásnak és egyenlőségnek tűnik, szédületes gyorsasággal riasztó jelenségeket hoz felszínre. Wenger manipulációja lendületet kap, és őt magát is elsodorja. A csoport nyomást gyakorol a kívülállókra, egyes csoporttagok erőszakossá válnak, és van, akinek teljesen átalakul a személyisége. A kritikus hangokat elfojtják, az önként vállalt konformizmus diadalmaskodik. A Hullám – így nevezi magát a mozgalom – tagjai szeretnék átvenni az uralmat az iskola, sőt az egész város felett. Egyszóval: Wenger kísérlete „kiválóan” sikerül. És a tanár túlságosan későn parancsol megállj!-t. Megvalósul a fordított pedagógiai rémálom: mindenki engedelmeskedik!

Philadelphia – Az érintetlen, amerikai filmdráma, 125 perc, 2003. Andrew Beckett, egy jólmenő nagyvállalat tehetséges ügyvédje, homoszexuális. Ezt sikerül egészen addig titokban tartania, amíg meg nem támadja a halálos kór, az AIDS. A látható jelek miatt a vállalat elbocsátja Beckett-et, persze koholt vádak alapján. Andrew nem nyugszik bele a döntésbe, felkéri Joe Miller ügyvédet, vállalja el az ügyet. Joe először elutasítja a felkérést előítéletei miatt, de azután ügyvéd énje kerekedik felül, s elvállalja az ügyet.

Esőember, amerikai filmdráma, 128 perc, 1988. Charlie Babbitt, a csupán pénz-költésben jeleskedő aranyifjú csalódottan veszi tudomásul, hogy édesapjától nem örökölt mást, mint néhány rózsabokrot, meg egy majd 40 éves kocsimatuzsálemet. Hamarosan még egy keserű meglepetés éri – kiderül, hogy van egy bátyja, aki a hagyaték mintegy hárommillió

dollárnyi részét kapja. Charlie egy intézetben talál rá Raymondra, s magával viszi őt annak reményében, hogy megszerezheti a bátyja számára értéktelen vagyont. Közös útjuk során Charlie sok újat tanul, s Raymond segítségével végül legyőzi saját korlátait, s átértékeli életét.

A kísérlés, német thriller, 114 perc, 2001. A film alapjául az 1971-es, hírhedt Stanford-i börtönkísérlés szolgál. A kutatólaborban egy valódi börtönt modelleznek, cellákkal, rácsokkal és megfigyelőkamerákkal felszerelve. Két héten keresztül 20 férfi játssza el a börtönőrök és a rabok szerepét, miközben a tudósok az agresszív viselkedést vizsgálják. A rabok el vannak zárva, és látszólag enyhe megkötések vonatkoznak rájuk, az őrk pedig azt az utasítást kapják, hogy fizikai erőszak nélkül próbáljanak meg rendet tartani. A résztvevők közül bárki bármikor kiléphet, de a szereplőknek fizetett díjat ebben az esetben nem veheti fel. Az első napokban a két csoport közötti hangulat inkább csak bizonytalan, de ahogy telik az idő, egyre több valódi konfliktus alakul ki, az őrk pedig egyre drasztikusabb korlátozásokat vezetnek be a fegyelem megtartása érdekében. Egyre inkább úgy tűnik, hogy a kísérlés túl jól sikerül.

Akinek a szeme kék, német-amerikai filmdráma, 1996. 90 perces dokumentumfilm egy szerepjátékról, mely átélhetővé teszi a rasszizmust. Egy csoportot a szemük színe alapján osztanak két részre. Jane Elliott vizsgálatában és az arról készült filmben (1970: A vihar szeme) részt vett diákok az „Akinek a szeme kék” c. filmben huszonhat év után ismét nyilatkoztak a történet hatásáról. Ennyi év múlva is teljes részletességgel, élénken emlékeztek annak a napnak az eseményeire, az akkor átélt negatív érzésekre. Nyilatkozataikban azonban igen hasznos gyakorlatnak ítélték a kísérlést, ahol megtanulták, mi az előítélet, s ezért ma is hálásak tanárnőjüknek. Úgy érezték, ez az élmény segített nekik abban, hogy a mindennapokban is szembeszálljanak az előítéletekkel.

Elméleti bevezető

Mennyire „menő” ma Magyarországon a fiataloknak egymás között azzal büszkélkedni, hogy szabadidejükben önkéntes munkát végeznek? Mit értünk napjainkban önkéntesség alatt? Vajon honnan és kitől kaphat valaki ihletet ahhoz, hogy önkéntesként próbálja ki magát? Elegendő motiváció-e egy magyar fiatalnak az, hogy mások számára hasznos munkát végez, vagy kell ennél valami több? Mennyire kapcsolódik össze az önkéntesség és a nemzetköziség fogalma? Azért elindul-e valaki külföldre, hogy önkéntes legyen, vagy azért lesz valaki önkéntes, hogy külföldre mehessen? Kinek állhat érdekében az, hogy a fiatalokat hazai/nemzetközi önkéntes munkára bírja?

A fejezet témája az önkéntesség, amiről már sokan, sokféle kutatást végeztek, tanulmányt készítettek, hangoztatták az önkéntesség előnyeit, vizsgálták az önkéntesek motivációját, törvényt hoztak, konferenciákat hívtak össze, hazai és európai szinten is különböző alapokat hoztak létre annak érdekében, hogy az önkéntesség ügyét előmozdítsák... de vajon hol tartunk most?

Több száz önkéntes elmondása alapján megállapítható, hogy a fent leírt motivációs háttér tipikus (de természetesen nem általánosítható). Tehát az önkéntes tevékenységre vállalkozás nem egyetlen okra / motivációra vezethető vissza, hanem egy annál sokkal összetettebb motivációs háttérre, valamint, hogy a másokon való segítség szándéka az önkéntes szolgálat megkezdése előtt nem feltétlenül a leghangsúlyosabb.

A már említett EVS program fontos eleme, hogy az önkéntes szolgálat nem kerül az önkéntes pénzébe, azaz a programban való részvétel az önkéntes számára ingyenes. A program biztosítja az önkéntes alapvető megélhetését: a szállását, az étkezését, a zsebpénzét, az utazási költségeit, a nyelvtanulását és a biztosítását. Ez a magyar önkéntesek többségének számára különösen vonzóvá teszi a programban való részvételt.

Ennél a pontnál érdemes egy pillanatra belegondolni abba, hogy amikor ma Magyarországon valaki meghallja az önkéntesség, szót, vajon tisztában van-e vele, hogy ez nem feltétlenül jelent ingyenmunkát. Számos álláskeresőnek szóló börzén, illetve fiataloknak szóló rendezvényen (fesztiválokon, nyitott napokon) az tapasztalható, hogy amint a fiatalok meghallják az önkéntes kifejezést,

jelentős hányaduk nem kérdez többet. Mivel rögtön az jut az eszükbe, hogy ingyen kellene dolgozniuk, még meghallgatni sem hajlandóak, hogy valójában az önkéntesség mit is takar.

Az elmúlt egy-két évben különösen hangsúlyos kérdéssé vált az önkéntesség után érdeklődők körében az, hogy „hol éri ez meg nekem?”. (Érdekes kutatást lehetne készíteni arról, hogy a pénzügyi / gazdasági válságnak mekkora szerepe van ebben...)

Ezek után hazai vizekre evezünk, és megvizsgáljuk a 2005. évi LXXXVIII., a közérdekű önkéntes tevékenységről szóló törvény szerepét a fiatalok önkéntes tevékenysége szempontjából.

Az önkéntesség fogalma*

Az önkéntesség fogalmának sokféle megfogalmazása létezik, és fontos hangsúlyozni azt is, hogy a fogalom értelmezése jelentősen eltérhet aszerint, hogy azt milyen kultúrájú, történelmi háttérű, vallású, politikai beállítottságú ember szemszögéből nézzük. Egy viszonylag régi – 2001-ben, az önkéntesség nemzetközi éve alkalmából született – ENSZ dekrétum a következő kritériumokat állapítja meg az önkéntes tevékenységgel összefüggésben:

- Az egyén belső indíttatásból, szabad akaratából végzi az adott tevékenységet, az nem lehet kötelező jellegű.
- Önkéntes munkát nem anyagi ellenszolgáltatásért vállal valaki, de a kiadások megtérítése vagy jelképes fizetség megengedhető. A tevékenységet elsősorban nem a pénzszerzés, illetve a megélhetés biztosítása motiválja.
- A tevékenységnek más személy vagy a társadalom hasznára kell elsősorban irányulnia, bár köztudott, hogy az önkéntes munka jelentős haszonnal jár az önkéntes személyére nézve is.

Az *önkéntes* szó angol megfelelője (*voluntary*) a latin *voluntas* szóból ered, amely rokon értelmű a szabad akarral, a személyes döntéssel és a választás lehetőségével. Az önkéntesen végzett tevékenység tehát azt jelenti, hogy készek vagyunk munkánkat, tudásunkat és jó szándékunkat különböző célok szolgálatába állítani.

A kiadások megtérítésén túl több önkéntes programba egyéb (nem anyagi jellegű) ösztönzőket is beépítenek (ahogy a későbbi példákból ez majd látható lesz). Ennek ellenére a fenti kritériumoknak ezek a programok is megfelelnek, így „egyenrangúnak” tekinthetők az önkéntes tevékenységek között.

* A cím alá tartozó szövegrész az

- *Összefoglaló dokumentum az ENSZ közgyűléséről (2000. február 10.)*
- *Berencz Mercedes-Mokos Béla: EVS Kalandra fel!*
- *Bartal Anna Mária: Önkéntesek és nem-önkéntesek jellemzői a 2008. évi európai érték vizsgálat tükrében* című dokumentumok részleges módosításával, szerkesztésével került átvételre.

Létezik olyan elmélet is, amely szerint az önkéntes tevékenységnek az eddig leírt feltételeken túl szervezett keretek között kell megvalósulnia. Általánosságban véve ez a kritérium nem elsődleges fontosságú, de mivel a fejezetben bemutatott példák egytől-egyik szervezett keretek között megvalósuló önkéntes programokból származnak, ezt a jellemzőt is érdemes figyelembe venni a fejezet olvasása során.

Szervezett keretek között valósulnak meg például a korábban már említett EVS programban támogatott projektek is, és a közérdekű önkéntes tevékenységről szóló törvény szintén éppen azt a célt szolgálja, hogy ezen kereteket megteremtse.

De mit is jelent az, hogy az önkéntes munkának más személy vagy a társadalom hasznára kell válnia? Miért kell ezt külön kiemelni? Azzal, hogy egy másik embernek ellenszolgáltatás nélkül segítünk, miért nem egyértelmű, hogy önkéntes munkát végzünk? Az önkéntes törvény például erre nagyon egyértelmű választ ad. Azzal, hogy rokonunknak vagy ismerősünknek szabadidőnkben segítünk, még nem feltétlenül végeztünk a társadalom számára hasznos, azaz közérdekű munkát. A közérdek tehát valahol ott kezdődik, amikor szűk környezetünkől kilépve (vérségi és szoros baráti / párkapcsolati kötelékeinken túl) személyes felelősséget érzünk mások iránt, és ezt nemcsak gondolati, hanem gyakorlati szinten is képesek vagyunk demonstrálni.

Az egyén...*

Az ENSZ dekrétum is megemlíti, hogy „az önkéntes munka, jelentős haszonnal jár az önkéntes személyére nézve is”. A fogalom meghatározása kapcsán érdemes ennek külön nyomatékot adni. A fiatalok szempontjából különösen fontos kiemelni azt a tényt, hogy az önkéntes munkának kimutatható képesség- és kompetenciafejlesztő hatása van. (Az EVS-nél látni fogjuk, hogy ennek igazolására milyen eszközöket fejlesztettek ki.) Ez a személyes fejlődés segítheti a fiatalokat pl. akár a pályaválasztás, akár az álláskeresés során.

Az önkéntes munka tehát jóval több annál, mint másokon segíteni. Fontos lépcsőfok a felnőtté válás folyamatában, a munka világában is elismerhető munkatapasztalatot adhat. Ha ilyen szemmel tekintünk az önkéntes tevékenységre, sokkal inkább tekinthető befektetésnek a fiatal részéről, mintsem áldozatnak.

Egy olyan újfajta tanulási és tapasztalatszerzési lehetőséget jelent, amelyben a fiatalok kipróbálhatnak különféle társadalmi szerepeket, megtanulhatják, hogyan hozzanak döntéseket, oldjanak meg problémákat, munkakultúrát tanulhatnak, tesztelhetik vezetői képességeiket. A személyes fejlődés szempontjából nagyon fontos, hogy megerősödik a saját tetteikért való felelősségvállalásuk, nem utolsósorban pedig jelentős kapcsolati tőkére tehetnek szert.

Több szerző mutatta ki, hogy a weberi hatalomfajtákon (gazdasági, szimbolikus, politikai) kívül létezik egy negyedik is, a társadalmi hatalom, amelyet az egyének személyes kapcsolati hálói testesítenek meg. Ezt nevezzük társadalmi tőkének. Minél több kapcsolódása van az egyénnek a társadalom hálózataival, annál jobb az életminősége, annál könnyebben kapcsolódik a munka világához is.

* A cím alá tartozó szövegrész az

- *Összefoglaló dokumentum az ENSZ közgyűléséről (2000. február 10.)*
- *Berencz Mercedes, Lehotzky Zsuzsanna (2005): Demokrácia és Állampolgárság- A közösségi tevékenységből való tanulás, szemelvények és módszertani segédletek*
- *Czike Klára (2005) Az önkéntes tevékenységek támogató szerepe a fiatalok munkanélküliségének csökkentésében (kézirat)* című dokumentumok részleges módosításával, szerkesztésével került átvételre.

Összességében leszögezhetjük:

- A fiatalok önkéntessége híd szerepet tölthet be a formális oktatás és a fizetett munka között.
- Az önkéntes tevékenység fontos része lehet a fiatalok szakmai önéletrajzá-
nak, az élethosszig tartó tanulási folyamatnak, olyan kapcsolati tőkét jelent-
het, amely lehetővé teszi a munka világába való beilleszkedést.
- Az önkéntesség egyszerre kínálja a személyes fejlődés lehetőségét, a társadal-
mi tudatosság elsajátítását, a konkrét munkatapasztalatot és a készségek köz-
vetlen fejlesztését.
- A szervezett keret, az egyértelmű határok biztonságot adnak a fiataloknak.
Az önkéntes munka nem jelent végleges elköteleződést, így lehetőséget ad
a próbálkozásra, az érdeklődési területek felfedezésére, a személyiség alapo-
sabb megismerésére. Mindezt a munkaerő-piacon fizetendő „tanulópénz”
nélkül.
- Tulajdonképpen a társadalmi, közösségi hasznosság szempontjából mind-
egy, hogy valaki milyen motivációval vált önkéntessé, munkájával közössége
fejlődését segíti elő, valamint a tudatos, felelős, „aktív állampolgárok” sorát
gazdagítja.

Mindezek ellenére elmondható, hogy a fiatalok körében általánosságban nem
számít *menő* dolognak az önkéntesség. (Kivételt képeznek ez alól a nagy hord-
erejű sport-, illetve kulturális rendezvényeken való közreműködések, valamint a
különböző egyházak kötelékében végzett tevékenységek.) Sokkal inkább csoda-
bogárnak számít az, aki szabadidejét mások javára fordítja. *Menővé* akkor lehet
ezzel válni, ha valaki külföldön próbálkozik. Akkor már jobban érthető, hogy
– pl. kalandvágyból – nekivág egy nem éppen jövedelmező tevékenységnek.

Mind a szülők, mind a fiatalok összességében kevés és sokszor téves informá-
cióval rendelkeznek az önkéntesség mibenlétéről, az abban rejlő lehetőségekről,
aminek megváltoztatása osztársadalmi érdekünk.

Az állam...*

Ami hasznos az egyénnek, az hasznos lehet az államnak is. Hiszen melyik ország ne szeretné csökkenteni a fiatal munkanélküliek számát? Hol ne lenne szükség olyan fiatalokra, akik felelősnek érzik magukat szűkebb és tágabb környezetükért, akik aktívan részt vesznek társadalmuk életében, véleményüknek képesek hangot adni, képesek tenni ötleteik megvalósításáért, kezdeményezők, csapatjátékosok... Csupán néhány azok közül a képességek közül, amelyek fejlesztéséhez az önkéntes munkavégzés – és itt elsősorban a hosszabb távú szolgálati időkre gondoljunk – hozzásegíti a fiatalokat.

A társadalmi részvételt régóta a jó irányítás / kormányzás és a fejlődés lényeges alkotóelemének tartják. Az önkéntesség az egyik kulcsterület, amelyen keresztül kifejezésre juthat az állampolgári elkötelezettség, az állampolgárok közötti bizalom és kölcsönösség. Az állampolgárok e munkán keresztül hozzájárulhatnak a saját életükben, illetve a társadalmi életben bekövetkező változásokhoz.

Egyetlen demokrácia sem tud jól működni, amelynek állampolgárai teljes egészében hiányában vannak az eddigiekben felsorolt képességeknek, magatartásformáknak.

Mindezekén túl az önkéntesség hozzájárul a társadalmi kohézió és stabilitás erősítéséhez is. Ahol magas a részvétel egy adott terület társadalmi mozgalmában vagy az önkéntes tevékenységekben, ott más gazdasági, társadalmi mutatók is jobbnak bizonyulnak.

Az ENSZ közgyűlése által kiadott közlemény szerint (2000. február 10.) az önkéntesség hozzájárul a társadalmi integrációhoz, a szegénység csökkentéséhez

* A cím alá tartozó szövegrész az

- *Összefoglaló dokumentum az ENSZ közgyűléséről (2000. február 10.)*
- *Czike Klára- Bartal Anna Mária (2004): Nonprofit szervezetek és önkéntesek- új szervezeti típusok és az önkéntes tevékenységet végzők motivációi (zárótanulmány)*
- *Czike Klára-Kuti Éva Lakossági adományok és önkéntes tevékenységek-gyorsjelentés a 2004-es év eredményeiről* című dokumentumok részleges módosításával, szerkesztésével került átvételre.

és a teljes foglalkoztatottsághoz. Ennek bizonyítására az alábbi érveket sorolták fel: az önkéntesség gazdasági szempontból is jelentős hozzájárulást jelent a társadalomnak. Abban a néhány országban, ahol az önkéntességről empirikus vizsgálat készült, az önkéntes munka részesedése a GDP-nek mintegy 8-14%-át tette ki.*

Ha számszerűsíteni akarnánk, hogy egy év alatt összesen hány munkaórát dolgoztak önkéntesként magyar, illetve hazánkban tartózkodó külföldi fiatalok szervezett keretek között különböző civil szervezeteknél, kiderülne, hogy pontosan hány főállású, fizetett munkaerőt takarított meg magának a magyar állam/társadalom. Nem érdemes összehasonlításba kezdeni arról, hogy az önkéntes munka hatékonysága vajon megegyezik-e a fizetett munkáéval. Azt is nehéz mérni, hogy egy önkéntes mekkora szakértelemmel lát el bizonyos feladatokat. Azt azonban kijelenthetjük, hogy a magyar civil szervezetek túlnyomó részében az önkéntesek olyan feladatokat látnak el, amelyek az állam / társadalom számára hasznosak, ugyanakkor ezeket a munkákat „rendes munkabérrel” nem lenne lehetőség megfizetni. Az önkéntesekkel tehát pénzt lehet „spórolni”.

Annak megértéséhez, hogy állami (sőt európai) szinten miért kap kiemelt figyelmet az önkéntesség, fontos megértenünk, hogy az önkéntesség - jelentős szellemi hozadékan túl - nagyon fontos gazdasági tényező is. Még a gazdagabb államok sem lennének képesek társadalmi problémáikat (sok esetben az állam feladatainak egy részét is) az állampolgárok, az önkéntes szervezetek bevonása nélkül megoldani.

Megfigyelhető, hogy az önkéntesek előbb-utóbb megjelennek minden olyan területen, ahol az üzleti élet szereplőinek vagy az állam képviselőinek kivonulásával hiány keletkezett. Az önkéntesek régóta meghatározó szerepet játszanak a szociális szektorban, de olyan új szolgáltatások fejlesztésében is, amelyek fontos emberi szükségleteket elégítenek ki. Az önkéntesség tehát a szociális szolgáltatások terén jelentős költségcsökkentő megoldásként kínálkozik.

* Összefoglaló dokumentum az ENSZ közgyűléséről (2000. február 10.)

De tévedés lenne azt hinni, hogy nem kerül semmibe. Az önkéntesek foglalkoztatása hatékony infrastruktúrát igényel mind nemzeti, mind helyi szinten, mert ez teszi lehetővé a hatékony munkavégzést: a feladatok, a megfelelő szervezetek és a részt vevő önkéntesek összekapcsolását, a különböző támogatási lehetőségek megtalálását, az adminisztrációs ügyintézését. A mindenkorai kormányok feladata, hogy elegendő pénzügyi támogatást adjanak erre az infrastruktúrára, valamint biztosítaniuk kell az ehhez szükséges jogi és költségvetési kereteket.

Egy, a témáról szóló tanulmány szerint ott, ahol a civil társadalom erős – márpedig ennek alapja mindig is az önkéntes munkán nyugodott –, az állampolgárok elköteleződnek a közügyek mellett, jobban bíznak egymás cselekedeteinek tisztességében és abban, hogy kölcsönösen betartják a törvényeket, illetve a vezetők is tisztességesebbek, hajlandóbbak politikai ellenfeleikkel kompromisszumokat kötni. Az állampolgároknak és a vezetőknek azonos jogai és kötelezettségei vannak. A közösség értékei közé tartozik szolidaritás, az együttműködés és az őszinteség.

A különböző önkéntes tevékenységekben való részvétel esélyt kínálhat a társadalom periferiájára szorult különféle embereknek – akár a fiataloknak – a bekapcsolódásra, az integrációra, tehát az önkéntes munka képes elérni a társadalom peremére szorultakat is. Például a fogyatékosok részvétele az önkéntes munkában megváltoztathatja azt a velük kapcsolatos, általános negatív sztereotípiát, hogy a fogyatékosok csupán a gondozás passzív fogadó alanyai lehetnek. Az önkéntesség a fiatalok számára lehetőséget nyújt az önfejlesztésre, az idősek számára pedig pozitív hatással lehet az „aktív öregedés” folyamatára, mert fenn tartja és javítja a testi és szellemi kondíciójukat, és hozzásegíti a frissen nyugdíjba vonultakat egy olyan új életforma kialakításához, amelyben munkahelyük nélkül is hasznosnak érezhetik magukat.

Ahol a civil társadalom gyenge, ott néhány ember hoz döntéseket fontos közügyekben, kevesek számára adatik meg, hogy a társadalmi folyamatokban aktívan részt vegyenek. Ilyenkor a közéletben, a politikában való részvétel magánérdekeken nyugszik, nem kollektív célok által vezérelt. A szociális vagy kulturális megmozdulásokon, eseményeken való részvétel minimális. A magán-

érdek szemben áll a közösségi célokkal. A korrupció elfogadott norma a politikusok körében. A törvényeket az emberek folyamatosan megszegik, de a mások törvénytelenységétől való félelmükben egyre szigorúbb szabályokat követelnek. Nem meglepő tehát, hogy a kormányzat ebben a helyzetben kevésbé hatékony, mint a fejlettebb civil társadalommal bíró országokban.

Az egyén szempontjai között érintőlegesen már említettük, hogy az önkéntesség fontos szerepet játszhat a munkanélküliség csökkentésében, mert hozzájárul az állás nélkül maradottak munkaerőpiaci esélyeinek javításához. Az álláskeresőknél az önkéntesség önbizalmat adhat, kapcsolatokat a munkahelyek hálózatahoz, és lehetőséget bizonyos készségek / kompetenciák fejlesztésére.

Gyakori, hogy az önkéntesek által ellátott feladat elvégzésére idővel új munkahely teremődik. Mivel az önkéntes munka jellemzője, hogy gyorsan tud reagálni az új szükségletekre az olcsó és hatékony munkavégzés miatt, ha bebizonyosodik az ellátott feladat fontossága, az állam vagy a piac átveheti azt, és akár főállású tevékenység is válhat belőle. Többször lehet találkozni olyan esettel, mikor egy magyar önkéntest hosszú távú külföldi szolgálata után „megtartottak”, és a továbbiakban fizetett munkaerőként alkalmaztak.

Az állam szempontjain túlmenően egyre több piaci szereplő, vállalat ismeri fel, hogy szakembereinek önkéntes munkára való ösztönzése elősegíti az alkalmazottak kreativitásának, munkakedvének növekedését, tehát segíti az alkalmazottak sokoldalúbbá tételét, javítja a cég elfogadottságát dolgozói körében, növeli a vállalatban belüli munkamorált. Külön fejezet foglalkozik az önkéntes munkavégzés újfajta értelmezésének, az úgynevezett CSR (corporate social responsibility, azaz vállalati társadalmi felelősségvállalás) elméleti hátterének bemutatásával. Ennek egyik formája, hogy egy cég dolgozói önkéntes alapon, közösen valamilyen társadalmilag hasznos tevékenységben vesznek részt (pl. ki-festenek egy óvodát). A munkavégzéshez szükséges feltételek megteremtése, a vállalat erőforrásaira építve szervezeten történik.

Létezik az önkéntességnek egy másik pozitív hozadéka is, amely szintén nem elhanyagolható politikai szempontból sem. A más kultúrájú emberekkel való együttműködés (és itt ne csak a külföldön töltött szolgálatra gondoljunk, bár

kétségkívül ez még erőteljesebb élményt ad), a közös munka, egymás különböző látásmódjának megértése mind-mind elfogadóbbá, nyitottabbá, rugalmasabbá tesz az önkéntes gondolkodását. Ennek igen jelentős szerepe van az idegen-gyűlölet, diszkrimináció visszaszorításában. E jelenségek mind nemzeti, mind európai szinten napjainkban az egyik legsúlyosabb hátráltató tényezői az egészséges, demokratikus légkör kialakulásának.

Az eddig felsorolt értékek kialakulása, fejlődése azonban mit sem ér akkor, ha az önkéntes ezen képességeit nem tudatosítja magában, ha nincs tisztában azzal, hogy egy tanulási folyamat részese, amely hozzásegíti őt az életben való könnyebb eligazodáshoz, boldoguláshoz. Erre a témára a gyakorlatok leírásánál részletesebben is visszatérünk, most csak annyit érdemes megjegyezni, hogy a szervezett önkéntes programok egyik legfontosabb eleme ennek a tanulási folyamatnak a tudatosítása, legtöbbször valamely külső segítő (pl. mentor) közreműködésével.

Az önkéntesek motivációja, az önkéntesség fajtái*

Hol, hogyan, milyen keretek között lehet ma valaki önkéntes? Ki lehet önkéntes? És ami talán a legfontosabb kérdés: mit lehet önkéntesként csinálni? Az alább bemutatott csoportosítás azzal a céllal készült, hogy áttekintsük: ha egy magyar fiatalnak megfordul a fejében az önkéntesség gondolata, milyen szempontokat érdemes végiggondolnia. Ezen felül persze az önkéntes tevékenységek csoportosítását még számtalan más nézőpont szerint is el lehet végezni, de ebben a fejezetben elsősorban a fiatalok önkéntes munkavégzéséhez kívánunk támpontokat adni.

Önkéntes munkát lehet itthon és külföldön is végezni. Ha valaki külföldi önkéntességben gondolkodik, nagyon gyakran a „mit csináljak?” kérdés háttérbe szorul a „hol?”-al szemben. Azaz először azt dönti el a fiatal, hogy milyen országba, mely nyelvterületre kíván eljutni, és csak ezután kezd el azon gondolkodni, hogy miért is akar elmenni és ott mivel szeretne foglalkozni. Joggal tehető fel a kérdés, hogy mennyire hatja át az efféle gondolkodásmódot a másokon való segítség igénye, lehet-e az ilyen indíttatásból kezdett szolgálatot valódi önkéntes tevékenységnek nevezni? Lehet-e valakiből „jó önkéntes” úgy is, hogy a tevékenység megkezdése előtt még nem annyira tudatosan akar a társadalom hasznára válni?

A tapasztalatok azt mutatják, hogy lehet. Ha egy fiatal önkéntes nem olyan családi és iskolai háttérrel rendelkezik, ahol a mások segítése alapérték, és nem természetes számára, hogy a körülötte élők szabadidejük egy részét mások javára fordítják, úgy honnan is lehetne elvárni tőle, hogy teljes tudatossággal vágjon bele efféle tevékenységbe. Nagyon sokan az önkéntesség „valódi ízére” csak az

* A cím alá tartozó szövegrész a

- Czike Klára- Bartal Anna Mária (2004): *Nonprofit szervezetek és önkéntesek- új szervezeti típusok és az önkéntes tevékenységet végzők motivációi (zárótanulmány)*
- Czike Klára-Kuti Éva *Lakossági adományok és önkéntes tevékenységek-gyorsjelentés a 2004-es év eredményeiről*
- Czike Klára-Kuti Éva *Önkéntesség, jótekonyság, társadalmi integráció* című dokumentumok részleges módosításával, szerkesztésével került átvételre.

önkéntes tevékenység közben éreznek rá. Ekkor ismerik fel, hogy ők egy fejlődési folyamat részei, ami semmivel sem csökkenti annak a munkának az értékét, amelyet önkéntesként végeznek.

Motiváció szempontjából tehát több, jól elkülöníthető csoportra lehet bontani az önkénteseket: régi és új típusú önkéntesekre, illetve úgynevezett vegyes típusúakra (utóbbiak átmenetet képeznek a régi és az új típus között).

A „rég típusú önkéntesség” a városiasodással és a polgárosodás megjelenésével hozható összefüggésbe, jellemzően Amerikában, Nyugat- és Kelet-Európában találkozhatunk vele. Ezen önkéntesek fő tevékenységi köre az adományozás és a jótékonykodás. Elsősorban családdal, felnőtt gyerekekkel rendelkező, középkorú vagy idősebb nők vágnak bele a tevékenységekbe. Közülük sokan vallási indíttatásból, szolidaritásból vagy más, személyesen fontosnak tartott érték mentén – pl. a szegényeken való segítség szándékával - végeznek önkéntes munkát. Ez a fajta önkéntesség tehát olyan értékekhez kötődik, amelyek korábban jóval erősebben voltak jelen a társadalomban.

Az „új típusú önkéntesség” esetében azonban már másfajta értékek megjelenésére figyelhetünk fel. Az „új típusú önkéntes” egy tudásalapú társadalomban él, ahol egyre nagyobb értéke van a szaktudásnak, a gyakorlati tapasztalatnak, valamint a sokat emlegetett élethosszig tartó tanulásnak. Ennek felismerése számos fiatalat késztet tehát arra, hogy valamifajta önkéntes munkavégzésbe kapcsolódjon be annak érdekében, hogy tapasztalatokat, kapcsolatokat szerezzen, hiszen enélkül nehéz megállnia a helyét a mai munkaerőpiacon. Motivációját tekintve ez a csoport érdekalapú, hiszen nem a jótékonyság polgári értékeken alapuló eszméje mozgatja. Az ebbe a csoportba tartozó fiatalok elsősorban a tudás vágya, a kreatív, innovatív munka (az otthontól távol eső szolgálat esetén az önállósodás igénye, illetve a kalandvágy) vonzza. A tevékenység felől közelítve ebbe a típusba tartozik minden önkéntes foglalatosság, amely valamilyen szakmai ismeretet igényel, illetve szaktudás / gyakorlat megszerzésére irányul, vagy amelynek nem elsősorban az embereken való segítség a célja.

Fontos hangsúlyozni azonban azt, hogy még ha valaki „új típusú” motivációk mentén kezdte is meg az önkéntes szolgálatát, a tanulási folyamat során

kialakulhat, megerősödhet benne azon értékek iránti elkötelezettség, amelyek jellemzően a „régí típusú” önkéntesek számára fontosak.

Életkor szerint az „új típusú önkéntes” általában 30 év alatti. Az alábbi táblázat egy 2004-es tanulmány eredménye, amikor a részvétel korhatára még 26 év volt. 2007 óta azonban az az EVS-ben, az Európai Unió fiataloknak szóló önkéntes programjában 30 évre módosult a részvétel felső korhatára, és egyre több 26–30 éves fiatal jelentkezik önkéntesnek. Az EVS önkéntesekre az új típusról elmondott állítások nagyon jellemzőek.

Az alábbi táblázat világosan bemutatja a „régí és új típusú” önkéntes közti különbséget:

*Különbségek a régi és az új típusú önkéntesség képviselői között**

Önkéntesség típusa	Régi	Új
Korosztály	35 év felett	26–30 év alatt
Nem	Inkább nők	Nem jellemző
Iskolai végzettség	Magasabb végzettségűek	Nem jellemző
Családi állapot	Házasok	Egyedülálló, hajadon, nőtlen
Gyermekek száma	Gyermekek (minél több gyermek, annál inkább ez a kategória)	Gyermektelenek

A régi típusú önkéntesség motivációinak tehát az alábbiak tekinthetők:

- szegényeken való segítség
- vallás, hit fontossága
- erkölcsi kötelesség
- közösséghez tartozás

* Czike Klára – Bartal Anna Mária: Nonprofit szervezetek és önkéntesek. Új szervezeti típusok és az önkéntes tevékenységet végzők motivációi. Zárótanulmány. Piliscsaba, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, 2004.

Az új típusú önkéntesség motivációi pedig:

- tapasztalatszerzés
- kihívás, szakmai fejlődési lehetőség
- a szabadidő hasznos eltöltése
- új barátok szerzése

Az úgynevezett „vegyes típusú önkéntesekben” a fenti motivációk vegyesen jelennek meg, azaz a másokon való segítség szándékához társulnak bizonyos egyéni érdekek is. A tapasztalatok szerint a fiatalok többségében ezen motivációk és értékek nem válnak teljesen külön, különböző tudatossági szinteken mindegyik fellelhető, és ebben rendkívül nagy szerepe van azoknak a segítőknek (mentoroknak, képzőknek), akik az önkéntesek tanulási folyamatának alakítói. Jellemző az is – mint ahogy arról már korábban szó volt –, hogy az önkéntes szolgálatban töltött idő előrehaladtával az egyes motivációk átalakulnak, formálódnak, és az egyéni érdekek mellett fokozatosan megjelenik a társadalmi felelősségvállalás csírája, amely az aktív állampolgárság felé vezető első lépcsőfoknak is tekinthető.

Mivel többféle önkéntesség létezik, egyértelmű, hogy más módon kell toborozni és másfajta tevékenységekkel kell motiválni azokat, akik a szegényeken való segítséget tekintik elsődleges célnak, mint azokat, akik a tapasztalatszerzés fontossága miatt vállalnak önkéntes munkát.

De mit is lehet pontosan csinálni?

Magyarországon az önkéntes munka 3 fő területe a kultúra, az egyházak tevékenységei, illetve a sport- és szabadidős tevékenységek, de számos más területen is sokan teljesítenek szolgálatot, pl. az oktatás, a szociális ellátás, az egészségügy, a pihenés, a környezetvédelem, a kisebbségvédelem, a településfejlesztés területén vagy a közbiztonság védelmében működő nonprofit szervezeteknél.*

* Czike Klára–Kuti Éva: Lakossági adományok és önkéntes tevékenységek. Budapest, Önkéntes Központ Alapítvány – Nonprofit Kutatócsoport Egyesület, 2005.

Az önkéntes tevékenység jellemző típusai:

- kölcsönös segítségnyújtás és önsegítés;
- jótekonyság, mások segítése, ami jellemzően a civil társadalom szerveződéseinek keretében (egyesületekben, alapítványokban) valósul meg, bár az állami szektorban, a gazdasági szektorban és magánkezdeményezésként is gyakran előfordul;
- közösségi részvétel és állampolgári szerepvállalás, amelyben a társadalmi aktivitás, a bevonódás a lényeg, amikor az önkéntes saját erejével járul hozzá a környezete, a társadalom alakításához, és ezzel egyidejűleg a saját hasznoságtudata is jelentősen erősödik;
- közérdekű ügyek képviselése, társadalmi kampányok megszervezése, megvalósítása: helyi vagy szélesebb jelentőségű kérdésekben való szerepvállalások, közösségi érdekek érvényesítésére irányuló érdekegyeztetések, lobbizás, társadalmi akciókban való részvétel, fellépés a jogok védelmével kapcsolatban.

Az önkéntes munka a hatósugara szempontjából többféle lehet:

- helyi (pl. szakkörök, önképzőkörök, polgári védelem)
- települési, városi szintű
- regionális
- országos
- nemzetközi vonatkozású

Az önkéntes munka különféle példái:

- a közvetlen és közvetett környezet szebbé tétele, átalakítása
- önkormányzatok, lakossági akciók, alkalmi kampányok (környezetisztítás, fásítás, játszótér- és városszépítés stb.)
- cégek, szakemberek felajánlása (pl. infrastruktúra, szakismeret átadása, megosztása rövid időkre, de rendszeresen)
- cégek által szervezett, kampányszerű tevékenységek (pl. csapatépítés a saját dolgozók körében a cég jó hírének elterjesztése céljából)

- a civil szektorban általánosan elterjedt „kvázi-önkéntesség”, amikor teljes vagy közel teljes időben alig vagy egyáltalán nem megfizetett munkavégzés
- folyik az érintettség, bevonódás révén (pl. fogyatékos gyermekeket nevelő szülők esetén, különböző betegségekben szenvedők tevékenységei során, a sportban, öntevékeny művészeti csoportokban stb.)
- alkalmilag, egy-egy akció, program erejéig önkéntes segítők bevonása pl. kulturális vagy sportrendezvények megvalósításába
- karitatív segítség (rendszeres, folyamatos)
- katasztrófa-elhárítás, a helyreállítást célzó akciókra történő mozgósítás stb.

És hogy kiből lehet önkéntes? Gyakorlatilag bárkiből, aki a 10. életévét betöltötte – legalábbis a magyarországi önkéntes törvény értelmében. A lehetőség tehát mindenki számára nyitott, akiben van egy csipetnyi vállalkozókészség.

Az önkéntesség nemzetközi folyamatai*

Ebben a részben olyan nemzetközi folyamatokba tekintünk bele, amelyek jelentősen hatottak az önkéntesség mind hazai, mind nemzetközi elismertségére.

Az Európai Bizottság ifjúságpolitikai fehér könyvének (Új lendület Európa fiataljai számára) szerepe a fiatalok önkéntességének népszerűsítésében

Fehér könyvet mindig akkor ad ki a Bizottság, mikor összegezni akarja a szóban forgó területen elért eredményeket, és az érintett szakemberek és állampolgárok bevonásával ajánlásokat akar megfogalmazni a jövőben történő fejlesztésekre. 1999 végén a Bizottság az Ifjúsági Tanács ülésén egy fehér könyv megírását javasolta, melynek témája az európai együttműködés új formája az ifjúságpolitika terén. Az ifjúságpolitikáról szóló fehér könyv szervesen illeszkedik az Európai Bizottság európai kormányzásról szóló fehér könyvéhez, melyet 2001 júliusában fogadtak el. Lényege, hogy az Európai Unió döntéshozó mechanizmusát nyitottá kell tenni azok számára, akikre ezek a döntések hatással lesznek, és ebbe a fiatalok is beletartoznak.

A fehér könyv kutatásokra támaszkodva leírja a fiatalok élethelyzetét, azt hogy jelenleg, a 21. században milyen jellemzőkkel bír a fiatal korosztály, mik azok a problémák, amikkel szembe kell nézniük és mik azok az előnyök, melyek a szüleik ifjúsága idején még nem léteztek. A fehér könyv az európai együttműködéshez új keretet javasol, melynek két alappillére van: nyitott rendszerű koordináció alkalmazása az ifjúsági ügyekben, valamint az ifjúsági dimenzió fokozottabb figyelembevétele az egyéb politikai kezdeményezésekben.

Az ifjúságpolitikáról szóló fehér könyv megjelenését egy példa nélküli konzultációs folyamat előzte meg, mely 2000 májusától 2001 márciusáig tartott.

* A cím alá tartozó szövegrész

- *Az Európai Bizottság Fehér Könyve / Új lendület Európa Fiataljai Számára*
- *Összefoglaló dokumentum az ENSZ közgyűléséről (2000. február 10.)* című dokumentumok részleges módosításával, szerkesztésével került átvételre.

A konzultációs folyamat egyes állomásaiba bevontak rengeteg különböző háttérrel rendelkező, különböző országokból érkező fiatal és fiatalokat tömörítő ifjúsági szervezetet, a témában otthonosan mozgó szakembert, illetve politikusokat és közigazgatási intézményeket is.

A konzultációs folyamat során arra jutottak, hogy a célok megvalósításához az alábbi lépéseken keresztül lehet eljutni:

- *a fiatalok aktív részvétele a közéletben és bevonása az őket érintő döntésekbe:*
Itt kulcsszerepe van a megfelelő információ-szolgáltatásnak, a felhasználóbarát információnak és az esélyegyenlőségnek.
- *A fiatalok tapasztalatszerzési lehetőségeinek kiterjesztése, tapasztalatainak elismerése.*
Fontos a formális oktatás nemformális és informális elemekkel való ötvöztetése. A tanulási folyamatot kell előtérbe helyezni, és nem a végeredményt, illetve figyelembe kell venni az egyéni fejlődés elvét. A fiatalok mai korosztályaira szabott módszereket és eszközöket kell kidolgozni. Még nagyobb hangsúlyt kell fektetni az önkéntes szolgálatra és a fiatalok mobilitására.
- *A fiatalok önállóvá válásának elősegítése:*
A fiatalok számára az önállóság alapvető követelés, de ez nem kis mértékben függ az anyagi javaktól. Tehát minden olyan területen segíteni kell a fiatalokat, ahol a szabadságuk és önállóságuk anyagi gátakba ütközik (munkavállalás, lakáshelyzet, közlekedés stb.).
- *Az Európai Unió mint pozitív értékek hordozója:*
Az európai fiatalok értékrendje megegyezik az Unió által képviselt értékrenddel. Az azonban problémát okoz, hogy a fiatalok az európai struktúrákat és rendszereket, döntéshozási eljárásokat túlságosan távol érzik maguktól, olykor megfoghatatlannak tartják. Ezen mindenképpen változtatni kell annak érdekében, hogy az „érintettek beleszólása az őket érintő kérdésekbe” elv könnyebben érvényesülhessen. Ugyanakkor a fiatalok rendkívül fontosnak tartják, hogy minden egyes ember alapvető jogai garantálva legyenek és minden eszközzel küzdjenek a diszkrimináció és a rasszizmus ellen.

Az önkéntesség nevesítve csak *a fiatalok tapasztalatszerzési lehetőségeinek kiterjesztéséről, tapasztalatainak elismeréséről* szóló részben jelenik meg. Azonban a fehér könyvben bemutatott összefüggésekre azóta szinte minden önkéntességről szóló tanulmány hivatkozik, a dokumentum egyfajta kiindulópontja lett a témával foglalkozó szakembereknek.

Az önkéntesség nemzetközi éve 2001.

2001. az önkéntesség nemzetközi éve is volt, ennek apropójából megjelent egy összefoglaló dokumentum az ENSZ közgyűlésről, mely nagy hatással volt többek között a hazai önkéntes törvény megalkotására is.

Az Egyesült Nemzetek Önkéntesei (United Nations Volunteers – UNV) – mint az önkéntesség nemzetközi évének központi szervezete, felkérést kapott, hogy készítsen jelentést, és tegyen javaslatokat további kezdeményezésekre az ENSZ Közgyűlés 2000. évi júniusi különleges ülészakára. E jelentés előkészítésének részeként az UNV nemzetközi eszmecserét szervezett az állami, a magán és az önkéntes szektorban dolgozó, az önkéntességgel foglalkozó szakértők részvételével New York-ban 2000. november 29–30-án.* A dokumentum kiindulópontja az, hogy az önkéntesség kiemelkedő szerepet játszik a jóléti és ipari társadalmak, valamint a fejlődő országok haladásában, és a civil szervezetek, szakmai szövetségek, szakszervezetek és sok államilag támogatott decentralizált szolgáltatás és tevékenység is az önkéntes munkán nyugszik. Ezen túlmenően, a fiatalok, az idősek, a családok, a fogyatékosok és más társadalmi csoportok jelentős mértékben az önkéntességen keresztül vesznek részt a nemzetek kulturális, gazdasági és társadalmi életében.

A jelentés négy fejezetből áll. Az első fejezet szempontokat ad az önkéntesség meghatározásáról szóló vitához, és bemutatja az önkéntesség országonként és regionálisan különböző gyakorlatát az önszerveződéstől a szolgáltatásokban

* Forrás: www.paf.hu/Kozossegi_Adattar/DOKUMENT.Nsf/4be80daf00-5edcb8852566f2000b4f9f/23cfb58fb5894a43c1256a3400444ace?OpenDocument

való részvételen át a társadalmi kampányok lebonyolításáig. A második fejezet megvizsgálja, milyen előnyei vannak az önkéntességnek egyrészt a társadalom egészére, másrészt az önkéntes munkát végző egyénekre nézve, különös tekintettel a Koppenhágai Nyilatkozat és Cselekvési Program három prioritására: a társadalmi integrációra, a szegénység csökkentésére és a teljes foglalkoztatásra. A harmadik fejezet az önkéntesség alapvető kérdéseit vizsgálja meg, így a globalizációt és az állami, valamint a piaci szektorral való kapcsolatot. A negyedik fejezet ajánlásokat fogalmaz meg a kormányok számára az önkéntesség erősítése és támogatása érdekében.

Mivel az első és a második részben található gondolatokkal jelen fejezetben korábban már foglalkoztunk, most inkább a harmadik és a negyedik rész azon elemeiről lesz szó, amelyek az eddigiekben leírtakhoz képest új információt mondanak.

Az önkéntesség kihívásai

A jelentés külön figyelmet szentel a nők, a fiatalok és az idősek önkéntes tevékenységének és sajátosságainak. Megállapítja, hogy a nők növekvő munkaerőpiaci részvétele számos országban azzal a veszéllyel jár, hogy kevésbé lesznek aktívak az önkéntes munkában, ami különösen a gondozás területén jelenthet nehézséget.

A fiatalok állampolgári elkötelezettségének csökkenő tendenciájával hozza párhuzamba az önkéntes munkában való alacsony részvétel arányát. Az 1999-es Humán Fejlesztési Jelentés (Human Development Report) kiemelte, hogy a munkaerő fejlesztése a fenntartható gazdasági fejlődés alappillére. A jelentés rámutat, hogy az önkéntesség az emberi erőforrás-fejlesztés egyik lényeges eleme.

A népesség előregedése egyfelől növekvő terhet rak az önkéntes gondozói szolgáltatokra, másfelől azonban új lehetőségeket is jelent az önkéntes munkában az idősebbek számára is. A kommunikációs technológia fejlődése az önkéntes tevékenység új lehetőségeit is megteremtheti. Bebizonyosodott, hogy az internet milyen nagyhatású eszköz a közösségi és kampány-csoportok kezében

eszméik, terveik terjesztésére és az emberek mobilizálására. Új utakat nyit az otthonról végezhető önkéntes munkának olyan csoportok – például a fogyatékosok – számára is, akiknek a részvétele korábban nem volt lehetséges.

Az új technológia hidat teremthet a generációk között is olyan mentori programok révén, amelyekben a fiatalok segítik az időseket, megfordítva ezzel a tanulás hagyományos modelljét.

A kormányok sokat tehetnek az önkéntesség támogatásáért, illetve azért, hogy az emberek ismerjék és méltányolják az önkéntesség értékeit és lehetőségeit, például a következőkkel:

- kutatások megrendelése vagy finanszírozása az önkéntesség mértékéről és társadalmi hozzájárulásának szociális és gazdasági mutatóiról
- együttműködés a tömegkommunikációs partnerekkel az önkéntességről alkotott pozitív kép kialakítása és a részvételi lehetőségek megismertetése érdekében
- az információs technológiában rejlő lehetőségek alkalmazása a potenciális önkéntesek elérésére
- az önkéntesség megbecsülése érdekében olyan kitüntetési rendszer megteremtése, amely a társadalmi megítélés szerint komoly elismerésnek számít
- nagyszabású események vagy az önkéntességnek szentelt „napok” szervezése az önkéntes munka közismertté tételére

A kormányoknak fontos szerepük van abban, hogy az önkéntes tevékenység ismertebb és népszerűbb legyen a fiatalok körében, például a következők által:

- az önkéntesség megismertetése és támogatása az oktatási rendszerben és az ifjúsági szolgálatokon keresztül
- sajátos, az önkéntességre ösztönző ifjúsági programok kifejlesztése
- az önkéntes tevékenység elismerési rendszerének megteremtése
- együttműködés a médiával és más, a fiatalok számára mintaadó tényezőkkel annak érdekében, hogy az önkéntességet vonzóbbnak találják, és újdonságait megismerjék

Ezen túl a kormányok az önkéntességet olyan jogi, költségvetési és politikai környezettel segíthetik, ami lehetővé teszi a széles körű részvételt, az állami és a magánszektor közötti partnerség kialakítását adókedvezmények és más ösztönzők formájában.

Az önkéntesség európai éve 2011.*

Az ENSZ által az önkéntesség nemzetközi évének nyilvánított 2001-es év 10. évfordulója alkalmából 2011-et az „aktív polgárságot előmozdító önkéntes tevékenységek európai évének” nyilvánították. A legfrissebb tanácsi határozatot 2009. november 24-én fogadták el, melynek értelmében európai szinten mintegy 8 millió euró áll rendelkezésre különböző programokra, melyek megvalósításához szükséges lépések jelen fejezet írásakor még folyamatban vannak.

Néhány szó az előzményekről: az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság 2006 decemberében felkérte az Európai Bizottságot, hogy hirdesse meg az önkéntesek európai évét, majd mihamarabb tegyen közzé egy fehér könyvet az önkéntes tevékenységről és az aktív polgárságról Európában.

Az Európai Parlament 2008 márciusában jelentést fogadott el „a gazdasági és társadalmi kohézió előmozdítása érdekében vállalt önkéntesség szerepéről”, amelyben arra ösztönözte a tagállamokat, valamint a regionális és helyi hatóságokat, hogy ismerjék el az önkéntesség értékét a társadalmi és gazdasági kohézió előmozdításában. 2008 júliusában pedig írásbeli nyilatkozatot fogadott el, amelyben arra hívott fel, hogy 2011-et hirdessék meg az önkéntesség európai évéként.

Az európai év általános célja, hogy – elsősorban a tapasztalatok és a helyes gyakorlatok cseréjén keresztül – ösztönözze és támogassa a Közösséget, a tagállamokat, a helyi és regionális hatóságokat abban, hogy megteremtsék az Európai Unióban az önkéntes tevékenységek civil társadalom számára ösztönző feltételeit, valamint hogy növelje az önkéntes tevékenységek láthatóságát az Európai Unióban.

Az európai év célkitűzései a következők:

1. Az önkéntességet támogató környezet kialakítása az EU-ban – az önkéntesség meghonosítása uniós kontextusban a civil részvétel és az emberek közös-

* A cím alá tartozó szövegrész a

- *COUNCIL DECISION on the European Year of Voluntary Activities Promoting Active Citizenship (2011)* című dokumentum részleges módosításával, szerkesztésével került átvételre.

ségi tevékenységének egyik támogatási eszközeként, valamint adott esetben és szükség esetén az önkéntes tevékenységek előtt álló, meglévő akadályok felszámolása.

2. Az önkéntes tevékenységek szervezőinek megerősítése az önkéntes tevékenységek minőségének javítása érdekében – az önkéntes tevékenységek megkönnyítése és a szervezők segítése az önkéntes tevékenységek új formáinak megvalósításában, valamint a hálózatépítés, a mobilitás, az együttműködés és a szinergiák uniós szintű ösztönzése a civil társadalmon belül, illetve a civil társadalom és más ágazatok között.
3. Az önkéntes tevékenységek elismerése – a megfelelő ösztönzők, támogatások magánszemélyek, vállalatok és önkénteseket képző szervezetek számára, továbbá annak elérése, hogy a politikai döntéshozók, a civil / társadalmi szervezetek, a közintézmények, a formális és nemformális oktatási ágazat, valamint a munkáltatók uniós szinten és a tagállamokban is elismerjék az önkéntes munka során szerzett készségeket és kompetenciákat.
4. Az önkéntesség értékének és fontosságának tudatosítása – a figyelem felhívása általában az önkéntességre mint a civil részvétel megnyilvánulására, amely hozzájárul a minden tagállam közös érdekét képviselő kérdésekhez, mint például a harmonikus társadalmi fejlődéshez és a társadalmi kohézióhoz.

A kitűzött célok elérését a következő közösségi, nemzeti, regionális és helyi szinten szervezett kezdeményezésekkel kívánják elérni:

- a tapasztalatok és a helyes gyakorlatok cseréje;
- tanulmányok és kutatás végzése, valamint ezek eredményeinek terjesztése;
- konferenciák, rendezvények és kezdeményezések szervezése a vita serkentése és a polgárok szerepvállalását ösztönző önkéntes tevékenységek fontosságának és értékének tudatosítása, valamint az önkéntesek és szervezeteik erőfeszítéseinek elismerése érdekében;
- tájékoztatói és promóciós kampányok a kulcsfontosságú üzenetek terjesztésére.

Az Európai Unió Tanácsának határozata megállapítja, hogy ugyan az önkéntes tevékenységek támogatására számos közösségi program létezik – mint például az *Egész életen át tartó tanulás*, az *Európa a polgárokért*, valamint a *Fiatalok Lendületben Program Európai Önkéntes Szolgálat* (EVS) elnevezésűek –, az önkéntes tevékenységekben rejlő lehetőségeket az állampolgárok mégsem használják ki teljes körűen. Az aktív polgárságot előmozdító önkéntes tevékenységek európai éve lehetőséget fog biztosítani arra, hogy az önkéntes tevékenységek fokozzák a civil részvételt, és megerősíthetik a polgárok adott társadalomhoz való tartozásának érzését valamennyi – helyi, regionális, nemzeti és európai – szinten.

A programokat az Európai Bizottság irányításával a tagállamok, az Európai Parlament, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság, valamint a Régiók Bizottsága közösen kívánja megvalósítani.

Magyarországon a programok fő koordinátora az Oktatási és Kulturális Minisztérium, szorosan együttműködve a Szociális és Munkaügyi Minisztériummal és az annak háttérintézményeként működő Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat Fiatalok Lendületben Programirodájával, az Önkéntes Központ Alapítvánnyal, valamint a Tempus Közalapítvánnyal (akik hazánkban az *Egész életen át tartó tanulás* elnevezésű program végrehajtói).

Önkéntesség európai szinten*

Mivel Európában a legtöbb fiatal az Európai Önkéntes Szolgálat nevű program keretein belül válik önkéntessé, ezt a programot, illetve azt, hogy honnan indult, hová tart és milyen eredményeket ért el eddig, érdemes kicsit részletesebben is bemutatnunk.

A 90-es évek közepén, az Európai Bizottság kezdeményezésére, valamint a civil társadalom erős nyomásának hatására az Európai Unió felismerte az Európai Önkéntes Szolgálat megalapításának szükségességét a fiatal korosztály számára. 1994 elején a Miniszterek Tanácsa is megerősítette ezt a szándékot, majd 1995-ben az Európai Parlament megállapította, hogy konkrét intézkedésekre van szükség az Európai Önkéntes Szolgálat népszerűsítése érdekében, és egy külön sort rendelt hozzá a költségvetésben. Az első próbálkozások, melyek során fiatalok önkéntes szolgálatban vehettek részt, a Fiatalok Európáért Program keretében, 1995-ben történtek, majd az Európai Bizottság úgy döntött, hogy 1996 és 1997 között kísérleti projektként elindítja az Európai Önkéntes Szolgálatot. A programban 18-25 éves fiatalok vehettek részt és egy (lakóhelyüktől eltérő) másik uniós tagországban (vagy Norvégiában, Izlandon, esetleg egy „harmadik országban”) teljesíthettek szolgálatot**.

Az első EVS önkéntesek 1996 novemberében kezdhették meg szolgálatukat, amit mind a fiatalok, mind az egyesületek, önkéntes szervezetek részéről hatalmas érdeklődés követett.

Ezzel párhuzamosan megkezdődött az addigi tapasztalatok feldolgozása: a tagállamok rendkívül pozitív visszajelzéseket adtak. Az érintett szereplőkkel készített interjúkból kiderült, hogy az önkéntes tevékenység növeli az európai mobilitást, erősíti az aktív állampolgárságot és a társadalmi kohéziót, elősegíti a

* A cím alá tartozó szövegrész az

- *Európai Bizottság honlapján található: EVS History, EVS Fact sheet*
- *Fiatalok Lendületben Program Pályázati Útmutató 2009* című dokumentumok részleges módosításával, szerkesztésével került átvételre.

** Forrás: European Union. 1 OJ C 348, 9.12.94 p.2: Conclusions

fiatalok felnőtté válását, hatékony eszköze lehet a társadalmi kirekesztettség, a deviancia, a bűnözés és az idegengyűlölet elleni harcnak az Európai Unión belül és kívül egyaránt.

A nagy sikerre való tekintettel 1996 végén az Európai Bizottság az EVS-t az 1998-1999 közötti időszakra közösségi programként hirdette meg, melynek során rövid és hosszú távú projektekben lehetett részt venni az Unión belül és kívül is. A Bizottság szorgalmazta a hátrányos helyzetű fiatalok bevonását, és bevezette a keret- és átalányösszegek fogalmát, amivel megkönnyítették a pályázás menetét.

Az 1996-tól 1999-ig terjedő időszakban mintegy 7 100 fiatal, majd az ezt követő Ifjúság 2000-2006 Programban összesen mintegy 30 000 EVS önkéntes vett részt a programban.

Az Európai Unió 2005-ben 27,9 millió, 2006-ban 38,5 millió, 2007-ben 37,4 millió eurót költött EVS projektek megvalósítására, amiből átlagosan 1-1 projekt mintegy 7 000 euróba került.

Az EVS annyiban tér el a nemzetközi önkéntes programok többségétől, hogy a részvétel az önkéntesnek nem kerül semmibe – biztosítják számára az útiköltséget, a szállást, az étkezést, némi zsebpénzt, a teljes körű biztosítást, a nyelvtanulási lehetőséget, a mentort, szükség esetén a helyi közlekedést.

Mindezt azért, hogy a program valóban minden 18. életévét betöltött fiatal számára elérhető legyen. Hátrányos helyzetű fiatalok bevonódását további speciális költségek fedezésével, más önkéntesekhez képest kevésbé szigorú szabályok alkalmazásával ösztönzi (hiszen ők akár 16 éves koruktól részt vehetnek a programban, a pályázatbenyújtási határidők számukra rugalmasabbak).

Cserébe az önkéntes heti 35–40 órát áldoz szabadidejéből önkéntes tevékenységre a környezetvédelem, a művészetek, a kultúra, az ifjúság, a szociális munka, a kulturális örökség megóvása, a sport- és szabadidős tevékenységek, az emberi jogok védelme, a fejlesztési célú együttműködések, az egészségügy, a média és a kommunikáció stb. területek egyikén. A 2–12 hónapig terjedő szolgáltatást általában valamilyen nonprofit szervezetnél vagy közintézménynél tölti.

2007 óta – mikor is az Ifjúság 2000–2006 Programot felváltotta a Fiatalok Lendületben Program – a részvétel korhatára 26-ról kitolódott 30 évre, ami egy-

értelműen jelzi, hogy az Európai Unió a tagállamaiban tapasztalható nagyarányú fiatalkori munkanélküliség egyik megoldási lehetőségét látja a nemzetközi önkéntes programokban való részvétel ösztönzésében. A lisszaboni szerződés például az EVS-t a növekedés és a munkahelyteremtés egyik eszközeként említi, és valóban: 2007 óta nagyon sok olyan 26 év feletti fiatal vett részt az EVS szolgálatot megelőző indulás előtti képzésen, akik kifejezetten azzal a céllal vágtak bele az önkéntességbe, hogy utána külföldön könnyebben találhassanak munkát. Tehát az EVS úgymond „biztonságos ugródeszkát” jelent számukra a külföldi munkavállaláshoz.

Az Európai Önkéntes Szolgálat elsődleges célja azonban a szolidaritás kialakítása, az aktív polgári részvétel népszerűsítése és egymás kölcsönös megértésének elősegítése a fiatalok körében. Az EVS egyfajta „tanuló szolgálat”, mivel amellett, hogy az önkéntes a helyi közösség számára hasznos tevékenységet folytat, új készségeket és idegen nyelvet tanulhat meg, más kultúrákat fedezhet fel. Az európai országokon túl is, gyakorlatilag már az egész világon lehet EVS projektben részt venni, a különbség csupán annyi, hogy amíg az európai projektekről egy kész adatbázis áll a felhasználók rendelkezésére, addig Európán kívül mindenkinek magának kell a megfelelő partnert megtalálnia.

A program a kezdetektől fogva úgy működött, hogy egy projektben általában egy önkéntes vett csak részt. Csak az utóbbi néhány évben kezdtek megjelenni olyan tevékenységek (Európa Kulturális Fővárosa, Világ Ifjúsági Találkozók, futball Európa-bajnokság), amelyekben csoportos önkéntességre nyílik lehetőség. A Fiatalok Lendületben Program (2007–2013) nagyobb ismertsége, láthatósága érdekében, valamint a fiatalok igényeinek eleget téve ma már akár 100 fiatal is be lehet vonni egyetlen EVS projektbe. A csoportos EVS tevékenység megkülönböztető jegye, hogy a bevont önkéntesek ugyanabban az időintervallumban végzik az önkéntes szolgálatukat, és ugyanazon közös témával szorosan összefüggő feladatokat látnak el. 10 vagy több önkéntes részvételével zajló csoportos EVS tevékenység esetében a szolgálat legalább 2 hétig legfeljebb 12 hónapig tarthat.

EVS projekteket csak akkreditált küldő, fogadó és koordináló szervezetek (projektpartnerek) valósíthatnak meg. Az akkreditáció célja, hogy az EVS min-

denki számára elérhetővé váljon (a www.evdatabase.eu oldalon megtalálható minden akkreditált szervezet), valamint elősegíti az EVS-re vonatkozó minimális minőségi követelmények biztosítását. Az adatbázis mintegy 7 000 szervezetet és annak tevékenységét mutatja be, akiknek alkalmasságát a Fiatalkok Lendületben Program kinevezett hatóságai (leggyakrabban a nemzeti irodái) állapítják meg a benyújtott szándéknyilatkozatok, illetve helyszíni látogatások alapján. Magyarországon 2008 decemberében 73 küldő és 91 fogadó, azaz összesen 140 szervezet rendelkezett érvényes akkreditációval, amely több, mint a szomszédos országok akkreditált EVS szervezeteinek a száma.

A közösségi támogatásra tehát nem egyének, hanem az EVS projektben részt venni kívánó szervezetek pályáznak, akik közösen dolgozzák ki a projekt teljes egészét (az előkészítéstől a megvalósuláson át egészen az értékelésig), ideális esetben a leendő önkéntes bevonásával. Egy fiatal önkéntes számára – különösen, ha hátrányos helyzetű fiatalról van szó – nagyon fontos lehet ez a fajta erős intézményi háttér, a projektpartnerek ellenőrizhetősége. Az EVS program által biztosított szervezetség ad egyfajta biztonságérzetet, aminek köszönhetően gyakran olyanok is vállalkoznak külföldi önkéntes munkára, akik előtte semmilyen önkéntes tevékenységet nem végeztek és hosszabb külföldi tapasztalattal sem rendelkeznek.

A formális oktatásból jól ismert, szintén közösségi támogatásból működő Erasmus programhoz képest egy átlagos EVS projektre jóval többet költ az Európai Unió (hiszen az önkéntes minden költségét fedezi). Ugyanakkor az EVS sokkal intenzívebb tanulási tapasztalatot is jelent, hiszen a formális keretektől kilépve az önkéntesek a gyakorlatban, nemformális keretek között fejlődhetnek, ami jelentős előrelépést jelent mind felnőtté válásuk, mind a munkaerőpiacra történő beilleszkedésük szempontjából.

Magyarországról átlagosan évente 200 magyar önkéntes utazik ki, és mintegy 100–120 külföldi önkéntes jön hazánkba EVS szolgálatot teljesíteni. A

magyar önkéntesek jellemzően a nagyobb nyugat-európai országokat (Németország, Spanyolország, Franciaország, Olaszország) részesítik előnyben, sok esetben azért, hogy olyan nyelvtudásra tegyenek szert, amelyet hazatérésük után a munkaerőpiacon is tudnak hasznosítani.

Az EVS önkéntesek nemformális tanulási tapasztalata és a Youthpass tanúsítvány*

Említettük már, hogy az Európai Önkéntes Szolgálat egy „tanuló szolgálat” – tehát az EVS projektek egyik legfontosabb eleme a nemformális tanulási tapasztalat megélése. A tanulási folyamatot jelentősen befolyásolja az adott projekt hossza: minél hosszabb szolgálatot teljesít valaki, annál sokrétűbb tapasztalat birtokába kerülhet, ezért érdemes arra bátorítani az eleinte félénk önkénteseket, hogy hosszú távú projektekre menjenek, mert utólag már hiába szeretnének tovább maradni, a program keretein belül sajnos erre nincsen mód. Mindenki egyetlen EVS projektben vehet részt élete során, még akkor is, ha rövid távú szolgálatot teljesített (egyedüli kivételt a hátrányos helyzetű fiatalok képeznek, akik egy rövid távú, csoportos szolgálat után egy másik projektbe is bekapcsolódhatnak).

A nemformális tanulás lényege, hogy a tanulási folyamat az iskolai (azaz formális) kereteken kívül történik, és a résztvevők önkéntes alapon vesznek benne részt. A résztvevők tudatában vannak annak, hogy az általuk végzett tevékenység a fejlődésüket szolgálja. Éppen ezért egy EVS projektet például alapos tervezés előz meg annak érdekében, hogy minél hatékonyabban segítse elő az önkéntes személyiségének és szociális készségeinek fejlődését.

A szolgálat során ugyanakkor számtalan esetben úgynevezett informális tanulási folyamatnak is részévé válik az önkéntes – hisz a mindennapi élethely-

* A cím alá tartozó szövegrész az

- *Alapinformációk a Youthpass tanúsítványról: www.mobilitas.hu/youthpass*
- *Fiatalok Lendületben Program Pályázati Útmutató 2009* című dokumentumok részleges módosításával, szerkesztésével került átvételre.

zetek megoldása ugyancsak fejlődési lehetőséget kínál. Bár ez a fajta tanulási folyamat nem tudatos, nem is tervezett, jelentősége mégsem elhanyagolható.

A nemformális és informális tanulás lehetővé teszi a fiatalok számára, hogy alapvető kompetenciákat sajátítsanak el, hozzájárul személyes fejlődésükhöz, a társadalomba való beilleszkedésükhöz és aktív polgári részvételükhöz. Ez által javítja a foglalkoztatási kilátásaikat. Egy EVS szolgálatban való részvétel hozzáadott értéket jelent a fiatalok számára csakúgy, mint a társadalom és a gazdaság egésze számára is.

Az önkéntesek tanulási folyamatában különböző „tanulásegítők” (képzők, mentor, szakmai tanácsadó) működnek közre. Ezen túl pedig a projektpartnereknek megfelelő, személyre szabott, az önkéntes tevékenységhez kapcsolódó nyelvi és adminisztrációs háttértámogatást is kell biztosítani minden EVS önkéntes számára, hogy a tanulási folyamat biztonságos háttérrel valósulhasson meg.

De mi is a szerepe a különböző segítőknak ebben a folyamatban?

Úgynevezett képzőkkel mint a nemformális tanulás segítőivel az önkéntes legalább háromszor vagy négyszer találkozik szolgálata során. Először az *indulás előtti 4 napos, bentlakásos képzésen*, a küldő országban, amely lehetőséget nyújt az önkéntesek számára, hogy áttekinthessék az elvárásaikat, motivációjukat, valamint hogy a fogadó országgal és a Fiatalok Lendületben Programmal kapcsolatban bővebb információhoz jussanak. A képzés programjában többek között szintén szerepel, hogy az önkéntesek korábbi EVS önkéntesekkel találkozhatnak és beszélhetnek.

Ezt követi a *megérkezés utáni képzés és a félidős értékelő találkozó* a fogadó országban, amely Magyarországon összevontan, EVS klub néven zajlik, időtartama 5 nap. Ezen képzések célja, hogy az önkéntesek alaposabban megismerhessék az őket fogadó ország kultúráját, valamint hogy szoros kapcsolati hálót alakítsanak ki egymás között, mely a szolgálat során mindvégig fontos segítséget jelent

het számukra. A félidős értékelő találkozó során értékelik az addig szerzett tapasztalatokat, megoldásokat keresnek az esetlegesen felmerülő problémákhoz.

Végül a *3 napos záró értékelő találkozóra kerül sor*, amely a teljes EVS tevékenység, azaz a rövid és hosszú távú célok, a motiváció, az elvárások és a szolgálat során ellátott feladatok értékelésére irányul. A résztvevők közösen dolgozhatják fel élményeiket, áttekintik, hogy mi történt az EVS tevékenység során, valamint értékelik a projektpartnerektől kapott támogatást, illetve a felek közötti kapcsolattartás és kommunikáció minőségét. A találkozó célja az is, hogy elősegítse az önkéntes (újboldi) beilleszkedését a hazai környezetbe és valóságba.

A fent említett képzések, találkozók közös eleme, hogy a tevékenységek előre elkészített terv szerint valósulnak meg, de felépítésük ritkán követi az iskolaszerű időbeosztást vagy a hagyományos tantárgyi kereteket. Az egyes program-elemek a szolgálat szempontjából fontos kérdésköröket járnak körül, és a résztvevők a végbemenő tanulást speciális módon dokumentálják (szóbeli és írásbeli, csoportos és egyéni értékelésekkel), valamint jellemző, hogy a képzést önkéntesek közreműködésével valósítják meg.

Az önkéntesek az említett képzéseken lépésről lépésre ismerkednek meg a *Youthpass tanúsítvánnyal*, amely a nemformális tanulás során szerzett képességekben és kompetenciákban történt fejlődést hivatott dokumentálni.

A Youthpass tanúsítvány kidolgozásának alapjául az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kulcskompetenciák keretrendszere szolgált, amelyet az Európai Parlament és a Tanács 2006 decemberében fogadott el.

A referenciakeret nyolc kulcskompetenciát határoz meg:

1. Az anyanyelven folytatott kommunikáció
2. Az idegen nyelveken folytatott kommunikáció
3. Matematikai kompetenciák és alapvető kompetenciák a természet- és műszaki tudományok terén
4. Digitális kompetencia
5. A tanulás elsajátítása*

* könyvünkben a tanulás kompetenciája

6. Szociális és állampolgári kompetenciák
7. Kezdeményezőkészség és vállalkozói kompetencia
8. Kulturális tudatosság és kifejezőkészség

A „kompetenciák” kifejezést az adott helyzetben érvényes ismeretek, készségek és attitűdök ötvözeteként értelmezi a rendszer. A „kulskompetenciák” azok a kompetenciák, amelyek a személyes önmegvalósításunkat, a társadalmi beilleszkedésünket, aktív polgári szerepvállalásunkat és a foglalkoztatásunkat szolgálják.

A kompetenciák számozása nem jelent fontossági sorrendet, mindegyik egyformán fontosnak számít. Számos olyan kompetenciaterület van, amely a kulskompetenciák mindegyikében fellelhető: a kritikus gondolkodás, a kreativitás, a kezdeményezés, a problémamegoldás, a kockázatkezelés, illetve „a döntéshozatal és az érzelmek konstruktív kezelése” szerepet játszik mind a nyolc kulskompetencia esetében. Emellett mindegyik központi jelentőséggel bír a tágan értelmezett nemformális tanulási folyamatban.

Minden önkéntes, aki EVS-ben vett részt, jogosult arra, hogy Youthpass tanúsítványt kapjon, amely bemutatja és igazolja a nemformális tanulás terén, a projekt során általa szerzett tanulási tapasztalatot.

A Youthpass tanúsítvány az alábbi információkat tartalmazza:

- az önkéntes személyes adatai
- az Európai Önkéntes Szolgálat általános bemutatása
- alapvető információk a projektről és a keretében megvalósított tevékenységekről
- a résztvevő projekt során szerzett tanulási tapasztalatának bemutatása és értékelése

A Youthpass tanúsítvány segítségével az Európai Bizottság biztosítja a Fiatalok Lendületben Programban való részvétel tanulási tapasztalatként, meghatározott ideig tartó nemformális és informális tanulásként való elismerését. Ez a dokumentum nagy hasznára lehet a résztvevőknek jövőbeli tanulmányaik vagy munkavállalásuk, szakmai életük során.

Az önkéntes maga dönti el, hogy szeretne-e Youthpass tanúsítványt kapni, tehát ez is – csakúgy, mint az EVS-ben való részvétel – önkéntes alapú. Ráadásul a tanúsítványt az önkéntes (természetesen a képzéseken, illetve a mentorától kapott külső segítséggel) saját maga tölti ki, ami azt is jelenti, hogy a saját tanulásáért elsősorban maga az önkéntes felelős.

Ez a fajta felelős szemlélet a szolgálat megkezdésekor meglehetősen távol esik a magyar iskolarendszerben felnőtt fiatalok gondolkodásmódjától, és sokszor vált ki csodálkozást az a tény, hogy a Youthpass tanúsítványt nem készen kapják, hanem saját maguk töltik ki. Úgy tűnik, hogy e felelős hozzáállás elsajátítása – miszerint az önkéntes maga felelős a saját élete irányításáért és ehhez képesnek kell lennie önálló döntéseket hozni – az egyik legmeghatározóbb tanulási élménye a magyar önkénteseknek.

A Youthpass tehát korántsem célja, hanem pusztán egy újabb eszköze e felelős hozzáállás kialakításának. Hozzáadott érték csupán, hogy a dokumentum használatával akár további előnyökre is szert tehetnek az önkéntesek (pl. állásinterjún).

És mi is a szerepe ebben az egész folyamatban a mentornak? Az EVS program pályázati útmutatója értelmében a fogadó szervezetben az önkéntes számára mentort kell biztosítani, aki az önkéntes személyes támogatásáért felel. A mentor nem lehet ugyanaz a személy, aki az önkéntes feladatait kiadja és munkáját ellenőrzi (őt nevezzük inkább szakmai tanácsadónak).

A mentor szerepének meghatározása rendkívül tágan fogalmaz. Személyes támogatás ugyanis az is, ha valakit elkísérnek orvoshoz és az is, hogy segítik a személyes fejlődését. A gyakorlat azt mutatja, hogy a mentor általában egy multifunkcionális segítő, aki az önkéntest ügyes-bajos dolgaitól lelki egészségén át személyes tanulási folyamatáig mindenben segíti. Ez akár egy teljes embert is kíván(na), ám az esetek többségében a mentor „melléktevékenységként” látja el a feladatát. Tehát az időkeretek meglehetősen limitáltak, ami nyilvánvalóan vagy az ügyes-bajos dolgok intézése vagy a tanulási folyamat alapos nyomon követése rovására megy. Jobb esetben mindegyikből jut idő egy kevésre.

Azonban tekintsünk most el a különböző akadályoktól, és vizsgáljuk a mentor szerepét kizárólag mint az önkéntes tanulási segítőjét. A mentor - ideális esetben – támogatást nyújt az önkéntesnek a projekt elején a tanulási céljai meghatározásához, majd a projekt során heti / kétheti rendszerességgel időt szán arra, hogy az önkéntessel közösen nyomon kövessék e célok elérésének folyamatát, az esetleges nehézségekre közösen megoldásokat találjanak, végül pedig értékeli a folyamatot. Ehhez nyújt kézzelfogható segítséget a Youthpass, ugyanis egy jól áttekinthető szempontrendszer ad mind a célok megállapításához, mind az értékeléshez. A kulcskompetenciák megértéséhez és használatához azonban feltétlenül szükséges a mentor segítsége, hogy olyan nyelvezetre fordítsa le a kulcskompetenciák keretrendszerében foglaltakat, amelyet az adott önkéntes képes megérteni és amellyel dolgozni is tud.

A mentori tevékenység szempontjából talán a legfontosabb, hogy a mentorálásra szánt idő mennyisége és tartalma összhangban legyen az önkéntes igényeivel és képességeivel. Nagyon széles skálán mozog az önkéntes szolgálatban részt vevők családi, iskolai, érzelmi stb. háttere, így nagy eltérések mutatkoznak a téren is, hogy az önkéntesek milyen mentori támogatást, stílust, bánásmódot igényelnek. De természetesen a mentor is ember, és bármennyire is empatikus, nem biztos, hogy minden önkéntessel ugyanolyan jól tud boldogulni. Ezért nem árt például, ha több önkéntessel működő projekt estében nem feltétlenül ugyanaz a mentor foglalkozik minden önkéntessel.

A mentori tevékenység összetettsége miatt a Fiatalok Lendületbe Program lehetővé teszi a mentorok számára is a kompetenciáik fejlesztését hazai és nemzetközi képzéseken való részvételi lehetőségek biztosításával.

Önkéntesség Magyarországon, törvényi szabályozás*

2001 őszén, az önkéntesek nemzetközi évének alkalmából összeült egy munkacsoport, mely az önkéntesség magyarországi szabályozásának hiányosságait térképezte fel. A csoport megfogalmazta ajánlásait, melyek értelmében egy rendezettebb jogi keretekkel rendelkező önkéntes szektor kialakítására van szükség. A törvény tervezetének elkészítése során fontos szerephez jutottak maguk az érintettek is, mivel az előterjesztő a nyitott jogalkotás jegyében széles körű társadalmi vitát folytatott le. Ennek egyik elemeként internetes fórumok jöttek létre, amelyeken keresztül a civil szervezetek, állampolgárok párbeszédet tudtak kezdeményezni a jogszabály előkészítésében közreműködő szakemberekkel, a szakmai és civil szervezetek tagjaival és vezetőivel annak érdekében, hogy kölcsönösen megismerjék egymás álláspontjait.

A több éven keresztül tartó, sok vitával járó folyamat végén, 2005. június 27-én az Országgyűlés – négy párti egyetértés mellett – elfogadta A közérdekű önkéntes tevékenységről szóló 2005. évi LXXXVIII. törvényt. A 2005. október 1-jén életbe lépett törvény hatálya alá azóta több száz szervezet és intézmény jelentkezett be.

A törvény alapvető célja, hogy a közérdekű önkéntes tevékenységet mint jogviszonyt szabályozza és intézményesítse a magyar jogrendszerben. A törvény elfogadása előtt ugyanis a magyar jogrendszerben nem létezett az önkéntes jogállására vonatkozó szabályozás. Nagyon fontos eredmény, hogy a törvény elhárítja a korábban meglévő jogi akadályokat. Mind a szervezetek, mind az önkéntesek fokozottabb védelemben részesülnek általa, mindenki számára egyértelmű felelősségi viszonyokat teremt és pl. különböző kedvezményekkel ösztönzi az önkéntesség terjedését.

* A cím alá tartozó szövegrész az

- *Útmutató az önkéntes törvényhez – amit a fogadó szervezeteknek tudniuk érdemes a közérdekű önkéntes tevékenységről szóló törvényről*
- *A közérdekű Önkéntes tevékenységről szóló 2005. Évi LXXXVIII. Törvény (Civil Partnerség)* című dokumentumok részleges módosításával, szerkesztésével került átvételre.

Mindezek mellett a törvénynek fontos szerepe lehet abban, hogy az önkéntesség társadalmi presztízsét növelje a társadalom szemében. Az önkéntesség kultúrájának elterjesztése szempontjából is nagy lépést jelent a törvény megalkotása. A jogszabály több társadalmi jelentőségű attitűd fontosságát hangsúlyozza: a társadalmi szolidaritását, az emberi érzését és a kölcsönös támogatását.

A szabályozott keretek között folyó önkéntes munka hozzájárul az összetartozás, a társadalmi kohézió erősítéséhez. A nyilvántartási, bejelentési rendszer bevezetésével pedig a nyilvánosság számára is átláthatóvá és követhetővé válik az önkéntes munkavégzés. Ez megteremti a tevékenység társadalmi kontrollját, és példát ad másoknak is a társadalmi szerepvállalásra. Az Országgyűlés a törvény megalkotásával ösztönözni kívánja az állampolgárok és szervezetek részvételét a társadalom előtt álló feladatok megoldásában, a közcélok elérésében.

A törvény csak a közérdekűnek minősülő önkéntes tevékenységre terjed ki, nem szabályoz más ingyen végzett munkát, így például a háztartásban, egyházban vagy egyesületben nyújtott segítséget. Nem terjed ki a jogszabály hatálya azokra az önkéntes tevékenységekre sem, amelyekre jelenleg is külön jogszabályok vonatkoznak (pl.: önkéntes tűzoltó, vradó).

Hol és kik végezhetnek tehát önkéntes munkát a törvény értelmében?

Minden civil szervezet fogadhat önkénteseket, a törvény szerint azonban közérdekű tevékenységet végző önkéntesek fogadására csak azon szervezetek, intézmények jogosultak, amelyek „fogadó szervezetként” kifejezetten közérdekű önkéntes tevékenységre toboroznak résztvevőket közérdekű önkéntes tevékenységre toboroznak résztvevőket.

A törvény hatféle fogadó szervezetet határoz meg:

1. helyi önkormányzat, kisebbségi önkormányzat s ezek társulásai
2. állami és önkormányzati költségvetési szerv
3. közhasznú és kiemelten közhasznú szervezet (pl. közhasznú alapítvány, közhasznú egyesület vagy közhasznú társaság)
4. egyházi jogi személy
5. a jogképes közszolgáltató intézmény, ha működési engedélye a törvényben felsorolt közszolgáltatásokra vagy az azokhoz kapcsolódó többletszolgáltatások nyújtására szól (pl. szociális, gyermekjóléti, gyermekvédelmi szolgáltató,

illetve intézmény, egészségügyi szolgáltató, közoktatási intézmény, felsőoktatási intézmény, múzeum, nyilvános könyvtár, közlekvéltár, nyilvános magánlekvéltár, közművelődési intézmény

6. a nem jogkepes fogadó intézmény fenntartója a törvényben meghatározott közszolgáltatások s az ezekhez kapcsolódó többlétszolgáltatások körében

Hogy miért csak ezek a szervezetek kaptak fogadó szervezeti jogosultságot? A törvény célja, hogy elismerje az önkéntesek munkáját és ennek megfelelően bizonyos juttatásokat és kedvezményeket adjon, könnyítsen az önkéntességgel kapcsolatos adóterheken. A törvényhozó elsősorban azon önkéntes tevékenységeket kívánja így jutalmazni, amelyek nagymértékben hozzájárulnak a közösségek, a társadalom fejlődéséhez és jólétéhez, azaz: közhasznúak. Emellett, mivel közpénzekről van szó, a törvény garanciákat keres arra, hogy az így juttatott kedvezmények nem kerülnek „rossz kezekbe”, azokkal a szervezetek átláthatóan el tudnak majd számolni, így itt is a szigorúbb elszámolási kötelezettséggel rendelkező közhasznú szervezetek kerültek előtérbe. A fenti szervezetek és intézmények csak az alaptevékenységük, közszolgáltatásuk és közhasznú tevékenységük körében fogadhatnak közérdekű önkénteseket, nem alkalmazhatnak közérdekű önkénteseket a törvény szerinti tevékenységeken kívüli, kiegészítő vagy vállalkozási tevékenységre.

Önkéntes gyakorlatilag bárki lehet Magyarországon: minden cselekvőképese, korlátozottan cselekvőképese, illetve 10 év feletti, kiskorúsága miatt cselekvőképtelen magyar állampolgár vállalhat közérdekű önkéntes tevékenységet, a gyermeket azonban a felnőtteknél sokkal nagyobb védelemben kell részesíteni. Önkéntes lehet továbbá minden Európai Unió tagállam, valamint az Európai Gazdasági Térség államainak állampolgára, amennyiben az előző feltételeknek ő is megfelel. Még az Európai Unió kívüli országok állampolgárai is lehetnek önkéntesek, ha az őket fogadó szervezet megfelelő felelősségbiztosítást köt, ellátásuk, szállásuk és visszautazásuk biztosított, valamint, ha egészségügyi ellátásra jogosultak, illetve az azt fedező biztosítással rendelkeznek.

A törvény által értelmezett közérdekű önkéntes tevékenységbe való bekapcsolódás legfontosabb elemei a következők:

1. Regisztráció – Be kell jelentkezni az illetékes minisztérium nyilvántartásába. A nyilvántartásba történő bejelentkezéshez a szervezeteknek egy bejelentési lapot kell kitölteniük, és csatolniuk kell a törvény 11. §-ában meghatározott – a fogadó szervezet típusától függően különböző – mellékleteket.
2. Szerződés – A munkavégzésről a feleknek szerződést kell kötniük. A törvény egyértelműen elkülöníti a munkajogviszonyt az önkéntes jogviszonytól: míg az előbbit a Munka Törvénykönyve szabályozza, addig az utóbbi háttérjogszabályaként a Ptk. szolgál. Az olyan önkénteskedés például, amelyet nem lehet közérdekű önkéntes tevékenységként értelmezni, a Ptk. által szabályozott ingyenes megbízás körébe tartozik.

A közérdekű önkéntes tevékenységre vonatkozó törvény egy teljesen új, munkavégzésre irányuló, önálló jogviszonyt alkotott meg, ami lehetővé teszi, hogy azt elhatároljuk más, első ránézésre hasonló jogviszonytól (pl. az ingyenes megbízástól). A jogviszony elvben „kétszereplős”: a fogadó szervezet és az önkéntes között jön létre, de nincs akadálya annak, hogy a szerződésben félként szerepeljenek más személyek, mint pl. az önkéntesek „közvetítésével” foglalkozó civil szervezetek, külső intézmények vagy egy külföldi partner.

Ahhoz, hogy a közérdekű önkéntes jogviszony egyáltalán létrejöjjön, külön aktusra, az ún. önkéntes szerződés megkötésére van szükség, amelyben a jogviszony alapvető tartalmi elemeit meg kell határozni. Ez mindkét felet megvédi a későbbi, felesleges vitáktól. Célja ugyanis, hogy minél rugalmasabban tegye lehetővé a közérdekű önkéntes jogviszony létrehozását, s közben megvédje az önkéntes(ek)e)t és megakadályozza a törvény kijátszását is. Ennek érdekében azonban a törvény bizonyos esetekben határozott alaki (formai) és tartalmi követelményeket támaszt.

3. Jogok biztosítása – Az önkéntes tevékenység végzése során biztosítani kell az önkéntesek törvényben meghatározott jogait, mint például az egészséget nem veszélyeztető és biztonságos munkavégzés feltételeinek megteremtését, a pihenőidő biztosítását, a tájékoztatási kötelezettség teljesítését, az utazás, szállás, étkezés biztosítását.

4. Juttatások – Az önkéntes jogviszony leglényegesebb ismertető eleme az ellenszolgáltatás hiánya, tehát az önkéntes nem gazdasági kényszerből, hanem belső késztetésből, a társadalom iránt érzett szolidaritásból végzi tevékenységét. Nem várható el ugyanakkor, hogy az önkéntes a tevékenységével kapcsolatban felmerülő költségeket maga viselje. Az önkéntes tevékenységéhez szükséges természetbeni juttatásokat, illetve a felmerült költségei megtérítését a törvény nem minősíti ellenszolgáltatásnak. A törvény hatályba lépésével az önkénteseket alkalmazó szervezetek számára lehetővé vált az önkéntes tevékenységgel kapcsolatos költségtérítések jogszerű kifizetése, valamint az önkéntes munka (természetesen korlátozott mértékű) anyagi elismerése, jutalmazása.

Az önkéntes munkát végző személy eddig jellemzően nem állt a törvény által elismert, szerződéses jogviszonyban a munkáját fogadó szervezettel, így az önkéntes a tevékenységével kapcsolatban felmerült szállás, étkezés, utazás, képzés stb. költségeinek megtérítésére sem volt jogosult (illetve más jogviszony esetén az ilyen kifizetést adó- és járulék terheli). Azonban a törvény egy olyan új, önálló jogviszonyt hozott létre, amelyben az önkéntes a leglényegesebb vonatkozásokban a munkavállalóéhoz hasonló védelemben részesül, és az önkéntes által kapott, költségtérítés jellegű juttatások adó- és járulékmentesek lettek. Így az önkéntes oldaláról nézve, a személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. törvény értelmében a jövedelem kiszámításánál nem kell figyelembe venni „a közérdekű önkéntes tevékenységről szóló törvény alapján az önkéntesnek nyújtott, ellenszolgáltatásnak nem minősülő juttatást”.

5. Nyilvántartás – Azoknak a szervezeteknek, amelyek élni kívánnak a törvény által biztosított kedvezményekkel, az önkéntesek foglalkoztatását megelőzően bejelentési, azon túlmenően pedig nyilvántartás-vezetési kötelezettségük is van. Ez a nyilvántartás nem egyezik meg a Minisztérium által a fogadó szervezetekről vezetett nyilvántartással. A közérdekű önkénteseket fogadó szervezetek adatai nyilvánosak, azok a minisztérium honlapján elérhetőek, az önkéntesek adatai viszont csak az őket fogadó szervezetek számára hozzáférhetőek.

A törvénynek – számtalan előnye ellenére – vannak hiányosságai is. Nem veszi figyelembe például az Európai Önkéntes Szolgálat sajátos szabályait, pedig jelenleg Magyarországon a legtöbb külföldi fiatal e program keretében végez önkéntes munkát. Az EVS önkéntesek zsebpénzének mértéke nincs összhangban a törvény által meghatározott juttatások összegével, hiszen azt az Európai Bizottság állapítja meg. A 2011-es önkéntesség európai éve például kiváló lehetőséget jelenthet a törvény felülvizsgálatához.

*Gyakorlatok,
tanácsok munka közben*

Háromszögműködés

Cél:	reggeli átmozgatás, ébresztés, testi érintkezés megteremtése, közösségfejlesztés, a „csoportgondolkodás” fejlesztése, a csoportban elfoglalt helyre, szerepre való rávilágítás
Csoport:	serdülő / fiatal felnőtt
Ajánlott csoportlétszám:	a teljes résztvevői kör, 15-20 fő, de akár több is lehet
Szükséges eszközök:	kb. 10-15 m spárga, lehetőség szerint kendő minden résztvevőnek
Szükséges idő:	30 perc

A gyakorlat menete:

A csoport feladata egyenlő oldalú háromszög készítése csukott szemmel a rendelkezésükre bocsátott spárgából megadott időre. A feladatvégzés során minden résztvevőnek legalább egy kézzel mindig fognia kell a spárgát. A gyakorlat után beszélgetés, az adódó konfliktusok, problémák megbeszélése következik.

Motivációs gyakorlat

Cél:	megtudni, hogy milyen motivációval indulnak külföldre és vesznek részt az önkéntes szolgálatban a fiatalok
Korosztály:	serdülő / fiatal felnőtt, leendő önkéntesek
Ajánlott csoportlétszám:	bármekkora
Szükséges eszközök:	A/3-as papír, filctollak
Szükséges idő:	50 perc

A gyakorlat menete:

Minden résztvevő kap egy papírlapot, majd a flipchart-táblán lévő rajz alapján elkészíti a maga motivációs térképét. A térkép 4 részből áll, a közepén a fiatal

van, illetve az, hogy melyik országba indul és mennyi ideig tart az önkéntes szolgálata. A lap bal sarkában arra a kérdésre ad választ rajzos formában, hogy *Mit viszek?* A jobb sarokban a következő kérdés áll: *Mit szeretnék hozni?* A lap alsó két részén pedig a következő kérdésekre válaszol: *Mitől tartok?* és *Miért lesz jó ez a közösségnek?*

Krízis kapszula

Cél:	motiválás, egymás játékos értékelése
Korosztály:	serdülő / fiatal felnőtt, leendő önkéntesek
Ajánlott csoportlétszám:	bármekkora
Szükséges eszközök:	színes lapok, tollak, borítékok, cellux
Szükséges idő:	25 perc

A gyakorlat menete:

A csoport tagjainak hátára 1-1 lapot erősítünk, mely üzenőtáblaként szolgál. Minden résztvevő tollal a kezében valami pozitív üzenetet, értékelést írhat, rajzolhat a többieknek.

A gyakorlat végére teleírt lap minden leendő önkéntes számára S.O.S. segítő, motiváló felszerelésként szolgál majd a jövőben, a szolgálata alatt. A lap útravalóként, olvasatlanul borítékba kerül azzal a kitéttellel, hogy azt csak valamilyen komoly kudarc, probléma, elkeseredés esetén lehet kibontani.

Sztereotípiák

Cél:	megérteni, hogy milyen sokféle szűrőn keresztül vagyunk hajlamosak megítélni másokat, és hogy minket ugyanígy sokféleképpen ítélnek meg a világ különböző pontjain
Korosztály:	serdülő / fiatal felnőtt
Ajánlott csoportlétszám:	2x12 fős csoport
Szükséges eszközök:	két körben elhelyezett székek, előkészített papírlapok színes képekkel és feliratokkal
Szükséges idő:	1 óra 30 perc

A gyakorlat menete:

A gyakorlat elején A4-es lapokat osztunk ki minden résztvevőnek. A lapok tetején egy kép található. Képeket mutatunk különböző országok különböző szituációkban lévő embereiről, vallásokról, fogyatékos emberekről, anyákról, különböző foglalkozásokról stb. Megkérjük a résztvevőket, hogy szabadon asszociáljanak a képek láttán. A papír aljára a képpel kapcsolatos jelzõt kell írni (egy szót), aztán a papírt felhajtani. Minden résztvevőnek 30 másodperce van egy asszociációra. Az idő múlását hanggal jelezzük. Mire a papírlapok körönként körbeérnek, mindegyiken 12-12 jelző szerepel. Ezt követően a jelzőket laponként felolvassuk a másik csoport tagjainak, akiknek ki kell találniuk a kép tartalmát. A gyakorlatot beszélgetés követi a sztereotípiákról. A beszélgetés segítségével a résztvevők tudatosabbá válnak a saját előítéleteikkel kapcsolatban, és felismerik mások velük kapcsolatos előítéleteit is. Ezáltal könnyebb lesz számukra elvonatkoztatni az előítéletektől, és azokra a szemléletmódokra helyezni a hangsúlyt, amelyek nem a már kialakult sztereotípiákat erősítik.

Hídépítés

Cél:	a csapatszűrés, a kompromisszumos megoldás fontosságának hangsúlyozása, a tervezés és a mértékletesség képességének fejlesztése
Korosztály:	serdülő / fiatal felnőtt
Ajánlott csoportlétszám:	akkora csoport, amely néhány kisebb, 3-5 fős csoportra osztható
Szükséges eszközök:	olló, papír, hurkapálca, blue tack, ragasztó, cellux, karton, filc
Szükséges idő:	45 perc

A gyakorlat menete:

Minden csapat egyenlő pénzeszközzel rendelkezik és ebből kell csapatszűrés és megfelelő előkészítés után egy olyan híd építéséhez szükséges alapanyagokat megvásárolni, mely egy kisautót elbír a tesztelés során. A csapatoknak a megvásárolt alkotóelemekből – csak azokat felhasználva – a megadott időre fel kell építeniük a hídjukat.

A „bolt”, melyet a tréner vezetnek, adott időtartamra van nyitva, és az utolsó percekben akciós (pl. féláron) kínálja termékeit.

A hidak átvizsgálása és tesztelése után értékelés és beszélgetés következik a csapatmunkáról, a feladat tanulságairól.

Ki az a mentor?

Cél:	a mentori szerepkör tisztázása kiscsoportos és frontális munka módszerével
Korosztály:	serdülő / fiatal felnőtt, önkéntesek
Ajánlott csoportlétszám:	12-20 fő 4-5 kiscsoportra osztva
Szükséges eszközök:	tollak, papír, flipchart, post-it, előre kinyomatott kérdések minden csoportnak
Szükséges idő:	a kiscsoportok számától és a gyakorlatot záró beszélgetés hosszától függően 1–1,5 óra

A gyakorlat menete:

Minden kiscsoport kap egy „álláshirdetési formanyomtatványt” az alábbi kérdésekkel, melyek alapján álláshirdetést kell írniuk mentori feladatkör betöltésére:

- Milyen feladatai vannak a mentornak?
- Milyen elvárásaink vannak a mentor felé?
- Milyen készségekkel kell, hogy rendelkezzen?
- Milyen tudással kell, hogy rendelkezzen?
- Milyen hozzáállással kell, hogy rendelkezzen?

A kiscsoportok bemutatják a megírt álláshirdetéseket. A gyakorlat vezetője a flipchart-táblára felírja, majd összegzi az elhangzottakat.

A gyakorlat tanulságait, a tapasztalatokat és a felmerült kérdéseket teljes csoportban megbeszéljük. Pl. a résztvevők felírják egy-egy post-it-re, hogy milyen kérdésük van a mentori szerep vagy az EVS projektjük kapcsán, a hirdetésben megfogalmazottakból mi nincs / van meg a mentorukban, illetve mi okoz számukra gondot a vele való kapcsolatban, majd a kérdések mentén beszélgetünk.

Levél önmagamnak

Cél:	tisztázni a résztvevőkben a céljaikat, motivációikat az önkéntes szolgálatukkal kapcsolatban, annak elősegítése, hogy a résztvevők az önkéntes szolgálatuk alatt könnyebben értékeljék a céljaik megvalósulását, illetve azt, hogy mennyire reálisan terveztek
Korosztály:	serdülő / fiatal felnőtt, leendő önkéntesek
Ajánlott csoportlétszám:	bármekkora
Szükséges eszközök:	borítékok, papír, tollak
Szükséges idő:	20 perc

A gyakorlat menete:

Minden résztvevő önállóan dolgozik. Egy levelet írnak saját maguknak, melyet csak az önkéntes szolgálatuk végén, annak letelte után bonthatnak ki. Kérjük őket, hogy fogalmazzák meg az indulás előtti gondolataikat, érzéseiket, illetve a szolgálatukhoz fűzött reményeiket, elérendő céljaikat.

Szituációs játék

Cél:	a problémamegoldási készség fejlesztése
Korosztály:	serdülő / fiatal felnőtt
Ajánlott csoportlétszám:	12-24 fő, 3-6 fős kiscsoportok
Szükséges eszközök:	a szituációk leírása kinyomtatva
Szükséges idő:	50 perc

A gyakorlat menete:

Ez egy interkulturális kommunikációs gyakorlat. A csoportok az alább ismertetett szituációk közül húznak egyet. A kihúzott szituációt közösen kell feldolgozniuk és a szerepeket megalkotniuk úgy, hogy a minden csoporttagnak legyen szerepe. A kidolgozást és a „főpróbákat” követően a csoportok előadják a szituációkat, majd a gyakorlatvezető segítségével foglalkoznak az egyes megoldási lehetőségekkel, illetve alternatívákkal.

1. 3 hónapja vagy a szervezetnél, de úgy érzed, nem kapsz megfelelő munkát, egész nap unatkozol, feleslegesnek érzed magad, már annak is örülsz, ha fénymásolni küldenek. A kollégák nem vagy csak alig beszélnek veled. Oldjátok meg a helyzetet!
2. Ketten laktok együtt (mindketten önkéntesek, más-más országból). Te tiszta és rendszerető vagy, mindig te takarítod a közös lakást, rendszeresen neked kell elmosogatnod. A lakótársad ennek teljesen az ellentéte, rendetlen, szerteszét hagyja a dolgait, sokszor még egy tiszta pohár sincs, amikor hazamész. Már többször finoman céloztál erre, de nem reagált. Nemcsak együtt laktok, de együtt is dolgoztok, így szinte egész nap együtt vagytok. Hogyan oldod meg a helyzetet?
3. Konfliktusba kerülsz a fogadó szervezeted egyik munkatársával. Ugyanakkor tudod, hogy jó barátja a mentorodnak. Mit teszel? Hogy kezeled ezt a helyzetet?
4. Nincsenek barátaid abban a városban, ahol laksz a szolgálatod ideje alatt. Szeretnél korodbeli barátokat szerezni. Hogy oldod meg?

Nem hall, nem lát, nem beszél

Cél:	a csapatmunkában való részvétel, a kommunikáció hatékonyságának növelése
Korosztály:	serdülő / fiatal felnőtt
Ajánlott csoportlétszám:	15-25 fő, 3-5 fős kiscsoportok
Szükséges eszközök:	egy (vagy több) tetszőleges tárgy, szembekötő
Szükséges idő:	20-30 perc

A gyakorlat menete:

A csapatok a következő szerepeket osztják fel egymás között: 1 fő Kereső (be van kötve a szeme), 1 fő a Vezető (beszélhet, de nem láthatja, mi történik a Keresővel), 1-3 fő Irányító (nem beszélhet, de lát mindent és mindenkit). A Keresőnek egy, a csapat által választott tárgyat kell megtalálnia, amit a gyakorlat vezetője helyez el a játéktéren. Az Irányító(k) a játéktér felé néz(nek), de nem szólalhat(nak) meg, mert ő(k) ismeri(k) a tárgy helyét. A feladat során a Vezető az egyetlen személy, aki utasításokat adhat a Keresőnek, de ő az Irányító felé fordulva áll, így nem láthatja, hol a keresett tárgy, illetve azt sem, merre jár a Kereső. Ezért a Vezetőnek az Irányító(k)ra kell hagyatkoznia, mert csak ő(k) ismeri(k) a tárgy helyét. Az Irányító(k) azonban nem beszélhet(nek), csak non-verbális jeleket adhat(nak) a Vezetőnek. A Vezető megpróbálja értelmezni ezeket a jelzéseket és ennek alapján utasítást adni a Keresőnek. A cél, hogy a csapat együtt dolgozzon úgy, hogy segítsék a Keresőt megtalálni és magához venni a tárgyat. Több csoport egymással párhuzamosan is dolgozhat, így a csoportok közötti kommunikációs zaj is nehezíti a feladatot. A feladatot 3 alkalommal végzik el a csoportok, úgy, hogy a szerepek közben cserélődnek, majd kiscsoportban fel dolgozzák a történeteket és a tapasztalataikat.

Varázsbolt

Cél:	önismeret elmélyítése, egyéni motivációk tisztázása
Korosztály:	gyermek / serdülő / fiatal
Ajánlott csoportlétszám:	8-15 fő
Szükséges eszközök:	poszter nagyságú papír, filctoll, kétféle színű post-it
Ideális helyszín:	a csoporttagok körbeültetésére alkalmas közösségi tér
Szükséges idő:	15-20 perc

A gyakorlat menete:

A gyakorlat vezetője elmondja, hogy a csoporttagok egy Varázsboltba kerültek, ahol belső tulajdonságokat adhatnak és vehetnek. Egy jól látható helyen lévő, poszter nagyságú papírt „kínál” és „keres” részre oszt. Az első feladat, hogy mindenki felír egy-egy tulajdonságot két különböző színű cetlire. Az egyik olyan, amiből a csoporttag szerint neki sok van, ezért átadhatja másnak is, a másik olyasmi, amire vágya. Fontos tisztázni: nem arról van szó, hogy negatív tulajdonságaink helyett pozitívakat vásárolhatunk! Ezután a csoporttagok egymás után a megfelelő helyre rögzítik cetlijeiket, majd röviden megindokolják, miért a felírt tulajdonságukat kínálják eladásra, illetve miért a másik cetlin szereplőt szeretnék megszerezni, fejleszteni. A metódus tetszőleges számú körön keresztül ismételhető, de fontos szabály, hogy senki nem kínálhat több tulajdonságot, mint amennyit venne és fordítva.

A gyakorlatvezető szerepe:

Betartatja a játékszabályokat, a gyakorlat lezárulása után felhívja a figyelmet az esetleges egybeesésekre (pl. valaki olyasmit keres, amit valaki más eladna). Érdekes a „Varázsboltot” megőrizni, a közösségépítés egyes szakaszainál elővenni, megnézni, van-e olyan vágy, amelynek eléréséhez valaki közelebb jutott.

X-Y

Cél:	együttműködés gyakorlása (csoporton belül és csoportok között), csoportszerepek tudatosítása
Korosztály:	serdülő / fiatal
Ajánlott csoportlétszám:	8-10 fő
Szükséges eszközök:	két kártya az utasításokkal, két eredményjelző lap (sima A4-es lap is lehet), kétféle színű post-it, filctollak, tollak, poszter nagyságú papír
Ideális helyszín:	olyan tér, ahol két csoport egymástól elszeparáltan működhet, és van egy harmadik helyszín is a megbeszélések lebonyolítására
Szükséges idő:	1-1,5 óra

A gyakorlat menete

A résztvevők két 3-4 fős csoportra oszlanak, csoportonként legalább 1-1 fő a játék folyamán megfigyelő lesz. A két csoport (megfigyelőikkel) két egymástól elzárt térbe / távol kerül, majd a gyakorlatvezető külön-külön ismerteti velük a gyakorlat szabályait. Ezeket a szabálykártyáról olvassa fel, amelyet aztán át is ad a csoportnak. A szabálykártyán a következő szöveg és táblázat található: „Az X-Y játékban két csoport tíz körön keresztül üzeneteket küld egymásnak. Az üzenet tartalma kétféle lehet: X vagy Y. A csapatok az üzenetek együttes tartalmának függvényében nyernek vagy veszítenek pontokat a mellékelt táblázat alapján. A játék folyamán a csapatok kétszer, a második és a hetedik kör után kommunikálhatnak egymással képviselőik útján, ha ezt mindkét csoport igényli. Megbeszélésre, stratégiáik egyeztetésére alkalmanként 2 percük van. A megbeszéléseken két-két csoporttag van jelen, de csak egy-egy képviselő beszélhet, a másik megfigyelő.” A képző ezután válaszol a felmerülő kérdésekre, de a szabályokat nem értelmezi, legfeljebb újra felolvassa azokat (a táblázat értelmezésében természetesen segíthet, de itt sem minősítheti az üzeneteket), viszont biztathatja a csoportokat, hogy körönként jegyezzék fel az üzeneteket, illetve a pontszámok

alakulását. Ezután időt hagy a csoportoknak az első üzenet végiggondolására. Ha az egyik csoport már elkészült, a másikat akkor sem sűrgeti. Mindkét üzenet ismeretében kihirdeti az első kör eredményét. A második kör után megkérdezi a csoportokat, akarnak-e tárgyalni – csak akkor jön létre megbeszélés, ha mindkét csoport szeretné. Ugyanez történik a hetedik kör után is. Ha szükségét érzi, bizonyos körök után bejelentheti, hogy a pontszámokon szorzók érvényesülnek (pl. a negyedik körtől kezdve ötszörös, a hetedik után tízszeres, az utolsóban húszszoros pontot kapnak). Ezek a változások elgondolkoztathatják a résztvevőket, stratégiáik újragondolására készíthetik őket.

A gyakorlat után megbeszélés következik, ahol mindenki beszámol érzéseiről, élményeiről, tapasztalatairól. A csoporttagok és a megfigyelők is értékelik a munkát (egyéni és csoportszinten is). Miután legtöbbször a csoportok között valamiféle verseny alakul ki, gyakori, hogy a megbeszéléseket egymás félrevezetésére, ezáltal a „győzelem” megszerzésére próbálják kihasználni. Tehát az esetleges indulatok levezetése miatt is fontos az alapos megbeszélés, érdemes mindenképpen legalább ¾-1 órát erre szánni.

Változatok:

A gyakorlat elképzelhető három vagy akár több csoporttal is (ebben az esetben nyilván a táblázat is bonyolultabb lesz). A csoportok rendelkezésére álló pontos információk is variálhatók (lásd pl. a gyakorlatvezető szerepét leíró részben alább), fenntartva azt az alapkoncepciót, hogy az X az önérvényesítő, az Y pedig az együttműködő típusú üzenet. Lehet manipulálni a különböző helyzetekben járó pontszámokkal, a megbeszélések számával, időpontjával és pontos időtartamával, szorzók használatával, de akár az szabályok szövege is megváltoztatható.

A gyakorlatvezető szerepe:

A gyakorlat előkészítése során a szándékai alapján határozhatja meg a pontos szabályokat. Az előkészítés része a megfigyelők instruálása is. A megfigyelők nem szólhatnak bele a csoport munkájába, semmilyen módon nem segíthetik (vagy hátráltathatják) azt. Megfigyelési szempontokat kapnak (ezek változóak

lehetnek, vonatkozhatnak pl. a csoportos döntéshozatalra, a stratégiai gondolkodásra vagy a csoportszerepekre), de ezeken túl egyéni megfigyeléseket is tehetnek. A csoportok munkája során a gyakorlatvezető felügyeli a szabályok betartását, a gyakorlat lezárulása után moderálja a megbeszélést, melynek célja az egyénekre és a csoportokra vonatkozó tapasztalatok levonásán túl, hogy felszínre kerüljenek a frusztrációk, sérelmek. Fontos kibeszélni ezeket, felderíteni az egyének és a csoportok viselkedésének okait. Tudatosítani kell, hogy a gyakorlat valójában egy csapda, amibe a legtöbben hajlamosak vagyunk beleesni – egyszerűen kulturális okokból. A fenti szabályverzió nem tartalmaz semmilyen utalást a játék pontos céljára vonatkozóan, nem határozza meg, mi számít „győzelemnek”. A legtöbb csoport automatikusan a pontszámok maximalizálására, de még inkább a másik csoporthoz viszonyított jobb pozíció megszerzésére törekszik. Ennek eredménye az, hogy jellemzően mindkét csoport mínuszban zárja a gyakorlatot, legfeljebb az egyik kicsit kevésbé. Szintén jellemző, hogy az egyik vagy akár mindkét csoport megpróbálja becsapni a másikat, a tárgyalást inkább trükközésre használják. Ennek oka, hogy a társadalom, amiben élünk, a versenyre kondicionál bennünket, a legtöbbször értékként kezeli az egyéni haszonszerzést, mások leghagyását a profittermelésben. A gyakorlat ebben a formájában alkalmas annak a vizsgálatára, hogy ki mennyire hajlamos a versengésre, illetve az együttműködésre, hogy a résztvevők hogyan tudnak megbírkózni a konfliktusaikkal, milyen mechanizmusok, kockázat- és haszonelemzési stratégiák működnek a csoportos döntéshozatalban, valamint hogy a résztvevők mennyire figyelmesek és szemfülesek a szabályértelmezésben (többször előfordul, hogy egy-egy csoport rájön a trükkre, és nem hagyja magát manipulálni).

Olyan alternatív feladatleírások is elképzelhetők, amelyekben már célmeghatározás is megjelenik – nyilván ezek esetében eltolódnak a feladat hangsúlyai is. Néhány példa erre:

„Egy cég két leányvállalata / egy egyesület két tagszervezete időközönként információkat oszt meg egymással. Az információk kétfélek lehetnek: X vagy Y, ezek tartalmától függően lehetnek a csoportok az adott időszakban nyereségesek vagy veszteségesek (a mellékelt táblázat alapján). Az év végén (a tizedik kör után) ké-

szült mérleg alapján a legnyereségesebb csoport külön elismerésben részesül. Az év folyamán a csapatok kétszer – a második és a hetedik kör után – kommunikálhatnak egymással képviselőik útján, ha ezt mindkét csoport igényli. Megbeszélésre, stratégiáik egyeztetésére alkalmanként 2 percük van. A megbeszélésen két-két csoporttag van jelen, de csak egy-egy képviselő beszélhet, a másik megfigyelő.” vagy

„Két hasonló profilú, egymással versengő cég időközönként információkat oszt meg egymással a piaci folyamatokról. Az információk kétfélék lehetnek: X vagy Y, ezek tartalmától függően lehetnek a csoportok az adott időszakban nyereségesek vagy veszteségesek (a mellékelt táblázat alapján). Az év végén (a tizedik kör után) a két cég elkészíti éves mérlegét, amely megmutatja, melyikük volt eredményesebb. Az év folyamán a csapatok kétszer – a második és a hetedik kör után – kommunikálhatnak egymással képviselőik útján, ha ezt mindkét csoport igényli. Megbeszélésre, stratégiáik egyeztetésére alkalmanként 2 percük van. A megbeszélésen két-két csoporttag van jelen, de csak egy-egy képviselő beszélhet, a másik megfigyelő.”

Az első verziónál az Y küldése lenne a logikus stratégia, hiszen a cél a közös profitmaximalizálás, ugyanakkor az elejtett utalás a cégen/egyesületen belüli „házi-versenyre” arra készítheti a résztvevőket, hogy mégis inkább rivalizálni kezdjenek. A második változatnál a verseny miatt az X küldése logikus – egészen addig, amíg valaki rá nem jön, hogy így végül mindkét cég becsődöl, és teljesen mindegy, melyik mennyire. A módszer a szervezetalapítás és -működtetés több fázisában szintén használható.

Esetleges veszélyek:

Az X-Y a rázós játékok közé tartozik, gyakori a sértődés, komoly indulatok szabadulhatnak el – inkább összeszokott csoportoknál ajánlott, de a gyakorlat vezetőjének így is fel kell készülnie a konfliktuskezelésre (sok időt kell tervezni a megbeszélésre)

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, matematikai kompetencia, szociális és állampolgári kompetenciák, kezdeményezőkészség és vállalkozói kompetencia

Melléklet:

	Y	X
Y	+10 +10	+20 -20
X	-20 +20	-15 -15

*Jó példák,
mintaértékű kezdeményezések*

A programok leírásának többsége az Önkéntes Központ Alapítvány két kiadványára épül (Az Ötlet 2005 Program hatékonyságvizsgálati eredményei. Szerk. Cseri Györgyi, illetve a Sikeres önkéntes programok a gyakorlatban. Szerk. Francsics Dorina). Az utóbbi, a Sikeres önkéntes programok a gyakorlatban című kiadvány átfogó segítséget nyújt emellett az önkéntesek foglalkoztatásához, az önkéntes menedzsment legfontosabb lépéseihez.

Ötlet Program

Az első hazai hosszú távú önkéntes program ÖTLET néven 2005 novemberében indult el Magyarországon kísérleti jelleggel. A program a fiatalok munkaerő-piaci esélyeit kívánta javítani a projekt során megszerezhető tapasztalati tudással, készségeik, kompetenciáik fejlesztésével. Keretében 18-26 éves, pályakezdő munkanélküli fiatalok 10 hónapon át végeztek önkéntes tevékenységet különböző civil és egyházi szervezeteknél, valamint állami, önkormányzati intézményeknél, ahol mentori segítség mellett készítették fel őket a munkaerő-piacra való bekapcsolódásra.

Az ÖTLET Program általános célja tehát a fiatalok munkaerő-piaci esélyeinek önkéntes tevékenységen keresztül történő növelése, valamint ezzel együtt az önkéntesség hazai presztízsének, népszerűségének terjesztése. Fontos továbbá, hogy a programban részt vevő valamennyi szervezet hozzájárult az önkéntes tevékenységek regionális koordinációjának kialakulásához és fejlődéséhez. A program országos megvalósulásáért 8 koordináló (7 regionális és további egy budapesti) szervezet és egy országos menedzserszervezet (az Önkéntes Központ Alapítvány) felelt.

Az ÖTLET 2005 Program eredményeiről végzett kutatás szerint, a részt vevő szervezetek és önkéntesek véleménye alapján egy sikeres önkéntes program a következő fejlesztési lépések / folyamat során áll össze:

Állapotfelmérés – családi, szociális háttér, vágyak, célok, tervek, érdeklődés, szociális készségek, kommunikációs készség, képzettség, gyakorlat, szak-

mai és munkatapasztalat, önállóság, önismeret, kapcsolatteremtési készség, nyelvismeret, PC ismeret, kompetenciák (pl. alkalmazkodás, beilleszkedés, konfliktuskezelés, stressztűrés stb.), erősségek, korlátok felmérése

- Egyéni fejlesztési terv – az állapotfelmérésre építve, egyénre szabva
- Feladategyeztető beszélgetés – szakmai és egyéb feladatok, valamint a hozzájuk kapcsolódó elvárások pontos behatárolása, igény és lehetőség szerinti folyamatos formálása, az eltérő elképzelések egyeztetése, kompromisszumok kialakítása
- A beilleszkedés segítése – a teljes intézményi / szervezeti feladatrendszer és működési struktúra megismertetése, munkakipróbálás a teljes szakmai feladatrendszerben, szakmai és egyéb feladatok, valamint a hozzájuk kapcsolódó elvárások pontos behatárolása, igény és lehetőség szerinti folyamatos formálása, az eltérő elképzelések egyeztetése, kompromisszumok kialakítása, az önkéntes munkatársként kezelése, befogadó attitűd mind a közvetlen, mind pedig a közvetett munkakörnyezetben
- Feladatmeghatározás, időszaki tervezés – az egyes feladatelemek közös meghatározása, megtervezése, egyeztetése a szervezet / intézmény érintett munkatársaival, folyamatos kommunikáció, értékelés, visszajelzés, feladatok felülvizsgálata, korrekció lehetősége, lehetőség biztosítása tanfolyamokon, testhezálló és segítő képzéseken való részvételre
- Feladatellátás – szakmai ismeretek bővítése (felügyelet mellett), ismeretek gyakorlati alkalmazása, lehetőség biztosítása, hogy az önkéntes kipróbálhassa önmagát, reális énkép kialakítása, szakmai biztonságérzet növelése, önálló munkavégzés, felhatalmazás (folyamatosan bővülő feladatrendszer, betekintés a döntéshozatalba), intézményi kapcsolattartás, szakmai kommunikáció fejlesztése, együttműködési készség fejlesztése, önálló döntéshozatal fejlesztése, felelősségtudat fejlesztése, csapatmunka
- Ellenőrzés – értékelés– visszajelzés – szakmai identitás fejlesztése, önbizalomerosítás, részben önálló feladatellátás, eredmények elismerése, központosított feladatelosztás, értékelés, „képviselő” (a mentor és a szakmai vezető segítségével), alkalmazkodókészség fejlesztése, pályakép formálása, előzetes

elképzelések megerősítése (szakmaterület és a korábbi végzettség összekapcsolása), munkatársi és önkéntes státusz „szembesítése” (más-más jogokkal és kötelezettségekkel jár a két szerep, illetve státusz)

- Az eredmények megítélése – a kérdezett önkénteseknek – véleményük szerint - minden előzetesen elképzelt területen sikerült fejlődniük elsősorban a kapott lehetőségnek, a nyílt munkahelyi légkörnek (elfogadottság, megbecsülés), a kollégák magas szakmai hozzáértésének, segítő attitűdjének és nem utolsósorban a saját nyitottságuknak köszönhetően. A munkahelyi beilleszkedésen túl a fogadó szervezetek többsége különös hangsúlyt helyezett az adott munkahely tágabb környezetébe való beilleszkedésre is (pl. a kapcsolatháló, a települési és egyéb közösségi környezetbe való beilleszkedés elősegítése révén). A közös, sikeres munka erősítette az önbizalmat, szilárd jövő- és énképet alakított ki. A fogadó szervezetek elégedettek voltak az önkéntesek munkájával. A fogadó szervezeteknél továbbfoglalkoztatott önkéntesek vonatkozásában a közeljövő kiemelt feladata a megszerzett ismeretek, készségek további bővítése, erősítése, a szakmai tudás növelése, a stressztűrés és a gyakorlati gondolkodás fejlesztése, az önbizalom további megerősítése.

DIA-modell

A Demokratikus Ifjúságért Alapítvány (DIA) önkéntes programja olyan országos hálózatot hozott létre, amelynek célja az önkéntes csoportok működésének megkönnyítése, koordinálása, a 14-25 éves kamaszok és fiatalok bevonása az önkéntes tevékenységekbe.

A DIA önkéntes csoportokat keres meg országszerte, párbeszédet kezdeményez velük, és az együttműködési szándék kinyilvánítása esetén felajánlja számukra az önkéntes hálózatban való részvétel lehetőségét.

A szervezet az önkéntes csoportok koordinátoraival, kortárssegítőivel tartja a kapcsolatot, képzéseket szervez számukra, hogy ők az ott megszerzett tudást közvetítsék társaik felé. Az alapítvány koordinátorképzések mellett egyéb képzéseket, fórumokat, táborokat, nemzetközi önkéntes programokat is szervez, melyeken már nem csak a koordinátorok vehetnek részt. Emellett a hálózatban tevékenykedő csoportok munkáját belső pályázati rendszerrel is segíti. A csoportokkal való folyamatos kapcsolattartás biztosítására a DIA regionális koordinátori hálózatot tart fenn.

A csoportokkal az alapítvány együttműködési megállapodást köt. A fenti szolgáltatásokért cserébe a csoporttagok vállalják, hogy alkalmi és folyamatos önkéntes tevékenységet folytatnak környezetükben.

A program szépsége, hogy egyszerre többféle funkciót is betölt. Felderíti az országban működő önkéntes csoportokat, összehangolja azok tevékenységét, segítséget nyújt nekik, mindeközben motiválja is őket tevékenységük folytatására, és megerősíti elkötelezettségüket az önkéntesség iránt.

Az alapítvány így fogalmazza meg az önkéntesekre vonatkozó szervezeti filozófiáját: „A DIA célja az, hogy a mai fiatalok a változó társadalom olyan teljes jogú tagjaivá váljanak, akik akarnak, mernek és tudnak változtatni saját és közösségük életén.”

Néhány példa a DIA programjai közül:

- **KOORDINÁTOR NAP:** Az egynapos rendezvény célja a hálózaton belüli kapcsolatok erősítése és a koordinátorok tapasztalatcseréje.
- **KOORDINÁTORKÉPZÉS:** Évente két alkalommal rendeznek képzést koordinátoraiknak, akik így megszerzik, elsajátítják a szükséges szakmai tudást és készségeket a csoportok támogatásához, az önkéntes projektek segítéséhez és a feldolgozás megtartásához.
- **KÉPZÉSEK:** A DIA különféle témákban ajánl képzéseket a fiataloknak. Ugyanakkor a helyi csoportok is igényelhetnek programokat a DIA képzési palettájáról (pl. a kommunikáció, a problémamegoldás, a programszervezés, a fenntartható fejlődés, a csapatépítés stb. területén).
- **ÖNKÉNTES FÓRUM:** Négynapos összejövetel az önkéntesek számára.
- **HELYI KEZDEMÉNYEZÉSEK PÁLYÁZAT:** A DIA csoportok programjainak anyagi támogatását célozza meg.
- **ÖNKÉNTES NAP:** Egy jó ügy mellé állva ilyenkor közösségi munkát végeznek, illetve délutáni programokon együtt ünneplik egész éves együttműködésüket.
- **NEMZETKÖZI IFJÚSÁGI PROGRAMOK:** Az alapítvány minden évben nemzetközi nyári táborokat és csereprogramokat is szervez. A DIA 1999-ben kezdte el ezt a munkát 5 településen: Veszprémben, Tapolcán, Miskolcon, Debrecenben és Kassán egy nagyszabású konferencia megrendezésével. A program közel 75 fiatal bevonásával indult el, akik több mint 20 helyi non-profit szervezetnél és szociális intézményben végeztek rendszeres, önkéntes, közösségi munkát. Tevékenykedtek többek között idősek otthonában, környezetvédelmi szervezeteknél, általános iskolákban és nagycsaládokat segítő központokban. Mára szervezetük 48 helyi csoportot tömörít hazai és nemzetközi hálózatában, közel 700 fiatal aktív részvételével.

Kapocs Ifjúsági Önsegítő Szolgálat

A Kapocs Ifjúsági Önsegítő Szolgálat alapító okiratában a következő célok szerepelnek: a felnőtté váló fiatalok problémáinak megelőzése, a korosztályi önségítés képességének fejlesztése, ifjúságsegítő, egyéni és közösségi kezdeményezések támogatása.

A Kapocs gyakorlatilag tizenéves fiatalok laikus segítő tevékenységének támogatására jött létre. A szervezetben a segítő feladatokat önkéntes fiatalok végzik, akik tevékenysége – összhangban az alapítói szándékokkal – döntően a korosztályi problémák megelőzésére, a problémák korai felismerésére, illetőleg a lehetséges alternatívák feltárására irányulnak. A Kapocs önkéntes munkatársai által nyújtott segítség tartalmi szempontból nagyon változatos: a segítő tevékenység tárgya lehet például a felnőtté válás kérdésköre, továbbá minden olyan aktuális korosztályi többletprobléma, amely a tulajdonképpen mindenkinben lezajló, természetes folyamatokat megterheli, nehezzé teszi (erőszak, drog, munkanélküliség, utcára szökés, családi problémák, fiatalkori bűnözés, AIDS, korai terhesség, pályaválasztás stb.).

A Kapocs önkéntesei elsősorban az „intézményeken kívülre keveredett” tizenéves fiatalok, illetőleg a korosztályi problémáknak fokozottan kiszolgáltatottak világában „vannak otthon”, és a körükben végeznek különféle közvetlen segítő feladatokat. Ebből következően a Kapocs fő segítő tevékenysége azokra a problémás fiatalokra irányul, akiket más módon (intézményesen, azaz az iskolákon, a családokban, a munkahelyeken keresztül vagy egyéb, ifjúsági közösség révén) szinte nem lehet elérni.

A Kapocs irodájában, illetve az önkéntesek révén (közvetlenül a saját társas környezetükben) évente, becsülten nyolc-kilencezer segítő találkozással lehet számolni (közöttük a súlyosabb, krízisközei helyzetek száma nagyjából kétezer). A szolgálat létrejötté óta (1992) hozzávetőlegesen ezerhatszáz fiatal kapcsolódott be a segítő feladatokba, vagyis vállalta rövidebb-hosszabb ideig, hogy segít önmagának és kortársainak. A szervezet önkénteseinek száma folyamatosan változik, jelenleg 65 aktív önkéntesünk van.

Rügyecskék

Az 1999. év folyamán állt össze egy kisebb, lelkes csapat azzal a céllal, hogy a rendszerváltás utáni Magyarországon tapasztalható káros civilizációs folyamatokat ellensúlyozni próbálja. 2000 nyarán jegyezték be őket, addigra már 80 fát ültettek el a lakosság részvételével, és több erdőtakarítást is szerveztek. A csapat összetétele az idők során folyton változott, állandó önkéntesek kb. 2003 óta dolgoznak a szervezetben, változó aktivitással.

Programjuk 2000 őszén indult német önkéntesekkel, a Robert Bosch Alapítvány támogatásával. 82 fát ültettek el a lakótelep közterületeire a lakosság részvételével, akik vállalták a fákról való gondoskodást. A faültetés révén kapcsolatba kerültek a helyi lakossággal, akiket a következő év tavaszától folyamatosan tájékoztattak a szelektív hulladékgyűjtő udvar megvalósításának lépéseiről, segítségüket kérve a munkában, amelyet maguk is önkéntesként végeztek. 2001 márciusában egy német diákcsoporttal kezdték az udvar alapozását, de engedély híján csak 2002. április 19-én tudták megnyitni a szelektív hulladékgyűjtő udvart a lakótelep közepén. A lakosoknak térítésmentesen rajzos kiadványt adtak, amely lépésről lépésre elmagyarázza a szelektív gyűjtés értelmét és módját. Ugyanekkor az érdeklődők rendelhettek a méretre gyártott, a hulladék különgyűjtésére lehetőséget biztosító edényből is.

2002 decemberétől az Európai Önkéntes Szolgálat keretében is fogadnak Európa több országából önkénteseket, akiknek részvétele rengeteget segített a program színesítésében, fejlesztésében, alapműködésének biztosításában. 2003 februárjában megnyitották a lakótelepen a Környezetvédelmi Tanácsadó Irodájukat. 2004 tavaszától felvették programjukba egy közeli biofarm működtetését, ahol saját használatra termelnek zöldségeket, gyümölcsöt, valamint létesítettek egy faiskolát későbbi városi faültetések támogatására (1600 facsemete).

A farm 2004 nyarán a Vidám Vidék Létvédelmi Gyermektábornak adott otthont, ahol 17 gyermek tanulhatott a gyógynövényekről, vadvirágokról, a hulladékhasznosítás útjáról, illetve a gödöllői Nyitott Kertben a biogazdálkodásról.

A tábor során néptáncot, népdalokat, játékokat is megismerhettek, délutánonként pedig kézművesfoglalkozásokon vehettek részt.

Mindemellett feltérképezték Kistarcsa külterületének illegális hulladéklerakóit, és tervet készítettek a felszámolásukról. Folyamatosan rendben tartják a hulladékudvart, gondoskodnak a szemét rendszeres elszállításáról, valamint még átfogóbban és átgondoltabban folytatják a gazdálkodást a farmon.

Önindító program – Önkéntesség elterjesztése Magyarországon*

Az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával és a hazai Társadalmi Megújulás Operatív Program (TÁMOP 5.5.2) keretében megvalósuló program legfontosabb célja, hogy megfelelő infrastruktúra jöjjön létre országosan az önkéntesség elterjesztésére és támogatására.

A program indítását több éves szakmai előkészítés, valamint – az Önkéntes Központ Alapítvány (ÖKA) koordinációjával – önkéntes központokat fejlesztő munka előzte meg. Az ÖKA 2004 ősze óta dolgozik a megyei hatókörű önkéntes központok fejlesztésén, ennek a munkának az eredményeképpen jött létre az Önkéntes Központ Hálózat, melynek jelenleg 8 tagja van (www.onkentesskozpontok.hu). A most induló program minden megye egy-egy szervezete számára teremt bekapcsolódási lehetőséget, ezáltal még több megyében jöhet létre, illetve erősödhet meg a helyi szintű önkéntesség fejlesztésével foglalkozó ún. Önkéntes Centrum.

Az önkéntesség fejlődésének fontos záloga egy olyan szervezeti kör kialakulása, mely szolgáltató és fejlesztő funkciói révén a helyi önkéntes programok támogatójává válhat. A hazai és a más országokban működő önkéntes központoknak, kivételes katalizátor szerepük van, munkájuk eredményekét az önkéntesek sokkal könnyebben jutnak információhoz, biztonságos módon kerülnek kiközvetítésre, a szervezetek mind adminisztrációs, mind módszertani kérdéseikre válaszokat kaphatnak, így felkészültebben várhatják az önkénteseket.

A központok 2010 elejétől kezdik meg felkészülésüket, és várhatóan 2010 nyarától indítják a szolgáltatásaikat a megye civil szervezetei, intézményei és magánszemélyei számára. A program távlati célja az önkéntes tevékenységet vállalkók számának, valamint az önkéntes tevékenységek hatékonyságának növelése.

* A program a kezdeti fázisában van, konkrét eredményeket egyelőre nem tudunk bemutatni.

Önkéntes menedzsment

A fenti példák után tekintsük át, hogy a modern szakirodalom szerint mely elemek szükségesek egy önkéntest fogadó szervezet hatékony működéséhez:

1. Tervezés
2. Szükségletfelmérés a szervezet vonatkozásában
3. Önkéntes tevékenység meghatározása
4. Önkéntesek toborzása
5. Kiválasztás / tájékozódó beszélgetés az önkéntesekkel
6. Önkéntesek bevezetése a szervezetbe / intézménybe
7. Megállapodás, szerződés az önkéntessel
8. Közös tervezés az önkéntessel
9. Az önkéntesek koordinátora
10. Dokumentáció
11. Állapotfelmérés az önkéntesre vonatkozóan
12. Az önkéntesek és az alkalmazottak kapcsolatának harmonizálása
13. Az önkéntes motiválása, ellenőrzése
14. Értékelés
15. Formális elismerés, köszönetnyilvánítás
16. Önkéntesek hozzájárulása a szervezet sikeréhez
17. Képzésen való részvétel (az adott program képzésein túl is)

A szervezet és az önkéntes számára is akkor lesz sikeres az együttműködés, ha a fenti kérdések mindegyikét alaposan átgondolják, és közösen megállapodnak a keretekben. A tapasztalatok szerint ahhoz, hogy egy szervezet ilyen szintű részletezéssel gondolja át az önkéntes fogadásának körülményeit, szükséges egy bizonyos érettségi szinten lennie, ami sokszor csak az első néhány önkéntes szolgáltatásának befejezése után jön el. A cél az, hogy ez a fajta tudatosság minél korábban felismerhető legyen a fogadó szervezeteknél, hiszen csak így érhető el, hogy mind a szervezet, mind az önkéntes a lehető legtöbbet profitálhasson a folyamatból.

Első lépésként talán érdemes lenne minden önkéntesekkel foglalkozó szervezetnek összeállítani egy ún. önkéntesekre vonatkozó, szervezeti irányelveket

tartalmazó dokumentumot. Ebben a szervezet összefoglalja mindazokat az elveket, amiket mind a szervezethez csatlakozó önkéntesek, mind az alkalmazottak számára követendőnek tart. Az önkéntességre vonatkozó szervezeti filozófia tulajdonképpen az önkéntes menedzsment egyes elemeinek a szervezetre vonatkozó módszereit tartalmazza.

A legfontosabb:

- A miért megfogalmazása – Miért akarunk önkénteseket fogadni? Mit kínálunk nekik?
- Az önkéntes tevékenység leírása – Mire kell az önkéntes?
- Önkéntesek toborzása – Hogyan toborozunk?
- Interjú és kiválasztás – Mi a kiválasztás menete, melyek az elvei?
- Orientáció és képzés – Az orientáció elemei: kell-e képzés, miért és milyen legyen?
- Ellenőrzés, motiváció, köszönetnyilvánítás – Hogyan? Mit?
- Elbocsátás – Mi legyen az eljárás?
- Az önkéntes program ellenőrzése – Hogyan?

És amit még érdemes átgondolni:

- Az önkéntesek megjelenése és a hiányzások
- Az önkéntes teljesítmény-ellenőrzése, visszatekintés
- Juttatások: biztosítás, képzés stb.
- Panaszkezelés
- Költségtérítési megegyezők, szabályok
- A szervezet eszközeinek és berendezéseinek használata
- Titoktartási kötelezettségek
- Próbaidős felvétel
- Az önkéntes által elvégzett feladatok dokumentálása

Ahhoz, hogy az önkéntes (és a szervezet is) pontosan tudja, hogy mit vállaltak, érdeemes írásba foglalniuk azt, amiben szóban megállapodtak. Íme erre egy példa:

Önkéntes tevékenységi körének leírása

1. A TEVÉKENYSÉG MEGHATÁROZÁSA

A tevékenység neve: önkéntes irodai asszisztens

A tevékenység végzésének helye: Kapafogó Egyesület kecskeméti irodája

A tevékenység végzők száma: egy fő

A személy megnevezése, akinek a tevékenységet végző felelősséggel tartozik:

..... (xy szakmai felelős, önkéntes koordinátor)

2. A TEVÉKENYSÉG FŐ CÉLJA

A szakmai felelős tevékenységének adminisztratív támogatása, a Kapafogó Egyesület adminisztratív és operációs segítése.

3. A TEVÉKENYSÉGGEL JÁRÓ FELELŐSSÉG

Az önkéntes irodai asszisztens felel azért, hogy a szakmai felelős adminisztratív dokumentációja rendszeres és pontos legyen. Az ő felelőssége az is, hogy az iroda archívuma rendszerezett legyen. Az alkalmazottakra bízott feladatok végzését folyamatosan segítenie kell. Tevékenysége során kapcsolatba kerülhet az alapítvány minden munkatársával. Beosztottja nincs. Munkáit a szakmai vezetőtől kapja, esetenként az alapítvány további munkatársa is felkérheti adminisztratív feladatok ellátására.

4. A TEVÉKENYSÉGGEL JÁRÓ FELELŐSSÉG

A tevékenység végzésének helye a Kapafogó Egyesület kecskeméti irodája, Fő utca 27.

A tevékenység időbeosztása: heti 3-4 óra a hét egy előre egyeztetett napján, a tevékenység mennyiségétől és az önkéntessel történő egyeztetéstől függően. Túlórát nem kap, a szakmai vezető előre jelzi, és az önkéntessel egyezteteti.

5. JUTTATÁSOK

Az iroda infrastruktúrájának használata: számítógép, internet, nyomtató, fax.

Esetleges képzések, tréningek, részvétel konferenciákon.

Felhasznált irodalom

- Sikeres önkéntes programok a gyakorlatban. Szerk.: Francsics Dorina. Budapest, Önkéntes Központ Alapítvány, 2005.
http://www.oka.hu/formanyom/Jo_gyakorlatok.pdf
- Ötlet 2005 Program hatékonyságvizsgálati eredmények (szerk. Cseri Györgyi, Önkéntes Központ Alapítvány, 2008.
http://www.oka.hu/formanyom/Kutatasi_kiadvany_vegleges.pdf
- Bartal Anna Mária: Önkéntesek és nem-önkéntesek jellemzői a 2008. évi európai érték vizsgálat tükrében.
<http://www.volunteermotivation.hu/list/22>
- Útmutató az önkéntes törvényhez – amit a fogadó szervezeteknek tudniuk érdemes a közérdekű önkéntes tevékenységről szóló törvényről. Szerk.: dr. Bullain Nilda, Budapest, Önkéntes Központ Alapítvány, 2006 http://www.onkentes.hu/alap.php?inc=hirek&menu_id=56&almenu_id=2
- Összefoglaló dokumentum az ENSZ közgyűléséről (2000. február 10.)
http://www.pafi.hu/_Kozossegi_Adattar/DOKUMENT.Nsf/4be80-daf005edcb8852566f2000b4f9f/23cfb58fb5894a43c1256a3400444a-ce?OpenDocument
- Czike Klára–Bartal Anna Mária (2004): Nonprofit szervezetek és önkéntesek. Új szervezeti típusok és az önkéntes tevékenységet végzők motivációi. (Zárótanulmány), Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Piliscsaba http://www.onkentes.hu/alap.php?inc=nyomtatvanyok&menu_id=14&almenu_id=13
- Czike Klára–Kuti Éva: Lakossági adományok és önkéntes tevékenységek – Gyorsjelentés a 2004-es év eredményeiről. Önkéntes Központ Alapítvány–Nonprofit Kutatócsoport Egyesület, Budapest, 2005
<http://www.onkentes.hu/formanyom/Gyorsjelentes.pdf>
- A közérdekű Önkéntes tevékenységről szóló 2005. évi LXXXVIII. törvény (Civil Partnerség) http://www.onkentes.hu/alap.php?inc=hirek&menu_id=56&almenu_id=2

Fiatalok Lendületben Program – Pályázati Útmutató 2009.

<http://www.mobilitas.hu/flp/letoltesek/palyazatiutmutato>

COUNCIL DECISION on the European Year of Voluntary Activities

Promoting Active Citizenship (2011), kiadva 2009. november 24.

[http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:017:0043:0049:EN:PDF)

[L:2010:017:0043:0049:EN:PDF](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:017:0043:0049:EN:PDF)

Európai Bizottság honlapja: EVS History, EVS Fact sheet

http://ec.europa.eu/youth/archive/evs2006/downloads_en.htm

Alapinformációk a Youthpass tanúsítványról: www.mobilitas.hu/youthpass

Önindító Program – Önkéntesség Elterjesztése Magyarországon

Önindító Program http://www.onkentes.hu/alap.php?inc=dsp&menu_id=119n

Czike Klára–Kuti Éva Önkéntesség, jótekonyság, társadalmi integráció. Non-profit Kutatócsoport és Önkéntes Központ Alapítvány, Budapest, 2006

http://www.onkentes.hu/alap.php?inc=nyomtatvanyok&menu_id=14-&almenu_id=13

Kompasz – Kézikönyv a fiatalok emberi jogi képzéshez. Szerk.: Patricia Brander, Ellie Keen, Marie-Laure Lemineur. Európa Tanács–GYISM Mobilitás, Budapest, 2004.

Interkulturális tanulás T-Kit. Európa Tanács és Európai Bizottság, 2000.

Képzők Könyve. Szerk.: Rui Gomes, Európa Tanács–Mobilitás Európai Fejlesztési Igazgatósága, Budapest, 2004.

Kézikönyv az önkéntességről. Szerk.: Máthé Orsolya, Kosztolányi István, Budapest, 1997.

Zentai László (2001): Adni=Kapni – Tanulmányok az önkéntesek nemzetközi évének magyarországi kutatásaiból. Budapest, Szociális és Családügyi Minisztérium

Berencz Mercedes, Lehotzky Zsuzsanna (2005): Demokrácia és Állampolgárság – A közösségi tevékenységből való tanulás. Szemelvények és módszertani segédletek, Budapest, Demokratikus Ifjúságért Alapítvány

- Takács Katalin–Mokos Béla (2005) Háttér. Berencz Mercedes–Mokos Béla: EVS Kalandra fel!, Budapest, Mobilitás.
- Egymás jobb megértése felé: Tanulmányok az állam, az önkormányzatok és a nonprofit szervezetek viszonyáról Magyarországon. Budapest, A Civil Társadalom Fejlődéséért Alapítvány, 1997.
- Az Európai Bizottság fehér könyve – Új lendület Európa fiataljai számára. Budapest, Mobilitás Nemzetközi Igazgatósága, 2002.
- Az önkéntesség és az állam szerepe. A konferencia zárótanulmánya. Nederlandse Organisaties Vrijwilligerswerk. Utrecht, 2000. május 8.
- Beke Márton: Beszámoló. Önkéntesek nemzetközi éve, Magyarország (2001.)
- Czike Klára (2005) Az önkéntes tevékenységek támogató szerepe a fiatalok munkanélküliségének csökkentésében (kézirat)

Elméleti bevezető

E fejezet a fiatalok sajátos közegében, hazai környezetben megvalósuló projektekről szól. A kisebb léptékű (tehát nem több tízmillió nagyságrendű) projektek tervezéséhez, lebonyolításához, értékeléséhez kívánunk segítséget nyújtani.

Az A) Általános tudnivalók részben az ifjúsági projektek alapjairól lesz szó (definíciók, ifjúsági korosztályok jellemzői). A fiatalok, a segítők (felnőttek) és a projekt viszonyát határozzuk meg azért, hogy pontosabban értsük a projektet mint tanulási módszert. E rész végén a projektciklus menedzsmentjének egyes fázisait mutatjuk be példákkal illusztrálva annak érdekében, hogy áttekinthető legyen a módszer felépítése.

A B) rész első felében gyakorlatok* leírása olvasható, amelyek olyan fiatalokkal is végezhetőek, akiknek a témában nincs tapasztaltuk. A további gyakorlatok valós élethelyzetekben alkalmazhatóak, a projekt egyes szakaszaihoz: annak programozásához, meghatározásához (identifikációjához), tervezéséhez, megvalósításához és értékeléséhez nyújtanak segítséget.

A példák egyes projektek bizonyos szempontjait emelik ki, így a pályázatok hangnemet, a nemzetközi projektek sajátosságait, a módszertani dokumentációt – ezen belül a projekt eredményeinek terjesztését (disszemináció) és a fenntarthatóságot. Végül költséghatékony marketingeszközöket ajánlunk a projektekkel foglalkozóknak.

* E gyakorlatok elméleti síkon folynak, nincs valós tétjük – résztvevőik más személyekkel nem találkozhatnak, a felmerülő kiadások is csak elméletben merülnek fel.

Projekt – projektmenedzsment – ifjúsági projekt

Projekt

Esetünkben a projekt az alábbi legfontosabb jellemzőkkel bír:

- egyedi szervezeti környezetben megtervezett és végrehajtott lépéssorozat, amely
- konkrét célt/célokat
- meghatározott idő alatt kíván elérni,
- a célok eléréséhez meghatározott (humán és anyagi) erőforrásokat rendel.

Akkor jó egy projektötlet, ha

- reális problémákra és lehetőségekre szabott,
- illeszkedik a projektet megvalósítók hosszú távú céljaihoz,
- bírja a partnerek és érintettek támogatását,
- megvalósítható,
- egyedi,
- jelentős hatása van a külső környezetre is.

A nonprofit szférában továbbá akkor, ha társadalmi célja is van, az ifjúsági szektorban pedig ha pedagógiai célok is vezérlik.

Projektmenedzsment

A projektmenedzsment az erőforrások szervezése és azok irányítása. Funkciója, hogy az erőforrások felhasználásával végzett munka eredményeként egy adott idő- és költségkereten belül sikeresen teljesüljenek a projekt céljai.

Az ifjúsági projekt

Olyan projekt, azaz egyedi céllal és peremfeltételekkel rendelkező feladat, amelynek tervezésében, megvalósításában és értékelésében az ifjúsági korosztályok aktívan részt vesznek. A legtöbb ifjúsági projekt egyúttal közösségi projekt is, mivel az említett korosztályok egy (vagy több) csoportjának együttműködését igényli, és a rendszeres tevékenység erős csoportkohéziót teremt. Az ifjúsági projektnek pedagógiai céljai vannak: lehetővé teszi a résztvevők számára, hogy tapasztalati úton tanuljanak, hogy eljussanak az ötlettől a cselekvésig az eljárás különböző lépéseinek strukturálásával. Szükségképpen tartalmaz értékelést, amely kapocs az elképzelések és a cselekvés között. Az ifjúsági projektekből a korosztályi sajátosságokból következően természetes módon előfordulhatnak hibák vagy nem optimális megoldások. A pedagógiai cél az, hogy a hibákat az ifjúsági korosztályok tagjai bármilyen káros következmény nélkül kijavíthassák, illetve tanuljanak belőlük. Az ifjúsági projekt egy bizonyos szociális, területi és időbeni kontextusban alakul ki, és lehetővé teszi a (társadalmi) környezet alakítását.*

Ifjúsági projekt – ifjúsági kezdeményezés – pályázat

Ezek a fogalmak első olvasatra hasonló tevékenységeket takarnak, azonban fontos, hogy különbséget tudjunk tenni köztük, mégpedig azért, hogy céljainkat mind saját magunk, csoportunk, mind a támogatók felé világossá tudjuk tenni.

Az ifjúsági kezdeményezés az ifjúsági korosztályokba tartozók által megfogalmazott és megvalósított tevékenység (tervezés, lebonyolítás, értékelés). Az általuk indított, kitalált projekt hozzájárul kezdeményezőkézségük és kreativitásuk kibontakoztatásához, amelyek által közvetlenül és aktívan bekapcsolód-

* NIIDA és a T-Kit 3 (27-29. o., T-Kit3 Projektmenedzsment, szerk.: Anne Dussap és Peter Merry, Budapest, Mobilitás Nemzetközi Igazgatósága, 2003.) alapján

hatnak a társadalmi folyamatokba. Annak érdekében, hogy a kezdeményezés megvalósuljon és pozitív tapasztalatokkal záruljon, ifjúságsegítők vagy más felnőttek konzultációkkal segíthetik őket, de kizárólag úgy, hogy az ötlet projektte formálásában, kivitelezésében meghatározó módon nem vesznek részt.*

Tehát a kezdeményezés és a projekt között az a lényeges különbség, hogy az ifjúsági kezdeményezés során a felnőtt segítők szerepe minimális. Ezzel szemben ifjúsági projektet akár teljes egészében a felnőttek határozhatnak meg. Ez általában a fiatalabb (gyermek) korosztályok esetében jellemző, ám érdemes már ekkor is a felkészültségüknek megfelelő feladatokba bevonni őket (pl. programok összeállítása, információk keresése a neten, plakátok készítése stb.). Minél „idősebb” fiatalok a projekt résztvevői, a felnőtt segítőnek annál inkább a háttérben kell maradnia annak érdekében, hogy a résztvevők minél közvetlenebb módon szerezhessenek tapasztalatokat.

A projektet meg kell különböztetnünk a pályázattól. Míg a projekt egy folyamat, egy gondosan megtervezett tevékenységsorozat, amelynek jellemző íve, „élete” van (projektciklus), addig a pályázat a projekt terve, annak írásos formája, tulajdonképpen egy kérelem. Célja, hogy projektünkhöz támogatást szerezzünk.

Ebből következik, hogy előbb a projektnek kell megszületnie, és ezt kell pályázati formába önteni – tehát addig nem tudjuk a pályázatot elkészíteni, míg össze nem állítottuk a projektünket.

* NIIDA

Az ifjúsági korosztályok speciális jellemzői

A projektek szempontjából e korosztályok három jellemzőjét emeljük ki. Az egyik a fiatalok közösséghez tartozásra irányuló igénye – ez a rendszeres találkozások alkalmával alakul ki. A másik az impulzivitás – azaz hirtelen cselekvés első benyomás vagy ösztönzés (impulzus) hatására. A harmadik a nagy fluktuáció – vagyis egy csoport résztvevői viszonylag rövid idő alatt cserélődhetnek.

Mi jellemzi a hatékony ifjúsági szervezetet?

Alapvető értékei az egyetértés, az összetartás és a csapatmunka. Az emberi erőforrásokon – *önkéntes munka* –, az egyéni fejlődés lehetőségén – tanulási folyamat –, és az elkötelezettségen van a hangsúly. Mivel a résztvevők között sem vérségi, sem anyagi kötelék nincs, az elkötelezettség biztosítja a résztvevők munkájának folyamatosságát. Különösen fontos az információk megosztása és a döntéshozatalban való részvétel (participáció) – hogy mindenki a magáénak érezhesse a munkát. Az összetartozás érzése hatja át a szervezetet, amely az ebben az életkorban különösen fontos közösséghez való tartozás igényét elégíti ki a tagokban; az egyének támogatják egymást, törődnek egymással. Fontos tényező még a rugalmasság, mivel a csoport összetétele viszonylag gyorsan változik.

„A vezető két elsődleges szerepe: facilitátor és mentor. A facilitátortól azt várják, hogy segítse elő az együttes erő kifejtését, az összetartozás, a csapatmunka építését; segítsen elrendezni a személyes konfliktusokat, miközben a folyamatokra összpontosít; szervezze meg a részvételt a döntéshozatalban; segítse elő a csoportos problémamegoldást. A *mentor* az emberek fejlesztésével foglalkozik, törődően, megértően fordul hozzájuk; segítőkész, empatikus, megközelíthető és nyitott, aki meghallgatja az embereket, támogatja a jogos kéréseket; elismerést,

megbecsülést közvetít, megdicsér, jutalmaz.” * A mentor segíti a tagok képességeinek, készségeinek fejlesztését, képzési lehetőségeket szervez vagy képzéseket tart, segít megtervezni a tagok egyéni fejlődését.

* Quinn „versengő értékek” modellje alapján, melynek forrása: Biró Balázs, Serfőző Mónika: Szervezetek és kultúra. In: Gazdaságpszichológia. Szerk.: Hunyady György, Székely Mózses, Budapest, Osiris Kiadó, 2003.

A fiatalok, a segítők (felnőttek) és a projekt viszonya

A projekt létrehozása nincs közvetlen viszonyban a projekt célcsoportjával

Amikor a projekt létrehozóinak nincs közvetlen kapcsolata a projekt célcsoportjával, a fiatalokkal, nem is beszélünk segítőről. Létrehozók vannak és befogadók. A köztük levő kapcsolat egyirányú, mivel a visszajelzés is esetleges. Szerencsés esetben a létrehozók szándéka és a befogadók igénye találkozik. Ez az üzleti alapon létrehozott projektek esetében elengedhetetlen, míg a közintézmények számára nem létszükséglet (lásd koncertek szervezése).

Pl. Egy üzleti alapon szervezett, fiataloknak szóló nyelvi táborban az elsődleges cél a teljes kihasználtság. Ezt a szervezők a – fiatalok számára vonzó – programmal érhetik el. Ehhez piackutatást végeznek, de ez a felmérés nem a tábor konkrét résztvevői körében történik. A tábor végén valószínűleg értékelést kérnek a fiataloktól annak érdekében, hogy a következő programjukat még sikeresebben, költséghatékonyabban valósíthassák meg, de annak nem feltétlen ugyanezek a fiatalok lesznek a résztvevői.

A projektet alapvetően a felnőttek hozzák létre és valósítják meg

A résztvevőktől az előkészítéshez általában javaslatokat, a záráshoz értékelést várnak. Ez vagy speciális helyzetű fiatalok / gyermekek esetében jellemző, vagy egyszerűen csak a fiatalokkal szembeni bizalmatlanságról, a szervezők kényelmességéről van szó.

Pl.: A gyermektábor esti programját megszavaztatják a felnőttek. A tábor végén aki szeretné, elmondhatja, hogy tetszett-e neki a tábor.

A projektet a felnőttek hozzák létre és valósítják meg, de a fiatalok bevonásával

A fiatalok részt vesznek az előkészítésben, a megvalósításban és az értékelésben is. Olyan feladatokat kapnak, amelyek illeszkednek az életkorukhoz, képességeikhez. Ily módon sikerrel teljesíthetik azokat, és tanulhatnak belőlük.

Pl.: A tábor szervezésekor a fiatalok keresnek szálláshelyet megadott szempontok szerint az interneten. A tábor résztvevői javaslatokat tesznek a tábor programjára (menjenek hajózni, legyen minden este „táborhíradó”, legyen csocsó stb.) A gyermekek plakátot készítenek, amellyel a tábort hirdetik az iskolában.

A projektet a fiatalok kezdeményezik, a segítő irányítja a folyamatot

A fiatalok által kezdeményezett projekt során a segítő – a fiatalok ismeretei, képességei, jártasságai szerint – irányítja a folyamatot. A segítő (általában a fiatalokkal közösen) határozza meg a feladatokat, azokat a fiatalok hajtják végre, az ellenőrzés a segítő kezében van, a felelősség is a segítőé.

Pl.: A fiatalok szeretnék olyan táborban részt venni, amelyben jól érezhetik magukat. Konkrét elképzeléseik vannak a helyszínnel, programokkal kapcsolatban, de nem nagyon értenek a pénzügyekhez, hivatalos levelek írásához, és szeretnék, ha a feladatok ütemezését is valaki segítene meghatározni. Azt is elvárják a segítőtől, hogy ha nekik nem sikerül, a tábort „hozza össze valahogyan”.

A projektet a fiatalok kezdeményezik, a segítő facilitálja a folyamatot

A fiatalok által kezdeményezett projekt során a segítő – a fiatalok ismeretei, képességei, jártasságai szerint – kizárólag facilitálja a folyamatot. Facilitálás esetén a segítő teremti meg a folyamat kereteit, de azokat teljes mértékben a fiatalok töltik ki. Fontos látni, hogy a facilitátor nem szól bele a tartalomba, a tartalom a csoport felelőssége, a facilitátor a folyamatért felelős. Legfőbb feladata a megvalósítás folyamatára koncentrálni, segíteni a csoportot céljai elérésében. A facilitátornak nem szükséges a téma, a feladat szakértőjének lenni, de a – témához való – hozzáértés természetesen megkönnyíti a közös munkát. Ebben az esetben nagy bizalomra van szükség a fiatalok iránt.

Pl.: A fiatalok táborot szerveznek. Ehhez facilitátor segítségét kérik. A facilitátor részt vesz az előkészítő megbeszéléseken, vezeti azokat, de nem ő határozza meg, osztja ki a feladatokat, és a csoport tagjai nem is neki számolnak be az elvégzett feladatokról, hanem a csoport vezetőjének (aki tehát valószínűleg egy fiatal). A facilitátor semmilyen feladatot nem végez el a fiatalok helyett, még akkor sem, ha a tábor végül másként nem jön létre. A facilitátor segít a tapasztalatok összegzésében, a tanulságok levonásában.

A projektet a fiatalok hozzák létre és valósítják meg saját maguk számára

A fiatalok, mialatt a projektet létrehozzák, megvalósítják, nem várnak közreműködést, esetleg csupán visszajelzést, értékelést. A projekt minősége vagy csak a maguk számára fontos, vagy bizonyos elvárásokat a támogatók felé is teljesíteni kell (pl. „médiaképesség” adományozók esetében vagy szakmai szempontoknak való megfelelés állami támogatás esetén).

Pl.: A fiatalok saját maguk számára szerveznek táborot, általában közösségépítő céllal (ilyen lehet a gólyatábor).

A projekt mint tanulási folyamat

Az ifjúsági projektek a tapasztalati úton való tanulás biztonságos feltételeit teremtik meg a fiatalok számára, amennyiben élükön/háttérükben egy felelősségteljes segítő áll. A fiatalok nemcsak passzív résztvevői, hanem tevékeny alakítói is e folyamatnak. A projektben a fiatalok önként vesznek részt, és mivel szabadidejüket és önkéntes munkájukat fektetik a projektbe, senki nem kötelezhető az abban való részvételre. Viszont a projekt a résztvevők nélkül önmagában nem működhet. Ezért ebben a tanulási folyamatban elengedhetetlenek a sikerélmények a motiváció fenntartása – és a folyamat folytonossága – érdekében. Ugyanilyen fontosak a hibák is, amelyek soha nem önmagukban, csakis azok megfelelő feldolgozásával, a tanulságok levonásával együtt hasznosulnak a tanulás folyamatában.

Projektciklus-Menedzsment – PCM

A projekteknek jól megkülönböztethető szakaszai vannak, melyek az alábbiak:

1. programozás,
2. identifikáció (meghatározás, azonosítás),
3. kidolgozás,
4. finanszírozás,
5. végrehajtás és
6. értékelés

Példa a projektciklus szakaszaira:

Programozás – „Szerintünk ez kéne, ez és ez adott hozzá.”

Felmerül egy ötlet, járjuk körbe – gyűjtsünk vele kapcsolatban minél több és több-féle információt.

A középiskolás korú fiatalok számára egy sokszínű, biztonságos szórakozási lehetőség (rendezvény) kialakítását tervezzük. Ehhez megpróbáljuk a rendezvény alapjait végiggondolni (cél, célcsoport), megvizsgáljuk az esetleges igénybevevőket és környezetüket (középiskolások, szórakozóhelyek, prevenciós szakemberek stb.), áttekintjük a lehetséges forrásokat (saját bevétel, önkormányzati támogatás stb.), beszélünk az ötletről a területhez jól értőkkel (alkohol- és drogsegély ambulancia, szórakozóhely-üzemeltetők, ifjúsági iroda).

Identifikáció – „Kérdezzünk meg másokat is, elemezzünk.”

Használjuk az összegyűjtött információkat, elemezzük azokat, majd az eredmények ismeretében döntünk arról, hogy nekiállunk(-e) a terv kidolgozásának.

Megvizsgáljuk a rendelkezésre álló szórakozási lehetőségeket, azonosítjuk a célcsoport(ka)t, konzultálunk a diákönkormányzatokkal, szórakozóhelyeken megforduló fiatalokkal, ifjúsági szervezetekkel, fiatal zenészekkel az igényekről, szakmai szervezetekkel a lehetséges prevenciós célokról, tevékenységekről, definiáljuk a rendezvény célját, szabadidős és prevenciós célkitűzését. Arra következtetünk, hogy a rendezvénynek van realitása, az esetleges résztvevők nyitottak a rendezvényre, a források megszerezhetők.

Kidolgozás – „Gyúrjuk egységbe az előző kettőt, pontosítsunk, dolgozzuk ki a projekttervet.”

Lépésről lépésre dolgozzuk ki a tervünket. Határozzuk meg a célunk eléréséhez szükséges tevékenységeket (mit kell tennünk), az erőforrásokat (ki és mivel), az időkeretet (mennyi időnk van minderre) és a költségkeretet (mennyi pénzből).

A korábbi felmérések és elemzések alapján kiválasztjuk a rendezvény helyszínét és összeállítjuk annak programját. Elkészítjük az ütemtervet, a valószínűsíthető költségeken és tervezett bevételeken alapuló költségvetést. Ebben számszerűsítjük a lehetséges résztvevők számát és a pályázati úton elnyerhető támogatást is. Kimutatjuk, hogy várhatóan nagy kereslet lesz a rendezvény iránt, így a befektetés hamar megtérül. A projekt vezetője a csoport elé terjeszti az előzetes terveket, majd ennek ismeretében a csoport dönt a részletes tervek és számítások kidolgozásáról, illetve a pályázat benyújtásáról. A részletes, számszerű tervek és a szöveges indoklások elkészülnek, a pályázat benyújtásra kerül.

Finanszírozás – „Várjunk a kedvező döntésre, hogy dönthessünk a megvalósításról.”

Ha pályázatot adtunk be, várunk a támogató döntésére. Ezek után ránk vár a döntés, hogy a megítélt támogatás elég lesz-e a projektünk megvalósítására, és teljesíteni tudjuk-e a támogató által elvárt feltételeket.

Nem mindig szükséges pályázat a megvalósításhoz. Ilyenkor pl. a jelentkezések beérkezése alapján dönthetünk arról, hogy belevágunk-e a projektbe, vagy az csak terv marad.

Van, hogy ennél is kevésbé pontosan tudjuk csak meghatározni a projektünk iránti igényeket. Az ilyen esetekben a kockázatokat alaposan kell mérlegelnünk, és jelentős tartalékokkal kell rendelkezünk.

A pályázatunk pozitív fogadtatásban részesül, az igényelt támogatást megítélik számunkra. A projektvezető ismerteti a támogatási határozatot, a csoport dönt a projekt megvalósításáról, és a saját forrásból történő megkezdésről.

Végrehajtás, megvalósítás (implementáció) – „Megcsináljuk!”

A végrehajtók elvégzik az egyes feladatokat, a felelősök pedig ügyelnek a határidők betartására, a források megfelelő felhasználására.

A megvalósítás során biztosan változnak a körülmények, így terveinket folyamatosan módosítani, a változó körülményekhez igazítani szükséges.

Az illetékesek megkötik a nyertes pályázatról szóló támogatási szerződést, a projekt megvalósítása megkezdődik. Fixáljuk a helyszínt, meghirdetjük a rendezvényt a fiatalok által használt információs csatornákon, ezzel párhuzamosan felkérjük a fellépőket, a prevenció program felelőseit és kidolgozzuk a belép-tetőrendszert. A rendezvényre sokan érkeznek, csak a középiskolásokat enged-jük be, a zene változatos, a hangulat jó, csak néhányan dohányoznak, ittasan kevesen érkeznek, a segítők jól kezelik a helyzetet – az este komolyabb probléma nélkül telik.

Értékelés – „Na, milyen volt?”

Saját magunk és a csoport teljesítményét értékeljük, elkészítjük a projektbeszámolókat, összegyűjtjük és archiváljuk a projekttel kapcsolatos dokumentumokat. A résztvevők döntenek arról, hogy folytatódjék-e a projekt, és ha igen, milyen formában.

Szakmai és pénzügyi beszámoló készül, melyet a támogatóknak beszámolóként megküldünk. A projektzáró megbeszélésen összegezzük, hogy mit tanultunk a projekt révén, és mindezt hogyan hasznosíthatjuk életünk során. A beszámolók alapján a projektagok a projekt folytatásáról, a következő program megszervezéséről döntenek.

*Gyakorlatok,
tanácsok munka közben*

Felkészülés

Az itt következő gyakorlatok egyfajta rávezetésként használhatók olyan személyek számára, akik egyáltalán nem rendelkeznek projekt tapasztalattal vagy csak kevés ilyen jellegű ismerettel bírnak. E gyakorlatokat úgy mond „laboratóriumi” körülmények között lehet megvalósítani, a külső környezethez viszonyítva nincs tétjük – bármennyi hiba megengedett. A gyakorlatok akár teljesen új csoportok (egymást nem ismerő fiatalok) esetében is alkalmazhatóak.

A projekt fogalmának tisztázása

Cél:	a projekt fogalmának tisztázása, a projekttel kapcsolatos alapvető szakkifejezések megértése, használata.
Korosztály:	14-29 év (a csoportlétszám maximum harmada lehet 12-13 éves serdülő, de ők a részfeladatok során dolgozzanak egy csoportban a nagyobbakkal)
Ajánlott csoportlétszám:	9-30 fő
Szükséges eszközök:	3 projekt 1-1,5 oldalas esszészerű leírása (ha azokat a 3. részhez – lásd később – is használni akarjuk, akkor a címe nélkül), illetve szempontsor minden résztvevő számára fénymásolva, tacepaók, filctollak, post-itek
Ideális helyszín:	olyan terem, amelynek berendezése alkalmas a kis-csoportos munkára is
Szükséges idő:	1. rész – <i>elemzés</i> : 5 perc az előkészítésre (csoportalkotás, szövegek kiosztása, feladatismertetés), 10 perc az olvasásra, 20 perc az elemzésre és szövegenként 15 (összesen 45) perc a kiértékelésre; 2. rész – <i>összegzés</i> : 15 perc a leírásra, felolvasott szövegenként 5 perc az értékelésre; 3. rész – <i>címadás</i> : 2 perc a bevezetésre, 10

perc az ötletrohamra, 5 perc a szavazásra, majd 20 perc a közös, záró elemzésre (mindösszesen kb. 2,5 óra)

A gyakorlat menete:

1. rész – Elemzés

Három kiscsoportot alakítunk ügyelve arra, hogy a csoportok minél heterogénebbek legyenek képességek, ismeretek, korábbi tapasztalatok szempontjából.

Röviden (1-2 mondatban) összefoglaljuk a projektleírásokat utalva arra, hogy a projekteket a csoport tagjaihoz hasonló korú fiatalok valósították meg önállóan.

Kiosztjuk a szövegeket. Minden csoportot más-más szöveg elemzésével bízunk meg, amihez kiosztjuk az alábbi szempontsort is. A munka elkezdése előtt közösen értelmezzük a kérdéseket.

Ki? – A projekt tervezőinek, megvalósítóinak meghatározása

Szervezet neve:

Mit tudunk még róluk?

Mivel foglalkoznak?

Egyesület /alapítvány /diákönkormányzat /informális csoport /
egyéb:

Kinek? – A célcsoport meghatározása

Életkor:

Lakóhely:

Mivel foglalkoznak? Mi a jellemzőjük?

Kivel? – A projektpartnerek meghatározása

Kik segítenek a projekt megvalósításában?

Mit? – A főbb projekttevékenységek meghatározása

1. ...
2. ...
3. ...

Miért (minek az érdekében)? – A projekt főbb célkitűzései

- ...
- ...
- ...

Hol? – A projekt társadalmi kontextusa, a résztvevők helyzete

Település, megye, régió:

Város / falu – Belváros / külváros stb.:

Nehéz körülmények között élő fiatalok, fogyatékkal élő fiatalok stb.:

Miért (milyen indíttatásból)? – A résztvevők motivációja

pl. sok a..., hiányzik a...

- ...
- ...

Mikor? Mennyi idő alatt? –

A projekt rövid, közép- vagy hosszú távú-e?

Hány évig / hónapig / hétig tart?

Milyen társadalmi hatással bír?

Milyen módon hat a település életére? Miben próbál az emberek személetén változtatni?

A projektcél illeszkedik-e pedagógiai folyamatba?

A szabadidő hasznos eltöltésén túl kínál-e lehetőségeket /milyen lehetőséget kínál tanulásra, fejlődésre a projekt célcsoportja számára? Mit tanulhatnak a résztvevők a projektből?

Ezután minden csoport választ egy időmérőt (aki az időkeretek betartására figyelmezteti a többiekét a közös munka során), egy jegyzőt (aki lejegyzi az elhangzottakat) és egy szóvivőt (aki a nagycsoport előtt ismerteti majd a feladat eredményét).

A csoportok önálló munkája megkezdődik. Kísérjük figyelemmel a munkát, és ahol szükséges, segítsünk.

Ezt követően minden csoportból egy személy összegzi a többiek számára az elemzett projektet.

A másik két kiscsoport tagjai jelzik, hogy érthető volt-e, összeállt-e számukra a projekt, és ha nem, mi hiányzott belőle. Előfordulhat, hogy az eredeti szöveg – a projektleírás – nem tartalmaz minden szempontot. Erre hívjuk fel a figyelmet, majd a résztvevők próbálják meg összegyűjteni a hiányzó elemeket.

2.rész – Összegzés

Egyéni feladat keretében a résztvevők 1200 karakterben összefoglalják a projekt lényegét. (Nagy felkészültségbeli különbségek esetén a résztvevők a feladatot kiscsoportokban végezzék.)

Ezt követően néhány jelentkező felolvassa a többiek számára az összefoglalást. A résztvevők a teljes csoportban megvitatják, hogy az írás minden lényeges információt tartalmazott-e. Emeljük ki, hogy mi okozott nehézséget a feladat megoldása során, és hogy miként lehet e problémákat megoldani.

3. rész – Címadás

Az ifjúságsegítő kiválasztja az egyik projektet, majd megkérdezi a csoport tagjait, hogy milyen címet lehetne adni neki. Ismerteti az ötletroham-módszer (erről lásd az érdekvérvényesítésről szóló fejezetet) mentetét, majd ha mindenki tisztában van a módszer lépéseivel, akkor a javaslatok (véleményezés és válogatás nélkül) egymás után felkerülnek a táblára. Ha nincs több ötlet, megkezdődhet a választás. Minden csoporttag kis papírra írja azt a címet, amely szerint a legjobb. Két csoporttag összesíti a szavazatokat, majd eredményt hirdet. Ha a szavazás nem jár egyértelmű eredménnyel, akkor azon javaslatok közül kell újra választani, amelyek az első körben szavazatokat nyertek.

A feladat közös elemzéssel zárul. Határozzuk meg, hogy mitől jó egy cím és hogyan lehet az a projektünk védjegye, márkája.

Változat(ok):

a projektleírásokat válogathatjuk a résztvevők élethelyzetének vagy érdeklődésének megfelelően, ezzel is megalapozva későbbi motivációjukat.

A gyakorlatvezető szerepe:

Előkészítés – eszközök előkészítése, a résztvevők korának, előképzettségének felmérése, 12-13 éves résztvevők esetén a kisebb csoportok összetételének meghatározása, a gyakorlat végén a közös értékelés facilitálása.

A közös értékelést segítő kérdések / szempontok:

- A kiscsoportos munkából ki hogyan vette ki a részét?
- Milyen volt a jegyző, az időmérő, a szóvivő és a csoport viszonya?
- Milyen hasonló irodalmi példákkal találkoztak a résztvevők iskolai tanulmányaik során?
- Mi jelentett nehézséget a szövegek feldolgozása során?

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

Több projektben való részvétel végrehajtóként és vezetőként hasznos előzmény. A feladat folytatható pályázati űrlap kitöltésével (a projektleírások alapján).

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

A résztvevők a későbbiekben nem tudnak elszakadni az elemzett projektek tematikájától, az elemzett projekteket akarják rekonstruálni.

A szövegelemzés – bár nem irodalmi szövegről van szó – ismerős feladat lehet a résztvevők számára, így könnyebben megérthetik, miként alkalmazhatják az iskolában tanultakat. A kiscsoportos közös munka együttműködésre készíteti a résztvevőket, így az a csoportfejlődés szempontjából fontos lépés.

Gyakran előfordul, hogy a résztvevők időzavarba kerülnek, ennek kivédésére válasszunk időfelelősöket. A kisebb csoportokon belül lehetnek passzív személyek. Őket igyekezzünk képességeiknek megfelelő kérdésekkel motiválni, hogy ők is hozzájárulhassanak a közös eredményhez.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció – ismeret: nem irodalmi szövegfajta (projektleírás) fő jellemzőinek ismerete; készség: írásbeli információk, adatok és fogalmak keresése, gyűjtése és feldolgozása a tanulás során, a tudás szisztematikus rendszerezése, a fontos információk kiszűrése a szövegértés, beszéd, olvasás és írás során; attitűd: helyes szó- és nyelvhasználat.

A projekt támogatói – elemzés, szerepjáték

Cél:	a projekt lehetséges támogatóinak megismerése; érvelési technikák elsajátítása
Korosztály:	14-29 (a csoportlétszám maximum harmada lehet 12-13 éves serdülő, de ők a részfeladatok során dolgozzanak egy csoportban a nagyobbakkal)
Ajánlott csoportlétszám:	9-30 fő
Szükséges eszközök:	egy projekt 1-1,5 oldalas esszéyszerű leírása fénymásolva minden résztvevő számára
Ideális helyszín:	terem
Szükséges idő:	5 perc a szöveg megismerésére, 10 perc a lehetséges támogatók feltérképezésére, 20-30 perc a kiscsoportos munkára, jelenetenként 5 perc a játékra és 5-8 perc az elemzésre. 10 percben a tanulságok összegzése, lejegyzése, összesen: kb. 1,5 óra.

A gyakorlat menete:

A gyakorlatvezető kiosztja egy projekt leírását, amelyet a résztvevők önállóan tanulmányoznak. Egy önként jelentkező személy összefoglalja a projekt lényegét.

Majd a csoport közösen keres választ arra a kérdésre, hogy *„Kik lehetnének a projekt támogatói?”*. Az egyes válaszokat a gyakorlatvezető egymás alá feljegyzi a táblára.

Három kiscsoportot alakítunk, és az egyes „támogatókat” szétosztjuk a csoportok között. A kiscsoportok arra keresnek minél több megoldást, hogy *„Milyen érvekkel lehetne meggyőzni e lehetséges támogatókat arról, hogy a projekt támogatásra érdemes?”*. Ezt követően a csoporttagok szószólót választanak maguk közül.

A szószóló szerepjáték formájában a gyakorlatvezető közreműködésével bemutatja a többiek számára az összegyűjtött érveket. A gyakorlatvezető lesz a polgármester/cégvezető stb., a fiatal pedig a támogatást kérő.

A látottakat a csoport közösen elemzi. Az érvek értékelésén túl térjünk ki a tárgyalástechnikára (mivel nyissunk, hogy vezessük elő a kérésünket stb.) és a körülményekre (hogyan öltözzünk, hogyan egyeztessünk időpontot, mennyi idő áll majd rendelkezésünkre stb.).

Változat(ok):

- a) Az ifjúságsegítő – a támogatást kérő szerepében – a jelenet során szándékosan hibákat ejt, amelyeket a megfigyelőknek fel kell fedezniük. Bátorítanabb, kevés tapasztalattal rendelkező résztvevők esetében érdemes ezzel nyitni.
- b) A szereplők egymásnak háttal ülve a telefonos beszélgetést gyakorolhatják.

A gyakorlatvezető szerepe:

előkészítés – a projekt lehetséges támogatóinak összegyűjtése, érvek keresése, hasonló helyzetek felidézése, a jellemző hibák, jó megoldások összegyűjtése, a közös értékelés facilitálása

A közös értékelést segítő kérdések / szempontok:

- Hogy érezték magukat a résztvevők a különböző szerepekben?
- Sikeresnek ítélik-e a gyakorlatot(?)

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

Jó, ha a gyakorlatvezetőnek több hasonló helyzetben (tárgyalás önkormányzattal, vállalkozóval, iskolaigazgatóval stb.) szerzett tapasztalata van.

A gyakorlatot megismételhetjük egy konkrét projekt későbbi szakaszában a valódi tárgyalásokra való felkészülés során, vagy egy tárgyalást követően a szituáció elemzése céljából.

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

túlságosan hasonló helyzetek esetében a résztvevők azt hihetik, hogy a valós életben is csak ilyen szituációkkal találkozhatnak.

A feladat a mások előtti szereplés bátorítására szolgál, valamint arra, hogy a fiatalok a felnőttekkel való találkozásra felkészülhessenek – azaz önbizalmat nyerjenek, ismereteket szerezhessenek.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, a tanulni tudás kompetenciája; kezdeményezőkézség és vállalkozói kompetencia, szociális és állampolgári kompetenciák

Projekt-prezentáció, elemzés és alkotás

Cél:	a projektet bemutató különböző anyagok elemzése, önálló létrehozása
Korosztály:	14-29 (a csoportlétszám maximum harmada lehet 12-13 éves serdülő, de ők a részfeladatok során dolgozzanak egy csoportban a nagyobbakkal)
Ajánlott csoportlétszám:	9-30 fő, három kiscsoportra osztva
Szükséges eszközök:	lehetőség szerint egy projekthez kapcsolódó különböző reklámanyagok – pl. plakát, honlap, klip – fénymásolva / kivetítve / körbeadva (az anyagok természetétől függően), az alkotáshoz különféle rajzeszközök
Ideális helyszín:	terem
Szükséges idő:	<i>elemző rész:</i> 10 perc az anyagok tanulmányozására, 3x5 perc az anyagok bemutatására, 10 perc a tanulságok összegzésére, lejegyzésére; <i>alkotó rész:</i> 45 perc a tervezésre, alkotásra, majd csoportonként 5-8 perc a bemutatásra és 15 perc a közös értékelésre; <i>az anyagok további feldolgozása:</i> 15 perc (mindösszesen: kb. 2–2,5 óra)

A gyakorlat menete:

Elemzés

Keressünk olyan projektleírást, amelyhez rendelkezésünkre áll honlap, szórólap, bármilyen más bemutató vagy reklámanyag. A résztvevők ismerjék meg a projektleírást, majd egy önként vállalkozó foglalja azt össze. Mutassuk be a csoport számára a reklámanyagot.

Közösen elemezzük azt az alábbi szempontok szerint:

Milyen információkat tartalmaz a bemutató?

Kiknek készülhetett?

A projekt melyik szakaszában volt erre szükség (meghirdetés, lebonyolítás, eredmények bemutatása mások számára)?

Alkotás

Három csoportot alakítunk. Kiscsoportonként a meghirdetéssel kapcsolatos anyagot tervezünk. Ennek formája bármi lehet, ami felkelti az emberek figyelmét. A csoportok egymástól távol, egymás zavarása nélkül dolgoznak.

Az alkotásra szánt idő lejártával a résztvevők bemutatják alkotásaikat.

Ezt követően az ötlet eredetisége alapján, valamint a közérthetőség szempontjából közösen értékeljük a munkákat.

Elemzés

A kiscsoportok ismét önállóan dolgoznak. Meghatározzák azokat a csatornákat, amelyeken az elkészült munkákat terjeszteni kívánják (hírlevél, közösségi portál, posta stb.) reklám céljából. Kitérnek arra is, hogy milyen módosítások szükségesek a különböző csatornák igénybevételéhez.

A csoportok ismertetik javaslataikat a többiekkel, akik kiegészítéseket tehetnek. Az egyes javaslatokat a táblán egymás alá írjuk.

Ezt követően a gyakorlatvezető (és az internet) segítségével megvitatjuk, hogy melyik megoldás mennyibe kerül.

A javaslatokat ezután rangsoroljuk hatékonyság szempontjából is.

Majd elhelyezzük mindezt egy táblázatban, és áttekintjük, hogy milyen helyzetekben érdemes az adott kategóriába tartozó megoldás mellett dönteni:

Olcsó és hatékony	Drága és hatékony
Olcsó és nem hatékony	Drága és nem hatékony

Változat(ok):

Speciális ismeretekkel bíró csoportok esetében (pl. színjátszó csoportban) a gyakorlat tárgya lehet egy, a projektre jellemző állókép vagy rövid jelenet elemzése, illetve létrehozása; zenei érdeklődésű csoportoknál hangzóanyagok elemzése, létrehozása stb.

Adhatunk másfajta szempontokat is a feladathoz: pl. minél több embert kell elérni az országban, vagy minél kisebb költségvetésből kell kihozni a reklámot, vagy kizárólag személyes csatornákon keresztül minél több emberhez kell eljutni.

A gyakorlatvezető szerepe:

Előkészítés – jól dokumentált projektek anyagainak összegyűjtése, a közös értékelés facilitálása

A közös értékelést segítő kérdések / szempontok:

- Hogy érezték magukat a résztvevők a különböző szerepekben?
- Az egyes kiscsoportoknak sikerült-e saját üzenetüket a csoport többi tagja számára eljuttatniuk?
- Ha nem, akkor milyen tényezők gátolták ezt, mit kellett volna másként csinálni?

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

Jó, ha az ifjúságsegítőnek több hasonló helyzetben (tárgyalás önkormányzattal, vállalkozóval, iskolaigazgatóval stb.) szerzett tapasztalata van. A feladatban született alkotások a valódi reklámokhoz felhasználhatóak a projekt későbbi szakaszában.

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

A résztvevők plágiumot követnek el a későbbiekben (szöveg, grafika tekintetében). Hívjuk fel a figyelmet a szerzői jogokra, etikára.

A résztvevőket nem kötik pénzügyi korlátok, így fantáziájuk szabadon szárnyalhat. A közös alkotás élménye megerősíti a csoporttagok közti kapcsolatokat. A mások előtti szereplés bátorítására szolgáló feladat.

Gyakran előfordul, hogy a résztvevők időzavarba kerülnek, ennek kivédésére válasszunk időfelelősöket.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, a tanulni tudás kompetenciája, kezdeményezőkézség és vállalkozói kompetencia, kulturális (esztétikai-művészeti) tudatosság és kifejezőkézség.

Költségvetés – tételek és összegek

Cél:	a költségvetés alapvető fogalmainak megismerése, egy projekt költségvetési tételeinek meghatározása, a költségvetés felépítése, egyensúlyba hozása
Korosztály:	14-29 (a csoportlétszám maximum harmada lehet 12-13 éves serdülő, de ők a részfeladatok során dolgozzanak egy csoportban a nagyobbakkal)
Ajánlott csoportlétszám:	9-30 fő, három kiscsoportra osztva
Szükséges eszközök:	programterv nagy méretben (táblára írva/kivetítve), post-itek, filctollak, internet Többnapos programmal érdemes dolgoznunk (pl. képzés), mivel itt többfajta költség jelentkezik, és emellett ismétlődő tételeink is lesznek.
Ideális helyszín:	terem
Szükséges idő:	4 óra

A gyakorlat menete:

A kiadások feltérképezése

A gyakorlatvezető egy-két mondatban összefoglalja a projekt lényegét. Helyszíneként egy olyan települést jelöl meg, amelyet a résztvevők jól ismernek.

Majd minden csoport egy napot elemez. Végiggondolják, hogy az egyes programelemekhez mire van szükségük. Pl. műhelymunkához teremre, vetítőre, lapokra, tollakra és egyebekre. Délutáni programhoz strandbelépőre, labdára. A reggelinél elég feltüntetni, hogy reggeli, ha azt biztosítják a szálláson. Viszont ha a reggelit maguk készítik, máris kell a kés, a pohár, a kancsó, a májkrém, a fazék és még mi minden.

Minden tétel külön post-itre kerüljön. Ha pl. helyi járatra szóló menetjegyre délelőtt és délután is szükség van, akkor két cetlire írjanak.

Tételezzük fel, hogy nem szűkölködünk az anyagiakban, de ésszerűen tervezünk.

Amikor végeztek a kiscsoportok, minden egyes nap minden egyes programján végigmegyünk, és felragasztjuk a post-it-et az egyes programpontokra. A közös megbeszélés lehetőséget ad arra, hogy minden szükséges tételt számba vegyünk.

Ezek után közösen csoportosítjuk az egyes tételeket.

A listát kiegészítjük a szükséges háttérmunkák felsorolásával is. Tekintsük át például a következőket:

- Milyen szervezés szükséges a programhoz?
- Kinek hány levelet kell írni, hányszor kell telefonálni?
- Szükséges-e reklámozni az eseményt? Hogyan?
- Hogy dokumentáljunk?

Ezt követően mindent beárazunk.

A résztvevők kiscsoportokban, internet segítségével néznek utána, hogy mi mennyibe kerül.

A bevételek feltérképezése

Válaszoljunk az alábbi kérdésekre:

- Mekkora az önerőnk? Mennyi készpénzünk van?
- Mi az, amiért nem szükséges pénzt kiadni? (rendelkezik vele a szervezet, önkéntes munkával megoldható, természetbeni adományként vagy reklámként megkaphatjuk)
- Mekkora részvételi díjat kérhetünk?
- Mekkora pályázati támogatásra számíthatunk?

A költségvetés egyensúlyba hozása

- Mekkora a bevételek-kiadások közötti különbség?
- Mi az, amire nem feltétlenül van szükség?
- Honnan számíthatunk még bevételre?

Mindaddig folytatjuk a finomítást, míg a bevételek és kiadások egyensúlyba nem kerülnek.

Változat(ok):

Nemzetközi projektre való felkészülés esetében számoljunk euróval. Ügyeljünk a kerekítésekre, árfolyam-ingadozásra, tartalékképzésre.

A gyakorlatvezető szerepe:

Előkészítés – a programhoz tartozó költségvetés összeállítása, a program jelle-
gének megfelelő pályázatokról való tájékozódás. (Nem az számít, hogy van-e ép-
pen a témában kiírt pályázat, hanem az elmúlt néhány évben volt-e és lehet-e rá
számítani.) Végül a közös értékelés facilitálása.

A közös értékelést segítő kérdések / szempontok:

- Mely tételek meghatározása okozott gondot és miért?
- Kiben milyen érzetet kelt a projekt végső összegének nagysága (mennyit ér számára ez a pénz)?
- Ki hogy viselete ezt a kevésbé kreatív, sokkal inkább egzakt feladattal járó légkört?

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

Több projekt költségvetésének alapos ismerete, a pályázati támogatási összegek és a piaci árak ismerete ajánlatos.

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

Egy többnapos projekt költségeinek meghatározásakor a résztvevők elvesznek a részletekben (pl. reggeli esetében a különböző menüktől kezdve a cukron át a kiskanálig minden tételt külön akarnak számolni). Ilyen esetekben idejében lépünk közbe, és határozzunk meg egy átfogóbb tételt (a reggeli példájánál maradvá: a szálláson biztosítják mindenestül 500 Ft-ért).

A módszer akkor is érdemes alkalmazni, amikor valaki már egyszerűbb projekteket is szervezett. Arra lehet számítani, hogy a résztvevőknek egy idő után elmegy a kedve a számolástól (különösen nagyobb csoport és bonyolultabb költségvetésű projekt esetén), de a költségvetés egyensúlyba kerülésekor visszatér a motivációjuk.

Többször is meg lehet ismételni a gyakorlatot annak megfelelően, hogy a csoport milyen jellegű projektet valósít meg.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: matematikai kompetencia, anyanyelvi kommunikáció, kezdeményezőkézség és vállalkozói kompetencia

Tapasztalatgyűjtés terepen

Amint körvonalazódni látszik, hogy mi lesz a projektünk célja, keressünk hasonló rendezvényeket, akciókat, eseményeket, és elemezzük azokat. Egyszerű a helyzet, ha egy rendezvényről, képzésről vagy táborról van szó, valamivel bonyolultabb, ha pl. aláírásgyűjtést szervezünk.

Cél:	a jövőben megvalósítandó projektekkel kapcsolatban jó és továbbfejleszthető megoldásokat megfigyelni
Korosztály:	gyerek / serdülő / fiatal
Ajánlott csoportlétszám:	3-30 főig (a megfigyelt rendezvény/intézmény jellegétől függ)
Szükséges eszközök:	szempontsor, amelyre jegyzetelni lehet, toll, alátét, esetleg fényképezőgép, diktafon, kamera
Ideális helyszín:	projektünk tematikájához illeszkedő, hasonló rendezvény
Szükséges idő:	a látogatott rendezvény ideje, valamint előtte és utána 15-15 perc, ezenkívül a tapasztalatok összegezésére 30 perc közvetlenül a rendezvény után vagy egy más alkalommal

A gyakorlat menete:

A gyakorlatvezető előzetes szempontrendszert készít annyi példányban, ahány tagja van a csoportnak. E vázlat alapján a résztvevők a helyszínen megfigyelést végeznek, jegyzeteket, esetleg fotókat, videót készítenek. Ezt követően közösen dolgozzuk fel a tapasztalatokat. (Ennek tematikája, menete a megfigyelés témájától függ, ezért nem részletezzük.)

Változat(ok):

Nem a projektünk tematikájával, hanem egyes elemeivel (pl. sajtótájékoztató, hangosítás, vendégfogadás stb.) kapcsolatban keresünk hasonló eseményeket.

A gyakorlatvezető szerepe:

Előkészítés – a csoporttal közösen annak meghatározása, hogy a megvalósítandó projektünkhöz milyen területen lenne célszerű tapasztalatokat szereznünk; a közös értékelés facilitálása

A közös értékelést segítő kérdések / szempontok:

- Mennyire jelentettek újdonságot a látottak, hallottak?
- Hasznosíthatóak lesznek-e a tapasztalatok?

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

Jó, ha az ifjúságsegítő tudja, hogy egy-egy projekt során mi okoz a legtöbbször nehézséget a fiataloknak, vagy mi az, amit valamely szervezet / intézmény / szakember nagyon jól csinál, és érdemes lenne eltanulni tőle. A tapasztalatgyűjtést követheti egy beszélgetés olyasvalakivel, aki a csoport nagy része számára hasznos ismeretekkel szolgálhat.

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

A megfigyelő tolakodó magatartása zavarhatja a feladatát végző megfigyelt személyt. Célszerű a rendezvény előtti napokban a szervezőket felkeresni, és beszámolni szándékainkról. Valószínű, hogy további segítséget kapunk tőlük (pl. külön lehetőséget az egyes szakemberekkel való beszélgetésre).

A gyakorlat az első lépés a kívülág felé, de a fiatalok még mindig biztonságos körülmények között szereznek ismereteket a segítségével.

Akkor érdemes használni, ha motiválni kívánjuk a csoportot vagy konkrét kérdésekre keresünk választ (ilyen esetben több helyszínt / rendezvényt / szakembert érdemes tanulmányozni).

Fejlesztendő kulcskompetenciák: a tanulni tudás kompetenciája, szociális és állampolgári kompetenciák

Élesben

A most következő gyakorlatok már nem teremben, „laboratóriumi” körülmények között zajlanak, hanem egy konkrét ötlet megvalósítását teszik lehetővé. Összeszokott vagy legalábbis kialakulóban levő csoportot feltételeznek. A feladatok során a fiatalok kapcsolatba lépnek a külvilággal: akár több százezer, millió forintot kezelnek egy-egy projekt alkalmával, a település meghatározó személyiségeivel működnek együtt – mindez nagy kihívást jelent számukra, jelentős sikereket hozhat, ugyanakkor a hibák súlya is megnő. Emiatt különösen fontos az ifjúságsegítő szerepe a projekt során mind a csoport egésze, mind az egyes fiatalok számára.

A gyakorlatokról először egy általános jellemezés olvasható, majd a projekt egy-egy fázisához illeszkedő gyakorlat(ok) leírása következik.

Keretek

Egy projekt megvalósítása a tervezéstől az értékelésig hosszú, több hónapos tanulási folyamat. A közös munka hatékonysága érdekében szükséges egyfajta állandóság kialakítása.

Teremtsünk kereteket. Határozzuk meg a csoport működésének szabályait. (Itt csak a legfontosabb szempontokat jelezzük, a részletes leírás a *Közösségfejlesztés* című fejezetben *A csoportszerepek meghatározása* című gyakorlatnál található.)

1. Idő: Hány hónapon keresztül, hetente hányszor, alkalmanként hány órában találkozódik a csoport? Milyen napokon? Hány órától hány óráig tartanak a találkozók?
2. Kommunikáció: Hogy hívjuk össze a csoportot (telefon, SMS, e-mail)? Aki nem volt jelen, hogy tudja meg, mi történt a megbeszélésen (emlékeztetőt küldünk neki, valaki elmondja, mi történt)? Stb.

3. Felelőségek: Ki hívja össze a csoportot? Ki kéri el a terem kulcsát és viszi vissza? Ki kezeli a pénzt? Stb.
4. Döntéshozatal: Milyen módon dönt a csoport (titkos szavazással, kézfelemeléssel)? Milyen többséggel (egyszerű többség, a tagok 2/3-ának egybehangzó véleménye – a jelenlevők vagy az összes tag száma számít)? Működő szervezetek esetében az alapító okirat vagy szervezeti és működési szabályzat az iránymutató e tekintetben.

Jó, ha a napirendben minden találkozó alkalmával vannak állandó elemek, amelyekhez az eseményektől függően úgyis járulnak más elemek.

1. Ráhangolódás
2. Az előző alkalommal kiadott feladatok megbeszélése, értékelése, az elsajátított ismeretek, készségek megerősítése, rögzítése
3. Az új feladat ismertetése, megoldása – amennyiben lehetséges –, vagy pedig annak megbeszélése, hogy mire lehet számítani a megoldás során
4. Levezetés

Ismerjük meg egymást közelebbről, alakítsunk ki bizalomteljes légkört. Ehhez sokat segítenek a bizalomépítő gyakorlatok (ilyeneket pl. a Közösségfejlesztés című fejezetben találunk). Figyeljünk arra, hogy csakis olyan feladatokat végezzünk, amelyekhez megvan a kellő tapasztalatunk, kompetenciánk. Amennyiben szükségét érezzük, keressünk olyan trénert, aki néhány napos csapatépítő tréninget tart a csoportunknak.

Az alábbiak a gyakorlatok mindegyikére érvényesek, így a későbbiekben csak az ezektől való eltérést jelezzük:

Cél:	egy projektfolyamat megismerése elméleti és gyakorlati oldalról annak érdekében, hogy a csoport tagjai képesek legyenek közösen más projektek megvalósítására akár a jelen, akár más csoportban, később pedig maguk is projektvezetőkké válhassanak.
Korosztály:	14-29 (a csoportlétszám maximum harmada lehet 12-13 éves serdülő, de ők a részfeladatok során dolgoznak egy csoportban a nagyobbakkal)
Ajánlott csoportlétszám:	ez a projekt témájától, a már meglévő csoport összetételétől függ. Legalább 6 fő – max. 25 fő. Ennél nagyobb létszám esetében hozzunk létre vezetőséget, és az egyes feladatokhoz kapcsolódóan alkossunk kisebb csoportokat.
Szükséges eszközök:	tacepaó, filctoll, post-it, telefon, számítógép szövegszerkesztővel (esetleg grafikai programmal, táblázatkezelővel), internet
Ideális helyszín:	terem
Szükséges idő:	alkalmanként legalább 120 perc

Változat(ok):

Egyszeri alkalomra szóló projekt vagy a projekt fő eleme ismétlődik (pl. rendezvénysorozat).

A gyakorlatvezető szerepe:

Az előkészítés során az ifjúságsegítő munkáját meghatározó keretek áttekintése: idő, eszközök, képzettség, tapasztalatok, személyes motivációk; a csoport (alakuló csoport esetében az egyes tagok) megismerése, a csoportmunka, a projektek során szerzett ismeretek, tapasztalatok, motivációk feltérképezése; a megvalósítás során a pedagógiai folyamat vezetése, a csoportfolyamatok, az eszközök,

pénzmozgások felelősségteljes felügyelete, vezetése, a külső partnerekkel való kapcsolattartás; a közös értékelés facilitálása

A közös értékelést segítő kérdések / szempontok:

- a megszerzett ismeretek, fejlesztett kompetenciák, formált attitűdök számbavétele
- annak meghatározása, hogy a hétköznapi életben hogyan alkalmazhatóak a projekt során szerzett tapasztalatok

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

Elsősorban csoportvezetői és projekttapasztalatok szükségesek, illetve a projekt témájának ismerete.

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

- a) A csoport túlságosan elmerülhet az elméleti alapozásban, a résztvevők a módszereket önmagukban kívánják minél alaposabban megismerni anélkül, hogy a gyakorlatban is kipróbálnák azokat. Ilyenkor próbáljuk meggyőzni őket arról, hogy a tapasztalati tanulás sokkal eredményesebb, mint a leglátványosabb előadás, legkreatívabb gyakorlat. Egy más szervezetenél tett projektlátogatás sokat lendíthet a csoport motivációján. Mindenáron azonban ne akarjuk a kezdeményezést megvalósítani, mert ha ennek maguk a leendő résztvevők állnak ellent, akkor eleve kudarcra van ítélve a projekt.
- b) Az első projektjüket megvalósítók, különösen újonnan alakuló csoport esetében a tagok figyelme a feladatok helyett egymás felé fordulhat, így a találkozások inkább egy önismereti, személyiségfejlesztő szerepet töltenek be. Ebben az esetben az ifjúságsegítő készítse a csoportot döntésre: döntsenek arról, hogy lemondanak-e a projekt megvalósításáról és ehelyett személyiségük fejlesztésével foglalkoznak. Jelezzük, ha a csoport elszámolással tartozik tevékenységéről valamely támogató felé (pl. a termet, eszközöket egy bizonyos projekt megvalósítására vehetik igénybe). Előfordulhat, hogy az ifjúság-

segítő megbízatása és/vagy kompetenciája nem teszi lehetővé a személyiség-fejlesztő csoport vezetését.

- c) Gyakori jelenség, hogy elméleti alapozás, tervezés nélkül nekiesik a csoport egy feladatnak. Ilyenkor engedni kell őket. Szerencsés esetben sikerrel járnak, de inkább valószínű, hogy előbb-utóbb hibát követnek el. Addig hagyjuk csak őket önállóan tevékenykedni, míg nem okoznak anyagi kárt, nem inog meg a partnerek, támogatók csoportba, szervezetbe vetett bizalma és csoportunk tagjainak személyisége sem szenved helyrehozhatatlan károkat a kudarc következtében. A kritikus helyzetben segítsük őket: elemezzük közösen a problémás szituációt és ösztönözzük őket egy jó, de legalább elfogadható megoldás megtalálására. Majd miután lezajlottak az események, tekintsük végig az esetet: Mi történt? Miért így történt? Hogyan lehetett volna elkerülni a hibát? Hogy sikerült kijavítani? Ügyeljünk arra, hogy a megbeszélések ne fulladjanak személyeskedésbe.

E módszerek lényege az, hogy a gyakorlatban, valóságos élethelyzetben kell őket alkalmazni, így az élmények mélyebb nyomokat hagynak a résztvevőkben.

Hosszabb folyamat esetében előre nem látható események történhetnek a csoporttagok életében, akár kulcsszereplők távozására is számítanunk kell, ezért mindig legyen B-tervünk, amit aztán időről időre felülvizsgálunk és formálunk az adott helyzet függvényében.

A résztvevők elsajátítják a módszereket azok használata során, eszközzé válnak számukra, ezáltal képesek lesznek arra, hogy más projektekben – mások irányításával vagy önállóan – alkalmazzák azokat.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: kezdeményezőkéesség és vállalkozói kompetencia, a tanulni tudás kompetenciája, szociális és állampolgári kompetenciák, anyanyelvi kommunikáció, digitális kompetencia, matematikai kompetencia (alapvető műszaki és természettudományos kompetenciák is), ezenkívül nemzetközi projektek esetében: idegen nyelvi kommunikáció, kulturális (esztétikai-művészeti) tudatosság és kifejezőkéesség

Programozás

A projekteknek egyértelműen megfogalmazott célja van, és világosan megfogalmazott eredményeket céloznak meg. A célkitűzések egy „probléma” megoldására irányulnak, ami feltételezi az igények előzetes elemzését. Egy vagy több megoldást javasolván végső soron társadalmi változásokat akarnak elérni.

Ígérfelmérés különböző technikákkal

Egy település fiataljai a legtöbbször úgy élnek együtt / egymás mellett, hogy találkozásaik teljesen esetlegesek. Amint felmerül bennük az igény egy közös probléma megoldására, csoporttá szerveződhetnek. (Ennek konkrét technikáiról – pl. a jövőműhely vagy a közösségi felmérés – az Ifjúságügy című kötet Közösségépítés című fejezetében* lehet bővebben olvasni.)

Általános helyzetekben alkalmazható módszerek a célok meghatározására pl. a problémafa-célfa vagy a SWOT analízis (ezekről bővebben lásd alább és *Az ifjúsági munka tervezése és értékelése – stratégia, cselekvési terv, monitoring* című fejezetet).

* Beke Pál, Király Viktor, Kőműves Judit: A közösségépítés. In: Ifjúságügy – Ifjúsági szakma, ifjúsági munka. Szerk.: Nagy Ádám, Budapest, Palócvilág Alapítvány Új Mandátum Könyvkiadó, 2008. 256-284. o.

Problémafa-célfa

Cél:	problémák, igények feltérképezése és strukturálása
Szükséges eszközök:	tacepaó, filctoll
Szükséges idő:	30 perc – problémafa vagy okfa és 30 perc – célfa

A gyakorlat menete:

Problémafa

Az igények felmérése a személyi és anyagi lehetőségek függvényében szűkebb (pl. néhány véleményalkotó) vagy bővebb körben (pl. a településen élő fiatalok nagy része) történhet. E vélemények birtokában szervezetünk tagjaival közösen állítsunk fel egy problémafát.

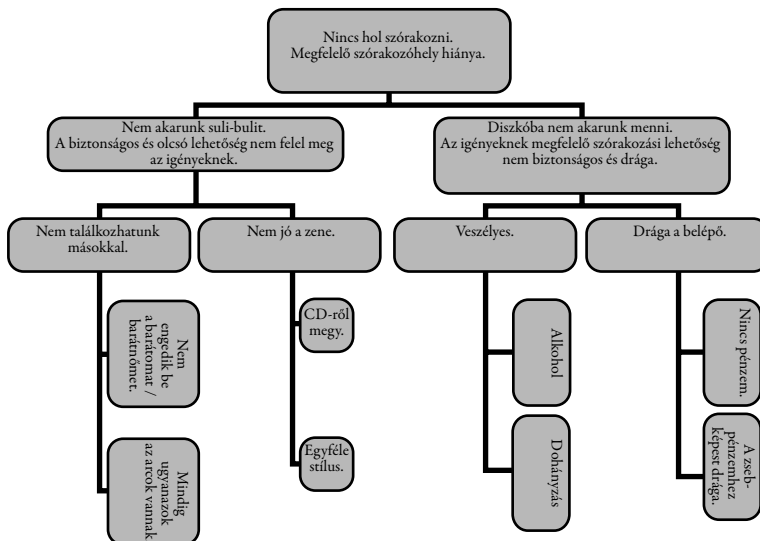
A problémafa segítségünkre lesz célunk / céljaink meghatározásában, a projekt iránti szükséglet igazolásában.

Elsőként határozzuk meg a **fő problémát**, vagyis hogy min akarunk projektünkkel változtatni. Törekedjünk arra, hogy a fő problémát a lehető legáltalánosabban fogalmazzuk meg (pl. „nincs hol szórakozni”).

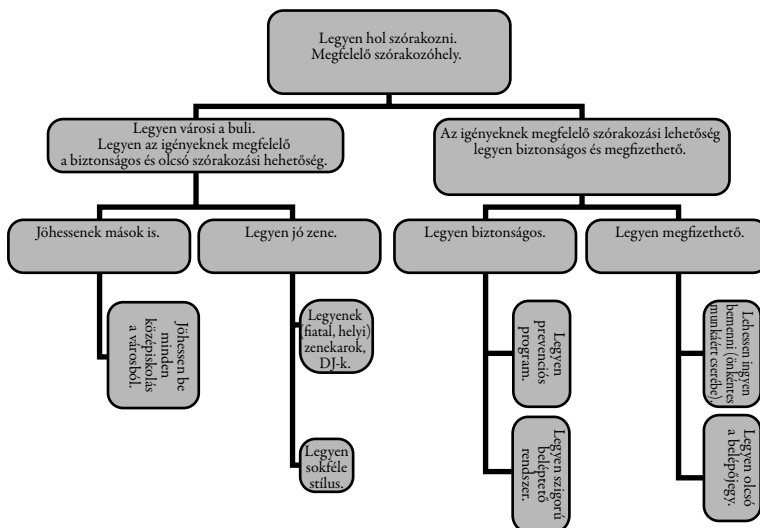
A **fő problémát** további problémákra **bontjuk** ok-okozati összefüggések alapján (pl. „unjuk az iskolai bulikat”, „nem akarunk diszkóba menni”).

Majd feltesszük a problémákkal kapcsolatban a kérdést: „Miért?”, és a válaszként megfogalmazott problémákat is tovább bontva jutunk el az alapproblémáig (pl. „nem találkozhatunk másokkal”, „nem jó a zene”, „veszélyes”, „drága” stb.).

Ha menet közben elakadnánk, próbáljuk meg átfogalmazni a problémát (pl. a „nem akarunk diszkóba menni” helyett: „az igényeknek megfelelő szórakozási lehetőség nem biztonságos és drága”).

Problémafa

Célfa

Célfa

Ha elkészült a problémafánk, nagyon könnyen átalakíthatjuk célfává – azaz áttekinthetjük, mit kell tennünk annak érdekében, hogy megoldjuk a problémát.

Vegyük a cellákban szereplő dolgok ellenkezőjét (pl. drága – olcsó, igényeknek nem megfelelő – igényeknek megfelelő stb.). Alkalmazzuk az alábbi kérdést: „Mit tehetünk annak érdekében, hogy...?”, és ide a probléma egyes celláiban szereplőket ellenkező előjellel helyettesítjük be. A felső sorral kezdünk. Mikor az összes cellával végeztünk, vizsgáljuk meg, hogy koherens-e a célfánk.

A gyakorlatvezető szerepe (folyamatszerűen):

Előkészítés (fontos hogy az ifjúságsegítő tájékozott legyen a fiatalok problémáiról, igényeiről, valamint a probléma megoldását segítő, rendelkezésre álló lehetőségekről); a közös értékelés facilitálása

A közös értékelést segítő kérdések / szempontok:

- Mindenkit érint-e a probléma?
- Mindenki érez-e késztetést a probléma megoldására?
- Tényleg logikus-e a fa logikai láncolata?

Lehetséges folytatás:

A célfa összeállítás után a gyakorlat SWOT analízissel folytatható.

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

Amennyiben a problémafa módszert nem csak elsajátítani kívánjuk, hanem a továbbiakban dolgozni is szeretnénk vele, figyeljünk arra, hogy a csoport képességeihez és lehetőségeihez legyenek mérhetőek a probléma lehetséges megoldásai.

E módszer a fiatalok sokféle ízléséből, élethelyzetéből adódó meglehetősen különböző szempontokat képes összefogni, strukturálni. Másfelől látványos, így könnyebben befogadható akár fiatalabbak számára is.

A projekt több szakaszában – akár egy-egy bonyolult helyzet tisztázására – is megismételhetjük.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: kezdeményezőkézség és vállalkozói kompetencia

Identifikáció

Rendelkezésünkre áll számos információ, vélemény, ezeket össze kell vetni, ki kell elemezni, és végül a lehetséges kockázatok ismeretében döntést kell hozni a projekt kidolgozásról. Ebben az érintettek / érdekeltek elemzése (*stakeholder-elemzés*) és a kockázatelemzés módszerek segítenek.

Érintettek / érdekeltek elemzése (Stakeholder-elemzés)

Cél:	a projektpartnerek céljainak, szerepének meghatározása és az erre válaszoló stratégiák kidolgozása
Szükséges eszközök:	A/4-es lapok, post-it-ek, tollak
Szükséges idő:	1-3 óra a projekt összetettségétől függően

A gyakorlat menete:

Először minden csoport a lehetséges érintetteket / érdekelteket gyűjti össze. Ezt követően közösen döntjük el, hogy ki számít külső és ki belső érdekeltnek. Majd információkat gyűjtünk róluk. Rangsoroljuk a projekt fontossága szempontjából az érintetteket, így eldönthetjük milyen mértékű figyelmet kell szentelni neki.

A következő lépéseket minden egyes érintett esetében külön-külön elvégezzük:

- Meghatározzuk az érintettek céljait, szerepét.
- Elemezzük az érintettek erős és gyenge pontjait – hogy tudjuk, mivel érvelhetünk mellettük/ellenük.
- Majd végiggondoljuk, hogy ki, hogy viszonyul hozzánk: támogatni fog/támadni fog/közömbös lesz.
- A lehetséges viselkedéseket elemezzük – pl. támadni fog, mert...
- Ennek megfelelő válaszlépéseket keresünk: pl. ha támad, akkor felajánljuk neki, hogy...

A következő táblázat segít az egyes lépések értelmezésében:

(Példa az egyszerűsített <i>stakeholder</i> -elemzésre)
Esemény: biztonságos szórakozóhely kialakítása Belső érdekelttek: szervező fiatalok, prevenciós szakemberek, biztonságos szórakozóhely üzemeltetője Külső érdekelttek: részt vevő fiatalok, szülők, zenekarok, DJ-k, szórakozóhelyek üzemeltetői, támogató (önkormányzat)
Érdekelttek elemzése: Szervező fiatalok: rendkívül fontos szereplők az esemény szempontjából; céljuk az igényeknek megfelelő, olcsó és biztonságos szórakozóhely létrehozása. További cél, hogy minél többen vegyenek részt az eseményen, mert a belépődíjak őket illetik, amiből újabb programokat szervezhetnek. Erős pontjuk, hogy ők hozzák a döntéseket, gyenge pontjuk az életkoruk (alkohol és dohánytermékek fogyasztóival, árusítóval szembeni fellépés). Tevékenységük meghatározó, a szervezők motivációja kulcskérdés lehet. Ifjúsági iroda: rendkívül fontos szereplő; célja a projekt hátterének biztosítása (eszközök, felnőtt segítők). Erős pontja a kapcsolatrendszere, cselekvési stratégiája a szervezők helyzetbe hozása. Prevenciós szakemberek: szintén rendkívül fontos szereplők; céljuk a szórakozóhely biztonságának feltételeit kialakítani, biztosítani (alkohol, dohányzás és drog szempontjából). Erős pontjuk, hogy ők is érdekelték a létrehozatalban, így nagy befolyással bírnak, cselekvési stratégiájuk a szervezők helyzetbe hozása. Részt vevő fiatalok: közepesen fontos szereplők az esemény szempontjából; céljuk, hogy az igényeiknek megfelelően, olcsón és biztonságos körülmények között szórakozhassanak. Gyenge pontjuk, hogy az egyes fiataloknak különböző érdekeik vannak, lehetnek köztük „balhésak” is; erős pontjuk lehet, ha sokan vannak.

Biztonságos szórakozóhely üzemeltetője: fontos szereplő; ő biztosítja a technikai kereteket – beléptetés, büfé (alkohol és dohányáru, amit jelen esetben nem árusít), hangtechnika. Célja a profitszerzés – a profit forrása számára elsősorban a büféből származó bevétel. Erős pontja, hogy önmagában reklámértékkel bír, gyenge pontja, hogy tevékenysége fölött – alkoholárusítás a pult alól – nehezen tudnak folyamatos kontrollt gyakorolni a szervező fiatalok.

Szülők: közepesen fontos szereplők. Befolyással lehetnek arra, hogy hányan vesznek részt a rendezvényen. Gyenge pontjuk, hogy a közvélemény által könnyen befolyásolhatóak, erős pontjuk, hogy gyermekeik biztonsága mindennél fontosabb számukra. A szervezők szüleivel érdemes megbeszélést folytatni, hogy tudják, mit csinál a gyermekük, felügyelettel szervezik a bulit, ennek nyomán egyéb támogatást is kaphatunk tőlük.

Zenekarok, DJ-k: közepesen fontos szereplők; céljuk, hogy jól sikerüljön a rendezvény – az az ő sikerük is (további meghívásokat kaphatnak). A zene mellett ugyanannyira fontos számukra az ár és a biztonság, így a rendezvényt nem a zene minősíti kizárólagosan.

Más szórakozóhelyek üzemeltetői: kevésbé fontos szereplők. A projekt sikeressége után lejjebb vihetik a belépők árát, jobb előadókat hívhatnak meg, de ez arra nem lesz hatással, aki a biztonság miatt vett részt az általunk szervezett rendezvényen.

Támogató (önkormányzat): fontos szereplő, ha jól sikerül a rendezvény, az számára is sikert, (a médiában) szereplési lehetőséget jelent; de ha a rendezvény botrányba fullad, valószínűleg nem ad több támogatást.

A gyakorlatvezető szerepe:

Előkészítés: lehetséges partnerek keresése, hasonló projektek felidézése, a jellemző hibák, jó megoldások összegyűjtése; a közös értékelés facilitálása

A közös értékelést segítő kérdések / szempontok:

- Nem érezték-e a résztvevők túl negatívnak vagy valószínűtlenül pozitívnak bármelyik partnert?
- Maradt-e bennük kétely a projekt megvalósíthatóságával kapcsolatban?

- Létezik-e a résztvevők számára egy közös magatartás, amely mentén a projektet elkezdik megvalósítani?

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

Jó, ha a gyakorlatvezetőnek több projektben szerzett tapasztalata van.

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

Nagyrészt pesszimista forgatókönyvek születhetnek vagy esetleg a csoport nem számol negatívumokkal. A gyakorlatvezető felelőssége, hogy kiegyensúlyozott, a lehető legobjektívebb helyzetre, forgatókönyvekre vezesse rá a csoportot.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: kezdeményezőkéesség és vállalkozói kompetencia

Kockázatelemzés

Cél:	a projekt lehetséges kockázatainak felmérése és a kockázatokra szóló stratégiák kidolgozása
Szükséges eszközök:	az alábbi táblázat minden résztvevő számára fénymásolva és a táblán megjelenítve
Szükséges idő:	3 perc a módszer megismerésére, 10 perc kockázatok keresésére, 15–25 perc a táblázat kiöltésére, 10 perc a tanulságok összegzésére, lejegyzésére; összesen 40–50 perc

A gyakorlat menete:

A gyakorlatvezető összefoglalja a kockázatelemzéssel kapcsolatos ismereteket.
Minden projekt kockázatos, de nem egyforma mértékben.

Végig kell gondolnunk, hogy mire számíthatunk a projektünk megvalósítása során, milyen bizonytalan események vagy körülmények jelentkezhetnek (amelyek örömet vagy bosszúságot okozhatnak és így pozitív vagy negatív hatással vannak a projekt céljaira, elősegítik vagy hátráltatják a megvalósítást). Ezeket nevezzük **kockázat**nak.

Megvizsgáljuk azt is, hogy ezek az események

- milyen valószínűséggel következnek be,
- mekkora kárt okozhatnak:
 - ez mennyibe kerülhet (milyen plusz költségeket jelent)
 - milyen késlekedést okozhat a folyamatban (mennyi plusz időre lesz szükség a helyzet kezelésére).

Alaposan és őszintén vegyünk sorra minden lehetséges kockázatot, és jól gondoljuk végig, hogy miként háríthatjuk el azokat, ha mégis jelentkeznek – mindig legyen B tervünk, súlyos esetekre C tervünk is. Ilyenek lehetnek: a tartalék ember, tartalékpénz, esőhelyszín stb.

A támogatók általában elutasítják azokat a projekteket, amelyek tele vannak súlyos kockázatokkal, különösen, ha a projektterv nem is tartalmazza a lehetsé-

ges kockázatok kezelésének módját (pl. költséges szabadtéri rendezvény, amely nem tartható meg esőben).

Ha a tervezés során olyan kockázat merülne fel, amelynek bekövetkezése nagyon valószínű, és nem tudjuk kivédeni, inkább mondjuk le a projekt megvalósításáról.

Ezt követően a csoport tagjai minél több lehetséges kockázatot összegyűjtenek a projekttel kapcsolatban. Minden kockázati tényezőt az alábbi táblázatban jelenítenek meg, és az egyes rovatokat közösen egészítik ki.

Ez alapján közösen mérlegeljük, hogy mennyire kockázatos a projekt. A kockázatok számbavétele és részletes elemzése után megnyugtadjuk a csoportot és magunkat, hogy felkészültünk a problémás helyzetekre.

Kockázati tényező	Bekövetkezésének valószínűsége	Tervezett intézkedés	Többletköltség	Többletidő
Túl kevés résztvevő, így túl kevés bevétel (negatív)	közepes	tartalékképzés	terembérlet díja = 20 000 Ft	–
Atrocitás a rendezvényen (negatív)	kicsi	biztonsági személyzet beavatozása	– (a biztonsági személyzetet a teremhez kapjuk)	–
Nem készül el időben a reklámanyag (negatív)	kicsi	a rendezvényt egyszerűbb formában, több csatornán hirdetjük	–	5 nap (a csoport összehívása, megbeszélés, a megbeszélést követően a felhívás eljuttatása különböző helyekre)
Több zenész jelentkezik fellépőnek, mint ahány egy este felléphet (pozitív)	közepes	újabb bulit szervezünk	a rendezvény teljes költsége = kb. ... Ft	az új rendezvény szervezésére fordítandó idő (a projekt folytatásának keretében)

Esetünkben a legnagyobb kockázatot az jelenti, hogy a rendezvény helyszínének bérleti díját mindenképpen ki kell fizetni, még akkor is, ha senki nem jön el a buliba. Az önkormányzattól erre a költségre nem lenne méltányos támogatást kérni, ezért más megoldást kell keresnünk. Erre tartalék képzése (a szervezet korábbi bevételei, magánszemélyek felajánlása) jelentheti a megoldást.

A gyakorlatvezető szerepe:

Előkészítés: kockázatok keresése, hasonló helyzetek felidézése, a jellemző hibák, jó megoldások összegyűjtése; a közös értékelés facilitálása

A közös értékelést segítő kérdések / szempontok:

- Nem érezték-e a résztvevők túl biztosnak vagy túlontúl kockázatosnak a projekt megvalósítását a feladat során?
- Maradt-e bennük kétely a projekt megvalósíthatóságával kapcsolatban?

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

Jó, ha a gyakorlatvezetőnek több hasonló projektben szerzett tapasztalata van.

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

A csoport túlságosan kockázatosnak találja a projektet, és úgy dönt, hogy nem valósítja meg. Amennyiben az értékelés reális, ez a helyes választás. Amennyiben az értékelés túlzó, akkor a projekt lényeges jellemzőit és pontjait kell alaposan áttekinteni, elemezni.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: kezdeményezőképeség és vállalkozói kompetencia

Finanszírozás

A projektciklusnak ebben a fázisában kapjuk meg az értesítést pályázatunk támogatásáról vagy elutasításáról. Ezen a ponton kell végiggondolnunk, hogy rendelkezésünkre állnak-e a projektünk megvalósításához elegendő anyagi és emberi erőforrások, és a korábbi lépések során meghatározott lényeges külső körülmények is fennállnak-e még, illetve ha változtak, akkor ez számunkra pozitív vagy negatív hatásokkal jár.

A döntési helyzethez nem fűzünk részletes leírást, három lépést azonban célszerű elkülöníteni a döntés során:

1. a lehetőségek részletes bemutatása (döntés-előkészítés)
2. a csoport közös döntése
3. a döntés (mint folyamat) közös értékelése – amennyiben a csoport többségének ez az első nagy döntése, az értékelés folyamán elsősorban az események érzelmi oldalával foglalkozunk.

Tervezés

Amint meghatároztuk céljainkat, felbontjuk őket mindazokra a lépésekre, amelyek az elérésükhöz szükségesek.

Tervezési mátrixok

Cél:	a célok alapján a projekttevékenységek meghatározása, és ezek ellátásához a szükséges emberi erőforrás, időráfordítás és költségek hozzárendelése
Szükséges eszközök:	célfa
Szükséges idő:	feladatonként 30 perc

A gyakorlat menete:

Tevékenységek meghatározása

A célfa rajzát kivetítjük/kiragasztjuk a csoport által jól látható helyre. Végighaladva az egyes célokon meghatározzuk, milyen tevékenységeket kell elvégeznünk annak érdekében, hogy céljainkat elérhessük. Ezt kicsi és közepes méretű csoport esetében közösen is végezhetjük, nagyobb létszám esetében kiscsoportok dolgozzák ki a megoldásokat, majd közösen vessük össze azokat.

Pl. a biztonságos szórakozóhely tevékenységi listája

- Az esemény lebonyolítása
- Az esemény meghirdetése
- Beléptetőrendszer kidolgozása
- Helyszín felkutatása, kiválasztása
- Prevenációs program biztosítása
- Zenekarok, DJ-k biztosítása

Tevékenységek sorrendje

Ha összegyűjtöttük a projekt során elvégzendő összes tevékenységet, állítsuk sorba azokat annak megfelelően, hogy mi hogyan függ össze egymással. Az eljárás az előző pontban leírtaknak megfelelő.

Tevékenység jele	Tevékenységek sorrendje és megnevezése
T1	Helyszín felkutatása, kiválasztása
T2	Beléptetőrendszer kidolgozása
T3	Zenekarok, DJ-k biztosítása
T4	Prevenációs program biztosítása
T5	Az esemény meghirdetése
T6	Az esemény lebonyolítása

A tevékenységek tovább bonthatóak résztevékenységekre. Pl. az esemény meghirdetése – plakátkészítés, a plakátok nyomtatása, a plakátok kiragasztása. Azonban törekedjünk arra, hogy a dokumentumaink átláthatóak legyenek, ezért húzzunk meg egy szintet, amely alatt a további részleteket külön tervezük meg. Pl. a soron következő hozzárendelési mátrix tartalmazza az esemény meghirdetését, de nem tartalmazza a plakátok kiragasztását.

Hozzárendelési mátrix

Ha meghatároztuk a tevékenységeket, akkor ki kell jelölnünk, hogy

1. melyik tevékenységet ki irányítja, kit terhel a felelősség a feladat elvégzéséért – jele: *F* (*felelős*)
2. ki lesz a feladat megvalósítója – jele: *M* (*megvalósító*)

a) Csoportszerepek meghatározása

lásd a *Közösségfejlesztés* című fejezetben *A csoportszerepek meghatározása* gyakorlatot.

b) Ismeretek, képességek meghatározása

Térképezzük fel, hogy ki mihez ért a csoportban, kinek milyen tapasztalati vannak adott területen.

Példánknál maradva:

Ki az, aki ért a hangtechnikához?

Ki az, aki valamilyen kortárssegítő csoport tagja?

Ki az, aki tárgyalt már „hivatalos emberekkel”?

c) A végrehajtók kiválasztása

Tekintsük végig a feladatokat, és keressünk hozzájuk végrehajtókat. Kérjünk önkéntes jelentkezőket. Figyeljünk arra, hogy a csoportban betöltött jellemző szerepe, valamint ismeretei és képességei alapján megfelelő lehet-e egy fiatal adott feladat teljesítésére.

Mivel a fiatalok gyakran nem rendelkeznek tapasztalatokkal – hiszen mindenkinek el kell kezdenie valahol –, célszerű nem egyetlen embert, hanem párokat megbízni egy-egy feladattal. Két ember között egyszerűen történhet az információk átadása, és ha ketten jelennek meg valahol, az önbizalmuk is nagyobb lehet. Fontos, hogy olyan személyiségű fiatalok kerüljenek így párokba, akik ismeretei, képességei nagyjából hasonlóak, vagy ha egyikük jóval felkészültebb, akkor képes legyen társa tanítására, vezetésére.

d) A felelősök kiválasztása

Határozzuk meg, hogy egy-egy feladat teljesítéséért ki a felelős. Ennek azért van jelentősége, mert egy feladatnak több végrehajtója is lehet – különösen, ha több részfeladatból áll.

Például:

FELADAT	FELELŐS
A rendezvény reklámozása	PR felelős (Kriszta)
Részfeladat	Végrehajtó
A plakát elkészítése fájlként	Grafikus (István)
A plakát nyomtatása, sokszorosítása	Az ifjúsági iroda munkatársa (Petra)
A plakátok eljuttatása az iskolákba, a plakátok kiragasztása	Minden iskolából egy ember (Zsani, Gábor stb.)
A plakát szétküldése e-mailben	?
A plakát megjelentetése a szervezet honlapján	?

Mindezt összegezzük az alábbi szerkezetű táblázatban (a hozzárendelési mátrixban) annak érdekében, hogy az eredményekkel tovább tudjunk dolgozni.

Kód	Tevékenységlista (T)	Kriszta	Gábor	Zsófi	Kata	Gergő	Bálint
T1	Helyszín felkutatása, kiválasztása	M		F,M			
T2	Beléptetőrendszer kidolgozása	M	F, M	M	M		
T3	Zenekarok, DJ-k biztosítása	F, M	M	M			M
T4	Prevenációs program biztosítása	M		M	F, M		
T5	Az esemény meghirdetése	M	M	M	M	M	F, M
T6	Az esemény lebonyolítása	M	M	M	M	F, M	

Idő- és munkaráfordítás tervezése

Időértékek becslése

Definiáljuk és magyarázzuk meg a csoport számára az idővel kapcsolatos fogalmakat az alábbiak szerint:

Az egyes tevékenységekhez kétfajta időt rendelünk:

- *Az átfutási idő* azon napok (órák, hetek vagy hónapok), melyek rendelkezésre állnak a munka elvégzéséhez, azaz amely időn belül el kell végeznünk a munkát.
- *A munkaráfordítás ideje* azon órák (napok, hetek, hónapok) száma, melyek az adott tevékenység elvégzéséhez szükségesek.

Pl. két hetem van arra, hogy megszervezzek egy megbeszélést egy fellépővel. A feladat átfutási ideje két hét. E-mailt írni (a címet kinyomozni, a levelet megírni) pedig kb. 30 perc. Ez lesz a munkaráfordítás és az ahhoz szükséges idő.

Ezt követően becsüljük meg az egyes feladatokhoz tartozó időértékeket, amihez szükség van a tagok és az ifjúságsegítő személyes tapasztalatára. Ezek hiányában e téren tapasztalt személyekkel konzultáljunk. Az időkereteket mindig nagy ráhagyással tervezzük annak érdekében, hogy az előre nem látható körülményekből adódó csúszásokat kezelni tudjuk.

Pl. a helyszín felkutatása és kiválasztása munkaórában kifejezve 4 órát vesz igénybe – ez idő alatt meg tudjuk érdeklődni, hol van számunkra alkalmas hely és meg is tekinthetjük azt. Viszont szükséges 2 hét átfutási idővel számolni, mert nem tudjuk előre a rendezvényünk pontos napját, mivel az a fellépőktől is függ.

Az esemény lebonyolítása mindenkitől aktív jelenlétet kíván, itt a munkaráfordítás ideje nagyjából azonos az átfutási idővel.

A munkaráfordítás ideje és az átfutási idő rovatok kitöltését követően a végrehajtók és a felelősök tegyenek vállalásokat, hogy ki melyik feladatra mennyi időt fog fordítani. Nézzük végig a táblázatot, és szűrjük ki, ha valaki túlterhelt. Kérjünk meg mindenkit, hogy gondolja végig, hogy a vállalt feladatokat a meghatározott idő alatt képes lesz-e végrehajtani. Amennyiben nem, úgy tervezzük át a munkát.

Pl. a táblázatból kiderül, hogy Zsófi és Kriszta lesznek a legelfoglaltabbak, ezért fontos, hogy minden tevékenységükben legyen megfelelő segítségük. Az is látszik, hogy ha további emberekre van szükség, akkor Bálinttal és Gergővel talán számolhatunk.

Kód	Tevékenységlista (T)	Kriszta	Gábor	Zsófi	Kata	Gergő	Bálint	Munka- ráfordítás	Átfutási idő
T1	Helyszín felkuratá- sa, kiválasztása	2 óra		2 óra				4 óra	2 hét
T2	Beléptetőrendszer kidolgozása	4 óra	4 óra	4 óra	4 óra			16 óra	2 hét
T3	Zenekarok, DJ-k biztosítása	2 óra	2 óra	2 óra			2 óra	8 óra	2 hét
T4	Prevenációs program biztosítása	12 óra		12 óra	12 óra			36 óra	3 hét
T5	Az esemény meghirdetése	6 óra	6 óra	6 óra	6 óra	6 óra	6 óra	36 óra	4 hét
T6	Az esemény lebonyolítása	6 óra	6 óra	6 óra	6 óra	6 óra	6 óra	36 óra	1 nap
ÖSSZESEN		32 óra	18 óra	32 óra	28 óra	12 óra	14 óra	136 óra	

A gyakorlatvezető(k) szerepe (folyamatszerűen):

Előkészítés: a feladatok előzetes elvégzése, olyan üres táblázatok elkészítése, amelyekben kellő hely áll rendelkezésre a kitöltéshez; a közös értékelés facilitálása

A közös értékelést segítő kérdések / szempontok:

- Hol vagyok én a projektben?
- A folyamat logikáját mindenki értette-e?

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

Legalább a célfa megléte szükséges. A folytatás maga a tervek megvalósítása lesz.

Időrend – GANTT diagram

A csoport készítsen egy nagyméretű, falra kifüggeszthető, jól nyomon követhető „időszalagot”. Az oszlopokban a tevékenységeket, a sorokban a tevékenységek átfutási idejét jelöljük. Az 1., 2., 3. stb. oszlopok helyére dátumokat is írhatunk: pl. április 1. hete, április 2. hete... május 2. hete.

Kód	Tevékenységlista (T)	Átfutási idő (hét)					
		1	2	3	4	5	6
T1	Helyszín felkutatása, kiválasztása						
T2	Beléptetőrendszer kidolgozása						
T3	Zenekarok, DJ-k biztosítása						
T4	Prevenációs program biztosítása						
T5	Az esemény meghirdetése						
T6	Az esemény lebonyolítása						

A diagramon jelezhetjük a résztvevők számára – és az események szempontjából is – fontos időpontokat, pl. az ünnepeket, iskolai szüneteket stb. A tevékenységek cellájában a felelősöket és a megvalósítókat is feltüntethetjük.

Költségtervezés

A *Költségvetés* című feladatnál leírtaknak megfelelően gyűjtsük össze a projekttel kapcsolatos költségeket, majd vezessük át azokat ebbe a táblázatba.

Kiadások	Tevékenységek						Egység- költség	Mennyiség	Összesen
	T1	T2	T3	T4	T5	T6			
Bérleti díj	1 alk.						20000 Ft/alk.	1 alk.	20 000 Ft
Fellepti díj			2 ze- nekar				10 000 Ft/zenekar	2 zenekar	20 000 Ft
Szakértői díj				2 fő			10 000 Ft/fő	2 fő	20 000 Ft
Nyomtatási költség					20 db		200 Ft/db	20 db	4 000 Ft
Telefonköltség	35 perc	10 perc	30 perc	15 perc	60 perc	30 perc	20 Ft/perc	180 perc	3 600 Ft
ÖSSZESEN									67 600 Ft

A bevételek forrása

A *Költségvetés* című feladatnál leírtaknak megfelelően gyűjtsük össze a projekttel kapcsolatos bevételeket, majd vezessük át azokat ebbe a táblázatba.

Kiadások	Összesen	Forrás		Megjegyzés
		mennyi	honnan	
Bérleti díj	20 000 Ft	20 000 Ft	Belépődíj	Tartalék szükséges
Fellépti díj	20 000 Ft	20 000 Ft	A zenekarok felajánlása	Nem jelentkezik pénzben
Szakértői díj	20 000 Ft	20 000 Ft	Támogatásból	Pályázatot kell írni
Nyomtatási költség	4 000 Ft	4000 Ft	Az ifjúsági iroda felajánlása	Nem jelentkezik pénzben
Telefon-költség	3 600 Ft	3600 Ft	A szervezet saját pénzéből	–
ÖSSZESEN	67 600 Ft	67 600 Ft		

Nem mindig lehet ezeket a felépítésű táblázatokat használni. Amikor magunk számára rendszerezzük a fenti adatokat, ne ragaszkodjunk mereven egyetlen formához sem, hanem alakítsuk ki a saját rendszerünket, vagy válasszuk azt a megoldást, amely révén bevételeink és kiadásaink áttekinthetőek lesznek.

A kiadások esedékessége (Cash-flow)

Logikusnak tűnhet az elvárás, hogy mikor nekilátunk projektünk megvalósításának, legyen a kezünkben az összes „rávaló”. Kisebb költségvetésű, rövid időtartamú projekt esetében ez megoldható, ám más esetekben nehezen kivitelezhető vagy nem célszerű. Nagy költségvetés esetében jobb, ha a bankban kamatozik a pénzünk, amíg csak lehet, illetve előfordulhat, hogy nem érkezik meg egyszerre a szükséges pénzmenyiség a támogatótól.

GANTT diagramunkat használva írjuk be az egyes tevékenységekhez kapcsolódó költségeket az időt jelző oszlopokhoz. Gondoljuk végig, hogy tulajdonképpen mikor kell fizetnünk. Pl. a helyszínt április végéig kell fixálnunk, de csak a rendezvény után kell kifizetnünk. Telefonálni a szervezés kezdetétől a rendezvény végéig fogunk, de mivel telefonkártyát veszünk, április első hetében jelentkezik a költség.

Kód	Tevékenység lista (T)	Átfutási idő (hét)					
		Ápr. 1. hete	Ápr. 2. hete	Ápr. 3. hete	Ápr. 4. hete	Május 1. hete	Május 2. hete
T1	Helyszín leszerzése						20 000 Ft
T2	Beléptető-rendszer kidolgozása						0 Ft
T3	Zenekarok, DJ-k leszerzése						20 000 Ft
T4	Prevenációs program kidolgozása						20 000 Ft
T5	Az esemény meghirdetése			4000 Ft			
T6	Az esemény lebonyolítása	3600 Ft					
	Összesen	3600 Ft		4000 Ft	-	-	60 000 Ft

Kód	Bevétel (B)	Teljesülése						Összesen
		Ápr. 1. hete	Ápr. 2. hete	Ápr. 3. hete	Ápr. 4. hete	Május 1. hete	Május 2. hete	
B1	Belépődíj						20 000 Ft	20 000 Ft
B2	A zenekarok felajánlása						0 Ft	0 Ft
B3	Támogatásból					20 000 Ft		20 000 Ft
B4	Az ifjúsági iroda felajánlása		20 000 Ft					20 000 Ft
	Összesen		20 000 Ft			20 000 Ft	20 000 Ft	60 000 Ft

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

A későbbiekben mereven ragaszkodunk a tervekhez, így nem tudunk megfelelően reagálni a váratlan helyzetekre, vagy ellenkezőleg: folyamatosan módosítgatjuk a terveket, és végül szétesik a projekt.

Az egyes elemek egymásra épülnek. Amint egyszer érthetővé válik e mátrixok logikája, a következőkben már könnyebb áttekinteni a projektfolyamatot és a változásokat végigvezetni rajtuk.

A mátrixokat a projekt folyamán, a mérföldköveknél elő kell venni, és valószínűleg módosítani szükséges.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: kezdeményezőkéesség és vállalkozói kompetencia

Megvalósítás

A megvalósítás fázisához nehéz gyakorlatokat rendelni, hiszen minden projekt megvalósítása során más és más feladatokat kell teljesíteni. A beszerzésekkel és a projektjelentéssel kapcsolatos feladaton kívül javasoljuk a példák, valamint a bevezető feladatok áttekintését.

Kisebb összegű beszerzés

A kevés tapasztalattal rendelkező fiatalokat mindenképpen segítsük a pénzügyek intézésében. Kisebb összegű beszerzéseket elvégezhetnek önállóan is. Érdemes a költségvetés tervezésekor meghúzni egy határt, amely alatt a fiatalok önállóan (az ahhoz tartozó felelőssel közösen és/vagy a projektvezető jóváhagyásával) dönthetnek. Ezek a kisebb értékű beszerzések pl. írószerek.

Készítsük fel a fiatalokat arra, hogy mi fog történni.

Magyarázzuk el nekik, hogy melyek a számla legfontosabb részei. Erről érdemes könyvelővel konzultálni.

Készítsünk számukra kártyát, amelyen szerepelnek a számla kiállításához szükséges adatok, így a szervezet neve, székhelye, adószáma, esetleg számlaszáma és mobilszámunk arra az esetre, ha probléma merülne fel. Erre a célra megfelelő lehet névjegykártyánk, amelyet a hátulján lepecsételünk a szervezet pecsétjével.

Nagyobb összegű beszerzés

Az alábbiakban egy több héten át tartó folyamatot írunk le lépésről lépésre. Legyen a példánk egyenpólo készítése.

Cél:	nagyobb összegű beszerzések folyamatának megismerése, az egyes lépésekhez tartozó dokumentumok önálló elkészítéséhez szükséges ismeretek, képességek elsajátítása, több ajánlat összehasonlítására való képesség, döntéshozatalban való részvétel megtapasztalása
Szükséges eszközök:	fénymásolt mintaszövegek, internet, szövegszerkesztő, papír, toll
Szükséges idő:	1–4 hét

A gyakorlat menete:

Piacfelmérés

Mérjük fel közösen a „piacot”:

- internet, katalógus, telefonos érdeklődés segítségével
 - ki mennyiért szítáz pólót,
 - mi mindent foglal magában a szolgáltatás – pl. a pólót beszerzi-e, melyet
 - megtervezi-e a logót/feliratot, mennyiért
- ismerősök révén
 - mennyire tartja a határidőt,
 - milyen minőségű az elkészült póló
 - mire érdemes odafigyelni a megállapodásnál (nem mindegy, hogy mekkora feliratot és hány színnel szeretnénk nyomtatni, nem mindegy a darabszám sem)

Árajánlat kérése

Kérjünk be (általában három) árajánlatot. Bizonyos pályázatokhoz elengedhetlen három ajánlat megléte.

Az árajánlat kérését célzó dokumentumot készítsék el maguk a fiatalok. Ha nem tudnak hogyan nekikezdeni, adjunk nekik mintát.

Ha elkészültek, közösen ellenőrizzük le, hogy minden fontos szempont és elérhetőségünk szerepel-e a levélben. Végül – az ifjúságsegítő általi ellenőrzést követően – a levelet küldjük el a fiatalok.

- Kitérő

A folyamatba érdemes „helyszíni szemléket” beillesztenünk, sőt szállás, étkezés, külső programhelyszín esetében mindenképpen szükséges. Erre készülünk fel előzetesen. Gondoljuk végig, hogy a helyszínnek milyen feltételeknek kell megfelelnie (hányan leszünk, mit fogunk ott csinálni – pl. szállás esetében nem árt, ha van a programokhoz közösségi tér is, bolt, illetve buszmegálló/pályaudvar a közelben stb.). Ezeket gyűjtjük össze és jegyezzük fel, majd a feljegyzéseinket a helyszíneken egészítjük ki megjegyzéseinkkel.

A pólók esetében a szitázó műhely megtekintése önmagában is érdekes lehet. Végignézve a munkafolyamatot könnyebben megérthetjük, hogy mi mennyibe kerül, pontosabban meghatározhatjuk igényeinket – mi az, amit elvárunk a vállalkozótól; másrészt maga a szakma is felkeltheti a fiatalok érdeklődését.

Döntés

Az ajánlatok beérkezését követően a csoport döntsön arról, hogy kitől rendel meg a pólókat.

Nagyobb érték esetében (pl. szállás, étkezés vagy a pólók) a felelősök terjeszték a csoport elé az ajánlatokat, jelezve azok előnyeit és hátrányait. A csoportvitát követően a csoport szavazás útján dönthet arról, hogy kinek adja a megrendelést. Figyeljünk arra, hogy ne az ár legyen az egyetlen szempont a döntés során.

Megrendelés

A megrendelés mindig írásban történjék.

A megrendelést/vállalkozói szerződést a szervezet hivatalos képviselőjének kell aláírnia, mivel ő viseli az anyagi felelősséget.

Megadott minta alapján a fiatalok is elkészíthetik a megrendelőt, azonban ebben az esetben különösen fontos a segítő általi ellenőrzés.

Teljesítés

A teljesítéskor ne csak a fiatalok, hanem mi is mindig legyünk jelen. Készítsük fel a fiatalokat arra, mi várható.

Ha megérkezett az áru, közösen ellenőrizzük, hogy a kívánt mennyiséget és minőséget kaptuk-e a megfelelő időben, és a kialakított ár szerint. Ha nem, tárgyalni szükséges.

Figyeljünk a számla kiállítására és a készpénz összegére / a visszajáróra.

Dokumentáció

Az árajánlatokat, a megrendelőt, a számlát, a teljesítésigazolást (szállítólevelet) – ha van, banki kivonatot, amely az utalásról szól – gondosan tegyük el, mert a könyveléshez és a pályázati beszámolóhoz ezeket csatolni kell.

Változat(ok):

A folyamat modellezése 4 órában, amikor is az ifjúságsegítő a képzeletbeli szolgáltató (aki az internetre, meglévő anyagra, fantáziájára támaszkodik). Akkor alkalmazzuk, ha gyorsan szeretnénk az említett ismereteket átadni a fiatalok számára. Ebben az esetben nincs tétje a feladatnak – biztosan nem lehet rajta anyagiilag veszíteni, ugyanakkor kevésbé élményszerű.

A gyakorlatvezető szerepe:

Előkészítés: a gyakorlatok előzetes elvégzése, a gyakorlathoz kapcsolódó dokumentumok összegyűjtése, esetleg bizonyos adatok kitakarása, átírása a beazonosíthatóság elkerülése érdekében; a közös értékelés facilitálása

A közös értékelést segítő kérdések / szempontok:

- Milyen alaposással érdemes a piacot feltérképezni (nyereség-idő szempontjából)?
- Mennyire volt sikeres az eladóval/szolgáltatóval történt kommunikáció? Miért?
- Hatékony volt-e a döntés-előkészítés? Miért?
- Elégedett-e a csoport a döntés eredményével?

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

A keletkezett dokumentumokat gyűjtsük össze, lássuk el jegyzetekkel a kritikus helyeken. A dokumentumokat a résztvevők a későbbiekben sablonként tudják használni. A csoport későbbi tevékenysége során évente legalább egyszer, de minden jogszabályváltozáskor konzultáljunk könyvelővel, és ennek megfelelően javítsuk, egészítsük ki dokumentumainkat.

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

Előfordulhat, hogy olyan nagy összegű megrendelést tesz a csoport tévedésből vagy elhamarkodottan (pl. árajánlat-kérés helyett), amelyre nincs meg a kellő fedezet. Törekedjünk minden ilyen eset megelőzésére, többek között úgy, hogy minden kimenő levél csak a jóváhagyásunkkal küldhető el. A szóbeli érdeklődésre szintén alaposan készítsük fel a csoport tagjait.

A feladat megoldása során a résztvevők olyan eljárást tanulnak és olyan dokumentumokat készítenek, amelyeket a későbbiekben sablonként használni tudnak.

Arra lehet számítani, hogy a résztvevők belebonyolódnak a hivatalos nyelvzetbe. Ekkor kérjük meg őket, hogy tegyenek mindent félre, és saját szavaikat használják arra, hogy kifejezzék kérésüket, a megfogalmazás során pedig használjanak egyszerű mondatokat. Ha szükséges, mindaddig csiszoljuk közösen a szöveget, míg viszonylag semleges, ám kellőképpen udvarias stílust sikerül elérnünk.

Többször is meg lehet ismételni a feladatot más-más eszközzel, szolgáltatással kapcsolatban. Akár úgy, hogy összegyűjtjük a leggyakoribb szükségleteket, és az ezekkel kapcsolatos általános feltételekről tájékozódva kérünk árajánlatot. Ebben az esetben a döntés meghozatalával ér véget a feladat.

A szemléletesség érdekében a gyakorlat során célszerű a családi beszerzésekkel párhuzamot vonni.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: matematikai kompetencia, anyanyelvi kommunikáció

Projektjelentés

Cél:	a projekt pillanatnyi állapotának felmérése, visszajelzés adása az egyéni teljesítményekről
Korosztály:	gyerek / serdülő / fiatal
Ajánlott csoportlétszám:	a projekt minden résztvevője, aki abban az időszakban feladatot végzett
Szükséges eszközök:	a projektterv időmátrixa, cash flow-ja, űrlapok
Ideális helyszín:	tanterem
Szükséges idő:	5 perc a kitöltésre és 20 perc a megvitatásra (8-10 feladatvégző esetén), ez a résztvevők számának és a feladatok mennyiségének függvényében változhat

A gyakorlat menete:

JELENTÉS

- **Neved:** Köves Dénes
- **Jelentési időszak:** 2009. április 8– 15.
- **Feladat:** plakáttervezés
- **A feladat megvalósításában részt vett még:** –
- **Eredmény:** 2 plakátterv
- **Segített/hátráltatott:** tanulnom kellett
- **Felhasznált források:**
 - 0 Ft (0 db számla)
 - **eszközök:** saját számítógép, ifjúsági iroda színes nyomtatója
 - **munka:** 5 óra
- **Kérdés, vélemény, javaslat a heti feladattal kapcsolatosan:** máskor jobb lenne 2 hét, mert nem volt időm nyugodtan gondolkodni a terven
- **Kérdés, vélemény, javaslat a következő heti feladattal kapcsolatosan:** a jövő hétre nem tudok semmit vállalni, csak utána (meccseim lesznek)

Az első alkalommal

Osszuk ki az űrlapokat, és mutassuk be a mintaűrlapot. Hagyjunk 2 percet a tanulmányozásra. Magyarázzuk el a résztvevőknek, hogy miért, milyen rendszerességgel van erre szükség, hogy melyik kérdés mit jelent és miért fontos.

Minden alkalom elején szánjunk 5 percet arra, hogy a csoporttagok kitöltsék ezt az űrlapot. Azért van erre szükség, hogy mindenki munkájára kellő figyelmet fordíthassunk, és a csoport tagjai maguk is lássák, mit teljesítettek. A név alapján tudjuk a későbbiekben beazonosítani, kié a jelentés.

Az időszak megjelölése azért fontos, mert nem mindig áll ugyanannyi idő a rendelkezésünkre, más és más lehet a fizikai/lelkiállapotunk (pl. vizsgák ideje, karácsony stb.), ennek alapján később könnyebben emlékszünk a körülményekre. A feladatot röviden – max. néhány szóban – írjuk csak le. Hogy ki vett még részt benne, azt egyértelműen jelezzük (pl. melyik Gábor).

Az eredmény mindig egy szám és egy megnevezés.

Indikátorok

Az **indikátorok** konkrét adatok, az egyes célokhoz tartozó mennyiségi és minőségi mutatók, melyeknek mindig hitelesnek és mérhetőnek kell lenniük.

A mértékegység a db vagy kg vagy időtartam vagy % stb., amelyet egy szám előz meg. Ez biztosítja tehát a mérhetőséget. Példánkban a „2 plakátterv” indikátor.

A **hitelesség** pedig azt jelenti, hogy az információ forrása ellenőrizhető. Esetünkben maguk a bemutatott tervek lesznek az információ forrásai. Tehát „bemondásra” nem fogadjuk el a teljesítést. Másik példa: 300 fő vett részt a rendezvényen. Ezt ki lehet jelenteni becslés alapján (nem hiteles), de ellenőrizni is lehet az eladott belépőjegyek számát. Ez már hiteles forrásnak számít.

A feladatvégzés során tőlünk független dolgok, események segíthetnek, hátráltathatnak bennünket. Ezeket akkor szükséges feltüntetni, ha emiatt sokkal gyorsabban vagy lassabban sikerül végeznünk a feladattal. Pl. Bálintnak három tervet kellett volna készítenie, de csak kettővel készült el, mert tanulnia kellett.

A forrásoknál írjuk le, mennyit költöttünk, így nyomon tudjuk követni, hogy áll a kasszánk. A kiadásokról szóló számlákat is mellékelni kell.

Az eszközök használatát azért jegyezzük fel, hogy tudjuk, miből mennyit használunk – ezt a pályázatok esetében is el lehet számolni.

Mindenki összegzi a saját eredményeit, és a munkaórákat a folyamat végén összeadjuk. Az eredményeket jobban megbecsüljük mi is és mások is, ha látható, mennyi időt fordítottunk rájuk. Az eredményeket a tervekkel is összevetjük, megnézzük az eltéréseket (mert azok mindig lesznek), és megbeszéljük, miből ered az eltérés.

A módszer segítségével megtanuljuk mérni, hogy mivel mennyi időt töltünk, így a következő vállalásokkor pontosabban tudjuk majd megbecsülni a szükséges időt.

Minden további alkalommal

Miközben a csoport tagjai kitöltik az űrlapokat, a csoportvezető felragasztja/kivetíti a GANTT diagramot és a cash-flow táblázatot. A csoportvezető körbejár, és végignézi a kitöltött lapokat.

A következő szakaszban a csoport – az alábbi szempontok segítségével – együtt elemzi, hol tart a projekt:

- a tevékenységek időbeli helyzete (befejeződött, folyamatban van, meg sem kezdődött)
- a munkaráfordítás és munkaóra (mely feladat megvalósításával mennyi időt töltöttek a csoporttagok)
- a források felhasználása (hogy áll a kassza, rendben halad-e a pályázati támogatás felhasználása)
- hogy tud együttműködni a feladat felelőse a megvalósítókkal (vannak-e konfliktusok köztük)
- a projekttel kapcsolatos nehézségek, kedvező körülmények

Rögzítjük, mely feladatok valósultak meg, ezeket a feladatvégzőknek megköszönjük. Ezután összegyűjtjük a problémás feladatokat. Itt a terveket összevetjük a tényekkel, és megvizsgáljuk az eltérés okát. Ebből kiindulva határozhatjuk meg a következő lépést, amire a csoport tagjai tegyenek javaslatot. Ha nincs ötletük, segítsük őket. Kérjük meg a feladat felelősét, hogy mondja el véleményét, majd a csoport döntse el, melyik megoldást válasszuk.

Cél	Tevékenység (név)	Tervezett eredmény	Megvalósult eredmény	Eltérés oka	Lehetséges korrekciós lépések
Reklámanya- gokhoz grafika elkészülése	Grafikai tervezés (Dénés)	3 variáció	2 variáció	Tanulnia kellett, nem volt rá ideje	A kettő közül az egyik biz- tosan jó lesz – nincs teendő. Dénés 3 nap alatt készít még egy tervet. Megbízunk egy szakembert a feladattal 3 napos határ- idővel.

A gyakorlatvezető szerepe (folyamatszerűen):

Előkészítés: az űrlapok előkészítése és sokszorosítása; a közös értékelés facilitálása

A közös értékelést segítő kérdések / szempontok:

- Kellő átgondoltsággal történt-e a beszámolás?
- Mindenki elégedett-e a korrekciós lépésekkel?

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

Bizonyos időközönként (pl. kéthavonta) összesítsük az eredményeket

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

Versengés indul a résztvevők között – ki tölt több/kevesebb időt a feladataival. Hívjuk fel a figyelmet arra, hogy az időráfordítást számos külső tényező befolyásolja, önmagában ne értékeljük. A magunk számára a legfontosabb, hogy saját erőnket, fejlődésünket, lehetőségeinket értékelni tudjuk.

Ne legyenek túl hosszúak ezek a megbeszélések, mert a résztvevők elveszíthetik motivációjukat.

Az űrlapok mind a személyes fejlődés méréséhez, mind a projekt összességével kapcsolatban fontos információkat hordoznak.

Arra lehet számítani, hogy a résztvevők unalmasnak találják a feladatot. Ilyenkor tegyünk összehasonlításokat más valós élethelyzetekkel, „forintosítsunk”.

Fiatalabb résztvevőkkel érdemes minden alkalommal személyesen találkozni, és az időközi beszámolást így – ezen szempontok szerint – végezni. Ezek az alkalmak visszajelzést nyújtanak a munkájukról, másrészt – ha jól vezetettek – erősítik a csoportkohéziót.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: a tanulni tudás kompetenciája, kezdeményezőkéesség és vállalkozói kompetencia

Értékelés

Az értékelési szakaszban a végrehajtók értékelik a projektet, megvizsgálják, hogy a projekt milyen eredményeket ért el. Ezek alapján levonják a tanulságokat, amelyeket aztán felhasználnak a jövőbeni projektek tervezése során.

A támogatók, pályázatók, finanszírozók is elvégzik az értékelést a pályázati beszámolók alapján, és az ebből leszűrt tapasztalatokat beépítik a következő pályázati kiírásba, illetve figyelembe veszik, mikor döntést hoznak arról, hogy szerveztünk más programját vagy más szervezet hasonló programját érdemes-e finanszírozni, és ha igen, milyen mértékben.

Az értékelést egyéni szinten is meg kell tennünk, hogy lássuk, mennyire feleltünk meg az irántunk támasztott elvárásoknak, miben fejlődtünk, miben nyertünk megerősítést.

Ugyanakkor a csoportnak közösen is kell értékelnie a folyamatot, hogy az egyéni teljesítmény mellett a csoportteljesítmény is meghatározható legyen, és hogy a csoport tagjai visszajelzést adjanak és kapjanak személyes teljesítményükről.

Cél:	a projekt megvalósítása során szerzett ismeretek, fejlesztett készségek, kompetenciák számbavétele, tudatosítása
Szükséges eszközök:	előre összeállított kérdéssor elegendő hellyel a jegyzetelésre – a csoport minden tagja számára fénymásolva
Szükséges idő:	30 perc az önálló kitöltésre, majd 45 perc a megvita- tásra

A gyakorlat menete:

Előkészítés

„A következő kérdéslista segíteni kíván a projekt tervezése, menedzsmentje és kiértékelése során felmerülő különböző szempontok áttekintéséhez. A lista nem

teljes és nem kell írásban válaszolni a kérdésekre. A kérdések arra szolgálnak, hogy segítsenek visszaemlékezni arra és megérteni azt, hogy mi történt a projekt során. Így felkészültebben tudjuk a projekt eseményeit elmagyarázni a csoport többi tagjának, és jobban tudjuk velük értékelni a projektet. Akár készíthetünk jegyzeteket, vagy további elemeket adhatunk a listához.”*

A projektem értékelése ez idáig

1. A projektterv

Társadalmi elemzés

- Helyénvaló volt?
- Megfelelő volt?
- Mi volt új?
- Mások is egyetértettek vele?
- Még mindig érvényes?
- Mi változott azóta?

A projekt és a szervezetem

- Magáévá tette a szervezet?
- Illeszkedett a szervezet munkatervéhez?
- Milyen akadályokkal találkoztam?
- Részt vettek benne a kollégák? Hol és hogyan?
- Milyen ellenállásba ütköztem? Miért? Hogyan győztem le azokat?
- Kik voltak a szövetségeseim? Miben volt hasznukra a projekt?

Motivációim

- Teljesültek?
- Találtam újakat?
- Mit értem el?
- Újra megtenném?

* Forrás: T-KIT 3. Projektmenedzsment 90-92. o. Szerk.: Anne Dussap és Peter Merry, Budapest, Mobilitás Nemzetközi Igazgatósága, 2003.

Társadalmi és pedagógiai célok

- Egyértelműek és következtetések voltak?
- Megfeleltek a partnereimnek és a célcsoport(ok)nak?
- Mi változott?
- Kik vettek még részt a projektben?
- Mit tanultak?

A célkitűzések

- Konkrétak voltak?
- Megváltoztak? Miért?
- Valójában mit értünk el a projekttel, ami másképpen nem történt volna meg?

A projekt ütemezése

- Tudtam tartani?
- Reális volt?
- Ha változott, mi lett ennek a következménye (pozitív/negatív értelemben)?

A munkaterv

- Reális volt?
- A többiek részvétele olyan volt, ahogy azt elképzeltem? Úgy fogadták a projektet, ahogy elképzeltem?
- Ki támogatott?
- Részvételre ösztönzött?
- Hol találtam szövetségeseket?

2. Menedzsmentkézségek

A projekt finanszírozási oldala

- Problémát jelentett?
- Ki fizette?
- A pénz a lehető legjobb módon került felhasználásra?
- Mennyibe kerül(t) a projekt?
- Felhasználtam-e az elején számba vett minden lehetséges kapcsolatot és támogatást?

Csapatmenedzsment

- Kit vontam még be a projektmenedzsmentbe?
- Ki más került még bele?
- A szerepük egyértelmű volt?
- Ellenőriztem motivációikat és elvárásaikat?
- Hogyan kaptak támogatást?
- Hogyan lettek kiválasztva, kiképezve?
- Hogyan jutalmazták őket?

Egyéb erőforrások

- Milyen egyéb, nem pénzügyi erőforrásokat tudtam a projektemhez biztosítani?
- Milyen készségeket sajátítottam el a projekt során?
- Sikerült-e bevonni a közösséget és a környezetemben lévő szervezeteket?
- Bárki más hozzá tudott volna-e járulni a projekthez?

3. Értékelés

- Milyen értékeléseket tartottam a projekt során?
- Ki volt ezekbe bevonva, és ki vett ezeken részt?
- Milyen következtetésekre jutottunk az értékelések során? Kik fogalmazták meg ezeket a következtetéseket?
- Az értékelések eredményeként milyen változások bevezetésére került sor a projektben?
- Értékeltem-e a projektet a kollegáimmal? A szervezetem vezetőivel? A résztvevőkkel? Partnereimmel?

4. Továbbiak...

- ...
- ...
- ...

Miután a projektvezető e szempontok alapján elvégezte az (ön)értékelést, egy kérdéslistát állít össze a csoporttagok számára önálló kitöltésre. A listát a megfelelő példányszámban másolja.

Csoportfeladat

Az ifjúságsegítő röviden ismerteti a projekt eredményeit, összegzi a projekt egyes szakaszainak történéseit, fokozott figyelemmel a tárgyilagosságra.

Kiosztja a kérdőíveket és kéri, hogy mindenki egyénileg foglalkozzon vele. Ezt követően szóban közösen folyik az értékelés a kérdőív mentén.

A gyakorlatvezető szerepe:

Előkészítés: az értékelőlap önálló kitöltése saját magunkra vonatkozóan; az értékelőlap kitöltése a csoport egészére vonatkozóan; a legfontosabb eredmények és kudarcok számbavétele; a projekt legfontosabb szakaszainak, mérföldköveinek jellemzése (fordítsunk figyelmet mindenkire, különösen azokra, akik nehezen nyílnak meg mások előtt); végül a közös értékelés facilitálása.

A közös értékelést segítő kérdések / szempontok:

- Mindenki aktívan vett-e részt a megbeszélésben?
- A megbeszélés végéig mindenki megosztotta-e a többiekkel az általa fontosnak tartottakat?

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

Ezt a fajta értékelést egy hosszabb folyamatnak kell megelőznie. Ha a csoport több projektet valósított már meg, érdemes azok értékeléseit külön alkalommal összevetni.

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

A közös értékelés során felszínre kerülnek másokat bíráló, esetleg sértő vélemények. Ezeket a helyzeteket kellő körültekintéssel kezeljük. Figyeljünk arra, hogy

minden fontos területtel foglalkozzunk, valamint arra is fordítsunk figyelmet, hogy ne foglalkozzunk egy kérdéskörrel túl sokat bármely másik rovására.

Ezt a módszert a projekt záróértékelésekor érdemes használni, amikor nem egy pillanatnyi helyzetet értékelünk, hanem egy folyamat végén összegezzük, tudatosítjuk a tapasztalatokat, lezárjuk a tanulási folyamatot. Kellő nyugalom és idő szükséges hozzá – aki részt vesz benne, az ne távozzon idő előtt.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: a tanulni tudás kompetenciája, vállalkozói kompetencia

Mennyire a tiéd?

Cél:	(ön)értékelés, visszajelzés egy rendezvény, projekt vagy folyamat lezárultakor
Korosztály:	gyermek / serdülő / fiatal
Ajánlott csoportlétszám:	6-15 fő
Szükséges eszközök:	papír, tollak
Ideális helyszín:	a csoporttagok körbeültetésére alkalmas közösségi tér
Szükséges idő:	10-15 perc

A gyakorlat menete:

A csoportsegítő egy olyan folyamat lezárultakor, ami valamilyen kézzelfogható eredménnyel, produktummal járt (pl. a Hídépítés gyakorlatot követően), arra kéri a résztvevőket, hogy írják fel egy papírra, hány százalékban érzik magukénak az eredményt. Ezután – körben haladva, egyesével – mindenki elmondja, milyen számot írt fel, és röviden megindokolja választát. Az alapverzióban nincsen interakció. Kicsit több időt vesz igénybe, de szintén érdekes változat, ha lehetőséget biztosítunk a többieknek a visszakérdezésre, a véleménynyilvánításra – tiszteletben tartva azt, hogy mindenki a saját érzéseiről ad számot, és senkit nem kell semmiről meggyőzni.

Változatok:

Az alapkoncepciót megtartva a módszer szabadon alakítható (lásd a módszer leírásánál)

Az ifjúságsegítő szerepe:

Az ifjúságsegítő felügyeli a szabályok betartását, moderálja a beszélgetést (ha arra lehetőséget hagy). Különösen azt fontos kihangsúlyozni: nem azt kell a résztvevőknek megbecsülniük, hogy a munka mekkora részét végezték ők, hanem azt kell kifejezniük a számok nyelvén, hogy mennyire tudnak azonosulni

az elért eredménnyel. A hídépítéssel példánál maradva: lehet, hogy valaki csak virágmintákat ragasztgatott a híd egyik felére, de az elkészült hídra nézve mégis úgy érzi, hogy az teljes mértékben az övé, hiszen szívvel-lélekkel tette, amit tett... Valójában ez a százalék inkább azt fejezi ki, hogy valaki saját magához mérten milyen teljesítményt nyújtott a feladat végrehajtása során, illetve mennyire elégedett az eredménnyel.

Esetleges veszélyek:

A feladatot gyakran félreértik a résztvevők

Fejlesztett kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, matematikai kompetencia

Forró szék

Cél:	értékelés, visszajelzés egy rendezvény, projekt vagy folyamat lezárultakor
Korosztály:	serdülő / fiatal
Ajánlott csoportlétszám:	8-12 fő
Szükséges eszközök:	nincsenek
Ideális helyszín:	a csoporttagok körbeültetésére alkalmas közösségi tér
Szükséges idő:	8 főnél kb. 1 óra, de a résztvevők számának függvényében exponenciálisan növekszik (pl. 12 főnél már 2 óra)

A gyakorlat menete:

A csoportsegítő körbeülteti a résztvevőket, de egyiküket megkéri, hogy székével együtt a kör közepére üljön. Ez lesz a „forró szék”. Az itt ülő sorban szembefordul mindenkivel, akiknek két gondolatban vissza kell jelezniük a közösen elvégzett munka kapcsán a középén ülőnek. Valamilyen pozitív üzenetet kell átadniuk neki, illetve egy tanáccsal kell ellátniuk / építő kritikát kell megfogalmazniuk vele kapcsolatban – ez lehet egy *pozitív én-üzenet* és egy *konfrontáló én-üzenet* vagy két nyitott mondat is (pl. „Nekem az tetszett benned a legjobban, hogy...” és „Én azon változtatnék a helyedben, hogy...” – a személyes visszajelzéssel kapcsolatos ajánlásokról és a konfrontáló én-üzenetről a személyes ifjúságsegítésről és a nemformális-informális tanulásról szóló fejezetet). A középén ülő meghallgatja a neki szóló üzeneteket, de azokra nem reagálhat (nem kezdődhet párbeszéd). Amikor mindenki végzett, átadja a helyét a következő résztvevőnek, és ilyen módon végül mindenki sorra kerül.

Változatok:

Az alapkoncepciót megtartva a módszer szabadon alakítható

Az ifjúságsegítő szerepe:

Az ifjúságsegítő felügyeli a szabályok betartását. Különösen azt nehéz néhányakkal betartatni, hogy ne válaszoljanak az őket ért kritikákra, de világossá kell tenni, hogy ez már nem képezi a feladat részét, a véleménykülönbségek megvitatása a gyakorlatot követően lehetséges. Az is gyakran jelent nehézséget, hogy a résztvevők nem tudnak vagy nem akarnak kritikát megfogalmazni, „konfrontálódni”. Ennek kapcsán jó már a gyakorlat elején elmondani, hogy nem célunk a kákán is csomót keresni vagy bárkit megalázó helyzetbe hozni, hanem az értékelés részeként – egy sikeres feladatmegoldást követően is – azt mérlegeljük, hogy mit lehetett volna még jobban, még hatékonyabban megoldani, hiszen a problémahelyzetek feltárása a tanulási folyamat fontos része.

Esetleges veszélyek:

A kritikus meglátások sértőek is lehetnek, illetve (már csak a feladat időigénye miatt is) gyakoriak a „megúszós” válaszok

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, szociális és állampolgári kompetenciák

Időstrukturálás

Cél: Időtervezés megtanítása
Korosztály: 12 éves kortól
Ajánlott csoportlétszám: 12-16 fő
Szükséges eszközök: A4, A1 lap minden csoporttagnak, íróeszköz,

Ismeretközlés

Gondolatok az időtervezésről

- Az idő fizikai tulajdonságainak következményei
 - a) Az idő nem tárolható -ha elmúlt egy pillanat, nem hozható vissza
 - b) Az idő nem kölcsönözhető – mindenki a saját idejét éli
 - c) Minden nap egyforma hosszú – senki sincs kivételezett helyzetben
 - d) Az idő nem ugorható át – nincs időgép
 - e) Az idő nem kamatoztatható – ez a tőke napról napra fog
 - f) Az idő nem fordítható vissza – minden időpont eljön, majd elmúlik
 - g) Minden történéshez idő kell – minden tevékenységhez valamekkora időre szükségünk van

Fontos – sürgős (S. Covey)

	Sürgős	Nem sürgős
Fontos	I. ↓ a stressz negyede	II. ↑ a minőség és a vezetés negyede
Nem fontos	III. ↓ a csalódások negyede	IV. ~~↓~~ a veszteségek negyede

Az itt öltött idő ↓ csökkentése, ↑ növelése javasolt

- Halál a halogatásra!”
 - Vedd előre a kellemetlen dolgokat!
 - Kötelezd el magadat egy határidő mellett!
 - Jutalmazd magadat!
 - Bontsd részfeladatokra a munkát!
 - Indulj el azzal, amid van!
- Az időtervezés szempontjai:
 - Keress egy olyan helyet, ahol zavartalanul gondolkozhatasz!
 - Tekintsd át a hosszú távú célokat! (SMART)
 - Gondoskodj arról, hogy a feladatok száma és a végrehajtáshoz szükséges idő összhangban legyen a rendelkezésére álló idővel!
 - A napi feladatok legyenek egészen konkrétak!
 - Számíts a nehézségekre!
 - Sorold fontosságuk szerint a feladatokat!
 - Használj határidő-naplót!
 - Tanulj meg nemet mondani!
 - Amit más is el tud végezni, delegáld!
 - Ne vedd át a probléma-majmot!
 - Legyenek ötleteid az „üres” időkre!
 - Légy kész, ha kell, átütemezni a feladataidat!
 - Tarts rendet az íróasztalodon! (szemét, információ, elintézendő, lefűzendő)

Ideális helyszín: A csoportlétszámnak megfelelő nagyságú terem, biztosítsa a körbeülés lehetőségét.

Szükséges idő: 40 perc

A gyakorlat menete:

Időstrukturálás – napirend készítés – megbeszélés

IDŐTERVEZÉS

Sikeres munka három alapelve:

1. Célok kitűzése és betartása:
sok ember nem tudja, mit akar, ezért célokat kell kitűzni, fontos tudni, hogy hol állunk és hova akarunk eljutni
2. Az idő megtervezése:
időtervet kell készíteni, mivel vannak párhuzamosan elvégezhető feladatok
 - évi tervezés,
 - heti tervezés,
 - napi tervezés.
3. Prioritás (fontossági sorrend meghatározása): prioritás-mátrix: fontosság-sürgősség
Fontos – Sürgős
Nem fontos – Nem sürgős
 - *Fontosság:* fel kell tenni a kérdést, melyik feladat visz közelebb a célokhoz: Ha elmarad, akkor is megvalósul a cél?
 - *Sürgősség:* határidő

Az időtervezés célja:

- adott határidőre hogyan tudjuk elérni azt a célt, amelynek teljesítéséhez többféle tevékenységet kell végeznünk
- mennyi ideig tart egy tevékenységsorozat (folyamat) elvégzése

Időelemzés: időrabló tényezők azonosítása (időrablók: azok a tényezők és tevékenységek, melyek nem segítenek a cél elérésében)

1. Elemzendő időtartam kijelölése
2. Időelemző táblázat kialakítása
3. A vizsgált idő tételes rögzítése

4. A rögzített információ elemzése abból a szempontból, hogy valóban időrabló tényezőt találtunk-e. A tényezők esetleges átértékelése.
5. Az időrabló tényezők kiküszöbölése

Időterv: GANTT diagram készítése:

- táblázat elkészítése (tevékenység, az elvégzéséhez szükséges időtartam, oszlopdiagram),
- a cél eléréséhez szükséges tevékenységek számbavétele,
- prioritások, függőségek és párhuzamosságok meghatározása,
- tevékenységek berajzolása.

A gyakorlatvezető szerepe:

- pontos instrukciók adása
- a gyakorlat lebonyolításának irányítása, szükség esetén segítségnyújtás
- fokozottan figyel az időtartásra
- vezeti a feldolgozást
- összegzést, visszajelzést ad a csoportnak

A közös feldolgozást segítő kérdések, szempontok:

- Milyen 'felesleges' időtöltések miatt éreztétek úgy, hogy semmire sincs időtök?
- Milyen áldozatokat tudtok meghozni annak érdekében, hogy a 'fontos' tevékenységekre maradjon idő?
- Mi motivál a saját magatok által tervezett napirend betartására, a tevékenységek elvégzésére?

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, tanulni tudás kompetenciája, kulturális tudatosság és kifejezőkészség

*Jó példák,
mintaértékű kezdeményezések*

Pályázataink hangneme*

Jegyezzük meg, hogy a **támogató és támogatott egyenrangú partnerei egymásnak.**

Az állami szervezetek (ide tartoznak pl. a minisztériumok, a RIT, a megyei és települési önkormányzatok, különböző közalapítványok stb.) közfeladatot látnak el. Pályázati kiírásaik révén ajánlatokat (pályázatok) várnak egy feladat ellátására az ifjúsági szervezetektől, és ehhez közpénzt (támogatás) biztosítanak. A közpénz pedig az adófizetők pénze, így joggal várható el a támogatott által vállalt feladatok hatékony megoldása, az ezzel kapcsolatos gazdálkodás felelőssége.

E közfeladatot ellátó szervek végrehajtói és döntéshozói felelőssége, hogy hogyan határozzák meg az ellátandó feladatokat, hogyan biztosítják a támogatott szervezetek számára a megvalósításhoz szükséges feltételeket (pl. pályázati tanácsadás, a döntés és szerződéskötés átfutási ideje, a támogatás átutalása stb.).

Cégektől ne várjunk csupán szívjóságból adományokat, hiszen elsődleges céljuk a profitszerzés. A velük való együttműködésben mindkét félnek kölcsönös előnyöket kell találnia. Ezen előnyök meglétéről kell a potenciális támogatót meggyőznünk.

A pályázatírással nem foglalkozik a fejezet. Ennek oka, hogy kész projekttervünket elég az űrlap pontjainak megfelelően, a kitöltési útmutatót lépésről lépésre követve részleteznünk. A technikai praktikák helyett egy-egy jellemző pályázatírói stílust mutatunk be nem követendő példaként.

* Bár a fejezet ezen része a jó példákat mutatja be, itt néhány negatív mintát is megemlítünk.

„Könyörgős”

A rendszerváltás környékén nemzetközi szervezetek nyújtottak támogatást a magyar közéletben aktívan tevékenykedők részére a demokratikus berendezkedés és a piacgazdaság működtetési feltételeinek kialakítása érdekében. Voltak, akik ezt a fajta segítséget segélyként értelmezték, alárendeltként viszonyultak e szervezetekhez, mert „azok nagyobbak, gazdagabbak, jobban tudják stb., mi meg segítségre, támogatásra szorulunk”. Ez a fajta beállítódás máig tetten érhető, holott a bírálók szemében ez a mentalitás nagyon rosszul veszi ki magát.

Tizenkilencedik alkalommal szervezzük meg a nyári fesztiválunkat, ami több programsorozatból áll össze. Művelődésszervezőként alapítottam több kiscsoportot (művészeti csoportokat, klubokat, egyesületet, idén első alkalommal írtak ki 6 nap szabadságot, mert én csak könyvtáros vagyok, az önkormányzat annak idején mindkét szak elvégzésére kötelezett az SZTE könyvtár szakán, illetve a HTDETF művelődésszervezői szakán diplomáztam).

Tudom, hogy az irigység magyar átok, mert három országból fogadtunk fiatalokat a nyáron a Fiatalok Lendületben illetve a NKA pályázati támogatásával, s ez itt nem tetszik, de annál inkább folytatjuk, igaz lehet, hogy valamilyen iskola udvarán, de meglesznek a programjaink. A motiváció teljes: akkor is folytatjuk, mert a gyermekek és fiatalok együtt vannak, dolgoznak, próbálnak, ennek lehetőséget kell adni, hogy felléphessenek, bemutatkozhatnak egymás előtt, ebben az eltorzult, idióta társadalmunkban.

Mi még tanítjuk, tanuljuk a magyar népdalokat, néptáncokat. A nyári néptánc-találkozóra a megyei elnök támogatásával tudunk varratni igazi néptáncos fellépő ruhákat. (Eddig a szüreti bálos ruhákban léptek fel a fiatalok és a gyermekek.)

Az NCA működési támogatásával pedig idén erősítő berendezést tudtunk vásárolni. Mindenünk lesz, csak állandó helyünk nincs.

Tarháló vagy „kakukk”

Táncházat szervezünk, ehhez lenne szükségünk egy korszerű számítógépre.

Bizonyos bírálók gyanakvással fogadhatják ezt a mondatot: vajon mivel is indokolható a gép beszerzésének szükségessége:

- *Ha semmivel* – elképzelhető, hogy a táncház költségvetésének összeállítása után akkora volt a különbség a szervezet számára szükséges támogatás és a pályázati kiírásban meghatározott maximálisan igényelhető összeg között, hogy az pont egy számítógép ára; „az meg nem árt, ha van (akár még egy)”.
- Vagy: *„Ezen írnanék a szervezéssel kapcsolatos e-maileket,”* – tehát a szervezet működéséhez lenne elsősorban szükség a számítógépre, de ilyen jellegű támogatásban nem részesültek (nem volt ilyen kiírás, nem nyertek stb.), így a pályázó a program megvalósítása során próbálja meg érvényesíteni a működéshez szükséges beruházást.

Attól függően, hogy a táncház programja milyen minőségű, a pályázat milyen egyéb költségekhez igényelt támogatást, és hogy milyen vérmérsékletű a döntéshozó, a pályázatot elutasítják vagy azzal a kikötéssel támogatják, hogy „a támogatási összegből számítógép nem vásárolható”.

De ne legyünk ilyen rosszhiszeműek:

- *„Ezen vágnánk, tárolnánk a zenéket, készítenénk a felhívások grafikai terveit a táncház – amely egész éves programsorozat – teljes ideje alatt. Integrált programunkon készült felvételekből ezen a gépen szerkesztenénk promóciós anyagot, amelyet a májusi esélyegyenlőségi világnap idején több csatorna is bemutatna. A számítógép árának felét szervezetünk készpénzben biztosítja.”* – így máris indokoltnak tűnik a kérdéses eszköz beszerzése.

Azonban a döntés-előkészítés során, a projekt összefoglalásában könnyen zsugorodhat ez az igény a következőre: *„táncházhoz igényelnek számítógépet”*. Tehát múlhat egy döntés kimenetele a döntések előkészítőjének alaposágán, lelkiismeretén. A döntések eredménye szempontjából nagy a felelőssége azok előkészítőinek is, még ha ez nem is mindig tűnik evidensnek.

Bla-bla

A programsorozattól elsősorban azt várjuk, hogy a fő célunkat megvalósítsuk, a program sikeresen megvalósuljon, a jövőben ezt ismételtelen meg tudjuk rendezni. Szeretnénk, ha minél több gyermek vállalkozna arra, hogy ebben a táborban részt venne. Intézményünk jó hírnevét vinné tovább, ezáltal biztosítanánk további működésünket. A tábor megvalósítása során szerzett tapasztalatokat a jövőben másik tábori programban szeretnénk hasznosítani.

Hasonló szöveget teljesen felesleges leírni egy pályázatban, nem mond semmit. Mindössze az derül ki belőle, hogy a szervező intézmény „él, és élni akar”. Ugyanis sehol nem jelennek meg a résztvevők igényei.

Másik tipikus, ide illő példa, amikor a pályázó a pályázati kiírás minden elemének mindenben meg akar felelni. Végig sem gondolja igazán, hogy pontosan mik a céljai és a résztvevők igényei. Ilyenkor kerülnek a programba teljesen felesleges, a fiatalok érdeklődésével egyáltalán nem találkozó programelemek.

Ennek egyik oka lehet, hogy a pályázó programja nem illeszkedik a kiíráshoz, és bizonyos programelemek hozzáadása révén reméli a támogatást. Holott, ha alaposabban utánajár a résztvevők igényének, ha tanácsot kér fiatalokkal – más területen dolgozó, más szempontból – foglalkozó szakemberektől, ugyanolyan költségvetéssel változatos és élménydús programot tudna összeállítani mindenki, és legfőképpen a fiatalok meglegedésére.

6.30 Ébresztő

7-ig tisztálkodás

7.00 reggeli

7.30-tól rendrakás és szobaszemle

8.00-tól délelőtti edzések

11.00 előadás az Európai Unióról

12.00 ebéd

14.00-ig pihenő

15.00-ig beszélgetés a bűnmegelőzésről

18.00-ig délutáni edzések

18.00 vacsora

19.00 szabadprogram

Nemzetközi projektekben való részvétel

Az alábbiakban néhány – a projektmenedzsment szempontjából fontos, első-sorban technikai jellegű – tapasztalatot ismertetünk.

Kapcsolatfelvétel

Ifjúsági szervezetek gyakran az internet segítségével keresnek projektjükhez más országban tevékenykedő partnert. Ha több szervezet elérhetősége már a birtokunkban van, akkor az alábbi információkat közölve magunkról a megkeresett szervezetek el tudják dönteni, hogy a projektünk illeszkedik-e a tapasztalataikhoz, erőforrásaikhoz és tevékenységükhöz, érdemes-e vele foglalkozniuk, az előkészítést megkezdeniük.

A projekt címe
A szervezet adatai (hivatalos név, vezető, tel., fax, mobilszám, e-mail, honlapcím)
Megvalósítás helye (település, megye, régió, ország)
Megvalósítás ideje
Együttműködő partnerek
A projekt háttere, indokoltsága
A projekt célja(i)
Célcsoport(ok)
A fontosabb tevékenységek bemutatása
Összköltség...euró
Támogatók
Fénykép a csoportról

Időtartam

A pályázat előkészítésekor hagyjunk hosszabb időt a megírásra, a partnerektől szükséges dokumentumok beérkezésére, mert hiába fejlett a technika, hiába működik hatékonyan a partnerek döntéshozatala, a nemzetközi posta nem várt késedelmeket okozhat.

A program(ok) lebonyolítása során, amennyiben tolmácsolással kell számolnunk, minden programpont eleve duplaannyi ideig tart. Több nyelvterületről érkező résztvevők esetén (hacsak nem konferenciát szervezünk szinkrontolmácsokkal) ez az idő még hosszabb.

További együttműködésről már az aktuális projekt vége felé közeledve érdemes gondolkodni, és az utolsó napig többször is elővenni a témát. Így – a tapasztalatok összegzését, az értékelést követően – kisebb energiánkba kerül ez a feladat, és rövidebb idő alatt végezhetünk vele.

Különösen akkor látjuk, mennyivel rövidebb időbe telik a személyes megbeszélés, miután már messze kerültünk a partnerektől (...mire megírom levélben, érthetően elmondom telefonban, ők ott megvitatják, majd megfogalmazzák a választ...). Szerencsére legalább a válasz megérkezésére nem kell várnunk a telefon és az e-mail korában. Sőt, nagyon olcsón – szinte ingyen – is megoldhatjuk a levelezést, faxolást, telefonálást: e-mail, szkennelés, Skype segítségével; egy megbízható számítógép és egy internet-előfizetés szükséges hozzá. Erre minden kistérségben van már ingyenes lehetőség Magyarországon.

Pénzügyek

Tervezés

Nemzetközi pályázatainkban a költségvetést általában euróban kell tervezni. Mivel idehaza forinttal fizetünk, nagy körültekintést és óvatosságot kívánnak az effajta projektek. (Gondoljunk csak a devizahitelekben eladósodottakra.) De

nem megoldhatatlan helyzetekről van szó. Lényeg az, hogy a költségeket mindig tervezzük ráhagyással, és legyen tartalékunk (min. 5%) az árfolyam-ingadozásból esetlegesen adódó veszteségek kezelésére.

Kifizetés

Amennyiben útiköltségre a hozzánk érkező partnereink számára is támogatást nyertünk, célszerű a helyszínen elintézni a pénzügyeket, mielőtt mindenki hazamegy. Az idefelé már felhasznált jegyeket el kell kérni, a visszaútra szólókat lefénymásolni és felhívni a figyelmet arra, hogy az eredetiket a hazaérkezésüket követően azonnal adják postára.

Adminisztráció

Érkezéskor fogadja jól felkészült stáb a vendégeket. Ez biztonságérzetet kelt partnereinkben és a feszültséget is oldja. Kérjünk el már ekkor minden, az adminisztrációhoz szükséges adatot, aláírást, mert a későbbiekben könnyen megfedelkezhetünk róla a sok teendő közepette. Pl. egy négyoldalú csere vagy egy ötvenfős konferencia esetében elfelejtjük a jelenléti ívet aláíratni...

Kulturális sokszínűség

A kulturális különbségek sok érdekességet, izgalmat, folyamatos meglepetéseket tartogatnak – ezekre nem lehet elég alaposan felkészülni. Éppen ezért időben, pénzben és emberi erőforrásokban is legyen tartalékunk. Pl. vannak, akik mindig késve érkeznek, hiába beszéljük meg, ígérünk-ígérnek bármit, a hátralevő időben ez nem fog változni; nem szeretjük bizonyos nemzetek hagyományos ételeit; a csoportvezető azt hitte, jól beszél angolul, nem szólt neki senki, de az első napon már belátta...

Kommunikáció

Basic English

A nemzetközi projektek során leggyakrabban egy harmadik nyelven kommunikálunk, a legtöbben angolul teszik ezt. Nem kell minden dokumentumot, levelezést lefordítani magyarra. Sőt! Próbáljuk eleve idegen nyelven megfogalmazni üzeneteinket. Így nagyobb az esélye annak, hogy egyszerűen, röviden írjuk le mondandónkat és nem többszörösen összetett bonyolult, „se vége, se hossza” mondatokban fejezzük ki magunkat.

Írásban ne viccelődjünk, poénkodjunk – hagyjuk ezt a személyes találkozások idejére, és csakis akkorra, amikor már jobban ismerjük egymás reakcióit, kialakult egyfajta bizalom a felek közt.

Módszertani dokumentáció

Disszemináció

Sokat dolgoztunk projektünk megvalósításán. Azt a benne részt vevők tudása, tapasztalata tette értékessé, emiatt az eredményeit érdemes másokkal is megosztani. A csoporttagok és a partnerek örömmel veszik, ha projektünkből kézzelfogható emlék is marad, és ennek segítségével később felidézhetik a számukra fontos élményeket, tapasztalatokat. Mások számára a projektről szóló anyag referenciát jelent szervezetünkről, és maguk is alkalmazhatják az általunk kidolgozott módszereket.

E dokumentum-gyűjtemény tartalma rajtunk múlik. Érdemes a projekt rövidebb és hosszabb leírását, a projekttel kapcsolatos szakmai anyagokat, valamint képeket, videókat csokorba gyűjteni.

Ne gondoljunk drága dolgokra. Az anyagokat feltölthetjük honlapunk egy rovatába vagy a NIIDA-ba, rámásolhatjuk egy CD-re, DVD-re, és egy ízléses borítóval eljuttathatjuk partnereinkhez.

Fenntarthatóság (follow-up vagy utóélet)

Egy jó projekt nem áll meg az értékelést követően. Sőt, az uniós támogatásban részesülő projektek bírálata során fontos szempont az, hogy a támogatás felhasználását követő időszakban hogy működtethető tovább a létrehozott program, intézmény stb.

Ha önjáróvá válik a projektünk, vizsgáljuk felül időről időre. Keressünk hasonlót, vessük össze vele a saját projektünket, kérjünk minél változatosabb körökből visszajelzést arról, hogy megfelelő, szükséges, szerethető-e, amit csinálunk. Egyes „nagy hagyományokkal rendelkező, olajozottan működő, közkedvelt” programok hej, de unalmasak tudnak lenni!

Az alábbi projektek – továbbiak mellett – az év mintaprojektje címet nyerték el a Szociális és Munkaügyi Minisztérium pályázatán. Tartalmuknál fogva sikeres és hosszú távon megvalósuló ifjúsági modelleket kínálnak (*fenntarthatóság*). A részletes dokumentációnak (*disszemináció*) köszönhetően behatóbb ismereteket szerezhethetünk róluk.

- Véleményformálók – a Mustárház ifjúsági médiamodellje (2009. évi díjazott)

A médiaörület korában a celeb-jelenségnek hátat fordítva kínál a nyíregyházi (sőt más hazai és külföldi) fiatalok számára olyan alternatívát, amelynek keretében a résztvevők ismereteket szerezhhetnek, képességeiket próbára tehetik az újságírás, rádiózás, filmezés területein. Az újabb projektek úgy igazodtak a fiatalok igényeihez, hogy az eredeti célok is megmaradtak.

- Csellengő fiatalok bűnelkövetővé válásának megelőzése Pécs veszélyeztetett területein” – bűnmegelőzési modellprojekt (<http://csellengok.pecs.hu>) (2007. évi díjazott)

A pécsi bűnmegelőzési program már kezdetben célul tűzte ki, hogy az egész városra és később annak vonzáskörzetére is hatni akar. Területi kiterjedtsége mellett komplexitása érdemel figyelmet: azok az intézmények, hatóságok, szervezetek, szolgáltatók, akik a csellengő fiatalokkal bármilyen módon foglalkoznak, nem egymástól elszigetelten, hanem együttműködés keretében teszik ezt – ellentétben az országos helyzettel.

Költséghatékony marketingeszközök

Akik a közművelődésben, hagyományos intézményi struktúrákban dolgoznak, ma is plakátokban, szórólapokban gondolkodnak. Pedig a jó plakát nagyon drága és egyre kevésbé képes az általános ingerküszöb átlépésére. Nem is beszélve a postaládába dobott szórólapokról.

Sokkal hatékonyabb, ha konkrét csoportokat célzunk meg, és a hozzájuk vezető utakat keressük meg. Egy kistelepülésen ez egyszerűbb feladat, hiszen ha valaminek / valakinek jó híre kél, arra előbb-utóbb mindenki érdeklődéssel tekint. Egyébként pedig használjuk ki a mai technika eszközeit, amelyek segítségével a fiatalok tájékozódnak, és amelyek másfelől olcsó megoldást is jelenthetnek (pl.: hírlevél, körlevél, kör-SMS, üzenetek közösségi portálokon, felhívások saját portálon, hozzászólás fórumokon, blogokon stb.).

Ha mégis plakátot készítenénk, akkor érdemes inkább grafikusra költenünk, és plakátunkat kis példányszámban, jó minőségben, színes nyomtatással elkészítenünk. Alaposan gondoljuk végig, hova helyezzük el a hirdetést, hol ütköznek bele minél többen (pl. fiatalok által látogatott önkiszolgáló étterem, kávéházak, kollégiumi porta stb.). És ugye ez az anyag fájl formájában még sok-sok helyre eljuttatható...

Szórólapok helyett „kisméretű, nem gyűrődő, színes kártyák, lapok, könyvjelzők, amelyeket könnyen lehet, zsebben, tárcában tartani, jó megoldást jelenthetnek”*.

Anélkül, hogy drága hirdetésekre költenénk, hirdetésünket megjelenhetjük helyi és megyei (esetleg országos) médiumokban is. Juttassuk el minél több médium programajánlójába rendezvényünk címét, helyszínét, időpontját és néhány szavas leírását természetesen elérhetőségünkkel együtt (nem mindegyik szerkesztő bajlódik a lényeg kiszűrésével, de ha készen van egy néhány soros anyag, és a lapba még belefér valami, akkor lehet, hogy a mi anyagunkra esik a választása).

* Hurrá, bejegyezték! – de hogyan tovább? (Mobilitás könyvek 1.) Foglalkoztatási és Szociális Hivatal Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat, Budapest, 2009., 4. oldal

Tartsunk sajtótájékoztatót, de ha lehet, kössük azt össze „médiaképes” (jól fotózható, filmezhető) eseménnyel. Keressük meg azokat az újságírókat, akik projektjeinkhez hasonló témákról szoktak tudósítani. Ilyen módon szerepelhetünk a hírekben, vagy akár önálló interjú formájában is bemutatjuk projektünket. Megoldás lehet még a sajtóközlemény is. Kisebb hírportálok vagy szakmai portálok teljes terjedelemben közlést tesznek anyagunkat. Más médiumok számára pedig lehet, hogy ez lesz egy velünk készülő interjú háttéranyaga. Viszátérve az elfoglalt és/vagy lusta médiamunkásokra, a közleményt max. egy oldalban fogalmazzuk meg, és az elején egy bekezdésben foglaljuk össze a lényegét. A figyelemfelkeltő cím itt is jól jöhet. Ne feledjük feltüntetni elérhetőségeinket és ha van, a honlapunk címét.

A klipekkel bánjunk óvatosan. Egy profi programot hiteltelenné tehet egy rossz bemutató. Az automata kamerákkal bárki tud felvételeket készíteni. Nem szükséges, hogy a kép minősége profi legyen, de figyeljünk a beállításokra. Pl. egy harmincfős képzés résztvevői közül ne mindig ugyanazt a három arcot vagy a teremben körben ülő emberek hátát mutassuk. A felvételeket rövidítsük le és olyan módon vágjuk össze, hogy legyen íve a filmünknek.

Irodalom

Ifjúságügy – Ifjúsági szakma, ifjúsági munka. Szerk.: Nagy Ádám, Budapest, Palócivilág Alapítvány Új Mandátum Könyvkiadó, 2008.

T-Kit3 Projektmenedzsment. Szerk.: Anne Dussap és Peter Merry, Budapest, Mobilitás Nemzetközi Igazgatósága, 2003.

Hurrá, bejegyezték! – de hogyan tovább? (Mobilitás könyvek 1.) Foglalkoztatási és Szociális Hivatal Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat, Budapest, 2009.

Belbin, Meredith: A team, avagy az együttműködő csoport. SHL Hungary Kft., 2000.

NIIDA – <http://www.mobilitas.hu/niida/informaciotar/projektek> – a Nemzeti Ifjúsági Információs és Dokumentációs Adattár információtárának projektgyűjteménye már megvalósult ifjúsági projekteket tartalmaz. Ide előzetes regisztrációt követően bárki feltöltheti saját projektjét.

Regionális mintaprojekt-gyűjtemények:

- Üvegház. Ifjúsági mintaprojektek a Dél-alföldi régióban. DARISZI/Belvedere Meridionale Szeged, 2006.
- Üvegház 2. Ifjúsági mintaprojektek a Dél-alföldi régióban. DARISZI/Belvedere Meridionale Szeged, 2008.
- Gyémántcsiszolók. Az Észak-alföldi Regionális Ifjúsági Tanács támogatásával megvalósult programok 2000-2003. Hajdúsági Hallgatói Önkormányzatok Egyesülete

Projektet bemutató kiadványok – többek között:

- „Szót kérünk” Közösségfejlesztési kísérleti modellprogram Komárom középiskolaiban. Élettér Közösség- és Településfejlesztő Egyesület, 2008.
- EURÁG Európai Unió projekt a Faág Baráti Kör nyári táborában. Pécs, Faág Baráti Kör Egyesület, 2004.
- Helyben vagyunk... Mintaprojekt-gyűjtemény az Ifjúság 2000-2006 Program Csoportos kezdeményezéseiből. DDRISZI

Segédletek a Fiatalok Lendületben Program keretében megvalósítandó projektek elkészítéséhez:

- Fiatalok Európáért. Kalauz ifjúsági projektekhez (Ifjúság 2000-2006 Program)
- Ifjúsági kezdeményezések. Kalauz ifjúsági projektekhez (Ifjúság 2000-2006 Program)
- Lépésről lépésre – nemzetközi ifjúsági cserék (Ifjúság 2000-2006 Program)
- Lépésről lépésre – csoportos kezdeményezések (Ifjúság 2000-2006 Program)

Az Ifjúság 2000-2006 Program keretében megvalósult díjazott projektek:

- <http://www.mobilitas.hu/flp/dijazott>
- <http://www.szmm.gov.hu/main.php?folderID=16425&articleID=32269&ctag=articlelist&iid=1>

További kiadványok ifjúsági projektekkel kapcsolatban:

- T-Kit 9. Funding and Financial Management (a T-Kit-ek letölthetők: www.training-youth.net, www.niida.hu)

Európai jó gyakorlatok – best practices:

- http://youth-partnership.coe.int/youth-partnership/jsp/goodpractices/gp_library.jsp

Európai Ifjúsági Károly-díj díjazottjai:

- http://www.charlemagneyouthprize.eu/view/en/previous_winners.html

Elméleti bevezető

A kreativitás személyes és társadalmi szükséglet

Az ember sajátja, hogy gondolatait szavakba önti és tevékenységeiben, problémái megoldására eszközöket használ. Igénye van arra, hogy érzéseit, gondolatait kifejezze, megjelenítse, vagyis léte egyik fő mozgatója az önkifejezés és önmegvalósítás, melynek az élet különböző területein számos útja-módja van.

Alapvető szükségleteink közé tartozik tehát, hogy lehetőségeinket, képességeinket öröklött korlátainkon belül kifejllesszük és beteljesítsük, vagyis hogy minél több olyan élményünk legyen, melyben érezhetjük, lényünk minden síkon képességeink maximális mozgósításával átmozgatózott.

A lehetőségek és képességek beteljesítése minden egyes embernél adottságaitól és személyiségétől függően különböző. Viszont mindig valamilyen konkrét eredményhez köthető, mely az egyén és a helyzet közti különleges interakción alapul, és valami addig nem létező, eredeti „produktum” létrejöttét feltételezi: legyen az szavakban vagy anyagban kifejeződött új tartalom, ötlet, melynek a létrehozása maga a kreativitás.

„A kreatív folyamat tehát nem más, mint egy új termék születése az egyén és a vele kapcsolatba kerülő anyagok, események, emberek és körülmények sajátos, egyedi kölcsönhatásából.” (Rogers)

Az alkotó folyamat nem szűkíthető le életünk bizonyos területeire, élethelyzeteinkben állandóan kérdések, megoldandó problémák előtt állunk, melyekre választ kell adnunk. Az, hogy hogyan formáljuk válaszainkat, hogyan reagálunk az ingerekre, hogyan szervezzük magunkat ezekben a helyzetekben, megmutatják kreativitásunk milyenségét. S ha az eredmény (alkotás) egyes emberenként eltérő és összemérhetetlen is, a kreatív folyamat lényegileg mindig ugyanaz.

A kreativitás tehát meglehetősen tágan értelmezhető, életünk bármely pillanatában kerülhetünk olyan helyzetbe, ahol képességeinket, készségeinket mozgósítanunk kell.

A kreativitás társadalmi aktualitása, szerepe az ifjúsági munkában

Világunk gyors ütemben változik. Olyan mértékű fejlesztési (nem biztos, hogy fejlődési) folyamatok történnek rövid idő alatt, mint az emberiség történelmében eddig még soha. Mindez gyors alkalmazkodást kíván tőlünk, sőt, ahhoz, *„hogy túléljünk, gyorsabban kell alkalmazkodnunk a környezet változásaihoz, mint amilyen ütemben átalakítjuk a környezetet, különben kultúránk elhal.”* (Rogers, 2000)

„Ma a felnőttek azt várják [...] az ifjúsági korosztályok tagjaitól [...], hogy új-fajta társadalmi kapcsolatokat alakítsanak ki, megtalálják a szolidaritás új kifejezési formáit, és a különbözőségekkel való együttélésnek olyan új módjait hozzák létre, ami tartalmasabbá teszi életüket.” (Ifjúságügy, 23.o.)

A változásokra való gyors, újszerű, előremutató reagálás csak úgy lehetséges, ha képesek vagyunk felszabadítani magunkban azokat a képességeinket, készségeinket, melyek kreatív válaszokat eredményeznek.

A társadalmak fejlődésében tehát kulcsszerepe lehet a ifjaknak akkor, ha tudnak rájuk erőforrásként tekinteni és meglátják a potenciális lehetőséget bennük, nem pedig problémák forrásának tekintik őket.

Az ifjúsági munka feladata az ifjak szükségleteinek felismertetése és kielégítése (annak érdekében, hogy az említett „elvárásoknak” megfeleljenek), valamint önmaguk teremtményének erejének felfedeztetése, önálló, rugalmas, friss gondolkodású, nyitott, környezetükre érzékeny felnőttek nevelése.

A tartalmas ifjúsági munkának ugyanúgy záloga a megújulás képessége, tapasztalataink új szempont szerinti rendszerezése, az ifjakkal való együtt változás képessége, hiszen ha munkánk rutinná válik és tele lesz automatizmusokkal, az merevvé, unalmassá teszi működésünket, és megöli a spontaneitást, a jelen helyzeteire való tényleges érzékenységet.

A kreativitás meghatározása, megközelítések

A sokféle megfogalmazás közül Bagdy Emőke a következőképpen foglalja össze a kreatív folyamatok lényegét: „a kreativitás gyűjtőfogalmába azokat a személyiségkészségeket foglaljuk össze, amelyek a személyiség rugalmas, nyitott, eredeti, újszerű látás- és gondolkodásmódjában, problémaérzékenységében, találékonyságában, kíváncsi, kockázattűrő, toleráns, önálló mivoltában nyilvánulnak meg. A kreatív, eredeti alkotókészségek minden személyiségben bizonyos mértékig adottak, fejlesztésük elsősorban olyan módokon lehetséges, amelyekben szabad és spontán megnyilvánulásokra, az ötlettár befolyásmentes megnyitására teremtünk lehetőséget, és a valóságot mindenoldalúan közelítjük meg.”

A konstruktív kreativitás belső feltételei

A belső, pszichikus feltételek közül az önismereti szintet, az önmegvalósításra törekvést és a helyzeti (szituatív), valamint a folyamati (hosszú távú) toleranciát, az eldöntetlen, bizonytalan helyzetekre vonatkozó tűrési készségeket emelhetjük ki. (Taylor, 1959)

Rogers szerint elengedhetetlen az élményeinkre való nyitottság, hogy ne előre meghatározott sémákban gondolkodjunk, hanem úgy éljük meg a jelenségeket, történeteket, ahogyan azok az átélés pillanatában léteznek. Így sok olyan élményre is érzékenyek leszünk, amelyek kívül esnek a szokásos érzékelésünk határain. A nyitottság tehát az elképzelések, fogalmak közti falak átjárhatóságát, a kétértelműség elviselésének képességét jelenti, azt a képességet, hogy ha egymásnak ellentmondó információkat kapunk, nem döntünk túl korán. Ezt az állapotot hívják kiterjesztett orientációnak.

A kreativitás egy másik alapvető feltétele, hogy az értékelés forrása és szintje belső legyen, vagyis a kreatív személy számára az alkotás értékét nem a külvilág értékítélete – dicsérete vagy kritikája –, hanem a saját belső értékítélete, saját elvárásai, önkifejezési igénye határozzák meg. Alkotását tehát aszerint értékeli, hogy az milyen érzéseket vált ki saját magából. Ha úgy érzi, önmagát valósította meg, fejezte ki, akkor a folyamat kielégülést hoz számára, alkotását kreatívnek érzi, és ezt semmilyen külső értékelés nem tudja megváltoztatni.

A harmadik lényeges belső tényező a játék és a spontaneitás, vagyis hogy képesek legyünk szabadon, spontán módon játszani gondolatokkal, színekkel, formákkal és kapcsolatokkal.

A konstruktív alkotás külső feltételei

A külső feltételeket „*a nevelőmunka teremtheti meg az öntevékeny, önálló aktivitásra buzdítással, a problémaérzékenység fejlesztésével, a játékoság és a spontaneitás elősegítésével, a divergens (több szempontú, sokfelé ágazó, a megszokottól eltérő) gondolkodás és ötletkeresés támogatásával és az oldott, elfogadó demokratikus légkör megteremtésével.*” (Bagdy, 1988)

A kreativitást elősegítő külső feltételek (amelyekről az ifjúságsegítő gondoskodhat):

- alkalmas körülmények megteremtése, melyben
 - mindenki a saját lehetőségei szerint fejlődhet,
 - létrejöhetnek spontán helyzetek,
 - megvalósul a szabadság elve, melyben a résztvevő felelősen önmaga lehet, felfedezheti, milyen, amikor spontán új utakat választva megvalósítja önmagát.
- biztonság és szabadság megteremtése, melynek kulcsa, hogy
 - a személyt feltétel nélkül elfogadjuk,
 - olyan légkört biztosítunk, amelyben nincs külső értékelés,
 - empátikus megértéssel fordulunk egymáshoz: „*A te nézőpontodból látlak téged – felszabadulhatsz!*”

A nemformális és formális nevelés összehasonlítása

a kreativitás feltételei szempontjából (vö.: 1. fejezet a nemformális és informális tanulásról)

Nemformális nevelés	Formális nevelés
aktivitásra serkent	passzivitásba helyez
rugalmasság	rugalmatlanság
kötetlenség, spontaneitásra való lehetőség	kötöttség
csoportmunka	keves csoportmunka, inkább frontális helyzetek
ingergazdag környezet sokféle helyzetet teremt, helyzetbe hoz	ingerszegény környezet, helyzetek szűkösége, meghatározottsága
laza keretek	szigorú keretek, szabályok
a csoportvezető partner, elfogadó álláspont	tanár a főnök, alárendelt viszony
divergens gondolkodás, (szétágazó, újszerű, különböző megoldási utak) elfogadása	konvergens (egyfelé irányuló), sémákban történő gondolkodás
nagyfokú önállóság – résztvevő-központúság	vezetetttség – tanárközpontúság
magukra hagyás lehetősége	nagyfokú irányítotttság
önkontroll, csoportkontroll, önértékelés	állandó külső kontroll, külső mércének való megfelelés
az eredetiség és a sokszínűség érték	sztereotip szerepek betöltése, uniformizálás
folyamatközpontúság	teljesítményközpontúság
vita lehetősége	alkalmazkodás
megérző, tapasztalati tanulás	elemző
képességhatárokon túlmenni	határok elfogadtatása, beskatulyázás
kölcsonös tanulás lehetősége	egyoldalú ismeretátadás
együttműködés	verseny
összefüggések megértése, lényeglátás	különálló ismerethalmazok megszerzése

A következő tanmese (2. táblázat) szélsőséges, de tanulságos példa olyan oktatási intézményekre, ahol az uniformizálásra való törekvés, az átlagos „egyenszemélyiségek” faragásának elve, a teljesítmény-centrikusság hagyja elaprózódni, fokozatosan eltűnni a kiemelkedő képességgel rendelkező tehetségeket, akik bizonyos szempont szerint nem felelnek meg a normának, azaz a tanterv támasztotta feltételeknek. Ők végül elvesznek a vertikális szemléletű rendszerben, mert egyre több mindenben kell megfelelniük, és nem abban elmélyülni, amiben valóban tehetségesek.

*Az állatok iskolája, avagy az egyéni különbségekre ügyelő tanterv**

Egyszer régen az állatok elhatározták, hogy tenniük kell valamit „az új világ” igényeinek kielégítésére. Iskolát alapítottak, hát. Elfogadtak egy futásból, mászásból, úszásból és repülésből álló tantervet. A tanterv adminisztrálásának megkönnyítésére minden állat minden tárgyat tanult.

A kacsá úszásból kitűnő volt, tulajdonképpen jobb, mint a tanítója, de repülésből éppen csak átszúzott, és nagyon rossz volt futásból. Mivel nagyon lassan futott, tanítás után bent kellett maradnia, sőt az úszást is ki kellett hagynia, hogy a futást gyakorolja. Ez addig folytatódott, amíg úszóhártyás lábát megerőltette, és úszásból csak az átlagos szintet teljesítette. Az iskolában az átlagost elfogadták, és senki nem nyugtalankodott, a kacsá kivételével.

A nyúl futásból a legjobbak között kezdett, de a túl sok felzárkóztató úszástól idegösszeomlást kapott.

A mókus kitűnően mászott, amíg nem frusztrálódott a repülés órákon, ahol a tanár arra bízta, hogy a földről kezdje, ne a fa tetejéről lefelé. A túlterheléstől izomlása volt, és végül mászásból hármast, futásból kettést kapott.

A fülesbagoly problémás gyerekeknek számított és szigorúan büntették. Mászás órákon a legjobb volt, de nem lehetett rávenni, hogy ne a saját elképzelése szerint jusson fel a fára.

Év végén egy abnormális angolna érte el a legjobb eredményt, aki különösen jól tudott úszni, egy kicsit futni, mászni, repülni is, és ő mondta a búcsúbeszédet.

A prérikuttyák kimaradtak az iskolából, és szüleik tiltakoztak amiatt, hogy az üregedés nem került be a tantervbe. Egy borzhoz adták be tanulónak a gyerekeiket, később pedig a mormotákkal és a hörcsögökkel közösen sikeres magániskolát nyitottak.

* Jack Canfield – Harold C. Wells: Az önismeret fejlesztésének 100 módja az iskolában: kézikönyv tanulóknak és szülőknek. Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice-Hall Inc., 1976. 90. o.

Az elkallódó tehetségek eseténél, illetve átlagossá formálásánál még nagyobb figyelmet kíván azoknak az ifjaknak a problémája, akik a formális oktatás támasztotta követelményrendszernek nem tudnak megfelelni: amiben esetleg tehetségesek és kiemelkedők lennének, az ebben a rendszerben nem mérhető, nem értékelhető.

Ezért is lenne jó még jobban összekapcsolni a formális és nemformális nevelési formákat, mert a módszerek többszínűségével nemcsak a készségek és képességek valós szükségleteknek megfelelő, az egész személyiséget érintő fejlesztése valósulna meg, hanem a folyamat résztvevőinek is többféle, önmaguk kibontakoztatására alkalmas helyzetet kínálna. Ez az önmaguk és társaik megismerésén keresztül elvezetne az önbecsülésig, majd a kollektív értékek tiszteléséig, ami egy jól működő társadalom alapja kell, hogy legyen.

Az előbbi (1.számú) táblázatból láthatjuk, hogy a formális oktatás kereteivel szemben a nemformális nevelés feltételrendszere alkalmasabb a kreativitás folyamatának beindítására, serkentésére. Ideális terep, körülményhalmaz az alkotómunkára, a személyiség önkifejezés általi fejlesztésére.

Ezek lehetőségek, melyekre a nemformális nevelés teret ad, s ha élünk velük, teljesülhetnek a kreativitás külső és belső feltételei (lásd korábban).

Mindezek ellenére életünk nagy részét többnyire a formális nevelés adta keretek között töltjük, és azokban szocializálódunk. Holott ahhoz, hogy saját magunkért és környezetünkért felelős, a világban zajló folyamatokhoz gyorsan alkalmazkodni képes személyek legyünk, a személyiségünk kreatív oldalának formálásához és az említett feladatok betöltéséhez a nemformális nevelés adottságai tudnák jobban megteremteni a feltételeket. Legalábbis a két nevelési forma módszereinek együttes alkalmazása lenne szerencsés, megtalálva azokat a pontokat, ahol a kettő egymást – kiegészítve – tudná erősíteni: a nemformális a formálisban vagy a formális a nemformálisban.

Nekünk, ifjúságsegítőknak – a nemformális módszerekre nyitott pedagógusokkal együtt – tehát nagy felelősségünk van abban, hogy ezt a formális nevelés irányába elbillent többletet munkánkkal ellensúlyozzuk, hogy olyan helyzeteket teremtsünk, melyekben a ifjaknak a *valós élet*hez szükséges azon kompeten-

ciái is fejlődhetnek, melyeket a formális oktatás jelenlegi keretei közt még nem tudnak megszerezni.

Az a feladatunk, hogy megtaláljuk a személyiségünkhöz legjobban illő, munkánkba könnyen beilleszthető és a célcsoportunknak is megfelelő célokat, az azokhoz legjobban illő módszereket, eszközöket, melyekkel segíthetjük a célcsoportunkat a kreativitás útján. Mindez a csoportműködés – hosszú távon a csapattá válás – szempontjából is elengedhetetlen, hiszen ahhoz, hogy a csoportvezető azonosulni tudjon szerepével, megfelelően tudja motiválni a csoporttagokat, személyes kvalitásainak megfelelő módszerekkel kell dolgoznia, és személyes csoportvezetői céljának valahol találkoznia kell a csoport céljaival.

Milyenek a kreativitást segítő gyakorlatok

Egy gyakorlat sok szempontból lehet kreativitást fejlesztő, a cél viszont az, hogy egyszerre több személyiségjegyre is hasson, és lehetőleg a külső feltételek mind-egyikét magában foglalja.

Vagyis: „a megteremtett körülmények adjanak módot, az inventivitásra (fel-fedezésre: „mi van bennem, mire vagyok képes?”), az innovativitásra (újításra, a megszokottól eltérő látás- és cselekvésmódokra, hatékonyabb kommunikációra) és az emmergetivitásra (merőben új, alkotó, teremtő produktivitásra, vélemény-, elképzelés- és ítéletalkotásra), hangoljanak rá a szabad, spontán, nyitott, alkotó viszonyulásra, viselkedésre és a belső állapotnak (kíváncsiság, spontaneitás, lelkesedés, örömképesség) felszabadítására, a sablonmentesítésre. A szellemi és fizikai expresszivitás (önkifejezés) megnyitásával, pedig előkészítik a társas expresszivitás oldottságát, szabadságát, kibontják az alkotó öröm és játékoság bennünk szunnyadó potenciáljait.” (Bagdy, 1988)

„Azok a gyakorlatok tehát, melyek megmozgatják a résztvevő kíváncsiságát, játékoságát, tevékeny, nonkonformis, sablonoktól eltérő attitűdjét, önállóságát, sokirányú érdeklődését és környezetére vonatkozó szociális érzékenységet, beleélő készségét, mind alkalmasak a kreativitás fejlesztésére.” (Landau, 1974)

A legnehezebb a beavatkozás és a magukra hagyás egyensúlyának megtalálása, vagyis hogy biztosítsuk a kibontakozást ösztönző, támogató feltételeket, teremtsünk olyan környezetet, amelyben beindul a résztvevők alkotó fantáziája, adjunk elég támpontot, ugyanakkor ne határozzuk meg túlzottan a működési-gondolkodási kereteket, korlátozva az alkotás szabadságát, a spontán megnyilvánulásokat. (Rogers alapján)

*Gyakorlatok,
tanácsok munka közben*

Rendszerezési lehetőségek

A bevezetőben feltételeztük, hogy a kreativitás és önkifejezés fogalmához sokunk számára a művészi vagy kézműves tevékenységek köre kapcsolódik. Ez természetesen nem véletlen, hiszen a művészetek lényege valamilyen belső tartalom anyagba, színekbe, formába öntése, kivetülése, megtestesülése, vagyis a művész önkifejezésének eszköze.

Ám fontos ráébrednünk, hogy a művészet nem csak a művészek kifejezőeszköze lehet, hanem minden egyes ember fejlődését szolgálhatja a legegyszerűbb, ősi módon. Mivel az önkifejezés elemi szükséglet, és a művészet eszközei ezt különösen jól támogatják, miért korlátozódna használatuk a művészek körére? Az ifjúsági munkában fantasztikus eredményeket lehet elérni pl. a közösségi művészetek által.

A fejezetnek ebben a részében olvasható gyakorlatok részben a művészeti eszközök segítségével történő önkifejezésre jó példák, másik részük pedig az emberi jogi, a globális és a környezeti nevelésben vagy a sport általi nevelésben használt, jól bevált, kreativitást fejlesztő gyakorlatok.

Akadnak olyan módszerek, melyeknél az alkotáshoz elengedhetetlen egy bizonyos technika ismerete. Ennek elsajátítása önmagában még nem igazán illik a kreativitás szabad, önfelfedezést feltételező folyamatába, mert a technika megtanulása komoly irányítottságot igényel. Viszont a technikai alapismeretek elsajátítása után azok használója már szabadon variálhatja a tarsolyában lévő elemeket, és beindulhat a kreatív önkifejezés folyamata, mert az egyén akkor már rendelkezik azokkal az elemekkel, amelyekből önállóan építkézhet.

A fejezet későbbi részeiben olyan bevált gyakorlatok, példaértékű projektek olvashatók, melyek a magyarországi ifjúsági munkában újdonságnak számítanak, és megvalósul bennük a kreativitás bevezető szakaszban tárgyalt szellemisége.

A gyakorlatok magyarországi és külföldi ifjúságsegítők tollából származnak. Az anyag összeállításánál – a kreativitás egyénre jellemző lényegét alátámasztandó – arra törekedtünk, hogy az írások megőrizték egyéni stílusukat, ezért csak a

leírások elején található egy-egy, egységesnek mondható, a gyakorlatokkal, illetve projektekkal kapcsolatos legfőbb információkat tartalmazó összegzés.

Ügyességi, gyorsaságra és intenzív csapatmunkára épülő gyakorlatok

Találj ki egy játékot!

Cél:	a csoporttagok közti gyors együttműködés elérése, szabad asszociációk, kreatív ötletek indukálása, csoportdöntés által egy játék kitalálása, a résztvevők kezdeményezőbbé, bátrabbá tétele az általuk kitalált, működőképes játék megalkotásán keresztül
Korosztály:	ifjak, felnőttek (10 évestől bármeddig)
Ajánlott csoportlétszám:	10-12 fő
Szükséges eszközök:	egyszerű tárgyak: labda, kendő, fadarab, papírlap, madzag stb.
Ideális helyszín:	nagy terem vagy nyitott, szabad tér
Szükséges idő:	10 perc

A gyakorlat menete:

A csoportot 3-4 fős kiscsoportokba osztjuk, és minden kiscsoportnak adunk egy vagy két tárgyat. A csoportoknak az a feladatuk, hogy a rendelkezésre álló idő alatt kitaláljanak egy olyan játékot, amibe valamilyen módon beépítik a kapott tárgy(ak)at.

Fontos, hogy a játék 5-10 perc alatt lejátszható legyen, a többi csoport tagjai mind részt tudjanak benne venni (8-10 fő játszhassa) és ne veszélyeztesse senkinek a testi épségét.

A kitalált játékok bemutatója a többi kiscsoport tagjainak részvételével zajlik, mindig a soron lévő csoport ismerteti és vezeti le a saját játékát.

Változat: A feladat még nehezebbé tehető, ha a kiscsoportoknak tárgyak nélkül kell kitalálniuk egy olyan játékot, amelyet még nem ismernek a többiek, amely nem a legismertebb „slágerjátékok” közül való.

Az ifjúságsegítő / gyakorlatvezető szerepe:

A helyszín előkészítése: a tér szabaddá tétele, instrukcióadás, az értékelés levezetése

A közös értékelést segítő kérdések / szempontok:

A kapott tárgy mennyire nehezítette a résztvevők gondolkodását?

Mennyire sikerült csapatként, együtt gondolkodniuk?

Hogyan zajlott a játék kitalálása? Könnyen meg tudtak-e egyezni vagy nehéz volt elfogadni egymás ötletét?

Mindenkinek az ötlete belekerülhetett-e a kitalált játékba?

Használták-e már általuk ismert játékok szabályait?

Melyik játék tetszett nekik a legjobban? Miért érezték benne jól magukat?

Mennyire volt érthető, ahogyan a csapatok ismertették a játékot?

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

A helyszínválasztásnál fontos, hogy a csoportok ne szoruljanak be egy szűk térbe, mert azzal korlátozzuk gondolkodási lehetőségeiket is a játéktérrel illetően.

Ha nagyon nehezen indul be a résztvevők fantáziája, akkor segíthetünk néhány rávezető instrukcióval: idézzenek fel általuk ismert csapatjátékokat, ügyességi játékokat, s próbáljanak meg azok szabályai közül is használni néhányat.

Az időkeretet igyekezzünk betartani, mert a viszonylag kevés idő még inkább arra ösztönzi őket, hogy gyorsan, összeszedetten találják ki a játékot, nem folyhatnak szét. A bemutatáskor is ügyeljünk, hogy nagyjából azonos időt adjunk a csapatoknak játékuk bemutatására, s előre hívjuk fel a figyelmüket, hogy válasszanak maguk közül egy embert, aki ismerteti és levezeti a játékot.

Fejlesztendő kompetenciák: kezdeményezőkéesség és vállalkozói kompetencia – ezeken belül készségek: koncentráció, egymásra figyelés, asszociációs készség, együttműködési készség, kommunikációs készség, a kreatív ötletek gyors kifejezése; valamint attitűdök: pozitív, rugalmas viszonyulás a változáshoz és az újításhoz, kezdeményezésre való hajlam, együttműködő hozzáállás a csapatmunkában

Alakzatok

Cél:	a csoporttagok közti gyors együttműködés, kreatív problémamegoldás serkentése testük építőelemként történő használatával
Korosztály:	serdülők, fiatalok, felnőttek (14 éves kortól bármeddig)
Ajánlott csoportlétszám:	12-15 fő, 3-4 fős kiscsoportokban
Szükséges eszközök:	az alakzatokat tartalmazó kártyák – betűk, számok, síkidomok
Ideális helyszín:	nagyobb tér vagy terem
Szükséges idő:	10 perc

A gyakorlat menete:

A gyakorlatvezető 3-4 fős kiscsoportokba osztja a csoportot, és minden csoporttal húzat egy kártyát, melyen egy betű, egy szám vagy egy síkidom szerepel. A csoportnak egy perce van arra, hogy valahogyan a csoporttagok testének használatával megformálják az adott alakzatot. Azt a csoportokra lehet bízni, hogy síkban vagy térben jelenítik meg az alakzatot. A rendelkezésre álló idő és a csoporttagok lelkesedése függvényében annyiszor lehet velük újra húzatni, amennyi kártyánk van.

Záró feladatként két-két kiscsoport összevonásával 2 perc alatt minél magasabb embertornyot kell építeniük. Ezt lehet versenyre játszani, mert az még izgalmasabbá teszi a játékot, főleg a kisebbek esetében.

A gyakorlat végén körben ülve, kérdések segítségével értékeljük a feladatokat.

Az ifjúságsegítő / gyakorlatvezető szerepe: a kártyák elkészítése, időmérés, az értékelés levezetése

A közös értékelést segítő kérdések / szempontok:

Könnyű volt a testükből megformálni az alakzatokat?

Hogyan zajlott a közös építkezés a csoporttagokkal? Megbeszélték előre, vagy spontán alakult?

Milyen érzés volt egy alakzat építőelemének lenni?

Az idő mennyire volt serkentő vagy gátló tényező?

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

Mivel ez a játék testi érintkezést kíván a résztvevőktől, érdemes ezt bevezetni valamilyen egyszerűbb, érintkezést kívánó gyakorlattal, pl. kézfogásos gyakorlatok, testrészerintős párkereső, szíami fogó, bemutatkozás szigetek (utóbbi során a résztvevők újságpapírdarabok közt mozognak zenére, és amikor a zenét lekapcsoljuk, mindegyiküknek helyet kell találnia egy papíron, majd kézfogással be kell mutatkozniuk a velük egy szigeten lévőeknek, esetleg – főleg fiatal / felnőtt résztvevőktől kérhetjük ezt – meg is ölelhetik egymást).

Az embertorony-építésnél érdemes figyelni az összevont csoportokban a nemek arányára, hiszen a fiúk ereje, tartó szerepe meghatározó lehet ebben a feladatban, ügyelni kell rá, hogy minden csapatban legyen legalább 2 fiú vagy erősebb lány.

Fejlesztendő kompetenciák: kezdeményezőkéesség és vállalkozói kompetencia – ezeken belül készségek: testtudat, koordinációs készség, együttműködési készség, problémamegoldó készség, valamint attitűdök: együttműködő, rugalmas hozzáállás a csapatmunkában, pozitív viszonyulás a változáshoz és az újításhoz

Fészeképítés*

Cél:	a csoporttagok gyors együttműködésének megteremtése, verbális kommunikáció serkentése, csoportos alkotás létrehozása
Korosztály:	ifjak, felnőttek (10 évestől bármeddig)
Ajánlott csoportlétszám:	12-30 fő, 6-7 fős kiscsoportokba osztva
Szükséges eszközök:	újságpapír, karton, nejlonzacskók, műanyag fólia, WC-papír guriga, hulladék papír, ragasztószalag, papírragasztó (stift), színes papírok díszítésnek, madzag
Ideális helyszín:	nagy terem
Szükséges idő:	50 perc

A gyakorlat menete:

A csoportot 4-5 fős kiscsoportokra osztjuk, és a teremben, egymástól távolabb eső helyeken, madzagra erősítve fellógatunk annyi ép tojást, ahány kiscsoportunk van (ezt a hely adottságaitól függően bárhogyan megoldhatjuk). A tojás alá elhelyezünk egy kb. 1 négyzetméteres műanyag fóliát, és egy kis kupacot azokból az anyagokból, amit a csapatok használhatnak. Egy ilyen kupac állhat pl. 3 db WC-papír gurigából, 3 db napilapból, egy kartonlapból, néhány színes lapból és egy ragasztógurigából. Amikor minden csapat elhelyezkedett egy tojásnál, ismertetjük a feladatot.

Minden csapatnak egy olyan fészket kell építenie, ami megvédi a tojást attól, hogy eltörjön. A csoportvezető ugyanis 30 perc múlva minden madzagot el fog vágni, és a tojások könyörtelenül lepotyognak. A csapatok azokat az anyagokat használhatják a fészeképítéshez, amelyeket a fóliájukon találtak. A csapatok között az anyagok és eszközök cseréjére is van lehetőség, de ezt a feladatismertetésnél nem kell hangsúlyoznunk, a résztvevőknek maguknak kell rájönniük erre a lehetőségre. A csere szabályait ők alakítják ki.

* A gyakorlat (más néven) a közösségfejlesztésről szóló fejezetben is szerepel.

A gyakorlat azzal ér véget, hogy 30 perc eltelte után minden kiscsoport fészekalkotását közösen megcsodáljuk, és a csoportvezető sorban elvágja a madzagokat, próbára téve ezzel a fészkeket. A gyakorlat közös értékeléssel zárul.

Az ifjúságsegítő / gyakorlatvezető szerepe:

az építéshez szükséges kis csomagok előkészítése, a tojások fellógatása, instrukcióadás, időmérés, a madzag elvágása, az értékelés levezetése

A közös értékelést segítő kérdések / szempontok:

Hogyan alakult ki a csapat építési koncepciója?

A csapattagok az elején eldöntötték, hogy mit csinálnak, és azt a tervet követték, vagy változtattak rajta, ha úgy látták, máshogy jobban működne?

Cserélgettek-e a többi csapattal?

Eszükbe jutott-e az idő mint fontos tényező az építés közben? Éreztek-e izgalmat/feszültséget az idő múlásával?

Volt a csapatban vezér, akinek a szava döntött az építési koncepciót illetően?

Milyen volt a kommunikáció a csapaton belül?

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

Az anyagokból, tárgyakból úgy érdemes összeállítani a kis csomagokat, hogy egy-egy fontosabb kellék minden csapat csomagjából hiányozzon: pl. ne legyen mindenhol ragasztószalag vagy WC-papír guriga vagy kartonlap, ami alapvető fontosságú lehet vagy nagyban megkönnyítheti az építkezést. Ezzel is ösztönözzük a csapatok közti kommunikációt. Mindig érdekes folyamat, ahogyan eljutnak a csapatok odáig, hogy „ellenszolgáltatás” nélkül segítik egymást a szükséges anyagokkal, eszközökkel.

Hatalmas sikerélmény bármilyen korosztályú résztvevőknek, ha a fészek elég erős, jól helyezték a tojás alá, és az nem tört el.

Fejlesztendő kompetenciák: kezdeményezőkézség és vállalkozói kompetencia, kulturális (esztétikai-művészeti) tudatosság és kifejezőkézség – ezeken be-

lül készségek: együttműködési készség, alkalmazkodási képesség, önkifejezés, kifejezőkészség, kommunikációs készségek, valamint attitűdök: kezdeményezésre való hajlam, pozitív viszonyulás a változáshoz és újításhoz, alkotói elképzelések bátor kifejezése

A varázsló erdeje*

Cél:	az outdoor fantáziapálya mint módszer tapasztalati megismerése, a hatékony visszajelzés módszereinek, mintáinak tudatosítása, a személyes élmények feldolgozása résztvevőként, majd a feladat otthoni adaptációs lehetőségeinek áttekintése, a csoport kohéziójának növelése
Korosztály:	serdülők, fiatalok, felnőttek
Ajánlott csoportlétszám:	10-20 fő. Nagyobb létszámú csoport esetében (12 ember felett) két csapatba lehet osztani a résztvevőket.
Szükséges eszközök:	a varázsló jelmezéhez színes papír, olló, lepedő, filctoll; a pókhálóhoz spárga, olló, ragasztószalag; a törpe mocsarához kartonpapír, szembekötő szalag, spárga; a varázstekéhez három labda, három műanyag palack; az értékeléshez tempera, ecset, víz, nagy csomagolópapírok; ezenkívül papír, tollak, flipchart tábla, filctollak, flipchart papír
Ideális helyszín:	szabad tér, füves rét, park, fákkal
Szükséges idő:	80-120 perc a gyakorlatra, 60 perc az értékelésre

A gyakorlat menete:

A gyakorlatvezető egy varázsló szerepébe bújik, képletesen és jelmezben is. A résztvevőket 12 főnél nagyobb csoport esetében két csoportra osztja, majd szerepének megfelelő ünnepélyes hangon a csoportokat is a szerepükbe helyezi: a résztvevők a varázsló erdejéhez érkeztek, ahol három feladatot kell teljesítenie mindkét csoportnak, hogy átjusson az erdőn negyven mágikus perc alatt (a „mágikus” terminus lehetővé teszi idő hozzáadását és elvételét). Eközben a szeszélyes varázsló és társa beavatkoznak életükbe, nehézségeket támasztva vagy könnyítve sorsukon.

* A gyakorlat egy része (Mocsár címmel) a közösségfejlesztésről szóló fejezetben is szerepel.

I. feladat: Az óriáspók hálója – A csoportok feladata két fa közé kifeszített kötelekből készült háló részein áthaladni.

A hálót érdemes úgy megcsinálni, hogy a kötelek közötti lyukak nagyságát lehessen változtatni. Ez is eszköz a gyakorlatvezető kezében a könnyítésre vagy a nehezítésre.

A lenti, könnyebb szakaszon egy-két ember juthat át, a fentiekén bármennyien. A pók (másik gyakorlatvezető) „alszik” a háló mellett, s ha hozzáérnek a hálóhoz, felébred és megmarja őket – ez lehet bénító, vakító hatású. Ezen eszközöket a gyakorlatvezetők a csoportok gyorsítása, lassítása, a passzív résztvevők bevonása stb. érdekében rugalmasan használhatják. A varázsló kijelölhet egy-egy segítőt, akik kívülről támogathatják a csoportokat, mert a többiek némák. Pályától függően 6-12 perc adható egy-egy csoportnak a feladatra.

II. feladat: A törpe mocsara. – A csoportoknak egy tisztáson, a „törpe mérgezett mocsarán” kell átjutniuk, amibe nem szabad belelépni. A résztvevők delezett tutajokat (azaz kartonpapírokat) használva tudnak átérni a mocsáron, ám a szeszélyes törpe közben néha elviszi a papírokat, illetve az összegyűjteni való mágikus labdákat (gumilabdák) is. A mocsárba lépők megvakulnak vagy társaikkal összeragadnak. A varázsló kijelölhet egy-egy segítőt, akik kívülről támogathatják a csoportokat, mert a többiek némák.

III. feladat: A varázsteke – A csoportok egy bekötött szemű tagjának a boszorkány tekepályáján el kell találnia egy varázssitalos palackot a mágikus labdával, a segítő útmutatásai alapján. A varázsló kijelölhet egy segítőt, aki kívülről támogathatja a bekötött szemű próbálkozót.

A gyakorlatvezető szerepe:

technikai előkészületek: a pálya kialakítása és az eszközök bekészítése, a feladatok varázsló szerepben történő levezetése, a közös értékelés moderálása (a gyakorlat során ajánlott két vagy akár három gyakorlatvezető közreműködése)

A közös értékelés:

A csoporttól és a céloktól függően más-más módszerrel zajlik.

1. Rögtön a helyszínen gyors, energikusságot is lehetővé tevő módon engedjük ki az indulati töltetet. Pl. „kiáltás egy szót, ami tükrözi a jelenlegi érzelmi állapotodat” vagy „állj bele egy állóképbe, ami a legtelítettebb pillanatban ábrázol”.

2. A résztvevők megfesthetik élményeiket a földön levő óriáspapíron, a legjobb és legnehezebb pillanatokat kiemelve, majd elmesélhetik, mit ábrázol a képük. (Nem csupán nehezen beszélő fiatalokkal használható, sokszor a játék egy-egy elemének vizuális kiemelése őszintébb kezdetét jelenti az értékelő beszélgetésnek, mint ha azonnal beszélni kezdünk.)

3. A beszélgetés menete a céloknak megfelelő kérdések mentén zajlik, melynek lehetséges szempontjai: a csoportkohézió változása, a kreativitás szerepe, a csoportban betöltött szerepek alakulása, erős és gyenge képességek stb.

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

A gyakorlatvezetés a részt vevő játékvezető szakmai elveinek megfelelően zajlik. Ennek alapján a folyamatot irányító, mágus szerepében működő gyakorlatvezető a kitűzött céloknak megfelelően jobban vagy kevésbé avatkozik be a folyamatba. Ha a célja pl. a csoport összerázása, akkor könnyít, figyel a koherencia megmaradására.

A résztvevők közti terek nagyságának, formájának alakításával, a résztvevők kommunikációjának gátlásával vagy segítségével folyton be tud avatkozni a folyamatba.

A pókkal vagy a törpével, azaz a társakkal folyamatosan kommunikálva, együtt döntenek a nehezítésről vagy könnyítésről, illetve hogy ezt ki teszi meg a rendelkezésre álló eszközökkel.

A gyakorlat előtt nagyon fontos a résztvevők bemelegítése, olyan mozdulatokat végezve, amelyeket használni fognak a gyakorlat során is.

Amennyiben a csoport tagjai kisebb csapatokban dolgoznak, az egyik gyakorlatot az egyik, a másikat a másik csoport kezdje, hogy mindegyik csapatnak legyen egyszer alkalma tovább tervezni a saját stratégiáját.

Fejlesztendő kompetenciák: szociális és állampolgári kompetenciák, kezdeményezőkézség és vállalkozói kompetencia – ezeken belül készségek: vezetői és alkalmazkodóképesség, verbális és nonverbális kifejezőkézség, az egymásra figyelés képessége, empátia, koncentrációs készség, együttműködési készség, személyes képességek felismerése, kockázattűrés

További információ: www.artistoflife.hu

A dráma és a mozgás eszközeire épülő gyakorlatok

Bemutatkozás eszközökkel

Cél:	ráhangolódás a kreatív munkára, a résztvevők közötti kapcsolódási felületek kialakítása, a cselekedetek agyi kontrolljától való megszabadulás elindítása, a csoporton belüli adott folyamat (pl. képzés) kezdetéből fakadó feszültségek oldása
Korosztály:	serdülők, fiatalok, felnőttek (14 évestől bármедdig)
Ajánlott csoportlétszám:	8-10 főtől játszható, de jól használható akár 20-30 fővel is
Szükséges eszközök:	kendők, anyagok és egyszerűen használható hangszerek (dobok, csörgők, csengők, ritmushangszerek stb.), legalább annyi darab, amennyi résztvevő van
Ideális helyszín:	olyan terem, amelyben a csoporttagok kényelmesen tudnak sétálni a térben, tehát amely elég nagy ahhoz, hogy ha mindenki feláll és mozog a térben, ne legyen zsúfoltság
Szükséges idő:	20 perc

A gyakorlat menete:

Mielőtt megkezdődne a foglalkozás és a terembe bejönnének a résztvevők, a gyakorlatvezető körben elhelyezi a székeket, és mindegyikre rak egy kendőt vagy hangszert. Miközben a résztvevők megérkeznek a terembe és leülnek, azt az instrukciót kapják, hogy vegyék a kezükbe a széken talált tárgyat. A résztvevők kérésünkre kiemelik a székeket a terem szélére, és elindulnak a térben sétálva össze-vissza. Kérjük őket, hogy figyeljenek a tér folyamatos és egyenletes kitöltésére, tehát ne forduljon elő, hogy a terem egyik sarka tele van, a másik felében pedig nincs senki. A játék nonverbális, tehát próbáljunk meg nem beszélni egy-

máshoz, nem röhögni stb. Fontos, hogy mindenki találja meg a számára legideálisabb tempót.

A gyakorlatvezetőnek érdemes kívülről nézni a folyamatot, és ebből a helyzetből adni az instrukciókat. Ha azt tapasztalja, hogy mindenki megtalálta a tempóját, és a résztvevők tudnak arra figyelni, hogy egyenletesen kitöltsék a teret, akkor továbbléphet a következő instrukcióra: „Ha sikerült megtalálni a tempódat, akkor menet közben kezdj el ismerkedni a tárggyal, amit kaptál. Tapintsd végig alaposan. Ha kendő, akkor figyeld meg, milyen az esése, hol lehet a helye a testeden. Ha hangszer akkor szólaltasd meg, keresd meg, neked melyik hangja tetszik a legjobban.”

Ezután érdemes egy kis időt hagyni a résztvevőknek az ismerkedésre, és folyamatosan figyelni őket. Ha azt látjuk, hogy mindenki foglalkozott már az eszközeivel, dobálta, megszólaltatta, próbálgatta stb., akkor továbbléphetünk: „Ha sikerült felfedezned a tárgyat, akkor folytasd tovább a sétát, közben az éppen szembejövő csoporttársaidat üdvözlöld a tárgyat segítségével. Találkozz mindenkivel!”

A tárgyak segítségével mindenki bemutatkozik. További lépésként a résztvevők „megszólaltathatják” vagy játszva elmondhatják egymásnak a képzéssel kapcsolatos félelmeiket, elvárásaikat.

Az ifjúságsegítő / gyakorlatvezető szerepe:

a helyszín berendezése: a székek és tárgyak előkészítése, instrukcióadás: a bemutatkozás levezetése, a gyakorlat facilitálása, az értékelés levezetése

A közös értékelést segítő kérdések / szempontok:

Nehéz volt kitölteni a teret? Mi jelentette a legnagyobb kihívást a gyakorlat során?

Sikerült a résztvevőknek megismerkedni a hangszerükkel, tárgyukkal?

Mennyire sikerült szabadjára engedni az érzéseiket, kihasználni a tárgy vagy a hangszer lehetőségeit?

Milyennek érezték a másokkal való találkozásokat?

Jól érezték-e magukat a gyakorlat során?

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

A gyakorlat buktatója leginkább az lehet, ha olyan csoporttal alkalmazzuk azt nyitásképp, amelynek tagjai még nem ismerik egymást. Itt előfordulhat, hogy a résztvevők nem tudják tartani a játék nonverbális voltát, sűrűn nevetnek, esetleg lefagynak, nem vagy alig mozdulnak. Ennek nagyrészt az az oka, hogy túl sok a bizonytalanság: ismeretlen a környezet, az emberek, a módszer. Ehhez még hozzáadódik, hogy ennél a feladatnál kevés a konkrét utasítás, tehát mindenkinek saját magát, a gondolatait, az érzéseit szükséges „beletennie”. Ez a csoportfolyamat kezdetén elég nehéz, sok feszültséget hoz, amit a résztvevők sokszor beszéddel, nevetéssel oldanak fel.

Ha felnőtt korosztállyal végezzük a gyakorlatot, érdemes figyelembe venni, hogy ők nehezebben tudnak benne feloldódni, pl. sokszor nem tudják beszéd nélkül végigcsinálni a feladatot.

Fejlesztendő kompetenciák: kezdeményezőkészség és vállalkozói kompetencia, kulturális tudatosság és kifejezőkészség – ezeken belül készségek: kifejezőkészség, a személyes erősségek és gyengeségek felismerése, kockázatvállalás, valamint attitűdök: kezdeményezésre való hajlam, pozitív viszonyulás a változáshoz és újításhoz

Produkción!

Cél:	a csoporttagok gyors együttműködésének megteremtése, testük és hangjuk használatával csoportos alkotás létrehozása
Korosztály:	serdülők, fiatalok, felnőttek (14 évestől bárméddig)
Ajánlott csoportlétszám:	12-30 fő, 6-7 fős kiscsoportokba osztva
Szükséges eszközök:	–
Ideális helyszín:	nagy terem vagy szabad tér
Szükséges idő:	25 perc

A gyakorlat menete:

A csoportot 6-7 fős kiscsoportokba osztjuk. Megkérjük a résztvevőket, hogy készítsenek 15 perc alatt egy maximum másfél perces, mozgásos koreográfiát, mellyel akár egy kis történetet is elmesélhetnek. Mindenképp használják a hangjukat is, és adjanak a koreográfiának egy találó címet. A lényeg, hogy minden csoporttag vegyen részt benne, és a hang (lehet ritmus vagy ének) kísérvégig a mozgást / táncot.

Az idő leteltével minden csoport bemutatja a produkcióját. A csoportvezető – és ha van, néhány külső szemlélő – pontozhatja a címeket aszerint, hogy azok mennyire leleményesek, mennyire passzolnak az előadáshoz, illetve pontozhatja magát a produkciót is az alapján, hogy a csoportnak sikerült-e teljesítenie a feladatot (mozgás, hang, bevonás szempontjából), és sikerült-e egységesen előadnia a koreográfiát.

Az ifúságsegítő / gyakorlatvezető szerepe: a helyszín előkészítése (nagy üres tér kialakítása), instrukcióadás, időmérés, a bemutatók koordinálása, az értékelés levezetése

A közös értékelést segítő kérdések / szempontok:

Hogy érezték magukat a résztvevők az alkotás folyamatában / az előadás alatt?
Mennyire tudott egységes lenni a csapat?

Mi okozott nagyobb nehézséget: a mozgás vagy a hozzá kapcsolódó hang kitalálása? Elégedettek-e a csapat produkciójával?

Veszélyek jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

Ha kreatív, bátor serdülőkel, fiatalokkal dolgozunk, akik előtt nem idegen az önkifejezés ezen formája, akkor 15 perc is elegendő a felkészülésre, s ne is adjunk időt a gyakorlásra, mert nem az a lényeg, hogy minél csiszoltabb produkciók szülessenek. Inkább az „egyszerű és érthető” elve a fontos: hogy az adott idő alatt találjanak mindegyikük számára elsajátítható mozgásformákat és hangkíséretet, mert csak úgy lesz „ütős” az alkotás, ha mindenki be tud kapcsolódni.

Ha kicsit bátortalanabbak a résztvevők és kevésbé kreatívak, adhatunk nekik több időt és némi támpontot: pl. kiválaszthatnak egy mindegyikük által ismert dalt, adhatja az a keretet vagy tapsolhatják a ritmust vagy meghatározhatják az alapfelállásukat, a váltásokat stb.

Ha fix csoportokkal dolgozunk – pl. a program teljes időtartama alatt meghatározott csoportbontásban lesznek a résztvevők –, ebben a gyakorlatban kérhetjük őket saját kis csapatindulójuk elkészítésére.

Fejlesztendő kompetenciák: kezdeményezőkészség és vállalkozói kompetencia, kulturális tudatosság és kifejezőkészség – ezeken belül készségek: előadói készség, együttműködési készség, alkalmazkodóképesség, kifejezőkészség, önkifejezés, a személyes erősségek és gyengeségek felismerése, együttműködésre épülő, rugalmas csapatmunka, valamint attitűdök: kezdeményezésre való hajlam, pozitív viszonyulás a változáshoz, az újításhoz, együttműködő, rugalmas hozzáállás a csapatmunkában

Szoborválasz

Cél:	a résztvevők kreativitásának, egymásra figyelésének növelése, a téri kompozíciós készségek fejlesztése, a csoport ráhangolása az együttes alkotásra, az egymásra figyelés erősítése csoporton belül
Korosztály:	bármely korcsoport
Ajánlott csoportlétszám:	10-20 (célszerű a páros létszám)
Szükséges eszközök:	–
Ideális helyszín:	nagyméretű terem, esetleg szabad tér
Szükséges idő:	30 perc

A gyakorlat menete:

Előkészítjük a játékhoz szükséges teret, kipakoljuk a székeket, padokat – ha van –, hogy a mozgás minél szabadabb lehessen. Felkérjük a résztvevőket, hogy alkossanak párokat. A párok egyik tagját A-nak, míg a másikat B-nek nevezzük el. A játék kezdeteként a párok A jelű tagjai felvesznek valamilyen testtartást, „szobrot alkotnak”. Rövid, néhány másodperces megfigyelés után a pár másik, B jelű tagja kiegészíti társa szobor-képét. A párosnak kompozíciót kell alkotnia. Majd az A jelű fél bontja a képet, és új módon egészíti ki a társa által kialakított kompozíciót. A szobrok természetesen nem mozognak és némák. A lényeg, hogy mindig új jelentést nyerjen a kompozíció.

Az időkereteket a játékvezető figyelni, tapssal, sípszóval jelzi a váltások idejét. Figyelemmel követi, hogy a szobrok hogyan változnak, ha szükséges, jegyzetel. Figyelmezteti a játékosokat a váltások folyamatosságára és a szoboralapok állandóságára.

Ha a párok már jól működnek együtt, meg lehet próbálkozni a párok közötti cserével. Ilyenkor az A-k a helyükön maradnak, a B-k pedig nem a korábbi társukhoz állnak oda, hanem újat keresnek. Majd az A-k keresnek új párt.

Augusto Boal, a neves brazil színházpedagógus, művész egyik gyakorlata ez. Az ő általa kidolgozott, egymásra épülő gyakorlatoknak a *Szoborválasz* az alapja, melyből csoportos és páros improvizációk kiindulási képei jönnek létre.

Az ifjúságsegítő / gyakorlatvezető szerepe:

a feladat ismertetése, az idő szervezése, reflexió a megjelenített képekre

A közös értékelést segítő kérdések / szempontok:

Milyen érzés volt némán alkotni? Nehéz volt betartani, hogy nem szabad beszélni?

Milyen élmény volt párban alkotni?

Volt-e olyan személyes élményük a résztvevőknek a gyakorlat során, amit szívesen megosztanának a többiekkel?

Voltak-e egymáshoz kapcsolódások, olyan pillanatok, amikor egyes párok együtt alkottak? Milyen érzés volt ez a fajta közös alkotás?

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

Mielőtt bármiféle kreatív alkotótevékenységet kezdünk, biztosítsuk a résztvevőket arról, hogy a részvételhez semmiféle művészeti alapképzettség nem szükséges, valamint hogy ez egy biztonságos tér a kreativitásra. Nincs „jó” és „rossz” alkotás, minden, amit alkotnak, elfogadásra talál.

Célszerű kezdetben olyan párokkal dolgoztatni, akik szívesen dolgoznak együtt. A párváltás később lehetővé teszi, hogy új, korábban nem együtt alkotó résztvevők is összekerülhessenek, elkezdjék megismerni egymást.

Érdemes a gyakorlat előtt valamilyen szabad, egyéni mozgást felszabadító gyakorlattal indítani. Továbbá jó, ha a csoport tagjai egyénenként már tudnak „szobrot” alkotni.

Zene: Használjunk hangfalat a zenéhez, a hangos zene ösztönzi a beszéd ki-kapcsolását. Bármilyen ritmikus, dobalapú, nem dalszöveg-központú zene jó. Próbáljuk ki az alkotást! – Bármilyen, ami beindítja a fantáziánkat, valószínűleg a többiekre is hasonló hatással lesz.

Fejlesztendő kompetenciák: kulturális (esztétikai-művészeti) tudatosság és kifejezőkészség, szociális és állampolgári kompetenciák – ezeken belül készségek: alkotókészség, mozgáskoordináció, kompozíciós készség, téri látásmód, ön-értékelés, valamint attitűdök: a résztvevők önmagukkal szembeni elfogadása, az

alkotói képességekre való ráébredés, kezdeményezésre és együttműködésre való hajlam, mások felé való nyitottság

Fórumszínház – jelenet stop!

Cél:	a közösségen belül fennálló probléma megismerése, eltérő gondolatok, érvek felszínre hozása, a játék adta keretek között való megoldás keresése
Korosztály:	ifjak (12 évestől), felnőttek
Ajánlott csoportlétszám:	15- 25 fő
Szükséges eszközök / előzmény:	néhány korábban említett gyakorlat (pl. bemutatkozás eszközökkel, produkció, szoborválasz), a csoport tagjainak ismerete, bizalma
Ideális helyszín:	terem vagy szabad tér (lehetőleg zárt alkotótér)
Szükséges idő:	a problémától függő idő

A gyakorlat menete:

Augusto Boal gyakorlata volt ez is. A brazil rendező, művész igyekezett a társadalmi környezetet felrázni. Nyílt színházával lehetőséget teremteni arra, hogy a nézők egyben résztvevők s az események formálói lehessenek, így mélyebb megismerést, alaposabb tanulást téve lehetővé egy-egy probléma kapcsán.

A gyakorlat végrehajtásához fontos, hogy a játékosok ismerjék egymást, bizalmat érezzenek a játék vezetője és egymás iránt.

A) A közös munka indulhat beszélgetéssel vagy olyan gyakorlatokkal, melyek segítenek felszínre hívni a csoport / közösség esetleges problémáit. A megszóltatott problémák közül aztán a résztvevők közösen választják ki azt, amelyiket egy jelenetben megjelenítenek.

B) A csoportvezető készülhet előre kitalált szituáció-leírással is, amely meghatározza az eljátszandó jelenetet. Ez esetben kimarad a csoport problémáinak feltérképezése és feldolgozása. Viszont a szituáció szólhat olyan témáról, problémákról, amelyek feltételezhetően a résztvevőket is érintik, foglalkoztatják. Mivel ez esetben a szituáció konkrétan nem velük történt meg, a probléma, téma kis távolságba helyezhető tőlük.

Miután a résztvevők kiválasztották / vagy a csoportvezető készen hozta a jelenetet, a teret közösen berendezik a szükséges berendezésekkel, eszközökkel, a kiválasztott szituációhoz illeszkedően. Ezután a játék vezetője ismerteti a szabályokat. A játék során a játszó egy elképzelt vagy megtörtént eseményt játszanak el egy jelenetben. Ehhez fontos tisztázni a szereplőket és szerepüket egyaránt. A játék során a nézők tapsal megállíthatják a jelenet folyását. A taps után instrukciókat adhatnak egy-egy játészónak, ügyelve arra, hogy a játszó értse és meg is valósíthassa azokat. Szükség esetén a nézők válthatják az egyes játszókat (egyszerre csak egyet!). A játékvezető feladata felügyelni, hogy a játék elején tisztázott karakterek túl nagy változáson ne menjenek keresztül. Egyúttal figyelnie kell azt is, hogy a játék során milyen problémamegoldási stratégiák, érvek kerültek elő, ezekről jegyzetelhet is. A jelenetet a játék vezetője indítja egy tapsal.

Az ifjúságsegítő / gyakorlatvezető szerepe:

a helyszín előkészítése, megfelelő háttérzene kiválasztása, a feladatok bemutatása, a gyakorlat facilitálása, a témafeldolgozó beszélgetés kérdésekkel való továbbblendítése, az értékelés levezetése

A közös értékelést segítő kérdések / szempontok:

Mi tűnt célravezetőnek adott szerepben?

Miért ezt az érvet, megoldást választották a játszó adott helyzetben?

Ki ért egyet a kialakult helyzettel, megoldással?

Ki nem tudott hozzászólni a jelenetekhez, miért? Problémának érzi-e ezt?

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

Érdemes két-háromfős jelenetet választani, szükség esetén sűríteni a karaktereket. Így valódi vita alakul ki. Lehetőleg a személyesen érintett fél ne „önmagát” játssza el. Érdemes lehet ilyen játszót játékvezetővé vagy külső megfigyelővé tenni. Így reflektálhat saját helyzetére, külső szemlélővé válva objektívebb képet kap problémájáról.

Kezdő csoportnál különösen fontos a jelenet kiválasztása: éles, konfliktus-közeli helyzet kell, különben a játékosok nem a megoldáson dolgoznak majd. Gyakori jó megoldás kezdő csoportnál, ha a nézőket két csoportra osztjuk a *pro*- és *kontra*-érvek mentén. Így nem kell egyszerre kétfelé figyelniük.

Fejlesztendő kompetenciák: szociális, személyközi és vállalkozói kompetenciák – ezen belül készségek: reflexiós képesség, helyzetfelismerő képesség, önértékelés, gyakorlott csoportnál a problémamegoldás és érveléstechnika, valamint attitűdök: a résztvevők önmagukkal szembeni elfogadása, önbizalom, bátorság az érdekérvényesítést igénylő helyzetekben, kezdeményezésre és együttműködésre való hajlam, mások felé való nyitottság

További információ: www.drama.hu

Tárgyanimáció

Cél:	másik emberrel való együttmozgás által összhang megtalálása, megélése, miközben egy közös alkotás születik, a csoporttagok egymásra hangolódásának, egymás megismerésének segítése különböző spontán helyzetekben, főleg nem verbális úton
Korosztály:	10 éves kortól idősekig bárki
Ajánlott csoportlétszám:	12 fő, 3-4 fős kiscsoportokba osztva
Szükséges eszközök:	egyféle anyagból készült, darabjaira szedhető tárgy vagy formába még nem öntött egyféle anyag (faléc, fémlemez, műanyagpalackok rongydarabok, kartondoboz darabjai stb.)
Ideális helyszín:	bárhol, ahol elegendő tér van a kiscsoportok egyidejű felkészüléséhez
Szükséges idő:	90 perc (rávezető gyakorlatokkal együtt)

Rávezető gyakorlatok:

Egy tömb vagyunk!

Az egész csoport szemben áll a gyakorlatvezetővel (az irányítóval, akit később valamelyik csoporttag is felválthat). A résztvevők egymáshoz viszonylag közel, tömörszerűen helyezkednek el. Az irányító lassú mozgást kezd el, amit az egész csoportnak tükröként kell utánoznia úgy, hogy szinte egy testként mozduljanak. Érdekes játszani a különböző irányokba történő haladással is, mert a helyváltoztatás közben nemcsak a mozdulat utánzására kell figyelniük, hanem az egymás közötti távolság megtartására is, ami különösen nehéz.

Bizonyos idő és néhány vezetőcsere után a teljes csoportot kiscsoportokra lehet bontani, és a kialakult kiscsoportokban a gyakorlatot tovább folytatni.

Testtárgyak

A kiscsoportok ezután kigondolnak egy-egy karakteres tárgyat, amely minden csoporttag számára egyértelmű, és a feladatuk, hogy ezt a tárgyat a saját testük használatával közösen kialakítsák úgy, hogy a többi csoport kitalálja, mit jelentettek meg.

Az alkotást nem kell megelőznie megbeszélésnek, együtt gondolkodásnak. Ha a csoport kiválasztotta a tárgyat, a csoport egyik tagja előrébb lép, és beáll egy pozícióba, megjelenítve a tárgy általa választott részét. Kimegy a következő ember, ő is beáll a tárgy egy következő alkotóelemeként és így tovább, amíg mindenki el nem foglalja a helyét a kialakítandó tárgyban.

A nehézséget az okozza, hogy a csoporttagok nem tudhatják előre, hogy ki melyik részét képzelte el a tárgynak, és hogy kinek hogyan él a képzeletében a tárgy. Ezért a résztvevőknek nagyon kell figyelniük egymásra, mert ha valaki megszemélyesített már egy részt, akkor a többieknek – gyorsan rögtönözve – a már kint lévő ember(ek)hez – részekhez – kell kapcsolódniuk, a tárgy felépítésének megfelelően.

Ha összeállt a forma, akkor lassan megmozdulhat a tárgy, és történhet vele valami. Pl. ha egy asztalról van szó, akkor a felépítői elképzelték, hogy valaki arrébb húzza azt, és ennek megfelelően – az asztal formáját megtartva – arrébb mozdulnak. Vagy ha összetörik az asztal, akkor megtalálják az összeomlásnak megfelelő mozdulatokat. Sose beszéljék meg, hogy mi történik épp a tárggyal, hanem próbáljanak meg spontán reagálni arra, amit valamelyikük kezdeményez, és ráérezni, mit indított el a másik, vagy hirtelen akár másik irányba fordítani a történést (pl. az összetört asztal újra összeáll).

Tárgy- és figuraalkotás anyagokból

A résztvevők maradnak a kiscsoportokban. Minden csoportnak megadunk egy anyagot, amiben gondolkodniuk kell, de tehetjük szabaddá is a választást. A Testtárgyak c. gyakorlathoz hasonlóan a csoporttagok alkotják meg egy tárgy vagy figura (ember vagy állat) elemeit, de ezúttal már a csoport által választott anyagokból kell összeállítaniuk azt – beszéd nélkül. Csak annyiban állapod-

hatnak meg, hogy mi az a tárgy vagy figura és mi jellemző az állapotára. Pl. egy ember, akinek hasgörcsei vannak vagy egy lábas, amiben forr a leves, és a gőz emelgeti a fedőt. A tárgyat, figurát meg kell jeleníteniük állóképben, és rövid időre mozgásba hozni – itt még csak egy helyben, minél nagyobb egységben.

Tárgyanimáció

A Tárgy- és figuraalkotás c. gyakorlat kibővített változata az alábbi kiegészítő instrukcióval:

A résztvevők mindennapi, egyszerű élethelyzeteket gyűjtenek, amelyeket érdekesnek találnak, és amelyekről el tudják képzelni, hogy egy, a csoport által különböző anyagokból megformált figurával megjeleníthetők. El kell dönteniük, hogy mi legyen a figura és mit csináljon. Ha ez megvan, akkor minden csoporttag a kezébe vesz egy darabot az általuk választott anyagból, és eldöntik, hogy ki melyik testrésze lesz a figurájuknak.

Majd beállnak egy kiinduló helyzetbe, és elkezdik lassan életre kelteni a figurát. Nagyon kell figyelni, hogy az egyes darabok a kiválasztott szituációnak megfelelően, azt kifejezve mozduljanak egymáshoz képest. Tehát a belső térlátást is jócskán igénybe veszi a gyakorlat, mert miközben a figura részeit mozgatják, a résztvevőknek kívülről is el kell tudniuk képzelni az általuk megjelenített összképet, azonnal alkalmazkodniuk kell annak pillanatról pillanatra történő változásaihoz a náluk lévő testrész megfelelő irányításával. Egy történet eljátszása még nagyobb állandó figyelmet igényel a folyamatos helyváltoztatás és a spon-tán egyéni „csavarok” rögtönzött beépítése miatt, hiszen azokat szinte abban a pillanatban értelmezniük kell a résztvevőknek és rögtön reagálniuk is kell rájuk, különben szétesik a figura.

Az ifjúságsegítő / gyakorlatvezető szerepe:

eszközök beszerzése, a helyszín előkészítése, a gyakorlatok bemutatása, facilitálása, az értékelés levezetése

A közös értékelést segítő kérdések / szempontok:

A gyakorlatoknak melyik része jelentette a legnagyobb kihívást?

Milyen volt a résztvevőknek a testükkel dolgozni? Nehéz volt-e beszéd nélkül dolgozni?

Hogyan választott figurát a csoport? Mindenki részt vett a játékban?

Milyen érzés volt valaminek csak egy részét alkotni / játszani? Hogyan érzékelték a többi testrészt, érezték-e, hogy egy nagyobb egésznek a részeit alkotják?

Játék közben próbálták-e kívülről elképzelni a figurát?

Hogyan változott a figura mozgása? Megbeszélték-e a változtatást előre, vagy más módon zajlott a kommunikáció?

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

Mindegyik gyakorlatnál érdemes először lassú, kicsi mozdulatokkal kezdeni az együttmozgást, hogy valóban együtt tudjon maradni a csoport, és könnyebben érezzék a tagjai, hogy ki hogyan akar mozdulni. A tárgyak mozgatásánál pedig közelebb maradván könnyebb érzékelni az egész figurát, mint mikor távolabb vannak egymástól a testrészek. Később, amikor a csoporttagok már jól belejöttek a közös mozgásba, növelhetik a távolságot, ami nehezíti a figura egyként érzékelését.

A figuraválasztásnál hívjuk fel a kiscsoportok figyelmét, hogy olyan tárgyat, élőlényt válasszanak, amelyet minden csapattag jól ismer, és olyan szituációba helyezték, amelyet mindegyikük el tud képzelni, különben nem fogják tudni jól együtt mozgatni a testrészeket.

Érdemes egyszerű példákkal segíteni a figuraválasztást, és a játék közben pedig ösztönözni a résztvevőket, hogy nyugodtan kimozdulhatnak a figura függőleges síkjából. Nem baj, ha a figura takarásban lesz, a lényeg, hogy az általuk irányított alkotórészt mindig a számukra és a szituáció által kívánt legalkalmasabb helyről mozgassák.

Fejlesztendő kompetenciák: kezdeményezőkéesség és vállalkozói kompetencia, kulturális (esztétikai-művészeti) tudatosság és kifejezőkéesség – ezeken be-

lül készségek: koncentráció, egymásra figyelés képessége, nonverbális kommunikációs készség, együttműködési készség, a váratlan helyzetekhez való gyors alkalmazkodás képessége, valamint attitűdök: kezdeményezésre és az adott cselekvésben való elmélyülésre való hajlam, együttműködő, rugalmas hozzáállás a csapatmunkában

Építkezzünk egyszerű mozgáselemekből!

Cél:	a testtudat fejlesztése testérintéses páros gyakorlatok által, egyszerű mozgáselemekből közös alkotás létrehozása, a test általi kifejezőképesség fejlesztése
Korosztály:	serdülők, fiatalok, felnőttek
Ajánlott csoportlétszám:	10 fő
Szükséges eszközök:	az egymásra hangolódást elősegítő háttérzene
Ideális helyszín:	terem vagy szabad tér (lehetőleg zárt alkotótér)
Szükséges idő:	90 perc

A gyakorlat menete:

Bármilyen téma feldolgozásakor hasznos lehet a gyakorlat, ha a testünket szeretnénk kifejezőeszközzül használni.

A csoporttagok párba állnak. A párok azzal kísérleteznek, hogy mi történik, ha egyikük a másikat a testének valamelyik pontján elindítja egy irányba, határozott, de nem durva impulzust adva neki. Pl. egyik kezével meglöki a vállát vagy finoman meglöki a hátánál. Aki az impulzust kapja, annak hagynia kell, hogy az érintett testrészétől indulva kimozdítsa az erő, az impulzus végigfusson az egész testén, az elindított testrészről továbbterjedjen a test többi részére is, ahogy éppen jólesik, majd nyugvópontot kell találnia valamilyen pozícióban, hogy a társ adhassa a következő impulzust. Könnyen elképzelhetjük az irányított ember mozgását, ha egy rongybabára gondolunk, amelynek nem nyaklik össze a teste, de ha valahol megmozdítjuk, mindene valahogyan az impulzus után mozdul.

Egy idő elteltével a pár tagjai cserélnek, majd miután a párok mindkét tagja volt adó és kapó is, újra felvesznek egy kiinduló helyzetet, és egyikőjük ad egy impulzust, viszont a másik most nem engedi, hogy az erőhatás végigterjedjen a testén, hanem rövidebb idő után az impulzus után, miután a teste elmozdult az impulzus hatására, megállítja a mozgást. Olyan lesz ily módon a mozgása, mint egy roboté.

Fontos, hogy a mozgató mindig közel maradjon a mozgatatott társához, kövesse le a mozgását, hogy kialakulhasson az adás-kapás egy közösen kialakított

ritmusa, egy egyszerű kontaktmozgás. A szerepcsere után lezárásként megbeszélhetjük, ki hogy érezte magát a gyakorlat közben, melyik szerep esett neki jobban, melyik szerep volt könnyebb, nehezebb.

Ezután megkérjük a párokat, hogy beszélgessenek a feldolgozandó témával kapcsolatos élményeikről. Válasszanak ki kettejük történeteik közül egy élményt, próbálják meg megragadni annak legjelentősebb, döntő momentumát, és ehhez találjanak egy egészen egyszerű mozdulatelemekből álló sort. Tulajdonképpen egy nagyon rövid cselekvést kell elemi alkotórészeire bontaniuk, majd azokat folyó mozgásba foglalniuk – visszaemlékezve az előző gyakorlatra, amikor a társuk indította a mozgásukat. Eldönthetik, hogy mindketten ugyanazt a mozgást végzik szinkronban, vagy egyikőjük kiegészíti a másik mozgását a neki tetsző módon. Aztán – következő feladatként – a folyó mozgást át kell alakítaniuk a páros improvizációs gyakorlatnál kipróbált stoppolós technikával szaggatott mozgássá. Így az olyan lesz, mintha akadozna a „film”, mintha robotokat látnánk, viszont a mozdulatmegállítást adta könnyen megtertartható, biztonságot adó határok mindenkinek sikerélményt nyújtanak. Ha minden pár elkészült, mutassák be a többieknek a rövid sorozatukat, a nézők pedig próbálják meg kitalálni, mit ragadtak meg a témával kapcsolatban a szereplők.

Kipróbálhatjuk, hogy a párok egy időben játsszák a térben a kis sorozatukat, ekkor még látványosabb a „produkció”.

Az ifjúságsegítő / gyakorlatvezető szerepe:

a helyszín előkészítése, megfelelő háttérzene kiválasztása, a feladatok bemutatása, a gyakorlat facilitálása: a mozgásos rész instrukciókkal való segítése, a témafeldolgozó beszélgetés kérdésekkel való továbblendítése, az értékelés levezetése

A közös értékelést segítő kérdések / szempontok:

Melyik szerepben érezték magukat otthonosabban a párok tagjai?

Nehéz volt-e átvenni az impulzust a társuktól? Ha igen, miért?

Melyik gyakorlat volt számukra nehezebb?

Milyen volt a társukra hagyatkozni, azt csinálni, amerre ő irányított? Meg tudtak-e bízni egymásban?

Mi volt a legnehezebb / legkönnyebb része a gyakorlatnak?

Könnyen megtalálták-e a párok azt a cselekvést, amit aztán bemutattak? Hogyan találták ki a mozgatsort? Jó volt a párokon belüli együttműködés?

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

A párok figyeljenek arra, hogy mindig maradjanak közel a társukhoz, mert úgy sokkal jobban koncentrálódik a mozgáselemek kifejező ereje és jobban érezhető a párok egysége. A gyakorlat elején mindenképp mutassuk meg az impulzusadást és az annak hatására való elmozdulást mindkét variáció esetében, és hívjuk fel a résztvevők figyelmét arra, hogy ne legyen túl erős a lökés, de elég határozott legyen ahhoz, hogy kimozdítsa a társukat valamilyen irányba.

Egymás testével dolgoznak, vigyázzanak egymásra, mert a másik megbízik bennük, irányítottként a társára hagyatkozik, mint bármelyik bizalmi játék esetében.

Nincsen jó vagy rossz megoldás, mindenkinek a teste máshogy mozdul, más-hogy reagál ugyanazokra a helyzetekre. Legyenek egymással türelmesek és elfogadóak!

Fejlesztendő kompetenciák: kezdeményezőképeség és vállalkozói kompetencia, a tanulni tudás kompetenciája, szociális és állampolgári kompetenciák, kulturális (esztétikai-művészeti) tudatosság és kifejezőképeség – ezeken belül készségek: vezetői és alkalmazkodóképesség, nonverbális kifejezőképeség, testtudat, koordinációs készség, képesség az egymásra figyelésre, empátia, koncentrációs képesség, együttműködési készség, illetve (témától függően) a kollektív felelősség tudatosítása, a diverzitásból adódó nézőpontbeli különbségek felismerése és megértése, az együttműködésre épülő, rugalmas páros és csapatmunka, a személyes erősségek és gyengeségek felismerése, a mozgás és a test által való önkifejezés saját tehetségnek megfelelően, egyéni kreatív kifejezési szempontok és megnyilatkozások másokéhoz való viszonyítása, valamint attitűdök: a mások

iránti érdeklődés és tisztelet, törekvés a sztereotípiák és előítéletek leküzdésére, a mások által vallott értékeknek és mások magánéletének tiszteletben tartása, az emberi jogok és az egyenlőség elfogadása mint a szolidaritás és a felelősség alapja, kezdeményezésre való hajlam, pozitív viszonyulás a változáshoz és újjátáshoz, együttműködő hozzáállás a csapatmunkában, nyitottság mások kreatív ötleteire, alkotásaira

További információ: www.informansag.hu (lásd még a Million Culturlog c. projektet a fejezet végén)

Manuális, képzőművészeti eszközökre épülő gyakorlatok

Arts 4 Inclusion – gyakorlatok / 1. – Sórajz zenére

Cél:	a résztvevők kreativitásának beindítása, a csoport felkészítése, ráhangolódása az együttes alkotásra. Alkalmazható vegyes képességű csoporttal, nem látó résztvevőkkel is.
Korosztály:	bármely korcsoport
Ajánlott csoportlétszám:	a használt anyag méretétől függően 3-30 fő
Szükséges eszközök:	só, kis (kb. 10 x 10 cm méretű) papírzacskók – minden résztvevőnek egy, olló, egy nagyméretű, sötét színű vászon / papír, ecsetek, pálcikák, zene
Ideális helyszín:	nagyméretű terem
Szükséges idő:	30 perc

A gyakorlat menete:

A teremben előkészítjük a nagyméretű vásznat / papírt, melynek elég nagyra kell lennie ahhoz, hogy az összes résztvevő alkothasson rajta, illetve körülötte. A papírzacskókat megtöltjük sóval, és az egyik sarkukon kis lyukat vágunk, amelyen a só kifolyhat. Megkérjük a résztvevőket, hogy amikor a zene elindul, hallgassák egy ideig, hagyják, hogy a zene hasson rájuk, majd a zene ritmusára kezdjenek alkotni a vásznon / papíron a sóval teli zacskókat használva eszközként. Az egyetlen szabály, hogy senki sem beszél a gyakorlat közben. A résztvevők bármit alkothatnak, használhatják a zacskót, a kezüket, ecsetet, alkothatnak egyedül vagy közösen.

Az alkotásra szánjunk elég időt, akár 20 percet is. Ha a zenei inspirációnak és alkotókedvüknek köszönhetően a résztvevők elmerülnek az alkotásban, hagyjuk hosszabban kifutni a gyakorlatot, ne vágjuk el a folyamatot az időkeret szigorú betartása miatt. Az alkotásra szánt időt jelezzük a gyakorlat kezdeté-

nél. Készítsünk további só-zsákokskákat a gyakorlat alatt a résztvevőknek. Az idő lejártaival a zenét fokozatosan halkítsuk le, ezzel jelezve az alkotás végét. Ha szükséges, tartsunk rövid szünetet, majd invitáljuk a résztvevőket csoportos megbeszélésre, ahol megoszthatják egymással élményeiket.

Az ifjúságsegítő / gyakorlatvezető szerepe:

a munkaterep – eszközök, helyszín – előkészítése, instrukcióadás, a néma alkotáshoz megfelelő légkör megteremtése, a gyakorlatot értékelő beszélgetés facilitálása

A közös értékelést segítő kérdések / szempontok:

Milyen érzés volt némán alkotni? Nehéz volt betartani, hogy nem szabad beszélni?

Milyen élmény volt sóval alkotni?

Volt a résztvevőknek olyan személyes élménye a gyakorlat során, amit szívesen megosztanának a többiekkel?

Voltak egymáshoz kapcsolódások, olyan pillanatok, amikor a résztvevők együtt alkottak valakivel a csoportból? Milyen érzés volt ez a fajta közös alkotás?

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

Mielőtt bármiféle kreatív alkotótévékenységet kezdünk, biztosítsuk a résztvevőket arról, hogy a részvételhez semmiféle művészeti alapképzettség nem szükséges, valamint hogy ez egy biztonságos tér a kreativitásra. Nincs „jó” és „rossz” alkotás, minden, amit alkotnak, elfogadásra talál.

Ha a terem adottságai engedik, tanácsos a résztvevőkkel levetetni a cipőjüket, így könnyebben beléphetnek az alkotásba a vászonra állva is. És: sóból sohasem elég – használjunk olcsó konyhasót! A rés a papírzacsón inkább legyen kisebb. Ha szükséges, a gyakorlat során vágathatjuk a lyukat nagyobbra.

Zene: Használjunk hangfalat a zenéhez, a hangos zene ösztönzi a beszéd ki-kapcsolását. Bármilyen ritmikus, dobalapú, nem dalszöveg-központú zene jó. Próbáljuk ki az alkotást! – Bármilyen, ami beindítja a fantáziánkat, valószínűleg a többiekre is hasonló hatással lesz.

Fejlesztendő kompetenciák:

kezdeményezőkészség és vállalkozói kompetencia, kulturális (esztétikai-művészeti) tudatosság és kifejezőkészség – ezeken belül készségek: alkotókészség, mozgáskoordináció, zene- / ritmusérzékelés és -követés, önértékelés, valamint attitűdök: a résztvevők önmagukkal szembeni elfogadása, alkotói képességekre való ráébredés, a mások felé való nyitottság, kezdeményezésre és együttműködésre való hajlam

További információ: www.vimeo.com/5123292 (lásd még az Arts 4 Inclusion című projektet fejezet végén)

Arts 4 Inclusion – gyakorlatok / 2. – Közös alkotás agyagból zenére

Cél:	csapatépítő gyakorlat, a csoportmunka és a kreativitás fejlesztése, a csoporton belüli erőviszonyok kiegyenlítése, az együttműködés és a csoportértzés erősítése. A gyakorlat alkalmazható vegyes képességű csoporttal, nem látó résztvevőkkel is.
Korosztály:	bármely korcsoport
Ajánlott csoportlétszám:	max. 6-8 fő, nagyobb csoport esetében bontsuk két kisebb alkotócsoportra a résztvevőket
Szükséges eszközök:	stabil, nagyméretű asztal műanyag védelemmel, agyagtömb, műanyag edények víznek, védőruha, pálcák (lehet régi ceruza), erős tálcák, damil
Ideális helyszín:	nem kényes terem
Szükséges idő:	30 perc

A gyakorlat menete:

Az asztalokon előkészítjük a védőfóliát, az agyagtömböt, a vízzel teli edényeket az agyaggal való munkához. A résztvevőket csoportos alkotásra invitáljuk. A cél, hogy közösen alkossanak valamit anélkül, hogy beszélhetnének egymással vagy előzetesen megterveznék az alkotást. Engedjük szabadjárá a fantáziájukat, minden lehetséges! A csoport tudtára adjuk a rendelkezésükre álló időt (25-45 perc), majd az alkotást segítő kapcsoljunk be zenét. A rendelkezésre álló idő vége előtt pár perccel jelezzük, mennyi idő van hátra, majd a gyakorlat végén a zenét fokozatosan halkítsuk le, ezzel jelezve a alkotás végét.

Az alkotásokat a damillal levághatjuk az asztalról, majd a tálcákra helyezve áthelyezhetjük a teljes csoport által látható helyre (amennyiben megosztott csoporttal dolgoztunk). Ha szükséges, tartsunk rövid szünetet, majd az alkotásokat középre helyezve körben helyezkedjünk el a résztvevőkkel, és invitáljuk az egyes

alkotó csoportokat alkotásuk bemutatására. Először kérdezzük őket a létrehozott műről, majd térjünk át az alkotás folyamatára. Beszélgessünk a résztvevők alkotás közbeni érzéseiről, benyomásairól, majd áttérhetünk a csoportfolyamatokra, arra, hogy mit figyeltek meg a résztvevők a csoportról az alkotás közben.

Az ifjúságsegítő / gyakorlatvezető szerepe:

a munkaterep – eszközök, helyszín – előkészítése, instrukciódadás, a néma alkotáshoz megfelelő légkör megteremtése, az értékelő beszélgetés facilitálása

Veszélyek jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

Mielőtt bármiféle kreatív alkotótevékenységet kezdünk, biztosítsuk a résztvevőket arról, hogy a részvételhez semmiféle művészeti alapképzettség nem szükséges, valamint hogy ez egy biztonságos tér a kreativitásra. Nincs „jó” és „rossz” alkotás, minden, amit alkotnak, elfogadásra talál.

Ha ezt a gyakorlatot alkalmazzuk, a résztvevőket időben (előző nap, nemzetközi képzés esetében utazás előtt!) értesítsük, hogy hozzanak magukkal „játészóruhát”. Zene: használjunk hangfalat a zenéhez, mert a hangos zene ösztönzi a beszéd kikapcsolását.

Fejlesztendő kompetenciák:

kezdeményszerzőképesség és vállalkozói kompetencia, kulturális (esztétikai-művészeti) tudatosság és kifejezőképesség – ezen belül készségek: alkotóképesség, önbizalom, önértékelés, valamint attitűdök: a résztvevők önmagukkal szembeni elfogadása, kezdeményezésre való hajlam, pozitív viszonyulás a változáshoz és újításhoz, együttműködő, rugalmas hozzáállás a csapatmunkában

További információ: www.vimeo.com/5123292 (lásd még az Arts 4 Inclusion című projektet a fejezet végén)

Legózz a jogokért!

- Cél:** az ifjak kreativitását felhasználva közelebb jutni az emberi jogok és a társadalmi befogadás eszméjéhez. Másodlagos cél, hogy olyan erőteljes vizuális terméket hozzunk létre, amelyet a későbbiekben nemformális tanulási segédeszközként lehet használni.
- Korosztály:** ifjak és felnőttek (6 évestől bármeddig), kiemelt korosztály: 12-30 évesek
- Ideális helyszín:** változó, a módszer alkalmazható fesztiválkörnyezetben, osztályteremben és képzési körülmények között is
A: fesztiválkörnyezet
B: osztálytermi foglalkozás
C: többnapos képzés
- Ajánlott csoportlétszám:** nincs kötelező szabály
A) A résztvevők fesztiválon rendszerint egyedül vagy kisebb csoportokban (3-4 fő) szoktak legózni.
B) Egy 20-30 fős osztályban általában 4-5 fős csoportokban dolgozunk.
C) Képzési helyzetben fel szoktunk ajánlani a résztvevőknek, hogy döntsék el, egyedül vagy csoportban dolgoznak szívesen. Ilyen esetekben általában egy fotó a termék. Ha filmet akarunk csinálni, az többnapos munka, és az ideális csoportlétszám 18-20 fő, 4-5 fős kiscsoportokba osztva.
- Szükséges eszközök:** LEGO, fényképezőgép, kamera, dekoráció
- Szükséges idő:** A) 30 perc, B) 90 perc, C) 7-10 nap

A gyakorlat menete:

A) Legózz a jogokért! – a Menedékben*

Nagyon egyszerű kis gyakorlat. Bejön valaki a Menedékbe, megkérdezi, hogy mit lehet itt csinálni. Elmeséljük neki az opciókat, köztük azt is, hogy lehet legózni. Mire ő: „Ó, tényleg?” „Persze, persze,” – jön a válasz – „de minket az érdekelne, hogy mit gondolsz az emberi jogokról, mi jut eszedbe elsőre, és ezt meg is kéne építened.” Erre a betért érdeklődő kicsit elbizonytalanodik, ám ekkor megkérdezzük, hogy tudja-e, mik azok az emberi jogok, elővesszük az *Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata* egy példányát, és megkérdezzük, gondolta volna-e, hogy ennyi minden beletartozik. Ezután általában már valami személyes történet mesélése kezdődik, és jöhet a legózás. Ott ülünk és dumálgatunk, természetesen nem zavarjuk a legózót, ha magában dolgozna. Ha kész, akkor lefotózzuk a művet, és megkérjük az alkotót, hogy mesélje el, mit látunk (mi pedig közben jegyzetelünk). Végül megköszönjük az aktivitást. Persze lehet tovább legózni vagy kipróbálni más játékot.

B) Legózz a jogokért! – egy foglalkozáson

Mondjuk, hogy van 90 percünk. Ebbe pont belefér egy kis ismerkedés, egy kis ötletelés (brainstorming), valami vizuális segédanyag felhasználása, egy ráhangoló feladat és egy jó legózás. Mondjuk, hogy a téma az esélyegyenlőség. Kicsit dumálunk róla, hogy mi is az, hogyan tud(na) megvalósulni, miért van rá szükség stb. Gondolatébresztőként meg lehet nézni valami videospotot a témában vagy mutatni egy-két korábbi legós képet, bár az befolyásolhatja az alkotást. Fellevezető gyakorlatnak el lehet képzelni a *Tegyük egy lépést előre* című gyakorlatot (leírását lásd a részvételtől szóló fejezetben), vagy egy olyan kiscsoportos feladatsort, ahol a csoport tagjai valamilyen hátránnyal rendelkeznek, pl. nem beszélhetnek, be van kötve a szemük stb. Ezek után jöhet az építés (hagyjunk rá legalább 20-30 percet). Ha kész van mindenki, akkor egyenként lefotózzuk a

* Menedék: az Emberség Erejével Alapítvány interaktív mobil foglalkoztató „kuckója”, ahol az érdeklődők játékok kipróbálása és beszélgetések útján szerezhetnek ismereteket, benyomásokat az emberi jogokról.

műveket, az alkotók pedig egymás után bemutatják alkotásaikat a csoportnak. A résztvevők történeteik ekkor is jegyzeteli valaki.

C) Legózz a jogokért! – egy ifjúsági cserén:

Ez bizonyítja, hogy legózni lehet egy héten keresztül is. Persze nem biztos, hogy a résztvevők azután is szeretnék. Szóval optimális eset lehet 3-4 vegyes csoport, csoportonként 5-6 résztvevő, akik legalább 3 országból érkeztek. Az első három nap képzés jellegű, aztán ráhangolódásképpen egy egyszerűbb, rövidebb fotókészítő legózás következik, majd neki lehet durranni a forgatókönyveknek. A filmek forgatására kell 2 nap és a nyersvágáshoz is mondjuk, ennyi.

Az ifjúságsegítő / gyakorlatvezető szerepe:

a szükséges eszközök biztosítása és a helyszín berendezése, beszélgetés generálása az emberi jogokról, alapinstrukciók adása a LEGO-ból alkotáshoz, a folyamat facilitálása (ha a helyzet kívánja), a filmkészítés koordinálása, az értékelés levezetése

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

A LEGO egy jó eszköz, de a módszernek a tartalmat mi adjuk. Mindig kell valami alap, hogy a játék ne csak játék legyen, hanem haladjon egy irányba, amely esetünkben a befogadó attitűd erősítése. Az alap egy fesztiválon lehet egy beszélgetés, egy osztályteremben néhány más gyakorlat, egy ifjúsági cserén meg 2-3 képzésszerű nap. A fesztiválokon nem szabad elfelejteni, hogy nem elég egy zacskó LEGO, hanem kell egy ember is, akivel lehet beszélgetni, aki irányítja a játékot. Ehhez nincs is szükség sok LEGO-ra, hiszen a kreativitásnak és az önkifejezésnek nem feltétele, hogy mindent életszerűen meg lehessen építeni: akár 5 elemből is lehet érdekeset alkotni. Ha valaki belevág a LEGO-filmezésbe, arra mindenképp gondoljon, hogy oda már kell egy nagy zsák LEGO, és ahhoz, hogy fotókból szép mozgóképet csináljunk, egy még nagyobb zsák türelem kell. Egy egyperces anyaghoz legalább 60-80 képet kell készíteni, és amikor már úgy 40 perce egy mozdulatsort csinál az ember, az kicsit fárasztó. Hosszú távon minden-

képp kell egy jó minőségű fényképezőgép és egy ember, aki használni is tudja, valamint jól jöhet a termékek elkészítésénél némi Photoshop- és vágásismeret.

A módszer ereje abban rejlik, hogy több irányban is hatást fejt ki, a résztvevő sokféle kompetenciája fejlődhet, ha ő is úgy akarja. Fontos hatása a kreativitás és az önkifejezés fejlődése. Az általunk megadott témán belül a résztvevő afelé kalandozik, amerre gondolja: mi az ő sztorijára vagyunk kíváncsiak. Fontos, hogy nincsenek minőségi korlátok és látásmódbeliek sem. Valaki egy direkt, egyértelmű alkotást hoz létre, valaki elvontat, a lényeg, hogy mindenkinek a sztoriját lejegyezzük, így az alkotó értelmezése megmarad, de azt senkire sem erőltetjük rá: a néző végiggondolhatja a saját verzióját. Így a kreativitását nemcsak az alkotó, hanem a néző is használja.

Fejlesztendő kompetenciák: *szociális és állampolgári kompetenciák*, ezen belül a kollektív felelősség tudatosítása, a diverzitásból adódó nézőpontbeli különbségek felismerése és megértése, valamint attitűdök: mások iránti érdeklődés és tisztelet, törekvés a sztereotípiák és előítéletek leküzdésére, a mások által vallott értékeknek és mások magánéletének tiszteletben tartása, az emberi jogok és az egyenlőség elfogadása mint a szolidaritás és a felelősség alapja; *digitális kompetencia*, ezen belül megfelelő segédeszközök – vágóprogram, digitális fotófeldolgozás – használata összetett információk létrehozása céljából, a kreativitás szolgálatában, valamint attitűdök: hajlandóság az ITT – az információs társadalom technológiai – használatára önálló és csapatmunka közben; *kezdeményezőképeség és vállalkozói kompetencia*, ezen belül tervezés, szervezés, elemzés, kommunikációs készség, együttműködésre épülő, rugalmas csapatmunka, személyes erősségek és gyengeségek felismerése, valamint attitűdök: kezdeményezésre való hajlam, pozitív viszonyulás a változáshoz és újításhoz, együttműködő hozzáállás a csapatmunkában; *tanulni tudás kompetenciája*, ezen belül hosszabb és rövidebb koncentráció, a szóbeli kommunikáció eszközeinek alkalmazása, alkalmazkodóképesség, valamint attitűdök: rugalmasság, a tanulás pozitív tevékenységként való felfogása; *kulturális (esztétikai-művészeti) tudatosság és kifejezőképeség*, ezen belül LEGO-építésen és filmkészítésen keresztüli önkifejezés saját tehetségnek megfelelően, egyéni kre-

atív és kifejezési szempontok, megnyilatkozások másokéhoz való viszonyítása, valamint attitűdök: nyitottság mások kreatív ötleteire, alkotásaira

További információ: www.emberseg.hu (lásd még: a Filming in Equalwood című projektet a fejezet végén).

Élő társasjáték

Cél:	óriás társasjáték készítése hulladékból, különböző témák játékon keresztül való feldolgozása, bizonyos ismeretek tudatosítása, témafeldolgozás, közösségfejlesztés
Korosztály:	serdülők, fiatalok, felnőttek
Ajánlott csoportlétszám:	15 fő
Szükséges eszközök:	mindenféle hulladék (műanyag, papír, fém, textil), társasjátékok, papír, ceruza, ragasztó, szike, olló, vonalzó, drótok, zsírkréta, filc, hatalmas nejlon, festék (kültéri akril vagy tempera), ecsetek
Ideális helyszín:	egy legalább 60 m ² -es terem, szabadtéri helyszín
Szükséges idő:	a játék méretétől és bonyolultságától függően 2-4 nap

A tevékenység:

Az élő társasjátékban a játékosok maguk a bábuk, akik végiglépdelve a kialakított pályán a különböző feladatok elvégzése után jutnak a célba. A játéktáblát hulladékból a résztvevők néhány nap alatt közösen alakítják ki. A társasjáték bármilyen korosztály számára izgalmas kaland.

A játék elkészítésének alapja a hulladék (műanyag flakonok, újságpapír, különböző dobozok, használt csomagolóanyagok). Ezek újrahasználatával készül maga a játéktábla, illetve a tartozékok (dobókocka, különböző bástyák, elemek, szerencselapok, gyűjtendő tárgyak, alkatrészek). Összeállításukhoz természetesen szükség van az alapvető eszközökre. A játéktábla alapja egy körülbelül 6x8 méteres, vastag szigetelőfólia.

Az élő társasjáték alapkoncepciója:

A résztvevők a játék elkészítői és játszói is egyben, ezáltal a társasjáték kiváló csapatépítésre. A játékot csapatok játsszák, a bábukat egy-egy csapattag személyesíti meg. A bábuknak, még ha külön csapatot is erősítenek, adott esetben össze kell

dolgozniuk a játék során – ezt kötött szabályként lefektethetjük a csoport tagjai számára a szabályalkotás (lásd: alább) előtt. Ösztönözzük a résztvevőket, hogy vegyék fontolóra a többi csapat tagjainak bevonását is a feladatuk megoldása során.

A gyakorlat menete:

Társas-próba: A játék elkészítéséhez szükség van a résztvevők kreativitására, jó ötleteire. Első lépésként nem árt, ha van nálunk néhány ismert társasjáték, melyeknek a szabályait, célját, lényegét együtt felidézhetjük, vagy egyet-kettőt akár ki is próbálhatunk, hogy a résztvevőknek friss tapasztalata legyen a játékokról. Ezt követően közös ötletelés, megbeszélés kezdődik arról, hogy

- A) mi legyen a játéktábla alapja (elnagyolt vázlat), alaptörténete, amely köré felépítjük a játékot, s milyen formában helyezzük a fóliára a mezőket. Segítségként szolgálhat egy pizzás doboz kisebb játéktáblaként, illetve néhány kupak vagy apróbb hulladék. A tervezés után a csoporttagok közösen megbeszélnek az eredményt, és egy papíron kitalálják, hogyan nézzen ki a nagy játéktábla.
- B) a felidézett szabályok közül melyeket emeljük be az óriástársas szabályai közé, mi legyen a társas fő célja (pl. gyűjteni kell valamit vagy elfoglalni, minél előbb célba kell érni, ki kell ejteni egymást stb.). A játékszabályokat minden esetben a résztvevők találják ki. Azoknak segíteni kell az adott téma jobb megismerését, pl. a témához kapcsolódó tartalmú kártyák használatával, mely esetben a kártyákon lévő kérdés megválaszolásával vagy feladat megoldásával lehet továbbhaladni a táblán.
- C) milyen elemekkel tarkítsuk a játékot (figurák, építmények, természeti formák, dobókocka, kártyák stb.). A közös tervezés után kiscsoportokra oszthatjuk a résztvevőket, és az egyes kiscsoportok lehetnek a felelősei a következő feladatoknak:
 - a) a játék alapjának megrajzolása papírra és arányos felnagyítása a fóliára, felvázolása zsírkrétával, a mezők jelölése, megerősítése,
 - b) a játék konkrét feladatainak, kérdéseinek kitalálása, kérdéskártyák, pontok elkészítése,

- c) kiegészítő elemek készítése (a szükséges formáktól függően ezt végezheti több csoport is).

Ha a játéktábla alapja és a térbeli kiegészítők elkészültek, következhet a festés fázisa. Újra egyesülhet a csoport, és a résztvevők minden alkotórészt együtt megfesthetnek. Végül pedig együtt kipróbálhatják a játékot.

Az ifjúságsegítő / gyakorlatvezető szerepe:

rengeteg hulladék gyűjtése (ha a foglalkozás előtt el lehet érni a résztvevőket, őket is meg lehet kérni a hulladékgyűjtésre – más úgy alkotni, ha saját maguk gyűjtötte alapanyagból dolgoznak, kiterjeszthető a tudatosítási folyamat egészen a termék megvételéig, fogyasztásáig, a hulladék újrahasznosítás céljából való megőrzéséig), eszközök, a témafeldolgozáshoz szükséges segédanyagok és a helyszín előkészítése, teljesen új csoport esetében: csapatépítő és témafeldolgozó játékok összeállítása, instrukcióadás, a tervezés folyamatának facilitálása, az alkotó folyamat koordinálása

A közös értékelést segítő kérdések / szempontok:

Melyik volt a társasjáték elkészítésének legnehezebb része?

Hogyan zajlottak a csoportos döntést igénylő folyamatok? Könnyen meg tudtak egyezni a csoporttagok, mindenki számára elfogadható döntéseket hoztak?

Hogyan zajlott a kitalálás folyamata?

Hogy tetszett a résztvevőknek a hulladékból való alkotás? Gondolták volna-e, hogy hulladékból is lehet alkotni?

A lejátszás után elégedettek-e a játékkal? Az úgy működik-e, ahogyan elképzelték vagy változtatnának rajta?

Milyen új dolgokat tanultak meg a játék készítése és a lejátszás során?

Ajánlanák-e másoknak, hogy készítsenek hasonló játékot közösen?

Vesélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

A játék készítésére sok időt kell szánni, az előkészítésre rendelkezésre álló idő fele a kidolgozásra, fele az elkészítésre fordítható. Hagyjunk elegendő időt a játéokra is!

Mivel a játéktábla csupán az alap, a tartozékok cserélése által, más szabályok létrehozásával új játék készíthető. A feladatok, illetve a kérdéssorok az éppen adott témához igazíthatók.

A kérdések összeállításához segítségként összegyűjthetünk a témáról néhány könyvet, rövidfilmet, melyekből a kérdések és feladatok összeállítói információt meríthetnek.

A gyakorlat hatása egyénre és csoportra:

A résztvevők szabadon engedhetik a fantáziájukat, a kreativitásukat, használhatják a feladatmegoldó képességüket. A csapatban való együttműködést rendkívül erősíti az elkészítés és a játék folyamata egyaránt. Az élő társasjáték jó gyakorlat a közösségfejlesztést célzó ifjúsági munkában, mivel játékos, versenyhelyzet elé állítja a résztvevőket. Célja, az egymás – nem nyereségért való – leküzdése csak úgy valósulhat meg, ha a résztvevők az egyes feladatok során összefognak, hiszen így juthatnak csak közelebb a célhoz.

Fejlesztendő kompetenciák: *szociális és állampolgári kompetenciák*, ezen belül témától függően a kollektív felelősség tudatosítása, a diverzitásból adódó nézőpontbeli különbségek felismerése és megértése, valamint attitűdök: mások iránti érdeklődés és tisztelet, törekvés a sztereotípiák és előítéletek leküzdésére, a mások által vallott értékeknek és mások magánéletének tiszteletben tartása, az emberi jogok és az egyenlőség elfogadása mint a szolidaritás és a felelősség alapja; *kezdeményezőkészség és vállalkozói kompetencia*, ezen belül tervezés, szervezés, elemzés, kommunikációs készség, együttműködésre épülő, rugalmas csapatmunka, személyes erősségek és gyengeségek felismerése, valamint attitűdök: kezdeményezésre való hajlam, pozitív viszonyulás a változáshoz és újításhoz, együttműködő, rugalmas hozzáállás a csapatmunkában; *a tanulni tudás kompetenciája*, ezen belül hosszabb és rövidebb koncentráció, a szóbeli kommu-

nikáció eszközeinek alkalmazása, alkalmazkodóképesség, valamint attitűdök: rugalmasság, a tanulás pozitív tevékenységként való felfogása; *kulturális (esztétikai-művészeti) tudatosság és kifejezőképesség*, ezen belül hulladékból mint hasznos anyagból való alkotáson, festésen keresztüli önkifejezés saját tehetségnek megfelelően, egyéni kreatív kifejezési szempontok, megnyilatkozások másokéhoz való viszonyítása, valamint attitűdök: nyitottság mások kreatív ötleteire, alkotásaira

Ötletgazda: Bajai Ifjúsági és Kulturális Egyesület, Á Tötyöda Kreatív Munkacsoport

További információ: www.bikebaja.hu, www.muralmoralcsoport.blogol.hu (Globalfest, Cork, 2009.)

Közös plakátfestés

Cél:	a résztvevők véleményének kifejező képekben való megjelenítése, lényeglátás fejlesztése, témafeldolgozás közös alkotás által, egymásra hangolódás
Korosztály:	10 évestől bármeddig (kisebbekkel inkább szabad festés javasolt)
Ajánlott csoportlétszám:	15 fő, 3 fős kiscsoportokra bontva
Szükséges eszközök:	22-es, 24-es művészecset, különböző méretű szobafestő ecsetek, az idő függvényében fél vagy egész ív háztartási csomagolópapír (csoportonként 1 db), jó minőségű tempera – alapszínek: középvröses, közép-kék, középsárga (kétszer annyi, mint a többi színből), fehér, fekete – színenként 4 dl, keverőtálak, vizes edények, nejlon
Ideális helyszín:	terem vagy szabad tér, sima alapfelület
Szükséges idő:	270 perc

A gyakorlat menete:

Ez a gyakorlat egy meghatározott téma közös feldolgozására alkalmas. A résztvevők témával kapcsolatos gondolatainak elsődleges képi megjelenítéséhez, rávezető gyakorlatként használhatunk szobros játékokat vagy szerepjátékokat, melyek során a résztvevők kénytelenek kiragadni az általában személyes élményen alapuló történetekből a számukra legfontosabb részt, és azt bemutatni a többieknek.

A látott jelenetek ihletésében aztán a résztvevők egyénileg próbálják minél több ötletüket – grafitceruzával – lerajzolni a témával kapcsolatban, ügyelve arra, hogy inkább nagy figurákat készítsenek, mint sok elaprózott, túlrészletezett miniatűröket. Az is fontos, hogy próbáljanak olyan szimbólumokat találni, amelyek sok ember számára hasonló mondanivalóval bírnak, vagyis minél jobban magukba foglalják a közvetíteni kívánt üzenetet, hogy az minél egyértelműbb legyen mindenki számára.

Ezután a kiscsoportok tagjai egyesülnek, és a csoporttagok rajzaiból megpróbálnak összeállítani egy közös rajzot úgy, hogy lehetőleg mindenkinek a gondolatai, ötletei benne legyenek. A legfőbb lépés a közös mondanivalóban való megegyezés, mert ez lesz a kompozícióalkotás vezérfonala. Ki kell választani az egyéni rajzokból azokat a részleteket, amelyeknek mindenképp bele kell kerülniük a közös rajzba, aztán ki kell találni, hogyan kapcsolható össze ötletesen a 2-3 legfontosabb figura (szimbólum) és a háttérelemek, amelyekből a kép áll majd. Ez a legnehezebb része a munkának, mert itt tényleg nagy szükség van az alkotó képzelőerőre, hogy olyan kompozíció szülessen, amelyben az elemek egymással összekapcsolva erősítik egymás jelentését, és kifejezik a közösen megfogalmazott üzenetet.

A közös terv elkészültével következik a nagy papíron való festés, miután a csoporttagok végig gondolták a kép színeit, különös hangsúlyt fektetve a háttérszínre, amelynek kiválasztásánál szem előtt kell tartani, hogy annak segítenie kell a figurák kiemelkedését a háttérből. Így válhat plakátszerűvé az alkotás. Lényeges, hogy semmit ne vázoljanak fel ceruzával, mert fontos bízniuk abban, hogy festéssel is képesek spontán felvázolni a tervüket. Ezt narancssárga színnel, vékonyabb ecsettel szoktuk végezni. A résztvevők a kép felépítésétől függően eldönthetik, hogy először a figurákat festik meg vagy a hátteret (falfestésnél a függőleges felület és a jobb áttekinthetőség miatt mindig a háttérrel kezdjük). Innentől kezdve csak arra kell figyelni, hogy lehetőleg a kiscsoportok minden tagja vegyen részt a festésben, mindenki találja meg a neki testhez álló feladatot. Igyekezzenek a színeket bátran keverni és a rendelkezésre álló felületet teljesen kitölteni.

A festmények elkészülte után minden csoport alkotását sorra megnézzük, a többiek elmondhatják róla véleményüket, az alkotók elmesélhetik, mit szerettek volna ábrázolni. A csoportvezetőnek érdemes kiemelni a nagyon jól sikerült részeket, és minden alkotásra valami pozitív visszajelzést adni, mert a dicséret elengedhetetlen ebben a folyamatban.

Az ifjúságsegítő / gyakorlatvezető szerepe:

a helyszín és az eszközök előkészítése, a témafeldolgozás és az alkotómunka megfelelő instrukciókkal, kérdésekkel történő facilitálása, kooordinálása, az értékelés levezetése

A közös értékelést segítő kérdések / szempontok:

Mennyire volt új / más nagyban és közösen festeni? Hogy érezték magukat közben a résztvevők?

A munka melyik része volt a legnehezebb számukra?

Milyen volt másokkal együtt festeni? Mindenkinek az ötlete belekerülhetett az alkotásba?

A résztvevők könnyen ki tudták találni, meg tudtak egyezni abban, hogy mi kerüljön a közös képre?

Könnyen fel tudták idézni az életükből a témához kapcsolódó szituációt?

Mit tanultak meg a gyakorlat során?

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

Mivel a nagyméretben, közösen való festés és rajzolás az alkotás egy szokatlan formája, amely az iskolából a legtöbb embernek nem lehet ismerős, a gyakorlat elején hangsúlyozzuk, hogy minden jó, amit a résztvevők csinálnak. A legfontosabb az ötleteik megosztása és azok saját képességeiknek megfelelő szinten való képi ábrázolása.

Ha segítségre szorulnak a színkeverést, térábrázolást, ecsethasználatot illetően, megmutathatjuk, hogyan érdemes nekilátni ezeknek a feladatoknak – a térábrázolást semmiképp ne erőltessük, azt csak akkor igazán fontos megmutatnunk, ha a résztvevők kérik. A bemutatás legyen csak rövid példa, semmiképp ne csináljunk meg helyettük semmit, mert azzal meghatározzuk az alkotás szintjét, és esetleg túl magasra helyezzük a mércét, amivel odalesz a saját képességüknek megfelelő alkotásból adódó sikerélmény, az alkotás szabadsága. A legfontosabb, hogy a nagyméretben való festést, a felület nagy formákkal való kitöltését hangsúlyoznunk.

A technikai instrukciók mankók, melyek kiindulópontot, keretet adnak a nagy felületen, nagy méretben való festéshez, főleg azoknak, akiket a formális oktatásban tehetségtelennek tituláltak.

Fejlesztendő kompetenciák: *szociális és állampolgári kompetenciák*, ezen belül témától függően a kollektív felelősség tudatosítása, a diverzitásból adódó nézőpontbeli különbségek felismerése és megértése, valamint attitűdök: a mások iránti érdeklődés és tisztelet, törekvés a sztereotípiák és előítéletek leküzdésére, a mások által vallott értékeknek és mások magánéletének tiszteletben tartása, az emberi jogok és az egyenlőség elfogadása mint a szolidaritás és a felelősség alapja, az önbecsülés képessége; *kezdeményezőkéesség és vállalkozói kompetencia*, ezen belül lényegkiemelő képesség, véleménynyilvánító képesség, együttműködési készség, tervezés, szervezés, elemzés, kommunikációs készség, együttműködésre épülő, rugalmas csapatmunka, a személyes erősségek és gyengeségek felismerése, valamint attitűdök: kezdeményezésre való hajlam, pozitív viszonyulás a változáshoz és újításhoz, együttműködő hozzáállás a csapatmunkában; *kulturális (esztétikai-művészeti) tudatosság és kifejezőkéesség*, ezen belül vizuális készségek, térlátás, manuális készségek, nonverbális kifejezőkéesség, festés által való önkifejezés saját tehetségnek megfelelően, egyéni kreatív kifejezési szempontok, megnyilatkozások másokéhoz való viszonyítása, valamint attitűdök: nyitottság mások kreatív ötleteire, alkotásaira

További információ: www.muralmoral.hu, www.muralmoral.org (lásd még a Murál-projekt című részt a fejezet végén)

Erős technikai meghatározottságú módszerek

Ebben a körben olyan módszerek olvashatók, amelyeknél a kreativitás folyamatát meg kell előznie a technika pontos elsajátítása, vagyis egy bizonyos eszközrendszer készség szintű beépülése, amit azután a használója szabadon variálhat, és ezekben az esetekben ez a szabad variációs lehetőség jelenti a kreativitást.

Retextil

A retextil technika levetett ruhák iparművészeti minőségű újrahasznosításának speciális, de a hagyományos textiltechnikákat magában foglaló módszere. Ehhez kapcsolódnak még a közösségi művészet diszciplínájában azok az elemi újrahasznosító kézműves technikák, melyek lehetővé teszik nem művészek bevonását közösségi alkotó folyamatokba.

Retextil workshop

Cél:	környezettudatos nevelés, a háztartásban fellelhető textilhulladék feldolgozása, a retextil módszer elsajátítása, a csoportban részt vevők együttműködésre készítése, a közösségformálás elősegítése
Korosztály:	iskolástól a felnőtt korosztályig (7 évestől)
Ajánlott csoportlétszám:	10-15 fő
Szükséges eszközök:	olló, kézi kötélverő, horgolótű, használt ruhaanyag (20 kg)
Ideális helyszín:	bármilyen zárt tér
Szükséges idő:	2-3 nap (az elérni kívánt tudásszinttől függően)

A tevékenység

A retextil technológia átadása: az anyag felvágása, retextil alapfonal készítés, textiltechnikák, kisebb tárgyak elkészítése

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

Jobb, ha hosszabb a foglalkozás időtartama, hogy a tárgykészítésig el lehessen jutni (min. 20 óra), első alkalommal mindenképp szükséges egy, a retextil technikában járatos személy vezetői jelenléte, hogy a résztvevők a retextil know-how-t megfelelő módon és szinten sajátítsák el.

Fejlesztendő kompetenciák: kulturális (esztétikai-művészeti) tudatosság és kifejezőkészség, kezdeményezőkészség és vállalkozói kompetencia – ezeken belül készségek: kreativitás, kez ügyesség, motoros készségek, együttműködésre épülő, rugalmas csapatmunka, a személyes erősségek és gyengeségek felismerése, önértékelés, valamint attitűdök: együttműködő, rugalmas hozzáállás a csapatmunkához, önbizalom, saját és mások munkájának tisztelete, értékelése

További információ: www.muralmoral.hu, www.muralmoral.org (lásd még a Murál-projekt című részt a fejezet végén)

SomTom-féle közösségi zenélés

Cél:	hangszertudás nélkül a közösségi zenélés élményét nyújtani a csoportnak, csapatépítés
Korosztály:	8 éves kortól bármедdig
Ajánlott csoportlétszám:	5-10 fő
Szükséges eszközök:	egyszerű ritmuskeltésre alkalmas tárgyak
Ideális helyszín:	zárt közösség, csukott ajtók mögött
Szükséges idő:	35 perc

A gyakorlat menete:

A csoportvezető előkészíti a ritmuskeltésre alkalmas, összegyűjtött tárgyakat egy mindenki számára jól elérhető helyre, s megkéri a csoporttagokat, hogy válasszanak két hasonló minőségű tárgyat, amelyeknek eltérő magasságú hangja van.

Példa:

- egy szék két lába, hamutartó, pohár, váza, kancsó vagy tányér tollal vagy ceruzával megütve – az egyiknek magasabb hangja van, mint a másiknak
- tollal vagy ceruzával egy asztal két különböző helyen (pl. a közepén és a szélén) megütve

Ha megvan a két eltérő hangmagasságú tárgy, akkor megvan a hangszerünk, amin játszani tudunk.

A továbbiakban a magasabb hangot M/m betűvel fogjuk jelölni, az alacsonyabb hangot A/a betűvel. Nagy betűvel (A és M) jelöljük a hosszú hangot, és kicsivel (a és m) a rövidet.

Játsszuk le a következő dallamot a hangszerünkön:

M _ a a m m A _

Tegyük hozzá a folytatást!

m m a a M _ A _

Majd játsszuk le egyben az egészet!

M _ a a m m A _ m m a a M _ A _

Játsszuk el együtt az egész dallamot többször egymás után, körbe-körbe. Akár 5x vagy 10x is!

//: M _ a a m m A _ m m a a M _ A _ ://

Ha valakinek kedve, ihlete van hozzá, variálhatja is. Lényeges, hogy a többiek ne hagyják abba. Aki variál, az improvizál, a többiek pedig játsszák továbbra is az alapritmust.

//: M _ a a m m A _ m m a a M _ A _ ://

Mindenki találjon ki egy saját dallamot! Az eddig használt hangszerén mindenki mutassa be a saját dallamát, és tanítsa meg a többieknek. Ki lehet választani egy mindenkinek tetsző dallamot, és azt együtt eljátszani, ismételve néhány percen keresztül. Most is szabad variálni, improvizálni vagy akár dudorászni is, saját hangunkkal is ki lehet egészíteni a hangzást.

Érdemes leírni a korábbi jelölésrendszerrel (A_/a, M_/m) a magunk komponálta dallamot.

Eddig foglalkoztunk a dallammal, tőle elválaszthatatlanul a ritmussal, most a mozgással kell foglalkoznunk, ami a zene elválaszthatatlan része. Mert nincs zene mozgás nélkül, és nincs mozgás zene nélkül. A következő lépés sokkal mélyebb élményt nyújt, sokkal jobban erősíti a csapatszellemet. A tánc nem kötelező, csak szabad mozogni. Akár a székekben ülve, akár állva, kinek-kinek, ahogy jól esik, de azt bátran. És szabad mindezen nevetni is! Szabad egymáson is nevetni, és szabad magunkon is nevetni! Tehát zenéljünk, ismételjük az egyszerű dallamot, közben lazán variáljunk, akinek van kedve, dudorászhat és mozoghat! 5 percig. Fontos, hogy elfogadjuk egymást úgy, ahogy vagyunk!

Egyikünk kezdjen el játszani egy dallamot a hangszerén! A többiek sorra kapcsolódjanak be hangszerrel, dúdolással, mozgással, nevetéssel, felszabadultan. Akinek van bátorsága, akár szavakkal is énekelhet bármit, ami az eszébe jut.

A közösségi zenélésnek ugyanis a legfontosabb funkciója az önkifejezés. Nyilván olyan mondanivalót fogalmaz meg ilyenkor a Szólista, ami a többieket is érinti, ezért ez a fajta önkifejezés egyben a csapatszellemet is nagyon elmélyíti.

A közösségi zenélést csapatépítésre használjuk, és már értünk is hozzá. Ezt a csodálatos eszközt használjuk arra, hogy egy olyan személyt, aki eddig nem tartozott közénk, bevonunk a közösségbe. Adjuk elő a vendégünknek, amit al-kottunk, és tudassuk vele: ha van kedve, bekapcsolódhat.

Az ifjúságsegítő / gyakorlatvezető szerepe:

a ritmusok előzetes elsajátítása, ritmuskeltésre alkalmas eszközök biztosítása, pontos instrukcióadás, a gyakorlat felépítésének pontos követése, a zenélés koordinálása, az értékelés levezetése

A közös értékelést segítő kérdések / szempontok:

A gyakorlat melyik pontja tetszett a csoporttagoknak a legjobban?

Mi jelentette a legnagyobb kihívást a zenélés során?

Gondolták volna-e korábban, hogy képesek zenélni?

Milyen érzés volt közösen létrehozni a zenét?

Milyen volt a csoporttagok közti együttműködés, a csapatmunka? Változott-e a csoport a gyakorlat végére?

Tanultak-e valami újat a gyakorlat során?

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

Egyszerű ritmussal érdemes kezdeni, amit mindenki könnyen elsajátít, aztán később már mindenki kitalálhat akár bonyolultabb, egyéni ritmust is. Fontos, hogy a résztvevők ne akarják túlharsogni egymást, próbáljanak meg úgy játszani a hangszerükön, hogy közben a többieket is hallják / hallgassák. Bátorítsuk

a résztvevőket saját hangjuk használatára és az improvizálásra. Hangsúlyozzuk, hogy minden jó, amit csinálnak.

Fejlesztendő kompetenciák: kezdeményezőkézség és vállalkozói kompetencia, kulturális (esztétikai és művészeti) tudatosság és kifejezőkézség – ezeken belül készségek: együttműködésre épülő, rugalmas csapatmunka, személyes erősségek és gyengeségek felismerése, önértékelés, a zenélés által való önkifejezés saját tehetségnek megfelelően, egyéni kreatív kifejezési szempontok, megnyilatkozások másokéhoz való viszonyítása, valamint attitűdök: együttműködő, rugalmas hozzáállás a csapatmunkához, önbizalom, kezdeményezésre való hajlam, pozitív viszonyulás a változáshoz és újításhoz, nyitottság mások kreatív ötleteire, alkotásaira

További információ: www.dombhaz.hu/vargesztes/film.wmv

*Jó példák,
mintaértékű kezdeményezések*

Lectus I-II.

Megvalósító szervezet	Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület
Helyszín	Teleház és Ifjúsági Központ, Nagyvázsony
Időpont	Lectus I. 2006. december – 2007. augusztus Lectus II. 2009. május – 2010. április
Tevékenységek típusa	Kiscsoportos beszélgetések, versírás, kiadványszerkesztés, stúdiófelvételek készítése, közös sportolás, zenélés, rendezvényszervezés
Célcsoport	nagyvázsonyi fiatalok, kevesebb eséllyel bírók és kisebbséghez tartozók is
Résztvevők létszáma	16 fő

A projekt rövid leírása:

A *lectus* szó latin eredetű, jelentése háromülékes kanapé. Projektünkben az irodalom, a zene és a sport hármasságát hangsúlyozzuk.

Programunk irodalmi részében Lectus címmel verses kiskönyvet jelentetünk meg, melyben kevesebb eséllyel élő fiatalok és úgynevezett „ép” társaik műveit gyűjtöttük össze. A versek egy része már a program előtt megszületett, voltak ugyanis olyan fiatal résztvevői a programnak, akik egyébként is szoktak verset írni. Ezért is gondoltunk a kiadvány megjelentetésére. Így lett az „alapanyag” része egy helyi fiú verse, mely a helyi általános iskola versíró pályázatán első helyezést ért el, egy lány pedig felajánlotta versét a kiadványhoz. Egy kerekesszékes lány, Gerda verseit már ifjúsági lapunkban, a Sereghajtóban is többször megjelentettük. Ez adta az ötletet, hogy ösztönözzük településünk fiataljait a közös alkotómunkára, a bennük lévő gondolatok versekben való kifejezésére, verseik kötetbe gyűjtésére. Közös munkánk egyik első eszköze tehát helyi szintű ifjúsági lapunk volt, ahol ízelítőül megjelentettünk néhányat a már elkészült versekből.

Az alkotócsoporttal való közös tevékenységünk alapját a sok-sok beszélgetés jelentette, melyek során megismerkedhettünk egymás véleményével, mélyebb gondolataival, érzéseivel, ami nagyban segítette a kölcsönös elfogadást, és inspirálta a résztvevőket a versírásra. A csoport összekovácsolásában természetesen a közös sportolásnak és zenéléseknek is nagy szerepe volt.

Azt akartuk, hogy ne csak Nagyvázsönyban, hanem a világban is olvassák a verseket, ezért azokat önkénteseink lefordították négy idegen nyelvre (angol, francia, német, spanyol), egyesületünk nemzetközi kapcsolatainak köszönhetően a franciára és spanyolra fordított verseket anyanyelvű fiatalok szintén önkéntes munkával lektorálták. A kiskönyvünk borítóját egyik kevesebb eséllyel bíró aktív tagunk készítette. A kötetből két verset – amelyeket Gerda írt – a debreceni Rock Suli gitártanára, Suba Sándor megzenésített. A vers kottája a kiadvány belső borítóját díszíti.

Verses kiadványunk 2007 nyarán készült el. Megjelenése alkalmából egy ünnepélyes könyvbemutatót szerveztünk, ahol a helyi fiatalok a szerzők verseiből olvastak fel részleteket magyar és idegen nyelveken. A könyvbemutatóra eljöttek a szerzők és a családtagjaik. Ennek a találkozáson is nagy sikere volt, a lelkes készülődés és bemutató után újabb fiatalokat tudtunk bevonni az irodalomom keresztül egy ifjúsági közösségbe.

Az elkészült mű még nem volt teljesen akadálymentes, ezért 2009 februárjában újra pályáztunk a Fiatalok Lendületben Programban, így a kis verses füzetünkben hangoskönyv készülhet 2009 novemberére, hogy a látássérült társaink is élvezhessék a fiatalok verseit. Hangoskönyvünkben a verseket önkénteseink és az Európai Önkéntes Szolgálat keretében Magyarországon önkéntes szolgálatot teljesítő anyanyelvű fiatalok fogják majd felolvasni, illetve két megzenésített verset a Sunday Moped zenekar énekese fog felénekelni egy stúdióban. A harmadik zenei anyagot Gábor, egy kevesebb eséllyel bíró fiatal írta, és a nagyvázsónyi Rutinműtét zenekar fogja felénekelni. Így a hangoskönyvünkben a versek mellett három zenei mű is megjelenik.

Eredeti kiadványunk másik hiányossága volt, hogy a verseket nem fordítottuk le jelnyelvre. Most ezt is meg tesszük, és külön készítünk egy magyar jelnyelvi kiadványt.

A résztvevők az irodalmi estek lebonyolításainak alkalmával különböző életviteli helyzetekkel találkozhattak. E rendezvények megszervezése, megbeszélése alatt önállóan, közösen kellett összeállítaniuk a feladatokat. Az együttműködés ezekben a helyzetekben elengedhetetlen volt.

A felvétel elkészítése alatt a résztvevőknek alkalmuk nyílik a stúdió-technikai feladatok, munkák elsajátítására is, mivel egy olyan stúdióban kerül minderre sor, ahol a résztvevők ki is próbálhatják a technikai eszközöket.

A találkozások „épek” és különböző fogyatékkal élők egymástól való tanulása szempontjából is értékesek. A közös munka után meg vagyunk arról győződve, hogy sokkal toleránsabbak lettünk egymással, hiszen egy éven keresztül lehetőségünk volt találkozni a különböző fiatalokkal.

Projektünkkel példát szeretnénk mutatni a településünkön élő fiataloknak és idősebbeknek is. A hangoskönyv, a jelnyelvre lefordított kisfüzet és a zenei felvétel magában hordozza a fogyatékkal élők integrációja által képviselt maradandó értéket, amivel megmutatjuk, hogy ép és kevesebb eséllyel bíró fiatalok szolidaritásban tudnak együtt dolgozni. Gondolatot ébreszthettünk néhány fiatalban, hogy talán mégsem mások a „mások”.

Mivel tapasztalatainkat szeretnénk megsokszorozni, a résztvevőknek minden rendezvényünkön hangoskönyvet és jelnyelvre lefordított kisfüzetet adunk, valamint azokat a saját honlapunkra is feltöltjük (www.fekete-sereg.hu).

Társadalmi Célú Hirdetések Ormánsági Fiatalokkal – TCH 1.2

Megvalósító szervezet	Együtt a Kémes Körzet Gyermekeiért Alapítvány Ormánsági Kistérségi Ifjúságsegítő Szolgálat
Helyszín	Kémes / Drávapiski / Drávafok
Időpont	2008. szeptember – 2009. augusztus
Tevékenységek típusa	társadalmi célú hirdetések készítése, menedzselése, országos bemutatása
Tevékenység témája	esélyegyenlőség, vidék és város fejlődési különbsége, generációk közti párbeszéd, egészséges életmódra ösztönzés a testmozgás és a sport segítségével.
Célcsoport	ormánsági fiatalok, közvetve az ország fiataljai
Résztevők létszáma	20 fő
További információ	http://informansag.blog.hu/2009/04/21/es_megint_tch_punkosdkor

A projekt céljai:

Projektünkben az ormánsági fiatalok négy társadalmi célú hirdetés elkészítése közben nemformális módon tanultak az esélyegyenlőség fontosságáról. Mind ezt azért, hogy mérlegre állították a falusi és városi fejlődés ütemének különbségeit, előtérbe helyezve, hogy milyen esélyekkel indul a nagybetűs életben egy fiatal vidéken. Filmjeinket az ormánsági fiatalok egy filmrendező szakember tanácsai alapján készítették el. A résztvevők állították össze a forgatókönyveket, a szereposztást, és betekintést nyerhettek a forgatás folyamatába is. A filmek szereplői mind ormánsági fiatalok, megszemélyesítve az olyan jellegzetes attitűdöket, amelyek a mai társadalmi esélyegyenlőtlenségek részei. Céljaink között szerepelt, hogy a forgatás alatt a filmben szereplő fiatalok mesterségesen teremtetett, kiélezett körülmények között belelássanak az élet nehézségeibe, meg-

tapasztalják azokat, valamint hogy példát mutassanak minden fiatalnak, aki a filmeket majd megnézi. Célunk volt továbbá, hogy rámutassunk a generációk közötti tolerancia fontosságára, valamint hogy az egészséges életmódra ösztö-nözzünk, és hangsúlyozzuk a testmozgás és a sport fontosságát.

Tevékenységek és módszerek:

Az előkészítés fázisában, az első foglalkozáson a fiatalok a nemformális tanulási módszerein keresztül megismerkedtek alapvető definíciókkal, mint az esélyegyenlőség, a vidék-város fejlődésének különbségei és a generációk közötti párbeszéd. Az ötletelés során minden gondolatot válogatás nélkül összeírtunk, majd a résztvevők maguk döntöttek a számukra leginkább fontosnak vélt témák további feldolgozásáról. A legfontosabb az volt, hogy róluk és nekik szóljanak az elkészült hirdetések.

A következő foglalkozáson, a rendező és az operatőr segítségével a fiatalok megismerkedtek a társadalmi hirdetések (TCH) fogalmával, és számtalan film megtekintése, részletes elemzése során alapvető ismeretekre tettek szert a filmek forgatásáról.

Az alapos szakmai előkészítés, valamint a csoportfoglalkozások során az egyéni gondolatok szabadságát és a kreativitást előtérbe helyező hangulat rendkívüli módon inspirálta a résztvevőket. A fiatalok egy-egy fényképezőgéppel felszerelve bejárták az Ormánságot, és az általuk választott témákat egy-egy képeslap elkészítésével próbálták kifejezni, amelyek – mint egy-egy állókép – a tervezett TCH-ből, szöveggel kiegészítve a TCH egyszerűsített vázaként szolgáltak.

A következő alkalommal az alapötletekből kiválasztottuk a leginkább életképes és költséghatékony módon leforgatható elképzeléseket, és megkezdődött a forgatókönyvek elkészítése. A fiatalok saját személyes élettapasztaltukat felhasználva formálták meg a szereplőket és helyezték őket különböző szituációkba, amelyeket a rendező kiváló érzékkel erősített fel, hogy alkalmassá váljanak egy professzionális TCH elkészítésére.

Ezután a helyszínek kiválasztása, a kellékek beszerzése és maga a forgatás következett. Két hétvégén keresztül intenzív munka keretében végül négy TCH

készült. A forgatás során a fiatalok különböző szerepekben is kipróbálhatták magukat: mint színész, fővilágosító, rendező asszisztens, kellékes, berendező stb. A precíz és fegyelmezett csapatmunka erős közösséget formált a társaságból, hiszen ha valaki nem megfelelően látta el a munkáját, akkor másik 10-15 ember várt rá, és akár tízszer is felvették ugyanazt a jelenetet újra és újra.

Az elkészült filmeket egy országos, *road show* jellegű vetítés keretein belül kívánjuk bemutatni, amely egyrészt a Fiatalok Lendületben Program, másrészt a filmkészítés mint közösségépítő módszer bemutatását szolgálja egy gyakorlati példán keresztül.

Tisztában vagyunk azzal, hogy a Fiatalok Lendületben Program 1.2-es alprogramjának a fő célja, hogy a lehető legkevesebb szakmai bevonással jöjjön létre a fiatalok helyi kezdeményezése, de ebben a projektben mi mégis nagyon fontosnak tartottuk, hogy egy profi filmes stáb útmutatásai alapján készüljenek el a társadalmi célú hirdetéseink. Fontosnak véltük, hogy biztosítva legyen a projekt eredményének profi minősége, ami a projektünk széles körű bemutatásának és az FLP népszerűsítésének (filmszemle, filmünnep, helyi és országos televíziós csatornák) elengedhetetlen feltétele.

A stúdióval történő közös munka egy hosszú távú együttműködés alapjait teremtette meg, mert szeretnénk, ha az elkészült filmeket a jövőben további projektek követnék, és a módszer minél szélesebb körben elterjedne az ifjúsági munkában és közösségépítő projektekből.

FÚZIÓ: módszerek összegzésével dolgozva hátrányos helyzetű fiatalokkal

Megvalósító szervezet	Életművész Ifjúsági Egyesület
Helyszín	Velencei és Székesfehérvári Gyermekotthon
Időpont	2007-2008.
Tevékenységek típusa	kreatív sportok, dráma, szituációs gyakorlatok
Tevékenység témája	esélyegyenlőség, részvétel, bevonás
Célcsoport	a velencei és székesfehérvári gyermekotthonban élő fiatalok, gyerekek
Résztvevők létszáma	50 fő
Forrás	www.artistoflife.hu

A projekt leírása:

Egyesületünk egyik fő tevékenysége gyermekotthonokban élő fiatalok aktivizálása és csoportépítése, illetve hosszú távú mentorálása. Munkánk során fejlesztettük ki azt a hozzáállást, hogy a módszerek fúziójával dolgozunk. Ennek elemei: a sport általi tanulás, drámajátékok, bábszínház, a meseterápia elemei, vetélkedők, „hendikep-játékok”.

Egy csoporttal foglalkozva a felkészülés során mindig ötletrohammal kezdünk, s a repertoárunkból összeállítjuk azt a módszert, amely leginkább illik a csoport igényeihez és az aznapi célunkhoz. Így minden esetben egyedi, a célcsoportra szabott módszeregyüttes alakul ki.

A módszer működéséhez álljon itt egy példa. 2007–2008 során folyamatosan segítettük a velencei gyermekvédelemben nevelkedő fiatalokból álló Szivárvány törzset, miközben az saját, hétvégén zajló, „Európa filmklub” című projektjét valósította meg. A célok a motiválás, a csapatépítés, az aktív részvétel elérése, az egyéni szerepek megtalálása voltak.

A projekt első szakaszában a legfontosabbnak az aktivizálást, illetve a különböző helyről érkezők egymásra hangolását tartottuk. Így módszertanunk bázisa a különböző kreatívan kitalált és gyors bekapcsolódást, valamint váltott játékvezetést lehetővé tevő sportok voltak. Nagy tömegben, impulzív játékvezetés mellett játszottuk a helyszínre szabott kígyófogót, csipeszfogót, a kő-papír-olló mintájára épülő óriás-törpe-varázslót*. Majd olyan játékokkal folytattuk a sort, melyeket a fiatalok kisebb csoportokban, állandó háttérsegítőkkal maguk is levezethettek.

Ezek után következtek a kreatív sportok, melyek lényege, hogy egy-egy sporttípus kapcsán felszabadítva a gondolatokat új, a csoport által közösen kialakított gyakorlatot végzünk. Így született meg a lepi-röpi: a röplabdát lepedővel játszó, teljes összmunkát igénylő gyakorlat vagy a fockosár: a labdarúgást és a kosárlabdát keverten játszó sport.

A kreatív sportok módszertanilag rendkívül értékesek: a fiatalok természetes ütemben veszik át a felelősséget a gyakorlatért, hiszen amint ötletük van, őket kérjük fel az ötlet megvalósítására.

A projekt második szakaszában felerősödött annak az igénye, hogy az akkor már aktív és csoportban dolgozni tudó résztvevőket közelebb hozzuk néhány témához, érzékenyítsük őket az esélyegyenlőség, a közös döntéshozatal iránt, ami az intézetekben élők közt sokszor nehezen megvalósítható. Így módszertanunkban a dráma, a szituációs gyakorlatok zárkóztak fel a már elfogadott és várt sport- és outdoor játékok mellé.

A legjobban sikerült napon, egy épületen belül és az udvaron párhuzamosan zajló gyakorlatot végeztünk. A cél az volt, hogy az amúgy vezérszerepet betöltő, ugyanakkor a rejtett hierarchiában „alattuk állókkal” sokszor hatalmaskodó fiatalok éljék át, milyen kiszolgáltatottnak lenni, a gyengébbnek tartott társaik által segítve lenni.

* A gyakorlat egy változata megtalálható a közösségfejlesztésről szóló fejezetben, Királylány címmel.

A gyakorlat folyamán a fiataloknak párokban, valamint hármas, illetve négyes kiscsoportokba osztva kellett kinti sportos-akadályversenyes, illetve benti, drámajátékokra épülő feladatokat megoldaniuk. Az addigra már ismert „húzóembereknek” a játék egésze során blokkoltuk egy-egy képességét: valaki bekötött szemmel, valaki összekötözött kezekkel vagy lábakkal haladt végig a feladatokon. A záró értékelés során nonverbális drámajátékokkal és kimerevített jelenetekkel, illetve óriási papírra festéssel segítettük a fiatalokat az élményeik tudatosításában.

Hasonló módon, módszertani fúzióval, ám eltérő célokkal dolgoztunk a székesfehérvári gyermekotthonban is. Az akkor főleg átmeneti otthontként funkcionáló intézményben sok gyerek és fiatal zaklatott élet után került gyermekvédelmi támogatásba. Itt azt tűztük ki célul, hogy árnyalt módszertan alkalmazásával segítsük a rejtett feszültségek felszínre kerülését, illetve tevékenységekre épülő elosztását. Ilyeténképpen a módszertani sorrend is fordított volt.

Első fázisban mese-, dráma- és báb-tevékenységek kombinációit alkalmaztuk. Minden esetben egy kötetlen, kreativitást és élményeket felszabadító módszerrel kezdtünk: körmese, asszociációs mondatszöveg, történetalkotás hang nélkül, rajzzal stb.

Ezt követően irányított beszélgetésekkel a kialakuló történetet strukturáltuk, majd azokat vagy bábokkal, vagy színjátszással, árnyékszínházzal eljátszottuk egymásnak.

Az idő előrehaladtával észleltük, hogy a történetekbe egyre gyakrabban kerülnek be a fiatalok életéből származó nyomasztó emlékek: iszákos szülők, verekedés. Tapasztalatunk az volt, hogy az intenzív csoportvezetés, a lendület minden esetben hozzájárult, hogy ezeket az élményeket a drámába, a játékba tereljük át, illetve itt segített ismét a sport: minden esetben egy órányi méta, fogózás, foci vagy kosárlabda segítségével vezettük le az esetlegesen megmaradt indulatokat.

Közben folyamatosan konzultáltunk pszichológussal, illetve közöttünk is rendszeres szakmai beszélgetések alakultak ki az élmények feldolgozására, hiszen csapatunk tagjai közül többen speciális szaktudású – eltérő nevelési igényekkel bíró fiatalokkal foglalkozó – pedagógusok.

Amikor egy-egy probléma felszínre került, s mi (vagy javaslatunkra az intézmény pszichológusa) rögtön leültünk az érintett fiatallal, hogy beszéljünk vele az élményéről, azt tapasztaltuk, hogy a fiatalok visszazárnak. Valószínűsítjük, hogy túl sok „rutinszerű” pszichológiai beszélgetés alanyai lehettek ezt megelőzően. A megoldást a patrónus-rendszer adta. Néhány évig dolgoztunk korábban azzal az „egy felnőtt-egy gyerek” kapcsolatra épülő módszerrel, melynek keretében a patrónusoknak nevezett, intézményen kívüli felnőttek csoportja heti többszöri alkalommal foglalkozott mindennapi teendők közepette a gyerekekkel és fiatalokkal. Mivel a patrónusok zöme az említett programokban is részt vett, az ott felszínre kerülő múltbeli sérüléseket a rendszeres találkozókön volt idő feldolgozni természetes, spontán körülmények között. Ez utóbbi módszer a természetes élethelyzet kialakítását segítette, amit az irodában a pszichológussal eltöltött egyórányi idő nem tudott elérni.

UTCAI MEGJELENÉS – Azonosítatlan idegenek a városban

Megvalósító szervezet	Üres Tér Színtársulat
Helyszín	közterek, helyi járatú buszok, Pécs
Időpont	2008.
Tevékenységek típusa	térinstallációk készítése – festés, hulladék-újrahasználat, dramatikus performanszok
Tevékenység témája	saját tevékenység nyilvánosság előtti megjelenítése, figyelemfelkeltés, egy program reklámozása
Célcsoport	az utca embere
Résztvevők létszáma	8 résztvevő, kb. 500 utcán elért ember
További információ	www.urester.hu , www.bazisprogram.hu , www.urestertarsulat.blog.hu

A projekt leírása:

Kezdeményezésünkkel azt kívántuk elérni, hogy személyes érintkezésen keresztül, hatékonyan hirdessük tevékenységünket. (A módszer akár egy városi program hirdetésére is alkalmas.)

A tevékenység:

Dramatikus performansz-sorozatok keretein belül, performanszokon, színházi jeleneteken, tér- és tárgy installációkon keresztül meséltünk el a város lakóinak egy egyszerű történetet. Ehhez a történethez használt helyszíneink voltak: (forgalomtól függően) buszok, buszmegállók, zebrák (gyalogos átkelőhelyek a zöld jelzésnél), a Széchenyi tér, a TV-torony. A történetünk az idegenek megjelenésével kezdődik, majd átcsap egy háborúba, a háborúból elindul egy párkapcsolat egy idegen és egy hétköznapi ember között, és a történet egy esküvővel zárul. A lagzit és a nászéjszakát a TV-torony környékén valósítottuk meg.

Szükséges eszközök, kellékek: szkafander, festékek, maszk, műanyagpalackok, ragasztószalag, dinnyefólia, névjegykártyák, faanyag, hangosbemondó, hangszerek

A tevékenység menete:

1. lépés: Színes szkafanderben és műanyag palackokba csavarva, délután kettő és öt óra között, a Belváros, a Kertváros és az Uránváros legforgalmasabb pontjain megjelentek az idegen lények. (Kommandós játék: mintha felfedeznék a várost, mintha rejtőzködnének és lopakodnának.)

2. lépés: Kitor a háború. Az idegen lények és a civilek közt elindult egy stilizált háború, amelynek a helyszínei a pécsi gyalogos-átkelőhelyek zöld jelzésnél. Ez mozgásszínházis jelenetekben és improvizációkban valósult meg.

3. lépés: A háború mellett elindultak a buszos performanszok, ahol a háborúból menekült idegenek elkezdtek ismerkedni a buszon utazó civilekkel. Ezek interaktív performanszok formájában történtek.

4. lépés: A háború maradványait lehetett látni a buszokon, tovább működtek a performanszok, és ezek mellé elindultak a buszmegállóban zajló színházi jelenetek. Ide háromfős jeleneteket terveztünk (két színész és egy zenész). Egy párkapcsolat fejlődési szakaszait mutattuk be. A buszmegállót tér- és tárgyinstallációkkal díszítettük fel.

5. lépés: Egyszerre működött minden, amit eddig felállítottunk, csak a helyszíneket a Konzum áruház köré csoportosítottuk.

6. lépés: A Konzumot összekötöttük a Széchenyi térrel, és ezen a szakaszon zajlottak tovább az események.

7. lépés: Megtörtént a házasság a Széchenyi téren, a járókelőket összeadtuk az idegenekkel. Itt különböző interaktív performanszokat csináltunk a járókelőkkel. Majd felengedtünk egy óriás, azonosítatlan, repülő „csészealjat”.

Az akció alatt névjegykártyákat is osztogattunk, melyeken az Üres Tér neve és adatai szerepeltek.

„Utcai képzőművészet – életre keltett falak” – Murál-projekt

Megvalósító szervezet	Zöld-Híd Alapítvány Murál Morál Csoport
Helyszín	Pécs, Baja
Időpont	2007. szeptember 1. – 2008. december 31.
Tevékenységek típusa	közösségi művészet: témafeldolgozó műhelyfoglal- kozások, lepedőfestés, falfestés, kiállítások, bemuta- tók szervezése
Tevékenység témája	esélyegyenlőség, környezet- és egészségkultúra
Célcsoport	10-25 éves hátrányos helyzetű fiatalok
Résztvevők létszáma	72 fő
További információ	www.muralmoral.hu , www.muralmoral.org

Projektünk egy egyéves kísérleti program volt, mellyel a *mural painting* módszer első magyarországi alkalmazása valósulhatott meg. A célunk hátrányos helyzetű fiatalok önmaguk és környezetük iránti felelősségérzetének növelése volt, valamint személyiségük önkifejezés, véleménynyilvánítás, közösségi alkotó munka, csoporttevékenységek általi fejlesztése. Mindezek során nemcsak az emberi jogok, az esélyegyenlőség, a kulturális identitás, a környezetvédelem, a globalizáció, az egészségkultúra témáit ismerhették meg jobban, illetve változhatott az ezekhez való viszonyuk – s ezáltal társadalmi felelősségérzetük és közösségi részvételük –, hanem összetartóbb, erősebb kisközösségekké formálódhattak.

A Murál Morál Csoport 8 szervezet összefogásából alakult, és ez az együttműködés volt a záloga a projekt egésze alatt a szervezeteknél párhuzamosan működő kiscsoportok, összesen 72 fiatal 15 hónapon keresztül megmozgatásának.

Tevékenységeink pilléreit a műhelyfoglalkozások jelentették, melyek során a kiscsoportok az esélyegyenlőség, valamint a környezet- és egészségkultúra témáját dolgozták fel, s vizualizálták gondolataikat a *mural painting* technika segítségével, annak lépésről-lépésre való alkalmazásával. Minden csoport a saját helyén működött, állandó csoportvezetővel, alkalmanként önkéntes segítővel, gyakorlatát töltő ifjúságsegítővel.

A részt vevő fiatalok többnyire hátrányos helyzetűek voltak, de akadt olyan csoport is, amelynek a tagjai között a hátrányos helyzetű fiatalok kisebbségben szerepeltek. Tehát különböző társadalmi rétegből jövő, eltérő szociális helyzetű, korú gyerekek alkották a közösségeket. Ebből a sokszínűségből adódóan a tanulási lehetőségek is megsokszorozódtak, a fiatalok egymást taníthatták, nyilvános vagy összcsoportos eseményeink alkalmával kapcsolataikat bővíthették.

Az esélyegyenlőség témáját 3 négyzetméteres lepedőplakátok festésével zártuk, csoportonként 1-2 plakát készült, s a pécsi Szivárvány Gyermekház színháztermében tartottunk egy nyilvános, a félév minden alkotását felvonultató kiállítással egybekötött bemutatót, ahol a 7 csoport fiataljai először találkozhattak egymással, és lehetőség nyílt a csoportok munkájának vetítéses bemutatására.

A második felvonás a környezet- és egészségkultúra témájának megismerésével és a festési technika gyakorlásával telt.

A falfestések előtt – a módszer szellemiségéhez híven – szükséges volt megteremteni a kiscsoportok találkozási lehetőségét a falfestmények terveinek közös megalkotása céljából. Ezt egy másfél napos együttlét, az “Összeáll a kép – színesednek a falak” című programunk keretében sikerült megvalósítanunk május elején.

Május közepétől szeptember végéig pedig elkészült négy nagyméretű falfestményünk. Az alkotófolyamatot mindig falavató ünnepséggel, az alkotó fiatalok megünneplésével zártunk, kulturális műsorral igyekeztünk ünnepivé varázsolni a hangulatot, melyet Baranya megyei tehetséges fiatalok produkcióiból állítottunk össze, lehetőséget adva nekik a nyilvánosság előtti bemutatkozásra.

A falfestések alkalmával helyi közösségek is bevonódtak, tehát a munkának további közösségfejlesztő hatása is volt: főleg Borbálatelepen, Pécs-Somogyban, de büntetés-végrehajtási intézetekben is.

A projektről bemutató kiadványt készítettünk Életre keltett falak címmel, amelynek alapjául a részt vevő fiatalok saját élményeikről írt fogalmazásai és a velük készített interjúk, valamint a projektben részt vevő csoportvezetők, szakmai segítők, önkéntesek írásai szolgáltak.

A felvett filmanyagból egy félórás módszer- és projektbemutató filmet, a a fiatakorúak börtönében lezajlott részről pedig külön egy 30 perces dokumentumfilmet készítettünk.

Retextil-projekt Újpalotán

Megvalósító szervezet	Retextil Alapítvány
Helyszín	Újpalota
Időpont	2005.
Tevékenységek típusa	köztéri műalkotás készítése retextil technikával
Tevékenység célja	közösségi tér létrehozása a helyi lakók bevonásával, hulladék-újrahasznosítással, közös alkotás útján az emberek közelebb hozása egymáshoz
Célcsoport	az újpalotai lakótelep lakói
Résztvevők létszáma	30 fő
Forrás	www.retextil.hu

Az újpalotai lakóközösség aktív magja, akik lakókörnyezetük jobbításán dolgoznak immár évtizedek óta, a harminc éve elhanyagolt lakótelep fejlesztését a lakók bevonásával képzelik el.

Lehetőség adódott arra, hogy a Főtér átépítése napirendre kerüljön. A Nyírpalota Társaság lakossági fórumokat szervezett, hogy az építkezés társadalmi tervezését indukálja. Ennek a „közössé tételnek” egyik pontja a 2005-ös Újpalotai Napok volt.

A helyi Retextil műhely aktív segítőivel létrehoztunk egy köztéri műalkotást annak bizonyítékául, hogy pusztán emberi kreativitással és munkával, anyagi tőke bevonása nélkül is lehet teret építeni.

A helyi segítők összegyűjtötték a lakótelep biciklijavítóiból a **selejt gumi-belsőket**, amelyeket felvágunk és megsodortunk, gyönyörű, erős és elképesztően rugalmas szálakat kapva belőlük.

A helyi erdőgazdaságból kérvényeztünk kilenc darab, legalább nyolc méteres fenyő vagy akác rönkfát. Sajnos rossz volt az időzítés, vágási tilalom volt, de kaptunk fákat kölcsön a Rügyecskék Alapítvány aktivistáitól. Felállítottunk egy tipit (indián sátor), és abba építettünk a gumi-szálakból egy **ingahintát**. A

szálakat elosztottuk a fák felső végein, összefontuk azokat, majd behelyeztünk egy utcán talált hulladék gépkocsi-gumiabroncsot, amelyet aztán körbehurkolunk. Munkánk eredményeképpen létrejött egy játék-szobor. Egy pont, ami a „hulladék-zöldterületet” térre rendezte, egy pont, ami odavonzotta az embereket, egy játék, amelynek kapcsán gyerekek játszottak együtt és tanították, segítették egymást.

Terveink szerint az objektum addig maradt volna fenn, míg a Főtér újjáépítése valóban el nem kezdődik. Azonban lemaradtunk ennek esélyéről, mert a közterület birtokbavételi procedúrájáról nem tudtunk gondoskodni.

Ugyanakkor bizonyítékát láttuk annak, hogy az emberi akarat és teremtő erő csodákra képes. További terveket szőttünk, hogy megvalósítsuk azokat a funkciókat, melyekkel a lakók a tereket felruházzák, hasonló módszer szerint.

Forrásokat vonunk be arra, hogy a lakók által elképzelt tereket művészek vagy azok csoportjai megtervezzék, a helyiek ezek közül a leginkább tetszőt kiválasszák, majd a művészek és a helyiek együtt megépítsék az elképzelt tereket. A tér-tervek kritériuma, hogy emberi erővel, minél kevesebb anyagi erő bevonásával létre lehessen őket hozni.

Tesszük mindezt azért, hogy az emberek birtokba vegyék a tereket (új „köz-birtokosság), hogy a művészek éljék meg újra azt, amikor egy közösség javára fordíthatják kreativitásukat, hogy a lakók figyeljenek környezetükre, tekintsék azt közös javuknak, hogy ismerjék és elismerjék egymást, hogy az önkormányzat a választóit mint hatóképes, akarattal rendelkező embercsoportot ismerje, és ne arctalan, primitív közegnek kezelje őket.

Állati jó!

Megvalósító szervezet	Színház- és Filmművészeti Egyetem bábszínész szakos hallgatói, 1. évfolyam
Helyszín	Színház-és Filmművészeti Egyetem
Időpont	2008. szeptember – 2009. május
Tevékenységek típusa	bábtechnikák közösségi használata
Tevékenység célja	egyszerű technikák alkalmazása által ismerkedés a bábszínház varázsával, közösségépítés nagyfokú kreativitást igénylő gyakorlatok által, melyeknek végeredménye egy egyórás bábszindarab
Tevékenység témája	állatok ösztönvilága, alapvető emberi érzések, élethelyzetek
Célcsoport	18-25 éves bábszínész szakos egyetemisták (köztük egy külföldi Erasmus-hallgató), közvetetten bármilyen korosztály
Résztvevők létszáma	19 fő
További információ	www.szfe.hu

2009. június 11-én a Színház-és Filmművészeti Egyetem I. évfolyamos bábszínész és bábrendező szakos hallgatói a Pécsi Országos Színházi Találkozó Off-Programján belül a pécsi Jókai téren is bemutatták a 2008/2009. évi vizsgadarabjukat. A darab szenzációs volt – tele lenyűgözően egyszerű bábművészeti alaptechnikákkal, mely teljes mértékben a hallgatók ötleteiből állt össze, és minimális verbalitással, de testük minden más kifejező eszközének mozgósításával valósult meg.

A folyamat, ahogyan a darab megszületett és a csoporttörténekek a kreativitás magas szintű kibontakozásáról tanúskodnak, a darab pedig igazi közösségi alkotás, mely önszervezés útján jött létre. Az előadás közben többször is megfordult a fejemben egy-egy résznél, hogy ez milyen hasznos lenne az ifjúsági

munkában. A darab számtalan olyan elemből állt össze, amely egyszerű és könnyen megvalósítható bármilyen korosztállyal és rendkívüli módon kreativitásra ösztönző.

A tevékenység

A darab születése az első év két bábos órájához és a mesterség órához kapcsolódott, azokhoz az egymásra épülő feladatokhoz, amiket a hallgatóknak egy-egy félév alatt önállóan kellett megoldaniuk. Amikor a hallgatók által létrehozott rövidebb etűdök késszé értek, a hallgatók bemutatták azokat egymásnak. Az év végére pedig a sok kis etűdből közös koncepció alapján épült fel az egyórás darab.

A feladatok célja a bábművészet alaptechnikáinak sorra vétele, a hallgatókkal való megszerettetése volt. A tanárok a megismertetés szakasza és a hallgatók eligazodását segítő, szükséges támpontot jelentő minimális instrukcióadás után kivonultak a feladatmegoldásból, és csak a kész etűdök bemutatásánál találkoztak újra a hallgatókkal. Így a fiatalok ötletei szabadon előjöhetnek, szárnyalhattak a képzeletük, melynek csak az instrukció adott egy szükséges keretet.

A munka lépései – az egyetemi félévek rendszerében, az ifjúsági munkában is használható módon

I. félév

1. feladat: Állatok utánzása. Alapvető belső ösztönérzetük megragadása, átérzése, testtel, hang nélkül való kifejezése, a lehető legkevesebb gondolkodással, az embernél is működő rokonérzetek megtalálásával. Állatok megjelenítése egymás előtt, azok közös kitalálása.

2. feladat: A testrészek használata. Alapvető érzések, érzetek kifejezése csak a kezek használatával.

3. feladat: Tárgyanimáció. A legkülönbözőbb tárgyak bábként való használata, animálása, melynek a célja, hogy megszeressük őket, közel kerüljünk hozzájuk.

zájuk, és hogy ráébredjünk, bármelyik tárgyból lehet báb, minden megszemélyesíthető, lelkesíthető.

II. félév

4. feladat: A másikkal való együttmozgás. A báb egyéni használata után egy tárgy (báb) közös mozgatása, a másakra való ráhangolódás, az együttlélegzés elérése, megtapasztalása.

Érdekes kötöttség lehet a tárgy anyagának meghatározása, mely szűkíti ugyan a lehetőségeket, de a nehézség még nagyobb kreativitásra sarkall. Az első osztály azt kapta feladatul, hogy 6-8 fős csoportokban találjanak ki minél több szituációt, életből kivett jeleneteket, amelyekben csak faanyagot használnak közösen mozgatott bábként, azzal teremtik meg a szituáció szereplőjét vagy környezetét. Erre ők először darabjaira szedtek egy rozoga széket, majd annak elemeit mozgatták külön-külön, összesen hatan, és próbálták meg minél inkább egységben maradni, hogy a figura és a szituáció működjön. Aztán fadarabokból, fémkukából és villákból, műanyag porszívócsövekből, összegyűrt A/1-es fehér papírokból (UV-fényben még látványosabbá tették a fehér részek mozgását), ruhadarabokból (fehérneműk, harisnya) keltettek életre figurákat.

Dani szerint ez volt a legizgalmasabb feladat, és az összes gyakorlat közül ez kínálta a legjobb lehetőséget egymás megismerésére. Rengeteg ötlet összegyűlt, de mivel mindenki egy-egy része volt a figurának, olyan megoldásokat emelhettek csak be a jelenetbe, amit mindenki el tudott fogadni, különben a szélsőségek miatt szétesett volna az egység. Tehát nagyfokú kompromisszumkészségnek, szolidaritásnak és empátiának kellett működni a kiscsoportokban, hogy mindenkinek az ötlete belekerülhessen az etűdbe.

5. feladat: A kesztyűsbáb használatának alapjai

Az alkotásokhoz a hallgatók mindvégig zenét is illeszthettek, melyek erősítik a szituációk mondanivalóját, hangulatát.

Dani számára az jelentette a legnehezebb feladatot, hogy a felgyűlt ötletekhez találjon megfelelő tárgyat, melyre felfűzhetők a kialakult ötletcsírák. Miu-

tán szétnézett a lomtalanítások kincsei közt és a bolhapiacon, megtalálta a keresett tárgyat: egy kötelet. Ekkor, a kéthetes ötletáramlás után, hirtelen minden letisztult. Szelektálódhattak az életképes ötletek, hiszen megvolt a konkrét forma, amit fel kellett ruházni, így 3 óra alatt összeállt a tárgyanimációs kis etüd.

Tanulság

Az általában megszokott színházi daraboktól eltérően ez esetben 19 fiatal gondolkodott egy dolgon, és kívánt megvalósítani közösen egy végcélt. Nem egy rendező akarata érvényesült és testesült meg a játékukban, hanem többen gondolkodtak együtt, több ízlésvilág találkozhatott ezzel, valóban beletehették magukat. Ilyen körülmények közt tanulhattak egymástól a legtöbbet, mert mindent nekik kellett kitalálni, megoldani, a csoport erőforrásait felderíteni (ki miben tehetséges – kézművesség, történelem, zenék stb.) és használni, közös döntéseket hozni.

A darab születése, a részletein való munkálkodás közben maguktól jöttek rá, hogy érdemes kisebb csoportokban dolgozni, és törekedni arra, hogy olyan emberek dolgozzanak együtt, akik könnyen egymásra éreznek, mert így tudják legjobban elfogadni egymást, és így jóízű marad az alkotói folyamat.

MILLion Culturelog

Megvalósító szervezet	Együtt a Kémes Körzet Gyermekéiért Alapítvány Ormánsági Kistérségi Ifjúságsegítő Szolgálat
Partnerek	YER – Youth in European Regions hálózat tagjai (Lengyelország, Franciaország, Németország, Magyarország)
Helyszín	Dráfafok, Kémes
Időpont	2008. március 1-10.
Tevékenységek típusa	makettépítés, közösségi mozgás és tánc, mural painting – lepedőfestés
Tevékenység témája	Globalizáció és fenntartható értékek
Célcsoport	16-25 éves ormánsági, német, francia, lengyel fiatalok, Kémes község lakói
Résztvevők létszáma	24 fő
További információ	http://www.univpecs.ptc.hu/hirek/100 http://www.feektory.hu/index.php/2008/05/21/informansag-malom-nemzetkozi-osszefogas/ http://www.pecstv.hu/archivum/?vid=c3ZgBBs=

Projektünk az interkulturális párbeszéd európai éve alkalmából szervezett programsorozathoz kapcsolódóan kiemelt figyelmet fordított a kultúrák közötti párbeszéd, a globalizáció és a fenntartható fejlődés kérdéseire, valamint a hagyományok és a helyi közösségek szerepére.

A Kémes községben lebonyolított program során, tematikus workshopok keretében a 24 részt vevő fiatal egy üresen álló egykori malomépületet kívánt a figyelem középpontjába állítani, ahol a közeljövőben ifjúsági szálláshely és ifjúsági képzőközpont kialakítására nyílt lehetőség nemzetközi összefogás révén, a múlt és a jövő találkozásának szimbólumaként.

A program során a fiatalok koncepciókat alkottak, hogy milyen szerepet játszhat az intézmény a jövőben az interkulturális párbeszéd elősegítése terén, és milyen programoknak biztosíthat helyet. Kreatív workshop keretében egy rövid performansz előkészítése folyt, sokatmondó mozgáselemekkel és ritmussal. Ezen kívül – egy másik csoportban – a résztvevők víziókat alkottak az épület jövőbeli funkcióival kapcsolatosan egy méretarányos makett elkészítése során. A harmadik csoport pedig egy hatalmas vászon megfestésével, az utcai művészet Murál Morál Csoport által alkalmazott, kreatív módszereinek közösségformáló erejét használta a témák feldolgozására. A workshopok eredményeinek bemutatására a programot záró állófogadással egybekötött prezentáció keretében került sor.

Programunk felépítése során a tapasztalt német kollégáinktól átvett „MARS” módszert alkalmaztuk (*Mars macht mobil bei Arbeit Sport und Spiel* – Christian Scharf, Landesvereinigung Kulturelle Jugendbildung Sachsen-Anhalt e.v.) vagyis – mint a népszerű csokoládé három rétege – arányosan három fő tevékenységre osztottuk a programot, 1/3-ad rész munkára, 1/3-ad rész játékra és 1/3-ad rész sport és kulturális célú, közös szabadidő eltöltésére. A megfelelő időbeosztás elengedhetetlen egy sikeres program lebonyolításához, hogy mindig egyensúlyban tarthassuk a tanulási folyamat részét képező workshopokat, a különböző kikapcsolódási lehetőségeket, valamint a kulturális közeledést elősegítő elemeket.

Az interkulturális tanulás és a résztvevők identitástudtának megerősítése minden nemzetközi csereprogram szerves részét képezi. Esetünkben igyekeztünk a fenti célokat úgy megvalósítani, hogy közben a személyes benyomásokra és tapasztalatokra hagyatkozva a résztvevők felfedezhessék a magyar kultúra egy-egy szeletét, ugyanakkor saját hazájuk személyes képviselésében ízelítőt nyújtsanak a helyi közösség tagjainak. Így a résztvevők és a helyiek számára is lehetőség nyílt megtapasztalni a sokat emlegetett európai tudatot, és Európa már nem csak a híradóban létezik számukra. Eszközeink és a program felépítése a fenti célokat segítették elő, mint például a nemzetközi est, ahol minden ország saját ételével, zenéivel, táncaival tartott rövid bemutatót, kvízzjáték a helyi kö-

zösség Európai Unióról szóló ismereteiről, valamint a csere helyszínéül szolgáló település felfedezése, a „Kémes rally” is.

A program első részében a csapatépítés fázisában nagy hangsúlyt fektettünk a közös alkotásnak kedvező csoporthangulat megteremtésére, ezért olyan játékokat alkalmaztunk, amelyek jól segítették egymás megismerését és a munkára történő ráhangolódást. Ismerkedős játékokat szerveztünk, ahol hamar tisztázódtak a csoporton belüli szerepek és a különböző érdeklődési körök, a workshopokba szerveződést is segítő. Bejártuk közösen az öreg malomépületet, és megkezdtük az ötletelést a gondolatok teljes szabadságában. A gondos előkészítésnek köszönhetően a csoport rendkívül hamar a működés fázisába lépett, amelyet a szakirodalom is elismeréssel nyugtáz ilyen rövid idő alatt.

Mindhárom workshopban meghatározó szerepet játszott az élménypedagógia módszere. Az alapszintű nyelvtudással rendelkező, vegyes nemzetiségű csoportokban hagyományos módszerekkel (például irányított beszélgetésekkel) valószínűleg nem sikerült volna feldolgozni a témákat, és a bábeli zűrzavarban semmilyen változást nem sikerült volna elérni a résztvevők önmagukról és a világról alkotott szemléletében. Ezzel szemben a közös alkotás során kézzelfogható eredmények születtek, és olyan interakciók valósultak meg, amelyekből a résztvevők széles körű tapasztalatokra tehetek szert a saját kultúrájukról és a társaikéről, a csoportban dolgozás előnyeiről és nehézségeiről, az önkifejezés határtalan erejéről és az egymás iránti tiszteletről.

A program erőssége, hogy a workshopok maradandó élményt nyújtottak, és mind megszólították a nézőközönséget is. Az alkotás során pedig igazi közösségi munka keretében, jól felépített menetrenddel születtek meg az eredmények, hála a workshopvezetők lelkiismeretes munkájának és felkészültségének. A napról napra és óráról órára beosztott, feszített menetrend ellenére sikerült oldott hangulatot tartani a csoportban, a korábban említett programbeosztásnak (MARS) köszönhetően. Ezen kívül a résztvevők elégedettségének folyamatos nyomon követése is a program sikerének záloga volt. Minden nap végén közös értékelés során a csoportvezetők megbeszélték az aznapi nehézségeket, és felkészültek a

következő nap kihívásaira, rugalmasan reagálva a hirtelen felmerülő kérdésekre, problémákra és igyekezve minden résztvevő igényét figyelembe venni.

Az alkotás eredményeit a csoport közösen ünnepelte meg egy színvonalas prezentáció keretében, amelyre a résztvevők – elmondásuk alapján – még hosszú ideig meghatározó emlékként gondolnak vissza. Nagy hatással volt az élmény a személyes életpályájukra is.

Örülök, hogy a közösségi alkotás kreatív eszközeit használva sikerült a kém-esi malomra mint potenciális közösségi térre és nemzetközi ifjúsági kapcsolataink fontosságára irányítani a figyelmet.

Filming in Equalwood

Megvalósító szervezet	Emberség Erejével Alapítvány
Helyszín	Pécsvárad, Dombay-tó
Időpont	2008. október 25. – 2008. november 1.
Tevékenységek típusa	LEGO-filmek készítése
Tevékenység témája	esélyegyenlőség, emberi jogok
Célcsoport	18-25 éves olasz, magyar, lengyel fiatalok
Résztvevők létszáma	18 fő
További információ	www.emberseg.hu

A „Filming in Equalwood” egy ifjúsági csere volt az előítéletek elleni küzdelem témájában. Három ország 18 fiatalja találkozott és tanult a saját előítéleteiről, a diszkrimináció működéséről és azokról a technikákról, amelyek segítségével szembeszállhatunk a megkülönböztetéssel.

A részt vevő fiatalok 2008 októberének utolsó hetében filmkészítőkké váltak, forgatókönyvet írtak, díszletet terveztek és forgattak. Equalwood színészei és színésznői LEGO-figurák, akik „stop motion” technika segítségével mozdulnak meg. Az elkészült 3 film bemutatja a homofóbiát, a rasszizmust és a fogyasztékkal élők diszkriminációját, ahogy a fiatalok látják.

Reményeink szerint az Equalwoodban gyártott filmeket a jövőben nemzetközi szinten fogják alkalmazni emberi jogi nevelési céllal.

A „Filming in Equalwood” projektet az Emberség Erejével Alapítvány a Fiatalok Lendületben Program támogatásával valósította meg.

A csere első három napján a képzésszerű elemek domináltak. Nagy hangsúlyt fordítottunk az ismerkedésre és a csapatépítésre, majd elkezdtünk foglalkozni a személyiség és az előítéletek kérdéseivel. A gyakorlatok nagy része az EPTO*

* European Peer Training Organisation (www.epto.org) – Diversity and Anti-Discrimination in Action – Manual for Trainers

kézikönyvből származik, amely egy kortárssegítésen alapuló antidiszkriminációs módszertani gyűjtemény. A harmadik nap délutánján került elő a LEGO először, és ekkor ismerkedtünk meg az emberi jogok eszméjével is. Ekkor három kiscsoportba osztottuk a résztvevőket, figyelve arra, hogy egyenletes legyen a nemzetiségek eloszlása. Ezek a csoportok lettek a későbbi filmforgató stábok is. Először, ráhangolódásképpen, a kiscsoportok illusztrációkat készítettek LEGO segítségével az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatához. Ezután belevetették magukat a forgatókönyvek megírásába. A három téma, amelyeket kisorsoltunk: a homofóbia, a rasszizmus és a fogyatékkal élők diszkriminációja. Az, hogy a témát hogy jelenítik meg, és hogy mi lesz a történet, csak rajtuk múlott. A munka elkezdése előtt csináltunk egy gyakorlatot, amely során mindenkinek végig kellett gondolnia, hogy mikor volt áldozata, szemlélője vagy elkövetője hátrányos megkülönböztetésnek.

Fontos kikötésként annyit határoztunk meg, hogy a filmeknek pozitívan kell véget érniük, tehát a résztvevőknek azon is gondolkozniuk kellett, hogyan lehetséges megoldani egy diszkriminációs helyzetet.

Ezután következett a forgatás, ami másfél napot emésztett fel. Amíg az elkészült anyagokból a segítők a filmeket csinálták, a csere résztvevői meglátogatták a pécsváradi Kaptár Ifjúsági Klubot, ahol a helyi fiatalok játékokkal várták őket. A búcsúeste fő attrakciója a Sokszínűség Jéghegye díjátadó gála volt. Feldíszítettük az ebédlőt, hívtunk vendégeket civil és kormányzati szervezetektől (OKISZ, Murál Morál Csoport, DDRISZI), és levetítettük az elkészült filmeket.

Az előkészítő fázis során olyan gyakorlatokat végeztünk, amelyek során a résztvevők megvizsgálhatták saját személyiségüket, a bennük levő előítéleteket. Csináltunk foglalkozást a sztereotípiákról és arról, hogyan lesz belőlük diszkrimináció. Megvizsgáltuk, hogyan működik a hátrányos megkülönböztetés, valamint hogy miként lehet ellene tenni. Sok szerepjátékos feladatot építettünk a programba, ami segítette a jobb beleélést és – a saját élményen keresztül – mélyebb hatást gyakorolt a résztvevőkre. Másrészről a résztvevők mind a nyilatkozat illusztrálásakor, mind a filmkészítéskor kiscsoportokban dolgoztak, ahol figyeltünk a nemzetiségek keveredésére. Így kellett a csoport tagjainak napo-

kig együtt dolgozniuk, ráadásul nem egyszerű munkát végeztek, hiszen a legók mozgatása nem volt könnyű és főleg nem volt gyors dolog.

A projekt bemutatásaképpen egy filmvetítést szerveztünk a pécsi Uránia moziban december 10-én, az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 60. születésnapján. A projektben részt vevő partnerek több példányt is kaptak az elkészült DVD-ből, amelyet használhatnak további munkájuk során. Ezenkívül a filmek felkerültek a Youtube-ra és az Indavideo-ra is, így reméljük, hogy külföldön is sok emberhez eljutnak Equalwood alkotásai.

Bare Feet – Open Mind – Mezítláb – Nyitott tudat

Megvalósító szervezet	Czekobanda, Brno Masaryk Egyetem Életművész Ifjúsági Egyesület
Helyszín	Jindzihovice, Csehország
Időpont	2008. április
Tevékenységek típusa	szerepjáték, nomád élet
Tevékenység témája	fenntartható fejlődés, túlélés nomád körülmények között, egyenlőtlenségek a világban
Célcsoport	17-24 éves szlovén, magyar, cseh, osztrák fiatalok
Résztevők létszáma	20 fő
További információ	www.artistoflife.hu

Egyesületünk szoros együttműködésben dolgozik a Czekobanda nevű, a brnoi Masaryk Egyetem ökológia szakján tanuló fiatalokból álló baráti csoporttal. A csehekkel közös témáink száma végtelen: a kommunizmus feldolgozása, az európai menekültkérdéssel való munka s a szemétkézelési módszereink is képezték már közös nemzetközi táborok alapját.

A közös alapértékek az igazán fontosak. Ezek pedig a természet szeretete, a vele való együttélés mint cél, a helyi gyökereink megismerése, a fenntarthatóság, a közösségi életforma, a közös felelősség-megosztás és döntéshozatal. Igen ám, de hogy lehet mindezt átadni egy csoportnyi srácnak, akik a nemzetközi csereprojektre a mi álomvilágunkon kívülről érkeznek. Itt segít a kreativitás.

A „Mezítláb – Nyitott tudat” című, Észak-Csehországban zajló projekt során egy alapelvünk volt: engedjük el az összes megszokott sablont, amelyekre az ificserek felépülnek! Ne a hagyományos „serkentő – reggeli – workshop – ebéd – workshop – vacsora – nemzeti est” (amúgy nagyon élvezhető) algoritmusra építsük a programot.

A projekt célja az volt, hogy kísérletezzünk: képes-e egy városias civilizációban felnőtt, 17-24 éves korú fiatalokból álló csoport a természetben élve, régi törzsi társadalmat felidéző közösségként létezni.

A csoport kiköltözött egy erdei tisztásra, Jindzihovice falutól három km-re. A szlovén, magyar, cseh és osztrák résztvevőkkel indián tee-pee-kben, sátrakban laktunk, melyeket az első nap az erdőben szedett kiszáradt fenyőrönkökből és vászonból raktunk össze egy fél életét családjával az erdőben töltő srác segítségével.

A program felerészben adott volt, hiszen élni kellett. Az ételek alapanyagait a környék termelőihez ellátogatva szereztük, a vizet pedig egy erdei forrásból. Utóbbihoz ki kellett alakítanunk egy csatornarendszert. A WC-t, a szerves hulladékot tároló gödröket meg kellett ásni, karban kellett tartani. Alapelvünk volt, hogy úgy hagyjuk el a helyet, ahogy kaptuk, ne érződjön rajta a „túlhasználásunk”.

A hely által biztosított hangulatot pedig nyugtalanító témák feldolgozására használtuk fel, ahol a cél a meghökkentő módszerek alkalmazása volt. A világban zajló kereskedelmi folyamatok, a kölcsönös függőség és egyes országok erőfölényének bemutatása egy többórás gyakorlat révén történt. Az USA-t reprezentáló csoport sátorban, árnyékban, hűvösben, étellel és itallal bőven ellátva tudta a módszert, hogyan készül el az ebédünk. Az ebéd egyes alapanyagai, illetve a főzés eszközei azonban más-más „kontinenseken” voltak elrejtve. Utóbbiak közül az afrikaiak valóban a tűző napon voltak, a dél-amerikaiak pedig félárnyékban, míg az európaiak a hűvösben. A britek voltak azok, akik a híreket, az információt vitték egyik földrészről a másikra. A gyakorlat során rengeteg, a világban zajló folyamat került modellezésre: alku az információ átadásáért, lassan kifogyó vízkészletű afrikaiak, humanitárius segítséget (egy üveg ital) nyújtó, forrást azonban meg nem osztó erőfölényben levők...Mindannyian eltűntünk a gyakorlatban.

A fő szemléleti cél a tapasztalati tanulás minél mélyebb elérése volt, s ehhez szükség volt kreatív ötletekre, pl.: a csapat ne sejtse meg, hogy egy komoly gyakorlatba fogunk bele, így igazi hatása legyen annak.

A „Vega vagy nem” című gyakorlat sikerült a legjobban mindezek közül. Ennek során egy klasszikus vitajáték keretében az emberek több kiscsoportban beszélgettek, hoztak érveket a vegetáriánus, vegán, tudatos és fogyasztói húsevő életmódok mellett és ellen. Amikor már kifáradva, de elégedetten hátradőlünk volna, a gyakorlat vezetője lerakott a húsevők mellé egy élő nyulat, s hozzáfűzte: „Nos, ti húsevők vagytok, akkor nyilván tudtok valamit kezdeni ezzel az állattal, s jóllaktok belőle”. Mindezt óriási vita követte, mely rávilágított arra, hogy nem tudjuk, honnan jön az ételünk, mi történik az előtt, hogy a tányérunkra kerülne. A gyakorlat feloldására egy, a tudatos állatfogyasztásban jártas fiatal vállalkozott, aki megmutatta, hogyan kell szenvedés nélkül végezni az állattal, illetve minden részét felhasználni, s közben tisztelettel bánni vele.

ARTS 4 INCLUSION – projekt fogyatékkal élő fiatalok integrálására a Fiatalok Lendületben Programon belül

Megvalósító szervezet	Mayfield Community Arts Centre, Írország Sundsvall Önkormányzat, Svédország TerraNEON, Larissa, Görögország
Helyszínek és időpontok	2006. május, Sundsvall, Svédország 2007. július, Cork, Írország 2008. szeptember, Larissa, Görögország
Tevékenységek típusa	manuális művészeti tevékenységek, közösségi alkotás fogyatékkal élő fiatalok bevonásával
Tevékenység témája	a Fiatalok Lendületben Program részeinek kreatív feladatokon keresztül történő megértetése fiatalokkal
Célcsoport	fogyatékkal élő fiatalok és ifjúságsegítők
Résztvevők létszáma	16-20 fő (képzéstől függően)

A projekt célja:

Az Arts For Inclusion egy nemzetközi képzéssorozat, melynek célja a fogyatékkal élő fiatalok jobb társadalmi integrálása a Fiatalok Lendületben Programon belüli projektek segítségével.

A képzésekkel konkrét célunk, hogy megismertessük a Fiatalok Lendületben Programot a részt vevő fiatalokkal és ifjúságsegítőkkal, és ezzel olyan együttműködések, tapasztalatok, élmények indítsunk el, amelyek fogyatékkal élő fiatalok ötleteiből alakulnak, fiatalok számára. Mindezek reményeink szerint a fiatalok segítségére lesznek abban, hogy megtapasztalják: a különbözőségek, másságok nem kevesebbé, hanem gazdagabbá tesznek minket, illetve, hogy ta-

nuljanak egymásról, egymástól és a kommunikációs nehézségeken túllépve valódi kapcsolatokat építsenek ki egymással.

A képzéseket nemzetközi csoport számára szervezzük, a résztvevők párban érkeznek: fiatal és ifjúságsegítő együtt. A fiatalokhoz olyan segítő csatlakozik, akihez bizalmon alapuló személyes kapocs köti őket. Az ifjúságsegítő részvétele támogatást jelent az új nyelvi környezetbe való beilleszkedésben, valamint a fogyatékkal élő fiatalok számára gyakorlati, fizikai segítséget és érzelmi háttérrel is nyújt. A célországokat (Magyarország, Írország, Svédország, Görögország) úgy választottuk ki, hogy mi képzők is tudjunk a tolmácsolásban segíteni, felszabadítva ezzel az ifjúságsegítőket, hogy ők is teljesértékűen részt tudjanak venni a folyamatban.

A program felépítése:

A programot úgy alakítjuk ki, hogy minden résztvevő egyenlő eséllyel vehessen részt a folyamatokban, minden egyes képzési elem, tevékenység igazodik a teljes csoport fizikai, szellemi képességeihez. Nagy hangsúlyt fektetünk a kreatív önkifejezés (színek, formák), a zene és a nonverbális kommunikációs eszközök, játékok használatára, amelyekkel a résztvevők szavak nélkül is kapcsolatba kerülhetnek egymással. Fontos az érzelmek kifejezése, az önkifejezés, a fiatalok vágyainak és saját belső lehetőségeinek feltárása annak érdekében, hogy erre jövőbeni terveket építhessenek, önbizalmuk is növekedjék.

Az intenzív ráhangoló-bizalomépítő szakaszra nagy szükség van, így az első napot teljességében erre fordítjuk. A program elején ismerkedési játékok segítenek a nyitott, kellemes csoportlét megteremtésében, majd különböző kreatív, színekre, formákra, zenére és mozgásra épülő gyakorlatok során a fiatalok és ifjúságsegítők áthangolódnak egy másfajta, kevésbé szavakra épülő kommunikációra. Lehetőségük van a „fej szintjéről” átlendíteni lényünk központját az érzések – vágyak rejtett világába, és azok kifejezésével kapcsolatba kerülni kreatív, intuitív részükkel. Egyik kedvenc ismerkedési gyakorlatunk során a résztvevőket arra kérjük, mutatkozzanak be a csoportnak saját maguk rövid jellemzésével és jelenlegi hangulatuk bemutatásával – mindezt szavak nélkül! A kör közepén elhelyezett rengeteg zeneszerszám, dob, csörgő, síp, harang, xilofon, kartonpapír

stb. mind-mind megszólal a gyakorlat során, és a nyelvi akadályok pillanatok alatt leomlanak, ahogy a bemutatkozás elkezdődik.

A képzés során alkalmazott gyakorlatokról alább vagy az interneten (www.vimeo.com/5123292) olvashatók további részletek.

A Fiatalok Lendületben Program (FLP) elemeit egy-egy tematikai elemhez kapcsolva tárjuk fel különböző kreatív eszközöket használva (festés, rajz, kollázs, szoborépítés, dráma, zene stb.) és a gyakorlatok nagy részében a teljes csoporttal közösen dolgozva. A projekttervezés vagy önkéntesküldés kérdéseihez érve az ifjúságsegítők csoportjával külön a gyakorlati kérdéseket tárgyaljuk meg, míg a fiatalokkal – kreatív feladatok keretében – a motivációikat, terveiket tárjuk fel. A képzés hete során fontos szerepet tulajdonítunk a közös esti programoknak, együtténeklésnek, játékoknak.

A tevékenységek menete, módszerek:

A következőkben egy – a három megvalósult különböző képzésből vegyített – tematikus programot mutatunk be, a fő napi témákkal, a tárgyalt FLP elemekkel és néhány gyakorlat rövid bemutatásával.

1. nap: Bemutatkozás, a program részletes bemutatása, elvárások és motivációk, az FLP-ről röviden, ismerkedés, bizalom- és csapatépítés.

2. nap – Társadalmi bevonás és részvétel: az FLP részletes bemutatása ifjúsági kezdeményezések, személyes képességeink, „mit adhatok én?”, Európai Önkéntes Szolgálat

3. nap – „Álmaim”: önkifejezés zenei eszközökkel, közös zenélés, önkifejezés és kapcsolatépítés tánccal, jövőbeni vágyaink, terveink, fiatalok helyi projektjei. Amíg az ifjúságsegítők a projektek létrehozásának és a fiatalok támogatásának gyakorlati kérdéseiről hallanak, a fiatalok kollázsokat hoznak létre gömb alakú, papír lámpaburákon. A glóbuszok az ő „jövőbeni világukat” mutatják be.

4. nap – Interkulturális tanulás: nemzetközi ifjúsági cserék és képzések, sátorak építése, kiállítás tervezése, szabadidő, ifjúságsegítőknek egyéni konzultációs idő. A nap folyamán a résztvevők nemzeti csapatban dolgoznak, és a saját kultúrájukat bemutató színes sátorakat hoznak létre, majd egy mini-cserét szer-

vezünk, melyen egymás sátrát meglátogatva a csapatok kóstolót kapnak a vendéglátó kultúrájából a sátrak vizuális elemei és a fogadó csapat által szervezett mini-program (tánc, játék, zene stb.) segítségével.

5. nap – Tekintés a jövőbe: jövőbeni együttműködések tervezése, gyakorlati pályázati tudnivalók, a helyi közösség bevonása. A közösen épített színes és kulturálisan is sokszínű sátrak és a részt vevő fiatalok világát megismertető világító kollázs-gömbök sajátosságos hangulatot adnak a nyilvános kiállításnak, mely során bemutatjuk a képzésen létrehozott alkotásokat (festmények, videó, élő növényi szobrok stb.), és a fiatalok által az ifjúsági cserékhez begyakorolt kulturális programmal szórakoztatjuk a meghívottakat. A közönség fiatalokból, ifjúságsegítőkből és helyi ifjúsági szervezetekből áll, ami jó alkalmat ad további kapcsolatok kiépítésére.

A projekt hatásai:

Az eddigi képzések eredményeként a részt vevő csoportok között születtek tartós munkakapcsolatok, fiatalok által beindított helyi projektek, az egyik részt vevő fiatal előbb önkéntesként, majd fizetett munkaerőként kapcsolódott be a lebonyolító szervezetek egyikének munkájába. Az alábbiakban az írószági képzés két résztvevője (ifjúságsegítő és fiatal) számol be tapasztalatairól.

„...Kinél az alkotóművészet, kinél a tánc, kinél a zene volt az eszköz arra, hogy a közösségi programokba be lehessen vonni. Ha a programba bevonható, könnyebb az út bevonni a társadalomba is, főleg, ha megvan már az eszköz. A kevésbé szociális ember kinyílhat, ezáltal felfedezi önmagát és a másikat, számára is kitágul a világ. Rita (kísért fiatal) a programokon felszabadult, megtalálta a helyét, egy csomó szorongása feloldódott, merete elmondani a saját véleményét, érzéseit.” (a programon részt vevő magyar fiatal felnőtt kísérője)

„Furcsa volt, mert más környezetben voltunk, de azért jó volt, mert más emberekkel is meg tudtunk ismerkedni. Kötöttünk barátságokat, és meg tudtuk ismerni azt a kultúrát, környezetet is. Érdekesek voltak a programok, az agyagozást ismertem, festés az jó volt, nagyon tetszett nekem. Amikor mentünk várost nézni, meg az étterembe, az is jó volt.” (a projektben részt vevő egyik magyar fiatalja)

„Using the outdoors in international exchanges” – Szabadtéri módszertani lehetőségek a nemzetközi ifjúsági cserékben

Megvalósító szervezet	Vesle Daniel Sogn og Fjordane County, Norway
Helyszín	Veerlandet, norvég sziget
Időpont	2008. augusztus 19-29.
Tevékenységek típusa	szabadtéri és környezeti nevelési tevékenységek, sport általi nevelés, önálló projekttervezés és megvalósítás kiscsoportban
Tevékenység témája	a Fiatalok Lendületben Program (FLP) keretében ifjúsági csere szervezése elméletben és gyakorlatban, fiatalok részvétele
Célcsoport	18-30 éves fiatalok 15 nemzet képviselőitében (német, lengyel, spanyol, norvég, angol, walesi, magyar, azerbajdzsáni, szlovén, olasz, francia, skót, litván, észt, osztrák résztvevők)
Résztvevők létszáma	24 fő
További információ	www.vesledaniel.no

A projekt céljai:

- a Fiatalok Lendületben Program 1.1-es alprogramjának, a nemzetközi ifjúsági cserék lényegének, folyamatainak megértése,
- a helyi környezet adottságainak és erőforrásainak feltérképezése, használata szabadtéri tevékenységekre épülő ifjúsági programok esetén, melyek a kinti környezetre és a környezeti tevékenységekre összpontosulnak,
- elméleti és gyakorlati feladatok által egy sikeres ifjúsági csere megvalósulásának bemutatása, annak lépéseit a programba ágyazva.

A projekt leírása:

A résztvevők többnyire ifjúsági munkában tapasztalt fiatalok voltak, akik már legalább egyszer vezettek fiatalokból álló kisebb nemzetközi csoportot.

A 10 napot három fő részre bontották a szervezők, akik tapasztalt, a témában több éve együttműködő (angol, walesi és norvég) trénerek voltak. Az első három nap során tudatosítottuk az FLP és az ifjúsági cserék lényegét elméletben, különféle önálló és kiscsoportos közös gondolkodáson és véleménycserén alapuló, kis prezentációkkal záródó gyakorlatok során. Ezzel párhuzamosan a szervezők elkezdték megismertetni velünk a szabadtéri, természeti környezetben jól alkalmazható nevelési eszközöket, amiket sorra kipróbálhattunk: pl. kajakozás, sziklamászás, tengeri horgászat, ételkészítés a természetben, biciklizés, túrázás terepen, meditáció, a természet és önmagunk megfigyelése egyedül egy általunk választott természeti helyen, saját növénypalettánk elkészítése a természet színeiből.

Első feladatunk a helyi környezet felfedezéséhez kapcsolódott, amikor kiscsoportokban kaptunk egy feladatlapot fényképekkel és feliratokkal. Meg kellett találnunk a helyet, ahol a képek készülhettek, és a csapatunk által készített fényképpel igazolnunk kellett, hogy valóban ott jártunk. Egy olyan kompozíciót kellett alkotnunk a fényképen szereplő tárggyal, épülettel, tájrészlettel, ami az összetartásunkat fejezi ki. Így már első nap megismertük a szálláshelyünk környékét, és helyi emberekkel is kénytelenek voltunk szóba állni, hogy választ kapjunk a kérdésekre. Ennek nagy jelentősége volt a második egységet alkotó, következő három napban, amikor más összetételű kiscsoportokban meg kellett terveznünk egy egész napos programot a csoport többi tagjának. A tervezendő programnak valamilyen konkrét témát kellett feldolgoznia a helyi környezet bevonásával, a szabadtéri, addig megismert módszerek használatával. A 4-5 nemzetiségű kiscsoportok sok viharos pillanaton mentek keresztül, mire közös elhatározásra jutottak, és felépítették az általuk tervezett nap programját, elvégezték a szervezési feladatokat, gondoskodtak a gyakorlatok levezetéséről, a különböző feladatok koordinálásáról, s mindehhez megtalálták a megfelelő – a csoport erőforrásait a leghatékosabban felhasználó – munkamegosztást, a sze-

reposztást. A reggeli ébresztőtől kezdve a csapatépítésen, a témafeldolgozáson és a természetben való gyakorlatok levezetésén keresztül az étkezés biztosításáig (sütés-főzés az egész csoportra) minden az ő feladatuk volt.

Gondoskodniuk kellett az egész nap kitöltéséről, a résztvevők teljes napi leköltéséről – ennek megoldását a szervezők a résztvevők kreativitására bízták. Így az ötleteknek csak a rendelkezésre álló eszközök és körülmények, valamint a csoportakarat szabhatott határt. A kialakult egynapos programokat a csoportok kulturális sokszínűsége és a tagok különböző szintű, az ifjúsági munka legkülönbélebb területeiről származó tapasztalatai tették igazán gazdaggá. Ahol demokratikusan működött a csoport, mindenkinek valamilyen ötlete – mint a közös kis projekt egy fontos építőeleme – helyet kapott a programban.

A harmadik háromnapos blokk tehát a kiscsoportos programok megvalósításáról szólt. Volt olyan csoport, amely a részvétel témája köré szervezte feladatait: szerepjátékokat, a természetben elhelyezett állomásokon megoldandó, csapatösszefogásra építő, kreatív gyakorlatokat, ügyességi játékokból álló „nonszensz olimpiát” állított össze. Akadtak, akik egész nap a természetben vezették a többiek feladatok segítségével, melyek célja a környezetünkkel és egymással szembeni érzékenyítés volt különböző érzékeink ki- és bekapcsolása által.

A projekt hatása:

Az önálló feladatmegoldás a csoport erőforrásainak sokkal intenzívebb feltérképezését és beépítését igényelte, mint egy irányított tevékenységben való részvétel. A „nagy feladat”, egy kisprojekt közös megszervezése és megvalósítása felgyorsította a csoportfejlődést. A közösen vállalt felelősség és sikerélmény által sokkal közelebb kerültünk egymáshoz, mint amikor egy programon végig résztvevői szerepben vagyunk. Itt négy napig szervezői szerepbe bújhattunk.

A 15 részt vevő nemzet számos lehetőséget kínált széles kapcsolati háló kiépítésére és jövőbeni partneri együttműködésekre.

Graffiti busz – a város legszuperebb könyvtára

Megvalósító szervezet	Mayfield Community Arts Centre
Helyszín és időpont	2006. november – 2007. április, Cork, Írország
Tevékenységek típusa	közösségi graffiti
Tevékenység témája	olvasás, könyvtár, fiatalok részvétele, állampolgárság
Célcsoport	14-16 éves helyi fiatalok
Résztvevők létszáma	18 fő
További információ	www.mayfieldarts.org

A projekt célja:

A fiataloknak lehetőséget adni arra, hogy a közösségük aktív tagjai legyenek, nyilvános helyen teret biztosítani kreatív önkifejezésüknek, mindezt a helyi könyvtárral együttműködve, közösen támogatva a gyerekek és fiatalok olvasáskultúrájának fejlődését.

A projekt rövid leírása – főbb lépések:

2006 novemberében Mary Fitzgerald, a helyi nyilvános könyvtár vezetője meghívta az ifjúsági programjainkban részt vevő fiatalokat, hogy segítsenek a helyi mozgó könyvtárbusz felújításában. A buszra jócskán ráfért már egy kis átalakítás, úgyhogy nagyszerű ötlet volt tőle, hogy mindezt a helyi fiatalok bevonásával képzelte el egy projekt keretében.

Az iskola utáni foglalkozásainkon a részt vevő fiatalokkal közösen dolgoztunk az olvasás témájáról szóló terven.

Úgy döntöttünk, hogy a graffitit, vagyis a festékszórást választjuk a csinosítás technikájául, így rengeteg stencilt készítettünk. Választottunk néhány tartalmas idézetet is, melyek kapcsolódtak a könyvekhez, a tudáshoz, az olvasáshoz. Ezek stenciljeit is elkészítettük.

Az új évben nekiláttunk a busz festésének, felraktuk a stencileket. Elég nehéz munkának bizonyult ez tavaszi időjárásban, de a csoport kitartott, így ap-

rilisban sikerült befejezni és felavatni a buszt a Liam Ronayne Városi Könyvtár közreműködésével.

Alkalmazott módszerek:

A projekt nemcsak az önkifejezésre adott lehetőséget, hanem a csoporton belüli együttműködésre is. A fiatalok részben a saját maguk által készített fényképeket használták a graffitihez szükséges stencilek elkészítésének alapjául. A fényképek mellé kitaláltak egy szöveget is, hogy az szlogenként álljon felfestve a busz oldalán. A graffiti-kompozíció vázlatát közösen tervezték meg a feliratokkal együtt, és a színtervről is együtt döntöttek.

A projekt egyes részei technikailag is nagy kihívást jelentettek, ugyanis az egész hatalmas méretben, szabad téren készült. A csoporttagok együttműködésének csúcspontját az jelentette, ahogyan a nagyméretű stencilek használatát megoldották.

A közös munka az állampolgárságról való közös gondolkodással kezdődött abból a megközelítésből, hogy mi tesz valakit annak a közösségnek az aktív tagjává, ahol él. A fiataloknak azon is el kellett gondolkodniuk, hogy vajon mire jó az utcai művészet, hogy a művészeti alkotások hogyan közvetíthetnek általuk megfogalmazott, erőteljes üzeneteket a többi embernek.

Legfőbb közvetítő eszközül a stencilezést használtuk, mellyel a fiatalok az álmaikat jelenítették meg. Használtunk digitális fényképeket is az internetről, melyek a stencilek kialakításánál segítettek. Egy projektor segítségével kivetítettük a képeket, A/2-es méretűre felnagyítva azokat, és úgy rajzoltuk meg a stencileket. A nagyítás után pengével (szikével) óvatosan kivágtuk a mintákat.

A kék és fekete hátteret fényes festékmázzal, hengerekkel festettük meg. A többit pedig, a stencileket használva, festékszóróval vittük föl.

Irodalom

- Bagdy Emőke–Telkes József: *Személyiségfejlesztő módszerek az iskolában*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1988.
- Canfield Jack–Harold C. Wells: *Az önismeret fejlesztésének 100 módja az iskolában: kézikönyv tanároknak és szülőknek*. Engelwood Cliffs, New Jersey, Prentice-Hall Inc., 1976.
- Carl R. Rogers: *Valakivé válni – A személyiség születése*. Budapest, Edge 2000, 2003.
- Életre keltett falak* – A Murál Morál Csoport közösségfejlesztő projektjének bemutató kiadványa. Szerk.: Katona Krisztina. Pécs, Zöld-Híd Alapítvány, 2008.
- Ifjúságügy – Ifjúsági szakma, ifjúsági munka*. Szerk.: Nagy Ádám. Budapest, Palócvilág Alapítvány Új Mandátum Könyvkiadó, 2008.
- Kézikönyv a fórumszínházhoz: Képessé tenni az embereket arra, hogy aktívan vegyenek részt közösségeik életében*. Pécs, Istenkúti Közösségért Egyesület, 2006.
- Klein Sándor: *Gyerekközpontú iskola*. Budapest, Edge 2000, 2002.
- Kürti Jarmilla: *Kreativitás-fejlesztés kisiskolás korban*. Budapest, Tankönyvkiadó, 1989.
- Randle, Damian: *Teaching Green – A Parent's Guide to Education for Life on Earth*. Green Print, 1989.

A Bevált gyakorlatok a magyarországi ifjúsági munkából gyűjtői (a szerzőn kívül)

4. A varázsló erdeje - Bakos István
5. Bemutakozás eszközökkel - Szűcs István
7. Szoborválasz - Óvári Csaba

8. Fórumszínház – jelenet stop! - *Óvári Csaba*
11. Arts 4 Inclusion – gyakorlatok / 1. – Sóríj zenére - *Berecz Ági*
12. Arts 4 Inclusion – gyakorlatok / 2. – Közös alkotás agyagból zenére - *Berecz Ági*
13. Legózz a jogokért! - *Nyirati András*
14. Élő társasjáték - *Kovács Orsolya és Katona Krisztina*
16. Retextil - *Pataki Erika és Thiesz Angéla*
17. SomTom-féle közösségi zenélés - *Somhegyi Tamás távoktatási programja alapján*

Példaértékű projektek gyűjtői

1. Lectus I-II. - *Kandikó Rita*
2. Társadalmi Célú Hirdetések Ormánsági Fiatalokkal - TCH 1.2 - *Horváth Zoltán*
3. Fúzió: módszerek összegzésével dolgozva hátrányos helyzetű fiatalokkal - *Bakos István*
4. Utcai megjelenés - Azonosítatlan idegenek a városban - *Tasnádi Zsófia*
6. Retextil-projekt Újpalotán - *Thiesz Angéla*
7. Állati jó! - *Czupi Dániel nyomán*
8. MILLion Culturelog - *Horváth Zoltán*
9. Filming in Equalwood - *Nyirati András*
10. Bare feet –open mind – meztláb – nyitott tudat - *Bakos István*
11. Arts 4 inclusion - program fogyatékkal élő fiatalok integrálására a Fiatalok Lendületben Programon belül - *Berecz Ági*
12. Graffiti busz – a város legszuperebb busza - *Jessica Carson*

Elméleti bevezető

„Az egészség nagy kincs, az egyetlen, amely arra érdemes, hogy ne csak verejtéket, fáradtságot, vagyont veszttegessünk reá ... hiszen nélküle az élet csak szánalmas botrány”
(Montaigne)

Egészségünket ma minden eddiginél jobban befolyásolja, hogy az ember természeti, társadalmi, személyes, érzelmi, szellemi környezetét az utóbbi évtizedben fokozódó gyorsasággal változtatta meg. A magyar népesség egészségi állapotára jellemző kedvezőtlen adatok mind a testi-, mind a lelki egészség területén észlelhetők. A kedvezőtlen egészségmagatartás erősen összefügg a szocializációs folyamat problematikus voltával.

Az egészség megőrzése és az egészségfejlesztés minden bizonnyal a jelenünk egyik legnagyobb kihívása, s egyben feladata lesz. Ezért az egészségfejlesztés érdekében óhatatlanul szükséges a társadalmi felelősségtudat, az egészségfejlesztő beruházások növelése, a működő partneri kapcsolatok megszilárdítása és kiterjesztése, a közösségi és egyéni képességek fejlesztése, valamint az ehhez szükséges infrastruktúra biztosítása. Ebben óriási lehetőségük és felelősségük van az ifjúságsegítőknak.

Az Európai Unió tagjaként az egészségfejlesztés kiemelt feladatként fogalmazódik meg Magyarország számára is, fő célkitűzés a „lakosság (jelen esetben a fiatalok) életminőségének javítása”.

A hazai stratégiai koncepciókban a fő célok megfogalmazása mellett „az egészség megőrzésében fontos szerepet játszó helyszínek megerősítése (települések, iskolák, munkahelyek), a társadalmi intézmények támogatása (jogszabályi környezet, intézményi átalakítás, családok támogatása az egészséges életmód kialakításában, iskolák képzési programjainak népszerűsítése), valamint az egészséget károsító hatások (dohányzás, alkohol, drog*) visszaszorítása, az egészséges életmód feltételeinek biztosítása” szerepel, mint feladat.

* Illegális drogokként értelmezve.

Az egészség fogalma

Az egészség – a WHO klasszikussá vált meghatározása szerint – nem csupán a betegség hiánya, hanem a teljes testi, lelki és szociális jólét állapota. Emellett az egészség nem statikus állapot, sokkal inkább viselkedés, magatartás, folyamat, amely az egyensúlyteremtést célozza, azaz a személyiség, mint dinamikusan fejlődő nyílt rendszer adekvát válasz-készlete a valóság mindennapos kihívásaira. Az egészség tehát fizikai, pszichés és szociális egyensúly a szervezet és környezete között (WHO, 1946).

Az egészség területei:

- **biológiai egészség:** a szervezetünk megfelelő működése
- **lelki egészség:** személyes világnézetünk, magatartásbeli alapelveink, illetve a tudat nyugalmanak és az önmagunkkal szembeni békének a jele
- **mentális egészség:** a tiszta és következetes gondolkodásra való képesség
- **emocionális egészség:** az érzések felismerésének, illetve azok megfelelő kifejezésének a képessége
- **szociális egészség:** másokkal való kapcsolatok kialakításának egészsége

Az egészséget meghatározó tényezők

Egészségünket meghatározza makro- és mikrokörnyezetünk, a társadalom berendezkedése, szociális érzékenysége, továbbá személyi kapcsolataink és öröklött tulajdonságaink.

Nemcsak a természeti katasztrófákat (árvíz, szökőár, ózonlyuk, földrengés, stb.), a környezeti ártalmakat, a fertőző betegségeket kell elkerülni ahhoz, hogy megőrizzhessük egészségünket. Az emberi magatartás és tevékenység következtében létrejövő egészségkárosító hatásokat is csökkenteni kell, mint például a zajt, a vibrációt, az élelmezési, táplálkozási és egyéb higiénés ártalmakat, vagy az önveszélyeztető magatartásokat is.

Az egészség forrásai mindazok a külső és belső tényezők, melyek az egyént korának, nemének, földrajzi helyének és társadalmi helyzetének figyelembevételével hozzásegítik egészsége optimalizálásához.

Az egészségvédelem közösségi, állami koordinált tevékenység, amely nemcsak az egészségügyre korlátozódik, hanem államigazgatási, törvényi, intézményesített feladat, magába foglalja az egészségmegőrzést, az egészségnevelést.

Egészségmegőrzés, fejlesztés

Az ENSZ definíciója szerint „az egészség megőrzése olyan fogalom, amely az egészséget elősegítő életmód, és az ezt ösztönző társadalmi, gazdasági, környezeti és személyes tényezők támogatását öleli fel”. Vagyis az egészséget szolgáló magatartásnak két alapvető formája van: az egyéni (tanácsadás, nevelés, klinikai beavatkozás) és a közösségi (egészséggazdasági, társadalmi, kulturális, természeti és technikai feltételek javítása). (Wikipédia 2010.)

„Az egészségfejlesztés olyan folyamat, amely képessé teszi az embereket arra, hogy fokozzák kontrolljukat egészségük felett, illetve javítsák azt. A jóllét állapotának elérése érdekében az egyén vagy csoport legyen képes azonosítani és megvalósítani célkitűzéseit, kielégíteni szükségleteit és/vagy megváltoztatni környezetét, vagy megküzdeni azzal.” (Ottawai Charta)

Az egészség megőrzésének, a betegségek elkerülésének egyik fontos eszköze az egészségtudatos magatartás – az egyén szemlélete, viselkedése, tevékenysége annak érdekében, hogy minél tovább és minél egészségesebb maradjon.

Az egészségmegőrzés területei

A magyar lakosság egészségi állapota ma rendkívül kedvezőtlen képet mutat. Az egészségi állapotunk összes mutatója rosszabb az EU átlagnál (Kopp–Skraibinski 2007). Az átalakuló közép- és kelet-európai országokra az utóbbi évtizedekben jellemző morbiditási és mortalitási krízis hátterében a legelismertebb nemzetközi kutatócsoportok eredményei szerint a lelki, magatartási tényezők szerepe alapvető (Cornia–Panicia, 2000; Marmot, 1996, 2004).

Ennek oka visszavezethető az általánosan egészségtelen életmódra:

- a helytelen táplálkozás
- a mozgásszegény életmód
- a dohányzás és az alkoholfogyasztás
- szerhasználat, drogfüggőség
- a stressz, a teljesítménykényszer/ vagy kilátástalanság okozta pszichés problémák
- a hatékony egészségre nevelés hiánya
- az egészségtudatos magatartás hiánya

A megelőzés (prevenció), testi és lelki egészségvédelem magába foglalja mindazon törekvéseket, melyek az egészség fejlesztését, megőrzését, illetve egészségkárosodás esetén az egészség mielőbbi visszaállítását, a károsodás további súlyosodásnak kivédését szolgálják:

- mindazon tevékenységek sora amelyek a személyiséget és kapcsolati rendszereit fejlettebbé (adaptívabbá és magasabb szervezethez jutva) érettebbé, a társas/társadalmi szerepeinek betöltésére alkalmasabbá teszik
- a fizikai és pszichés (eredetű és következményű) zavarok, megbetegedések, magatartászavarok megelőzése

Az *elsődleges megelőzés* (primer prevenció) a betegség első megjelenésének megakadályozására, az egészség megőrzésére irányul. A betegségeket előidéző

tényezők korai felismerésére és elkerülésére irányuló tevékenység, ami a veszélyeztetettségre hajlamosít. (Ide tartozik például az egészséges táplálkozás, az aktív szabadidő-eltöltés a mindennapos testmozgás, a személyi higiéné, a lelki egyensúly megteremtése, a harmonikus párkapcsolat és családi élet kialakítása, fenntartása, a családtervezési módszerek, az egészséges és biztonságos környezet kialakítása, az egészségkárosító magatartásformák elkerülése, a járványügyi és étel-miszer biztonság megvalósítása, stb.) Célja, hogy csökkentse egy adott betegség *rizikófaktorait* az egészséges emberek körében. Fontosabb, olcsóbb és legtöbb esetben könnyebb a betegségek megelőzése, mint azok kezelése.

A *másodlagos megelőzés* (szekunder prevenció) korai felderítés (szűrővizsgálatok), hatékony kezelés, amellyel megelőzzük a betegségek krónikussá válását és a szövődmények kialakulását.

A *harmadlagos megelőzés* (tercier prevenció) a kialakult szövődmények kezelése, az idült állapot súlyosságának csökkentését célozza, például hatékony rehabilitáció segítségével.

Az egészségmegőrzés során fontos arra törekednünk, hogy már a primer prevenció szintjén hatékony egészségnevelő munkát tudjunk kifejtetni.

Modern társadalmunkban igen divatosá vált az egészséges életmód, mint téma. Testünk azonban nem lehet egészséges, ha az egyik kulcsfontosságú része: a lélek nincs megfelelő állapotban. Ha lelkünket problémák, gondok gyötrik, az egy ideig tűr, és mikor túlterhelődik, kibillen egyensúlyából, huzamosabb stresszterhelés válik okává a lelki egyensúly felborulásának. *Az anómiás lelkiállapot a társadalmi tőke, a bizalom és a kölcsönösség igen súlyos hiányával jár együtt* (Skrabski, 2003). Társadalmi szinten fontos, hogy ne csak téma legyen az egészséges életmód, hanem az egészségtudatos magatartás egyéni életvitelünkben is gyakorlattá váljon.

Az életminőség

Az életminőség, mint fogalom sajnos nem mindig jól értelmezett a társadalom nagy része számára. Sokan el vagyunk foglalva azzal, hogy minél több anyagi javat megszerezzünk, amivel tulajdonképpen nincs is probléma, hiszen ez a létbiztonságot szolgálja, amely nélkül ma már nagyon nehezen lehet megélni. A probléma csupán akkor van, ha elfelejtjük, hogy nem mi vagyunk a tárgyakért, hanem azok a mi kényelmünket szolgálják. Megkönnyítik életünket, kényeztetjük magunkat ezek segítségével, a tárgyak vannak mi értünk. A jó életminőség fogalomkörébe az is beletartozik, hogy:

- harmóniában vagyunk környezetünkkel, a körülöttünk élő emberekkel, családukkal,
- képesek vagyunk jó döntéseket hozni,
- tudjuk, mi tesz minket boldoggá,
- el tudjuk érni céljainkat,
- meg tudjuk valósítani önmagunkat
- képesek vagyunk olyan jellemvonásokat elsajátítani, ami segít, hogy olyan emberré váljunk, akik lenni szeretnénk,
- tudjuk, miből nyerhetünk energiákat, melyekkel feltölthetünk,
- tudunk krízishelyzeteket kezelni,
- konfliktusokat megoldani,
- problémákkal megbirkózni,
- szeretni önmagunkat és a körülöttünk élő, számunkra fontos embereket.

A példák még sok száz oldalon sorolhatóak, ezek mindig egyéni igényektől függenek, azonban minden egyes pont valamiben egyezik: a lelki jólét, az életünk magas színvonalához elengedhetetlen (Tar 2010).

Módszertani elemek

Javasolt minél korábbi életkori szakaszban elkezdni az egészségtudatos, egészségmotivált magatartás kialakítását, és ezt mindig az adott életkor sajátosságaihoz kell illeszteni.

Az egészségnevelés módszereiben jelen kell lennie az egészség állapotáról, a társadalom és az egészség viszonyáról szóló információgyűjtésnek. Biztosítani kell az információ feldolgozás, a feldolgozott információk alapján történő döntéshozatal, a döntés alapján eltervezett egyéni és közösségi cselekvések végrehajtása módszereinek a bemutatását. Az egészségnevelés eredményességéhez az szükséges, hogy ezeket a módszereket a fiatalok minél többször, valós globális-, helyi- és egyéni problémákkal, értékekkel kapcsolatban maguk alkalmazzák. (pl.: szemétygyűjtési akciók a közvetlen lakókörnyezetben, graffitimosó napok a belvárosban stb.)

Pl. serdülőkorban ajánlott módszerek az egészségnevelés számára:

- interjúk, felmérések készítése a fiatalok közvetlen partnerei (család, iskola, barátok) és az egészség viszonyáról,
- serdülőkori önismereti csoport-foglalkozások,
- kortárssegítők képzése,
- problémamegoldó gyakorlatok, értékeléssel,
- szituációs játékok,
- részvétel a helyi egészségvédelmi programokon,
- sport, kirándulás, egészségnap(ok) rendszeres szervezése,
- érveléstechnikai gyakorlatok az életvezetés szolgálatában (hatékony kommunikáció elsajátítása),
- környezetvédelmi tevékenységek kialakítása (pl. faültetés),
- a szabadidő hasznos, értelmes eltöltésére irányuló programok szervezése,
- az egészséges életmódra nevelés iskolán kívül történő megjelenítése,
- stb.

A *szakérő-központú egészségnevelés* során a szakértők a „hagyományos értelem-ben vett szakemberek” az egészség-betegség kérdéseiben. Szakértői szerepüket ugyan továbbra sem vitatja senki, de az már nem állítható, hogy a mindennapi élet, az életmód, az egészség kérdéseiben egyedül ők a szakértők. A modern társadalmakban például az orvos a betegség kérdéseiben valóban szinte az egyetlen szakértőnek számít, az egészség kérdéseiben azonban ez a kizárólagosság már régen megkérdőjeleződött. Pl. orvosok, pedagógusok, védőnők, politikusok mondják meg számunkra, mit is kell tennünk annak érdekében, hogy egészségesek maradjunk. E megközelítés mögött az a feltételezés áll, hogy csupán azért nem élünk egészségesen, mert nem (vagy nem elégszer) mondták nekünk, hogyan is kell azt „csinálni”. A cél az egyén magatartásának megváltoztatása a külső hatás elvárásai mentén.

A *szakérő-központú egészségnevelési program* fő jellemzője, hogy elsősorban az egészség-betegség fizikális oldalára fordít figyelmet. Módszere az információ-közvetítés, melyet a „szakemberek” (az információ birtokában lévők) közvetítenek a célcsoportok számára (tehát azoknak, akikről feltételezik, nincsenek ezen információk birtokában) azért, hogy magatartásukat a „helyes irányba” tereljék.

E programok jellemző sajátossága az is, hogy a programok résztvevőitől többnyire a „jelenlétet”, az információk „befogadását” és az ehhez kapcsolódó több-kevesebb aktivitást várják csupán el. A „hagyományos” egészségnevelés arra a feltevésre épül, hogy az emberek szabadon választhatnak az egészséggel kapcsolatos magatartások között, és kevés figyelmet fordít a társadalmi-gazdasági tényezőkre, az azokból fakadó korlátokra.

Az *egyéni egészségmotiváció kialakítását, megerősítését célzó programok* fő jellemzője, hogy az egészség fizikai, lelki, és társadalmi oldalát komplexen és azonos súllyal kezeli. Ez a megközelítés sokkal szélesebb, mintha pusztán a fizikai egészségre koncentrálnánk. A módszer – az ismeret-közvetítésen túl – módosítja az egészséggel kapcsolatos beállítódásokat és az egészségmagatartást. Ez a „magatartás-befolyásolási” folyamat elősegíti azt is, hogy a célcsoport tagjai tisztázzák az egészséggel kapcsolatos értékeiket, fejlesszék az életükkel, egész-

ségükkel kapcsolatos döntési és cselekvési képességeiket, jártasságukat. Ezekben a programokban az egészségnevelés az aktív, tevőleges „részvétel elve” alapján történik. A program résztvevőinek feladata olyan helyzetet teremteni, amelyben mindenki kifejezheti saját véleményét, álláspontját, tudását, ismereteit (élet-tapasztalatai alapján), s a résztvevők közösen alakítják, korrigálják e nézeteiket, ismereteiket az egészségesebb élet, az egészségesebb választások irányába. Ez akkor a leghatásosabb, ha a javasolt modelleknek a gyakorlatban való kipróbálására is lehetőségük van. E módszer tehát elsősorban a közösségre koncentrál, s a közösségen keresztül hat az egyénre.

Az egyéni egészségmotiváció kialakítását, megerősítését célzó egészségnevelés mindig figyelembe veszi azokat a társadalmi-gazdasági tényezőket, amelyek befolyásolhatják az egészségesebb élet, az életminőség javítására irányuló választásokat, és e lehetőségek között keresi a legcélravezetőbb megoldásokat (Füzesi – Tistyán 2000).

Az egészségnevelési programok kategóriái

Betegség-orientált egészségnevelési programok

E programok bizonyos betegségek megelőzésére irányulnak. Így pl. a szív- és érrendszeri, vagy a daganatos betegségek megelőzésére oly módon, hogy azokat a kockázati tényezőket csökkentsék, amelyek az adott megbetegedés kialakulásában jelentős szerepet játszanak.

Fontos, hogy egy betegségtípus megelőzésére irányuló egészségnevelési program kialakításánál ne csak külön-külön vegyék számba a programot tervező szakemberek a betegség kockázati tényezőit pl.: a táplálkozásnak például éppúgy szerepe van a szív- és érrendszeri betegségek, a daganatok, mint a fogászati problémák kialakulásában.

Gyakran tapasztalhatjuk azt is, hogy külön-külön szakértő foglalkozik például az egyes betegségek kialakulását megelőző táplálkozási tanácsadással, s csak remélni lehet, hogy az általuk közvetített üzenetek „nem mondanak ellent egymásnak”.

Ami minden ilyen megközelítésben közös, hogy a szakértők „uralják” e programokat, ők mondják meg mi a helyes és helytelen. A résztvevők (a célcsoport) csupán passzív befogadói (gyakran „elszenvedői”) e programoknak, s nincs visszajelzés, vajon „egyetértenek-e” a szakértők álláspontjával és az általuk javasolt utak helyességével, azt „életszerűnek”, megvalósíthatónak tartják-e. (Főként fontos, hogy a saját életútjuk szempontjából beépíthető-e mindennapjaik gyakorlatába!)

Az egészség e programokban nem jelenik meg, helyette a betegségek elkerülésén van a hangsúly.

Kockázati tényezők elkerülését támogató egészségnevelési programok

Ezekben a programokban a fő hangsúly egy vagy több kockázati tényező elkerülésén van, s azon a felismerésen alapul, hogy egy adott kockázat (pl. a mozgáshiányos életmód) többféle megbetegedéshez is vezethet. Ez a modell is szűken értelmezi az egészséget és megvalósításában ugyancsak a szakértők dominálnak.

Egészség-orientált programok

A cél e programok többségében kettős: javítani az életminőséget, az egészséget, s ezzel együtt megelőzni a betegségeket. Az egészség fizikai, lelki és a szociális dimenzióit egyaránt figyelembe próbálják venni, s ennek megfelelő programokat dolgoznak ki. Ezekben a programokban az „elmélet” és a „gyakorlat” megfelelő egyensúlyban van, azaz a résztvevők nemcsak hallhatják – láthatják, de ki is próbálhatják az ajánlottakat. Ha pedig ez még jó, kellemes, élvezetes is, könnyebben elfogadják és önkéntesen követik azokat. Így például ha az egészséges táplálkozásról kiderül, hogy az nemcsak feketekenyér és magok fogyasztását jelenti, hanem ízletes, változatos étkezést; sőt az étkezés nemcsak az éhség csillapítására, hanem – megfelelő feltételek megteremtésével – a család, a barátok jó hangulatú együttlétére is szolgál; ha a mozgás közös programokat, jóleső fizikai aktivitást, s nem csupán verejtéket, fájó izmokat jelent – a változtatás is könnyebbnek bizonyul.

Ez a modell nem csak az egyénre, hanem a közösségre is koncentrál. Mivel az adott (sok esetben helyi) társadalmi és gazdasági körülményeknek megfelelő programokat dolgoz ki, így szüksége van a közösség tagjainak aktív részvételére – mind a programok kidolgozásában, mind azok megvalósításában.

A szakemberek tudása nem szorul háttérbe, csupán kiegészül a közösség tagjainak tudásával, tapasztalataival, s e kettőből olyan életmód-modellek formálódnak, amelyek a többség számára elfogadhatóak, megvalósíthatóak. Ezeket a programokat az egészségnevelés közösség-fejlesztési modelljének is nevezhetjük.

A hatékony egészségnevelés tehát olyan közösségi (és ezen keresztül az egyéni) magatartás befolyásolására irányuló tevékenység, melynek célja az életminőség javítása, az egészség megerősítése és a betegségek megelőzése a hiedelmek, a beállítódások és a magatartás befolyásolásán keresztül. Az egészségnevelés e célját hatékonyan úgy érheti el, ha abban segíti a közösségeket/egyéneket, hogy nagyobb kontrollal rendelkezzenek saját életük és egészségük felett. Ehhez pedig valóban szükségük van megfelelő tudásra és olyan jártasságokra, amelyek képessé teszik őket a kontrollra és a megfelelő döntéshozatalra (Füzesi–Tistyán 2000).

Milyen szerepet kaphat ebben az ifjúságsegítő?

Az ifjúság egy talán példanélkülien heterogén csoport. Hiszen különböző nemi vagy etnikai identitású, vallási meggyőződésű, aktív vagy inaktív, tanuló vagy dolgozó, családos vagy egyedül élő személyek tartozhatnak ide, ha a korcsoportnak megfelelnek. Egy ennyire különféle értékekkel és érdekekkel rendelkező csoportot kutatni is nehéz, nem hogy együttesen alanyként, tárgyként vagy eszközként bevonni bármilyen programba.

Az ifjúságsegítés és a hozzá kapcsolódó egyéb szakmai területek viszont pontosan ezt próbálják meg. Amikor a különböző szektorok magasabb szinten nem tudnak összeegyeztethető döntéseket hozni, illetve egymás specializációs problémáit figyelembe venni saját döntéseik meghozatalánál, egy – általában kortárs – segítőnek tudnia kell ezekről a helyzetekről és információkról, és a legkülönbélebb kompetenciákkal és készségekkel kisegítve kell ezeket érthetően közvetítenie (Nagy 2010). Ennek értelmében fel kell készíteni őket arra, hogy képessé váljanak megfelelni a feljuk irányuló elvárásoknak.

„Az ifjúságsegítőnek az a dolga, hogy olyan értékekhez juttassa a fiatalokat – saját döntéseik alapján, nem pedig az ifjúságsegítő döntése alapján –, amelyeket önmagukénak tudnak érezni, és amelyek [...] akár egész életükben elkísérik őket” (Földi 2005).

Fontos, hogy a tanulási folyamatban csak olyan módszert, technikát alkalmazzunk, amelynek végrehajtásában biztonságosan mozgunk, amelyekhez megfelelő ismeretekkel, tréneri / képzői gyakorlattal rendelkezünk. Ha a képzési program, a csoportfejlesztés érdekében szükséges, inkább hívjunk be más szakembert, aki rendelkezik azokkal a kompetenciákkal, amiket mi nem, vagy nem stabilan birtokolunk

Egészségtudatos programok, módszerek bemutatása

A szakirodalom és saját tapasztalataink alapján meggyőződésünk, hogy az egészségfejlesztés kérdéseit tárgyaló fejezetek (mozgás, táplálkozás, szerfogyasztás, mentálhigiéné, szexualitás és a további témák), és a témákhoz kapcsolódó problémák leginkább nem egyedi tünetek, hanem mindegyik háttérben sok egyéb rendezetlenség, deviancia-probléma áll. Az étkezési probléma mögött állhat mozgásszegény életmód, de önképzavar is. A szerfogyasztás háttérben lehet depresszió, vagy alacsony stressztűrés.

Kevés a biztonságos kapaszkodó a fiatalok számára egy egészséges és értelmes életvitel kialakításához. A társadalom által is preferált vagy megvalósított értékek, életformák bizonytalanok, a gyakorlatokban ritkán működőképesek, zavarosak, torzok, sőt olykor elfogadhatatlanok (pl. családi kapcsolatok, fogyasztói magatartás, saját jövőkép bizonytalansága stb.). A fiatalok környezetét alig jellemzi azoknak az értékeknek, magatartásformáknak a megvalósulása, melyekre kamaszkorban a legérzékenyebbek: tartalmas emberi kapcsolatok, őszinteség, bizalom, barátság.

Az egészségfejlesztés akkor válik átadható tudássá, ha a témában dolgozó szakemberek értelmes, az intellektust, a pszichét, és a fizikumot igénybe vevő lekötő, kreativitást igénylő programokat kínálnak, amibe kapaszkodót találnak a fiatalok. Tudjuk jól, hogy számos kérdés, melyek a serdülőket foglalkoztatják, csak elvétve merülnek fel az iskolában vagy a családban.

Az egészségfejlesztés megközelítésében nem elég, ha csak figyelmeztetjük a fiatalokat a veszélyekre. A fejezetekben felsorolt tényekről, veszélyforrásokról naprakész ismeretekkel kell rendelkeznie a szakembereknek, majd a tudás birtokában olyan programokat, előadásokat, tréningeket létrehozni, melyek a megelőzés egy-egy szintjét célozzák meg. Egy depressziós korszakot átélő fiatallal érdemes új célokat, szabadidős tevékenységet, kompetenciáira alapuló jövőképet álmodni, és így megelőzni a lélektani „le/visszacsúszást”.

A szakemberek figyelmét elsősorban az egészséges életmód hiányának háttérben húzódó problémák megoldására, tudatosítására kell fordítaniuk, s ez

zel párhozamosan olyan tanulási lehetőségeket, módszereket és tartalmakat kínálniuk, melyek elfogadhatóak, elvégezhetőek, és értékesek a fiatalok számára. Nem a hiány, a probléma, hanem az ember, a teljes személyiség kell, hogy álljon a segítő érdeklődésének középpontjában: a fiatalt próbálja megérteni és a változásban támogatni.

A szakemberek legfontosabb feladata, hogy képesek legyenek kapcsolatot létesíteni a fiatal korosztállyal, majd valódi érdeklődéssel figyelni rájuk. Az egészségfejlesztéssel foglalkozó programokon olyan légkört kell teremteni a foglalkozás „gazdájának”, hogy a fiatalnak érdemes legyen bemenni, visszatérni, abban a reményben, hogy új, perspektívákat jelző kapcsolatokat és feladatokat találjanak egy változásra kész jövő esélye érdekében (Györík 1996).

A továbbiakban az alábbi egészségfejlesztési területekkel foglalkozunk:

1. Az egészséges táplálkozás és energiaegyensúly kialakítása
2. Rendszeres testmozgás
3. Legális és tiltott drogfogyasztást megelőző módszerek és eszközök
4. A lelki egészség védelme és megőrzésére irányuló módszerek
5. A tudatos és biztonságos szexuális életre való nevelés

Az egészséges táplálkozás és energiaegyensúly kialakítása

Az egészségmegőrzés folyamatában a testi lelki egyensúly megteremtése a cél: a tanulás/munka és a pihenés, valamint a megfelelő fizikai aktivitás mellett fontos szerepe van a korszerű, kiegyensúlyozott táplálkozásnak is.

Étkezési szokásainkat két mechanizmus irányítja: egyik tisztán élettani reflex, a másik lelki mechanizmus, amit a társadalmi-kulturális környezet befolyásol. Ezek játszanak szerepet az éhségérzet létrejöttékor, az étvágy felkeltésekor és a jóllakottság kialakulásakor.

Az ember alapanyagcseréjéhez szükséges energiát a táplálkozással nyeri. A napi energiaigényt egyfelől az alapanyagcsere-szükséglet (életkortól, nemtől, adottságoktól, aktuális állapottól jelentősen függő egyéni eltérésekkel, illetve ennek hasznosuló hányada), másfelől a napi aktivitás, életmód határozza meg. Energiaegyensúlyról akkor beszélünk, ha a táplálékokkal bevitt energia és a napi energia igény közel azonos. Számos előidézője lehet az egyensúly felborulásának (kora gyermekkori stresszek, rossz étkezési szokások átvétele, helytelen nevelési elvárások, környezeti pressziók, önértékelési problémák stb.). Eredményét a külső szemlélő leggyakrabban a testsúly-növekedésben észleli, de megjelenik kóros soványság formájában is (bulimia és anorexia).

Az evéskontroll problémás személyeket fokozott érzelmi sérülékenység jellemzi, a jó tapasztalatok hiányában elhiszi saját magáról, hogy értéktelen, nem bízik saját belső értékei meglétében. Lázad az érzései, a kialakult élethelyzete ellen, miközben sokszor átmeneti megoldásként evéssel oldja a kedvetlenség érzését.

A problémakezelés első lépcsőfoka a testkontroll kérdéskör, ami feldolgozáshoz részben megelőzési, részben akut problémakezelési gyakorlatok ajánlhatók, amelyek a személyiség érését segítő elemeket is tartalmaznak. Eredményei akkor válhatnak tartóssá, ha pszichés támogatás is társul hozzá.

Rendszeres testmozgás

A rendszeres testmozgás, az egészséges életmód nélkülözhetetlen részét képező alapeleme. A kialakult életmód visszahat az egyes ember egészségi állapotára a szó biológiai, pszichológiai és erkölcsi értelmében egyaránt. Az életmód lényegében kialakult szokásrendszer, melyet kezdetben jobban, majd kevésbé befolyásolnak az ember tudatos, akaratlagos folyamatai.

A fiatalok passzív monitor előtt töltött ideje mellett/helyett feladatunk segíteni kialakítani egy saját, megfelelő norma szerint összeállított napirendet a tudatosan szervezett, rendszeres „öncelekedtetésre”. A mozgáshiányos életmód számtalan betegség előidézője lehet.

Különös fontosságú, hogy a fiatal korosztály az iskolai testnevelés órák mellett, a délutáni, hétvégi szabadidejében találjon sportolási lehetőséget, amely az egészséges és teljes értékű személyiség fejlesztése érdekében a magatartás megfelelő formálását közvetlenül is biztosítani tudja. A napi rendszerességgel végzett fizikai aktivitás jóteknony eredményekkel járhat a személyiség fejlődésében. A fokozott fizikai aktivitás további igényt ébreszt a serdülőkben a mozgásos életvitel iránt, és beépül az életmódjukba, mint a szabadidő eltöltésének egyik lehetséges változata, annak számos jóteknony hatásával együtt.

A fizikai aktivitás jelentősége az életmódban az egészség szempontjából közismert. Az elmúlt évtizedekben többen változott, különösen a fejlett civilizációjú országokban az emberek élete, mint előzőleg évszázadok alatt. A mozgásos aktivitás fejlesztésén keresztül az életstílus formálható. Ez a befolyás mind pozitív, mind negatív irányba értendő. A mozgás a modern ember életében az egészség legfőbb, s egyszersmind a legolcsóbb biztosítékává vált (Machalikné Hlavács 2005).

A beállítódás minősége elsősorban a döntő mértékben benne foglalt szükségletektől függ. A beállítódás minőségétől függően kialakul a személyiségre jellemző domináns magatartási forma.

A személyi kompetencia motivációs alapja a biológiai szükségletek, a mozgásszükséglet, az élményszükséglet, az önállósulási vágy, az öntevékenységi vágy.

A testmozgás tanításával természetesen hozzájárulunk az egész személyiség fejlődéséhez, azaz a teljes kompetencia készlet alakításához. A sport személyiségalakító hatásának alapja cselekvő jellegében áll. S ha fiatalon megszokottá vált a napi mozgás, akkor később – valószínűleg – az életvitel elhagyhatatlan eleme lesz.

Legális és tiltott drogfogyasztást megelőző módszerek és eszközök

A 2009. év decemberében elfogadott stratégia (Nemzeti Stratégia a kábítószer-probléma kezelésére 2010-2018) a VII. pontjában „Megelőzés, közösségi beavatkozások” pillér „átfogó célja a kábítószerhasználat megelőzése és csökkentése, a kábítószeres fiatal korosztályt érintő kipróbálásának késleltetése az erre leginkább alkalmas eszközök segítségével.

Ezek az eszközök egyrészt az elérés szempontjából fontos színterek: család, iskola, munkahely, szabadidő eltöltés helyszínei, az Internet, a gyermekvédelmi intézményrendszer, a büntető-igazságszolgáltatás intézményei.

Másrészt újszerűsége a stratégiának, hogy a közösség tagjainak egyéni veszélyeztetettsége alapján célcsoport-specifikus célkitűzéseket is megfogalmaz. Differenciált célkitűzést igényelnek például az iskola valamennyi diákjára vonatkozó általános megelőző beavatkozások és a szerhasználat kockázata szempontjából már problémás viselkedés jegyeit mutató egyes fiatalok elérését célzó intézkedések”.

A prevencióis tevékenység során az alábbi szemléleti megközelítéseket szükséges figyelembe venni:

- A legális és/vagy illegális szerhasználat kialakulásának megelőzése során, olyan alternatívák nyújtására van szükség, melyek révén a pszichoaktív szerhasználat nem minősül vonzó életstílusnak;
- Ma a leghatékonyabb prevencióis beavatkozásoktól sem várható el, hogy önmagukban megakadályozzák a szerfogyasztást, ugyanakkor az elvárható, hogy a felnövekvő generációk tájékozottsága, személyes hatékonysága a jól megtervezett beavatkozások eredményeképpen növekedjen;
- Amennyiben a szerhasználat aktuálisan nem megakadályozható, akkor annak minél későbbi életkorra történő késleltetése válhat reális célkitűzéssé;
- A veszélyeztetett populáció tagjai számára olyan készségfejlesztésre, illetve olyan információ nyújtására van szükség, melyek eredményeképpen mérséklődnek az egyéni és közösségi károk;

- A kísérleti használat rendszeres használattá válásának megelőzése elősegíthető pl. a negatív kortárs-közösségi hatások kockázatainak csökkentése, a kortárs-közösségi hatások védő faktorainak erősítése révén;
- A prevenciók tevékenység fontos szerepet tölthet be a korai kezelésbe vételben, vagyis a szerhasználói magatartás szövődményeinek, a veszélyeztető faktoroknak korai felismerésében és szükség esetén a megfelelő, rendszerszerűen működő ellátási formába juttatás biztosításában;
- Minthogy a prevenciók tevékenység tervezését és megvalósítását is a szűkebb és tágabb közösségek erőterében látjuk egyedül megvalósíthatónak, a közösségi erőforrások kiaknázását, fejlesztését továbbra is meghatározó jelentőségűnek tartjuk. Ez azt jelenti, hogy a prevenciók tevékenység nem korlátozódik egyetlen szintérre, bizonyos beavatkozásoknak képesnek kell lenniük az egész lakosságot megszólítani, ezáltal hatást kifejteni a népesség egészének drogproblémával összefüggő attitűdjeire, a kábítószer-probléma társadalmi észleletére;
- A prevenciók tevékenység tartalma lehet az információ átadás, a készségek fejlesztése, a szerfogyasztás elfogadottságának csökkentése és ezek által a kockázati viselkedés befolyásolása és a szükségletekre reflektáló szolgáltatásokba történő továbbírányítás. Ezek innovatív eszközök igénybe vételével történő megvalósítása során figyelemmel kell lenni a bizonyítékokon alapuló irányelvekre és gyakorlatokra;
- A droghasználat megelőzése egy átfogó tervezést igénylő folyamat, melynek hatékony megvalósítása érdekében az integrált megközelítések alkalmazását tartjuk célravezetőnek, vagyis a drogproblémával kapcsolatos megelőzési tevékenységnek valamennyi szintér és célcsoport vonatkozásában az egészségfejlesztés tágabb kontextusában kell megfogalmazódnia. Ki kell terjednie az illegális és legális szerek okozta kockázatok megelőzésére, továbbá javasolt a szintér és a célcsoport orientáció egyidejű szem előtt tartása, mely utóbbi tekintetében a korszerű szakirodalom általános/univerzális, célzott, javallott megelőzés felosztást alkalmaz.

A pillér célkitűzéseinek meghatározására is ez utóbbi felosztást alapul véve kerül sor, tekintettel azonban arra, hogy az egyes szinterek sajátosságaiból adódóan nem lehetséges mindenhol a három kategória egyidejű megjelenítése.

Általános/univerzális prevenció:

A prevenciós beavatkozások irányulhatnak az átlagpopulációra, mint például az általános tájékoztató és oktató jellegű tömegkommunikációs kampányok, média műsorok, internetes jelenlét, közösségi kezdeményezések és nevelési- oktatási programok, melyek általánosan a diákságot, fiatalokat célozzák meg.

Céltzott, szelektív prevenció:

Ezek a beavatkozások a teljes populációnak csak egy sajátos módon körülhatárolt részét célozzák meg, nevezetesen azokat a személyeket, csoportokat, amelyek bizonyos sajátosságaik okán különösképpen veszélyeztetettnek tekinthetők (pl. alkoholista szülők gyermekei, iskolából kimaradó, tanulási problémával küzdő fiatalok). A céltzott prevenciós beavatkozások egy alpopuláció egészére irányulnak, függetlenül a tagjai egyéni érintettségétől, ugyanis – a szakirodalmi tapasztalatok alapján – az adott csoport a szerhasználat tekintetében nagyobb kockázatnak van kitéve, mint az átlagpopuláció.

Javallott (indikált) prevenció:

Ez a kategória olyan prevenciós beavatkozásokat és programokat jelöl, amelyek az érvényes diagnosztikus kategóriák alapján függőnek nem minősülők, de annak korai jeleit vagy más probléma-viselkedést mutató személyek magatartását szeretnék a kívánatos irányba befolyásolni. A megnövekedett egyéni kockázat jelei lehetnek pl. jelentős iskolai teljesítményromlás, alkohol és drogfogyasztás és elidegenedés a szülőktől, iskolától és pozitív kortársaktól. Ezek a programok elsősorban az egyén szintjén, egyénre szabott módon kezdeményezik a beavatkozásokat. Céljuk nem csak a szerhasználat kialakulásának megakadályozása, hanem minden olyan viselkedésszavar befolyásolása is, amely vélhetőleg kapcsolódik, vagy elvezet a szerhasználó életút kialakulásához.

Valószínű, hogy az emberi élet kialakulásától folyamatosan beszélhetünk droghasználatról, hiszen a gyűjtögető életformával együtt járhatott az új növények megkóstolása is, így rátalálhattak a tudatmódosítást létrehozó szerekre. Feltehető, hogy

ilyen módon jutott a törzsi varázsló, a sámán is olyan tudatállapotba, amikor a transz jelenségén keresztül tudott közeledni a hitvilága szerinti isteneihez. A gyógyító tevékenysége abból fakadt, hogy jól ismerte különböző növények és ásványi anyagok hatásmechanizmusát, és használta fel betegségek kezelésre. E megfigyelések, tapasztalatok tették a javasasszonyokat is (akiket a régmúltban sokszor neveztek boszorkányoknak) hatékony gyógyításra képes személlyé (Bayer 2000, Fodor 2009).

A mítoszokból közismert a gyümölcsök erjedt levének fogyasztása, így lett Dionüszosz és Bacchus a bor istene. Rendszerezések voltak az ital túlfogyasztásával jellemezhető csoportos orgiák, ami arra utal, hogy kialakulhattak erős függőségi állapotok is. A bor fogyasztása jellemző kulturális hagyományként a vendéglátás szertartásaihoz is hozzákapcsolódott, így a közösségi élet egyik mindennapos szokásává lett.

A természetes kiválasztódás következményeként egyesek szer-túlfogyasztóvá lettek, mások képesek maradtak a mértékletes használatra. A túlfogyasztásból eredő problémák miatt már az ókortól találunk szabályozásokat a szerfogyasztásra (pl. Livius 1963–1976, Kisszékelyi 1979, Bayer 2000, Lévy 2002), illetve ajánlásokat, terápiákat a probléma kezelésre (pl. Demetrovics 2001, Wolleman 2005, Kály–Kullai 2006, Lajtai 2009).

A függőség meghatározása

Hétköznapi szóhasználatban a függőség szót a ragaszkodás, hozzászokás, szükséglet értelemben használjuk. A függőség jelenségének önmagában nincs pozitív, vagy negatív értéke, jelentését a kontextus adja, például a függőség egy csecsemő számára a túlélést teszi lehetővé. Amennyiben az érett függőségbe való eljutás sérül, kóros függőségi állapotok (szenvedélybetegségek, azaz addikciók), illetve kóros függetlenségi állapotok (autisztikus magatartás) alakulnak ki.

A függőség klinikai meghatározása a diagnosztikai kézikönyvekben megtalálható. (DSM-IV, 1995; BNO-10, 1994) Az ott megfogalmazott szempontok olyan jellemzőket tartalmaznak, mint a tolerancia (vagyis a személynek ugyanahhoz a

hatáshoz egyre nagyobb mennyiségű szert kell használnia), a megvonás (egyfajta szerspecifikus megvonási szindróma megjelenése a szer használatának elhagyáskor), a használat fölötti kontroll elvesztése (a tervezettnél nagyobb mértékű és hosszabb idejű használat), a sikertelen leszokási kísérletek, a munka-, a tanulási, illetve a szórakozási tevékenység romlása, a kapcsolatok negatív irányú változása, a szociális szerepekben bekövetkező változások. A szenvedélybetegség – másként addikció vagy kóros szenvedély – hátrányos helyzetbe hozhatja az érintett személyt és környezetét is, mivel kényszeres viselkedési mintákból áll, melyekben a viselkedés irányítása időszakosan megnehezített.

Az addikciót előidéző szerek csoportosítása

LEGÁLIS	TILTOTT
Élvezeti szerek (csokoládé, kakaó)	Kender-származékok
Serkentők (tea, kávé, kóla, energiatalkok)	Hallucinogének (LSD, pszilobin, meszkalin stb.)
Cigaretta	Party drogok (általában amfetamin alapúak)
Alkohol	Kokain, Crack
Szerves oldószer tartalmú anyagok (benzin, ragasztó, hígító stb.)	Ópiát tartalmú szerek (máktea, heroin, metadon)
Gyógyszerek (altató, nyugtató, fájdalomcsillapító, tudatmódosító hatás stb.)	Fenciklidin (PCP, angyalpor)
Növények (gombák, hajnalka, datura stb.)	Amylnitrit (Rush, Popper)
Viselkedési addikciók (chat, internet, TV-, videó-, játékszenvedély, mobil-függőség stb.)	Ketamin (Ipor, Ica)

A függőség megelőzésére irányuló programok főbb típusai

Az eddig leírtak alapján megfogalmazhatjuk, hogy bár legyen szó drogfogyasztásról, viselkedési addikcióról, az alapproblémát, a viselkedési zavart, a hibás önértékelést, a szorongást, a kapcsolatok problémáját, stb. kell orvosolni, az indulatok-, a konfliktusok kezelését kell segíteni megtanulni, az egészségmotiváció erősödését kell serkenteni a fiatalokban (Schád–Takács 2004).

A függőség kezelésében jártas szakemberek szerint a legeredményesebbnek a tudásátadás, attitűdváltozás és készségfejlesztés szempontjából a kortárscsoportok bizonyultak, itt tudott a csoportnyomás, csoportbefolyásolás leginkább érvényesülni.

A megfelelő felvilágosító programok, a kifejezetten drogprevenció előadások, beszélgetések lefolytatása, kiválasztása, megszervezése az ifjúsággal foglalkozó szakemberek (pedagógus, drogmegelőzési szakember, orvos, iskolaegészségügy, rendőr) feladata is, de ebben szerepet kell vállalnia a tömegkommunikációnak, valamint a politikusoknak és a kutatóknak is.

A lelki egészség védelme, a megőrzésére irányuló egészségfejlesztési módszerek

A mentálhigiéné szó a köznyelvben a lelki egészséget jelenti. A fogalomnak két nagy értelmezési lehetősége van. Egyrészt létezik egy szűkebb, egészségügyi megközelítés, mely szerint lelkileg valaki egészséges vagy nem. Ebbe az értelmezésbe beletartozik a lelki egészség előmozdítása, védelme. Másrészt a mentálhigiénének létezik egy tágabb felfogása. Az újabb kutatások szerint az egészség mint állapot korántsem csak az egészségügyön belül értelmezendő. Sokkal összetettebb tényezők eredményeként kialakuló, fenntartható állapot. Ebben a megközelítésben a lelki egészség gondozásának része minden lelki érték, kapcsolati kultúra fejlesztése. A mentálhigiénén ezért a lelki, kapcsolati kultúrát, valamint az önmagunk elfogadását, az önismeretet, a másikat, illetve a másság elfogadását, a szociális, kulturális különbözőségektől való tolerálását is értjük (Schüttler 2001, Itzész et al. 2006).

„A mentálhigiéné tehát leginkább a lelki egészségpromóció értelmében használt összetett, nehezen meghatározható fogalom, amely egyszerre vonatkozik célokra, módszerekre, megközelítésmódra, szemléletre és konkrét tevékenységi területekre. Magában foglalhat mindent, ami a lelki egészséget javítja, annak minden vetületében és szintjén, az egyén és környezet viszonyának hagyományos megelőzési viszonyától a személyiség fejlődésének elősegítésén át azokig a szociális képességekig és kapcsolatokig, együttműködésekig, amelyek a nehéz élethelyzetek, stresszek leküzdését segítik, amelyek a személyiséget és a szociális segítő hálózatokat aktiválják” (Buda 2003).

A mentálhigiéné fontossága

Bizonyos értelemben újra kell tanítani, tanulni azt, amely egykor természetes módon benne élt az emberekben, a kapcsolatokban. Immár intézmények, intézményesült közösségek foglalkoznak az emberi, lelki problémák megelőzésével, kezelésével, mert a közösségi hagyomány és kapcsolatrendszer átalakulása, sok-

szor szétzilálódása a spontán segítő működést erősen gátolja. A mentálhigiéné a valamikori spontaneitás mintegy tudatossá, elméletileg megalapozottá tétele (Schüttler 2001. Itzés et al. 2006).

A mentálhigiéné nemcsak és nem elsősorban gyógyító tevékenység, hanem épp a védelem, a prevenció dominanciája révén, sokkal inkább szemléletmód. A mentálhigiénés ismeretek épp ezért nemcsak a szűkebb értelemben vett szakembernek fontosak, hanem mindenkinek, aki emberekkel foglalkozik, a tanárnak, lelkesznek, orvosnak, ifjúságsegítőnek. A lelki egészség védelme ugyanis csak akkor lehetséges, ha a segítő szakmák képviselői tudják, hogy milyen módon tartható fenn, mivel járható a lelki egészség.

Számos olyan tevékenységi forma bontakozott ki, amelyet a megelőzés területére sorolunk, noha szerkezetileg nem tiszta prevenciót jelenít meg. Ezekre jellemző, hogy a megelőzési szándék kifejezett bennük, de a hatékonyság mozanata tisztázatlan (Shvoong.com 2007).

- *Terápiás technikák kiterjesztése nem betegek, fejlesztő céllal:* a csoportokban az önismereti élmény vagy valamilyen kapcsolati viselkedésforma fejlesztésére kerül sor. Egy másik út a tanácsadás széles körű elterjesztése azzal a céllal, hogy a korán befolyásolt konfliktusokból, kritikus élethelyzetekből nem lesz megbetegítő hatás. További lehetőség a krízisintervenció, ezzel az öngyilkosság megelőzésében tulajdonítanak nagy szerepet.
- *Önkéntes emberbaráti (laikus) segítség:* részben a szegénygondozás, a szociális ellátás tartozik ide, részben a bajbajutott, más szakszerűbb ellátási módszerekhez hozzá nem jutó, vagy azokhoz hozzá nem férhető emberek megsegítése. A segítség sokféle lehet: egyszerű emberi kontaktus, kommunikáció, az izolációból való kiragadás, részben a telefonszolgáltatások, önszegítő csoportok, készségtréning.
- *Eszmei, erkölcsi, vallási mozgalmak:* számos irányzat jelent meg, amelyek életelvek, életformaműhelyek, önazonossági változások propagálásával próbál meg lelki egészségvédelmi hatást elérni.
- *A kognitív és viselkedés-lélektani készségfejlesztés:* az egyfajta “viselkedésmérnökség” jegyében sokféle viselkedési változtatást képes elérni, és ezeket oly

módon kínálja, hogy a lakosság maga is tudjon változtatni a problémáknak ítélt viselkedésformáin, vagy ki tudjon fejleszteni készségeket.

- *Egészségpszichológiai alkalmazások:* nagy benne az egészséglélektanra, vagyis az egészségmegőrzésre, a betegségleküzdésre vonatkozó lélektani szabályszerűségek területére specializált pszichológusok szerepe. Központi fogalom a stressz és a megküzdés.
- *Relaxáció, meditáció, jóga:* ennek lényege a feszültségek önkontrollja, de hangsúlyt kap benne a szervezettel való újfajta érzelmi viszony, a kreatív önfejlesztés és általában az öntevékenység.
- *Önsegítés, kölcsönös segítés, érdeklépviselet:* terjed az önsegítő csoportok mozgalma, ennek igen nagy mentálhigiénés jelentőségét látják, az önsegítő csoportok támaszcsoportként is működnek.
- *Korszerű lelki egészség promóciós programok:* a lakosság öntevékenységére épít, továbbgyűrűző hatásokra törekszik, gazdaságos, hatékonyságra törekvő, flexibilis, komplex, hosszú távú és tervezett. Főleg az életközösségek felhasználására törekszik, vagyis elsődlegesen azokra a szociális keretekre építi fel program elemeit és programfolyamatait, amelyekben a lakosság él – család és környezet, iskola, munkahely, lakóhely, egyéb tartózkodási helyek.

A személyiségfejlesztésben érvényesülő lelki egészségvédelem a szűkebben vett pedagógiai mentálhigiéné is. Az iskolában pedagógiai programok megfogalmazásakor három részre bontandók a személyiségfejlesztés körébe sorolható nevelési feladatok.

- Foglalkozni kell a testi egészség nevelésével, idetartozik azoknak a szokásoknak a kialakítása, amelyek segítik a szomatikus egészség kialakulását.
- Segítsük azoknak a szokásoknak, cselekvési formáknak a megtanulását, gyakorlását, amelyek a lelki jóllét fenntartását szolgálják.
- Foglalkozzunk a szociohigiénés magatartással, a társas kapcsolatok olyan alakításával, amelyek a lelki egészség megőrzését segítik elő. Ez tekinthető az iskolai mentálhigiéné feladatainak (Schüttler 2001).

A tudatos és biztonságos családi- és szexuális életre való nevelés

A nemi szerepviselkedésre való nevelés fontos kérdése, hogy milyen módon készíti fel a fiatalokat szexualitásuk és szexuális vágyaik érzelmi és biológia értelemben egészséges módon való megélésére. A leglényegesebb, hogy érzelmeken alapuló, a másik ember és önmaga megismerésével járó ismerkedés ne feltétlenül a szexualitás megélésével kezdődjön. Emellett arra kell törekedni, hogy a szexualitás ne maradjon tabu, hiszen ez megnehezíti a fiatal érzelmi és szexuális fejlődését.

Tudatosítani kell, hogy komoly, elkötelezett párkapcsolat csak a két fél megfelelően érett önismerete mellett bontakozhat ki. A túl korai elköteleződés magában hordozza a kapcsolat korai felbomlásának veszélyét. Az ifjúságsegítő személyes tapasztalat nem jelent automatikus hozzáértést, sem a párkapcsolatot, sem a szexualitást illetően. Ebből következik, hogy a körütekintő és érzékeny hozzáállás az egyetlen, amely kellő bölcsességgel ruházhatja fel az ifjúságsegítőt, hogy családi élet és szexualitás megértéséhez segítse a fiatalokat.

Az ifjúságsegítőnek hatékony és eredményes munkavégzése érdekében tudnia és értenie kell, mit jelent a biológia nem, a társadalmi nem valamint a szexuális identitás és a szexuális orientáció közötti különbség.

Biológiai nem – Az ember biológiai nemét (férfi, nő) a kromoszómáik határozzák meg és a hormonális és a morfológiai tulajdonságok együttese adja. A férfiaknak és a nőknek sajátos nemi jellegük van, amely külső testi jellegzetességek alapján felismerhetők (kivéve biológiai hermafroditás esetén).

Társadalmi nem – a nőknek és férfiaknak társadalmilag kiosztott, a neveletésünk során elsajátított szerepeinkből fakadó, az időben változó, kultúránk, osztály-, vallási vagy etnikai hovatartozásunk, tanultságunk, földrajzi, gazdasági és politikai környezetünk által meghatározott különbözőségeink. Biológiai nemünk mellett e magatartási minták alakítják viselkedési normáinkat, s határozzák meg, kik vagyunk.

A fiatalok jelentős többsége a biológiai nemének megfelelő társadalmi nemhez tartozó viselkedésformákat sajátítja el, és ebben kell őket megerősíteni, se-

gíteni, valamint megfelelő kérdésekkel ellátni. Az ifjúságsegítő megtaníthatja a fiatalokat, hogy ne automatikusan, hanem megfelelő kritikai elemzéssel vegyék át a környezetük társadalmi nemi magatartásformáit, hiszen itt sok olyan viselkedésminta lehet, amelyek gondolkodás nélküli átvétele nem kívánatos („alárendelt nő” pl). Előfordul azonban, hogy egyes fiatalok nem a saját biológiai nemüknek megfelelő társadalmi nemi viselkedésformákat vesznek fel, azaz külsőleg a lány határozottan férfi szerepeket sajátít el, vagy egy biológiai fiú női viselkedésmintákat mutat. Ennek lehet enyhébb, vagy súlyos formája. Amennyiben enyhe megnyilvánulásról van szó, akkor részben négy szemközt tudatosítani kell az érintettel, másrészt a környezetét az elfogadásra kell ösztönözni. Amennyiben súlyos a nemi szerep áthangolódása, akkor szakpszichológushoz kell fordulni. Fontos, hogy az illető mindvégig méltóságban maradjon maga számára és a társai számára egyaránt!

Szexuális (nemi) identitás – az egyén saját neméről alkotott képe, amely elválaszthatatlan az adott személytől. Kisgyermekkorban alakul ki és megváltoztatása gyakorlatilag nem lehetséges (Például ha egy személy önmagát leánynak érzékeli, leánként azonosul).

Szexuális (nemi) orientáció – szexuális irányultság, vagy szexuális beállítottság. Ez dönti el, hogy az egyén társkereső aktivitása döntően milyen partnerre (elsősorban, hogy melyik nem képviselőire) irányul.

A nemi identitás és a nemi irányultság kombinációi

Identitás/irányultság	FÉRFIAKRA	NŐKRE
NŐ	Heteroszexuális nő	Homoszexuális (leszbikus) nő
FÉRFI	Homoszexuális (meleg) férfi	Heteroszexuális férfi

A fenti besorolást még tovább bonyolíthatnánk, a biológiai nem és a társadalmi nem kategóriákkal, de ettől most eltekintünk.

Az ifjúságsegítőnek egy színes világban kell tudni olyan utakat mutatni, amelyek biztonságosak, méltóságosak és egészségesek. A családi életre való ne-

velés nem más, mint a szeretetre és az elfogadásra nevelés. Ebben a jó és a rossz minták megismerése és megértése segíti az ifjúságsegítőt. A fiatalok számára lehetőséget kell teremteni, hogy értékeljék környezetükben meglévő mintákat, és az őszinteségen, egyenrangúságon, szereteten és elfogadáson alapuló mintákat elsajátíthassák. Nincsenek általános érvényű sablonok sem a családi életre, sem a párkapcsolatokra és ezt meg is kell tanítani a fiataloknak. Nagyon fontos, hogy a párkapcsolatra, a házasság létesítésére és a gyermekvállalásra egyénileg fel kell készülni, és a sok szépség mellett ez fokozott felelősséggel is jár.

*Gyakorlatok,
tanácsok munka közben*

Prevenációs programok felépítése 10 lépésben*

Kellő önismeret és felelősségteljes gondolkodás és szaktudás nélkül nem ajánlott alkalmazni a gyakorlatokat!

A probléma meghatározása

- A jelenségben érintettek szociodemográfiai jellemzői
- Mi jellemzi a megcélzandó (megelőzendő) jelenséget
- Milyen tudományos fogalmakkal, magyarázatokkal írhatjuk le

Célcsoport

- Végső célcsoporttal és/vagy átmeneti célcsoporttal kívánunk foglalkozni
- A célcsoport szociodemográfiai jellemzői, a jelenség kiterjedtsége, a célcsoport nagysága
- Miért éppen ezt a célcsoportot kívánjuk elérni
- A beavatkozással hány személyt kívánunk elérni
- Célcsoporttal való kapcsolatfelvétel, vagy a motiválás

Szükséglet/állapotfelmérés

- Személyek száma
- A prevenció iránti igény meghatározása
- Vannak-e folyó intervenciók

Célkitűzés (konkrét célok meghatározása – a célok elérésének indikátorai)

- Mi lesz a prevenció hatása a végső (illetve a közbelső) célcsoportra
- Milyen közbelső (átmeneti) változókat érint a prevenció
- Mi a kapcsolat az átmeneti és a végső célváltozók között (konceptció)
- Milyen más tényezőket érint a prevenció

* Nádas Eszter Corvinus Egyetem, Drogpolitika előadás 2009. február 23. Ehhez az alfejezethez ajánlom elolvasásra a Christoph Kröger, Heike Winter és Rose Shaw ITF – Institut für Therapieforschung gondozásában megjelent Kézikönyv drog-prevenciós beavatkozások tervezéséhez és értékeléséhez című könyvét. (A könyv elérhető a www.droffokuszpont.hu honlapon magyar nyelven.)

Program kiválasztása

Milyen koncepciót és módszereket használunk

Van-e valamilyen bizonyíték a koncepció hasznosságára

Milyen hosszú ideig fog tartani a beavatkozás? Mi a beavatkozás időrendje

Tesztelték-e a beavatkozás kivitelezhetőségét és hatását a korábbiakban

Források – Költségvetés – Határidő

Hány és milyen végzettségű szakember fogja a beavatkozást végrehajtani?

A szakembereket ki biztosítja

Mekkora a beavatkozás költségvetése, és azt ki biztosítja

Milyen egyéb forrásigények és hozzáférhetőségek vannak

Mi akadályozhatja meg a beavatkozás végrehajtását

Az értékelés tervezése

a.) A folyamat-értékelés tervezése

Tervezett-e a folyamat-értékelés

Források a folyamat-értékelés tervezéséhez

Ki végzi a folyamat-értékelést

Milyen módszereket használunk az értékeléshez

b.) Az eredmény-értékelés értékelése

Tervezett-e az eredmény-értékelés

Források az eredmény-értékeléséhez

Ki végzi az eredmény-értékelést

c.) tervezési szakasz értékelése

Kit vontak be a tervezési szakaszba

Milyen tanulságokkal szolgált a tervezési szakasz

Kikkel osztjuk meg a tervezés tapasztalatait

Van-e lehetőség a program módosítására a tervezés (és majd később az értékelés) nyomán

Alkalmazás

A program végrehajtása

Értékelés és az értékelés eredményeinek összegzése és kommunikálása

A szükséges módosítások után az intervenció újraindul

Egészségtudatos magatartás

Megelőzési gyakorlat: „TestBeszéd – az önbizalom megszépít”

Cél:	a serdülők önértékelésének fejlesztése, a reális önbecsülés és testkép kialakításának elősegítése
Korosztály:	10-12 éves kortól
Ajánlott csoportlétszám:	10-16 fő
Szükséges eszközök:	a TestBeszéd programcsomag (beszerezhető: Kom-pánia Alapítvány 1133 Budapest Kárpát u. 38. 3.12.), munkalapok a programcsomagból, színes magazi-nok, amelyekből képek vágathatók ki, néhány video-részlet közkezdelt műsorokból, divatfotók, plakátok, reklámanyag, szórólap, videók lejátszására alkalmas eszköz, projektor, fényképezőgép és/vagy videokame-ra, kockás papírlapok, A4 lapok, A1 lapok, papír csíkok, borítékok, cetlik, színes lapok, ceruza, színes, zsírkréta, filc, ragasztó, ragacs, biztosítótűk, tábla, flipchat tábla
Ideális helyszín:	tágas terem

A gyakorlat menete:

- csoportalakítás (bevezetés, keretek, szabályok tisztázása)
- bemelegítés
- gyakorlatok az önbecsülés és testkép témakörének megértéséhez (ld. prog-ramcsomag)
- viszonyom a szépséghez
- így gondolom
- milyen képet közvetít a média
- képzettársítás
- értékek árverése

- gyakorlatok az énképet és önbecsülést alakító hatásokkal kapcsolatosan
- mesterségesen torzított hatások – szépséggyár
- mesterségesen torzított hatások – magazinok
- Ki mondja meg, mi a szép? – manipuláció
- játék a szépséggel
- antireklám készítése
- reklám készítése a valódi szépségről
- sztereotípiák a médiában
- így látják a fiúk / lányok
- gyakorlatok az önbecsülés fejlesztésére
- mások kommunikációjának hatása önbecsülésünkre
- az én kommunikációm hatása mások önbecsülésére
- saját önbecsülésem fejlesztése
- pozitív visszajelzések (az önbecsülés serlege)
- a barátság önbecsülést fejlesztő hatása
- rajongói levelek – pozitív visszajelzések adása / kapása
- papír a hátán – pozitív visszajelzések adása / kapása
- a foglalkozás zárása, összefoglalás, értékelés

A gyakorlatvezető szerepe:

- Érthető, világos instrukciók adása
- Folyamatos figyelem a csoporttagokra
- A feldolgozás irányítása, visszajelzés a csoportban megjelent tartalmakra, attitűdökre, a keletkezett feszültségekre, érzelmekre, hangulatokra
- Az egyes részfeladatok alapos előkészítése

A közös feldolgozást segítő kérdések, szempontok:

- a TestBeszéd programcsomag utasításai szerint

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

- a foglalkozás vezetője a program levezetésére részesüljön előképzésben (Kompánia Alapítvány ad erre vonatkozó tájékoztatást)

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

Mivel a program az önképpel foglalkozik, a testkontroll, az énkép, a serdülőkori én-identitás és kapcsolati élmények kérdésköre is előkerülhet a foglalkozások során, a foglalkozásvezetőnek ennek kezelésre is felkészülnie kell lennie!

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, szociális kompetenciák, kulturális tudatosság és kifejezőkészség

Problémakezelési gyakorlat

A kövérség kezelése

Cél:	a testsúly csökkentése, az énkép, önértékelés fejlesztése
Korosztály:	nem meghatározott
Ajánlott csoportlétszám:	egyéniileg is, csoportban 5-12 fő, alacsonyabb életkorú csoportban 5 – 6 fő
Szükséges eszközök:	ismeretközlő feladatlapok, amelyek megoldása vagy egyéni, vagy csoportos, tápanyag- és kalóriatáblázatok, ppt-s vagy színes ismeretközlő ábrák, projektoros kivetítés, A4, A1 lapok, színes lapok, cetlik, színes, zsírkréta, filctoll, ragacs, ragasztó, flipchat, olló, élelmiszerek a kívánt fogyasztási szokások elsajátítására

Kézbe adandó ismeretanyag:

Miért dőlnek meg a fogyókúra módszerek?

Mert nem vették figyelembe a test működésének alapelveit... Értsük meg, hogyan működünk, és garantáltan tudjuk majd kezelni a testünket! A fogyókúra a test helyes kezelése. Először is, egy autót nem lehet vezetni, ha nem tudjuk, hogyan kell, és bármit csinálunk a helyes megoldás helyett, nem fog elindulni... Ha a fogyókúra során nem vagyunk tisztában a dolgokkal, akkor ugyanott vagyunk, ahol az autóvezető. Az elhízás (kóros állapotok kivételével) a helytelen kezelés eredménye. Nem tanultuk meg, hogy mire van igazán szüksége a szervezetnek, így az elhízás ennek a rossz táplálkozásnak a megnyilvánulása.

Először is, a testünk anyagcsere folyamat által termel energiát, vagy raktároz energiát, ezt nem lehet kikapcsolni, mert olyan mintha kivennéd az elemet, ami működteti. Tehát az anyagcsere folyamatosan zajlik, ezt hívják metabolizmus-

nak. A lefogyás és a fogyókúra a metabolizmustól függ. Az elhízás tehát a rossz metabolizmus eredménye, ezt kell megváltoztatni.

A szervezet anyagcsere folyamata, az elhízás és lefogyás, csakis az energia szint és egészség kérdése! A fogyókúra az anyagcsere folyamat megváltoztatásával lesz hatékony. A szervezetünk ezt kétféleképpen oldhatja meg:

1. zsírt éget,
2. szénhidrátot éget.

A szénhidrát égetése azt jelenti, hogy a szervezetünk zsírt tárol, és alacsony energia szinten működik, ennek köszönhetően fáradékonyabb az ember, és erősen sóvárog az édesség után, és állandóan az az érzése, hogy kellene ennie valamit. Az ilyen emberek nehezen ébrednek reggel, sokáig tart, amíg az igazi éberséget eléri, nem beszélve a mindennapok szellemi tevékenységéről, ami nem megfelelő.

Ha a szervezet zsírégető módban van, akkor kiüríti azokat a raktárakat, ahol a zsírok tárolva vannak, és ezeket használja fel, lefogyás és a fogyókúra minősége ettől függ.. Sokkal magasabb energiával rendelkezik a személy, kevesebb étellel is jobban működik, és lefogy. Ez a sikeres fogyókúra alapja: a zsírégető módra való átállás.

Hogyan kell megvalósítani? Hogyan kell átállni a zsírégető módra?

A szervezet felépítéséhez nélkülözhetetlenek az aminosavak. Ezek alkotják az összes fehérjét a szervezetünkben. Tehát ha aminosavakat eszünk, azokból fehérjék lesznek. Ha fehérjét eszünk, akkor ellátjuk a szervezetünket aminosavakkal. A fehérjéket proteinnek hívjuk. Mivel elsődleges a szerepük, ezért van a nevükben a proto- (protos=első). Ezek feladata felépíteni a sejteket, izmokat, szerveket, és szinte mindent ebből épít a test, de ezek nem energiaforrások.

Az energiaforrások:

Zsírok, amelyek folyékony vagy szilárd formában találhatóak, mindenféle élelmiszerben, növényben és állati eredetű dologban. Ezek adnak jó minőségű energiát, amelyek hosszantartóak. Tehát nem rövidtávú energiaforrások. Szénhid-

rátoknak nevezzük a szénből és vízből felépülő molekulákat. A cukrok például egyszerű szénhidrátok, ezek többnyire édességek. Bonyolultabb kombinációi a keményítők, mint pl. a burgonya, kukorica. És igen bonyolult formában a rostok és a cellulóz tartozik hozzá. Ezek nagyon gyors, és rövid ideig tartó energiát szolgáltatnak a testnek. A cukrok a legegyszerűbb szénhidrátok. A felesleges szénhidrátokat a szervezet cukrokká, majd zsírrá alakítja, és így raktározza.

A rostok, amelyek a bonyolultabb szénhidrátok megfelelői, nem igazán emészthetők, egyszerűen az emésztést segítik, a kevés kioldódó cukor által egy minimális energiát ad, de ez elhanyagolható. Ha csak krumplit és növényi rostokat eszünk, akkor attól nem lesz energiánk.

További összetevők:

Az összes szénhidrát cukorrá alakul az emésztés során, és bekerül a véráramba és így jut el a sejtekhez. Ezek a vércukrok. A szervezet zsírból is képes előállítani a szükséges mennyiséget. A szervezet egy következő fontos része a hormonok: a nyirok rendszer állítja elő ezeket, és szinte minden folyamatot ezek irányítanak. Ha a hormonok nem jól működnek, akkor a test sem működik jól! Mivel a hormonok egy összefüggő rendszer részei, a legkisebb változás is észrevehető hatással bír a szervezetben. A hormonok két csoportja a felépítő (anabolikus) és lebontó (katabolikus) hormonok. Ha az egyik csoport magas szinten van, akkor a másik lemegy, és fordítva. Ettől függ, hogy az evés során hízunk vagy fogyunk.

Az inzulin a vércukrot szabályozza (több feladata is van, de itt most ez a fontos) és a felesleget zsírrá alakítja a testben. Ellentétes hatású hormon párja a glukagon, amely a zsírt bontja, és a zsírraktárakat nyitja ki.

Az inzulin és a glukagon.

Mivel ez a két hormon ellentétes hatású, azt kell tudnunk, melyik segít a fogyásban, és melyik okozza a túlsúlyt. Akár tippelhetnél is, de elárulom: a glukagon felelős a fogyásért, és az inzulin a hízásért. Nézzük hogyan:

Aki sok inzulint kap, az éhesebb lesz, és hízni fog. Korábban az étvágytalanságot is kezelték vele. A glukagon adagolás viszont azt eredményezi, hogy a sze-

mély kevesebbet eszik és lefogy. Ennek a két hormonnak a szintje a testünkben befolyásolja az egészség és szellemi teljesítő képességet is. Valamint az energia szintet.

Inzulin:

A testünk energiát állít elő, ez egy ilyen „gép”; a működéshez cukrokat használ. Ha ez nincs jelen a táplálékban, akkor előállítja másból, például zsírból. És ez által az életbevágóan fontos funkciókat ellátja energiával. Amint a vércukor felemelkedik (étkezés után) a test azonnal eldönti, hogy mekkora mennyiség áramoljon szét, és mennyit kell tárolni, ezt az inzulin látja el. A túl sok vércukor káros a szervekre, és akinek az inzulin termelése nem jó, annak ezt orvosilag kell magához vennie. Különbem romlanak a szervei, és meghal. Tehát az inzulin fontos, mert szabályozza a cukrot. Eljuttatja a sejtekhez a szükséges mennyiséget, feltölti az izmokban és májban lévő raktárakat, és a maradékot ZSÍROK-KÁ alakítja. Hizlal. Az inzulin nem csak tárolja a zsírt, hanem le is zárja, azaz hizlal és úgy is tartja testet. A tartós fogyáshoz ezt a hormont kontroll alatt kell tartanunk.

Glukagon:

Ennek a hormonnak teljesen ellentétes hatása van. Kinyitja a raktárakat, és zsírt éget el, valamint előállítja a szükséges cukrot, amelyre a testnek szüksége van. A helyes táplálkozáshoz és a jó fogyókúrához ezt a hormont kell aktivizálni, és látványos, valamint tartós hatást fejthetünk ki.

Értjük a két hormon viselkedését.

Összefoglalva:

- a szénhidrátok inzulint aktivizálnak, és elhízást okoznak
- a fehérjék glukagont aktivizálnak és fogyasztanak
- a zsírok és olajok nem befolyásolják ezeket a hormonokat

Étkezési tervünk a zsírégetéshez

Amellett, hogy rengeteg fehérjét kell ennünk és mellé kevés olajat vagy zsírt (1-3 evőkanál), az lesz a cél, hogy a szervezetet a szénhidrát tartalmától megszabadítsuk, ezeket a raktárakat kiürítsük. És a fogyás mellett ne is érezzünk kényszert, vagy ne kínozzuk magunkat. A szervezet szénhidrát raktárai a májban, és az izmokban vannak, tehát ezeket kell redukálnunk, és az étkezés során a szénhidrát bevitelt teljesen, akár nullára csökkenteni. Emellett rostokban gazdag ételt fogyaszthatunk, amilyenek például a zöldségek. Ezek segítik az emésztést. Mindezt fenntartva néhány nap alatt a szervezet szénhidrát készletei kiürülnek.

Ezt a táplálkozási módot folytassuk egy hétig.

A második héttől kezdődően 2 napot kiválasztunk, amikor szénhidrát napot tartunk, ilyenkor lehet enni mindent. Ez csak a nap utolsó étkezésére vonatkozik, nem az egész napra. Ennél az étkezésnél csak szénhidrátot eszünk. A fehérje- és zsírbevitel lehetőleg legyen nulla. Közvetlenül lefekvés előtt ne együnk, inkább 2-3 órával azt megelőzően.

Az étkezések terve így ilyen lesz:

Magas fehérje tartalom, minimális olaj, alacsony vagy nulla szénhidrát. Ez megy egy hétig, majd a második héttől a két kiválasztott napon ESTE csak szénhidrát. Így az édességkedvelők sem lesznek eltiltva a finom falatoktól.

Ha nehezen tudod megvalósítani, hogy az adott ételeket elkészítsd, vagy nem tudod, melyik étel mit tartalmaz, akkor javaslom az interneten elérhető *tápanyagtallózót**, itt mindent adatot beadvá kidob neked recepteket, vagy ételeket. Így megkönnyíti, hogy válassz. Ments el ezt a lapot a kedvencek közé, hogy visszatérhess, ha kérdéseid merülnek fel!

Látjuk, hogyan működik, és semmilyen orvosi végzettség nem kellett hozzá.

Ha bárki meggyőző, hogy ez nem működik, akkor nem szeretné, hogy lefogyj!

* <http://www.hazipatika.com/services/recipe/nutri?HPID=80448480-925F1BA8-B2733B2B-4CB5411F>

Na és mi van a testmozgással? Jó-e, ha naponta egy órát kocogunk? Menjünk tovább...

A következő pontban ezt pontosan megérted.

A helyes testmozgás receptje!

A testmozgás célja nem az, hogy hosszú órákon keresztül végezzük. Arra jók a sportok. Nekünk ezeket kell megvalósítani a helyes edzéssel: erőnlét, kitartás és általános jóllét, egészség.

Kinek milyen az igénye és időbeosztása, ahhoz tudja igazítani. Lehet súlyozni, futni, eljárni aerobikra. DE magas intenzitással végezzük, különben nem ér semmit. A napi egy óra kocogás nem hoz eredményt, mert nincs intenzitása. Jobb, ha 1 percet futunk, ahogy csak bírjuk, majd sétálunk egy keveset, és ezt váltogatjuk. Így húsz perc alatt többet érünk el, mint 1-2 óra kocogással.

Természetesen a bemelegítés azért fontos, tehát arra szánjunk néhány percet mindig. Ha már kezdünk ehhez hozzászokni, akkor többet is csinálhatunk, többször váltogathatjuk a futást és sétát. Az így elért eredmények tartósak, és a közérzetünk is hosszabb ideig lesz jó, akár 1-2 napig is.

Ha úgy mozgunk, hogy alacsony az intenzitása, akkor nem érünk el vele célt, és csak az időnk megy rá. Gondolj csak azokra, akik már hosszú ideje csinálják, de jelentős változás nincs rajtuk. A súlyzós edzés egy nagyon jó módszer a zsírok égetésére, és hosszú távú távoltartására. A szervezet egy növekedési hormonnal válaszol, amely zsírégetésre váltja az anyagcserét. A tesztoszteron is ilyen hatású, de ez a férfiaknál van túlsúlyban, ettől izmosak. A nőknél ebből kevés van, ezért nálunk a jó alkat, és megfelelő testzsír arány alakul ki. Minél több az izom, annál több glukózt tud elégetni az izom, mivel kis energiaégetőkből áll. Tehát ha növeljük a mennyiségét, nő a cukorégetés mennyisége. Ha helyesen futunk, és kombináljuk a súlyzós edzést, akkor megtöbbszörözhetjük a hatást, és az edzési időt is csökkenthetjük.

A fenti leírásokat betartva 20-25 perces edzések bőven elegendőek, és több időnk marad élvezni az egészséges testünket, és az alakunkat, amelyért mi magunk dolgoztunk meg!

Megvolt az elmélet. Remélem tetszett, és hasznos volt számodra!

Befejezésképpen megosztom veled a titkot...

Miért jutott ide a legtöbb ember?

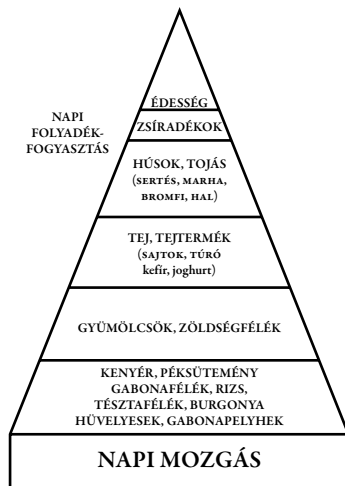
Maga az anyacsere nagyon ősi, amióta ember van a földön, ezt már a biológia megoldotta. A hormonrendszerünk ugyanúgy működik, mint azelőtt. Az étrendet az emberek változtatták meg, amikor a mezőgazdaságra áttértek, és így mást kezdtek enni, mint korábban. A burgonya és magvak, valamint a gyümölcsök, amelyeket termesztetni kezdtek, főleg szénhidrát tartalmúak voltak.

A helyzetet az súlyosbította, amikor az ipari módon előállított cukrok jelennek meg az élelmiszerben. A háborúban, amikor nehéz volt élelmezni a tömegeket, a cukornád és a krumpli kéznél volt, és ezt kezdték az embereknek hirdetni. Egészségesnek tüntették fel! Ma már szinte mindenhol az alapélelmiszerek nagy része szénhidrát. Nem csoda, hogy a korunk betegsége az „elhízás”. „Ki ne szeretné a sült krumplit?!”

Hát itt kezdődött, és ebből még meg is gazdagodtak. Ma a számos fogyókúra módszereit árulva, további óriási bevételekre tesznek szert, így nem várhatjuk, hogy felelősen fognak eljárni. A gyógyszerek és egyéb mérgek óriási üzletében nem éri meg egészséges embereket létrehozni. Ha rászoksz egy méregre, akkor potenciálisan az életed végéig ügyfél maradsz! Ha elhízol, akkor a gyógyszeripar és még egy sor üzleti vállalkozás ügyfele leszel. Ez a helyzet...

Talán hihetetlennek tűnik, pedig egy kis gondolkodással észre veheted. Legyél inkább egészséges, és akkor teljes életet élhetsz. Az elhízás nem betegség, csak a hormonok felborult állapota, és könnyen kezelhető. Legyél tagja annak a csoportnak, akik megmentik az embereket ettől az állapottól.

Az egészséges táplálkozás piramisa

Ideális helyszín:

Körben ülésre és mozgásra egyaránt alkalmas terem, hogy a csoporttagok láthassák egymást, székekkel és három munkaasztallal berendezve, ételek elkészítésére alkalmas tankonyha, edények, tányérok, evőeszközök, tálalási dekorációs anyagok, mérleg

Szükséges idő:

10*2 óra

A gyakorlat menete:

A gyakorlat során minden foglalkozáson a személyiséget fejlesztő feladat mellett ismeretközlő, heti étrend tervező, egy konkrét ételt elkészítő tevékenység zajlik, és elmaradhatatlan elemként minden alkalommal fontos a testsúlymérés, mint kontrollfunkció használata.

1. foglalkozás

- csoportképzés, csoportkohézió kialakítása
- ismeretközlés, ismeretbővítés frontális és csoport interaktivitás helyzetben

- balesetmegelőzési oktatás
- testsúlymérés

2. foglalkozás

- önismeret, énkép, önértékelés szintjének feltérképezése
- **Saját tanulási terv** gyakorlat végrehajtása (ld. Nemformális és informális tanulás Gyakorlatok)
- tápanyagtáblázatok, kalóriatáblázat, szükséges kalória számítása
- testsúlymérés

3. foglalkozás

- testsúly kontroll motiváltság fejlesztése (egyéni, csoport, család – milyen módon tudok hatással lenni a családi motiváció változására)
- első heti tápanyagok listájának összeállítása
- egy konkrét étel elkészítése 3 kiscsoportban
- testsúlymérés

4. foglalkozás

- önkontroll fejlesztő gyakorlat
- második heti tápanyagok listájának elkészítése
- egy konkrét étel elkészítése 3 kiscsoportban
- testsúlymérés

5. foglalkozás

- énkép, önelfogadás gyakorlat
- harmadik heti tápanyagok listájának elkészítése
- egy konkrét étel elkészítése 3 kiscsoportban
- testsúlymérés

6. foglalkozás

- mások visszajelzésének hatása az énképemre – saját visszajelzésem hatása mások énképére

- negyedik heti tápanyagok listájának elkészítése
- egy konkrét étel elkészítése 3 kiscsoportban
- testsúlymérés

7. foglalkozás

- a tömegkommunikációs információáramlás 'ellenhatásai'
- ötödik heti tápanyagok listájának elkészítése
- egy konkrét étel elkészítése 3 kiscsoportban
- testsúlymérés

8. foglalkozás

- saját jövőkép víziók
- hatodik heti tápanyagok listájának elkészítése
- egy konkrét étel elkészítése 3 kiscsoportban
- testsúlymérés

9. foglalkozás

- a család szerepe a folyamatos motiváltság fenntartásában
- testkontoroll és a mozgás
- hetedik heti tápanyagok listájának elkészítése
- egy konkrét étel elkészítése 3 kiscsoportban
- testsúlymérés

10. foglalkozás

- pszichés változások visszajelzése a csoportban
- önértékelés csoport előtt
- testsúlymérés
- testsúly változás értékelése
- csoport zárás, a közös munka értékelése

Változatok:

- csak gyermek és serdülő csoport
- gyermek vagy serdülő és szülője csoport
- gyermek vagy serdülő és más szülők csoport

A gyakorlatvezető szerepe:

- tiszta, érthető instrukció
- az ismeret háttéranyagok elkészítése
- a lebonyolítás irányítása
- az elkészítendő ételek elkészítésének és elkészítésének kompetenciája
- a tevékenységek, a feldolgozás irányítása, összegzés, értékelés, visszajelzés képessége és készsége

A közös feldolgozást segítő kérdések/szempontok:

Foglalkozásokként egyedi

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

Előzmény: önismeret-fejlesztő csoporton való részvétel

Folytatás: néhány közös találkozás egyre nagyobb időintervallumokkal segíti a motiváltság fennmaradását

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

A konyha, mint veszélyes üzem jelentőségének felismerése és a résztvevőkben a használati szabályok megtartásának igényének kialakítása.

Életkori sajátosság a keretek feloldására való törekvés, ennek kezelése szükséges a változatos tevékenységet igénylő foglalkozás-sorozatban.

Mindig az évszaknak megfelelő ételeket készítsük el.

Ajánlatos bevonni egy-egy foglalkozásra 1-2 csoporttag szülőjét is, így a 10 foglalkozássor alatt mindegyik szülő egyszer részese lehet a csoportmunkának, ami erősíti az elköteleződést a gyermeke testkontroll feladatainak segítésére.

Fejlesztendő kompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, digitális kompetencia, a tanulás tanulása, szociális kompetenciák, kulturális tudatosság és kifejező-készség

Rendszeres testmozgás

Testmozgás – sport – szabadidős mozgásaktivitás

Cél:	egészséges életmódra való nevelés, a testi állóképesség javítása, személyiségformálás, közösségi aktivitás fejlesztése
Korosztály:	Nem jellemző
Ajánlott csoportlétszám	Nem jellemző
Szükséges eszközök:	Az adott sporttevékenységnek megfelelő öltözék, sporteszköz

Ismeretközlés

A hazai és külföldi szakemberek megegyező véleménye, hogy a fejlődésben lévő ifjúnak minimum napi egy órányi, amíg a felnőtteknek hetente legalább három alkalommal 30-45 percnyi sportmozgásra van szüksége. Ahhoz, hogy sportoláskor a szervezetet megfelelő inger érje, azaz a terhelés elegendő legyen, szükséges, hogy a percenkénti pulzusszám érje el a 180 mínusz életkor értékét a felnőtteknél.

Ez legkönnyebben az úgynevezett állóképességi sportokkal valósítható meg, mint a futás, a kerékpározás, az evezés, a sífutás, a korcsolyázás stb. Még az is előnyük, hogy többnyire a szabadban, a természetben, jó levegőn végezhetőek.

Egészségünk megőrzéséhez egyszerűen nélkülözhetetlen a testmozgás, jótekonny, stressz oldó hatásai nem vitathatóak. Számtalan betegség megelőzésében, kezelésében és rehabilitációjában használt „gyógymód”, igazi örömforrás. Hatására a szervezetünkben endorfin hormonok szabadulnak fel, melyek természetes fájdalomcsillapítók, javítják kedélyállapotunkat, így jobb lesz a hangulatunk.

A rendszeres testmozgás életünk legjobb karbantartója: Az egész szervezetre kedvező hatással van. A helyesen adagolt terhelés nem csak a mozgást végző izmokat erősíti, hanem javítja a szív és a tüdő működésének hatásfokát, a vérkeringést, s ezáltal az anyagcserét is. Az oxigén és a tápanyagok gyorsabban jutnak

el a sejtekhez, míg a szén-dioxid illetve az elhasználódott anyagok gyorsabban kerülnek bele a vérkeringésbe, s érik el a méregtelenítő szerveket. (Ennek eredményeként növekszik az ellenálló képesség, és az energiaszint is.) Javul a tüdőben a gázcseré hatásfoka, és növekedik a vér oxigénszállító-képessége. Izmaink is több oxigénhez jutnak, így jóval hosszabb ideig működhetnek fájdalom nélkül.

A mozgásnak nem csak élettani, hanem szellemi hatásai is vannak. A mozgás a legjobb megoldás például a családi, iskolai stressz levezetésére. Önértékelésünket, és közérzetünket javítja, segít megelőzni a betegségeket, segít megtartani rugalmasságunkat egészen idős korunkig, hosszú távon a lelki egészség megőrzésének eszköze, segít az önfegyelem kialakításában, pozitívan befolyásolja teljes életstílusunkat, növeli akaraterőnket. A mozgás hangulat és kedélyjavító „szer”, kiváló orvosság depresszió ellen.

A rendszeres mozgás másik fontos hatása, hogy olyan opiátok szabadulnak fel az agyban és a testben, amelyek csökkentik a fájdalom- és fáradtságérzetet, gátolják a szervezet stresszválaszát, a szorongásos tüneteket. Azaz a rendszeres mozgás egyfajta depresszió elleni pirula. Az agyi hatások mellett fontos megjegyezni, hogy mivel izmaink is több oxigénhez jutnak, jóval hosszabb ideig működhetnek fájdalom nélkül, így javul a munkabíró képességünk is.

Ideális helyszín:	Szabadban, edzőteremben, tornateremben, uszodában, természetes vízben vagy otthon
Szükséges idő:	Minimálisan napi 30 perc

A gyakorlat menete:

Választott sporttevékenységtől függő

Milyen sportot válassz?

A rendszeres testmozgás az egészséges életmód egyik legfontosabb alapja. Erősíti, fejleszti izmaid, lazítja ízületeid, így azok nem merevednek meg, nem fájnak. A rendszeresen megmozgatott ízületek megőrzik erejüket és mozgékonyaságukat, így csak később jelentkeznek bennük az öregedéssel együtt járó tünetek: az

elhasználódás és a kopás. A sportolás fokozza tüdőd befogadóképességét, így a légzés mélyebb lesz, több oxigén jut el életfontosságú szerveidhez. Erősíti szíved, így az hatékonyabban tud dolgozni. Ezek következtében javul erőnléted, állóképességed, azaz fizikai-szellemi teljesítőképességed és a betegségekkel szembeni ellenálló képességed.

Utána jobban alszol, frissebben ébredsz, másnap jobban tudsz koncentrálni. A sport a mozgást harmonikusabbá, a reflexeket gyorsabbá teszi. Elégeti az energiát, így segít az elhízás megelőzésében, illetve leküzdésében. A sportok nagy része nemcsak szervezeted harmonikus fejlődését segíti, hanem alkalmas az önfelegyelem és az akaraterő fejlesztésére is.

Nagyon fontos a saját igényeidhez szabott sportág kiválasztása: figyelembe kell venned életkorod, az életmódod, időbeosztásod és egészségi állapotod. Az sem elhanyagolandó szempont, hogy melyik sporttevékenységhez érzel kedvet és elég kitartást magadban. A szakemberek szerint egy jó egészségi állapotú embernek heti háromszor kb. 20-30 perces rendszeres mozgás elegendő a jó kondíció és az egészség megalapozásához. Válassz olyan mozgást, amely elég erőteljes ahhoz, hogy megizzasson, és megdolgoztassa szívedet, de soha ne erőltess meg magad annyira, hogy elszédülj, vagy rosszullét környékezzon!

Aerobik, step-aerobik

Az egyik legdivatosabb szabadidősport lényege, hogy a zenére végzett folyamatos mozgássorokkal átdolgozd a tested minden izomcsoportját. Edzés közben szív- és vérkeringésszármazékod úgy reagál a megnövekedett fizikai aktivitási szintre, hogy növeli a szervezet számára hozzáférhető oxigént.

A rendszeres aerobik továbbfejlesztett, neheztett változata a step-aerobik. Itt egy mesterséges „lépcsőfokra” lépegetnek a feladatok végzése közben. A torna az aerobik elemeire építi sajátos koreográfiáját, ami így még bonyolultabb, de ugyanakkor érdekesebb is, mint elődjéé. Az órák inkább hasonlítanak modern táncórákra, mint embert próbáló nyújtásokra és erősítésekre. Rendkívül hatékony zsírégető, izomfejlesztő edzés.

Vízi gimnasztika, aqua-fitness

Az aqua-fitness nemcsak környezetében, de segédeszközeiben is különbözik a „szárazföldi” gyakorlatoktól. Az órákon mellig érő vízben speciális kézi- és láb-súlyzókkal dolgozol, amelyek habszivacsból vannak. A torna legfőbb pozitívuma a levegőnél nyolcszázszor nagyobb sűrűségű víz felhajtóerejében rejlik, amely tehermentesíti a gerincoszlopod és tested egész támasztórendszerét, így a gyakorlatok nem terhelik a csontjaid, szalagjaid. További előnye, hogy a nyomás hatására kitágulnak a vénák, így szíved is több oxigént kap, légzésed is könnyebb lesz.

Callanetics

Ez a tornatípus olyan állandóan ismételt gyakorlatsorokból áll, melyek a mélyen fekvő izmok edzése révén elősegítik a fölösleges zsírok felszívódását. Nem igényel erőltetett tempót, saját teherbíró képességednek megfelelően végezheted. Idővel fokozatosan emelheted az ismétlésszámokat. Hatására visszanyerheted, illetve megtarthatod ideális alakod. Nagyon hamar látható eredményre vezet.

Pilates

A pilates gyakorlatrendszer a hajlékonyság javítására és az egész test erősítésére koncentrálnél anélkül, hogy izomtömeget fejlesztene. Olyan ellenőrzött mozgások sorozata, amelyek igénybe veszik tested és szellemed is. Sokkal komplexebb, mint a többi tornafajta, magába foglal például olyan elemeket is, mint a légzés-technika torna közben, a koordináció, az egyensúly fejlesztése vagy a tartásjavítás. Egyes gyakorlatokhoz speciális segédeszközök is szükségesek, mint például hengerek, karikák, vagy a rugó ellenállását felhasználó tornaeszközök.

Stretching

A stretching mozgásanyaga a qi gong és a jóga gyakorlataiból indul ki, s felhasználja a sporttudomány legújabb felfedezéseit is. A nyújtó jellegű gyakorlatok gondoskodnak izmaid rugalmasságáról, hajlékonyabbá tesznek. A stretching önmagában is egyszerű, hatékony torna, de kiegészítésként minden mozgásforma előtt és után szerepelnie kell az edzésprogramban.

Jogging

A kocogás valóban csodákat tesz! Elégedettebb leszel, könnyebben veszed a felvetődő munkahelyi vagy családi problémákat. A rendszeres futás egészséges: erősíti szíved és a véredényrendszered, növeli izomtömeged, továbbá zsírt éget el.

A kocogó jobban ráérez testének szükségleteire és a helyes táplálkozásra, feloldódik lelki feszültsége, elmúlik a rosszkedve. A jogging tehát szinte kicseréli az embert – kezdj máris hozzá!

Úszás

Az úszás megmozgatja a test összes izmát és fejleszti az állóképességet. Mivel a víznek nagy az ellenállása, ezért a vízben végzett gyakorlatokkal 600 kalóriát égethetünk el óránként. Ismétlődő mozdulatai növelik az izmok rugalmasságát, különösen a váll, a csípőtájék és a térd izmait tartják kiválóan karban. Az ízületek terhelése szinte elhanyagolható a szárazföldi sportokhoz képest.

Rendben tartja a gerinc stabil állását, nyújtja az izmokat, s mindezen túl lelki békénk stabilizálódásához is hozzá járul. Jótékony hatása van a légzésszabályozásra és különösen ajánlott az asztmás betegek számára. Az egyenletes terhelés mellett nagy energiafelhasználással járó sport az úszás, így kifejezetten jó a túlsúlyos gyerekek számára is. Emellett a sportsérülések elszívódásának esélye is igen alacsony.

Túrázás

A gyalogtúra a sima talajon való járáshoz képest sokkal több izmot és jóval intenzívebben mozgat meg, nő az energiafelhasználás, több kalóriát égetünk el. Jót tesz a visszereknek, mert az aktívan működő izmok kicsiny pumpaként segítik a vénák ürülését a szív felé. Serkenti a vérkeringést, ami viszont kedvez mindenféle regenerációs folyamatnak.

Erősödik és feszesebb lesz a láb, comb, far- és hátizomzat, de a bőr is, ellenhat a narancsbőr kialakulásának. A teljes vázrendszert erősíti, jót tesz a gerincnek, elősegíti a helyes, egyenes testtartást. Bizonyos tempó fölött erőteljessé válik a zsírégetés, csökken a koleszterinszint és a vérnyomás, javul a sejtek inzulinér-

zékenysége, csökken a cukorbetegség rizikója, mint minden mozgás esetében. Túrázáskor a friss, oxigéndús szabadlevegőn végzett sportok minden előnyét élvezhetjük a napsütéstől, bőrünk D-vitamin termelésén és a javuló légzésen át egészen az agyműködést serkentő hatásáig, s akkor még nem is szóltunk a természet nyugtató, lelket üdítő voltáról, valamint a csoportos túrázás közösségépítő hatásáról. Képzett túravezetővel természeti, történeti, kulturális ismereteink is szaporodnak.

Változatok:

Sporttevékenységek szerint

A gyakorlatvezető szerepe:

- Érthető, világos instrukciók adása,
- A lebonyolítás során folyamatos figyelem a csoport tagjaira,
- Egyéni mozgásterv kialakítása,
- Csoportos tevékenység esetén a folyamat irányítása,
- Balesetmegelőzési oktatás

A közös feldolgozást segítő kérdések / szempontok:

Az egyéni fejlődés tudatosítása, a motiváltság megerősítése.

Ajánlott előzmények / lehetséges folytatás:

Az élettartam egésze alatt alkalmazható, mindig az adott fizikai erőnlét szintjéhez igazítva.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelven folytatott kommunikáció, szociális kompetenciák, kulturális tudatosság és kifejezőkészség

Addiktív szerek fogyasztásának megelőzése

Nemet mondás képességének javítása

Cél:	Képessé válni drog hívásokra nemet mondani, képessé válni kezelni a kortárs hatásokat
Korosztály:	10. életévtől
Ajánlott csoportlétszám	12-16 fő
Szükséges eszközök:	A1 lapok, színes zsírkréta vagy vastag filctoll, ragacs

Ismeretközlés

Alapvetően három fontos feladat van a drogmegelőzési területen: a kockázati tényezők ismerete, adott fiatal vagy csoport veszélyeztetettségének felismerése, és a protektív tényezők ismerete valamint beépítése a támogató koncepcióba.

Főbb kockázati tényezők

Egyre elterjedtebb az a nézet, hogy a serdülő- és felnőttkori drogfogyasztást a személyiség fejlődése során előforduló hatások összegződésével nagymértékben előre be lehet „jósolni” (prediktív tényezők). Ez azt jelenti, hogy a bizonyos hatások a drogfogyasztás irányába mutatnak (kockázati tényezők), más hatások pedig a kialakuló drogfogyasztás ellen hatnak (protektív tényezők). A kockázati tényezők túlsúlya esetén a fiatalnak nagyobb az esélye arra, hogy drogfogyasztóvá váljon.

A serdülőkorban a kortárs csoportok megnövekedett szerepe, a tekintély elleni lázadás, az önállósulási, a cél-kereső törekvések előtérbe kerülése, az azonosulási és valahová tartozási vágy megerősödése már önmagában rizikótényezőnek számít.

Ekkor történhet meg az első szerfogyasztás. Nem minden szerpróbálóból lesz rendszeres szerfogyasztó. Nagyobb eséllyel jut el a függőség kialakulásáig az a személy, akinél a kockázati tényezők erőteljes túlsúlyban vannak.

A veszélyeztetettség felismerése

Ahhoz, hogy a prediktív tényezőket felismerjük, két alapvető ismeretre van szükség. Az első az elméleti ismeret: tudni kell, hogy milyen tényezők milyen későbbi hatást válthatnak ki. A második pedig az adott fiatal ismerete. Csak akkor lehet gyakorlati haszna, ha képesek vagyunk felismerni a jeleket, illetve képesek vagyunk olyan kapcsolat kiépítésére, amelyben segítségnyújtásra lehetőségünk lesz.

Az elköteleződni képtelen fiatal értékrendszerében nem alakulnak ki a domináns meggyőződések, és ez a labilitás a szituatív viselkedésnek kedvez. Vagyis a személyiség befolyásolhatóvá válik. Az ilyen személyiség általában keresi az újat, a szenzációt, vagy a kockázatos viselkedésformákat.

Protektív tényezők

Mint ahogyan a legnagyobb kockázati forrás a család, egyben a drogfogyasztás ellen ható legfontosabb tényező is. Egy harmonikusan működő, egészséges fejlődést biztosító család a legerősebben ható protektív tényező: nem jelentkezik az az a személyiség- és magatartásbeli problémák, mint a problémás családok esetében; illetve a serdülőkori krízis sokkal árnyaltabb formában zajlik le, sikeres leválással és pozitív, előremutató tervekkel zárul.

Protektív tényezőnek számítanak bizonyos személyiségbeli tulajdonságok. Ezek közül az önértékelés és az én-hatékonyság fejlett foka hat erősen a drogfüggőség kialakulása ellen. Fontos még a megfelelő megküzdési stratégiák ismerete, konfliktus-megoldó képesség, verbalitás, kommunikáció, fejlett önismeret, reális önértékelés és önbizalom, képesség az elköteleződésre és az intimitásra. Az egészséges személyiség képesnek érzi magát arra, hogy életét befolyásolja, a jövőre irányuló törekvések, reális célok kitűzése és azok kivitelezése jellemzi.

A magatartásbeli jellemzőkről is elmondhatjuk, hogy az ilyen gyermek megtalálja helyét az őt körülvevő környezetben, az iskolában is. Szociális beilleszkedésre, toleranciára, empátiára, együttműködésre és önálló tevékenységekre képes. Az egészséges személyiség talál valamit, amit szeret: kortársait, néhány iskolai tantárgyat, tanárt, vagy tanórán kívüli iskolai tevékenységet folytat (isko-

laújság, kosárlabdaedzés), és ott ér el sikereket. Nem szükséges minden irányban sikeresnek lenni, de bármilyen területen elért sikeresség (kapcsolatok, tanulmány, sport, hobbi) pozitívan hat a személyiség fejlődésére, és ezáltal protektív tényezővé válik.

Ideális helyszín: A csoportlétszámnak megfelelő nagyságú terem, biztosítsa a körbeülés lehetőségét.
Szükséges idő: 40-50 perc

A gyakorlat menete:

4-4 fős kiscsoportokat képzünk, ahol 10 percben megfogalmazzák hogy egy – egy szercsoportra (alkohol, serkentők, hallucinogének, ópiát származékok – felosztás tetszés szerint) vonatkozóan mi szól a fogyasztás mellett és ellene. Ezeket felírják egy A1 lapra. Kiválasztják a szóvivőjüket. Ezután véletlenszerű kapcsolódásokban a szóvivők a kiscsoportjuk támogatásával érvelnek a feldolgozott drogcsoport fogyasztása ellen, és érvelnek a másik kiscsoport által feldolgozott drogcsoport fogyasztása mellett.

Amikor végeznek minden drogcsoporttal megbeszélés következik

Változatok:

Bármilyen konkrét drogot, vagy más típusú osztályozást lehet alkalmazni, mindig a csoport szükségleteknek megfelelően kell választani.

A gyakorlatvezető szerepe:

- Érthető, világos instrukciók adása,
- A lebonyolítás során folyamatos figyelem a csoport tagjaira,
- Egyéni mozgásterv kialakítása,
- Csoportos tevékenység esetén a folyamat irányítása,

A közös feldolgozást segítő kérdések / szempontok:

- Milyen ismereteim vannak az adott drogcsoportok fogyasztás mellett és ellen? Mennyire pontosak ezek az ismeretek, vagy hiedelmeken nyugvók?
- Milyen vitakészséggel rendelkezem? Milyen vitakészséggel rendelkeznek mások?
- Melyek voltak a leghatékonyabb vitakészségek?
- Melyek a hatékony befolyásolási technikáim?

Ajánlott előzmények / lehetséges folytatás:

Ezt a feladatot meg kell előznie a csoport drog-ismeretéről tájékozódó és tájékoztató feladatnak. A foglalkozást megelőzően feladatként adhatjuk ki a drogozókra való ismeretek megszerzését az interneten. Veszélye: túl tájékozottak lesznek, nőhet a kipróbálás kockázata. DE éppen az a feladatunk, hogy kiépítsük a 'nem met mondást' a csábításokra!

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelven folytatott kommunikáció, digitális kompetencia, szociális kompetenciák, kulturális tudatosság és kifejező-készség

Drogmegelőzési plakát rajzolása

Cél:	Képessé válni drog hívásokra nemet mondani, képessé válni kezelni a kortárs hatásokat, képessé válni megfogalmazni a nemet mondási motiváció szempontjait, átváltani kíváncsiságból tudatos 'nemet mondóvá', képessé válni képi módon megfogalmazni az egészségmotivált, drogfogyasztást elutasító életmód előnyeit
Korosztály:	10. életévtől
Ajánlott csoportlétszám	12-16 fő
Szükséges eszközök:	A1 lapok, színes zsírkréta vagy vastag filctoll, ragacs
Ideális helyszín:	A csoportlétszámnak megfelelő nagyságú terem, biztosítsa a körbeülés lehetőségét.
Szükséges idő:	40-50 perc

A gyakorlat menete:

4-4 fős kiscsoportokat képzünk, ahol 10 percben megfogalmazzák hogy egy-egy szercsoportra (alkohol, serkentők, hallucinogének, opiát származékok – felosztás tetszés szerint) vonatkozóan mi szól a fogyasztás mellett és ellene. Ezeket felírják egy A1 lapra. Megbeszélik ötleteiket a drogmegelőzési plakát rajzolásával kapcsolatosan, majd megrajzolják azt.

Amikor végeznek minden csoport munkájáról megbeszélés következik

Változatok:

Bármilyen konkrét drogot, vagy más típusú osztályozást lehet alkalmazni, mindig a csoport szükségleteknek megfelelően kell választani.

A gyakorlatvezető szerepe:

- Érthető, világos instrukciók adása,
- A lebonyolítás során folyamatos figyelem a csoport tagjaira,
- Egyéni mozgásterv kialakítása,
- Csoportos tevékenység esetén a folyamat irányítása,

A közös feldolgozást segítő kérdések / szempontok:

- Milyen ismereteim vannak az adott drogcsoportok fogyasztás mellett és ellene? Mennyire pontosak ezek az ismeretek, vagy hiedelmeken nyugvók?
- Melyek a hatékony befolyásolási technikáim?
- Hogyan tudom vizuálisan kifejezni magam?

Ajánlott előzmények / lehetséges folytatás:

Ezt a feladatot meg kell előznie a csoport drog-ismeretéről tájékozódó és tájékoztató feladatnak. A foglalkozást megelőzően feladatként adhatjuk ki a drogról való ismeretek megszerzését az interneten. Veszélye: túl tájékozottak lesznek, nőhet a kipróbálás kockázata. De éppen az a feladatunk, hogy kiépítsük a 'nem met mondást' a csábításokra!

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelven folytatott kommunikáció, digitális kompetencia, szociális kompetenciák, kulturális tudatosság és kifejező-készség

Folyékony szobor

Cél:	Érzések pontos megfogalmazási készségének fejlesztése, a szerfogyasztással kapcsolatos félelmek, érzések, érzelmek megfogalmazási készségének javítása, a szerfogyasztással kapcsolatos attitűd változtatása, saját aszertivitás megtapasztalása a csoportban
Korosztály:	12. életévtől
Ajánlott csoportlétszám	12-16 fő
Szükséges eszközök:	–
Ideális helyszín:	A csoportlétszámnak megfelelő nagyságú terem, biztosítsa a körbeülés lehetőségét.
Szükséges idő:	40-50 perc

A gyakorlat menete:

A feladat az, hogy a drogfogyasztással, drogélmménnyel, drogos látásának élményével kapcsolatos érzés, élmény, szituáció legtipikusabb helyzetét egy pillanatba sűrítve mutassa be. Fontos az előkészítés, illetve megfelelő ráhangolódás. Egyedül is bemutathatja, de a csoport többi tagját is bevonhatja (így komplexebben ki tudja fejteni magát). Amikor készen van a rendezéssel, akkor kívülről megnézi az alkotását, majd beáll az egyik (központi) alkotóelem helyébe, és megtapasztalja érzéseit. Ha van ötlete a változtatásra, akkor megint cserél és kivitelezi, és ezt az élményt is átéli a szoborban. Lehet olyan variációt is tenni, hogy ezek után a szobor másik elem is elvégzi a saját kívánt módosítását. Valószínű, hogy 3-5 folyékony szobrot tudnak elkészíteni a kezdeti lendülettel. Ha látjuk, hogy a motiváltság lanyhul, akkor befejezzük a gyakorlatot.

Amikor végeznek, megbeszélés következik

Változatok:

Lehet az egész csoport bevonásával megalkotni a 'szenvédelek kertjét', ahol 1-3 rendezés tud motiváltan megvalósulni.

A gyakorlatvezető szerepe:

- Érthető, világos instrukciók adása,
- A lebonyolítás során folyamatos figyelem a csoport tagjaira,
- Egyéni mozgásterv kialakítása,
- Csoportos tevékenység esetén a folyamat irányítása,

A közös feldolgozást segítő kérdések / szempontok:

- Milyen érzéseket mozgatót meg bennem a feladat?
- Változtathat-e ez a szerfogyasztással kapcsolatos attitűdömön?
- Mennyire tudom megfogalmazni a szerfogyasztással kapcsolatos félelmeimet, érzéseimet?
- Hogyan tudom mozgatni, irányítani (rendezni) a csoportot a saját témám megvalósítására?

Ajánlott előzmények / lehetséges folytatás:

Ezt a feladatot meg kell előznie a csoport drog-ismeretéről tájékozódó és tájékoztató feladatnak. A foglalkozást megelőzően feladatként adhatjuk ki a drogokról való ismeretek megszerzését az interneten. Veszélye: túl tájékozottak lesznek, nőhet a kipróbálás kockázata. DE éppen az a feladatunk, hogy kiépítsük a 'nem met mondást' a csábításokra!

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelven folytatott kommunikáció, digitális kompetencia, szociális kompetenciák, kulturális tudatosság és kifejező-készség

A lelki egészség védelme

ÉN-közlés

- Cél: az erőszakmentes kommunikáció technikájának tanulása, lehetőséget nyújtani a szükségletek és a vágyak kifejezésére, megtanítani, hogy a kommunikáció legyen építő jellegű, konkrét és a sajátos problémára összpontosítson
- Korosztály: 10 éves kortól
- Ajánlott csoportlétszám: 14-18 fő
- Szükséges eszközök: 4 db kemény lap, A4 lap, íróeszköz

Ismeretközlés, minden résztvevőnek a kezébe adandó:

Kommunikációs gyakorlat, az ÉN-közlés

Az ÉN-közlés az erőszakmentes kommunikáció technikája, amely lehetőséget nyújt a szükségletek és a vágyak kifejezésére, építő jellegű, konkrét és a sajátos problémára összpontosít. Az ÉN-közlés egyértelműen beszél a viselkedésről és a kiváltott érzelmekről, anélkül, hogy minősítené a személyiséget/egyént.

Az ÉN-közlés nem a konfliktus elkerüléséhez vezet, hanem megnyitja a kommunikációt a probléma okairól. Megnyitja a kommunikációt, kifejezi szükségünket a beszélgetésre és a mindkét fél számára elfogadható megoldás kimunkálására. Általa önmagunkra összpontosítunk, arra, hogy melyek a valós szükségleteink, vágyaink, jogaink.

Az ellentét során gyakran kimerülünk az egymásközi vádaskodásban, haragban, sértegetésben, durcáskodásban, ami könnyen vezethet eskalációhoz, és eltávolodunk attól, ami valóban sújtott bennünket, ami ténylegesen irritál, ami-re szükségünk van, és amit valóban szeretnénk.

Az ÉN-közlés visszavezet bennünket a konfliktus legelejére, arra, amire tényleg szükségünk van, amit szeretnénk, vagy ami zavar bennünket, miközben nem váltjuk ki a másik fél védekezési reakcióit.

Az ÉN-közlés a viselkedést, magatartást bírálja, és nem a személyiséget/egyént.

Az ÉN-közlés szerkezete

1. „Amikor látom, hogy...” – • a másik személy cselekedetéről beszélünk, a leírás nem tartalmaz sem értékelést, sem minősítést
2. „...úgy érzem...” vagy „...szeretném...” – saját reakciónkról beszélünk, önvádaskodás és magyarázkodás nélkül
3. „Kívánom, hogy...” vagy „Szeretném, hogy...” – • a kívánt kimenetelről beszélünk, utasítások és zsarolások nélkül.

Példák:

Amikor azt mondod, fogjam be, sértve érzem magam, és úgy érzem, mintha egyáltalán nem lennél kíváncsi rám és a véleményemre. Szeretném, ha beszélgethetnénk, és ha elmondanád, mi is zavar valójában.

Ha ilyen fáradtan jövök haza a munkából, és a mosogató tele van edénnyel, rosszul érzem magam és szeretném, ha megosztanánk a felelősséget.

ÉN-ÜZENETEK

A viselkedés és nem a személyiség megkérdőjelezése!

A rendszer:

- a viselkedés, amely zavar
- ez bennem azt az érzést váltja ki...
- azért, mert...
- szeretném, ha... (azt kívánom, hogy...)

Példa a TE-közlésre

A tréner odaszól ahhoz a résztvevőhöz, aki suttog, amíg ő beszél, a következő szavakkal: „Milan, abbaagyod végre a dumát, te tényleg szemtelen vagy!”

Az ilyen megszólítással közvetlenül támadjuk és minősítjük az egyént, az ilyen megszólítás által kiváltott reakció pedig lehet megalázás, visszavonulás vagy ellen-támadás.

Példa a MI-közlésre

„Mi itt mindannyian jól tudjuk, hogy Milan szemtelen, és hogy sohasem hallgat, amikor mások beszélnek!”

Az ilyen megnyilatkozással előre azt feltételezzük, hogy mindenki egyetért vele, ami elvonja a teret a másfajta véleményektől, ráadásul azt is állítja, hogy Milan mindig így viselkedik. A MI-közlés különösen gyakran jelentkezik a politikai kérdésekkel kapcsolatos vitákban, ahol azt feltételezik, hogy mindenkinek azonos a többségi véleménye, ami azt is jelzi, hogy nincs tisztelet a másként gondolkodók iránt, megvonva tőlük a lehetőséget, hogy azt a másfajta véleményt ki is fejtsek. A MI-közléssel ugyanakkor személytelenítjük az egyéni véleményt, és arra törekszünk, hogy felmentsük az egyént a saját állásponttal és viselkedéssel kapcsolatos egyéni felelősség alól. Kialakult az a beidegződés, hogy minden olyan eljárás, amelyet a csoport többsége támogat, indokolt, azért mert demokratikus, kifejezésre juttatja azt az álláspontot, hogy a demokrácia a többség diktatúrája, amelyben a cselekedetekkel járó felelősséget viselnie kell a jogfosztott kisebbségnek is.

Példa az ÉN-közlésre

„Milan, engem zavar, amikor a szavamba vágsz, mert úgy érzem, hogy számodra az én véleményem nem fontos, hogy nem méltányolsz, pedig szeretném, ha meghallgatnál, mert nekem fontos a te véleményed is.”

Ideális helyszín:	A csoportlétszámnak megfelelő, a körben ülésre és mozgásra kellő területű terem.
Szükséges idő:	70-90 perc

A gyakorlat menete:

A résztvevők 4 csoportra oszlanak. Tíz percet kapnak, hogy kigondoljanak egy (konfliktus) jelenetet, lehetőleg saját tapasztalatok alapján, amikor zavarta őket a kommunikáció módja. Ezután a többieknek egymás után bemutatják a 4 jelenetet.

A megbeszélés témája: mi nem tetszett ezekben a jelenetekben?

Változatok:

A jelenet/ek megváltoztatása: minden jelenet bemutatása után a nézőket felkérjük, hogy gondolkodjanak el, kinek a szerepét tudnák elfoglalni, és a kommunikáció más formájával hogyan tudnák megváltoztatni a jelenetet.

A jelenet megváltoztatásával kapcsolatos kérdések:

- Mi változott meg a bekapcsolt személyek magatartásában? Mit vettek észre a megfigyelők?
- A magatartás megváltozása milyen módon hatott ki arra a személyre, akinek kellemetlen volt a kommunikációja?
- Hogyan érezték magukat a többiek, akik részt vettek a jelenet megváltoztatásában?

Minden jelenetet el lehet próbálni többször is, különféle ötletek és másfajta szerepek segítségével, amelyek cserélődnek (de mindig egyesével). Ha a jelenet csupán egy olyan szerepet tartalmaz, amely kellemetlenül kommunikál, akkor mindegyik szerepet meg kell változtatni, ezt az egyet kivéve.

A gyakorlatvezető szerepe:

- tiszta, érthető instrukciókat ad
- a gyakorlat lebonyolításában segítséget nyújt, segít megfogalmazni a történéseket, érzéseket
- fokozottan figyel az időtartásra
- vezeti a feldolgozást
- összegzést, visszajelzést ad a csoportnak

A közös feldolgozást segítő kérdések, szempontok:

- A megbeszélés témája: mi nem tetszett ezekben a jelenetekben?
- Azt hiszem, az a másik helyzet igazán konfliktusos!
- A jelenetek egyike-másika nem is volt annyira konfliktusos!
- Senki senkit nem hallgat meg, nincs is kommunikáció, hanem csak kielégítik azt a szükségletet, hogy a mérget kitöltsék a másikon.
- Szerintem ez egyéni felelősség kérdése, mindenki térjen vissza önmagához!
- Egy helyzetben, ahol valami nincs rendben, ahol összetűzés van, nem lehet csak az egyik fél a hibás.
- Amilyen az ember, amennyit ér, úgy hallgatják meg a többiek.
- Mindenki részben hibás.
- Mi volt az oka annak, hogy meghallgattak vagy nem hallgattak meg?
 - az érdektelenség következtében
 - az a személy, akit nem hallgattak meg, nem kell, hogy viselje a felelősség egy részét
 - a megnyilatkozás módja kihathat a hallgatásra
 - az embert nem hallgatják meg, ha unalmas
 - a nonverbális kommunikáció hatása a felszólalás érdekességére
 - a nem-meghallgatás a lenézés jele

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

Lehetőleg a csoport munkafázisában történjen a gyakorlat alkalmazása!

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók, tanulságok:

Megjegyzés: noha a fentiekben ismertetett műhelymunka igen aktív és hasznos lehet, a rákövetkező napokban a csoport munkáján érződhet, ha a téma nem lett eléggé feldolgozva, emiatt a tréning folyamatát akadályozhatja, ezért vagy a gyakorlás során, vagy ismét elővéve még egyszer elmélyülten kell foglalkozni az erőszakmentes kommunikáció témájával.

Fejlesztendő kompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, a tanulás tanulása (kommunikációs stratégia tanulás), szociális és állampolgári kompetenciák (erőszakmentes kommunikáció készségének kialakítása és társas közegben való alkalmazásának képessége), kulturális tudatosság és kifejezőkészség

Helyzet, amikor dühös lettem

Cél:	Az Én-üzenetek megfogalmazása képességének fejlesztése
Korosztály:	10 éves életkortól
Ajánlott csoportlétszám:	12-16 fő
Szükséges eszközök:	Segédeszköz a csoportvezetőnek

Nyitott kérdések

Nyitott kérdésnek tekintjük azokat a kérdéseket, amelyek úgy vannak megfogalmazva, hogy rájuk a válasz nem lehet egyszerűen „igen” vagy „nem”, hanem amelyek szabad kifejezési lehetőségeket nyújtanak a kérdés szűk összefüggésein kívül.

Ha olyan kérdéseket teszünk fel, hogy „Vajon ...?” vagy „Te vajon...?”, általában ezekre nagyon korlátozott a válaszlehetőség. Ha a kérdéseket úgy fogalmazzuk meg, hogy „Miként...?” vagy „Mi a...?”, akkor ezekre a kérdésekre olyan szempontból lehet válaszolni, amilyen nézőpontból az adott egyén tekint a témára.

Példák a zárt kérdésekre:

Vajon nehéz/könnyű volt a gyakorlat alatt?

Mennyire tetszett ez a gyakorlat?

A csoporton belüli kommunikáció jó vagy rossz volt?

Példák a nyitott kérdésekre:

Mit éreztél a gyakorlat ideje alatt?

Mi volt nehéz, és mi volt könnyű, és miért?

Mi tetszett a csoporton belüli kommunikációban, és mi okozott számodra gondot?

Ideális helyszín: A csoportlétszámnak megfelelő nagyságú terem, biztosítsa a körbeülés lehetőségét.

Szükséges idő: 30 perc

A gyakorlat menete:

A csoport párokkra oszlik.

Gondolkodjon el arról a helyzetről, amikor dühös lett, a körülményeket magyarázza el a partnerének, és játssza el az elsődleges reakcióját – amire társának spontánul kell reagálnia. Ezután próbálja meg a haragját ÉN-üzenetként megfogalmazni.

„Nem szeretem, ha valaki...”

Megbeszélés során az érzésekről, és arról kérdezzük, hogy sikerült megfogalmazni az ÉN-üzenetet.

A gyakorlatvezető szerepe:

- pontos instrukciók adása
- a gyakorlat lebonyolításának irányítása, szükség esetén segítségnyújtás
- fokozottan figyel az időtartásra
- vezeti a feldolgozást
- összegzést, visszajelzést ad a csoportnak

A közös feldolgozást segítő kérdések, szempontok:

A plénumon körben: „Az emberekkel való kommunikációban nem szeretem, ha valaki...”, és itt a témával kapcsolatos ÉN – üzenetét kell kimondania, majd egy újabb kör következik „Ilyen helyzetben én úgy reagálok, hogy...”, és ismét a témával kapcsolatosan kell befejeznie a mondatot.

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

Az erőszakmentes kommunikáció témakörében az ÉN-közlés után az ÉN-üzeneteket gyakoroltató feladat

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók:

A feladat során megjelenhetnek személyes tartalmak, ezek kezelésére legyen felkészült a csoportvezető.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, tanulni tudás kompetenciája, szociális és állampolgári kompetenciák, kulturális tudatosság és kifejezőképesség

Dicséretosztás

Cél:	A pozitív én üzenetek megfogalmazásának gyakorlása.
Korosztály:	10 éves kortól
Ajánlott csoportlétszám:	12-16 fő
Szükséges eszközök:	Cetlik, tollak, gyűjtőeszköz (kalap, doboz, csákó)
Ideális helyszín:	A csoportlétszámnak megfelelő nagyságú terem, biztosítsa a körbeülés lehetőségét.
Szükséges idő:	30-40 perc

A gyakorlat menete:

A résztvevők egy papírszeletre felírnak egy dicséretet, amelyet egy általuk ismert személyhez intéznének. Minden dicséretet egy kalapba gyűjtenek. A foglalkozásvezető egyenként szedi elő a cetliket, majd hangosan felolvassa őket. A csoporttól megkérdi: „Ez az üzenet Én-közlésként fogalmazódott-e meg?” Ha úgy vélik, nem, akkor hogyan fogalmaznák meg? Három-négy üzenetet dolgoznak fel.

Ezután kisebb csoportokra oszlanak. A fel nem olvasott üzenetektől mindegyik csoport kap néhányat. A kisebb csoportok feladata is ugyanaz, megállapítani, hogy „Ez az üzenet Én-közlésként fogalmazódott-e meg?” Ha úgy vélik, nem, akkor hogyan fogalmaznák meg?

A gyakorlatvezető szerepe:

- pontos instrukciók adása
- a gyakorlat lebonyolításának irányítása, szükség esetén segítségnyújtás
- fokozottan figyel az időtartásra
- vezeti a feldolgozást
- összegzést, visszajelzést ad a csoportnak

A közös feldolgozást segítő kérdések, szempontok:

- Hogyan éreztük magunkat a feladat végrehajtása közben?
- Mennyire ment könnyen az Én közlések megfogalmazása?
- Mennyire segített ebben a kiscsoportos munka? Ebben mennyire voltam aktív?

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

Az erőszakmentes kommunikáció témakörében az ÉN-közlés után az ÉN-üzeneteket gyakoroltató feladat

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók: –

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, tanulni tudás kompetenciája, szociális és állampolgári kompetenciák, kulturális tudatosság és kifejezőkészség

Aktív hallgatás

Cél:	Mások meghallgatásának készségének fejlesztése
Korosztály:	12 éves kortól
Ajánlott csoportlétszám:	12-16 fő
Szükséges eszközök:	Flipchat, papír, íróeszköz

Segédanyag a csoportvezetőnek

Mi szükséges az aktív meghallgatáshoz?

- kimutatni az együttérzést a hallottakkal kapcsolatban
- mikor, mit, hogyan és kinek beszélsz
- kérdések feltevése a kételyek letisztázására, a jobb megértés érdekében
- a tartalom
- őszinteség
- a személy iránti tisztelet
- akarat
- atmoszféra
- bizalomépítés
- ne szakítsd meg a beszélőt
- a saját érdekek mellőzése
- testbeszéd, hangszín

A rogersi modell

Az egzisztencialista megközelítés talán legnépszerűbb változata a Rogers féle személyközpontúság. (Rogers 2003.) Elképzelése szerint az egészséges ember „*fully functioning person*”, azaz hiánytalanul működő személy. Ez ideális állapot, az ember önmegvalósító törekvéseinek eredménye, és körülbelül a következő kritériumoknak felel meg:

- 1) a tapasztalatok iránti nyitottság,
- 2) elhárítás nélküli érzékelés,

- 3) az új tapasztalatok tudatosíthatósága,
- 4) az érzések pontos megnevezése és értelmezése.
- 5) a sajátmagáról nyert tudás az énképbe illeszthető, amely ezáltal folyamatosan változik, gazdagodik.
- 6) az értékelések és a kontroll helye az énben van.
- 7) a személyes és a másoktól nyert értékelések egybeesnek.
- 8) feltétel nélküli önbecsülés és a lehető legnagyobb harmónia másokkal, melynek alapja a kölcsönös tisztelet és megbecsülés.

Ezért fontos a három rogersi alapelv alkalmazása a másakra való figyelésnél:

- a másik feltétel nélküli elfogadása
- hitelesség
- objektivitást biztosító távolságtartás

Ideális helyszín: A csoportlétszámnak megfelelő nagyságú terem, biztosítsa a körbeülés lehetőségét.

Szükséges idő: 30 perc

A gyakorlat menete:

A csoport párokra oszlik.

A feladat: a párodnak öt percben meséld el, mi volt az, ami legutóbb kiborított, vagy rosszul esett. A párodnak meg kell győződnie arról, hogy tényleg megértette a hallottakat, mégpedig kérdések feltevésével és a hallottak elismétlésével.

Ezután megbeszélés történik a feldolgozási szempontok szerint.

A megbeszélés után ötletbörze következik, amely keretében összeszedik, hogy mi szükséges az aktív meghallgatáshoz.

A gyakorlatvezető szerepe:

- pontos instrukciók adása
- a gyakorlat lebonyolításának irányítása, szükség esetén segítségnyújtás
- fokozottan figyel az időtartásra

- vezeti a feldolgozást
- összegzést, visszajelzést ad a csoportnak

A közös feldolgozást segítő kérdések, szempontok:

- Vajon éreztétek-e, hogy meghallgattak és megértettek benneteket?
- Milyen gyakran érzitek azt, hogy mások tényleg meghallgatnak?
- Milyen nehéz/könnyű a számotokra mások meghallgatása?
- Volt-e arra példa, hogy a szavatokba vágtak?
- Milyen érzések keletkeztek bennetek, mikor azt éreztétek meg, hogy nem hallgatnak meg benneteket, és milyen, mikor úgy észleltétek, hogy teljes mértékben rátok figyelnek?
- Mi szükséges az aktív meghallgatáshoz? (Ötletbörze)

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

Az aktív hallgatás témájának feldolgozását jól össze lehet kapcsolni a résztvevők ismerkedésével.

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók:

Az megbeszélés során a résztvevők általában megemlítik, hogy az egymás szemébe nézés fontos ahhoz az érzéshez, hogy valóban úgy érezzem, hogy meghallgattak, és hogy az intonáció és a mimika fontos szerepet játszik. Vannak olyan kijelentések is, miszerint „Bizonyos emberektől elvárom, hogy tényleg meghallgassanak”, „egyesek tényleg meghallgatnak”, „az a benyomásom, hogy csak a közeli barátaim hallgatnak meg ténylegesen”, és így tovább.

Megjegyzés: Az alábbiakban leírt műhelymunka, az aktív hallgatás, hagyományos, olyan értelemben, hogy nagyon gyakran ekképpen bonyolítják le. Felmerül a kérdés: „Miért várják el tőlem, hogy annak, akit másodszor látok az életben, eddigi életem nehéz helyzeteiről beszéljek?”. A fennálló kockázat ellenére az ez a műhelymunka elegendő anyagot szolgáltat a meghallgatással kapcsolatos téma feldolgozásához.

E gyakorlat kapcsán, éppen a páros gyakorlat jellegéből következően a pár két tagja között erősebb és intimebb kötődés alakulhat ki, erre a tréningfolyamat folyamán figyelnie kell a csoportvezetőnek!

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, tanulni tudás kompetenciája, szociális és állampolgári kompetenciák, kulturális tudatosság és kifejezőkészség

Élet a szigeten

Cél:	A konfliktushelyzetekben keletkező stresszhelyzetek megfelelő kezelési képességének fejlesztése
Korosztály:	14 éves kortól
Ajánlott csoportlétszám:	12-16 fő
Szükséges eszközök:	Flipchat, papír, íróeszköz,

Segédanyag a csoportvezetőnek

A fokozott stressz hatásai az egyén pszichés állapotára

Allport az alábbiakkal határozta meg a lelki egészség kritériumait (Allport 1980.):

- 1. Széleskörű én-tudat:** önmagunk háttérbeszorításának képessége rajtunk túlmutató ügyek érdekében, amilyen pl. a szerelem, barátok, csapat, család, társadalmi, politikai kérdések, vallási közösség, stb.
- 2. Képesség az érzelmi kapcsolatokra,** ezen belül hangsúlyosan az empátiára és a toleranciára.
- 3. Érzelmi biztonság, önmagunk elfogadása:** az ilyen ember elviseli a gátló vagy zavaró eseményeket, ugyanúgy, mint saját tökéletlenségét, anélkül, hogy elkeseredetté vagy ellenségessé válna. Elfogadja önmagát olyannak, amilyen.
- 4. Realista szemlélet, problémamegoldó képesség.** Olyannak látja a dolgokat, amilyenek azok valójában, és nem olyannak, amilyennek szeretné.
- 5. Az érett személyiség képes arra, hogy önmagát kívülről, tárgyként szemlélje.** Ez teszi lehetővé az önismeretet, az önkritikát, a humorérzéklet saját kis ügyeinkkel kapcsolatban. „A humor az embernek az a képessége, hogy nevésszen azokon a dolgokon, amelyeket értékel (önmagát is beleértve), és mégis tovább dédelgesse azokat.”
- 6. Egységes életfilozófia:** olyan értékrend, amely megadja számára az életét értelmessé tevő irányt, tárgyat és célt.

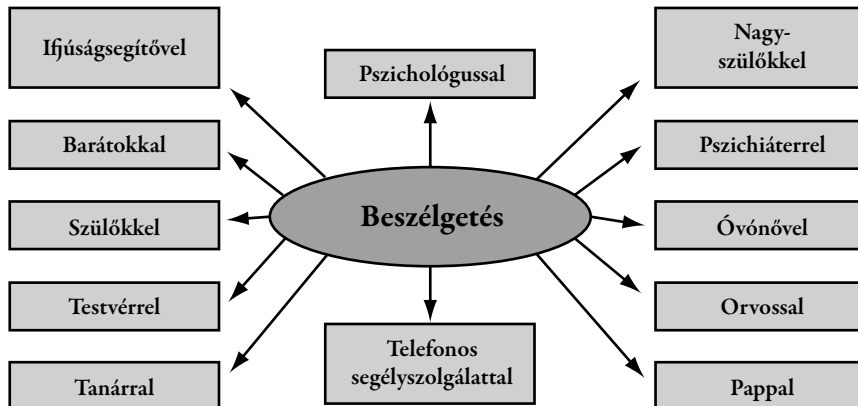
Nem kell sokáig gondolatban kutatnunk ahhoz, hogy rájöjjünk, mikor is éreztük magunkat utoljára szomorúnak, lehangoltnak.

Most akkor valami baj van a lelki egészségünkkel?

Nem hiszem, mert hasonló érzéseket több esemény is kiválthat belőlünk, nem úgy sikerülnek a dolgaink, mint szeretnénk, nem mosolyog ránk a boltos néni vagy valaki nekünk fontosabb személy. De pszichotraumatizálóbb események is bekövetkezhetnek, így például a szülők válása, barátok elvesztése, csalódás, szerelmi bánat, vagy egy haláleset. A felsorolt élethelyzetek bénító súllyal nehezhetnek hétköznapiakra, és szinte mindent negatív fényben tüntethetnek fel. Ha problémák megoldódtak, újra kisüt a nap, és az élet visszatér a normális kerékvágásba.

Sajnos nem mindenki életében oldódnak meg rövid időn belül még a hétköznapi problémák sem. Gyermekeknél és ifjúkorúaknál – csakúgy mint felnőtteknél – akkor beszélünk depresszióról, ha a depressziós tünetek egy csoportja (pl. lehangoltság, letörtség, szomorúság, étkezési problémák, alvászavarok) egyfolytában legalább két hétig vagy tovább fennáll. Ilyenkor hozzáértő szakember gyors segítségére van szükség.

Kivel beszélhet a gyermek / ifjúkorú a problémáiról? Ki segít a bajban?

Azt mindig tartsuk szem előtt, hogy az egészséges gyermeknek – fiatalnak is, nemcsak a depressziósnak, nagy szüksége van a család és a környezet támogató megértésére.

Ideális helyszín: A csoportlétszámnak megfelelő nagyságú terem, biztosítsa a körbeülés lehetőségét.

Szükséges idő: 60 perc

A gyakorlat menete:

A résztvevők kisebb csoportokra oszlanak (5-6 személy egy csoport). Lakatlan szigeten élnek és nincs módjuk a távozásra. A közös élet megszervezése érdekében meg kell állapodniuk, és fel kell állítaniuk a közös szabályok rendszerét. Minden kis csoportnak 10 perce van arra, hogy megállapodjon a szabályokban, amelyeket azután a többiek előtt ismertetnek.

A következő lépésben minden csoportból kérünk egy önkéntest. Az önkénteseket kivezetjük a helyiségből, majd közöljük velük, hogy mindenkit egy másik szigetre küldünk, azzal az utasítással, hogy a szigeten az ottani szabályokkal ellentétesen viselkedjenek és próbálják meg azokat megváltoztatni, vagy bojkotálni.

Miután a „jövevény” 10 percet töltött el új szigetén, a gyakorlatnak vége, és következik az értékelés.

A gyakorlatvezető szerepe:

- pontos instrukciók adása
- a gyakorlat lebonyolításának irányítása, szükség esetén segítségnyújtás
- fokozottan figyel az időtartásra
- vezeti a feldolgozást
- nem felejt el „kivenni” a szereplőket a szerephelyzetből
- összegzést, visszajelzést ad a csoportnak

A közös feldolgozást segítő kérdések, szempontok:

- A csoportok (mindegyik) miként kezelte az előállt konfliktust?
- A „jövevények” hogyan érezték magukat a szabályszegők bőrében, és hogyan a régi szigetlakók, amikor megszegték kialakított rendszerüket?
- Ki volt az áldozat, és ki az erőszakoskodó szerepében?
- Hogyan kezeltük a másságot?
- Milyen köze van ennek a valós élethez?

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

A feladatot ajánlatos a csoportfejlődési fázis olyan szakaszában elvégezni, amikor már a csoportvezetőnek van ismerete a csoporttagok teherbírásáról, hogy az önként jelentkezők közül a kevésbé sérülékenyeket választhassa ki.

A gyakorlat után hatékony feszültségcsökkentő gyakorlatnak kell következnie!

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók:

A feladathelyzetben intenzíven elszabadulhatnak a feszültségek, az indulatok, az érzékenyebb csoporttagok még ebben a védett környezetben is erős stresszélményként élhetik meg a kialakult szituációkat, a csoportvezető és segítője ezért fokozottan figyeljen ezen helyzetek alakulására, és a résztvevők pszichés élményeinek feldolgoztatására. Jót tesz a kibeszélés, a helyzet közös elemzése.

Csak kettős vezetés mellett ajánljuk a gyakorlat elvégzését!

Mindenképpen hatékony feszültségcsökkentő gyakorlatnak kell következnie!

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, tanulni tudás kompetenciája, szociális és állampolgári kompetenciák, konfliktushelyzetekben keletkező feszültségek feldolgozása, kulturális tudatosság és kifejezőkészség

Dobolás

Cél:	Feszültségoldás
Korosztály:	8 éves kortól
Ajánlott csoportlétszám:	12-16 fő
Szükséges eszközök:	Kendő minden csoporttag részére
Ideális helyszín:	A csoportlétszámnak megfelelő nagyságú terem, biztosítsa a körbeülés lehetőségét.
Szükséges idő:	10 -15 perc

A gyakorlat menete:

Megkérjük a résztvevőket, hogy körben üljenek le a padlóra, és a székeket úgy vegyék maguk elé, hogy az ülőfelületen tudjanak dobolni. Ezután ha sötét van, leoltjuk a villanyt, ha így sem sikerül elég sötétet csinálni, akkor minden csoporttagnak bekötjük a szemét. Ezután megkérjük a csoport tagjait, hogy spontán ütemben, hol gyengébben, hol erősebben doboljanak a székekön. Egy kis idő után a csoportvezető saját dobolását felhangosítva egyre fokozódó ütemű és hangerősségű dobolást kezd el, miközben bevárja, hogy a csoport átvegye az ütemet. Ezt körülbelül 60 mp-ig kitartja. Majd lassan lassítva a szívritmusnak megfelelő ütemet tartja, egyre halkulva, s egy kis idő után leáll. Amikor a csoporttagok is befejezik a dobolást, akkor hagy egy kis csendet, majd felolva a villanyt / levéve a kendőt kezdődik a feldolgozás.

A gyakorlatvezető szerepe:

- pontos instrukciók adása
- a gyakorlat lebonyolításának irányítása, szükség esetén segítségnyújtás
- fokozottan figyel az időtartásra
- vezeti a feldolgozást
- összegzést, visszajelzést ad a csoportnak

A közös feldolgozást segítő kérdések, szempontok:

- Milyen érzéseket éltetek át közben?
- Milyen testi- és mentális változást eredményezett a feladat végrehajtása?
- Használtok-e más feszültségi helyzetében is hasonló (agresszív) indulatcsökkentő módszereket, és milyeneket?

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

Feszültség levezetésére közvetlenül a feszültséget keltő helyzet feldolgozása után.

A megbeszélés után lehet szünetet tartani.

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók:

A szemek kendővel való bekötésére, illetve a sötétre azért van szükség, hogy ne zavarja a csoport tagjait a többiek figyelő tekintete.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, tanulni tudás kompetenciája, szociális és állampolgári kompetenciák, konfliktushelyzetekben keletkező feszültségek feldolgozása, kulturális tudatosság és kifejezőkészség

Stressz csökkentése

Cél:	Stressz feszültség csökkentési módszer elsajátítása
Korosztály:	12 éves kortól
Ajánlott csoportlétszám:	12-16 fő
Szükséges eszközök:	A4, A1 lap minden csoporttagnak, íróeszköz, zenelejátszó eszköz, zene CD, polifon minden csoporttagnak

Ismeretközlés

A stressz és kezelése

A stressz az élet sava-borsa, mondta a stressz felfedezője, Selye János. (Selye 1978.) S akkor még szerényen fogalmazott. Miért? Mert só és bors nélkül még megélhetnénk, stressz nélkül azonban aligha. Teljesen stressz mentes élet nincsen. Stressz-mentes állapot csak maga a halál. Ugyanis minden inger, amely bennünket ér, sok különféle hatása mellett a stressz választ is kiváltja szervezetünkől; ez persze a gyenge és semleges ingereknél alig észrevehető. Az erős pozitív vagy negatív ingereknél azonban intenzív. A stressz válasz lényege az alkalmazkodás, és ez minden ingernél ugyanolyan, csupán mértéke és időtartama más.

De milyen stresszt is kívánjon még magának a modern ember?

Jó stresszről (eustressz) és rossz stresszről (distressz) beszélünk, miközben azt mondtuk: minden stresszben van valami egyforma. (Selye 1976.) De mi az egyforma a jó és a rossz stresszben? Egyértelmű: az ébresztő hatás. Legyen akár idegesség, akár meglepetés, öröm vagy extázis, az éberség növekszik, és a tudat egy valamire fókuszál: arra, ami a stressz tárgya, kiváltója, vagyis a stresszorra. Vagy azért, mert fél tőle, vagy azért, mert elbűvöli.

A legnagyobb stresszeket sokszor magunk okozzuk magunknak, saját gondolatainkkal magunk gyártjuk őket. Az emberben ugyanis kialakult egy minden fajhoz képest erősebb emlékezet, és vele együtt a jövőre való gondolás képessége.

A jövő is stresszel bennünket, a múlt is, nemcsak a jelen. Ezekre pedig egyelőre nem alakultak ki a megfelelő szűrőink. Folyton kísértenek a múlt rémei és a jövő árnyai. Ráadásul a hírközléssel még több stressz lehetőség támad. Így aztán az egész világ terhét hordjuk magunkon. Egyetlen ellenszere ennek, ha intenzíven belemerülünk az éppen most végzett tevékenységünkbe. Persze a jelen élésén túl az emlékezet, az intelligencia, az előrelátás abszolút kívánatosak, csupán melléktermékeik nem azok: a múltba merülés és a jövő miatti szorongás. Nem az a cél, hogy ismét primitívekké váljunk, vagy hogy gyermekek legyünk. Csupán az, hogy emberi képességeink ne pusztítsák el bennünk a jelenlét érzését.

A stressz olyan, mint a borivás: kis mennyiségben jótékony hatása van, motivál és élénkebbé tesz. A túlzott és folyamatos stressz viszont kiégést, testi bajokat, fáradékonytságot okozhat, hatékonysága elkezd csökkenni, egyre több hibát vét, ingerlékeny és fáradékonnyá válik. Ha különböző módszerekkel nem vezet le, előbb-utóbb komoly testi és lelki problémákkal kell majd szembe néznie: álmatlanság, kiégés, depresszió, gyomorfekély, különböző szív- és érrendszeri megbetegedések.

A betegségek azonban elkerülhetők, a tünetek csökkenthetők és megszüntethetők. A stressz levezetésének egyik leghatékonyabb módja a sportolás. Legalább naponta fél órát kell szánni a testmozgásra. Bizonyos esetekben elegendő egy kellemes séta is. A meditáció is egy lehetőség, csakúgy, mint a jóga. A testmozgás azonban nem elegendő, a stressz csökkentéséhez, megelőzéséhez a gondolkodásmódon is változtatni kell. Helyezzük perspektívába a stresszt kiváltó helyzeteket – a 'borzasztó' és a 'nagyszerű' között is vannak lehetőségek. Érdemes megpróbálni árnyaltabban tekinteni a szituációkra, így rájöhetünk, hogy a helyzet nem is annyira szörnyű – így a stressz is megszűnik, vagy legalábbis csökken. Egy probléma esetén először érdemes átgondolni, hogyan lehet megküzdeni azzal, majd elképzelni a folyamatot. Így csak olyan mértékű feszültséget gerjeszt magában, amely inspirálja, s nem visszafogja.

Ismeretközlés

Teendőink személyes krízishelyzetekben

1. Ha valami problémánk van, mindenképpen beszéljük meg azt valakivel, aki számunkra fontos és bizalmas ember. Nincs olyan dolog, amit teljesen egyedül, magunkra hagyatva kéne megoldanunk! Nem baj, ha érdemi tanácsot senki sem tud adni, sokkal fontosabb az, hogy legyen valaki, aki meghallgat minket és együtt érez velünk.
2. Ha úgy érezzük, nem tudunk valamit egyedül megoldani, minél előbb keresünk baráti, rokoni vagy egyéb segítséget. Ha úgy érezzük, környezetünkben nincsen senki, akihez fordulhatnánk, forduljunk a legközelebbi tanácsadóhoz (családorvos, pszichológus, pszichiáter, védőnő, diáktanácsadó, kerületi mentálhigiénés tanácsadó stb.).
3. Ha pillanatnyilag nem érhető el senki, de úgy érezzük, azonnali segítségre van szükségünk, a telefon is jó, ha nem tudunk elérni így sem senkit, hívjuk fel valamelyik lelki segítő telefonszolgálatot (06 80 505-525, 505 510, 505 515, 505 506, 505 503, 505 543, illetve a helyi szolgálatok hívószáma)
4. Sohasem merülhetünk be úgy a tanulásba/munkába, hogy számunkra fontos örömszerző, kikapcsoló, lelki egyensúlyt biztosító tevékenységeket tartósan elhanyagoljuk. A pozitív élmények éppen olyan fontos táplálékok a lélek számára, mint a test számára az étel.
5. Ha úgy érezzük, hogy semmi másra nem tudunk koncentrálni, csak a problémákra vagyunk beszűkülve és ezen kívül semmi sem fontos jelen pillanatban, és nagyon rosszul érezzük magunkat, azonnal keressünk segítséget. Először valakit, akire nehéz helyzetben számíthatunk és ebben a helyzetben is mellettünk tud lenni, másodszor a 2. pontban felsorolt tanácsadók (telefonos is jó) valamelyikét. Ez különösen fontos akkor, ha nincs mellettünk senki. Lehet, hogy úgy érezzük, ebben a helyzetben senki sem tud segíteni, és csak mi oldhatjuk meg, de egyrészt az életben nincs olyan helyzet, amit egyedül kell megoldani, másrészt a fenti szolgálatokban dolgozó szakemberek arra vannak kiképezve, hogy szinte minden helyzetben segítséget tudjanak nyújtani.

A normális élethez is hozzátartozik a hangulat bizonyos ingadozása, lehetnek rossz napjaink, az élmények sokasága ér minket rendszeresen ezek hatására időnként rossz időnként jobb hangulatunk alakulhat ki, ezt fogadjuk el természetesnek, és ahelyett, hogy emiatt összeomlanánk, vessük be megküzdési stratégiáinkat a megoldásra.

Ideális helyszín: A csoportlétszámnak megfelelő nagyságú terem, biztosítsa a körbeülés lehetőségét.

Szükséges idő: 120 perc

A gyakorlat menete:

Mindennapi életünkhöz hozzátartozik a stressz, a különböző dolgok miatti idegeskedés, feszültség esetleg rosszkedv. Néha úgy érezhetjük, hogy a dolgok borzasztóan összejöttek, esetleg nem látunk kiutat, és emiatt tartósan szoronghatunk is vagy érezhetjük magunkat tartósan idegesnek, rosszkedvűnek. Tekinthetjük ezt persze a mindennapi élet természetes velejárójának is, ennek ellenére nem muszáj hagynunk, hogy úrrá legyen rajtunk.

Mit tehetünk azért, hogy megelőzzük a tartós idegesség, feszültség kialakulását?

1. A dolgainkat ha lehet, előzetesen megállapított napirend szerint végezzük. Ez meggátolja azt, hogy a feladatok és problémák feltorlódjanak, és időzavarba kerüljünk.

Időstrukturálás – napirend készítés – megbeszélés

2. Minden nap hagyjunk időt a lazításra (ha többre nincs idő, legalább fél órát), és a hétvégék legalább egy részét mindig töltsük pihenéssel.

Relaxációs gyakorlat – megbeszélés

3. Rendszeresen iktassunk be a hétköznapijainkba aktív pihenéssel járó tevékenységeket. Ez azt jelenti, hogy olyan dolgokat csinálunk, amelyek igazi, a hétköznapiokból kiközlő élményekkel járnak, pl. kirándulás, buli, együtt elmenni másokkal valahova, stb. – ez elsősorban azoknak fontos, akiknek a munkájuk és a háztartás tölti ki szinte minden idejüket, vagy olyan nagy az iskolai leterheltségük, hogy otthon is egész nap tanulnak.

Tánc – megbeszélés

4. Ha van rá lehetőségünk, mozogjunk rendszeresen (ez nem feltétlenül sport kell, hogy legyen, lehet biciklizés, tánc, kocogás, túra stb.)
Mozgás – „Járj úgy mint én” gyakorlat – megbeszélés
5. Bármennyire is túl vagyunk terhelve, ne hanyagoljuk el az együttléteket barátainkkal, rokonainkkal vagy más számunkra fontos emberekkel, rendszeresen fordítsunk időt a velük való közös kikapcsolódásra és rendszeres beszélgetésekre.
Ölelés – megbeszélés

Az egyes gyakorlatokat külön leírás tartalmazza

A gyakorlatvezető szerepe:

- pontos instrukciók adása
- a gyakorlat lebonyolításának irányítása, szükség esetén segítségnyújtás
- fokozottan figyel az időtartásra
- vezeti a feldolgozást
- összegzést, visszajelzést ad a csoportnak

A közös feldolgozást segítő kérdések, szempontok:

Ld. az egyes feladatoknál!

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

Akkor érdemes egy tréningórán elvégezni, amikor a csoport már munkafázisban van, akkor a leghatékonyabb.

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók:

Ld. az egyes feladatoknál!

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, tanulni tudás kompetenciája, szociális és állampolgári kompetenciák, kulturális tudatosság és kifejezőképesség

Relaxáció

Cél:	Relaxációs gyakorlat megtanítása
Korosztály:	12 éves kortól
Ajánlott csoportlétszám:	12-16 fő
Szükséges eszközök:	zenelejátszó eszköz, relaxációs zene CD, polifom minden csoporttagnak
Ideális helyszín:	A csoportlétszámnak megfelelő nagyságú terem, biztosítsa a polifomon való fekvés lehetőségét.
Szükséges idő:	20-30 perc

A gyakorlat menete:

Relaxációs gyakorlat – megbeszélés

Megkérjük a résztvevőket, hogy miután a testüket szorító ruhadarabokat meglazították, feküdjenek le a polifomra, helyezkedjenek el kényelmesen. Lazításra hívó mondatok után a nehezedés, a melegedés, a légzés gyakorlatokra való utalással segítjük az ellazulást. Ellazult állapotban imaginációs képet kínálunk: itt konkrétan egy selymes, zöld füvű rétet, ahol fekszik, és testét kellemesen átmelegíti a nap. Pár perces szünet után felkínáljuk, hogy azt csinálhat ezen a réten, amit akar, akár fekvő is maradhat, de fel is kelhet, és sétálhat, futhat, stb. Kb. 1–3 percet hagyunk ennek az állapotnak az átélésre, majd a visszahívó formulával zárjuk: „Mire 10-től 1-ig érek véget ér a gyakorlat. Kellemes, jóleső pihentség állapotát fogja érezni, nem lesz fejfájása vagy más kellemetlen érzése. Amikor az egyhez érek, akkor kinyitja a szemét, nyújtózkodik egy nagyot, és teljesen friss állapotban lesz.” Amikor ezt is végrehajtották, hívjuk fel a figyelmüket, hogy egy darabig még maradjanak fekvő, s így kezdjük a megbeszélést.

Változatok:

A tréninghelyzetnek megfelelő imaginációs hívóképek használata.

A gyakorlatvezető szerepe:

- pontos instrukciók adása
- a gyakorlat lebonyolításának irányítása, szükség esetén segítségnyújtás
- fokozottan figyel az időtartásra
- vezeti a feldolgozást
- összegzést, visszajelzést ad a csoportnak

A közös feldolgozást segítő kérdések, szempontok:

- Milyen élményeket, érzéseket tapasztaltatok meg?
- Milyen meditációs élményetek volt?
- Miket oszتانátok meg ezekből a csoporttal?
- Most hogyan érzitek magatokat?

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

Bármikor, a csoportfejlődés bármelyik szakaszában használható, a feladatsornak megfelelő imaginációs képek hívásával.

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók:

Bizonyos testi állapotok befolyásolhatják az élményt. Amennyiben olyan élmények bukkannak fel, amelyek feldolgozást kívánnak, felkínáljuk a csoporttagnak az itt-és most helyzetet, illetve lehetőséget adunk az egyéni megbeszélésre, ha úgy látjuk pszichológushoz irányítjuk.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, tanulni tudás kompetenciája, szociális és állampolgári kompetenciák, önismeret, élménfeldolgozás, kulturális tudatosság és kifejezőkészség

Tánc

Cél:	Aktív pihenés egy alternatívája élményének átélése
Korosztály:	12 éves kortól
Ajánlott csoportlétszám:	12-16 fő
Szükséges eszközök:	A4 lap, íróeszköz, zenelejátszó eszköz, többféle zene CD-n
Ideális helyszín:	A csoportlétszámnak megfelelő nagyságú terem, biztosítsa a körbeülés lehetőségét.
Szükséges idő:	20-30 perc

A gyakorlat menete:

Tánc – megbeszélés

Először megbeszéljük, hogy mi is az aktív pihenés

Közösen kiválasztva a zenét, többfélét fogunk használni.

Először lassúbbat, amelyre azt kérjük, hogy egyénileg mozogjanak rá.

Ezután valamilyen csoportos táncra alkalmas zenét teszünk fel (pl. csárdás), és megkérjük őket, hogy előbb az egész csoport együtt, majd 4 felé válva kiscsoportban táncoljanak. Végül páros táncokat kérünk, amelyet a lassútól a gyorsig, majd vissza a lassúig változtatunk.

Utána megbeszélés.

A gyakorlatvezető szerepe:

- pontos instrukciók adása
- a gyakorlat lebonyolításának irányítása, szükség esetén segítségnyújtás
- fokozottan figyel az időtartásra
- vezeti a feldolgozást
- összegzést, visszajelzést ad a csoportnak

A közös feldolgozást segítő kérdések, szempontok:

- Milyen élményeket, érzéseket éltetek át?
- Mit jelent számotokra az ilyen társas helyzetben való megnyilvánulás
- Melyek a saját aktív szabadidő eltöltési tevékenységeitek? (Ezeket felírjuk nagy papírra)
- Mit csinálnátok a felírtak közül legszívesebben együtt?

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

Minden olyan helyzetben ajánlható, amikor a csoport lazítására van szükség.

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók:

Fiatalok csoportjaiban, főleg akkor, ha háromnál több fiú van a csoportban, megjelenhet az ellenállás, ezért kellően elő kell készíteni!

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, tanulni tudás kompetenciája, szociális és állampolgári kompetenciák, kulturális tudatosság és kifejezőképesség

Járási minták

Cél:	a másikkal ráhangolódás készségének fejlesztése, az önkifejezés fejlesztése, tudatosítása, a megértés és a ráértés örömeinek megélése, a közös munkára hangolódás.
Korosztály:	12 éves kortól
Ajánlott csoportlétszám:	12-16 fő
Szükséges eszközök:	–
Ideális helyszín:	A csoportlétszámnak megfelelő nagyságú terem, biztosítsa a körbeülés lehetőségét.
Szükséges idő:	10 perc

A gyakorlat menete:

Mozgás – „Járási minták” gyakorlat – megbeszélés

Megkérjük a csoport tagjait, hogy álljanak körbe, és induljanak el az egyik irányba fordulva. Megkérjük az egyik csoporttagot, hogy mutasson be egy járási formát, és azt a többiek leutánozzák. Amikor egy-egy járási forma 1-2 kört körbeír, akkor a következő csoporttag mutat be új járásmódot mindaddig, míg mindenkire sor nem kerül.

Változatok:

Közös tornagyakorlatok, mindegyik csoporttagra kerüljön sor feladatadásra.

A gyakorlatvezető szerepe:

- pontos instrukciók adása
- a gyakorlat lebonyolításának irányítása, szükség esetén segítségnyújtás
- fokozottan figyel az időtartásra
- vezeti a feldolgozást
- összgezést, visszajelzést ad a csoportnak

A közös feldolgozást segítő kérdések, szempontok:

- Milyen élményeket, érzéseket éltetek át?
- Mit jelent számotokra az ilyen társas helyzetben való megnyilvánulás?
- Hogy tudtatok a többiekre hangolódni?
- Hogy hangolódtak rátok a többiek?

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

Lazító, összehangoló feladat.

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók:

Nagyon hasznos, a másakra figyelmet javító, csoportépítő játék. Játékossága miatt a csoporttagok nem fejtenek ki ellenállást.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, tanulni tudás kompetenciája, szociális és állampolgári kompetenciák, kulturális tudatosság és kifejezőképesség

Ölelés

Cél: Feszültségoldás, jutalmazás
Korosztály: 14 éves kortól
Ajánlott csoportlétszám: 12-16 fő
Szükséges eszközök: –

Ismeretközlés

Az ölelés

Jól esik
Elűzi a magányt
Segít legyőzni a félelmeket
Utat nyit az érzéseknek
Fokozza az önbizalmat
Önzetlenségre nevel
Lassítja az öregedést: aki ölel, tovább marad fiatal
Segít az étvágy fékezésében: kevesebbet akarunk enni, ha ölelések táplálják
szívünket, és ha foglalt a kezünk, mert másokat karolunk át
Csökkenti a feszültséget
Egészséges, biztos alternatívája az alkoholnak és a drogozásnak
Erősíti fizikai meglétünk tudatát
Demokratikus: az öleléshez bárki választható
Ökológiailag egészséges, nem árt a környezetnek
Energiatakarékos: mindenképp hőt őrző
Hordozható
Nem igényel külön felszerelést
Nem követel meg sajátos színteret
Boldog napokat boldogabbá tesz
Elviselhetetlen napokat elviselhetővé tesz
Az összetartozás érzését erősíti
Életünk üres helyeit betölti

Jótéteményei tovább hatnak azután is, hogy az ölelés maga abbamaradt
(*Keating 1997.*)

Ideális helyszín: A csoportlétszámnak megfelelő nagyságú terem, biztosítsa a körbeülés lehetőségét.

Szükséges idő: 10-15 perc

A gyakorlat menete:

Ölelés – megbeszélés

Az ölelés egyike a metakommunikáció azon formáinak, amihez nem kellenek a szavak.

Válassz valakit, akit szívesen megölelnél. Pontosan úgy öleld meg, ahogy kifejezed az érzéseidet iránta.

Változatok:

- Páros ölelés
- Minden csoporttag megölelése

A gyakorlatvezető szerepe:

- pontos instrukciók adása
- a gyakorlat lebonyolításának irányítása, szükség esetén segítségnyújtás
- fokozottan figyel az időtartásra
- vezeti a feldolgozást
- összegzést, visszajelzést ad a csoportnak

A közös feldolgozást segítő kérdések, szempontok:

- Milyen érzéseket éltél át?
- Milyen érzelmeket éltél át?
- Zavart-e valami, s ha igen, akkor mi? Fogalmazd meg ezt pontosan!
- Megkaptad-e az öleléstől azt, amit vártál?

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

Feszültségsökkentésre használható jutalomértékű feladat.

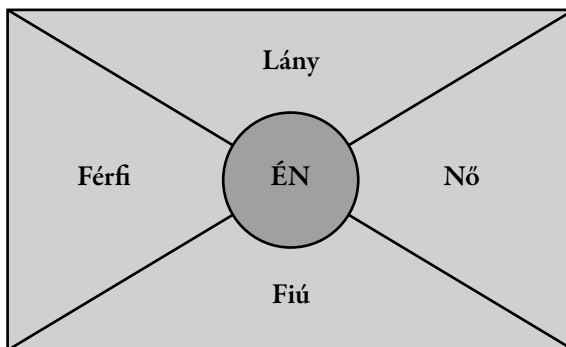
Veszélyek, jó tanácsok, buktatók:

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, tanulni tudás kompetenciája, szociális és állampolgári kompetenciák, kulturális tudatosság és kifejezőkészség

A tudatos és biztonságos családi és szexuális életre való nevelés

A nemi szerepviselkedés

Cél: Feszültségoldás, jutalmazás
Korosztály: 14 éves kortól
Ajánlott csoportlétszám: 12-16 fő
Szükséges eszközök: Feladatlap, A1, A4 lap, íróeszköz, ragacs
Feladatlap:

Ideális helyszín: A csoportlétszámnak megfelelő nagyságú terem, biztosítsa a körbeülés lehetőségét.
Szükséges idő: 40 perc

A gyakorlat menete:

A feladatlapra egyéni és közös jellemzők gyűjtése.

A feladatlap alkalmas arra, hogy segítségével feldolgozzuk egyének, ill. csoportok sztereotípiáit, és segítsük a csoporttagokat abban, hogy egyéni tulajdonságlistát készítsenek. Irányítsuk a csoport tagjait abban, hogy pozitív látásmód

kialakítására törekedjenek! Fedeztessük fel velük, hogy egymással ellentétes tulajdonságok is lehetnek jók!

Ezután kisebb csoportokban, majd csoportszinten is végezzük el a feladatot.

Gyűjtőmunka és összehasonlítás:

Melyek szerinted a kíváncsú női/férfi tulajdonságok?

Miután egyéni vagy csoportmunkában összeírták az öt-hat legjellemzőbb női, ill. férfi tulajdonságokat, érdemes a listát összehasonlítani az amerikai főiskolás fiatalok által készített sorozattal.

Női: Kedves/gyengéd, érzékeny, síró, segítőkész, csinos/tiszta, passzív

Férfi: erős/határozott, uralkodó, érzelmileg kevésbé szélsőséges, versenyző, vezető, aktív

Egyéni feladat:

Sorszámokkal válaszolj! Mely tulajdonságokat tartod kíváncsúnak önmagadra nézve?

1. Segítőkész 2. Domináns 3. Kifejező 4. Magabiztos 5. Empatikus 6. Önérvényesítő (a páratlan számok női, a párosak tipikus férfi tulajdonságokat jeleznek)

Visszajelzés, megbeszélés párban:

Milyen példát látsz magad előtt az egyes választott, vagy mellőzött tulajdonságokkal kapcsolatban?

Megbeszélés

A gyakorlatvezető szerepe:

- pontos instrukciók adása
- a gyakorlat lebonyolításának irányítása, szükség esetén segítségnyújtás
- fokozottan figyel az időtartásra
- vezeti a feldolgozást
- összegzést, visszajelzést ad a csoportnak

A közös feldolgozást segítő kérdések, szempontok:

- Milyen érzéseket éltél át?
- Milyen érzelmeket éltél át?
- Zavart-e valami, s ha igen, akkor mi? Fogalmazd meg ezt pontosan!
- A Te szerepviselkedésed mennyire hasonlít a nemednek megfelelő nemi szerepviselkedéshez?

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás: –

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók:

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, tanulni tudás kompetenciája, szociális és állampolgári kompetenciák, kulturális tudatosság és kifejezőképesség

Mit vársz a párodtól?

Cél:	Partner ideállal kapcsolatos elvárások pontos megfogalmazási készségének fejlesztése
Korosztály:	12 éves kortól
Ajánlott csoportlétszám:	12-16 fő
Szükséges eszközök:	postit, A1, A4 lap, íróeszköz, ragacs
Ideális helyszín:	A csoportlétszámnak megfelelő nagyságú terem, biztosítsa a körbeülés lehetőségét.
Szükséges idő:	40 perc

A gyakorlat menete:

Mit vársz a párodtól?

Cetlire írd le pár-ideáloed 10 áhított tulajdonságát!

Felragasztjuk A1 lapra, amelyen egy sematikus emberalak van előrajzolva.

Megbeszélés

Visszajelzést követően összevethető a sor amerikai nem házasságú főiskolások vála-
szaival:

1. kedves/megértő
2. érdekes személyiség
3. intelligens
4. testileg vonzó (férfiak kívánták elsősorban)
5. egészséges
6. laza/könnyed
7. kreatív
8. gyereket szerető
9. egyetemi végzettségű
10. jól kereső (nők választották inkább)

Megbeszélés

Változatok:

Megkérjük a csoportot, hogy alakítson ki valamilyen alakzatot a lapokból, majd felragasztjuk A1 lapra.

A gyakorlatvezető szerepe:

- pontos instrukciók adása
- a gyakorlat lebonyolításának irányítása, szükség esetén segítségnyújtás
- fokozottan figyel az időtartásra
- vezeti a feldolgozást
- összegzést, visszajelzést ad a csoportnak

A közös feldolgozást segítő kérdések, szempontok:

- Milyen érzéseket éltél át?
- Milyen érzelmeket éltél át?
- Zavart-e valami, s ha igen, akkor mi? Fogalmazd meg ezt pontosan!
- Reálisak-e az elvárásaid?

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

Mit vár a párod tőled gyakorlattal folytatandó!

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók:

Vigyázni kell, hogy inkább a helyes önértékelés felé menjenek el, a pozitív énkép alakítására, ne a hibák és kudarcok hangsúlyozása kerüljön elő!

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, tanulni tudás kompetenciája, szociális és állampolgári kompetenciák, kulturális tudatosság és kifejezőkészség

Mit vár a párod Tőled?

Cél:	Partner elvárásainak pontos megértési készségének fejlesztése
Korosztály:	12 éves kortól
Ajánlott csoportlétszám:	12-16 fő
Szükséges eszközök:	postit, A1, A4 lap, íróeszköz, ragacs
Ideális helyszín:	A csoportlétszámnak megfelelő nagyságú terem, biztosítsa a körbeülés lehetőségét.
Szükséges idő:	40 perc

A gyakorlat menete:

Mit vár el a párod tőled?

Cetlire írd le párod vélt elvárásából 10 áhított tulajdonságod!

Felragasztjuk A1 lapra, amelyen egy sematikus emberalak van előrajzolva.

Megbeszélés

Visszajelzést követően összevethető a sor amerikai nem házasságú nők válaszaival:

11. kedves/megértő
12. érdekes személyiség
13. intelligens
14. testileg vonzó (férfiak kívánták elsősorban)
15. egészséges
16. laza/könnyed
17. kreatív
18. gyereket szerető
19. egyetemi végzettségű
20. jól kereső (nők választották inkább)

Megbeszélés

Változatok:

Megkérjük a csoportot, hogy alakítson ki valamilyen alakzatot a lapokból, majd felragasztjuk A1 lapra.

A gyakorlatvezető szerepe:

- pontos instrukciók adása
- a gyakorlat lebonyolításának irányítása, szükség esetén segítségnyújtás
- fokozottan figyel az időtartásra
- vezeti a feldolgozást
- összegzést, visszajelzést ad a csoportnak

A közös feldolgozást segítő kérdések, szempontok:

- Milyen érzéseket éltél át?
- Milyen érzelmeket éltél át?
- Zavart-e valami, s ha igen, akkor mi? Fogalmazd meg ezt pontosan!
- Reálisak-e az elvárásaid?
- Reálisak-e a párod elvárásai?

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

Mit vársz el a párodtól gyakorlat előzze meg!

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók:

Vigyázni kell, hogy inkább a helyes önértékelés felé menjenek el, a pozitív énkép alakítására, ne a hibák és kudarcok hangsúlyozása kerüljön elő!

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, tanulni tudás kompetenciája, szociális és állampolgári kompetenciák, kulturális tudatosság és kifejezőkészség

Választásom motivációi

Cél:	Döntéseink háttérben álló motívumok észlelési képességének fejlesztése
Korosztály:	12 éves kortól
Ajánlott csoportlétszám:	12-16 fő
Szükséges eszközök:	Postit, A1, A4 lap, íróeszköz, ragacs
Ideális helyszín:	A csoportlétszámnak megfelelő nagyságú terem, biztosítsa a körbeülés lehetőségét.
Szükséges idő:	40 perc

A gyakorlat menete:

Gyűjts példákat az első találkozás motívumára!

Pl. Faludy György versei: Amikor először szemedbe néztem, Hogy megszerettelek

„Az utóbbi időben néha olyan gondolatom támad, hogy van valami vonzó Éva egyéniségében. Különösen egyes testrészei érdekelnek, éppen azok, amelyek az enyémtől különböznek.” (Mark Twain: Ádám és Éva naplója)

Személyes emlékek felidézése párban a fenti idézet kapcsán. Mikorról származnak első megfigyeléseid a nemi különbözőségről? Kérdeztél-e valakit a látottakról? Mi izgatott kortársad láttán?

Az emlékeket – egy cetlire egyet – felírjuk, majd A1 lapon rendezzük.

Megbeszélés

A gyakorlatvezető szerepe:

- pontos instrukciók adása
- a gyakorlat lebonyolításának irányítása, szükség esetén segítségnyújtás
- fokozottan figyel az időtartásra
- vezeti a feldolgozást
- összegzést, visszajelzést ad a csoportnak

A közös feldolgozást segítő kérdések, szempontok:

- Milyen érzéseket éltél át?
- Milyen érzelmeket éltél át?
- Zavart-e valami, s ha igen, akkor mi? Fogalmazd meg ezt pontosan!
- Mit tudtál meg önmagadról?
- Mely élmények, megfigyelések alakítják (akár tudattalanul is) a párkapcsolati érdeklődésedet?

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás: –**Veszélyek, jó tanácsok, buktatók:**

A jól megfogalmazható, pregnáns emlékek mellett biztassuk a résztvevőket a 'homályosak' pontosabb megfogalmazására is!

Érdekes élmények adódhatnak az egynemű párok gyűjtőmunkája során.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, tanulni tudás kompetenciája, szociális és állampolgári kompetenciák, kulturális tudatosság és kifejezőkészség

Randevú előtt

Cél:	Beállítódások, kulturális hagyományok, egyéni tapasztalatok és félelmek feltárása a párkapcsolatok alakulásakor
Korosztály:	14 éves kortól
Ajánlott csoportlétszám:	12-16 fő
Szükséges eszközök:	A1, A4 lap, íróeszköz, ragacs
Ideális helyszín:	A csoportlétszámnak megfelelő nagyságú terem, biztosítsa a körbeülés lehetőségét.
Szükséges idő:	40 perc

A gyakorlat menete:

Vitassátok meg 4 fős csoportban azonos neműek között!

Mi a legnehezebb abban a helyzetben, amikor randevúra hívsz valakit?

Mi tesz egy randit élvezetessé, kellemes élménnyé?

Mi okozhatja, ha egy találkozás kellemetlen emlékké válik?

Milyen megfontolásból fogadod el, vagy ajánlod fel a második randevú lehetőségét?

A szerelem (vonzalom) mely vonásai vannak jelen kapcsolatodban?

Újjászervezett egyes csoportokban ismertessétek egymással, ki mire jutott!

Megbeszélés

Változatok:

Párokkal folytatott munkában érdemes a saját párral való megbeszélést is bevenni harmadik feladatnak.

A gyakorlatvezető szerepe:

- pontos instrukciók adása
- a gyakorlat lebonyolításának irányítása, szükség esetén segítségnyújtás
- fokozottan figyel az időtartásra
- vezeti a feldolgozást
- összegzést, visszajelzést ad a csoportnak

A közös feldolgozást segítő kérdések, szempontok:

- Milyen érzéseket éltél át?
- Milyen érzelmeket éltél át?
- Zavart-e valami, s ha igen, akkor mi? Fogalmazd meg ezt pontosan!
- Mit tudtál meg önmagadról?
- Milyen szokások, kulturális hagyományok, beállítódások, félelmek befolyásolják a kapcsolataid alakulását?

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

Mit vársz a párodtól? Mit vár Tőled a párod? Választásom motivációi gyakorlatoknak előtte ajánlatos megtörténnie!

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók:

Biztassuk minél részletekbe menőbb megfogalmazásokra a csoport tagjait, így elérhetjük olyan tartalmak felszínre kerülését is, amelyek valami miatt elfedődtek!

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, tanulni tudás kompetenciája, szociális és állampolgári kompetenciák, kulturális tudatosság és kifejezőkészség

AIDS1 – Szexmátrix

Cél:	Szembesülés a kockázatos magatartással
Korosztály:	12 éves kortól
Ajánlott csoportlétszám:	12-16 fő
Szükséges eszközök:	A1 lap minden résztvevőnek, filctollak, ragacs

Ismeretközlés

Kockázatcsökkentési módszerek:

- hosszantartó (húseséges) párkapcsolatok
- gumióvszer használata (Minden partnert, amíg az ellenkezőjéről meg nem győződünk, fertőzöttnek kell tekintenünk, és kizárólag kondommal élhetünk vele nemi életet. Ügyelni kell még arra is, hogy a fertőzést okozó váladékok se kerülhessenek a vérpályába, illetve a testüregekbe (száj, végbél).
- a múlttal kapcsolatos őszinteség (előző partnerek, esetleges érintetlenség)
- a fertőzés gyanúja esetén AIDS-teszt készíttetése (A fertőzött személy már másnap tovább tudja adni a fertőzést.)
- intravénás tűhasználat (kábitószer-használat) kerülése
- alkoholos befolyásoltság kerülése
- Ne dőlj be a tévhiteknek, szerezz pontos információkat! Hiteles forrásból tájékozódj! (Pl. Amikor a fertőzés felbukkant a fejlett világban, valamennyi beteg homo-vagy biszexuális férfi volt. Sokáig azt hitték, a betegség csak a homoszexuálisokat érheti utol, és a heteroszexuálisok, ill. a nők biztonságban érezték magukat. Ma már tudjuk, a nők 1.7-szer fogékonyabbak a HIV-fertőzésre, mint a férfiak.)
- Ha fertőzött vagy, mindent el kell követni, hogy ne adhasd át másnak a vírust. Tájékoztatni kell a szülőket, orvost, fogorvost, szexuális partnert. Az idejében diagnosztizált fertőzöttséget a jelenleg rendelkezésre álló gyógyszerekkel megszüntetni nem lehet, de az AIDS betegség kialakulása jelentősen (10–30 évvel) kitolható. A meggondolt szexuális viselkedés és a rendszeres szűrővizsgálat elengedhetetlen.

Ideális helyszín: A csoportlétszámnak megfelelő nagyságú terem, biztosítsa a körbeülés lehetőségét.

Szükséges idő: 20-30 perc

A gyakorlat menete:

Valahol a világ valamelyik pontján találkozik egy fiú és egy lány, mondjuk Te és a(z alkalmi) partnered, és egy bulin elbújnak egy szobába szerelmeskedni. Most nem fontos számukra a kapcsolatuk jelene és jövője. Tart, ameddig tart. A kezdete ismeretes, mondjuk a mai éjszaka. Mondjuk, ha mindketten megismerkednek hetente egy új partnerrel, akik újabb partnerekkel ismerkednek meg hetente, akkor negyed év múlva hány partnerrel létesítenek szexuális kapcsolatot? Ezt ábrázolják a lapon, és számolják ki! (168 fő) Ennyi ember kapcsolódik ismeretlenül is hozzájuk. S mi van, ha a második héten a fiúról kiderül, hogy HIV pozitív? A többi ezt nem tudja! S vajon mennyi időre derül ki valakiről a HIV pozitivitás? 1-3 hónap után mutatják ki a tesztek a fertőzöttséget!

Megbeszélés

A gyakorlatvezető szerepe:

- pontos instrukciók adása
- a gyakorlat lebonyolításának irányítása, szükség esetén segítségnyújtás
- fokozottan figyel az időtartásra
- vezeti a feldolgozást
- összegzést, visszajelzést ad a csoportnak

A közös feldolgozást segítő kérdések, szempontok:

- Milyen érzéseket éltél át?
- Milyen érzelmeket éltél át?
- Zavart-e valami, s ha igen, akkor mi? Fogalmazd meg ezt pontosan!
- Befolyással voltak-e ezek az információk a szexuális aktivitásodra, a partner-váltásokra, a partnerválasztásra?

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

Előzőleg történjen egészséges, 'normális' kapcsolatról szóló beszélgetés és attitűdformáló gyakorlat!

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók:

Ha ezt a feladatot jól végezzük, megnőhet a HIV tanácsadó telefonvonalak forgalma, a HIV vizsgálatkérések száma.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, tanulni tudás kompetenciája, szociális és állampolgári kompetenciák, kulturális tudatosság és kifejezőkészség

AIDS2 – Keresd a magyarázatát!

Cél:	Szembesülés a kockázatos magatartással Óvszer használatra nevelés
Korosztály:	12 éves kortól
Ajánlott csoportlétszám:	12-16 fő
Szükséges eszközök:	1-1 banán és egy óvszer minden résztvevőnek
Ismeretközlés:	Óvszer használatát bemutató film levetítése
Ideális helyszín:	A csoportlétszámnak megfelelő nagyságú terem, biztosítsa a körbeülés lehetőségét.
Szükséges idő:	20-30 perc

A gyakorlat menete:

Beszélgetés a biztonságos szexről

Keresd a magyarázatát! Mi lehet a globális félelem magyarázata? Miért nem félnek az alkalmi kapcsolatokat létesítők, a védekezés nélkül szexuális életet élők? Megbeszélés

A gyakorlatvezető szerepe:

- pontos instrukciók adása
- a gyakorlat lebonyolításának irányítása, szükség esetén segítségnyújtás
- fokozottan figyel az időtartásra
- vezeti a feldolgozást
- összegzést, visszajelzést ad a csoportnak

A közös feldolgozást segítő kérdések, szempontok:

A fenti kérdések megbeszélése kapcsán érdemes kitérni a magatartás, viselkedés fejlődési szakaszaira (utánzás, azonosulás, belsővé válás (interiorizáció), ill. fokozataira:

- A magatartási érettség fokozatai:
 - Prekonvencionális: parancsra tesszük, vagy a tiltás miatt nem cselekedjük, vagyis a jutalom megszerzése, ill. a büntetés elkerülése (érzelmek) motiválja a cselekvőt
 - konvencionális: másokhoz igazodás, megfelelés a társadalmi elvárásoknak, szerepeknek
 - posztkonvencionális: az egyént lelkiismerete, meggyőződése, erkölcsisége készteti cselekedetre – a viselkedés lényegében erkölcsi érettségen alapul.
- Zavart-e valami, s ha igen, akkor mi? Fogalmazd meg ezt pontosan!
- Befolyással voltak-e ezek az információk a szexuális magatartásodra, aktivitásodra, a partnerváltásokra, a partnerválasztásra?

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

Előzőleg történjen a nemi úton terjedő betegségekről szóló beszélgetés és attitűdformáló gyakorlat!

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók:

A különböző életkoroknak megfelelően különböző módon történjen az óvszer helyes használatának tanítása. A kisebbek zavarát megfelelően kell kezelni, valószínű, hogy kisebb csoportokban jobban bevonhatók.

Fejlesztendő kulskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, tanulni tudás kompetenciája, szociális és állampolgári kompetenciák, kulturális tudatosság és kifejezőképesség

Nemi úton terjedő betegségek – Találj valakit, aki tudja!

Cél:	A szexuális tevékenységgel kapcsolatos betegségek, és a védekezés megismerése
Korosztály:	12 éves kortól
Ajánlott csoportlétszám:	12-16 fő
Szükséges eszközök:	Betegségek nevét és leírását tartalmazó lapok, Gyarmati Tamás: 'Beszéljünk erről' című könyve, A4 lapok, íróeszköz, nemi betegségeket, óvszer használatát bemutató film, lejtárszó
Ismeretközlés:	Óvszer használatát bemutató film levetítése
Ideális helyszín:	A csoportlétszámnak megfelelő nagyságú terem, biztosítsa a körbeülés lehetőségét.
Szükséges idő:	40 perc

A gyakorlat menete:

A szexuális úton terjedő betegségek nevét, ill. az ezekkel kapcsolatos fogalmakat külön kártyákra írjuk. Első körben mindenki – kezében saját kártyájával – a csoporttagoktól szóbeli információt gyűjt, ezt saját szavaival lejegyzeteli, és a válaszadóval aláírattja. Ezután ellenőrizheti a kapott választ Gyarmati Tamás könyvéből (Gyarmati 1996.), ill. egyéb szakirodalomból, amelyet a társaság rendelkezésére bocsátunk. Az ellenőrzés a tartalmi jegyeken kívül terjedjen ki a szakkifejezések elsajátítására is!

A gyakorlat második fordulójában 4 fős csoportokat szervezünk. Csoporton belül megbeszéljük a tanulók az egyes kifejezések jelentését – név nélkül azt is, amit esetleg a válaszadó rosszul tudott. Így mindenki megtanul legalább négy fogalmat. Az csoportok előtt zajló visszajelzést úgy szervezzük meg, hogy a négyes csoportok minden tagja sorszámot kap. A csoportvezető rákérdez egy fogalomra, majd valaki mond egy számot 1–4-ig. A csoportból a megnevezett sorszámot birtokló tagnak kell ismertetnie a választ. A többi asztalnál ülők jegyzetelhetnek, ill. kérdezhetnek még a témával kapcsolatban.

Megbeszélés

Változatok:

A kérdések feldolgozására külön is teremthetünk alkalmat – pl. úgy tekintjük őket, mint tini-újság levelező rovatához érkezett kérdéseket, amelyeket a szerkesztőcsoportnak kell megválaszolnia.

A gyakorlatvezető szerepe:

- pontos instrukciók adása
- a gyakorlat lebonyolításának irányítása, szükség esetén segítségnyújtás
- fokozottan figyel az időtartásra
- vezeti a feldolgozást
- összegést, visszajelzést ad a csoportnak

A közös feldolgozást segítő kérdések, szempontok:

- Zavart-e valami, s ha igen, akkor mi? Fogalmazd meg ezt pontosan!
- Befolyással voltak-e ezek az információk a szexuális magatartásodra, aktivitásodra, a partnerváltásokra, a partnerválasztásra?

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

Előtte legyen a helyes szexuális magatartásról tájékoztatás.

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók:

A különböző életkoroknak megfelelően különböző módon történjen a tájékoztatás!

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, tanulni tudás kompetenciája, szociális és állampolgári kompetenciák, kulturális tudatosság és kifejezőképesség

Tarts ki véleményed mellett!

Cél:	A helyes szexuális magatartásra nevelés
Döntési helyzetek legkisebb feszültséggel való megoldására nevelés	
Korosztály:	14 éves kortól
Ajánlott csoportlétszám:	12-16 fő
Szükséges eszközök:	Helyzetleírások a szereplők részére
Ideális helyszín:	A csoportlétszámnak megfelelő nagyságú terem, biztosítsa a körbeülés lehetőségét.
Szükséges idő:	40 perc

A gyakorlat menete:

Tarts ki véleményed mellett / mondj ellent a győzködésnek, ha védekezés nélküli szexre bíztatnak!

A követendő lépéseket elemeztétek a minta jellegű párbeszédben és találgatok ki háromféle végső választ:

1) „Zavarna a gumi használata.”

Lány: Nagyon félnék a védekezés nélküli együttlétől. (Nevezd meg az érzéseidet és a problémát!)

Fiú: A gumi elrontja az egészet. A hangulatot, az érzést. (Eltérítő állítás)

Lány: Hadd fejezzem be! Együtt is felhelyezhetjük az óvszert. (Visszatérés a problémához. A határozottság jele, ha nem hagyjuk elterelni a figyelmet az eredeti kérdésről, mármint az óvszerhasználatról.) Tudom, hogy nem lelkesedsz a gumiért, de én szeretném, ha használnánk. (Kérés.) Na, mit szólsz? (Érdeklődd meg, mit szól kérésedhez a partner!)

Fiú: Nem akarom használni. Utálok.

Lány:

- adhatsz elutasító választ:
- késleltetheted az együttlétet:
- tárgyalhatsz:

2) „Nincs nálam gumi. Csak most az egyszer ne törődjünk vele!”

Fiú: Nem tetszik a javaslatod, hogy védekezés nélkül legyünk együtt. Félek, hogy terhes leszel (hogy bármi bajunk eshet). (érzés, probléma)

Lány: Egyszer nem számít. (eltérítés)

Fiú: Kérlek, figyelj rám! A terhességhez (fertőzés összeszedéséhez) egy alkalom is elegendő. Én védekezni akarok. (visszatérés a témához, kérdés) Egyet-értesz? (érdeklődés)

Lány: Ugyan, nem lehet semmi baj!

Fiú:

- elutasítás:
- késleltetés:
- tárgyalás:

Megbeszélés

A gyakorlatvezető szerepe:

- pontos instrukciók adása
- a gyakorlat lebonyolításának irányítása, szükség esetén segítségnyújtás
- fokozottan figyel az időtartásra
- vezeti a feldolgozást
- összegzést, visszajelzést ad a csoportnak

A közös feldolgozást segítő kérdések, szempontok:

- A szereplők az egyes helyzetekben milyen érzéseket éltek át?
- Zavart-e valami, s ha igen, akkor mi? Fogalmazd meg ezt pontosan!
- Befolyással voltak-e ezek az információk a szexuális magatartásodra, aktivitásodra, a partnerváltásokra, a partnerválasztásra?

Ajánlott előzmények, lehetséges folytatás:

Előtte legyen a helyes szexuális magatartásról tájékoztatás.

Veszélyek, jó tanácsok, buktatók:

A csoport fejlődés kezdeti szintjén nem mélyülnek el a feladatban, hamis döntési alternatívák, rejtőzködések fordulhatnak elő.

Fejlesztendő kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, tanulni tudás kompetenciája, szociális és állampolgári kompetenciák, kulturális tudatosság és kifejezőképesség

*Jó példák,
mintaértékű kezdeményezések*

Nemzeti Drogmegelőzési Intézet – Szakmai Információs Portál*

A Nemzeti Drogmegelőzési Intézet működésének első éveiben (2001 óta) nyilvánvalóvá vált, hogy a drogprobléma hatékony kezelése érdekében az egyik legfontosabb feladat a párbeszéd lehetőségeit és eszközrendszerét fejleszteni. Ezért Intézetünk egy olyan komplex, interaktív adatbázist hozott létre amelynek segítségével a prevenciós programokról, a kezelést, rehabilitációt nyújtó szervezetekről és a kábítószer-problémát érintő, elsősorban társadalomtudományi hangsúlyú kutatásokról megbízható információt tudunk közzétenni az interneten. Az adatbázis naprakészségét az adja, hogy a rendszer interaktív módon működik. A regisztrált felhasználók feladata, hogy az általuk képviselt szervezet és annak szakmai programjainak adatait feltöltsék és aktualizálják. Mindez – a papír alapon elérhető adatbázisokkal szemben – lehetőséget ad arra, hogy a portál látogatói mindig a legaktuálisabb helyzetet lássák a drogszcénában dolgozó szakemberek munkájára vonatkozóan. A portálon szereplő információk aktualitásában egy validációs rendszer is segít, amely időről időre emlékezteti a regisztrált szervezeteket arra, hogy feltöltött adataikat frissítsék. Az adatbázisban különböző módokon kereshetnek a portálra látogatók (pl. megye, program, vagy szervezet szerint). Ezen kívül a portálon folyamatosan frissülő magyar és nemzetközi hírszolgáltatás működik, az elektronikus könyvtárában megtalálható többek között számos, a drog-szcénához kapcsolódóan fontos dokumentum (szakmapolitikai alapidokumentum, jogszabály, jelentés, protokoll, állásfoglalás), könyv- és folyóirat (némelyik teljes terjedelemben, letölthető módon), link és továbbképzési lehetőség. A portál látogatói számára továbbá elérhető intézetünk könyvtári adatbázisa is. A portál regisztrált felhasználói tudomást szerezhetnek továbbá a szakemberek adatairól, az aktuális pályázatokról, állásajánlatokról, és rendszeres hírlevél-szolgáltatás formájában elsőként értesülhetnek a legfrissebb pályázati infor-

* www.ndi-szip.hu

mációkról és egyéb szakmai hírekről. Az állásbörze (belépés után) kiváló lehetőséget nyújt arra, hogy a portálra látogatók állást keressenek és kínáljanak. A fejlesztések eredményeképpen bízunk abban, hogy nemzetközi adatbázisokhoz is képesek leszünk kapcsolódni (EDDRA), valamint kimunkálódhatnak a prevenciós programok akkreditációs kritériumai is.

Alternatíva program

A Kompania és az Alternatíva Alapítvány által működtetett program fiatalok számára nyújt felvilágosítást és egészségmegőrzéssel kapcsolatos tanácsokat. Azért plázát választottak helyszíneként, mert kutatások szerint a 14-18 évesek nagy része leginkább a bevásárlóközpontokat látogatja szabadidejében, tehát itt érhető el leginkább ez a korosztály.

Az egyelőre kísérleti jelleggel működő modell azért jelentős kezdeményezés, mert a fiatalokat olyan közegben szólítja meg, ahol a szabadidejüket töltik, a szolgáltatás igénybevétele pedig nincsen semmilyen feltételhez kötve. A program keretében végzett drogprevenciós tevékenység könnyen elérhető, nem firtatja a célcsoport szerhasználati szokásait, nem törekszik az igénybevevők személyi azonosítására, nem követel absztinenciát, ugyanakkor célja a megelőzés és egészségfejlesztés. A lehetőségek megmutatását, felkínálását jelenti, továbbá azt, hogy a programban dolgozó szakemberek szociális, egészségügyi intézményekhez irányítják az akár életviteli, akár szerfogyasztási problémákkal küzdő, segítségre szoruló fiatalokat.

Cím: Pécs Pláza Pécs, Megyeri u.

Kontakt: Posta János program – koordinátor

Telefonszám: 70 225 11 54

Honlap: www.indit.hu

Cím: Csepel Pláza 1211 Budapest, II. Rákóczi Ferenc út 154-170.125

Telefonszámunk: 06-20/ 225-9061 (nyitvatartási időben)

Honlap: <http://www.kompania.hu> és <http://www.alternativa-alapitvany.hu/>

Háló-mozi – prevenciós osztályfőnöki óra a moziban

Az évek sikeresen működő Háló-mozi program pozitív tapasztalatokat alapul véve nyújt kábítószer-fogyasztást megelőző ismereteket egyedi, újszerű, fiatalokhoz közel álló, interaktív stílusban. A tárca a kezdetektől fogva mind szakmailag, mind pedig anyagilag támogatja a program megvalósítását, hiszen ez a speciális kábítószer fogyasztást megelőző tevékenység lehetővé teszi, hogy a kábítószer fogyasztás veszélyeiről szóló üzenetek nem iskolai környezetben, nem megszokott formában, hiteles emberektől származva nagyszámú diákot érjenek el. A 2007-es évben a program működtetője és munkatársai nyolcvan foglalkozást tartottak, így 2001 óta már 30 000 középiskolai diák, és 1000 tanár vett a Háló mozi vetítésein.

A „Háló-mozi” program egy szakemberek által vezetett drogprevenciós „osztályfőnöki óra”, amelynek helyszíne nem az iskola, hanem az Uránia Nemzeti Filmszínház 60 férőhelyes vetítőterme.

A diákok megnézik egy húszperces dokumentum- és felvilágosító filmekből, reklámspotokból szerkesztett filmösszeállítást, majd együttgondolkodva beszélgetnek a drogtémában járatos két animátor vezetésével. A két animátor egyike narkológiában járatos szakember, orvos, szociális munkás, kortárs segítő, másik pedig talpra állt drogbeteg.

A mozi-beszélgetés elrettentés nélkül, de a drogfogyasztás problémakörének őszinte feltárásával, a film eszközeivel segíti a fiatalokat pozitív döntéseik meghozatalában, a foglalkozás során megismertetik a fiatalokat lehetőségeikkel, a drogkérdésben jártas segítő szervezetekkel, azok elérhetőségével és munkájával. A film – e nem szokványos taneszköz – felhasználása kiváló lehetőség arra, hogy a fiatalok által kedvelt formanyelvet kiindulási alapként használva a diákok gondolataikat, érzéseiket, problémáikat, kételyeiket megfogalmazzák.

A foglalkozással egy időben, külön helyiségben az osztályokat kísérő tanárokkal is szakember beszélget, a tanárokat érintő kérdésekről, a felmerülő problémák lehetséges megoldásairól.

A „Háló-mozi” program alkalmazkodni tud a fogyatékos diákok igényeihez is.

Kontakt: Horváth Dániel
Telefonszám: 061-422-0707
Repka Gabriella
Telefonszám: 06-20-381-7275
E-mail: halomozi@freemail.hu

Kompania Alapítvány programja

A program egy mentálhigiénés 3 alkalomból álló programsorozat, módszerében sajátos eszközöket alkalmaz, a 12–19 éves korosztály (elsősorban középiskolás diákok) elérését célozza. A program célja adott iskola valamennyi diákjának elérése. A diákok osztályos (félosztályos) keretek között kiscsoportos foglalkozásokon vesznek részt. A foglalkozásokat kortársoktatók vezetik (kettősvezetéssel). (A kortársoktatók azt megelőzően szervezeten belül speciális képzés keretében kaptak célzott felkészítést.) A foglalkozások interaktív módon folynak, dramatikus eszközök alkalmazásával. Az ismeretek hagyományos, befogadásra épülő közvetítése helyett kiemelt szerepet kap a résztvevők droghoz, kábítószerhasználathoz való viszonya, attitűdjének feltárása, feldolgozása, és általában az egészséges életvitel tényezőinek segítő, illetve gátló tényezőinek feltárása. Az ismeretanyag rendszerezése, korrekciója csoportjáték-keretben folyik. A kiscsoportos (8-16 fős) foglalkozások zárásaként visszajelző kérdőíves felmérést alkalmazunk (anonim), melynek célja annak csoport- ill. iskola-szintű felmérése, mennyiben bővültek a diákok ismeretei, mennyire sikerült érdeklődésüket felkelteni, érzésük szerint befolyásolja-e a droghoz való viszonyukat a foglalkozás, milyen mértékben tartják felkészültnek a foglalkozásvezetőt, stb.

Cím: 1133 Budapest, Kárpát u. 38. 3/12.

Kontakt: Ambrózay Anikó

Telefonszám: 06302894409

Honlap: www.kompania.hu

Kortárs Segítő Műhely Alapítvány akkreditált képzési programja

Akkreditált képzési programjukat tíz éve folyamatosan működtetik. A segítségre, a személyiségük fejlesztésére motivált fiatalok – 16-22 éves korosztály – részére dolgozták ki. Cél: a nem kielégítő egészségi állapot javítása, a kábítószer-fogyasztás, a devianciák megelőzése, az erkölcsi, etikai értékek erősítése, a személyiség, a kommunikációs készség, az életkompetencia fejlesztése, a segítő identitás elmélyítése. Az elrettentés, az ijesztgetés, a hosszú távon bekövetkező egészségromlásra való hivatkozás helyett: a konzultációs, interaktív csoportmódszereket részesítik előnyben, az integrált megközelítést tartják szem előtt, folyamatos szupervíziót biztosítanak. Továbbképzéseket szerveznek, kortárssegítő klubot működtetnek. Az érintettekkel naprakész kapcsolat biztosítása mellett a képzés egy tanéven át tart, 240-300 órában, moduláris rendszerben történik. A következő témakörök kerülnek feldolgozásra: a devianciák társadalomelméleti kérdései, a segítő kapcsolat személyközpontú elmélete és gyakorlata, kommunikációelmélet és gyakorlat, eset-problémamegoldó-, konfliktuskezelési készség fejlesztés, érték és etika a segítő munkában, sajátélményű személyiség-kommunikációs készségfejlesztő gyakorlatok, pszichológia – társ kapcsolati hatékonyság, rizikómagatartás, káros szokások és szenvedélyek, a dopping, jogi vonatkozások, elsősegélynyújtási alapismeretek, segítő terepgyakorlat, szupervíziós foglalkozások. Az alapelv előmozdításának elengedhetetlen feltétele a képzés, a fiatalok saját személyiségének erősítése, hogy a fiatalok képesek legyenek az extrém helyzetekkel szembenézni, a megelőzés módszereinek alkalmazására, a problémás, veszélyeztetett kortársak elérésére, jellemzőik és specifikus szükségleteik felismerésére, a kortársak bizalmának elnyerésére, őszinte és realista attitűdön alapuló megfelelő személyes kapcsolat kialakításán keresztül előmozdítani a „rizikóviselkedés” csökkentését, segíteni kompetens szakemberek megtalálását a problémák megoldásához, motiválni pozitív, alternatív lehetőségek igénybevételére különböző szolgáltatásokkal, közösségi csoportokkal való kooperáció kialakítására, a monitorozás és az értékelés mechanizmusainak kiépítésére.

Cím: 1021 Budapest Lipótmezei út 3.

Kontakt: Zelenák József

Telefonszám: 06/30/977-18-06

E-mail: ziz@freemail.hu

Kapocs Ifjúsági Önsegítő Szolgálat tevékenysége

A Kapocs Ifjúsági Önsegítő Szolgálat prevenciós tevékenysége az önkéntesek bevonásával, az önkéntesek vagy az iskola kezdeményezésére, zömmel osztályfőnöki órákon valósul meg, elsősorban tájékoztató, felvilágosító foglalkozások révén. A foglalkozások során leginkább a meglévő ismeretek előhívására, és célok szerinti rendezésre törekednek, mélyebb szakmai ismeretek közvetítése nélkül. A foglalkozások során a drogokkal való találkozás körülményeire, illetőleg a fogyasztó segítségével kapcsolatban adható válaszokra összpontosítanak. Programjuk négylépcsős tematika szerint felépített, figyelembe véve a környezeti adottságokat. A foglalkozásokat laikus, ugyanakkor motivált „kapcsos” fiatalok tartják, akik egyrészt rendelkeznek kellő tapasztalatokkal, másrészt – a felkészítésük dacára – mértéktartó ismeretük van az iskolai foglalkozások vezetéséről. Törekvéseik szerint a prevenció megvalósul egyszer formális, intézményes keretek között, valamint informális szinten, az önkéntes segítő egyéni életében, saját közegében.

Cím: 1084 Budapest Mátyás tér 14.

Kontakt: Szabó András

Telefonszám: 061-364-01-05

E-mailcím: kapocs.gongo.hu

Köztes Átmenetek – A „drog” interaktív kiállítás

Ez a témájában és eszközeiben rendhagyó kiállítás elsősorban a 14 éven felüli fiataloknak, pedagógusaiknak és szüleiknek szól. A 180 nm-es interaktív kiállítás, a drogkarriert mutatja be/meg a látogatónak. Az érdeklődőket szakemberek kísérik a 6 termen keresztül, akik moderálják a kialakuló beszélgetést, és segítenek az értelmezésben. A mintegy két órás program során keresnek okokat a drogfogyasztásra, megjelennek hatások és következmények, a látogató végig járja virtuális módon a szenvedélybetegség poklát, és képet kap a magyarországi drogfogyasztásról. Bizarrr fények, fotók, filmek, riportok, színek kavalkádja mind ezt a célt szolgálják. A kiállítás erősen hat az érzékszervekre és érzelmekre, ezen keresztül próbálja befolyásolni a látogató vélekedését és gondolkodását.

A kiállítás hat terme a drogkarrier különböző állomásait mutatja be, egy családi nappaliból indulva a drogok világába vezet a két következő terem, bemutatva a heroin, a marihuána, az LSD, és a speed fogyasztás élményét filmlejátások, zenei betétek segítségével. A negyedik terem a szenvedélybetegségeket hozza átélhető közelségbe. Az oldalfalakat fotómontázsok borítják, a képek sorokba rendezettek, a felső sor egészséges, szép és esztétikus világot ábrázol, ami lefelé haladva torzul, mulandóvá válik. Az egyik oldalfalon olyan fiatalok játécai, óvodáskori rajzai, levelei láthatóak, akik drogtúladagolásban haltak meg.

A látogató egy plexifelületen áll, ami alatt a romlás mindennapi tárgyai kölcsönöznek mélységet a látványnak. A kiállítás résztvevői aztán egy síkatorban haladnak tovább, a házfalakon egyre szűkülő ablaknyílások, az ablakokban szobrok láthatók, amelyek a beszűkülő, szerhasználó életteret és kapcsolatokat jelképezik. Az utolsó teremben, az érdeklődő által kiválasztott módon, grafikonok jeleníthetők meg, amelyek a mai magyarországi droghelyzetet reprezentálják.

Kontakt: Háy Éva
Telefonszám: 06-20-352-97-45

Önkontroll Egyesület

Körülbelül másfél órás, zenével, videobejátszásokkal fűszerezett „igaz mese” önmagukról, váltoásaikról, kapcsolataikról egymással, a drogokkal, vázolva ezen életszakasznak folyamatát, változásait, átadva ezáltal azokat a hiteles tapasztalatokat, melyek a drogfüggés korszakát, az elszánás első és későbbi jeleit, a gyógyulás folyamatát kísérik, a szülő és a fiatal oldaláról is. Igény esetén mentálhigiénikus szakember beszél a drogok/kábítószeres fajtáiról, használatukról, tüneteikről és a függőség fajtáiról. Fontos lezárása a prevenció alkalomnak az előadó életének egy-egy pozitív élménye, közelebbi és távolabbi céljai. Mindezeket szűkebb és tágabb időkeretekben: osztályfőnöki órákon, szülői értekezleteken, ezenkívül a Vízöntő Pince Klubban minden páros hét keddjén kínálják.

Cím: 1133 Budapest Kárpát u. 46.

Kontakt: Pusztaházi Istvánné

Telefonszám: 06203964635

Honlap: www.onkontroll.ini.hu

Sziget Droginformációs Alapítvány – Életvezetési Központ /Life Education Centre-Hungary/

Az emberi gépezet

Az Életvezetési Központ egyedülálló komplex egészségmegőrző és kábítószer fogyasztást megelőző nonprofit program, amely 3–14 éves korú gyerekekkel foglalkozik. A programok egy különlegesen berendezett, látványos szemléltető eszközökkel felszerelt mozgó osztályteremben zajlanak. A különleges környezet elsősorban a gyermekek figyelmének fenntartását és a tanulási folyamat hatékonnyabbá tételét szolgálja. A programok egymásra épülő, felfelé folyamatosan bővülő ismeretanyaga mindig az életkori sajátosságoknak megfelelő formában kerül átadásra. „Az emberi gépezet” elnevezésű program az általános iskolák második osztályos tanulóinak szól.

Az egy órás bemutató az érzelmi és fizikai szükségletek tudatosítását, értékelését hivatott kialakítani. A program továbbfejleszti minden gyermeknek a test szépségeivel és csodáival kapcsolatos értékítéletét, s közben megismerteti őket az emberi test főbb szerveinek a működésével. A program után a gyerekek a foglalkozás tartalmát összefoglaló, játékos feladatokat tartalmazó munkafüzetet kapnak.

Az én csodálatos testem

„Az én csodálatos testem” elnevezésű program az általános iskolák második osztályos tanulóinak szól. A mintegy egy órás bemutató tudatosítani kívánja az emberi test csodáit elmesélt történetek, énekek és audio-vizuális eszközök segítségével. A foglalkozás középpontjában a kiegyensúlyozott étrend, a rendszeres testmozgás és a megfelelő mennyiségű pihenés fontosságának hangsúlyozása áll. A program továbbfejleszti minden gyermeknek a test szépségeivel és csodáival kapcsolatos értékítéletét, s közben megismerteti őket az emberi test főbb szer-

veinek működésével. A program után a gyerekek a foglalkozás tartalmát összefoglaló, játékos feladatokat tartalmazó munkafüzetet kapnak, melynek címe: „Az én csodálatos testem

Barátok

A mintegy másfél órás program az általános iskolák ötödik osztályos tanulóinak, amely a barátok által, elsősorban a döntéshozatalra gyakorolt pozitív és negatív hatást tudatosítja. Elektronikus szemléltetőeszközök segítségével azt mutatja be, hogy bizonyos drogok (alkohol, nikotin) milyen módon változtatják meg a testünk által végzett munkát. A szerepjáték és a beszélgetés a kortárs befolyás ismertetésére, a nyomás ellensúlyozására fekteti a hangsúlyt. A programban megküzdési stratégiák és alternatívák felvázolására is sor kerül. A program után a gyerekek a foglalkozás tartalmát összefoglaló, a programhoz kapcsolódó feladatokat tartalmazó munkafüzetet kapnak.

Döntések

A Döntések egy másfél órás program az általános iskolák hatodik osztályos tanulóinak. A program annak szükségességét hangsúlyozza, hogy a döntéseket a személyes érdekeink és jó közérzetünk alapján kell meghoznunk, nem pedig a kortárs csoportok nyomására, vagy a reklámok befolyása alapján. Az audio-vizuális eszközök azt szemléltetik, hogy a média miként befolyásolja döntéseinket.

A program után a gyerekek a foglalkozás tartalmát összefoglaló, a programhoz kapcsolódó feladatokat tartalmazó munkafüzetet kapnak.

Egyensúly

Az Egyensúly egy másfél órás program az általános iskolák nyolcadik osztályos tanulóinak. Olyan problémák állnak a foglalkozás fókuszában, mint a kortárs csoportok hatása, az önbecsülés, az önmegvalósítás és a test ismerete. De kitérünk azoknak a fizikai és szociális változásoknak az ismertetésére és megértésére is, amelyek a serdülő fiatalokban végbemennek. A programban filmek mutatják be, hogy döntéseink milyen módon segíthetik a kiegyensúlyozott élet elérését.

Klassz dolog, hogy én vagyok

A Klassz dolog, hogy én vagyok egy mintegy egy órás program az általános iskolák negyedik osztályos tanulóinak, amely az emésztési rendszer működésére összpontosít. Elekrtonikus szemléltetőeszközök segítségével azt mutatjuk be, hogy bizonyos drogok (alkohol, nikotin) milyen módon változtatják meg a testünk által végzett munkát. Az audio-vizuális eszközök azt szemléltetik, hogy mennyire fontos is az, hogy egyénenként cselekedhetünk, gondolkodhatunk és hozhatjuk meg saját döntéseinket. A program továbbfejleszti minden gyermeknek a test szépségeivel és csodáival kapcsolatos értékítéletét, s közben megismerteti őket az emberi test főbb szerveinek a működésével. A program után a gyerekek a foglalkozás tartalmát összefoglaló, játékos feladatokat tartalmazó munkafüzetet kapnak.

Találkozás az aggyal

A Találkozás az aggyal mintegy egy órás program az általános iskolák harmadik osztályos tanulóinak, melynek során bemutatjuk az emberi agy fontosságát, hogyan irányítja a testet, a mozgást és a személyiségünket. Az anatómiai bábu segítségével megfigyelhetjük, hogy az agy hogyan ellenőrzi a test valamennyi

részét, illetve az öt érzékszervet. A program továbbfejleszti minden gyermeknek a test szépségeivel és csodáival kapcsolatos értékítéletét, s közben megismerteti őket az emberi test főbb szerveinek a működésével. A program után a gyerekek a foglalkozás tartalmát összefoglaló, játékos feladatokat tartalmazó munkafüzetet kapnak.

Választások

A Választások egy másfél órás program az általános iskolák hetedik osztályos tanulóinak.

Olyan problémák állnak a foglalkozás fókuszában, mint a kortárs csoportok hatása, az önbecsülés, az önmegvalósítás és a test ismerete. De kitérünk azoknak a fizikai és szociális változásoknak az ismertetésére és megértésére is, amelyek a serdülő fiatalokban végbemennek

Cím: 1073.Budapest Kertész u. 32.

Kontakt: Kály-Kullai Károly

Telefonszám: 06-1-413-6195

Honlap: <http://www.droginfo.hu>

Irodalom

- Allport, Gordon W.: A személyiség alakulása. Gondolat Kiadó, Budapest. 1980.
- Aszmann Anna (szerk.) Az iskola-egészségügy kézikönyve. Anonymus, Budapest, 1998.
- Aszmann Anna (szerk.) Fiatalok egészségi állapota és egészségmagatartása. A magyar nyelvű összefoglalót szerkesztette dr. Aszmann Anna. Kiadta az Országos Tisztifőorvosi Hivatal 2000. (Health and Health Behaviour among Young People. WHO Policy Series: Health policy for children and adolescents Issue 1. INTERNATIONAL REPORT)
- Aszmann Anna (szerk.): Egészségvédelem az oktatásban. Tájékoztató az oktatási-nevelési intézmények vezetői és pedagógusai számára. Anonymus, 2000.
- Aszmann Anna (szerk.): Serdülők egészségi állapota, egészségmagatartása. Új-Aranyhíd Kft. Budapest, 1995.
- Aszmann Anna: Iskolás gyermekek egészségmagatartása 1986-1993. Anonymus, 1997.
- Az EGÉSZséges ÉLET program magyarországi kipróbálásának tapasztalatai. Módszertani Lapok: Biológia, 3.sz. 1999.
- Bábosik István: A nevelés elmélete és gyakorlata. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 1999.
- Bácskai Júlia: Magánélettan 1-2. Raabe Klett Kiadó, Budapest. 1998.
- Bagdy Emőke – Belső Nóra – Popper Péter: Szeretet, szerelem, szexualitás, Saxum Kiadó, Budapest. 2004.
- Bagdy Emőke: A relaxációra épülő tanári mentálhigiénés és pszichoszomatikus prevenció. Új Pedagógiai Szemle, 1996. 2. sz. 39-50. o.
- Bagdy Emőke: Családi szocializáció és személyiségzavarok. Nemzeti tankönyvkiadó, Budapest. 1995.
- Barnkopf Zsolt: A gondolkodás könyve. Flaccus Kiadó, Budapest. 2001.

- Bartusné Szabó E., Lipienné Krémer I.: Egészségkultúra, egészségtan. NSZI, Budapest. 2004.
- Bayer István: A drogok történelme. A kábítószeresek története az ókortól napjainkig. Aranyhal Kiadó, Budapest. 2000.
- Benkő Zsuzsanna – Lippai László: Teljességigény egy egészségműhelyben. Új Pedagógiai Szemle, 2001. 5. sz. 36-54. o.
- Benkő Zsuzsanna: Az egészségfelfogás változása. Kísérlet az egészség és az egészségfejlesztés értelmezésére. In: Benkő Zsuzsanna (szerk.): „Mert életem millió gyökerű.” Egészségfejlesztés – Mentálhigiéné. Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Kiadó, Szeged, 1997.
- Bergmann Erzsébet: A megelőzés szolgálatában. Problémás esetek a főváros oktatási intézményeiben. Iskolakultúra, 1995. 13-14. sz.
- Bernáth László, Révész György (szerk.): A pszichológia alapjai. Tertia Kiadó Bp. 2001.
- Bierhoff, H. W. – Klein, R.: A proszociális viselkedés. In: Hewstone, M.-Stroebe, W.-Codol, J.P.-Stephenson, G. M. (szerk.): Szociálpszichológia. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest. 1995.
- Bíró Sándor: Az önpusztító életmód. Melania Kft, Pécs. 1998.
- Both Mária: Esély az iskolai szorongások oldására. Szerkesztőségi beszélgetés az Arany János Tehetséggondozó Program személyiség- és önismeret-fejlesztő funkcióiról. Új Pedagógiai Szemle, 2001. 5. sz. 25-36. o.
- Bryant-Mole, Karen: Beszéljessünk az AIDS-ről! Calibra Kiadó, Budapest. 1995.
- Bucher Katalin: Hálórabság és a kézírásunk. 2001. szeptember 30. 14:00
<http://www.harmonet.hu/psziche/1018-halorabsag-es-a-kezirasuk.html> 2010.
- Buda Béla (a): A lelki egészségmegőrzés és személyiségfejlesztés (mentálhigiéné) lehetőségei az iskolában. Pszichoterápia, 1995. 3. sz.
- Buda Béla (b): A mentálhigiéné szemléleti és gyakorlati kérdései. TÁMASZ, 1995.

- Buda Béla: Az iskolai korosztály mentálhigiénés problémái. In: Elmélet és alkalmazás a mentálhigiénében. TÁMASZ – Országos Alkoholológiai Intézet, Budapest, 1998.
- Buda Béla: Iskola és mentálhigiéné. In: Veres Judith (szerk.): A primer prevenció iskolai feladatai. Nemzeti Egészségvédelmi Intézet, Budapest, 1990.
- Buda Béla: Mentálhigiéné. Tanulmánygyűjtemény. Animula, Budapest, 1994.
- Buda Béla: A lélek egészsége: a mentálhigiéné kérdései. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 2003.
- Cifka Péter – Friss Gábor – Kertész István – Tótfalusi István (szerk.): Képek és jelképek. Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest. 1988.
- Cohen, David: Szexbeszéd – Testbeszéd párkapcsolatokban. Park Kiadó, Budapest. 1994.
- Cornia, Giovanni Andrea – Panicia, Renato (eds.): The Mortality Crisis in Transitional Economies. Oxford University Press, Oxford. 2000.
- Csendes Éva: Életvezetési ismeretek és készségek. Calibra Kiadó, Budapest. 1996.
- Csendes Éva: Életvezetési ismeretek és készségek. I., II. osztályos program. 2P Oktatási Bt., 1997.
- Dávid Emese (szerk.): Érzelmek és szenvedélyek – híres idézetek, gondolatok. Sprinter Kiadó, Budapest. 2003.
- Demetrovics Zsolt: Az absztinencia és alternatívái a drogfogyasztók kezelésében és a drogpolitikában. *Café Babel, Budapest. 2001.*
- Demetrovics Zsolt: Pre- és perinatális előzmények az opiát-addikció kialakulásában, családtörténeti perspektíva értelmezésében. In: Várandósság, születés és gyermeknevelés a magyarországi kultúrában, Animula, Budapest. 1999.
- Dévai Margit (szerk.): Egészséged testben lélekedben. Személyiségfejlesztő, drog- és alkoholmegelőző program. CHEF Hungary, Budapest. 1993.
- Dove Önbecsülési Alap: „TestBeszéd – az önbizalom megszépít” program. Dove Önbecsülési Alap – Kompania Alapítvány, Budapest. 2005. www.kampanyavalodiszepsegert.hu 2010. www.kompania.hu 2010.

- Elekes Attila: Egészségnevelési módszertan. Medicina Könyvkiadó, Budapest, 1985
- Fábián Róbert: Az általános iskolai tanterven kívüli egészségnevelési programok az 1994/95-ös tanévben. NEVI, 1996.
- Fairbairn, W.R.D.: An Object-Relation Theory of the Personality. Basic Books, New York. 1954.
- Faludy György: Erotikus versek. Magyar Világ Kiadó, Budapest. 1990.
- Faludy György: Versek. Magyar Világ Kiadó, Budapest. 1995.
- Fehérné Mérey Ildikó: Mozgás és egészség. Útmutató Kiadó, Budapest, 1996.
- Fekete György: Mentálpedagógia – neveléstudomány – pedagógusok. Új Pedagógiai Szemle, 2000. 11. sz. 29-36. o.
- Felvinczi Katalin – Varga Orsolya (szerk.): Jelentés a magyarországi kábítószerhelyzetről. Szociális és Munkaügyi Minisztérium, Budapest. 2008.
- Felvinczi Katalin: A mentálhigiéné és az egészségmegőrzés lehetőségei a közoktatásban. Iskolakultúra, 1998. 5. sz. 17-30. o.
- Felvinczi Katalin: Iskola-egészségügyi Program. Tantárgyfejlesztési kísérlet. Egészségnevelés, 1998. 5-6. sz.
- Fenwick, Elizabeth – Walker, Richard: Hogyan működik a szex? SubRosa Kiadó, Budapest. 1995.
- Fodor Ferenc: Varázslás és gyógyítás: boszorkányok növényei. Természetbúvár. 2009.03.20.16:16. <http://origo.hu/tudomany/20090316-varazslas-es-gyogyitas-boszorkanyok-novenyei-gyogynovenyek.html> 2010.
- Forgács József: A társas érintkezés pszichológiája. Gondolat Könyvkiadó, Budapest. 1994.
- Forward, Suzan: Érzelmi zsarolás. Édesvíz Kiadó, Budapest. 1998.
- Földes Zoltán (1998): Egy kudarchárító oktatási stratégia. Új Pedagógiai Szemle, 3. sz. 100-113. o.
- Frenkl Róbert (1997): Ne engedjük el egymás kezét! Látlelet, 2. sz.
- Freudenberg, H.J.: Staff Burn-out. Journal of Social Issues, 1974. 30. 159-175.
- Füzesi Zsuzsanna – Tistyán László: Ki kit nevel, avagy az egészségnevelés dilemmái. A Községi Egészségterv Hírlevél. Fact Alapítvány a Soros Ala-

- pítvány támogatásával. 2000. 8-9. 10-12. o. http://www.c3.hu/~kozse-giegterv/pdf/hirlevel_8-9.pdf 2010.
- Gerevich József: Iskolai mentálhigiéné. Animula Kiadó, 1997.
- Greza Ferenc – S. Takács Zsuzsanna – Demetrovics Zsolt: www.necc.hu – Ifjúsági Mentálhigiéné szolgálat az Interneten. Új Pedagógiai Szemle, 2001. 5. sz. 115-121. O.
- Gyarmati Tamás: Beszéljünk erről. Adolesz kiadó, Miskolc, 1996.
- Gyenge Eszter: Iskolai mentálhigiéné a gyermekpszichiáter szemszögéből. In: Iskolai mentálhigiéné, Pannónia Könyvek, 1998.
- Győrök Edit: A drogprobléma megközelítése és kezelése a Belvárosi Tanodában. Soros oktatási füzetek. Soros Alapítvány, Budapest. 1996.
- Hajós Gyöngyi – Zajkás Gábor: A táplálkozás egészségkönyve. Kossuth Kiadó, Budapest, 2000.
- Hayes, Nicky: Pszichológia. Akadémiai Kiadó, Budapest. 1996.
- Hopkins, Cathy: Férfivadászat. Animus Kiadó, Budapest. 1998.
- Horányi Annabella – Hoffmann Gertrúd: Pszichológiai és pedagógiai szolgálat a Nevelési Tanácsadóban. OKKER, Budapest, 1999.
- Höjer, Dan – Kvarnström, Gunilla: Kis fütyikönyv. Presskontakt, Budapest. 2004.
- Itzés András – Szabó Tünde – Vári Andrea – Török Szabolcs – Tomcsányi Teodóra: A mentálhigiéné szemlélet fejlődése. Iskolakultúra, 2006. 10. 98-110.
- Interjú Földi Lászlóval In: Szárnyatok könnyű viaszból – a dél-alföldi régiók ifjúsági munkája. 7határ Stúdió, 2005.
- Janikovszky Éva: Örülj, hogy fiú! Minerva, Budapest. 1983.
- Janikovszky Éva: Örülj, hogy lány! Minerva, Budapest. 1983.
- Kagan, Spencer Kooperatív tanulás. Ökonet Kft, Budapest. 2001.
- Kály-Kullai Károly: Egyház, kábítószer, drogfüggőség. Új Ember. Katolikus hetilap. 2006.03.05. LXII. évf. 10. <http://ujember.katolikus.hu/Archivum/2006.03.05/0901.html> 2010.
- Keathing, Kathleen: Ölelések kiskönyve. Új Paradigma, Piliscsaba, 1997.
- Kéry Katalin és Ambrus Attila József (szerk.): A sokoldalú ember. Szöveggyűjtemény. Calibra Kiadó, Budapest. 1996.

- Key, Ellen: A gyermek évszázada. Tankönyvkiadó, Budapest. 1976.
- Kishegyi Júlia – Makara Péter (szerk.) Az egészségfejlesztés alapelvei. Az egészségfejlesztés alapvető nemzetközi dokumentumai. Egészségfejlesztési módszertani füzetek. Országos Egészségfejlesztési Intézet, Budapest, 2004. http://www.oefi.hu/mod_sztan1.pdf 2010.
- Klingborg, Anne – Carlgren, Frans: Szabadságra nevelés. Rudolf Steiner pedagógiája. Waldorf-könyvek II., Waldorf-pedagógiai Alapítvány, Budapest. 1992.
- Kopp Mária – Skrabski Árpád: A magyar népesség életkilátásai. Magyar Tudomány, 2007/09 1149. <http://www.matud.iif.hu/07sze/07.html> 2010.
- Kopp Mária – Skrabski Árpád: Magyar lelkiállapot. Végeken, 1996.
- Kósáné Ormai Vera: Pszichológus az iskolában. OKKER, Budapest, 1999.
- Közös kincsünk a gyermek. 2005.
<http://www.motesz.hu/docs/szemunkfenye.pdf> 2010.
- Krasznai Éva – Balogh Xénia (szerk.): Mentálhigiénés kézikönyv. Mentálhigiénés Programiroda, Budapest, 1996.
- Kriston Andrea: Intim torna. Sanoma Kiadó, Budapest. 2004.
- Kulin Eszter: Az Egészségvirág iskolai egészségfejlesztési programok bemutatása. Egészségvirág Egyesület, <http://egeszsegvirag.hu/index.php> 2010.
- Kun János – Kun Jánosné: Szeretetfürdőben. Arkadas Pszichológiai, Művészeti, Oktatási és Könyvkiadó Bt., Debrecen. 1994.
- Lajtai László: Drogok a kulturális és pszichiátriai antropológia szemszögéből. 2009. <http://www.behsci.sote.hu/belugyi.htm> 2010.
- Lelki Egészség Országos Program. 2008. <http://www.eum.hu>
- Lévay Miklós: A kábítószer-problémával kapcsolatos kriminálpolitika és büntetőjogi szabályozás alakulása Magyarországon az 1970-es évek végétől napjainkig. Jogtudományi Közlöny. 2002. 6, 245-256
- Livius, Titus: A római nép története a város alapításától. Európa Kiadó, Budapest. 1963-1976.

- Luszt Iván: Személyiségzavar – magatartászavar – beilleszkedési zavar. In: Veres Judith (szerk.): A primer prevenció iskolai feladatai. Nemzeti Egészségvédelmi Intézet, Budapest, 1990.
- Machalikné Hlavács Irén: A rendszeres fizikai aktivitás hatása az egészséges életvitellel kapcsolatos beállítódás alakulására serdülőkorban. *Fejlesztő Pedagógia* 2005. 2-3. p. 79-82.
- Madácsi Mária: Az iskolai mentálhigiéne. *Pedagógiai Műhely*, 2. sz. 1998.
- Marmot, Michael: Status Syndrome. Times Books, London. 2004.
- Marmot, Michael: The Social Pattern of Health And Disease In: Blane, David – Brunner, E. – Wilkinson, R. (eds.): Health and Social Organization. Routledge, London. 1996.
- Meleg Csilla: Az egészséggel kapcsolatos beállítódás – az egészségről való gondolkodás. *Pedagógiai Szemle*, 1986. 4. sz. 310-319. o.
- Meleg Csilla: EGÉSZ-SÉG (Lelki egészségvédelem és iskolafejlesztés), Pécsi Tudományegyetem, Pécs, 2001.
- Meleg Csilla: Egységérték és intézményes befolyásolás, *Társadalomkutatás*, 1991. 2-3. sz.
- Meleg Csilla: Egységnevelés és egészségfejlesztés. *Új Pedagógiai Szemle*, 1997. 6. sz. 54-61.o.
- Meleg Csilla: Iskolai közérzet. Pillanatképek egy mentálhigiénés szervezetfejlesztést alkalmazó iskolából. *Egységnevelés*, 1997. 3. sz. 113-117. o.
- Meleg Csilla: Mentálhigiénére alapozott iskolafejlesztés. *Egységnevelés*, 1996. 4. sz. 159-161.o.
- Shvoong.com A mentálhigiéne fogalma, tárgya, szerepe az ápolásban. 2007. <http://hu.shvoong.com/medicine-and-health/948780-mentálhigiéne-fogalma-targya/> 2010.
- Mészáros Judit-Simon Tamás: Egységnevelés. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. (Tanárképző Főiskolák jegyzete.) 1997.
- Monspart Sarolta: Gyalogolni jóóóóó! www.gyalogolnijo.hu 2010.

- Nagy Mariann: Ifjúság és ifjúságsegítés az alkalmazott antropológia szemszögéből. Szakdolgozat. ELTE, Budapest. www.artemisszio.hu/Mariann_dolg.doc 2010.
- N. Kollár Katalin, Martonné Tamás Márta, Porkolábné Balogh Katalin, Gyenei Melinda: Iskolás gyerekek terhelési szintje, pszichoszomatikus egészségi állapota és társas kapcsolatai. Pszichológia és nevelés. Pszichológiai Szemle, 1999. Könyvtár 3. Akadémiai Kiadó
- Németh András – Ehrenhard Skiera: Reformpedagógia és az iskola reformja. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 1999.
- Nemzeti Népegészségügyi Program. 46/2003. (IV. 16.) OGY. határozat
- Nemzeti stratégia a kábítószer-probléma visszaszorítására. 96/2000. (XII.11.) OGY határozat
- Odor Andrea – Tóth Gyuláné – Csordás Ágnes (szerk.) A védőnő preventív alapfeladatai, kötelezettsége és felelőssége a megelőző ellátásban. Országos Tisztifőorvosi Hivatal, Budapest. 2004.
- Ónody Sarolta: Kiegészítő tünetek (burnout szindróma) keletkezése és megoldási lehetőségei. Új Pedagógiai Szemle. 2001.05.80-85.
- Orlay Judit–Cseres Judit: D.A.D.A. A Magyar Rendőrség Általános Iskolai Drogmegelőző Programja. Iskolakultúra, 1995. 13-14. sz.
- Ottawai charta. Ottawa (Kanada), 1986.
- Pajor Géza: Egészségtan. Tankönyvkiadó, Budapest, 1978.
- Pavlicsek Zsolt: Tanulóink félelmei 1994 tavaszán. Új Pedagógiai Szemle, 1994. 11. sz. 68-74. o.
- Pease, Allan: Testbeszéd – Gondolatolvasás gesztusokból. Park Kiadó, Budapest. 1997.
- Perge Bertalanné: A bűn hálójában: van-e esélyünk az áldozattá válás elkerülésére? B-A-Z Megyei Bűnmegelőzési Alapítvány – B-A-Z Megyei Bűnmegelőzési Szolgálat, Miskolc. 2005.
- Pócza Edit – Schádné Zámolyi Judit – Schád László: Tini-Telefon Lelkiségi-szolgálat ügyeletesinek utánkötése. Kutatási beszámoló. <http://www.tinitelefon.fw.hu/> 2007.

- Rácz Ferenc: D.A.D.A. oktatók kézikönyve. ORFK Bűnmegelőzési Osztály , Budapest. 2002.
- Rácz József: A drogkérdésről őszintén. B+V Lap- és Könyvkiadó Kft., 2000.
- Rácz József: Addiktológia. Tünettan és intervenciók. Egészségügy Főiskolai Kar, Semmelweis Egyetem, Bp., 1999.
- Rácz József: Iskolai egészségmagatartást fejlesztő programok. Iskolakultúra, 1995. 13-14. sz.
- Rácz József: Iskolai mentálhigiénés programok. Egészségesebb Iskolákért Hálózat Magyarországi Egyesülete, Budapest, 1994.
- Ranschburg Jenő – Popper Péter: Személyiségünk titkai. RTV Minerva, Budapest. 1978.
- Ranschburg Jenő: Pszichológiai rendellenességek gyermekkorban. Nemzeti Tankönyvkiadó, 1998.
- Ranschburg Jenő: Szeretet, erkölcs, autonómia. Integra-Project Kft., Budapest. 1996.
- Rogers, Carl R.: Valakivé válni. A személyiség születése. SHL, Budapest. 2003.
- Sallai Éva: „Amíg kihullik az, ami hülyeség, és összejön az, ami érték, eltelik pár év...” Beszélgetés Schödl Líviával. Új Pedagógiai Szemle, 1997. 7-8- sz.
- Satir, Virginia: A család együttélésének művészete. Coincidencia Kft, Budapest. 1999.
- Schád László: Komplex egészségnevelési – drogmegelőzési program középfokú oktatási intézményekben tanulók, dolgozók részére. Egészségfejlesztés, drogmegelőzés, önismereti fejlesztés, kortárs segítség, iskolai pedagógiai program fejlesztése. 2000. <http://www.ndi-szip.hu/OrganisationData.aspx?orgID=0db5c6dc-e08b-4c68-a1be-54d3feb82419> 2010.
- Schádné Zámolyi Judit – Urbán Zoltán – Veres Tibor: A kábítószer-problémákról szülőknek. Printker Plus, Szeged. 2000.
- Schmidt Sára: Szakemberek a gyerekek lelki egészségéért. Család, gyermek, ifjúság, 1996. 5. sz.
- Schüttler Tamás (szerk.) A pedagógiai mentálhigiéné, mint a nevelés új értelmezési kerete. Új Pedagógiai Szemle, 2001.5.5-17.

- Selye János: Stressz distressz nélkül. Akadémiai Kiadó, Budapest. 1976.
- Selye János: Életünk és a stressz. Akadémiai Kiadó, Budapest. 1978.
- Sichtermann, Barbara: Klasszikus szerelmespárok. Athenaeum, Budapest. 2000.
- Skrabski Árpád: Társadalmi tőke és egészségi állapot az átalakuló társadalomban. Hét szabad művészet könyvtára, Budapest. 2003.
- Stendhal: A szerelemről. Kalligram, Pozsony. 2000.
- Susan Greenfield: Megmagyarázzuk az emberi értelmet Helikon Kiadó, 1997
- Száz magyarok könyvei. Légrády-kiadás, Budapest.
- Szekszárdi Júlia: Az iskolák belső világa. In: Halász – Lannert (szerk.): Jelentés a magyar közoktatásról, 2000. Országos Közoktatási Intézet, Budapest, 239-273. o.
- Takács Judit: Homoszexualitás és társadalom. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest. 2004.
- Takács Péter – Schád László: Az iskolai drogstratégia kialakítása és módszertana. (Második, átdolgozott kiadás.) T+T Humán Szolgáltató és Oktatási Központ Bt – Lélekszerviz Mentálhygiénés Szolgáltató Bt, Budapest – Szeged. 2004
- Tar Eszter: A lelki egészség. http://www.lelkititkaink.hu/lelki_egeszseg.html, 2010.
- Tedd a kezed a szívedre! Most van holnap Alapítvány,
- Tomcsányi Teodóra – Csáky-Pallavicini Roger: Tanulható-e a lelki egészség? Új Pedagógiai Szemle, 2001. 5. sz. 54-71. o.
- Török Katalin–Kiss Erika: Legyünk egészségesek. White Golden Book Kft, Budapest, 2003.
- Új Magyarország Fejlesztési terv. 2007. http://pik.elte.hu/file/Új_Magyarország_Fejlesztési_Terv_ÚMFT_.pdf 2010.
- V. Komlósi Annamária: Nem vagy egyedül. Osiris Kiadó, Budapest. 2002.
- Varga Péter: Spielhózní – Gondolatok férfi-nő kapcsolatáról, szerelemről, szexualitásról-meg ilyenek. Zászlónk Stúdió, Budapest. 2002.
- Veér András – Nádori Gergely – Erőss László: Az alkoholizmus népbetegség. Animula, Budapest. 2000.

- Veér András: Mentálhigiéne. Valóság, 1995. 7.sz.
- Velkey László: Gyermekünk gondozása, nevelése. Medicina Könyvkiadó, Budapest, 1984.
- Vizin Gabriella: A kötődés jelensége. 2005. <http://nevtan18.hu/kotodes.htm> 2010.
- Wells, Patrick – Rushkoff, Douglas: Ingyen betépni, Drog nélkül – ugyanazt!. Maitreya Kiadó, 1998.
- Wender, P.: A hiperaktív gyermek, serdülő és felnőtt. Medicina, 1993.
- WHO. Constitution of the World Health Organization. Geneva, 1946. Accessed Page 20 of „National Mental Health Policy 2001-2005” on March 2001
- Winkler Violetta: A Pedagógus Lelki Segély Telefonszolgálat. Szakdolgozat, Budapest, 1999.
- Wollemann Mária: A kábítószeres molekuláris biológiai hatásmechanizmusa. Magyar Tudomány, 2005/4. 438. o. <http://www.matud.iif.hu/05apr/10.html> 2010
- Zelenák József: Kortárssegítő egészségvédelmi streetworker-képzés a 15-21 éves serdülők egészséges életmódjának fejlesztésére. Egészségnevelés, 1997. 1. sz.
- Zelenák József: Kortárssegítő-kortárcsoport. Iskolakultúra, 1995. 13-14. sz.
- Zentainé Kriszt Rita: Lelki segélyvonal pedagógusoknak. Köznevelés, 1997. 11. sz.

A témához kapcsolódó honlapok

- Állami Népegészségügyi és Tisztiorvosi Szolgálat: <http://www.antsz.hu>
- Drog Fókuszpont: <http://www.drogefokuszpont.hu>
- Egészség: <http://egeszseg.lap.hu/>
- Egészséges Településekért Alapítvány: <http://www.egeszsegterv.hu>
- Egészségügyi Minisztérium? <http://www.eum.hu>
- Kamaszkor: <http://kamaszkor.lap.hu/>
- Magyar Dietetikusok Országos Szövetsége: <http://www.mdosz.hu>

Magyar Elektronikus Könyvtár: <http://vmek.oszk.hu/>
Nemzeti Drogmegelőzési Intézet: www.ndi-szip.hu
Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság: <http://www.nfh.hu/>
Oktatási és Kulturális Minisztérium: <http://www.okm.gov.hu/>
Országos Addiktológiai Intézet: www.alkohologia.freeweb.hu
Országos Egészségfejlesztési Intézet: <http://www.oefi.hu>
Országos Élelmiszerbiztonsági és Táplálkozástudományi Intézet: <http://www.oeti.hu/>
Prevenció: <http://prevencio.lap.hu/>
Sulinet: <http://www.sulinet.hu/tart/fkat/Kie>
Szociális és Munkaügyi Minisztérium: <http://www.szmm.gov.hu/>
Táplálkozás, Életmód, Testmozgás Platform: <http://www.tetplatform.hu/>
Tegyük Egészségünk Színvonaláért Alapítvány: <http://teszalapitvany.hu>
Tudatos Vásárló: <http://tudatosvasarlo.hu>
Oktatáskutató és -fejlesztő Intézet: <http://www.oki.hu/>

Szolgáltatás, szolgáltatásformák

Esetünkben a szolgáltatás kifejezés némi magyarázatra szorul. Úgy tekintünk e viszonyra mint a szolgáltatást igénybevevő és a szolgáltató egymást kiegészítő sajátos viszonyára. Ezzel nem feltétlen jár együtt, hogy annak ellenértékét az igénybevevő közvetlenül egyenlíti ki, hanem lehetséges, hogy a szolgáltató ehhez más úton jut hozzá (állami támogatás, szponzoráció stb.), vagy konvertálja más értékke (altruizmus, profitvisszaforgatás stb.).

A szolgáltatás ugyancsak nem egy jól lehatárolt (piaci értelemben is), kalkulált és formalizált áru, hanem az ifjságsegítő és olyan személyes elkötelezettség is jelent, amelyben a segítő saját személyiségével dolgozik (hasonlóan, mint a jó tanár, a jó szociális munkás, vagy a jó kulturális animátor, vagy a tréner/képző). Tehát itt nem a kiflivásárlás modellje érvényes (a parkolj es utazz mintájára a fogd es vidd), hanem a tanácsadási modellje (politikai, menedzsment stb), ahol ezen cégek is érdekeltek az igénybevevő sikerében és időben korláatosan (a saját integritás és a másik ügyfél védelmében), de azon belül teljes odaadással, figyelemmel viseltetnek az ügyfél iránt.

A fiatalokról és fiataloknak szóló szolgáltatásokat olyan fizikai és humán környezetben és formában kell megvalósítani, amely megfelel a szolgáltatások által elérendő tartalmi céloknak. Legyen az akár klub, közösségi tér, ifjúsági tábor, ifjúsági ház, ifjúsági iroda vagy bármilyen terep: a humán és fizikai feltételeket egyaránt biztosítani kell. Ha ezen feltételek nem támogatják az elérni kívánt célokat, akkor diszharmónia, hiányos komfortérzet alakul ki a résztvevőkben, használókban, sőt akár hiteltelenné is válhat az egész folyamat.

A fizikai tér tervezésénél és kialakításnál alkalmazandó szempontok:

1. Funkcionalitás – a tér megfeleltetése a tervezett tevékenységeknek
2. Részvétel – a teret használók bevonása a tér és a közeg megtervezésébe és kialakításába (azokkal találjuk ki, akik használják)
3. Hozzáférhetőség – a tér legyen nyitott, könnyen megközelíthető és hozzáférhető

4. Stílus – a környezet olyan hangulatot sugalljon, amely a célcsoport számára vonzó
5. Biztonság – fizikai biztonsági, egészségügyi szempontok alapos figyelembevétele

A humán (szellemi) tér kialakításánál alkalmazandó szempontok:

1. Hozzáértés – a szolgáltatást nyújtó személyek rendelkeznek a szükséges kompetenciákkal
2. Megbízhatóság – az ifjúságsegítői munkában részt vevők elkötelezettek, megbízhatóak, valamint mentálhigiénés szempontból nem jelentenek semmilyen veszélyt
3. Hitelesség – az elérni kívánt célok összhangban vannak az ifjúságsegítők személyiségével, attitűdjeivel és értékrendjével
4. Nyitottság és bizalom – a fiatalok számára nincsenek szellemi korlátok saját maguk békés kifejezésével és gondolataik, érzéseik őszinte megosztásával szemben
5. Normarendszer – a fiatalok számára is alakítható, egyértelmű és egységes normarendszer életben tartása

A fenti szempontok figyelembevételével szinte bárhol, bármikor ki lehet alakítani azt a közeget, teret, amelyben hatékony és eredményes ifjúságsegítői munka folyhat. A következőkben a teljesség igénye nélkül kitérünk néhány gyakoribb, konkrét ifjúsági térformára. Körüljárjuk a játszóház, a kamaszház, az ifjúsági iroda és az ifjúsági tábor kialakításával, szervezésével kapcsolatos tapasztalatokat.

Klubok

a rendszeres együttlétre épülő szolgáltatások

Játszóház

Ha azt mondják: játszóház, mindenkinek beugrik egy kép labdatengerrel, csúszdával, sok színes, érdekes játékkal, önfeledten játszó, ugrándozó, szaladgáló gyerekekkel, akik alkalmyszerűen pár órát töltenek egy ilyen helyen.

A mi játszóházunk merőben más. Ha itt bekukucskálsz az ablakon, egy igazi közösséget láatsz, ahol a gyerekek értelmes és hasznos elfoglaltsággal töltik a szabadidejüket, házi feladatot írnak, társasoznak, kártyáznak, kézműveskednek, rendezett, szervezett körülmények között játszanak. Mindig van velük egy felnőtt vagy egy kamasz, akihez fordulhatnak. A lényeges különbség (azon túl, hogy itt nem kell fizetni) mégis az, hogy ide – a heti vagy havi egy-két alkalom helyett – napi szinten járnak a gyerekek.

Játszóház szerepe a szociális hálóban

Célcsoportunk a 3-14 éves, túlnyomórészt nehéz anyagi körülmények között élő gyermekek. Látogatóink nagy része ún. kulcsos gyerek, akik délutánonként csellengenek. Így elsősorban a szülői felügyelet és gondoskodás nélkül élő gyerekek alkotják a törzsközösségünket.

Kerületi vagy lokális szinten minden önkormányzatnak feladata a prevenció. Jelenleg a szociális hálóban nem létezik olyan állami vagy önkormányzati tevékenység, amely megoldást kínálna arra, hogy a napközi után mit csináljon a gyermek, ha még nem érték haza a szülei a munkából.

Pedig lássuk be, amíg a szülők napi 8-12 órát dolgoznak, addig a gyermek csak az iskola ideje alatt van „védett” környezetben. Suli után jó esetben otthon várják a szülei, vagy érte mennek, de sokszor (főleg a gyermekét egyedül nevelő szülő esetében) a gyerek nem talál otthon senkit, így magára van hagyva, és az utcán csavarog. Ilyenkor keveredik bandákba, rossz társaságba, mert nincs kontroll felette.

Ezt a hiányt hivatott betölteni az ingyenes játszóház, amely a tanévben (helyi igénytől függően) 13 vagy 14 órától este 19–20 óráig, szünidőben 9–10-től este 20–21 óráig tart nyitva. Felügyeletet és biztonságot adva, amíg a szülő haza nem ér a munkából. Így elkerülhetjük, hogy a gyerekek csavarogjanak, valamint keretet adunk annak az önkormányzati „elvárásnak” is, hogy a gyerekek számára biztosítva legyen a drog- és bűnmegelőzéshez szükséges tér.

A hivatalos álláspont szerint...

A prevenciót szem előtt tartva került megalkotásra a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI.tv (Gyvt.), amelynek célja, hogy megállapítsa azokat az alapvető szabályokat, amelyek szerint az állam, a helyi önkormányzatok és a gyermekek védelmét ellátó szervezetek meghatározott ellátásokkal és intézkedésekkel segítséget nyújtsanak a gyermekek törvényben foglalt jogainak és érdekeinek érvényesítéséhez, a szülői kötelességek teljesítéséhez, illetve gondoskodjanak a gyermekek veszélyeztetettségének megelőzéséről és megszüntetéséről, a hiányzó szülői gondoskodás pótlásáról, valamint a gyermekvédelmi gondoskodásból kikerült fiatal felnőttek társadalmi beilleszkedéséről.

Az önkormányzatok által kidolgozott gyermekvédelmi koncepció célja, hogy meghatározza a gyermekvédelem egyes területei által ellátandó – elsődlegesen a megelőzésre irányuló – feladatokat, kialakítsa az ehhez kapcsolódó intézményrendszert, biztosítsa ennek működtetését, a meglévő intézmények esetleges fejlesztését, bővítését. Emellett összehangolja a különböző területeken működő, – gyermekekkel foglalkozó – állami és civil szervezetek szakembereinek és intézményeinek munkáját.

Vagyis a helyi önkormányzat a helyi változások elindításának, az együttműködési hálózat kialakításának a katalizátoraként kell, hogy működjön.

Ezért is számíthatunk az önkormányzat támogatására, mert a játszóház – mint civil kezdeményezés – sokkal rugalmasabb, mint a jogszabályi előírás-

sok, a tőlünk kapott információk fontosak és megkönnyítik a gyermekvédelem munkáját, olcsóbban és hatékonyabban dolgozunk, személyes tapasztalatunk, ismereteink vannak a gyerekeket és körülményeiket illetően, valamint közvetítői szerepet látunk el a kliensek, a gyermekvédelmi intézmények és az önkormányzat között.

A játszóház szerepe a gyerekek és szüleik életében

Azok a szülők, akik biztos helyen (pl. a nagymamánál) tudják a gyermekeiket sulis után, sokkal nyugodtabbak, és magasabb szinten tudnak teljesíteni a munkahelyükön is – ellentétben azokkal, akik nem tudják, hogy hol a gyerek, hazaért-e, megírta-e a leckéjét stb. Az igazi kockázat a gyermek felnőtt nélküli felügyeletéből vezethető le. Nincs felelős személy a gyermek közelében, a felügyelet védő-óvó funkciója megszűnik, így a gyermek ellenőrizhetetlenül cselekszik, óvatlansága vagy kalandvágya, félelemérzetének hiánya sodorhatja őt a kriminalítás, baleset környekére.

Ezért a szülők életében mintegy családpótlóként van jelen a játszóház. Hiszen tudják, hogy gyermekük jó kezekben, biztonságban, értelmes elfoglaltságokkal tölti idejét, ellenőrzik, megíratják a leckéjét, így mikor ő hazaér, nem – vagy csak minimálisan – kell foglalkoznia ezekkel a „problémákkal”. Ezért sokkal családiasabb, bensőségesebb lehet otthon a hangulat, mentes a gyermek „társadalmi kötelezettségeitől”. Egyúttal azonban nem menthetjük fel a szülőt abbéli felelőssége alól, hogy a gyermekkel foglalkozzon, nevelje, óvja. Hiszen a rosszul nevelt, elhanyagolt, magatartási zavarokkal küzdő gyermekkel a játszóházban sem lehet mit kezdeni. Szummázva, be tudunk segíteni szülőknek, de a gyermek nevelése továbbra is az ő feladatuk marad. Ezt a gyermek igényli is, hiszen kamaszkorig mindenki életében a szülei és a jó szülői példa a legfontosabbak. A gyermek óvodás és kisiskolás kortól elfogad és befogad más mintákat is.

Ezért jó a játszóház, mert ott kicsik, nagyok, kamaszok és felnőttek is jelen vannak. Sokszor (szülői kérésre) elhozzuk a gyerekeket az oviból, suliból (fon-

tos, hogy ezt a szülő előre jelezze az intézményben). Így biztonságban vannak a játszóházba vezető úton is. Mikor a gyerekek már nagyobbak, önállóan jönnek-mennek. Itt fontos megjegyezni, hogy a játszóházban tartózkodó gyermekekért felelősséggel tartozunk. Mivel a gyerekek kötődnek a játszóházhoz, egy napon belül is bizonyos időközönként visszatérnek. A szülővel mindig tisztázzuk, hogy a gyermek elhagyhatja-e egyedül a játszóházat. A játszóház olyannyira biztos pontot jelent nekik, hogy ide járnak télen, nyáron, ha éhesek, ha szomjasak... Általában a bezárt játszóház előtt is megtalálhatóak, hiszen ide kötődnek. Fontos nekik, mert ide járnak a barátaik, osztálytársaik, illetve olyan nagyokkal, felnőttekkel találkozhatnak itt, akikre felnézhetnek, akik szeretik, elfogadják őket és törődnek velük.

Vannak „játszóház-lakó” gyerekek, akik nyitástól zárásig ott vannak minden áldott nap, vagyis rá vannak kényszerülve a játszóház szolgáltatásaira. Vannak persze hetente többször vagy ritkábban betérő vendégek, akiket kifejezetten a szórakozás, játék vagy bizonyos szakkörök, foglalkozások érdekelnek.

Az ilyen környezetben szocializálódott gyerekek sokkal elfogadóbbak lesznek, és mivel a játszóházban nőnek fel, később is kötődnek hozzá. Így kamaszként is visszatérnek önkéntesként, hogy átadhassák a kisebbeknek mindazt a törődést, szeretetet, amit ők kaptak. Az ilyen önkéntesek sokkal motiváltabbak, mert a saját bőrükön tapasztalták az odafigyelés jótékony hatását.

Azért fontos tehát a játszóház szerepe, mert több korosztálynak is „védelmet” nyújt.

A játszóház szerepe a fiatal önkéntesek életében

Mi visz rá egy középiskolás kamaszt, hogy a haverokkal való lógás, bandázás helyett egy játszóházban, nálánál fiatalabbakkal töltse a délutánját, estéjét, szabadidejét?

Az egyik lehetőség a már említett „én itt nőttem fel” érzés, aminek köszönhetően a második otthonának tekinti, magáénak érzi a játszóházat. Meghálálva

a sok figyelmet és törődést, amelyet gyerekkorában itt kapott, szeretné másokkal is megismertetni az érzést.

A másik lehetőség, hogy a társaság miatt jár a játszóházba, vagyis „a barátom is ezt csinálja, néha elkísérem”. És amikor együtt megtapasztalják, hogy milyen érzés együtt lenni, dolgozni, foglalkozni a gyerekekkel, milyen sok szeretetet kapnak, egyszerűen itt ragadnak. Elsősorban persze a kamasz barátaik miatt. A közös élmények, a sok mosolygó, hálás arc, a sok emlék, a közös munka, a tapasztalataik és ötleteik közös megvalósítása végül igazi csapattá kovácsolja őket. Náluk még valószínűleg nem tudatos tevékenység a gyerekek segítése. Időközben azonban rájönnek, ráéreznek, hogy ez nemcsak nekik és a személyiségüknek tesz jót, hanem társadalmilag is hasznos. Ők is újra fontosnak érzik magukat, és határtalan lendülettel szerveznek, játszanak, vigyáznak, óvnak és féltenek.

Persze nem várhatjuk el minden kamasztól, hogy így érezzen, hogy pusztán szerelemből foglalkozzon gyerekekkel. Teljesen helyénvaló, hogy először a saját baráti társasága miatt „jön le” a játszóházba. Azután a saját attitűdje szerint dől el, hogy ez neki való munka, szórakozás-e, és valóban tevékenyen vesz részt a játszóház életében, vagy csak a társaság miatt jár ide. „Semmittevő” ottléte is hasznos lehet, hiszen jó példát lát, és amíg nem unatkozik, a csendes megfigyelő pozíció is épülésére szolgál.

Számukra is nagyon fontos továbbá, hogy tartoznak valahová, hogy elképzeléseiket, ötleteiket megvalósíthatják, és személyiségük kibontakozása is teret kap. Mivel napi szinten találkoznak, foglalkoznak különböző életkorú és viselkedésű gyerekekkel, akarva-akaratlanul rutint szereznek a kezelésükben, így sokszor felelősségteljesebben gondolkodnak, mint néhány felnőtt.

Elődlegesen a belső motivációjuk a fontos: ha nem is tudják, legalább érzézik, hogy bármilyen aprósággal is hozzájárulhatnak a játszóház működéséhez. Eleinte még adni kell nekik feladatot, egy idő után már saját maguk is észreveszik, hogy mit kell tenni. Néha elég csak pár percre rájuk hagyni a gyerekek felügyeletét, majd idővel már saját szakkört, foglalkozást vagy szülinapot is szerveznek – mindezt a saját megelégedésükre.

Módszertan, technikák, problémák

Az alakulás problémái

Kell egy csapat, pár melegszívű ember, felnőtt, kamasz, akikben megfogalmazódik, hogy gyerekekkel szeretnek, szeretnének foglalkozni, és ezt a tervet hajlandóak hosszú távon, sok idő és energia befektetéssel, egy nemes célért véghezvinni.

A játszóház alakításához szükség van jogi háttérre. Egy olyan szervezet, egyesület létrehozására, támogatására, amely megbízást és támogatást kap az önkormányzattól, hogy elősegítse az utcán csellengő gyerekek értelmes szabadidő eltöltését, megelőzve a fiatalkori bűnözést, erőszakot és drogfogyasztást. A játszóház napi szinten oltalmat és értelmes elfoglaltságot ad a gyerekeknek, hosszú távon pedig megakadályozza, hogy a gyerekek az utcán nőjenek fel, és elejét veszi a már említett bűnözésnek, a negatív attitűdök kialakulásának.

Meg kell jegyezni, hogy az önkormányzatoknak nem feladatuk egy ilyen játszóházat létrehozni, működtetni. Minden helyi hivatal maga dönti el, hogy támogat-e hasonló kezdeményezéseket. Ehhez természetesen az kell, hogy legyenek ilyen próbálkozások. Vagyis alapvetően civil kezdeményezésként kell, hogy elinduljon a folyamat, majd utána lehet kérni az önkormányzat segítségét. Azon belül is az ifjúsági osztályhoz kell fordulni, amely nem saját hatáskörben dönt, hanem a helyi viszonyokat, a működés szükségességét és a rendelkezésre álló támogatási keretet megvizsgálva hozza meg határozatát arról, hogy pártfogásába veszi-e az indítványunkat, és ha igen, milyen összeget tud erre áldozni.

Az önkormányzathoz akkor érdemes fordulnunk, ha már megvannak a hosszú és rövid távú terveink, a legalább egyéves programterv, az előzetes igényfelmérés (környékbeli iskolákban érdemes megcsinálni), a működtető szervezet, apparátus, és mindez illeszkedik a helyi viszonyokhoz.

Tegyük fel, hogy pozitív döntés születik az önkormányzat részéről, aki mind erkölcsileg, mind anyagilag támogatja a kezdeményezésünket. Ekkor létrejön egy megbízási szerződés a két fél között, miszerint a játszóház – az önkormányzat megbízásából és működési finanszírozásában – a „gyerekek napközbeni el-

látása” szociális alapellátást biztosítja, és ehhez negyedévente bizonyos összegű működési támogatásban részesül. Fel kell készülni arra is, hogy az önkormányzat nem tud támogatni. Ekkor saját erőből, pályázatokból és támogatásokból kell fenntartani magunkat.

Helyszínválasztás

Ha megvan a megfelelő anyagi háttérünk, elkezdhetjük a konkrét helyszín kiválasztását. Függetlenül attól, hogy hol vagyunk, Budapest egyik kerületében, vidéki városban vagy kistélepülésen, mindenhol laknak gyerekek, akiknek kell egy biztos pont, ahová bemehetnek sulis után, ahol megkérdezzük tőlük, hogy kész van-e a lecke, ahol figyelnek rájuk, ahol biztonságban vannak.

Ezért a legjobb, ha találunk olyan helyet, amely közel van az ovihoz, sulihoz. A legjobb, ha még úttesten sem kell átkelniük a gyerekeknek ahhoz, hogy eljussanak hozzánk. Fontos szempont, hogy tartozzon konyha, illetve vécé is a helyiséghez. A hely méretét tekintve gondoljuk át, hogy míg nyáron kevesebbet, a hidegebb hónapokban egész napokat bent töltünk, akár 10–20 gyerekkel is. Legyen egy nagy tér, ahol a közös foglalkozásokat tarthatjuk és akár több, (de legalább egy) kisebb szoba, ahová el lehet vonulni tanulni. Jó, ha egy park, focipálya vagy játszótér is található a közelben, hogy a gyerekek kielégíthessék a mozgásigényüket.

Minden településen van önkormányzati tulajdonban lévő üzlethelyiség jól megközelíthető helyen (pl. városokban panelházak aljában). Igen ám, de egy ilyen játszóház élete nem egyenlő egy csendes bolt működésével vagy egy család mindennapi életével járó zajokkal. Tehát ha például egy panelház aljában találunk (kapunk) teret, számolnunk kell a lakók – jó esetben – szimpátiájával, – rossz esetben – ellenszenvével is. Amennyiben lehetőségünk adódik, akkor törekedjünk egy különálló épület megszerzésére.

Továbbá a helyiségnek meg kell felelnie az ÁNTSZ és a tűzoltóság játszóházra vonatkozó előírásainak. Az ezeket tartalmazó dokumentumot és a működéshez szükséges engedélyt a helyi képviselőtől szerezhetjük be.

Fontos, hogy minden a törvényi előírásoknak, szabályoknak megfelelően működjön, mindez saját érdekünk is, de amennyiben önkormányzati támogatást élvezünk, úgy bizonyos szinten őket is képviseljük.

Közösségi tér

Miután megvan a megfelelő hely, saját belső szabályzatot kell készíteni a tevékenységünkre vonatkozóan. A tevékenységünknek meg kell felelnie a körülményeknek, és nem zavarhatjuk vele a körülöttünk élő emberek nyugalmát, életét. A belső szabályzatot jóvá kell hagyatni az önkormányzattal, de az a saját érdekeinket, illetve a gyerekek érdekeit is képviseli, a zökkenőmentes működést is szolgálja. Benne figyelembe kell venni a környezetet, az ott lakókat és a gyerekek igényeit, valamint a játszótérn belül fenntartandó rend alapvető követelményeit. Ilyenek pl. a nyitva tartás, a hangoskodás, a káromkodás, a játékok és berendezések használata, a labdázás stb.

Muszáj szabályokat, normákat felállítanunk, hiszen azért jöttünk létre, hogy nyugodt körülményeket biztosítsunk a gyerekeknek, akik az idejük nagy részét itt töltik, így nagyban befolyásoljuk a szocializációjukat. A szocializáció feladata, hogy az adott közösségbe kerülő gyermek megismerje a közösség szabályait, ha úgy tetszik a „rendet”, fogadja el a közösségben fontosnak tartott értékeket, azonosuljon velük és legyen képes alkalmazni őket. A játszótérben – egy „minitársadalom” részeseként – megtanulnak alkalmazkodni, felelős döntéseket hozni, elfogadni, adni és kapni, vagyis közösségben élni, mindezt a játék élményén keresztül, biztonságos keretek között.

Gyakran előfordul, hogy a játszótérben egyszerre, egy időben több generáció képviselteti magát, ott vannak a gyerekek (esetleg kisebb, még baba testvéreik), az önkéntes kamaszok, a fiatal vezetők és szülők, netalán nagyszülők. Ilyenkor úgy működünk, mint egy nagy család, senki nem érzi feszélyezve magát, nem kerülgetünk senkit, egyszerűen (talán a légkörnek köszönhetően) mindenki megtalálja a maga feladatát, és láthatóan mindenki élvezi a szituációt. Bár a ját-

szóház célközönsége a gyerekek, sokszor tölt el nálunk hosszabb időt néhány szülő is, ilyenkor sokat segít, beszélget, tapasztal, megismeri a játszóházat, az ott dolgozókat, a gyermeke barátait, és megnyugszik, hogy csemetéje jó helyen, jó kezekben van, amikor azt mondja, hogy „lemegyek a játszóba”.

Nyitvatartási idő

Nyitva tartásunkat érdemes az iskola, illetve óvoda rendjéhez igazítanunk, vagyis a tanévben délutánonként, a hétvégén egész nap, az iskolaszünetben pedig reggeltől estig minden nap nyitva tartanunk. Pontosabban pl.:

Iskolaidőben

Hétköznap: 13:00–19:00

Szombaton: 10:00–19:00

Vasárnap: zárva

Nyári szünetben

Hétfő–szombat: 10:00–19:00

Vasárnap: zárva

Nagy valószínűséggel lenne igény a vasárnapi, illetve a kora reggeltől késő estig tartó nyitva tartásra is, de hagyjunk teret a családi programoknak, a szülőknek is, hogy együtt lehessenek, foglalkozhassanak a gyermekeikkel.

Munkaszüneti napokon is tartunk zárva, hiszen ilyenkor a szülőknek sem kell bemenni dolgozni, valamint az államilag elrendelt munkaszüneti napokon a munkügyi felügyelet is büntetést róhat ki ránk.

A nyitvatartási rendet függesszük ki az ajtóra, jól látható helyre. Nyitva tartásunkról az önkormányzatot és a lakókat is tájékoztatnunk kell, valamint azt szigorúan be is kell tartanunk! Ha bármilyen változás vagy jó előre nem látott esemény miatt zárva lesz a játszóház, arról időben, írásban értesíteni kell az önkormányzatot, és a változást legalább egy héttel előre ki is kell írni a bejárat ajtóra.

Ellenőrző, felügyeleti szervek

Nyitva tartásunk betartása azért is fontos, mert az esetleges ellenőrzések ilyenkor történhetnek. Kik és milyen módon ellenőrizhetnek minket?

Elsősorban és leggyakrabban az önkormányzat fog ellenőrizni, meglátogatni bennünket, amely természetes, hiszen tudni szeretnék, hogy a támogatásuk fejében elvárható szolgáltatások rendben, „előírászerűen” zajlanak-e. Ilyenkor ellenőrzik a jelenléti ív vezetését, a rendet, tisztaságot, a tulajdonukban lévő hely és berendezések állapotát, meglétét, az alapvető higiénias követelményeket (szappan, WC-papír stb.), valamint általános információkat szeretnének megtudni a mindennapi működésről, problémákról, fejleményekről, sikerekről. Ők elsősorban segítő szándékkal jönnek, nem kell tőlük tartani. Amennyiben betartjuk a szerződésben és leadott tervezetünkben szereplő pontokat, úgy valószínűleg semmilyen negatív következménye nem lesz a látogatásuknak.

Az ÁNTSZ (Állami Népegészségügyi és Tisztiorvosi Szolgálat) ellenőrzi az alapvető működési rendet, a játszóházakra vonatkozó higiénias körülmények betartását, a megfelelő kiírások (nyitva tartás, dohányzási tilalom), illetve az ott dolgozók és az önkéntesek egészségügyi kiskönyvének meglétét stb. Arról, hogy pontosan milyen ÁNTSZ előírásoknak kell megfelelnünk, érdemes nyitás előtt tájékozódni a területileg illetékes hivatalban.

A munkaügyi felügyelet minden általános és törvényileg előírt, foglalkoztatáshoz és munkavállaláshoz szükséges iratot ellenőrizhet, mint egy normál munkahelyen. Ilyenek: munkaszerződés, munkaköri leírás, jelenléti ív (mind a dolgozóknak, mind az önkénteseknek vezetni kell), önkéntes szerződések, működési engedély, nyitva tartás betartása, balesetvédelmi, tűzvédelmi oktatás megléte, napi munkaidő, illetve munkaidőkeret túllépése, egészségügyi kiskönyv megléte stb.

A Tűzoltóság általában negyedévente jön ellenőrizni. A helyiség fekvésétől, nagyságától, beosztásától függően, táblákkal ki kell jelölni a menekülési útvonalat. A poroltóknak biztonságos, könnyen elérhető helyen és magasságban kell lenniük, rendszeres ellenőrzésen és (szakemberek által végzett) karbantartáson kell átesniük, valamint az ő helyüket is táblával kell jelezni. Az ellenőrzés mind-

ezekre kiterjed, de be kell tudni mutatni a tűzvédelmi oktatáson való részvételt igazoló dokumentumot is.

Segítő- és társszervezetek

A gyerekekkel foglalkozó szervezetek a játszóház szempontjából két részre oszthatók: egy részük a környékünkön tevékenykedő civil szervezet, más részük hivatalos szervek.

A civil szervezetekkel érdemes felvenni a kapcsolatot, együttműködni velük, hiszen az ismereteinket, kapcsolati tőkénket a gyerekek javára tudjuk fordítani. Például egy sportegyesülettel való együttműködés során olyan sportolási lehetőségekre tehetünk szert, amelyet egyébként nem engedhetnénk meg magunknak, vagy eszköz- és helyhiány miatt kimaradnának a gyerekek életéből. Pályázatokon is jobb eséllyel indulunk, ha összefogunk. Látogassuk és ismerjük meg, hívjuk el magunkhoz a többi civil szervezetet, mert nem is hinnénk, hogy milyen kapcsolódási pontok, közös érdekek, célok vannak, amelyek az együttműködés során mindenkinek csak előnyére válhatnak. Ha nem tudjuk, hogyan kutassuk fel a potenciális partnerszervezeteket, segítségünkre lehet a civil referens.

Mivel veszélyeztetett gyermekekkel és kamaszokkal is foglalkozunk, elkerülhetetlen, hogy bekapcsolódjunk a kerületi vagy területi gyermekvédelmi jelzőrendszerbe. E tagságunk javarészt előnyökkel jár, de ugyanúgy kötelezettségekkel is.

Nagyon hasznos és szakmailag is előnyös részt vennünk – amennyiben meghívunk – a helyi KEF (Kábítószerügyi Egyeztető Fórum) üléseken és a gyermekvédelmi jelzőrendszeri konferenciákon. Ezeken a fórumokon megismerhetjük a hivatalos szakmai és civil szervezeteket (pl. ifjúsági iroda, családsegítő központ, gyermekvédelmi szolgálat, gyermekjóléti központ, egyéb nonprofit szervezetek), azok képviselőit és tevékenységét. Velük egyenként és személyesen is érdemes felvenni a kapcsolatot, hiszen mi nem vagyunk szakképzett gyermekvédelmi szakemberek, és e szervezetek szakmai segítséget nyújthatnak a munkánk során. Érdemes hozzájuk is ellátogatni, elhívni őket a játszóházba, hogy megismerjenek minket. Így több ponton tudjuk segíteni egymás munkáját.

Ha szeretnénk együttműködni a fenti szervezetekkel, de nem ismernek még minket, úgy fel kell venni a kapcsolatot a gyermek- és ifjúságvédelmi koordinátorral, mert ő az egyetlen, aki a jelzőrendszer minden érintettjével kapcsolatot ápol.

Pályázatok, támogatások

Az önkormányzati támogatás – nagy valószínűség szerint – nem lesz elég a játszóház fenntartásához, ezért más források után kell néznünk. Ezek a pályázatok és egyéb támogatások lehetnek.

A gyermek- és ifjúságvédelmi koordinátorral több szempontból is érdemes és szükséges jó kapcsolatot ápolni, hiszen ő az, aki folyamatosan figyelemmel kíséri a bűnmegelőzési pályázati kiírásokat, tájékoztatást nyújt a pályázati lehetőségekről, valamint segítséget ad a pályázatok benyújtásához és a pályázaton elnyert támogatások cél szerinti felhasználásához.

A pályázatok kiírásáról több hivatalos fórumon, illetve hírlevélből is tájékozódhatunk. Azokat a pályázatokat, amelyeken tevékenységünkkel nagy eséllyel indulhatunk, főleg a Szociális és Munkaügyi Minisztérium, a Mobilitás és a Nemzeti Drogmegelőzési Intézet honlapján, valamint a pályázatfigyelő weboldalakon találjuk meg, de kapunk majd értesítést a helyi önkormányzatok által kiírt pályázatokról is.

Az egyéb támogatásokról sajnos nem jönnek hírlevelek, és nem is keresnek fel minket cégek, hogy szeretnének hozzájárulni programjainkhoz. Így ennek saját magunk kell utánajárjunk. Többféle módon kérhetünk adományokat, javasolt a nem pénzbeli kéréseket előtérbe helyezni, mert jóval nagyobb az esélyünk a pozitív válaszra. Ha kevés az önkormányzati támogatás, és a pályázatokon sem nyerünk, úgy muszáj lesz a pénzadományokat is megkísérelnünk megszerezni. Ehhez szükség lesz minden üzleti érzékünkre, egy jól megírt, logikusan felépített bemutatkozó, adománykérő levélre és a döntéshozó szociális érzékenységre (erről bővebben lásd még *A civil ifjúsági szektor és kapcsolatai* című fejezetet).

Marketing, PR

Manapság még egy civil szervezetnek is szüksége van marketingre, na nem mint-ha tartanunk kellene attól, hogy nem lesznek vendégeink a játszóházban, de mivel újak vagyunk, leszünk a „telepen”, nem árt, ha tudnak rólunk.

Kezdhethjük szórólapozással, plakátok kihelyezésével (figyelem! közterületen engedélyköteles), óvodákban, iskolákban, ha van rá keretünk, a helyi médiában.

Esetünkben mégis a BTL* eszközei tűnnek a legsikeresebbnek. Vagyis adjunk személyes, interaktív ízelítőt a gyerekeknek a játszóház életéből, játékaiból. Hogyan? Keressük fel személyesen az iskolák, óvodák igazgatóit, és kérjünk lehetőséget akár egy osztályfőnöki óra keretében a gyerekekkel való személyes találkozáshoz, ahová vigyünk magunkkal sok-sok eszköz nélküli csoportos játékot, és játszunk velünk. Érdekes azoknak az önkéntes animátoroknak tartaniuk a bemutatkozót, akik egyébként is a játszóházban dolgoznak. Miután megteremtettük a jó hangulatot és a gyerekek szívébe loptuk magunkat, adjuk át nekik a rólunk szóló tájékoztató anyagot, hogy olvassák el, mutassák meg a szüleiknek is, illetve jöjjenek el hozzánk.

Még hatékonyabb és célravezetőbb, ha önkormányzati kapcsolataink révén egy intézményvezetői találkozói alkalmával az összes igazgatónak be tudunk mutatkozni, akiknek felajánlva a lehetőséget számtalan felkérésnek tehetünk majd eleget.

Amennyiben még célorientáltabban szeretnénk szűrni a játszóházba érkező gyerekeket, esetleg nincs akkora kapacitásunk, hogy „fölösleges” köröket fusunk az iskolákban, vegyük fel a kapcsolatot az iskolák gyermekvédelmi szakembereivel, menjünk el az egyik munkamegbeszélésükre (ők is rendszeresen találkoznak), és ezen a fórumon is próbáljunk meg célt érni. Az ő ajánlásukkal

* A BTL (Below The Line) kommunikációba minden olyan reklám- és marketingeszköz beletartozik, amely nem a klasszikus tömegmédiákat - pl. televízió, rádió, plakátok és más közterületi információk – használja, amely próbálja közvetlenebbé tenni a vásárló és a termék közötti kapcsolatot, és lerövidíteni a vásárlás sokszor kacifántos útját.

valószínűsíthető, hogy kifejezetten a célközönségünk (veszélyeztetett gyerekek) fülébe fog jutni a játszóházunk híre.

A személyes bemutatkozásunk másik előnye, hogy az általános iskolákban vendégeket, a középiskolákban önkénteseket toborozhatunk.

Működés, működtetés problémái

Napi szintű teendők a játszóházban

Érdemes legalább egy órával nyitás előtt érkezni, hogy a gyerekeket már egy tiszta, rendes játszóház fogadja. Készítsünk elő mindent, mert miután megjöttek a gyerekek, nem lesz rá időnk, hiszen „ők veszik át az irányítást”.

Nemcsak a dolgozóknak és az önkénteseknek kell jelenléti ívet vezetniük, hanem a gyerekeknek is. Minden napot egy külön lapra vezessünk rá, arra írjuk fel az aznapi dátumot és a betérő gyerekek nevét, életkorát. Ez azért is fontos, mert sok mindent le tudunk később vezetni, mérni vele, pl. az ide járó vendégek életkorát, az egyes szakkörök sikerét, azt, hogy ki milyen sűrűn jár, hogy milyen időszakban mennyien vannak stb.

Minden napot úgy zárjunk, hogy a gyerekekkel együtt rakjunk rendet, hagyjunk tisztságot magunk után. Így másnap már csak apróságokat kell igazítanunk ahhoz, hogy a gyerekek komfortosan érezzék magukat, ha megérkeznek. Ha lesz aznap foglalkozás vagy szakkör, készítsük elő, szerezzük be az eszközöket, amikre szükség lehet. Miután mindent előkészítettünk és a játszóház fogadóképes, de a gyerekek még nem érkeztek meg, elkezdhetjük az adminisztrációs munkát, hiszen mindig van mit tenni, az általános működtetéssel kapcsolatos dolgok folyamatosan adnak munkát a vezetőnek.

Ilyen például az éves jelentések készítése. Ez fontos mind a magunk, mind a működtető szervezet szempontjából, illetve ha önkormányzati támogatást kapunk, el kell számolnunk feléjük is. Számukra éves szakmai és pénzügyi beszámolót kell írunk, valamint el kell készítenünk a következő évi program- és pénzügyi tervet.

Az önkormányzat és a működtető szervezet vezetői felé folyamatos beszámolási kötelezettségünk van. Kapcsolatot kell tartanunk továbbá a Kábítószerügyi Egyeztető Fórummal és a gyermekvédelmi jelzőrendszer tagjaival is.

Házipénztárat, de legalábbis pénzügyi kimutatást kell vezetnünk a kiadásainkról, bevételeinkről. Gondoskodnunk kell a készleteink, étel, ital, szappan, WC-papír, mosogatószer, tisztítószer, programeszközök újratöltéséről is.

Folyamatosan figyelemmel kell kísérnünk az aktuális pályázatokat, amennyiben részt kívánunk rajtuk venni. Meg kell írni a pályázati anyagot, ha van nyertes pályázatunk, annak a kivitelezése és elszámolása is ránk vár.

Elő kell készítenünk a programtervünknek megfelelő programokat, kivitelezésük lépéseit, megbeszéléseket kell összehívunk. Egy nyári tábor előkészítése például a helyszínereséstől a kerettörténeten át a programok megtervezéséig, a feladatok leosztásáig, az előkészítő megbeszélések tartásáig nem kevés feladatot jelent. További feladataink lehetnek: kirándulások megtervezése és megszervezése, szülőknek szóló tanácsadások (pszichológiai, nevelési, jogi tanácsadás) kialakítása, szakemberek keresése, felkérése. Emellett az aktuális dekoráció megtervezése, kivitelezése is munkát igényel.

A támogatók, szponzorok szerzése, felkutatása, a velük való kapcsolatfelvétel is részét kell, hogy képezze a mindennapjainknak.

Képviselnünk kell a játszóházat mindenféle fórumon, pl. KEF ülésen, gyermekvédelmi jelzőrendszeri konferenciákon. Eleget kell tennünk a felkéréseknek, mint például interjúk adása, játszóház népszerűsítése minden lehetséges fórumon.

Számba kell venni a nálunk tevékenykedő önkénteseket, oda kell figyelni a folyamatos foglalkoztatásukra, beosztásukra, feladataikra, megfelelő képzéseket, foglalkozásokat kell számukra is biztosítani.

Mindig újítani, frissíteni kell a programjainkat, karban kell tartani eszközeinket, játékainkat. Bizonyos időközönként leltározunk is kell.

Feladataink közé tartozik / tartozhat mindezekén kívül a hozzánk érkező animátorok, ifjúságsegítők mentorálása, szakmai gyakorlatuk vezetése, felügyelete, értékelése.

Programok (szervezés, összeállítás, kivitelezés, HR)

Kidolgozott (legalább egy éves) munkatervet kell összeállítanunk, amely gerincét képezi az év közben megvalósítandó programjainknak. Ezek megtervezésénél figyelembe kell vennünk, hogy kiknek szólnak (gyerekeknek, kamasz önkénteseknek, szülőknek) és milyen célt szolgálnak (szórakoztató programok, családi rendezvények, oktatás, tanácsadás), valamint hogy milyen eszközök, szakmai háttér, kapcsolatok és apparátus áll mindehhez rendelkezésünkre.

A gyerekprogramok a szolgáltatásokat, a rendszerességüket és céljaikat tekintve igen sokfélék lehetnek.

Heti rendszerességgel tarthatunk tematikus foglalkozásokat, szakköröket, ahol a gyerekek a csoportban végzett munka, játék során megtapasztalhatják a társakkal való együttműködés örömét. Ezeket a programokat folyamatosan újítani kell. Próbáljunk meg minden területre (pl. kézügyesség, logika, mozgás, játék, tanulás) külön hangsúlyt fektetni. Így programjaink lehetnek pl. főző-, kézműves-foglalkozások, sportolás, csoportos, eszköz nélküli csapatépítő játékok.

Amennyiben lehetőségeink engedik, havonta egy alkalommal (szombati napon) vigyük el a gyerekeket kirándulni. Esetenként menjünk nagyobb túrákra, vagy látogassuk meg a közeli, helyi érdekességeket, látnivalókat.

Az alkalmi, naptári ünnepekhez kötődő rendezvényeken, ha tehetjük, biztossunk egész napos programot az ide érkező gyerekeknek, családoknak. Ügyességi játékok, szellemi vetélkedők, kézműves műhely és szórakoztató elemek biztosíthatják, hogy az aktuális ünnep (Mikulás, karácsony, farsang, játszóház születésnapja, húsvét stb...) a legjobb hangulatban teljen, és minden résztvevő maradandó élményekkel távozzon.

Születésnap zsúrokat is rendezhetünk a gyermekek, illetve szüleik igényei alapján. Biztossunk lehetőséget hogy a gyerekek a játszóházban tarthassák a születésnapjukat. Természetesen ehhez is ingyenesen biztossunk animátorokat és programokat.

Nyári tábort minden évben érdemes szervezni, ahová nemcsak a játszóházba járó gyerekek jöhetnek el, hanem az ország minden tájáról érkehetnek résztve-

vők. A tábor alapját mindig más kerettörténet képezze, amelyhez kapcsolódhatnak a napi programok.

Játékkölcsönzőt is működtethetünk, amely egy könyvtári rendszeren alapuló, szintén ingyenes szolgáltatás, amelyet bárki igénybe vehet, hogy a gyerekek hazavihessék és szüleikkel is kipróbálhassák kedvenc játékaikat.

Kamaszoknak, önkénteseknek is szervezzünk programokat, amelyeket nem feltétlen kell a játszóházban kivitelezni. Menjünk el együtt moziba, színházba, kirándulni, szórakozni. Fontos, hogy képezzük őket annak érdekében, hogy az itt végzett munkájukat tudatosan, felelősségteljesen végezzék. Lehet ez animáció, élmény- és kalandpedagógia vagy akár egy tapasztalatcserén alapuló előadás, beszélgetés egy gyermekvédelmi szakemberrel, pszichológussal stb.

A szülőknek is szervezhetünk programokat, nevelési, életvezetési, pszichológiai, jogi tanácsadást, amelyek megtartására hívjunk szakembereket.

Az itt felsorolt rendezvények, programok kivitelezéséhez, illetve a napi működéshez elengedhetetlen az önkéntesek segítsége. Napi szinten mintegy 10–12, nagyobb rendezvények és táborok szervezéséhez (résztevők számától függően) akár 20–50 főnyi, bevethető önkéntessel kell számolnunk. Az ő munkájukat, beosztásukat folyamatos kontroll alatt kell tartanunk, és be kell vonnunk őket a kitalálástól, ötleteléstől kezdve a kivitelezésen át az értékelő megbeszélésekig minden mozzanatba. Ez nem kis odafigyelést és szervezést igényel, mert folyamatosan mederben kell tartanunk a szárnyaló fantáziájukat, önmegvalósítási szándékukat, és meg kell találnunk azt az egyensúlyt, amely teret enged nekik, de mégis az elérendő célra koncentrál, ennek szolgáltatába állítja lelkesedésüket.

Játszóház és a tanulás, leckeírás

Sok gyerek úgy érkezik a játszóházba, hogy még a hátán van az iskolatáska, vagyis haza sem megy, csak este, zárás után. Akár napközibe jár, akár nem, mindig van olyan eset, hogy nincs kész a leckéje, még van tanulnivalója. Az első kérdéseink között szerepeljen, hogy kész van-e a házi feladat, mert ha ezt elmulaszt-

juk, és belemerül a játékba, már nagyon nehéz lesz őt rávenni, hogy megcsinálja. Sokszor segítünk a gyerekeknek tanulni, amiért mind ők, mind a szülők nagyon hálásak szoktak lenni.

Mindennapi együttlét = Második családom a játszóház

A sok színes és érdekes program alapfeltétele a gyerekek lefoglalásának, különösen akkor, ha már van egy kialakult törzsközösségünk, akik minden szabadidejüket nálunk töltik. Nem egyszerű feladat ugyanannak a 15–20 gyereknek az igényeit kielégíteni, és folyamatosan fenntartani az érdeklődésüket, mert ha unatkoznak a játszóházban, nem fognak lejárni, hanem esetleg csavarogni fognak, ami azt jelenti, hogy törekvésünk kudarcot vallott.

A játékok, foglalkozások során elkerülhetetlen, hogy bensőséges viszony alakuljon ki közöttünk. Sok esetben a hozzánk járó gyerekek és fiatalok családi háttere nem biztosítja számukra a megfelelő apa- vagy anyamintát, ezért az is fontos, hogy a játszóházban férfi és női példát is lássanak, hogy ezeket a mintákat be tudják építeni a saját értékrendjükbe, és ezáltal saját magukat is jobban el tudják helyezni a társadalmi szerepeikben. A gyermeküket egyedül nevelő (főleg édesanyák) csemetéinél leginkább észrevehető, hogy a játszóházban dolgozó fiúkat, férfiakat „apapótlóként” kezelik, az otthonukból, családjukból hiányzó láncszemet, mintát itt próbálják megtalálni, és bizony e férfiaknak sok esetben nagyobb befolyásunk van a gyerekekre, mint a saját szüleiknek.

A vezető viszonya a gyerekekkel

A helyes szocializációban rendkívüli szerepe van a tekintélynek. Olyan személynek kell a gyermek közelében lennie, akit elfogad, akire kétkedések nélkül bízva problémáit, és akinek döntéseit kivétel nélkül elfogadja. Ezért nagyon fontos a vezető személye, személyisége, az, hogy mennyire tudja elfogadtatni magát a gyere-

ekkel. Mert ha nincs meg az alapvető szimpátia és bizalom, a gyerekek nem fognak megnyílni, így hiába fordulunk feléjük segítő szándékkal, hárítani fognak.

Legyenek a gyerekekkel közös élményeink, ne bízzunk mindent az önkéntesekre. Tartsunk mi is szakköröket, játszunk sokat a gyerekekkel, hiszen így ismerjük meg egymást, így tudunk nekik való programokat szervezni, élményeket nyújtani. Felelősségteljesen kell viselkednünk minden pillanatban, hiszen sokszor bennünk találják meg (a már említett) biztos pontot, amelyet otthon talán nem kapnak meg, és a feltétel nélküli elfogadásuk is jelzi, hogy „itt jó”, „veletek jó”.

Gyerekek egymás közt (bandázás)

Nagyon oda kell figyelnünk, hogy a gyerekek hogyan viselkednek egymással, hogyan fogadják (vagy nem fogadják) el egymást. Kontroll alatt kell tartani az egymáshoz való viszonyukat is. Ismernünk és kezelni kell tudnunk a „bandavezérek”, akiknek a viselkedése befolyásolja a többiekét. Fel kell tudnunk ismereni azokat a szituációkat, amikor közvetlenül be kell avatkoznunk, illetve néha hagynunk kell, hogy a konfliktus részesei megvívják egymással a saját harcaikat. Ügyeljünk arra, hogy a kiközösítés semmilyen formában ne fordulhasson elő, hiszen a játszóház működésének egyik alapfeltétele az elfogadás. Erről akár beszélgethetünk is a gyerekekkel, de a legfontosabb, hogy jó példát mutassunk.

Hogyan (ne) tartsunk rendet

A hely neve – játszóház – is azt sugallja, hogy itt folyamatosan játék folyik, ami igaz is, de ez az itt dolgozók szempontjából nevelő, tanító jellegű, tudatos játék kell hogy legyen. A játék örömein keresztül szocializáljuk, neveljük, tanítjuk a gyerekeket. Ezért mindig kell egy tudatos, szakmailag képzett irányító, aki tudja, hogy mit és miért játszunk, aki felismeri a tanulási szituációkat, és úgy irányítja mind a gyerekeket, mind a játékvezetőket, hogy célt is érjen. Ez sokszor – főleg

a spontán kialakuló játékoknál – nagyon nehéz, hiszen akarva-akaratlanul a felnőtteket is magával ragadja a szenvedély, és a játék hevében megfeledkeznek a tudatos nevelésről. Ami nem is baj, hiszen az a jó, ha mi magunk is élvezzük, amit csinálunk, de hasznos, ha a tevékenység befejeztével megbeszéljük a gyerekekkel, hogy mit éreztek, mit tanultak, mit hogy láttak a játék során, mit miért csináltak. Ez nehéz, odafigyelést és tapasztalatot igénylő folyamat, de egy idő után rutinná válik, és ha jól csináljuk, maguk a gyerekek fogják kezdeményezni.

A lényeg, hogy néha hagynunk kell a spontán kialakuló játékot lezajlani, de utána fontos a visszacsatolás a gyerekeknek arról, hogy adott helyzet / viselkedés miért volt jó vagy nem jó. Jeleznünk kell feléjük, hogy mi felel meg a tőlük mint gyerekektől „elvárt” viselkedési normáknak, és mi nem.

Szülői kérések (meddig mehetünk?)

Azon túl, hogy vigyázzuk, óvjuk a gyerekeket, fontos szem előtt tartanunk, hogy nem mi vagyunk a szüleik. Az alapvető nevelési folyamatot ők kell, hogy kivitelezék, hiszen ha ezt nem teszik, semmilyen befolyásuk nem lesz a gyermekük viselkedését illetően. Sokszor a szülő „teljes jogkörrel” ruház fel minket a gyermeke nevelését illetően, de ezzel soha nem szabad visszaélnünk. Tehát a szülői feladatokat nem kell és nem is szabad átvennünk, de sokat segíthetünk – akár az ő kérésükre is.

Kezdve azzal, hogy megíratjuk a gyerekekkel a házi feladatot, vagy kikérdezzük őket, elhozzuk őket az iskolából, elkísérjük őket a különórára, egészen odáig, hogy megmelegítjük az ebédjüket, enni, inni adunk nekik. Azt a folyamatos törődést, szeretetet és biztonságot azonban, amit egy szülő nyújthat a gyermekének, nem feladatunk átvenni. Amennyiben a gyermek ilyen szempontból el van hanyagolva, és ezt a szerepkört mi hajlandóak, képesek vagyunk betölteni, úgy viselnünk kell ennek a következményeit is. Ha ez előfordul, az azt jelenti, hogy sokkal többek lettünk a gyermek életében, mint a játszóházban dolgozó egyik „felügyelő”, ami az alapvető felelősségi körünkön túlmutat, hiszen a gyermek

érzelmileg is jelentősen kötődik hozzánk, ahogy mi is hozzá. Ezzel nemcsak a gyermek, de az egész család életére befolyással lehetünk. A gyermek érzelmi és fizikai elhanyagoltságát nem tudjuk a játszóházban korrigálni, vagyis kötelességünk hivatalos szerveket bevonni a folyamatba...

Gyermekvédelmi kötelezettségeink...

Mindenkinek, aki gyerekekkel foglalkozik, szakmai és személyes felelőssége van abban, hogy hogyan alakul a közöttünk élő gyermekek sorsa, élete...

Sokszor nehéz szembesülni az egyéni tragédiákkal, nehéz egy gyermek, egy család sorsában döntéseket hozni, és azokért vállalni a felelősséget. Mivel mi nem vagyunk gyermekvédelmi szakemberek, ne is hozzunk magunktól döntéseket a veszélyeztetett gyermeket illetően. Kérjük ki szakemberek tanácsát, mielőtt bármilyen jogi lépéseket teszünk. Szakemberek segítségével, irányításával mérjük fel a problémát. A legjobb, ha nem mi magunk irányítunk, hanem jelezzük a beavatkozás szükségességét a családsegítőknak vagy a gyermekvédelmi szakembereknek, és segítséget nyújtunk abban, hogy a fennálló helyzet megoldása a gyermek és családja nyugalma érdekében a legkisebb mértékben befolyásolja.

1990. ENSZ – gyermekek érdekei mindenekfelett

Minden gyermek számít, minden gyermeket nekünk, felnőtteknek kell megvédenünk az ártalmaktól és megtanítani, nevelni arra, hogy képes legyen eligazodni társadalmunkban. Ha a szülő objektív vagy szubjektív okok miatt nem képes erre, akkor az állam kötelessége ellátni ezt a feladatot, és a gyermeket a gyermekvédelmi rendszerbe emelni.

A védettséget úgy lehet biztosítani, hogy észre kell venni az összes nyugtalanító jelet azoknak, akik a gyermek felügyeletét ellátják. Ezért jogi felelősséggel tartoznak a szülők, a pedagógusok, a gyermekvédelemben dolgozók, de a rokonok, a szomszédok, vagy éppen azok is, akikre akár csak néhány percre is rábízták a gyermeket. Tehát e felelősség – tágran értelmezve – az egész felnőtt társadalomé.

A jogszabály nevesíti azokat a szakembereket és intézményeket, akik a gyermekvédelmi rendszerhez kapcsolódó feladatot látnak el annak érdekében, hogy a veszélyeztetettség megelőzhető, illetve megszüntethető legyen.

E felsorolás gyakorlatilag mindazokat a szakembereket, intézményeket érinti, akik bármiféle kapcsolatba kerülnek a családokkal és gyerekekkel munkájuk során. További feladatot ró rájuk a törvény azzal, hogy jelzési kötelezettséget és együttműködést is előír számukra.

A gyermekvédelmi törvényben szabályozott gyermekvédelmi rendszerhez kapcsolódó feladatot látnak el – a gyermek családban történő nevelkedésének elősegítése, a gyermek veszélyeztetettségének megelőzése és megszüntetése érdekében – a törvényben meghatározott alaptevékenység keretében:

- az egészségügyi szolgáltatást nyújtók (védőnői szolgálat, háziorvos, gyermekorvos),
- a személyes gondoskodást nyújtó szolgáltatók (családsegítő szolgálat, családsegítő központ),
- a közoktatási intézmények (nevelési-oktatási intézmény, nevelési tanácsadó),
- a rendőrség,
- az ügyészség,
- a bíróság,
- a pártfogó felügyelői szolgálat,
- az áldozatsegítő és kárenyhítő szervezetek,
- a menekülteket befogadó állomás, a menekültek átmeneti szállása,
- a társadalmi szervezetek, egyházak, alapítványok.

A fent meghatározott intézmények és személyek kötelesek:

- jelzéssel élni a gyermek veszélyeztetettsége esetén a gyermekjóléti szolgálatnál,
- hatósági eljárást kezdeményezni a gyermek bántalmazása, illetve súlyos elhanyagolása vagy más, súlyos veszélyeztető ok fennállása, továbbá a gyermek önmaga által előidézett, súlyos veszélyeztető magatartása esetén.

Ilyen jelzéssel és kezdeményezéssel bármely állampolgár és a gyermekek érdekeit képviselő bármely társadalmi szervezet is élhet.

Kamaszház

Adott egy baráti társaság, több hasonló gondolkodású, értékrendű fiatal, akik nem találják a helyüket a nagyvilágban, sem a saját családjukban, de még az utcán is megvető pillantásokat kapnak. Mit csináljanak, hol találkozzanak, gyülekezzenek? A játszótéren, a parkokban, plázákban vagy a kocsmában? Jobb híján jelenleg ezek a kamaszok bandázásának színterei.

Mind a kutatásoknak, mind a szakmai konferenciáknak fontos konklúziója, hogy a fiataloknak szükségük lenne – a régi klubhálózathoz hasonlóan – speciális ifjúsági intézményekre; ahol nem szabnak számukra feltételeket, nem kell idegen elvárási rendszerhez alkalmazkodniuk, de ahol szükség esetén elérik a segítő személyt vagy intézményt.

Hozunk létre egy kamaszházat, egy helyet, ahol ők is biztonságban vannak, adottak a körülmények és az eszközök, hogy értelmes elfoglaltsággal töltsék el a délutánjaikat, estéiket, hétvégéjüket. Ahol nincsenek „láb alatt”, nem nézik ki őket, ahol önmaguk lehetnek és egymást segítve, támogatva, ösztönözve „megválthatják a világot”.

Mit nyújthat a kamaszház a fiataloknak?

Megismerhetik az együttműködés, csapatmunka fontosságát, elsajátíthatják a problémamegoldás legfontosabb technikáit. Élményekben gazdag foglalkozások és kreatív feladatok révén önállóbbá, önmegvalósítóbbá válnak. Felelősségteljesebb, együttműködőbb és nyitottabb gondolkodású felnőttekké formálódhatnak. Az őszinte és bizalmas légkör segíti a visszahúzódó fiatalok véleményalkotását, a fő hangadók megtanulják meghallgatni és elfogadni mások véleményét. Mindannyian megismerik a tolerancia fogalmát, jelentését, a közös tevékenység rávezeti őket az együttérző, felelősségtudatosabb viselkedésre, és egyre türelmesebbek, megértőbbek lesznek.

A közösség, mint egy háló, védelmet és biztos támaszt nyújt tagjainak, hiszen az ember társas lénynek született, akinek szüksége van a mások által nyújtott biztonságra és szeretetre.

Célok

Célunk, hogy az utcán bandázó fiataloknak értelmes szabadidő eltöltési lehetőségeket kínáljunk, hogy elfeledjék mindennapi problémáikat, vagy éppen ezeket feldolgozva, egy nyugodt, baráti légkörben feloldódhassanak, és idővel, észrevétlenül a társadalom hasznos tagjaivá válhassanak.

A megalakulás problémái, feltételei

Alakítsunk egy olyan szervezetet, amely keretet ad a kamaszok önmegvalósításának, ahol hozzáértő segítséggel kibontakoztathatják kreativitásukat, a bennük rejlő értékek felerősödnek és a megfelelő helyre kerülnek.

Kell egy hely...

Amennyiben nincs meg a megfelelő tudásunk, háttérünk, egy civil szervezet megalakításához, első lépésként keressünk egy helyet, ahol együtt lehetünk. Ez lehet egy lakóház közös helyisége (egyeztessünk a közös képviselővel), az egyik tagunk családi házának pincéje, kihasználatlan, művelődési ház vagy önkormányzat tulajdonában lévő helyiség, esetleg már működő civil szervezet irodája, helyisége.

Természetesen nem fog elsőre az ölünkbe hullani egy lehetőség, így fontos, hogy a klubhelyiség iránti kérelmünk megfelelően alá legyen támasztva egy helyi szintű felméréssel. A felmérés térjen ki arra, hogy milyen a térségben a fiatalok

helyzete, milyen szokásaik vannak, mi az, amin változtatni kell és ebben milyen szerepet vállalunk, azaz mit nyújtunk mi. Vagyis megfelelő, szakmailag alátámasztott és a helyi igényeknek megfelelő koncepcióval kell rendelkezünk.

Finanszírozás, támogatók, pályázatok

Egy kamaszház működéséhez szükségünk lesz némi anyagi háttérre, hogy az eszközeinket beszerezzük, infrastruktúránkat kiépítsük.

Ez a pénz megteremthető közös munkával, támogatásokkal stb. Nézzünk körül, hogy milyen elvégzendő feladatokat találunk a közvetlen környezetünkben. Elvállalhatjuk öregek gondozását, kertek, közterületek szépítését, rendben tartását stb. Ezek a tevékenységek, a közös munka a közös célért erősíteni fogják a csapatmunkát, csapatszellemet.

Kérhetünk támogatást a helyi önkormányzatoktól is, hiszen tevékenységünk hosszú távon a fiatalok prevencióját segíti elő, így akár hosszú távú, rendszeres támogatást is kaphatunk a fenntartásra, üzemeltetésre, egy-egy nagyobb projektünk kivitelezésére.

Pályázatok útján is részesülhetünk támogatásban. Ha találunk olyan kiírást, amely céljaihoz illeszkednek az általunk elérendő eredmények, bátran adjuk be a tenderünket. Mivel a pályázatok többségén nem indulhatunk magánszemélyként, egy konkrét szervezetet kell képviselnünk, vagy az önkormányzatok által kidolgozott prevenciós koncepcióba kell magunkat beillesztenünk. Így esélyünk van az önkormányzatok által benyújtott pályázatok fontos elemeivé, projektjeivé válni, ezzel támogatott státuszba lépni.

Továbbá tudjuk, hogy kezdeményezésünk, munkánk a helyi Kábítószerügyi Egyeztető Fórum (KEF) munkáját is megkönnyíti, segíti, így a Szociális és Munkaügyi Minisztérium, valamint a Nemzetközi Drogmegelőzési Intézet közvetlen támogatására is számíthatunk, az általuk kiírt pályázatokon jó eséllyel indulhatunk.

Fontos, hogy ismerjük a helyi civileket, mert akár a velük való közös munka, együttműködés során is részesülhetünk támogatásban.

Kapcsolatok

A helyi civilekkel és szakmai szervezetekkel, önkormányzattal való kapcsolat-tartás, együttműködés nem csak a támogatás miatt fontos. Őket ismerve, segítve olyan kapcsolatrendszerre tehetünk szert, amelyet a jövőben sokszor és sokféleképpen tudunk majd kamatoztatni, valamint tapasztalatokat, információkat kaphatunk tőlük.

Képviseletünk kell magunkat a helyi jelzőrendszerben is, munkájukban fontos szerepünk lehet, amennyiben megtaláljuk a közös érdekeket és kapcsolódási pontokat.

Működés

Meg kell határoznunk egy nyitva tartási rendet, amely a helyi kamaszok szabadidejének jelentős részét lefedi. Tanítási időben 13 órától este 21 óráig, hétvégén folyamatosan és nyári szünetben hétfőtől vasárnapig, reggeltől akár késő estig programokkal kell várnunk a fiatalokat.

Kinél legyen a kulcs? Fontos, hogy működésünket bizonyos keretek közé szorítsuk, mégis a kamaszok igényeihez alkalmazkodva, rugalmasan kell kezel-nünk a nyitva tartást.

Ne legyen mindenkinek kulcsa a helyiséghez, de a vezetőn kívül legalább egy (lehetőleg a közelben lakó) megbízható társunknak is legyen kulcsa.

Ne engedjük, hogy az ide járó kamaszok csak szórakozni járjanak a kamaszházba. Minden egyes tag legyen aktív résztvevője a mindennapoknak a takarítástól kezdve a programszervezésen át a pályázatok írásáig. Ne hagyjuk őket lazítani, mert annak ugyanolyan következményei lesznek, mintha az utcán lóg-nának... Ezért fontos, hogy legyen egy vezető, lehetőleg egy erőskezü felnőtt vagy idősebb fiatal, aki kézben tartja, irányítja a csapatmunkát.

Alakítsunk ki megfelelő infrastruktúrát is, pl. legyen internetünk, ami nagyban elősegíti a programszervezést és a pályázatok írásában, figyelésében is segítséget nyújt, valamint a kommunikációt is megkönnyíti.

Ne legyen pl. televízió a helyiségben, mert így is elég nagy és negatív a média befolyása a fiatalokra, ne vonja el egymásról, a közös munkáról itt is a figyelmet.

Alakítsunk ki egy belső, saját jelzőrendszert, vagyis figyeljünk oda nagyon egymásra, vegyük észre egymás problémáit, és ezeket kezeljük is. Beszélgessünk, kísérjük figyelemmel egymás életét.

A negatív attitűdöket ne engedjük be a mindennapi működésünkbe. Amennyiben mégis jelen vannak, törekedjünk arra közös erővel, hogy ezek a viselkedési formák idővel pozitív irányba változzanak, mutassunk egymásnak is példát viselkedésünkkel.

Tartsunk legalább heti egy megbeszélést, ahol tekintsük át, hogy hol tartunk, milyen irányba haladunk, min kell változtatnunk, jelöljünk meg felelősöket, felelősségi köröket, határozzunk meg határidőket, és ezeket ellenőrizzük is.

Több szempontból jó, ha írásos helyzetjelentést, beszámolót készítünk arról, hogy hol tartunk, eddig mit csináltunk, jó irányba haladunk-e, min kellene változtatni. Ezzel mintegy dokumentáljuk is a működésünket, folyamatos sikerünket.

Mindig újítsunk, határozzunk meg újabb elérendő célokat, tegyük magunkat és másokat is motiválttá. Számoljunk be egymásnak is sikereinkről.

Programok

Legyenek hosszú és rövid távú céljaink, határozzuk meg közösen a feladatainkat, a napi szintű programokat, odafigyelve mindenki igényeire.

Programjaink ne csak a saját igényeink kielégítését célozzák meg. Legyünk aktív és hasznos tagjai a társadalmunknak, képezze fontos részét a cselekvési tervünknek az önkénteskedés bármilyen formája. Ez alakulhat a saját ötleteink alapján, megvizsgálva, hogy a közvetlen környezetünkben kinek, kiknek tud-

nánk segíteni, de kérhetünk külső segítséget is más civil szervezetektől, hiszen tudjuk, hogy a segítő kezek mindig, mindenhol jól jönnek.

Szervezzünk „szülői értekezletet”, vagyis hívjuk meg saját szüleinket is a kamaszházba, jöjjenek el személyesen, nézzék meg, hogy hol és mivel töltjük szabadidőnket. Így biztosak lehetünk abban, hogy ők is támogatni fogják minket, amiben csak tudnak, és bizony sokszor jól jön a felnőttek tapasztalata, segítsége.

Legyenek napi szintű programjaink a kreativitást, ügyességet, logikát, csapatszellemet erősítő foglalkozások, de szánjunk időt a közös külső programokra, szórakozásra is, mint pl. mozi, kirándulás, sport stb.

Szervezzünk gyermek- és családi rendezvényeket, sporteseményeket, helyi bajnokságokat.

Képzések

Szervezzünk képzéseket, előadásokat a legkülönbélebb, kamaszokat érintő, érdeklő témákban. Hívjunk meg olyan szakembereket, akik a fiatalok nyelvén, személyes jelenlétükkel és segítő szándékukkal közelebb hoznak, megismertetnek minket bizonyos, a kamaszokat is érintő társadalmi vagy személyes problémákkal.

Ezekben a foglalkozásokon lényeges a résztvevők aktív közreműködése, hiszen nekik és róluk szólnak. Erősíti bennük, hogy mennyire szükséges önmaguk és környezetük megismerése, megértése, óvása, a felelősségteljes életvitel kialakítása.

Tegyük mindezt játékos formában, közös beszélgetésekkel, egyéni, páros és csoportos játékok segítségével.

Kompetenciák, fejlesztendő területek:

- ön- és társismeret,
- személyes énkép és önbizalom,
- kreativitás,
- szélsőséges érzések kezelése,
- a pályaválasztás nehézségei,
- munkavállalói jogok és kötelességek,
- projektek előkészítése, projektmenedzsment,
- csapatmunka,
- kommunikáció,
- empátia,
- tolerancia,
- együttműködés,
- pozitív hozzáállás,
- a mások, illetve egymás iránti bizalom erősítése,
- önmagunk és mások tisztelete,
- stresszkezelés,
- problémamegoldás,
- konfliktuskezelés,
- pénzgazdálkodás,
- időbeosztás,
- programszervezés,
- pályázatírás, adományszervezés, szponzoráció,
- felelősségvállalás,
- játékfoglalkozások tervezése, szervezése, lebonyolítása.

Veszélyek

A kamaszházban kialakult csoportoknak pozitív funkciói mellett negatív hatásai is lehetnek, ha a fiatal a saját normáit, identitását hamar feladja, a többiekkel azonosul, és negatív mintákat fogad el. Hiszen ebben a korban a családi példa befolyását a barátok, a kortársak példájának követése váltja fel, mert ők azok,

akiknek az útmutatásával bizonyos esetekben semmi és senki nem konkurálhat.

Ezért fontos, hogy felügyelet alatt tartsuk és pozitív példával lássuk el a fiatalokat. Ők olyan társaságot keresnek, ahol megértik őket, ahol ők alakíthatják a személyiségüket körülvevő miliőt. Új normák után vágyódnak, melyekben jobban hisznek, és amelyekben igazolva látják saját elképzeléseiket.

A serdülőkor egy válságokkal teli életszakasz, erős az önállósodási vágy, sok olyan hatás, inger éri a fiatalokat ebben a korban, amelyekkel kapcsolatban számos kérdés fogalmazódik meg bennük. A kortársak nagyon sokat segíthetnek ennek az időszaknak a kellemesebb, kevésbé megrázó megélésében, ugyanakkor – figyelmetlenséggel vagy nem megfelelő kommunikációval – rossz irányba is terelhetik a személyiségfejlődést. Éppen ezért lényeges számukra, hogy megfelelő ismeretekkel és önismerettel rendelkezzenek.

Magyarországon az első ifjúsági információs és tanácsadó iroda (Óbuda Flórián téri aluljáró) 1984-ben kezdte meg munkáját. 1988-89-től az óbudai tapasztalatokra építkezve, pályázati úton 10 ifjúsági iroda nyitotta meg kapuit. Ezt követően napjainkig sorban jöttek létre és szűntek is meg ifjúsági irodák, amelyek pályázati forrásból alakultak, és ennek hiányában fejezték be tevékenységüket. Az ifjúsági szolgáltatások az elmúlt 22 év alatt sokat változtak, alakultak.

Információs szolgáltatások szintjei

1. Ifjúsági információs pont: információs szolgáltatásokat nyújt a fiatalok számára az információs szükségleteik kielégítése, várható problémáik megelőzése, illetve csökkentése érdekében.
2. Ifjúsági információs és tanácsadó iroda: alacsonyküszöbű humánszolgáltató intézmény, amely alapellátás jellegű információs és tanácsadó, valamint azokat kiegészítő segítői szolgáltatásokat nyújt elsősorban a fiatalok számára.
3. Mobil ifjúsági pont: a fiatalokat ott keresi fel – információszolgáltatással, tanácsadással -, ahol élnek, tanulnak, szabadidejüket töltik (felkereső ifjúsági munka). Szolgáltatásai: internet-használat, adatbázisok, kiadványok-katalógusok hozzáférhetővé tétele, szakemberek segítsége az információk keresésében, elemzésében, animátori szolgáltatás.
4. Ifjúsági szakmai módszertani központ: professzionális működtetője az ifjúsági információs és tanácsadó szolgáltatásoknak, amelyeket módszertani tevékenységekkel és szolgáltatásokkal egészít ki. Szolgáltatásai: az ifjúsági információs és tanácsadó tevékenység segítése és a hazai hálózat fejlesztése (szakmai segítségnyújtás új ifjúsági irodák, információs pontok és IKSZT-k létrejöttéhez, képzés a munkatársaknak), egyetemi, főiskolai (művelődésszervező, szociális munkás, szociálpolitikus, szociálpedagógus, mentálhigiénés szakember, pszichológus) hallgatók részére szakmai gyakorlat vezetése.

Mit nyújthat az ifjúsági iroda / pont a fiataloknak?

Ifjúsági információszolgáltatást, mentálhigiénés tanácsadást, programokat a hétköznapi feladataik önálló megoldásához, segítő lehetőségek széles skáláját. Mindeközben engedi a fiataloknak, hogy saját döntéseiket meghozva gyakorolják, megélik növekvő önállóságukat. Olyan szolgáltatási rendszert biztosít, ahol a fiatalok bármilyen kérdéssel, problémával megjelenhetnek a bürokrácia és a hagyományos ügyfélszolgálat kereteitől mentesen.

Diszkréciót, toleranciát, odafigyelést kínál, amely során mindig a fiatal és az általa feltett kérdés a legfontosabb. Egy kellemes légkörű, a fiatalok ízlésvilágához közeli, otthonos befogadó környezetben empátikus ifjúságsegítőket, szakembereket, tanácsadókat biztosít, akikre mindig lehet számítani. Ezáltal egy biztos pontot jelent, ahol a fiatalok tudnak beszélgetni, ahol megértik őket.

Az ifjúsági információs és tanácsadó irodák, az ifjúsági információs pontok és az ifjúsági szakmai módszertani központok küldetésükben, céljaikban, feladataikban és a munkájuk során érvényesülő alapelvek, tevékenységek tekintetében azonosak. Ezek meghatározása minden új ifjúsági iroda / pont kialakításánál az elsődleges szempontok egyike kell, hogy legyen, a helyi specialitások figyelembevételével. Az erősségek, gyengeségek, lehetőségek és veszélyek összegyűjtése és az ebből levonható következtetések megfogalmazása elsőrendű feladat.

Küldetés

A szabadság az emberi élet teljességének egyik alapfeltétele. Szabadon élni az életet, azt is jelenti: az embereknek fenntartások nélkül joguk van hozzájutni a teljes, érthető és megbízható információkhoz kivétel nélkül minden őket érintő problémában és szektorban, hogy ezáltal a választás teljes szabadságát élvezhessék diszkrimináció, ideológiai vagy más befolyásolás nélkül. A fiataloknak hétköznapi problémáik megoldásában, életútjuk, jövőjük tervezésében és sorsukat

befolyásoló döntéseik meghozatalában csakis akkor van valódi szabadságuk, ha széles körben rendelkeznek információkkal az őket körülvevő világról.

Célok

Az ifjúsági információs és tanácsadó szolgáltatás a fiatalok számára nyújt segítséget a mindennapi életük során felmerülő problémáik megoldásában, életük teljesebbé tételében, valamint információs szükségleteik kielégítésében. Célközönsége a körülbelül 14–29 év közötti fiatalok. Információs és tanácsadó tevékenységén keresztül elősegíti a fiatalok autonómiájának kialakulását annak érdekében, hogy felelősséget vállalhassanak önmagukért. Közvetít az egyének és a (humánszolgáltató) intézmények között, lehetővé téve a fiatalok és az intézmények szükséges találkozását. Segíti a fiatalokat abban, hogy megtalálják a nekik megfelelő helyet a társadalomban, illetve az életkorukból és élethelyzetükből adódó esetleges hátrányaikat csökkentse. Támogatja a társadalmi folyamatok megértését és azokba a fiatalok aktív bekapcsolódását annak érdekében, hogy cselekvő részeseivé váljanak sorsuk, életük alakításának. Biztosítja, hogy a fiatalok személyes fejlődésük, szociális, kulturális és mentális szükségleteik kielégítésének lehetőségeiről tájékozottak legyenek.

Feladatok

Kiemelt fontosságú az elsődleges megelőzés. Ennek megfelelően a fiatalok várható problémáinak megelőzése, illetve az őket érintő kockázatok csökkentése érdekében feladata a helyi igényekhez igazodva információs és tanácsadó szolgáltatás kialakítása és működtetése. A fiatalok számára – kéréseiknek, sajátos szükségleteiknek megfelelően – információt és tanácsokat ad, valamint a fiatalokat érintő döntések kedvező irányú befolyásolása érdekében közvetíti a működés által érzékelt és felvetett problémákat a helyi önkormányzatoknak, hatóságoknak.

Alapelvek

Az Európai Ifjúsági Charta alapidokumentumként használható a szolgáltatások kialakításakor, és a fenntartó felé is hivatkozási alapot ad. Az információ állampolgári jogon mindenkinek jár. „A fiataloknak fenntartások nélkül joguk van a teljes, érthető és megbízható információhoz és tanácsadáshoz kivétel nélkül minden őket érintő problémában és minden szektorban, hogy ezáltal a választás teljes szabadságát élvezhessék diszkrimináció, ideológiai vagy más befolyásolás nélkül.” (Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R 90 (7) sz. Ajánlás)

A fiatalok információs alapjogának érvényesítésére létrehozott információs és tanácsadó szolgálatok – az ifjúsági információs és tanácsadó irodák, ifjúsági információs pontok – minden politikai szervtől függetlenül működnek, szolgáltatásaikat politikai és vallási ideológiáktól mentesen nyújtják.

Az ifjúsági információs és tanácsadó szolgálatok a szolgáltatásaik kialakítása során figyelembe veszik a fiatalok tájékoztatása és segítése területén működő intézmények, szolgálatok feladatait, azokat kiegészítve új módszereket, eszközöket és modelleket alkalmaznak.

A szolgáltatások megbízhatók, mindenki számára diszkrimináció nélkül hozzáférhetők és ingyenesek. Az alapszolgáltatások nem üzleti jellegűek. Az ifjúsági információs és tanácsadó irodához / ponthoz bármely fiatal bármilyen problémával fordulhat. Ott a fiatalok egyértelmű tájékoztatást kapnak arról, hogy milyen szolgáltatásokat vehetnek igénybe és hogyan. A szolgáltatást könnyen betartható, egyszerű és nyilvános szabályok jellemzik. A barátságos és kényelmes környezet, a munkatársak (ifjúságsegítők) fiatalok felé forduló figyelem, a légkör, a nyitottság és a fiatalok bevonására irányuló elkötelezettség fontos elvek. Amikor a fiatal a problémájával megjelenik, azonnal, várólista nélkül kell segítséget nyújtani számára.

A nyitva tartás a tanuló és dolgozó fiatalok szabadidejéhez igazodik. Az ifjúsági információs és tanácsadó irodák, pontok tiszteletben tartják a fiatalok anonimitását, autonómiáját önmeghatározásukban és jogukat a szabad választáshoz. A szolgáltatásokat igénybe vevő fiatalokkal való kapcsolat egyenrangú,

ezzel is erősítve a fiatalok függetlenedésének folyamatát. A szabad cselekvés, fejlődés és rugalmasság érdekében az irodák szakmailag függetlenek bármely más intézménytől.

Tevékenységi körök

Az ifjúsági iroda elsődleges tevékenysége az információszo­l­gá­l­ta­tás és a tanácsadás, az ifjúsági ponté az információszo­l­gá­l­ta­tás. Az információs és tanácsadó szolgáltatások egymást kiegészítve integráltan és egyenlő súllyal jelennek meg az iroda segítői tevékenységében. Az információs és tanácsadó szolgáltatásokat kiegészítő egyéb szolgáltatások vagy az iroda által végzett, az információs és tanácsadó munkához csak részben kapcsolódó tevékenységek nem hátráltatják az ifjúsági információs és tanácsadó szolgáltatások szakmai-etikai normák szerinti működését.

Szolgáltatások

A szolgáltatások mindenki számára ingyenesek, mindennemű megkülönböztetés nélkül hozzáférhetők.

Az elsődleges célcsoport a 14–29 éves korosztály. A szolgáltatások megbízhatóak és professzionálisak. Az ifjúsági információs és tanácsadó szolgáltatások szakmailag és térben elkülönülve működnek más szervezettől, intézménytől vagy szolgáltatástól. Az iroda a szolgáltatások igénybe­ve­te­léről nyilvántartást vezet, melyben legalább az igénybevevők száma, hozzávetőleges kora, az igénybe vett szolgáltatás típusa rögzítésre kerül.

Tanácsadás

Az irodában jogi, pszichológiai, mentálhigiénés, életvezetési, szenvedélybetegségekkel kapcsolatos, pályaválasztási, munkavállalási tanácsadás működhet, hente­te legalább 2 órában, de akár többen is. A tanácsadást felsőfokú szakmai ké­pe­si­téssel rendelkező tanácsadók végzik a szakmai-etikai előírások betartásával.

Célszerű olyan szakembereket megnyerni a feladatok elvégzésére, akik korban és mentalitásban is közel állnak a fiatalokhoz.

Információs szolgáltatás

Az iroda és pont az alábbi területeken végez információgyűjtést és -szolgáltatást, amely természetesen mindenhol a helyi igényekhez és lehetőségekhez igazítható:

- helyi, regionális és országos kulturális programok, rendezvények
- helyi sportolási lehetőségek, helyi, regionális és országos sportrendezvények
- helyi, regionális és országos közoktatási és felsőoktatási információk (legalább: iskolatípusok, intézmények, oktatott szakok és szakmák, felvételi eljárások, iskolarendszeren kívüli képzési lehetőségek)
- helyi egészségügyi ellátások (legalább: egészségügyi intézmények alapadatai, nyitva tartása, iskolaorvosi szolgálat alapadatai)
- helyi szociális ellátások (legalább: szociális és humán szolgáltató intézmények alapadatai, nyitva tartásuk, pénzügyi ellátások fajtái és a hozzájuk tartozó jogosultságok, természetbeni ellátások fajtái és a hozzájuk tartozó jogosultságok)
- helyi hivatalok (legalább: alapadatok, nyitva tartás)
- országos hatáskörű hivatalok, hatóságok (legalább: alapadatok, pl. minisztériumok, állami szervek, országgyűlési biztosok)
- helyi és megyei önkormányzatok (legalább: alapadatok, helyi önkormányzati képviselők névjegyzéke)
- helyi, regionális és országos olcsó szálláslehetőségek (legalább: kulcsosház, turistaház, kollégium, ifjúsági szálláshely kategóriákban alapadatok, nyitva tartás)
- országos utazási és szállás kedvezmények (legalább: MÁV és VOLÁN hivatalos kedvezmények, diákigazolvánnyal igénybe vehető kedvezmények)
- helyi és regionális munkalehetőségek (legalább: a helyi és regionális médiában megjelenő hirdetések)

- munkanélküli ellátás (legalább: a munkanélküli ellátások típusai, igénybevételük módja)
- helyi albéretek (legalább: a helyi médiában megjelenő hirdetések)
- helyi, regionális és országos pályázatok (legalább: a pályázat kiírása)
- helyi és regionális segítő- és krízisellátó helyek (legalább: átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények, drogambulanciák, telefonos segítőhelyek kategóriákban alapadatok, nyitva tartás)
- ifjúsági információs és tanácsadó szolgáltató helyek (az ERYICA tagszervezetei, Eurodesk Irodák, pontok)
- az európai mobilitással összefüggő alapinformációk, FLP, különösen EVS

Az információkat elsősorban az iroda / pont munkatársai szolgáltatják. A rendelkezésre álló információkat vagy az „információs törzs” elsősorban számítógépen rögzítik és tárolják. Az „ügyfélrendszerben” is elhelyezik az információk egy részét oly módon, hogy az ügyfelek önállóan is tájékozódhassanak. A hozzáférhető információk minden esetben tartalmazzák aktualitásuk kezdetének és/vagy lejártának idejét.

Személyi feltételek

A mindennapi működés zavartalansága érdekében egy 3–4 fős állandó csapat kialakítása az ideális. Az iroda rendelkezzen egy szakmai vezetővel, aki főállású alkalmazott, felsőfokú, szakirányú humán végzettséggel rendelkezik és az ifjúsági információs és tanácsadó területen használt valamely idegen nyelvet (angol, francia, német) középfokon beszéli. Az irodában dolgozó, ügyfélmunkában részt vevő ifjúságsegítők humán felsőfokú végzettségűek legyenek, de legalábbis humán felsőfokú képzésben vegyenek részt. A munkatársak legalább egy európai idegen nyelvet alapfokon beszéljenek. Az tanácsadók teljes vagy részmunkaidőben, illetve megbízási szerződéssel dolgoznak.

Intézményi/szervezeti feltételek

Az irodának rendelkeznie kell szervezeti- és működési szabályzattal. Ha azonban nem önálló intézményről van szó és anyaszerkezete nem teszi lehetővé a külön szervezeti- és működési szabályzat kialakítását, akkor annak szervezeti- és működési szabályzata rögzíti az iroda működésére vonatkozó előírásokat is. A nem önálló intézményként működő iroda szakmai vezetését az iroda alkalmazottjaként dolgozó irodavezető végzi. Az anyaszerkezet önálló vagy részben önálló önkormányzati intézményként, önkormányzati intézmény szolgáltató egységeként vagy alapítvány, közalapítvány, nonprofit gazdasági társaság, egyesület által fenntartott intézményként működhet. A fenntartóval rendszeres, jó szakmai kapcsolat (lobby tevékenység) kialakítása, a hivatali munkatárs / képviselő (akire mindig lehet számítani) személyes megnyerése javallott az ifjúsági szolgáltatások zökkenőmentes menedzsmentje érdekében.

Az ifjúsági információs és tanácsadó szolgáltatások módszertana

Az iroda legyen rugalmas, sokoldalú, a felhasznált forrásai sokfélék és a kérdésekre adott válaszai jól érthetőek. A teljes emberrel foglalkozzék, de tudatában annak, hogy önmaga nem tud minden problémán segíteni. Az ügyfelek életkori sajátosságait figyelembe véve (korspecifikusan) kell közelítenie a megoldásra váró egyéni, csoportos és közösségi problémákhoz. Fontos, hogy a céljai és feladatai megvalósításához az eszközök, módszerek és technikák lehető legszélesebb körét alkalmazza: az önkiszolgáló rendszerű információhordozóktól egészen a személyes és speciális egyéni tanácsadásig. Az iroda sokkal inkább kliensközpontú, mint módszerközpontú, azaz a fiatalok igényeihez kell alakítania az éppen alkalmazandó módszert. A kliensközpontú megközelítés szerint a problémát a fiatallal közösen, őt erősítve kell megoldani, illetve segíteni kell a fiatalt abban, hogy saját maga képes legyen megoldani az életében felmerülő nehézségeket. Az irodának a fiatal beegyeztetését kell kérnie a harmadik személlyel való kapcsolatfelvételhez.

Az egyéni segítségnyújtás során az információs és tanácsadó munka nem mindig különül el szükségszerűen egymástól. A munkatársnak, aki a fiatallal a kapcsolatot felveszi, több lehetőség figyelembe vételével kell eljárnia a személyre szabott segítségnyújtás során. Vagy saját maga nyújt segítséget, szem előtt tartva saját kompetenciájának határait, vagy az irodán belül – az érintett területet jól ismerő szakemberek segítségével – jogi, életvezetési, illetve egyéb egyéni problémák terén személyre szóló tanácsadást ajánl fel a fiatalnak.

Külső szakemberhez is irányíthatja a fiatalt, de sohasem egy intézményt ajánl, hanem egy meghatározott személyt. Mindvégig a munkatárs marad a felelős a fiatalért, akkor is, amikor külső szakember bevonására kerül sor. Megállapodás szerint a fiatalt az iroda munkatársához ajánlják majd vissza. Ezzel elkerülhetővé válik, hogy az ügyfél „elvesszen”, illetve az iroda egyszerű diszpécser szerepet vegyen fel. Az iroda munkatársai tehát folyamatosan kapcsolatot tartanak mentálhigiénés és humán szolgálatokkal, intézményekkel, ajánlják azok tevékenységét és szolgáltatásait az ifjúsági információs és tanácsadó iroda / pont ügyfeleinek.

Az ifjúsági információs és tanácsadó irodákban / pontokban dolgozókkal szembeni elvárások

Szakmai képzettsége mellett minden munkatárs legyen empátikus, segítő attitűd vezérelje, tudjon csapatban dolgozni, legyen lelkes, rendelkezzen jó teherbíróképességgel és fontos legyen számára az ifjúság ügye, azaz legyen ebben a kérdésben megszállott. Valamely európai idegen nyelvet alapfokon beszélje. Rendelkezzen információtechnológiai ismeretekkel (az információs munkában használt számítógépes alkalmazások ismeretével). Az irodában folyó személyes munka megértéséhez legyen tájékozott a személyes ifjúságsegítés terén (erről bővebben lásd a *Személyes ifjúságsegítés* című fejezetet).

Az irodavezető államilag elismert felsőfokú végzettséggel rendelkezzen, pedagógia, mentálhigiéné, pszichológia, szociális munka, szociálpedagógia, szociológia, szociálpolitika, humán szervező, művelődésszervező szakterületek valamelyikén.

Rendelkezzen szakmai gyakorlattal szolgáltatói tevékenységben és hosszabb gyakorlattal ifjúságsegítő tevékenységben. Legyen kiemelkedő szintű kommunikációs készsége, problémaérzékenysége, magas fokú együttműködési és irányítási képessége, a segítői és az ifjúsági munka szabályainak pontos és átfogó ismerete és alkalmazási képessége.

Az ifjúságsegítő munkatárs államilag elismert, felsőfokú, humán területen szerzett végzettséggel rendelkezzen. Legyen jó szintű kommunikációs és konfliktuskezelő készsége, legyen nyitott és empatikus személyiség megfelelő együttműködési és önálló munkavégzési, esetvezetési képességgel egyaránt. Rendelkezzen kellő segítői ismeretekkel, illetve a segítői munka általános szabályainak ismeretével és alkalmazási képességével.

Azokkal a munkatársakkal szemben (alkalmazottak, szerződéses jogviszonyban állók, laikus és professzionális önkéntesek), akik nem vesznek részt az ügyfelekkel végzett munkában, mindenkor elvárás az irodára vonatkozó szakmai-etikai előírások ismerete.

Az irodaalapítás fontos kérdései

Az iroda kialakításához szükséges a jogi státusz megteremtése, a működtetés feltételrendszerének tisztázása és a személyi, valamint tárgyi-technikai feltételek kialakítása.

Ki a működtető, ki a fenntartó? Lehet önkormányzat, önkormányzati intézmény vagy civil szervezet. A szervezeti forma meghatározása lényeges a körülmények szempontjából. Amennyiben a tervezett munka önkormányzati feladatokat is érint, akkor tisztázni kell a személyi, dologi és pénzügyi feltételeket. Hány évig tartható fenn az iroda működése? Mi történik ha nincs pályázati támogatás? Hogyan biztosított a működés folyamatossága? Ezek nagyon lényeges, tisztázandó kérdések, amelyeket a tervezhetőség és biztonság érdekében előre kell megválaszolni. Civil szervezeti forma esetén, az önkormányzattal egyeztetni kell arról, hogy milyen együttműködési vagy támogatási szerződés köthető.

Ezek végiggondolásához, meg kell találni azt a szakmai teamet, akik ebben a munkában részt tudnak venni, akik hosszú távon motiváltak, és nem sajnálják a befektetett időt, energiát. Az önkormányzati együttműködéshez mellékelni kell egy rövid, közép- és hosszú távú tervet, valamint azt a pályázati dokumentációt, ami megalapozza az iroda létrehozását. Ezt követheti a személyi és tárgyi-technikai feltételek megteremtése, amelyeknek meg kell felelniük a törvényi előírásoknak, szabályoknak.

Helyszínválasztás

Az iroda a településen központi helyen, lehetőleg tömegközlekedési csomópont-hoz közel legyen, utcáról közvetlenül megközelíthető helyiségben. Nem szerencsés, ha egy művelődési ház vagy irodaház emeleti irodáiból kívánunk szolgáltatásokat nyújtani. Az iroda térben jól láthatóan különüljön el más intézménytől, szolgáltatástól vagy szervezettől. Minimum 30 m² alapterületen működjön. Szükség van legalább két helyiségre, hiszen külön folyik az ügyfélfogadás és a tanácsadás. Az iroda rendelkezzen kellő számú, telekommunikációra is alkalmas számítógéppel, nyomtatóval, önálló telefonvonallal, fénymásolóval. A szolgáltatásoknak megfelelő bútorzattal legyen berendezve. Hetente legalább 5 napot tartson nyitva, hogy az ügyfelek heti minimum 25 órában vehessék igénybe a szolgáltatásait. Naponta (hétköznapokon) legalább 18 óráig, de inkább tovább álljon rendelkezésre. A nyitva tartás igazodjon a fiatalok elfoglaltságához, szabadidejéhez. Az iroda bejárata körül jelenjen meg a az iroda cégtáblája és a legfontosabb információk (nyitva tartás, szolgáltatások felsorolása).

Beágyazottság és kommunikáció

Fontos szoros együttműködést kiépíteni a település (vagy kerület) önkormányzati, oktatási, szociális, közművelődési intézményeivel. Ezen belül kiemelten kell együttműködni az ifjúsági, oktatási, közművelődési referenssel, igazgatókkal, osztályfőnöki munkaközösség-vezetőkkel, művelődésszervezőkkel, szabadidőszervezőkkel, gyermekvédelmi felelősökkel, DÖK patronáló tanárokkal, DÖK vezetőkkel, diákpolgármesterrel. Fontos a személyes kapcsolatok rend-

szeres ápolása, személyes találkozások és közös akciók szervezése. A fenti intézményekkel folyamatos szórólapcserét kell fenntartani.

Nagyon lényeges, hogy helyi szinten, olcsón terjeszthető, a fiatalok előfordulási helyein (iskola, mozi, kocsmák, bevásárlóközpontok, utca) megjeleníthető, részletes programismertetőt, plakátokat, szórólapokat készítsünk. Nagy lehetőség rejlik a helyi iskolák falújságjain, és iskolarádiójában való megjelenésben.

Amennyiben lehetőség van rá, rendszeresen érdemes hirdetéseket megjeleníteni nagyobb példányszámú, ifjúságspecifikus médiumokban (Exit, Pesti Est, települési-kerületi újságok), az ingyenesség figyelembevételével. Internetes weboldallal kell rendelkezni, amelyet folyamatosan aktualizálni kell, étellel és tartalommal kell feltölteni. Lehetőség szerint be kell jutni a helyi televíziók, rádiók és napilapok felületeire kreatív hírekkel, programokkal (nem reklámmal).

Szakmai hálózatok

A kapcsolatfelvétel egyrészt azért nagyon fontos, mert az ifjúsági információszolgáltatás egyik alapja, hogy az iroda hiteles, naprakész információkkal rendelkezzen a fiatalokkal foglalkozó intézmények, szervezetek szolgáltatásairól. Másrészt a kapcsolati tőke fontos erőforrás lehet a pályázati együttműködések, konzorciumi lehetőségek miatt.

Szakmai együttműködést kell folytatni a helyi civil szervezetekkel és a fiatalokat érintő önkormányzati intézményekkel (oktatási, közművelődési, szociális, egészségügyi ágazat). Együtt kell működni az ifjúságpolitikát meghatározó állami szervekkel, az illetékes minisztériummal, a Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat illetékes regionális irodájával.

Fontos szinergiák kialakítása olyan szakmai szervezetekkel, amelyek szintén fiataloknak nyújtanak szolgáltatásokat: művelődési központ, gyermekház, könyvtár, családsegítő, gyermekjóléti központ, nevelési tanácsadó, pedagógiai központ, védőnői hálózat, gyámhivatal, rendőrség, Kábítószerügyi Egyeztető Fórum, munkaügyi kirendeltségek, munkaügyi képző központok stb.

Talán a legfontosabb a más településeken működő ifjúsági irodákkal való szoros együttműködés, amely kereteit Magyarországon a HAYICO, a Budapest Ifjúsági Irodák Szövetsége és az Eurodesk szolgáltatói hálózat testesíti meg.

Programok

Éves munkatervet kell összeállítanunk, amely meghatározza az információszolgáltatás, a mentálhigiénés tanácsadás, a prevenciós tevékenység és a közösségi programok területein végzett feladatokat, határidőket. Ezek az SZMSZ-ben meghatározott tevékenységi körökhöz igazodnak. Az ifjúsági irodák nem mindig alkalmasak közösségi programok befogadására, ilyenkor külső helyszínek igénybevételével lehet tervezni. Más intézmények, kreatív helyszínek és szabadterei helyek bevonása lehetséges. Ahol a fizikai adottságok ennek nem szabnak gátat, ott különböző klubok, ifjúsági szabadidős foglalkozások, egyéb rendezvények megvalósíthatóak. Lényeges, hogy a kiválasztott helyszínek a fiatalok igényeihez igazodjanak, a helyszínválasztás az ő elképzeléseik szerint és képzett ifjúságsegítők irányításával történjen. Ezzel elérjük azt, hogy a fiatalok szívesen vesznek részt a programokon, sajátjuknak érzik azokat, ami a prevenció egy alternatívája is lehet egyben, és alkalmas a fiatalok egyéb szolgáltatásokba történő bevonására is.

Működés

Az eddigi tapasztalatok szerint az irodák általában 10 és 19 óra között fogadják a fiatalokat. Fontos, hogy az iskolarendszerből kikerült fiatalok, munkanélküliek, fiatal családanyák stb. idejéhez is igazodjunk. Lényeges rögzíteni a technikai követelményeket, szabályokat, a kulcskezeléssel, a nyitás-zárással kapcsolatos kívánalmakat, a számítógépek, a fénymásoló használatának szabályait azok maradéktalan betartása érdekében. Alakítsuk ki az iroda házirendjét, amely magában foglalja a viselkedés alapszabályait, az internet-használat menetét, az iroda közös helyiségeinek, a csoport- és tanácsadó szobának, a bútorzat használatának a rendjét. Ezek tisztázása az esetleges konfliktusok megelőzése érdekében célszerű. Így elkerülhetők például a számítógépekre történő várakozásból adódó

félreértések. Minden ilyen intézkedés előtt, a lehetőségek szerint vegyük figyelembe a fiatalok igényeit. Kérdezzük meg, mit szólnak a házirendhez. Véleménynyilvánításuknak adjuk teret, és azok alapján folyamatosan fejlesszük szolgáltatásainkat. A rugalmasság és a változtatás joga mindig legyen adott. Tartsunk munkaértekezletet, szupervíziót, esetmegbeszélést havi vagy heti rendszerességgel a feladatok és a kondícióink tükrében.

Képzések

A fiatalok számára szervezhetünk nemformális képzéseket, foglalkozásokat, amelyek segítik őket az egyéni élethelyzetükből adódó problémáik megoldásában. Ez lehet önismereti vagy dráma csoport, színkör, pályaorientációs foglalkozás, kortárssegítés, tea klub, baba-mama klub, Eurodesk-FLP tréning, drogprevenció, szexuális felvilágosítás stb.

A munkatársak (ifjúságsegítők, tanácsadók) részére szervezhető pl. pályázatíró, informatikai tanfolyam, szupervízió, nyelvtanulás, módszerspecifikus szakképzés (pszichológus-mentálhigiénikus számára).

Veszélyek

Az ifjúságsegítés egyik alappillére a bizalmi légkör megteremtése. Ha ez hiányzik, a fiatal nehezen fordul segítségért, és inkább az a jellemző, hogy álproblémákkal jelenik meg az irodában / pontban. Ennek felismerése nem könnyű feladat, sokszor nehezen derül ki a fiatal valós problémája. Éppen ezért nagy jelentősége van a becsalógató szolgáltatásoknak (pl. internet-szolgáltatás, újságolvasás, kiadványok, sok színes prospektus, amit el lehet vinni).

Amennyiben az ifjúságsegítő korban azonos a látogatókkal, az életkori község problémája nagy kihívást jelenthet számára. Ilyenkor nagyon lényeges a segítői kompetenciák tisztázása. Gyakori eset, hogy a kliens és az ifjúságsegítő hasonló problémával küzd. Ilyenkor nagyon fontos, hogy a segítő kapcsolat ne helyeződjön át egy más minőségbe, ne keveredjen össze a magánélet és a szak-

mai munka. Ennek egyik legjobb módszere az egyéni vagy csoportos esetmegbeszélés. Az ifjúságsegítőnek munkája során a fiatallal közösen, őt erősítve kell a probléma megoldására törekednie, azaz a kliensnek magának kell lépéseket tennie a nehézségek leküzdésére. Ha befolyásoljuk, irányítjuk a klienst a problémamegoldás során, igazából nem segítjük őt az önálló döntéshozatalban, és ezáltal a függőség kialakítását is elősegítjük. Az ifjúságsegítő és tanácsadó munkájában számolni kell a kiegész veszélyével, a kudarcokkal, az érdektelenséggel. Ezért nagyon lényeges a munkatársak szupervíziója, esetmegbeszélése, a továbbképzések rendszerének kialakítása, a munkatársak egyenletes terhelése, a személyes problémák figyelembevétele, a munkaszervezés a vezetői munka során.

Táborok

az intenzív együttlétre épülő szolgáltatások

Táborozni, táborot szervezni az ifjúsági munka csúcsa, de legalábbis a „desszert” kategória. Egy jó tábor – szervezőnek és résztvevőnek egyaránt – életre szóló élményt ad. Már csak ezért az élményért is megéri, de valójában ennél sokkal többről van szó. Illetve az élmény háttérében egy rendkívül intenzív, más közegben nem tapasztalható fejlődési, fejlesztési folyamat megy végbe. Az a szoros és rendkívül intenzív együttélés, együttműködés a hétköznapiakon csak egymástól (térben és időben) elszigetelt, éppen ezért kevésbé hatásos foglalkozásokon, együttléteken jöhetne létre. „Táborozni kell!”

Táborot mindig valamilyen céllal szervezünk. Képezni akarjuk valamire a célcsoportot, ki akarjuk emelni a hétköznapi környezetéből (pl. csapatépítési céllal stb.). Táborot tehát nem önmagáért szervezünk. A jelen fejezetben igyekszünk gyakorlati segítséget adni a szervezéshez azt feltételezve, hogy a cél és a célcsoport adott.

Aki már egyszer is érezte a csapatmunka igazi ízét, a közös alkotás örömét, az mindig arra vágyik, hogy újra és újra átélje. Persze, ahogy minden másban, úgy itt is a siker a legfőbb mozgatórugó, motiváció. Ahhoz, hogy csapatban dolgozva sikeresek legyünk, nem árt tisztázni néhány alapfogalmat, melyek legnagyobb része egyértelműnek, evidensnek tűnik, mégis sokszor elsikkadunk egy-egy eleme fölött, és nem értjük, hogy a máskor sikeres együttműködésbe hol csúszott hiba. Talán ehhez a tudatos odafigyeléshez segítséget nyújt az alábbi bevezetés.

A team a különböző szakterületek képviselőinek önkéntes együttműködése valamilyen komplex feladat elvégzésére. Többnyire felülről szervezett csoport, tagjai között általában nincs hivatalos kapcsolat (tehát mellérendeltség jellemzi). A team munkája annál eredményesebb, minél heterogénebb az összetétele, ha tagjai a lehető legtöbb szükséges „szakterületet” képviselik, illetve az életkori, elméleti-, gyakorlati beállítottság és nemek szempontjából is heterogén csoportot alkotnak. Alkotni azonban csak a tagok egymás megértésére való törekvése és együttműködési készsége révén válik képessé.

A különböző szakirodalmak a TEAM-építés hét lépéseként határozzák meg az alábbi fogalmakat:

- Orientáció – Miért vagyok itt?
- Bizalomépítés – Mire számíthatok a többiektől?
- Információcsere – Mit csináljunk?
- Döntés – Hogyan csináljuk?
- Megvalósítás – Ki, mit, mikor csinál?
- Csúcsteljesítmény – Ez igen!
- Megújítás – Miért folytassuk?

A fenti kérdések, fogalmak – saját szerepem, pozícióm a csoportban – végiggondolása akár személyesen is segíthet, akár a vezető, a csoportot életre hívó személy csoportról való gondolkodását is orientálhatja.

Egy többnapos rendezvényen, egy táborban a CSAPAT hirtelen megnő, és tagja lesz a rendezvény minden résztvevője, a tábor minden „lakója”. Ebben a vonatkozásban persze nehezen értelmezhetőek a fent leírtak, de arra azért nem árt tudatosan figyelniük, hogy ha nem is ilyen egyértelműen, látványosan, de még egy tábor lakói között is beindulnak a csoportfolyamatok, kialakulnak a szerepek.

A tábor létrehozó, működtető csapatnak ebben a tábori „mini társadalomban” kiemelt, privilegizált szerepe van. Ez a szerep kiemelt felelősséggel is jár. Ha akarjuk, ha nem, a mi „példánk” sokszorosán hat a résztvevőkre, bár nem elsősorban direkt módon. A gyerekek, fiatalok, akiknek a rendezvényt, tábor szerveztük, önkéntelenül úgy kezdenek el viselkedni, ahogy mi viselkedünk, azt kezdik szeretni, amit mi szeretünk, úgy érzik jól magukat, ahogy mi. Hatalmas felelősség ez! Már csak azért is, mert ha átérezzük ezt, a szerepünk akkor sem változhat meg, azzal nem lépünk át egy más felelősséggel felruházott tanári szerepbe. Pusztán azt nem szabad elfeledniük, hogy minden mozdulatunkkal, tetteinkkel, arckifejezésünkkel mintaadók vagyunk.

Természetesen a mintaadás, ha nem is olyan erőteljesen, mint a szervezők esetében, a résztvevők között, horizontálisan is működik. Még ha tudatosan egy

célcsoportnak szervezünk is egy programot, hatalmas szociokulturális háttérkülönbségek lehetnek a résztvevők között (pl. anyagi helyzet, vallás, kulturális szokások stb. terén). Ezt egy többnapos fesztiválon is érdemes végiggondolnunk, de tábori körülmények között, ahol tulajdonképpen többnapos együttéléstről van szó, ennek a legapróbb dolgokban is jelentősége lehet.

Igyekezzünk, ha van rá mód, már a program előtt minél több információhoz jutni a résztvevőkről. A program/tábor ideje alatt pedig töltünk minél több időt köztük (erre már a szervezésnél legyünk tekintettel) egyrészt, hogy megismerjük őket, másrészt, hogy afféle moderátorként, facilitátorként meg tudjuk előzni, kezelni tudjuk a különbségekből adódó nézeteltéréseket. A tapasztalatok azt mutatják, hogy sokszor pusztán a „jelenlét”, az, hogy a mintaadó személy ugyanúgy viszonyul a különböző háttérből érkező fiatalokhoz, elég ahhoz, hogy ki se alakuljanak ilyesfajta félreértések, ellentétek.

Kell egy kis pénz!

Pénz nélkül nem megy. Ma már nagyon nehéz nulláról kezdve összeszedni a pénzt egy programhoz vagy egy táborhoz. Általában egy szervezet saját forrásai terhére vagy pályázat nyújtotta lehetőségek segítségével valósulnak meg a programok, és akkor még mindig ott van a résztvevők által befizetendő díjak lehetősége. Az, hogy egy-egy résztvevőtől mennyi részvételi díjat lehet ésszerűen elvárni, célcsoportonként különböző.

Kiindulni azonban minden esetben a *költségvetésből* kell!

Természetesen költségvetést kell készítenünk. Minél nagyobb a rendezvény (időtartam, résztvevők, program stb. szempontjából), annál több tétel szerepel a költségvetésben, annál valószínűbb, hogy be kell vonnunk egy pénzügyi szakembert, könyvelőt. Pályázati forrás felhasználása esetén ez különösen javasolt, hogy már a tervezéskor is érvényesülni tudjanak az elszámoláskor betartandó szigorú pénzügytechnikai szabályok. Egy pénzügyekhez értő „szakember” akkor is megkönnyíti, tervezhetőbbé teszi a munkánkat, ha nem kell pályázati pénzzel

elszámolnunk. A könyvelési, pénzügyi szabályokat ekkor is be kell tartanunk. A pénzügyeknek mindenkor átláthatóknak, elszámolhatóknak kell lenniük (akár a résztvevők vagy szülő számára is).

Azzal, hogy milyen forrásból származik a megvalósításhoz szükséges pénz, a jelen fejezetben részletesen nem foglalkozunk.

A forrástól függetlenül azonban költségvetést mindenképpen kell készítenünk a tervezés időszakában, akár azért, mert ez alapján tudjuk megkezdni a forrásteremtést (szponzorok, mecenatúra, pályázatok, résztvevők befizetése), akár azért, mert a rendelkezésre álló forrásokat próbáljuk szétosztani a megvalósítás egyes elemei közt.

Az alábbiakban egy olyan táblázatot közlünk, amely megkönnyítheti a költségek tervezését, átgondolását.

Technikai költségek		
Szállásköltség / fő		
Szállásköltség összesen		
Étkezési költség / fő		
Étkezési költség összesen		
Utazási költség / fő		
Utazási költség összesen		
Technikai költség összesen		
Személyi költségek		
Szervezők napidíja-1./fő		
Szervezők napidíja-1. összesen		
Szervezők napidíja-2./fő		
Szervezők napidíja-2. összesen		
Meghívott előadó díja / fő		
Meghívott előadók díja összesen		
Személyi költségek összesen		
Programköltségek		
.....program anyagköltsége		
.....program bérleti díj		
.....program utazási költség		
.....program összes költsége		

.....program anyagköltsége		
.....program bérleti díj		
.....program utazási költség		
.....program összes költsége		
Programköltségek összesen		
Összes költség		

Ez a táblázat nem alkalmas részletes pénzügyi tervezésre. Csak a lehetséges kiadások, költségek végiggondolásához ad útmutatást. A részletes pénzügyi tervezéshez hasznos útmutatást ad az *Ifjúsági projektmenedzsment* című fejezet. (Pl. Mit tartalmaz a szállás költség? Benne van-e az árban a vécékbe kihelyezendő vécépapír? Ha nincs, azt is tervezni kell! stb.)

Kell egy csapat!

A stáb kialakítása

Ha a CSAPAT már együtt van, esetleg már régóta együtt dolgozik, akkor nyilván kialakult már egyfajta szerepleosztás a tagok között. A kialakult szerepleosztás azonban nem azonos a munkamegosztással! A tábor szervezéséhez egyértelműen kijelölt feladatokkal rendelkező stábra, stábtagokra van szükség. Ezt sokszor – főleg a már régen együttműködő csapatoknál – evidensnek tekintjük, így sikkadhatnak el akár apróságnak tűnő, de a táborban nagyon hiányzó dolgok. A munkát mindig (újra) el kell osztani.

Ha új stábot hozunk létre, célszerű először a vezetőt megtalálni, és vele együtt kialakítani a csapatot. Ügyeljünk rá, hogy ne csak kreatív „álmodozókat”, de végrehajtó „zongoracipelőket” is válasszunk a csapatba. Persze ne felejtjük el, hogy egy tábori környezetben végzett „munka” alapvetően bizalmi viszony. A „legpörgősebb”, legátütőbb táborokat baráti társaságok, összeszokott csapatok szokták szervezni. Egy új csapat összeállítása is hatékonyabb, ha a tagok nagyobb része legalábbis már ismeri egymást.

Munkamegosztás

Vannak állandó „posztok”, amiket nem lehet „megúszni”. Ilyen a vezető személye. A táborban egyszemélyi vezető nélkül egy team nem tud hatékonyan működni. Kell valaki, aki döntéseket hoz, vezeti a stáb üléseit, koordinálja és összefogja a munkát. Egy összeszokott csapatban valószínűleg már kiválasztódott a vezető személye. Az ő szerepe meghatározó, és nem csak a munkamegosztás szerinti feladatai elvégzésében. A folyamat akkor működik jól, ha a vezető szinte egy külön tábort vezet a stáb tagjainak. Odafigyel arra, hogy a csapattagok is jól érezzék magukat. Ez nem vállalati munkacsapat. Mindenki önként végzi ezt a „munkát”, de visszajelzésre, dicséretre, motivációra mindenkinek szüksége van.

Minél nagyobb a tábor (a résztvevők száma meghaladja a százat), minél nagyobb a stáb (10-15 fő fölött), annál szükségsebb, hogy a vezetőnek legyen helyettese. Persze ennek csak akkor van értelme, ha a két vezető jól el tudja egymás közt osztani a feladatot, és a köztük lévő munkamegosztás a stáb tagjai számára is világos és egyértelmű. Ilyen célszerű munkamegosztás lehet például, ha a vezető fogja össze és koordinálja a stáb munkáját, a helyettes pedig a szervezési feladatokért felel. Az is elképzelhető, főleg olyan táborok esetén, ahol sok és sokféle szervezett program várja a résztvevőket, hogy a vezető a tábor és a stáb egyszemélyi vezetője, a vezető helyettese pedig a programfőnök.

Természetesen nem feltétlenül kell nevesített pozíciókhoz kötni a feladatokat, az is működik, hogy végigvesszük a teendőket (pl. a programforgatókönyv és a technikai forgatókönyv alapján), és azokat szétosztjuk a stáb tagjai közt. Viszont mindenképpen rögzítsük a munkamegosztást.

Egyértelműbb azonban, főleg nagyobb projektek esetében, ha az egyes területeknek önálló vezetője, felelőse van. Ilyen lehet a programfőnök, aki összefogja a táborban megvalósuló összes program megszervezését, még akkor is, ha minden egyes programnak van saját programfelelőse, aki annak az egy programnak a megszervezésért, lebonyolításáért felel. A programfőnök felelhet a meghívott előadókért, fellépőkért is (felkérések, szerződések, eljutás a táborba stb.).

A technikai főnök vagy táborgondnok felel minden, a tábor lebonyolításához szükséges eszköz meglétéért, beszerzéséért, leszállításáért (pl. sátrak, hálósákok, tisztálkodószerek stb.) és – a programfőnökkel, illetve programfelelősökkel egyeztetve – a programok lebonyolításához szükséges eszközökért. Célszerű, ha ő intézi a táborhely átadás-átvételét is.

A tábor egészét érintő nagy feladatok mellett célszerű egy – nem az egész időtartamot érintő, de nagy odafigyelést igénylő – feladatkört külön kezelni: ez az utazásszervező, az „utazási főnök” feladatköre. Ide tartozik a stáb és a résztvevők táborba és hazajutásának megszervezése a megtervezéstől a jegyek megvásárlásán (vagy közlekedési eszköz bérletén) át a (pontos és jól időzített) tájékoztatásig, illetve az útiköltség elszámolásáig. Esetleg a technikai főnökkel egyeztetve ő felelhet a felszerelés szállításáért is (bár a technikai főnök is meg-

kaphatja ezt a feladatot). Ha mindezt megszervezte, ne felejtse el, hogy a megvásárolt jegyeknek az utazó csapatnál kell lenniük...

Számtalan változata létezhet még a munkamegosztásnak. Gyerekeknek, illetve serdülőknek szóló, népesebb táborban célszerű a résztvevőket csapatokra osztani. Ilyenkor jó, ha minden csapathoz tartozik a stábból egy-egy csapatvezető. Tematikus vagy keretmese köré szerveződő táborok esetén egy-egy napnak lehet gazdája, aki az egész napi program lebonyolításáért felelős. Mozdó táborok (vándortábor, kerékpáros tábor, vízitábor stb.) esetén lehet külön útvonalfelelős a csapatban, aki a tervezésért, az egyes útszakaszok megtételének vezetésért felel. Ezt akár külön szakaszfelelősök is végezhetik.

Nem árt – főleg, ha mozdó, illetve sátor- vagy nomád táborról van szó –, ha van valaki, aki ért az elsősegélynyújtáshoz az átlagosnál egy kicsit magasabb szinten.

Az élelmezésről még nem ejtettünk szót. Ma már olyan szigorú szabályok vonatkoznak az étkeztetésre, hogy ha lehet, ezt oldjuk meg a táborhelyen rendelkezésre álló étkezési lehetőséggel, ha ilyen nincs, akkor egy közeli vendéglátó egységgel. Persze – különösen gyerekek és kamaszok esetében (valamint a stáb tagjai számára főleg az esti, éjszakai megbeszélésekre) – érdemes valamilyen plusz étellel gondoskodni (zsömle, vajás kenyér, tea, üdítő stb.). Bár ez jellegénél fogva nem igényel külön szakértelmet, érdemes előre beosztani, hogy a stáb tagjai közül ez melyik nap kinek a feladata. Gyerekek és kamaszok táboroztatásakor a csapatvezetők feladata arról is gondoskodni, hogy lehetőség szerint (főleg a nyári melegben) a második nap délutánján már ne legyen otthonról hozott (májkrémes, szalámis stb.) szendvics a szobában, sátorban, útitáskában egyrészt a hangyák, másrészt a gyomorrontás elkerülése okán.

Azon kívül, hogy legyen egy vezetőnk, nincs generális szabály a munkamegosztásra. A lényeg, hogy minden feladat mindenki számára ismerten legyen kiosztva. A konkrét „posztok”, szerepek létrehozása azonban mindenki számára megkönnyíti az eligazodást.

Infrastruktúra

Hacsak nem adott eleve (pl. állandó táborhelyünk van), lehetőség szerint a helyszínt a stáb tagjaival közösen válasszuk ki. Mindenkinnek lehet olyan szempontja, már csak a munkamegosztásból adódóan is, amire a többiek nem gondolnak (pl. hogy lehet eljutni a helyszínre?). Ha van rá módunk, még a kiválasztás előtt látogassuk meg az esélyes helyeket, a kiválasztás, esetleg a megrendelés lebonyolítása után pedig mindenképpen járjuk be a helyszínt a stáb tagjaival közösen. A legjobb, ha például a helyszínen tudjuk tartani a programok létrehozását célzó, „ötletelés” stábmegbeszélést.

Helyszín és célcsoport

A helyszín kiválasztásánál döntő szempont a célcsoport, a résztvevők kora. Vannak-e pl. gyerekek számára alkalmas játékok, sportolási lehetőségek a helyen vagy a közelében, mennyire zárt a terület? Ez utóbbi szempont pl. fiatal felnőttek esetében sokadlagos, hiszen esetükben nem kell figyelni arra, hogy ne hogy elkóboroljanak. Ha azonban a résztvevők közt vannak mozgássérültek, tudnunk kell, hogy alkalmasak-e a körülmények az ő biztonságos ottlétükhöz. Ha egy táborhely honlapját felkeressük, leírást olvasunk róla, vagy a legjobb esetben tájékozódhatunk arról, hogyan tudjuk személyesen megnézni. Mindig próbáljuk odaképzelnéni a jövőendő résztvevőket, és így próbáljuk megítélni, hogy alkalmas-e a terület a célcsoport táboroztatásához.

Helyszín és tartalom

Ugyanerre a „beleélésre” van szükség, amikor azt a szempontot próbáljuk érvényesíteni, hogy megvalósíthatóak-e a helyszínen az eltervezett programjaink. Ha pl. sok sportprogramot tervezünk, nem árt, ha van sportolásra alkalmas terület,

sportpálya. Ha esti programokat is tervezünk, nézzünk utána, hogy a területen hol van esti kivilágítás, és annak a fénye milyen program megvalósításához elegendő. Vannak-e olyan fedett helyiségek, ahol akkor is meg tudjuk valósítani az eltervezett programot, ha elromlik az idő? Az ilyen kérdésekre valójában csak a személyes bejárásakor tudunk majd válaszolni. Amikor telefonon kérdezzük rá fontos részletekre (pl. a tábor gondnokánál), általában be szokott bizonyosodni, hogy nem ugyanazt értjük „nagy helyiségen”, „sportpályán”, főleg nem „kivilágított sportpályán”. Ha ez a táborba érkezésünk napján derül ki, az már késő. Ne spóroljuk meg a személyes bejárást!

Szükségletek

Pontosan végig kell gondolnunk, mire van szükségünk ahhoz, hogy a táborban éljünk, hogy meglegyen körülöttünk az egészséges környezet és az a minimális komfortérzet (persze egy táborban más, mint otthon), ami nem tereli el a figyelmünket a tábor céljáról, programjáról.

Az étkezés biztosításáról korábban már írtunk. A helyszín kiválasztásánál ez lényeges szempont. Hiába találtuk meg a programok megvalósítása szempontjából ideális helyet, ha az étkezéshez fél órát sétálni kell, az fölöslegesen sok időt vesz el a naptól, ráadásul minél nagyobb a megteendő út, annál biztosabb, hogy nem tudjuk betartani az időtervet. Célszerű tehát olyan helyet választanunk, ahol helyben megoldható az étkezés. Vigyázzunk, mert az étkezés díját nem feltétlenül tartalmazza a tábor bérleti díja – erre külön is kérdezzünk rá!

A vizesblokkok, vécék, zuhanyzók nagyon fontos kiválasztási szempont. Ne becsüljük le egy leromlott állagú, bűdös vizesblokk demoralizáló hatását! Persze a legfontosabb, hogy elegendő-e a rendelkezésre álló kapacitás a tábor létszámának ellátására. 8-10 gyerekre már nem elég egy vécé és egy mosdó/zuhanyzó (gondoljunk csak a reggeli és esti tumultusra), és külön vizesblokk kell a lányoknak és külön a fiúknak. Kamaszok és fiatal felnőttek esetében ez még inkább igaz. Természetesen a vécék száma nem kell, hogy egyenes arányban növe-

kedjen a résztvevők számával. 100-200 fő közötti létszámot el tud látni kétszer (fiú/lány) 6-10 vécé és ugyanennyi zuhanyzó. Persze az a jobb, ha minél több áll rendelkezésre. Egy ilyen létszámnál inkább azt kell kideríteni, hogy milyen rendszeren keresztül és mennyi melegvíz áll rendelkezésre. Hiába osztjuk be turnusokra a résztvevőket az esti fürdéshez, ha az első turnusnál elfogy a melegvíz, és a villanybojlerek csak reggelre fűtenek fel újra... Tudjuk meg, hogy ki és mikor takarítja a vizes helyiségeket, biztosítanak-e vécépapírt vagy azt nekünk kell vinnünk.

Ha sátortábort szervezünk, jó előre tudnunk kell, hogy mi visszük-e a sátraikat, vannak-e matracok. Hálósákból nyilván hozza mindenki a sajátját, az úgy egészséges. Ha a résztvevők házban, szobában lesznek elszállásolva, fontos, hogy milyen állapotban vannak a szobák, az ágyak, kapunk-e ágyneműt vagy vinni kell, és ki takarítja a szobákat.

Keresés

Ha nincs állandó táborhelyünk, akkor keresni kell. Célszerű a táborhelyet még a táborozást megelőző évben megtalálni, mert a legjobb helyeken a nyári időszakban sokszor már 1–2 évre előre is le vannak foglalva egyes időpontok. A legjobb – mint mindenben – ha olyan helyet találunk, amit ismerősök ajánlanak. Az ajánlás már eleve egyfajta minőségbiztosítás, persze attól is függ, hogy mennyire bízunk meg az ajánló értékítéletében.

Ha nincs ilyen ajánlatunk, akkor érdemes leülni az internethez, és megnézni néhány tematikus oldalt:

www.erdei-iskolak.hu

www.taborhelyek.hu

www.turistahaz.gportal.hu

www.taborozas.lapozz.hu

Ha nomád tábor, sátortábor szervezünk, az is járható út, hogy a körülbelüli helyszín kiválasztása után körbetelefonáljuk a környező települések polgár-

mesteri hivatalait, hogy érdeklődjünk, kik tudnának alkalmas helyet biztosítani a tábor számára.

Ne felejtjük el, végső döntést a táborhely kiválasztásával kapcsolatban lehetőleg helyszíni bejárás után hozzunk! Esetleg kérjünk árajánlatot több táborhelyről és több étkezési szolgáltatótól is.

Megrendelés

Ha kiválasztottuk a táborhelyet, következhet a megrendelés. A táborhely kiválasztása és megrendelése nagyban függ a rendelkezésre álló forrásoktól. Ezért az előkészületek e fázisa már legalábbis párhuzamosan fut a pénzügyi tervezéssel. A legtöbb táborhelynek saját megrendelőlapja és szerződésmintája van. Ha sincs ilyen, akkor a megrendelőlevélben mindenképpen tüntessük fel

- a tábor pontos időpontját (érkezés és a tábor elhagyása),
- a pontos létszámot (ha lényeges, a korosztály megjelölésével, esetleg bontva a vezetők és a résztvevők létszámát),
- az igénybe venni szándékozott szolgáltatásokat (hány szoba, a tábor melyik része, étkezés, ha azt is a tábor biztosítja stb.),
- a pontos árat (ha ebben már megállapodtunk).

Ha írásban elküldtük a megrendelést, figyeljünk oda arra, hogy kapjunk róla egy visszaigazolást. Ha ez nem érkezik meg pár napon belül, érdeklődjünk, nehogy egy adminisztrációs hiba miatt ússzon el az egész tábor.

Megrendelőt (és persze szerződést is) csak a szervezet hivatalosan bejegyzett vezetője, képviselője írhat alá!

Utazás

A tábor megközelíthetősége már a kiválasztáskor is szempont volt. Fontos ez az időtényező miatt is, ha egy 5 napos tábort a lakhelyüinktől 300 km-re szervezünk, akkor – a közlekedési viszonyoktól függetlenül – az első és utolsó napunk elmegy az utazással, és csak 3 napunk marad a programokra. A távolsággal természetesen nő az utazási költség is, aminek pénzügyi tervezési vonatkozása is van. Ha együtt utaztatjuk a tábort, akkor meg kell találnunk az ideális megoldást az alábbi kérdések mentén:

- Milyen tömegközlekedési eszközzel közelíthető meg a táborhely?
- Át kell-e szállni valahol, vagy van közvetlen járat?
- Kell-e sokat gyalogolni az állomástól?
- Milyen gyakran van járat, nem viszi-e el az egész napot az utazás?
- A résztvevők magukkal viszik-e a holmijukat, elérnek-e a csomagok a járművön, ha nem, a holmit hogy szállítjuk?
- Érvényesíthető-e valamilyen csoportos kedvezmény?
- Mennyi így az utazási költség?
- Mennyiért lehetne célfuvart igénybe venni/bérelni?
- Mi éri meg jobban?

Ha eldöntöttük az utazás módját, akkor következhet a megrendelés (jegyvásárlás, autóbusz-, teherautóbérlés stb.). Figyeljünk oda a szervezésnél, hogy ha járművet kell váltanunk valahol menet közben, hagyjunk elég időt az átszállásra (100 főnél ezt már meglehetősen időigényes, főleg, ha az utasok maguk viszik a csomagjaikat is). És persze ne feledkezzünk meg arról, hogy a jegyek az utazóknál vagy az utazásért felelős stábtagnál legyenek!

Az utazás tervezéséhez segítséget adhatnak az alábbi honlapok:

www.utvonalterv.hu

<http://elvira.mav-start.hu/>

<http://www.menetrendek.hu/>

Átadás-átvétel

A technikai lebonyolításért felelős stábtag vagy a táborvezető már a résztvevők megérkezése előtt vegye át a tábort a tulajdonos képviselőjétől (aki általában a tábor gondnoka). A tábor első pillanatainak, napjainak izgalmaiban ez marginális kérdésnek tűnik, de csak ezzel lehet elejét venni a tábor végén, az átadáskor kialakuló esetleges vitáknak eltűnt lepedőkről és eltört ágykeretekről. A szobákat, házakat, sátrakat célszerűen érdemes ugyanilyen átadás-átvétellel átadni és átvenni az azokban lakó táborozóktól.

Tervezés

Sokszor fordul elő, főleg összeszokott, régóta együtt dolgozó csapatoknál, hogy valaki egyszer csak „szállítja” a nagy ötletet, legyen szó egy-egy programról vagy az egész tábor keretéről, keretmeséjéről. Ha nincs így, akkor tornáztassuk meg egymás agyát egy ötletroham segítségével. Az ötletroham, tulajdonképpen közös gondolkodás, kreatív ötletbörze. Akkor lesz sikeres, ha betartjuk az alábbi szabályokat:

- Minden ötletet, javaslatot felírunk egy táblára vagy falra rögzített csomagolópapírra, hogy mindenki jól láthassa.

A legkisebb vagy első hallásra megvalósíthatatlannak tűnő javaslatokat is fel kell írunk, soha nem tudhatjuk, hogy azokat látva, olvasva nem jut-e eszébe valakinek a legideálisabb megoldás.

- Nem minősítjük egymás ötleteit, javaslatait.

Ha rögtön lehurrogjuk egymás – esetleg valóban nem igazán jó – ötleteit, azzal csak azt érjük el, hogy aki így jár, az nem fogja megosztani a többiekkel az összes ötletét, és nagyon értékes javaslatok veszhetnek el. Ráadásul akit „lehurrognak”, főleg ha ez sokszor fordul elő, előbb utóbb nem fogja jól érezni magát a csapatban...

Ha úgy érezzük, hogy már kifogyott a társaság az ötletekből, el lehet kezdeni megbeszélni, megvitatni az ötleteket, és akár egyenként, lépésről lépésre eldönteni róluk, hogy megvalósíthatóak-e. Természetesen most is törekedjük arra, hogy ne bántunk meg senkit egy-egy balul sikerült ötletéért. Így szűkítve a kört eljuthatunk egy közösen kialakított javaslathoz, mely akár több ötlet variációjából is létrejöhet. Az ötletrohamot bármilyen kisebb probléma megoldására, program vagy ideális játék megtalálására használhatjuk. Nagy előnye a gyorsasága, és ha betartjuk a fent jelzett két alapszabályt, nagyon sok kreatív ötletet gyűjthetünk össze a segítségével. (Az ötletrohamról – brainstorming – részletesebben lásd az érdekvényesítésről szóló fejezetet.)

Programtervek

Ha már megvan a nagy ötlet, ha megvan a tábor célja, koncepciója, akkor meg kell tölteni tartalommal az egyes napokat. Célszerűen először a programtervet kell összeállítani. Ahogy azt a helyszín kiválasztásánál már jeleztük, a programok megvalósítását alapvetően meghatározza a helyszín, a helyszín adottságai és hangulata, a rendelkezésre álló infrastruktúra. Sokat segíthet, ha a programok „kitalálását” a stáb a helyszínen végzi, de legalábbis érdemes egy közös helyszínbejárást szervezni a programok megalkotása előtt. A programterv létrehozásának számtalan útja működhet.

- Megtervezzük, hogy melyik nap milyen tartalmú, című programot szeretnénk megvalósítani, és aztán az egyes programokat kezdjük el kidolgozni részletesen, vagy kisebb munkacsoportok felvállalják az egyes programokat / napokat, és minden kis csapat elkezd dolgozni a saját részletes tervén.
- Kiválasztjuk azokat a programokat, amelyeket mindenképpen meg akarunk valósítani a tábor folyamán, kidolgozzuk a részletes terveket, és amikor készen vannak ezek a programtervek, elhelyezzük őket a tábor naptárában.

Az, hogy melyik utat választjuk (és nyilván számtalan úton-módon el lehet még jutni a végleges programig), teljesen mindegy. Viszont nagyon fontos, hogy ha egy-egy kisebb csapat dolgozik az egyes programelemekben, a munka megkezdése előtt pontosan meg kell állapodni a keretekben (mennyi időben? hol? hány résztvevővel? stb.), illetve szerencsés, ha nemcsak a tábor megkezdése előtti héten találkozunk újra az egész stábbal, hanem időről-időre egyeztetjük egymással, hogy ki hol tart a tervezéssel, felkészüléssel. Ha ezt nem tesszük meg, könnyen előfordulhat, hogy

- valaki nem lesz kész időre, pedig tudtunk volna segíteni neki,
- két programban, programelemben is megjelennek ugyanazok a játékok, és az utolsó pillanatban kell átalakítani valamelyiket,
- túl sok, túl tömény programot terveztünk egyes napokra, más napokra pedig túl keveset,
- stb.

Munkaterv

Ha össze is állt a programunk, a tábor kezdetéig még nagyon sok munka vár ránk, hogy mindennel elkészüljünk. Érdemes külön munkatervet készíteni a tábor kezdetéig hátralévő időre, nehogy elfelejtsünk valamit előkészíteni. Ha már eddig is voltak az egyes programoknak vagy napoknak gazdái, felelősei, akkor ők dolgozzanak tovább. Dolgozzák ki az egyes programelemek részletes forgatókönyveit, írják össze az eszközigényüket, rendeljenek felelőst mindenhez. Ha van külön technikai főnökünk, akkor vele egyeztessék az anyag- illetve kellékszükségletet. Ha az egyes napoknak van felelőse, akkor velük kell egyeztetni pl. az időtervet.

Egy-egy nagyobb, egész estés, sok embert megmozgató programhoz a program forgatókönyvével párhuzamosan érdemes külön technikai forgatókönyvet is készíteni, így biztosan nem marad ki egyetlen kellék sem. Egy hiányzó 3 m-es hosszabbító fel tudja borítani az egész programot.

Ha sok programmal, nagy létszámmal dolgozunk, érdemes a tábor előkészítését egy táblázatba foglalni, ahol jól nyomon tudjuk követni az egyes munkák állását.

A projektek tervezését első fázisban Gantt-diagram segítségével szokták elkészíteni. Ez egy jól áttekinthető időterv, amelyben fel van sorolva az összes, a projekt során elvégzendő tevékenység. A különböző hosszúságú, színezett sávok mutatják az egyes tevékenységek egymáshoz való viszonyát, például azt is, hogy ha az egyik tevékenységet nem fejezzük be a megtervezett időre (pl. programforgatókönyvek) akkor az összes utána következő, arra épülő tevékenység elvégzési ideje is kitolódik (technikai forgatókönyvek, bevásárlás).

Az alábbi példa a Gantt-diagram egyszerű változata. Ezt különböző színezésekkel, az egyes elemek részletesebb alábontásával, felelősök beírásával még szemléletesebbé lehet tenni. (A Gantt-diagramról lásd még a projektmenedzsmentől szóló fejezetet.)

	április				május				június			
	1.	2.	3.	4.	1.	2.	3.	4.	1.	2.	3.	4.
Tevékenységek												
Pénzügyi terv												
Programterv												
Részletes forgatókönyvek												
Technikai forgatókönyvek												
Bevásárlás												
Utazás												
Utazási terv												
Jegyvásárlás												
Utazás a táborba												
Szállítás a táborba												
Utazás haza												
Szállítás haza												
Stb.												
TÁBOR												

Pénzügyi terv

Ahogy azt a bevezetőben írtuk, a pénzügyi tervnek már a programok részletes megtervezése előtt készen kell állnia. Persze vannak esetek, amikor mindezek párhuzamosan zajlanak, és a programok megalkotása közben még javában zajlik a forrásteremtés. Mégis könnyen belátható, hogy ideális esetben a programok részletes megtervezése előtt már ismerjük a pénzügyi kereteket, tudjuk, hogy a tábor költségvetésből mennyi pénz jut az egyes programelemek megvalósítására. Ha a pénzügyi tervet sikerül szakemberrel elkészíttetnünk, de ő nem tud fizikailag jelen lenni a táborban, mindenképpen válasszunk a stábból egy „pénztárost”, aki a tábor pénztét kezeli, és akit lehetőleg a pénzügyi terv készítője felkészít a pénzkezelés alapvető szabályaiból (pénzkiadás, számlák, könyvelés).

Forgatókönyvek

Forgatókönyvön nem kell minden esetben egy többoldalas, bonyolult dokumentumot értenünk. Sokszor elég egy fél A/4-es oldal. Arra azonban mindig törekedjünk, hogy legalább vázlatosan írjuk le a program mentét, írjuk össze a szükséges kellékeket, és ha többen bonyolítjuk le a programot, azt is, hogy ki miért felel. Természetesen egy egész estét betöltő, több száz embert megmozgató, nagy vetélkedőhöz ennél már részletesebb leírásra van szükség. Érdemes pl. minden egyes feladat önálló leírását, kellékszükségletét részletezni. Egy ekkora programnál nem árt, ha van külön technikai forgatókönyvünk és annak külön felelőse.

Amikor készen vannak a részletes forgatókönyvek, akkor lehet finomítani a tábor programján, összehangolni az egyes napok programját, illetve az egyes napokon belüli programelemeket.

Napirend

Az egyik elsőként elkészülő, elkészítendő forgatókönyv a napirend. Ennek hiányában nem tudjuk beosztani a napi programot, nem tudunk megegyezni az étkezést biztosítókkal az étkezések rendjében. Ha nincs állandó napirendünk, egyetlen egy programot sem fogunk tudni elkezdni az előre eltervezett időben. Egy tábor hangulatára egyébként sem jellemző a nagyon feszes fegyelem. Ha nem adjuk meg előre a napirendet mint időbeni tájékozási pontot, akkor állandó csúszásba keveredünk az összes programmal, ami a szervezőket elbizonytalanítja (saját programjuk csúszása esetén el is keseríti), a résztvevőket pedig még „lazábbá” teszi.

A napirendet tehát jó már a legelején tisztázni. Természetesen a tábor jellegéből, helyszínéből és a korosztályból adódóan minden napirend más és más. Egy sátoztáborban külön napirendi pont a tisztálkodás és annak megszervezése, míg egy olyan turistaházban, ahol minden négyágyas szobához tartozik zuhanyzó, ezt nem kell feltétlenül külön figyelembe venni.

18 éves kor fölött egyes napirendi pontok (pl. a takarodó időpontja) nyilván csak ajánlások. De 18 éves kor alatt – gyerektáborban pedig különösen – az előre kiadott napirend annak a szerződésnek a melléklete (még ha ilyen szerződés az esetek nagy részében írásban nem is köttetik), amelyben a szülő (gondviselő) a tábor szervezőire bizza kiskorú gyermekét, és a napirend alapján biztos lehet benne, hogy a szervezők a megadott időpontban megteremtik a lefekvés feltételeit, sőt meg is követelik azt.

Előkészítés – résztvevők

Az előzőekben folyamatosan az előkészítésről beszéltünk. Fontos azonban kiérteknünk arra is, hogy a résztvevők hogyan és mikor jutnak információhoz a táborról. Összefoglalónkban azt feltételezzük, hogy a táborunk célcsoportja már adott, így nem foglalkozunk a toborzással. Az viszont, hogy a résztvevők milyen információhoz jutnak a táborról és hogyan, szervezési kérdés.

Tekintsük alapelvnek, hogy minél több és pontosabb információval rendelkeznek a résztvevők a táborról, annál biztosabbak lesznek abban, hogy hová érkeznek, és annál hamarabb kialakul a jó, bizalmon alapuló tábori hangulat. A bizonytalanság mindig félreértéseket, rossz kedvet szül.

Az, hogy milyen információkat fontos előre megadnunk a résztvevőknek, a tábor programjától (pl. egy tematikus táborban esetleg szeretnénk, hogy előzetesen készüljenek a résztvevők) és a korosztálytól is függ. Minél fiatalabb a korosztály, annál több és részletesebb információt kell biztosítanunk. Ezek:

- utazási információk;
- a szállás paraméterei (cím, telefonszám, elhelyezés, étkezés);
- a kapcsolattartó neve, telefonszáma, e-mail címe;
- napirend;
- a tábor programja;
- szükséges felszerelés (ruházat, egyéb eszközök – esetleg darabszám szerint listázva);
- részvételi díj, befizetendő összeg, a befizetés módja;
- javasolt költőpénz;
- kitöltendő és visszaküldendő szülői nyilatkozat*, amelyben a szülő hozzájárul a gyermeke tábori részvételéhez (ebben a dokumentumban érdemes rákérdezni olyasmire is, hogy van-e a gyerekek gyógyszerérzékenysége, tartós betegsége, szed-e állandóan gyógyszert, szorul-e bármiben különleges ellátásra, pl. étkezés).

Természetesen minél idősebb a korosztály, annál kevésbé kell részleteznünk a tudnivalókat.

Fontos kérdés még, hogy hogyan jutnak el ezek az információk a résztvevők-höz. Természetesen ez is attól függ, hogy a célcsoport egy állandó helyen tartózkodik-e (pl. egy iskolába járnak), vagy a település, illetve az ország különböző pontjain élnek.

* A szülői engedélyről, hozzájárulásról lásd még *A jog és az ifjúsági munka* című fejezet *Jogot is érintő problémák az ifjúsági munka során* című részét.

Alapvetően fontos, hogy minden információt – függetlenül attól, hogy személyesen adjuk át vagy postán juttatjuk el – írásban kell átadnunk. Csak ez teszi elkerülhetővé az esetleges félreértéseket.

Minél fiatalabb a korosztály, annál nagyobb szükség lehet egy, a tábort több héttel, akár hónapokkal megelőző gyűlésre (esetleg szülői értekezletre), ahol egyrészt személyesen is lehet kérdéseket feltenni a táborral kapcsolatban, másrészt személyesen is meg lehet ismerkedni a szervezőkkel.

Minél fiatalabb korosztályt célzunk meg, annál inkább szükségessé válik, hogy a résztvevőkkel való kapcsolattartásnak legyen egy önálló felelőse.

Végrehajtás, működtetés

Kezdés

A tábor a tervezés, beszerzés, előkészítés időszakának lezárása után a 0. napon kezdődik. Ha csak egy mód van rá, a stáb néhány tagja – a kellékekkel együtt – már az előző nap érkezzen meg a táborba, hogy a másnap érkező táborozók, illetve a stáb többi tagja érkezésük után már a tábor megvalósításával foglalkozhasson. Nyilvánvaló, hogy ha a saját táborunkhoz magunk építjük a sátrakat, akkor a „0. nap” – a tábor méretétől függően – akár 2-3 napig is tarthat. Mint ahogy az is lehetséges, hogy egy-egy felkapottabb táborhelyen a turnusváltásra is csak fél nap jut, és nincs módunk előző nap megkezdeni a berendezkedést. Ekkor is próbáljuk meg kialakítani, hogy ha a tábor délben szabadul fel, a stáb néhány tagja a felszereléssel legalább már reggeltől tartózkodhasson ott, és ha más nem, egy raktárhelyiség álljon a rendelkezésünkre, ahová már reggel bepalhatunk.

Egy jól kihasznált 0. nap (fél nap) gördülékennyé teheti a táborkezdetet. Ráadásul hiába jártuk be előre a tábort, vagy hiába szervezzük már sokadik táborunkat ugyanarra a helyre, a táborba érkezéskor szinte mindig szembesülünk valami nem várt hiányossággal (pl. a sokadik turnusra már nincs háló a foci-
kapukon, elromlott a sportpálya éjszakai világítása, nincs vécépapír a táborban, és a beszerző munkatárs csak holnap érkezik stb.). Ezeket az előre nem látható helyzeteket az elsőként, korán megérkező stábtagok már elkezdhetik „kezelní”.

A tábor programjától, keretmeséjétől függ, hogy a stábnak esetleg már a táborba érkező résztvevők fogadásában is van-e szerepe. Mindenesetre érdemes kihasználni ezt a kézenfekvő lehetőséget. Az viszont biztos, hogy a résztvevők annál előbb átveszik a tábor hangulatát, ritmusát, minél hamarabb, gördülékenyebben megtalálják a saját helyüket, elhelyezhetik a holmijukat – ehhez a korábban érkezők nagyban hozzá tudnak járulni.

Érdemes valahogy szervezeten, egy ceremónia keretében elkezdni a tábort. Ezelőtt húsz egynéhány évvel az úttörőtáborokban vagy korábban (illetve azóta újra) a cserkész táborokban ünnepélyes zászlófelvonással nyitották meg a tábort. A rituáléknak, a rítusoknak nagyon fontos szerepük van az összetartozás érzésének kialakulásában, a dolgok megkezdésének, lezárásának átérzésében. Igen sokat veszítünk egy tábor hangulatából, ha nem figyelünk oda ezekre a látszólag (a programhoz képest) kevésbé fontos mozzanatokra. Egy tematikus, keretmesével rendelkező tábornál ezek szinte adják magukat (pl. lovagi táborban a lovagok gyűlésével indíthatunk). De ha nem ilyen tábort szervezünk, akkor sem kell lemondanunk a tábornytársról és a további ceremóniákról. A közös rituálék majdnem olyan erős kötődéseket alakítanak ki a közösséghez, mint a közösen elvégzett munkák. Nem kell feltétlenül valamilyen misztikus dologra gondolnunk. Ha csak annyit teszünk, hogy az első nap egy közös tábortűz mellett elmondjuk a tábor programját, és valaki egy szál gitárral elénekel egy-két fülbemászó dallamot, már nagyot léptünk előre a tábor jó hangulatáért és az összetartozás érzésének kialakulásáért.

Megbeszélések

Minden este tartsunk stábmegbeszélést. Ha lehet, takarodó után. Persze – főleg gyerektáborban – ne hagyjuk magára a tábort, figyeljünk rá, hogy valaki mindig legyen a szálláson (sátrak, faházak között) ügyeletben. Ha úgy terveztük meg és úgy készítettük elő a tábort, ahogy még soha senki, akkor is érdemes esténként összeülnünk megosztani egymással a tapasztalatainkat, élményeinket. És még a legjobban előkészített táborban is akad minden este olyan probléma, amit akkor és ott kell megoldani. Egy tábor tele van élményekkel a szervezők számára is. Próbáljuk meg olyan helyre szervezni az esti megbeszéléseket, ahol a hangoskodásunkkal (suttogva nem lehet megbeszélést tartani, főleg nem egy táborban), nevetésünkkel nem zavarjuk, nem ébresztjük fel az esetleg már alvó résztvevőket. Persze maradjunk a tábor területén. Egyrészt ne felejtjük el, hogy egy-két társunk

„ügyel”, néha váltunk fel őket, másrészt ha valamiért szükség lenne ránk a táborban, kéznél legyünk (pl. ha hirtelen vihar támad, végig kell menni a táboron, gyorsan becsukni a szobák ablakát vagy megfeszíteni a kilazult sátorzsínórokat).

Az esti megbeszélések levezénylésében (ahogy az összes megbeszélés levezénylésében is) nagy szerepe van a táborvezetőnek. Mindig készüljön föl! Próbálja mederben tartani a megbeszélés elejét, hogy akik álmosak és le szeretnének feküdni, a megbeszélések érdemi részén még ott lehessenek. Inkább az anekdotázásról és hahotázásról maradjanak le, mint arról a megállapodásról, hogy holnap korábban megyünk reggelizni. A beszélgetés koordinálásához elég, ha csak a következő pontokon, kérdéssoron végigmegyünk arra vigyázva, hogy a beszélgetés ne legyen parttalan:

- „a mai nap értékelése” (élmények, problémák, kell-e valamit másképp csinálni?),
- „a holnapi nap forgatókönyve” (mit csinálunk, milyen sorrendben, megvan-e minden, kik a felelősök, ha valami hiányzik, hogy oldjuk meg?),
- „van-e valami egyéb probléma?”.

A stábmegbeszélések külön élményeivé válnak egy-egy tábornak. Hosszú éveken át szélteben-hosszában mesélt történetek születnek itt. Életre szóló élményei ezek a pillanatok a közös munkának. Ne felejtsük el azonban, hogy egy tábor több napból áll, és ha már az első éjszakai alvást kihagyjuk egy jó beszélgetés kedvéért, egyre kevesebb erőnk és energiánk marad a többi, ugyanolyan fontos nap végigdolgozására. Szóval csak mértékkel...

Táborzárás – a tábor utolsó napja

Tulajdonképpen mindent végig kell csinálnunk, amit a kezdésnél végigcsináltunk, csak fordított sorrendben. Nyilván már a program összeállításánál érdekes arra odafigyelnünk, hogy az utolsó nap programja – a tábor jellegéhez igazodva – egyfajta záró, összegző nap legyen. Nem baj, ha ez a tábor csúcspontja,

és a résztvevők azzal a hiányérzettel utaznak haza, hogy jó lenne még néhány napot maradni... Az persze eldöntendő kérdés, hogy mi számít a tábor utolsó napjának: az utolsó estével végződő nap vagy a hazautazás napja. Természetesen ez mindenkinél egyedi. A tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy a hazautazás napján már minden a hazautazásról szól (csomagolás, átadás-átvétel, utazás). A hangulat szempontjából mindenképpen érdemes az utolsó teljes napot a tábor utolsó napjának, az estét pedig a búcsúestnek tekinteni.

Programok

A programok adják egy tábor lelkét. A programok tervezésével korábban már foglalkoztunk. Ebben a bekezdésben inkább csak a szokásostól eltérő programokról, illetve a váratlan szituációkról szólunk.

Keretmesék

A keretmese köré szervezett táborokban a szó legszorosabb értelmében egy „mesét” játszunk végig a tábor folyamán, egy történetbe, szituációba, korszakba helyezkedünk bele a tábor lakóival együtt. Ennek talán a legismertebb megnyilvánulásai az indiántáborok, amikor a résztvevők a tábor egész ideje alatt igyekeznek egy indián törzs életét élni. Aki már részt vett ilyenben, nyilván egy életre szóló élménynek lehetett a részese.

Sokféle keretmesét lehet sokféleképpen megszervezni. Lássunk néhány példát:

- Reneszánsz tábor (vagy bármilyen korszak a középpontba helyezve)
- Lovagtábor
- Lakatlan sziget (diákönkormányzati képviselők képzéséhez ideális)
- Olimpia évében olimpiai faluként működő, soknemzetiségű tábor
- Bármilyen, az adott év fontos (pl. világszintű) eseményéhez kötődő tábor
- stb.

Az is lehet, hogy csak az egyes napoknak van keretmeséje. Nagyon sok pluszt tud hozzátenni egy tábor hangulatához egy jó keretmese. Természetesen, mint az összes program esetében, meghatározó, hogy a stáb tagjai milyen elánnal, lelkesedéssel válnak maguk is szereplőivé a keretmesének. Ha a stáb tagjai egységesen „beszállnak” a keretmesébe, a tábor résztvevői nagyon hamar át fogják venni a hangulatot. Egy olyan felfokozott közösségi helyzetben, mint egy tábor, rendkívül erős oda-vissza hatása van a közös szerepjátéknak. Az itt eljátszott szereplő neve sokakat egy életen át elkísérő becenév marad.

Programok váratlan helyzetekre

Nincs az a tábor, ahol ne adódnának váratlan helyzetek. Elég egy hatalmas zápor, hogy lehetetlenné tegye a „világ legjobb” szabadtéri programját. Természetesen lehetetlen minden egyes programra egy „B – eső esetén” variációt kidolgozni, de az biztos, hogy legalább a legnagyobb szabadtéri programok esetén érdemes már a tervezésnél (pl. a helyszín bejárásánál is) végiggondolni, hogy mit fogunk csinálni, ha elered az eső...

Mindig adódnak üresjáratok, amikor egy következő programra, az ebédre stb. várunk. Természetesen nem az a cél, hogy a tábor lakóinak minden másodpercét kitöltve élni se hagyjuk őket, de az fontos tapasztalat, hogy (főleg gyerek-táborokban) akkor tör ki egy-egy verekedés, törik be egy ablak, szörik ki két kamasz sörözni, amikor semmi izgalmas, érdekes nem történik a táborban.

Régóta együtt táboroztató csapatoknak vannak olyan, már többször végigjátszott játékaik, vetélkedőfeladataik, amelyeket pár perc leforgása alatt be tudnak vetni, ha úgy hozza a helyzet.

Jó keret erre pl. a Futárjáték. Itt a csapatok úgy versenyeznek egymással, hogy a zuhogó esőben egy-egy szobában, sátorban jön össze egy-egy csapat. A „parancsnoki” szobában / sátorban a stáb folyamatosan gyártja a feladatokat, kérdéseket. Minden csapat küld egy futárt a feladatért, a futár elviszi azt a csapathoz, és ha készen vannak, viszi is vissza a megoldást, majd kapja a következő feladatot. Míg a csapatok dolgoznak a megoldáson, a stábnak is van ideje újabb feladatot kitalálásra.

Nagyon fontos, hogy minden megvalósított játékunkat, vetélkedőnket dokumentáljuk, még ha ez csak egy 5 soros leírás is (a szükséges kellékeket ne feledjük felírni), és a dokumentáció kerüljön be a tábori dossziénkba, amelyet minden táborba vigyünk magunkkal. Gyűjtsünk minél több időkitöltő, néhány perc alatt játszható, egyéni, páros és csapatjátékot. Sokszor ezek az „egypercesek” meghatározó élményei lesznek egy-egy tábornak. Amikor a stáb a felkészülési időszakban van, tarthatunk egymás közt – akár virtuális – „játék börzét”, ez főleg az „elsőtáborosoknak” adhat nagy segítséget.

Játékírási-sablon

A játék neve:	
Rövid leírás: (4-5 sorban)	
Kivitelezés	
Feladatismertetés módja	(Hogy mondom el a feladatot a résztvevőknek?)
Kivitelezés menete	(A játék menetének részletes leírása, lépérről lépésre)
Értékelés	(Ha szükséges)
Eszközigény	
Időbeosztás	

Táborzárás – a projekt lezárása

A tábor utolsó napján számunkra még nem ért véget a „tábor”. Hátravan még a pénzügyi elszámolás, a program, a programelemek és a saját munkánk értékelése.

Elszámolás

Ha van pénzügyi szakemberünk (legyen!), akkor nincs más dolgunk, minthogy a tábor ideje alatt mindent úgy csinálunk a pénzmozgások esetén, ahogy azt ő előre kérte, és a hazaérkezés után átadunk neki minden számlát, bizonylatot, esetlegesen megmaradt pénzt, hogy el tudja készíteni a pénzügyi elszámolást. Ha nincs pénzügyesünk, akkor ezt a tábor (a projekt) vezetőjének kell megtennie.

Értékelés

Akkor is tartunk értékelő megbeszélést, ha csak erre az egy táborra szerveződünk össze, és nem valószínű, hogy ez a stáb még egyszer ebben a felállásban együtt fog dolgozni. Az elvégzett munka értékelésével mindannyian csak nyerhetünk (tapasztalatot, sikerélményt). Ha pedig megszokott csapatról van szó, vagy ha újabb közös munkákat is tervezünk, elengedhetetlenül szükséges az öszszegzés, értékelés, tanulságok levonása, hogy még jobban dolgozhassunk együtt, még több sikerélményben részesítsük a jövőendő táborlakókat és egymást.

Az, hogy mennyire formalizáljuk az értékelést (pl. értékelőlapok kitöltésével, kitöltetésével) egyedi döntés függvénye. Az biztos, hogy az értékelő megbeszélést is szervezni, koordinálni kell, és ez ugyanúgy a vezető dolga, mint a tábori stábmegbeszéléseké.

Sokszor elegendő, ha csak egy beszélgetést kezdeményezünk a táborról, a programokról, az esetleges problémákról, a sikerekről. Az esetek nagy részében ez már

elég arra, hogy mindenki elmondja a véleményét, megossa a csapattal az érzéseit. Ebben az esetben a vezető néha egy-egy kérdéssel továbbgördítheti a beszélgetést.

Akár formalizáljuk az értékelést, akár csak egy kötetlen beszélgetést kezdeményezünk, a következő kérdéseken érdemes végigmennünk:

- Hogy működött a program? Mennyire váltak be az egyes programelemek?
- Milyen volt a tábor hangulata?
- Mennyire valósítottuk meg azt, amit elterveztünk?
- Mit terveztünk rosszul?
- Milyen volt a táborhely?
- Hogy dolgoztunk együtt mint csapat?
- Mit csinálunk legközelebb másképp?

Jól együttműködő, profi csapatok ne kerüljék el a személyes értékelést sem. Persze ez a kötetlen beszélgetés közben spontán is megtörténhet, de rá is készülhetünk. Az mindenesetre fontos, hogy ha tervezünk tudatos, egyéni értékelést, esetleg személyes visszajelzést egymásnak, az ne érjen senkit váratlanul, és lehetőleg önértékelésből induljon ki. (A visszajelzéssel kapcsolatos fontos tudnivalókról lásd még a nemformális és informális tanulásról szóló fejezetet.)

Az elvégzett munka értékelése – a tapasztalatoktól és tanulságoktól függetlenül – ugyanúgy a tevékenységet lezáró rituálé része, mint a búcsú.

Köszönőlevelek

Ha valaki (vagy egy szervezet, cég stb.) segített nekünk a tábor létrehozásában pénzzel, eszközökkel, munkával (így persze a stáb tagjai is), azt illik megköszönni. Ezt megtehetjük szóban is, de egy jól megfogalmazott, szép levélpapírra megírt levél – esetleg néhány, a táborban készült fotóval kiegészítve – sokkal meghatározóbb és maradandóbb érzéseket kelt. Emellett persze, ha jövőre is szeretnénk tábort szervezni, forrást teremteni, segítséget kérni, akkor fontos, hogy emlékezzenek, és jó szívvel emlékezzenek ránk...

Specialitások

Korosztályi specifikumok

Az egyes bekezdésekben igyekeztünk kitérni a korosztályi különbségekből adódó, eltérő szervezési, működtetési feladatokra. Ebben a bekezdésben két dologra szeretnénk ráérősíteni. Minél fiatalabb korosztállyal dolgozunk, annál nagyobb gondot kell fordítanunk a tábor, a programok intenzitására. Az unatkozó gyerekek programot fognak „szervezni” maguknak. Logikusan olyat, amit otthon nem lehet. Ha a tábor programjai lekötik őket, ha a tábor hangulata magával ragadja őket, akkor az óhatatlanul bekövetkező üresjáratokban is a tábor programját élük tovább.

A 6 évesnél fiatalabb korosztály még nem a „táborozós korosztály”. Az ő esetükben még annyira a család tölti be a központi szerepet, hogy a táborban is csak velük éreznék magukat biztonságban, főleg este felé. Lehet persze ilyen családi táborokat szervezni, de ebben az esetben nincs miért kitérni a korosztályi specialitásokra, hiszen a gyerekekre a szülők felügyelnek, nekünk a sokszínű programról (gyerekek, anyukák, apukák), és a családi szálláshelyekről kell gondoskodnunk.

6-10 éves kor között, lehetőség szerint csak összeszokott csapatokat vigyünk táborozni. Ebben a korosztályban is erős a szülőkhöz, családhoz való kötődés. Még egy összeszokott csoportnál (osztály, szakkör, klub) is előfordulhat, hogy hiába a megszokott társak, ez sem ad elég biztonságérzetet az „első táboros” gyermeknek, és a honvágy legyőzi a táborprogramot. Az esetek nagy többségében persze a megszokott társak átsegítik az elszontyolodót a nehéz pillanatokon. Nagyon fontos, hogy meglegyenek a szülők pontos elérhetőségei. Egy telefonhívás megnyugtathatja a „pityergőt”, ha viszont ekkor sem nyugszik meg, mindenkinek az a legjobb, ha minél előbb visszakérül a megszokott környezetébe.

Ez a korosztály azért még „kis iskolás”. A problémáik, félelmeik is ilyenek. Ismerni kell őket. Arra is készülnünk kell, hogy ilyenkor még a nagy izgalomban bizony előfordulhat egy-egy bepislélés is. Készüljünk fel rá, hogy gyorsan,

diszkrétén és természetesen tudjuk intézni az ilyen eseteket. Az elszenvedő érezze rajtunk, hogy nem ütközünk meg a dolgon, segítsük át ezeken a nehéz pillanatokon, és figyeljünk oda, mert a gyerekek időnként kegyetlenek tudnak lenni, ha egy-egy társukat valamilyen okból „kipécézik” maguknak. Minden ilyen izgalomból „gyerekkorból” adódó esetet (bepisilés, sírás, stb.) kezeljünk mindennapos dologként, és álljunk ki az „elkövető” mellett.

A gyerekekhez és különösen a serdülőkhöz érteni kell. Most még inkább, mint ezelőtt 15–20 évvel vagy még régebben. Az ő világukból is eltűnt az *ab ovo* tekintélytisztelet. Nincs automatikus szabálykövetés. A problémáik, a konfliktusaik kiélesedtek. A serdülők érzelmi élete, szexuális kíváncsisága tábori körülmények között még jobban felfokozódik. Tapasztalatok, a „gyerekekről való tudás” nélkül nem szabad gyerektábort szervezni. Persze valahol el kell kezdeni. A stáb összeállításánál oda kell arra figyelni, hogy a stábban meglegyen az a tudás, ami az aktuális korosztályhoz nélkülözhetetlen.

Egészen más helyzetet kell kezelnünk, amikor 18 év felettieknek szervezünk tábort. Ők – lévén már felnőtt, magukért felelősséget vállaló állampolgárok – önként vállalják a tábori részvételt, és maguk felelnek a tetteikért. Nagyon fontos, hogy a tábor elején tisztázzuk a szabályokat. Mi az, ami belefér a tábor szabályaiba és mi az, ami nem. Pusztán azért, mert felnőttek a résztvevők, nem gondolhatja senki, hogy nem kell betartani a tábor közös szabályait. Sőt, rendkívül fontos nyilvánvalóvá tenni, hogy mik azok a szabályok, amelyeket elengedhetetlennek és mindenkire kötelező érvényűnek tartunk. Célszerű ezt írásban is átadni a résztvevőknek. E szabályok tisztázása azért is igen fontos, mert a felnőtt résztvevők már önként vállalják a betartásukat.

Azt, hogy a fiatal felnőttek mennyire vesznek részt a tábor életében – ahogy a gyerekeknél, úgy itt is – a programokkal tudjuk „szabályozni”. Ha jó a program, akkor azon vesznek részt, és nem közös sörözésen a tábor melletti vendéglátóipari egységben.

Nem beszéltünk az egészen speciális ellátást, odafigyelést igénylő gyerekek, fiatalok táboroztatásáról. A valamilyen betegségben szenvedők, fogyatékkal

élőkkel való foglalkozás olyan speciális hozzáértést igényel, amit csak szakember mellett lehet megtanulni.

Meggyőződésünk, hogy szükség lenne mind több kortárssegítőre, ifjúsági munkásra, akik ilyen speciális táborok megszervezésében vesznek részt. Ehhez azonban a legfontosabb feltétel, a résztvevők speciális igényeiben jártas szakember (orvos, pszichológus, szociális munkás), aki mellet, akinek az irányításával a segítők elsajátíthatják a speciális gondoskodás fortélyait.

Ilyen szakember nélkül nem szabad semmilyen speciális ellátást igénylő program, tábor megszervezésébe belekezdeni!

A táborhelyek változatossága

A tábor helye szerinti különbségekről, ha áttételesen is, már volt szó. A sátorozást, a sátortábort több helyen is példaként említettük erre. A táborhely szerinti specialitások általában többletmunkát, plusz szervezést igényelnek. Egy sátortábor esetében a felszerelésen kívül a fenntartás is többletmunkával jár. Egy ilyen tábor jobban ki van téve az időjárás viszontagságainak is. Mindenesetre, főleg ha a sátrakról is nekünk kell gondoskodni, hatványozottan megnő a technikai vezető szerepe az előkészítésben és a tábor működtetésében is.

Külön kategóriát képeznek a vándortáborok. Ezekben a táborokban a programszervezésről eltolódik a hangsúly a túrák, kirándulások szervezése irányába. Természetesen ezekre a táborokra is kell programokkal készülnünk, de az idő nagy részét itt maga a „vándorlás”, a túrázás teszi ki. Ez szervezésben és működtetésben is más felkészültséget igényel, mint egy „állótábor”. Már a szervezéshez, az útvonalak megtervezéséhez is szükséges egyfajta túratapasztalat. A tábor vezetése, működtetése pedig elképzelhetetlen nélküle. Ide profi táboroztatók, profi túravezetők kellenek. Nem kell túl nagy stáb, már csak azért sem, mert jó hangulatú vándortábort nem lehet 30 főnél többel csinálni. Ez pedig egy 3-4 fő stábbal már kivitelezhető. Munkát – főleg az előkészítés során – azonban jócskán kell végezni. Csak gondoljunk bele, hány különböző szállást, hány különbö-

ző étkezést kell leegyeztetni, megszervezni. Ha nem minden csomagot viszünk magunkkal, akkor állandó szállítójárműről kell gondoskodni. Itt aztán szükség van némi egészségügyi, elsősegélynyújtó tudásra, az erdő közepén nem számíthatunk gyors segítségre, a kisebb baleseteket szenvedők ellátását magunknak kell tudnunk megoldanunk.

Ugyanez a kategória a biciklistábor. Minden, amit a vándortáborról leírtunk, itt is felsorolható lenne, plusz tegyük még hozzá egy jó adag technikai tudást a kerékpárokról. Természetesen kicsit más jellegű útvonalakat, más jellegű szállásokat kell keresnünk, mint egy gyalogos vándortábornál, illetve a táborozó csoport mérete is lehet jóval nagyobb, hiszen itt a résztvevők nem feltétlenül együtt haladnak az egész napi távon.

A biciklis „tudás” nagyon fontos már a tervezés időszakában. A hely keresésénél, az utazás szervezésénél, a szállításnál mindig úgy kell gondolkodnunk, hogy az ember mellett ott van pluszban a bicikli. Egy jó biciklistábor megszervezése nagy kihívás. Profiktól kell ellesni a fortélyait. Lehetőleg ne egy több száz fős táborral kezdjük a szervezést. Egy 10-15 fős biciklitúra megszervezése sem egyszerű, de e csoportméret esetében még könnyebben kezelhetők a kezdeti, tapasztalatlanságból adódó hibák, hiányosságok. Az itt szerzett tapasztalatokkal már bele lehet vágni komolyabb létszámú biciklistábor szervezésébe is.

Minden, ami nem szokványos, nem hétköznapi, az plusz szervezést, plusz munkát igényel. Jó érzés nagy kalandokba, nagy kihívásokba belevágni, és azokat sikerre vinni. Ne felejtjük azonban el, hogy mi másoknak kínálunk programot, és bár a munkánkban igen fontos része az önmegvalósítás, elsősorban azo- kért tartozunk felelősséggel, akiknek a táborot szervezzük. Csak azt vállaljunk fel, amit felelősséggel meg tudunk oldani. Segítséget kérni pedig nem szégyen, hanem bölcs előrelátás.

*Jó példák,
mintaértékű kezdeményezések*

Rába Part ifjúsági programfesztivál

A program a fiatalok igényeire alapozva, kezdetben kifejezetten a hétköznapi táborozási funkcióknak tett eleget, azaz a szabadidő hasznos eltöltését célozta, szabadidős tevékenységek egymás utáni megvalósítását jelentette. Az aktív és tenni akaró fiataloknak köszönhetően a program azonban túlnőtt önmagán: az elmúlt 2 évben már egy-egy, a fiatalok által felvetett téma köré szerveződött. A választott téma feldolgozását ifjúsági szakemberek segítették.

A 2009 nyarán megvalósítandó rendezvényünk bőven túlmutat a tradicionális fesztiválon. Célunk, hogy a feldolgozandó témakörök segítségével a fiatalok lehetőséget kapjanak arra, hogy kortársaikat olyan dimenzióban ismerjék meg, melynek segítségével visszajelzést kapnak önmagukról és az általuk képviselt kultúráról. Mindezt természetesen fesztiváli környezetben, fesztiváli hangulatban valósítjuk meg – a fiatalok által közismert és kedvelt fellépők színesítik a programot. Célunk továbbá, hogy a program során megszerzett ismeretek és tapasztalatok a fiatalok személyes fejlődését szolgálják, valamint segítsék tudatosítani mind a személyes, mind a kulturális sokszínűséget és annak tiszteletét. Úgy véljük, hogy mindezzel hozzájárulunk a résztvevők interperszonális és kulturális kompetenciáinak fejlődéséhez is.

Ez a program tulajdonképpen egy reprezentatív felmérés eredménye alapján jött létre. A Körmendi Önkormányzat egy átfogó ifjúsági felmérést végzett a 14-29 év közötti körmendi fiatalok körében. A felmérésben a válaszadók a már addig is ismert igényeiket támasztották alá. Megerősítették, hogy az érdeklődésüket igazán a nagyrendezvények, fesztiválok, illetve a sport, a disco és a koncertek keltik fel. A Rába Part Fesztivál pontosan ezeket az elemeket foglalja magában.

Mindig a támogatások és az anyagiak függvényében, de hívunk közismert zenekarokat is (Fürgerókalábak, Vad Fruttik, 30Y, EFFETA, Sub Bass Monster) – azokat, akiket a fiatalok kedvelnek és választanak. A koncertek után pedig neves DJ-k (NEWL, Szatmári, Bridgent) szórakoztatják a megjelenteket, így lesz komplex és erős a projekt.

Ez a „körítés” azért fontos, mert ha csak az előadásokat és a hozzájuk kapcsolódó programokat hirdetjük meg, a tapasztalatok alapján jóval kevesebb érdeklődő jelenik meg a helyszínen. Így azonban 100%-ig biztos, hogy több százan válnak részeseivé a programnak, akár aktív, akár passzív szereplőként.

Ha 10-15 új érdeklődővel számolunk rendezvényenként az előadásokon és workshopokon, már az is jó eredmény, nem beszélve arról, hogy e fiatalok nagyobb hányada válik aktív szervezővé. Így a saját szervezetünknek sem kell akkora reklám és motiváció, mivel a tagok és önkéntesek élvezik a programok nyújtotta kínálatot, a nyüzsgést, a szervezés élményét, és egyre nagyobb táborral számolhatunk.

Tapasztalatok és hibaforrások

A következőkben térjünk ki a tábor- és a fesztiválszervezés során fontos tudnivalókra és a lehetséges hibákra az előbbieken említett programok szervezése során szerzett sokéves tapasztalatok alapján.

A tábor szempontjából

Amikor elkezdjük felépíteni a tábor programját, lényeges, hogy milyen helyszínt választunk. Fontos, hogy könnyen megközelíthető legyen. Az infrastruktúra (illemhely, tisztálkodási lehetőségek), a kiépítettség nagy előny, az étkezés megoldottsága, elérhető távolságban orvosi ellátás, környékbeli látványosságok, műemlékek, természeti értékek pedig szintén segítséget jelentenek. Határozzuk meg, hogy a tábornak mi a célkorosztálya, amit érdemes egy adott intervallumba sorolni – ez alapján lehet a továbbiakban felépíteni a kínált programot és lehetőségeket.

Ugyanígy kell meghatározni a tábor jellegét (vándor-, sport-, bentlakásos, napközis, nyelvi, előkészítő, kulturális, művészeti stb. tábor). Ezek mind más-más jellegű előkészítést és programot kívánnak, valamint nagyban befolyásolják

a jelentkezők számát, illetve más-más korosztályra, érdeklődési körű résztvevőkre számíthatunk.

A táborvezető(k) és segítők felkészültsége is fontos. Legyen közöttük legalább egy rutinos táboroztató. Vízparti rendezvényen minimum egy vezetőnek, segítőnek jó úszónak kell lennie! Ezenkívül kreatív, ötletgazdag személyekre van szükség, hiszen az időjárás vagy egyéb tényezők alternatív programokat követelhetnek. Barátságos, „strapabíró”, terhelhető, megbízható személyekből alakítsunk csapatot, olyanokból, akiket könnyen elfogadnak a táborozók. Soha nem szabad kényszerből (például ha muszáj még ember, de nincs megfelelő, rátermett), olyan embert hívni segíteni, aki nem érzi át a felelősséget és nem empátikus!

A szervezett programok közé mindig tegyünk lazító, pihentető feladatokat, vagy hagyjunk szabadidőt, hiszen ne felejtjük el, hogy ezek a táborok zömében nyári táborok, és a kikapcsolódás is fontos szempont! Ha látjuk a résztvevőkön, hogy fáradnak, vagy kezdik elveszteni az érdeklődést, próbáljunk rugalmasan változtatni a program menetén.

Amennyiben lehetőség van rá, nyáron a lehető legtöbbet legyünk szabad levegőn, kerüljük a bezártság érzését, az előadásokat és programokat is szabadba szervezzük, megfelelő alternatíva mellett.

Roppant fontos egy olyan házirend összeállítása, amely az adott szálláshely szabályaihoz is illeszkedik. A házirendet tartsuk és tartassuk be!

Ha van lehetőség, akkor próbáljunk közismert vagy a szakmájában elismert személyeket hívni, akik lehetnek előadók, művészek, „sztárok”, illetve a célkorosztály által vélhetően kedvelt emberek. Ez csak egy plusz, de sokszor mégis nagy jelentőséggel bír. Nem kell megijedni, ma már könnyen el lehet érni ezeket az embereket, és sokan szívesen vállalnak szerepet pár órában, akár egy napra is. Érdeemes utánanézni!

Minden tábor előtt jó, ha tudjuk, hogy több lehetőség van pályázatok beadására, és ezekkel a lehetőségekkel érdemes élni. Ha már van egy alaptőke, akkor kevesebb részvételi díjjal lehet számolni, vagy adott esetben van lehetőség a vendégek költségeinek finanszírozására.

A tábor előtt értesítsünk ki mindenkit, hogy mi az, amit mindenképp hozzanak magukkal és mi az, amit ajánlunk. A tisztálkodási eszközök, papucs, törölköző, szabadidőruha, váltóruházat, esőkabát, sportcipő, fürdőruha, nyáron naptej, világos ruha, fejfedők mind táborfüggő, de fontos kellékek. Gondoljunk arra, hogy van, akinek az első tábora lesz a miénk, és így nem biztos, hogy tudja, mi az, ami mindenképp fontos. A nagy értékű dolgoknak (fényképezőgép, ékszerek, laptop, telefonok) mindig biztosítsunk egy jól zárható értékmegőrzőt.

Kötelezően jelentsük be a hozzánk tartozó ÁNTSZ felé a tábor időpontját és részletes leírását! Ezt célszerű megtenni, mivel ennek elmaradása büntetést von maga után ellenőrzés esetén. Tartsuk be az általuk kért és javasolt előírásokat, például a 4 napnál nem régebbi orvosi igazolást! Ez a táborvezető saját érdeke is. Győződjünk meg róla, hogy nincs-e a táborlakók között olyan, aki krónikus betegségben vagy asztmában, allergiában, cukorbetegségben, illetve olyan betegségben szenved, ami adott táborban nem kezelhető, illetve vállalható!

A vezetőség minden este üljön össze és értékelje ki az elmúlt napot, valamint beszélje át az elkövetkezőt, hogy minden flottul menjen. Ugyanígy kell tenni a tábor végén, amikor levonjuk a tanulságokat, megbeszéljük a hibákat, kicseréljük és összegzünk a tapasztalatokat. Ez a legközelebbi tábor szempontjából is előnyös, hiszen saját hibáinkból mindig tanulunk, csiszolni, javítani pedig mindig van lehetőség!

(További információ: Bodor Tamás: *Táborszervezés, táborvezetés ifjúságsegítőknél és érdeklődőknek*. LOGO füzetek-sorozat 3.)

Fesztivál, koncert, programszervezés szempontjából

Sokan azt gondolják, hogy egy programot, fesztivált bárki meg tud szervezni és meg is tud valósítani! Azonban ez – ha nem figyelünk oda apró részletekre – nagyon sokba kerülhet és vissza is üthet. Az alábbiakban néhány segítő (nem kioktató) célú tanács olvasható, amelyek egy már jól működő program (a Rába Part programfesztivál) előkészületei, lebonyolítása és kiértékelése során szerzett

tapasztalatokra épülnek, és amelyeket megfogadva a – főleg kezdő – szervezők sokat spórolhatnak, valamint felkészülhetnek nem várt problémákra.

Ha fiataloknak szervezünk programot, érdemes nyitott fülekkel járni és véleményeket, ötleteket gyűjteni. Jó, ha azokat a vonzó lehetőségeket kínáljuk a fiataloknak, amelyek egyeznek az ízlésükkel és populárisak. Soha ne erőltessük a saját ízlésünket rájuk! Ez visszaüt a létszámban, és ezáltal – az utólagos elemzésnél – nagy arculcsapás érhet minket.

Ha megvan az ötlet, akkor ülünk le az adott szervezettel (diákönkormányzat, civilszervezet, egyesület, adott esetben az ifjúsági önkormányzat stb.), aki a rendezvényt szervezi. Készítsünk egy közösen elfogadott programtervet. Vonjuk be a fiatalokat, hogy sajátjuknak érezzék a rendezvényt! Legyenek ők is részesei a szervezésnek, lebonyolításnak és értékelésnek. Ha először szervezünk nagyobb rendezvényt, mindenképpen keressünk olyan embert, aki már több ízben csinált hasonlót, kérjük ki a véleményét, különben kellemetlen meglepetés érhet bennünket.

Kell készítenünk a programhoz egy költségvetést, meg kell találnunk a pályázati lehetőségeket, valamint támogatók bevonásának módjait. Amennyiben úgy áll a dolog, hogy a költségvetésben közel egyenértékű a kiadási és a bevételi oldal, érdemes nekilátni a szervezésnek.

Mit kell figyelembe venni?

A *kiadási oldalon* a következők jönnek szóba: előadói díj, útiköltség, hang-, fénytechnika, színpad, színpadfedés, reklám, plakát, szórólapok, oklevél, kupa, biztonság, szervezők, terembérlet, szerzői jogdíj, áram, mobil illemhelyek, étkeztetés, szállás, ÁFA.

A *bevételi oldalon* számolni lehet a pályázati és egyéb támogatások összegével, a belépőjegyekből és a szolgáltatások díjából származó bevételekkel (büfé, étkeztetés stb.), a szponzorok hozzájárulásával.

Meg kell találni azt az időpontot, amikor nincs konkurencia, illetve hasonló esemény a környéken (általában 40-50 km-es körzetben). Sosem jó hasonló és közeli rendezvényekkel egy időben tartani a rendezvényünket! Ha megvannak

az időpontok és az elképzelt programok, akkor időrendben kell felállítani az eseményeket. A sport-, kulturális vetélkedőket érdemes délelőtt vagy a koradélután órákban megvalósítani. Azokkal párhuzamosan vagy némi csúsztatással szintén ebben az időben tartunk tréningeket / képzéseket, előadásokat, hiszen itt még nincs nagy hangerő, frissek és motiválhatóbbak a fiatalok.

Ezek után jönnek a koncertek, majd a DJ-k. A koncertek esetében is érdemes felállítani egy sorrendet: a kezdő, amatőr, kevésbé ismert zenekarokat korábban, a közismert, „húzó neveket” pedig később, a korosztálynak még elfogadható időben kell megszólaltatni.

A képzők, előadók kiválasztása során is figyelni kell, hogy szakmailag és emberileg is kiváló személyiségeket hívunk meg, akik az adott témában minden téren megfelelő felkészültséggel rendelkeznek. Ne feledkezzünk el a bejelentési kötelezettségeinkről (önkormányzat, rendőrség stb.). Természetesen ezek a rendezvény nagyságának és hosszúságának függvényében változhatnak.

Figyeljünk, hogy információs pult mindig álljon a résztvevők rendelkezésére, nagyobb (főleg többnapos) rendezvényen értékmegőrző is fontos lehet!

Amikor már a komplett program papíron készen áll, fel kell mérni, milyen csatornákon és milyen módon lehet népszerűsíteni a rendezvényt. Ma már számos kulturális portál található az éterben (esetünkben pl.: alon.hu, kimozdulo.hu, nyugat.hu, kormend.hu, ifjusag.kormend.hu, vasnepe.hu); ezek általában ingyen elhelyezik a plakátunkat az oldalukon. A plakát fontos! Érdemes投资价值 nagyobb, legalább A/2-es méretű, színes plakátokba is! Ha nem is szórólapozunk, a rendezvénynek mindenképpen legyen plakátja, és azt is mérjük fel, hogy mekkora területen, mennyi plakátot szeretnénk elhelyezni, elhelyeztetni. Sok helyen érdemes utánakérdezni, hogy hol és mennyiért helyezik ki a plakátokat legálisan. Vannak szabályok (például, hogy más „élő” plakátját nem ragasztjuk le), de sokan ezeket nem tartják be, amiből „plakátháború” alakulhat ki. Ez egyik félnek sem jó, hiszen mind a plakátnak, mind a kihelyezésnek anyagi vonzata van!

Megkereshetjük még a helyi TV-t, rádiót is, ha van. Velük meg lehet egyezni, ők akár médiatámogatók is lehetnek. Így olcsóbban hirdethetünk, vagy akár az is előfordulhat, hogy anyagiakat sem kérnek. A reklám és közzététel is fontos! Ha erre nem fordítunk kellő időt és energiát, akkor lehet akármilyen jó a program, nem éri el a megfelelő és elvárt eredményt.

Mindenkivel időben megállapodást kell kötni, valamint az aláírt szerződést kölcsönösen el kell küldeni – ez mindkét fél számára megnyugvást és biztonságot ad.

A lebonyolítás tervezésekor figyelembe kell venni a várható létszámot, ennek függvényében kell számolni a biztonsági emberek és segítők létszámával. Inkább több legyen, mint kevesebb, mert az utóbbi bonyodalomhoz vezethet, és veszélyezteti a program gördülékenységét, minőségét.

Oda kell figyelni, hogy minden a megjelölt időben kezdődjön, kerülni kell – vagy áthidalni – a nagy csúszásokat. Nagyon jó, ha van egy ceremónia mester (MC), aki rutinos és ha kell, az időbeni csúszások miatti átmenetek során konferál, tájékoztat és leköti a vendégeket, résztvevőket. Ezen sem szabad spórolni, hiszen programokat menthet meg!

Amikor a program véget ért, a takarítás következik. Jó, ha előre kihelyezünk számos hulladékgyűjtőt, hiszen rendszerint abból indulunk ki, hogy „intelligens ember nem szemetel, másnak pedig tilos”. Azonban mindig marad mit összeszedni.

A rendezvény után érdemes összeülni és kiértékelni a programot, levonni a következtetéseket. Ezekből mindig tanulunk és fejlődünk. A tanulságokat jegyezzük fel – azokat a legközelebbi program szervezésénél nem árt, ha előveszünk és újraértékeljük.

Fontos hangsúlyozni, hogy a fentiekben EGY konkrét program tapasztalataival kapcsolatos következtetések olvashatók, a fenti szabályok nem feltétlenül érvényesek minden más programra! Tanulni lehet belőlük, okulni szintén, de nem törvények, a betartásuk nem kötelező. Hosszú esztendőök tanulópénzét azonban meg lehet spórolni közülük akár néhány momentum megfogadásával is.

Irodalom

- Több mint játék / Természetjáró Fiatalok Szövetsége / Magánkiadás, 2008
Nagy játékciklopédia / Alexandra Kiadó / Alexandra Kiadó, 2005
Ki játszik ilyet? – Iskolai és népi játékok / Baka Judit / Ábel Kiadó, 2008
Játékgyűjtemény – Testnevelési és népi játékok 1-6. / Horváth Tihamér / Apáczai Kiadó, 2004
Vándortáborozási kézikönyv – 222 gyakorlati ötlettel / Mészáros János; Bánhidi Attila; Csóka Géza; Détárné Bikfalvi Mónika; Mályi József / Alexandra Kiadó 2004
Túrázás / Tervezés – Ruházat – Terep – Sátorozás – Biztonság – Felszerelés / Karen Berger / Útitárs kézikönyvek sorozat / M-érték Kiadó 2008

Elméleti bevezető

A jelenkor társadalmát gyakran szokták posztmodern társadalomnak vagy információs társadalomnak nevezni, elkülönítve ezzel a korábbi struktúráktól. Az elkülönítést a merőben új viszonyok indokolják, amelyek a mindennapokban is érzékelhetőek: alapvetően megváltozott például a kapcsolatteremtés és kapcsolattartás módja, egyre nagyobb szerep jut a személyközi kommunikációt felváltó, különböző infokommunikációs eszközöket közbeiktató megoldásoknak. Azonban nem szabad elfelejteni, hogy – habár a közeg más – a digitális eszközök mögött mindig az ember van, ezért van feladata az ifjúsági munkának a virtuális térben is.

A következő fejezetben a különböző digitális terekben végezhető és végzendő ifjúsági munkával fogunk foglalkozni. Bemutatjuk ennek az új területnek a jellegzetességeit, foglalkozunk az általános szabályszerűségekkel és az egyes közegek (alkalmazások) különböző jellemzőivel. Bemutatunk olyan gyakorlati példákat, amelyek sikerességük okán követendőek, továbbá megfogalmazunk olyan általános alapszabályokat, amelyeket érdemes betartani, ha virtuális térben kívánunk ifjúsági munkát végezni.

Minek is nevezzetek? – fogalom-meghatározás

Az Ifjúságügy című könyv* a digitális közegben végzett ifjúsági munkára a „virtuális ifjúsági munka” megnevezést használja. A nemzetközi szakirodalom ismeri ugyan – és alkalmazza is – a „virtual youth work” fogalmát, azonban a digitális környezetben végzett ifjúsági munka meghatározására a gyakorlatban többet szerepel a „digital youth work” és ennél is többet az „online youth work” megnevezés, ami nem meglepő, hiszen a legfontosabb és a legtöbb lehetőséget kínáló eszköz kétségkívül az internet.

A kapcsolatos könyv – elsősorban gyakorlati jellegéből adódóan – nem megfelelő terep a fogalom-etimológiára, így ettől most tekintsünk el, és érjük be azzal, hogy akár a virtuális ifjúsági munka, akár a digitális közegben végzett ifjúsági munka megfelelő elnevezés, azokat a továbbiakban is egymás szinonimájaként fogjuk alkalmazni.

A virtuális ifjúsági munka egyre fontosabb feladata lesz az ifjúságsegítőknél, ugyanis egyre többféle infokommunikációs technológia (IKT) kapcsolódik az életünkhöz, és ez a fiatalokra hatványozottan igaz. Ma Magyarországon a fiatalok túlnyomó többsége (80–90 százalék) használ számítógépet, internetezik, mobiltelefonál, sokuk hallgat digitálisan zenét, olvas elektronikus könyvet stb. Mindez azt jelenti, hogy a digitális közeg alkalmas terep lehet az ifjúsági munka számára, vagyis halban gazdag vizekről beszélünk – már csak a megfelelő hálót kell megkeresnünk.

* Nagy Ádám (szerk.): Ifjúságügy, ifjúsági szakma, ifjúsági munka. Palócvilág – Új Mandátum, 2008.

Miben más ez a generáció, mint a korábbiak?

Az információs társadalom korának egyik legfontosabb problémája, hogy a felnövekvő generációk, beleszületve a digitális korba, miképpen alakítják át az ismert társadalmat – és hogyan alakítja az őket. A fiatalok számos okból tekinthetők – Marc Prensky szavaival élve – „digitális őslakosnak” (digital natives). Ők azok, akik elsőként képesek elsajátítani az új technikai eszközök használatát. Az ilyen ismeretek elsajátítása nem pusztán kevésbé megterhelő a netgeneráció* számára, hanem spontán és természetes módon történik**, továbbá e generáció tagjai nemcsak magukévá teszik, hanem a mindennapokban használják és a maguk képeére formálják ezeket az eszközöket és tartalmakat. Ez a mindennapos használat nagymértékben átalakítja az információszerzési – információfogyasztási, kommunikációs és médiafogyasztási szokásaikat, azok egyre inkább eltérnek az idősebbek szokásaitól***.

Az ifjúság megkülönböztetett helyzete (információs társadalmi szempontból) világosan megmutatkozik, amint a nemzetközi hozzáférési és használati indexeket vizsgáljuk, ahol Magyarország – a lakosság egészét tekintve – rendre rosszul szerepel, ugyanakkor a korosztályos bontások szerint az ifjúság együtt mozog a globálisváltozásokkal. 2008-ban a magyar társadalom mintegy fele****, ezzel szemben a fiatalok (14-29 évesek) 84 százaléka***** használt internetet – a tizenévesek esetében ez az arány még magasabb. A kutatók számára világossá vált, hogy ez a nemzedék sok szempontból különbözik más generációktól. Beállítódásaikat jellemzi, hogy fogékonyak a kulturális tartalmak iránt, vonzódnak a csoporttevékenységekhez, a közösségi térhez, teljesítményközpontúak, magabiztosak, ugyanakkor szerények, azonosulnak a szüleik által vallott értékekkel, magasan képzettek (többségük számára fontos az iskola, fontos a jó iskolai teljesítmény).

* Elterjedt rövidítése szerint: N-Gen

** Rushkoff, 1996.

*** Prensky, 2001.

**** az NRC Piackutató adatai szerint

***** az Ifjúság 2008 kutatás adatai szerint

Ennek a generációnak három olyan fontos jellemzője van, amely a szolgáltatásokat tervezők szempontjából különösen fontos:

- multitasking: egyidejűleg több csatornán „fogyasztanak” (az együttes fogyasztásuk meghaladja az egy fő által „fizikailag” elérhető mennyiséget). Hazai és nemzetközi kutatások eredményei szerint a heti médiafogyasztással több idő megy el, mint egy teljes állással. 2007-es adatok szerint egy átlagos nem internetező több mint 40 órát, egy internetező több mint 50 órát tölt médiával hetente.
- info-support: környezetüktől egy ideje információs segítséget igényelnek a technológiai támogatás (tech-support) helyett.
- nagy részükben nincs semmilyen reflektív tudatosság a tipikus és megszokott internet-használatuk (pl. letöltés, fájlcsere) jogi-intézményi környezete iránt. Az Ifjúság2008 adatai szerint a fiatalok komoly CD-DVD gyűjteménnyel rendelkeznek otthonukban, amelyeknek mintegy fele másolt lemez.

A digitális nemzedék jellemzőit már többen is megkísérelték összefoglalni. Prensky alapján a digitális óslakosok jellemzői a következők:

- gyorsan befogadják az információkat,
- az információkat párhuzamosan dolgozzák fel, tevékenységeiket szimultán végzik (multitasking),
- a szöveg helyett a képet és a hangot preferálják,
- előnyben részesítik a véletlenszerű kapcsolódásokat (hypertext),
- kitűnően dolgoznak hálózatban,
- vágyaik azonnali és gyakori kielégítésére törekszenek,
- előnyben részesítik a játékot a „komoly” munka helyett,
- a technológiában a kényelmetlen, de szükségszerű társ helyett barátot látnak.

Rushkoff alapján a digitális nemzedék hat jellemzője:

- a lineáris gondolkodás alkonya – a káosz felemelkedése*,
- a dualizmus alkonya – a holizmus felemelkedése**,
- a mechanikus mivolt alkonya – az animizmus felemelkedése***,
- a gravitáció alkonya – a konszenzuális hallucináció felemelkedése****,
- a metafora alkonya – a rekapituláció felemelkedése*****,
- Isten alkonya – a természet felemelkedése.

A 2008-ban Tartuban (Észtország) az ifjúsági munka témájában megrendezett nemzetközi konferencia (International Youth Work Conference „Youth Worker Found in Cyber Jungle”) szekciói megkísérelték összegyűjteni azokat az elemeket, amelyek az információs társadalomban szocializálódott digitális nemzedéket és a velük kapcsolatba kerülő ifjúsági munkát jellemzik:

- A mai fiatalok másképp gondolkoznak, mint a korábbi korosztályok fiataljai – a felnőttek irányító, egyeduralkodó, a tudást kizárólagosan birtokló szerepe megszűnt. Korábbi kutatások alapján leírható a fordított szocializációs jelensége, amely szerint egyes területeken (jórészt az infokommunikációs technológiákkal kapcsolatosan) megfordult az edukációs folyamat, azaz nem az idősebbek tanítanak, hanem a fiatalabbak tanítják az idősebbeket.

* Ahogy az interneten is a különböző tartalmak nem lineárisan kapcsolódnak egymáshoz, úgy a fiatalok gondolatvilágában is nagyobb szerepet kap a kreativitás, a véletlenszerű összekapcsoltság, a hálózatos gondolkodás.

** A dualista gondolkodás szerint a lényegi elemek kétfélék, pl.: test és lélek, a holista gondolkodás mód az egészre és a részekre egyaránt koncentrálni, ahol az egész több, mint a részek összessége.

*** Az animizmus az absztrakt fogalmakkal szemben elsősorban képszerű látásmóddal rendelkezik, a szellemi aspektusra koncentrálni.

**** A digitális világban a tárgyak is digitálisak, amelyekre már nem érvényes a gravitáció törvénye, hanem azok a konszenzuális hallucinációban lebegnek.

***** Az összehasonlításokra építkező metaforikus gondolkodást háttérbe szorítja a rekapituláció, amely a folyamatos megismétlődésekre utal.

- Megváltoznak a kommunikációs szokások – ebből adódóan a korábbi tudások elavulttá válnak. Problémát jelent, hogy a régi iskolák képviselői nem tudnak hatékonyan dolgozni az új eszközökkel.
- A fiatalok ott vannak az interneten – ma az idősebb korosztályok tagjainak, így az ifjúsággal foglalkozóknak elviekben könnyebb velük egy közösségbe kerülni, mint korábban bármikor, pusztán eszközök és tudás kérdése.
- Mindebből az is következik, hogy a hatékony ifjúsági munkának az internetes kommunikáción kell alapulnia. A fiatalok legtermészetesebb közösségeit ma az interneten találjuk, jellemzően ezekben a virtuális közösségekben a fiatalok őszintébben viselkednek, sokszor otthonosabban érzik magukat, mint az offline világban.

A digitális közeg jellegzetességei – emberek és közösségek a virtuális világban

Természetesen amikor digitális közegről, virtuális környezetről kezdünk beszélni, azt akaratlanul is a „valódi világhoz” viszonyítjuk. Fontos azonban, hogy ezeket ne egymással szemben álló dolgokként, hanem egymás kiegészítőiként értelmezzük. Alapvetően hibás az az elgondolás, amely szerint a virtuális környezetben zajló cselekmények a valódi élettől, a valódi viszonyoktól való eltávolodást jelentik. A digitális közeg csupán egy része a valóságnak, nem attól különálló entitás (pl.: egy tizenéves fiatal személyiségéhez hozzátartozik a fizikai megjelenésén és kedvenc zenei stílusán túl a blogja vagy valamely online játékban megtestesített karaktere is). Mindebből az is következik, hogy a virtuális közösségek nagyban hasonlítanak az igazi közösségekhez, legalábbis ami az egyéni viszonyulást illeti.

A közösségek kialakulásának egyik legerősebb meghatározója sokáig a földrajzi közelség volt: nem alakulhattak ki közösségek egymástól távol élő (így a sűrű interakcióra képtelen) egyének között. A földrajzi meghatározottság az infokommunikációs eszközök révén feloldható, így az emberi kapcsolatok és érzelmek megannyi módon kifejeződhetnek. Howard Rheingold nevéhez köthető az első ismertté vált virtuális közösség a The WELL (The Whole Earth 'Lectronic Link), amely „olyan emberek csoportját jelenti, akik lehet, hogy személyesen is ismerik egymást, de alapvetően számítógép-hálózatok segítségével, gondolatcserék során érintkeznek egymással”. Bár ezek a közösségek általában rendelkeztek földrajzilag meghatározható lokális központtal, az internet révén távoli helyekről is be lehetett kapcsolódni a társaságba. Az ilyen típusú online közösségek leginkább valamilyen cél vagy probléma, közös érdeklődés mentén szerveződtek és szerveződnek.

A virtuális közösségeket minden esetben a hagyományos értelemben vett közösségek oldaláról, azokkal összehasonlítva közelítették meg. Az összehasonlítás sokszor szembeállításként jelent meg, azaz a közösség jellemzőit állították szembe a virtuális közösség jellemzőivel. Kérdés, hogy különbözik-e a virtuális

közösség a hagyományos értelemben vett közösségektől, és amennyiben igen, milyen paraméterek szerint. A különbségekre szavazók ugyancsak két csoportra oszthatók aszerint, hogy a különbségek alapján melyik típust tekintik előnyösebbnek. A technológiai fejlődéshez pozitív attitűddel közelítők közül kerülnek ki azok, akik szerint a virtualitás merőben új tapasztalatokat nyújt, mondhatni az ember hátrahagyja testi adottságait, és úgy csatlakozik ezekhez a közösségekhez. A külsődleges (testi) adottságok kiiktatásának, háttérbe szorulásának nagy előnye, hogy az előítélettel körülvett (pl. kisebbségben vagy fogyatékkal élő) egyének számára lehetőség nyílik az előítélet-mentes környezet biztosítására. A virtuális közösségeket a „valódi” közösségekkel szembeállítók vélekedése szerint az előbbieket kevésbé értékesek, személytelenek, csupán árnyékai a való világban szerveződő társaiknál. A különbségek helyett a hasonlóságokat előnyben részesítők szerint a „közösség” – legyen az online vagy offline – maga is virtuális abban az értelemben, hogy közvetett és képzeletbeli – ennek alapján, pusztán a személyes kontaktus hiányából adódóan, nem lehet a virtuális közösségeket alacsonyabb rendűnek tekinteni. Gyakran nem is beszélhetünk tisztán virtuális közösségekről, csak abban az esetben, ha az adott közösség tagjai kizárólag az internet (vagy más infokommunikációs eszköz) révén tartják egymással a kapcsolatot. Ezekben az esetekben leggyakrabban maga az internet, illetve valamilyen internetes tevékenység (pl. online játék) köré szerveződik a társaság. Más esetekben a kapcsolattartás nem korlátozódik egyedül az internetre, gyakran jelen van a mobiltelefon, valamint a személyes találkozás is.

Mindezek alapján arra lehet következtetni, hogy a valódi és a virtuális környezetben végzett ifjúsági munkában hasonlóak a célok, és a siker kritériumai is nagyban hasonlítanak egymásra. Ugyanakkor alapvetően téves kizárólag olyan elvárásokat támasztani a virtuális ifjúsági munkával szemben, amelyek a részvételre ösztönzést nem általános értelemben fogják fel, hanem leszűkítik, a fizikai részvételre korlátozzák. Azaz korántsem kizárólag akkor teljesít jól egy ifjúságsegítő, ha a soron következő offline rendezvényen több fiatal vesz részt.

Maga a digitális környezet azonban sok esetben más jellemzőkkel rendelkezik, mint a személyes találkozást lehetővé tevő (face-to-face) helyzet, ebből

adódóan gyakran másfajta viszonyulásokat kíván meg. A különbségeket az alábbiakban lehet összefoglalni:

Tér és idő: A közösségek formálódásában eddig meghatározó szerepet játszott a természeti környezet – a digitális környezetben ez a szilárd alap eltűnik. A fizikai világ határvonalai elmosódnak, ahogy az idő is másfajta hangsúlyt kap, így például bármi, amit digitális környezetünkben teszünk, nyomot hagy maga után.

Sebesség: A digitális környezetben az információ (az üzenet) szédületes sebességgel terjed, gyorsan átalakítható, megosztható, szinte mindig visszakereshető. Ez a felfokozott sebesség sokak számára nyomasztóan hat, és korunk egyik jellemző hátrányaként szokás emlegetni.

Szabadság: A technológia demokratikus jellege miatt – a hozzáférési küszöböt átlépve – bárki vagy bármely közösség meglehetősen nagy nyilvánossághoz juthat a világhálón.

Összetettség: A digitális média a szöveget, a képet, a hangot és az adatokat kombinálja egymással, az összetett üzenetet pedig mi, a befogadók is összetettebb módon, multimediális érzékeléssel, multi-hálózatokba csatlakozva érzékeljük.

Interaktivitás: A digitális környezet nem pusztán lehetőséget ad az interakciók kiterjesztésére, hanem az interaktivitás természetes és bevett gyakorlattá válik, így egyre inkább a „fogyasztó” szerkeszti a tartalmakat.

Interkonnektivitás (always on): Az információs társadalom elektronikus eszközei a folyamatos kapcsolatban maradás érzésével ajándékoznak meg bennünket. Az IKT eszközök konvergenciája miatt a mobiltelefon, a számítógép és az internet egyre inkább egységes, állandó, interaktív kapcsolatot biztosító eszközrendszerre olvad össze.

Hálózatosodás: Az információs társadalomban az emberek egyszerűbb-összetettebb, lazább-szorosabb virtuális hálózatokba rendeződnek, a legnagyobb hálózat „a hálózatok hálózata”: maga az internet.

Egyszerűség és komplexitás: A mindennapokban használt IKT eszközeink egy-egy gombnyomásra összetett munkafolyamatokat végezhetnek el.

A szóbeliség és az írásbeliség összeolvadása: A digitális környezetben az írásbeli kommunikáció sokkal inkább a szóbeliség jegyeit hordozza, az írásbeliség és a szóbeliség összemosódik.

Megfoghatatlanság: A digitális környezetben eltávolodunk a megfogható világtól, legtöbbször nem támaszkodhatunk érzékeinkre, ezért megnövekszik a bizalom és a megbízhatóság szerepe. Az elkövetkező évtizedekben azonban minden bizonnyal el fogjuk fogadni, hogy a digitális tett, a digitális szó és a digitális tárgy is mindenféle értelemben valódi tett, valódi szó és valódi tárgy.

Konvergencia: A konvergencia két legfontosabb szintje az eszközök konvergenciája és a szolgáltatások konvergenciája. Az előbbi a különböző hálózati platformok azon képességét jelöli, hogy alapvetően hasonló szolgáltatási fajtákat hordoznak, így a távközlés, az informatika és a média gyakorlatilag összeolvad. Az utóbbi olyan fogyasztói eszközök összefonódásának kifejezésére szolgál, mint például a telefon, a televízió és a személyi számítógép.

Megjósolhatatlanság: Az infokommunikációs technológiák fejlődése óriási léptékű. Az olyan megoldások sikere, mint az SMS vagy az internet stb., arra figyelmeztetnek, hogy a korábbi tapasztalatok alapján a mai állapotokból nem következtethetünk a jövőre.

Multitasking: A multitasking a gyakorlatban azt jelenti, hogy sok mindent csinálhatunk egyidejűleg, az összefonódó, párhuzamos tevékenységek felapróztatják a figyelmet, így egyes elemeik könnyen háttérbe szorulhatnak. A folyamatos online jelenlét lehetővé teszi akár a több párhuzamos kommunikációs térben történő interakciót, ezáltal szinte elkerülhetetlen a személyes, a csoportos és a tömegkommunikáció „összeolvadása”. A háttér-médiafogyasztáshoz hasonlóan megjelenik a háttér-kommunikáció is, ami a folyamatos szélessávú kapcsolatból adódóan egyidejűleg többféle kommunikációs térben való jelenlétet eredményez.

Biztonság: A digitális megjelenés függetlenné válhat hagyományos (ös)forrástól, s a digitális információk térnyerése éppen ezért sokakban félelmeket és kétségeket vált ki, miközben valóban lehetőséget is ad sokféle visszaélésre.

Digitális útikalauz – ifjúsági munka a digitális közegben

A virtuális környezetben végzett ifjúsági munkának alapvetően két gyakorlati megközelítésmódja van, amelyeket a virtuális ifjúsági munka két szintjeként is lehet jellemezni. Első szint a passzív, második az interaktív viszonyulás.

A passzív munka során a digitális környezetet gyakorlatilag információ-terjesztésre használjuk fel, kihasználva azt, hogy a könnyű másolhatóság és az internetes eszközök miatt ezt olcsón és látványosan megtehetjük. Egy rendezvényről szóló híradást nem kell minden iskolában kiplakátolni, elég mind-egyikbe elküldeni e-mailben, és ők közzéteszik, vagy közvetlenül elérhetjük az érdeklődőket weblapon, levelezőlistákon stb. keresztül. A konvergencia miatt a gyakorlatban ez azt jelenti, hogy nem elegendő csak egyik vagy másik megoldás mellett lándzsát törni, hanem az elektronikus és az offline módszerekkel is egyaránt élni kell. Ne feledjük, hogy míg néhány éve az elektronikus megoldásokat alkalmazók nagy sikerre számíthattak, ma már sokkal bonyolultabb a képlet, hiszen szinte minden szervezet és minden program „fent van a hálón” is. Valahogy úgy lehetne ezt megfogalmazni, hogy míg néhány éve az elektronikus megoldások relatív előnyt jelentettek a használóknak, ma már relatív hátrányt jelentenek a nem használóknak.

Az információterjesztésen túl kezdődik azonban az igazi virtuális ifjúsági munka – az interaktív szint. Az interaktív szinten az információ-megosztás nem egyirányú: nem egy adatközlőtől halad egy fogyasztó felé, hanem kétoldalú: a felhasználó tartalom-befolyásolóvá, -előállítóvá, -tulajdonossá, partnerré válik. Egyébként ez a szint a gyökere a web 2.0-nak hívott jelenségegyüttesnek is. Az igazi virtuális ifjúsági munka eszközei tehát leginkább az interaktív megoldások lehetnek, ahol a szakember és a fiatalok egy kvázi közösség részeként folytathatnak interakciókat egymással.

Az e-résztétel

A fejlett demokráciákban folyamatosan jelenlévő probléma a fiatalok részvételének kérdése. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy részvételi válság jellemző a fiatal korosztályokra, nem véletlen tehát, hogy pl. az Európai Unió is kiemelten foglalkozik a fiatalok közösségi életbe való bekapcsolásának lehetőségeivel. A részvételt elsősorban az információs forradalom folyamataira ráépült generációs törésvonalak nehezítik, aminek eredményeként egy sokszor egymásnak feszülő kétpólusú világ jött létre, ahol különbözőek a szabályok, különbözőek a normák.

Az információs társadalom először a fiatalokat szippantja be, ők azok, akik elsőként kezdik el alkalmazni a legújabb infokommunikációs technológiákat, az idősebbek csak jóval később követik őket. A legfrissebb kutatási adatok alapján elmondható, hogy a fiatalok esetében már Magyarországon is elsőszámú információforrás az internet, szemben az idősebbek televízió és rádió uralta médiavilágával. Az eltérő információszerzési szokások könnyen eredményezhetnek a generációs különbségeken túli kommunikációs problémákat a fiatalok és az idősebb generációk között, komoly akadályokat gördítve az ifjúsági részvétel elé. Az ifjúság akadozó szerepvállalásának is több olvasata van az aszociálisság, apolitikusság ítéletétől egészen az ifjúságot magából kizáró társadalomképig. Az igazság, mint oly sokszor, ezúttal is leginkább a kettő között helyezkedhet el: azaz sokkal inkább arról lehet szó, hogy a fiatalok egyszerűen mást és másképpen akarnak, mint ahogy azt eddig megszokhattuk.

A fentiekben már láttuk, hogy a virtuális környezetben történő bevonódás hasonlóan működik a való világban történő bevonódáshoz. Jogos a kérdés azonban, hogy mi tekinthető ténylegesen e-részvételnek? Az internet prófétái szerint szinte minden online tevékenység annak minősül, míg a tamaskodók szerint nincs olyan, hogy e-részvétel, vagy szerepe teljesen jelentéktelen. A gyakorlatban sokszor a kezdeményezőkézség alacsony színvonalát tapasztaljuk, amely leginkább abban nyilvánul meg, hogy viszonylag kevesen hoznak létre tartalmat, talán mert félnek a kudarctól, attól, hogy kinevetik őket. Másrészt vannak arra is

példák, hogy a fiatalok szívesen kapcsolódnak be különösebb ösztönzés nélkül egy-egy folyamatba, ilyenek azok az önkéntes „márka-nagykövetek”, akik egy-egy márka mellett kampányolnak ellentételezés nélkül és lelkesen.

Az e-részvétel koncepcióját egyáltalán nem könnyű megalkotni, mindezt bizonyítja, hogy egy, a strasbourgi Európai Ifjúsági Központban megrendezett szemináriumon részt vevő szakértők is számos nehézségről számoltak be a definíciós kísérletük kapcsán. A konszenzusos megoldást kiegészítve: az e-részvétel egy olyan eszköz, amely a fiatalokat közvetlen hangon megszólítva, az infokommunikációs eszközök segítségével próbál részvételre buzdítani az alulról jövő és a központilag irányított aktív vagy passzív folyamatokban egyaránt. Az e-részvétel nyílt közeget jelent, amely lehetőséget kínál a civil szerveződésre, a döntéshozatalba való bekapcsolódásra, ugyanakkor nem kívánja az offline viszonyokat helyettesíteni.

Milyen eszközökre kell gondolni, amikor az e-részvételre ösztönzésről beszélünk?

- Blogok: Az eredeti „weblog” kifejezés a „web” és „log” szavak összetételéből keletkezett, azonban sokkal többet jelent, mint egyszerű internetes naplót. Technológiailag a blog egy folyamatos bejegyzésekkel frissülő weboldal, valójában viszont jóval szerteágazóbb annál. Blogot írni, megosztani gondolatainkat a világgal (vagy csupán a barátainkkal) a fiatalok egyes csoportjaiban már-már kötelező jellegű tevékenység. A blogírás egyben azt is jelenti, hogy megállunk egy pillanatra számot vetni azzal, amiről a bejegyzéseink szólnak, elgondolkodunk az adott dologról, hiszen meg kell fogalmazni, szavakba kell önteni a gondolatainkat. Habár a blogok legtöbbször ún. „énblog”, azaz egy személyes internetes napló, amelyben valójában csupán valaki életébe pillanthatunk bele, számos speciális blog létezik, amely egy-egy téma köré szerveződik (közéleti blogoktól a különböző kritikai, pl.: zenei vagy irodalmi blogokig). Ezekre az jellemző, hogy ugyan szubjektív hangvétellel és adott esetben igen csak laza stílusban, de egy konkrét témával való folyamatos foglalkozást feltételeznek. A bejegyzéseket publikáló bloggerek sokszor az ifjúság köréből kerülnek ki, akiket a közönségükkel kapcsolatos folyamatos kommunikáció

és kooperáció jellemez. Azonban nemcsak a blogok írói oldaláról, hanem az olvasók oldaláról is komoly jelentősége van ennek az eszköznek. A sikeresebb blogok köré összetartó, erős közösség épül, amelynek tagjai nem pusztán olvasnak: gyakran kapcsolatba is lépnek a szerzővel vagy más látogatókkal. Sokszor tapasztalható, hogy egy-egy blog közönsége – általában a blogger kezdeményezésére – offline találkozót szervez (közös buli, sörözés, beszélgetés). A blogok egy része nem csupán egy szerző írásaira épül, hanem többen is postolhatnak (írhatnak) ugyanabba a blogba, ami folyamatosan frissített tartalmat jelent, így állandó figyelemre számíthat.*

- Elektronikus hírlevelek: Rendszeres időközönként (általában naponta, hetente vagy havonta), elektronikus formában terjesztett, legtöbbször aktualitásokat tartalmazó kiadvány, amely előre meghatározott témakörökkel és tartalommal jelentkezik (pl.: a vállalati hírlevél a cégnél történt eseményeket jeleníti meg, míg egy-egy hírportál a hírlevelében a legfrissebb tematikus híreket közli). A hírlevelet az arra feliratkozók e-mailen kapják meg, de minden esetben biztosítani kell a leiratkozás lehetőségét is. A hírlevelek leggyakrabban az egyoldalú kommunikáció eszközei, ugyanis nagyon ritka eseménynek számít, hogy egy-egy általános hírlevélre válasz érkezik. A hírlevélnek komoly jelentősége lehet nem csupán a tájékoztatásban, hanem a toborzásban is.
- Online fórumok: Az online fórumok általában egy-egy konkrét téma köré szerveződnek, legyen az valamilyen politikai téma vagy valamilyen termékkel kapcsolatos technológiai információcsere. A blogokhoz hasonlóan egy-egy online fórumnak is lehet aktív közönsége, és a fórumok esetében is igaz, hogy ez a közönség szerveződhet olyan közösséggé, amelyben nem csupán a „virtuális szolidaritás, a reciprocitás” van jelen, de a beszélgető- és vitapartnerek adott esetben személyesen is találkozhatnak egymással.
- Közösségi oldalak: A közösségi oldalak (Facebook, iWiW, hi5 stb.) a web 2.0-ás paradigma legnépszerűbb alkalmazásai. Számos olyan lehetőséget

* Számos példa van erre, ilyen az ifjusagugy.blog.hu is.

kínálnak a felhasználóknak, amelyek a kooperáció és kommunikáció köré szerveződnek. Nem pusztán kapcsolatba léphetünk és információt cserélhetünk egyénnel és csoportokkal, hanem az esetek többségében képet kapunk azok körülményeiről, szerteágazó információhoz juthatunk kapcsolathálójukról, és a hozzászólásaik alapján egyes személyiségek megismerésére is lehetőségünk van, illetve ismeretségeinket folyamatosan alakíthatjuk, karban tarthatjuk. A közösségi oldalak egyrészt a „valódi közösségek” online lenyomatát adják, másrészt fejlesztenek is, hiszen olyanokkal is kapcsolatot tarthatunk, akikkel egyébként nem tennénk: megtalálhatjuk régen elvesztettnek hitt barátainkat, régi szomszédjainkat stb., emellett új kapcsolatok is építhetünk.

- Interaktív weboldalak: Az interaktivitás azt a minőségi továbblépést jelenti az internetes megjelenésben, amely lehetőséget ad akár az azonnali, közvetlen kommunikációra az oldalon. Az interaktív modulok magukban hordozzák az e-részvétel lehetőségét, az ilyen alkalmazások hozzászólásra, bekapcsolódásra ösztönzik a közönséget.
- E-learning modulok: Az infokommunikációs eszközökkel támogatott tanulás izgalmas kalandot jelent azok számára, akik eddig csak az iskolapadban végezték ezt a tevékenységet. Az e-learning nem pusztán azt jelenti, hogy a tanulásban jelen vannak az infokommunikációs technológiák, hanem egy újfajta szemléletmódot tanulási módot feltételez, amelyben egy közös online felületen folyik a tudásmegosztás az oktató és a hallgatók között. Rugalmas, költség- és időkímélő megoldás ez új ismeretek szerzésére.

A következőkben vegyük sorra, hogy milyen feltételek szükségesek ahhoz, hogy az e-részvételre való buzdítás sikeres legyen, másképpen: milyen kihívásokkal szembesülhetünk az e-részvétel területén? Több ilyen is van. A ma már kevésbé fontos, az egyéntől független tényező a hozzáférési korlát. Habár Magyarországon is a fiatal korosztályok a leginkább „behálózottak”, körükben is előfordul, hogy egyesek kimaradnak az információs társadalomból – jórészt olyanok, akik kedvezőtlenebb társadalmi, gazdasági jellemzőkkel rendelkeznek (pl. alacsony

iskolai végzettségűek, nehéz anyagi helyzetben élők). Ezeket a korlátokat leginkább anyagi eszközökkel, de sokszor pusztán információ nyújtásával is le lehet küzdeni, ami kevésbé költséges. Mindez egy gyakorlati példával élve azt jelentheti, hogy nem számítógépet és internet-előfizetést nyújtunk a kimaradók számára, hanem információval látjuk el őket arról, hogy hol férhetnek hozzá az internetez (pl.: könyvtár, teleház stb.).

A gazdasági meghatározottságú tényezők mellett hozzáférési korlátot jelenthet a fogyatékoság is, pl. a látássérültség, amely nagyban megnehezíti a különböző folyamatokba történő bekapcsolódást. Ez a korlát azonban a szolgáltató oldalán ma már orvosolható, léteznek olyan megoldások, amelyek a weblapok felolvashatóságát lehetővé teszik.

Az egyéntől jobban függenek, ezért nehezebben leküzdhetők a használati korlátok. A használati korlátoknak több szintjét is megkülönböztethetjük, a legalapvetőbb szint az infokommunikációs technológiák használatában való jártasságot foglalja össze, és digitális írástudásnak szokták nevezni. A pusztán az eszközhasználati készségeket jelentő digitális írástudást nem szabad összekeverni az információs írástudás fogalmával, amely az információval való bánás készségeit is magában foglalja. Az információs írástudásnak több szintje is megkülönböztethető (erről bővebben az Ifjúságügy című könyvben*).

Ebbe a körbe tartoznak a különböző nyelvi korlátok, pl. az angol nyelvű web használata igencsak korlátozott lehetőségeket kínál a legtöbb magyar felhasználó számára. Igaz ugyan, hogy Magyarországon a fiatal korosztályok körében a legmagasabb az idegennyelvtudás, még mindig szép számmal vannak fiatalok, akik a magyar mellett más nyelven nem képesek kommunikálni.

A fentiek azonban – a nyelvtudás kivételével – nem jelentenek túl magas küszöböt, illetve ezekre a meghatározottságokra az ifjúsággal foglalkozók leginkább csak áttételesen képesek hatni, ugyanakkor vannak olyan szempontok is, amelyek sokszor a szolgáltatók oldaláról jelentenek korlátot. Ilyen az, amikor

* Nagy Ádám (szerk.): Ifjúságügy, ifjúsági szakma, ifjúsági munka. Palócvilág – Új Mandátum, 2008.

az információk áramlásának keretei nincsenek maradéktalanul kidolgozva, azaz a felhasználó számára kevés információ áll rendelkezésre.

További fontos tényező lehet a vonzó dizájn és a vonzó szolgáltatások megléte vagy hiánya. Kívülről nézve a részvételre buzdítás is csupán egy a sok-sok inger közül, amely a fiatalokat éri nap mint nap, ezért érdemes azt úgy csomagolni, hogy találkozzon az ifjúság gyorsan változó ízlésével.

Természetesen a forma mellett a tartalom sem mellékes, a fiatalok bevonásához nélkülözhetetlen olyan témák választása, amelyek érdekesek a számukra, amelyekben szívesen elmélyednek.

Megkerülhetetlen a biztonság és törvényesség kérdése. A nyújtandó elektronikus szolgáltatásoknak a biztonság és a törvényesség alapjain kell állniuk. Ide tartozik az érzékeny adatok védelmének kérdése is, amelyeket mindig körültekintően szükséges kezelni. Az ifjúsági munka számos érzékeny adattal dolgozik, amelyeket maradéktalanul meg kell védeni az illetéktelenektől. Az alkalmazott elektronikus megoldásoknak olyannak kell lenniük, hogy ne fordulhasson elő, hogy egy felhasználó privát adatai a beleegyezése nélkül nyilvánosságra vagy illetéktelenek kezébe kerülnek. Természetesen lehetőséget kell nyújtani a fiataloknak arra is, hogy amennyiben akarnak, anonim módon vegyenek részt a folyamatokban.

Még ha a fenti feltételek mind adottak is, ahhoz, hogy jelentőségteljes e-részvételtől beszélhessünk, elsősorban a közös érdeklődés mentén kialakuló közösségekre van szükség. Elmondható, hogy az e-részvétel előszobája az offline világban történő részvételnek. Jól érzékelhető ugyanakkor, hogy az infokommunikációs eszközök segítségével megvalósuló részvétel elsősorban azokon a pontokon gyengélkedik, amelyek az e-demokrácia felé terelnék a fiatalokat. Általános probléma, hogy szinte teljesen hiányzik az e-részvétel tanítása formális, nemformális és informális szinteken és módokon egyaránt.

A virtuális ifjúsági munka céljai, feladatai

A fentiekben láttuk, hogy a digitális nemzedék lényegét tekintve más, mint az információs korszakot megelőző fiatalság. Azon túl, hogy ezek a fiatalok leginkább az interneten érhetőek el és az infokommunikációs eszközökkel készségi szinten bálnak, számos olyan terület van, amelyben az ifjúsági munkának komoly szerepe lehet. Ezek az ifjúsági munka általános céljai és feladatai mellett elsősorban információs és prevenciós feladatokat jelentenek.

- Megkerülhetetlen az információs technológia és a hozzá kapcsolódó veszélyek tárgyalása. Habár a fiatal korosztályok meglehetősen tudatosak amennyiben a digitális világ különböző eszközeivel való bánásmódról van szó, vannak olyan veszélyek, amelyek digitális környezetben is veszélyeztethetik őket.
 - a. Kóros használat: Természetesen nem arról van szó, hogy ezek az eszközök önmagukban veszélyesek lennének, kerülni kell ezért az olyan „vélt prevenciós” tevékenységet, amely pl. önmagától az internettől akarna megóvni. Azonban, ahogyan a túlzásba vitt olvasás vagy a túlzásba vitt sporttevékenység is káros lehet az egyén számára, úgy az infokommunikációs eszközök vagy azok egyes szolgáltatásainak túlzott használatával is ugyanez a helyzet. Helye van tehát az olyan irányú prevenciónak, amely a túlzott használat veszélyeire figyelmeztet és azt igyekszik megakadályozni. A mértéket illetően azonban nem csitulnak a szakmai (és indulatoktól vezérelt) viták. Nem árt tehát óvatosan kezelni a kérdést, mert könnyedén túlzásokba eshetünk.
 - b. Biztonság: Az információs-prevenciós tevékenység másik eleme a biztonsághoz kapcsolódik: szükség van a használathoz kapcsolódó tudatosság növelésére. Az infokommunikációs eszközökhöz kapcsolódó szolgáltatások sokféle biztonsági kockázatot rejtenek magukban, amelyekre a fiatalok nem minden esetben vannak felkészülve. Az elektronikus adatok védelme (adathalászat elleni védelem) mellett természetesen fontos a káros tartalmaktól való megóvás is, bár a gyakorlatban az utóbbi szerepének megítélését szintén viták tarkítják.

- c. Jog: Fentebb már volt arról szó, hogy a fiatalok jogértelmezése sokban különbözik az idősebb korosztályokétól. Nem pusztán arra kell gondolni, hogy a szerzői jogi kérdéseket az ifjúság meglehetősen laza természetességgel kezeli – a szórakoztatóipar vélt vagy valós kárára –, hanem számos olyan kockázati tényezőre, amely biztonsági szempontból komoly következményekkel járhat. Ezekre sokféle példa akad, pl. iskolai verekedésről készült videofelvétel megosztása az interneten, illegális forrásból vagy törvénybe ütköző cselekményekről készült felvételek tárolása stb.
- A digitális írástudás, azaz az eszközök használatának készsége nem egyenlő azaz a képességgel, amely az értéket képes kiválogatni az információk tengeréből. Ebből adódóan a virtuális ifjúsági munka feladata megtanítani, hogy mi mennyit ér, melyik a fontos információ, melyik haszontalan – azaz az információs írástudás elsajátításának elősegítésében is szerepet vállalhat.
 - Hasonlóan tudásmegosztási funkciót tölthet be az ifjúsági munka a különböző nemzetközi anyagok megosztása, kivonatolása, lefordítása által. Az értékes anyagok lefordítása és megosztása az interkulturális tanulás egyik alapkövét is jelentheti.
 - A virtuális ifjúsági munka feladata lehet olyan kontrollált, biztonságos terek kialakítása, amelyek lehetővé teszik a fiatalok számára a számítógépekhez, internethez való hozzáférést. Nem pusztán az ifjúsági irodákban megtalálható, a fiatalok számára hozzáférhető számítógépekre lehet itt gondolni, hanem az olyan hálózatba kötött számítógépparkokra is, amelyekben a fiatalok az együttműködés különböző fajtáit gyakorolhatják a játékoktól a komolyabb tevékenységekig.
 - A generáció eltérő mentalitásából következik, hogy a virtuális ifjúsági munka nagyfokú rugalmasságot kíván. A gyakorlatban ez a fiatalok számára nyújtott jelentős szabadság mellett a folyamatos rendelkezésre állást, tehát az „always on” hozzáállást követeli meg az ifjúsággal foglalkozóktól is. A kérdésekre való gyors válaszadás a bizalom kiépítésének sarokköve, ha a válasz késik, a bizalom nem épül ki, innentől kezdve a részvételre való buzdítás nem hiteles.

A virtuális ifjúsági munka eszközei

Gyakorlatilag a modern számítógépek és az internet minden létező csatornáját igénybe lehet venni a virtuális ifjúsági munka során. Ne feledjük, hogy itt nem csak arról van szó, hogy könnyebben elérhetjük célcsoportunkat, hanem hogy költségkímélő és hatékony módon tehetjük azt. A VoIP telefon segítségével ingyen beszélhetünk bármeddig a világ bármely pontján lévő társunkkal, egy hírlevelet egy mozdulattal akárhány ember postafiókjába eljuttathatjuk, egy jól felépített közösségi alkalmazás segítségével online közös munkát építhetünk fel, a mobil eszközökkel a térbeli helyváltoztatás is mellékes tényezővé válik.

A virtuális ifjúsági munkának már ma is rendkívül gazdag a kelléktára, amely folyamatosan fejlődik. Az eszközöket alapvetően két részre oszthatjuk: egyik részt a passzív, elsősorban az információ-megosztásra szolgáló eszközök, míg a másikat az interaktív alkalmazások jelentik.

Passzív eszközök: az egyirányú kommunikációt lehetővé tévő megoldások, pl. hagyományos honlap, offline és online hírlevél, gerilla-marketing stb.

(Inter)aktív eszközök:

- Interaktív online megjelenés (közvetett párbeszéd) – olyan weblap, blog vagy wiki, mely kommentálható, kiegészíthető, amely kapcsán beszélgetés indítható. Ingyenes szerkesztőségi rendszerekkel gyakorlatilag bármilyen cél megvalósítható.
- Közvetlen, általában késleltetett párbeszéd – e-mail lista használata.
- Közvetlen, azonnali párbeszéd – chat, telefon, a virtuális világban avatáron* keresztüli beszélgetés – nem a csatorna, hanem a beszélgetés tartalma a fontos.
- Közösségi oldal – már meglévő közösségi oldalon al csoport létrehozása, saját kiépítése. Ezek a megoldások már megszokottak szinte minden magyar fiatal számára. Általuk kényelmes módon olyanok is elérhetők, akik a fizikai

* Vallási eredetű fogalom, amely az isteni lény földi megtestesülésére utal. A virtuális környezetben az avatár jelentése: a valódit megtestesítő digitális személyiség, karakter.

térben egyébként nem (pl. egyszerű lustaság, távolság vagy egyéb, sokszor banális okok miatt).

- Videoportál – ma már politikusok, kormányok, üzleti szervezetek is használják a mozgófilmet online körülmények között üzenetek közvetítésére, toborzásra, felhívásra stb. Az Európai Uniónak is külön videoportálja van (Eutube).
- Játékok – a komoly játékok (serious games) több milliárdos piacot alkotnak, és potenciális lehetőséget jelentenek az oktatásban, képzésben, közösségépítésben. A világon egyelőre elvétve találkozunk csak a komoly játékok ilyen jellegű felhasználásával – pedig rendkívül nagy a közösségképző, motiváló és megtartóerejük.
- Virtuális világok – a digitális kultúra legújabb, leginnovatívabb szinterei. Ezeket a környezeteket nemzetközi szintén is még csak kezdik fejleszteni. A legjobb, bevált gyakorlatok között ott találjuk a finn Netari projektet, amely mára megvalósította azt, ami néhány évvel ezelőtt pusztán elméleti lehetőségként merülhetett fel (bővebben lásd a fejezet bevált gyakorlatokról szóló részét).

A virtuális ifjúsági munkát végzők alapszabályai

Az ifjúsági munka egyik legfontosabb követelménye a bizalom kiépítése és a hi-telesség megtartása, aminek megvalósulása a sikeresség legfontosabb próbaköve. Ezzel kapcsolatban van néhány általános szabály, amelyek betartása szükséges, de nem elégséges feltétele a sikernek.

A virtuális ifjúsági munkát végző

- *legyen azonosítható!* – A bizalom elnyerése érdekében digitális azonosítója (mobil száma, e-mail címe, chat-neve, nick-je egy közösségi oldalon stb.) le-
gyen értelmezhető, beazonosítható és legyen ellenőrizhető egy másik forrás
segítségével (ifjúságügyi szervezet honlapján lévő névsor stb.). Az ifjúsági
munka felelősségteljes feladat. A szellemes vagy titkos üzeneteket hordozó
(máshol remekül felhasználható) azonosítók csak bizalmatlanságot szülnek.
Kezeljük úgy a helyzetet, mintha élőben találkoznánk egy idegennel: Ho-
gyan mutatkozunk be? Mi van a névjegykártyánkra írva?
- *legyen elérhető!* – A digitális világ interaktív. Egy név vagy egy cím önma-
gában mit sem ér – szerepeljen mellette interakciós lehetőség: e-mail cím,
telefonszám, chat-azonosító, bármi. Nincs hiteltelenebb és lehangolóbb az
üres névsoroknál. Ha az ifjúságsegítő online megjelenik, tudjon is így kom-
munikálni! Az internet több annál, mintsem hogy az offline környezetet
erősítsük vele. Ha megszűnik vagy megváltozik a digitális azonosítónk, a mi
feladatunk megoldani, hogy elérjenek minket, nem pedig az érdeklődőnek,
hogy kinyomozza az új azonosítónkat.
- *reagáljon!* – Udvariatlanság és felelőtlenység nem használni az elérhetőséget,
amit megadtunk. Belátható időn belül válaszoljunk, használjuk a kommu-
nikációs jeleket (pl. chat-programban a távol vagyok jelzés stb.). Ha nincs
időnk, csak jelezzük, hogy mikor tudunk reagálni. Alapszabály, mégis renge-
teg izgalmas kezdeményezés fullad el nap mint nap üzleti környezetben is e
szabály be nem tartása miatt. A megadott elérhetőség felelősség.
- *az írásbeli szóbeliség szabályai szerint kommunikáljon!* Mintha a kommu-
kációs partnere előtt állna. – A digitális kommunikáció könnyedségre, la-

zaságra, felelőtlenségre csábít. Nem véletlen, hogy chat-en keresztül mindenki merészebben kommunikál akár idegenekkel is, mint tenné azt élőszóban. A fiatalok személyes bemutatkozó honlapjaikon olyan adatokat, képeket is közölnek egymással, melyeket személyesen hosszú ismeretség után sem adnának meg. Aki ifjúsági munkát végez, nem eshet ebbe a hibába – a digitális szó ugyanúgy sebezhet, mint az élőszó, ugyanolyan súlya van pozitív és negatív értelemben is – ne feledjük!

- *vegye figyelembe, hogy a digitális kommunikáció sosem egyirányú, hanem legalább kétirányú!* Ha egyirányú, tegye két- vagy többirányúvá! – Értéktelen az a hírlevél, amire nem lehet reagálni, amit nem lehet kiegészíteni, haszontalan az a honlap, mely segítségével nem lehet felvenni senkivel a kapcsolatot, felesleges az az online innovátor, aki nem reagál a levelekre, csak fogad és továbbít.
- *ne egy-egy kapcsolatot, hanem hálózatot építsen!* – A digitális környezet, főképpen az internet, nem oda-vissza kapcsolatokból áll, hanem hálózatokból. Virtuális ifjúsági munkánk akkor lesz eredményes, ha nem sok egymás mellett lévő direkt kapcsolatra, hanem hálózatra épül. A hálózat (önkéntes és öngerjesztő) tudásmegosztást, közösséget, reakciókat jelent. Az ifjúsági munka akkor sikeres, ha nem top-down megoldásokat erőltet, hanem bottom-up hálózatokat hoz létre. A digitális kultúra eszközkészlete erre remek lehetőségeket kínál.
- *legyen élenjáró!* – A digitális környezetben fokozottan igaz az amúgy az ifjúságra általánosan is jellemző megállapítás: az újszerű, a (pillanatnyilag) divatos vonzerővel bír. Ha az ifjúsági munka során élenjáró technikai megoldásokat alkalmazunk, akár csak figyelemfelkeltés céljával, sikerrel fogunk járni.
- *munkája és a közeg, amiben dolgozik, nem virtuális: reális!* – Bár már többször elhangzott, nem árt újra és újra elismételni: a digitális környezet nem virtuális, nem súlytalan, hanem reális. Digitális tetteink ugyanolyan súlyúak, mint mindennapi, való életbeli megfelelőik.

A virtuális ifjúsági munka alapelvei összefoglalva tehát a következők: aki erre a munkára vállalkozik, annak *legyen azonosítható, felelős, interaktív digitális azonosítója, éljen vele, építsen hálózatot, vonjon be minél több résztvevőt és aktivizálja őket.* A létező digitális hálózatot információközléstől kezdve a mozgósításon át már mindenre lehet használni.

Az ifjúsági munka ott kezdődik, ahol a fiatalok vannak...

Az infokommunikációs eszközök használata mára a mindennapi élet részévé vált. Míg korábban (10-15 évvel ezelőtt) a fiatalok idejük jelentős részét töltötték el kortárs csoportokban „face-to-face” helyzetekben, addig ma egyre több időt töltenek a kortársaikkal online. A konvergencia hatására az infokommunikációs eszközök egyre több funkciót hordoznak magukban, pl. a mobiltelefonok vagy a játékkonzolok ma már rendelkeznek internet-eléréssel, speciális alkalmazásokkal (pl. Facebook kliens), ami eszköz a kapcsolatépítésre és a kapcsolatápolásra fiatalokkal és fiatalok csoportjaival.

Az ifjúsági munka alanyai az interneten vannak, ezért egyre inkább felértékelődik a digitális környezet, elsődlegesen is azon részei, amelyeket a fiatalok kifejezetten kapcsolatlétesítésre, kapcsolatápolásra, közösségi tevékenységre használnak. Az olyan web 2.0-ás alkalmazások, mint a blogok vagy a közösségi oldalak, alkalmasak a fiatalok megismerésére is: a profiloldalak számtalan információt árulnak el az egyénről és közösségéről. A következőkben – az eddigieket összefoglalandó – arról lesz szó, hogy az ifjúsági munka hogyan tudja ezeket az eszközöket felhasználni.

*Gyakorlatok,
tanácsok munka közben*

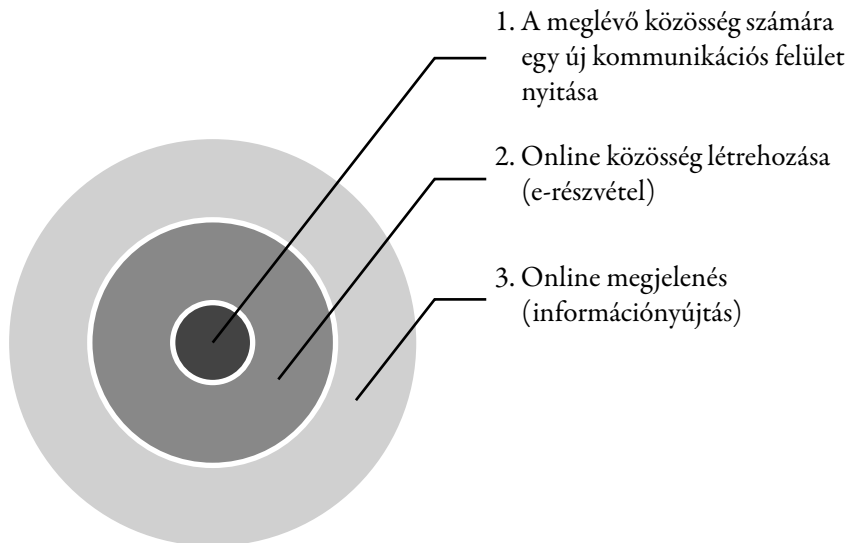
Gyakorlati tanácsok a fiatalokkal foglalkozó szervezetek számára

Az ifjúsággal foglalkozó szervezetek számára újabb kihívást jelent, hogy a fiatalok mind több időt töltenek online, és információik jó részét ilyen módon szerzik. Számukra az online világ épp olyan, mint az offline, gyakorta ellenőrzik értesítéseiket online, ezért a velük foglalkozó, számukra programokat kínáló szervezetek jelenléte elengedhetetlen mindkét közegben.

1. A szervezetek működésének egyik bizonyítéka a rendszeresen frissített honlap, a szervezet (munkatársainak) működő blogja, az élő fórum stb. Statikus, alapinformációkat megjelenítő oldal, ahol nem szerepelnek aktualitások, vagy az utolsó információ hónapokkal ezelőtti, már régen nem kielégítő.
2. Fontos a tartalmak formai sokszínűségére figyelni. A szöveges tartalmakra építkező oldalak a távolságtartást, a túlzott komolyságot sugallják. Érdeemes kihasználni a technológiában rejlő lehetőségeket, és az üzenetet (a bemutatkozást, projektek, programok leírását) szöveg, videó, hangok (zene) és képek formájában megjeleníteni, ezek kombinációját kreatívan felhasználni. Egy program létezését képek, videók sokkal jobban képesek hitelesíteni, mint a róla szóló leírások. Könnyű eldönteni, hogy adott szervezet oldala megfelel-e ezeknek az elvárásoknak, csak látogassuk meg egy-két, a célcsoport által kedvelt együttes vagy termék honlapját.
3. Lehetőséget kell biztosítani a szervezet oldalait látogató fiatalok számára, hogy a tartalmakhoz hozzászóljanak, azokat megoszthassák, ezáltal növelve meg a hálózat nagyságát.
4. Az online jelenlét a szervezetek számára azt is jelenti, hogy lehetőséget kell biztosítani a kapcsolatfelvételre, nemcsak a hagyományos módokon (telefon, e-mail), hanem például chat-programokon keresztül, a cikkekhez, információkhoz való megjegyzések fűzésének lehetővé tételével. A kapcsolatot kezdeményező fiatalnak válaszolni kell a lehető leghamarabb, de mindenképpen 24 órán belül.

Mit akarhat az ifjúsági munka az online térben?

Az infokommunikációs technológiák felhasználására az ifjúsági munkában számos lehetőség kínálkozik, a technológiai fejlődéssel ezek folyamatosan bővülnek és változnak. Az ifjúsági munkának – figyelembe véve, hogy kiknek szól – alapvetően a következő fő céljai lehetnek az infokommunikációs technológiák használatával:

1. Az online ifjúsági munka gyakran csupán egy már meglévő közösség számára létrehozandó, új kommunikációs felület megnyitását jelenti. Olyankor lehet erre szükség, amikor a személyes kontaktus megvan, de szélesebb és sűrűbb kapcsolattartás igénye lép fel. Általában valamilyen elektronikus csatorna már jelen van az ilyen közösségekben (leginkább e-mail vagy mobiltelefon), a hálózati szervezethez képest ezek lehetnek egészen hatékonyak is. Az ifjúsági munkát végzőknek arra kell törekedniük, hogy a hálózatban egyfajta csomópontot alkothassanak, azaz a közösség tagjait közvetlenül képesek legyenek elérni, motiválni.

2. Az elmúlt években a digitális média szórakoztató, kommunikációs és információs funkciói mellett előtérbe került a különböző tartalmak létrehozása és megosztása. A fiatalok létrehozzák saját tartalmaikat és megosztják azokat, csatlakoznak különböző fórumokhoz, közösségi oldalakon futó kampányokhoz. Az ifjúsági munka feladata, hogy építő hatású tevékenységeket kezdeményezzen a fiatalok számára. Az olyan közösségi oldalak, mint az iWiW, a MySpace vagy a Facebook, számos lehetőséget kínálnak, amelyek ingyenesek, használatuk egyszerű és sikerrel kecsegtetnek.
3. Az ifjúsági munkát végző szervezettel szembeni alapvető elvárás, hogy legyen jelen az online térben. Az ifjúsági irodák már egy ideje felismerték, hogy szükségük van egy olyan online felületre, ahol bemutatkozhatnak, leginkább ennek érdekében fejlesztenek. Fentebb láthattuk, hogy a statikus megjelenés ma már nem elegendő, szükséges kreatívan bánni a különböző formátumú tartalmakkal.

A nemzetközi tapasztalatok azt mutatják, hogy egy-egy Facebook kampány komoly eredményekkel járhat az ifjúsági munka számára is, azt tökéletesen fel lehet használni pl. toborzásra. A kampányokhoz csatlakozhat bárki, a hálózati logika és a Facebook működése révén a hír gyorsan elterjedhet. A rajongóvá lett fiatalok ismerősei könnyedén bekapcsolódhatnak, további potenciális résztvevőkhöz juttatva el a hírt. Tim Davies, az online ifjúsági munka egyik gyakorlója számolt be arról, hogy az Egyesült Királyságban a Facebookon hirdetett és karbantartott (folyamatos információ- és tartalommegosztás) Tower Hamlets Summer University (<http://www.summeruni.org/>) projektje esetében túljelentkezést tapasztaltak.

Az SMS-kampányok is sok haszonnal kecsegtetnek, ha azokat megfelelő módon használják. Elsősorban programok emlékeztetőjéül szolgálhatnak, egy ifjúsági klubdelután előtti SMS-kampány akár meg is duplázhatja a résztvevők számát. A kampány lefolytatásához érdemes kihasználni az ingyenes vagy olcsó webes üzenetküldő szolgáltatásokat, hazánkban a két legnépszerűbb a 999sms.hu (<http://www.999sms.hu>) és az olcsosms.hu (<http://www.olcsosms.hu>), ame-

lyek segítségével tömegesen és kedvező tarifákkal tudunk egyszerűen üzenetet küldeni.

A pusztán textalapú kampányokat érdemes kiegészíteni egyéb tartalmakkal is, itt elsősorban a képekre, videókra gondolhatunk. Néhány kép az ifjúsági klub eseményeiről többet mond el a fiatalok számára, mint akár egy teljes körű programleírás, nem beszélve arról, hogy egy programleírást alig olvasnak el, viszont a képeket általában szívesen megnézik. Egy rövid videoklip, amely bemutatja magát a projektet működés közben, kiváló lehetőség az ifjúsági munka számára. (Nem profi klipre kell gondolni, a tapasztalatok szerint az amatőrök is hasonló mértékben lehetnek sikeresek. Egy digitális kamerával vagy akár a mobiltelefon kamerájával készült videoklip feltöltése egy népszerű videomegosztóra (pl. YouTube) tökéletesen megteszi.) Kiemelten fontos az interaktivitás lehetőségének biztosítása: megosztható, véleményezhető tartalmakra van szükség. Szintén fontos, hogy lehetőleg ne csak egy video- és képes tartalom készüljön, hogy az érdeklődők ne csak egy alapján szűrjék le a következtetéseiket.

Egy másik lehetséges felosztás a virtuális térben zajló ifjúsági munka lehetséges céljait a következőkben határozza meg:

1. Online prevenció: A fiatalok digitális világban való boldogulásának elősegítése, a kockázati tényezők csökkentése, elsősorban tájékoztatással. Az ifjúsági munka célja ebben az esetben a veszélyek bemutatása (kóros használat, adatbiztonság, internetes bűnözés, jog). Ennek érdekében szervezhetünk csoportfoglalkozásokat, ahol a fiatalokkal megbeszéljük, tudatosítjuk bennük a különböző kockázati tényezőket és a veszélyek elkerülésének eszközeit.
2. Online promóció: A „való világban” létező ifjúsági projektek meghirdetése infokommunikációs eszközök segítségével (pl. SMS- vagy Facebook kampány, de ide tartoznak az olyan hagyományosnak számító utak is, mint az online reklám és banner).

3. Komplex ifjúsági munka*, amely felosztható a következő részterületekre:
- a. Online-offline ifjúsági munka: A virtuális térben zajló munka az ifjúsági munka része, ennek következtében az egyes tevékenységek az offline és az online térben egyaránt működhetnek (pl.: egy-egy program elkezdődhet online és folytatódhat személyesen vagy fordítva).
 - b. Online egyéni: Személyesen ismert vagy akár ismeretlen fiatalok segítése a problémáik megoldásában a rendelkezésre álló eszközökkel (e-mail, Messenger, SMS, közösségi oldalak üzenetküldői stb.).
 - c. Online csoportos: Elsősorban a közösségi hálózatokon zajló ifjúsági munka, amely az e-részvételre buzdít. Ide tartoznak az online fórumok vagy a virtuális csoportos foglalkozások.

* Az ezzel kapcsolatos, egyedülálló kísérleti projektről lásd bővebben:
<http://www.excenter.eu/index.php/e-youth-office>

Hogyan kezdünk hozzá?

Azok számára, akik nem gondolkoztak még azon, hogy kihasználják az infokommunikációs eszközökben rejlő lehetőségeket, sorvezetőül szolgálhat az alábbi néhány egyszerű lépés az elinduláshoz. (Youth Work and Social Newworking Report, 2008)

1. *Felmérés:* Ahhoz, hogy sikeresen kihasználhassuk az infokommunikációs technológiák által kínált lehetőséget, számba kell vennünk a rendelkezésünkre álló eszközöket, a célcsoportunk szokásait és érdeklődését. Be kell kapcsolódnunk azokba az online közösségekbe, ahol a célcsoportunk éli közösségi életét.
2. *Stratégia:* Szükséges stratégiát alkotnunk a tekintetben, hogy milyen módon vonjuk be a munkánkba a rendelkezésre álló eszközöket. Ehhez fontos tisztában lennünk azzal, hogy mit akarunk: meghirdetni az offline program-

- jainkat, online közösségeket szervezni, e-résztvételt generálni, az offline közösségeinknek online megjelenést biztosítani?
3. *Biztonság:* A használható eszközök mindegyike hordoz magában kisebb-nagyobb biztonsági kockázatot, ezekkel tisztában kell lennünk, mielőtt élesben hozzálátunk az e-ifjúsági munkához. Az ifjúsági munka számára kétségtelenül a közösségi oldalak (iWiW, Facebook stb.) jelentik a legjobb terepet, amelyek sok lehetőséget kínálnak a fiatalok számára, de bizonyos kockázatok is hordoznak. A közösségi oldalak biztonságosabbá tehetők, ha az ifjúságsegítők aktívan részt vesznek ezek életében.
 4. *Készségek:* Határozzuk meg a helyzetünket a választott platformhoz képest. A fiatalok, akikkel dolgozni szeretnénk, gyakorlatilag az anyatejjel szívták magukba az infokommunikációs eszközök használatának képességét, ezért fontos, hogy tisztában legyünk azzal, mennyire leszünk bevándorlóit ennek a közösségnek. Hozzávetőlegesen három szintet határozhatunk meg aszerint, hogy hol találkoztunk először a számítógéppel, internettel, mobiltelefonnal stb.:
 - a. otthon – Ez esetben nincs szükség különösebb akklimatizációra.
 - b. az iskolában – Gondoljuk át, mennyire magabiztos a tudásunk, képesek vagyunk-e új szolgáltatásokat magunk megtanulni.
 - c. a munkahelyen – Semmi sem lehetetlen, de tartsuk észben, hogy míg számunkra az internet egy másik világ, a fiatalok számára *A világ*.

A virtuális térben végzett ifjúsági munkának már léteznek (természetesen online) fórumai, ahol a fiatalokkal foglalkozó szakemberek megoszthatják egymással a gondolataikat. (<http://ukyouthblog.wordpress.com/>; <http://breakfast-society.com>; <http://www.timdavies.org.uk/>; <http://network.youthworkonline.org.uk/> stb.)

*Jó példák,
mintaértékű kezdeményezések*

Netari.fi projekt – online ifjúsági központ, Helsinki, Finnország

A Netari.fi (<https://www.netari.fi/>) 2004-ben startolt Helsinkiben, a virtuális ifjúsági házat pedig 2005-ben hozták létre a Habbo (<http://www.habbo.com/>) virtuális világában*. A projekt célkitűzése leginkább arra vonatkozott, hogy megpróbálják feltérképezni a virtuális ifjúsági munka lehetőségeit, illetve megkíséreljenek kapcsolatot felvenni a fiatalokkal online. A célok közé tartozott egy koherens munkamodell és munkakultúra felépítése. A projekt sikerességét mutatja, hogy az jelenleg a 2007–2011-es finn kormányzati program részét képezi.

A Netari mintegy 55 (teljes és részmunkaidőben dolgozó) ifjúságsegítő integrál, akik mindössze évente kétszer találkoznak egymással a valóságban is, ugyanakkor minden nap van online adatcsere és kommunikáció közöttük.

* A Wikipédia erre vonatkozó szócikke szerint, „a Habbo Hotel 2000-ben indult el, és mára már több mint 26 országban nyitott meg. Világszerte több mint 78 millió Habbót regisztráltak 2007 júliusáig, és havonta több mint 7 millió egyedi látogató érkezik az oldalakra.” http://hu.wikipedia.org/wiki/Habbo_Hotel

A Netari kapcsolatban van Helsinki Város Szociális és Egészségügyi Központjával és a rendőrség fiatalkorúakkal foglalkozó egységével. A Habbo online ifjúsági ház heti négy alkalommal (esténként) van nyitva, és mintegy 800-an látogatják minden áldott nap. További adatok szerint a Netari ifjúságsegítői a látogatók mintegy 10 százalékával kerülnek közvetlenül kapcsolatba, akik többségében lányok (60%) és átlagéletkoruk 12–13 év körül van.

Az online ifjúsági házban kínált tevékenységeket – illetve az ott szerveződő offline tevékenységeket – 16 képzett, 15-19 éves ún. tutor animálja. A „Netari-chat” IRC alapokon működik, és 2008-ban 40 ezer látogatója volt. Maga a közönség nemek szempontjából kiegyenlített, és átlagéletkorát tekintve körülbelül 16 év.

A további célok az anyagi finanszírozás növelése mellett egy „online kávézóról” szólnak, amely az ifjúságsegítők fejlesztői munkáját segítené elő. A projekt tapasztalataira építve 2009-re egy online nemzeti ifjúsági központot kívánnak létrehozni.

A Homokháti Kistérség Gyermek- és Ifjúsági Önkormányzatának internetes választási rendszere

A Homokháti Kistérség Gyermek- és Ifjúsági Önkormányzata együttműködve a Dél-alföldi Ifjúsági Szövetséggel 2008-ban közösen pályázott a Nemzeti Civil Alapprogram Civil Szolgáltató, Fejlesztő és Információs Kollégiumához egy kistérségi szintű ifjúsági érdekvégyesítő projekt megvalósítására. A projekt keretében egy, akár kistérségi, akár települési szintű ifjúsági önkormányzati választás lebonyolítására alkalmas, minden település számára könnyen elérhető internetes választási szoftver elkészítését is vállalták, amely újító jelleggel lehetővé teszi a kistérség településein a gyermek- és/vagy ifjúsági önkormányzati választások gyors, pontos – és ami talán a legfontosabb –, elektronikus úton történő lebonyolítását.

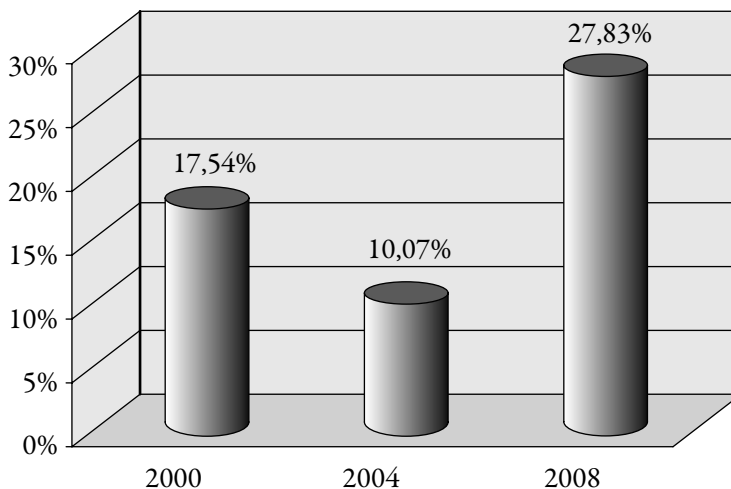
A céltelepülések a Homokháti kistérség települései közül: Ásotthalom, BORDÁNY, Forráskút, MÓRAHALOM, ÖTTÖMÖS, ÜLLÉS, Pusztamérges, Ruzsa, ZÁKÁNYSZÉK, továbbá Domaszék és Röske voltak. E települések közül eddig 2008. december 12-én BORDÁNYBAN tartottak ifjúsági önkormányzati választásokat, és legközelebb, az utolsó negyedévben Ásotthalmon, majd jövő tavasszal ZÁKÁNYSZÉKEN választhatnak új testületet a fiatalok.

A BORDÁNYI gyermek- és ifjúsági önkormányzati választásokat 2008 decemberében már a létrehozott szoftver használatával, teljesen az interneten bonyolították, ezzel Magyarországon először a Csongrád megyei településen választhattak elektronikus úton ifjúsági polgármestert és helyi képviselőket a fiatal szavazók.

A választások lebonyolításában nem sok változás történt a korábbi évekhez viszonyítva. A választásra jogosult fiatalok az ifjúsági önkormányzati választások kiírását követően a szokásos módon, postán keresztül megkapták az értesítőjüket, amelyben azonban már a választások általános tájékoztatója mellett benne volt egyedi azonosítójuk és jelszavuk is. A választások napján ezen azonosító és jelszó használatával tudtak belépni a választási felületre (<http://szavazas.dalisz.hu>), és leadni voksaikat.

Választási részvételi adatok, 2000 – 2004 – 2008

A választások elektronikus úton történő lebonyolításának előnye, hogy nem kellett például pénzt költeni a szavazócédulák gyártására, nem kellett szavazatokat számlálni, minősíteni (érvényes vagy érvénytelen) és a végeredmény kihirdetése is azonnal megtörténhetett. A bordányi 12-25 év közötti választópolgároknak csak egy internet-eléréssel rendelkező számítógépet kellett keresniük, és akár otthonról is leadhatták szavazatukat. Természetesen a választások napján mind az iskolában, mind a könyvtárban, teleházban, ifjúsági információs pontban rendelkezésre álltak számítógépes munkaállomások, ahonnan ugyancsak szavazni tudtak a fiatalok.

A választás mindenképpen sikeresnek tekinthető. A projektnek köszönhetően, a virtuális térben történő szavazás lehetőségének megteremtésével a fiatal választók aktivitása is jelentősen megnövekedett, hiszen a részvételi arány az előző választási adatokhoz képest majdnem megháromszorozódott. Érdekes volt, ahogy a polgármester és a képviselőjelöltek kampányai egyre inkább a világhálón zajlottak, a minél nagyobb szavazatszám megszerzése érdekében a fiatalok igénybe vették az összes általuk használt virtuális teret. Talán ez is segített abban, hogy minél több fiatalhoz eljusson az üzenetük, és minél többen bevonódjanak a választási folyamatba.

A bordányi tapasztalatok alapján a Homokháti kistérség ifjúságsegítői most azon dolgoznak, hogy tökéletesítsék a jelölési rendszert, hiszen Bordányban még párhuzamosan lehetett papír alapon, ajánlószelvény átadásával és elektronikusán (az iWiW-en vagy e-mailben) is jelöltet állítani. A tervek szerint ez a folyamat is teljesen elektronikussá válik, a közeljövőben már a jelölés is a választási oldalon zajlik majd.

Bővebb információ: biip@bordanyet.hu

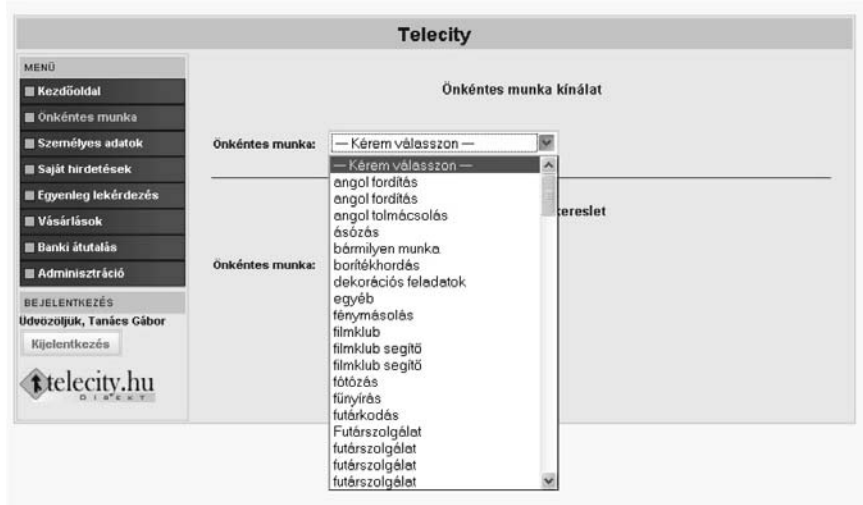
Bordányi Baráti Kör a fiatalok önkéntes munkájának elismerésére

A Bordányi Baráti Kör (BBK) a Bordányi Teleházzal párhuzamosan alakult meg 2000-ben. A Szendrő Szupi József KÖR Kézikönyve* alapján létrehozott KÖR valójában egy olyan jól átgondolt rendszer, amely tökéletesen alkalmas arra, hogy egy-egy közösségen belül becsületesen, félreértések nélkül tudják elszámolni a közösségért, az egyénéért végzett önkéntes munkát. A bordányi körnek közel száz fiatal a tagja, akik önkéntes munkájukkal segítik a Kulturális és Szabadidős Egyesület, valamint a Bordányi Gyermek- és Ifjúsági Önkormányzat projektjeinek megvalósulását, és hozzájárulnak a helyi ifjúsági intézmények működtetéséhez. Az elszámolás alapja a bordányi korona lett. A bordányi korona nem kinyomtatott pénz, azt csak a fiatalok és a körbe belépett ifjúsági intézmények közötti elszámolóegységként használják. Az elszámolásokat eleinte a BBK Bank végezte, a „pénzmozgást” egy egyszerű excel táblázatban tartotta nyilván. Az egymás közötti utalásokat a tagok csekkírással dokumentálták, amely alapján a bank az összeget átkönyvelte az egyik számláról a másikra.

Két évvel ezelőtt, a legnagyobb magyar kereskedelmi bank megújulásával együtt a bordányi KÖR rendszer is megújult, és a teljes adminisztrációt internetes elérésűvé tették, egyesítve azt a Bordányi Ifjúsági Információs Pont (biip) korábban létrehozott ügyfélnyilvántartó rendszerével. A korábbi DataMainer nevű, saját fejlesztésű ügyfélnyilvántartó szoftver Telecity Direkt néven született újjá, és az interneten keresztül lehetővé teszi, hogy az ügyfelek többek között az adataikban bekövetkezett változásokat frissítsék, vagy hogy az egyesületi tagok nyomon kövessék a tagdíjjenyenlegüket.

* Szendrő Szupi József Közösségi Önségítő Rendszer – KÖR Kézikönyv. Nonprofit Humán Szolgáltatók Országos Szövetsége, 1999.

A BBK Bank is nevet és logót változtatott, és a KörBank nevet vette fel. Ma már a fiatalok ugyanúgy a neten bankolhatnak (<http://www.telecity.hu/telecity/web>), mint egy igazi „nagy bankban”. A világhálón tudnak bordányi koronát átutalni vagy önkéntes munkát ajánlani a társaiknak, ami a virtuális hirdetőtáblán azonnal megjelenik. Lehetőségük van a felajánlások között is keresni, ha például éppen egy önkéntes angol tanárra vagy egy kerti munkásra van szükségük. A biip-pel összekötött rendszer lehetőséget teremt arra is, hogy a KÖR tagjai – a vonalkódos ügyfélnyilvántartó kártya alapján – az összegyűjtött bordányi koronák erejéig kedvezményesen vegyenek igénybe valamilyen szolgáltatást, vagy például hogy egy szorgos fiatal az eredeti árnál sokkal kedvezőbb áron vegyen részt valamelyik, az egyesület vagy az ifjúsági önkormányzat által szervezett táborban, képzésen.

A Bordányi Baráti Körrel további információ a biip@bordanyinet.hu e-mail címen kérhető.

Irodalom

- Bauer Béla, Szabó Andrea (szerk.): *Ifjúság2008 Gyorsjelentés*. Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet, 2009.
- Davies, Tim (2009): Youth work in a digital age. In: Children & Young People Now <http://www.cypnow.co.uk/Archive/945230/Youth-work-digital-age/>
- Nagy Ádám (szerk.): *Ifjúságügy, ifjúsági szakma, ifjúsági munka*. Palócvilág – Új Mandátum, 2008.
- Kátai Gábor (2006): *Gondolatok az ifjúságpolitikáról és eszközeiről – Magyarországon és Európában*.
- Kay, Ellen: *A gyermek évszázada*. Tankönyvkiadó, 1976.
- Pintér Róbert – Székely Levente (2006): Bezzeg a mai fiatalok – a tizenéves korosztály médiafogyasztása a többségi társadalom tükrében. (In: *Internet.hu* A magyar társadalom digitális gyorsfényképe 3.)
- Prensky, Marc: *Digital natives, digital immigrants*. MCB University Press, Vol. 9 No. 5 October 2001.
- Rab Árpád (2005): *Az információs társadalom és az ifjúság: helyzet, lehetséges célok, feladatok*. Kézirat
- Rushkoff, Douglas: *Playing the Future. What we can learn from digital kids*. Berkley Publishing Group, 1999.
- Ságvári Bence (2008): *Az IT generáció – Technológia a mindennapokban: kommunikáció, játék és alkotás*. Fanta TrendRiport I. (http://www.mobilitas.hu/uploads/fajlok/publikaciok/370/fanta_trendriport1.pdf)
- Schuler, Douglas: *New Community Networks*. Addison-Wesley Publishing Company, 1996. (<http://www.scn.org/ncn/>)
- Székely Levente (2007): A jövő médiafogyasztói. (*Új Ifjúsági Szemle*, 5. évf. 1. szám)
- Székely Levente (2006): Másvilág – Fiatalok az információs társadalomban. (*Új Ifjúsági Szemle*, 4. évf. 3. szám)

- Tapscott, Don: *Growing up Digital – The Rise of the Net Generation*. McGraw-Hill, 1998. (www.growingupdigital.com)
- Z. Karvalics László: *Lyuk a falon – Közoktatás és a gyermek az információs társadalomban*. (megjelenés alatt)
- Z. Karvalics László (2008): *Úton a digitális kori kormányzás felé* (<http://www.demos.hu/index.php?name=OEDocManager&file=download&id=211&keret=N&showheader=N>)
- New ways of youth participation based on Information and Communication Technologies, Seminar Documentation (16–18 March 2009, Strasbourg) (http://youth-partnership.coe.int/youth-partnership/documents/EKCYP/Youth_Policy/docs/Citizenship/seminar_NWP09_final_documentation_10062009.pdf)
- Web-based Civic Participation by Young People in Europe*. Institute of Education, University of London, 2009.
(<http://www.civicweb.eu/images/stories/reports/civicweb%20deliverable%2016%20final%2030.05.09%281%29.pdf>)
- The Production of Civic Websites for Young People*. Institute of Education, University of London, 2008.
(<http://www.civicweb.eu/images/stories/reports/civicwebwp74thnovemberproducerreportfinal.pdf>)
- Tim Davies – Pete Cranston: *Youth Work and Social Networking*. 2008.
(http://www.nya.org.uk/files/119441/FileName/Youth_Work_and_Social_Networking_-_Final_Report_-_August_2008.pdf)
- Children and Young Persons with Abusive and Violent Experiences Connected to Cyberspace*. Report from an Expert Meeting at Sättra Bruk, Sweden, 29–31 May 2006
(http://www.barnhuset.com/engine/data/media/sexbarnhuset_eng_070709.pdf)

- Citizens Speak out, a louder call for European eParticipation, eParticipation.* European Commission
(http://ec.europa.eu/information_society/events/eparticipation/2009/about/docs/eparticipation_brochure.pdf)
- International Youth Work Conference „Youth Worker Found in Cyber Jungle”, November 18-19, 2008 (Dorpat Convention Centre, Tartu)
- Round table: New forms of youth participations (CDEJ and Council of Europe)
(http://www.coe.int/t/dg4/youth/Source/Resources/Documents/Changing_Form_Participation_en.pdf)
- Recommendation on empowering children in the new information and communications environment, Committee of Ministers, Council of Europe
([http://portal.unesco.org/ci/en/files/25152/11861425271Recommendation_Rec\(2006\)12.pdf/Recommendation%2BRec\(2006\)12.pdf](http://portal.unesco.org/ci/en/files/25152/11861425271Recommendation_Rec(2006)12.pdf/Recommendation%2BRec(2006)12.pdf))

Web

(angol nyelvű források)

- Exchange of experience and ideas about virtual youth work (tapasztalatok és hasznos javaslatok a virtuális ifjúsági munkával kapcsolatban):
<http://ukyouthonline.ning.com/forum/topics/exchange-of-experience-and-Youth-Work-and-Social-Networking-Research-Project> (projekt az ifjúsági munka és a közösségi portálok kutatása területén):
<http://blogs.nya.org.uk/ywsn/>
- Digital Youth Work – Appreciating the Environment (digitális ifjúsági munka és a környezet):
<http://209.85.129.132/search?q=cache:pd9rco2wGXYJ:breakfastsociety.com/+http://breakfastsociety.com&cd=1&hl=hu&ct=clnk&gl=hu>
- First Monday – peer-reviewed journal on the internet (szakértők által értékelt tudományos munkák az internetről és a kapcsolódó technológiákról):
<http://firstmonday.org/>

Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship; Journal of Computer-Mediated Communication (a közösségi portálok – SNS – meghatározása, története, tudományos és kutatási megközelítései):

<http://jcmc.indiana.edu/vol13/issue1/boyd.ellison.html>

Virtual Youth Work (virtuális ifjúsági munka):

<http://en.wordpress.com/tag/virtual-youth-work/>

E-participation – definition, Wikipedia (az e-részvétel meghatározása):

<http://en.wikipedia.org/wiki/E-participation>

NETARI project, „A Programme on the Welfare of Children and Young People 2007 – 2011” Finnish government (a finn kormány a NETARI projektről):

https://www.netari.fi/index.php?option=com_content&task=view-&id=437&Itemid=99

Non-formal education goes WWW projekt (projekt a nemformális tanulásról az interneten):

<http://www.timdavies.org.uk/2008/03/17/non-formal-education-goes-www-project/>

Review of Learning 2.0 Practices: Study on the Impact of Web 2.0 Innovations on Education and Training in Europe (web 2.0-ás innovációk az oktatás és képzés terén Európában):

<http://www.twine.com/item/127zdk2m5-37w/review-of-learning-2-0-practices-study-on-the-impact-of-web-2-0-innovations-on-education-and-training-in-europe>

Módszertan

E fejezet foglalkozik az ifjúsági közfeladatok definiálásával és működésével, ide tartozik az ifjúságszakmai rendszerek (a pályázati rendszertől a kormányzati fejlesztő tevékenységig) működésének vizsgálata, beleértve a humán erőforrásokat [lásd: *Humán (emberi / intézményi – szakmai)* erőforrások], a finanszírozási rendszereket (lásd: *Pénzügyi rendszerek*) és az intézményi-államigazgatási rendszereket (lásd: *Ifjúsági közfeladatok*).

Ifjúsági közfeladatok

Az állami ifjúsági közfeladatok

Az állami ifjúsági feladatok körének horizontális értelemben nincs tételes felsorolása, a hatályos szabályozás szerint közfeladatot törvény, illetve önkormányzati rendelet állapíthat meg. Az Áht. 9. §-a alapján az állami feladatok tartalmát és követelményeit külön (ún. ágazati) törvények írják elő. „Az állami feladatok ellátása részben vagy egészben költségvetési szervek által történik, vagy azok ellátásának pénzügyi fedezete részben vagy egészben, közvetlenül vagy közvetve kerül biztosításra. Tehát az állami feladat az, amiről ágazati törvény ezt kimondja (ide értve a szabályozási feladatokat/funkciókat is), illetve amelyre a költségvetési törvényben támogatás kerül biztosításra.”* A közfeladat tehát olyan feladat, melyet jogszabályi háttér alapján az államnak vagy az önkormányzatnak kell ellátnia. Magyarországon jelenleg – bár az elmúlt évek során több kezdeményezés is született mind kormányzati, mind civil részről – nincs önálló és átfogó, az ifjúsági közfeladatokat szabályozó törvény. Ez nem jelenti azt azonban, hogy ne lennének olyan jogszabályok, melyek alapjául és háttéréül szolgálnak az állam ifjúsági feladatainak ellátásához. Az ifjúság életkori sajátosságaiból adódóan valamennyi szakpolitikában megjelenik a korosztályi szegmens, ezért gyakorlati-

* Államreform Bizottság: A közfeladatok felülvizsgálata – módszertani útmutató

lag valamennyi ágazatra vonatkozó szabályozás hatással van az ifjúságot is érintő feladatok ellátására.

Mégis elmondható, hogy a horizontális – a korosztály mint speciális társadalmi célcsoport mindenek felett álló érdekét szolgáló – törvényi szabályozás, közfeladat hiányában a mindenkori kormányzat, a helyi önkormányzat, továbbá elkötelezett szakemberek és jól működő civil szervezetek tevékenységén múlik az, hogy jellemzően önként vállalt feladatként van-e ilyen irányú, rendszerszerű feladatellátás.

A Nemzeti Ifjúsági Stratégia (NIS) – reményeink szerint – az első lépcső a feladatok tisztázásában és a szakmai munka megalapozásában.

Ifjúsági közfeladatok – szakmapolitikai stratégiák

Az ifjúsági közfeladatok értelmezéséhez át kell tekinteni a vonatkozó jogszabályokat, szakmai stratégiákat, amelyek közül többet itt csak felsorolás szintjén érintünk, (lásd: *Jogi és igazgatási ismeretek, önkormányzatiság* című fejezet).

- A Magyar Köztársaság Alkotmánya
- Az 1995. évi LXIV., a Gyermekek és Ifjúsági Alapról, a Nemzeti Gyermekek és Ifjúsági Közalapítványról, valamint az ifjúsággal összefüggő egyes állami feladatok ellátásának szervezeti rendjéről szóló törvény
- Az ENSZ Gyermekek jogairól szóló Egyezménye, a 1991. évi LXIV. törvény
- A 2/1999. (IX. 24.) többszörösen módosított ISM rendelet

A 2229/2006. (XII.20.) Korm. határozat a közfeladatok felülvizsgálatát célozta meg annak érdekében, hogy az állam a megfelelő tevékenységeket optimális szinten és a leghatékonyabban végezze el, a kulcsfontosságú feladatokra koncentrálna növelje azok elvégzésének hatékonyságát, míg az ebbe a körbe nem tartozó feladatokat, tevékenységeket kiszervezi, privatizálja, decentralizálja vagy adott esetben elhagyja.

A folyamat első lépéseként a minisztériumok összegyűjtötték és egységes módszertani elvek alapján ún. feladatkataszterbe rendezték az ágazati feladat- és hatáskörükbe tartozó valamennyi, a közszektort érintő tevékenységet és funkciót. Ezt követően áttekintették azokat a feladatokat, amelyekért az állam és/vagy az önkormányzat valamilyen (szabályozási, ellátási, finanszírozási) felelősséget vállal (ez 10 ezer tevékenység azonosítását, 761 feladatcsoport kialakítását jelentette). *

Ennek megfelelően a feladatkataszterben a gyermek- és ifjúsági feladatok a következő módon jelennek meg.

* Államreform Bizottság: A közfeladatok felülvizsgálata – feladatkataszter

*Ifjúsági közfeladat-kataszter**

Generációs feladatok

Gyermek- és ifjúsági feladatok

Gyermek- és ifjúsági turizmus fejlesztése

Ifjúsági turisztikai fejlesztési feladatok

Zánkai Gyermek és Ifjúsági Centrum működtetése

Országos szintű komplex ifjúságpolitikai feladatok

Gyermek- és Ifjúsági Alapprogram működtetése

Országos Ifjúsági Szolgálat működtetése (Mobilitás)

Képzésekkel kapcsolatos feladatok

Partnerségi és párbeszédszerek fejlesztése

A helyi ifjúsági munka támogatása, fejlesztése

A helyi önkormányzatok gyermek- és ifjúsági feladatai ellátásának támogatása

A szabadidő hasznos eltöltéséhez szükséges feltételek javítása

Ez az államreform-tervezet megközelítését tekintve a mai feladatok számbavételét tartalmazza.

A feladatelemzésnél nem szabad figyelmen kívül hagyni az úgynevezett szakfeladatrendet, amely megmutatja az állambáztartásból finanszírozott feladatok, tevékenységek teljes körét, amelyekhez hozzárendelhetők a költségek és bevételek, továbbá azok a különféle mutatószámok, amelyek a közforrásból történő feladatellátás szempontjából közvetlenül mérhetővé teszik a feladatokat, a teljesítményeket, valamint azok költségeit, forrásait.

A pénzügyminiszter 8008/2008. (HÉ 51.) PM tájékoztatója az állambáztartási szakfeladatok rendjéről és 5/2009. (III. 27.) PM tájékoztatója az állambáztartási szakfeladatok rendje használatának útmutatójáról és a szakfeladatok tartalmi meghatározásáról szól, melyet az elemi költségvetés tervezése során először a 2010. évre vonat-

* Államreform Bizottság: A közfeladatok felülvizsgálata – feladatkataszter

közön kellett alkalmazni (a szakfeladatrendre a pénzügyi rendszerek kapcsán még kitérünk).*

*Ifjúsági szakfeladatrend***

8902 Generációs feladatok

89021 Gyermek- és ifjúsági ügyek

890211 A fiatalok társadalmi integrációját segítő struktúra, szolgáltatások fejlesztése, működtetése

890212 A gyermeki jogok érvényre juttatásával összefüggő feladatok

890213 Ifjúságsszakmai fejlesztési feladatok

890214 A fiatalok társadalmi részvételét segítő programok, támogatások

890215 A gyermekek és fiatalok környezet- és egészségtudatos gondolkodásának fejlesztését segítő programok

890216 Önkormányzati ifjúsági kezdeményezések és programok, valamint támogatásuk

Szakmapolitikai stratégiák

Szakmapolitikai szempontból a lehetséges feladatstruktúrát az Országgyűlés 88/2009.(X.29.) határozatával elfogadott *Nemzeti Ifjúsági Stratégia (NIS)* mentén érdemes áttekinteni. A NIS tizenöt éves időtávban fogalmazza meg az ifjúsági korosztályokkal kapcsolatos társadalmi célokat és az ezekhez kapcsolódó állami koordinációt igénylő feladatokat.

* A pénzügyminiszter 8008/2008. (HÉ 51.) PM tájékoztatója az államháztartási szakfeladatok rendjéről és 5/2009. (III. 27.) PM tájékoztatója az államháztartási szakfeladatok rendje használatának útmutatójáról és a szakfeladatok tartalmi meghatározásáról

** A pénzügyminiszter 8008/2008. (HÉ 51.) PM tájékoztatója az államháztartási szakfeladatok rendjéről és 5/2009. (III. 27.) PM tájékoztatója az államháztartási szakfeladatok rendje használatának útmutatójáról és a szakfeladatok tartalmi meghatározásáról

Átfogó cél

Az ifjúságban rejlő erőforrások kibontásának és a korosztályok társadalmi integrációjának elősegítése.

Horizontális céljai:

- az esélyegyenlőség elősegítése;
- a magyarság és az európaiság megélése;
- az élhető környezet megteremtése.

Maga a szakmapolitikai dokumentum az ifjúsági területre vonatkozó tevékenységtérképet igyekszik áttekinteni, úgymint:

- gyermekvállalás, család;
- önálló egzisztencia;
- esélyegyenlőség, szolidaritás;
- tanulás és környezete;
- kulturális értékteremtés, kultúráközvetítés;
- tudatosság és társadalmi integráció;
- civil társadalom;
- erőforrások és feltételek;
- ifjúságügy: ifjúsági szakma, ifjúsági munka.

E kilenc területhez köthető mintegy száz feladatról kell a politikának és a szakmának eldönteni a közfeladatokat, amelyek szabályozási irányait a NIS-hez kötődően kétéves cselekvési programokban lehet rögzíteni.

Megkerülhetetlenül rögzíteni kell:

- *az állam (önkormányzatok) által közvetlenül ellátandó ifjúsági feladatokat* (a nemzetközi – integrációs – határontúli, illetve országos – regionális – kistérségi – helyi feladatokat) és
- *a nem állami feladatokat* (a civil szektor, valamint a gazdasági-üzleti élet lehetséges feladatait).

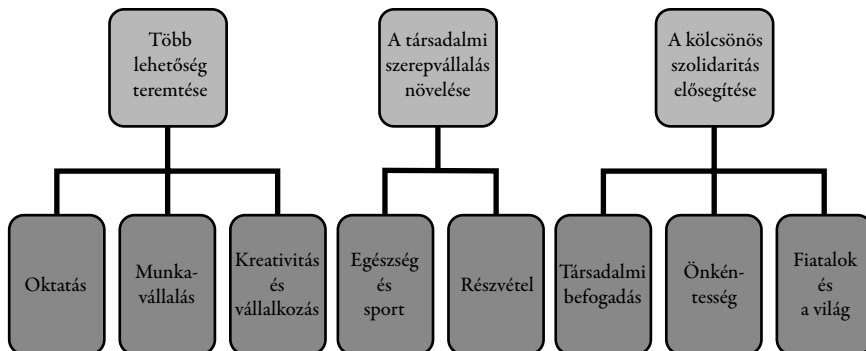
Természetesen a feladatok egy részét a civil szektor – úgy, mint eddig – feladatellátási szerződéssel átvállalhatja, azonban ekkor a finanszírozási feltételeket biztosítani szükséges. Meggondolandó továbbá, hogy a közhasznú tevékenységeket a közfeladatok rendszerének kidolgozásakor hogyan definiáljuk.

Nemzetközi dimenzióként megemlítendő, hogy az *EU ifjúsági stratégiája – befektetés és az érvényesülés elősegítése* című, 2009. április 28-án elfogadott dokumentum két víziót, jövőképet fogalmaz meg a fiatalokra vonatkozóan. Ezek:

- befektetés az ifjúságba: jelentősebb erőforrásokat teremteni azon politikaterületek fejlesztése érdekében, amelyek a fiatalok mindennapi életére hatnak és elősegítik jólétüket;
- az ifjúság érvényesülésének elősegítése: a fiatalokban rejlő lehetőségek kibontakoztatásának elősegítése a társadalom megújulása és az EU értékeihez és céljaihoz való hozzájárulás érdekében.

Az ifjúság helyzetére vonatkozó jelenlegi ismeretek alapján a javaslat új stratégiát indítványoz három átfogó és egymással összekapcsolódó céllal, amelyek a megújított szociális menetrendhez is szorosan kötődnek:

- esélyteremtés az ifjúság számára az oktatás és a foglalkoztatás terén;
- a lehetőségekhez való hozzáférés javítása és az összes fiatal teljes társadalmi részvétele;
- a kölcsönös szolidaritás erősítése a társadalom és a fiatalok között.

Az EU ifjúsági stratégiájának céljai és cselekvési területei (2010-2018)

Az ifjúsági közfeladatok ellátásának sikere is a kitűzött célok megvalósulásának milyenségétől függ. Ahhoz, hogy az állam ifjúsági területen végzett munkája mérhető legyen, egységes kritériumrendszerre, meghatározott kulcsterületekre van szükség. Az *Európa Tanács saját indikátorrendszere* alapján 1997 óta végzi 11 mutató alapján az európai államok ifjúságpolitikájának áttekintését, vizsgálatát (értékként fogadva el a multikulturalizmust, az emberi jogokat, az esélyegyenlőséget, a népesség heterogenitását, a lehetőségteremtést és a társadalmi befogadást).

Az említett indikátorok:

- nemformális nevelés
- ifjúsági képzések
- ifjúsági törvény
- ifjúsági költségvetés
- ifjúsági információ
- többszintű politika
- ifjúságkutatás
- ifjúsági részvétel
- minisztériumok közötti együttműködés
- innováció
- ifjúsági tanácsadó testületek

Ezen mutatók áttekintése gyors képet ad egy ország (vagy más szintek) ifjúságpolitikai helyzetéről.

Önkormányzati ifjúsági feladatok

Az állami szint mellett az önkormányzatok sem rendelkeznek egyértelmű ifjúságiügyi szabályozással. A többszörösen módosított 1990. évi LXV., önkormányzatokról szóló törvény 8.§ (1) pontja a településekre vonatkozóan említi ugyan a gyermek- és ifjúsági feladatokról való gondoskodást helyi közszolgáltatásként, azonban nem sorolja azt a kötelezően ellátandó feladatok közé, és tartalmi meghatározással sem szolgál.

A megyei önkormányzatok esetében a 70.§ (1) pontban már kötelező feladatként jelenik meg a gyermeki és ifjúsági jogok érvényesítésével kapcsolatos feladatellátás, azonban – részben a feladathoz rendelt forrás hiányában – ezek tervezett megvalósítása meglehetősen ritka és korlátozott.

Érdemes még Budapest főváros önkormányzata esetében megemlíteni, hogy amennyiben a kerületi önkormányzat azt nem vállalja, a fővárosi önkormányzatnak kell gondoskodnia a gyermek- és ifjúsági tevékenység összehangolásáról – 63.§ (1) n).

Az ágazati törvények – ahogy korábban említettük – számos, a korosztályra (is) vonatkozó szabályozást tartalmaznak, azonban ezek általában nem inter-szektoriális vetületben és rendszerszerűen jelennek meg a helyi önkormányzatok tevékenységében.

Nemzetközi dimenzióként megemlítendő, hogy az Európa Tanács szervezte, a Helyi és Regionális Önkormányzatok Európai Kongresszusa (CLRAE – Congress of Local and Regional Authorities of Europe) által 128 (2003) számú ajánlásában elfogadott *A fiatalok helyi és regionális közéletében való részvételéről* szóló módosított Európai Charta* a fiatalok részvételéről a helyi és a regionális önkormányzatok életében (bővebben lásd az ifjúsági részvételről szóló fejezetben) részletes javaslatokat tesz egy szisztematikus települési ifjúságpolitikai rendszer kialakítására.

* http://www.europatanacs.hu/pdf/Mniszteri_Bizottsag_13_ajanlasi.pdf

Ez a dokumentum ajánlás, és egy olyan holisztikus megközelítést körvonalaz, amelynek elemei:

- a koncepcióalkotás fontossága, a tervszerűség, rendszeresség és intézményesítés,
- az ún. szektorális politikák ifjúsági szempontú összehangolásának fontossága, világos szemléleti keretek meghatározása,
- az állandó, rendszeres, könnyen elérhető (alacsony küszöbű), a fiatalok igényeihez és szükségleteihez igazodó szolgáltatások megszervezésének fontossága,
- a fiatalok rájuk vonatkozó döntések folyamatában való részvételének következetes biztosítása (amelynek összetevői: a felkészítésük – képzésük, bátorításuk és képessé tételük, szószólóik meghatározása és a részvétel formáinak, alkalmainak megszervezése, biztosítása, valamint intézményesítése),
- az önkormányzati feladatellátáshoz szükséges feltételek együttes megteremtésének fontossága (költségvetés, szervezet, meghatalmazott személy együttes megléte).

A fentiekben bemutatott ajánlás már 1992-ben elkészült, azon legutóbb 2003-ban módosítottak az időközben összegyűlt tapasztalatok alapján. *

* Wootsch Péter: Orthonosan itthon – Települési ifjúsági munka. Budapest, Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat, 2009.

Humán (emberi / intézményi – szakmai) erőforrások

A humán rendszerek létszámának tekintetében sokféle becslés van, hiszen az állami ifjúsági intézményrendszerben tevékenykedők mellett az ifjúsági szakértők, kutatók, az önkormányzati ifjúsági referensek, ifjúságsegítők, az információs és tanácsadó irodákban, infópontokban, gyermek- és ifjúsági házakban, közösségi terekben dolgozó munkatársak, a megyei ifjúsági szakmai módszertani központokban tevékenykedő kollégák, az ifjúságsegítő hallgatók és szakmai műhelyek a szakmai erőforrások egyaránt fontos részeit képezik. Hivatalos statisztikák híján nehéz lenne létszámbecslésbe bocsátkozni, így a továbbiakban a téma szempontjából releváns erőforrások összegzésére vállalkozunk.

A magyar ifjúságkutatás területei, kutatói, intézményi háttere*

Mind állami, mind önkormányzati szinten a legfontosabb, hogy a korosztály élethelyzete, szükségletei ismeretek legyenek. Ehhez információk szükségesek. Legelőször tehát a kutatással összefüggő erőforrások bemutatása szükséges.

A magyar ifjúságkutatás – hagyományosan – különböző intézményekben zajlik, melyek fő profilját általában nem ezek a kutatások adják. A különböző egyetemeken, tudományos intézetekben dolgoznak az ifjúság kérdéskörével (is) foglalkozó kutatók. A Magyar Tudományos Akadémia különböző (politika-tudományi, pszichológiai, szociológiai) kutatóintézetei, a Felsőoktatási Kutatóintézet, az Országos Közoktatási Intézet, az Országos Kriminológiai Intézet, az Országos Egészségfejlesztési Intézet, a Munkaügyi Kutatóintézet, illetve az

* Az ifjúságkutatásról bővebben lásd a Az ifjúsági korosztályok és rendszerek megértése, megismerése – kutatás, felmérés, elemzés című fejezetet.

egyetemen elsősorban a szociológiai, pszichológiai, magatartástudományi tanszékek végeznek ifjúsági témájú kutatásokat. De előfordulnak olyan, különböző állami vagy magánintézmények, cégek által megrendelt/vezetett kutatások is, melyek – bár más témára fókuszálnak – ifjúsági vonatkozása mindenképpen említést érdemel (ide tartoznak például a fejezet végén részletesebben tárgyalandó ifjúsági turizmus kutatások).

A jelenleg a Szociális és Munkaügyi Minisztérium Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézetében működő Gyermek- és Ifjúságkutatási Főosztály feladata a közigazgatásban az ifjúságkutatással kapcsolatos feladatok ellátása és összehangolása. A főosztály egyben annak a 2001-ben – még az akkori Ifjúsági és Sportminisztérium háttérintézményeként – alapított Nemzeti Ifjúságkutató Intézetnek a jogutódja, amely Magyarországon a rendszerváltás óta eltelt időszakban az egyetlen, fő tevékenységében (és egyben nevében) ifjúságkutatással foglalkozó szervezet volt.

Ugyancsak ők voltak koordinátorai az országos nagymintás, és a határon túli ifjúsági kutatási projekteknek. Éppen ezek a – magyar viszonylatban kivételesen széles körű és nagy költségigényű – kutatások mutatták meg, hogy a különböző kutatói iskolák közötti egyeztetésnek nincsenek meg a fórumai. Bár a szociológiai és pszichológiai szakmai társaságoknak is vannak ifjúságszociológiával, ifjúságpszichológiával foglalkozó szekciói, munkájuk elsősorban az ifjúsági témák különböző szakmai konferenciákon való megjelenítésében merül ki. Ezek sem váltak tehát a kutatásokat egyeztető, kutatói műhelyek között közvetítő fórumokká.

Piaci közvélemény-kutató intézetek és szellemi műhelyek (think-tank-ek) közül is többen (pl. a Századvég, a Társi, a Gallup, a Szonda-Ipsos, a GfK Hungária, a Marketing Centrum) végeznek ifjúsággal foglalkozó empirikus közvélemény-kutatásokat, elsősorban állami megrendelésre vagy nemzetközi együttműködések keretében. Az ifjúságkutatások nagymértékben támaszkodnak a Központi Statisztikai Hivatal adataira is.

A magyarországi ifjúságkutatások alapjául szolgáló statisztikák megbízhatóak, általában megfelelő bontásban állnak rendelkezésre. Jelentős információs forrás a Központi Statisztikai Hivatal, mely életkori bontásban számos alap-

adatot szolgáltat a gyermekekről és a fiatalokról, illetve néhány, a fiatalok életét alapvetően befolyásoló kérdést is vizsgál (pl. családok, mobilitás). Ezeket publikálja is a kutatók és az ifjúsági területen dolgozók számára hozzáférhető kiadványokban. (Az adatfeldolgozási idő kb. 1 éves csúszást eredményez.)

A kutatások jelentős részét a különböző kormányzati, tudományos alapítványok finanszírozása teszi lehetővé. Így a kutatási projektek indításakor számottevő szakmai-megrendelői kontroll tapasztalható. Figyelembe véve e források szűkösségét, az erős verseny természetes szelekcióhoz is vezet. Utólagos ellenőrzésre, értékelésre elsősorban pénzügyi értelemben kerül sor. A szakmai projektértékelés nem általános ezen a területen. A kormányzati vagy regionális (önkormányzati) megrendelések esetében a vizsgálatokat a döntéshozók aktuális igényei alakítják, előzetesen irányt szabva a kutatói munkának.

Műhelyek

Tábla és Penna Társadalomkutató Csoport

A Tábla és Penna Társadalomkutató Csoport ifjúságkutatásai elsősorban a politikai szocializáció, a magatartásszociológia, az ifjúságszociológia és az iskolaszociológia tárgykörére koncentrálnak. A csoport részese volt az egyetemközi együttműködésben megvalósuló Iskola és társadalom 2005, 2008 országos kutatási programnak. Vezetésével zajlott az Európa Tanács és az Európai Bizottság által támogatott „The Characteristics of Youth Non-formal Learning in Hungary, Romania and Slovenia” projekt, valamint a Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat megbízása alapján elvégezte az Európai Unió Ifjúság 2000-2006 Programja magyarországi megvalósításának félidős és záró értékelését. A korábbi években egy nemzetközi összehasonlító kutatás részeseként kutatták a tanítóképzős főiskolai hallgatók drogokhoz való viszonyát, az utolsó éves magyar és román középiskolások értékvilágát. A műhely szakértői a '90-es években a kisebbségi oktatás helyzetéről, a középiskolások pályaválasztási aspirációiról, az iskolaigazgatók közoktatási koncepcióiról és a tízenévesek állampolgári kultúrájáról szóló kutatásokba kapcsolódtak be.

Népességtudományi Kutatóintézet

Bár demográfiai kutatások sok helyen (egyetemeken, a demográfiával határos tudományterületek kutatóintézeteiben, társadalomtudományi kutatásokkal foglalkozó vállalkozásokban és alapítványokban) folynak Magyarországon, a népességtudomány legfontosabb központja mind a mai napig a Központi Statisztikai Hivatal (KSH), illetve az annak felügyelete alatt működő Népességtudományi Kutatóintézet (NKI). Az intézet feladatköre a népességtudomány elméleti és gyakorlati művelése, ennek keretében alap- és alkalmazott kutatások végzése, a népesség és a népesedési folyamatok kutatása, a társadalmi-gazdasági fejlődés és a népesedés közötti kölcsönhatások, összefüggések tudományos feltárása és előrejelzése, a népesedéspolitika tudományos megalapozása, a demográfiai kutatás módszereinek fejlesztése. Az intézet tehát amellet, hogy államigazgatási intézmény felügyelete alatt áll, „akadémiai kutatóintézeti” jelleggel is bír.

A Debreceni Egyetem Szociológia és Szociálpolitika Tanszéke

A tanszék története a '60-as évekig nyúlik vissza, bár a Szociológiai Csoport csak a '80-as évek elején alakult meg, s a tanszék hivatalosan 1984-től létezik. Hallgatói létszáma a levelező képzéssel együtt nyolcszáz fő körül van, így a Tiszántúl szociális képzésének és továbbképzésének is centruma. A Szociológia és Szociálpolitika Tanszék – a többciklusú felsőoktatási képzési szerkezet bevezetésének keretében – sikerrel akkreditálta BA szakindítási kérelmét, így a 2006/2007-es tanévtől szociológus alapképzéssel (BA) is foglalkozik. A tanszéken számos témában folyik kutatás, elsősorban regionális- és településszociológiai, szociálpolitikai témakörökben.

Család, Gyermek, Ifjúság Egyesület

A Család, Gyermek, Ifjúság Egyesület 1993-ban alakult. Működésének céljaként megfogalmazott fő feladatait – a gyerekek védelme és a családok erősítése, összetartása – az érdekeltek és a velük dolgozó szakemberek megerősítésével, képzésével, szolgáltatások nyújtásával végzi. Tevékenységi köre szerteágazó: család- és gyermekvédelem, szociális tevékenység, kutatás, képzés, képességfejleszt-

tés. Az egyesület elsősorban hazai programok gazdája, de kiterjedt nemzetközi szakmai kapcsolatokkal is rendelkezik, hiszen egyik fontos feladatának tekinti a külföldön már hatékonyan és sikeresen működő gyermekvédelmi és családi programok magyarországi meghonosítását, a nemzetközi kutatásokban, programokban való részvételt, illetve nemzetközi és hazai konferenciák szervezésével az ismeretek mind szélesebb körű terjesztését. Kutatásai közül a legjelentősebbek a gyermekkorú elkövetők a szakellátásban témájú, az UNICEF számára készült, a kelet-európai intézményi be- és kikerülésről szóló, 5 országra kiterjedő kutatása, illetve egy, 32 európai országban a 3 év alatti, intézményben élő gyerekek körülményeit vizsgáló kutatás.

ELTE Oktatás- és Ifjúságkutató Továbbképző Központ

A központot az ELTE Szociológiai, Szociálpolitikai Intézete és az Oktatáskutató Intézet hozta létre abban a reményben, hogy a kutatási eredmények minél gyorsabban visszacsatolhatók legyenek a felsőoktatásba és a továbbképzésbe. Fő tevékenységi területei az oktatási és ifjúsági kutatások, részvétel a felsőfokú és posztgraduális képzésben és továbbképzésben – különös tekintettel a pedagógusképzésre és továbbképzésre –, a tananyagfejlesztés, valamint a publikációs tevékenység a tudományos kutatási eredmények hasznosítása és a felsőoktatási tankönyvellátás javítása érdekében.

DIÓDATA

A DIÓDATA Szociológiai Kutató és Tanácsadó Iroda 1992-ben alapított szociológiai műhely, mintegy negyven kutatással a háta mögött. Kutatási múltja főbb pontjai: a Kapocs Ifjúsági Önszolgálat számára, feladataik megfogalmazásához készített problémafeltáró kutatás, az Újpest Önkormányzata számára készült, a Káposztásmegyer2 lakótelepen élő fiatalok társas kapcsolatait, a korosztály helyzetét, kilátásaik szubjektív megítélését vizsgáló kutatás, a Budapesti Népművelők Egyesülete számára összeállított, a fővárosban dolgozó népművelők helyzetét, szakmáját feltérképező munka, illetve ennek országos kiterjesztése, és a Zugló Önkormányzata számára 2001 és 2007 között három

alkalommal készített ifjúságkutatások. A DIÓDATA munkáját a szakmai közvélemény számára elérhető publikációk teszik átláthatóvá. Fennállása óta három önálló kötettel és több tucat folyóirattal lépett a nyilvánosság elé.

ELTE Társadalomtudományi Kar Szociológiai Intézet

Az intézet legjelentősebb kutatása keretében elméleti munkák és empirikus elemzések készültek az ifjúság életútjáról és a posztadoleszcensek életviszonyairól, a változó iskolarendszerről és munkaviszonyokról, a párkapcsolatokról és a szülőktől történő leválásról, az életstílusról és bizonytalanságról. Ennek kapcsán készült el az „Új ifjúság. Szociológiai tanulmányok a posztadoleszcensekről” című tanulmánykötete. Vizsgálódásaik egyes eredményeit több hazai és nemzetközi tudományos konferencián ismertették, legfontosabb ezek közül az „Új ifjúság” című, 2008-as konferencia volt, amelyen demográfusok, szociológusok és más társadalomkutatók vettek részt, s ahol vitára is sor került a hazai ifjúságkutatásról.

Szocio-Gráf Piac- és Közvélemény-kutató Intézet

A Szocio-Gráf 1991-ben alakult egyetemi oktatók kezdeményezésére. Elsősorban a marketingkutatásban tevékenykednek, de emellett vannak politikai, média-, szociológiai és társadalomtudományi kutatásaik is. 2006 óta saját call centerükben bonyolítják le telefonos munkáikat. Piaci megrendelések mellett dolgoznak az egyetemi és kormányzati szektorban is, elsősorban a Dél-dunántúli régióban.

Excenter Kutatóközpont

Az Excenter Kutatóközpont a tudományok széles körét művelő szellemi műhely. A központ egy kis létszámú szervezőgárdából és hálózatba szerveződő kutatói közösségekből álló intézmény. Együttműködői több száz tudományos cikket, monográfiát, szakmai publikációt jegyeznek. Számos területen végeztek már kutatásokat, pl. az információs társadalom, az informatikaoktatás, az informatikai attitűd, a szakképzésbeli tanulási módszerek, a civil szervezetek és az

ifjúságügy témában. A központot létrehozó és alkotó szakértők jegyzik többek között a Civil Szemle és az Új Ifjúsági Szemle c. szakfolyóiratokat, a Civil éves jelentést és a Civil ifjúsági éves jelentést, az Ifjúságügy című könyvet (e kiadvány elméleti párját), dolgoztak az Európa Tanács számára készített ifjúsági jelentésen. Jelenleg egy e-ifjúsági iroda kifejlesztésén dolgoznak.

A központ kutatásokat folytat különböző hazai és nemzetközi projektekben a társadalom-elméleti háttér megalapozása, továbbá a megcélzott célcsoportok jellemzőinek, véleményének, attitűdjeinek megmérése, egyes termékek és eredmények magyarországi tesztelése, illetve a hazai és nemzetközi trendek feltárása, adatokkal való megtámasztása érdekében.

A Gyermek- és Ifjúságkutatási Főosztály

A magyarországi ifjúságkutatást alapvetően intézményi sokszínűség jellemzi, ami együtt jár a finanszírozási források hullámzásával is: Magyarországon nincs kialakult mechanizmusa, felelőse az ifjúsági célú kutatások összehangolásának. Ahogy korábban említettük, a magyar ifjúságkutatás egyetlen olyan intézménye, amelynek ez a fő tevékenysége, a Szociális és Munkaügyi Minisztérium háttérintézetében, a Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézetben működő Gyermek- és Ifjúságkutatási Főosztály. A főosztály nevéhez fűződik a rendszerváltás utáni első, rendszeres, hazai, nagymintás, 8000 fős ifjúságkutatás: az Ifjúság2000, majd az Ifjúság2004 és az Ifjúság2008 kutatások, valamint a határontúli Mozaik 2001 felmérés. Ez a szervezeti egység foglalta össze 1996-tól a Parlament számára a kormányzati szervek által használt adatokból összeállított az ifjúság helyzetéről, életkörülményeik alakulásáról és az ezzel összefüggésben megtett kormányzati intézkedésekről szóló jelentést.

Az SZMI Gyermek- és Ifjúságkutatási Főosztályának fő feladata, hogy koordinálja a gyermek- és ifjúságpolitika elvi, koncepcionális kérdéseit érintő kutatások, elemző tanulmányok, hatásvizsgálatok és egyéb döntés-előkészítő munkák végzését, valamint a statisztikai adatgyűjtéssel, feldolgozással és elemzéssel kapcsolatos feladatokat. Feladata továbbá (elsősorban az ifjúsággal kapcsolatosakat kiemelve), hogy társadalomtudományi módszerekkel tudományosan megal-

pozza a kormányzat korosztályi területeken megvalósuló szakmai programjait, vizsgálja a célcsoport helyzetét, elemzéseket készítsen, elősegítse és/vagy kezdeményezze, lebonyolítsa, támogassa a területén megvalósuló (akár nemzetközi) kutatási programokat. A főosztály a Mobilitással együttműködve (a NIIDA keretein belül) működtet egy adatbázist, mely rendszerezi és hozzáférhetővé teszi a releváns kutatásokkal kapcsolatos legfontosabb információkat. Feladata továbbá együttműködni a minisztériummal kiadványok megjelentetésében, összefoglaló tanulmányok elkészítésében, az EU Ifjúságpolitikai Tudásközpontja (EKCP)* felé fennálló adatszolgáltatási kötelezettség ellátásában. Természetesen további intézményekkel, szakmai szervezetekkel is együttműködik szakterületén, továbbá a belső és külső igények kielégítésére adatokat szolgáltat (www.szmi.hu – *Ifjúságkutatás* menüpont).

Európai Ifjúsági Kutató-, Szervezetfejlesztő és Kommunikációs Központ (EIKKA)

A 2001-ben alapított EIKKA ifjúságkutatásait három nagy terület köré lehet csoportosítani. Az első terület a fesztiválkutatások (elsősorban: Sziget), amelyeknek keretén belül lehetőség nyílik mérni a résztvevők élettervezésének alakulását, értékorientációit és ifjúsági identitását, politikai, kulturális és szabadidős tevékenységét, pártszimpátiáját, ifjúsági csoportstílusokhoz való viszonyát és előítéleteit. A második terület a felsőoktatásban tanuló fiatalok kutatása, amelynek elsődleges célja annak felderítése, hogy a felsőoktatási intézmények hallgatóiban milyen igények merülnek fel, ezeket mennyiben látják teljesülni intézményükben, környezetükben. A kutatáshalmaz – annak speciális szegmenseként – kiterjed a kollégiumban élőkre is. Külön kutatási témája volt az orvostanhallgatók, a végzős hallgatók és a BSc hallgatók vizsgálata, valamint a hallgatók médiahasználati szokásai. Az EIKKA Alapítvány harmadik tevékenysége nem közvetlen kutatói aktivitás (pl. Dél-alföldi regionális ifjúsági hely-

* European Knowledge Centre for Youth Policy: <http://www.youth-partnership.net/youth-partnership/ekcp/index>

zetelemzés, a HVG Top Diploma 2006 című különkiadása, Fogyasztóvédelem a felsőoktatásban című anyag elkészítése).

Echo Survey Szociológiai Kutatóintézet

A nagymintás ifjúságkutatások mellett a '90-es évek közepétől kezdve fokozott önkormányzati igény mutatkozott a lokális fejlesztésekhez, programozáshoz kapcsolódó települési ifjúságkutatások iránt. A nonprofit szervezetként működő Echo Oktatáskutató Műhely 1997 óta, az Echo Survey Szociológiai Kutatóintézet pedig 2003 óta segíti ezt a munkát elsősorban külföldi és hazai pályázati források, valamint önkormányzati támogatások felhasználásával. Az intézet ifjúságkutatásainak fókuszában a fiatalok értékrendjének változása, a helyi demokrácia iránti elkötelezettsége, valamint a fiatalok önálló életkezdesi stratégiái állnak a poszt szocialista átalakulás tükrében. 2006-2007-ben két települési ifjúságkutatást készítettek. Emellett elvégezték a 2007- es ún. ESPAD kutatást, az Iskola és Társadalom kutatást, és jelenleg tervezés alatt áll a „Fiatalok a változó jelenben” című anyag.

Jogismeret Alapítvány

A JOGISMERET ALAPÍTVÁNY kiemelkedően közhasznú szervezet 1998. év óta folytat jogi ismeretterjesztő, felvilágosító, jogi információs szolgáltatást nyújtó tevékenységet a jogérvényesítésben akadályozott vagy hátrányban lévő rétegek számára: diákoknak, pedagógusoknak, gyermekintézményeknek, a közoktatási és szociális ellátás szervezeteinek, gyermeki jogokkal foglalkozó intézményeknek, érdekképviselőeknek és civil szervezeteknek. Jogismereti és jogtudati, jogszociológiai valamint jogelméleti jellegű kutatásaikat a közoktatási jogok, nonprofit jog, gyermeki jogok, fogyatékosok jogai területén folytatták.. Küldetése a jogszabályok érvényesüléséhez és a jogkövető, jogérvényesítő magatartáshoz szükséges jogi információ és joghasználói képesség megszerzésének biztosítása képességekkel, információs szolgáltatásokkal, jogi ismeretterjesztő rendezvényekkel és kiadványokkal, jogkereső eszközökkel, jogi segédletekkel. Nyomtatott és internetes JOGKERESŐ-eszközöket készít, JOGHáz- szolgál-

tatásokat nyújt, felsőoktatásban és felnőttképzésben működik közre, akkreditált pedagógus-továbbképzéseket alapított és szervez, jogi tárgyú kutatásokat folytat, civil gyermekjogász-hálózatot működtet, nonprofit jogi együttműködésekben működik közre.

Az ifjúságkutatás hasznosulása

Az ifjúságkutatók a tudományos életben megszokott, különböző szakmai fórumokon, konferenciákon találkoznak egymással, mutatják be eredményeiket, fejtik ki álláspontjukat. Megemlíthető szakmai fórum a Magyar Szociológiai Társaság Ifjúságszociológiai Szakosztálya, mely tagságán keresztül kívánja megszólítani a területen dolgozó kutatókat. Hasonló szekcióval rendelkezik a Magyar Pszichológiai Társaság is. A politikai döntéshozók és a kutatók közötti kapcsolattartás közvetettnek tekinthető. Az érdeklődő döntéshozók a szakmai, tudományos fórumokon elhangzottakból tájékozódhatnak, illetve az azokról készített médiajelentések közvetítik számukra az új kutatási eredményeket. A kormányzati, önkormányzati vizsgálatok során pedig az ifjúságpolitikusok meglátásai alakítják a megrendelést, így a kutatók által vizsgált témaköröket is. Közvetlen, kétoldalú kapcsolatra kevés és esetleges példa adódik.

Általában azonban a kormányzati és az ifjúságkutatók közötti egyeztetésnél is lazábbnak tekinthető a fiatalok, az ifjúsági szervezetek és az ifjúságkutatások közötti kapcsolat. Itt is a média által közvetített kutatási eredmények jutnak el többé-kevésbé az érintettekhez. Az eseti véleménycsere, tájékoztatás lehetőségét nyújtják a különböző ifjúsági rendezvényeken (kerekasztal-beszélgetéseken) részt vevő ifjúságkutatók, emellett egy-egy kutatás alkalmával is az ifjúsági ernyőszervezetek ülésein is bemutatkozik.

Rendszeresen, 1996-tól 2007-ig évente foglalta össze a kormányzati szervek által használt adatokat (vizsgálatok, statisztikák eredményeit) a Nemzeti Ifjúságkutató Intézetben illetve jogutódjában, az SZMI-ben a parlament számára összeállított *Jelentés a gyermekek és az ifjúság helyzetéről, életkörülményeik alakulásáról és az ezzel összefüggésben (a tárgyévben) megtett kormányzati intézkedésekről* című dokumentum. Szükséges lenne az anyag rendszeres publikálása, annak ellenére, hogy a Jelentés eddig minden magyarországi parlamenti képviselőhöz eljutott és bárki számára hozzáférhető a kormányzati portálon. Ugyanakkor a *Jelentés* eddig minden magyarországi parlamenti képviselőhöz eljutott, és – a

többi országgyűlési beszámolóhoz hasonlóan – bárki számára hozzáférhető a kormányportálon*.

* Elérhető: www.szmm.gov.hu

Nemzetközi, európai dimenzió

Az Európa Tanács és az Európai Bizottság közti ifjúságkutatói együttműködés (a Youth Partnership* programon belül) egy 2003-ban kötött szerződéssel indult útjára. Így az európai ifjúságkutatás nyitott marad az Európai Unióhoz csak később csatlakozó vagy attól még távolabb álló európai országok előtt is.

Az együttműködés keretében napjainkban alapvetően négyféle tevékenység valósul meg:

- ún. kutatószemináriumok szervezése, melyeken a részt vevő kutatók különböző ifjúságot érintő témákat járnak körül nemcsak a kutatás, de – más szakértőkkel kiegészülve – a gyakorlat és a szakpolitikák oldaláról is;
- szakértői workshopok szervezése, amelyeken nemcsak a kutatás, az ifjúságpolitika és az ifjúsági munka szakemberei, hanem a fiatalok képviselői is részt vesznek, és egy-egy, az európai fiatalok számára fontos témát járnak körül;
- az ifjúságkutatói szakértők 1993 óta létező hálózatának „üzemeltetése”, mely hálózat létezésének célja, hogy a kutatók „összehozásával” megkönnyítse a nemzetközi kutatói együttműködések kialakítását, az európai szintű és a más országokban zajló ifjúságkutatói fejlemények egymással való megismertetését;
- az ifjúsági munka társadalmi-gazdasági vonatkozásainak vizsgálata európai szinten, Európában.

Az Európa Tanács és az Európai Bizottság közti Youth Partnership ezenkívül működteti az ún. Európai Ifjúságpolitikai Tudásközpontot (EKCYP), amelyen megtalálhatóak minden ország alapvető adatai az ifjúsággal, a legfontosabb ifjúságpolitikai és a kapcsolódó szakpolitikai területekkel kapcsolatban. A tudásközpont helyet biztosít az ifjúsági és a szomszédos területek szakértői adatbázisa

* További információ angol, német és francia nyelven: <http://youth-partnership.coe.int/youth-partnership/>

számára az egyes országok bevált gyakorlatainak, tapasztalatainak és az ifjúsági területeken zajló történéseinek megismeréséhez.

Az ifjúsági közélet területén elsősorban a mindenkor illetékes minisztérium, illetve a Mobilitás tart fenn többirányú nemzetközi kapcsolatokat. Ehhez kapcsolható az ifjúságkutatás területén az ET ifjúságkutatási albizottságában, valamint az ifjúságkutatói hálózatban való részvétel, ahol az Ifjúságkutatási Főosztály képviseli a magyar államot. A V4 együttműködés keretében közvetlen kapcsolat áll fenn szlovák, cseh, lengyel valamint osztrák kutatókkal.

A kutatások terén több egyetemközi együttműködés, kutatás is létezik. Példaként az ELTE és a Grenobl-i II. Egyetem együttműködést illetve a BME és szlovén partnerének közös kutatását érdemes megemlíteni. Kialakult ifjúságkutatói hálózatról informális értelemben beszélhetünk inkább, kevésbé a területen hosszabb-rövidebb ideje dolgozó szakemberek valódi networkjéről, bár e területen vannak biztató jelek. Az egyik ilyen sokat ígérő együttműködés a RAY Network (Research-based Analysis and Monitoring of Youth in Action), amely ugyan konkrét céllal jött létre (a Youth in Action – Fiatalok Lendületben – Program monitorozása és félidejű értékelése), az együttműködés keretet adhat további, országokon, régiókon átívelő ifjúságkutatási projektek tervezéséhez és megvalósításához is.

Amennyiben ismert az ifjúsági korosztály helyzete, valóságos ismeretekkel, információkkal rendelkezünk a szektorról, célszerű megnézni, hogy azok hogyan, milyen intézményekben, szakmai műhelyekben tudnak hasznosulni, illetve alapjait képezni a további szakmafejlesztési munkának. Célszerű azt is megvizsgálni, hogy milyen hálózatok mentén számolhatunk kvázi állami erőforrásokkal.

Intézmények, szellemi műhelyek (think-tank-ek), kiemelten fontos hálózatok

Országos szint

Az SZMM Gyermek- és Ifjúsági Osztályának a legfontosabb feladata a horizontális (tárcaközi) megközelítések erősítése, a szakmafejlesztési ügyek koordinálása és az együttműködési rendszerek megteremtése.

Feladatai:

- a jogszabály-előkészítő tevékenység keretében kidolgozni a gyermek- és ifjúságpolitikát érintő jogszabályok szakmai koncepcióját, vizsgálni ezek szakmai megalapozottságát, hatását és figyelemmel kísérni hatályosulásukat;
- a költségvetés előkészítése során részt venni a gyermek- és ifjúságpolitikai költségvetési előirányzatok tervezésében, kidolgozni azok szakmai tartalmát és figyelemmel kísérni felhasználásukat;
- ellátni az EKTB 14. sz. Ifjúságpolitika és Sportügyek Szakértői Munkacsoport irányítását, működtetését;
- szakmai irányítási feladatkörében kidolgozni a gyermek- és ifjúságpolitikával, a gyermekek és fiatalok iskolán kívüli szabadidejének eltöltésével, a helyi önkormányzatok, illetve a kistérségek gyermek- és ifjúsági feladatellátásával, az ifjúsági turizmussal, az ifjúsági célú közösségi terekkel, a játékkultúrával kapcsolatos szakmapolitikai irányokat, koordinálni a több ágazatot érintő gyermek- és ifjúságpolitikai programok kialakítását és végrehajtását, valamint ellátni az ágazati ifjúsági képzéssel kapcsolatos teendőket;
- elvégezni a Gyermek- és Ifjúsági Alapprogram működtetéséhez kapcsolódó minisztériumi feladatokat, előkészíteni a miniszter és a szakállamtitkár Alapprogrammal kapcsolatos döntéseit;
- támogatási, fejlesztési feladatkörében működtetni az ifjúsági célú pályázatok szakértői rendszerét, előkészíteni, illetve lebonyolítani a határon túli magyar ifjúsági szervezetek működését és programjait támogató programokat és pá-

lyázatok, ellátni a Magyar Ifjúsági Konferencia működésével kapcsolatos adminisztratív és szakmai előkészítési feladatokat,

- a Kormány nevében ellátni a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvényben foglaltak végrehajtásának összehangolásával és ellenőrzésével kapcsolatos feladatokat, valamint elkészíteni az ezzel kapcsolatos jelentéseket.

Jól látható, hogy milyen széles az a feladatkör, amelyet a szervezeti egységnek el kellene látnia, és az is, hogy a jelenlegi humán erőforrások a magas szintű munkavégzésre önmagukban nem elégségesek. Ezért is fontos a következőkben felsorolt partnerek munkája.

A Foglalkoztatási és Szociális Hivatal Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat a az ifjúságügyi területért felelős minisztérium (jelenleg SZMM) háttérintézménye. A tárca a Mobilitás számára az alábbi kereteket határozta meg a szervezeti átalakulásból adódóan: pályázatkezelő és adminisztratív végrehajtó szerv helyett, egy, az ifjúságügy fejlesztő feladatait ellátó, a kormányzati ifjúságpolitika megvalósítójaként működő intézménynek kell lennie. Ez az új szerep más célrendszert, új hangsúlyokat és új kompetenciákat igényel a szervezettől.

A Mobilitás tehát ma a magyarországi ifjúsági munka és szolgáltatások innovációs és kompetenciaközpontja, mely a hazai és nemzetközi eszközrendszerek működtetésével, az ifjúsági és ifjúságsegítő közösségek, szervezetek, ifjúsági szakemberek és kompetenciáik, továbbá az ifjúsági szolgáltatások fejlesztésével és elismertetésével járul hozzá a fiatalok társadalmi felelősségvállalásának, társadalmi részvételének erősítéséhez. Támogatja az állami-önkormányzati, civil és gazdasági szektor ifjúságügyi (ifjúsággal, ifjúsági munkával kapcsolatos) együttműködését a demokrácia minőségének javítása, a társadalmi kohézió, illetve a versenyképes, fenntartható, tudásalapú társadalom megteremtése érdekében.

Az intézmény által megfogalmazott stratégiai célok:

- az ifjúsági munka szakmai fejlesztése;
- a fiatalok (12–29) demokratikus társadalmi részvételének elősegítése;
- az ifjúsági munka és módszertana (nemformális pedagógia) társadalmi elismertetése.

A Mobilitás az alábbi irányelvek és dokumentumok figyelembevételével valósítja meg stratégiai céljait:

- az Európa Bizottság ifjúságpolitikai fehér könyve és a nyílt rendszerű koordinációs folyamat;
- a Kormányprogram ifjúsági területre vonatkoztatott irányvonalai;
- az Új Magyarország Fejlesztési Terv társadalomfejlesztési céljainak ifjúsági vetületei;
- az intézmény alapító okiratának, illetve szervezeti és működési szabályzatának irányai;
- az EU ifjúsági stratégiája és az Országgyűlés által elfogadott Nemzeti Ifjúsági Stratégia.

A Mobilitás működteti a regionális ifjúsági szolgáltató irodákat (RISZI) és változatlanul fontos teendője a Gyermek- és Ifjúsági Alapprogram (GYIA) és a regionális ifjúsági tanácsok (RIT-ek) titkársági feladatainak ellátása (a GYIA-ról lásd később). 2009-től szintén az intézmény látja el a Magyar Ifjúsági Konferencia titkársági teendőit, valamint a határon túli ügyek koordinációját.

A Mobilitás szervezetén belül működik az Európai Bizottság Fiatalok Lendületben Programjának nemzeti irodája is (bővebben: a forrásokról szóló részben).

Az Eurodesk az Európai Bizottság támogatásával működő európai ifjúsági információ-szolgáltató hálózat, amelynek magyarországi koordinációját szintén a Mobilitás látja el. A közvetített információk a fiatalok és a velük foglalkozó ifjúsági szakemberek európai mobilitását, képzését és informálását segíti elő. A hálózat az EU tagállamain túl Norvégiában, Izlandon, Törökországban, Liech-

tensteinben működik, összesen 900 taggal. Magyarországon jelenleg közel 45 helyen szolgáltatnak információt az Eurodesk partnerek és pontok.

Az európai ifjúságpolitikának kezdetektől fogva sarokkövét képezi a fiatalok aktív állampolgári szerepvállalásának ösztönzése, melynek előmozdítására a strukturált párbeszéd módszerét és eszközét ajánlja az Európai Bizottság. A strukturált párbeszéd segítségével a fiatalokat be kell vonni a napirenden lévő ifjúsági ügyek megvitatásába a különböző szinteken, hiszen azok leginkább őket érintik. A strukturált párbeszéd kialakítása az Európai Unió fő prioritásai közé tartozik, többek között ez a fiatalokkal való kölcsönös kommunikáció legfőbb módja. A fiatalok és a döntéshozók közötti strukturált párbeszéd megvalósulása helyi, megyei, regionális, nemzeti és európai szinten a fiatalok és a döntéshozók közötti szilárd munkakapcsolat kialakulását eredményezi, amely többek között nem mást jelent, mint például azt, hogy a döntéshozók bevonják a fiatalokat az ifjúság mindennapi életét közvetlenül érintő döntések meghozatalának előkészítésébe, a döntéshozatal során figyelembe veszik a fiatalok javaslatait.

A részvétel szintjeit két fő szempont szerint csoportosíthatjuk: egyrészt földrajzi szempontokat figyelembe véve, másrészt pedig tartalmi szempontok szerint érdemes áttekinteni a részvétel egymásra épülő szintjeinek modelljét.

Földrajzi szempontból a különböző szinteken Európa-szerte különböző lehetőségek, különböző formális és nem formális részvételi formák léteznek a fiatalok számára:

- európai szint: nemzetközi szervezetek, Európai Ifjúsági Fórum, európai konferenciák;
- nemzeti szint: nemzeti ifjúsági tanács, ifjúsági parlament, ifjúsági szervezetek;
- regionális / megyei szint: ifjúsági tanácsok, bizottságok, konferenciák, fórumok, kerekasztalok;
- helyi / iskolai / városi szint: diák- és hallgatói önkormányzatok, gyermek-és/vagy ifjúsági önkormányzatok, fórumok, kerekasztalok, koordinációs bizottság/tanács.

Tartalmi szempontok szerint vizsgálódva a társadalmi részvétel több – egymásra épülő – szintjét különböztethetjük meg: (erről lásd még az ifjúsági részvételről szóló fejezetet).

Hazánkban számos civil szervezet létezik, ugyanakkor – az európai országok többségével ellentétben – nem tömörülnek országos ernyőszervezetbe, így a politikai döntéshozóknak nem létezik egységes ifjúsági partnere. A legnagyobb ernyőszervezet a Gyermek- és Ifjúsági Konferencia (GYIK), melynek jelenleg 88 tagja van, és a Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája (HÖÖK), továbbá jelentős a történelmi egyházak ifjúsági szervezeteinek önkormányzati együttműködése is. Helyi, megyei és regionális szinten vannak példák az összefogásra (gyermek- és ifjúsági parlament, diákönkormányzatok) ám egységes, közös, országos szintű érdekképviselő nem létezik. Megfelelő partner hiányában pedig lehetetlen a fiatalokat nemzeti szinten bevonni a döntéshozatal folyamatába. Ezért is kezdte el a Mobilitás valamennyi partner – a pártok ifjúsági szervezeteinek – bevonásával a nemzeti ifjúsági tanács vizionáló, konzultáció-sorozatát, bízva abban, hogy szerves fejlődés eredményeképpen, az érintettek közreműködésével létrejön az ifjúsági szektor hazai képviselője.

A 40 éve alapított, állami tulajdonú *Zánkai Gyermek és Ifjúsági Centrum Oktatási és Üdültetési Nonprofit Kft.* Európa egyik legnagyobb gyermek- és ifjúsági célú komplexuma, amely formális és nemformális oktatási helyként is funkcionál. Adottságainak megfelelően egyszerre végez nonprofit jellegű és piacorientált, nyereséget is produkáló tevékenységet. A Nonprofit Kft. tevékenysége során alapvetően kezeli a közhasznúságot, a szociális érzékenységet, a komplexitást, az univerzalitást, a jogszerűséget.

A Nonprofit Kft. alaptevékenysége az alábbi területre terjed ki:

- gyermek- és ifjúsági üdültetés, szabadidős programszolgáltatás,
- sport-, egészségturisztikai szolgáltatás,
- az iskolarendszerű és az iskolarendszeren kívüli oktatás, felnőttképzéshez kapcsolódó szolgáltatások,
- konferencia- és programszervezés.

A Nonprofit Kft. a fenntartója az Egry József Idegenforgalmi és Vendéglátóipari Gimnázium és Szakközépiskolának, amely országos beiskolázású, évente 300 tanulója van.

Közhasznú feladatai:

- oktatási és képzési rendszerek szerepének erősítése az innovációs potenciál fejlesztésében: az oktató-nevelő munka új módszereinek, formáinak modellértékű kimunkálása, a gyerekekkel, tanulókkal foglalkozó szakemberek átképzése, továbbképzése, komprehenzív módszerrel dolgozó tagiskola a régió és kistérség számára, környezeti nevelési és közösségi művelődési szolgáltatások biztosítása a regionális tudásközpontban, a határon túli gyerekek, pedagógusok továbbképzése, a fiatalok európai integrációs felkészítése;
- társadalmi részvétel és befogadás, az esélyegyenlőségi politika horizontális céljainak megvalósításáért: a szociálisan hátrányos helyzetű fiatalok táboroztatása, társadalmi integrációjuk segítése, a fogyatékkal élő fiatalok rekreációja, rehabilitációja, részvétel a hazai ifjúsági- és sportturizmus tartalmi, szervezeti fejlesztésében, a nagycsaládok és szociálisan hátrányos helyzetű családok, roma fiatalok üdültetése, konferenciaturizmus, gyermek- és ifjúsági kulturális fesztiválok és táborok szervezése.

Az *ESZA Nonprofit Kft.* az ifjúsági szakterület számára a pályázatkezelés szempontjából fontos. Itt összpontosulnak az SZMM, a GYIA, a RIT-ek által kiírt pályázatok pályázatkezelési tevékenységei (de akár a Nemzeti Civil Alapprogramot is említhetjük), sőt az uniós források között is van már számos olyan (pl. TÁMOP 5.2.5), amelyet az ESZA kezel.

Az országos intézmények kapcsán fontos elmondani még, hogy a Nemzeti Gyermek és Ifjúsági Közalapítvány megszűntetés alatt áll.

Regionális szint

Az intézményrendszer regionális erőforrásait nézve kijelenthetjük, hogy a regionális ifjúsági tanácsok, a RIT-ek jelentős szerepet töltenek be mint a területfejlesztési régió területén élő, tanuló, dolgozó fiatalok képviselőit biztosítani hivatott döntéshozó, véleményező és javaslattevő testületek.

Feladatuk:

- együttműködni a Regionális Fejlesztési Tanáccsal, illetve a gyermekeket és az ifjúságot közvetlenül érintő feladatokat ellátó, régióban működő szervezetekkel, ellátni az ezzel összefüggő egyeztetési, koordinációs és képviselői feladatokat;
- figyelemmel kísérni a régióban a regionális, a térségi és a helyi ifjúsági programok, szolgáltatások megvalósulását, az ifjúsági szervezetek tevékenységét, az ifjúsági közösségek szükségleteit és törekvéseit, majd ennek alapján javaslatot tenni a GYIA Tanácsnak a régió számára nyújtott támogatások keretösszegére;
- a GYIA Tanácsa felkérése alapján közreműködni a régióból beérkezett pályázatok elbírálásában, illetve dönteni a GYIA Tanács által a rendelkezésére bocsátott pénzeszközök régióban történő felhasználásáról;
- véleményezni a RISZI éves munkatervét, javaslatokat tenni az iroda szakmai és egyéb szolgáltatásainak fejlesztésére;
- figyelemmel kísérni a régióban a gyermek- és ifjúsági szolgáltatásokat, a gyermek- és ifjúsági szervezetek tevékenységét, felmérni az e szolgáltatásokhoz, tevékenységekhez kapcsolódó fejlesztési szükségleteket.

Megyei szint

Új elemként 2008-tól létrejöttek a megyei ifjúsági szakmai módszertani központok (ISZMK-k), amelyek feladata az integrált közösségi és szolgáltató terek (IKSZT-k) ifjúsági ügyeinek segítése és az állami ifjúsági feladatok végrehajtása. A tárcaközi együttműködés keretében, SZMM-es forrásra építve – pályázati eljárás keretében – azon intézmények, civil szervezetek kapták meg a feladatot,

akik szakmai felkészültségük mellett szívesen vállalták az IKSZT-k ilyen típusú módszertani mentorálását. A program keretében a tárca három évre vállalt kötelezettséget az ISZMK-k támogatására.

Helyi szint

Helyi szinten jelentős innovációnak tűnik az *integrált közösségi és szolgáltató terek* kialakítása az 5 000 fő vagy 100 fő/km² alatti népességű településeken. A Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium a 1698/2005/EK rendelet 56. cikke alapján, az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program III. tengelyes vidékfejlesztési intézkedésének keretében, a gazdaság és a vidéki lakosság számára nyújtott alapszolgáltatásokhoz kapcsolódóan pályázatot hirdetett az IKSZT cím elnyerésére. Bár a folyamat még csak ott tart, hogy a 970 címbirtokost ismerjük, működésbe lépésük jelentős állomás lesz az ifjúsági szektorban, hiszen kötelező feladatuk az ifjúsági közösségi programok szervezése, az ifjúságfejlesztési folyamatok generálása és folyamatkövetése, valamint ifjúsági információs pont működtetése.

Az ifjúsági intézményrendszer helyi szintjét alkotják – és a humán erőforrások vizsgálatakor megkerülhetetlenül számba kell venni – a jellemzően önkormányzati hivatalokban dolgozó *ifjúsági referenseket*, illetve a feladatellátási szerződés alapján intézményekben vagy civil szervezeteknél tevékenykedő *ifjúságsegítő kollégákat*, valamint az *ifjúsági információs és tanácsadó irodák, ifjúsági információs pontok, ifjúsági közösségi terek* munkatársait.

Jellemzően a megyeszékhelyeken, városokban a referensek feladata az önkormányzatok ifjúsággal kapcsolatos intézkedéseinek koordinálása. Kisebb városokban, községekben gyakorta töltenek be ifjúságfejlesztői, katalizatori szerepet is (erről lásd még az *Én, az ifjúságsegítő* című fejezetet).

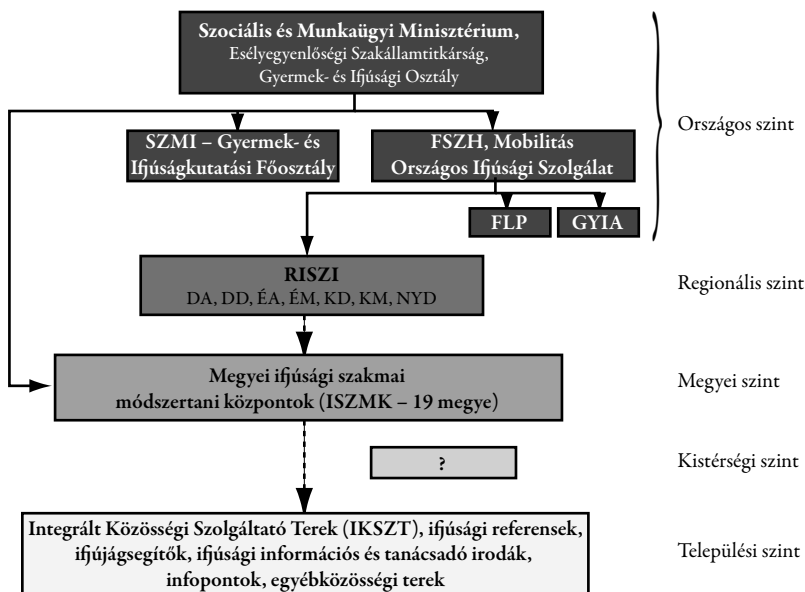
Az önkormányzatok ifjúsági tevékenységéről a szükséges statisztikák hiányában nincsenek megfelelő adatok, de a civil szervezetek, illetve a fiatalok a helyi döntéshozatalban való részvételéről szóló vizsgálatok azt mutatják, hogy a szervezetek töredéke van csak befolyással az önkormányzati politikára. A civil szervezetek által használt részvételi elemekre összességében jellemző, hogy településtípusok szerint nagyon eltérőek, jellemzően inkább a nagyobb települések biztosítják a részvétel lehetőségét. *

Többnyire a megyeszékhelyeken, és meghatározóan önkormányzati fenntartásban működnek az ifjúsági információs és tanácsadó irodák, melyek alapellátás jellegű humánszolgáltató intézményként végzik személyes tájékoztató, tanácsadó és ifjúságsegítői tevékenységüket. Az irodák bázisára és szakmai gyakorlatára épülve működnek az információs pontok, melyek tevékenységükben az ifjúsági információk közvetítését végzik, általában más ellátáshoz, intézményhez kapcsolt szolgáltatásként. Az ifjúsági közösségi terek olyan, az ifjúsági korosztályok közösségi tevékenységéhez, szabadidejük hasznos eltöltéséhez, a közösségek és az ifjúsági szervezetek működéséhez, valamint programjaik megvalósításához keretet biztosító terek, amelyekhez kötöttek – amennyiben multifunkcionális jellegűek – információs pont vagy ifjúsági információs és tanácsadó iroda is működik. Kiemelten fontos lenne garantálni, hogy ezek közösségi működtetésűek legyenek, melyek nyitottak mindenki számára, és használatukat jellemzően az igénybevevők közössége alakítja ki. A tér használatára (programozására, igénybevétele) a vonatkozó eljárásokat, szabályok rendszerét vagy összességét az ifjúsági korosztályok és szervezeteik aktív közreműködésével kell megfogalmazni a forrásokra és mindennapi tevékenységekre vonatkozóan is. **

* A Nemzeti Ifjúsági Stratégia Országgyűlés által elfogadott változata (88/2009.(X.29.) számú határozat)

** Komplex gyermek- és ifjúsági célú szakmai tevékenységek, programok megvalósításának támogatása (A pályázat kódja: IFJ-KX-09-A/B)

A helyi, térségi, regionális vagy országos ifjúsági feladatok szervezésével, tervezésével kapcsolatban is azt látjuk, hogy az egyébként elvárható szintű és tartalmú politikák esetlegesen alakulnak. Nagyobb városokban, megyeszékhelyeken az elmúlt időszakban ugyan készültek ifjúsági koncepciók, stratégiák, de ezek többnyire nem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket, így jelentőségüket elvesztették, nagy részüket ma már nem is aktualizálják. A fejlesztéspolitikában nem jelenik meg a szolgáltatások komplex, horizontális jellegű fejlesztésének elve és gyakorlata sem. Az Új Magyarország Fejlesztési Terv operatív programjai között más ágazatok (jellemzően a szociálpolitika és az oktatás) mentén értelmeződnek az ifjúsági célú fejlesztések.*

A magyarországi ifjúságpolitikai struktúra 2009-ben

* A Nemzeti Ifjúsági Stratégia Országgyűlés által elfogadott változata (88/2009.(X.29.) számú határozat)

Nemzetközi dimenzióként hangsúlyozandó, hogy bár nem az országos intézményrendszerhez tartozik, de már jelenlétével is a hazai erőforrások jelentős kiegészítője az Európa Tanács intézménye, a *Budapesti Európai Ifjúsági Központ*.

Szakmai rendezvények, konferenciák, találkozók

A kiemelt, az ifjúsági ügyért felelős tárca által támogatott szakmai rendezvények, konferenciák és találkozók 2009-től koordinált formában jelennek meg, és gyakorlatilag hézagmentes hálót alkotnak. A programok profilja és résztvevői köre egyeztetett, a rendezvények más-más oldalról járulnak hozzá a szakemberek tudásbázisának fejlesztéséhez, a kapcsolatok bővítéséhez.

Kiemelt ifjúsági szakmai rendezvények

Település és Ifjúsága Konferencia – www.kulturista.hu

A 2009-ben kilencedik alkalommal megrendezett, kétnapos Település és Ifjúsága Konferencia talán a szakma legrangosabb és legrégebbi seregszemléje. Bár a konferencia elnevezése mára végképp nem fedi a rendezvény tényleges szerepét, miután tematikája sokkal szélesebb, mint pusztán a települések ifjúsági vizsgálata. A programban a központi, országos szereplők információi mellett a gyakorlatban részt vevők is bemutatják eredményeiket, s így a konferencia tapasztalatcsere jellegű, kapcsolatépítő és kapcsolatápoló egyben, azaz az aktuális kormányzati tendenciák megismerésén túl a meglévő szakmafejlesztési tevékenységek, országos mintaprojektek bemutatására is lehetőséget nyújt.

MindenGyerek Konferencia – www.mindengyerek.hu

Az eddighárom alkalommal, két évente megrendezett MindenGyerek Konferencia a gyerekekkel foglalkozók szektor- és szakmaközi együttműködését szolgálja. A konferencián a mintegy 400 résztvevő összességében kb. száz programelem közül választhat, a kínálat mindenre kiterjed, ami a gyerekekkel kapcsolatos (az egészségügytől az informatikáig). Ez lehetőséget biztosít a gyerekekkel foglalkozó társszakmák aktuális kérdéseinek, innovációinak és eredményeinek megismerésére.

Az Ifjúsági Szakma Országos Találkozója – www.excenter.eu/iszot

Az immár hagyományos Ifjúsági Szakma Országos Találkozója (ISzOT) leginkább tábor és nyári egyetem, ahol a szakmai programok mellett mód nyílik a szabadidős, de a beszélgetős-játékos időtöltésre is. A találkozó célja az ifjúságügy mint önálló diszciplína és az ifjúsági munka, ifjúsági szakma mint egyedi és más-sal nem helyettesíthető tevékenység koherenciájának erősítése, ismertségének és elismertségének formálása. A program keretében gondolatébresztő, vitaindító előadások, több szekció és szabadidős programok váltják egymást.

A nemformális tanulás napja

A rendezvény célja az ifjúsági munka területeihez kapcsolódó módszertani ötletek bemutatása és a gyakorlatok által fejleszthető kompetenciák meghatározása. Egy nagy, közös társasjáték keretében a résztvevők közösen építik fel a Tudás városát kompetenciakövekből, amelyeket a műhelymunkák során különböző utakon gyűjtenek össze. A város „piacterén” lehetőség van további szervezetek és módszerek megismerésére többek között a fiatalok bevonása, a kulturális sokszínűség, az előítélet, a helyi társadalmi részvétel, a konfliktuskezelés, az együttműködés, a személyiségfejlesztés és a környezeti nevelés témaköreiben.

Európai Ifjúsági Hét

Az Európai Bizottság által 2003-ban kezdeményezett rendezvényforma, amely 18 havonta kerül megrendezésre az Unió 27 tagországában. A hazai rendezvényt - számos civil szervezettel együttműködve - a Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat rendezi. A program célja, hogy Európa szerte felhívja a polgárok figyelmét a fiatalokra, valamint bemutassa az ifjúságsegítő munka eredményeit. 2008-tól a rendezvény az ún. „strukturált párbeszédet” is hivatott szolgálni.

Parlamenti Ifjúsági Nap

A 2008 óta éves rendszerességgel a Parlamentben megrendezett „nyílt” napon a fiatalok vitatkozhatnak ifjúságpolitikáról, aktuális kérdésekről.

Mobilitás Évzáró

Az Expo-szerű rendezvényen átadásra kerülnek az ún. Mobilitás-díjak és lehetőség nyílik az ifjúsági szervezetek bemutatkozására.

Települési Gyermek- és Ifjúsági Önkormányzatok Országos Találkozója

A rendezvény célja az országban elszórtan működő települési gyermek- és ifjúsági önkormányzatok találkozójának, a hálózatosodás, a gyermek- és ifjúsági önkormányzatiság népszerűsítése. A településeken működő gyermek- és/vagy ifjúsági önkormányzatok olyan ifjúsági szervezetek, amelyekben korosztályi segítők, aktivizálók, önkéntesek a saját korosztályuk, helyi közösségük érdekében tevékenykednek. Észrevétlenül, de feltárják a helyi közösségeik igényeit, programokat szerveznek, projekteket generálnak és bonyolítanak le. Hét évnyi szünet után, 2009-ben Pécsváradon a résztvevők áttekintették a falu és a város nagyságából adódó különbségeket, amelyek meghatározhatják egy települési gyermek- és ifjúsági önkormányzat munkáját, programjait. Ezenkívül a programokhoz fellelhető pénzügyi források, a gyermek- és ifjúsági képviselők, illetve a polgármesterek szerepe, az ezekhez szükséges készségek és kompetenciák, a tudatos utánpótlás-nevelés, a passzív fiatalok bevonása, a gyermekjogi cselekvési terv kapcsán a jogok és lehetőségek, a rendezvényszervezéssel összefüggő praktikus tudnivalók gyermekeknek és a felnőtteknek mind-mind szóba kerültek. Mi több, kiscsoportos szekciókban a résztvevők megvitatták egymással a jó tapasztalataikat, bemutattak bevált gyakorlatokat, megoldásokat.

Ifjúsági Turizmus és Természetjárás Szeminárium

Az ITTSZ (korábban: ITTK néven konferencia) az ifjúsági turizmusban érintett államigazgatási, szolgáltatói és igénybevevői (civil) szférák éves rendezvénye. A konferencia feladata kettős: az államigazgatás képviselői tájékoztatást adnak az elmúlt egy évben az ifjúsági turizmust érintő változásokról, valamint az ifjúsági turizmus fejlesztésére vonatkozó tárgyévi terveikről. A szolgáltatói és a civil szféra jelzi mindazokat a problémákat, amelyek megoldásában az államigazgatótól segítséget vár. A konferencia szekcióiban egyes, az adott évben aktuális

kérdések részletesebb megtárgyalására és azokkal kapcsolatban az államigazgatás felé strukturált javaslattevésre nyílik lehetőség.

Gyermekjogi Konferencia

2003-tól minden évben, a Gyermeki Jogok Világnapja (november 20.) alkalmából megszervezett rendezvény. Célja az ENSZ gyermek jogairól szóló egyezményében lefektetett jogok érvényesülésének bemutatása, de minden évben van egy-egy aktuális témája is. 2009-ben ez a különösen hangsúlyos téma az Egyezmény kihirdetésének 20. évfordulója volt. A konferencián elsősorban a gyermekkel hivatásszerűen foglalkozók, a települési ifjúsági referensek, civil szervezetek, gyermek- és ifjúsági önkormányzatokat segítő szakemberek vesznek részt. 2006 óta gyermekek is megszólalnak a konferencián, így részvételükkel is biztosított a joguk, hogy az őket érintő kérdésekben hallathassák a hangjukat. A konferencia keretén belül kerül sor 2006 óta minden évben a miniszteri szakmai kitüntetések átadására is. A program az ún. „Gyerekbulival” folytatódik, amelyen több száz gyerek vesz részt.

Magyar Ifjúsági Konferencia

A magyarországi és határon túli fiatalok és szervezeteik képviselői 1999-ben hozták létre a Magyar Ifjúsági Konferenciát (MIK) e szervezetek együttműködési fórumának megalakítása céljából. A MIK évente kétszer ülésezik, tagjai Magyarországon (Zánkán), illetve a Kárpát-medence különböző pontjain találkoznak.

Képzés

Az ifjúsági szakma képzési rendszerén belül az iskolarendszerű, kétéves OKJ-s felsőfokú ifjúságsegítő képzés ma 16 helyen folyik évente kb. 500 hallgató részvételével.

Ifjúságsegítő képzést folytató intézmények:

- *Berzsenyi Dániel Főiskola – Bölcsészettudományi Főiskolai Kar, Szombathely*
- *Eötvös József Főiskola – Pedagógiai Fakultás, Baja*
- *Eszterházy Károly Főiskola – Gazdaság- és Társadalomtudományi Főiskolai Kar, Eger*
- *Eötvös Loránd Tudományegyetem – Tanító- és Óvóképző Főiskolai Kar, Budapest*
- *Kaposvári Egyetem – Csokonai Vitéz Mihály Pedagógiai Főiskolai Kar*
- *Kecskeméti Főiskola Tanítóképző Főiskolai Kar*
- *Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola, Debrecen*
- *Miskolci Egyetem – Comenius Tanítóképző Főiskolai Kar, Sárospatak*
- *Nyíregyházi Főiskola – Bölcsészettudományi és Művészeti Főiskolai Kar*
- *Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás-fejlesztési Kar*
- *Pécsi Tudományegyetem – Illyés Gyula Főiskolai Kar, Szekszárd*
- *Schola Europa Akadémia Szakközépiskola, Budapest*
- *Szent István Egyetem Alkalmazott Bölcsészeti Kar, Jászberény*
- *Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar*
- *Apor Vilmos Katolikus Főiskola, Vác*
- *Széchenyi István Egyetem, Győr*

Az ifjúságsegítő szakképesítés 2008-ban kiadott új szakmai és vizsgakövetelményeinek követelménymoduljait az alábbi táblázat mutatja be.

Az 55 762 01 0000 00 00 azonosító számú, ifjúságsegítő megnevezésű szakképesítés szakmai követelménymoduljainak *	
azonosítója	megnevezése
1356-06	A szociális segítség alapfeladatai
1894-06	Az ifjúságsegítő információs, tájékoztató és tanácsadói feladatai
1895-06	Adminisztrációs és dokumentációs feladatok
1896-06	Egyéni fejlesztés és segítő támogatás
1897-06	Ifjúsági szolgáltatások és kapcsolatok
1898-06	A társadalmi kohézió erősítése, közösségfejlesztés

* 15/2008. (VIII. 13.) SZMM rendelet a szociális és munkaügyi miniszter hatáskörébe tartozó szakképesítések szakmai és vizsgakövetelményeiről

A szakképesítéssel legjellemzőbben betölthető munkakör, foglalkozás FEOR száma: 3419 – egyéb pedagógusok. A betölthető egyéb munkakörök: 3315 – szociális és gyermekvédelmi ügyintéző, 3311 – szociális asszisztens, 3412 – gyermek- és ifjúsági felügyelő, 3713 – kulturális szervező munkatárs, 3719 – egyéb kulturális foglalkozások. A szakképesítéssel rokon a szociális, gyermek- és ifjúságvédelmi ügyintéző (54 762 01 0010 54 03) szakképesítés.

Az ifjúságsegítő szakképesítés jellemző munkaterületeinek rövid leírása szerint az ifjúságsegítő:

- fejlesztő, támogató, segítő tevékenységet végez;
- a szociális segítség alapfeladatait látja el;
- információs, tájékoztató és tanácsadó tevékenységet lát el;
- fejleszti a fiatalok társadalmi részvételét, közösségi aktivitását;
- tevékenységi területén közreműködik a fiatalokat célzó szolgáltatások együttműködésének kialakításában, fejlesztésében;
- adminisztrációs és dokumentációs tevékenységet végez.

A képzés tekintetében a jelenlegi különbözöséget várhatóan mérsékli az új rendszerhez kiadott központi program, amely jóval erőteljesebben orientálja majd az intézményeket.

Jelenleg a legnagyobb problémát a végzett hallgatók foglalkoztatása jelenti: az a kihívás, hogy milyen módon lehetséges becsatornázásuk, megtartásuk az ifjúsági szektorban. Ez sürgető kormányzati-önkormányzati és civil feladat.

Posztgraduális ifjúsági szakértő képzés egyedül a Pécsi Tudományegyetemen folyik, ahol eddig egy csoport végzett, és jelenleg a szak korszerűsítésének előkészítése zajlik.

Itt kell megemlíteni azt is, hogy a Mobilitás 2009-től akkreditált felnőttképzési intézmény (lajstromszáma: AL 1977.), amely akkreditált képzésein (fiatalok emberi jogi nevelése nemformális pedagógiai módszerekkel, ifjúsági közösségi terek kialakítása és működtetése, képzők képzése) fejlesztí az ifjúságügy szereplőit.

Ezenkívül számos önkormányzat és civil szervezet kínál olyan nemformális képzéseket, amelyek hozzájárulnak a szakmai munka minőségi fejlesztéséhez.

Megemlítenő még a szegedi ifjúsági tanulmányok szakirányú továbbképzés szak is.

Elismerési rendszerek

A 2008. évtől az SZMM pályázatot hirdetett „Az év gyermek- és ifjúsági mintaprojektje” cím elnyerésének támogatására. A pályázat célja olyan példaértékű projekteredményt felmutató mintaprojektek kiválasztása volt, melyek a gyermekek és fiatalok aktív közösségi és közéleti szerepeinek elsajátításához, azok gyakorlásához mintaként szolgálnak. Célja továbbá, hogy a címet elnyerő szervezetek – a projekt kifejlesztése és végrehajtása során szerzett – szakmai tudásának, módszereinek és tapasztalatainak dokumentálását és adaptálását támogassa.

A díjjal a tárca évenként egy alkalommal, régióként egy-egy modellértékű ifjúsági projektet, illetve szolgáltatást (azaz szervezetet) támogat, olyanokat, amelyek gyermek- és ifjúsági területen kimagasló, innovatív, újszerű megközelítéseket alkalmaznak, valamint szakmai megalapozottságuknál, módszertani kidolgozottságuknál, gyakorlati bevezettségüknél fogva adaptálhatók más szervezetek munkájához is.

Gyermek- és ifjúsági mintaprojektek

2009.

- Tata Város Önkormányzata *Tata gyermekbarát város* című mintaprojektje
- Ökumenikus Ifjúsági Alapítvány *72 óra kompromisszum nélkül* című mintaprojektje
- Kulturális Életért Közhasznú Egyesület *Média modell a Mustárházban* című mintaprojektje
- Budapest Főváros VII. kerület Erzsébetváros *Diákönkormányzati tábor* című mintaprojektje
- Nagyító – Középiskolások Iskolán Kívüli Képzése – Alapítvány *Itt és most! – személyiség és közösségfejlesztés* című mintaprojektje.

2008.

- Káva Kulturális Műhely Egyesület *Hinta-színházi nevelési programsorozat az áldozati lét témakörben 11-12 éves fiatalok számára* című mintaprojektje
- Hang-Kép Kulturális Egyesület *Önképző Hangképző* című mintaprojektje
- VE-GA Gyermek és Ifjúsági Szövetség *A Kertvárosi Ifjúsági Önkormányzat felkészítő képzése* című mintaprojektje
- Zöld-Híd Alapítvány *Utcai képzőművészet – életre keltett falak* című mintaprojektje
- Élettér Közösség- és Településfejlesztő Egyesület *Összehozó – Osztályközösség fejlesztés Komáromban* című mintaprojektje
- „CAMELOT” Mozgássérült Fiatalok Győri Egyesülete *Egyenlő Eséllyel* című mintaprojektje
- Diósgyőri Gimnázium és Városi Pedagógiai Intézet *A fiatalok és a MEP (Modell-European Parliament)* című mintaprojektje

2006.

- Kecskemét-Széchenyivárosi Közösségépítő Egyesület *Boldogabb családokért* című mintaprojektje
- Helpi Ifjúsági Információs és Tanácsadó Iroda Szakmafejlesztési mintaprojektje
- Órhegy Egyesület *Kamaszparlament* című mintaprojektje
- Baranya Ifjúságáért Kht. *Csellengő fiatalok* című mintaprojektje
- Kapocs Ifjúsági Önszolgáltató Szolgálat *Kapocs szisztéma* című mintaprojektje
- Vas Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ *Vasi Logo-Mobil* című mintaprojektje

A szociális és munkaügyi miniszter által adományozható szakmai elismerésekről a szociális és munkaügyi miniszter 10/2008.(VI.28.) SZMM rendelete szól (kormányzati szintű elismerés speciálisan nincs).

A miniszter által adományozható elismerések a következők:

- A Levendél László életműdíj (annak adományozható, aki a miniszter feladatkörébe tartozó szakterületeken – így az ifjúságin is – évtizedeken át kimagasló szakmai tevékenységet végzett, és ehhez párosuló emberi hozzáállásával meghatározó eredményeket ért el);
- Magyar Ifjúságért Díj (a gyermek- és ifjúságügy területén kiemelkedő eredményekért adható);
- Miniszteri Dicséret (annak adományozható, aki a Szociális és Munkaügyi Minisztériumban, és a miniszter irányítása alá tartozó szerveknél, valamint a szociális és munkaügyi területen kiemelkedő szakmai tevékenységet végzett);
- Miniszteri Elismerő Oklevél (adományozható a minisztériumban, a miniszter irányítása alatt álló szerveknél, valamint a szociális és munkaügy egyéb területein kiemelkedő tevékenységet végző munkacsoportoknak, továbbá legalább négy éven át eredményes, példamutató tevékenységet végző szakértői csoportoknak, bizottságoknak, civil szervezeteknek).

Meg kell említeni az elismerési formák között, hogy a régiókban kiemelkedő munkát végzett egyének és szervezetek – évenként egy alkalommal – Mobilitás díjban részesülhetnek.

Több helyi önkormányzat alapított ifjúsági (ifjúságért) díjat, amelyet a korosztályért végzett kimagasló munkáért ítélnek oda. Ezen elismerési forma minél több helyen történő létrehozása igen fontos lenne a települési, kistérségi, megyei szakemberek munkájának további ösztönzésére.

A régiók közül néhány helyen (pl. Észak-alföldi, Dél-dunántúli Regionális Ifjúsági Tanács) a testület „Ifjúságbarát Önkormányzat” díjat adományoz azon

önkormányzatoknak, amelyek a korábbi években tevékenységeiken és intézkedéseiken keresztül a településen élő fiatalok kezdeményezéseit mintaértékűen és folyamatosan támogatta. Ilyen Ifjúságbarát Önkormányzat díj létrehozása országos szinten is jó lehetőség a helyi önkormányzatok korosztály iránti elkötelezettségének megerősítésére.

Nemzetközi dimenzióban megemlítenőd még e helyen az UNICEF „Gyermekbarát város” mozgalma. A *Gyermekbarát Városok Európai Hálózatát* Stuttgart városa hozta létre azzal a céllal, hogy fórumot teremtsen az európai városoknak a gyermekek, fiatalok és szülők jólétével kapcsolatos tapasztalatcseréhez. Az európai városi vezetőknek lehetőségük van arra, hogy befolyásolják a városok lakosságának életminőségét azáltal, hogy gyermek- és ifjúságbarát feltételeket teremtenek, valamint az önkormányzati politika középpontjába helyezik a gyermekek, a fiatalok és a szülők jólétét befolyásoló intézkedéseket. A hálózat munkáját az Európai Bizottság, az Európa Tanács, az Európai Önkormányzatok és Régiók Tanácsa (CEMR)* és az UNICEF is támogatja.

Az UNICEF „Gyermekbarát város” című mozgalomban lefektették az olyan települések építésének kritériumait, amelyek figyelembe veszik a gyermekek mindenek felett álló érdekeit, valamint számítanak és lehetőséget adnak a gyermekeknek arra, hogy részt vegyenek sorsuk, településük életében. Korábban az UNICEF firenzei kutatóközpontjának honlapján elég volt regisztrálnia annak a településnek, amely úgy gondolta, megérdemli ezt a címet. Mivel akkoriban nem történt monitoring, maga a szervezet is úgy gondolta, hogy a kritériumrendszer szükséges továbbfejleszteni. Több európai ország is kidolgozta saját kritériumrendszerét, amelyet az UNICEF-fel elismertetett. Magyarországon Tata és a Tatai kistérség volt az, amelyik a korrigált kritériumrendszer alapján kiérdemelte a gyermekbarát települést kitüntető címet. Az UNICEF Magyar Bizottságával közösen – számítva az Önkormányzati Minisztérium és az önkormányzati szövetségek támogatására is – készül el a magyar kritériumrendszer, a

* Council of European Municipalities and Regions: <http://www.ccre.org/>

hazai feltételekhez igazított építőkövek meghatározása. A tervek szerint ezt a címet nemcsak kiérdemelni, hanem elveszíteni is lehet. Ehhez egy független bíráló és monitoring bizottság felállítása szükséges, amelyben a gyermekeknek, a gyermekek szervezeteinek (elsősorban a települési szintű gyermek- és/vagy ifjúsági önkormányzatoknak, települési szintű diákönkormányzatoknak) delegáltjai kapnak a felnőttekkel megegyező arányú jelenlétet és felelősséget.

A fentiekén kívül több helyen találhatunk gyermek- és ifjúságbarát kezdeményezéseket, pályázatokat, ezek az elismerések azonban nem álltak össze átlátható rendszerré.

Kiadványok, publikációk, irodalom, adatbázisok

Évente kb. 50 publikáció jelenik meg az ifjúságüggyel kapcsolatos tanulmányként tudományos szakfolyóiratokban, könyvekben. A publikációkkal kapcsolatosan egyfajta kettősség jellemző. Egyrészt érezhető bizonyos értelemben a kereslet hiánya a tudományos munkák iránt. Másrészt a kollégák sok esetben igénylik, sőt hiányolják a gyakorlatban alkalmazható, konkrét szakmai-módszertani segédanyagok elkészítését és kiadását.

Új Ifjúsági Szemle

Az *Új Ifjúsági Szemle* ifjúságelméleti folyóirat: az ifjúsági korosztályok élethelyzetének bemutatásával foglalkozó, az érdeklődő értelmiségieknek szóló kiadvány, publikációs felület az ifjúsági szakma művelői számára, így jelenítve meg az ifjúsági diszciplína sokszínűségét. Míg az ifjúság területén dogozó szakembereknek több mint egy évtizedig nem volt szakmai folyóirata, s az Ifjúsági Szemle 1990-es megszűnése komoly űrt hagyott maga után, a hiányt mára pótolja az Új Ifjúsági Szemle (ÚISZ). Annak érdekében, hogy a kontinuitás érzékelhető legyen, az ÚISZ olyan tanulmányokat közöl, amelyek – ha vitára ingerlőek is néha – tudományosan és szakmailag megalapozottak, ugyanakkor nélkülözik az akadémiai típusú lapokban rejlő túlzott tudományosságot annak érdekében, hogy az öt rovatból álló lapot a tájékozódni kívánó értelmiségi csoportok, illetve a szűkebb szakmai közeg is sikerrel forgathassák. Az első évben (2003) az országban elsőként ültette a lap közös asztal mellé a két politikai oldal ifjúsági véleményformálóit: a Magyar Köztársaság akkori elnöke és a Köztársaság Parlamentjének házelnöke – bár külön, de egy oldalon megjelent előszóban – írt beköszöntőt a lapfolyamhoz. A második szám előszavait, hasonlóan egy lapon jegyezte a Magyar Köztársaság összes eddigi ifjúságügyet felügyelő tárcavezetője. A később kiírt publikációs pályázat olyan értékeket hozott felszínre, olyan alkotókat inspirált, amelyek/akik mind a mai napig részesei, formálói az ifjú-

ságszakmai térnek. Később a lap eleget tett a nemzetközi citációs indexbe való bekerülés feltételeinek, valamint angol és magyar nyelven is megjelentette a Civil ifjúsági éves jelentést, amely az ENSZ, az Európa Tanács, az Európai Unió szakemberein túl eljutott a hazai döntéshozókhoz.

ÚISZ könyvek

Az *ÚISZ könyvek* az Új Ifjúsági Szemle gondolatkörében azon publikációkat gondozzák, amelyek egy-egy cikknél bővebb lélegzetvételűek, valamint időtállóbbnak látszanak, és kevésbé illenek egy periodika keretei közé. A sorozatban eddig 5 kötet jelent meg. A sorozat leginkább közfigyelemre számot tartó anyagai a 2007-ben napvilágot látott első *Ifjúságsegítő tankönyv*, valamint a 2008-ban megjelent *Ifjúságügy* című kötet, amely az előbbi kiadvány több helyen újragondolt, bővített kiadása. A két könyv megközelítőleg 70 szerző (és lektor) egymásra épülő munkájának eredménye.

A Belvedere Meridionale Kiadó

A *Belvedere Meridionale Kiadó* (www.belvedere.meridionale.hu) 2000 óta foglalkozik ifjúságszociológiai témájú könyvek kiadásával, melyeket az Ifjúsági Korszakváltás sorozat keretein belül jelentet meg. A sorozat célja, hogy teret nyisson a legújabb hazai ifjúságszociológiai, szociográfiai munkáknak. Célja a legfontosabb nemzetközi ifjúságszociológiai és szociológiai munkák magyar nyelvű, illetve a hazai ifjúságkutatások eredményeinek angol, német nyelvű kiadása, továbbá az, hogy közvéltégye az ifjúságkutatás aktuális, illetve elméletileg, módszertanilag kiemelkedő munkáit, az ifjúságkutatások legfontosabb eredményeit

tárgyaló tanulmányköteteket, az elméleti és módszertani szempontból fontos tanulmányokat, az egyetemi hallgatók interjúit, műhelytanulmányait, és más ifjúsággal, különösen az egyetemi hallgatókkal, fiatal diplomásokkal foglalkozó esettanulmányokat, szociográfiákat. A sorozatot a Felsőoktatási Kutatóintézet, az MTA Szociológiai Kutatóintézet és a Belvedere Kiadó közösen gondozza.

A Mobilitás könyvsorozat

A *Mobilitás* önálló kiadási tevékenységet is folytat. A nemformális képzések és az Európai Unió illetve az Európa Tanács által megjelentetett kiadványok magyar nyelvű változatait bocsátja az érdeklődők rendelkezésére (pl. a T-kit kiadványsorozat hat magyar kötetét: Szervezetmenedzsment, Projektmenedzsment, Interkulturális tanulás, Nemzetközi Önkéntes Szolgálat, Amit a képzésekről tudni kell, Egyenlő esély fiataloknak*), illetve nem rendszerszerűen, egyedi ifjúság-módszertani kiadványokat is megjelentet (pl.: a Kompas és a Kiskompasz kiadványok**).

Az ifjúsági szakma fejlesztésével kapcsolatosan megjelent kiadványai:

- Hurrá bejegyeztek! – de hogyan tovább?
- Honnan hová? – Az Európai Ifjúsági Hetek, 2003-2008
- Nagyító – Ifjúsági mintaprojektek az Észak-magyarországi régióban
- Wootsch Péter: Otthonosan itthon. Települési ifjúsági munka – az otthonosság megközelítései
- Én és Európa párbeszéd – Az Európai Bizottság Strukturált párbeszéd folyamatához kapcsolódó magyarországi felmérés 2008-ban
- Európa – Fiatalok – Részvétel

* E kiadványok letölthetők a következő linken:
http://www.mobilitas.hu/darisi/konyvtar/t_kit

** Elérhetőség: www.mobilitas.hu

Más kiadók

Az ifjúságkutatással kapcsolatos további publikációkat számos kutatóintézet, egyetemi kiadó jegyzi. Jelenős többek között a Központi Statisztikai Hivatal, az ELTE Eötvös Kiadója és – a piaci szférában – a TÁRKI könyvkiadása, valamint kiemelendő az utóbbi által fenntartott általános társadalomtudományi adatbázis (amely hozzáférhetővé, általánosan kereshetővé – így másodelemzésre alkalmassá – teszi a különböző társadalomtudományi kutatások adatait). Egyre több könyv jelenik meg az NDI és a L'Harmattan Kiadó együttműködésének keretében elsősorban a drogfogyasztással kapcsolatban. Az Osiris, a Gondolat és a Napvilág további kiadók az ifjúságügy területén is.

Az Új Ifjúsági Szemlén túl természetesen számos más folyóiratban (pl. Szociológiai Szemle, Pszichológiai Szemle, Educatio, Replika, Kultúra és Közösség) is jelennek meg ifjúságkutatási eredmények.

Fontos megemlíteni azt, hogy mára számos konferencián és rendezvényen szókássá vált a szakmai előadások kiadása, azaz papíralapú és elektronikus formában történő megjelentetése (pl. Település és Ifjúsága, MindenGyerek konferencia). Jelenős lépésnek tekinthető az is, hogy a korábban taglalt gyermek- és ifjúsági mintaprojektek leírásai – strukturált formában – elérhetőek az SZMM honlapján.

NIIDA

A Mobilitás által működtetett *Nemzeti Ifjúsági Információs és Dokumentációs Adattár* (NIIDA – www.mobilitas.hu/niida) célul tűzte ki egy olyan felület létrehozását, mely ifjúsági területen aktív szakemberek, szervezetek és az ifjúsági kezdeményezések iránt érdeklődő fiatalok számára nyújt segítséget szolgáltatások igénybevételéhez, közösségeik megszervezéséhez, tanulmányaikhoz szükséges információk, adatok megjelenítésével.

A tudástár célja, hogy a hazai ifjúsági szektorban létrehozott információk és tudás közkinccsé váljanak, az ifjúsági információ-szolgáltatás minősége fejlődjön, és a későbbiek során egymással egy felületen szakmai eszmecserét folytató, egymást támogató virtuális közösségek alakuljanak meg. A NIIDA másik lényeges eleme, a dokumentációs tár egy olyan adattárként és módszertani gyűjteményként funkcionál, mely folyamatosan gyarapodik az ifjúságpolitika, az ifjúsági munka és az ifjúságkutatás szakterületein létrejövő dokumentumok digitalizált változataival.

A NIIDA felépítése:

- Az *információtár* az NIIDA információszolgáltatói felülete. Célja, hogy a tartalmilag elkülönülő menüpontok alatt közös felületet biztosítson az ifjúsági területen működő szervezetek és egyéni felhasználók számára hasznos információk eléréséhez és a birtokukban lévő információk megosztásához. Ennek eredményeképpen a regisztrált felhasználók gyors, pontos információkat és dokumentumokat érhetnek el az ifjúsági szakma területéről, illetve a modul hozzájárul az ifjúsági, ifjúságsegítői munka hatékonyságához a széles körű közérdeklődésre számot tartó információk megosztásával.
- A *dokumentációtár* legfőbb célja, hogy kereshetővé tegye a Mobilitás és a megyei ifjúsági szakmai módszertani központok (ISZMK-k) könyvtáraiban fizikailag is megtalálható dokumentumokat. Az itt összegyűjtött kiadványok célja, hogy széles körű áttekintést nyújtsanak az ifjúságot érintő kérdésekről, az emberi jogok témaköréről, valamint olyan társadalompolitikai kérdésekről, mint pl. a kisebbségek, a kirekesztettség és esélyegyenlőség.
- Az itt elérhető *szolgáltatások* igyekeznek elősegíteni, hogy az NIIDA gyors és széles körben ismertté, látogatottá váljon. A hozzászólások, megjegyzések, viták tartalmának elemzése alapot szolgáltat a további fejlesztésekhez.

Pénzügyi rendszerek

Ez a fejezet azokat a forrásokat veszi sorra, amelyeket a hazai ifjúságpolitika körébe tartozó feladatok, ifjúsági célokat szolgáló szervezetek, intézmények, valamint a nemzetközi ifjúsági programok finanszírozására lehet fordítani. Elsődlegesen a mindenkorai költségvetési törvény által biztosított forrásokat kell megemlíteni, megjegyezve, hogy az *e célra fordítható pénzeket szorosan vett értelemben a költségvetési törvénynek a szociális és munkaügyi miniszter felügyelete alá tartozó fejezete tartalmaz. Tágabb értelemben azonban – az ifjúságpolitika horizontális természetéből adódóan – szinte valamennyi miniszter felügyelete alatt találunk olyan forrásokat, melyek az ifjúsági korosztályra fordíthatnak* valamilyen címen. Külön kiemeljük a központi költségvetésből a Gyermek- és Ifjúsági Alapprogramot, mely az ifjúsági korosztály, valamint az értük dolgozó szervezetek munkáját támogatja. A hazai forrásokat az Európai Unió 2007-2013 között rendelkezésre álló, ifjúsági mobilitást támogató programja, a Fialatok Lendületben (Youth in Action) Program egészíti ki, amely egyrészt az ifjúsági korosztályok saját projektjeit támogatja, másrészt segít mindazoknak a szakembereknek, akik velük foglalkoznak valamilyen iskolán kívüli program megvalósításában. 2008-tól – szintén európai uniós forrásból – a Társadalmi Megújulás Operatív Program 5.2.5. konstrukció keretében valósulhatott meg a *Gyermekek és fiatalok társadalmi integrációját segítő programok támogatása*. Szó esik a civil-magán, valamint a gazdasági, üzleti szektor lehetőségeiről is.

Összegezve: az ifjúsági szektor finanszírozása tekintetében is beszélhetünk:

- állami (kormányzati, önkormányzati);
- európai uniós (egyéb nemzetközi);
- nem állami (civil-magán, valamint gazdasági, üzleti) forrásokról egyaránt.

Az államháztartási szakfeladatrend

Ahogy korábban említettük, az évek óta zajló államháztartási, ezen belül költségvetési reformfolyamat része, hogy feladatalapon létrejöjjön egy olyan információs bázis, amely lehetővé teszi, illetve támogatja a megalapozott, hatékony költségvetési tervezést, finanszírozást, elszámoltatást az államháztartás összes alrendszerére kiterjedően. Ennek egyik legfontosabb eleme a – szervezeti szintű erőforrás-juttatás és -felhasználás nyilvántartásán alapuló információkhoz képest – más szemléletű, az eddigitől is eltérő, átfogó *szakfeladat-struktúra és tartalom* kialakítása. Ez – ahogyan korábban is említettük – megmutatja az *államháztartásból finanszírozott feladatok, tevékenységek teljes körét, amelyekhez hozzárendelhetők a költségek és bevételek, továbbá azok a különféle mutatószámok, amelyek a közforrásból történő feladatellátás szempontjából közvetlenül mérhetővé teszik a feladatokat, a teljesítményeket, valamint azok költségeit, forrásait.*

Az államháztartási szakfeladatrend – ebben a tágabb értelmében – egy új, a vállalkozásokkal versenyképes, sajátos eszközöket is alkalmazó költségvetési gazdálkodási kultúra nélkülözhetetlen része, mely

- kiterjed az államháztartásban megjelenő valamennyi tevékenységre és támogatási célra,
- kiterjed az államháztartás minden alrendszerére: a költségvetési szervek mellett a fejezeti kezelésű előirányzatokra, a helyi önkormányzatokra, az elkülönített állami pénzalapokra, valamint a társadalombiztosítás pénzügyi alapjaira is (kivéve: a központi előirányzatok és nemzetgazdasági elszámolások),
- jogszabályi megalapozottsággal bír. *

* A pénzügyminiszter 8008/2008. (HÉ 51.) PM tájékoztatója az államháztartási szakfeladatok rendjéről és 5/2009. (III. 27.) PM tájékoztatója az államháztartási szakfeladatok rendje használatának útmutatójáról és a szakfeladatok tartalmi meghatározásáról

Ebből következően a szakfeladatrend az ifjúsági célú forrásoknál is meghatározó fontossággal bír, ezért tervezési logikáját az alábbiakban részletesen ismertetjük

8902 Generációs feladatok *

89021 Gyermek- és ifjúsági ügyek

890211 A fiatalok társadalmi integrációját segítő struktúra, szolgáltatások fejlesztése, működtetése

Itt kell megtervezni és elszámolni:

- az állam ifjúságpolitikai céljainak elérését szolgáló intézményrendszer, struktúra működtetésével,
 - a stratégiaalkotással, programtervezéssel és azok monitorozásával,
 - az ifjúsági szolgáltatások fejlesztésével
- kapcsolatos bevételeket és kiadásokat.

Nem itt kell megtervezni és elszámolni:

- az ifjúsági kutatási feladatokat (7220 Társadalomtudományi, humán kutatás, fejlesztés),
- az ifjúságszakmai módszertani feladatokat (749031 Módszertani szakirányítás).

890212 A gyermeki jogok érvényre juttatásával összefüggő feladatok

Itt kell megtervezni és elszámolni:

- a Gyermek jogairól szóló ENSZ Egyezményben rögzített feladatokkal,
- az Európai Unió és Európa Tanács dokumentumaiban foglalt jelentési és együttműködési kötelezettséggel kapcsolatos bevételeket és kiadásokat.

* A pénzügyminiszter 8008/2008. (HÉ 51.) PM tájékoztatója az államháztartási szakfeladatok rendjéről és 5/2009. (III. 27.) PM tájékoztatója az államháztartási szakfeladatok rendje használatának útmutatójáról és a szakfeladatok tartalmi meghatározásáról

890213 Ifjúságsszakmai fejlesztési feladatok

Itt kell megtervezni és elszámolni:

- az ifjúsági szakma fejlesztésével, valamint
 - az érintett korosztályok nemformális képzésének feltételeit szolgáló állami intézkedésekkel
- kapcsolatos bevételeket és kiadásokat.

Nem itt kell megtervezni és elszámolni:

- a gyermekekkel és fiatalokkal foglalkozó szakemberek formális és nemformális képzését (a 85 oktatás ágazat megfelelő szakfeladatai),
- az ifjúsági kutatási feladatokat (7220 Társadalomtudományi, humán kutatás, fejlesztés),
- az ifjúságsszakmai módszertani feladatokat (749031 Módszertani szakirányítás).

890214 A fiatalok társadalmi részvételét segítő programok, támogatások

Itt kell megtervezni és elszámolni:

- a gyermekek és fiatalok saját projektjeinek, programjainak támogatásával,
 - a fiatalok önkéntes munkában való részvételét elősegítő állami intézkedésekkel,
 - a gyermekek és fiatalok őket érintő döntésekbe történő bevonásával,
 - a gyermekek és fiatalok által létrehozott új típusú együttműködések, hálózatok társadalmi elismerését szolgáló intézkedésekkel,
 - partnerségi és párbeszédrendszerek fejlesztésével,
 - az érdekvédelmi szervezeteik működésének támogatásával
- kapcsolatos bevételeket és kiadásokat.

890215 A gyermekek és fiatalok környezet- és egészségtudatos gondolkodásának fejlesztését segítő programok

Itt kell megtervezni és elszámolni:

- a gyermekek és fiatalok szabadidős és turisztikai programjai feltételeinek biztosítását célzó állami intézkedésekkel, valamint
- az ifjúsági turizmus szakmai fejlesztésével kapcsolatos bevételeket és kiadásokat.

890216 Önkormányzati ifjúsági kezdeményezések és programok, valamint támogatásuk

Itt kell megtervezni és elszámolni:

- az önkormányzatok ifjúsági programjaival, kezdeményezéseivel, illetve támogatásukkal kapcsolatos bevételeket és kiadásokat.

Állami források

Központi költségvetés

Magyarországon 1999-ben emelkedett minisztériumi szintre az ifjúsági korosztállyal összefüggő tevékenységek koordinálása. A mindenkori éves költségvetési törvényben a tárca önálló fejezetén belül jól elkülöníthetők az ifjúsági célú költségvetési sorok. Az ún. fejezeti kezelésű előirányzatok jogcímei évről-évre hasonlóságot mutatnak: a Zánkai Gyermek és Ifjúsági Centrum Oktatási és Üdültetési Nonprofit Kft., a Budapesti Európai Ifjúsági Központ, a Magyar Ifjúsági Konferencia és a határon túli ügyek, a két- és többoldalú államközi szerződésekben eredő ifjúsági feladatok, a gyermek- és ifjúsági célú feladatok, pályázatok és ifjúsági rendezvények, az ifjúságkutatás, a Gyermek- és Ifjúsági Alapprogram támogatása (stb.) szinte minden évben változatlan elnevezéssel jelennek meg

A központi költségvetési támogatás összege az 1999–2009 közötti időszakban (millió forintban):

1999	2000	2001	2002	2003	2004
1383	1445	1927,9	2097,9	2397,5	3358,5
2005	2006	2007	2008	2009	
2214	2074	1321,1	1035	865,5	

A megjelenített számok önmagukban is jelzésértékűek, mögöttes tartalmuk vizsgálatához hozzátartozik, hogy egy részük tulajdonképpen intézményfinanszírozás, azaz külön soron jelenik meg például a Zánkai Gyermek és Ifjúsági Centrum Oktatási és Üdültetési Nonprofit Kft. (2009-ben 294,8 millió Ft-tal), vagy a Budapesti Európai Ifjúsági Központ (2009-ben 38,8 millió Ft-tal).

2008-tól jelenik meg külön soron a szakmafejlesztési feladat (2009-ben 86,1 millió Ft), amely azért lényeges, mert ez olyan fejlesztési forrásnak tekinthető, ahol nem több szolgáltató hajt végre egymástól függetlenül az állam által preferált feladatot, hanem egy szolgáltató állít elő garantált módon minőségi termé-

ket vagy termékcsomagot (pl. szervez meg egy országos konferenciát, állít elő egy kiadványt, koordinál központi esélyegyenlőségi tábort, működtet-fejleszt egy honlapot stb.).

A források elosztása jellemzően pályázati formában történik: lehetnek működési célokat támogató, illetve programfinanszírozó pályázatok (szakfeladatrend „8903 Civil szféra, civil szervezetek megerősödését célzó tevékenységek, programok, támogatások”). Az előbbi forrásból támogatható szervezetek jellemzően közhasznú és kiemelkedően fontos tevékenységet végeznek (azaz a pályázatot kiíró elismeri magát a közösséget is). Utóbbi pályázattípus keretében a pályázó egy adott feladat, projekt megvalósítására vállalkozik (a gyakorlatban ez úgy működik, hogy a pályázó a megvalósítandó tevékenységéhez keres pályázati témát).

Minisztériumi (SZMM) pályázatok és előzményeik

A pályázati célok – a jogcímekhez hasonlóan – szintén hasonlóságot mutatnak évről-évre, pusztán némi eltérés tapasztalható közöttük. Jellemzően az eddig kiírt pályázatok az alábbi célok megvalósítását célozták:

- játszóterfejlesztés;
- társadalmi részvétel;
- határon túli ifjúsági szervezetek programjainak, működésének támogatása;
- közösségi terek létesítése, fejlesztése;
- fesztiválok, rendezvények támogatása;
- ifjúsági csereprogramok támogatása;
- ifjúsági célú szálláshely-felújítás, szálláshely-fejlesztés;
- erdei turista útjelzés-hálózat fejlesztése (stb.)

Speciálisan az ifjúsági célú feladatokra fordítható források között jelent meg korábban (1996-ban) az önkormányzatok munkáját segítő, központosított előirányzat, az ún. BM pályázat. A forrás több cikluson át ösztönözte a helyi ön-

kormányzatok gyermek- és ifjúsági feladatainak kiegészítő támogatását, mely ifjúsági referensek, ifjúságsegítők foglalkoztatásához, illetve gyermek- és ifjúsági önkormányzatok, helyi szintű korosztályi képviseleti testületek működéséhez, ifjúsági információs és tanácsadó irodák fejlesztéséhez nyújtott támogatást, továbbá a kistérségi ifjúságsegítő szakemberek foglalkoztatásához járult hozzá. Ez a támogatási forma az önkormányzatokért felelős minisztériumnál sajnálatosan megszűnt, de 2008-ban a Szociális és Munkaügyi Minisztérium külön pályázatot jelentetett meg e témakörben, illetve a felsorolt tevékenységek folytatásához 2009-ben a komplex pályázat keretében volt igényelhető támogatás.

Meg kell említeni azt, hogy 2000-2007 között az ifjúsági turisztikai célú források köre bővült a Turisztikai Céllelőirányzatból (TC) átadott keretösszeggel, amit 2004-2005-ben a költségvetési törvény is nevesített. Az ún. TC 5%-a felhasználásának részletes szabályait az ifjúsági, valamint a turisztikai szakterületekért felelős miniszterek együttes rendeletben határozták meg. Az átcsoportosított pénz felhasználása jellemzően pályázati úton, koncentráltan történt főleg az ifjúsági – és ezen belül kiemelten a nem üzleti célú közösségi, szabadidős – szálláshelyek fejlesztésének támogatására. Sajnálatos módon 2007-től ez a forrás is megszűnt, és a közös keret működtetésére tett kísérletek kudarcba fulladtak.

2009-ben az SZMM komplex gyermek- és ifjúsági célú szakmai tevékenységek, programok megvalósításának támogatására és megyei ifjúsági szakmai módszertani központok működésének támogatására írt ki pályázatot.

Állami alapok

A Gyermek- és Ifjúsági Alapprogram (GYIA) – a Gyermek- és Ifjúsági Alapról, a Nemzeti Gyermek és Ifjúsági Közalapítványról, valamint az ifjúsággal összefüggő egyes állami feladatok ellátásának szervezeti rendjéről szóló 1995. évi LXIV. törvény szerint – a központi költségvetés elkülönített előirányzataként támogatja a korosztályok programjait, szervezeteit, kezdeményezéseit és az azokat se-

gító szolgáltatásokat. A GYIA gyakorlatilag egyetlen bevételi forrása a központi költségvetésből nyújtott, az éves költségvetési törvényben meghatározott támogatás, pénzügyi fedezetével az ifjúsági ügyekért felelős miniszter rendelkezik. A GYIA-ból csak a törvényben meghatározott célokra nyújtható támogatás, nyilvános vagy meghívásos pályázat, illetve egyedi támogatási igény elbírálása alapján, a felhasználás célja szerint országos, regionális vagy helyi programra.

4. § (1) A GYIA bevételi forrásaiból a következő célokat lehet támogatni:

a) a gyermekek testi, lelki, szellemi fejlődését segítő programokat, azon belül különösen:

- a gyermekek egészséges szabadidő-eltöltésével kapcsolatos tevékenységeket,
- a gyermekek iskolán kívüli nevelésével összefüggő tevékenységeket,
- a gyermekek testi és lelki egészségét veszélyeztető jelenségek elleni fellépéssel kapcsolatos kezdeményezéseket,

b) a honismeretet, a helyismeretet elősegítő, a haza szeretetére nevelő programokat,

c) a természeti és épített környezet megóvását, védelmét segítő programokat,

d) az ifjúság közösségi kezdeményezéseit, saját szervezeteik és csoportjaik kezdeményezéseit és tevékenységét,

e) az ifjúság érdekében tevékenykedő intézmények, nem-kormányzati szervezetek olyan programjait, amelyek építenek a részvételre, a demokratikus döntéshozatalra, az együttműködésre,

f) a demokráciára neveléssel, a demokratikus működés gyakorlásával és az állampolgári neveléssel kapcsolatos programokat és kezdeményezéseket,

g) a fiatalok saját problémamegoldó képességének erősítését elősegítő programokat,

h) az európai integrációs folyamatban való ifjúsági részvételt, valamint az európai kapcsolatok kiépítését segítő kezdeményezéseket,

i) a kábítószer, az alkohol, a dohányzás és más egészségkárosító szerek fogyasztásának veszélyeivel kapcsolatos megelőző, figyelemfelhívó programokat,

- j) hátrányos helyzetben lévő gyermekek és fiatalok felzárkóztatását segítő programokat,
- k) az ifjúság társadalmi helyzetének változásait nyomon követni képes információs és elemző rendszer kiépítését és működtetését.

A Gyermekek- és Ifjúsági Alapprogram és a regionális ifjúsági irodák működéséről szóló, többször módosított 2/1999. (IX. 24.) ISM rendelet szerint az Alapprogramból támogatásra fordítható bevételek legfeljebb 70%-ának felhasználására a regionális támogatási rendszerben, a regionális ifjúsági tanácsok (RIT-ek) döntése alapján kerül sor, míg a támogatási keretösszegek legfeljebb 5%-a fordítható az egyedi támogatási igényekre, a többi felett pedig a GYIA Tanácsa rendelkezik. A pályázati célok között rendszeresen megtalálható pl. az ifjúsági szervezetek rendezvényeinek, internet-hozzáféréseinek, tematikus képzéseinek támogatása, az általuk készített, nyomtatott és elektronikus médiatermékek, egyéb kiadványok kiadásának támogatása, táborok, hozzájárulás kis értékű tárgyi eszközök beszerzéséhez (stb.).

A források beszűkülése és az egyes pályázati célok várható igényeinek megbecsülhetetlensége azt eredményezte, hogy 2007 óta több régió komplex pályázatot ír ki, amelyben pl. a nyári táboroztatás csak egy komponensként vagy egy lehetséges célként szerepel. Ez segíti a rugalmas döntéshozást, azonban nehezíti a ráfordítási célokról és összegekről való egzakt számadást.

Az Országgyűlés 2003-ban fogadta el a Nemzeti Civil Alapprogramról (www.nca.hu) szóló 2003. évi L. törvényt, amelynek fő célja a civil szervezetek pályázati támogatások útján történő támogatásával azok működésének megerősítése, a civil szektor fejlődésének elősegítése. Az Alapprogramból támogatásban részesülhetnek mindazok a Magyarországon nyilvántartásba vett szervezetek, amelyek legalább egy éve ténylegesen működnek. A támogatás elveiről az NCA Tanácsa, az összegek felosztásáról a civil szervezetek képviselői közül választott kollégiumok döntenek. Az NCA rendszerének újdonsága az állami befolyástól mentes, civil szervezetek általi döntéshozatal. Évente mintegy 7 milliárd forint

(28 millió euró) vissza nem térítendő támogatás jut így a pályázókhoz. Az ifjúsági célokat szolgáló alapítványok, társadalmi szervezetek ugyan nem képeznek külön kategóriát a civil szervezeteken belül, nincs akadálya annak, hogy közülük a törvényi feltételeknek (2003. évi L. törvény 3. § (1) – (4) bekezdés) megfelelő szervezetek is pályázzanak az NCA forrásaira.

Az NCA pályázatokon nyertes civil szervezetek közül az ifjúsági tevékenységet végzők

- 2007-ben 197,72 millió Ft-ot (3,08 %),
- 2008-ban 219,39 millió Ft-ot (3,26 %) tudtak e forrásból behozni a rendszerbe.

A Nemzeti Kulturális Alapot (www.nka.hu) a Magyar Országgyűlés 1993-ban hozta létre. Célja a nemzeti és az egyetemes értékek létrehozásának, megőrzésének, valamint hazai és határon túli terjesztésének támogatása. Az Alap saját, ún. kulturális járulék-bevétellel rendelkezik, klasszikus értelemben állami támogatást nem kap. A rendelkezésére álló pénzforrásokat döntő hányadában társadalmasított kuratóriumi rendszer működtetésével pályáztatja meg és juttatja el az arra érdemesített programok megvalósítóihoz. A kulturális örökség mentése és karbantartása rendkívül szerteágazó, egyre több szakértelmet és ráfordítást igénylő feladatrendszer, ezért az NKA rendszerén belül 16 kollégium jogosult a pályázatok kiírására és értékelésére, közülük az ifjúságügy számára különösen az ismeretterjesztési és a közművelődési kollégium pályázatai érdekesek.

Időszerű feladat – a hazai és nemzetközi források tekintetében – a pályázati célok felülvizsgálata, azok NIS-hez való illesztése, ezáltal a meglévő hazai források koncentrációja.

Önkormányzati források, pályázatok

Az önkormányzatoknak ifjúsági feladataik ellátásához – az intézmények működtetése mellett – saját forrásokat is biztosítaniuk kell. Mind feladatfinanszírozással, mind pályázható ifjúsági alap elkülönítésével célszerű segíteniük a helyi ifjúságsegítő tevékenységet és a lokális civil társadalmat. Ez a városi (esetleg nagyközségi) önkormányzatoknál egyértelmű elvárás lehet. Az állami ifjúsági források egy részéhez is az önkormányzat tud pályázati úton hozzáférni (lásd pl. a korábban említett – a BM pályázatokat követő – SZMM komplex pályázatát), amelynek eredményeképpen többletforrásokat tud integrálni az ifjúsági rendszerbe, továbbá a pályázati program megvalósítása során alkalom nyílik az ifjúsági szervezetekkel, intézményekkel történő co-managementre, közös irányítású kivitelezésre. *

* Bodor Tamás: Önkormányzati ifjúsági feladatok. Tanulmány, SZMM honlap, szmm.gov.hu

Európai uniós (és egyéb nemzetközi) források

Fiatalok Lendületben (Youth in Action)

Az Európai Bizottság, az Európai Parlament és az Európai Unió tagállamainak megállapodása értelmében létrejött Fiatalok Lendületben Program (FLP) célja a fiatalok tapasztalati tanulásának támogatása nemformális tanulási közegben, ifjúsági projekteken keresztül. Az FLP jogi alapja az Európai Közösséget létrehozó Szerződés 149. cikkelyének második bekezdése, időtartama pedig megegyezik az Agenda 2007 időtartamával (2007-2013). Kedvezményezettjei az ifjúsági korosztályok és csoportjaik, ifjúságsegítők, ifjúsági szervezetek, illetve más partnerek, akik az ifjúsági szektorban dolgoznak (a korosztályok alatt a program a 13–30 év közötti korcsoportot érti).

A pályázati támogatás kétféle lehet: támogatás szervezetek részére egy adott projekt vagy projektek kivitelezéséhez, illetve hozzájárulás működési költségekhez (utóbbit az európai szinten aktív szervezetek kaphatják). Az FLP megvalósítása alapvetően decentralizált, azaz többségében nemzeti hatáskörben dől el, kik lesznek a támogatottak. A központosított programokat a brüsszeli Oktatási, Audiovizuális és Kulturális Végrehajtó Ügynökség kezeli. Az FLP teljes büdzséje 885 millió euró a 7 éves költségvetési periódusra, de fontos, hogy a program csupán kiegészíti, nem helyettesíti a nemzeti és regionális akciókat (2009-ben a magyarországi hozzájárulás összege 2 592 127 euró).

(Az FLP-ről lásd még a *Nemzetközi ifjúsági világ* című fejezetet)

Az Új Magyarország Fejlesztési Terv

Az Új Magyarország Fejlesztési Terv (www.nfu.gov.hu) évente mintegy 1 000 milliárd forintnyi forrást jelent, legfontosabb célja a foglalkoztatás bővítése és a tartós növekedés feltételeinek megteremtése. Ennek érdekében hat kiemelt területen, 15 operatív programban indít el fejlesztéseket: a gazdaságban, a köz-

lekedésben, a környezet és az energetika területén, a területfejlesztésben, az államreform feladataival összefüggésben valamennyi régióban és a társadalom megújulása érdekében. Ez utóbbi az ún. Társadalom Megújulása Operatív Program (TÁMOP), amelyben évi kb. 150 milliárd forinttal az alábbi beavatkozáscsoportok szolgálják a társadalom megújítását:

- a foglalkoztathatóság javítása,
- a minőségi oktatás és hozzáférés biztosítása mindenkinek,
- a kutatás-fejlesztéshez és az innovációhoz szükséges humán-erőforrások fejlesztése,
- az egészségmegőrzés, a társadalmi befogadás és részvétel, illetve
- az alkalmazkodóképesség javítása.

A *TÁMOP* 5.2.5. jelű pályázat, a gyermekek és fiatalok társadalmi integrációját segítő programok B komponensének célja az volt, hogy segítse a fiatalok, különösen a hátrányos helyzetű fiatalok életminőségének javítását, egyéni és/vagy közösségi kompetenciáik fejlesztését, minőségi információkkal történő ellátását. Mindehhez szükségesek olyan szolgáltatások és programok, amelyek segítik őket az iskola, majd a munka világában történő helytállásban, a társadalomba való beilleszkedésben. A pályázat célja továbbá, hogy segítse a 12 és 29 év közötti gyerekek és fiatalok társadalmi integrációját, elsősorban iskolai előmenetelüket, pályaválasztásukat, munkaerőpiacra való belépésüket, társas (szociális) kapcsolataik bővítését, közösségi, közéleti részvételük fejlesztését, családi életre való felkészítésüket, életpálya-tervezésük tudatosságának erősítését. A pályázat meghirdetésekor a teljes rendelkezésre álló, tervezett keretösszeg 1 milliárd 150 millió Ft volt, az elnyerhető támogatás mértéke projektenként 10 és 20 millió Ft közé eshetett.

A rendelkezésre álló, tervezett keretösszezből önálló tevékenységekre lehetett támogatást kapni:

- ifjúsági információs pont szolgáltatás, illetve azok hálózatának kialakítására közösségi terekben,

- ifjúsági információs és tanácsadó szolgáltatás kialakítására elsősorban az 5000 fő lakosságszám feletti településeken / városrészekben / kerületekben;
- meglévő ifjúsági információs és tanácsadó szolgáltatás fejlesztésére elsősorban az 5 000 fő lakosságszám feletti településeken / városrészekben / kerületekben;
- egyéni és közösségi kompetenciákat fejlesztő programokra, melyek ifjúsági információs és tanácsadó szolgáltatáshoz vagy közösségi terekhez kötődően valósulnak meg;
- értékteremtő, szabadidős komplex programokra, melyek ifjúsági információs és tanácsadó szolgáltatáshoz vagy közösségi terekhez kötődően valósulnak meg;
- ifjúságsegítői feladatokat ellátó szakemberek foglalkoztatására közösségi terekben;
- felkereső jellegű ifjúságsegítői tevékenységen alapuló programok megvalósítására;
- kortárs segítő programok megvalósítására.

Mindezt kiegészíthette: a programokhoz, szolgáltatásokhoz kapcsolódó módszertanok kidolgozása, a célcsoporttal közvetlenül foglalkozó szakemberek, önkéntesek programra, szolgáltatásokra való felkészítése szemináriumok keretében, az ifjúsági intézmények és szolgáltatások kistérségi, megyei, regionális szintű területi, illetve szakterületi szakmai hálózatainak kialakítása, az ágazatközi együttműködések kialakítása, kiterjesztése, projektmenedzsment tevékenység, a projekt céljainak megvalósítását közvetlenül szolgáló eszközök beszerzése, valamint a helyiség funkcióváltásához kapcsolódó felújítása.

A 2008-ban még három komponensben kiírt program folytatódik, várhatóan a gyermek- és ifjúságvédelmi támogatási célok mellett az ifjúságügyi és drogreprevenációs rész komplexen jelenik meg benne.

Nagyon fontos feladat a korosztályi szektorral foglalkozók számára, hogy megfelelő pályázati és szakmai felkészültséggel rendelkezzenek az uniós források

további lehívására. Az operatív programok általában stabil infrastruktúrával és személyi háttérrel rendelkező, intézményesülő vagy már intézményesült non-profit szervezetnek kedveznek. Az esetlegesen megkövetelt önrész, az utófinanszírozással összefüggő likviditási problémák megoldása, a megvalósítani kívánt programok kidolgozottsága, a nyilvántartási, elszámolási, ellenőrzési rendszerek a legtöbb esetben leküzdhetetlen akadályokat jelentenek a civil szervezetek, sőt még néha az intézmények számára is. További probléma nemcsak az uniós, hanem a hazai forrásoknál is, hogy a pályázati döntési folyamat lassú, és a kiíró nem minden esetben tartja (tudja tartani) azt az ütemezést, amelyet a kiírásban ígér.

Visegrádi Alap (IVF, www.visegradfund.org)

A Nemzetközi Visegrádi Alapot a Visegrádi 4-ek (Csehország, Lengyelország, Magyarország, Szlovákia) hozták létre 2000-ben. Célja, hogy a V4-ek együttműködését fejlessze, támogatva a képzési, kulturális, tudományos, ifjúsági csere jellegű programokat és a határon túlnyúló együttműködések. Az alap költségvetése 2009-ben 5 millió euró, amelyet leginkább civil szervezetek, önkormányzatok, cégek és iskolák, illetve ösztöndíjasok között osztanak fel. Az alap bonyolult és lassú ügyintézése legendás a szervezetek között.

Nem állami (civil-magán, valamint gazdasági, üzleti) források

Civil-magán források

Az állami/önkormányzati szférától a civil szervezetek alapvetően 3 féle módon részesülhetnek támogatásban:

- A közfeladatok normatív kiszereződésének gyakorlata ma még viszonylag szűk körű (az ifjúsági szektorban is) részben a civil szektor nem megfelelő infrastrukturális – és néha szakmai – felkészültsége, részben pedig az állami/önkormányzati oldal bizalmatlansága miatt. A nyugati fejlett demokráciák példája azonban azt mutatja, hogy idővel ez válik/válhat a támogatás jellemző típusává.
- Az egyedi, általában egyes civil szervezetek kérelmére reagáló támogatások elvileg az előre nem látható, nem tervezhető, de szükséges eseményekre, vis major helyzetekre, méltányolható szakmai programokra adnak megoldást.
- A pályázati rendszerben szabályozott módon, rögzített „játékszabályokkal”, a nyilvánosság előtt és annak kontrollja alatt történik meg a támogatások odaítélése. A pályázati kérelmek versenyeznek egymással, ami egyre növeli a szektor tervszerűségét, tudatosságát, szakmai és szervezeti profizmusát, innovációs készségét.

A szektor működését és szolgáltatásait többelemű bevételi szerkezet alapozza meg. Ennek döntő részei:

- állami/önkormányzati, központi alapokból származó eseti/egyedi és pályázati (nem normatív) támogatás,
- állami/önkormányzati normatív támogatás,
- költségvetési intézménytől kapott támogatás,
- SZJA 1 %-a,
- átengedett iparűzési adó,
- egyéb támogatás, adomány (hazai és külföldi lakosságtól, for- és nonprofit szervezettől),

- szolgáltatási, ár- és díjbevétel (alaptevékenységi és vállalkozási),
- tagdíjból származó bevétel (társas szervezetnél),
- egyéb bevételek (ÁFA-visszatérítés, pénzügyi műveletek bevétele, hitel- és kölcsönfelvétel). *

A személyi jövedelemadó 1%-ának felajánlása több mint 10 éves múltra tekint vissza. 2007-ben 3,5 millió fő ajánlott fel pénzt, bár az érvénytelen nyilatkozatok mintegy félmilliárd forintot vontak ki a rendszerből. A teljes civil szektorban a szervezetek 3%-ának jutott 1 millió forint feletti összeg (s tíz szervezet 50 milliónál is többet kapott). A személyi jövedelemadó 1%-ának felajánlásából származó források a szervezetek költségvetésének 4%-át teszik ki, de mivel ehhez a szervezeteknek csak szűk köre jut hozzá, az így beérkező bevételek valóban a legkisebb hányadát teszik ki a szervezetek költségvetésének. A civil szervezetek esetében sokszor megállapítható az, hogy az 1%-os felajánlásokkal befolyt összeg éppen az ezzel kapcsolatos hirdetési és egyéb adminisztrációs költségeket fedezi. Ugyanakkor minden felajánlott forint tulajdonképpen duplán hasznosul, hiszen 6,8 milliárdos értékhatárig (2007-ben) az összeg a Nemzeti Civil Alapprogramban még egyszer megjelenik.

Érdemes a pályázatfigyeléssel foglalkozó ingyenes oldalakat tanulmányozni (pl.: www.pafi.hu), vagy a tucatjával létező ingyenes internetes hírlevelek egyikére másikká feliratkozni, hiszen mind a pályázat kiírói, mind benyújtói között lehetnek alapítványok, egyesületek – szép példát nyújtva az ifjúsági célú kiegészítő forrásallokációnak.

Gazdasági-üzleti források, a vállalatok társadalmi felelősség-vállalása

* Tanulmányok az állami pályázati rendszerről. Zalaegerszeg, Zalai Falvakért Egyesület, 2005.

A CSR Amerikában, Nyugat-Európában és az európai intézményekben már nem idegen sem a civil, sem a vállalati füleknek. A CSR – corporate social responsibility – azaz a vállalatok társadalmi felelősségvállalása – nagyon színes, széles körű és dinamikus koncepció, amelynek felfedezése a mai napig nem fejeződött be.

Lényegében azt jelenti, hogy a cégek – a mindennapi, profittermelő munkájuk mellett – társadalmilag érzékeny magatartást folytatnak. Ez a felelősség „önkéntes elköteleződés a közjó fejlesztése mellett: az üzleti gyakorlaton keresztül a cég erőforrásainak bevonásával. Hosszú távon nyereség (fenntarthatóság) tekintetében sikeresebb a profitszerzés kizárólagos szempontjait érvényesítő vállalkozással szemben”, hiszen a vállalat önkéntes üzleti gyakorlaton keresztül, szociális és környezeti szempontokat figyelembe véve, úgy adományoz, hogy az túlmutat az egyszerű, stratégiai megfontolások nélküli jótékonykodáson.

A CSR tehát viszonylag új fogalom, és több definíciója is ismert. Az európai think-tank oldalon, a www.csreurope.org portálon található meghatározás szerint: „a vállalati társadalmi felelősségvállalás arra a módszerre vonatkozik, amellyel a vállalatok irányítják és fejlesztik a társadalomra és a környezetre kifejtett hatásukat, valamint értéket hoznak létre részvényeseik és partnereik számára a stratégia, szervezési kérdések és a működés módjának fejlesztésében.”

Ez a szemlélet nemcsak vállalati körökben, hanem az európai csúcsszervezetekben is megjelenik. Az Európai Bizottság már 2001-ben, Promoting a European Framework for Corporate Social Responsibility címmel zöld könyvet szentelt ennek a témának: „...a CSR egy olyan koncepció, amelynek keretében a vállalatok ellenszolgáltatás nélkül társadalmi és környezeti érdekeket integrálnak az üzleti folyamatokba, valamint a partnereikkel történő kapcsolattartás módjaiba.”

E nézőpontok alapján a *vállalati felelősség számos formában megnyilvánulhat*, néhány példa erre:

- vállalati önkéntesség,
- emberi jogi vezérelvek figyelembevétele,

- egészségre nem ártalmas és biztonságos munkakörnyezet,
- közösségre kifejtett hatás,
- esélyegyenlőség,
- korrupcióellenesség,
- etikus magatartás,
- magas szintű környezetvédelmi irányelvek alkalmazása a termelés és elosztás folyamataiban.

Magyarországon a vállalkozások nagyobb része egyáltalán nem szokott adományozni, mert vagy *nincs hozzá forrása, vagy nem alakult ki ennek a szervezetben belüli kultúrája*, továbbá azt is meg kell említeni, hogy a *támogatások adókedvezménye* is megváltozott a kezdetiekhez képest. Itt megjegyzendő, hogy nem rendelkezünk adattal a pénzbeli, természetbeni és szolgáltatási támogatások arányáról ma Magyarországon az ifjúsági szektorban.

A közsféra feladata is, hogy a két szektort (for- és nonprofit) közelítse egymáshoz, elősegítse, hogy azok egy nyelvet beszéljenek, megértsék egymást, és elindítsa a párbeszédet, majd a közös munkát. Akkor különösen fontos a köz szerepe, ha valamilyen speciális ok, hiba folytán a szereplők nem találhatnak egymásra, vagy megakad az együttműködés. Ezek a problémák a piac normális működése során is felmerülnek. Ott ezeket a szolgáltatásokat különböző szolgáltatók, központok, magán, állami vagy civil szervezetek nyújtják. Annyi bizonyos, hogy a közvetítő szervezetek egy része – talán a stabilitás, talán az államfelfogás miatt – Magyarországon az állam alrendszereihez tartozik (ITDH, AMC, FVM vidékfejlesztési hálózat stb.). *

* Kátai Brigitta: Vállalatok társadalmi felelősségvállalása és a közsféra. Nagyvállalatok és ifjúsági kezdeményezések hogy találhatnak egymásra? (szakdolgozat)

Összefoglaló

A fejezet végén – kvázi módszertani segítségként – bemutatunk két ábrát, amelyek lehetséges utakat mutatnak az állami – önkormányzati ifjúsági munka sikeres elvégzéséhez. A bennük foglaltakkal lehet vitatkozni, azt ki lehet egészíteni, de talán előtte érdemes megfontolni az Európa Tanács monitoring csoportjának következő megállapítását.

„Ahhoz, hogy a Nemzeti Ifjúsági Stratégia bármiféle különbséget jelentsen, hozzá kell járulnia olyan *struktúrák és mechanizmusok* megteremtéséhez, amelyek elég stabilak ahhoz, hogy túléljék a politikai változást. Nem meglepő, hogy sokan úgy értelmezik a közelmúltat, hogy szükség van egy ifjúsági törvényre. Nem állítjuk, hogy a *jogi keretek* jelentik az egyetlen utat a megbízhatóság és a stabilitás elérése felé, azonban a következetes ifjúságpolitikai kultúra és hagyomány hiánya megnehezíti a jogalap nélküli ifjúságpolitikai fejlesztést jellemző összefüggéstelenséggel való felhagyást. Legalább az ifjúságpolitikával kapcsolatos célkitűzéseket meg kell fogalmazni, és tisztázni kell a helyi, a regionális, a nemzeti és az európai szintek közötti feladatmegosztást.

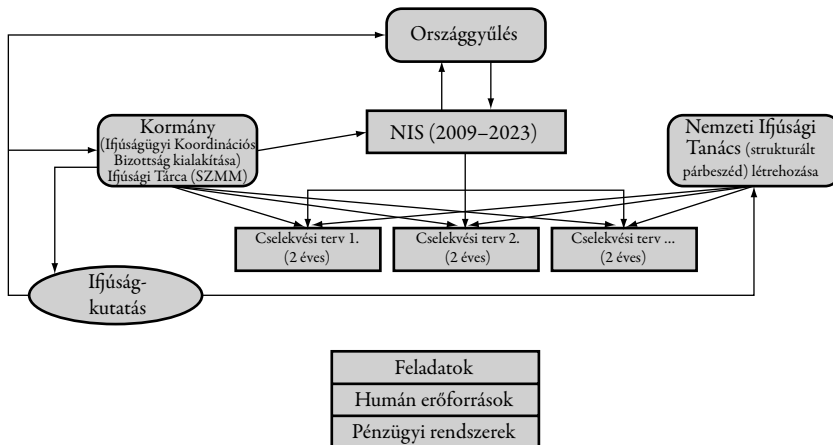
Horizontális szinten ugyanakkor az ifjúságpolitikát meg kell erősíteni – a különböző szakpolitikai ágak és szereplők koordinálásának egyértelmű mechanizmusát megvalósítva – egy *integrált ifjúságpolitikán* belül. A Nemzeti Ifjúsági Stratégia hozzájárulhat az ifjúságpolitikának az Európai ifjúsági paktum által is ajánlott fősodorba tereléséhez, ha megfelelő politikai felhatalmazást élvez és kap.”*

* Ifjúságpolitikai átvilágítás Magyarországon. Nemzetközi jelentés. Európa Tanács Ifjúsági és Sportigazgatóság, 2007. december

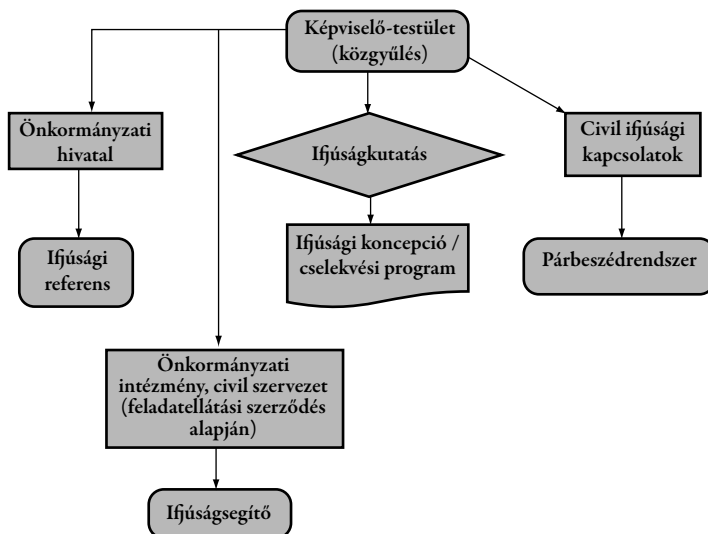
Egyéb, felhasznált irodalom:

- Ifjúság 2008 gyorsjelentés. (Szerk. Bauer Béla, Szabó Andrea) Budapest, Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet, 2009.
- Kátai Gábor: Gondolatok az ifjúságpolitikáról és eszközeiről. Szeged, Belvedere, 2006.
- Ifjúságsegítés – az évezred küszöbén. Budapest, ISM, 2000.
- Kézikönyv a demokrácia oktatásához (szerk. Hidvéghi Balázs) Budapest, Civitas Egyesület, 2002.
- Budapest főváros XIV. kerület Zuglói Önkormányzata ifjúsági cselekvési terve 2008-2009.

Az ifjúság szakmai rendszerek összefüggései

Az önkormányzat ifjúsági tevékenységének felépítése (folyamat jelleggel)

*Jó példák,
mintaértékű kezdeményezések*

DIA

A NOKIA Global támogat egy nemzeti szintű ifjúsági szervezetet Magyarországon, amelynek fő profilja a kulcskompetenciák és az aktív részvétel fejlesztése. Ez a program a szervezettel együttműködésben 2002 óta működik.

„A KÖZÖD! program a Demokratikus Ifjúságért Alapítvány hálózati programja. A Magyarországon 2002-ben indult kezdeményezés lehetőséget nyújt arra, hogy a fiatalok kapcsolatot teremtsenek közösségükkel, családjukkal, egymással, valamint önmagukkal. A program bővíti a fiatalok oktatási lehetőségeit, a mindennapi életben hasznosítható készségeket tanít nekik, és segíti őket abban, hogy pozitívan járuljanak hozzá közösségük fejlődéséhez. A programban 14-25 éves fiatalok csoportjai vehetnek részt, akik rövid vagy hosszú távon közösségi önkéntes projekteket valósítanak meg környezetük, a helyi közösség érdekében. A KÖZÖD! program a Nokia és az International Youth Foundation globális kezdeményezésének része, mely napjainkban is több mint 25 országban működik világszerte. Világcég és civil szervezetek szakmai együttműködésének egyedi példája a korábban Make A Connection – Kapcsolódj be! néven, 2008-tól pedig KÖZÖD! néven működő program. A KÖZÖD! program középpontjában tizenkét szociális és életviteli kompetencia fejlesztése áll.”

(<http://www.i-dia.org/index.php?apps=content&m=4>, 2009.05.10.)

A DIA céges partnerei a Nokián kívül még: a GE, a Braun & Partners és a Marie Claire.

Társadalmi felelősségvállalásuk mintegy „mottója”: közös érdekünk az élhető és fenntartható világ megteremtése.

Szertelen Egyesület

A Szertelen Egyesület 2004-ben alakult gyógyult szenvedélybetegek és ifjúságpolitikai szakemberek kezdeményezésével. Elsődleges célja volt a hátrányos helyzetű fiatalok segítése, (re)integrációjuk a társadalomba. 2008 elején a szervezet alapító okirata bővült, így az eredeti célkitűzések mellett a szervezet vállalta ifjúsági programok szervezését, amatőr művészeti csoportok támogatását, valamint ifjúsági terek kialakítását, fenntartását is. Az Egyesület a „jövő nemzedékével”, a fiatalokkal – különösen a 12-29 éves korosztállyal – áll kapcsolatban, szervez közös – oktatáson kívüli tevékenységeket, ifjúsági, családi és kulturális programokat.

2008 elejére tehető a Magyar Kedvezményhálózattal történt kapcsolatfelvételük is. A Magyar Kedvezményhálózat hosszú távú bérleménye Debrecenben a régi szabadság-telepi sportpálya, melynek hasznosítása a cég középtávú stratégiájában szerepelt, így a terület kihasználatlan volt. Az egyesület felkereste a céget, és a közös tárgyalások eredményeként a Magyar Kedvezményhálózat Kft. vezetősége úgy döntött, hogy a területet felajánlja a Szertelen Egyesület részére ifjúsági programok szervezése céljából. Az egyesület egyik célkitűzése ifjúsági-közösségi terek létrehozása és működtetése, így a motiváció adott volt.

A Magyar Kedvezményhálózat vezetősége a terület használatba adásakor egy ifjúsági program adta reklámlehetőséget látott meg, így motiválttá vált az együttműködésre. Ezt követte a projekt részletes kidolgozása: egy igényfelmérést követően kiderült, hogy a BMX sportág egy speciális fajtáját űző fiatalok számára nincs állandó helyszín a városban a sportág gyakorlásához. Így sikerült közösen feltárni azt a „hiányterületet”, amely lefedhetővé vált ezzel a for- és non-profit összefogással.

A projekt ötletének kidolgozását követően egy második céget, a Velvart Bt-t is sikerült bevonni a folyamatokba. Ők biciklis alkatrészek és ruházat forgalmazásával foglalkoznak, így közvetlen kapcsolatuk van a tervezett projekt célcsoportját alkotó biciklis fiatalokkal.

A három fél egyeztetései után alakultak ki feladatkörök, szerepek a projekt kapcsán.

- A Magyar Kedvezményhálózat Kft. biztosítja a területet és további anyagi forrásokat a pálya arculatának kialakításához (pl. reklámtáblák elkészítése, áram bevezetése, kútúrás).
- A Velvart Bt. „reklámozza” a célcsoport körében a kezdeményezést, szakmai háttérrel biztosít a pálya kialakításához, valamint anyagi forrásokat is mozgósít a pálya karbantartásához (pl. földmunkák).
- A Szertelen Egyesület szakmai háttérrel biztosít ahhoz, hogy a pálya egy ellenőrizhető, biztonságos és drogmentes hely legyen, ahol a fiatalok kulturáltan tudják az általuk választott BMX sportágat űzni. A szervezet vállalja, hogy további anyagi forrásokat biztosít pályázati támogatások bevonásával a kezdeményezés hosszú távú fenntartásához.

A fent nevezett konzorcium pályázatot nyújtott be a Szociális és Munkaügyi Minisztérium „Hátrányos helyzetű személyeket elérő drogmegelőzési modell programok támogatására” című kiírására. A pályázat benyújtását követően kezdetét vette a projekt. Az előkészítő munkálatok után 2008. július 15-én sor került a pálya megnyitóünnepségére, amelyen a konzorciumban részt vevő cégek és az egyesület képviselőin túl jelen voltak más szakmai szervezetek képviselői, a Nemzeti Drogmegelőzési Intézet munkatársai, a sajtó képviselői és a projektben részt vevő biciklis fiatalok. A megnyitón a sajtótájékoztatón túl biciklis- és grafiti versenyt rendeztek, a Magyar Rádió Körzeti stúdiója, a Friss Rádió és más internetes hírforrások is hírt adtak az eseményről.

A pályát jelenleg 20-30 fő használja rendszeresen, havonta pedig szabadidős összejevetelt rendeznek. A program alapvető célja volt, hogy legyen a fiatalok számára egy hely, ami csak az övék, ők alakítják, használják és tartják karban. Részükről érkezett az igény, miszerint Debrecenben nincs egy olyan állandó és megfelelően kialakított pálya a BMX sportot űzőknek, mely védelmet és biztonságot is ad számukra. *Így létrejött egy olyan szabadidős, prevenciós program, mely védett környezetben szolgálja a szabadidő hasznos eltöltését sportolással, kö-*

zösségépítéssel. A konkrét cél egy „dirt” bmx pálya, valamint egy mellette fekvő futballpálya felszerelése és működtetése. A pálya használata bizonyos feltételekhez kötött: a résztvevők minimális tagsági díjat fizetnek (1 000 forint/év), ezért cserébe egy klubtagsági kártyát kapnak, amely feljogosítja őket a pálya használatára, valamint arra, hogy igénybe vegyék a Magyar Kedvezményhálózat Kft. által biztosított kedvezményeket. Különböző üzletekben, szállásadó helyeken 5-10%-kal olcsóbban juthatnak szolgáltatásokhoz országszerte. A kártyarendszer biztosítja a Szertelen Egyesület szakemberei számára, hogy egyfajta kontrollt gyakorolhassanak a pályát igénybe vevő fiatalok körében. Így kiszűrhetőek azok, akik nem megfelelően használják a pályát. A fiatalok körében ez a fajta klubtagsági rendszer közösségépítő hatással bír, így sajátjuknak érzik a kezdeményezést.

Innovatív a projekt abból a szempontból, hogy a for- és a nonprofit szféra képviselői úgy tudnak együttműködni egy társadalmi cél érdekében, hogy minden fél megtalálja benne a hasznot, a saját működési-szakmai feladatát, és a projekt megvalósítása közben egyenrangú félként kezelik egymást.

Több vállalkozás, illetve önkormányzat rendelkezik kihasználatlan ingatlanokkal. Amennyiben sikerül a két szféra közötti kommunikációs csatornát megtalálni, számos civil szervezet juthat hosszabb-rövidebb időre olyan ingatlanhoz, területhez, amely alkalmas ifjúsági projektek megvalósítására. Épp ezért fontos már a projekt elején a szerepek, feladatkörök és a jogi helyzet tisztázása, hogy ez a projekt menete közben ne okozzon fennakadást. Az ilyen vagy hasonló projektet megvalósító szervezeteknek érdemes megfogadni, hogy egy vállalkozást ne csak mint szponzort, hanem mint partnert keresnek meg, és a projektből valamilyen módon az adott vállalkozás is profitálni tudjon. (Nem elsősorban anyagi haszonszerzésről van itt szó, egy ifjúsági projekt reklámlehetőségként vagy adóügyi lehetőségek kihasználása szempontjából stb. is fontos motiváló erő lehet.) *

* Kátai Brigitta: Esettanulmány – konkrét támogatói program kapcsán: a Szertelen Egyesület, a Magyar Kedvezményhálózat Kft. és a Velvart Bt. közös támogatási projektje

Irodalom

Kátai Brigitta: Vállalatok társadalmi felelősségvállalása és a közszféra. Nagy-vállalatok és ifjúsági kezdeményezések hogy találhatnak egymásra? (szakdolgozat)

Ifjúság 2008 gyorsjelentés. (Szerk. Bauer Béla, Szabó Andrea) Budapest, Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet, 2009.

Kátai Gábor: Gondolatok az ifjúságpolitikáról és eszközeiről. Szeged, Belvedere, 2006.

Ifjúságsegítés – az évezred küszöbén. Budapest, ISM, 2000.

Kézikönyv a demokrácia oktatásához (szerk. Hidvéghi Balázs) Budapest, Civitas Egyesület, 2002.

Budapest főváros XIV. kerület Zugló Önkormányzata ifjúsági cselekvési terve 2008-2009.

Köszönet illeti *Debreczy Márta, Borsyné Zoltán Erzsébet, Granyák Gergely, dr. Szelei Renáta, Bánhidi Attila, Földi László, Letenyeiné Mráz Márta, Kiss Andrea, Bencze Györgyné, Ruska Mónika, Tiszolczi Péter, Kátai Brigitta, Bauer Béla, Molnár Zsuzsanna, Pillók Péter* kollégákat szakértői közreműködésükért.

Módszertan

Az *ifjúság* a jog által egységesen meg nem határozott fogalmak közé tartozik. A különböző szakmák, illetve jogágak mást és mást értenek e csoport alatt. Az 1971. évi ifjúsági törvény már régóta nem hatályos, utódját pedig mind ez ideig nem alkotta meg az Országgyűlés. Több szabályozási koncepció és normaszöveg készült, azonban a törvény elfogadása még várat magára. Az ifjúsági szakma által támogatott törvénytervezet szövege a következő címen érhető el: <http://www.ifjusagitorveny.hu/downloads/trv.pdf>

Az ifjúságot érintő jogszabályi környezet áttekintésekor meg kell állapítanunk, hogy nem létezik egyetlen olyan jogszabály sem, amely kifejezetten az ifjúság helyzetével, az ifjúsággal foglalkozik – ugyanakkor a terület vizsgálatakor sok olyan jogszabályt találunk, amely érinti az ifjúság helyzetét, ügyeit. A területen levő jogi rendelkezések felsorolásakor érdemes külön csoportba sorolni az ifjúsággal, az ifjúsági közösségekkel, illetve az ifjúsági igazgatással kapcsolatos jogszabályokat.

A jelenleg hatályban levő jogszabályok közül több száz azoknak a száma, melyek közvetlenül vagy közvetve az ifjúsági korosztály tagjaira vonatkozó rendelkezéseket állapítanak meg.

Az ifjúságról beszélve a jogszabályok a korosztályok mint életkori csoportok meghatározását szolgálják, e csoportok életkori sajátosságaira, tagjaik sajátos helyzetére való figyelemmel. A jogszabályok által meghatározott ifjúsági csoport nem esik egybe az ifjúsággal foglalkozó szakemberek által használt meghatározással: a fiatalságnak nincs a gyermekkorhoz* hasonló pontos meghatározása, életkori határa. Másként határozza meg a fiatalkor életkori határát a gyermekvédelmi törvény (24 év), a Gyermek és Ifjúsági Alapról szóló törvény (15–26 éves korosztály), de másként definiálja e határt a Büntető Törvénykönyv is (a bűncselekmény elkövetésekor 14-18 éves korosztály). Az *ifjúság*, illetve a *fiatal* fogalmi meghatározását

* A Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény szerint a 0-18 éves korosztályba tartozók csoportja.

tekintve pedig a jog nem tartalmaz – a gyermek-fogalomhoz hasonlóan – életkori határokat. Az ifjúsági szakma életkor-meghatározása a fenti jogszabályok által használt életkori határokhoz képest tágabban értelmez: fiatalnak, ifjúnak tekinti a 15-29 éves korosztályt (alkalmanként kiterjesztve ezt a 35. életévig).

Ahogy nem esik egybe az ifjúsági szakma ifjúság-meghatározása a jogszabályok által meghatározottakkal, úgy az állami kötelezettségeket vizsgálva is eltérő helyzetet találunk a gyermekekkel és a fiatalsággal kapcsolatban: míg a gyermekek jogainak biztosítása és a gyermeki jogok védelme állami kötelezettség, addig az államnak az ifjúsággal kapcsolatosan más típusú és kevésbé szigorú kötelezettségei vannak. Az ifjúság támogatása nem kötelezettségnek számít: az állam csupán támogatja az ifjúságot, de nem kötelezően nyújt ifjúsági szolgáltatásokat.

Az ifjúsággal kapcsolatos feladatok ellátását, annak kereteit befolyásoló jogszabályok nagy fontosságúak. Azok a jogszabályok tartoznak ebbe a csoportba, amelyek nincsenek összefüggésben a fiatalokkal, de előírásait rendszeresen alkalmazzuk az ifjúsággal kapcsolatos tevékenységek közben (ilyen többek között az egyesülési törvény is, hiszen a civil ifjúsági tevékenységekben az egyesületek nagy szerepet játszanak).

A fentiek mellett külön érdemes említést tenni azokról a jogszabályi előírásokról, melyek az ifjúsági igazgatás bizonyos részéről (intézményeiről, szervezeteiről, a különféle források megosztásáról, felhasználásáról) szólnak.

Az Alkotmány 16. §-a kifejezetten utal ifjúsági jogalkotásra, azonban az állam – mint ahogy nem kötelezhető szolgáltatások, támogatások nyújtására – ifjúsági jogalkotásra sem kötelezhető. A hazai jogalkotásban eddig az intézmények működtetése, illetve az ifjúsági igazgatás mentén történt ifjúsági jogalkotás.

Az ifjúsági igazgatás szereplőinek tevékenységén túl a helyi, települési ifjúsági ügyek legfőbb alakítói az önkormányzatok területén működő ifjúsági referatúrák. Mindaddig, míg a helyben működtetendő ifjúsági

szolgáltatásokkal kapcsolatban az önkormányzatokat nem köti részleteiben meghatározott jogszabályi előírás, számon kérhető kötelezettség, a településen zajló ifjúsági cselekvések javarészt az ifjúsági referens rátermettségén, érdekartikulációs tevékenységén és érdekérvényesítő szerepén múlnak. Az ifjúsági referensnek azonban munkája hatékony végzéséhez olyan környezetre van szüksége, amely az elvégzendő feladatokhoz időmül és segíti őt.

Az alábbi felsorolás azokat a ma hatályos fontosabb jogszabályokat tartalmazza, amelyek érintik a köznyelvben *fiatalok* alatt értett korcsoportot.

- az 1949. évi XX. törvény – a Magyar Köztársaság Alkotmánya
- az 1991. évi LXIV. törvény a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről
- a 1999. évi C. törvény az Európai Szociális Karta kihirdetéséről
- az 1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról
- az 1992. évi LXXIX. törvény a magzati élet védelméről
- az 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről
- az 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről
- az 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról
- az 1992. évi XXII. törvény a Munka Törvénykönyvéről
- az 1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról
- az 1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról
- az 1991. évi IV. törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról
- a 12/2001. kormányrendelet a lakáscélú állami támogatásokról
- az 1989. évi II. törvény az egyesülési jogról
- a 1997. évi CLVI. törvény a közhasznú szervezetekről
- a 2005. évi LXXXVIII. törvény a közérdekű önkéntes tevékenységről

- az 1995. évi LXIV. törvény a Gyermek és Ifjúsági Alapról, a Nemzeti Gyermek és Ifjúsági Közalapítványról, valamint az ifjúsággal összefüggő egyes állami feladatok ellátásának szervezeti rendjéről
- a 2/1999. (IX. 24.) ISM rendelet a Gyermek és Ifjúsági Alapprogram és a Regionális Ifjúsági Irodák működéséről
- az 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról

A lista nem teljes, hiszen egyrészt a törvények döntő többsége mindenkire vonatkozik, így természetesen a fiatalokra is, másrészt sok olyan rendelet is van, amely közvetlenül érinti a fiatalokat. Tekintsük át, hogy a listában szereplő jogszabályok miért fontosak ifjúsági szempontból.

Az 1949. évi XX. törvény – a Magyar Köztársaság Alkotmánya

Az Alkotmány jelentőségét témánk szempontjából két tény adja.

1. Mint a jogforrási piramis tetején elhelyezkedő szabály a jogrendszer egészére nézve ad eligazítást. A Magyar Köztársaságban egyetlen jogi aktus sem lehet ellentétes az Alkotmánnyal, azaz az Alkotmány az Országgyűlést is köti.
2. Az Alkotmány teremti meg a gyermekek, fiatalok iránti állami felelősség alapját.

Az Alkotmány az alábbi, az ifjúságot érintő célokat fogalmazza meg:

16.§: „A Magyar Köztársaság különös gondot fordít az ifjúság létbiztonságára, oktatására és nevelésére, illetve védelmezi az ifjúság érdekeit.”

67.§: „A Magyar Köztársaságban minden gyermeknek joga van a családjá, az állam és a társadalom részéről arra a védelemre és gondoskodásra, amely a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges. A szülőket megilleti az a jog, hogy a gyermeküknek adandó nevelést megválasszák. A családok és az ifjúság helyzetével és védelmével kapcsolatos állami feladatokat külön rendelkezések tartalmazzák.”

E megállapítások az alaptörvény jellegének megfelelően deklaratív jellegűek ugyan, de lehetőséget biztosítanak a bővíthető ágazati szabályozásra.

Tételesen az alábbi szakaszok érintik közvetlenül az ifjúsági területet:

66. § (1) A Magyar Köztársaság biztosítja a férfiak és a nők egyenjogúságát minden polgári és politikai, valamint gazdasági, szociális és kulturális jog tekintetében.

(2) A Magyar Köztársaságban az anyáknak a gyermek születése előtt és után, külön rendelkezések szerint, támogatást és védelmet kell nyújtani.

(3) A munka végzése során a nők és a fiatalok védelmét külön szabályok is biztosítják.

67. § (1) A Magyar Köztársaságban minden gyermeknek joga van a családja, az állam és a társadalom részéről arra a védelemre és gondoskodásra, amely a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges.

(2) A szülőket megilleti az a jog, hogy a gyermeküknek adandó nevelést megválasszák.

(3) A családoknak és az ifjúság helyzetével és védelmével kapcsolatos állami feladatokat külön rendelkezések tartalmazzák.

70/J. § A Magyar Köztársaságban a szülők, gondviselők kötelesek kiskorú gyermekük taníttatásáról gondoskodni.

Mint látható, az Alkotmányból közvetlenül nem következik az ifjúsági törvény megalkotásának kötelezettsége, az azonban igen, hogy az állam a gyermek részére támogatást és védelmet nyújtson.

Az 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről

Az ENSZ 1989. november 20-án hirdette ki a Gyermek jogairól szóló Egyezményt, amelyhez Magyarország is csatlakozott, és az 1991. évi LXIV. törvénnyel az a magyar jogrend része lett. Az egyezmény kiter a gyermekek állampolgári és politikai jogaira, a szociális és kulturális jogokra (oktatás, egészségügy, anyanyelv, szociális biztonság, gyermekjólét biztosítása), a család nélkül maradt és/vagy egyéb védelemre szoruló gyermekekről való gondoskodásra, a különleges védelemre jogosult (menekült, fogyatékos, kisebbséghez tartozó) gyermekekről való gondoskodásra, valamint a szabadságuktól megfosztott gyermekekkel való bánásmódra és eljárásra. Külön hangsúlyt kap a dokumentumban a társadalom káros hatásai, mint a dohányzás, alkohol, drog, prostitúció, a szexuális, munka és szerverkereskedelmi célú gyermekkereskedelem elleni védelem, a háborús konfliktusba került gyermekek védelme, valamint a tömegkommunikáció által közvetített veszélyes és káros tartalmak elleni fellépés és védelem.

Az egyezményben foglalt elvek és rendelkezések betartásának kötelezettje részben az állam, részben a szülő – utóbbi azzal a kitéttel, hogy az állam kötelezettsége a szülőket segíteni abban, hogy maradéktalanul be tudják tölteni feladataikat, azaz köteles a családokat segíteni szociális, kulturális, lakhatási, nevelési területen, ha arra rászorulnak.

Fontos, korábban meg nem fogalmazott jog a gyermek mindenek felett álló érdekének hangsúlyozása, amelynek minden, a gyermekekkel kapcsolatos politikában, intézkedésben, programban meg kell jelennie; a gyermek meghallgatáshoz való joga, amelyet a releváns információk biztosítása után életkorára, belátási képességére való tekintettel minden őt érintő kérdésben számára biztosítani kell; valamint a gyermekek békés gyülekezési és egyesülési joga.

Meg kell jegyezni, hogy az egyezmény horizontális jellege a mai napig újdonságként hat. Újdonság a kormányzati feladatellátásban, a kormányzatban elfog-

lalt szint megtalálásában, valamint újdonság a korábban kialakult szakpolitikák (oktatás, egészségügy, gyermekvédelem stb.) számára is. Az állam feladatainak végrehajtása biztosítottnak látszik a szakági törvények végrehajtásának a települések különböző szintjeire telepítésével, a zömmel már kialakult támogatási metódus biztosításával.

Így, míg e szakpolitikák elsősorban „problémaalapú megközelítés” alapján jöttek létre, addig a holisztikus szemléletű gyermekpolitika átfogó, komplex megközelítést igényel. Ez elsősorban koordinatív és kooperatív tevékenységet jelent, másodsorban pedig a gyermekek részvételére, aktivitására, bevonására kell építenie, elő kell segítenie, hogy a társadalom a gyermekekre lehetőségként és erőforrásként tekintsen.

Az egyezmény részes államai tekintetbe vették, hogy – az Egyesült Nemzetek Alapokmányában meghirdetett elveknek megfelelően – az emberi közösség valamennyi tagja veleszületett méltóságának, valamint egyenlő és elidegeníthetetlen jogainak elismerése a szabadság, az igazságosság és a világbéke alapja. Emlékeztettek az Egyesült Nemzetek az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában kimondottakra, miszerint a gyermekkor különleges segítséghez és támogatáshoz ad jogot.

Az egyezményt a Magyar Köztársaságban az egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény hatálybalépését követően, azaz lassan húsz éve alkalmazni kell.

Az egyezmény vonatkozásában gyermek az a személy, aki tizennyolcadik életévét nem töltötte be, kivéve, ha a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban eléri.

Az egyezmény egészét áthatja a következő négy alapelv:

- a hátrányos megkülönböztetés tilalma (2.cikk),
- a gyermek mindenek felett álló érdeke (3.cikk),
- az élethez, életben maradáshoz és fejlődéshez való jog (6.cikk),
- a gyermek véleményének tiszteletben tartása (12.cikk).

A hátrányos megkülönböztetés tilalma talán nem igényel külön magyarázatot, a gyermek mindenek felett álló érdeke azonban igen.

Az egyezmény 3. cikke a következőképpen szól:

1. *A szociális védelem köz- és magánintézményei, a bíróságok, a közigazgatási hatóságok és a törvényhozó szervek minden, a gyermeket érintő döntésükben a gyermek mindenképp felett álló érdekét veszik figyelembe elsősorban.*
2. *Az Egyezményben részes államok kötelezik magukat arra, hogy a gyermek számára, figyelembe véve szülei, gyámjai és az érte törvényesen felelős más személyek jogait és kötelességeit, biztosítják a jóléthez szükséges védelmet és gondozást, e célból meghozzák a szükséges törvényhozási és közigazgatási intézkedéseket.*
3. *Az Egyezményben részes államok gondoskodnak arról, hogy a gyermekkel foglalkozó és védelmét biztosító intézmények, hivatalok és létesítmények működése megfeleljen az illetékes hatóságok által megállapított szabályoknak, különösen a biztonság és az egészség területén, valamint ezek személyzeti létszámával és szakértelmével, továbbá a megfelelő ellenőrzés meglétével kapcsolatban.*

Mint ez a fenti idézetből is látszik, a gyermek mindenképp felett álló érdeke a döntéshozó részére kötelezettséget jelent: annak kötelezettségét, hogy a döntései során megvizsgálja, mi szolgálja a gyermek érdekét, és ennek megfelelően döntsön. E tekintetben az ifjúsági szakma képviselőinek alapvető feladatai közé kell tartoznia, hogy a döntések előtt mindent megtegyenek a gyermek mindenképp felett álló érdekének vizsgálata és bemutatása érdekében.

Az egyezményt aláíró államok arra is kötelezettséget vállaltak, hogy a gyermek életben maradását és fejlődését a lehetséges legnagyobb mértékben biztosítják.

A negyedik alapelv a gyermek véleményének tiszteletben tartását írja elő a 12. cikkben:

- 1. Az Egyezményben részes államok az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára biztosítják azt a jogot, hogy minden őt érintő kérdésben szabadon kinyilváníthassa véleményét, a gyermek véleményét, figyelemmel korára és érettségi fokára, kellően tekintetbe kell venni.*
- 2. Ebből a célból nevezetesen lehetőséget kell adni a gyermeknek arra, hogy bármely olyan bírói vagy közigazgatási eljárásban, amelyben érdekelt, közvetlenül vagy képviselője, illetőleg arra alkalmas szerv útján, a hazai jogszabályokban foglalt eljárási szabályoknak megfelelően meghallgassák.*

Ha ezt összevetjük a gyermek mindenek felett álló érdekére vonatkozó előírással, akkor látható, hogy a gyermeket érintő kérdésekben a gyermek meghallgatása és véleményének kellő tekintetbevétele nem mellőzhető. Ebből az is következik, hogy a participáció, a döntésben való részvétel joga a gyermekeket képviselő testületeket (pl.: gyermek- és ifjúsági önkormányzatok) is megilleti.

Az egyezmény által megállapított gyermeki jogok a következő főbb csoportokba sorolhatóak:

- polgári és politikai jogok
- gazdasági, szociális, kulturális jogok
- gyermekek speciális védelme a családban és a társadalomban
- gyermekvédelem a gyermekek speciális csoportjaiban
- gyermekvédelem rendkívüli helyzetben

Érdemes megemlíteni, hogy bár az egyezmény deklaratív jellegű, része a magyar jognak, így hivatkozható a közigazgatási, illetve bírósági eljárások során is.

Az Európai Szociális Karta kihirdetéséről szóló 1999. évi C. törvény

Az Európai Szociális Karta szövegéből három, a gyermekeket és fiatalokat érintő szabályt kell kiemelni annak hangsúlyozásával, hogy a dokumentum a nemzetközi szerződést aláíró magyar állam részére határoz meg kötelezettségeket.

A gyermekek és fiatalok védelemhez való joga

A gyermekek és fiatalok védelemhez való joga tényleges gyakorlásának biztosítására a Szerződő Felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy

1. a munkaviszony létesítéséhez szükséges minimális életkort a 15. életévben* határozzák meg, olyan kivételekkel, amikor a gyermek előírt alkalmazása egészségére, erkölcsére vagy oktatására veszélytelen könnyű munkára történik;
2. biztosítják, hogy a veszélyesnek vagy egészségtelennek tekintett előírt foglalkoztatás esetén a munkába lépéshez magasabb minimális életkort szabjanak meg;
3. biztosítják, hogy a még kötelező oktatásban részesülő gyermekek nem kerülnek alkalmazásra olyan munkában, amely megfosztaná őket oktatásuk teljes körű előnyétől;
4. biztosítják, hogy a 16 évnél fiatalabb személyek munkaidejét fejlődésük szükségleteinek megfelelően korlátozzák, különös tekintettel szakmai képzésük szükségességére;
5. elismerik a fiatal dolgozók és ipari tanulók jogát a méltányos bérhez vagy egyéb megfelelő juttatáshoz;
6. biztosítják, hogy a fiataloknak a rendes munkaidő alatt a munkaadó egyetértésével szakmai képzésben eltöltött idejét a munkanap részének tekintik;
7. biztosítják, hogy a 18 éven aluli dolgozók legalább 3 hét fizetett évi szabadságra legyenek jogosultak;

* De Magyarországon ennél szigorúbb a szabály, a Munka Törvénykönyve (1992. évi XXII. törvény) 72. § szerint a munkavállalás alsó korhatára 16. év.

8. biztosítják, hogy a 18 éven aluliakat ne alkalmazzák éjszakai munkára, kivéve a nemzeti törvények vagy rendelkezések által meghatározott egyes foglalkozásokat;
9. biztosítják, hogy a nemzeti törvények és rendelkezések által meghatározott munkakörökben foglalkoztatott 18 évnél fiatalabbak rendszeres orvosi felülvizsgálaton vegyenek részt;
10. speciális védelmet biztosítanak azon fizikai és morális veszélyekkel szemben, amelyeknek a gyerekek és a fiatalok ki vannak téve, különösen amelyek közvetlenül vagy közvetve a munkájukból erednek.

A pályaválasztási tanácsadáshoz való jog

A pályaválasztási tanácsadáshoz való jog tényleges gyakorlásának biztosítására a Szerződő Felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy szükség szerint olyan szolgáltatást hoznak létre vagy mozdítanak elő, amely a hátrányos helyzetűeket is beleértve mindenkinek segítséget nyújt a pályájuk megválasztásával és a szakmai fejlődéssel összefüggő gondjaik megoldásához, kellő figyelemmel az egyéni tulajdonságokra és azoknak a foglalkoztatási lehetőségekhez való viszonyára. Ezt a segítséget fiataloknak – ideértve az iskolás gyermekeket is – és felnőtteknek egyaránt ingyenesen kell megadni.

Az anyák és gyermekek joga szociális és gazdasági védelemhez

Az anyák és gyermekek szociális és gazdasági védelemhez való joga tényleges megvalósulásának biztosítására a Szerződő Felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy megteszik az e célt szolgáló megfelelő és szükséges intézkedéseket, beleértve a megfelelő intézmények és szolgáltatások létrehozását vagy fenntartását is.

Az 1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról

A házasságról, a családról és a gyámságról szóló törvénynek az a célja, hogy a Magyar Köztársaság Alkotmányának megfelelően szabályozza és védje a házasság és a család intézményét, biztosítsa a házasságban és a családi életben a házastársak egyenjogúságát, fokozza a gyermekekért való felelősséget és előmozdítsa az ifjúság fejlődését és nevelését.

A törvény első része a házasságot szabályozza. Itt tisztázza a jogalkotó, hogy milyen alaki kellékei vannak a jogilag érvényes házasságnak, sorra veszi az érvénytelenségi okokat, a házastársak jogait és kötelességeit, valamint kitér a házasság megszűnésére is.

Ifjúsági szempontból fontos a házassággal kapcsolatos nagykorúság kérdése.

Csjt. 10. § (1) Házasságot nagykorú férfi és nő köthet.

(2) Kiskorú csak a gyámhatóság előzetes engedélyével köthet házasságot.

(3) A gyámhatóság a házasságkötésre indokolt esetben is csak akkor adhat engedélyt, ha a házasuló a tizenhatodik életévét betöltötte.

(4) Az engedély megadásáról vagy megtagadásáról a gyámhatóság a szülő (törvényes képviselő) meghallgatása után határoz.

(5) Érvénytelen az a házasság, amelyet a házasuló a gyámhatóság engedélye nélkül, vagy a (3) bekezdésben megjelölt életkor elérése előtt kötött.

A törvény második része a családról szól. A család jogállásának szabályozása során a törvény végigveszi a rokonság, az apaság, a családi jogállás megállapítására irányuló perek szabályait. A jogalkotó itt rögzíti az örökbefogadás alapvető szabályait, a rokonok eltartására vonatkozó előírásokat.

Ifjúsági szempontból különösen fontosak a gyermek tartásáról, a szülői felügyeletről és a kiskorúakról való állami gondoskodásról szóló szabályok.

Csjt. 70. § A kiskorú gyermek szülői felügyelet vagy gyámság alatt áll.

Csjt. 71. § (1) A szülői felügyeletet a kiskorú gyermek érdekeinek megfelelően kell gyakorolni. A szülőknek biztosítaniuk kell, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermekük az őt érintő döntések előkészítése során véleményt nyilváníthasson. A gyermek véleményét – korára, érettségére figyelemmel – tekintetbe kell venni.

(2) A szülői felügyelet a kiskorú gyermek gondozásának, nevelésének, vagyona kezelésének, valamint törvényes képviselőének jogát és kötelességét, továbbá a gyámnevezésnek és a gyámságból való kizárásnak jogát foglalja magában.

Csjt. 72. § (1) A szülői felügyeletet a szülők együttesen gyakorolják – elmentés megállapodásuk hiányában – akkor is, ha már nem élnek együtt.

(2) Ha a házasság felbontása vagy a gyermek elhelyezése iránti perben a gyermeket a szülők megegyezése vagy a bíróság döntése alapján valamelyik szülőnél elhelyezték, a felügyeletet ez a szülő gyakorolja, kivéve, ha a szülők kérelmére a bíróság a gyermekelhelyezéssel egyidejűleg közös szülői felügyeletet rendelt el, illetve a szülőknek a közös szülői felügyeletre vonatkozó egyezségét jóváhagyta.

(3) Ha a közös szülői felügyelet gyakorlása során a szülők már nem tudnak együttműködni, a közös szülői felügyeletet a bíróság bármelyik szülő kérelmére megszünteti, feltéve, hogy a megszüntetés a gyermek fejlődése szempontjából is indokolt.

(4) A szülői felügyeletet gyakorló szülő, illetve a gyámhatóság a gyermek kiadását követelheti attól, aki a gyermeket jogtalanul tartja magánál.

Csjt. 75. § (1) A szülői felügyelet körében a szülők kötelessége, hogy a gyermeket gondozzák, tartsák, a gyermek testi, értelmi és erkölcsi fejlődését elősegítsék.

(2) A gyermek köteles szülei iránt tisztelettel viselkedni, nekik engedelmeskedni és fáradozásaik eredményességét tőle telhetőleg elősegíteni.

Csjt. 77. § (1) A szülők saját háztartásukban kötelesek gondoskodni a kiskorú gyermekük állandó lakásáról. A gyermek állandó lakásának – ha

jogerős ítélet vagy gyámhatósági határozat másként nem rendelkezik – a szülők állandó lakását kell tekinteni, akkor is, ha a gyermek ideiglenesen máshol tartózkodik.

(2) A tizenhatodik életévét betöltött gyermek a szülői házat vagy a szülők által kijelölt más tartózkodási helyet a gyámhatóság engedélyével a szülők beleegyezése nélkül is elhagyhatja, ha az fontos okból érdekében áll.

(3) A szülőnek a gyermek végleges külföldre távozására vonatkozó nyilatkozatához a gyámhatóság jóváhagyása szükséges.

Csjt. 78. § (1) Azt, hogy a gyermek milyen életpályára készüljön, a gyermek hajlama, testi és értelmi képessége, valamint az egyéb körülmények figyelembevételével a szülői felügyeletet gyakorló szülők és a gyermek közösen döntenek el.

(2) A szülő és a gyermek között az életpálya kijelölésével kapcsolatban felmerült vitában a gyámhatóság dönt.

Csjt. 86. § (1) A szülői felügyeletet gyakorló szülő joga és kötelessége, hogy kiskorú gyermekét mind személyi, mind vagyoni ügyeiben képviselje.

A Gyermek jogairól szóló ENSZ Egyezményrel összhangban a Csjt. 105. § tartalmazza a kiskorú meghallgatásának követelményét.

105. § A gyámhatóság a gyámság alatt álló kiskorú fontosabb ügyeiben határozathozatal előtt köteles a gyámot, a tizenkettedik életévét betöltött kiskorú gyermeket és kérelemre, de szükség esetén hivatalból is, a kiskorú közeli hozzátartozóit meghallgatni.

Fontos kiemelni, hogy az Országgyűlés elfogadta az Új Polgári Törvénykönyvet. Ez tartalmazza a családjogi szabályokat is.

Az 1992. évi LXXIX. törvény a magzati élet védelméről

A Magyar Köztársaság Országgyűlése annak tudatában alkotta meg a törvényt, hogy

- a fogantatással induló magzati élet tiszteletet és védelmet érdemel;
- a magzati élet védelme a gyermeket váró nőkről történő fokozott gondoskodással valósítható meg, ugyanakkor a magzat egészséges fejlődését biztosító feltételek megteremtése elsődlegesen a szülők felelőssége;
- a terhességmegszakítás nem a családtervezés és a születésszabályozás eszköze;
- a családtervezés a szülők joga és felelőssége.

A jogszabály rögtön az 1. §-ban rögzíti, hogy a „női és férfi ivarsejt egyesüléséből létrejött, az anyaméhben kifejlődő magzatot és a gyermeket váró nőt támogatás és védelem illeti meg.” Ezt követően megállapítja, hogy az egészség és az emberi élet értékéről, az egészséges életmódról, a felelősségteljes párkapcsolatokról, az emberhez méltó családi életéről, az egészségre ártalmatlan születésszabályozási módszerekről szóló oktatás az alap- és középfokú oktatási intézményekben történik.

A családvédelmi szolgálat végzi a tanácsadást, válsághelyzet esetén segítséget ad annak feloldásában, valamint szervezi az oktatási intézményeken kívül a családtervezéssel kapcsolatos ismeretek terjesztését.

A törvény szabályozza az állam feladatait, valamint a térítésmentes terhesgondozásra jogosultak körét és a terhesgondozás minimális tartalmát.

E törvény szól a terhesség megszakításáról is. A jogszabály szerint a terhesség csak veszélyeztetettség, illetőleg az állapotos nő súlyos válsághelyzete esetén, az e törvényben meghatározott feltételekkel szakítható meg. Súlyos válsághelyzet az, amely testi vagy lelki megrendülést, illetve társadalmi ellehetetlenülést okoz.

Az 1959. évi IV. törvény a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről*

Ez a törvény az állampolgárok, valamint az állami, önkormányzati, gazdasági és társadalmi szervezetek, továbbá más személyek vagyoni és egyes személyi viszonyait szabályozza. Az e viszonyokat szabályozó más jogszabályokat – ha eltérően nem rendelkeznek – e törvénnyel összhangban, e törvény rendelkezéseire figyelemmel kell értelmezni.

A polgári jogok gyakorlása és a kötelezettségek teljesítése során a felek a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megfelelően, kölcsönösen együttműködve kötelesek eljárni.

Ez a törvény több, ifjúsági szempontból is jelentős területet szabályoz. Ilyen például a személyek jogairól szóló második rész. A jogalkotó itt tisztázza az ember jogképességének alapvető kérdéseit.

Ptk. 8. § (1) A Magyar Köztársaságban minden ember jogképes: jogai és kötelességei lehetnek.

(2) A jogképesség az életkorra, nemre, fajra, nemzetiséghez vagy felekezethez tartozásra tekintet nélkül egyenlő.

A jogok tehát mindenkit, így a gyermekeket, fiatalokat is megilletik. A felnőttek többségéhez képest a különbség abban van, hogy míg a felnőttek a jogaikat önmaguk gyakorolhatják, a gyermekeknek ehhez segítségre, képviselőre van szükségük. Ezt a kérdést a törvény II. fejezete szabályozza a cselekvőképesség címszó alatt.

Pontosan rögzíti például a kiskorúság miatti cselekvőképtelenség és korlátozott cselekvőképesség eseteit.

* Az Országgyűlés elfogadta az Új Polgári Törvénykönyvet. Ennek bevezetése azonban több ütemben történik előreláthatólag 2010 májusától kezdve. Az itt leírtak a ma hatályos „rég” Ptk. figyelembevételével készültek.

A törvény a természetes személyekre vonatkozók mellett a jogi személyekre vonatkozó alapvető szabályokat is megállapítja. Témánk szempontjából különösen fontos az egyesületekről és az alapítványokról szóló szabályok megemlítése.

Szintén fontos a személyek polgári jogainak védelmét taglaló rész. A törvény e körben szabályozza a személyhez és a szellemi alkotásokhoz fűződő jogokat:

Ptk. 76. § A személyhez fűződő jogok sérelmét jelenti különösen az egyenlő bánásmód követelményének megsértése, a lelkiismereti szabadság sérelme és a személyes szabadság jogellenes korlátozása, a testi épség, az egészség, valamint a becsület és az emberi méltóság megsértése.

A törvény harmadik része a tulajdonnal kapcsolatos kérdéseket szabályozza. A kötelmi jogról szóló negyedik rész rögzíti a szerződésekre vonatkozó szabályokat, valamint a kártérítés szabályait. A törvény ötödik része az öröklési jog szabályait állapítja meg.

Az 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről

A Büntető Törvénykönyv (Btk.) az alapvető kódexek közé tartozik, hiszen kijelöli azon cselekmények körét, amelyeket a jogalkotó olyan veszélyesnek ítél a társadalomra, hogy ellenük a büntetőjog eszközeivel kell fellépni.

A törvény két nagy részből áll: az ún. Általános és a Különös részből. Az Általános rész előírásait minden esetben figyelembe kell venni, és ezen előírások mellett alkalmazandó a Különös rész azon előírása, amely a konkrét cselekményre vonatkozik.

A törvény szerint bűncselekmény az a szándékosan vagy – ha a törvény a gondatlan elkövetést is bünteti – gondatlanságból elkövetett cselekmény, amely veszélyes a társadalomra, és amelyre a törvény büntetés kiszabását rendeli.

Társadalomra veszélyes cselekmény az a tevékenység vagy mulasztás, amely a Magyar Köztársaság állami, társadalmi vagy gazdasági rendjét, az állampolgárok személyét vagy jogait sérti vagy veszélyezteti.

A törvény egyértelművé teszi, hogy a bűncselekmény elkövetőjének tekinti azt is, aki mást szándékosan rávesz az elkövetésre, illetve aki az elkövetéshez szándékosan segítséget nyújt.

A gyermek a büntetőjog eszközeivel nem büntethető. Büntetőjogi szempontból gyermek az, aki a cselekmény elkövetésekor tizennegyedik életévét nem töltötte be.

A törvény VII. fejezete tartalmazza a fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezéseket. A jogszabály szerint fiatalkorú az, aki a bűncselekmény elkövetésekor tizennegyedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat még nem. E fejezet szerint speciális, a felnőttekre vonatkozóktól eltérő szabályokat kell alkalmazni a fiatalkorúakkal szemben a „tevékeny megbánás” esetén, a büntetések és intézkedések alkalmazása során. Fiatalkorúakkal szemben alkalmazható javítóintézeti nevelés. Ezt a bíróság akkor rendeli el – legfeljebb három évre – ha a fiatalkorú eredményes nevelése érdekében intézeti elhelyezése szükséges. A bíróság azt, aki a javítóintézetben legalább egy évet eltöltött, ideiglenesen elbocsátja az intézetből, ha a kiszabott javítóintézeti nevelés felét már letöltötte, és alaposan feltehe-

tő, hogy az intézkedés célja további javítóintézeti nevelés nélkül is elérhető. Az ideiglenes elbocsátás tartama azonos a javítóintézeti nevelés hátralevő részével, de legalább egy év.

Szintén fiatalokúakhoz kapcsolódik a pártfogó felügyelet intézménye. A törvény szerint az a fiatalokú, akit felfüggesztett szabadságvesztésre ítélték, próbára bocsátottak, feltételes szabadságra bocsátottak, a javítóintézetből ideiglenesen elbocsátottak és akivel szemben a vádemelést elhalasztották, pártfogó felügyelet alatt áll.

A X. fejezettel kezdődő Különös rész tartalmazza az egyes bűncselekményeket.

A bűncselekmények áldozata és elkövetője egyaránt lehet fiatal. Fontos megemlíteni, hogy bizonyos bűncselekményeknél (pl. nemi bűncselekmény) a törvény a 12 évnél fiatalabbakat védekezésre képtelennek tekinti. Az ellenük elkövetett cselekmények egyrészt különösen szigorú elbírálás alá esnek, másrészt a 12 éven alulival folytatott szexuális együttlét akkor is bűncselekmény, ha azt a 12 év alatti kezdeményezte.

A fiatalokkal foglalkozók figyelmét két cselekményre kell mindenképpen felhívni:

Foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés

171. § (1) Aki foglalkozása szabályainak megszegésével más vagy mások életét, testi épségét vagy egészségét gondatlanságból közvetlen veszélynek teszi ki, vagy testi sértést okoz, vétséget követ el és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(2) A büntetés

- a) három évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény maradandó fogyatékoságot, súlyos egészségromlást, vagy tömegszerencsétlenséget,*
- b) egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény halált,*
- c) két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény kettőnél több ember halálát okozza, vagy halálos tömegszerencsétlenséget okoz.*

(3) Ha az elkövető a közvetlen veszélyt szándékosan idézi elő, büntetett követ el, és az (1) bekezdés esetén három évig, a (2) bekezdés esetén – az ott tett

megkülönböztetéshez képest – öt évig, két évtől nyolc évig, illetőleg öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) E § alkalmazásában foglalkozási szabályok a lőfegyver használatára és kezelésére vonatkozó szabályok is.

Kiskorú veszélyeztetése

195. § (1) A kiskorú nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles személy, aki e feladatából folyó kötelességét súlyosan megszegi, és ezzel a kiskorú testi, értelmi vagy erkölcsi fejlődését veszélyezteti, büntetett követ el, és egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, az (1) bekezdés szerint büntetendő az a nagykorú személy, aki kiskorút bűncselekmény elkövetésére vagy züllött életmód folytatására rábír, vagy rábírni törekszik.

(3) Büntett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő az a nagykorú személy, aki a kiskorúval kényszermunkát végeztet.

(4) Aki a bírósági vagy hatósági határozat alapján nála elhelyezett kiskorú és a kiskorúval kapcsolattartásra jogosult személy közötti kapcsolat kialakítását vagy fenntartását a kapcsolattartás kikényszerítése érdekében alkalmazott bírság kiszabását követően is akadályozza, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(5) Az (1) bekezdés alkalmazásában a kiskorú gondozására, nevelésére vagy felügyeletére köteles személynek kell tekinteni a szülői felügyeletet gyakorló szülő, illetve gyám élettársát, továbbá a szülői felügyeleti jogától megfosztott szülőt, ha a kiskorúval közös háztartásban vagy egy lakásban él.

Érdemes megemlíteni, hogy a büntetőeljárás lefolytatásának szabályait külön jogszabály, a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény tartalmazza.

Az 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról

A jogszabály a Gyermekek jogairól szóló ENSZ Egyezmény előírásaival összhangban több, a kiskorúakra vonatkozó speciális szabályt tartalmaz.

A soron kívüliség szabálya:

64/A. § A büntetőeljárást soron kívül kell lefolytatni

a) a kiskorú sértett sérelmére elkövetett, az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmény (Btk. XII. Fejezet I. Cím) vagy a házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény (Btk. XIV. Fejezet) miatt,
b) az a) pontban meghatározottakon kívül más, személy elleni erőszakos bűncselekmény miatt, ha a kiskorú sértett érdeke a büntetőeljárás mielőbbi befejezését indokolja, így különösen akkor, ha a sértett testi, értelmi vagy erkölcsi fejlődését a bűncselekmény jelentősen veszélyeztette, illetve ha a terhelt az eljárás lefolytatásakor is ellátja a sértett nevelését, felügyeletét vagy gondozását, vagy egyébként is a sértett környezetében él.

A szembesítésre vonatkozó speciális szabály:

124. § (1) Ha a terheltek, a tanúk, illetőleg a terhelt és a tanú vallomásai egymással ellentétesek, az ellentétet szükség esetén szembesítéssel lehet tisztázni. A szembesítettek a vallomásukat egymással előszóban közlik; megengedhető, hogy egymásnak kérdéseket tegyenek fel.

(2) Ha a tanú vagy a terhelt védelme ezt szükségessé teszi, a tanú, illetőleg a terhelt szembesítését mellőzni kell.

(3) A tizennegyedik életévét be nem töltött személyt akkor lehet szembesíteni, ha a szembesítés a kiskorúban nem kelt félelmet.

Ha az őrizetbe vétel miatt a kiskorú felügyelet nélkül maradna:

128. § (1) Az őrizetbe vétel elrendeléséről és a fogva tartás helyéről huszonnégy órán belül értesíteni kell a terhelt által megjelölt hozzátartozót; ennek hiányában a terhelt által megjelölt más személy is értesíthető.

(2) A terhelt felügyelet nélkül maradó kiskorú gyermekét, illetőleg az általa gondozott más személyt gondozás céljából a hozzátartozójának, illetőleg az arra alkalmas intézménynek kell átadni. A kiskorú elhelyezéséről a gyámhatóság útján kell gondoskodni, a terhelt által gondozott más személy esetében a helyi önkormányzat jegyzőjét kell értesíteni. Intézkedni kell a terhelt felügyelet nélkül maradó vagyonának és lakásának biztonságba helyezéséről is.

A bírósági tárgyalás nyilvánossága és a nem nagykorúak részvétele:

237. § (1) A bíróság tárgyalása nyilvános. A tanács elnöke a tárgyalás szabályszerű lefolytatása, méltóságának és biztonságának megőrzése érdekében, helyszűke esetén meghatározhatja a hallgatóság létszámát.

(2) A tárgyaláson hallgatóként a tizennegyedik életévét be nem töltött személy nem vehet részt, a tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt a tanács elnöke a hallgatóság köréből kizárhatja.

(3) A bíróság hivatalból vagy az ügyész, a vádlott, a védő, a sértett, illetőleg a tanú indítványára a nyilvánosságot az egész tárgyalásról vagy annak egy részéről indokolt határozattal kizárhatja (zárt tárgyalás)

a) erkölcsi okból,

b) az eljárásban részt vevő kiskorú védelme érdekében,

c) az eljárásban részt vevő személyek (V. Fejezet) vagy a tanú védelme érdekében,

d) az államtitok vagy szolgálati titok megőrzése végett.

Az 1992. évi XXII. törvény a Munka Törvénykönyvéről

E törvény hatálya – ha a nemzetközi magánjog szabályai eltérően nem rendelkeznek – kiterjed minden olyan munkaviszonyra, amelynek alapján a munkát a Magyar Köztársaság területén végzik, továbbá amelynél a magyar munkáltató munkavállalója a munkát ideiglenes jelleggel külföldön végzi. A törvény 72/A. §-ának, valamint a Harmadik rész XI. fejezetének hatálya – az ott meghatározottak szerint – kiterjed azon, a Polgári Törvénykönyv szabályain alapuló jogviszonyra is, amely a tizennyolcadik életévét még be nem töltött személy munkavégzésére vonatkozik, vagy munkaerő-kölcsönzés céljából a kölcsönbeadó és a kölcsönvevő között jön létre.

Fontos megjegyezni, hogy a közszolgálati jogviszonyt külön törvény szabályozza.

A törvény első része meghatározza a jogszabály hatályát, a jogok gyakorlásának és a kötelezettségek teljesítésének alapvető szabályait, előírja az egyenlő bánásmód követelményét, szabályozza a munkaviszonyból származó igény elévülését.

A második rész a munkaügyi kapcsolatokról rendelkezik, ide értve az országos érdekegyeztetést és az ágazati szociális párbeszédet, a szakszervezeteket és a kollektív szerződést, valamint a munkavállalók részvételi jogát.

A harmadik rész szabályozza a munkaviszonyt. Ezzel a résszel kapcsolatban a fiatalokat leginkább az szokta érdekelni, hogy mikortól dolgozhatnak. A kérdésre a 72. § adja meg a választ.

72. § (1) Munkaviszonyt munkavállalóként az létesíthet, aki tizenhatodik életévét betöltötte.

(2) Korlátozottan cselekvőképes személy törvényes képviselőjének hozzájárulása nélkül is létesíthet munkaviszonyt.

(3) A munkaviszony szempontjából fiatal munkavállaló az, aki tizennyolcadik életévét még nem töltötte be.

(4) Munkaviszonyt létesíthet – az (1) bekezdéstől eltérően – a tizenötödik életévét betöltött, általános iskolában, szakiskolában, középiskolában nap-

pali rendszerű képzés keretében tanulmányokat folytató tanuló az iskolai szünet alatt.

(5) A tizenhat éven aluli fiatal munkavállaló munkaviszony létesítéséhez törvényes képviselőjének hozzájárulása is szükséges.

(6) Az (1)-(5) bekezdésben foglalt rendelkezésektől érvényesen eltérni nem lehet.

(7) A tanköteles fiatal munkavállaló a gyámhatóság engedélye alapján, a külön jogszabályban meghatározott művészeti, sport-, modell- vagy hirdetési tevékenység keretében az (1) és a (4) bekezdésben meghatározott feltételektől eltérően is foglalkoztatható.

A Harmadik rész ezen felül szabályozza a munkaviszony létesítésére, megszüntetésére és a munkavégzésre vonatkozó szabályokat.

A jogalkotó itt szabályozza a tanulmányi szerződés kérdését is.

110. § (1) A munkáltató szakemberszükségletének biztosítása érdekében tanulmányi szerződést köthet. A szerződésben a munkáltató vállalja, hogy a tanulmányok alatt támogatást nyújt, a másik fél pedig kötelezi magát, hogy a megállapodás szerinti tanulmányokat folytatja, illetőleg a képzettség megszerzése után meghatározott időn keresztül a munkáltatóval munkaviszonyát fenntartja.

112. § (1) A tanulmányi szerződést írásba kell foglalni.

(2) A tanulmányi szerződésben meg kell határozni a munkáltatót terhelő támogatás formáját és mértékét, továbbá – a támogatás mértékével arányosan – a munkavállaló által a munkáltatónál kötelezően munkaviszonyban töltendő idő tartamát, amely öt évnél hosszabb nem lehet.

(3) A munkáltatónál munkaviszonyban töltendő idő tartamába – a tanulmányi szerződés ellenkező kikötése hiányában – nem számít be a munkaviszony szünetelésének az az esete, amelyre a munkavállalót szabadság nem illeti meg

115. § (1) *Az iskolai rendszerű képzésben részt vevő munkavállaló részére a munkáltató köteles a tanulmányok folytatásához szükséges szabadidőt biztosítani.*

(2) *A szabadidő mértékét a munkáltató az oktatási intézmény által kibocsátott, a kötelező iskolai foglalkozás és szakmai gyakorlat időtartamáról szóló igazolásnak megfelelően állapítja meg.*

(3) *A (2) bekezdésben foglaltakon túl a munkáltató vizsgádként – ha egy vizsganapon a munkavállalónak több vizsgatárgyból kell vizsgáznia, vizsgatárgyaként –, a vizsga napját is beszámítva négy munkanap szabadidőt köteles biztosítani. Vizsgának az oktatási intézmény által meghatározott számonkérés minősül.*

(4) *A diplomamunka (szak- és évfolyamdolgozat) elkészítéséhez a munkáltató tíz munkanap szabadidőt köteles biztosítani.*

(5) *A nem iskolai rendszerű képzésben részt vevő munkavállalónak tanulmányi munkaidőkedvezmény csak abban az esetben jár, ha azt munkaviszonyra vonatkozó szabály elrendeli, vagy tanulmányi szerződés megállapítja.*

(6) *A (3)-(4) bekezdésben meghatározott szabadidőt a munkáltató a munkavállaló kérésének megfelelően köteles biztosítani.*

A munkavállalók tanulmányai kapcsán fontos tisztázni, hogy a munkáltató nem köteles tanulmányi szerződést kötni. Az iskolarendszerű oktatáshoz szükséges szabadidő akkor is jár a munkavállalónak, ha nincs tanulmányi szerződése. Ha van tanulmányi szerződés, akkor a távollét idejére is jár juttatás, ha nincs, akkor a szabadidőt a munkavállaló az évi rendes szabadság, illetve fizetés nélküli szabadság formájában kapja meg.

A munkavégzés idejét, a pihenőidő, szabadság és a rendkívüli munkavégzés szabályait a törvény szintén itt szabályozza. A fiatal munkavállalóra vonatkozó eltérő rendelkezések a 129/A. §-ban találhatóak.

129/A. § (1) A fiatal munkavállaló munkaideje legfeljebb napi nyolc óra, illetve heti negyven óra lehet. Fiatal munkavállaló esetében egy hétnél hosszabb munkaidőkeret nem alkalmazható. A munkaidő megállapításánál a több munkáltató részére történő munkavégzés munkaidejét össze kell számítani.

(2) Ha a fiatal munkavállaló napi munkaideje a négy és fél órát meghaladja, részére legalább harminc perc munkaközi szünetet kell biztosítani.

(3) A fiatal munkavállaló esetében a 123. § (1) bekezdése szerinti napi pihenőidő mértéke legalább tizenkét óra.

(4) A fiatal munkavállaló esetében a 123. § (2)-(3) bekezdése, valamint a 124. § (2)-(5) bekezdése nem alkalmazható.

(5) A fiatal munkavállaló éjszakai munkára, rendkívüli munkavégzésre, valamint ügyeletre, illetve készenlétre nem vehető igénybe.

(6) Az (1)-(5) bekezdés rendelkezéseitől eltérni nem lehet.

A törvény szabályozza a munka ellenértékére vonatkozó kérdéseket, valamint a munkavállaló és a munkáltató kártérítési felelősségét is.

A XII. fejezet a közigazgatási szerveknél foglalkoztatott munkavállalókra vonatkozó eltérő rendelkezéseket tartalmazza. A törvény negyedik része a munkaügyi vita kérdéseit szabályozza.

Az 1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról

Az Országgyűlés az alábbi célok elérése érdekében alkotta meg a közoktatásról szóló törvényt:

- a Magyar Köztársaság Alkotmányában meghatározott művelődéshez való jog esélyegyenlőség alapján való gyakorlásának biztosítása;
- a lelkiismereti meggyőződés szabadságának és a vallásszabadságnak, illetve a hazaszeretetre nevelésnek a közoktatásban való érvényesülése;
- a nemzeti és etnikai kisebbségek anyanyelvi oktatáshoz való jogának megvalósítása;
- a tanszabadság és a tanítás szabadságának érvényesítése;
- a gyermekek, tanulók, szülők és a közoktatásban foglalkoztatottak jogainak és kötelességeinek meghatározása;
- korszerű tudást biztosító közoktatási rendszer irányítása és működtetése.

A törvény első fejezete szabályozza az alapelveket, a tankötelezettség kérdését, valamint a nevelő és oktató munka pedagógiai szakaszait, követelményrendszerét és az állami vizsgák rendszerét.

A második fejezet a gyermek, a tanuló és a szülő jogait és kötelességeit állapítja meg. Fontos megjegyezni, hogy amikor a törvény a gyermek jogait említi, akkor az alatt az óvodások jogait is érti. A tanulói jogok a közoktatásban tanulói jogviszonnyal rendelkezők jogait is magukban foglalják életkortól függetlenül. A felsőoktatásban részt vevők jogait külön törvény szabályozza, rájuk a közoktatási törvény előírásai nem vonatkoznak.

A közoktatáson belül a tanuló nagykorúságának az a jelentősége, hogy a diák nagykorúként a szülői jogokat is gyakorolhatja.

11. § (6) Nagykorú és cselekvőképes tanuló esetén e törvénynek a szülő jogaira és kötelességeire vonatkozó rendelkezéseit nem kell alkalmazni. Ha e törvény vagy a végrehajtására kiadott jogszabály a szülő, a szülői szervezet (közösség) vagy a szülők képviselője részére jogot vagy kötelezettséget állapít

meg, nagykorú tanuló esetén a jogok gyakorlása, a kötelezettségek teljesítése a tanulót – az iskolaszékbe történő delegálás kivételével –, a diákönkormányzatot, a tanulók képviselőjét illeti meg, illetve terheli. Ha a nagykorú tanuló önálló jövedelemmel nem rendelkezik, és a szülővel közös háztartásban él, a tanulói jogviszony, kollégiumi tagsági viszony megszűnésével, a tanuló tanulmányi kötelezettségének teljesítésével és a fizetési kötelezettséggel járó iskolai, kollégiumi döntésekről a szülőt is értesíteni kell.

A törvény harmadik fejezete a közoktatásban alkalmazottakra vonatkozó szabályokat állapítja meg. Meghatározza az alkalmazottak körét, az alkalmazási feltételeket, a munkavégzés egyes szabályait, az intézményvezetői megbízás feltételeit, a pedagógusok jogait és kötelességeit.

A negyedik fejezet a közoktatás rendszerét szabályozza: a közoktatás intézményeit határozza meg.

Az ötödik fejezet *A közoktatási rendszer intézményeinek működése* címet viseli. Itt a működés általános szabályai, az intézményi szabályzatok, a tanítási év rendje, a tanítási, képzési idő, a tanórán kívüli foglalkozásokra vonatkozó előírások találhatóak. Szintén itt szabályozta a jogalkotó a közoktatási intézmény vezetőjére, a nevelőtestületre, a szakmai munkaközösségre, a szülői szervezetre, az iskolaszékekre és a diákönkormányzatra vonatkozó szabályokat.

A diákönkormányzatra vonatkozó szabályok közül ki kell emelni, hogy a jogszabály lehetővé teszi több diákönkormányzat működését is. Mindez azt jelenti, hogy például azokban az intézményekben, ahol több tagintézmény van, akár minden tagintézménynek lehet önálló diákönkormányzata.

A törvény 64. § (1) bekezdése szerint a diákönkormányzatok jogosultak szövetséget létesíteni, illetve ilyenhez csatlakozni. A szövetség az iskolában, kollégiumban a diákönkormányzat jogait nem gyakorolhatja. Ennek jelentősége az, hogy az ilyen szövetség alakítása az egyik lehetséges megoldás a település szintű diákképviselőlet létrehozására.

A jogszabály ebben a fejezetben szabályozza az óvodai felvétel, a tanulói jogviszony és a kollégiumi tagsági viszony keletkezésére, megszűnésére, valamint a

gyermek, tanuló kötelességének teljesítésére, a fegyelmi és kártérítési felelősségre vonatkozó előírásokat és az eljárási szabályokat.

A hatodik fejezet a közoktatás szervezésére és irányítására vonatkozó törvényi előírásokat tartalmazza. A hetedik fejezet a nemzetközi vonatkozású rendelkezéseket állapítja meg. A nyolcadik fejezet foglalkozik a közoktatás finanszírozásának elveivel. A kilencedik fejezet a záró rendelkezések. E fejezet ismerete azért is fontos, mert itt találhatók a törvény által használt szakkifejezések definíciói.

Érdemes megjegyezni, hogy a szakképzésben részt vevőkre a közoktatási törvény előírásai mellett a szakképzésről szóló 1993. évi LXXVI. törvény előírásai is vonatkoznak.

A tanulói jogok és kötelezettségek szabályozása szempontjából szintén fontosak az ágazati jogszabályhoz kapcsolódó rendeletek, így például a nevelési-oktatási intézmények működéséről szóló 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet.

Az 1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról

Az önkormányzati törvény (Ötv.) szabályozza a helyi önkormányzás általános szabályait, ide értve az önkormányzati jogokat, feladat- és hatásköröket. Rendelkezik a képviselő-testület és bizottságai működéséről, a polgármesterről, alpolgármesterről, a jegyzőről. Szabályozza az önkormányzatok társulásait.

A helyi demokrácia szempontjából különösen fontos a helyi népszavazásra és a népi kezdeményezésre vonatkozó szabályozás.

Ifjúsági szempontból kiemelendő, hogy a törvény a helyi önkormányzatok feladatává teszi a gyermek- és ifjúsági feladatokról való gondoskodást. Az önkormányzatok a lakossági igények, teherbírásuk és a jogszabályi előírások figyelembevételével döntenek a feladatellátásáról. Az ifjúsági feladat a települési önkormányzatok részére szabadon választható, a megyei önkormányzatok, megyei jogú önkormányzatok és a főváros részére kötelező feladat.

*8. § (1) A települési önkormányzat feladata a helyi közszolgáltatások körében különösen: a településfejlesztés, a településrendezés, az épített és természeti környezet védelme, a lakásgazdálkodás, a vízrendezés és a csapadékvíz elvezetés, a csatornázás, a köztemető fenntartása, a helyi közutak és közterületek fenntartása, helyi tömegközlekedés, a köztisztaság és településtisztaság biztosítása; gondoskodás a helyi tűzvédelemről, közbiztonság helyi feladatairól; közreműködés a helyi energiaszolgáltatásban, a foglalkoztatás megoldásában; az óvodáról, az alapfokú nevelésről, oktatásról, az egészségügyről, a szociális ellátásról, valamint a **gyermek és ifjúsági feladatokról** való gondoskodás; a közösségi tér biztosítása; közművelődési, tudományos, művészeti tevékenység, sport támogatása; a nemzeti és etnikai kisebbségek jogai érvényesítésének a biztosítása; az egészséges életmód közösségi feltételeinek elősegítése.*

(2) Az (1) bekezdésben foglalt feladatokban a települési önkormányzat maga határozza meg – a lakosság igényei alapján, anyagi lehetőségeitől függően –, mely feladatokat, milyen mértékben és módon lát el.

63/A. § A fővárosi önkormányzat feladat- és hatásköre különösen

- a) meghatározza a főváros városfejlesztési és városrehabilitációs programját, valamint általános rendezési tervét, megalkotja Budapest városrendezési szabályzatát; rendeletében védetté nyilvánítja a főváros városképe, történelme szempontjából meghatározó épített környezetét, különös tekintettel a világörökség részévé nyilvánított épületekre, építményekre és területekre, szabályozza ezen védett értékek fenntartásának, felújításának, karbantartásának feltételeit;*
- b) ellátja a lakásgazdálkodással kapcsolatos feladatokat, ennek keretében: elkészíti a lakásépítési és lakásrehabilitációs tervet és összehangolja megvalósítását; meghatározza a lakásépítés támogatásának rendszerét, létrehozza az önkormányzati tulajdonú lakásokra vonatkozó lakbérövezeteket, dönt a lakbérmegállapítás és a lakásfenntartási támogatás elveiről, szabályozza az önkormányzati lakáshoz jutás és az önkormányzati tulajdonú lakások cseréjének feltételeit;*
- c) gondoskodik a katasztrófamegelőzés és -elhárítás önkormányzati feladatainak ellátásáról;*
- d) gondoskodik az egy kerületet meghaladó víz-, egészséges ivóvíz-, gáz-, távhőszolgáltatási, vízrendezési, szenny- és csapadék-víz-elvezetési, szennyvíztisztítási feladatokról, közreműködik a főváros energiaellátásának, közvilágításának biztosításában; gondoskodik a főváros ár- és belvízvédelméről, ennek körében különösen a főváros ár- és belvízvédelmi létesítményei fenntartásáról, fejlesztéséről;*
- e) gondoskodik a hulladékártalmatlanítás önkormányzati feladatainak ellátásáról; biztosítja a településtisztaságot, gondoskodik a települési kommunális szilárd és folyékony hulladék gyűjtéséről, elhelyezéséről, ártalmatlanításáról és hasznosításáról, kijelöli az elhelyezéshez szükséges lerakóhely területét;*
- f) kijelöli a köztemetők létesítésére, bővítésére alkalmas területet, gondoskodik a tulajdonát képező köztemetők fenntartásáról, üzemeltetéséről;*

- g) ellátja a főváros tömegközlekedési és forgalomtechnikai feladatait, kijelöli a főútvonalakat, a tömegközlekedés által igénybe vett útvonalakat, ellátja Budapest területén a fővárosi önkormányzat tulajdonában levő országos közutak, közúti hidak, alul- és felüljárók – az autópályák és autótutak kivételével – üzemeltetését, fenntartását és fejlesztését, valamint a kerületi önkormányzatok tulajdonában levő tömegközlekedés által igénybe vett utak üzemeltetését, fenntartását és fejlesztését;*
- h) rendeletében szabályozza a főváros parkolási és parkolásgazdálkodási rendszerét, a kiemelten védett és védett parkolási övezeteket, az alkalmazható várakozási díjak megállapítását, a közterülethasználatot és a közterület rendjét, a közterületfelügyelet szervezetét és feladatait;*
- i) megállapítja a főváros idegenforgalmi koncepcióját, a feladatok ellátása érdekében létrehozza és működteti turisztikai szervezetét;*
- j) közreműködik a fogyasztóvédelmi feladatok ellátásában; kijelöli a vásárcsarnokok és piacok létesítésére megfelelő területeket, rendeletében szabályozza és ellátja a tulajdonában lévő (résztulajdonában lévő) piacok és vásárcsarnokok fenntartásával, fejlesztésével és működtetésével kapcsolatos feladatokat;*
- k) a kerületi képviselő-testületek véleményének kikérésével elnevezi a városrészeket, a több kerületet érintő, valamint a személynevet viselő közterületeket, közterület nevében személynevet határoz meg, az ilyen közterület nevét megváltoztathatja, utcanévet védetté nyilvánít;*
- l) ellátja az önkormányzati levegőtisztaság-, vízminőség-védelmi feladatokat, kijelöli, fejleszti és fenntartja a rendeletében meghatározott módon a főváros városképe szempontjából védendő természeti környezetet, közcélú zöldterületet;*
- m) közreműködik a foglalkoztatási gondok megoldásában;*
- n) gondoskodik az egynél több kerületet, illetőleg a főváros területét is meghaladó ellátási kötelezettség körében: a középiskolai, a szakiskolai és a kollégiumi ellátásról, ha a feladat ellátását a kerületi önkormányzat nem vállalja; a művészeti, közművelődési, a közgyűjteményi feladatok ellátásáról;*

az alapellátást meghaladó egészségügyi szakellátásról és szakosított szociális ellátásról; a gyermek- és ifjúságvédelmi tevékenység biztosításáról, fejlesztéséről; a testnevelési, sportszervezési és ifjúsági feladatokról; részt vesz az egynél több kerületet érintő közoktatási, közművelődési, tudományos, művészeti, sport-, valamint gyermek- és ifjúsági tevékenység összehangolásában;

o) gondoskodik az egynél több kerületet, illetőleg a főváros területét meghaladó, a nemzeti és etnikai kisebbségi oktatási, nevelési és kulturális feladatok ellátásáról;

p) fővárosi információs rendszert működtet.

70. § (1) A megyei önkormányzat kötelező feladatként gondoskodik különösen

a) a középiskolai, szakiskolai és kollégiumi ellátásról, amennyiben azt a külön törvény szerint ellátást biztosító települési önkormányzat nem vállalja; a természet és a társadalom megyében levő kulturális javainak, valamint a történeti iratoknak a gyűjtéséről, őrzéséről, tudományos feldolgozásáról; továbbá a megyei könyvtári szolgáltatásokról, a pedagógiai és közművelődési szakmai tanácsadásról és szolgáltatásokról; a megyei testnevelési-, sportszervezési, valamint a gyermek- és ifjúsági jogok érvényesítésével kapcsolatos feladatokról;

b) az egészségügyi intézményekben tartós gyógykezelés alatt álló gyermekek oktatásáról, a többi tanulóval együtt nem foglalkoztatható fogyatékos gyermekek oktatásáról, neveléséről, gondozásáról; az alapellátást meghaladó egészségügyi szakellátásról, amennyiben azt a külön törvény szerint ellátásra kötelezett települési önkormányzat nem vállalja, valamint a gyermek- és ifjúságvédelmi szakellátásról; a szakosított szociális szolgáltatások területi összehangolásáról; továbbá gondoskodik egyes, szakosított ellátás körébe tartozó feladatokról;

c) az épített és természeti környezet védelmével, a térségi területrendezéssel kapcsolatos feladatok összehangolásáról, a megyei idegenforgalmi értékek

feltárásáról, a megyei idegenforgalmi célkitűzések meghatározásáról, a teljesítésükben részt vevők tevékenységének összehangolásáról; továbbá közreműködik a térségi foglalkoztatási feladatok és a szakképzés összehangolásában, valamint részt vesz a területi információs rendszer kialakításában.

(2) Ha az (1) bekezdés a)-b) pontjában meghatározott feladatot ellátó megyei intézmény a települési önkormányzat kötelező feladat- és hatáskörébe tartozó, vagy általa önként vállalt közszolgáltatást is biztosít, az intézmény székhelye szerinti települési önkormányzat kezdeményezésére, a megyei önkormányzat az intézmény közös fenntartására, fejlesztésére és irányítására megállapodást köt, vagy társulást hozhat létre.

(3) A területfejlesztési feladatok, illetőleg a kormányzati területi fejlesztési programok összehangolását – a külön törvényben megállapított feladatkörben és szervezetben – a területfejlesztési tanács végzi.

(4) A megyei önkormányzat a törvényi kötelezettségeinek teljesítésén túl szabadon vállalhat olyan közfeladatokat, amelyeket törvény nem utalt más szerv kizárólagos feladat- és hatáskörébe, illetve amelynek gyakorlása nem sérti a megyében levő községek és városok érdekeit.

(5) A megyei önkormányzat biztosítja a nemzeti és etnikai kisebbségek jogainak érvényesítését.

61. § (1) Az Országgyűlés – a képviselő-testület kérelmére – az ötvenezer-nél nagyobb lakosságszámú várost megyei jogú várossá nyilváníthatja. A megyeszékhely város megyei jogú. A megyei jogú város települési önkormányzat, és területén – megfelelő eltérésekkel – saját hatásköröként ellátja a megyei önkormányzati feladat- és hatásköröket is.

A helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény szabályozza az önkormányzatok működésének alapvető kérdéseit. E jogszabályt egészíti ki az ún. „hatásköri törvény”, az 1991. évi XX. törvény a helyi önkormányzatok és szerveik, a köztársasági megbízottak, valamint egyes centrális alárendeltségű szervek feladat- és hatásköreiről. Ez utóbbi jogszabály tartalmazza például – a művelő-

dési és közoktatási igazgatás területén belül – a közművelődési, közgyűjteményi, művészeti tevékenységgel, a testnevelési és sportfeladatokkal kapcsolatos szabályokat.

Az 1991. évi IV. törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról

A Magyar Köztársaság Alkotmánya mindenki számára biztosítja a jogot a munka és a foglalkozás szabad megválasztásához. E jogok gyakorlásának elősegítése, a foglalkoztatási feszültségek feloldása, valamint az álláskereső támogatásának biztosítása érdekében alkotta meg az Országgyűlés ezt a törvényt.

A jogszabály III. fejezete szabályozza a munkaerőpiaci szolgáltatásokat és a foglalkoztatást elősegítő támogatásokat. Témánk szempontjából a támogatott képzések a fontososak.

14. § (1) Támogatható az állami foglalkoztatási szerv által felajánlott, vagy elfogadott képzése annak a személynek,

a) aki álláskereső,

b) aki 25. életévét – felsőfokú végzettségű személy esetén a 30. életévét – nem töltötte be, és a tanulói, hallgatói jogviszonya megszűnését követően munkanélküli járadékra nem szerzett jogosultságot,

c) aki gyermekgondozási segélyben, gyermeknevelési támogatásban, illetőleg terhességi gyermekágyi segélyben, gyermekgondozási díjban vagy ápolási díjban részesül,

d) aki rehabilitációs járadékban részesül,

e) akinek munkaviszonya várhatóan egy éven belül megszűnik, és ezt a munkaadó a munkavállalóval és az állami foglalkoztatási szervvel előzetesen írásban közölte, vagy

f) aki közhasznú munkavégzésben vesz részt, és a képzésben való részvételt vállalja, továbbá

g) aki munkaviszonyban áll és rendszeres foglalkoztatása képzés nélkül nem biztosítható.

(2) Az (1) bekezdés c) pontjában meghatározott személyek képzése akkor támogatható, ha a képzés időtartama hetente nem haladja meg a húsz órát, és

a) a gyermekgondozási segélyben, gyermekgondozási díjban részesülő személy képzése a gyermek egy éves – gyermekgondozási díj folyósítása esetén másfél éves – korának betöltését követően kezdődik meg, valamint

b) a gyermekgondozási segélyben, gyermeknevelési támogatásban részesülő személy kereső tevékenységet nem folytat.

(3) A MAT meghatározhatja a képzési támogatásban részesíthetők további körét.

(4) Képzési támogatásként

a) az (1) bekezdés a)-b) pontjában, valamint e)-g) pontjában meghatározott személy részére a b) pontban foglaltak kivételével

aa) keresetkiegészítés vagy keresetpótló juttatás, valamint

ab) a képzéssel kapcsolatos költségek megtérítése;

b) az (1) bekezdés c)-d) pontjában meghatározott személy, valamint a rendelkezésre állási támogatásra jogosult álláskereső részére az általános iskolai végzettség megszerzéséhez, vagy a szakképzés megkezdéséhez, a külön jogszabályban meghatározott bemeneti kompetenciák megszerzéséhez szükséges képzésben történő részvételhez a képzéssel kapcsolatos költségek megtérítése

adható.

(5) A keresetkiegészítés a képzést megelőzően elért átlagkereset és a képzés alatt elért kereset különbözetéig terjedhet.

(6) A keresetpótló juttatás összege nem lehet alacsonyabb a megállapításakor hatályos kötelező legkisebb munkabér 60 százalékánál, és nem haladhatja meg a megállapításakor hatályos kötelező legkisebb munkabér összegét.

(7)

(8) A külön törvény alapján alkalmi munkavállalói könyvvél (a továbbiakban: AM könyv) rendelkező álláskereső személy részére keresetpótló juttatás akkor állapítható meg, ha kötelezettséget vállal arra, hogy az AM könyvet az állami foglalkoztatási szerv által megjelölt időpontban bemutatja.

(9) Nem folyósítható keresetpótló juttatás azokra a napokra, amelyeken a képzésben részt vevő személy neki felróható okból óralátogatási kötelezettségének nem tett eleget, vagy alkalmi foglalkoztatásnak minősülő jogviszonyban állt.

(10) A (8) bekezdésben meghatározott ellátást, illetve támogatást – erről szóló külön határozat nélkül – a mulasztás, illetve a munkavégzés napjára járó keresetpótló juttatás összegével csökkentett összegben kell folyósítani.

(11) A képzéssel kapcsolatos költségek részben vagy teljes mértékben megtéríthetők.

A 12/2001. kormányrendelet a lakáscélú állami támogatásokról

Az e rendeletben foglalt feltételek alapján a központi költségvetésből állami támogatás vehető igénybe a Magyar Köztársaság területén lévő lakás építésére, vásárlására, bővítésére, korszerűsítésére, a lakóépületek közös használatú részeinek felújítására, valamint a társulati úton megvalósuló közcélú víziközmű beruházásokra. Állami támogatást vehetnek igénybe továbbá a települési önkormányzatok bérlakás-állományuk növelésére, nyugdíjasház vagy idősek otthona létesítésére, lakóépületek energiatakarékos korszerűsítésére, felújítására, városrehabilitáció keretében lakóépülettömbök korszerűsítésére, felújítására, lakbértámogatásra, megyei önkormányzatok idősek otthona, az egyházak nyugdíjasházai vagy idősek otthona létesítésére, valamint a lakhatást szolgáló egyházi ingatlanok korszerűsítésére és felújítására. Nem minősül új lakás felépítésének vagy bővítésének meglévő épület, épületrész vagy építmény átalakítása.

Az e rendelet alapján nyújtható támogatások a következők:

- a) lakásépítési (-vásárlási) kedvezmény,
- b) akadálymentesítési támogatás,
- c) fiatalok otthonteremtési támogatása,
- d) jelzáloglevéllel finanszírozott hitelek kamattámogatása,
- e) kiegészítő kamattámogatás,
- f) kamattámogatás lakóházfelújításra és víziközmű létesítésére,
- g) kamattámogatás települési önkormányzatok részére,
- h) kamattámogatás értékesítés vagy bérbeadás céljára való lakásépítéshez,
- i) a települési önkormányzatok támogatása a következők érdekében: az önkormányzati bérlakásállomány növelése, az iparosított technológiával épült lakóépületek energiatakarékos korszerűsítése, felújítása, közművesített építési telkek kialakítása, a városrehabilitáció keretében lakóépülettömbök korszerűsítése, felújítása, egysatornás gyűjtőkémények (termofor kémények)

felújítása, nyugdíjasházak és idősok otthona létesítése, lakbértámogatás, támogatás nyújtása egyházak számára nyugdíjasházak és idősok otthona létesítéséhez, a lakhatást szolgáló egyházi ingatlanok korszerűsítése, felújítása, valamint támogatás nyújtása megyei önkormányzatok számára idősok otthona létesítéséhez.

A rendelet módosítása szerint a 2009. július 1-jén vagy azt követően beadott támogatási kérelmek alapján az e rendeletben rögzített állami támogatás nem nyújtható:

- a) a lakásépítési (-vásárlási) kedvezményre,
- b) a fiatalok otthonteremtési támogatására,
- c) jelzáloglevéllel finanszírozott hitelek kamattámogatására,
- d) kiegészítő kamattámogatásra,
- e) az értékesítés vagy bérbeadás céljára való lakásépítés kamattámogatására.

Az 1989. évi II. törvény az egyesülési jogról

Az egyesülési jog mindenkit megillető, alapvető szabadságjog, amelyet a Magyar Köztársaság elismer, és amelynek zavartalan gyakorlását biztosítja. Az egyesülési jog alapján mindenkinek joga van arra, hogy másokkal szervezeteket, illetőleg közösségeket hozzon létre vagy azok tevékenységében részt vegyen. A törvény szerint a társadalmi szervezet olyan önkéntesen létrehozott, önkormányzattal rendelkező szervezet, amely az alapszabályában meghatározott célra alakul, nyilvántartott tagsággal rendelkezik és céljának elérésére szervezi tagjai tevékenységét. A társadalmi szervezet megalakulását követően kérni kell annak bírósági nyilvántartásba vételét. A társadalmi szervezet nyilvántartásba vétele nem tagadható meg, ha alapítói az e törvényben előírt feltételeknek eleget tettek. A társadalmi szervezet a nyilvántartásba vétellel jön létre.

A törvény második fejezete a következőképpen szabályozza a társadalmi szervezetek alapszabályát:

6. § (1) A társadalmi szervezet alapszabálya az abban meghatározott célkitűzéseknek megfelelően biztosítja a szervezet demokratikus, önkormányzati elven alapuló működését, elősegíti a tagok jogainak és kötelességeinek érvényesülését.

(2) A társadalmi szervezet alapszabályában rendelkezni kell a szervezet nevéről, céljáról és székhelyéről, valamint szervezetéről.

7. § (1) A társadalmi szervezet elnevezése és célja – az érdekelt jogi személy hozzájárulása nélkül – nem keltheti azt a látszatot, hogy a társadalmi szervezet a tevékenységét más jogi személy tevékenységéhez kapcsolódóan fejtí ki.

(2) A társadalmi szervezet elnevezésének az ország területén hasonló működési körben tevékenykedő, korábban bejegyzett társadalmi szervezetek elnevezésétől különböznie kell.

A jogszabály rögzíti a tagok alapvető jogait és kötelezettségeit is. A szervezet alapszabálya az itt leírtakhoz képest további jogokat is megállapíthat a tagok részére:

8. § (1) A társadalmi szervezet ügyintéző és képviseleti szervének tagja az lehet, aki a közügyek gyakorlásától nincs eltiltva, és

a) magyar állampolgár,

b) a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról szóló törvényben meghatározottak szerint a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkezik, vagy

c) a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló törvény hatálya alá tartozik, és bevándorolt vagy letelepedett jogállású, illetve tartózkodási engedéllyel rendelkezik.

(2) Párt alapítója és tisztségviselője csak olyan személy lehet, aki az országgyűlési képviselők választásán vagy a helyi önkormányzati képviselők választásán választójoggal rendelkezik.

9. § A társadalmi szervezet tagja

a) részt vehet a társadalmi szervezet tevékenységében és rendezvényein;

b) választhat és választható a társadalmi szervezet szerveibe;

c) köteles eleget tenni az alapszabályban meghatározott kötelességeinek.

10. § (1) A társadalmi szervezet valamely szervének törvénysértő határozatát bármely tag – a tudomásra jutástól számított 30 napon belül – a bíróság előtt megtámadhatja.

(2) A határozat megtámadása a határozat végrehajtását nem gátolja, a bíróság azonban indokolt esetben a végrehajtást felfüggesztheti.

(3) A párt vonatkozásában a párt tagját az (1) bekezdésben említett jogsultság csak e törvény, valamint a pártok működéséről és gazdálkodásáról szóló törvény megsértése esetén illeti meg.

A jogszabály a működéssel kapcsolatban az alábbi előírást tartalmazza:

11. § (1) A társadalmi szervezet legfelsőbb szerve a tagok összessége, vagy a tagok által – az alapszabályban meghatározottak szerint – közvetlenül vagy közvetett úton választott testület.

(2) A társadalmi szervezet legfelsőbb szervét szükség szerint, de legalább öt évenként kell összehívni. A legfelsőbb szervet össze kell hívni akkor is, ha azt a bíróság elrendeli, illetőleg ha a tagok egyharmada vagy az alapszabályban ettől eltérően meghatározott hányada – az ok és a cél megjelölésével – kívánja.

(3) Az ügyintéző és képviseleti szerveket az alapszabály eltérő rendelkezése hiányában titkos szavazással kell megválasztani.

12. § (1) A társadalmi szervezet legfelsőbb szervének hatáskörébe tartozik:

a) az alapszabály megállapítása és módosítása;

b) az évi költségvetés meghatározása;

c) az ügyintéző szerv évi beszámolójának elfogadása;

d) a társadalmi szervezet más társadalmi szervezettel való egyesülésének, úgyszintén feloszlásának kimondása;

e) döntés mindazokban az ügyekben, amelyeket az alapszabály kizárólagos hatáskörébe utal.

(2) A társadalmi szervezet évi költségvetésének megállapítását és az ügyintéző szerv évi beszámolójának megtárgyalását az alapszabály – a legfelsőbb szerv helyett – a szervezet más szervére bízhatja.

Az egyesülési törvény a fentiekén túl szabályozza a társadalmi szervezetek szövetségét, felügyeletét, gazdálkodását és megszűnését.

Fontos, hogy az egyesülési törvény előírásait a Ptk. megfelelő rendelkezéseivel összhangban kell alkalmazni. Azon egyesületek, amelyek közhasznú feladat ellátását is vállalják, és ezért számítanak az állam támogatására alakulásuk és működésük során, a közhasznú szervezetekről szóló 1997. évi CLVI. törvény előírásainak is meg kell feleljenek.

Az 1997. évi CLVI. törvény a közhasznú szervezetekről

A törvény célja, hogy meghatározza a közhasznú szervezetek típusait, a közhasznú jogállás megszerzésének és megszűnésének feltételeit, a közhasznú szervezetek működésének és gazdálkodásának rendjét, a nyilvántartás és beszámolás szabályait, valamint a működés és a vagyonfelhasználás törvényességi felügyeletére vonatkozó előírásokat.

A törvény szerint közhasznú szervezetté minősíthető a Magyarországon nyilvántartásba vett

- társadalmi szervezet, kivéve a biztosító egyesületet és a politikai pártot, valamint a munkáltatói és a munkavállalói érdekképviselői szervezetet,
- alapítvány,
- közalapítvány,
- köztestület, ha a létrehozásáról szóló törvény azt lehetővé teszi,
- országos sportági szakszövetség,
- nonprofit gazdasági társaság,
- a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság, a Felsőoktatási és Tudományos Tanács, a Magyar Rektori Konferencia,
- európai területi együttműködési csoportosulás,
- nem költségvetési szervként működő felsőoktatási intézmény,
- közhasznú tevékenységet ellátó szociális szövetkezet.

A törvény második része részletesen szabályozza a közhasznú jogállás megszerzésének feltételeit, valamint a közhasznú szervezetek támogatóit és a közhasznú szervezetek szolgáltatásainak igénybevevőit megillető kedvezményeket.

A törvény harmadik része a közhasznú működéssel, a közcélú adománygyűjtéssel, a gazdálkodással, a nyilvántartással és a beszámolási kötelezettséggel kapcsolatos szabályokat tartalmazza. E körben érdemes külön is megemlíteni a közhasznúsági jelentést, hiszen ennek megléte több pályázaton való részvételhez is szükséges.

A jogszabály szerint közhasznúsági jelentés tartalmazza:

- a számviteli beszámolót;
- a költségvetési támogatás felhasználását;
- a vagyon felhasználásával kapcsolatos kimutatást;
- a cél szerinti juttatások kimutatását;
- a központi költségvetési szervtől, az elkülönített állami pénzalaptól, a helyi önkormányzattól, a települési önkormányzatok társulásától és mindezek szerveitől kapott támogatás mértékét;
- a közhasznú szervezet vezető tisztségviselőinek nyújtott juttatások értékét, illetve összegét;
- a közhasznú tevékenységről szóló rövid tartalmi beszámolót.

A törvény negyedik fejezete a közhasznú szervezetek felügyeletére, nyilvántartására, valamint a rájuk vonatkozó bírósági eljárással kapcsolatos szabályokat tartalmazza.

A „Záró rendelkezések” című ötödik fejezet tartalmazza az értelmező rendelkezéseket. Ennek jelentősége az, hogy a jogalkotó itt rögzítette, mi minősül közhasznú tevékenységnek.

A törvény szerint közhasznú tevékenység: a társadalom és az egyén közös érdekeinek kielégítésére irányuló következő – a szervezet létesítő okiratában szereplő – cél szerinti tevékenységek:

1. egészségmegőrzés, betegségmegelőzés, gyógyító, egészségügyi rehabilitációs tevékenység,
2. szociális tevékenység, családsegítés, időskorúak gondozása,
3. tudományos tevékenység, kutatás,
4. nevelés és oktatás, képességfejlesztés, ismeretterjesztés,
5. kulturális tevékenység,
6. kulturális örökség megóvása,
7. műemlékvédelem,
8. természetvédelem, állatvédelem,
9. környezetvédelem,

10. gyermek- és ifjúságvédelem, gyermek- és ifjúsági érdekképviselés,
11. a hátrányos helyzetű csoportok társadalmi esélyegyenlőségének elősegítése,
12. az emberi és állampolgári jogok védelme,
13. a magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségekkel, valamint a határontúli magyarsággal kapcsolatos tevékenység,
14. sport, a munkaviszonyban és a polgári jogi jogviszony keretében megbízás alapján folytatott sporttevékenység kivételével,
15. a közrend és közlekedésbiztonság védelme, önkéntes tűzoltás, mentés, katasztrófa-elhárítás,
16. fogyasztóvédelem,
17. rehabilitációs foglalkoztatás,
18. a munkaerőpiacon hátrányos helyzetű rétegek képzésének, foglalkoztatásának elősegítése – ideértve a munkaerő-kölcsönzést is – és a kapcsolódó szolgáltatások,
19. az euroatlanti integráció elősegítése,
20. közhasznú szervezetek számára biztosított – csak közhasznú szervezetek által igénybe vehető – szolgáltatások,
21. az ár- és belvízvédelem ellátásához kapcsolódó tevékenység,
22. a közforgalom számára megnyitott út, híd, alagút fejlesztéséhez, fenntartásához és üzemeltetéséhez kapcsolódó tevékenység,
23. bűnmegelőzés és áldozatvédelem,
24. az elektronikus közszolgáltatások alapszolgáltatásként történő biztosítása.

A 2005. évi LXXXVIII. törvény a közérdekű önkéntes tevékenységről

Az Országgyűlés elismerte a társadalom tagjainak szolidaritásán alapuló, az állampolgárok öntevékenységet kifejező, a személyeknek és közösségeiknek más vagy mások javára ellenszolgáltatás nélkül végzett önkéntes tevékenységét. Annak érdekében, hogy e jelentős társadalmi erőforrás a közcélok elérése érdekében is mind hatékonyabban mozgósíthatóvá váljon, az Országgyűlés a közérdekű önkéntes tevékenységről szóló törvény megalkotásával meghatározta a közérdekű önkéntes tevékenység alapvető szabályait, továbbá kedvezmények és garanciák biztosításával ösztönözni kívánja az állampolgárok és szervezeteik részvételét a társadalom előtt álló feladatok megoldásában, a közcélok elérésében.

A törvény által felállított legfontosabb szabályok a következők:

A jogszabály alapján önkéntes lehet

- a cselekvőképes személy,
- a korlátozottan cselekvőképes személy,
- a tizedik életévét betöltött, kiskorúsága miatt cselekvőképtelen személy.

Az önkéntes elláthat minden olyan tevékenységet,

- amelyre vonatkozóan megfelel a jogszabályokban meghatározott képesítési, egészségügyi, nyilvántartásba vételi és egyéb feltételeknek, valamint
- amelynek ellátását törvény, kormányrendelet vagy miniszteri rendelet (a továbbiakban együtt: jogszabály) nem köti meghatározott jogviszonyhoz, illetve amelynek önkéntessel történő ellátását jogszabály nem zárja ki.

A közérdekű önkéntes tevékenység önkéntes jogviszony keretében végezhető, amely a fogadó szervezet és az önkéntes között megkötött önkéntes szerződéssel jön létre. Az önkéntes szerződésben meg kell határozni:

- a közérdekű önkéntes tevékenység tartalmát,
- a közérdekű önkéntes tevékenység ellátásának helyét,
- a közérdekű önkéntes tevékenységre fordítandó időt és a pihenőidőt,

- d) azokat a juttatásokat, amelyeket az önkéntesnek biztosítanak, és rendelkezni kell azokról az önkéntes szerződés megszűnésének esetére.

Fogadó szervezet lehet:

- a) a helyi önkormányzat, a helyi önkormányzatok társulása és a települési önkormányzatok többcélú kistérségi társulása az általa biztosított közszolgáltatások és katasztrófavédelmi feladatai körében;
- b) a kisebbségi önkormányzat a jogszabályban meghatározott közfeladatai körében;
- c) a költségvetési szerv az alaptevékenysége körében;
- d) a magyarországi székhelyű közhasznú, kiemelkedően közhasznú szervezet a közhasznú és a működésével összefüggő tevékenysége körében;
- e) a magyarországi székhelyű egyházi jogi személy a hitéleti, a közcélú és a működésével összefüggő tevékenysége körében;
- f) a jogszabályban meghatározott közszolgáltatásai, vagy e közszolgáltatásokhoz kapcsolódóan a közszolgáltatásait igénybe vevőknek nyújtott többletszolgáltatások körében a magyarországi székhelyű, illetve magyar hatóság által kiadott működési engedéllyel rendelkező, jogképes
 - fa) szociális, gyermekjóléti, gyermekvédelmi szolgáltató, illetve intézmény,
 - fb) egészségügyi szolgáltató,
 - fc) közoktatási intézmény,
 - fd) felsőoktatási intézmény,
 - fe) muzeális intézmény,
 - ff) nyilvános könyvtár,
 - fg) közlekvéltár,
 - fh) nyilvános magánlevéltár,
 - fi) közművelődési intézmény [az fa-fi alpontokban foglaltak a továbbiakban együtt: fogadó intézmény];
- g) a nem jogképes fogadó intézmény fenntartója a fogadó intézmény jogszabályban meghatározott közszolgáltatásai, vagy e közszolgáltatásokhoz kap-

csolódóan a fogadó intézmény közszolgáltatásait igénybe vevőknek nyújtott többlétszolgáltatások körében.

A fogadó szervezet a társadalmi és civil kapcsolatok fejlesztéséért felelős miniszter által vezetett minisztériumnak (a továbbiakban: Minisztérium) a melléklet szerinti Bejelentési lapon köteles előzetesen bejelenteni

- az önkéntesek foglalkoztatását,
- a Bejelentési lapon feltüntetett adatokban bekövetkező változásokat.

Melléklet a 2005. évi LXXXVIII. törvényhez
BEJELENTÉSI LAP
közérdekű önkéntes tevékenység bejelentésére

1. A fogadó szervezet

a) neve:

b) székhelye:

c) adószáma:

d) költségvetési szerv törzskönyvi nyilvántartási száma:

e) típusa:

☐ helyi önkormányzat, azok társulása

☐ kisebbségi önkormányzat

☐ költségvetési szerv

☐ közhasznú szervezet

☐ egyházi jogi személy

☐ szociális, gyermekjóléti, gyermekvédelmi szolgáltató, intézmény

☐ egészségügyi szolgáltató

☐ közoktatási intézmény

☐ felsőoktatási intézmény

☐ muzeális intézmény

☐ nyilvános könyvtár

☐ közlevéltár

☐ nyilvános magánlevéltár

☐ közművelődési intézmény

2. Az önkéntesek közreműködésével ellátni kívánt tevékenységi körök:

.....
.....

3. Kíván-e építésiengedély-köteles munkában való részvételre önkéntest foglalkoztatni?

☐ igen – ☐ nem

Az építési tevékenység helye:

4. Kíván-e tizennyolcadik életévét be nem töltött önkéntest, illetve korlátozottan cselekvőképes nagykorú önkéntest foglalkoztatni?

☐ igen – ☐ nem

5. Kíván-e olyan önkéntest foglalkoztatni, aki a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló törvény hatálya alá tartozik, ide nem értve a menekültként vagy menedékesként elismert, bevándorolt, illetve letelepedett személyt?

☐ igen – ☐ nem

6. Kíván-e külföldön végzendő közérdekű önkéntes tevékenységre önkéntest foglalkoztatni?

☐ igen – ☐ nem

Nyilatkozom, hogy a 2. pontban meghatározott tevékenységi körök megfelelnek a közérdekű önkéntes tevékenységről szóló törvény 3. §-ában meghatározottaknak.

Kelt:

.....
a fogadó szervezet képviselőjének aláírása

Az 1995. évi LXIV. törvény a Gyermek és Ifjúsági Alapról, a Nemzeti Gyermek és Ifjúsági Közalapítványról, valamint az ifjúsággal összefüggő egyes állami feladatok ellátásának szervezeti rendjéről

A törvény ma hatályos szövege három részből áll. Az első rész a Gyermek- és Ifjúsági Alapprogramról szól. A jogszabály szerint a GYIA Tanács elnökét és tagjait a miniszter bízta meg az Alapprogram céljai szempontjából érintett kormányzati szervek és az ifjúsági, illetve az e korosztályt segítő szervezetek kiemelkedő személyiségei közül. A Tanács összetételét a miniszter úgy állapítja meg, hogy abban a kormányzati szerveket és a nemkormányzati szervezeteket egyenlő számú képviselő képviselje. A Tanács elnökének és tagjainak megbízatása három évre szól.

A törvény 4. §-a határozza meg azokat a célokat, amelyek a Gyermek- és Ifjúsági Alapprogramban támogathatóak.

4. § (1) Az Alapprogram bevételi forrásaiból a következő célokat lehet támogatni:

a) a gyermekek testi, lelki, szellemi fejlődését segítő programokat, azon belül különösen:

- a gyermekek egészséges szabadidő-eltöltésével kapcsolatos tevékenységeket,*
- a gyermekek iskolán kívüli nevelésével összefüggő tevékenységeket,*
- a gyermekek testi és lelki egészségét veszélyeztető jelenségek elleni fellépéssel kapcsolatos kezdeményezéseket,*

b) a honismeretet, a helyismeretet elősegítő, a haza szeretetét nevelő programokat,

c) a természeti és épített környezet megóvását, védelmét segítő programokat,

d) az ifjúság közösségi kezdeményezéseit, saját szervezeteik és csoportjaik kezdeményezéseit és tevékenységét,

e) az ifjúság érdekében tevékenykedő intézmények, nem-kormányzati szervezetek olyan programjait, amelyek építenek a részvételre, a demokratikus döntéshozatalra, az együttműködésre,

- f) a demokráciára neveléssel, a demokratikus működés gyakorlásával és az állampolgári neveléssel kapcsolatos programokat és kezdeményezéseket,*
 - g) a fiatalok saját problémamegoldó képességének erősítését elősegítő programokat,*
 - h) az európai integrációs folyamatban való ifjúsági részvételt, valamint az európai kapcsolatokat kiépítését segítő kezdeményezéseket,*
 - i) a kábítószer, az alkohol, a dohányzás és más egészségkárosító szerek fogyasztásának veszélyeivel kapcsolatos megelőző, figyelemfelhívó programokat,*
 - j) hátrányos helyzetben lévő gyermekek és fiatalok felzárkóztatását segítő programokat,*
 - k) az ifjúság társadalmi helyzetének változásait nyomon követni képes információs és elemző rendszer kiépítését és működtetését.*
- (2) Az Alapprogramból nyújtható támogatások és kedvezményezettek körét, a Tanács által meghirdetett pályázatokat, valamint a támogatásban részesültek névsorát és támogatásuk célját, mértékét az országos sajtó útján közzé kell tenni.*

A II. rész már nem hatályos. A III. rész az ifjúságért felelős miniszter feladatait határozza meg;

7/A. § A miniszter az ifjúsággal összefüggő feladatai keretében:

- a) ellátja a gyermekeket és fiatalokat (a továbbiakban: ifjúság) érintő kérdésekben a kormányzati programok összehangolásának feladatait;*
- b) biztosítja a fiatalok képviselőinek részvételét az ifjúságot közvetlenül érintő kormányzati döntések előkészítésében;*
- c) feladatainak ellátása során rendszeres kapcsolatot tart az országos hatáskörű szervekkel, közhasznú szervezetekkel, társadalmi szervezetekkel, közalapítványokkal és alapítványokkal, szakmai műhelyekkel, a települési, valamint a területi önkormányzatokkal, önkormányzati társulásokkal;*

d) ellátja a Kormány képviseletét a nemzetközi kormányközi ifjúsági kapcsolatokban;

e) gondoskodik az ifjúság társadalmi helyzetének változásait követő ifjúsági információs rendszer működtetéséről, az ifjúság helyzetéről szóló elemzések és jelentések elkészítéséről és ezek nyilvánosságra hozataláról;

f) a Kormány nevében ellátja a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvényben foglaltak végrehajtásának összehangolásával és ellenőrzésével kapcsolatos feladatokat.

7/B. § (1) A miniszter az ifjúsági korosztályok öntevékenységeinek támogatása, a települési és területi önkormányzatok ifjúsági munkájának ösztönzése és segítése érdekében Regionális Ifjúsági Irodákat (a továbbiakban: Iroda) működtet.

(2) A miniszter az Irodák útján támogatást, valamint tanácsadási, képzési és információs szolgáltatást nyújt az Irodák illetékességi területén működő ifjúsági szervezeteknek, valamint az ifjúságnak segítséget nyújtó szervezeteknek, intézményeknek.

(3) A miniszter az Irodák útján ösztönzi és támogatja az ifjúság számára kiírt pályázatokon a (2) bekezdésben megjelölt szervezetek és intézmények részvételét, továbbá segítséget nyújt az Irodák infrastrukturális eszközei használatának biztosításával a szervezetek és intézmények ifjúsági programjainak megvalósulásához.

Az utolsó rész az ún. „Vegyes rendelkezések”. Ez azért fontos, mert a jogalkotó itt határozza meg, hogy a törvény előírásainak alkalmazásával összefüggésben kit tekint gyermeknek, illetve fiatalnak.

8. § E törvény alkalmazásában:

gyermek: a 0-14 éves korosztályokhoz tartozó személy;

fiatal: a 15-26 éves korosztályokhoz tartozó személy.

A 2/1999. (IX. 24.) ISM rendelet a Gyermekek és Ifjúsági Alapprogram és a Regionális Ifjúsági Irodák működéséről

Ez a mindössze 15 szakaszból álló jogszabály fontos kérdéseket szabályoz az ifjúság területén. A rendelet kimondja, hogy a gyermek- és ifjúságpolitikáért felelős miniszter szakmai-fejlesztési, szolgáltatási és támogatási rendszert hoz létre, amely a Gyermekek és Ifjúsági Alapprogram, a Regionális Ifjúsági Tanácsok, valamint a Foglalkoztatási és Szociális Hivatal Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálatára összehangolt működésén keresztül valósítja meg a Kormány ifjúságpolitikai célkitűzéseit.

A jogszabály első pillére az Alapprogram. Az Alapprogram a Szociális és Munkaügyi Minisztérium fejezeti kezelésű előirányzataként támogatja a gyermekek és a fiatalok programjait, szervezeteit, kezdeményezéseit. Az Alapprogramból támogatásra fordítható bevételek legfeljebb 70%-ának felhasználására a regionális támogatási rendszerben kerül sor. A támogatási keretösszegek legfeljebb 10%-a fordítható az egyedi támogatási igényekre.

Meghívásos pályázatot akkor kell lebonyolítani, ha az

- a) olyan országos programok támogatására vonatkozik, amelyek teljesítésére csak meghatározott szervezetek képesek, vagy
- b) olyan nemzetközi programok megvalósítását szolgálja, amely megvalósításának feltétele a hazai forrás megléte.

Egyedi támogatási igényeket csak akkor lehet elbírálni, ha azok

- a) régiók közötti ifjúsági együttműködésre vonatkoznak, vagy
- b) céljuk olyan kísérleti projektek megvalósítása, amelyek országos jelentőségűek, vagy
- c) céljuk nemzetközi források bekapcsolása a helyi vagy a regionális ifjúsági munka támogatásába, amennyiben ezek elnyerését a támogatás elősegíti.

A rendelet szabályozza az Alapprogram Tanácsának feladatkörét és összetételét, valamint meghatározza az Alapprogram kezelő szervezetét és feladatait. Az Alapprogram kezelő szerve az ESZA Nonprofit Kft., amelynek feladata:

- a) az Alapprogram éves költségvetési tervének és költségvetési beszámolójának elkészítése,
- b) a pénzeszközök felhasználására, a pályázatok meghirdetésére vonatkozó döntések előkészítése,
- c) a pályázatok, illetve támogatási igények nyilvántartásba vétele,
- d) az Alapprogram működésével összefüggő pénzügyi és számviteli feladatok ellátása,
- e) szerződéskötés a kedvezményezettekkel,
- f) a támogatások felhasználása jogszerűségének és szakszerűségének ellenőrzése, szükség szerint a Tanács, illetve a Regionális Ifjúsági Tanácsok tagjainak közreműködésével.

A Tanács titkársági feladatait a Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat látja el.

A második pillér a Regionális Ifjúsági Tanács. A RIT a külön jogszabályban meghatározott területfejlesztési régió területén élő, tanuló, dolgozó fiatalok képviselőtét biztosító döntéshozó, véleményező és javaslattevő testület.

A Regionális Ifjúsági Tanács feladata:

- a) együttműködik a Regionális Fejlesztési Tanáccsal és a gyermekeket és az ifjúságot közvetlenül érintő feladatokat ellátó, régióban működő szervezetekkel, el látja az ezzel összefüggő egyeztetési, koordinációs és képviselői feladatokat,
- b) figyelemmel kíséri a régióban a regionális, a térségi és a helyi ifjúsági programok, szolgáltatások megvalósulását, az ifjúsági szervezetek tevékenységét, az ifjúsági közösségek szükségleteit és törekvéseit, és ennek alapján javaslatot tesz a Tanácsnak az Alapprogramból a régióknak nyújtott támogatások keretösszegére,
- c) a Tanács felkérése alapján közreműködik a régióból beérkezett pályázatok elbírálásában, illetve dönt a Tanács által a rendelkezésére bocsátott pénzeszközök régióban történő felhasználásáról,
- d) véleményezi a Regionális Ifjúsági Iroda (továbbiakban: Iroda) éves munkatervét, és javaslatokat tesz az Iroda szakmai és egyéb szolgáltatásainak fejlesztésére,

- e) figyelemmel kíséri a régióban a gyermek- és ifjúsági szolgáltatásokat, a gyermek- és ifjúsági szervezetek tevékenységét,
- f) felméri az e) pont szerinti szolgáltatásokhoz, tevékenységekhez kapcsolódó fejlesztési szükségleteket.

A feladatok meghatározása mellett a RIT összetétele és működésének alapkérdései is itt kerültek szabályozásra.

A Regionális Ifjúsági Tanács titkársági feladatait az Iroda látja el. Az Iroda a Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat szervezeti egysége.

Az Iroda a Gyermek és Ifjúsági Alapról, a Nemzeti Gyermek és Ifjúsági Közalapítványról, valamint az ifjúsággal összefüggő egyes állami feladatok ellátásának szervezeti rendjéről szóló 1995. évi LXIV. törvény 7/B. §-ában foglalt szolgáltatásokat nyújt jogi személyeknek és ifjúsági közösségeknek.

Az Iroda feladata:

- a) kezdeményezi regionális fejlesztési programok, alprogramok indítását, közreműködik tervezésükben és megvalósításukban,
- b) közreműködik a Gyermek- és Ifjúsági Alapprogramból támogatott, illetve felkérés alapján más projektek értékelésében, szakmai és pénzügyi ellenőrzésében,
- c) segíti az Európai Unió, az Európa Tanács és más nemzetközi szervezetek programfejlesztési és projekt-tervezési követelményeinek megismertetését és teljesítését,
- d) gyűjti és feldolgozza az ifjúságra vonatkozó regionális információkat, ennek érdekében kutatásokat, felméréseket kezdeményezhet, illetve támogathat,
- e) javaslatokat tesz a fiatalok részvételének fejlesztésére a helyi, a térségi, a regionális, a régiók közötti és az euro-regionális együttműködésekben,
- f) az erre a célra rendelkezésre álló pénzügyi keret terhére biztosítja a Regionális Ifjúsági Tanács működésének feltételeit, és ellátja a Regionális Ifjúsági Tanács működésével összefüggő feladatokat,
- g) felkérés alapján közreműködik az Alapprogramból támogatott, illetve más pályázatok értékelésében, szakmai és pénzügyi ellenőrzésében.

Az Iroda szolgáltatása:

- a) tanácsadást nyújt az önkormányzati ifjúsági programok, helyi és térségi programok tervezéséhez és megvalósításához,
- b) képzéseket szervez a regionális programok, a térségi és a helyi projektek eredményes megvalósítása érdekében, részt vesz az ifjúsági közösségek, illetve projektek vezetőinek, az ifjúságsegítő szakembereknek a képzésében, valamint önkormányzati tisztségviselők és köztisztviselők továbbképzésében,
- c) információkat szolgáltat az ifjúsággal kapcsolatos döntések megalapozásához,
- d) biztosítja a rendelkezésére álló tárgyi-technikai feltételek használatát – külön szabályzatban meghatározottak szerint – az ifjúsági közösségi kezdeményezések, programok megvalósításához.

Az 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról

E törvény célja, hogy megállapítsa azokat az alapvető szabályokat, amelyek szerint az államnak, a helyi önkormányzatoknak és a gyermekek védelmét ellátó természetes és jogi személyeknek, továbbá jogi személyiséggel nem rendelkező más szervezeteknek meghatározott ellátásokkal és intézkedésekkel segítséget kell nyújtaniuk a gyermekek törvényben foglalt jogainak és érdekeinek érvényesítéséhez, a szülői kötelességek teljesítéséhez, illetve gondoskodniuk kell a gyermekek veszélyeztetettségének megelőzéséről és megszüntetéséről, a hiányzó szülői gondoskodás pótlásáról, valamint a gyermekvédelmi gondoskodásból ki-került fiatal felnőttek társadalmi beilleszkedéséről.

A törvény a Gyermekek jogairól szóló ENSZ Egyezményrel összhangban előírja, hogy a gyermekek védelmét ellátó helyi önkormányzatok, gyámhivatalok, bíróságok, rendőrség, ügyészség, pártfogó felügyelői szolgálat, más szervezetek és személyek e törvény alkalmazása során a gyermek mindenek felett álló érdekét figyelembe véve, törvényben elismert jogait biztosítva járjanak el. A törvény 5. §-a több, a témánkkal kapcsolatos definíciót tartalmaz.

5. § E törvény alkalmazásában

- a) gyermek: a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 12. §-a szerinti kiskorú,*
- b) fiatalkorú: az a személy, aki a szabálysértés vagy a bűncselekmény elkövetésekor 14. évét betöltötte, de 18. évét még nem,*
- c) fiatal felnőtt: az a nagykorú személy, aki a 24. évét nem töltötte be,*
- d) a gyermek hozzátartozói: a vér szerinti és az örökbe fogadó szülők (a továbbiakban együtt: szülő), a szülő házastársa, a szülő testvére, a nagyszülő, a nagyszülő házastársa, a nagyszülő testvére, a dédszülő, a testvér, a testvér házastársa, a saját gyermek,*
- h) gyermeki jogok: a Magyar Köztársaság Alkotmányában, a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény ki-*

hirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvényben és más törvényekben megfogalmazott, a gyermeket megillető jogok összessége

A törvény második fejezete az alapvető jogokat és kötelezettségeket szabályozza. Ide tartoznak a gyermeki jogok, a gyermeki jogok védelme, illetve a szülői jogok és kötelességek.

A harmadik fejezet a gyermekek védelmének rendszerét határozza meg.

14. § (1) A gyermekek védelme a gyermek családban történő nevelkedésének elősegítésére, veszélyeztetettségének megelőzésére és megszüntetésére, valamint a szülői vagy más hozzátartozói gondoskodásból kikerülő gyermek helyettesítő védelmének biztosítására irányuló tevékenység.

(2) A gyermekek védelmét pénzbeli, természetbeni és személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti alapellátások, illetve gyermekvédelmi szakellátások, valamint e törvényben meghatározott hatósági intézkedések biztosítják.

(3) A gyermekvédelmi rendszer működtetése állami és önkormányzati feladat.

Fontos felhívni a figyelmet a 17. § előírásaira. Ez az ún. gyermekvédelmi jelzőrendszert írja le.

17. § (1) Az e törvényben szabályozott gyermekvédelmi rendszerhez kapcsolódó feladatot látnak el – a gyermek családban történő nevelkedésének elősegítése, a gyermek veszélyeztetettségének megelőzése és megszüntetése érdekében – a törvényben meghatározott alaptevékenység keretében

a) az egészségügyi szolgáltatást nyújtók, így különösen a védőnői szolgálat, a háziorvos, a házi gyermekorvos,

b) a személyes gondoskodást nyújtó szolgáltatók, így különösen a családsegítő szolgálat, a családsegítő központ,

- c) a közoktatási intézmények, így különösen a nevelési-oktatási intézmény, a nevelési tanácsadó,*
 - d) a rendőrség,*
 - e) az ügyészség,*
 - f) a bíróság,*
 - g) a pártfogó felügyelői szolgálat,*
 - h) az áldozatsegítés és a kárenyhítés feladatait ellátó szervezetek,*
 - i) a menekülteket befogadó állomás, a menekültek átmeneti szállása,*
 - j) a társadalmi szervezetek, egyházak, alapítványok.*
- (2) Az (1) bekezdésben meghatározott intézmények és személyek kötelesek*
- a) jelzéssel élni a gyermek veszélyeztetettsége esetén a gyermekjóléti szolgálatnál,*
 - b) hatósági eljárást kezdeményezni a gyermek bántalmazása, illetve súlyos elhanyagolása vagy egyéb más, súlyos veszélyeztető ok fennállása, továbbá a gyermek önmaga által előidézett súlyos veszélyeztető magatartása esetén.*
- Ilyen jelzéssel és kezdeményezéssel bármely állampolgár és a gyermekek érdekeit képviselő társadalmi szervezet is élhet.*
- (3) Az (1) és (2) bekezdésben meghatározott személyek, szolgáltatók, intézmények és hatóságok a gyermek családban történő nevelkedésének elősegítése, a veszélyeztetettség megelőzése és megszüntetése érdekében kötelesek egymással együttműködni és egymást kölcsönösen tájékoztatni.*
- (4) Ha az (1) bekezdés a)-i) pontjában meghatározott személy vagy az (1) bekezdés a)-i) pontja szerinti szerv alkalmazottja a (2) vagy (3) bekezdésben foglalt jelzési vagy együttműködési kötelezettségének nem tesz eleget, a gyámhivatal – jelzésre vagy hivatalból – értesíti a fegyelmi jogkör gyakorlóját és javaslatot tesz az érintett személlyel szembeni fegyelmi felelősségre vonás megindítására. A gyermek sérelmére elkövetett bűncselekmény gyanúja esetén a gyámhivatal büntetőeljárást kezdeményez.*
- (5) A gyámhivatal a (4) bekezdésben foglaltakkal egyidejűleg egyeztető megbeszélést tart és a gyermekjóléti szolgálatnál kezdeményezi a külön jogszabály szerinti esetmegbeszélés megtartását.*

A törvény büntetést helyez kilátásba arra az esetre, ha a gyermek veszélyeztetettsége, bántalmazása esetén a jelzőrendszer néma marad, nem tesz semmit.

A törvény második része az ellátások rendszerét szabályozza, ide értve a pénzügyi és természetbeni ellátásokat, illetve a személyes gondoskodást nyújtó ellátásokat. A gyermekjóléti alap- és szakszolgáltatások, valamint a nevelőszülőkre vonatkozó szakaszok szintén ide kerültek.

A törvény harmadik része a gyermekvédelmi gondoskodás szabályait írja le. A jogszabály ezt követően kitér a gyermekvédelmi feladatok ellátására és irányítására, a gyermekvédelmi és gyámügyi igazgatás szervezetére s egyes eljárási szabályaira.

A gyermek fogalma a jogban

A gyermek fogalmának megjelenéséről a magyar jogban a Magyar Köztársaságnak időről időre számot kell adnia az Gyermekek jogairól szóló ENSZ Egyezmény szerint. Az alábbiakban a legutóbbi (2003-as) jelentésben leírtakat alapul véve, a ma hatályos jogszabályoknak megfelelően aktualizálva mutatjuk be a gyermek megjelenését a magyar jogban.

A magyar jog szerint kiskorú az, aki a 18. életévét még nem töltötte be, kivéve, ha házasságot kötött. A 14. életévét még el nem ért gyermek cselekvőképtelen, a 14. életévét betöltött gyermek korlátozottan cselekvőképes.

A tankötelezettség abban az évben kezdődik, amelyben a gyermek a 6. életévét betöltötte, feltéve, hogy elérte az iskolába lépéshez szükséges fejlettséget. A tankötelezettség abban az évben fejeződik be, amelyben a tanuló a 18. életévét betöltötte. A 18. életévig tartó tankötelezettség azokra a tanulókra vonatkozik, akik tanulmányaikat 1998. szeptember 1-jétől kezdték meg az általános iskola első évfolyamán. Azoknak a tanulóknak, akik tanulmányaikat az említett időpontnál korábban kezdték meg, a tankötelezettsége a 16. életévükig tart. A testi, érzékszervi, értelmi vagy beszéd fogyatékos gyermekek tankötelezettsége két évvel meghosszabbítható.

A Munka Törvénykönyve rendelkezése szerint munkaviszonyt munkavállalóként az létesíthet, aki a 16. életévét betöltötte. Munkaviszonyt létesíthet a 15. életévét betöltött, általános iskolában, szakiskolában, középiskolában nappali rendszerű képzés keretében tanulmányokat folytató tanuló az iskolai szünet alatt.

A Családjogi törvény szerint házasságot nagykorú férfi és nő köthet, kiskorú csak a gyámhatóság előzetes engedélyével. A gyámhatóság a házasságkötésre indokolt esetben és csak akkor adhat engedélyt, ha a házasuló a 16. életévét betöltötte.

A Büntető Törvénykönyv (Btk.) rendelkezései alapján – fő szabályként – a 14. életévét betöltött személy önkéntességen alapuló szexuális kapcsolata nem büntetendő.

A szülő felügyeleti jogát szüneteltető – súlyos esetben bírósági döntést követően megszüntető – hatósági rendelkezés a gyermek meghallgatásával, 14. életének betöltése után hozzájárulásával történik.

A honvédelemről szóló törvény kimondja, hogy – az általános hadkötelezettség alapján – rendkívüli állapot idején és az Országgyűlés külön döntése szerint megelőző védelmi helyzetben a Magyar Köztársaság területén lakóhellyel rendelkező minden nagykorú, magyar állampolgárságú férfi hadköteles. A hadkötelezettség a 18. év betöltésekor kezdődik, és annak az évnek a december 31. napjáig áll fenn, amelyben a hadköteles a 40. évét betölti.

A Btk. rendelkezése szerint a gyermekkor a büntethetőséget kizárja, vagyis az, aki a cselekmény elkövetésekor tizennegyedik életévét nem töltötte be, a büntetőjog eszközeivel nem büntethető.

A magyar jogrendszer nem alkalmazza a halálbüntetést. Fiatalkorú elkövetők esetében életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabására nincs lehetőség.

A büntetőeljárásról szóló törvény (Be.) szerint gyermekkorút csak akkor lehet tanúként kihallgatni, ha vallomása olyan bizonyítékot tartalmazhat, amely előreláthatóan másként nem pótolható. A Be. értelmező rendelkezései kikötik, hogy amennyiben egy büntetőügy sértettje, illetve az ügyben tanúként szereplő személy 14 éven aluli, úgy a tanács elnökének a feladata, hogy e gyermek csak addig tartózkodjon a tárgyalóteremben, amíg eljárási jogainak gyakorlása érdekében arra feltétlenül szükség van.

A fentiekben már kifejtettek alapján a gyermeket megilleti a panaszjog és az őt érintő kérdésekben az eljárás kezdeményezésének joga.

A gyámság alatt álló gyermek szabad véleménynyilvánításának törvényi garanciája a Csjt. 105. §-a, amely kimondja, hogy a gyámhatóság a kiskorú fontosabb ügyeiben határozathozatal előtt köteles a tizenkettedik életévét betöltött gyermeket meghallgatni.

Az örökbefogadás engedélyezése iránti eljárásban a gyámhatóság köteles a 14. életévét betöltött és a 14. életév alatti, ítélőképessége birtokában lévő örökbefogadandó gyermeket meghallgatni. Azon gyermeki alapjog garantálásaként, hogy a gyermeknek joga van származása, vér szerinti családja megismeréséhez

és a kapcsolattartáshoz, a Gyvt. kimondja, hogy a 14. életévét betöltött örökbe-fogadott gyermek a vér szerinti szülője adatainak megismerése iránti kérelmét személyesen – törvényes képviselője hozzájárulása nélkül – is előterjesztheti.

Az öröklés szabályait a Polgári Törvénykönyv (Ptk.) tartalmazza. A törvényes öröklés rendje szerint törvényes örökösök elsősorban az örökhagyó gyermekei. Több gyermek esetén a gyermekek egyenlő részben örökölnek. Ha a gyermeket örökösödési jogviszony alapján megillető jog vagy kötelezettség, illetve a gyermeket megillető örökség visszautasítására vonatkozóan a szülő – törvényes képviselői joga keretében – a gyermek nevében nyilatkozatot tesz, a jognyilatkozat érvényességéhez a gyámhatóság jóváhagyása szükséges.

A jogszabályok szerint az egyesülési jog Magyarországon mindenkit megillető alapjog: a törvény nem határoz meg életkori korlátozást e jog gyakorlása tekintetében. Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy bár a jogszabály lehetővé teszi az egyesülési jog gyakorlását, nincsenek pontos információink arról, hogy azokat mennyire veszik ténylegesen igénybe. Ezért szükséges a gyermekek számára biztosított panaszjog igénybevételéről felmérést készíteni és az eredményeket értékelni.

A nemdohányzók védelméről és a dohánytermékek fogyasztásának, forgalmazásának egyes szabályairól szóló 1999. évi XLII. törvény szerint közforgalmú intézményben, zárt térben megtartott rendezvényen, valamint tömegközlekedési eszközön a 18. életévét be nem töltött személy még a dohányzásra kijelölt helyen sem dohányozhat.

Az üzletek működéséről és a belkereskedelmi tevékenység folytatásának feltételeiről szóló 4/1997. kormányrendelet szerint a 18. életévét be nem töltött személy részére szexuális árut értékesíteni, kölcsönözni tilos. A rendelet kimondja továbbá, hogy vendéglátó üzletben, valamint kiskereskedelmi értékesítés során a 18. életévét be nem töltött személy részére szeszes italt kiszolgálni, illetve értékesíteni tilos. Az egyes szabálysértésekről szóló 218/1999. kormányrendelet ehhez kapcsolódóan kimondja, hogy aki vendéglátó üzletben 18. életévét be nem töltött személy részére szeszes italt szolgál ki, ötvenezer forintig terjedő pénzbírsággal sújtható. Az üzletek működéséről szóló rendelet szerint kártyajátékban és

pénznyerő automata használatában 18. éven, játékautomata használatában 16. éven, egyéb szórakoztató játékokban 14. éven felüli személy vehet részt.

Jogot is érintő problémák az ifjúsági munka során

1. Hol tudom megnézni a jogszabályokat?

Az állami jogszabályok hivatalos lelőhelye a Magyar Közlöny. Az önkormányzati rendeleteket az önkormányzat hivatalos lapjában, illetve a helyben szokásos módon kell nyilvánosságra hozni (Önkormányzati közlöny, hirdetőtábla stb.). A magyar közlönyök a kiadó honlapján (www.mkk.hu) elektronikus formában is elérhetőek, letölthetőek.

A Törvények és Rendeletek Hivatalos Gyűjteményét és a Hatályos Jogszabályok Gyűjteményét a kormányzati portálon közzé kell tenni. A www.magyarorszag.hu weboldal jogszabálykeresőjével könnyedén megismerhető a hatályos joganyag.

A hivatalos jogszabálygyűjtemények mellett léteznek nem hivatalos jogi adatbázisok is. A „hivatalosság” jelentőségét az adja, hogy ha a „hivatalos” és a nem hivatalos szöveg eltér egymástól, akkor a „hivatalos” változat a hiteles.

Néhány nem hivatalos jogi adatbázis:

- Complex Jogtár (www.complex.hu)
- Törvénytár Light (www.opten.hu)
- Jogkódex Plusz (www.hvgorac.hu)

2. A jogszabályokat állandóan módosítják, honnan tudom, melyik a legfrissebb?

A '80-as évek végéig a jogászok ezt a problémát olló és ragasztó segítségével oldották meg. Ha módosult a jogszabály, a módosítást kivágták, és leragasztották vele a már nem hatályos részteket. Szerencsére ezzel ma már nem kell bíbelődni. Az elektronikus jogi adatbázisok elvégzik helyettünk ezt a feladatot. A CD/DVD-alapú adatbázisok (pl. cd jogtár) a lezárásukkor hatályos, az internetes

jogszabálygyűjtemények pedig az éppen aktuális jogszabályokat tartalmazzák egységes szerkezetben. Mindez a gyakorlatban a következőképpen jelentkezik.

Kiindulópont:

- Tudom, hogy van egy törvény az oktatásról, amit 1993-ban fogadtak el.
- Úgy hallottam 2009. januárban volt valami módosítás, ami engem érint.

Megoldás:

- Megnyitom az engem érdeklő alap jogszabályt (a példa kedvéért a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvényt).
- Megnézem a joganyag hatályosságát. Ez általában a címnél lábjegyzetben vagy az oldal tetején található. (CD/DVD-alapú joganyagnál a lemezen is rajta van.)
- Ha a dátum későbbi, mint 2009. január, akkor a módosítások már beépültek az alap jogszabályba, azaz a közoktatási törvény általam nézett változata már a módosításokat is tartalmazza. Ez alól kivétel, ha a módosítás ugyan januárban jelent meg, de még nem kell alkalmazni, azaz még nem hatályos.

3. Diáktábort szervezek. Kötelező-e a szülővel is aláíratni a jelentkezési lapot?

Ez elsősorban a diák életkorától függ. A kiskorú diákok jelentkezése – jogi értelemben – a szülő aláírásával tekinthető teljes értékűnek. A Csjt. szerint a szülői felügyeletet gyakorló szülő joga és kötelessége, hogy kiskorú gyermekét mind személyi, mind vagyoni ügyeiben képviselje.

Mindebből az is következik, hogy a kiskorú által aláírt jelentkezési lapot a szervezés során figyelembe lehet venni. Fontos azonban tudni, hogy ilyen esetben a jelentkezési lapon vállaltak (pl. részvételi díj megfizetése) a szülőtől nem kényszeríthetők ki.

A nagykorú tanulók jelentkezése szülői aláírás nélkül is teljes értékű. A közoktatásról szóló törvény konkrétan kimondja, hogy a nagykorú tanuló – néhány kivételtől eltekintve – gyakorolhatja a szülő jogait.

4. Településünkön ifjúsági önkormányzat alakul. Az alakulás tényét és a működés szabályait jó lenne írásba foglalni. Milyen előírások vonatkoznak erre?

Az ifjúsági önkormányzat alakulásával kapcsolatosan nincs jogszabályi előírás, kivéve azt az esetet, amikor a helyi önkormányzat rendeletet alkot, és a GYIÖK e szerint alakul meg.

Ha tanulókat képviselő települési diákönkormányzat alakul, az létrejöhet a közoktatási törvény szerinti szövetséggént. Ez esetben az intézményi diákönkormányzatok – saját működési szabályzatuk betartásával – közösen alkotják meg a szövetség működési rendjét.

Az alapító okirat, illetve a működési szabályzat kialakítása során használható analógiát jelent az egyesülési törvény (1989. évi II. törvény) egyesületi alapszabályra és a tagok jogaira, kötelességeire vonatkozó része.

Módszertan

A tervezés szükségessége

„Lenne szíves megmondani, merre kell mennem?”

– Az attól függ, hová akarsz jutni – felelte a Fakutya.

– Ó, az egészen mindegy – mondta Alice.

– Akkor az is egészen mindegy, hogy merre mégy – mondta a Fakutya.

– Csak menj, menj, ameddig...

– Ameddig valahová el nem jutok – fejezte be Alice.

– Valahová okvetlen eljutsz – mondta a Fakutya –, ha elég sokáig mégy.”

(Caroll L.: Alice Csodaországban, ford: Kosztolányi Dezső)

Az ifjúsági munka összetettsége és komplexitása miatt a fiatalokkal kapcsolatos szakmai munka során szükség van tudatos tervezésre, a célok és tevékenységek meghatározására és összehangolására, ezek gyakorlati kidolgozására, illetve a megvalósítás során ezek folyamatos felülvizsgálatára. A szakmai alapú tervezés mind a szervezetek, mind pedig a közösségek életében fontos és meghatározó tényező, hiszen olyan vezérfonal, amelynek elemeit tudatos, sokszor hosszú és alapos közös munka során alakítjuk ki, és felvállaljuk, hogy a benne megfogalmazott dolgokat megfogjuk valósítani. Egy stratégiai és cselekvési terv nagyban segítheti munkánkat, hiszen abban le vannak fektetve szakmai munkánk elvei, alapértékei, az elérni kívánt célok és azok a konkrét tevékenységek, amelyeket a gyakorlatban is meg kell valósítanunk, és amelyeken keresztül elérhetjük az általunk kitűzött célokat. A hosszú távú célokat szem előtt tartó stratégiai gondolkodás nélkül a szervezetek vagy a közösségek többnyire kiszolgáltatottak a külső körülményeknek, és meglehetősen kevés esély van arra, hogy tudatosan irányíthassák sorsukat.

Ebben a fejezetben segítséget szeretnénk nyújtani az ifjúsági munka során előforduló stratégiai tervezési folyamatokhoz: áttekintést adunk annak elemeiről, számba vesszük, hogy mire van szükség a tervezési munka folyamán, illetve

milyen ellenőrzési pontokat kell beépíteni ezekbe a folyamatokba. Mielőtt részletesen tárgyalnánk az ifjúsági stratégia és cselekvési terv készítését, valamint az ehhez kapcsolódó monitoring tevékenységet, tekintsük át e témakör fő területeit és meghatározó fogalmait.

A stratégia kifejezés gyökerei hosszú időre nyúlnak vissza. Történelmi tanulmányaink és olvasmányaink során is gyakran találkozhattunk a kifejezéssel az antik világ nagy hadvezéreinek győztes csatái kapcsán.

A hadvezérek az ütközetek előtt mindent pontosan megterveztek, felmérték a csapataikban rejlő erőforrásokat, részletes haditervet készítettek annak érdekében, hogy a legkisebb veszteséggel a lehető legnagyobb sikert és győzelmet tudják elérni. A stratégia szó legelőször a hadászatban jelent meg. A fogalmat a háború megnyerésének művészetére használták. Később az üzleti szektor is a hadászatból vette át a fogalom használatát, és azt elsősorban a piaci versenyben, a sikerek minél hatékonyabb elérése érdekében alkalmazta. A stratégiát itt mindenekelőtt a szervezet missziójának és kitűzött céljainak megvalósításához vezető útként értelmezték. Az üzleti stratégiai tervezés során számba veszik mindazokat a külső (környezeti) és belső (szervezeti) tényezőket, amelyek meghatározóak lehetnek a célok elérése során, és ezek fényében határozzák meg a szervezet számára követendő utat. A stratégiai tervezés később a nonprofit szektoron belül is megjelent, bár ez a folyamat még a napjainkban is tart. A lehetséges stratégiai megközelítések közül többnyire egy-két klasszikus iskola megközelítéseit alkalmazzuk, ugyanakkor érdemes megjegyezni, hogy a stratégiai tervezésnek számtalan, egymástól eltérő útja, módja, fajtája létezik. *Mintzberg* és munkatársai a kezelhetőség és átláthatóság céljából

lat, orv	magát 1. tőri magát, a kellelénél többet dolgozik 2. nagyon igyekszik
l olasz	strasse [e: strassze] nem út
út 2. ld	strasz dragaköveket utazó üveg, hamis dragakő (az osztrak feltaláló, J. Strasser nevére)
Antonio adivari] v. fia mester-	stratagéma gör—lat 1. kat hadicse, ravasz hadmozdulat 2. fortély, furlang
c, terjesztő, tart-	stratégia gör—lat 1. a hadvezetéshez, a stratégiához jól értő, abban jártas személy 2. hadvezér, a hadsereg főparancsnoka 3. fortélyos, ügyes, furlangos ember
g, atom-ék lefe-i követ-	stratégia gör—lat 1. kat hadászat; hadjáratok és háborúk vezetésének tudománya 2. szervezett, nem fegyveres küzdelem tervezésének és irányításának tudománya 3. hadművelet v. nagyobb arányú szervezett küzdelem során alkalmazott eljárás v. eljárások összessége 4. mat a játékelemekben: a játékos következő lépésére vonatkozó többféle javaslatot is tartalmazó, az ellenfél előző lépéseinek elemzésen alapuló utasításrendszer
ol, trod egy szo-i v. szé-	stratégiai fegyver stratégiai (hadászati) rendeltetésű, rendszerint a hátszág igazgatási, ipari, közlekedési, utánpótlási központjainak támadására szolgáló harceszköz (nagy távolságra rakétafegyver, távolsági bombázórepülőgépek stb.)
egesség-2. feszes-3. ellen-i, helyet egyszerű,	
homokos nesterse-	

tíz nagyobb iskolába sorolják a különféle tervezési megközelítéseket. Mindegyik megközelítésnek megvannak a maga előnyei és természetesen a hátrányai is. Bár a klasszikus iskolák megközelítéseit vesszük alapul, Olvasóinknak ettől függetlenül azt ajánljuk, hogy a hosszú, téli estéken ismerkedjenek meg közelebbről a többi iskola módszereivel, technikáival is.

Az ifjúsági területen tevékenykedő szervezetek, csoportok és szakemberek számára a professzionalizálódás szempontjából is fontos a tudatos, hosszú távú stratégiai tervezés. Gyakran tapasztaljuk azonban, hogy sokan – bár felismerik ennek a tervezésnek a szükségességét, és tisztában vannak azzal, hogy miben segítheti a munkájukat – nem veszik a fáradságot és az időt, hogy belevágjanak egy ilyen folyamatba, mert sajnálják rá a befektetett energiát. Mások feleslegesnek tartják leírni a hosszú távú céljaikat, hiszen véleményük szerint úgyminden megvan a fejükben, így nem szükséges azt ilyen formában rögzíteni. De előfordulhat az is, hogy egyesek fantasztikus stratégiai jellegű terveket állítanak össze anélkül, hogy tudnák, mi az a stratégiai terv.

A vezetélméleti modellek szerint egy szervezet, közösség a környezetével többféle interakcióba léphet. A környezet állandó változásaira válaszolhat követő, reaktív módon vagy a környezetet befolyásolni kívánó, alakító, proaktív módon. A stratégiai tervezés az utóbbit segíti. Vidám általános iskolai tanulmányainkból emlékezhetünk még az *amoeba* nevű egysejtű lényre, amelyik ún. állábaival körbefogja a táplálékát, és így jut energiához. Ez egyben azt is jelenti, hogy arra mozdul el, amerre a táplálék, a forrás „hívja” őt. Sok szervezetre igaz ez, különösen a civil szektorban. A forrás gyakran egy-egy szervezet eredeti küldetését is befolyásolja. Az amoeba típusú szervezet „ál-lábakon” áll. A stratégia ezzel szemben a létező, felmért szükségletek alapján kialakított célrendszer, prioritások és a célokból levezetett projektek valódi lábain támaszkodik. Érdeemes mindemellett megjegyezni, hogy állandó vita övezi a kérdést: vajon egy erősen változó, bizonytalan környezetben melyik megközelítés szolgálja jobban a túlélést? Jelen anyagban mi is azt az álláspontot képviseljük, hogy a stratégia csak egy eszköz és semmiképpen nem öncél, így a magunk részéről inkább a stratégiakészítés folyamatára helyezzük a hangsúlyt.

Tervezési környezet, ami befolyásol

A stratégiaalkotásnál figyelembe kell vennünk az olyan folyamatokat, amelyek jelentősen befolyásolják tervezési környezetünket. Az Európai Unió új ajánlásokat fogalmazott meg az egységes európai ifjúságpolitika alkalmazásával kapcsolatban, amely minden bizonnyal meg fogja határozni az ifjúsági munka irányát helyi szinten is. A Magyar Köztársaság Parlamentje 2009 őszén elfogadta a Nemzeti Ifjúsági Stratégiát (NIS), majd mindegyik megyének megszületett az elmúlt időszakban az ifjúságpolitikai koncepciója, és két régió is készíti regionális ifjúsági stratégiáját. Elkészült az *Ifjúság2008*, az ország ifjúsági korosztályának helyzetét felmérő nagymintás kutatás. A Mobilitás még idén elkészíti az ország minden régiójának ifjúsági helyzetelemzését. Az Új Magyarország Fejlesztési Tervet a 2007–2013 közötti időszakban ún. gördülő tervezéssel, kétéves akciótervek formájában valósítják meg. A Társadalmi Megújulás Operatív Program 5.2.5-ös komponense alapján számos – több tízmilliós költségvetésű – ifjúságfejlesztő program indul országszerte. Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Programon belül létrejött több LEADER közösség is ifjúsági korosztályt érintő fejlesztéseket indított el. Az ÚMVP kereteiből az előttünk álló években 6-700 településen jön létre integrált közösségi és szolgáltató tér (IKSZT), amelyek mindegyikében kötelező ifjúsági szolgáltatást indítani. Nem túlzás tehát azt állítani, hogy soha nem volt még annyira erős külső környezeti nyomás ifjúsági stratégiák, cselekvési tervek létrehozására, mint most.

Egy irányba terelni az erőfeszítéseket

Minden településen folynak fejlesztések, alakítanak ki szolgáltatásokat, amelyek az ifjúsági korosztályok életminőségének javítását (is) célozzák. Önmagában minden ilyen erőfeszítés tiszteletre méltó, ugyanakkor ezeket az egymástól elszigetelt, ad hoc jellegű kezdeményezéseket a települési önkormányzat feladata egy irányba terelni, hogy – azok egymáshoz hangolásával – ki tudja használni a civil szervezeteinek, intézményeinek, szakembereinek együttműködésében és főleg a település fiataljainak bevonásában rejlő szinergia-lehetőségeket. Minél kisebb és minél hátrányosabb helyzetű egy-egy település, annál nagyobb pazarlás kitérnie e kihívás elől.

A stratégiakészítés alapvető kérdései

Az általános áttekintés után nézzük meg a gyakorlatban, mi szükséges ahhoz, hogy valóban jó és reális ifjúsági stratégiát alkothassunk. Az alábbiakban összegyűjtjük azokat a gyakorlati szempontokat, amelyek meghatározóak e munka során. Ezen kívül módszertani segítséget is kívánunk nyújtani a stratégiai tervezéshez.

Mit értünk ifjúsági stratégia alatt?

Az ifjúsági stratégia egy írásban rögzített dokumentum, amely az ifjúság kérdéseivel foglalkozik, és amely a jelen állapotok alapján a jövőre vonatkozóan célokat és feladatokat kitűző program. A stratégia különböző időtávokra határozhatja meg az irányvonalakat: rövid távú stratégiáról 5 év alatti, középtávú stratégiáról 5-10 év és hosszú távú stratégiáról 11-20 év közötti időtartamra szóló célmeghatározások esetében beszélhetünk.

A stratégiai dokumentum megalkotása mindig egy **tervezési folyamat** végeredménye, amelynek során több lényeges kérdésre kell választ adni:

- Ki a tulajdonosa, megrendelője a stratégiának?
- Miért fontos az ifjúsági kérdésekkel foglalkozni?
- Milyen jellemzőkkel rendelkeznek a fiatalok?
- Milyen szükségletei vannak a stratégia célcsoportjának?
- Milyen szervezeti és egyéb erőforrások állnak rendelkezésre a végrehajtáshoz?
- Milyen területeken kell intézkedéseket megfogalmazni?
- Hogyan fogunk eljutni a célok megvalósításához?
- Mire van szükségünk a stratégia végrehajtásához?

A stratégiakészítésben használt alapfogalmak

A stratégiai tervezés során gyakran rutinszerűen használunk régen kialakult, meghatározott jelentéssel bíró fogalmakat. Ezekből gyűjtöttünk össze néhány fontos alapfogalmat, amelyekkel biztosan fogunk találkozni, ha ilyen munkában veszünk részt.

Alapfogalmak:

- **Stratégia:** A misszió, a jövőkép és a célok elérése érdekében meghatározott út, amely tartalmazza a fenti célok eléréséhez nélkülözhetetlen tevékenységeket és stratégiai döntéseket. Formai szempontból írásos dokumentum.
- **Küldetés** (misszió): A szervezet alapvető céljának megfogalmazása. (Mi végből létezik, milyen tevékenységben kíván részt venni, mely célcsoport igényeit szeretné kielégíteni?)
- **Jövőkép** (vízió): A jövőben elérni kívánt állapot, amelyet a szervezet a célon és a tevékenységeken keresztül kíván megvalósítani.
- **Átfogó célok:** Az átfogó célokat a helyzetfelmérés és a környezeti tényezők alapján határozzuk meg. E célok elérése hosszú távon biztosítható. Az átfogó célokat mérhető, gyakorlati (operatív) célokká bontjuk, amelyek révén az átfogó célokat el kívánjuk érni.
- **Operatív célok:** A stratégia megvalósítása során ezek az ún. „projektcélok”, vagyis a gyakorlatra vetített célok, amelyek gyakorlatiasak, mérhetőek, időben behatároltak, realisztikusak és rugalmasak. Az operatív célokat kézzelfogható tevékenységekre kell lebontani.
- **Tevékenységek:** Konkrétan és világosan megfogalmazott feladatok, amelyeket adott időintervallumban, megfelelő felelősök hozzárendelésével kell végrehajtani.
- **Finanszírozás:** Az adott tevékenységhez rendelt költségvetel nagyságának meghatározása, illetve a finanszírozás formájának és forrásának megjelölése.

- **Monitoring:** A célok és tevékenységek megvalósulásának nyomon követése, az eredmények megállapítása, az esetleges változtatási irányok meghatározása.
- **Horizontális szempontok:** Olyan elvek, melyeket a programozás és tervezés során minden fejlesztési irány – a tulajdonképpeni fejlesztési célok – kialakításában és elérésében érvényesíteni szükséges. E szempontok áthatják mind a tervezést, mind a megvalósítást.
- **Ifjúsági koncepció:** Az ifjúság kérdéseivel foglalkozó, a jelen helyzetet felmérő és a jövőre vonatkozó célokat, illetve feladatokat tartalmazó program. Gyakran használják szinonimájaként az ifjúsági stratégia kifejezést, valamint ifjúságpolitikai koncepcióként is említik.
- **Ifjúsági cselekvési terv:** A már meglévő intézményi és környezeti feltételeket tartalmazó, ezekre építő, a szükséges tevékenységeket, a hozzájuk tartozó felelősöket és határidőket számba vevő dokumentum. A cselekvési tervet szokás operatív programként, feladattervként is használni.

Kinek szóljon a stratégia?

Stratégiát általánosságban többféle célból és többféle célcsoportnak lehet készíteni. Lehet stratégiája egy szervezetnek, egy településnek, egy országnak, de akár egy kisebb, informális csoportnak is. A stratégiaalkotás folyamata általában egy szükséglet felismeréséből indul: koherensen, rendezett formában és szervezett keretek között kívánunk valamit megvalósítani, illetve elérni. Ezt felismerve megpróbáljuk meghatározni, hogy mit is szeretnénk a jövőben elérni (célok), és ezt hogyan szeretnénk megvalósítani (tevékenységek).

Az ifjúsági munka területén ezek alapján többféle stratégiát készíthetünk:

- ifjúsági szervezet, ifjúsági együttműködés, hálózatok,
- ifjúsági szolgáltatások, beindítani kívánt új szolgáltatás,
- területi lehatárolást alkalmazva: települési, mikro- és kistérségi, megyei, regionális, országos, határon átnyúló, euroregionális, több ország együttműködését tervező, európai szintű,
- egyéb ifjúsági munka tervezése.

Mielőtt hozzákezdünk egy stratégia kidolgozásához, szükség van arra, hogy pontosan tisztázzuk: ki a stratégia célcsoportja, kire vonatkozik, illetve kinek a helyzetén kívánnak változtatni az abban megfogalmazott célok és tervek. Sok esetben alapvető hiba, hogy ennek meghatározására a szereplők nem fordítanak kellő figyelmet és időt, vagy túlságosan tágra próbálják meghatározni a célcsoportot a tervezés folyamán. Ez a későbbi munkát nagyban tudja hátráltatni, rosszabb esetben előlről lehet kezdeni az egész folyamatot.

Ha ifjúsági stratégiáról beszélünk, akkor a koncepciónak és cselekvési tervnek mindenképpen az ifjúsági korosztályra kell vonatkoznia, az ő jövőbeli helyzetükön és állapotaikon kívánva változtatni. Itt fontos szempont – és segítség lehet számunkra –, hogy akár években is kifejezzük, melyik korosztályra gondolunk (pl. a 18-29 év közötti fiatalok vagy a 6-30 év közötti ifjúsági korosztályok).

Ennek eldöntése a mi kompetenciánk, amelyhez figyelembe vehetjük az Európai Unió vagy az ifjúsági szakemberek ajánlásait.

A stratégiai tervezés folyamatában mindig fontos elem, hogy az adott célcsoportot bevonjuk a közös munkába, annál is inkább, mert legjobban ők tudják meghatározni, illetve kinyilvánítani, hogy mire is lenne szükségük a jövőben. Az ifjúsági stratégiák és cselekvési tervek készítése során próbáljuk meg minél nagyobb arányban bevonni a fiatalokat, illetve az őket képviselő vagy velük foglalkozó szervezeteket, közösségeket.

A stratégia keresztmetszete

A stratégiaalkotás során a fentiekén túl meg kell határozni azt is, hogy mennyire értelmezzük tartalmilag szűken vagy tágan a stratégiát és cselekvési tervet. *Szűknek* tekinthetők azok az ifjúsági stratégiák és cselekvési tervek, amelyek elsősorban az ifjúsági munka módszertanára és eszköztárára építenek, illetve főleg az ifjúsági szolgáltatásokra, az ifjúsági közösségekre és civil szervezetekre koncentrálnak. Ezek kizárólag az ifjúsági szakmai területtel foglalkoznak. A *tág* értelemben vett stratégiák és cselekvési tervek ennél jóval nagyobb területet ölelnek fel. A célok és feladatok meghatározása során nemcsak a szűken vett ifjúsági szakmai tényezőkkel foglalkoznak, hanem számításba veszik a fiatalok élethelyzetét más oldalról befolyásoló tényezőket is. Ezek a tényezők az alábbiak lehetnek:

- oktatás, képzés
- egészség, mentálhigiéné
- szociális igények
- szabadidő, kultúra, sport
- érdekérvényesítés, érdekképviselés
- pályaválasztás, munkavállalás
- ifjúsági mobilitás, nemzetközi kapcsolatok
- közösséghez való tartozás, ifjúsági szervezetek
- ifjúsági szolgáltatások.

A tágan értelmezett stratégiaalkotáskor érdemes annak ágazati fejlesztési irányait az ifjúsági munka tarka és meg-megújuló módszertanán keresztül újra-értelmezni. Például az oktatás esetében a kompetenciafejlesztés oldaláról, a nemformális tanulás kiemelésével közelíteni, a közművelődés hagyományos gondolatmenetét pedig a közösségfejlesztés, a közösségi tudás megerősítése, a kortárs kultúra értékteremtése és az önkifejezés kompetenciájának gyakorlásához való jog oldaláról vizsgálni.

A tágan értelmezett ifjúsági stratégiák mellett szólnak azok a tendenciák, amelyek a szektor- és ágazatközi együttműködés felerősítését szolgálják. Az Európai Unió új ifjúságpolitikai stratégiája kiemelten hangsúlyozza a horizontális megközelítés fontosságát, erre a megközelítésre épül a NIS is. Az ifjúsági szakmának a következő években több olyan kihívással kell szembenéznie, amelyek szintén ezt a megközelítést igénylik. A közel hétszáz településen létrejövő integrált közösségi és szolgáltató terek nevükben is hordozzák ezt a szükségletet, de efelé orientál a különböző ágazatok fejlődési fázisa, a közoktatás, a közművelődés területén zajló szemléletváltás is.

Ugyanez erősödhet meg bennünk, ha az ifjúsági szervezetek oldaláról nézzük a helyzetet, hiszen a civil szervezeteknek az elmúlt időszakban – az ifjúsági terület állandósult forráshiánya miatt – más ágazatok forrásai mentén kellett értelmezniük munkájukat. Nem egy ifjúsági szervezet projektjét a foglalkoztatás, a szociális ágazat, a bűnmegelőzés mintaértékű kezdeményezéseként, „zászlóshajó”-ként könyvelhetjük el.

A stratégiáknak a meghatározott területekről és szempontokról részletes helyzetleírást kell adniuk, amelyben feltárják azok jelenlegi helyzetét és szervezeti hátterét. Ezt követően meg kell fogalmazniuk azt a jövőbeli állapotot, amelyet az érintett szereplők el szeretnének érni, majd ehhez hozzá kell rendelniük egy célrendszert, illetve a gyakorlati tennivalókat és feladatokat.

A cselekvési tervek a stratégia folytatásaként részletesen kibontják a célok eléréséhez szükséges tevékenységeket, ezekhez határidőket és felelőseket rendelnek, valamint bemutatják, hogy milyen intézményeken és szervezeteken keresztül, illetve milyen forrásokból és mekkora pénzüsszegekből kívánják megvalósítani a feladatokat.

Ki készíthet ifjúsági stratégiát?

Ez a kérdés különösen az új, közigazgatásilag még nem lezárt beágyazódási folyamatot megelő területi egységek (kistérség, régió) esetében izgalmas kérdés. Kie egy regionális stratégia? A RIT-é, a fejlesztési tanácsé, netán az ügynökségé vagy a regionális ifjúsági fórumé?

Gyakorlati oldalról tekintve a kérdést, ifjúsági stratégiát és cselekvési tervet többnyire települési önkormányzatok, országos hatókörű szakmai szervezetek, minisztériumok készítenek. Ez azonban nem zárja ki, hogy az ifjúsági terület más szereplői (ifjúsági civil szervezetek, közösségek, intézmények) is készítsenek ilyen dokumentumokat. Azok elkészítése előtt azonban tisztázni kell egy fontos kérdést: ki a felelős a stratégia megalkotásáért, annak elkészítéséért, illetve elfogadásáért és végrehajtásáért? A legtöbb esetben ezekért a települési vagy országos szintű döntéshozatali egységek a felelősek (közgyűlések, képviselő-testületek, a kormány), e stratégiai dokumentumokat ők fogadják el és vizsgálják felül.

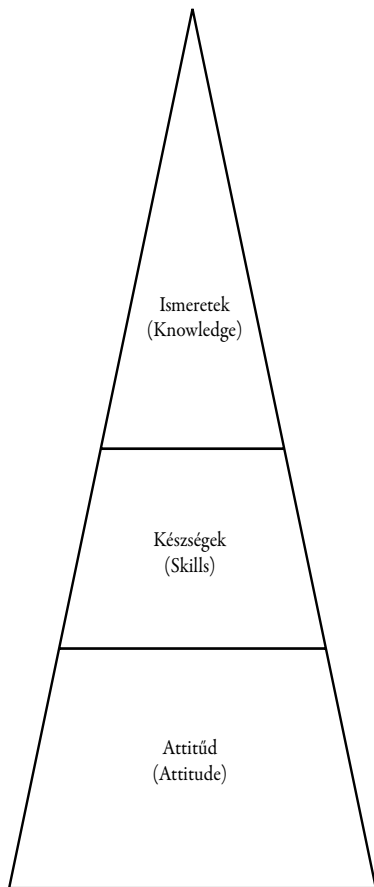
A kidolgozás és a végrehajtás folyamatába természetesen más szereplőket vonnak be, ezeket a feladatokat inkább szakmai szervezetek végzik el. Jó, ha ebben a munkában minél több helyi szereplő vesz részt (szociális, oktatási, kulturális, nevelési, tanácsadó szervezetek és szakemberek), azonban ezek híján távolabbi szakértői bázis munkájára is támaszkodhatunk.

Ezen felül pedig talán mondani sem kell, hogy a stratégia célcsoportjába tartozókat, az őket képviselő szervezeteket és közösségeket is szükségszerű bevonni. A munkának az egész folyamat során széles körű nyilvánosságot kell biztosítani, tájékoztatni kell minden érintett szereplőt, és meg kell adni nekik a lehetőséget a munkába való bekapcsolódásra. Az elkészült szakmai anyagokról társadalmi vitát kell szervezni, ahol lehetőségük van az érdeklődőknek és a célcsoport tagjainak véleményük kifejezésére, módosítási javaslataik jelzésére.

A stratégiai tervezésnek minden esetben többszereplős munkafolyamatnak kell lennie, amelynek precíz elvégzéséhez többféle készséggel kell rendelkeznie

az adott csoportnak. Az alábbiakban vázlatosan sorra vesszük, hogy melyek azok a tényezők, amelyek fennállása segítheti a közös munkát.

A sikeres stratégiaalkotási folyamathoz szükséges legfontosabb kompetencia-elemek

Tudás (ismeretek), készség, attitűd:

- Kooperativitás: együttműködési készség a csoporttagok és a külső szakértők között, a végleges elvek és célok közös meghatározása
- Stratégiai gondolkodásmód: hosszú távon való gondolkodási képesség célmeghatározási képesség,
- Helyzetfelismerés: a szervezeten / csoporton belüli erőforrások, a környezeti tényezők és a jövőbeli lehetőségek reális megítélése
- Operativitás: a célok és tervek konkrét, gyakorlati tevékenységekre és feladatokra való lefordítása
- Kommunikációs készség: a különböző szereplőkkel történő hatékony kommunikáció, a folyamat „értékesítése”
- Kitartás: a tervezési munka összes elemében, a gyakran hosszú időt felölelő munkában való aktív részvétel
- Nyitottság: a különböző elképzelések, ötletek felszínre kerülésének bátorítása, azok integrálásának képessége

Ahogy egy jó projektnél, a stratégiakészítés esetében is döntő a csapatmunka. Ez esetben a csoportnak mint együttműködő és *együtt* működő egységnek is érdemes megvizsgálni a kompetenciáit. A team, ahogyan azt *Meredith Belbin** és munkatársai kísérletekkel igazolták, akkor működik jól, ha bizonyos szerepeket (vezető, ösztönző, kreatív, értékesítő, befejező...) betöltenek a csapattagok. Az eltérő kompetenciák, habitusok kiegészítik, erősítik egymást.

Az ifjúsági stratégiaalkotás lehetséges szereplői

A stratégia készítésének folyamata, a megvalósítás eredményessége, sikere több szereplő együttműködésétől függ. Maga a tervezés érintettként vagy érdekeltként több szereplőt is megmozgathat a településen.

a) Az ügyvivője, a koordinátor, bizonyos szakirodalmakban a „megszállott” Az az ember, aki kezdeményezi az ifjúsági stratégia és cselekvési terv készítését. Többnyire olyan személy, akit más települések eredményei, konferenciák, képzések, találkozók (reményeink szerint a későbbiekben ez a kiadvány is) érzékenyített az ifjúságügy iránt. Később a kezdeményezői és a végigvivői szerepköre elválhat.

Ifjúsági referenst az ifjúságügyet, a fiatalok helyzetét kiemelt helyen kezelő önkormányzatoknál foglalkoztatnak. Ez a szerepkör az ő szerepkörével esik egybe. Amennyiben nincs ifjúsági referens, úgy a stratégiakészítés folyamánya lehet egy ilyen státusz kialakítása.

b) A kemény mag, a stratégiakészítő szűk csapat, „belső” műhely Tagjai a koordinátor elkötelezett társai, az a szűkebb team, stáb (2-5 ember), akik a stratégiai folyamatban végig jelen vannak, és segítik a koordinátort. Az anyag összeállítása, a műhelyek, kerekasztalok utáni „takarítás”, dokumentálás

* Belbin, Meredith: A team, avagy az együttműködő csoport. SHL Hungary Kft., 2003.

feladata is itt landol. „*Kell egy csapat*” – mondta *Minarik Ede*, és valóban: egy fecske tényleg nem tud nyarat csinálni. Az elkötelezett társak különböző erősségeikkel, az egymásban és az ügyben való hittel át tudnak lendülni a holtponton.

c) A szakértők

Olyan szakértők, akiknek a tudása nincs meg a helyi közösségben. Lehetnek pl. ifjúságkutatók, külső tanácsadók, különböző módszertani szolgáltatók (a Mobilitás regionális ifjúsági szolgáltató irodái, megyei ifjúsági szakmai módszertani központok, közösségfejlesztői vagy ifjúságkutatói csoportok) munkatársai. Nagy településeken nem ritka, hogy az önkormányzat a teljes folyamatot kiszervezi. Minél kisebb erőforrással rendelkezik egy közösség a stratégiája elkészítéséhez, annál kevésbé tud élni ezzel a lehetőséggel, ugyanakkor a felsorolt intézmények szolgáltatásait ingyenesen tudja igénybe venni.

d) A kerekasztal lovagjai, a stratégiakészítő tágabb csapat, műhely

A stratégiaalkotás folyamatának egyik legnagyobb eredménye lehet, szinte függetlenül attól, hogy maga a terv realizálódik-e, éppen az, hogy kialakítható az ágazatok és szektorok közötti párbeszédnek valamilyen rendszere.

A fiatalokkal foglalkozó intézmények vezetői, szakemberei (az önkormányzati intézmények képviselői, iskola, családsegítő- és gyermekjóléti szolgálat, egyéb szociális vagy egészségügyi intézmény képviselői pl. védőnő, rendfenntartó, bűnmegelőző intézmény, ifjúsági civil szervezetek, hitéleti szervezetek, érintett gazdasági szervezetek képviselői, kisebb településen akár a kocsmáros is...). A stratégiai tervezés korai szakaszában érdemes bevonnunk őket, így kaphatunk teljes körű képet a fiatalok helyzetéről. Elkötelezettségük az egyik legnagyobb garancia az eredményességre. Ha nem köteleződnek el, ha nem kapják meg a részvétel lehetőségét, később a megvalósítás akadályai lehetnek. Számos erőforrással (tudás, eszközök) rendelkeznek, amelyekkel szolgálni tudják majd a stratégia megvalósítását.

e) Az ifjúság, az érintett korosztály

Amikor a bordányi Települési Gyermek- és Ifjúsági Önkormányzat második ciklusa idején kidolgozta szokásos programcsomagjait, szerette volna a folyamatba bevonni azon fiatalok egy részét, akik eddig elérhetetlennek bizonyultak.

Új módszert kerestek. A tervezői munkacsoportba a település névjegyzékéből véletlenszerű „sorsolással” választottak ki és hívtak meg fiatalokat. A fiatalok jól reagáltak az újírtásra, konstruktívak voltak. Így sikerült több olyan fiataalt is bevonni az egyesület munkájába, akiket eddig nem.

Az érintett korosztályok tagjainak bevonása alapvető fontosságú. A folyamat minden szakaszába be kell vonni őket. Ifjúsági szakemberek számára szép kihívás, hogy ezt milyen eszközökkel tehetik hatékonyan. Figyeljünk arra, hogy a bevonás szintje magas legyen (lásd még az ifjúsági részvételtől szóló című fejezetet). Az ifjúsági korosztályok mellőzésével készült stratégia az egész ügy önparádiája. Kihagyásukkal az a probléma állna elő, amit magával a stratégiával többek között meg szeretnénk oldani: a fiatalok aktív szerepvállalásának hiánya saját társadalmuk életében.

Bevonásuk a legkülönbéltbb aktivizáló eszköz felhasználásával, közvetlenül magukat a fiatalokat megszólítva és/vagy a korosztályi érdekképviseleti szerveiken (települési szintű diákönkormányzat, diáksparlament, települési ifjúsági önkormányzat, helyi ifjúsági tanács) keresztül lehetséges. E kettő jól kiegészíti egymást.

Különösen ügyeljünk arra, hogy az egyébként is aktív fiatalok körén kívülről is meg tudjunk szólítani fiatalokat.

f) A helyi közösség

A helyi közösség bevonása ugyanilyen fontos, hiszen egy ifjúsági stratégia a település fejlődésének egészét érinti. A stratégiai folyamat során végig ügyeljünk a nyitott kommunikációra, az elkészült vitaanyagok hozzáférhetővé tételére, a társadalmi viták koordinálására.

g) Az önkormányzat

A demokratikusan megválasztott önkormányzatok feladataik megoldásához, illetve azok ellátására polgármesteri hivatalokat hoznak létre és működtetnek. A polgármesteri hivatalt a polgármester irányítja.

A polgármester és a képviselő-testület

Az ifjúsági stratégia legitimitását egyfelől társadalmi beágyazottsága, elfogadottsága, másfelől szakmai tartalma, harmadrészt – és ez nagyon fontos – az önkormányzat támogatása adja. Az ifjúsági stratégiák az önkormányzat stratégiái, azokat a testület fogadja el. E nélkül a mozzanat nélkül a terv nagy valószínűséggel a fiókban köt ki.

A polgármester személye meghatározó ebben a folyamatban. Nagyon fontos, hogy az ügy mellé állítsuk, hozzáállása egyben minta is az önkormányzat számára. Nagyobb településen alpolgármesterek is segítik a polgármester munkáját. Több testület is nevez ki tagjai közül az ifjúsági területtel foglalkozó tanácsnokot, illetve a testületek bizottságai közül egy biztosan foglalkozik az ifjúsági korosztályokkal. Mivel azonban az ifjúsági stratégia alapvetően horizontális jellegű, a folyamat több bizottságot is érint.

Ne felejtjük el bevonni a folyamatba a kisebbségi önkormányzatokat sem. Sok fontos szemponttal tudják gazdagítani a tervezést.

A jegyző és a hivatal

A jegyző a polgármesteri hivatal szervezeti vezetője, a napi szintű operatív irányító és szervező. A hivatal különböző szakcsoportokon, irodákon keresztül látja el feladatait. Ezek többnyire a közigazgatás ágazati irányai mentén szerveződnek. Az ifjúsági stratégiaalkotás folyamatában a megvalósítás sikeréhez – már a bizottságok esetében is hangsúlyozott horizontalitás miatt – több iroda is érdemben hozzájárulhat.

Mit tartalmazzon az ifjúsági stratégia mint dokumentum?

2008 folyamán az Észak-alföldi és a Dél-alföldi régió több mint 20 ifjúsági koncepcióját hasonlították össze szakemberek a Mobilitás megbízásából. A tanulmány konklúziója szerint nehéz pontosan meghatározni az ifjúsági stratégiák közös, minimum tartalmi elemeit, szerkezeti felépítését. Bár vannak hasonlóságok, a stratégiakészítésben többnyire minden település a maga útját járja. A település mérete, a stratégia hatóköre, a készítőik beállítódásai, tapasztalatai mind-mind alapvetően befolyásolják a stratégia tartalmi felépítését, fókuszait, prioritásait. Egészen eltérő lehet egy kistépülés, egy megyei jogú város, egy megye vagy éppen egy régió stratégiájának szerkezete. A hasonlóságok alapján az alábbi táblázatban egy megalapozott ifjúsági stratégia lehetséges tartalmi elemeit állítottuk össze, amit kiegészítettünk egy konkrét kistérségi stratégia szerkezetének bemutatásával.*

* Érdeemes a Nemzeti Ifjúsági Információs és Dokumentációs Adattár (NIIDA) honlapján, azaz a www.mobilitas.hu/niida oldalon megkeresni és átolvasni az onnan letölthető ifjúsági stratégiákat.

Egy megalapozott ifjúsági stratégia lehetséges tartalmi elemei:

1. Bevezető	A bevezetőben van mód bemutatni a stratégiaalkotás körülményeit, szereplőit, a stratégia időszí- rűségét, indokoltóságát, időtávját, célcsoportját.
2. Helyzetelemzés	Tervezési környezet, a különböző, már meglévő, releváns (kistérségi, ágazati, településfejlesztési stb.) stratégiákhoz való kapcsolódás Többnyire vagy a bevezetőben, vagy itt kaphat helyet az ifjúsági területet meghatározó jogszabályi környezet. Már meglévő, de a stratégiához hasznos, másodelemzésre alkalmas statisztikai adatok, mutatók, amelyeket a helyi önkormányzattól és intézményektől, megyei vagy regionális módszertani intéz- ményektől tudunk megszerezni Ezek többnyire hasonlóak az egyes koncepciókban, és nagyjából követik a közigazgatási ágazatok szakmaterrületeit (a település általános leírása, főbb jellemzői, demográfiai mutatók, foglalkozta- tási mutatók, képzési, oktatási adatok, nemformális tanulás, sport és szabadidő, kultúra, bűn- meg- előzés, egészségügy, életmód, életmóddal kapcsolatos sebezhetőség, kockázatok, környezeti neve- lés, civil szervezetek, ifjúsági szolgáltatások, korosztályi párbeszéd-rendszerek stb.). A fentiek számos variációja lehetséges. Ifjúságkutatás, helyzetfelmérés az ifjúsággal kapcsolatos kérdésekről, kemény és puha szocioló- giai módszerekkel elvégzett ifjúságkutatás eredményei Ezek vagy külön szerepelnek, vagy a fentiekben említett statisztikai adatokból dolgozó helyzetle- írás releváns részeit gazdagítjuk, árnyaljuk velük. Eroforrástérkép, szolgáltatási térkép A stratégia végrehajtása érdekében rendelkezésre álló erőforrások, már meglévő szolgáltatások fel- tárását célozza. SWOT elemzés Az erősségek, gyengeségek, lehetőségek és veszélyek számbavételére alkalmas módszer. Jól kiegészíti a kutatást és az erőforrástérképet.

3.	Jövőkép	A célcsoportra vonatkozó jövőkép (vízió)
4.	Alapelvek	Annak ismertetése, hogy a stratégia és annak megvalósítása milyen alapelvek mentén jön létre
5.	Céltrendszer	Átfogó cél, horizontális célok, ha vannak ilyenek: A meghatározott időtartamra vonatkozó célokat, tevékenységeket, ezek időbeni ütemezését, megvalósíthatóságának módjait tartalmazza.
6.	Cselekvési terv (feladatterv)	Ez lehet része is egy ifjúsági koncepciónak, és külön dokumentumban is szerepelhet. Mivel a stratégia állandó, hosszabb időre vonatkozik, a cselekvési terv pedig ezen belül rövidebb időszakokra érvényes, egy stratégiai perióduson belül több cselekvési terv is készülhet. A cselekvési tervet ezért célszerű külön szerepeltetni. A cselekvési tervnek a feladatokat, felelősöket, határidőket és a hozzárendelt forrásokat kell tartalmaznia. Ezen túl célszerű meghatározni az egyes tevékenységekhez tartozó, jól mérhető, releváns mutatószámokat, amelyek alapján később az eredményességet vizsgálni tudjuk.
7.	Monitoring, értékelés	A stratégia monitorozását, értékelésének módszerét, felülvizsgálatának ütemezését, felelőseit írjuk itt le. A legtöbb ifjúsági stratégia csak a monitoring fogalmát használja.
8.	Kapcsolódó dokumentumok	A koncepciókat a képviselő-testület fogadja el. Beterjesztését a stratégia elkészítést koordináló szakember, többnyire a referens fogalmazza meg, csakúgy, mint a határozatokat. Amennyiben a helyi közösség széles körében terjeszteni kívánjuk a stratégiát, jó, ha itt szerepel a testület elfogadó határozata.

A helyzetelemzés és a cselekvési terv szigorú értelemben véve nem része a stratégiának. Helyzetelemzés nélkül azonban megkérdőjelezhető a stratégia átgondoltsága, realitása, cselekvési terv nélkül pedig a stratégia „félkarú óriás”, a gyakorlatban nem sokat ér. A stratégiai tervezésnek tehát mindkettő kulcseleme. A legtöbb általunk vizsgált ifjúsági stratégia magában foglalta a helyzetelemzést, a stratégiák egy része pedig a stratégiai időszak első éveire vonatkozó cselekvési tervet is.

Ne felejtjük el, hogy a stratégia helyi közösséget mozgósító, kommunikációs eszköz is lehet. Célszerű, ha kiadvány formájában, igényesen megírt anyagot készítünk. Amennyiben a stratégiát kommunikációs célra is alkalmazzuk, célcsoportja elsősorban a település, a közösség tagjai, a fiatalok, a döntéshozók, az ifjúsági és ágazati szakemberek. Ilyenkor a fenti tartalom természetesen kiegészül könyvészeti adatokkal, köszönetnyilvánítással, a polgármester köszöntőjével. Célszerű a kiadványba a munkacsoport által megírt, a tervezés egész történetét bemutató, képekkel illusztrált részt is tervezni.

A „kivág-beilleszt” csapda

*Cargo kultusz**

A cargo kultuszra 1919-ben, a pápuai „vailalai örület” idején figyeltek fel először szélesebb körben, és a hit az 1930-as évektől - főleg a félreeső és fejletlen területeken - rohamosan terjedt. A cargo kultusz nevét a nagy távolságokra szállító repülőgépekről és hajókról kapta. A helyi lakosok megfigyelték a gyarmatokon élő tisztségviselők számára érkező szállítmányokat. Látták, hogyan integetnek a repülőtéren munkások a kifutókon, mit csinálnak a toronyban, majd ezután látták megérkezni a hatalmas gépeket a bőséges szállítmánnyal. Jelképes leszállópályákat, kikötőket és raktárépületeket építettek. Ugyanazonkon a pontokon ugyanazokat a mozdulatsorokat végezték el, amiket korábban megfigyeltek. Gyakran hagyományos tevékenységeiket is elhanyagolták: felhagytak a földműveléssel és az állattállomány elpusztult.

* Forrás: Cargo cult, Wikipedia, 2009.

A stratégiakészítők körébe belépő új szakembereknek néha több mint biztos kapaszkodót jelentenek a már elkészített stratégiák. Akadnak szerkezetükben, tartalmukban egymásra nagyon erősen hasonlító stratégiák. Ugyanakkor hangsúlyozzuk, hogy a folyamatot, amelyen a stratégiaalkotásakor egy közösség végigmegy, semmi nem pótolja. Ebből a szempontból egy lelkiismeretesen végigvitt folyamatra épülő, ámde módszertani hibáktól nem mentes stratégia sokkal többet ér egy közösség számára, mint egy pontos, szakmailag kiváló, de a dolgozószoba magányában, gép előtt született, másolt stratégia. Minden közösségnek joga van a saját „gyöngyét kiizzadnia”. A koordinátor, az ifjúsági referens felelőssége is, hogy a közösségtől ezt a jogát ne vitathassa el sem pályázati határidő, sem türelmetlenség, sem lustaság.

A kifejezetten kistélepüléseket érintő kistérségi stratégia tartalmi elemei után nézzünk egy sokkal komplexebb dokumentumot, a Nemzeti Ifjúsági Stratégiát. Az ábra csupán a tartalomjegyzék alapján mutatja be a dokumentum szerkezetét, ezért érdemes megjegyeznünk, hogy a stratégiában – a stratégiai célrendszeren belül alcélonként – megjelennek a kapcsolódó részcélok és a kapcsolódó mutatók is.

A magyar Nemzeti Ifjúsági Stratégia szerkezete

1. BEVEZETŐ

1.1. A STRATÉGIA SZÜKSÉGESSÉGE

1.2. A STRATÉGIA ELŐKÉSZÍTÉSE

1.3. A STRATÉGIA SZERKEZETE

2. HELYZETELEMZÉS

2.1. AZ IFJÚSÁG ÉLETHELYZETE

2.1.1. Demográfiai helyzet, család, társadalmi fenntarthatóság, hosszú távú hatások

2.1.2. Oktatás, képzés, tehetséggondozás, társadalmi mobilitás

2.1.3. Foglalkoztatottság, munkaerő-piaci helyzet

2.1.4. Marginalizálódás, kirekesztettség

2.1.5. Fogyasztás, gazdasági helyzet, kultúra, média, infokommunikáció

2.1.6. Ifjúság és egészség (egészségi állapot, életminőség, egészségtudatosság)

2.1.7. Ifjúság és bűnözés, devianciák

2.1.8. Közösség, részvétel, közélet

2.1.9. Földrajzi mobilitás, migráció

2.2. AZ IFJÚSÁGI KÖZFELADATOK ÉS ELLÁTÁSUK HELYZETE

2.2.1. Jogszabályi környezet (az ifjúsági közfeladatok jogi szabályozottsága, a jogok érvényesülése)

2.2.2. Állami, regionális, helyi szintű ifjúsági feladatok, intézményrendszer

2.2.3. Eljárások, adminisztráció, transzparencia

2.2.4. Párbeszéd, érdekegyeztetés, civil forrásbevonás, együttműködés

2.2.5. Ifjúságkutatás (monitoring)

2.2.6. Ifjúsági célú költségvetési források

2.3. AZ IFJÚSÁGI SZAKMA – A CIVIL IFJÚSÁGI SZEGMENS

2.3.1. Szakmai struktúrák, képzés

2.3.2. Civil ifjúsági szervezetek, (részvétel, szolgáltatások, önkéntesek, érdekképviselő)

2.3.3. Ifjúsági célú (nem állami) források

3. SWOT + T ANALÍZIS

3.1. TRENDEK

3.2. SWOT

4. NEMZETI IFJÚSÁGI STRATÉGIA

4.1. VÍZIÓ

4.2. ALAPELVEK

4.3. A STRATÉGIA ÁTFOGÓ CÉLJA

4.4. A STRATÉGIA HORIZONTÁLIS CÉLJAI

4.4.1. Az esélyegyenlőség elősegítése

4.4.2. A magyarság és az európaiság megélése

4.4.3. Az élhető környezet

4.5. A STRATÉGIA CÉLRENDSZERE

4.6. A STRATÉGIA SPECIFIKUS CÉLJAI

4.6.1. AZ IFJÚSÁGI KOROSZTÁLYOK SIKERES TÁRSADALMI INTEGRÁCIÓJÁHOZ SZÜKSÉGES KÖRNYEZET FEJLESZTÉSE

4.6.1.1. Gyermekvállalás, család

4.6.1.2. Önálló egzisztencia

4.6.1.3. Esélyegyenlőség, szolidaritás

4.6.2. AZ IFJÚSÁGI KOROSZTÁLYOK ÉS KÖZÖSSÉGEIK ÉRVÉNYESÜLÉSÉNEK ELŐSEGÍTÉSE

4.6.2.1. Tanulás és környezete

4.6.2.2. Kulturális értéktanteremtés, kultúráközvetítés

4.6.2.3. Tudatosság és társadalmi integráció

4.6.3. AZ IFJÚSÁGI SZAKMA ÉS AZ IFJÚSÁGI CIVIL SZERVEZETEK MUNKÁJÁNAK ELŐSEGÍTÉSE

4.6.3.1. Civil társadalom

4.6.3.2. Erőforrások és feltételek

4.6.3.3. Ifjúságügy, ifjúsági szakma, ifjúsági munka

5. KAPCSOLÓDÁS SZAKPOLITIKAI STRATÉGIÁKKAL

A stratégia kidolgozásának folyamata

Miután tisztában vagyunk azzal, hogy egy stratégiai tervnek milyen jellemzői vannak, milyen szempontoknak kell megfelelnie, vegyük sorra azokat a lépéseket, amelyeket meg kell tennünk annak érdekében, hogy az adott stratégiánk előálljon.

A stratégiai tervezés és megvalósítás legfontosabb lépései

A tervezési munkának több eleme és fázisa van, amelyek egymásra épülnek, kölcsönösen kiegészítik egymást és meghatározott funkcióval rendelkeznek. Az ifjúsági stratégiai tervezés és megvalósítás során legtöbbször négy, jól elhatárolt munkafolyamattal találkozhatunk.

A tervezési munka leggyakrabban a meglévő állapotok felmérésével, *helyzetelemzéssel* kezdődik. A fiatalok körében kutatást végzünk, amely során kíváncsiak vagyunk arra, hogy mi jellemzi őket, milyen életkörülmények között élnek, milyen szociális, egészségügyi, tanulási, foglalkoztatási, szabadidős stb. jellemzőkkel bírnak. Az *ifjúságkutatást* különböző módszerekkel valósíthatjuk meg*, a lényeg az, hogy valódi, releváns információkat gyűjtsünk a célcsoport tagjairól és tagjairól.

A meglévő információk és adatok birtokában, azokból kiindulva kezdünk hozzá a *stratégiai tervezéshez*, amely gyakran igen hosszú és fárasztó munka, azonban elengedhetetlen abból a célból, hogy a meglévő helyzetet alakítsuk, formáljuk, illetve fejlesszük. A elkészült ifjúsági stratégiában szerepel az elérni kívánt jövőbeli állapot, az ahhoz szükséges célok kellő részletességgel le vannak fektetve benne, valamint meghatároztuk a stratégiai döntéshozatali mechanizmusokat is. A következő lépésben elkezdhetjük az ifjúsági cselekvési terv elkészítését.

* Erről bővebb információ „Az ifjúsági korosztályok és rendszerek megértése, megismerése – kutatás, felmérés, elemzés” című fejezetben található.

Az ifjúsági *cselekvési terv* – vagy más néven operatív program – a stratégiához szorosan kapcsolódó dokumentum, amely gyakorlati szinten írja le azokat a tennivalókat, feladatokat és tevékenységeket, amelyeket mindenképpen meg kell tenni annak érdekében, hogy a stratégiai célkitűzéseket el tudjuk érni. Ebben a dokumentumban részletesen szerepelnek az egyes tevékenységekhez kapcsolódó határidők, felelősök, illetve a pénzügyi tervezés szempontjából nélkülözhetetlen költségek, valamint az, hogy a feladatokhoz rendelt költségek milyen csatornán keresztül teremthetők elő.

Fontos, hogy a stratégiában és a cselekvési tervben is legyen utalás a végrehajtás folyamatának ellenőrzésére, annak időbeli ütemezésére. Mindkettőnek lehetnek olyan részei, amelyeket csak bizonyos időközönként kell monitorozni, azonban akadhatnak olyan tevékenységek is, amelyeket folyamatosan nyomon kell követni. A *monitoring* azért fontos elem, mert ezen keresztül tudjuk ellenőrizni az eredményeket, a célok és tevékenységek megvalósulását, és ha szükséges, időközben módosításokat tudunk alkalmazni. Lehet, hogy a stratégia egyes elemeit újból felül kell vizsgálni, át kell alakítani vagy akár új tervezési mechanizmust kell közbeiktatni.

Ha ezeken a fázisokon túl vagyunk, elkezdődhet az ifjúsági stratégia és a cselekvési terv végrehajtása.

A nemzetközi gyakorlat alapján a stratégiai tervezés legfontosabb lépései a következők:

- *Helyzelelemzés:* adatok és értékelő megállapítások a környezeti, társadalmi, gazdasági, infrastrukturális és egyéb állapotokról, az eddigi tapasztalatokról, beleértve a korábbi fejlesztési stratégiák, programok és eredményeik értékelését. Fontos lehet az összehasonlítás például a szomszédos térségekkel, a megyei, regionális, országos helyzettel és tendenciákkal.
- *Erőforrások elemzése:* azoknak a helyi szereplőknek, partnereknek (intézményeknek, szervezeteknek és személyeknek) a számbavétele, akiket a helyzet-elemzésben feltárt problémák leginkább érintenek, illetve akiknek szerepük lehet azok megoldásában. Az elemzés azonosítja az érintett csoportokat,

meghatározza a programnak a különböző (cél)csoportokra gyakorolt várható hatásait, azonosítja a meglévő és potenciális konfliktusokat, illetve megfelelő tevékenységeket tervez ezek kiküszöbölésére.

- *SWOT elemzés:* a helyzetelemzés alapján az adott terület belső erősségeinek és gyengeségeinek, a külső környezetből fakadó lehetőségeknek és veszélyeknek a feltárása a helyi résztvevők által. Fontos, hogy a SWOT megállapításai a helyzetelemzésre támaszkodjanak.
- *Problémafa, célfa összeállítása:* a helyzetelemzés és a stratégia közötti kapcsolat megteremtésére alkalmazható olyan vizuális tervező-elemző módszer, amely segíti egy kiinduló negatív helyzet hatásait és problémáit ok-okozati összefüggéseiben feltárni, a „gyökérproblémákat” azonosítani (problémafa), majd ezeket célokká átfordítani, és meghatározni a legfontosabb tevékenységeket (célfa).
- *Forratókönyvek felvázolása:* a stratégiai terület fejlődésének lehetséges forgatókönyvei, „alternatívái”, lehetséges kimenetelei.
- *Jövőképalkotás:* a helyi szereplők közös, a közösség értékrendjének és a realitásoknak megfelelő elképzelése az elérni kívánt jövőbeli állapotról, amely a stratégia alapja lesz.
- *Átfogó célok és azokból kiágazó részcélok* megfogalmazása, célpiramisba szervezése.
- *Cselekvési terv kidolgozása:* ütemezés, eszköz- és intézményrendszer, indikátorok és monitoring-rendszer rögzítése.
- *Operatív tervezés vagy projektek tervezése:* intézkedési terv, közszolgáltatások programja, fejlesztési projektek kidolgozása; specifikus célok (igazodva az uniós programozási folyamatban is alkalmazott módszertanhoz); a megvalósítás módja, tevékenységek, célcsoportok, kedvezményezettek; jogosultsági kritériumok, indikátorok; a finanszírozás forrásai; a végrehajtásért felelős szervezet; horizontális alapelvek érvényesítése.
- *Megvalósítás:* a tervben vázoltak gyakorlatba történő átültetése.
- *Monitoring, értékelés és visszacsatolás:* periodikus ellenőrzés a jól meghatározott mutatószámok mentén és ez alapján – szükség esetén – korrigálás,

illetve bizonyos pontokon értékelés beiktatása; mindezek eredményeinek felhasználása a folyamatban, illetve a jövőben.

A stratégiaalkotás során az alábbi két tényező alapvető fontossággal bír:

A. Bevonás

Helyi szereplők, emberek bevonása és folyamatos részvételük biztosítása a programalkotásban workshopok segítségével, tematikus munkacsoportok létrehozásával. A helyzetelemzés szakasza az egyik legjobb lehetőség a közösség bevonására. Többféle problémafeltáró módszer létezik, amelynek nagyon erős aktivizáló hatása van. A helyzetelemzésről szóló részben csak a SWOT elemzésre térünk ki. Emellett azonban számos technika alkalmazható. Ilyen az NCM (nominális csoportmódszer, lásd az érdekvényesítésről szóló fejezetet), a hólabda interjú, a közösségfejlesztés problémafeltáró módszerei, a strukturált műhelybeszélgetés, az ötletbörze, a hat sapka módszer, az elmetérkép, a kognitív térkép közös elkészítése... A sor szinte kimeríthetetlen. Az ifjúsági stratégia esetében nyugodtan színesíthetjük az elemzések palettáját ilyen innovatív, kreativitást, laterális gondolkodást igénylő, jobb agyféltekét megmozgató technikákkal. Az ifjúsági munka tervezése szinte kiált ezekért a módszerekért.

Még egy érv a BEVONÁS mellett: „*Senki sem olyan okos, mint mindenki.*”

(Tom Petzinger)

A helyi közösség tudása, kreatív, alkotó ereje több szempontból is kihagyhatatlan a tervezési folyamatokból. A web2.0, a közösségi tudástárak, a közösségek által fejlesztett, nyílt forráskódú szoftverek, programok, szolgáltatástartalmak korábban ennek a lehetőségnek a kihagyása szegényebbé, értéktelenebbé teszi a stratégiát. A ProAm, a profik és az amatőrök hagyományos fogalmának és szerepeinek átalakulását vizsgáló irányzat szerint napjainkban a világ egyre több, eddig árnyékban lévő gazdasági lehetőségét, tudásterületét világítják meg amatőrök az ún. profik helyett. Mindezeket csak megerősíti, hogy a fiatalok, köszönhetően az infokommunikációs technológiák elterjedésének, az élet számos területén egyszerűen több tudást birtokolnak, mint a felnőttek.

B. Kommunikáció

Folyamatos kommunikáció, azaz kommunikációs terv készítése, az érintettek megfelelő szintű és kommunikációs eszközökkel történő megszólítása, folyamatos informálása. A stratégiakészítés remek alkalom arra, hogy a média figyelmét az ifjúság ügyére irányítsuk, az ifjúsági munkát a közbeszédbe vigyük.

Érdemes a stratégiaalkotás folyamatának mint projektnek a tervezése során már kezdetben forrásokat tervezni a kommunikációra (honlap, kiadvány, szóróanyagok, sajtótájékoztatók stb.). A legjobb, ha ezt a szerepet valaki felvállalja a tervezői munkacsoportban.

Előkészítő szakasz

Az ifjúsági stratégiák nem születnek egyik pillanatról a másikra. Több ifjúsági koncepció dokumentumában szerepel olyan rész, amelyben a tervezői csoport bemutatja a stratégiakészítés útját, kiemelve azt a szakaszt, amelyik a stratégiaalkotáshoz vezetett.

A kezdeményező személy kezdetben érzékennyé válik a kérdésre, később beoltódik a gondolattal, konferencián, képzésen, más hasonló ifjúsági munka meglátogatása vagy éppen egy kiadvány olvasása során. Ha valaki stratégiát szeretne készíteni, előbb célszerű meglátogatnia két-három, a településéhez hasonló méretű olyan település ifjúsági referensét, ahol már van stratégia. Sor kerülhet erre hólabda módszerrel: egyik referens ajánlja a következőt.

A kezdeményező ezután teszteli az ötletet a környezetében, miközben igyekszik meggyőzni ismerőseit az ügy fontosságáról. Így alakul ki lassan a kemény mag, amelynek tagjai a motorjai lesznek az egész folyamatnak. Ez a szakasz nem rövid idő, gyakran több hónap, egy év is lehet.

A tervezői munkacsoport létrehozása

A szűkebb munkacsoport létrehozásával párhuzamosan az önkormányzat meggyőzése is elkezdődik. A csoport többször egyeztet, tagjai jövőbe néznek és álmodnak, kialakítják szabályaikat, megtervezik a munka menetét. A létrejött munkacsoport elkészíti az ifjúsági stratégiaalkotás projekttervének vázlatát.

Helyzetelemzés

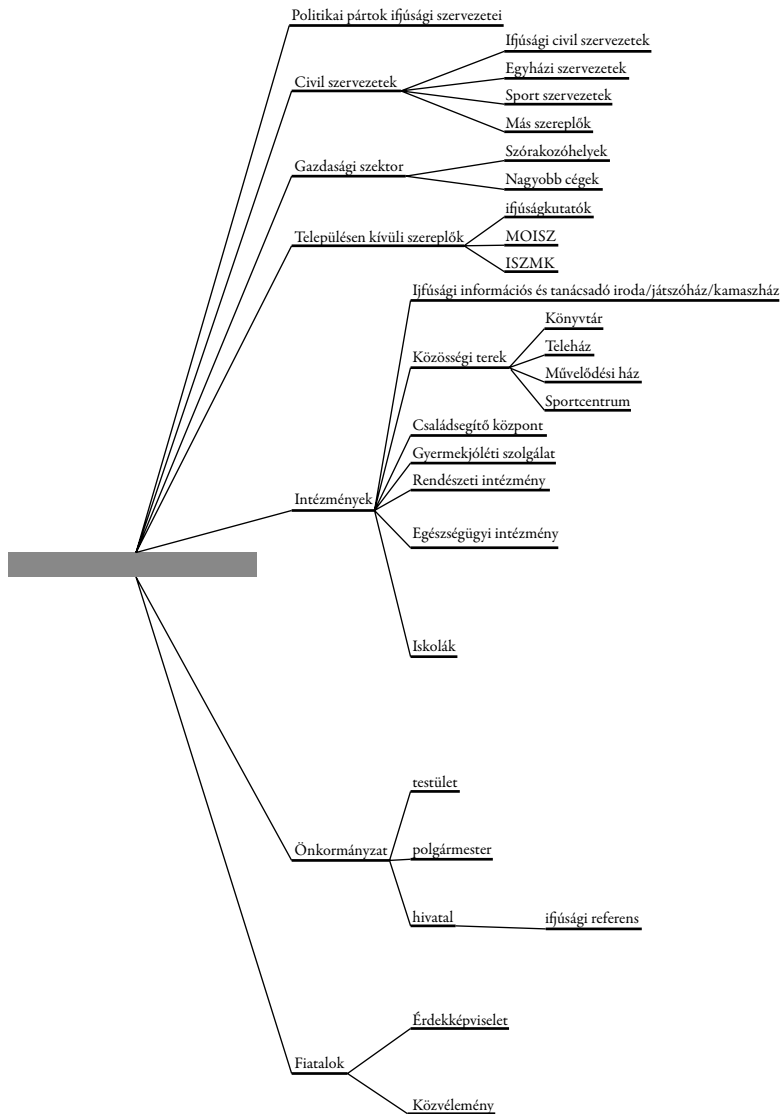
A helyzetelemzést különböző módszerekkel valósíthatjuk meg. Az ifjúsági munka kapcsán egyrészt feltárhatjuk egy ifjúságkutatás (lásd az ifjúságkutatásról szóló fejezetet) keretében a fiatalok igényeit, szükségleteit illetve problémáit.

Ezek érdekében felhasználhatunk kvantitatív (pl. kérdőíves vizsgálat) és kvalitatív (pl. célzott interjú, tartalomelemzés, fókuszcsoport) módszereket. Komplex települési ifjúságkutatás elvégzéséhez általában külső szakemberek (szociológus, ifjúságkutató) segítségére van szükség, főleg ha nagyobb településen vagy területi egységre nézve szeretnénk ilyen formán adatokhoz jutni. Kisebb településeken (néhány száz fős falvakban) ezt más szakemberek is elvégezhetik, akár helyi erőforrások (szociális szakemberek vagy civil szervezetek képviselői) bevonásával, azonban ilyen esetben is kívánatos szakértő segítségét kérni.

A helyzetelemzést érdemes kiegészíteni a területre vonatkozó, meglévő statisztikai adatok begyűjtésével, illetve ezek másodelemzésével. Ezeket az adatokat több forrásból tudjuk megszerezni, például a Központi Statisztikai Hivaltaltól, helyi önkormányzatoktól, szociális intézményektől, közigazgatási szervezetektől, ifjúsági szolgáltatóktól, stratégiai dokumentumokból.

Ebben a fázisban ajánlott a térséghez illetve a témához kapcsolódó intézmények és szervezetek szakértőivel interjúkat készíteni, illetve körükben problémafeltáró fókuszcsoportokat szervezni.

Az ifjúsági stratégiakészítésében érintett, érdekelt helyi szereplők feltárása az elmetérkép módszerével

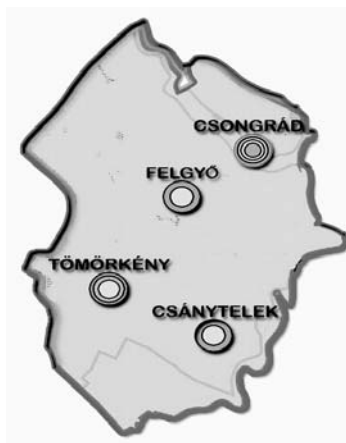
Erőforrások elemzése

A következő lépésben érdemes végiggondolni azt, hogy mely intézmények, szervezetek és célcsoportok azok, akiket érint a stratégia, kiket érdekel és kiket érinthet annak megvalósítása, továbbá hogy ezek a szereplők milyen helyzetben vannak, elkötelezettjei-e a változásnak, vagy éppen ellenérdekeltjei annak.

Az érintettek szerepe nem lebecsülendő, hiszen pozitív vagy negatív módon befolyásolják az operatív intézkedéseket. Az érdekeltek helyzetét, háttérét és motivációit vizsgálva kiderül, hogy mennyire építhetünk rájuk a megvalósítás során, milyen szinten és mértékben vonhatóak be az egyes feladatokba, illetve mennyire kell kritikájukat, ellenállásukat figyelembe venni, kivédeni.

Erőforrások lehetnek az önkormányzatok, azok szakértői, a térségi közigazgatási szervezetek, civil szervezetek, piaci szereplők, szakértői testületek és szervezetek munkatársai és nem utolsósorban a célcsoport tagjai. Az erőforrások elemzését az egyes kompetenciák számbavételével (ki miben tud nekünk segíteni), fókuszcsoportos vizsgálódásokkal és/vagy strukturált műhelybeszélgetésekkel, illetve az érintettekkel való szakmai egyeztetések útján tudjuk elvégezni.

Kistérségi ifjúsági fejlesztéseket támogató erőforrások térképe. Csongrádi kistérség.

Részlet a Dél-alföldi regionális helyzetelemzés 2.0 – erőforrás térkép tanulmányából, 2009.

Erőforrások		Kistérségben elérhető erőforrások száma
Önkormányzaton belüli ifjúságpolitikai erőforrások	Ifjúsági referens (fő- vagy mellékállásban)	1
	Ifjúsági bizottság	4
	Önkormányzati ifjúsági alap	0
Ifjúsági érdek-érvényesítés intézményei	Települési / kerületi gyermek- és ifjúsági önkormányzat	1
	Városi diákönkormányzat	1
	Helyi ifjúsági tanács	0
	Egyéb ifjúsági érdekképviseleti fórum	1
Ifjúsági, ifjúságpolitikai tervezést segítő erőforrások	Ifjúságkutatás	1
	Ifjúságpolitikai koncepció / stratégia	0
	Ifjúságpolitikai cselekvési terv	0
Ifjúsági közösségi terek	Ifjúsági ház	0
	Ifjúsági információs pont	0
	Ifjúsági információs és tanácsadó iroda	1
	Teleház	2
	Művelődési ház	2
	IKSZT címbirtokosok, közösségi tér fejlesztését célzó projekt	1
	Ifjúsági szálláshelyek	0
Ifjúsági szakemberek	Ifjúsági szakértők, képzők	0
	Ifjúságsegítő hallgatók	
Ifjúsági kezdeményezések	Ifjúságfejlesztési, mintaértékű projektek	2

SWOT elemzés

A helyzetképkészítés egyik ismert és gyakran használt módszere az ún. SWOT analízis. A módszer négy angol szó kezdőbetűjéből kapta a nevét:

- S (strengths): erősségek (a fejlesztés ezekre alapozható)
- W (weaknesses): gyengeségek (fejlesztést nem lehet rájuk alapozni, sőt gátolják azt)
- O (opportunities): lehetőségek (kívülről segíthetik, ösztönözhetik a fejlesztést)
- T (threats): veszélyek (kívülről akadályozhatják a fejlesztés sikerességét)

A módszer segítségével könnyen rendszerezni tudjuk a korábbi helyzetfelmérés kapcsán felmerült, a célok felé irányuló ötleteket, illetve ezek kontrollálására is lehetőség van. A stratégiatervezés későbbi fázisaiban jól használható értékelést készíthetünk általa, akár meghatározva a fejlesztések fontosságának sorrendjét is. A SWOT analízis kétségtelenül a helyzetképkészítés egyik könnyű és gyors módszere, azonban több nehézséget is felvethet. Sok esetben nagyon nehéz elkülöníteni, hogy mi számít belső, illetve mi külső tényezőnek, és hogy a terv keretein belül mire lehet befolyásunk, illetve mire nem.

A SWOT formailag egy – szerencsés esetben egyoldalas – jól áttekinthető táblázat. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy mindössze csak egy tábla, hiszen mögötte egy jól átgondolt, tudatos tervezési mechanizmus áll. A SWOT analízis mindig műhelyfoglalkozások keretében történik, amelyek résztvevői az adott területen dolgozó szakemberek, illetve szakértők. A munka során a résztvevők szakmai tapasztalatára és tudására kell építeni, így az érintettek bevonásával garantálható, hogy reális stratégiát alkotunk.

A SWOT analízis csoportos technika, amelynek eredményeként meghatározható a jövőre vonatkozó stratégia iránya (offenzív, defenzív, váltásorientált, diverzifikált). A stratégia célterülete erősségeinek, gyengeségeinek, lehetőségeinek és veszélyeinek közösségi módszerrel történő feltérképezése akár több cso-

portban is lehetséges. Ezt az dönti el, hogy milyen tématerületek vannak, illetve ezek szétválaszthatóak-e. Mindezeket természetesen befolyásolják a tervezési munka adott időkeretei és a rendelkezésre álló erőforrások is.

A SWOT analízis célja minden esetben az, hogy – az érintett intézmények, szakemberek, döntéshozók és célcsoport véleménye alapján – feltárjuk a problémákat és az azok megoldásába bevonható helyi erőforrásokat, illetve hogy számba vegyük a lehetséges stratégiákat, amelyekre alapozva kell elkészítenünk a konkrét megoldási módokat, lépéseket, programokat tartalmazó tervet.

A módszer csoportos problémamegoldó technikákon alapul. Lényege, hogy egy adott kérdésben, problémakörben a vélemények, tények gyűjtését egy 8-12 fős csoportban végezzük, ahol a munkacsoport vezetője egyben a csoportvezető.

A csoportmunka során tudatosítani kell mindenkinben, hogy a csoportos szituáció nem egyenlő a közös beszélgetéssel. Különös veszélyforrás lehet, hogy a csoportban hatékony, feladatorientált, célelérő csoportmunkához nem szokott személyek is team-munkában dolgoznak együtt. Tapasztalatok alapján állítható, hogy ha a csoportmunkában járatlan embereknek közösen kell dolgozniuk, hajlamosak arra, hogy parttalan vitává, vagy éppen ellenkezőleg, barátságos beszélgetéssé alakítsák a csoportozást, szem elől té vesszék a közös munka célját. A kritikus "leülés" ellen és az eredményes vélemény- és tényfeltárás érdekében nem lehet eltérni a leírt technikától.

A csoport kialakítása során figyelni kell arra, hogy az adott kérdésben jártas vagy a téma szempontjából releváns ismeretekkel rendelkező egyéneket hívjunk meg. A csoportnak a lehetőségekhez mérten homogénnek kell lennie, de fontos az is, hogy megjelenjen benne más területen dolgozó szakemberek véleménye is.

A csoportmunka alatt zajló kommunikációt, probléma- és jellemzőlistát a helyszínen jegyzőkönyvezni vagy hangszalagon rögzíteni kell, hogy ne vesszenek el a fontos információk, javaslatok.

A SWOT véleményfeltárása során arra vagyunk kíváncsiak, hogy valójában mik is a legfőbb jellemzők, hogyan jelennek meg, kinek mit jelentenek. Olyan helyzetet teremtünk, amelyben magunk és mások számára is világos és érthető módon jelennek meg a személyekben lévő gondolatok, tapasztalatok. A munka

során úgy kell eljárunk, hogy a résztvevők befolyásolatlan véleményei kerüljenek színre. Nem szerencsés, ha lehetőséget adunk arra, hogy ne csak az egyénben zajló folyamatok hassanak a véleményformálásra, hanem külső hatások (pl. a csoport tagjai, más külső személyek) is befolyásolják a gondolatokat.

A munka célorientált kérdés megfogalmazásával kezdődik, ezt nevezzük indítókérdésnek. Előzetes információinkat felhasználva olyan kérdést kell feltennünk, ami konkrétan megcélozza azt a területet, kérdéskört, amelyben a probléma megjelenik, vagy amelyről véleményeket akarunk megtudni.

A kérdés feltevését követően a csoport tagjai egységes méretű formanyomtatványt kapnak, amely üres cellákat (erőségek, gyengeségek) tartalmaznak. Ezekbe írják a kérdés kapcsán felmerülő gondolataikat, javaslataikat. A munkára 5-10 percnél nem adunk többet. Kérni kell a résztvevőktől, hogy törekedjenek válaszaik címszószerű megfogalmazására, ennek a későbbi munka megkönnyítése miatt van jelentősége. Fontos, hogy mindenki a saját, befolyásolatlan véleményét írja le, ezért a résztvevők egyedül, beszélgetés nélkül dolgozzanak. Ezzel az elmélyülésre is lehetőséget biztosítunk. Ha esetleg a munka során kérdéseket tesznek fel a témával, a feladattal kapcsolatban, a csoportvezetőnek vigyáznia kell, hogy válaszaival ne sugalljon „helyes megoldásokat”, hiszen minél inkább tisztázni igyekszik a kérdést, annál inkább a saját értelmezését, véleményét fogja előadni. A csoportvezető maga is tagja a csoportnak, és ugyanúgy dolgozik, mint a többiek, ezzel modellként is szolgál a csoport többi tagja számára.

Amikor a csoporttagok végeztek a munkával, elkezdődik az erőségek összegyűjtése. A résztvevők egyenként és egyesével felolvassák a válaszaikat, amelyeket a vezető felír egy mindenki által jól látható táblára, papírra. Egészen addig folyik a válaszok körbejárása, amíg azok el nem fogynak. Ezzel a módszerrel kiküszöbölhető, hogy a csoport strukturálódjon. (A strukturálódás ebben az értelemben azt jelenti, hogy amikor a csoport véleményirányítói válaszaikkal elkezdnek egymáshoz kapcsolódni, ugyanazok az ötletek, gondolatok jelennek meg egymás folytatásaiként, és ez már nem önálló, hanem csoportproduktum.) Előnye a módszernek az is, hogy a válaszok felírásával megtörténik a „személytelenítés”, így azok már nem azonosíthatók senkivel. Lényeges szabály, hogy a résztvevők

egymás válaszait nem kritizálhatják, itt még nem fűzhetnek hozzájuk megjegyzéseket. Ez a csoportvezetőre is vonatkozik, aki maximum tömörítheti, pontosíthatja a válaszokat – a felírás miatt –, de ezt is csak a válaszolóval közösen teheti meg. Célszerű gyorsan felírni a válaszokat, hogy az idővel spóroljunk.

A következő lépésben a felírt erősségek megbeszélése, tisztázása következik. Mivel a megbeszélés közvetlen interakciót jelent, annak a tisztázás, az információnyújtás szempontjából van jelentősége. A tisztázás lehetősége egyben a csoportos értékelés fölényét is jelenti az egyéni megítéléssel szemben. A csoportvezető sorrendben és egyenként felolvassa a táblán szereplő válaszokat, és megkérdezi a csoportot, hogy van-e valamilyen kérdésük, megjegyzésük, egyetértő vagy eltérő véleményük. Megfelelő időt kell hagyni a megbeszélésre, de nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a beszélgetés célja a tisztázás és nem a vélemények ütköztetése. Meg kell akadályozni, hogy vitává vagy túlzott egyetértéssé „fajuljon” a megbeszélés.

Ezek után ugyanezeket a fázisokat ismételve kell felírni és átbeszélni a gyengeségeket.

A lehetőségek és a veszélyek némileg más típusú információkat tartalmaznak, de a munkamódszer ugyanaz. A kérdés feltevését követően a csoport tagjai egységes méretű formanyomtatványt kapnak, amely üres cellákat (lehetőségek, veszélyek) tartalmaznak. Ezekbe írják be a kérdés kapcsán felmerülő gondolataikat, javasolataikat. Fontos az erősségek/gyengeségek, valamint a lehetőségek/veszélyek fogalompárok közötti különbségek tisztázása. Míg az erősségek/gyengeségek az adott téma belső jellemzőire koncentrálnak, addig a lehetőségek/veszélyek részben az erősségek, illetve gyengeségek következményeit, az azokból levonható következtetéseket, részben pedig a tágabb demográfiai, kulturális, piaci, gazdasági (külső) kontextust tartalmazzák. A munkára 5-10 percnél nem adunk többet. Ezután kezdődhet a válaszok felolvasása és rögzítése egyenként és egyesével, körbejáró módon, majd a felírtak átbeszélése.

Végigjutva mind a négy listán, elérkeztünk az utolsó részfeladathoz, a rangsoroláshoz. A csoportvezető megkéri a résztvevőket, hogy a teljes listáról, egymástól függetlenül, válasszák ki a számukra legfontosabb erősségeket, gyengeségeket, lehetőségeket és veszélyeket. A választások számát limitálni kell, általában

3 választással érdemes dolgozni. A választottakat a résztvevők egységes papírlapokra írják fel, egyidejűleg rangsorolják is azokat 1-től 3-ig.

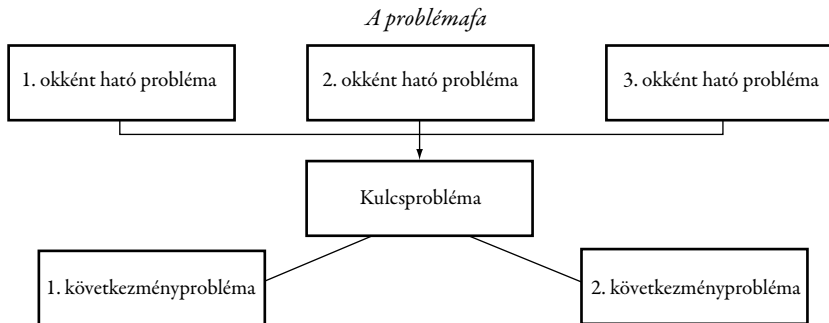
A csoportvezető összesíti az egyénenkénti rangsorokat, és a végeredményt felírja a táblára. A rangsoroló szavazás eredményeként megkaptuk a csoport szempontjából legfontosabbnak ítélt jellemzőket. Ezután lehetőséget kell még biztosítani az eredmény megbeszélésére.

Problémafa, célfa összeállítása

A stratégia megfogalmazáshoz vezető úton egy másik módszer segítségét is igénybe lehet venni, amely a problémák és célok rendszerezését könnyíti meg számunkra. Ez a módszer az ún. problémafa és célfa.

A célok és a problémák közötti viszonyrendszereket vizuálisan jelenítjük meg egy probléma-, illetve célfan. A problémák és a célok hierarchiáját úgy ábrázoljuk, hogy jelezzük a megfelelő szintek egymáshoz való viszonyát.

A problémafa összeállításakor összeszedjük a témánk szempontjából releváns problémaforrásokat, és rendszerezzük azokat típusuk szerint. A módszer lényege, hogy megtaláljuk a kulcsproblémát, illetve meghatározzuk, hogy melyek azok a problémák, amelyek okként hatnak, illetve melyek azok, amelyek inkább valaminek a következményei. A problémák egymáshoz való viszonyát az alábbi ábra mutatja.

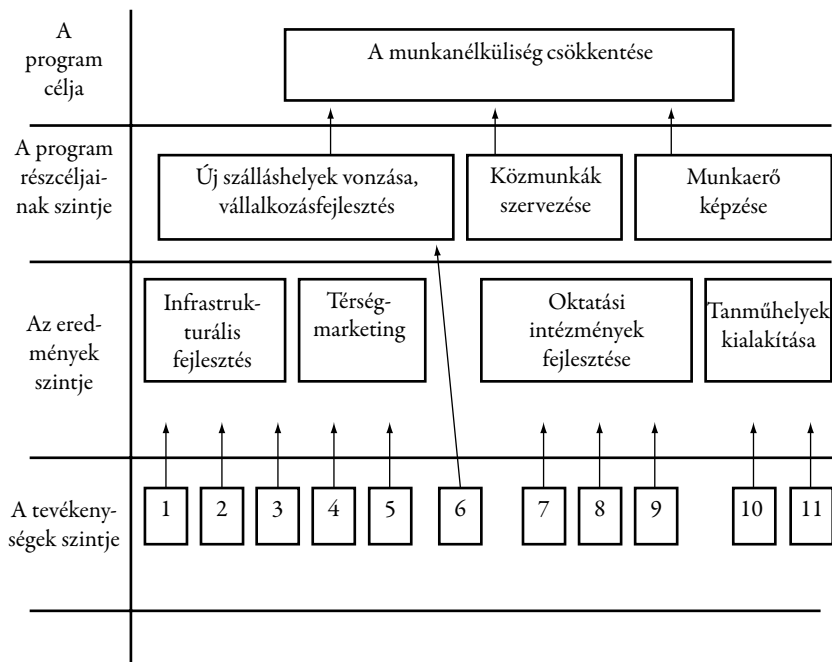

A problémafa elsősorban abban segít nekünk, hogy feltárjuk a jelenlegi helyzetben meglévő és megoldásra váró problémákat. Segítséget nyújt továbbá úgy, hogy a problémák közötti logikai kapcsolatokat és viszonyrendszereket is megmutatja számunkra. A jó problémafa a közvetett okokat és a fő okot, valamint a hatásokat is hierarchiába rendezi, s egyben már sugallja a megoldás lehetséges lépéseit.

Ha elkészítettük a problémafát, a következő lépésben a célfat állítjuk össze, ami nem is olyan nehéz feladat az előzőekben elvégzett munkánk fényében.

A célfa nem más, mint a problémafa „átfordítása”. A korábban megfogalmazott problémák megoldására határozunk meg lépéseket, és ezeket célokká formáljuk.

Egy lehetséges célfa

Az általunk vizsgált stratégiák közül – egy-két kivételtől eltekintve – ezt a módszert nem alkalmazták a tervezői csoportok, pedig a célok strukturálásához nagyon hasznos.

(Az *Ifjúsági projektmenedzsment* című fejezetben konkrét problémafa – célfa elemzés található.)

Forgatókönyvek felvázolása

Ha a SWOT analízis módszere mellett döntünk, a csoportmunka elvégzése után többféle út (forgatókönyv) kínálkozik számunkra a lehetséges jövőbeli stratégiai irányok kapcsán. A SWOT analízisből kiindulva négyféle stratégia fogalmazható meg:

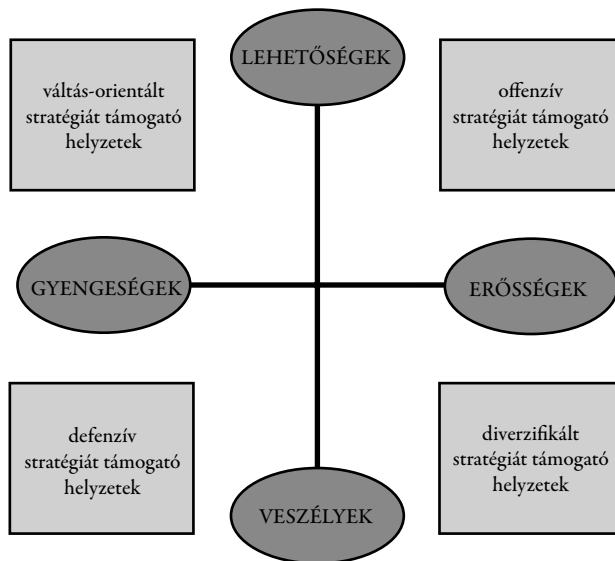
1. A védekező / offenzív stratégia egy részterület gyengeségeit vizsgálja úgy, hogy elemzi a problémahalmazt tovább súlyosbító várható tendenciákat (veszélyek). A gyengeségekből és veszélyekből áll össze az a megoldandó problémahalmaz, amelynek megváltoztatását célozza a védekező stratégia. Egy védekező stratégia nem feltétlenül tartalmaz gyengeségeket és veszélyeket is, de legalább az egyiket igen. Nem tartalmazhat viszont olyan gyengeséget, ami várhatóan „magától” – külső tényező vagy más politika hatására – javul. A logikailag összetartozó gyengeségek és veszélyek (pl. egy halmozottan hátrányos réteg kiszorulása a tudásgazdaságból vagy arányának növekedése a demográfiai jellemzők következtében) egyre súlyosbodó helyzetet jelölnek ki, a védekező stratégia ezt a várhatóan rosszabbodó helyzetet változtatja meg. Extrém esetben, amennyiben e stratégia nagyon erőforrás-igényes, illetve amennyiben a siker esélye csekély, akár a kivonulás is egy stratégia lehet. Ez azonban nem egy fejlesztési terv része, hanem egy annál tágabb, valódi, átfogó települési stratégiáé.

2. A kitörési / defenzív stratégia az erősségeket veszi számba, és épít az ezek kiaknázását segítő esélyekre. Olyankor érdemes használni, ha a radikális változás

előnyösebb helyzettel kecsegtet, mint a statikus helyzet. Olyan erősség azonban nem jelentheti a támadó stratégia részét, amelyet külső tényezők (veszélyek) várhatóan erodálnak. Így például a mennyiségileg kielégítő közoktatási kapacitás jelentősége az iskoláskorúak fogyásával fokozatosan csökken.

3. A kedvező külső lehetőségek és a gyengeségek által bezárt negyedbe sorolható *változás-orientált* célokkal, stratégiákkal már óvatosabban kell bánni. A kedvező külső trendeket meglovagolva csakis jól meghatározott preferencia-sorrend alapján szabad változásokat kezdeményezni, a meghatározó gyengeségek teljes vagy részleges felszámolását követően.

4. A veszélyek és erősségek közös területére eső *diverzifikált* fejlesztések kockázatosak, a fejlesztés nagy körütekintést igényel. Főleg akkor van értelme ezekkel a területekkel foglalkozni, ha az offenzív stratégiát igénylő területek nem nagyon léteznek.

Jövőkép megfogalmazása

A helyzetelemzés többdimenziós elkészítése után – a stratégiai program kidolgozásának első lépéseként – következik a jövőkép megfogalmazása. Ehhez előzetesen akár gyűjthetünk a jövőképre vonatkozó véleményeket, elgondolásokat a célcsoport tagjaitól és szakértőktől. Ezek nagyban segíthetik későbbi munkánkat.

A magyar Nemzeti Ifjúsági Stratégia jövőképe

- „A Stratégia céljai és intézkedései segítenek abban, hogy hazánk ifjúsága a demokratikus értékek ismerete és elismerése mellett jogaival tudatosan élő, a felnőtt társadalomba zökkenőmentesen beilleszkedő, s azt innovatív szemlélettel folyamatosan megújító erőforrásként biztosítsa saját maga és közössége boldogulását, érvényesülését.
- A tudásalapú társadalomban versenyképessé válás fontos célként jelenik meg számára, s az ehhez szükséges oktatási, képzési igényeit területi, szociális és egészségügyi helyzetétől függetlenül kielégítheti.
- A gyerekek, serdülők, fiatalok szűkebb és interkulturális közösségeikben befogadó, toleráns attitűddel vesznek részt; nemzeti és európai identitásuk egyaránt segíti őket a fenntartható, békés társadalom építésében.
- A környezet- és egészségtudatos magatartásformákat, kulturális értékek iránti elkötelezettséget, valamint a legkorszerűbb technikák és technológiák alkalmazásában való jártasságot mind az idősebb generációk irányába, mind pedig saját gyermekeik irányába hatékonyan közvetíteni tudják.
- Az érintett korosztályok értéknek és a sikeres élet részének tekintik a családot és a gyermekvállalást; aktívan készülnek a szülői szerepre...”

A tervezési munkának fontos eleme a jövőkép, amely egyben eredmény és eszköz is. Eredmény, hiszen a tervezési munka elsődleges produktuma, és eszköz abban az értelemben, hogy a jövőre vonatkozó célok és tevékenységek ez alapján dolgozhatóak ki.

Gyakorlati megvalósítása általában csoportmunka keretében történik, amely során számba veszik a helyzetfeltáró szakasz eredményeit és a lehetséges stratégiai irányokat, majd ezekre alapozva fogalmazzák meg a jövőképet.

Sokszor nehéz röviden megfogalmazni a jövőben elért kívánt állapotot, mert gyakran sok mindent szeretnénk megvalósítani, azonban érdemes annak lényegét és tartalmát lehetőleg egy mondatban összefoglalni. Ezt a rövid meghatározást szokás más szóval vízióknak is nevezni. A jövőkép megfogalmazásakor törekedjünk arra, hogy a csoporttagok között konszenzus legyen a végső változatot illetően, hogy a jövőbeli célmeghatározások ennek mentén történjenek.

Szerbia nemzeti ifjúsági stratégiájának jövőképe:

- „A szerbiai fiatalok a XXI. században aktív és egyenrangú résztvevői a társadalmi életnek és egyenlő joguk és lehetőségük van saját teljesítőképességük fejlesztésére.
- Aktív szerepük van a családi életben, oktatásban, foglalkoztatásban, egészségügyben és a teljes társadalmi életben.
- A fiatalok világszerte tudást és tapasztalatot szereznek, barátkoznak és versengenek kortársaikkal, utaznak, de mindig visszatérnek országukba, ahol aktívan és szorgalmasan értékesítik szerzett tudásukat és életszínvonalukat.”

Egy jövőkép megfogalmazására jellemző, hogy:

- a közép- vagy hosszú távú jövőbe mutat,
- rövid,
- bárki számára érthető,
- statikus állapotot ír le.

A jövőkép megfogalmazása kapcsán érdemes időt és energiát fordítani annak meghatározására, hogy stratégiánkat milyen értékek, illetve alapelvek mentén kívánjuk felépíteni és megvalósítani. Ezek a szempontok áthatják az egész stra-

tégiai tervezési folyamatot, illetve meghatározóak a stratégiai célok megfogalmazásában is. Ilyen alapelvek lehetnek a példa kedvéért a következők:

- esélyegyenlőség,
- partnerség, együttműködés,
- nyitottság,
- fenntarthatóság,
- összhang magasabb szintű stratégiákkal.

Küldetés megfogalmazása

*„Smith ügynök tizenegy alkalommal nevezi Neot „Mr. Anderson”-nak. Ezzel szemben Morpheus mindvégig Neonak szólítja, megerősítve annak igazságát, akivé lenni akar, és akivé csakugyan válik a megmentés után.”
(elemzés a Mátrix c filmről)*

A szervezet tagjai a stratégiakészítés e fázisában megalkotják a küldetésnyilatkozatukat, amely a szervezeti célok egy-két mondatos sűrítménye.

A küldetésben megfogalmazzák, hogy mi a szervezet fő célja, milyen csoportok alkotják a fő célcsoportját, kinek kíván szolgálatni, azt milyen eszközökkel, milyen módon kívánja megtenni.

Az FSZH Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat 2007-ben megfogalmazott küldetése:

„A MOISZ a magyarországi ifjúsági munka és szolgáltatások innovációs és kompetenciaközpontja, mely a hazai és nemzetközi eszközrendszerek működtetésével, az ifjúsági és ifjúságsegítő közösségek, szervezetek, ifjúsági szakemberek és kompetenciáik, továbbá az ifjúsági szolgáltatások fejlesztésével és elismertetésével járul hozzá a fiatalok társadalmi felelősségvállalásához, társadalmi részvételük erősítéséhez.”

Célrendszer megfogalmazása

A helyzetelemzési módszerek (SWOT, problémafa-célfa) gyakorlatilag meghatározzák a stratégia alapvető céljait, az átfogó célokat, segítségükkel meg tudjuk határozni a súlypontokat, prioritásokat, valamint az átfogó célokhoz rendelhető alcélokat, amelyek később egy-egy projekt formájában valósulhatnak meg. Mindezek átvezetnek minket a stratégia legfontosabb szakaszába: a cselekvési terv kidolgozásának lépéséhez.

A fenti küldetés példát folytatva az alábbiakban a Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat 2007-2009 közötti stratégiai terve célrendszerének átfogó céljait is felvázoljuk.

MOISZ stratégiai célok, átfogó célok

Az intézmény 2007-2009-es időszakra vonatkozó stratégiai céljai:

1. Ifjúsági munka szakmai fejlesztése
 - a.) Az ifjúsági munka végzéséhez szükséges információ, tudás és kompetenciák összegyűjtése és közvetítése
 - b.) Az ifjúsági munkában részt vevő szakemberek munkájának támogatása
2. Fiatalok (13-29) demokratikus társadalmi részvételének elősegítése
 - a.) részvételi formák támogatása és elterjesztése
 - b.) ifjúságpolitikák és stratégiák megszületésének támogatása
 - c.) közösségi részvételhez szükséges kompetenciák fejlesztése
3. Az ifjúsági munka és módszertana (nemformális pedagógia) társadalmi elismertetése
 - a.) minőségbiztosítás
 - b.) hasznosulás kimutatása és bemutatása

Cselekvési terv

Az általunk vizsgált ifjúságpolitikai koncepciók, stratégiák többségükben eleve magukban hordták a cselekvési tervet. A koncepció hosszabb periódusra készül, nemegyszer azzal a reális szándékkal, hogy az önkormányzati ciklusokon átívelő legyen. A stratégia követendő irányokat határoz meg, általában a *miért?*, *mi célból?* kérdésekre keresi a választ, míg a cselekvési terv rövid, egy-két éves időszakra vonatkozik, és a *milyen intézkedésekkel?*, *milyen módon?*, *milyen eszközökkel érhetjük el a stratégiai célokat?* kérdésekre válaszol. A települések eltérő mélységben fogalmazzák meg cselekvési terveiket. A közös minimum azonban az, hogy a cselekvési tervben meghatározzák a FELADAT–FELELŐS–HATÁRIDŐ hármast, és jó esetben a hozzárendelt forrást is. Az ennél mélyebben, árnyaltabban értelmezett cselekvési tervekben szerepelnek az elvárt eredmények, különböző mutatók és azok forrásai, illetve az együttműködő partnerek és azok feladatai, a feladatok ütemezése és a feladatokhoz tartozó mérföldkövek is. A cselekvési terv vagy a problémafa – célfa mentén fogalmazódik meg, vagy a helyzetelemzés problémafelvetéseinek többnyire ágazati tematikáját követve, arra válaszolva. Ilyen például Röszke ifjúsági koncepciójának cselekvési terve. Az alábbi részletben a készítői megfogalmazták a stratégia képzés területén kitűzött fő célját, amelyhez a cselekvési terv intézkedéseket társít. Ezen belül megjelennek az alcélok és az azokhoz rendelhető cselekvések.

Oktatás, képzés, nevelés:

A fiatalokat képessé kell tenni alkalmazkodni a gyorsan változó körülményekhez, hogy tisztában legyenek a piac elvárásaival és ehhez igazodva válasszanak képzési területet. Segíteni kell a pályaeorientációt és szakemberek bevonásával lehetőséget kell teremteni a fiatalok számára a minél szélesebb körű információszerzésre; zökkenőmentes átmenetet kell teremteni a fiatalok számára a képzésből a munka világába. Esélyegyenlőség bármilyen egyenlőtlenség esetén; nemzetközi és regionális ifjúsági és szakmai együttműködési formák támogatása; segíteni kell a fiatalok formális tanulása mellett a non-formális irány kiteljesedését.

Intézkedések:

1. Teljes körű tájékoztatást kell megvalósítani, hogy a fiatalok pályaválasztási és pályakezdetési nehézségeit minimalizálni, döntéseiket segíteni lehessen. Ennek érdekében évente pályaválasztási börséket kell szervezni, ahol szakközépiskolák, gimnáziumok és szakképző intézmények mutatkoznak be, s a Megyei Munkaügyi Központ alkalmazottjai pályaválasztási tanácsadással állnak a fiatalok rendelkezésére.

Felelősök: Petőfi Sándor Művelődési Ház és Községi Könyvtár

Közreműködők: ifjúsági referens, általános iskola

Határidő: 2005. október-2006 február

Pénzügyi források: pályázati források önerővel kiegészítve

2. Önkéntes munka elismertetése, népszerűsítése. Az önkormányzati intézmények (Művelődési Ház, Iskola, Óvoda, Családsegítő Központ) népszerűsítik a náluk lévő lehetőséget az önkéntes munka végzésére, s az intézményekben kijelölt mentor foglalkozik a fiatalal.

Felelősök: intézményvezetők

Közreműködők: ifjúsági referens, mentorok, intézményi dolgozók, önkéntesek

Határidő: folyamatos

Pénzügyi források: pályázati források önerővel kiegészítve

3. Non-formális nevelési rendszer napi gyakorlattá tétele a fiatalok fejlődése érdekében: A nemformális nevelési irány bevonása mind az egészségnevelő/egészségfejlesztő, mind a személyiségfejlesztő, mind a kommunikációs, mind az emberjogi, társadalmi folyamatokba.

Felelősök: ifjúsági referens, Részkei Ifjúsági Önkormányzat

Közreműködők: Általános Iskola tanulói és középiskolás tanulók

Határidő: 2005. szeptember 1-től folyamatos

Pénzügyi források: társadalmi munka

A cselekvési terv elkészítése újabb lehetőség arra, hogy a szűkebb munkacsoport kiegészülhessen a tágabb munkacsoporttá, újra egy asztalhoz ültetve a stratégiai tervezésbe bevont szakembereket. Többféle módszerrel folytathatjuk a cselekvési terv készítését. Mi a helyben, kis csoportokban végezhető munkához kínálunk egyfajta lehetséges sorvezetőt. A munkacsoport tagjai ettől függetlenül a stratégia átbeszélése után otthon, a munkahelyen egyénileg is dolgozhatnak tovább, aminek eredményét aztán a *koordinátor illeszti* össze egésszé. Bármelyik verzió esetén a csoportnak újra találkoznia kell, hogy véglegesítse a cselekvési tervet. Ez számtalan módon történhet, az alábbiakban egy lehetséges megoldást mutatunk be példaképpen.

Hogyan alakul át a célrendszer, koncepció cselekvési tervvé? A műhelymunka során különböző munkacsoportokat alakítottunk ki a koncepcióban szereplő egyes témaköröknek megfelelően. A munkacsoportok kidolgozzák a cselekvési terv adott témakörének 3-5 főbb elemét az alábbi munkalap segítségével. Munkacsoportok helyett ezt a szükséges szakmai sráb vagy a cselekvési terv elkészítéséért felelős szakember is elvégezheti. Az intézkedés maga az eszköz, amely a stratégiában megfogalmazott fő cél eléréséhez szükséges. A fenti cselekvési tervnd maradva a munkalap kitöltése az alábbi módon alakul.									
Stratégiai terület: Oktatás, képzés, nevelés									
Területhez kapcsolódó stratégiai cél: Segíteni kell a pályorientációt és szakemberek bevonásával lehetőséget kell teremteni a fiatalok számára a minél szélesebb körű információszerezésre; zökkenőmentes átmenetet kell teremteni a fiatalok számára a képzésből a munka világába.									
Stratégiai fő cél, megvalósítandó alcél:		Teljes körű tájékoztatást kell megvalósítani, hogy a fiatalok pályaválasztási és pályakezdési nehézségeit minimalizálni, döntéseiket segíteni lehessen.							
Intézkedés	Tartalma	Szükséges feltételek	Mutatók, indikátorok	Siker-kritériumok	Felelős	Határidő	Becsült költség	Finanszírozás forrása	
			Bázis-mutatók	Tervezett mutatók					
1.	Pályaválasztási börze	Évente pályaválasztási börzét kell szervezni ahol szakközépiskolák, gimnáziumok és szakképző intézmények mutatkoznak be és a Megyei Munkaügyi Központ alkalmazottjai pályaválasztási tanácsadással állnak a fiatalok rendelkezésére	0/év	1/év	Legalább 50, elégedett börszervező (kiállítók, fiatalok, szülők)	ifjúsági reférens, általános iskola	2006. február 28.	150 000 Ft	pályázati források önrővel kiegészítve
2.									
3.									

Amikor elkészült a stratégia, benne a cselekvési tervvel, célszerű azt ismét prezentálni és társadalmi vitára bocsátani, majd a visszajelzéseket visszavezetni az anyagba. Amikor megszületett a lezárt verziónk, azt a képviselő-testület elé kell terjeszteni. A testület határozatban fogadja el a dokumentumot.

A véglegesített anyagot kiadvány formájában a nagyközönség számára ismertté kell tenni. Erre több módszert is választhatunk. Írhatunk, írathatunk róla a helyi újságban, interjút adhatunk a helyi rádióban, TV-ben. Érdemes ünnepélyes eseményt szervezni, ahol bemutatjuk a stratégiát. Itt van mód ünnepélyes keretek között megköszönni az aktivisták, önkéntesek munkáját. Érdemes az eredményt megünnepelni a munkacsoporttal és mindazokkal, akik energiájukkal, tudásukkal hozzájárultak a folyamathoz.

Megvalósítás

A sok elemzés, műhelymunka, közös gondolkodás után a szerencse végre a tettek embereit kényezteti: következik a megvalósítás szakasza, amelyről azonban többnyire el szoktunk feledkezni. Gyakran csak a határidők és a monitoring közeledtével vesszük elő újra a cselekvési tervet. Hogy ez ne történjen így, célszerű a cselekvési tervhez egy, a projektmenedzsmentben közismert eszközt, az ún. vonalas ütemtervet vagy GANTT diagramot (lásd az *Ifjúsági projektmenedzsment* című fejezetet) használnunk, amelyet a projekt menedzsere, a koordinátor tart kézben. Ebben ma már az informatika is komoly segítséget nyújt, érdemes utánajárni a különböző projektmenedzsment szoftvereknek, internetes lehetőségeknek.

Monitoring

A stratégiai tervnek tartalmaznia kell a megvalósítás nyomon követését célzó, bizonyos időközönként végzendő monitoring ütemezésével, felelősével és annak a tervtől való eltérés esetén alkalmazható intézkedéseivel kapcsolatos szabályozást. A monitoring az adott program végrehajtója által működtetett, a program időszaka alatt a célok elérését, a program időbeli, szakmai és pénzügyi előrehaladását folyamatosan vizsgáló, adatgyűjtő tevékenység.

Feltárt eredményeit használhatja az értékelés is. Az értékelés az eredmények társadalmi-gazdasági hasznosságát, a befektetett közvagyon felhasználásának eredményességét vizsgálja meghatározott alkalmakkor. Átfogó és hosszabb távú kérdésekkel foglalkozik.

A monitoring több szempontból is hasznos és szükséges. Egyrészt megismerhetők és bemutathatók az elért eredmények. Amennyiben a folyamat eltér a tervezett iránytól, a monitoring alapján lehet korrigálni. Emellett segíti a folyamatok átláthatóságát és hozzájárulhat az eredeti elképелéseink, irányvonalaink (tovább)fejlesztéséhez. Lehetővé teszi az alulteljesítő projektek bezárását, az előremutató projektek megerősítését.

Mindezekén túl a monitoring eredménye jelentés formájában szintén kommunikálható, megerősítve saját tervezői „hálózatunkat”, nyilvánosságot biztosítva az ifjúságügy területén elért eredményeknek. Új és szükséges projektek kifejlesztését is eredményezheti, és nem utolsósorban fegyvert adhat érvelésünkhöz, a cselekvési terv költségvetésének megemeléséhez vagy az ifjúsági iroda, illetve a referensi munkakör további fenntartásához.

Mutatók, azaz indikátorok

A kitűzött célok eredményes elérését a hozzájuk rendelt mutatószámok jelzik. Az ideális indikátorokkal szembeni elvárásokat a hagyományos, bevált SMART módszer írja le. A SMART betűszó jelentése:

S – specific (specifikus)

M – measurable (mérhető)

A – available (elérhető)

R – relevant (releváns)

T – timely (időhöz kötött)

Tehát a céljaink legyenek specifikusak, mérhetőek, számosíthatók és elérhetőek. Az irreális cél sokszor eleve felment a teljesítése alól. Legyenek a kitűzött célok relevánsak, a témához kapcsolódóak, teljesülésük valóban vigyen közelebb a fő és az átfogó célokhoz. Legyenek a célok időhöz köthetőek, kapcsoljunk hozzájuk konkrét határidőt a hónap, nap megjelölésével. Amennyiben folyamatos az időhöz kötöttség – sok cselekvési tervben van ez így – célszerű mérőföldköveket rendelni a folyamat megfelelő részeihez. A monitorozás ez esetben az előrehaladást ellenőrzi egyfajta státuszriport formájában.

A mutatók, indikátorok fajtái

MUTATÓ (INDIKÁTOR)	Összefüggés a célokkal	Magyarázat	Példa ÁGAZAT (egyéb ágazati képzés) Pl. kompetencia- fejlesztő képzés	Példa IFJÚSÁG (if- júsági cselekvési terv) Pl. pályaválasztási börze megszervezése	Indikátor forrása lehet
Bemeneti mutató	A célok eléréséhez, a programok megvalósítá- sához szükséges erőforrásokra (ember, eszköz, pénz...) vonatkoznak.				
Bázis adat	A kiindulási, jelenlegi, a beavatkozás előtti adatot mutatja. Összevetésképpen nagyon fontos.			Évente nulla	
Kimeneti (output) indikátor	Működési célhoz, tevékenységhez kap- csolódik. Jellemzően a CSE- LEKVÉSI tervben szerepel.	A tevékenységre utal. Fizikai vagy pénzügyi értelmenben határozzuk meg, pl. átrekintett fo- lyamatok, adatbázisok száma.	Képzési alkalmak száma Résztevők száma	Résztevők száma Kiállítók száma	Jelenléti ívek Forók
Eredmény (result) indikátor	Specifikus célokhoz tartozik. Jellemzően a stratégi- ában fordul elő.	A program közvetlen kedvezményezettjei által kapott közvetlen és azonnali hatásokra vonatkozik, pl. a kedvezményezettek teljesítményének vál- tozása.	Résztevők teljesíté- sének növekedése Feldolgozási idő csök- kenése Működterési költsé- gek csökkenése	Évente egy Információval ellá- tott fiatalok száma Megköötött megállá- podások száma	Beszámoló
Hatás (impact) indikátor	Globális, átfogó cé- lokhoz tartozik. Jellemzően a stratégi- ában fordul elő.	Szélesebb közösséget, gazdasági társadalmi környezetet érintő hosszabb távú hatás	Elhelyezkedők aránya	Elhelyezkedő fiata- lok aránya	Felmérések, szerveze- tek által szolgáltatott adatok

Több tervezési folyamat együttes tapasztalata azt mutatja, hogy az indikátorok meghatározása és használatuk tapasztalatai nem épültek még be sem a civil szervezetek, sem a közigazgatás mindennapi rutinjába. Az általunk ismert ifjúsági koncepciók, stratégiák és cselekvési tervek többnyire meghatároztak valamiféle sikerkritériumot, eredményességet jelző szemponto(ka)t, de elvétve írtak le árnyalt indikátorrendszert.

A stratégia kommunikációja

Célszerű már a projekttervezés elején megfelelő forrást szánni a kommunikációra és ütemezést, felelőst rendelni az egyes kommunikációs elemekhez. Nagyobb jelentőséget ad a stratégiának, ha külön kiadványban (színes, fényképekkel, grafikonokkal, mindenki számára érthetővé tett szöveggel) megjelentetjük. Ez a stratégiai folyamat társadalmi támogatottságát is segít megteremteni, és jó apropó a sajtó tájékoztatására.

Az elismertetés, az értékesítés szabályai itt is működnek. Tegyük az ifjúsági stratégiaalkotás folyamatát érthetővé, szerethetővé, meggyőzővé!

A cselekvési terv elkészítésében segítő, támogató szolgáltatások

Ha cselekvési terv készítésére vetemedünk, tudnunk kell, hogy – bár nem kis fába vágtuk a fejszénket – nem vagyunk egyedül. A pénzbeli eszközökön túl számos szakmai szolgáltató segítségét, tanácsait is igénybe vehetjük. Mindezen kívül pedig tisztában lehetünk azzal, hogy az országban több tucat településen járnak hozzánk hasonló cipőben, vagy rendelkeznek már nem kevés tapasztalattal a stratégiakészítésben. Vannak kiadványok, honlapok, adatbázisok, amiket szintén tekintsünk használható segítségnek.

A *Szociális és Munkaügyi Minisztérium*, az ifjúságügy kormányzati gazdája pályázati kiírásaival, azokban megfogalmazott iránymutatásokkal, illetve a megyei ifjúsági szakmai módszertani központok és a települési ifjúsági referensek hálózati koordinációjával segítheti munkánkat. Az általuk szervezett szakmai konferenciákon, műhelytalálkozókön ismereteket szerezhethünk az ifjúsági munka tervezésének világáról, és tapasztalatot cserélhetünk települési ifjúsági munkát végző más szakemberekkel.

A *Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat* – mint a mindenkor kormányzat módszertani háttérintézménye – szintén hálózatfejlesztéssel, információkkal és képzésekkel segíthet. Különösen fontos e tekintetben a *helyi ifjúsági munka* akkreditált képzés, hiszen az éppen az ifjúsági stratégia elkészítésére teszi képesé a résztvevőket. A *RISZI*-k, a Mobilitás regionális ifjúsági szolgáltató irodái tanácsadással, kiadványokkal, mintákkal, helyszíni látogatásokkal, műhelyek facilitálásával segítik a stratégiakészítést. Mindezek mellett az érzékenyítést, a megértést, a kapcsolatépítést szolgáló – és egyben a zabolátlan ötletlopást segítő – ifjúsági börzékkel, a tanulmányutak szervezésével, a jó példák gyűjtésével támogatja a településeken zajló ifjúsági munkát.

A megyei ISZMK-k elsősorban a településeken kialakítandó IKSZT-k, azaz integrált közösségi és szolgáltató terek kötelezően ellátandó ifjúsági feladatainak kialakításában segítenek.

Pénzeszközök, források tekintetében a tapasztalat azt mutatja, hogy az ifjúsági stratégiaalkotás korábban leírt szakaszai és teljes folyamata több hónapig is eltartanak. Bizonyos szakaszok kis költségvetésűek, de vannak nehezen „megúszható”, nagyobb költségű, fontos elemei. A legtöbb általunk ismert stratégia-készítési folyamat többféle forrásból finanszírozva zajlik/zajlott, a teljes folyamat különböző projektelemekből épül(t) fel. Gyakran külön forrás fedezi a kutatás költségeit és megint más a társadalmi aktivitás megteremtéséhez vagy éppen az ismertté tételhez, a kommunikációhoz, a promócióhoz kapcsolódó kiadásokat. Az ifjúsági stratégia-készítés folyamatát menedzselő szakember egyik legnehezebb feladata ezeknek az esetleg különböző forrásokból finanszírozott elemeknek az összehangolása. A leggyakrabban bevont források, amelyek a cselekvési tervekben szintén megjelennek, az alábbiak:

SZMM, Gyermek- és Ifjúsági Alapprogram (GYIA), Regionális Ifjúsági Tanács (RIT), helyi önkormányzat által biztosított forrás, NCA, NKA.

A korábban már említett Nemzeti Ifjúsági Információs és Dokumentációs Adattár, azaz a NIIDA (www.mobilitas.hu/niida) bő forrása az ifjúsági koncepcióknak, az ide kapcsolódó szakmai anyagoknak. Ezenkívül a NIIDA oldalain található szolgáltatóstérképek az adott kistérségben működő, példaértékű ifjúsági projektekről és az ott tevékenykedő ifjúsági szakemberekről is tájékoztatnak.

Összegzés

Ebben a fejezetben az ifjúsági munka tervezéséről, a stratégiai tervezés szükségességéről, jellemzőiről és az ifjúsági stratégiaalkotás folyamatáról írtunk.

Több szempontból érveltünk a tervezett és értékelésre alkalmas ifjúsági munka mellett, majd a stratégia alapfogalmainak tisztázása után megpróbáltuk megválaszolni a stratégiák kapcsán tapasztalataink szerint leggyakrabban felvetődő kérdéseket.

Számba vettük az ifjúsági stratégiák és cselekvési tervek tartalmi elemeit. Kiemeltük, hogy az ifjúsági munka tervezésében egy stratégiai dokumentum megszületésénél szakmailag sokkal lényegesebb maga a folyamat, a stratégiaalkotás folyamata. Külön felhívtuk a figyelmet arra, hogy a fiatalok és a helyi közösség bevonása nélkülözhetetlen eleme egy jó tervezői folyamatnak. Végül az ifjúsági stratégiák elkészítésének lépéseit vettük sorra.

A fejezetben hangsúlyoztuk, hogy a stratégia akkor működőképes,

- ha legitimitását a helyi önkormányzat biztosítja,
- ha összeáll egy olyan szakmai csoport, amely a cselekvési terv előkészítésében és megvalósításában is meghatározó szerepet akar és képes játszani,
- ha ez a csoport megfelelő módszertani segítséget kap,
- ha sikerül a folyamatba bekapcsolni a fiatalokat és a helyi közösséget,
- ha széles körű, ágazatok, intézmények és szervezetek közötti együttműködést sikerül kialakítani a stratégia előkészítése során, és ezt később sikerül fenn is tartani,
- ha a stratégia reális, árnyalt helyzetfeltárássra épül,
- ha a stratégiához kapcsolódik cselekvési terv.

Végül – és cseppet sem utolsósorban – akkor lesz sikeres egy stratégia, vagy egyáltalán akkor indul el, ha van olyan **ember**, aki elég elkötelezett, hogy elindítsa, katalizálja, koordinálja a folyamatot.

A stratégiai tervezés az összetett ifjúsági munkát végző szervezeteket, közösségeket hozzásegíti ahhoz, hogy környezetüket kezdeményező módon alakít-

sák, és annak változásait ne csak elszenvedjék, így sorsukat tudatosan legyenek képesek befolyásolni.

Irodalom

- Barakonyi Károly: Stratégiaalkotás – 1. Stratégiai tervezés. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2002.
- Barakonyi Károly: Stratégiaalkotás – 2. Stratégiai menedzsment. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2002.
- Belbin M.: A team, avagy az együttműködő csoport. Budapest, SHL Kiadó, 2003.
- Farkas, Karoliny, László, Poór: Emberierőforrás-menedzsment kézikönyv. KJK Kiadó, 2005.
- Klein Sándor: Vezetés- és szervezetszichológia. EDGE 2000 Kft., 2009.
- Roóz József: Vezetésmódszertan. Perfekt, 2001.
- Antal-Mokos Zoltán, Balaton Károly, Drótos György, Tari Ernő: Stratégia és szervezet. Scientia Kiadó, 2005.
- Csepeli György: A szervezkedő ember. Osiris, 2001.
- A stratégiai tervezés. Budapest, A Civil Társadalom Fejlődéséért Alapítvány, 2000.
- Nagy Ádám (szerk.): Ifjúságügy – Ifjúsági szakma, ifjúsági munka. Budapest, Palócvilág Alapítvány – Új Mandátum Könyvkiadó, 2008.
- Mintzberg H. és mtsai: Stratégiai szafari. HVG kiadó, 2005.
- Kánya, Ábrahám, Kollár-Éri, Szász, Varga: Önkormányzatok az ifjúsági feladatvállalásban az Észak- és Dél-alföldi régióban. Tanulmány. Debrecen, Mobilitás, 2007.
- Tájékoztató az E-közigazgatás 2010. stratégia és programterv indikátor rendszerének kialakításáról és monitoringjáról. 2008.
- De Bono, E.: Tanítsd meg magad gondolkodni. HVG kiadó, 2006.
- Beke M.: Települési ifjúsági munka. Tanulmány. Budapest, HROD
- Bodor T.: Önkormányzati ifjúsági feladatok. Tanulmány
- Juhász B.: Kishegyes község – helyi ifjúsági akcióterv 2008-11. Kishegyes, 2008.
- Molnárné Vér Á.: Röske község ifjúságpolitikai koncepciója, Röske, 2005.

Leadbeater Ch., Miller P.: The Pro-Am Revolution. Demos, 2004.

Regionális ifjúsági helyzetelemzések. Mobilitás, 2005.

Teleház menedzserképzés tankönyve. Budapest, Magyar Teleház Szövetség, 2000.

Veres J., Márton B.: Stratégiai tervezés. Tanulmány. Budapest, Mobilitás KMRISZI, 2007.

Wootsch P.: Otthonosan itthon. Budapest, Mobilitás könyvek, 2009.

Nemzeti, regionális, megyei és települési ifjúsági stratégiai tervek, cselekvési tervek

Módszertan

A fejezet – a megismerési folyamat legfontosabb állomásainak, módszereinek és azok buktatóinak áttekintésével – ahhoz kíván segítséget nyújtani, hogy az ifjúsági ügyekkel foglalkozó szakemberek elméleti és gyakorlati útmutató birtokában felkészülten és a céljaikhoz adekvát eszközökkel, kompetens módon lássanak hozzá az ifjúságkutatás tervezéséhez és lebonyolításához. Fejezetünk azok számára is hasznos, akik maguk akarnak ifjúsági korosztályokat érintő felméréseket készíteni, és azoknak is, akik megrendelőként más kutatóintézetek, szakértők bevonásával tervezik elvégezni a feladatot. Előbbi szakemberek lépésről lépésre, követve a kutatási algoritmust alkalmazhatják az ismereteket, míg utóbbi szakemberek ahhoz kapnak hasznos információkat, hogy felkészült megrendelőként pontosan tudják artikulálni kutatási igényeiket, és egyben ellenőrizni is tudják a kutatók által végzett munka szakmai minőségét.

Fejezetünkben az általános mérésfilozófiai kérdések és ifjúsági rendszerfejlesztési célok bemutatása után vázoljuk a legfontosabb diszciplináris kereteket, így a pszichológiai, pedagógiai, demográfiai és szociológiai ifjúsági korosztálykutatások megközelítési módjait. Ezek után a helyzetfeltárás folyamatát és módszereit mutatjuk be az elméleti és gyakorlati előkészítéstől az adatgyűjtésen át az értékelés és elemzés legfontosabb területeiig.

A gyakorlati részben részletesen foglalkozunk olyan mostohán kezelt módszertani kérdésekkel, mint a mintavétel az ifjúságkutatásokban, az editálás (adatbázis elemzésre előkészítése), az érvényességi és megbízhatósági problémák, a kutatás időkezelési technikái, de részletesen ismertetjük az egyes adatgyűjtési módszereket is. Ezen túl bemutatjuk a legfontosabb hazai ifjúságkutatási programokat, hozzáférhető, publikus ifjúsági adatbázisokat.

Az ifjúsággal kapcsolatos korosztályi folyamatok megismerésének fontosságát sem a lokális közösség, sem a nemzetgazdaság, sem pedig a társadalom jövője szempontjából nem kell hangsúlyozni. A szolgáltató rendszerek valós szükségletekhez való igazítása, folyamatos modernizációja, fejlesztése ugyanilyen fontos feladata az ifjúsági rendszert működtetőknek, mindez azonban nem képzelhető el az ifjúsági korosztályok és a kapcsolódó rendszerek sajátosságainak módsze-

res és tematikus vizsgálata nélkül. Ez a felismerés vezetett oda az utóbbi 20-30 évben, hogy az ifjúsági szektort is elárasztották az empirikus kutatások, sajátos divat lett ifjúságot kutatni. Ám ez a divat kutatómódszertani felkészültség nélkül komoly kockázatokat is rejt. A módszertanilag problémás kutatások aránya sajnos meglepően magas, miközben az elemzést támogató információs és adatgyűjtési rendszerek, erőforrások, szoftverek egyre szélesebb körben válnak elérhetővé. A nem kellő szakértelemmel és kritikával, a módszertani korlátok figyelembe nem vételével zajló kutatások, elemzések pedig téves diagnózishoz és inadekvát vagy egyenesen káros beavatkozásokhoz vezethetnek.

Mivel az ifjúsági jelenségek tanulmányozása éppúgy jelenségek megfigyeléséből, rögzítéséből és elemzéséből áll, mint számos más hétköznapi észlelés, tudnunk kell, hogy hétköznapi megfigyeléseink gyakran pontatlanok. Ez különösen olyan területen rejt számos veszélyt, mint az ifjúság világa, amihez „mindenki ért”, amiről mindenkinek van véleménye. Ha pl. egy helyi ifjúsági közösségben a véleményirányítók elégedetlenek, akkor hajlamosak vagyunk azt hinni, hogy az egész csoport az. De általános sztereotípiák élnek az emberben a fiatalok kábítószer-fogyasztó magatartásáról épp úgy, mint a radikalizálódásra való hajlamáról vagy az életmódbeli jellemzőiről. Az általánosítás azonban nem csak önmagában félrevezető, hanem könnyen szelektív észleléshez is vezet.

A gyakran pontatlan hétköznapi megfigyelések ellen előre eltervezett, módszertanilag korrekt kutatásokkal lehet csak védekezni, melyek érvényes és megbízható információkat szolgáltatnak az ifjúsági szektor egészéről vagy adott szegmenséről. E kutatásoknak az ifjúsági korosztályok és rendszerek megértése mellett a megismerés popperi logikája szerint olyan eredményeket kell adniuk, amelyek egy-egy megfigyelt jelenséget „verifikálnak” (igazolnak) vagy pedig „falszifikálnak” (cáfolnak). Ehhez pedig mérni kell.

Ehhez kívánunk segítséget nyújtani a megismerési folyamat legfontosabb állomásainak, módszereinek és azok buktatóinak áttekintésével*. Az ifjúsági

* Jelen fejezet kiegészítéseképpen érdemes elolvasni Diósi Pál – Székely Levente: Szakmai szttenderdek az ifjúsági kutatásokhoz című cikkét, mely az Új Ifjúsági Szemle 2009/1. számában jelent meg.

korosztályok és rendszerek megértése, megismerése és a kapcsolódó kutatások, felmérések, elemzések módszertana elsajátítható, és ha tisztában vagyunk a rendelkezésre álló technikai, anyagi és humán erőforrásaink korlátaival, akkor az azokhoz igazodó módszer alkalmazásával az elvégzett kutatás is hasznosan segítheti ifjúsági fejlesztési munkánkat.

Mérésfilozófiai alapok

Mióta Comte megalkotta a társadalmi fizika fogalmát, ahogy a fizikusok a fizikai valóság mérhetőségét, a társadalomkutatók a társadalmi valóság mérhetőségét igyekeznek bizonyítani. A számok kultusza és misztériuma ma már olyan mértékűvé vált a társadalomtudományokban, hogy a még hagyományosan egyedi jelenségekkel foglalkozó tudományágak (pl. társadalomnéprajz, kulturális antropológia) is ezek bűvöletébe kerültek, nem is beszélve a pszichológiáról, illetve a szociológiáról. A különböző ifjúsági korosztályokkal foglalkozó szakmák is egyre gyakrabban nyúlnak a számok világához, hogy az egyedi esetek általánosításából, tömegesen előforduló jelenségek megragadásával próbálják meg megérteni és modellezni – vagy éppen legitimálni – a korosztályi folyamatok egyre több összetevőjét. Az ifjúsággal kapcsolatos jelenségek egy része azonban nehezen figyelhető meg, bizonyos kérdései egyáltalán nem ragadhatók meg egzakt kutatási módszerekkel.

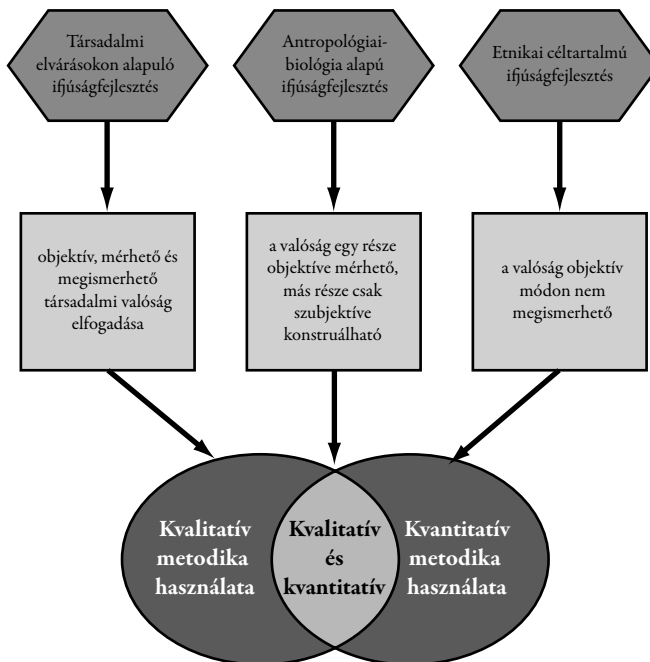
Ennek megfelelően az ifjúságkutatásokban is két, jól körülhatárolható kutatási stratégia különböztethető meg. Az egyik az ifjúsági jelenségek számszerűsíthetőségét helyezi előtérbe a maga egzaktságával, a másik megközelítési mód szerint az ifjúsági rendszerek komplexitása és a világ értelmezésének szubjektivitása miatt nem lehet egzakt mérési módszereket alkalmazni (Falus 1996: 11-12.). A két kutatási stratégia sajátos módszertani eszköztárat fejlesztett ki: a kvalitatív és a kvantitatív módszereket.

Dimenzió	Kvalitatív kutatások / módszerek	Kvantitatív kutatások / módszerek
Világlatás	a világot különbözőképpen értelmezett jelenségek halmazának tekinti, a valóságot folytonosan változónak képzei	a világot objektív, megragadható jelenségek halmazaként értelmezi, állandó világot tételez fel
Alapmodell	induktív (tapasztalatokból általánosít)	deduktív (elképzelt modellt ellenőriz)
Egész–rész viszony	összefüggésekben, egészben gondolkodik	részproblémákra koncentrá
Érintettség	szubjektív (az érintettek szemével néz)	objektív (kívülálló pozíciójából elemez)
Folyamat	a folyamatra koncentrá	a végeredmény érdekli
Tudományos irányultság	antropológiai szemléletű	természettudományos
Ellenőrizhetőség	viszonylag nehezen ellenőrizhető	törekszik a kontrollálhatóságra
Célja	a cselekvő szempontjainak megértése	„tények” és „okok” feltárása
	felfedezni törekszik	igazolni akar

Cook és Reichardt (1979) nyomán

Az ifjúsági jelenségek, rendszerek megismerésének megközelítését alapvetően befolyásolja a kutató ifjúságról alkotott elméleti megközelítési módja, illetve az adott ifjúságfejlesztési folyamat általános célrendszere. Általánosságban elmondható, hogy a társadalmi elvárásokon alapuló céltartalommal rendelkező ifjúságfejlesztések fogadják el leginkább az objektív, tehát mérhető és megismerhető társadalmi valóság létezését. A biológiai-antropológiai gyökerű ifjúsági szolgáltatások és fejlesztések ugyan bizonyos, pl. egyénen belüli (pszichés) folyamatok mérhetőségét, megismerhetőségét elfogadják, de ezek szociális kon-

textusáról már csak mint interszubjektív* világról beszélnek (konszenzusos objektivitás). A valóság mérhetősége és megismerhetősége a legkisebb mértékben az értékelvű vagy erősen morális tartalmú ifjúsági programok, koncepciók kidolgozóit foglalkoztatja, s ez érthető, hiszen ők az ifjúsággal való foglalkozás célját etikai alapokon, egyéntől – sőt gyakran még az emberi közösségtől is – függetlenül határozzák meg. A társadalmi elvárásokon alapuló megismerési stratégiákban definíciószerűen benne van, hogy a társadalmi elvárások, folyamatok megismerhetők, a valóság objektív módon létező. Ez az alapvetően pozitívista ifjúságfelfogás elsősorban mennyiségi, kvantitatív módszerek alkalmazásával látja biztosíthatónak a korosztályi innovációhoz elengedhetetlen ismeretek megszerzését.

* A valóság csak mint szubjektív észlelések konszenzusa, konstruáltan létezik, ha több kutató is ugyanúgy érzékeli az adott jelenséget, folyamatot.

A három különböző irányultságú ifjúsági fejlesztési céltartalom alapvetően három különböző kutatási stratégiát indukál, ami a kvalitatív és kvantitatív módszertani eszközök különböző szintű használatát vonja maga után. Mindez persze nem jelenti azt, hogy egyik vagy másik koncepció a gyakorlati megvalósítás során ne alkalmazhatna „profilidegen” kutatási módszert, hiszen tiszta fejlesztési modellek csak a teória szintjén léteznek. Ennek megfelelően az alábbi ábra inkább azt szemlélteti, hogy egy-egy ifjúsági fejlesztési céltartalommal milyen megismerési módszerek alkotnak koherens egységet.

Az állami és önkormányzati ifjúsági szolgáltatás szervezés és fejlesztés leginkább a társadalmi elvárásokon alapuló fejlesztési céltartalommal bíró modellek közé sorolható Magyarországon, míg az antropológiai, illetve az etikai céltartalmú ifjúságfejlesztések inkább csak az alternatív szolgáltatás-szervezésben (pl. egyházi ifjúsági programok, személyre szabott, nonprofit ifjúsági szolgáltatások) jelennek meg.

A társadalmi elváráson alapuló ifjúságfejlesztési célok – és ezeken belül az ifjúsági folyamatok, rendszerek – megismerhetőségéről alkotott pozitív véleményének terjedése és a „társadalmi fizika” módszertani tökéletesedése együtt eredményezte, hogy a XX. század folyamán a kvantitatív kutatási módszerek az ifjúsági megismerésben széles körben elterjedtek, és azokat a motivációkutatástól az ifjúsági szervezetek vizsgálatán át az egészségmagatartás, értékrendi, munkaerőpiaci stb. vizsgálatokig az ifjúsági szakma minden területén alkalmazni kezdték. A módszer diadalútja Magyarországon az 1970-es években indult el az ifjúságkutatásokban, s volt olyan időszak, amikor alkalmazása szinte kizárólagosságot nyert az ifjúsági folyamatok megismerésén belül.

A 1960-as évektől kezdve Európában egyértelmű lett, hogy az ifjúság szociális, interperszonális és kulturális aspektusainak, továbbá értelemszerűen az ember pszichológiai jellemzőinek megértése érdekében más módszerekhez kell nyúlni, s olyan új módszertani elemekkel gazdagodtak az ifjúság megismerését is célzó tudományok, mint a pedagógiai etnográfia, az akciókutatás, az interpretív kutatás, az esettanulmány, a biográfiai kutatás vagy éppen a fenomenológiai kutatás (Richardson 1999). Ma már pontosan látszik, hogy mindkét nagy mód-

szertani irány alkalmazásának megvannak az előnyei és a hátrányai is a pedagógiai kutatásokban (Hara 1995, Smith 1983).

Mára – az önálló ifjúsági szakma kialakítását célzó reformtörekvések és a társadalmi valóság megismerésének interszubjektivitását előtérbe helyező ismeretelméletek terjedésével – a kvalitatív módszerek alkalmazása is gyakoribb lett*.

Sokáig uralkodó volt az a hagyományos felfogás, mely szerint a kvalitatív és kvantitatív paradigma a világ megismerhetőségéről alkotott különböző nézőpontjaik miatt összeegyeztethetetlenek. Ugyanakkor éppen az ifjúságfejlesztési programok, koncepciók tanulmányozása során lehet igazolni, hogy ez a fajta átjárhatatlanság nem igaz (hiszen azok egyszerre egyéni szükségletekre is reagáló, de a közösséget is fejlesztő programok). Valójában egymásra épülő, egymást kiegészítő módszerek ezek, melyek között az alapkülönbség az, hogy míg a kvantitatív módszerek a legegyszerűbb magyarázat irányába, a kvalitatív módszerek a megértés, az újszerű magyarázatok irányába viszik az ifjúsági folyamatok és támogató rendszerek kutatását (Szabolcs 2001: 87.). A mai modern ifjúságkutatásokra egyre inkább jellemző a metodológiai pluralizmus.

Ennek ellenére az ifjúságkutatások között a szakma még ma is a kvantitatív vizsgálatok eredményeire figyel elsősorban. Ezt a nemzetközi összehasonlító vizsgálatok (pl. ESPAD, PISA, ESS) módszertani egyoldalúsága éppúgy erősíti, mint a tesztelmélet felfutása vagy éppen a fenntartói, illetve ifjúságpolitikai döntéshozók igényei (lásd nagymintás ifjúságkutatások).

* Az eleméleti alapozás végett ebben a kontextusban tekintsünk el attól, hogy a relatíve olcsóbb kvalitatív módszerek egyre gyakoribb alkalmazását nyilván befolyásolja az ifjúsági szakma folyamatos forráshiánya.

Fontosabb diszciplináris keretek

Az ifjúsági korosztályok és rendszerek megismerése sajátosan interdiszciplináris terület. A négy legfontosabb klasszikus tudományág, melyek releváns elméleti inerciarendszerként tudnak működni esetünkben: a szociológia, a demográfia, a pszichológia és a pedagógia.

A pszichológiai kutatások hagyományosan három nagy kérdéskörre koncentrálnak. Az egyik a tanulással kapcsolatos: miként tanulunk, képes-e az ember egész életében alkalmazkodni a változó környezethez, milyen körülmények között teljesedhetnek ki a fiatalkorban lévő serdülők vagy hogyan lesznek boldogok stb. A pszichológia másik nagyon széles tartományú kutatási területe az emberi viselkedést tanulmányozza. A harmadik nagyon kiterjedt, megalapozott kutatási terület az emberi agy működésével és a test biológiai összefüggéseivel kapcsolatos (pl. hogyan hat a fiatal korcsoport agyi működésére a kábítószerhasználat, miként befolyásolja a hosszan tartó iskolai stressz az immunrendszerüket).

A pszichológiai mérések – vagy más szóval a pszichometria – történelmi gyökereit a kísérleti pszichológia és a pszichofizika, a mentális képességeket mérő tesztek korai változatai, az intelligencia-mérésének kialakulása és a személyiségtesztek kifejlesztése jelentették (Gregory, 2006). Az ifjúságkutatásokban viszonylag ritkán alkalmazunk egy az egyben pszichológiai teszteket, ám ezek egy részét, egy-egy tipikus skálát pl. az előítéletekre vagy a munkaértékek mérésére haszonnal vehetünk át, ugyanis a pszichometria alapos munkát végzett egyes pszichológiai jelenségek vagy állapotok mérésére vonatkozó tesztek kidolgozásánál. Ilyen skálák lehetnek pl. a Thurstone-skálák, a Likert-skála, a Guttman-skála, a Super-féle munkaérték-skála, az agresszió-skála stb. A pszichológiai (és pedagógiai) mérésekben fontos szerepet kapnak a többváltozós statisztikai elemzések és a megbízhatósági, valamint érvényességi vizsgálatok.

Ma a pszichológiai teszteknek öt fő alkalmazási területe van:

- 1) a mentális képességek tesztelése (pl. a *Wechsler*-féle intelligencia-kérdőív, WPPSI-III, WISC-IV, a *Raven*-féle progresszív mátrixok);
- 2) a személyiségmérés projektív technikái (a *Rorschach*-próba, szóasszociáció alapuló módszerek, a tematikus appercepció teszt (TAT), a Szondi-teszt);
- 3) a strukturált személyiség-kérdőívek (a *Myers-Briggs*-féle típusindikátor (MBTI), a nonverbális személyiség-kérdőív (NPQ), a *Spielberger*-féle állapot- és vonásszorongás kérdőív (STAI), *Cattell* 16 faktoros személyiségmodellje, *Eysenck* háromdimenziós vonásmélete, az ötfaktoros személyiségmodell, a Minnesota többtényezős személyiségleltár (MMPI), a Kaliforniai pszichológiai kérdőív (CPI), a diagnosztikai mérőeszközök és tünetbecslő skálák);
- 4) az SCID-I és SCID-II, az addikció súlyossági index (ASI), a Mini mentális státuszvizsgálat, a *Hamilton*-féle depresszió-skála, az életút diagram (Life Chart), az SCL-90R tünetbecslő lista, a *Beck*-féle Depresszió kérdőív, Gyermekeviselkedési kérdőív); illetve
- 5) a nem klinikai tesztalkalmazások (pl. tesztek a munka világában).

Az ifjúsági korosztályok és rendszerek megértéséhez közelíthetünk a pedagógiai kutatások felől is. A pedagógiai kutatások legfőbb célja feltárni azokat az összefüggéseket, törvényszerűségeket, amelyek a személyiség fejlesztése, formálása során érvényesülnek, valamint hozzájárulni a pedagógiai tevékenység eredményességéhez a fejlesztés tudományos törvényszerűségeinek feltárásával. A pedagógiai kutatások körében elsősorban pedagógiai kísérletekkel, részt vevő és nem részt vevő megfigyelési módszerekkel, szociometriai módszerrel, átvett pszichológiai tesztekkel és saját tudásszintmérő tesztekkel, valamint dokumentum- és tartalomelemzésekkel találkozhatunk. A pedagógiai kutatások talán legtöbb tudományos hozadékkal bíró válfaja egy-egy iskolai jelenség magyarázatát célozza.

A pedagógiai kutatások körében az utóbbi években – bár még uralkodó a kvantitatív technika – egyre terjednek a kvalitatív módszerek. Ezek közül öt olyan irányzatot érdemes megemlíteni (az etnográfia, a naturalisztikus vizsgálat, az akciókutatás, az etnometodológia és a biográfiai kutatások), melyek – bár

eltérően közelítik meg a pedagógiai valóságot – az ifjúsági rendszerek megismeréséhez használható módszertani eszközöket és eljárásmódokat dolgoztak ki.

Az ifjúsági korosztályok és rendszerek megértése és megismerése szempontjából a legtöbb elméleti és empirikus eredménnyel a szociológia szolgál, melynek külön ága az ifjúságszociológia. Ez a diszciplína segít megérteni a nemzedékiség kialakulásának kérdéseit, ezen belül a gyermek- és ifjúkorúak elkülönülésének folyamatát a felnőttek világától, a család funkcióváltozásait és a szerepstruktúrák átalakulását, illetve a demográfiai folyamatok változásait. Az ifjúságszociológia kutatja a szocializációs kérdéseket, a kultúra átörökítésének egyedi és kollektív mechanizmusait, az elsődleges szocializáció (a család és a kortárs kapcsolatok) szerepét, az ifjúság politikai szocializációjának kérdéseit, az ifjúsági szubkultúrákat. Az utóbbi évtizedekben került az érdeklődés fókuszába az ifjúságpolitikai intézkedések hatásának vizsgálata, a korosztályon belüli társadalmi egyenlőtlenségek és esélykülönbségek vizsgálata, a fiatalok és a fiatal felnőttek fogyasztási szokásának és életmódjának kutatása, különös tekintettel a deviáns viselkedésformák gyarapodására és a növekvő kockázati tényezőkre.

Nem is olyan régen, csupán néhány nemzedékkel korábban (az iparosított társadalmakban) a szociológia az emberi életciklust három szakaszra bontotta: az előkészületi szakaszt jelentő gyerek- és fiatalkorra, az aktív kereső időszakra és a nyugalmi állapotot jelentő időskorra (Somlai 2002). Az előkészületi szakaszon belül el lehetett különíteni a fiatalkort. Ez a felosztás némileg módosult a poszt-indusztriális berendezkedés alatt, megjelent a fiatalkor és a felnőttkor közé ékelődött fiatal felnőtt (posztadoleszcens) szakasz (Vaskovics 2000). A kamaszkor meghosszabbodásának elsődleges okát a nemzetközi szakirodalom abban látja, hogy a kitolódott iskolai tanulási évek miatt tolódik a pályaválasztás, és ezért halasztódik a gyermekvállalás (Hurrelmann 1994). Mára a 12-14 évig tartó gyerekkor után egy hasonló időszakú fiatalkor következik*. A fiatal-

* A posztadoleszcens korban lévő fiatalok sajátos kényelmi helyzetben is lehetnek, mert egyszerre élvezik a felnőtt pénzkeresés és a felnőtt szabadidő-felhasználás előnyeit, illetve a gyermeki státusz családon belüli védeltségét.

kor és a felnőttkor viszonyának meghatározásakor több szerző is meghatározó jellemzőnek írja le az önálló egzisztencia kérdését. Korábban, az iparosodott társadalmakban az önálló egzisztencia teljesen egyértelmű feltétele volt ugyanis a felnőttségnek, és ez a tanulás lezárása után adott is volt, melyet a költséghalmozás, a házasság, a családalapítás – meghatározott sorrendben – követett (Somlai 2002). Ma a sorrend nem adott, és ezek az események nem egymást feltételezők, nem is kell összekapcsolódniuk. Ennek a sajátos posztadoleszcens életszakasznak a kutatása az egyik legújabb irány az ifjúságkutatáson belül.

A negyedik tudományterület, melynek tapasztalatai és kutatási módszerei segítenek modellezni és megérteni az ifjúsági folyamatokat, a demográfia. A népességszámmal és a népesedési folyamatokkal foglalkozó demográfia tudománya kb. 200 évvel a szociológia előtt alakult önálló tudománnyá, amely saját kutatási területtel és módszerekkel rendelkezik. A demográfiai adatoknak három forrása van: a népszámlálások, a népmozgalmi statisztikák és a reprezentatív mintás, kérdőíves kutatások. Három nagy ága van:

- a népesedésstatisztika (a népesség számát, megoszlását, a népmozgalom sajátosságait tanulmányozza),
- a népesedésmélet (okokat, következményeket, a népességfejlődés általános tendenciáit, törvényszerűségeit vizsgálja) és
- a népesedéspolitika (mely nem más, mint a népesedésmélet gyakorlati megvalósítása).

Az ifjúság helyzetének megismerése tekintetében alapvető a népesedésstatisztikai jellemzők feltárása, melyek részben az ún. álló népességről, részben pedig a népmozgalmi statisztikákból tevődnek össze. Előbbi információkat ad az ifjúsági korosztályok arányáról, korstatisztikájáról, családi állapotáról, foglalkozásáról, iskolai végzettségéről területi elhelyezkedés és más dimenziók szerint. Utóbbi a népesség számát, összetételét közvetlenül (születések, halálozások, migráció) és közvetve (házasságkötés, válás) befolyásoló korosztályi folyamatokról informál. A demográfia standard, összehasonlítható mutatókkal dolgozik (pl. állandó né-

perség, lakónépesség, természetes szaporodás, migrációs egyenleg, teljes termékenységi arányszám, eltartotti ráta, nyers reprodukciós együttható, halandósági tábla, csecsemőhalandósági arányszám stb.), melyek definícióit a demográfiai évkönyvek mindig tartalmazzák.

A demográfia nemcsak korosztályi népesedésszisztiával szolgál (pl. az első házasságkötés idején betöltött átlagos életkor, a gyermektelen 30 évesek aránya, a 18-22 évesek halálozási okai, a felsőoktatásban eltöltött idő, a képzettség területi egyenlőtlenségei stb.), hanem fontos népesedésméleti megállapításokkal is. Ilyen az első demográfiai átmenet elmélete. Az első demográfiai átmenet az a folyamat, amelynek során a magas termékenyséű (fertilitású) és halandóságú (mortalitású) társadalom többlepcsős változás eredményeként alacsony termékenyséű és alacsony halandóságú társadalommá alakul át. De az ifjúsági folyamatok mai modellezésében segít pl. az ún. második demográfiai átmenet elmélete is. Míg az alacsony termékenységi arányszámok által jellemzett első demográfiai átmenetben a házasság, a család és a gyerekek vannak a középpontban, a második átmenet az egyének jogaira és az önmegvalósításra fekteti a hangsúlyt. A házasságban élők száma egyre kevesebb, a döntések egyéni szintre szálltak le, megjelent az ún. akaratlagos gyermektelenség, alacsony a családban élők száma, sok a házasságon kívüli születés, nagyarányú migráció tanúi vagyunk, mely kulturális konfliktusok forrása lehet.

Az ötödik tudományterület, mely az ifjúság kulturális sajátosságai, meghatározottsága, valamint szubkultúrája, szimbólumképzése és csoportidentitása tanulmányozásakor kikerülhetetlen, a kulturális antropológia. E tekintetben az ifjúsági korosztályok elsősorban kulturális szokások megtestesítői, szimbólumok teremtoi és használói, akik sajátos világot teremtenek a társadalmon belül. Amikor a megismerés fókuszában az ifjúsági csoportok közötti társadalmi hálózatok vagy a társadalmi viselkedés, az ideológiai, vallási szokások vagy a kulturális tőke kialakulásának és szocializációjának folyamata vagy a nemi szerepek és a kultúra – ifjúsági közösségen belüli – egyéb kifejeződési formái állnak, akkor a kulturális antropológia tudományos eredményei segítenek megérteni a korosztályi folyamatokat.

Az ifjúsági kultúrákban az elmúlt 15-20 évben bekövetkezett változások (pl. a középosztályosodás folyamata és a felsőoktatási expanzió hatásai, az ifjúság és a helyi társadalom viszonyának átalakulása vagy éppen az ifjúság és a közösségek által használt kulturális terek kibővülése) nem érthetők meg a kulturális antropológia módszerei és megközelítési módja nélkül. Különösen jó terep e módszerek eredményes alkalmazására az ifjúsági szubkultúra kutatása, melyből nemcsak azt tudja az ifjúsági szakma, hogy a mai ifjúsági csoportosulások képviselőinek elődei zömében már a '70-es, '80-as években is jelen voltak a társadal munkban, hanem azt is, hogy a zenei és a divattrendek mentén szerveződő ifjúsági csoportok viselkedésében és fogyasztásában olyan értékrend tükröződik, amely csoportokká szervezi az egységesnek vélt korosztályt (Szapu 2002).

A kulturális antropológia mutatta ki először azt is, hogy a magyarországi ifjúsági kultúrák körében is egyre elterjedtebbé váltak a különböző techno-terek, és a korcsoport tagjai aktívan használják ezeket a szabadidő eltöltése, a társadalmi tőke növelése és a nemformális tanulás céljából, illetve hogy az ifjúsági kulturális szimbólumok alakulására komoly hatással vannak a technikai környezet (pl. az internet, az IKT eszközök) elemei (Horkai 2004).

Végezetül nem szabad elfeledkezni a szervezettudományról mint egy viszonylag fiatal tudományról sem, melynek eredményei az ifjúsági szervezetek és az ifjúság formalizált közösségeinek tanulmányozásakor tehetnek jó szolgálatot az ifjúságsegítőknek. Bár a modern szervezettudomány az USA-ban alakult ki, s elsősorban a klasszikus szervezetelméletek az ismertek – melyek legfontosabb céljai a szervezetek működésének átláthatóbbá és hatékonyabbá tétele voltak –, a XX. század második felétől folyamatosan előtérbe kerültek a szervezetszociológiai aspektusok. Mára azonban elsősorban a szervezeten belüli döntéshozatal köti le a kutatók figyelmét. Nem vitatható, hogy a szervezetek az ifjúsági élet valamenyny területén alapvető jelentőségűek a korosztályi cselekedetek meghatározása szempontjából – ez különösképpen igaz az iskolára és szabadidős szervezetekre, de a különböző ifjúsági korosztályok más formalizált közösségére is (ifjúsági, diák- és hallgatói önkormányzatok, szabadidős egyesületek, ifjúsági szolgáltató

szervezetek, diákszövetkezetek, ifjúsági politikai szervezetek stb.). E szervezetek kapcsolati hálójának elemzése, működési dinamikájának tanulmányozása alapján tudható például, hogy ifjúsági területen a közös szolgáltatásoknak egy viszonylag kis létszámú, szűk körön belül van csak múltja, illetve hogy több nagy költségvetésű ifjúsági szolgáltató intézmény indokolatlanul marginális pozícióban van az ifjúsági szolgáltató hálózaton belül (Mahler 2007).

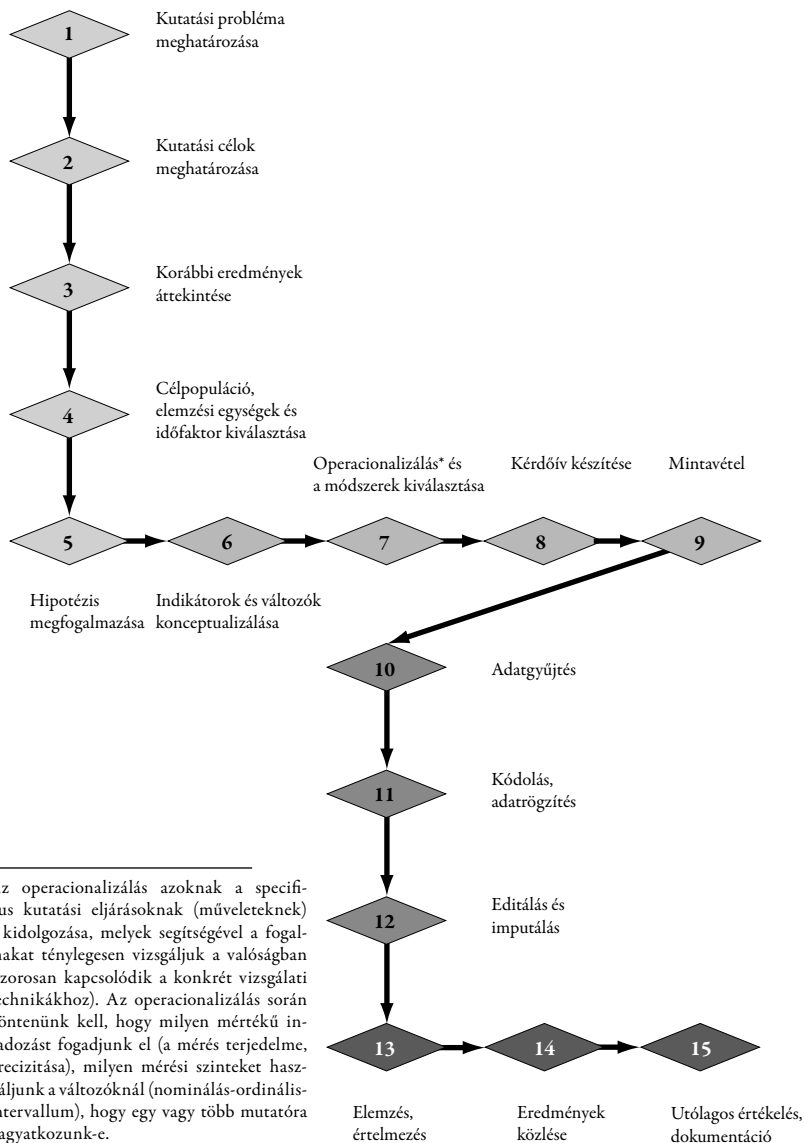
A helyzetfeltárás folyamata

Egy kutatás tervezése nem a mintavétellel, de még csak nem is az adatfelvételi eszköz kidolgozásával kezdődik, hanem a kutatási célok nagyon pontos meghatározásával. Szerencsés esetben az ifjúságkutatásokban a kutatási célok és a felvázolt hipotézisek sem önmagukban állnak, hanem szervesen következnek abból a helyi vagy országos ifjúságfejlesztési folyamatból, amely az ifjúságkutatást indukálta. Az ifjúságkutatás akkor lehet csak igazán eredményes, ha azt az elméleti orientációnak adekvát céltételezéssel és a kutatási célokhoz leginkább igazodó módszertani eszközökkel végezzük el.

A kutatás idődimenzióját tekintve háromféle stratégiával találkozhatunk a gyakorlatban. A leggyakoribb eset, amikor az adott korosztályi jelenségről a mérésünkkel egy pillanatképet készítünk, ilyenkor az időkezelés „keresztmetszeti”. „Minden keresztmetszeti magyarázó vizsgálat magában hordoz egy fontos problémát. Ok-okozati folyamatok megértésére törekszik, amelyek az időben zajlanak; ám a következtetésekhez alapul csak egyetlen időpillanatban végzett megfigyelések szolgálnak.” (Babbie 1995: 122.) Ebben az esetben az eredményeink interpretálásakor követhetünk el hibákat. Tudnunk kell, hogy az idődimenziót kikapcsoltuk a kutatásból. Az „idő” figyelmen kívül hagyása azonban számos ifjúságkutatási téma szempontjából szinte lehetetlen. Egyrészt az ifjúság fejlődésének, növekedésének, társadalmi és biológia érésének, másrészt az ifjúságfejlesztő munkának a folyamatszerűségéből következik, hogy az ifjúsági korosztályok vizsgálatában az idő dimenzióját a legtöbb témánál figyelembe kell venni. Ennek köszönhetően az idődimenziót „hosszanti” módon kezelő kutatásoknak többféle megvalósulási formájával is találkozhatunk.

A követéses vizsgálatoknál (panelvizsgálatok) a kutatók egymás után többször is megkérdezik ugyanazokat a személyeket. Az ilyen kutatásoknál a minta szempontjából kiemelt kérdés, hogy a kutatók hogyan kezelik a panel összetételének időközbeni módosulását (lásd később).

A kutatás algoritmusa

* Az operacionalizálás azoknak a specifikus kutatási eljárásoknak (műveleteknek) a kidolgozása, melyek segítségével a fogalmakat ténylegesen vizsgáljuk a valóságban (szorosan kapcsolódik a konkrét vizsgálati technikákhoz). Az operacionalizálás során döntenünk kell, hogy milyen mértékű ingadozást fogadjunk el (a mérés terjedelme, precizitása), milyen mérési szinteket használunk a változónál (nominális-ordinális-intervallum), hogy egy vagy több mutatóra hagyatkozunk-e.

Elméleti előkészítés

Mindenféle megismerési folyamat, amely az ifjúsági rendszereket, folyamatokat célozza meg, magával a probléma meghatározásával kezdődik: azzal, hogy definiáljuk, mire is vagyunk kíváncsiak pontosan a korosztállyal vagy támogató, segítő intézményrendszerekkel, szervezeteikkel kapcsolatban. Ezt követően fontos megvizsgálni, hogy voltak-e már e tárgyban korábbi kutatások, felmérések, mivel egyrészt felhasználhatjuk azok adatait (bár ezt esetlegesen engedélyeztetni kell az adatgazdával*), másrészt tanulhatunk a hibáikból.

A kutatás alapvető fogalmainak meghatározása az egész kutatási modellen keresztül vezető kérdéskör. Jelentősége igen nagy a kutatás tervezésének szakaszában, valamint a kutatás utolsó fázisában: az elemzés, a kutatási eredmények értelmezésének szakaszában. Alapkérdései a következők:

- Egy fogalmon ugyanazt értik-e az adott megismerési folyamatban részt vevők (kutatók, ifjúságsegítők, közreműködők)? Például azon, hogy mi a felkereső ifjúsági munka, vagy hogy milyen ifjúsági szolgáltatásokról beszélhetünk.
- Mi a kutatás során használt fogalmak definíciója? Például, hogy mi az önkéntes munka, vagy hogy mi az önkéntes munka és a képzettség fogalmának viszonya.
- Hogyan tehetjük a fogalmainkat mérhetővé?
- Hogyan szedjük a fogalmakat lényeges részekre, darabjaikra, és hogyan találjuk meg a nekik megfelelő emberi viselkedést, magatartást?

Pontosan definiálni kell tehát, hogy mit értünk bizonyos fogalmak alatt a kutatásunk során. Ezt a folyamatot hívják a tudomány nyelvén *konceptualizálásnak*.

* Az állami forrásból finanszírozott kutatások, de többségében a helyi, önkormányzati ifjúságkutatások is közpénzből finanszírozott adatfelvételek, így joggal tarthatunk igényt e kutatások eredményeinek megismerésére. Komplet, elemezhető adatbázisokat azonban egy-két jó gyakorlattól eltekintve (pl. KSH Népesedéstudományi Kutatóintézet, Echo Survey Szociológiai Kutatóintézet, Corvinus Egyetem) általában nem adnak ki a kutatóhelyek, cégek, intézetek.

Könnyű belátni: egyáltalán nem mindegy, hogy pl. a kutatás során mit tekintünk ifjúsági szervezetnek (a formális, bejegyzett ifjúsági célú egyesületeket, a diákönkormányzatokat, esetleg a nem bejegyzett csoportokat is?), vagy hogy pl. mit értünk drog alatt egy kutatásban (a kávé vagy az energiatital, no és az alkohol annak számít-e?). Természetesen nem kell minden általunk használt fogalmat definíciószerűen megadni, de azokat a kulcsfogalmakat, amelyek a kutatási célhoz szorosan kapcsolódnak, mindenképpen pontosítani célszerű, már csak a későbbi értelmezési viták elkerülése érdekében is. Ha a fogalmakat nagyon szigorú kritériumok szerint definiáljuk, akkor ezt – a folyamat későbbi szakaszában – a válaszolókkal is ismertetni kell, hogy ők is ugyanazt értsék alattuk, mint a kutatók. Pl. az ESPAD* kutatásban arra kéri a tanulókat, hogy nyilatkozzanak: „Hányszor fordult elő veled, hogy egy alkalommal 5 vagy több italt ittál meg?” Az „egy ital” konceptualizálása a kutatásban: „egy ital lehet másfél dl bor vagy fél liter sör vagy fél dl égetett szesz vagy egy koktél”. Ha ezt nem közlik a vizsgált tanulókkal, igen sokféle értelmezése lehetett volna a fogalomnak. Azokat a fogalmakat, amelyeknek jól meghatározott szakmai-tudományos definíciójuk van (pl. attitűd, pályakezdő, alacsonyküszöbű szolgáltatás, önkéntes stb.) és valószínűleg az ifjúsági szakmában közismertek, nem kell konceptualizálni, hacsak nem térnünk el az általánosan elfogadott jelentéstartalomtól.

Itt kell szólni a kutatás előkészítési szakaszának egyik legfontosabb eleméről, mely gyakran hiányzik az ifjúságkutatásokból (is): a használható hipotézisek alkotásáról. A hipotézis fogalmát talán a következőképp lehetne legkönnyebben meghatározni: a mérhető foglaimaink közötti viszonyokra tett megállapítás. A kutatás hipotézisei pedig a valóságra vonatkozó meghatározott feltételezések, melyeket a kutatás során igyekszünk igazolni vagy cáfolni.

Miért van szükség hipotézisekre az ifjúság problémáinak megismerése során? A hipotézisek segítenek átgondolni a kutatás problémaköreit, rendszert építenek be a megismerés folyamatába, és segítenek a mérhető tapasztalatok és a

* európai iskolakutatás az alkohol- és droghasználatról

kérdések megfogalmazásában. Ezen túl természetesen az eredmények átgondolt értelmezéséhez is segítséget adnak.

Milyen a jó hipotézis? Nem tartalmaz magától értetődéseket (pl. a fiúk és a lányok ajakrúzs használata között jelentős eltérések lesznek: a lányok nagyobb arányban használnak ajakrúzszt), nem túlzott általánosítás (pl. összefüggés várható a fiatal felnőttek lakóhelye és életmódja között), nem túlságosan konkrét (pl. a jeles tanulók általában 5 perccel hamarabb érkeznek az iskolába, mint a rossz tanulók). A hipotézis-alkotásnak és -ellenőrzésnek két útja van: a deduktív módszer és az induktív módszer. Előbbi abból indul ki, hogy az ifjúságról szerzett korábbi ismereteink alapján előre határozzunk meg hipotéziseket, melyeket a valóság megfigyelése követ a kutatás módszereivel, végezetül az eredmények alapján döntünk, hogy a hipotézist elfogadjuk vagy elvetjük. Pl. előzetesen feltételezzük, hogy a fiatalok körében a legnépszerűbb drog az amfetamin, mert az utóbbi időben ilyen szállítmányból foglaltak le a legtöbbet a rendőrök. Majd megkérdezzük a fiatalokat a szerfogyasztásról, s levonjuk a következtetést (ti. téves a hipotézis, mert a cannabis a legnépszerűbb kábítószer). Az induktív módszer a kutatás során tapasztaltakból kiinduló feltételezés és az eredmények közötti összefüggések megtalálása után állít fel hipotézist. Pl.: *A cannabis a legnépszerűbb kábítószer, de az amfetaminnal való lebukás esélye nagyobb, azért van több foglалás.*

A következők fontos kérdések: Hogyan tehetjük fogalmainkat mérhetővé? Hogyan szedjük darabjaira a fogalmainkat és találjuk meg a nekik megfelelő emberi viselkedést, magatartást? Ebben vannak segítségünkre az indikátorok.

Az indikátorok arra adnak választ, hogy mivel és hogyan tesszük mérhetővé a fogalmainkat, tesszük ellenőrizhetővé hipotéziseinket. Sok esetben könnyedén teszünk nyilatkozatokat arról, hogy bizonyos fogalmak, kategóriák bizonyos módon összefüggenek egymással. Pl.: *A serdülők társadalmi értékrendi átalakulás idején anómiás tüneteket mutatnak.* Nem ritka esetben közöttük ok-okozati összefüggést is megállapítunk. Pl.: *Az ifjúság életében azért van normamazavar, mert olyan értékeket vallanak, amelyeket nem tudnak megélni.* Bajban leszünk azonban akkor, ha arra kell válaszolni, hogy milyen emberi magatartás, viselkedés, vélemény vagy attitűd igazolhatja ezt az összefüggést. Hogyan mér-

hetjük e dolgokat, hogy empirikus bizonyítékokat szerezzünk állításunk megalapozottsága mellett?

Például ha feltételezzük, hogy a hátrányos helyzet összefügg a tanulmányi előmenetellel, akkor hogyan ellenőrizzük az összefüggést, ha nem tudjuk, hogyan mérjük a tanulmányi előmenetelt (iskolai jegyekkel, tanulmányi versenyeken való részvétellel vagy éppen a bukások számával?) és a hátrányos helyzetet (relatív deprivációval, objektívebb szegénység kritériummal, érzelmi retardációval?). Vagy ha a hipotézis szintjén azt feltételezzük, hogy a serdülők kiszolgáltatottabbak a megtévesztő reklámoknak, mint az idősebbek, hogyan, milyen indikátorokkal mérjük a kiszolgáltatottságot?

Az indikátorok tehát azok a rögzíthető megfigyelések, amelyek alapján a „való” világot rekonstruáljuk a kutatási folyamatban. Pl. a drogérintettség indikátora lehet a kábítószer-fogyasztás gyakorisága, de lehet az egyszerre elfogyasztott alkohol mennyisége vagy minősége éppúgy, ahogy lehet az elmúlt napon elszívott cigaretták száma – attól függően, hogyan „konceptualizáltam” a drogérintettség fogalmát. Amikor egy korosztályi jelenséget (pl. ifjúsági előítéletesség) többféle indikátorral is mérünk, akkor dolgozunk jól, ha ezek az indikátorok, mutatók egymással felcserélhetők. A hipotéziseink tesztelésénél azonban ugyanúgy kell viselkedniük. Vagyis amikor az előítéletességét egy standard, ún. társadalmi távolság skálával mérjük, ugyanazt az eredményt kell kapnunk a hipotézisünk szempontjából, mintha egy kognitív-affektív teszttel mérnénk. Az indikátorok felcserélhetőségét azonban ne keverjük össze a hipotézisben elvárt összefüggések felcserélhetőségével: ha összefüggés van a fiatal felnőttek vallássossága és gyermekvállalási kedve között, akkor sem egyenértékű az alábbi két kijelentés: „a vallásos fiataloknak több gyerekük van”, illetve „a több gyereket nevelők vallásosabbak”.

Az indikatori szint meghatározása – és ennek megfelelően bemutatása – gyakran kimarad az ifjúságkutatásokból, pedig e nélkül nehéz a konkrét adatfelvételben használt változók meghatározása és értékelése. A változó már maga a mérőeszköz, amely az indikátor által jelzett magatartás, viselkedés, vélemény stb. mérésére szolgál. „A változók attribútumok logikailag összetartozó csoport-

jai. Például *a férfi és nő* attribútumok együtt *a nem* változót képezik. *A foglalkozás* változó olyan attribútumokból tevődik össze, mint például: *farmer, professzor, teherautósófor* [...]. Az attribútumok, illetve változók kapcsolata a leírásnak és a magyarázatnak is lényegi pontja a tudományban.” (Babbie 1995: 53.)

A változókkal kapcsolatban kétféle tipikus hibával találkozhatunk az ifjúságkutatásokban. Az egyik, hogy azok nem kapcsolódnak indikátorokhoz (a levegőben lógnak), a másik pedig, hogy adott változóhoz tartozó attribútumok felsorolása nem kimerítő és kizáró kategóriák sora. Demográfiai változók esetében ez triviális (pl. a neme kérdésnél ne csak a nő szerepeljen attribútumként), de ugyanígy kellene eljárni az összes többi, alkalmazott változó esetében is.

Az elméleti előkészítés végállomása gyakorlatilag a kutatási terv, mely minimalisan az alábbi információkat tartalmazza:

1. A kutatási téma meghatározása
2. A kutatás célja és indoklása
3. Az előzetes ismeretek rövid összefoglalása
4. A kutatás célcsoportjának bemutatása
5. A kutatásban tervezett módszerek bemutatása
6. A kutatás várható eredménye, felhasználási területei
7. A kutatás minőségbiztosítási elemei, tervezett ellenőrzési módszerek
8. Esetleges mellékletek: pl. mintavételi koncepció, a kutatás költségvetése, időbeli ütemezése, rendelkezésre álló erőforrások, technikai és menedzsment-kapacitás, adatvédelmi terv

Gyakorlati előkészítés

Az elméleti előkészítés után a kutatás gyakorlati előkészítése következik. Ennek első lépése nem más, mint annak meghatározása, hogy a foglaimainkat hogyan tesszük mérhetővé, milyen empirikus eljárásokat fogunk alkalmazni. Ezek közül kiemelkedő lépés a kutatási módszer és (ha szükséges) a mintavételi mód megválasztása. Vagyis látható, hogy a kutatás korántsem a kérdőív vagy más adatfelvé-

teli eszköz tervezésével indul. Ha ezzel kezdjük az ifjúsági probléma megismerési folyamatát, nem lesz sikeres a kutatásunk. A kutatási módszerekről jó összefoglalók érhetőek el az UISZ 2009/1. számában és az Ifjúságügy – Ifjúsági szakma, ifjúsági munka (Nagy 2008) című kötetben, ezért a gyakorlati előkészítés kapcsán az alábbiakban elsősorban a mintavételi alapfogalmakra koncentrálunk. A konkrét módszerekre a gyakorlati problémáknál térünk vissza.

Ha nincs elég forrás saját adatfelvétel (primer kutatás) megszervezésére, akkor dolgozhatunk statisztikákból, korábbi dokumentumokból, adatbázisokból (szekunder kutatás). Ha van, akkor alkalmazhatunk kérdőíves adatfelvételt, ennek keretében megkérdezhetünk serdülőket vagy fiatal felnőtteket, a térségben működő ifjúsági szervezeteket, intézményeket, az ifjúsági szféra szakembereit stb. A kérdőíveket elküldhetjük postán válaszborítékkal, az interneten, esetleg felhívhatjuk a megkérdezendő személyeket telefonon, vagy küldhetünk hozzájuk kérdezőbiztosokat.

Kiemelt szereppel, tapasztalattal, speciális információval bíró személyekkel készíthetünk akár többórás mélyinterjúkat, rövidebb célzott interjúkat, egyazon csoportba tartozó fiatalokat vagy szakembereket összehívhatunk egy fókuszcsoportos beszélgetésre, ahol egymást is inspirálják a gondolatok. A módszerek alkalmazása igen sokrétű lehet, itt csak arra hívnánk fel a figyelmet, hogy általában az összetett módszertannal dolgozó kutatások sikeresebbek.

Ha már tudjuk, milyen módszertannal dolgozunk, *mintát* kell vennünk. Ennek nyilvánvaló oka, hogy bizonyos esetekben nem lehet (és nem is kell) minden érintettet megkérdezni, így az érintettek (a populáció) egy kisebb csoportját kérdezzük meg. Elengedhetetlen, hogy ez a csoport a kutatás számára fontos ismérvek alapján jól visszatükrözze, reprezentálja az eredeti populációt.

Az ifjúsági korosztályok és rendszerek megismerési folyamatában (research process) csak a kutatási téma és a kutatási célok definiálása után következhet az *alapsokaság* meghatározása. Az alapsokaság az a csoport, amelyről a megállapításainkat tenni akarjuk (az empirikus kutatásban gyakran elemzési egységnek nevezik). Az alapsokaság nem csak személyek (ifjúságsegítők, serdülők, fiatal

felnőttek stb.) lehetnek, az ifjúságkutatásokban gyakran intézményeket, szervezeteket, interakciókat vagy éppen dokumentumokat (pl. ifjúsági programokat, blogbejegyzéseket stb.) vizsgálnak a kutatók. A feladat tehát annak eldöntése, hogy a vizsgálat során kiket/miket fogunk tanulmányozni.

A mintavétel tekintetében fontos szempont annak tisztázása, hogy az adott megismerési folyamatban kik is az információhordozók, illetve hogy kik tartoznak az alapsokaságba (például egy városi kutatásnál a városban lakók vagy a városban tanulók – esetleg mindkét csoport tagjai – tartoznak-e bele), mert a kutatás során kapott adatokat is csak rájuk vonatkoztatva lehet értelmezni. Ez a döntés azért is igényel komoly körültekintést, mert a megfigyelési egység (akiktől az adatokat beszerezzük) és az elemzési egység (akikről következtetést akarunk levonni) nem feltétlenül esik egybe. Például ha az ifjúság politikai pártokhoz való viszonyának kérdésében az adatok forrása maguk a megkérdezettek (a válaszaik), akkor az elemzési egység és a megfigyelési egység egybeesik. Ám dönthetünk úgy is, hogy ebben a témában a pártoktól, politikusoktól (vagy éppen hivatalos pártnyilvántartásokból) gyűjtünk információkat. Az elemzési egységeink ebben az esetben is az ifjúság korosztály tagjai (feltéve, hogy minden érintettől kaptunk adatokat), ám a megfigyelési egységeink ettől eltérnek. Ugyanez a helyzet akkor is, mikor például szülőket keresünk meg a kutatás során a tanulókkal kapcsolatban, és az elemzést a gyerekeikre nézve szeretnénk elvégezni*.

Súlyos módszertani hiba forrása lehet, ha nem ugyanazon a szinten akarunk következtetéseket levonni, megállapításokat tenni, mint amilyen szinten a mérés történt. Például ha a középiskolába bekerült cigány tanulók iskolai sikerességét, illetve lemorzsolódásának okait akarjuk feltárni, azonban a mérés a középfokú

* Az olyan statisztikai adatgyűjtési célú vizsgálatoknál, amikor tényadatokat és nem véleményeket kell gyűjteni (pl. a fiatalok lakáskörülményei, fogyasztási szerkezet, munkanélküliségi adatok, iskolai végzettség stb.), elsősorban háztartási mintát vesznek a kutatók. Ez esetben az eredményeket lehet személyekre vonatkoztatni. Ugyanez a helyzet az iskolai vagy ifjúsági szervezeti statisztikai adatgyűjtéseknél is. Olyan kutatásokban azonban, ahol véleményeket kell gyűjteni, csak a személyi minta jöhet szóba megfigyelési egységként is, ugyanis véleménye, attitűdje csak embereknek lehet, iskoláknak, ifjúsági csoportoknak, ifjúsági szervezeteznek nem.

szakképző iskolák igazgatóira terjed ki, az iskolai szintű adatfelvételtől nem lehet a tanulók szintjére semmilyen megállapítást tenni. Hasonló problémát okoz, ha a megfigyelések csoportokra vonatkoztak (pl. ifjúsági csoportok, közösségek, osztályok), de a következtetéseinket már egyénekre vonatkoztatjuk. Az adatok mérési szintjének módosítása a másik irányba sem olyan egyszerű. A hierarchikus viszonyba rendeződő csoportok tagjaitól nyert adatok magasabb szintű egységekre történő aggregálásával az 1980-as évektől kezdve külön módszertani kutatási irány foglalkozik, elsősorban a pedagógiai kutatásokon belül, és egyébként nem is eredménytelenül kísérleteznek az ún. többszintű statisztikai modellezéssel*.

Ahogy a mintavételt befolyásolják a kutatási folyamat korábbi lépései, ugyanúgy a mintavétel is meghatározza a kutatás további menetét, sőt gyakran már a végeredményét is. (Itt elég, ha csak az adatok általánosíthatóságának kérdésére vagy a mintából történő becslésekre gondolunk.) Ahhoz hogy az ifjúságkutatásokban (is) alkalmazható mintavételi eljárásokat megismerhessük, itt az ideje, hogy tisztázzuk a mintavétellel kapcsolatos alapfogalmakat.

A *megfigyelési egységről* (observation unit) az elemzési egység kapcsán már szóltunk. A kettő közt az esetek legnagyobb részében (különösen a kérdőíves vizsgálatoknál) nincs sok különbség: míg az elemzési egység adatelemzés során használt fogalom, addig a megfigyelési egység – vagy más néven *elem* (element) – a mintavételre vonatkozik. A megfigyelési egységen történik a jelenség konkrét megfigyelése, esetünkben ez gyakran valamilyen ifjúsági korosztályt jelent, noha nem feltétlenül. Ám azokban az esetekben is, amikor a megfigyelési egységek például ifjúsági szervezetek, intézmények, ifjúsági programok, kezdeményezések, az *adatszolgáltatók* leggyakrabban a korosztály tagjai vagy más személyek.

A kutatás *populációja* vagy alapsokasága (target population) azoknak az elemeknek az összessége, melyeket vizsgálni akarunk, amelyeknek valamilyen tulajdonságáról többet szeretnénk tudni. A kutatás során a populációt a kutatási célnak

* Bővebb információ: Goldstein 1987, 1999, Longford 1985, Bryk és Raudenbush 1992.

megfelelően, pontosan kell meghatározni. Ez a feladat csak első látásra tűnik egyszerűnek, valójában a kutatási feladat, valamint a kutatás kontextusának és lehetőségeinek részletes végiggondolása nélkül lehetetlen jól elvégezni. A probléma érzékeltetésére tételezzük fel, hogy a kutatás célja a tanulók diákjogokkal kapcsolatos sérelmeinek feltárása, és eldöntöttük, hogy a tanulóktól fogunk információkat gyűjteni. De kit tekintünk tanulónak? Mindenkit, aki volt valaha tanuló és érhette diákjogi sérelem? Csak azokat, akik jelenleg is tanulói jogviszonnyal rendelkeznek valamilyen iskolában? Mely iskolatípusokban tanulókat értjük a tanuló alatt? Beletartoznak-e ebbe az esti tagozaton tanulók? Mit kezdünk azokkal a külföldi tanulókkal, akik jelenleg ösztöndíjjal vagy cserediákként tanulnak a kiválasztott intézményekben? Ha egy területre (pl. a fővárosra) szűkítettük a vizsgálat körét, kit tekintünk fővárosi tanulónak? Figyelembe véve a témát (esetünkben jogsérelem), kihagyhatók-e a kutatásból a javító-nevelő intézményekben tanulók? Akárhogy is döntünk, a kutatásunk eredményei a későbbiekben csak erre a jól körülhatárolt populációra lehetnek érvényesek. A célpopuláció mindig elméleti fogalom, a vizsgálandó elemek elméleti összessége. (Ne felejtjük el, hogy a vizsgálandó elemek nem feltétlenül személyek, ha a például a diákjogi sérelmeket az oktatási ombudsmanhoz érkezett panaszok alapján akarjuk vizsgálni, akkor a vizsgálandó elemek az egyes ügyek, az elméleti populáció ebben az esetben az ombudsmanhoz érkezett panaszok összessége. De vizsgálhatjuk az egyes iskolákat is e témában, mondjuk az iskolai fegyelmi száma alapján, ebben az esetben a célpopulációt intézmények jelentik, az elméleti populáció pedig az összes iskola.)

Az elérhető vagy vizsgálati populáció (study population) az elméleti célpopulációnak egy szűkebb, kisebb része, azokat az elemeket tartalmazza, akik/amelyek ténylegesen elérhetőek, akik/amelyek közül a mintavétel ténylegesen megtörténhet. Természetes jelenség, hogy egy elméleti célpopuláció minden tagja nem kerül bele abba a „kalapba”, ahonnan majd mintát veszünk (mintavételi keret), mindig van, aki kimarad belőle vagy véletlenül vagy tudatos szűkítés miatt. Ha a célpopulációról valamilyen lista áll rendelkezésre (címlista az ifjúságsegítőkről, lista a szervezetekről, ifjúsági tábor szobabeosztása, aktív hallgatói státusszal ren-

delkezők stb.), a tapasztalat azt mutatja, hogy valamelyik elem mindig lemarad róla, adminisztratív hibák miatt, vagy mert például a fluktuáció gyorsabb ütemű, mint az elérhető listák frissítése. Tudatos kutatói döntés is szűkítheti a vizsgálati populáció listáját. Például tegyük fel, hogy egy városi ifjúságkutatás leszűkíti a vizsgálati populációt a középiskolásokra. Ebben az esetben azt mondjuk, hogy a populációt újradefiniáljuk, s ezt erősen hangsúlyozni kell a beszámolóban is.

Az elemzési és megfigyelési egységek mellett meg kell ismerkednünk egy harmadik „egységgel”, a *mintavételi egység* fogalmával is. Logikus lenne azt feltételezni, hogy a mintavételi egység nem más, mint az elemzési egység vagy a megfigyelési egység a mintavételi keretben. Ez csak részben van így. Ha például nincs teljes listánk az ifjúsági korosztályok tagjairól egy kutatásban, de tudunk egy listát szerezni az osztályokról, és a kiválasztott osztályokban kérdezzük meg a tanulókat, akkor ebben az esetben a megfigyelési és elemzési egységet a tanulók jelentik, ám a mintavételi egység az osztály. Egy másik példa még jobban megvilágítja a megfigyelési és a mintavételi egység fogalma közötti különbséget. Tegyük fel, hogy serdülőkkel foglalkozó szakembereket akarunk kiválasztani egy kutatás céljára, és nincs listánk az összes szakemberről, viszont van egy listánk az ellátóhelyekről, intézményekről. Az intézmények, szervezetek persze tudnának listát adni a munkatársaikról, de a több ezer intézmény, szervezet esetében egyenként begyűjteni a listákat belátható időben reménytelen vállalkozás lenne. (Nem is beszélve arról, hogy mire az utolsó listát is megkapjuk, az első listák már időközben módosulhattak.) Ezért először mondjuk kiválasztunk a listából bizonyos szervezeteket, és csak a kiválasztottaktól kérjük el a kollégák listáját, amelyekből aztán szervezetenként mintát veszünk. Ebben az esetben két mintavételi egységünk is van, egy elsődleges (a szervezet) és egy másodlagos (a szakemberek), a megfigyelési egység pedig megegyezik a másodlagos (illetve ebben az esetben végső) mintavételi egységgel. Vagyis bonyolultabb mintavételnél egy kutatáson belül különböző szintű mintavételi egységeket használhatunk, így definiálhatunk elsődleges, másodlagos, harmadlagos stb. mintavételi egységet is. Azt a mintavételi egységet, amelyen a tényleges megfigyelés (adatfelvétel) történik, végső mintavételi egységnek is nevezzük.

A *mintavételi keret* (sampling frame) a mintavételi egységek összessége adott szinten. Amennyiben egy lépésben történik a mintavétel, az elérhető populáció (ami tartalmazza az összes mintavételi egységet) megegyezik a mintavételi kerettel. Ha például egy főiskolai kollégium lakóit szeretnénk tanulmányozni, akkor a kollégiumi névsor a mintavételi keret, ha magukat a tanárképző főiskolákat, akkor a tanárképző főiskolák listája és így tovább. A mintavételi keret tehát az a lista, amely tartalmazza az adott szintű mintavételi egységek felsorolását, és amelyből a meghatározott eljárással mintát veszünk.

A mintavételi keret és a célpopuláció egymáshoz való viszonyának tanulmányozása nem öncélú, mert a kutatásunk – ha szakmailag megfelelő mintát veszünk – csak a vizsgálati populációra (az egylépcsős mintakiválasztásnál a mintavételi keretre), nem pedig a célpopulációra vonatkoztatva adhat pontos leírást. A problémát az okozza tehát, hogy jó mintát csak az elérhető populációra lehet készíteni, míg a minta alapján az általánosítást már a célpopulációra végezzük el. Ennek megfelelően a mintából nyert adatok általánosíthatóságát nagyban befolyásolja, hogy az elérhető vagy vizsgálati populáció mennyire hasonlít az elméleti célpopulációhoz. Itt egy gondolat erejéig vissza kell utalni a kutatás időfaktorának kérdésére. Ugyanis ha a célpopuláció összetétele túl gyorsan változik (például az EVS programban részt vevők), és a mintavételi keret elkészülte (listázás) után, de még a konkrét mintavétel és adatgyűjtés előtt történik változás az összetételben, akkor a minta nemhogy az elméleti célpopuláció jellemzőit nem tudja visszaadni, de már a vizsgálati populációét sem.

A mintavételi keretből kiválasztott mintavételi egységek alkotják a *mintát* (sample), vagyis a populációnak azt a részét, amelyet a mintavételi eljárás végén kijelölünk felkeresésre, megkérdezésre. Ne legyen illúziónk. Attól, hogy valaki bekerült a mintába, még egyáltalán nem biztos, hogy adatokat fog szolgáltatni a kutatásunkhoz. Vagyis még tovább szűkül a kör: az elemzést, illetve a becsléseket a teljes sokaságra vonatkozóan már csak azoknak a mintavételi egységeknek a megfigyelése alapján tudjuk elvégezni, akiket el is értünk, akik *válaszol-*

tak a kérdéseinkre (sampled population). A mintán alapuló kutatások sikerét komolyan veszélyeztethetik a mintába bevásztott, de el nem ért, vagy elért de nem válaszoló, illetve elért de a válaszadásra alkalmatlan megfigyelési egységek előfordulása. A kutatás egésze szempontjából nem mindegy, hogy a meghíúsult konkrét megfigyelés, adatfelvétel a válaszadó elérhetetlenségéből (pl. külföldön van), esetleg válaszképtelensége miatt (pl. a buliban már túl sokat ittak) nem jött létre, vagy pedig azért, mert részben (item nonresponse) vagy egészben (unit nonresponse) megtagadta a válaszadást (hiszen ne feledjük, az ifjúságkutatásokban a válaszadás szinte mindig önkéntes). A minta használhatósága vagy éppen használhatatlansága szempontjából azonban teljesen mindegy, ezért az adatfelvétel során törekedni kell a kiválasztott minta lehető legteljesebb elérésére.

A célpopuláció és a végső, ténylegesen megfigyelt mintavételi egységek egymáshoz való viszonyát jól mutatja a 2. ábra. A ténylegesen megfigyelt mintavételi egységek és a mintába bevásztott mintavételi egységek hányadosa a válaszolási vagy elérési arány (response rate). Napjainkban a jól eltervezett mintán alapuló kérdőíves vizsgálatok (survey) legnagyobb módszertani problémája az, hogy hogyan lehet a nemválaszolást vagy elérhetetlenséget és az ebből fakadó torzító hatást csökkenteni, hiszen egy minta annál pontosabb, minél inkább megközelíti a válaszolási arányt a 100 százalékot (Lundström és Särndal 2002, Hidioglou és Drew és Gray 1993, Hunyadi 2001: 83-86.).

Célpopuláció

Minta			Mintavételi keret
Mintavételi kereten kívüli	Nem elérhető	Megfigyelt mintavételi egységek (válaszolók)	Nem választható a mintába
	Válasz-megtagadó		
	Válasz-képtelen		

(Lohr 1999: 4.)

Adatgyűjtés

A gyakorlati előkészítés után következik az adatgyűjtési, adatfelvételi folyamat, ahol megfelelő etikai elveknek megfelelően kell eljárni (önkéntesség, névtelenség, adatvédelmi szempontok). Ezt követi az adatok elemzése, értékelése.

Az adatgyűjtésnek igen sok módszere van. A survey jellegű kutatás esetében a kérdezésen alapuló eljárások kerülnek előtérbe. Fontos tudni, hogy nincsen ún. „legjobb módszer”, mivel minden adatgyűjtési módszernek megvannak az előnyei és a hátrányai. Tisztában kell lenni azzal, hogy egy módszer választása milyen előnyök és hátrányok választását jelenti.

Döntésünknek arról, hogy az ifjúsági korosztályok és rendszerek megértésére, megismerésére olyan megismerési módszereket fogunk-e alkalmazni, amelyek számszerűsíthető eredményeket adnak, vagy éppen hogy nincs erre szükség, összhangban kell állnia az elméleti háttérrel. *Egy kutatás eredményességét elsősorban nem az határozza meg, hogy milyen módszerekkel végezzük, hanem az, hogy a kutatási céloknak megfelelő módszert választunk-e.*

A szakirodalom a megismerési módszerekhez kapcsolódóan a kérdezettek körének tekintetében kétféle adatgyűjtési stratégiát különböztet meg. Az egyiket teljes körű adatgyűjtésnek nevezik, mely nevéből következően teljességre törekszik, vagyis a megismerni kívánt jelenséget hordozó vagy arról véleménnyel rendelkező összes érintett adatait megpróbálja összegyűjteni. E megismerési módszernek a legjobb példái a tízevenkénti népszámlálás vagy az iskolaorvosi szűrések, de pl. a központi írásbeli érettségi vizsga is valami ilyesminek tekinthető. Ne tévesszen meg minket a fogalom: teljes körű adatfelvétel akkor is végezhető, ha az adathordozói kör igen szűk, pl. a kutatás során egy ifjúsági közösség, csoport „életútját” szeretnénk a maga teljességében megismerni, vagy ha mondjuk akciókutatásban veszünk részt.

Amennyiben kvantitatív megismerési módszert alkalmazunk, és teljes körű adatgyűjtésre törekszünk, cenzusról (összeírásról) van szó. Ha mindezt kvalitatív módszerek esetében alkalmazzuk, akkor a módszertől függően esettanulmányról, narratív interjúról, akciókutatásról, kapcsolatháló-elemzésről, szo-

ciometriáról vagy valamilyen más, a vizsgált jelenséget teljes körűen bemutató eljárásról van szó.

	Teljes körű adatgyűjtés	Mintán alapuló adatgyűjtés
Kvantitív módszerek	Cenzus	Survey
Kvalitatív módszerek	Akciókutatás Szociometria Kapcsolatháló-elemzés Narratív interjú	Célzott interjú Tartomelemzés Fókuszcsoport

A gyakorlatban azonban ritkán van szükségünk arra, hogy egy populáció összes tagjától gyűjtsünk adatokat, mégis előfordul ez az ifjúságkutatásban is (pl. kötelező iskolai adatszolgáltatások a beiskolázott gyerekekről vagy az alacsonyküszöbű szolgáltatás klienseiről, az ifjúságsegítők képzettségéről). Sokkal gyakoribb, hogy nem akarjuk (vagy nem tudjuk) összegyűjteni az összes érintett adatait, de törekszünk arra, hogy az összegyűjtött adatok a lehető legjobban tükrözzék az összes érintett adatait. Ebben az esetben valamilyen módon mintát kell venni a vizsgálandó sokaságból.

A mintán történő ifjúságkutatások sajátossága tehát, hogy a vizsgált jelenség kapcsán nem minden vizsgálandó személyről, ifjúsági csoportról, iskoláról, szervezetről stb. gyűjtünk adatokat, hanem csupán egy részükről, és a gyűjtött adatokból vonunk le következtetéseket a teljes sokaságra. Ezek a megállapítások, következtetések soha nem lesznek pontosan olyanok, mintha mindenkit megkérdeznénk, csupán *becsléseket* tehetünk a teljes alapsokaságra nézve*. A kutatásmódszertani irányoknak megfelelően ez esetben is megkülönböztethetjük a mintán alapuló kvantitatív adatgyűjtési módokat (survey) és a mintán alapuló

* Már most le kell szögezni, hogy a becsléseink pontosságát alapvetően nem a minta nagysága, hanem a mintavételi eljárás, a kiválasztás módja határozza meg.

– differenciáltabb – kvalitatív módszereket (pl. célzott interjúk, ifjúsági portálok, blogok tartalomelemzése, fókuszcsoporthoz adatgyűjtés).

Annak, hogy egy adatgyűjtést nem teljes körű megfigyeléssel végzünk, hanem minta segítségével, több oka is van. Először is, ha túl nagy az alapsokaság (például általában az ifjúsági szervezeteket vagy egy egész tanulói évfolyamot akarunk vizsgálni az országban, de akár csak egy nagyobb városban is), az adatfelvétel ideje nagyon hosszúra nyúlhat és rendkívül drága lehet*. Másodszor, a mintán történő adatfelvételek a megfelelő kiválasztási eljárás betartásával minimálisra csökkentik annak az esélyét, hogy a kutató által befolyásolt válaszadókat keressünk fel. Ezen túl a mintán történő adatfelvételekből az alapsokaság méretétől függetlenül lehet becslést tenni a teljes alapsokaság jellemzőire. Ez különösen akkor értékelődik fel, ha a vizsgálandó csoport nagyságáról nem áll rendelkezésükre egzakt információ (például ha a katolikus tanulók szabadidős szokásait szeretnénk vizsgálni, vagy a feketén munkát vállaló ifjúság munkakörülményeit akarjuk mérni). Végezetül, a mintán alapuló adatfelvételek rákényszerítik a kutatókat arra, hogy a kutatási terv megalkotásánál olyan koncepcionális kérdéseket is végiggondoljanak, amelyek egy teljes körű adatfelvétel esetében nem merülnek fel ilyen élesen, ám mindenképpen szükségesek lennének.

A minta kiválasztásánál alapvető fontosságú, hogy olyan mintát alkossunk, amely kicsiben leképezi az alapsokaságot. Logikus lenne azt gondolni, hogy pl. egy település iskolásaira kiterjedő vizsgálatnál annál pontosabb eredményeket kapunk, minél több tanulót kérdezzük meg, minél nagyobb az ún. kiválasztási arány. Ha pl. a városban 10 000 tanuló van, és közülük csak ötszázat kérdezzük meg (vagyis az összes tanuló 5 százalékát, azaz 5 százalék a kiválasztási arány), az rosszabb eredményt ad, mintha ötezret kérdeznénk meg (50 százalékos kiválasztási arány). De gondoljunk csak bele, ha pl. a kutatás során minket a tanulók diákönkormányzati motivációi érdekelnek, és úgy döntünk, kiválasztjuk a két

* Gondoljunk csak arra, hogy a népszámlálás több milliárdos költségével szemben egy 1500 fős minta személyes lekérdezése néhány millió forintból megoldható. Vagy elég, ha csak az egységes országos érettségi vizsgák megszervezésének nehézségét vesszük alapul. Mi lenne, ha minden kutatás ennyi humán és technikai erőforrást igényelne?

nagy létszámú szakmunkásképzőt (hogyan legyen a kellően nagy minta), el lehet-e fogadni a mért adatokat mint városi átlagot? Könnyen belátható, hogy ha gimnazistákat kérdeznénk a motivációikról, más eredményeket kapnánk.

Az adatgyűjtési módszereket másféle módon is lehet tipizálni. Egy másik modell is alapvetően két csoportra osztja a módszereket: primer és szekunder adatfelvételen alapuló típusokra. A primer adatfelvétel esetén az adott konkrét kutatás során újonnan begyűjtött adatokból, míg a szekunder adatfelvétel során mások által korábban már összegyűjtött adatokból dolgozunk. A primer adatfelvételek történhetnek kérdőívek, különböző interjútechnikák és terepkutatások felhasználásával. A kérdőíves adatfelvételek esetén maga az adatfelvétel típusa szerint tesznek különbséget: itt beszélhetünk önkitöltős, telefonos vagy kérdezőbiztos általi adatfelvétellről. Újabban terjednek az ún. online vagy websurvey kutatások. Az interjútechnikáknak két nagy csoportja van: a mélyinterjúk és a fókuszcsoportos interjúk.

A szekunder adatfelvételek típuslistája ennél jóval rövidebb. Itt alapvetően két csoportot különböztetnek meg, melyek azonban sokban hasonlóak egymáshoz: a dokumentum- vagy tartalomelemzést, illetve a meglévő statisztikák elemzését. A következő fejezetben részletesebben szólnunk az egyes módszerekről.

Értékelés, elemzés

A fenti rövid áttekintés is nyilvánvalóvá teszi, hogy az értékelések és elemzések a kvantitatív módszerek esetében nem nélkülözhetik a számítógépes háttérrel és a megfelelő statisztikai ismereteket, ugyanis tudnunk kell helyesen értelmezni az összefüggés-vizsgálatok és statisztikai elemzések értékeit ahhoz, hogy a hipotéziseinket igazolni vagy cáfolni tudjuk. Az elemzések elvégzését segítő szoftverek közül az SPSS programcsomagot ajánljuk, ezzel kapcsolatban gyakorlatilag minden felsőfokú képzésben szerezhetők tapasztalatok.

Az adatok feldolgozása, elemzése során figyelni kell arra, hogy a sok érdekes „fel-fedezés” mellett ne feledkezzünk meg az eredeti kezdeményezéshez igazadó információk bemutatásáról. Az elemzés során – a tapasztalatok alapján – törekedni kell arra, hogy csak azt tudjuk meg, ami érdekel minket. Ellenkező esetben akár évekig is elemezhetnénk egy kutatás empirikus anyagait. Ez azt is jelenti természetesen, hogy az adatgyűjtés során sok olyan tény, mutatót, véleményt rögzítünk, amit a későbbiekben nem – vagy csak korlátozottan – használunk fel. Ha jól megtervezzük a kutatást, akkor az ilyen begyűjtött, de fel nem használt adatok körét a minimálisra lehet szorítani. A kutatók egyébként hajlamosak a szükségesnél jóval több kérdést, kérdéscsoportot tervezni, szinte mindent tudni akarnak a vizsgált jelenséggel kapcsolatban, ám ez inkább a koncepciótlanságra és a munkahipotézisek hiányára vall, semmint a megfelelő szakmai előkészítésre.

A kutatási eredményeinket mindenképpen összegeznünk kell egy jól szerkesztett, áttekinthető kutatási beszámolóban, melynek kivonatát ajánlott a helyi ifjúsági közösségnek és szakmának is eljuttatni. A kutatási beszámolóban nyilvánvalóan nem kell rögzíteni minden lépést, minden statisztikai próbát. Elkészítése során elsősorban arra kell törekedni, hogy mások is megértsék a helyzetfeltárás legfőbb eredményeit. Az eredmények megfogalmazása során a következő szempontokat célszerű figyelembe venni:

- Mi várható a közeljövőben? (uralkodó környezeti folyamatok abban a beállításban, ahogyan azok hatnak a vizsgált területre)
- Mit találtunk ténylegesen? Milyen próbák hogyan igazolják vagy cáfolják a hipotéziseinket?
- Milyen lehetőségeket kínálnak ezek a tendenciák? Hogyan reagáljunk megfelelő módon mindezekre a jelenségekre? Mi az, amit tehetünk a javulás, a lehetőségek kiaknázása érdekében? Ha mindenen nem is lehet változtatni, felelősek vagyunk az ezekre a tendenciákra adott válaszokért.
- Mit tehetnénk ténylegesen a gyakorlatban?
- Melyek a jelenlegi helyzethez vezető lehetséges utak?

Végül, a kutatásról szóló beszámoló végén áll az adatok felhasználásának módja, melynek keretében erősen javasolt a kapott eredmények publikálása, esetleg egy sajtótájékoztatón vagy szakmai workshopon való bemutatása.

A helyzetfeltárás végeztével – csakúgy, mint bármilyen más program zárásaként – sort kell keríteni a kutatási program megvalósításának értékelésére. Ennek részeként értékelni kell a kutatás tényleges eredményeit a várt eredmények fényében, szólni kell a kutatás költségvetésének értékeléséről (ha szükséges, pénzügyi beszámolót is kell készíteni). A kutatók gyakran megfelelnek a kutatás technikai lebonyolításának, a kutatói team együttműködésnek értékeléséről – pedig ez különösen fontos. Az értékelés során rögzítettek komolyan elősegítik a következő kutatás tökéletes(ebb) végrehajtását.

A kutatások során feltárt ifjúsági jelenségek, elemzett problémák nem fognak maguktól megoldódni. Nem elég, ha tudjuk, mi a helyzet adott ifjúsági területen, a kutatásnak aktívan kapcsolódnia kell az adott ifjúsági probléma, hiányzó szükséglet stb. megoldási alternatíváinak kidolgozásához, az ifjúsági fejlesztési folyamatok tervezéséhez, és valamilyen szinten részt kell vállalnia a programok megvalósításában is, ha máshol nem, a monitoring feladatok megoldásában mindenképpen.

Gyakorlati kérdések

Az érvényességi és megbízhatósági problémák

Az ifjúságkutatásunk legfontosabb mércéje az eredményesség. De mikor tekinthetünk eredményesnek egy kutatást? Nyilván akkor, ha a kitűzött kutatási célokat elérte, és sikerült a kutatási téma feltárásához valamilyen szinten hozzájárulni. A kutatásokban a mérések eredményességének négyféle mércéje is van: a precizitás, a helytállóság, a megbízhatóság és az érvényesség.

A mérés precizitására példa lehet az iskolai tanulmányi eredmény. El kell dönteni, hogy a kutatás szempontjából elég-e azt tudnunk, vajon az adott tanuló gyenge, közepes vagy jó tanuló-e, vagy különbséget kell tenni a jó és a jeles tanuló között is, illetve esetleg fontos-e ismernünk a két tizedesjegyig kiszámolt, előző félévi tanulmányi átlagot. Meggondolandó, hogy a szűkebb kategóriák bármikor összevonhatóak kevésbé precíz kérdésekké, azonban fordítva ennek már nincs meg a lehetősége. A precizitás tehát azért lényeges, mert nem mindig, hogy az alkalmazott teszt vagy kérdőív mennyire finom különbségeket tesz. A nagyfokú precizitás persze nem mindig szükséges (ha a kutatás célja szerint pl. elég egy serdülőről annyit tudni, hogy tanul-e még, akkor nem kell arról kérdéseket feltennünk, hogy pontosan hány órát tölt a tankönyv előtt és milyen tanulási stratégiát követ).

Attól, hogy a mérési terjedelem precíz, még nem biztos, hogy hiteles (accuracy) is egyben. A túlzott precizitás gyakran vezethet információhiányhoz, ami viszont a mérés hitelességét rontja (pl. ha arra kérjük a megkérdezettet, hogy mondja meg, pontosan hány napot töltött eddig külföldön, akkor a számolás helyett, sok „nem tudom” válasz várható).

Az érvényesség (validitás) kérdése abból indul ki, hogy az adott mérőeszköz tényleg azt méri-e, amit mi szeretnénk. Ha például azt szeretnénk kideríteni, hogy az ifjúságsegítők mennyire elégedettek a fizetésükkel, és ezt úgy akarjuk mérni, hogy megkérdezzük, egy béremelést követelő tüntetésen hányan venné-

nek részt, akkor ez nem lesz kellően érvényes módszer. Biztos van összefüggés a tüntetésen való részvétel és az elégedettség között, de könnyen belátható, hogy vannak olyanok, akik bár elégedetlenek, nem szeretik a radikális eszközöket.

Az ifjúsági problémák megismerési folyamatakor is oda kell figyelni tehát a mérés érvényességére, még akkor is, ha – mint pl. a nemzetközi összehasonlító kutatások esetében – szakmai konszenzus van abban, hogy az alkalmazott standardok biztosítják az adatok összehasonlíthatóságát, az alkalmazott indikátorok pedig alkalmasak a mérésekre (azt mérjük, amit mérni szeretnénk).

A mérés megbízhatósága (reliabilitás) azt takarja, hogy ha az adott mérési technikát ugyanarra a jelenségre ismételten alkalmazzuk, akkor nagymértékben hasonló eredményeket kapunk (Carmines és Zeller 1979).

Nem elég azonban, hogy a kutatás során használt indikátorok megbízhatóak, vagy a technika érvényes, a kettőnek egyszerre kell teljesülnie ahhoz, hogy az adatfelvétel szakmailag korrekt legyen. Ez azonban nem könnyű feladat, hiszen gyakran ellentét van a megbízhatóság és az érvényesség között. Az a módszer, ami érvényes, nem biztos, hogy megbízható is egyben, és fordítva. Ezért van különös jelentősége az előzetes tesztelésnek.

A megbízhatóság kérdéskörében nem lehet kihagyni a mérés terjedelmével, illetve a mérési szintekkel kapcsolatos hibaforrásokat. A mérés terjedelménél alapvetően arra kell figyelni, hogy egy mérési tartomány mindkét vége képviselve van-e a lehetséges válaszok között. Nem biztos, hogy elég, ha pl. az inkluzív neveléssel kapcsolatban az ifjúságsegítők csak a következő skálát használhatják: 1. teljesen mértékben támogatja, 2. részben támogatja, 3. nem támogatja, mert nem kizárt, hogy vannak, akik nemcsak “nem támogatják”, hanem teljes mértékben “ellenzik”, hogy megváltozott képességű tanulókat integráljanak az osztályába, így a fenti attribútumokkal csak az attitűdök egyik felét sikerül megjeleníteni.

A változó mérési szintjének megválasztásánál alapvetően a későbbi elemzésre kell gondolni. Az empirikus kutatásokban négyféle ún. mérési szintet külön-

böztetnek meg: 1) nominális, 2) ordinális, 3) intervallum* és 4) arányskála szintű változókat. A nominális mérési szint pusztán azt mutatja, hogy az adott változó esetén két vagy több csoportról van szó. Legtipikusabb példája a nem vagy az iskolatípus: a válaszadó lehet férfi vagy nő, lehet gimnazista vagy szakközépiskolás, de a csoportok közti különbség nem számszerűsíthető, rendezhető sorba, pusztán a megkülönböztetés a cél.

Az ordinális szint esetén a válaszkategóriák sorba rendezhetőek, de a közöttük lévő távolság pontosan nem meghatározható. Tipikusan ilyen az iskolai érdemjegy. Azt tudom, hogy a négyes osztályzat jobb, mint a kettes, de azt nem mondhatom, hogy pl. kétszer többet tud, aki négyest kapott, mint aki kettest. Vagy az ifjúság neveltségi szintje vizsgálatánál nem állítható, hogy a jól neveltek és a közepesen neveltek között a különbség pontosan akkora lenne, mint a közepesen és az egyáltalán nem neveltek között.

Az arányskála a legmagasabb mérési szint, itt már értelmezhetjük a skála zéró pontját. Példa erre a tanulók száma egy csoportban, a testvérek száma, a havi jövedelem stb. Itt lehet valós nulla érték, és emellett pl. 500 tanuló pontosan kétszer annyi, mint 250 tanuló.

A mérési szintekkel kapcsolatban nagyon fontos szabály, hogy a magasabb szintű (pl. arányskálán szereplő) változóból később lehet alacsonyabb (pl. ordinális) szintűt készíteni, de fordítva ez már nem igaz. Pl. amikor egy eredetileg ordinális szinten mért változót úgy kódolunk át, hogy a teljes mérési terjedelem 0-100 közötti értéket vehessen fel, vagyis százfokú skálát készítünk belőle, attól még a változónk nem lesz arányskála szintű, csak eltorzítja a valóságos viszonylatokat (pl. mesterségesen felértékeli a közepszerűséget). A változók mérési szintje a statisztikai elemzéseknél értékelődik fel igazán, mert a matematikai statisztika a

* A társadalomtudományokban ritkán használatos, mert a válaszkategóriák közti távolság bár egyforma, nincs egységesen megállapítható zéró pontja a skálának. Példa erre az IQ-hányados, ahol a különbségek egyformák pl. a 90 és 95, valamint a 100 és 105 közt, de nincs értelme 0 IQ-ról beszélni, mert nincs abszolút zéró szint (nincs olyan ember, akinek az IQ-ja nulla lenne).

különböző változó szinteken különböző műveleteket és eljárásokat engedélyez. Az adott változó magasabb mérési szintre való „transzformálása” nem változtatja meg az eredeti szintre vonatkozó eljárások alkalmazhatóságának kizárólagosságát. Vagyis attól, hogy úgy tűnik, arányskálát hoztunk létre (pl. az 1-5 skálán mért értéket 100 fokú skálára számoljuk át), valójában csak egy átkódolt ordinális skálát láthatunk. Ebben az esetben az interpretálásnál is hibázhatunk, mert pl. a százfokú skálán mért 80 pontos elégedettség még nem lesz kétszer nagyobb, mint a 40 pontos – ugyanúgy csak azt tudjuk, hogy magasabb (de azt már nem, hogy mennyivel).

A változók kapcsán fel kell hívni a figyelmet a képzett változók sajátosságaira is. Az ifjúságkutatásokban két tipikus képzett változóval találkozhatunk gyakran: a skálákkal és az indexekkel. A skálák és indexek olyan jellemzők mérésére szolgálnak, melyeket nem lehet egyetlen kérdéssel (változóval) mérni, mint például a szociabilitás, a kompetencia, a tudásvágy vagy éppen az affilizáció. Emellett a skálák és indexek adatredukcióra is alkalmasak, több itemet összevonhatunk például egy indexszé, illetve ordinális mérési szinteket használva lehet mérni egy adott változót, például a kompetenciát nagyon kompetenstől egyáltalán nem kompetensig.

A skálákat és indexeket sokan összekeverik és szinonimaként használják, pedig korántsem azok. Az indexek esetén meghatározhatjuk azokat az itemeket, melyeket pl. a tanulási motiváció összetevőjeként értékelünk (iskolai tárgyak iránti érdeklődés, házi feladatok elkészítése, pontos munkavégzés stb.), és mindenkinek, akire valamelyik jellemző, adunk egy pontot. Végül kijön egy átlagos pontérték, amely mutatja a motiváció indexét.

A skálák esetén feltételezzük, hogy az egyes itemek nem azonos fokú motiváltságot mérnek, talán nagyobb mértékű motiváltság tanulmányi versenyen indulni, mint megcsinálni a házi feladatot (bár azt nem állíthatjuk, hogy a különbség pontosan kétszer vagy háromszor akkora lenne). A skálák kiadnak egy bizonyos mintázatot, ugyanis feltételezhető, hogy aki egy tárgyból már versenyen is indul, az megcsinálja a házit is. Skála készítésekor a különböző itemek-

re adott válaszokból kirajzolódó mintázatokhoz rendelünk pontszámot, ezzel szemben az indexek szerkesztésénél az egyedi itemekhez rendeljük azt, és ezeket az egymástól független pontszámokat összegezzük. Nézzünk erre egy példát. A magyar középiskolások értékorientációit vizsgáló tanulmány (Lannert – Örkeny – Szabó 1999) egy 1996-ban az utolsó éves középiskolásokat reprezentáló, 2600 fős mintán végzett vizsgálat adatbázisának egy 26 itemből álló kérdés-sora másodelemzését is tartalmazza. A diákoknak a 26 item mindegyikéről azt kellett megmondaniuk, hogy mennyire értenek vele egyet. A kutatók az eredeti négyfokú skálát százfokú skálára számolták át. (Ez még persze nem lett index vagy skála). Az eredeti 26 item elemzésével öt faktort kaptak: politika, szexualitás, nemzet, tolerancia, felelősség*. Ezek alapján öt indexet készítettek az ide tartozó itemekkel való egyetértésből: politika iránti bizalom, társadalmi felelősség hiánya, nemzeti büszkeség erőssége, nemek közötti kapcsolatok liberális felfogása, a kisebbségek iránti tolerancia mértéke. Ezekkel az indexekkel már közvetlenül is mérni lehetett az értékorientációkat.

* A többváltozós elemzési eljárások buktatóit bemutató rész szól arról, hogy milyen mérési szintű változó alkalmas ilyen adatredukcióra.

Kutatási célok és az időkezelés problémái

A kutatási cél konkrét meghatározása korántsem olyan egyszerű, mint azt elsőre gondolhatjuk. Először is tisztáznunk kell, hogy mit tudunk, tudhatunk már a kutatási témánkról az ifjúsági szakirodalom vagy a tágabb, szociológiai, pedagógiai, demográfiai, pszichológiai irodalom alapján. Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy szakirodalmi háttérismeretek nélkül éppúgy nem javasolt empirikus kutatásba fogni, mint kutatómódszertani ismeretek nélkül, még akkor sem, ha a cél nem tudományos kutatás, hanem valamilyen alkalmazott kutatás, célzott megismerési folyamat.

Az ifjúságügy klasszikus kérdéseinek többségét (pl. motiváció, attitűdök, tudásszint, karriertervek, politikai szocializáció, életmód, egészségmagatartás stb.) már számos kutató vizsgálta, így nagyon valószínű, hogy találunk előzményt a saját kutatásunkhoz is. Miután kellően elmélyültünk a minket érdeklő témában, elegendő információ áll rendelkezésünkre ahhoz, hogy eldöntsük: a kutatásunk célja hiányzó információk felderítése, egy adott állapot jellemző leírása vagy pedig valamilyen vélt vagy valós összefüggés(ek) magyarázata.

A felderítő jellegű kutatásokat tipikusan akkor alkalmazzunk az ifjúságügy területén, amikor új területtel kezdünk foglalkozni (pl. az ifjúság blogírási szokásai), vagy maga a jelenség még viszonylag feltáratlan (pl. házasság előtti együttélés hatása a párkapcsolati stabilitásra vagy az iskolai drogügyi koordinátorok helyzetének tanulmányozása stb.).

De feltárási jellegű kutatásról van szó akkor is, amikor nem még feldolgozatlan területtel foglalkozunk (mert pl. ismerjük általában a tanulók életmódját), hanem egy-egy konkrét földrajzi területre (pl. egy településre, térségre) vagy egy-egy konkrét csoportra (pl. a party-fiatalokra) nézve nincs adatunk.

A felderítő kutatás oka lehet annak kiderítése, hogy érdemes-e egy jelenséget a továbbiakban is tanulmányozni. Pl. ha egy komolyabb kvantitatív kutatást szeretnénk megvalósítani a látáscsökkenő fiatal felnőttek integrációjáról, egy felderítő kutatás kiderítheti, hogy a populáció van-e akkora egyáltalán, hogy

érdekes mintát venni közülük. A felderítő jellegű kutatások legnagyobb fogyatéka, hogy általában nem adnak kimerítő választ a felmerült kérdésekre, sokféle kérdéskört igyekeznek felölelni, ennek megfelelően kissé felületesek.

Ha arra vagyunk kíváncsiak, hogyan teljesítenek a magyar tanulók valamilyen nemzetközi teszten, vagy hogy az ifjúság egyes korcsoportjai hány százalékban rendelkeznek internettel, vagy éppen választ szeretnénk kapni arra a kérdésre, hogyan viszonyulnak a tanárok a roma tanulókhoz, leíró kutatást kell megvalósítanunk. Tipikusan leíró kutatások az általános települési (városi, községi stb.) ifjúságkutatások vagy a ciklikusan elvégzett, országos szintű, általános ifjúságkutatások (Ifjúság2000, -2004 stb.). Ezek az adatfelvételek dokumentálják, rögzítik az adott állapotot, de a miértekre nem adnak választ. Igaz, nem is ez a céljuk.

Az ifjúsági megismerési rendszerek talán legtöbb hozzádékcal bíró válfaja egy-egy ifjúsági jelenség magyarázatát célozza. Ha pl. arra vagyunk kíváncsiak, hogy mivel lehet legjobban motiválni a korosztályt az önkéntes munkára, vagy miért nem tudnak együttműködni az ifjúsági szervezetek egymással bizonyos kérdésekben, akkor magyarázó kutatást kell megvalósítanunk. Természetesen az is lehetséges, hogy egy kutatáson belül a felderítő, leíró és magyarázó célok kombinációjával találkozunk, hiszen ahhoz, hogy egy ifjúsági jelenséget megmagyarázzunk, általában előtte be is kell mutatni, le is kell írni azt (hacsak nem valamilyen triviális kérdésről van szó).

Az ifjúsági kutatások sajátossága, hogy az esetek döntő többségében nehéz őket értelmezni elméleti alapvetések nélkül, ugyanakkor gyakori hiba, hogy nem derül ki a beszámolóból: a kutató milyen elméleti alapokról és milyen koncepciót vallva közelít egy adott ifjúsági témához. Könnyen belátható, hogy pl. az ifjúsági szükségletekkel kapcsolatos fogalmat egy kutatásban máshogy konceptualizálja az, aki a közösség felől, és megint máshogy az, aki individuális szinten képzei el az ifjúságfejlesztés feladatát. Ha ez nincs előre rögzítve, bizonyos megállapítások csak nehezen – vagy akár félre is – érthetők.

A kutatók nemcsak elméleti szempontból lehetnek elkötelezettek olyan mértékben, hogy az hatással legyen a kutatási anyag interpretációjára, hanem érzelmileg is bevonódhatnak vagy érintetté válhatnak. Pl. maguk is az ifjúsági ellátórendszer részeként működnek, vagy személyen érinti meg őket egyik vagy másik jelenség. Ha ez történik, leghelyesebb, ha erről őszintén beszámolunk.

A kutatás idődimenzióját tekintve háromféle stratégiát alkalmazhatunk. A leggyakoribb eset, hogy az adott jelenségről a mérésünkkel egy pillanatképet készítünk. Ám ez magában hordoz egy fontos problémát. „Ok-okozati folyamatok megértésére törekszünk, amelyek az időben zajlanak; ám a következtetésekhez alapul csak egyetlen időpillanatban végzett megfigyelések szolgálnak.” (Babbie 1995: 122.) Ebben az esetben az eredményeink interpretálásakor követhetünk el hibákat. Tudnunk kell, hogy az idődimenziót kikapcsoltuk a kutatásból.

Az „idő” figyelmen kívül hagyása azonban számos ifjúsági téma szempontjából szinte lehetetlen, egyrészt az ifjúság természetes életpályája miatt, másrészt mert az ifjúsági munka legfőbb célja az ifjúság fiziológia, kognitív, erkölcsi, közösségi stb. fejlődésének elősegítése, mely szükségszerűen folyamat jellegű. Ennek köszönhetően célszerű az idődimenziót is figyelembe vevő ifjúsági megismerési módszerek alkalmazására törekedni. Ennek több gyakorlati formája is van. A követéses ifjúságkutatásoknál (panelvizsgálatok) a kutatók egymás után többször is megkérdezik ugyanazokat a tanulókat, fiatal felnőtteket vagy csoportokat. Az ilyen kutatásoknál nagyon fontos, hogy az összehasonlíthatóság miatt minden alkalommal ugyanazokat a kérdéseket kell feltenni. Módszertani szempontból érdekes kérdés, hogy a kutatók hogyan kezelik a panel összetételének módosulását. Ha pl. a kutatás a 9. évfolyam meghatározott osztályaiba járó tanulók kérdezésével indul, akkor mit kezdünk egy évvel később azokkal, akik az osztályból lemorzsolódtak vagy éppen azokkal, akik újonnan érkeztek az osztályba. Ennek a kérdésnek az eldöntésére nincs egyértelműen jó megoldás, ezt mindig a kutatási téma és a kutatási cél függvényében kell értékelnünk. Általános szabályként azt lehet mondani, hogy a követéses vizsgálatnál az a legjobb, ha nemcsak a személyek nem változnak, de – a függő változóinkat leszámítva

– az objektív környezet sem nagyon módosul, hiszen csak így lehet valódi oksági magyarázatokat adni.

Másfajta időkezelést igényel az az ifjúságkutatás, amikor nem egy konkrét csoportot követünk nyomon, hanem arra vagyunk kíváncsiak, hogy pl. a mostani 8. évfolyam milyen matematikai vagy egyéb készségekkel rendelkezik a tavalyi vagy pl. az öt évvel ezelőtti 8. évfolyamhoz képest. A rendszeresen szervezett tudásszintmérő vizsgálatok (pl. a monitor vizsgálatok) a legjobb példái ezeknek. Ha az adatfelvételi eszközt nem módosítjuk alapvetően és a vizsgálati populáció is ugyanaz marad (pl. falusi általános iskolások), csak más korosztályban, akkor nagy hibát nem követhetünk el az összehasonlíthatóság szempontjából.

Az idő figyelmen kívül hagyása azért sem lehetséges, mert több olyan kutatási téma is van, amely érzékeny az adatfelvétel időpontjára. Pl. az ifjúság körében végzett azon felmérés elvégzésére, amely a nemzethez tartozásról vagy arról szól, hogy mit jelent számukra a hazafiság, illetve hogyan vélekednek a nacionalizmusról, a „nemzetileg felfokozott” ünnepek környéke tökéletesen alkalmatlan, torzító. Ehhez hasonlóan a tanulók alkohol-fogyasztási szokásait mérő adatokat sem szabad pl. a húsvéti időszak után felvenni, mert a mérési időpont megválasztása veszélyezteti a mérés megbízhatóságát. Ha más alkalommal történne az adatfelvétel, könnyen lehet, hogy a kutató más eredményeket kapna.

A mintavétel gyakorlati kérdései az ifjúságkutatásokban

A mintavétel tekintetében értelemszerűen csak akkor van döntési helyzet, ha a kutatási tervezés egy korábbi pontján olyan döntés született, hogy az alkalmazandó módszer nem igényel teljes körű adatgyűjtést. Teljes körű adatgyűjtésre egyébként viszonylag gyakran kerül sor az ifjúságkutatásokban – sokkal gyakrabban, mint pl. a szociológiai vizsgálatoknál –, gondoljunk csak a klasszikus szociometriai felvételekre, a résztvevői kutatásokra, az iskolai vizsgálatokra, az ifjúsági programok hatékonyság-értékelésére vagy az akciókutatásokra.

Hogy teljes körű vagy mintán alapuló adatgyűjtést kell-e végeznünk, az a kutatási céltól függ. Ha a kutatási cél mondjuk a Hegyi Középiskola 11. osztályos tanulói környezeti attitűdjeinek vizsgálata, akkor a körükben teljes körű adatfelvételt végezhetünk. Ugyanakkor, ha a kutatás során arra vagyunk kíváncsiak, hogy milyen a magyar 11. évfolyamosok környezeti attitűdje, értelemszerűen (miután pontosítottuk, hogy kiket is értünk a „magyar 11. évfolyamosok” fogalma alatt) mintán alapuló adatgyűjtést kell végeznünk. Ebben az esetben, ha a megfigyelésre kiválasztott iskolák körébe bekerül a Hegyi Középiskola, akkor ugyanazok a tanulók már a minta egy részeként vannak jelen. A különbséget a kutatási cél okozza. A mintavétel szükségességét nem a megfigyelési módszer határozza meg (tehát hogy pl. kérdőíves vagy éppen interjúk módszerrel alkalmazzunk-e), hanem a kutatás célja.

A kutatási célból következő kutatási terv hangsúlyozása azért is fontos, mert egy rosszul tervezett kutatásból még egy jó mintavételi eljárással sem lehet korrekt eredményekre jutni, de az is igaz ugyanakkor, hogy egy jól eltervezett kutatást is tönkretelhet egy rosszul kiválasztott minta.

Az ifjúságkutatásokban – csakúgy, mint bármely más társadalomtudományi vizsgálatban – kétféle koncepció mentén tervezhetünk mintákat: az egyik a *valószínűségi* (probability sampling), a másik a *nem valószínűségi* (nonprobability sampling) mintavételi tervek csoportja. A valószínűségi mintavétel körébe azok a mintavételi eljárások tartoznak, ahol tudjuk alkalmazni a valószínűség-szá-

mítás szabályait, míg értelemszerűen a nem valószínűségi minták estében erre nem kerülhet sor. Ha például egy speciális csoportról – mondjuk az alternatív ifjúsági zenekarokról, melyekről nincs megbízható címlista – szeretnénk adatokat szerezni, akkor keresünk egyet, majd megkérjük a tagjait, hogy ajánljanak másokat, akiket aztán szintén megkérünk stb. Ezt a módszert hólabdának hívják, amely egy tipikus nem valószínűségi mintavétel, ugyanis nem minden zenekarnak van egyforma esélye a mintába kerülésre: akit jobban ismernek, azt nagyobb valószínűséggel ajánlják. Az adatok pontosságát elsősorban a minta kiválasztási módja és a minta nagysága határozza meg. Mindezeket a mintavételi tervnek kell tartalmaznia.

Ahhoz, hogy a valószínűségi minták működését megértsük, meg kell ismerkednünk egy misztikus fogalommal: a „reprezentativitással”. Szinte minden mintán alapuló ifjúságkutatási beszámolóban előfordul a „reprezentatív minta”, a „reprezentatív eredmények, adatok” kifejezés mint a kutatás minőségének (megbízhatóságának, érvényességének, precizitásának) jellemzője. Sok körülötte a félreértés, különböző kutatók eltérő módon használják a fogalmat. Tegyük ezt most helyre:

Egy minta akkor tekinthető reprezentatívnak, ha a mintán belül a különféle jellemzők eloszlása ugyanolyan, mint az alapsokaságban. Ez mit jelent? Ha pl. a mintában és az alapsokaságban a fővárosiak aránya egyaránt megegyező. Ezt viszonylag könnyen lehet ellenőrizni. De a reprezentativitásnak nem csak az általunk ismert paraméterek esetében kell igaznak lennie (mint a nemi vagy végzettség szerinti megoszlás), hanem a kutatásban feltárni kívánt, általunk nem ismert jelenségek esetében is (pl. az előítéletek aránya, a külföldön munkát vállalni tervezők aránya stb.). Ha ismernénk ezek megoszlását az alapsokaságban, nem kellene kutatnunk. De akkor honnan tudhatjuk, hogy az általunk mért előítéletesség aránya hogyan viszonyulhat a teljes alapsokasági megoszláshoz? Onnan, hogy milyen mintavételi módot alkalmaztunk. Ha mindenkinek egyenlő esélye volt a mintába való kerülésre, akkor a valószínűség-számítás szabályait alkalmazva meg tudjuk határozni a mintavételi hibát. Ha más módon vettünk min-

tát, akkor erre esélyünk sincs. Ez nem azt jelenti, hogy a minta rossz, hanem azt, hogy nem tudjuk megmondani, milyen. A reprezentativitás tehát a mintából levont következtetések általánosíthatóságának alapfeltétele, melyet egyetlenegy dolog garantálhat: a megfelelő mintavétel. Azonban arról, hogy ténylegesen és általában milyen mértékben reprezentatív a mintánk, csak a legkritkább esetben tudunk meggyőződni, ugyanis csak arra van lehetőségünk, hogy néhány jellemző szerint ellenőrizzük a reprezentativitást (pl. nem, iskolaszervezet, életkor, településtípus).

Szólni kell még két fontos módszertani fogalomról: a mintavételi és a nem mintavételi hibáról, azért is, mert az ifjúságkutatásokban a szerzők gyakran mindkettőről hallgatnak. A legfontosabb, hogy a kérdőíves kutatásokban a mintavételi hiba nem hiba, hanem annak a statisztikai mutatója, hogy a mintából kapott adatok a valószínűség-számítás szerint mennyire pontosan közelítik meg a teljes alapsokaság adatait.

Két fogalommal lehet számszerűsíteni a mintavételi hibát: a megbízhatósági szinttel és a konfidencia intervallummal. A konfidencia-intervallum az a zóna, amelyben az alapsokaság vizsgált értékének az adott megbízhatósági szinten találhatóának kellene lennie*. Ez a fogalompár a következőképp jelenhet meg a kutatási beszámolóban: „95 százalékos valószínűséggel állíthatjuk, hogy az általunk kapott adatok maximum plusz-mínusz 3,2 százalékkal térnek el a tényleges adatoktól.” Nyilván itt a konfidencia intervallum a plusz-mínusz 3,2 % (tehát összesen 6,4 %), a megbízhatósági szint pedig a 95 százalékos valószínűség.

A mintavételi hiba nagysága nagyon fontos mutatója az adatfelvételnek. A hiba nagysága alapvetően öt tényezőtől függ: a mintanagyságtól, az alapsokaság nagyságától, az alapsokaság homogenitásától, a mintavétel módjától (a rétegzés

* Az elfogadott megbízhatósági szint 95 százalék, ami azt jelenti, hogy ha egy kutatást hússzor elvégzünk, a kapott adatok maximum egyszer eshetnek az intervallumon kívül. Persze a megbízhatósági sáv ismeretében sem tudjuk, hogy a konkrét mintából származó becslések a valódi (alapsokaságbeli) paraméterektől milyen messze vannak. Annak a valószínűségét tudjuk csak kiszámolni, hogy a konkrét értékek az adott intervallumon belül vannak-e.

csökkenti, de a csoportos mintavétel növeli), illetve a válaszok típusától és eloszlásától. Ezek közül a legfontosabb, hogy a minta nagyságának növelése csökkenti a mintavételi hibát csakúgy, mint a minta homogenitása és az alapsokaságbeli arány szórásának alacsonyabb mértéke.

Az esetek túlnyomó többségében nem a teljes sokaságra szeretnénk becslést adni, hanem egy konkrét kérdésünkre kapott válaszok (pl. a külföldi munkát tervező hallgatók) arányát szeretnénk megbecsülni. A gyakorlatban ez a kérdés a következőképpen merül fel: ha a mintán alapuló kutatás eredményeként látunk egy becsült értéket (pl. azt, hogy a felmért fiatalok 20 százaléka két éven belül tervez külföldi munkavállalást), akkor vajon mit mondhatunk a teljes ifjúsági korosztály vonatkozásában. Ebben az esetben megnézzük, hogy ha a becsült érték lenne a valódi érték (amit akkor kapnánk, ha mindenkit megkérdeznénk, nem csak a mintát), akkor adott biztonsággal – pl. 95 százalékos valószínűséggel – mekkora lenne a hiba. Ha a mintanagyság pl. 1000 és a becsült érték 20 százalékos, akkor jó közelítéssel azt mondhatjuk, hogy az intervallum (17,5%–22,5%) olyan eljárással keletkezett, amely az esetek 95 százalékaiban tartalmazza a valódi eredményt. Az alábbi táblázat azt mutatja meg, hogy eltérő elemű minták vagy alminták esetében a népességben meglévő valódi arány egy változónál (amit persze nem tudunk, hiszen ha tudnánk, nem kellene mérni) – a becsült értékek alapján – milyen tartományban (konfidencia intervallumban) várható, 95 százalékos megbízhatósági szint esetén.

100-3000 fős (al)minta várható teljesítménye 95 százalékos megbízhatósági szinten

	100 fős minta		300 fős minta		500 fős minta		1000 fős minta		1500 fős minta		3000 fős minta	
	Min.	Max.	Min.	Max.	Min.	Max.	Min.	Max.	Min.	Max.	Min.	Max.
Valódi arány az alapsokaságban	5 %	0,7	9,3	2,5	7,5	2,0	8,0	6,4	3,9	6,1	4,2	5,8
	10 %	4,1	15,9	13,4	13,4	14,2	6,6	11,9	8,5	11,5	8,9	11,1
	20 %	12,2	27,8	24,5	24,5	25,5	15,5	22,5	18,0	22,0	18,6	21,4
	30 %	21,0	39,0	35,2	35,2	36,4	24,8	32,8	27,7	32,3	28,4	31,6
	40 %	30,4	49,6	45,5	45,5	46,8	34,5	43,0	37,5	42,5	38,2	41,8
	50 %	40,2	59,8	55,7	55,7	56,9	44,3	53,1	47,5	52,5	48,2	51,8
	60 %	50,4	69,6	65,5	65,5	66,8	54,5	63,0	57,5	62,5	58,2	61,8
	70 %	61,0	79,0	75,2	75,2	76,4	64,8	72,8	67,7	72,3	68,4	71,6
	80 %	72,2	87,8	84,5	84,5	85,5	75,5	82,5	78,0	82,0	78,6	81,4
	90 %	84,1	95,9	93,4	93,4	94,2	86,6	91,9	88,5	91,5	88,9	91,1
	95 %	90,7	99,3	97,5	97,5	98,0	92,5	96,4	93,9	96,1	94,2	95,8

(Rudas 1998)

A táblázat értelmezése a következő: ha tudnánk, hogy egy kérdésben az alapsokaságban (pl. a gimnazista tanulók körében) a valódi érték 50 százalék (pl. 50 százalékuk szeretne külföldi munkát), akkor ha közülük mondjuk 500 fős mintát veszünk, akkor a mintából becsült megoszlás 95 százalékos megbízhatósági szinten* valahol 45,6 és 54,4 százalék között lesz, hogy pontosan hol, azt nem lehet tudni. Ha ugyanezt nem 500 fős, hanem csak 100 fős mintán mérjük, akkor a mintából becsült megoszlás 40 és 60 százalék között lesz. Ellenben, ha van rá lehetőségünk, és mondjuk egy igen nagy, 3000 fős mintán dolgozhatunk, akkor 48,2 és 51,8 százalék közé esne az 50 százalék becslése. Vagyis látható, hogy egy valószínűségi mintából a minta méretének növelésével javul a becslés.

A táblázatból az is kiderül, hogy a becslés ugyanakkor adott minta esetében javul (kisebb lesz a minimum és a maximum becsült érték közötti távolság, ami egyébként éppen a mintavételi hiba fele**), ha a valódi érték a legnehezebben becsülhető 50 százaléktól bármilyen irányban eltér. A kutatási beszámolóknak célszerű feltüntetni az adott mintához tartozó legrosszabb becslést, ami az előbb bemutatott 50 százalékos valódi megoszláshoz tartozó hibahatárt jelenti, mert ez egyben az adott mintanagysághoz tartozó maximális becslési hiba (az adott megbízhatósági szinten). Ez egy 100 fős mintánál vagy almintánál 95 százalékos szinten $\pm 9,8$ százalék, vagyis összesen $9,8+9,8=19,6$ %, ellenben egy 1000 fős mintánál már csak $\pm 3,1$, vagyis összesen 6,2 százalék.

A fenti táblázat arra is alkalmas, hogy jó közelítéssel meghatározzuk, milyen intervallumba esnének a valóságban a kutatási beszámolóban közölt adatok a mért eloszlás és az ismert elemszám mentén, vagyis alkalmas arra, hogy ezek alapján megvizsgáljuk a mások által közölt adatok megbízhatóságát. Pl. ha egy felmérés kapcsán egy cikkben azt olvassunk, hogy a kérdőíves vizsgálat 496 ifjúsági szervezet reprezentatív mintáján zajlott, és azt találta, hogy a mintába került szervezetek

* Ez azt jelenti, hogy ha a mérést 100 alkalommal végeznénk el egymástól függetlenül, akkor 100 esetben 95-ször a jelzett tartományban lenne az érték.

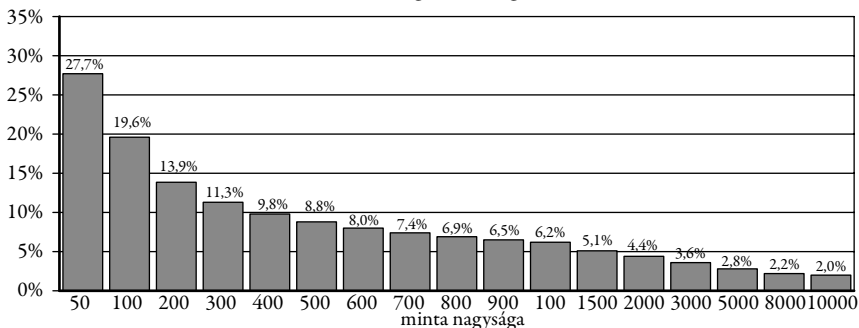
** Az adott mintanagyság és alapsokaságbeli értékhez tartozó mintavételi hibát $\pm$ irányban hozzá kell adni, illetve le kell vonni az értékből, így kapjuk meg az intervallumot, amiben várható a becslés.

46 százaléka nem jut pénzhez a programjaihoz, ebben az esetben a mintanagyság (469) és a becsült megoszlás (46 százalék) ismeretében a táblázatban keressük ki a legközelebbi értékeket (500-as minta, 50 százalékos megoszlás). Ebből kiderül, hogy a valódi érték valahol 45 és 54 százalék között lehet (95 százalékos megbízhatósági szinten), vagyis ha minden ifjúsági szervezetet megkérdeznénk, akkor a valós érték (azaz akik nem jutnak pénzhez) ebben a tartományban lenne. Egy ekkora mintán a 46 százalékos megfigyelt eredményhez az elvárt szinten $\pm 4,5$ százalékos mintavételi hiba, vagyis maximum 9 százalékos hiba tartozik.

Vegyük észre azonban – és az nagyon fontos –, hogy ha egy kijelentést nem a teljes mintára, csak annak egy részére (pl. a fővárosi ifjúsági szervezetekre) vonatkoztatunk, akkor már nem számolhatunk a teljes mintára vonatkozó mintavételi hibával, hanem csak az al minta elemszámára vonatkoztatottal. A mintanagyság tehát nem mindig a teljes minta nagysága. Ha részsokaságokról (alcsoporthokról) akarunk megállapításokat tenni, úgy kell felfognunk, mintha kisebb mintát vettünk volna kisebb alapsokaságból.

Az is nagyon fontos, hogy mindezen számítások és becslések csak a valószínűségi mintákra vonatkoznak, vagyis olyan mintákra, ahol érvényesülnek a valószínűség-számítás szabályai. A kvótás minták mintavételi hibájáról semmit sem lehet mondani ezen az alapon, de az ilyen mintákat nem is igen fogadják már el komoly kutatás alapjának.

*A maximális hibahatár különböző nagyságú valószínűségi mintákkal történő becslés esetén
(95 százalékos megbízhatósági szinten)*

A valószínűségi mintáknak alapvetően két fajtája van: a véletlen, illetve a torzított véletlen kiválasztáson alapuló minták*. Tegyük fel, hogy az ifjúságkutatásunk egy adott település egy konkrét korosztályára, pl. a 16 éves (illetve pontosabban az 1993-ban született) tanulókra fókuszál. Mondjuk 28 000 ember tartozik a vizsgálat alapsokaságába, ebből kell valamilyen mintavételi eljárással kiválasztani a mintát. Az egyszerű véletlen mintavétel nagyon egyszerűen azt jelenti, hogy megszerezzük az összes tanuló listáját (pl. az önkormányzat nyilvántartásából), és véletlenszerűen kiválaszthatjuk a mintába tartozó mintavételi egységeket természetesen úgy, hogy minden mintavételi egységre csak egyszer eshet a választás. A módszer garantálja, hogy minden 16 éves lakosnak ugyanakkora esélye legyen a mintába kerülni. Az egyszerűség ellenére a kutatók ezt az eljárást viszonylag ritkán alkalmazzák, mert ebben az esetben könnyen előállhat az a helyzet, hogy egy-egy kisebb településrészről egy-két tanuló kerül csak a mintába, ami megnehezíti az adatfelvétel technikai lebonyolítását. Ugyanakkor kétségtelen, hogy módszertanilag pontos megoldás, hiszen semmiféle torzító hatás nem érvényesülhet a minta kiválasztása során.

Az egyszerű véletlen mintavétel nemcsak azért számít a valószínűségi mintavételek őseinek, mert a legegyszerűbb, hanem azért is – és ez igen lényeges –, mert az egyszerű véletlen mintavételre vonatkozva értelmezhetők a különböző statisztikai mutatók, s a különféle statisztikai adatelemző programok ezekkel számolnak.

Ha ismert az összes elem (tanuló) listája, egyszerű, megbízhatóbb eredményeket hozó módszer a szisztematikus mintavétel is. Ez esetben a teljes felsorolás minden k -adik elemét (szisztematikusán) válogatjuk be a mintába. Pl. a 28 ezer 1993-ban születettből, ha 1000 fős mintára van szükségünk, minden 28-dik elemet vesszük be a mintába. Csupán az első mintába kerülő elemet választjuk ki véletlen módon. Először tehát véletlenszerűen választunk egy számot 1 és 28 között, ez a sorszámu elem kerül a mintába, majd utána sorban minden 16-dik.

* A valószínűségi mintavételek réme a válaszmegtagadás és a meghíúsulások. Ezekre később térünk vissza.

Ez a véletlen kezdőpontú szisztematikus mintavétel*. A gyakorlatban a szisztematikus mintavétel lényegileg megegyezik az egyszerű véletlen mintavétellel**. Az egyszerű véletlen és a szisztematikus mintavétel biztosítja a minta bizonyos fokú reprezentativitását (minden szempontból!), és lehetővé teszi a fellépő mintavételi hiba egyszerű megbecslését is. A rétegzett mintavétel segítségével tovább lehet csökkenteni a várható mintavételi hibát***.

Fontos szabály, hogy ha az alapsokaság homogén, a mintavételi hiba kisebb. Egynemű sokaságból kisebb hibával vehetünk mintát, mint vegyes, heterogén sokaságból. Pl. ha a diákok olvasás-szövegértési képességit mérő index adatainál 99 százalék 600 pont felett teljesít, akkor igen valószínűtlen, hogy bármely valószínűségi mintában ettől lényegesen eltérő arányt találunk. Lényegesen nagyobb a mintavételi hiba akkor, ha a populáció két egyenlő félre oszlik, pl. a diákok fele 500 pont alatt, fele 500 pont felett teljesít. Erre alapoz a rétegzett mintavétel: ahelyett, hogy a nagy, teljes populációból választanánk ki a mintánkat, megfelelő számban választunk ki elemeket a sokaság egynemű részcsoportjaiból. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy nem egy, hanem rétegenként egy mintát veszünk. Először iskolatípusonként csoportosítjuk a 28 ezer tanulót, majd megfelelő számú szakiskolást, gimnazistát és szakközépiskolást választunk ki. Ha nem rétegeznénk a mintavételt az iskolatípus szerint, e változó ugyanolyan mintavételi hibának lenne kitéve, mint a többi. Az iskolatípus szerint rétegzett mintában azonban ennek a változónak nullára csökken a mintavételi hibája.

Összetettebb rétegzés is alkalmazható a nagyobb horderejű kutatásokban, pl. az iskolatípus szerinti rétegzést ki lehet egészíteni a nem vagy a település sze-

* Ebben az esetben a mintavételi intervallum a beválogatott elemek közötti szabályos távolság 28, a kiválasztási arány pedig a mintába bekerülő elemek aránya, $1/28$ vagyis 3,57 százalék.

** A szisztematikus mintavételben rejlik azonban egy veszély, ha a tanulók felsorolása ciklikus jellegű és a ciklus hossza (vagy többszöröse, esetleg osztója) egybeesik a mintavételi intervallum hosszával, akkor a minta erősen torzíthat.

*** A rétegzett mintavételt sajnos több ifjúságkutatásban össze szokták keverni a kvótás mintavétellel (a kettőnek semmi köze sincs egymáshoz).

rinti, esetleg az évfolyam stb. szerinti rétegzéssel, csak arra kell vigyázni, hogy a mintában egy-egy homogén csoportra megfelelő elemszám jusson. A rétegzés arra szolgálhat, hogy a helyi vagy országos méréseknél az ifjúságot viszonylag homogén részcsoporthoz osszuk*, és mindegyikből megfelelő számú elemet válasszunk ki. Amennyiben a rétegző változó (pl. iskolatípus) összefügg mondjuk az iskolai teljesítménnyel, a rétegzett minta a teljesítmény mérése tekintetében is lényegesen pontosabb lesz. A rétegző változók megválasztása leginkább attól függ, hogy milyen változók állnak a rendelkezésünkre, amelyek mentén csoportosítani tudjuk az alapsokaságot.

Nagyobb ifjúsági vizsgálatok esetében összetett, többlépcsős valószínűségi mintavételi eljárást is követhetünk. Ezzel kapcsolatban fontos előrebecsíteni, hogy ami bonyolultabb, az nem feltétlenül jobb is. A többlépcsős mintavételt gyakran kizárólag szervezési – és esetleg anyagi – okokkal lehet indokolni, szakmai érvek nem nagyon szólnak mellette. Pl. a mintavétel során először iskolákat választunk ki, majd iskolánként tanulókat véletlenszerűen. Vagyis először az elemek csoportjait választjuk ki, majd azután – az egyes kiválasztott csoportokon belül – mintát veszünk az elemekből. Tény, hogy a többlépcsős minta elkerülhetetlenül rontja a kapott eredmények pontosságát, nagyobb lesz tőle a mintavételi hiba. Talán ennél is nagyobb gond, hogy erről a kutatók el szoktak felejtkezni, és sokszor akkorán veszik a többlépcsős mintavétel hibáját, mintha egyszerű véletlen hiba lenne**. Fontos az is, hogy ne sérüljön a valószínűségi mintavétel azon alapelve, hogy minden mintatagnak egyenlő esélye legyen a kiválasztásra. Ha a mintában először kiválasztjuk az iskolákat, majd iskolánként véletlenszerűen a tanulókat, ez a minta, noha véletlenszerűnek tűnik, mégsem az, hiszen nincs mindenkinek egyenlő esélye a mintába kerülésre. Egy nagyobb iskola tanulója

* A csoportok között és ne azokon belül legyenek nagyok a különbségek.

** Ugyanis a mintavételi hibát a mintaelemek között megfigyelt eltérések, azok szóródása alapján becsli meg a számítógép. Márpedig ha ezeket az elemeket viszonylag egynemű csoportokból vesszük, így túl szép becslést ad, melyet korrigálnunk kell, figyelembe véve azt is, hogy csoportos mintavételt alkalmaztunk.

ez esetben lényegesen kisebb eséllyel kerül a mintába, mint egy kisebb iskola tanulója.

E probléma megoldására létezik a többlépcsős, elemszámmal arányos valószínűségi mintavétel. Ahogy a név is mutatja, a módszer azt a megoldást kínálja, hogy az iskolák egyes csoportjainak a csoport méretével arányos mintába kerülési valószínűséget adunk. Tehát tízszer akkora esélye lesz a kiválasztásra annak az iskolának, melyben száz 16 éves van, mint annak, amelyben tíz. Ha az egyes iskolák kiválasztási valószínűségét megfelelően módosítjuk, az egyes csoportokból már lehet ugyanolyan számú tanulót kiválasztani. A lényeg az, hogy minden tanuló kiválasztási valószínűsége ugyanakkora legyen. Egy tanuló kiválasztási valószínűsége viszont egyenlő az iskola kiválasztási valószínűségének és az iskolán belül a tanuló kiválasztási valószínűségének szorzatával.

A többlépcsős mintavételnek tehát minden – főleg anyagi és szervezésbeli – előnyén túl van egy igen lényeges és elkerülhetetlen hátránya: növeli a mintavételi hibát, vagyis adataink kevésbé lesznek megbízhatóak. A rétegzés azonban – éppen ellenkezőleg – csökkenti a mintavételi hibát. Rétegzési lehetőségeink ugyanazok, mint amikor a teljes listából egylépcsős mintát veszünk, az iskolák mintájához például először rétegezzük az iskolákat földrajzi régió, nagyság vagy akár a roma tanulók aránya szerint.

Az ifjúságkutatások között nagyon gyakran találkozhatunk olyan kutatásokkal, amelyek nem valószínűségi mintán dolgoznak. Ezeknek közös jellemzője, hogy az eredményeik általánosíthatóságával vigyázni kell. Ilyen mintavételi mód a kvótás mintavétel, a szakértői minta, a hólabda minta vagy az utcai megkérdezés.

A kvótás mintavétel alapja a vizsgálandó populáció jellemzőit bemutató kvótamátrixnak. Ez a táblázat tartalmazza, hogy a korosztály hány százaléka a férfi, és mennyi a nő, illetve hogy az egyes nemek hány százaléka esik a kor, iskolatípus stb. szerinti különböző kategóriákba. Pl. egy helyi ifjúsági kvótás minta kialakításához ismernünk kell, hogy a korosztály hány százaléka mondjuk gimnazista

első lány, gimnazista másodikos lány, szakiskolás első fiú stb. – a táblázatban előforduló minden lehetséges kombinációt számba véve. Ha kitöltöttük a mátrixot, a táblázat minden cellájához hozzárendeljük a relatív gyakoriságot. Minden cellába annyi tanulót „gyűjtünk”, amennyi megfelel e személyek alapsokaságban betöltött arányának, így minden pontatlanság nélkül olyan mintát kapunk, ahol a korosztályi arányok a kvótamátrixnak megfelelőek.

A módszer könnyűségének és egyszerűségének azonban ára van, amiről a kutatók hajlamosak elfelejtezni. Az egyik, hogy a reprezentativitás csak az előre megadott (iskolatípus, nem stb.) dimenziókra igaz. Miért feltételezzük, hogy ha egy ifjúsági minta a nem vagy az iskolatípus szerint reprezentatív, akkor reprezentatív lesz a mért, de általunk nem ismert dimenziókra (pl. továbbtanulási motiváció, előítéletesség, attitűdök stb.) is? Ezt a feltételezést matematikailag semmi nem indokolja, csupán bízunk benne. Továbbá azt is tudnunk kell, hogy a minta kiválasztásánál előre nem tervezhető torzítások léphetnek fel. Elég, ha arra gondolunk, hogy mondjuk egy iskolába eljuttatunk 10 kérdőívet arra kérve a kollégákat, hogy töltsék ki azt 2-2 első fiúval-lánnyal és 3-3 másodikos fiúval-lánnyal, azonban az iskolai kiválasztás elkerülheti azokat a tanulókat, akik az iskolát „blamálhatják”, hiszen a kiválasztás alapvetően a kollégák szubjektív ítéletén múlhat. Tehát a módszerrel, bár kontroll alatt tartunk néhány kvótaváltozót, nem vagyunk képesek igazából befolyásolni rengeteg egyéb, igen lényeges jellemzőt.

A kvótás kutatásokról le kell szögezni, hogy alkalmasint meglepően jól működhetnek mintavételi eljárásként, azonban a kvótamódszert színvonalas kutatásnál *nem illik* használni.

Szintén nem valószínűségi minta a szakértői mintavétel, amikor mi döntjük el, hogy ki is kerüljön a mintába és ki nem. Akkor lehet alkalmazni, ha az alapsokaság egy olyan kisebb részét szeretnénk vizsgálni, amelynek sok tagját könnyű felismerni, ám mindet számba venni szinte lehetetlen. Például ha az ifjúsági szervezetek aktív tagjait szeretnénk vizsgálni, egy részükről nyilvánvaló, hogy vezetők (formális vezetők) – nehezen kivitelezhető azonban meghatározni, hogy kik

pontosan az informális vezetők, kik az aktív tagok, és mintát venni közülük. De talán a cél szempontjából elegendő mennyiségű adathoz juthatunk azok megkérdezésével, akik jól láthatóan a vezetők és az aktív véleményirányítók (opinion leader) közé tartoznak. A szakértői minta sem reprezentatív, de gyakran nincs is szükség/lehetőség ilyen mintára.

A hólabda típusú mintavétel egy másik lehetőség nem valószínűségi minták vételére a jól körül nem határolható csoportokból. Lényege, hogy a mintába a minta tagjai ajánlják egymást. Praktikusan csak az első néhány alany kiválasztása történik pl. szakértői mintával, a többi mintatagot a megkérdezett alanyok ajánlják. Ez a mintavételi technika sem reprezentatív, a szakértői mintavételhez hasonlóan általában csak az alapjellemzők felderítésére alkalmas.

Végezetül szólni kell az ún. fogyasztáshelyi mintákról, amelyek a piackutatásokban igencsak elterjedtek, de e módszert az ifjúságkutatásokban is gyakran alkalmazzák. A fogyasztáshelyi minta az adott adatfelvételi helyen elérhető kliensek megkérdezésén alapul. Ilyen mintával lehet a leghatékonyabban elérni az adott ifjúsági szolgáltatást igénybevevőket. Például ha azt szeretnénk megtudni, hogy az ifjúsági irodákba, tanácsadókba érkező tanulók mennyire elégedettek a tanácsadó szolgáltatásával, működő módszer számunkra a megfelelő módon kiválasztott irodák bejáratánál interjúk készítése a kijövőkkal. Alkalmazhatjuk ezt egy-egy rendezvény (állásbörze, fesztivál stb.) látogatóinak felmérésekor is. Mindezekkel együtt azonban a fogyasztáshelyi adatfelvételekről jellemzően nem lehet tudni, hogy reprezentatívak-e a szolgáltatást igénybevevőkre, hiszen nem tudjuk, hogy akik kimaradtak a kérdésből, milyen főbb jellemzőkkel bírnak.

Részben mintavételi, részben pedig adatfelvételi probléma a válaszmegtagadás. Ez ezért gond, mert a (pl. pontatlan alapadatok miatti) meghíúsulások és a megtagadások általában nem véletlenszerűek, tehát torzítják a becslésünket. Nézzünk egy olyan példát, amikor – az ifjúságkutatásokban amúgy gyakran használt – viszonylag kis mintán dolgozunk. 500 serdülőt akarunk megkérdezni a

városban arról, hogy mit gondolnak a könnyű drogok legalizálásáról. Tegyük fel, hogy az 500 serdülőből csak 400-at sikerült elérni, és csak 300 volt hajlandó válaszolni a kérdéseinkre, körükben pedig azt mértük, hogy a 300 válaszadó 70 százaléka támogatná, 30 százaléka ellenezné. Ekkora mintánál és ilyen eloszlásnál 95%-os megbízhatósági szinten a konfidencia-intervallum plusz-mínusz 5,2 %, tehát igencsak magabiztosan állíthatjuk, hogy a serdülők többsége támogatná a legalizálást. Igen ám, csak hogy közben elfelejtkeztünk arról, hogy 200 serdülőt ilyen-olyan okokból nem sikerült megkérdeznünk. Mi alapon feltételezhetjük, hogy ez a 200 ember hasonlóan vélekedik, mint a megkérdezett 300? Nyilván erre nincs alapunk, s ha a 200 meg nem kérdezett véleménye jelentősen eltér a megkérdezettekétől, akkor eredményeink teljesen hibásak is lehetnek. Ha extrém esetben a 200 meg nem kérdezett serdülő (akik amúgy a mintába bekerültek, csak adatunk nincs tőlük) egyöntetűen ellenzi a legalizálást, akkor a 70%-os támogatási arány a valóságban 42 %-ra csökkenne, és az eredetileg levont következtetésünk totális tévedésnek bizonyulna*.

A következő táblázat azt mutatja, hogyan csökken ugyanazon konfidencia-intervallum megbízhatósági szintje különböző megtagadási arányoknál. Az adatok ötszáz fős valószínűségi mintára vonatkoznak, és azt mutatják, hogy a – normális esetben 95 %-os – megbízhatósági szint mekkorára csökken a megtagadók arányának növekedése, illetve a válaszmegtagadók és a válaszadók értékei közötti különbség növekedése függvényében.

* A probléma kezelésre a súlyozással történő utólagos korrigálást, a pótlást, illetve a minta előzetes torzítását alkalmazhatjuk, de mindegyik módszernek van hátránya, talán leginkább az, hogy igazából csak elfedik a torzításokat.

500 fős minta, 95 százalékos konfidencia intervallum	Nincs megtagadó	10% megtagadó	20 % megtagadó	30% megtagadó
A válaszadók és a nem válaszolók értékei között nincs különbség	95 %	95 %	92 %	90 %
A válaszadók és a megtagadók értékei között 5 % különbség van	95 %	93 %	90 %	85 %
A válaszadók és a megtagadók értékei között 10 % különbség van	95 %	91 %	83 %	70 %
A válaszadók és a megtagadók értékei között 15 % különbség van	95 %	88 %	71 %	51 %
A válaszadók és a megtagadók értékei között 20 % különbség van	95 %	84 %	53 %	27 %

(Forrás: Rudas 1998: 76.)

A magas arányú válaszmegtagadás, illetve mintából való kiesés veszélyeztetheti az ifjúságkutatásunk megbízhatóságát, és ezzel az egész kutatás érvényessége közvetlenül is veszélybe kerül. 10 százalék meghiusulás még megengedhető, 20 százaléknál már lehetnek kétségeink, 30 százalék kieső mintaelem felett pedig már csak óatosan fogalmazhatunk a kutatásból levont következtetések esetében. Nem lehet eleget hangoztatni tehát, hogy törekedni kell a mintába került válaszadók teljes körű elérésére.

Az adatfelvétel gyakorlati kérdései

Kérdőíves adatfelvétel

A kérdőíves felmérés – más néven a survey – a legelterjedtebb módszer a vélemények felmérésére, társadalmi jelenségek feltérképezésére. Népszerűségét nem kis mértékben köszönheti a közvélemény-kutatásoknak, hiszen ezek jelentős publicitást kapnak. Ugyanakkor ez a publicitás az egész kutatásmódszertant egyfajta “kérdőívesezésé” is redukálja. Van ennek még egy árnyoldala: a gyakori alkalmazás miatt nagyon sokan gondolják, hogy egy kérdőív összeállításában semmi rendkívüli nincs, azt bárki meg tudja csinálni. Egy survey megtervezése azonban nem egyszerű feladat, számos buktatót rejt magában. Ezek két nagy témakör, a kérdőívek összeállítása és a kérdőívek felvételének módja köré csoportosulnak.

A kérdőívekben alapvetően kétféle kérdéstípussal dolgozhatunk: nyitott és zárt kérdésekkel. Nyitott kérdések esetén a válaszadónak a feltett kérdésekre a saját megfogalmazásában kell válaszolni. Például: *“Ön mit tart a település legfontosabb hiányzó ifjúsági szolgáltatásának?”* Ilyenkor a kérdőíven elég üres helyet kell hagyni a válasznak. A zárt kérdések esetén előre megadott válaszlehetőségek vannak, a válaszadónak ezek közül kell választani. Például: *“Ha működne a településen adósságkezelő szolgálat a fiatal felnőtteknek, Ön (1) biztosan igénybe venné, (2) valószínűleg igénybe venné, (3) valószínűleg nem venné igénybe vagy (4) biztosan nem venné igénybe?”*

A két kérdéstípusnak egyaránt megvannak az előnyei és a hátrányai is. A nyitott kérdéseknél a lehető legpontosabban megtudjuk a válaszadó véleményét, de utólag ezt elég nehéz bekódolni és elemezhető formába hozni. A zárt kérdéseknél a kódolás és a feldolgozás igen könnyű és gyors, csak elegendő válaszkategóriát kell felkínálni, hogy azok a teljes lehetséges válaszspektrumot felöleljék.

Emellett a válaszkategóriáknak egymást kizárónak kell lenniük, hogy a kérdezett ne választhasson többet közülük (kivéve, ha éppen ez a cél).

Van egy harmadik kategória is: a nyitott és zárt kombinációja, amikor a kérdést nyitottan tesszük fel, de a lehetséges válaszkategóriák már eleve zártak. Ennél a típusnál előre tudni kell, milyen válaszokat várhatunk, de a válaszadó mégis maga fogalmazza meg azokat. Mivel nem lehet mindig minden választ előre kitalálni, hagyni kell egy „egyéb” kategóriát, ahová feljegyezhető az a válasz is, amelyre előre nem gondoltunk.

A kérdéseket a lehető legrövidebben, de érthetően kell megfogalmazni, nehogy a válaszadó valami egészen másra adjon választ, mint amire mi gondoltunk. Az érthetőségnél külön figyelni kell a többértelműség elkerülésére, vagyis nem szabad egy kérdésbe több állítást zsúfolni. Például: *“Egyetért Ön azzal a kijelentéssel, hogy az ifjúság erkölcsi lazábbak, mint régebben, és ezért az oktatás tehető felelőssé?”*. Ilyenkor számos válaszadó gondba kerülhet, hiszen egyetérthet a lazább erkölcsökkel, de nem gondolja, hogy ezért az oktatás felelős (ami valóban nem biztos). Mindenképpen el kell kerülni a tagadó kérdéseket is, mivel sokan a témával kapcsolatos első reakciójuk alapján válaszolnak, nem mélyednek bele a pontos kérdésbe, így éppen ellenkező válaszokat kaphatunk.

Ugyanígy kerülendők a sugalmazó kérdések is. Sok válaszadót orientálhat a következő kérdés: *“Ön egyetért vagy nem ért egyet azzal, hogy a településünkön ifjúsági programokra az amúgy is szükséges önkormányzati költségvetésből több száz millió forintot költünk?”*. A sugalmazó fogalompár a „szükség” / „több száz millió”, melyek hatására feltehetően kevesen választanak az igenlő választ.

Van, amikor a kérdezett több válaszlehetőséget is választhat (pl.: *Milyen forrásokból tájékozódik a faluban történt eseményekről?*). Ez esetben kétféle technika használatos. Az egyik az ún. *additív kódolás*, amikor a válaszkategóriák kódjai nem folyamatosan egytől pl. négyig terjednek, hanem a következő összetételben: 1, 2, 4, 8. A kódérték a kiválasztott válaszok kódjának összege (pl. az első és az utolsó választása esetén 9). A másik technika helyigényesebb, de egyszerűbb. Itt fel vannak sorolva táblázatos formában a válaszlehetőségek, és csak kétféle

kód van: “említi” (1) vagy “nem említi” (2). Itt minden válaszlehetőség külön kódpozíció, melynek kétféle releváns értéke lehet, míg az additív kódolásnál egy kódpozíció van, de számos kódérték lehetőségével.

Mivel az ifjúságkutatások egyik kritikus pontja a költségvetés, és a költségek csökkentésének egyik lehetséges módja a kérdőívek hosszával való takarékoskodás, a kérdéseket néha alig néhány oldalra zsúfolják össze. Ennek van egy látszólagos előnye, mégpedig az, hogy így a kérdezett nem 20-25 oldalnyi kisebb kötettel szembesül. A tapasztalatok szerint azonban ez csalóka lehet. Sokkal nagyobb lehet ugyanis a kérdezett csalódása, ha már negyedórája válaszolgat a kérdésekre, de még mindig nem kell lapozni. A sűrítés további hátránya, hogy nincs elég hely a válaszok kifejtésére, ugyanis még a zárt kérdések esetén is lehetséges, hogy a kérdezett hozzáfűzne valamit, ami árnyalja a véleményét. Emellett a kódolás is nehézkes, illetve könnyen eltéveszthetik a rögzítők is azt, hogy éppen hol járnak.

A kérdéseknél nem szabad elfelejteni a kódkockát, amelynek több funkciója is van. Nem elég pusztán a válaszkategória számánál jelölni a kérdezett válaszát, az ugyanis később változtathat, illetve a válaszadó vagy a kérdezőbiztos összefirkálhatja azt, és így nem mindig egyértelmű, hogy melyik is a tényleges válasz. A kódkockába – kódolásra – már a végleges válasz kerül (ezt általában a kérdezés után a kérdezőbiztos otthon végzi el), és így a rögzítőknek nem kell majd keresgélni, hogy melyik válasz a valós. A kódkockák számozása is a rögzítés folyamatánál fontos.

Előfordul, hogy olyan kérdéseket kell alkalmaznunk, amelyek nem minden válaszadóra vonatkoznak, de előre nem tudjuk megmondani, hogy kire igen és kire nem. Ekkor ún. *feltételes kérdéseket* alkalmazunk, a szövegben pedig megfelelő instrukciókat adunk a kérdezőbiztosnak.

K29. Legutóbb mikor jártál az ifjúsági irodában?

- 1 – egy hónapon belül,
- 2 – egy éven belül,
- 3 – régebben, vagy
- 4 – soha? ➡

➡UGRÁS A K31. KÉRDÉSRE!

0 – nem tudja X – nincs válasz

K30. Az irodában az ügyedet:

- 1 – könnyen sikerült,
- 2 – nehezen sikerült, vagy
- 3 – egyáltalán nem sikerült elintézned?

0 – nem tudja X – nincs válasz

Itt a K30. kérdés nyilván nem vonatkozik azokra, akik nem voltak az ifjúsági irodában, ezért azt át kell ugrani. A kérdezőbiztosnak szóló instrukciónak a szövegtől jól elkülönítettnek kell lennie (természetesen ezekre a munka kiadásakor vagy a próbakérdezés során is fel kell hívni a figyelmet). Amikor ugyanazt a kérdést tesszük fel sok változóra, alkalmazhatunk táblázatos formát is. Itt a kérdést csak egyszer kell felolvasni, utána már általában elég az intézmények, szervezetek felsorolása is.

*Ön szerint az alábbi ifjúsági területeken a városban 2000 óta javult,
nem változott vagy romlott a helyzet?*

	javult	nem változott	romlott	nem tudja
1. szórakozási lehetőségek	3	2	1	0
2. fiatalok egészségi állapota	3	2	1	0
3. diákönkormányzatok működése	3	2	1	0
4. ifjúsági érdekvégyesítés lehetősége	3	2	1	0
5. gyermek- és ifjúságvédelem	3	2	1	0
6. pályakezdők munkalehetősége	3	2	1	0
7. az oktatás színvonala	3	2	1	0
8. sportolási lehetőségek	3	2	1	0
9. fiatal felnőttek lakáshoz jutása	3	2	1	0
10. fiatal felnőttek tájékozottsága	3	2	1	0

Végezetül a bonyolultabb kérdéseknél alkalmazhatunk kártyákat. Ilyenkor a kérdezett egy kis kártyán megkapja a kérdést (ez természetesen a kérdezőbiztosok segítségével felvett kérdőívek esetében történhet), és így azt könnyebben értelmezni tudja, mintha csak felolvasnák neki. A kártya alkalmazásának szükségességét/lehetőségét természetesen előre jelezni kell a kérdezőbiztosnak.

Az adatgyűjtés a kérdőíves vizsgálatoknál személyesen (face-to-face), postai úton levélben, kontrollált önkitöltős szituációban, esetleg telefonon vagy mostanában már az interneten keresztül is történhet.

A *face-to-face* interjú személyes adatfelvételt, vagyis kérdezőbiztos alkalmazását feltételezi. Előnye kétségtől az, hogy a válaszadási arány igen magas, és az esetleges félreértések könnyen tisztázhatóak a helyszínen, hiszen a kérdezőbiztos pontosítani tudja a kérdőívet (vegyük észre, hogy ez azonban veszélyforrás is lehet). További előny, hogy a kérdés alatt, illetve után a kérdezőbiztos feljegy-

zéseket készíthet a kérdezett lakásáról, életkörülményeiről, és ennek során (ha kellően el van látva instrukciókkal) igen jó, objektív megfigyelőnek bizonyulhat. Hátránya az ára, ugyanis a kérdezőbiztosok fizetése igen jelentős, akár 60 százalékot is elérő arányú lehet a kutatás költségvetésében, nem beszélve arról, hogy a járulékos feladatok (pl. oktatás/betanítás) miatt a kutatás időtartama is hosszabb. A kérdezőbiztosoknak (és ez a telefonos kérdezés során is így van) pontosan el kell magyarázni a munka természetét és menetét, hiszen a szerzett adatok hitelessége, pontossága nagymértékben azon múlik, hogy a kérdezőbiztos hogyan, milyen körülmények közt vette fel a kérdőívet.

Először is a kérdezőbiztosoknak részletes eligazítást kell tartani, ahol végig kell menni a kérdőív minden egyes kérdésén, együtt megbeszélve a lehetséges buktatókat, nehézségeket. Ez segít abban, hogy a kérdezői szituációban a kérdezőbiztos képes legyen folyamatosan, meglepetések nélkül végigmenni a kérdőíven, lehetőleg könnyed hangnemben. Az eligazítást csoportokban kell megtartani, mivel így könnyebben kiütközhetnek a kérdőív problémás részei. Nagyon fontos a próbakérdés tartása, ahol minden kérdező legalább egy interjút lefolytatva “élesben” is megismerkedhet a kérdőívvel, és kiderülhetnek további problémák.

A kérdezőbiztos megjelenése legyen hasonló a kérdezettéhez, ne keltse jelentősen eltérő társadalmi helyzetben lévő személy benyomását, mert ez akadályozza a kérdezést. Megjelenésével is keltsen bizalmat, fellépése nyílt és őszinte legyen.

A kérdőív kérdéseit szó szerint kell felolvasni, attól semmilyen körülmények közt sem szabad eltérni, hiszen akár egy-egy szó eltérése is megváltoztathatja a szöveg értelmezését, kontextusát. Éppen ezért sem rövidíteni nem lehet a szöveget, sem pedig megmagyarázni azt, hogy mit is akart a kutató valójában. Ugyanez érvényes a kérdezett által adott válaszokra is, azokat, különösen a nyitott kérdésekre adottakat, szó szerint kell lejegyezni.

A kérdezőbiztos feltehet pontosító kérdéseket, esetleg meg is ismételheti a kérdést, ha a kérdezett bizonytalan a válaszadásban és nem elutasító. Ezek a kérdésfeltevések azonban mindig a kérdezőbiztos semleges pozícióját megőrizve kell történnenek.

A fenti módszernek az egyik alfaja az ún. kontrollált önkitöltés, amely azt jelenti, hogy noha a kérdezőbiztos felkeresi a válaszadó(kat) pl. az iskolában, az osztályban, az adatokat, mint egy adatlapot, a válaszadó maga tölti ki. Az ifjúságkutatásban talán ez a legelterjedtebb adatfelvételi mód elsősorban a tanuló populáció iskolában történő könnyű elérhetősége miatt. A kontrollált önkitöltés a minta megbízhatósága szempontjából jelentősen nem tér el a hagyományos, személyes megkereséstől, ugyanakkor a kapott válaszokat a kutatási téma nagymértékben befolyásolhatja. Pl. egy drogfogyasztási szokásokat vizsgáló tanulói kérdőív, amennyiben a gyerekek számára nem garantált, hogy tanáraik nem ismerhetik meg az eredményeket, valószínűleg nem teljesen megbízható adatfelvételi mód. Az osztályban folyó, ellenőrzött önkitöltés a tanulókat óhatatlanul is a tudásfelmérő tesztekre emlékezteti, és könnyen lehet, hogy még attitűd-kérdéseknél is a „helyes” válaszokat keresik.

A postán kiküldött kérdőívek legfontosabb sajátossága, hogy a visszaküldési hajlandóság igencsak eltérő a különféle társadalmi csoportokban. Az alacsony válaszadási hajlandóság olyan mértékű torzulásokat okozhat, amelyeken a későbbiekben semmilyen módon nem lehet segíteni. Az ilyen módszerrel zajló kutatások esetében különösen fontos, hogy a beszámoló kitérjen a visszaérkezési arányra, illetve a vissza nem küldők jellemzőire, hogy meg lehessen ítélni az adatfelvétel megbízhatóságát és ezáltal az adatok interpretálhatóságát.

Az önkitöltés általában nem úgy megy végbe, hogy a kérdezett szépen sorba veszi a kérdéseket, hanem először átfutja az egész kérdőívet. Így a kérdések összeállításánál, sorrendjük meghatározásánál figyelembe kell venni, hogy a kérdezett mindent lát – ellenben a kérdezőbiztossal felvett kérdőívekkel, ahol csak azt hallja, amit felolvasnak neki. Az önkitöltős kérdőíves technikának van azonban két előnye is. Az egyik a relatív olcsóság, ugyanis nem kell kérdezőbiztosokat fizetni, ami egyébként a kutatási költségvetés legnagyobb részét tenné ki. A másik az, hogy egyes intim vagy zavarra okot adó témákban (ha megfelelően sikerül biztosítani a névtelenséget) könnyebben nyilatkoznak az emberek, ha egyedül tölthetik ki a kérdőívet, és nem egy másik személy előtt kell válaszolniuk.

A világháló napról-napra több végponttal rendelkezik, Magyarországon az internet-penetráció már nem csak a gazdálkodó szervezetek körében éri el azt a szintet, ami lehetővé teszi az internet-alapú kérézéseket. Az ifjúságkutatások felismerték, hogy a rohamosan fejlődő médium kérézési eszközként is igénybe vehető, mivel a célszemélyek gyorsan és költséghatékony módon elérhetők. Az online kérézések elsődleges színterei a kliens és tagszervezeti vagy szolgáltatói ifjúságkutatások lehetnek, ahol a médium primer vagy kiegészítő közegként is bevezethető. Az internetes kvantitatív kérézések problematikája kapcsán módszertanilag alapvetően kétféle megközelítésről beszélhetünk: az offline kérézések (e-mail research) és az online kérézések (web interviewing). (Most nem foglalkozunk a világháló szekunder információszerzési felhasználásával, vagy olyan kvalitatív módszerekkel, mint például a virtuális fókuszcsoportok szervezése.)

Az offline kérézés (e-mail research) praktikusán nem más, mint egy e-mailben továbbított (vagy e-mailhez csatolt) önkitöltő kérdőív. A kérdőív automatizáltsága szerint azonban minőségi szintek különböztethetők meg. A legegyszerűbb technikai megoldás, hogy az e-mailhez csatolunk egy szöveges fájlt, amit a megkérdezett kitölt, majd visszajuttat nekünk. A dokumentum doc vagy pdf, esetleg html formátumú, nem automatizált, ezért szükséges a kódolás, adatrögzítés, adattisztítás.

Az online kérézések (web interviewing) esetében a mintába került személyek, szervezetek az interneten, webes felületen tölthetik ki a kérdőívet. Ennek első lépése egy webfelületen készített kérdőív előállítás (erre számos ingyenes vagy fizetős honlap áll már rendelkezésre), majd – általában telefonos adategyeztetés után – következik a névre szóló e-mailek kiküldése. Az e-mailben szerepel a kérézés tárgya, a hardver- és operációs rendszerigény, a határidők és egyéb szükséges információk. Általában a szövegbe beágyazva olvasható annak a weblapnak a címe (link), amelyről a kutatás során alkalmazott kérdőív elérhető. Amennyiben a megkeresett személy bizonyos időintervallumon belül nem keresi fel a webhelyet, emlékeztető e-mailt kap, opcionálisan telefonon is újra fel lehet keresni. Biztonsági eszközökkel lehet szavatolni, hogy csak a kompetens személy és csak egyszer (de nem egy alkalommal; azaz megszakíthatja az interjút) tölthesse ki a kérdőívet: (csak felhasználónév és jelszó birtokában lehet hozzáférni

a kérdőívhez, a felhasználónév és jelszó egyedi, azokat a kapcsolatfelvételt célzó e-mail tartalmazza). A kérdőív adatai egyből egy adatbázisba kerülnek, s a kérdészés végeredménye egy adatfájl, ami – optimális esetben – nem igényel már különösebb adattisztítást és konvertálható más formátumba (Excel, SPSS).

Összefoglalásul elmondható, hogy a webalapú kérdések nagy potenciállal bírnak az ifjúságkutatások területén. Az adatfelvételi eljárás ideje és költsége szempontjából rendkívül előnyös; ám csak olyan kutatások esetében alkalmazható, ahol a célcsoport minden tagja rendelkezik internetkapcsolattal (pl. ifjúsági szolgáltató intézmények, referensek, önkormányzatok, iskolák), vagy amikor megoldható, hogy egy csoport egy gépteremben egy időben (pl. informatika órán az iskolában) töltsék ki a kérdőíveket.

A telefonon történő kérdészés elterjedt, olcsó és gyors módszer lehet bizonyos témákban, viszont ne felejtjük el, hogy gyakran éppen a célcsoport tagjai (pl. hátrányos helyzetű, kirekesztett tanulók) nem rendelkeznek telefonnal, illetve a mobiltelefonok sem alkalmasak az ilyen kutatásokra. A telefonos kutatásnál személyesebb témákra könnyebben lehet választ kapni, mivel egy „személytelen” hangnak kell felelni. Ez persze azt is magával hozza, hogy az interjút a kérdezett – pl. a telefon letételével – könnyebben félbeszakíthatja, mint ha pl. a lakásban ülő kérdezőbiztos dobna ki. Ugyanakkor a telefonos kérdészés során csak rövid kérdőíveket használhatunk. Telefonos adatfelvétel ifjúságkutatásokban elsősorban akkor javasolt, ha nem konkrétan az ifjúságot keressük, hanem pl. az ifjúsággal foglalkozó intézményeket, szervezeteket. Csak bizonyos célcsoportban lehet reprezentatív telefonos mintát készíteni* (pl. intézmények vagy ifjúsági szakértők körében, ahol egy jegyzék alapján mindenki biztosan elérhető). Egy másik probléma, hogy a telefonos interjú hossza erősen limitált, 10-15 kérdésnél

* Koránt sincs mindenkinek telefonja, sokan titkosítják a telefonokat, ráadásul a mintakiválasztás is kockázatos. Bizonyos célcsoportokban azonban, ahol a minta alapját képező teljes lista rendelkezésre áll, és garantáltan minden listatagnak van telefonja (pl. az iskolák) lehet létjogosultsága a telefonos technikának, de ez esetben más tényezők veszélyeztetik a vizsgálat megbízhatóságát.

többet nem bír el. További hátrány, hogy a telefonos adatfelvételnél a válassz megtagadás aránya is magas, vagyis még ha jó is volt az eredeti minta kiválasztása, az előre nem látható megtagadások kiszámíthatatlanul torzítják a mintát, és ezzel az adatok megbízhatóságát veszélyeztetik.

Személyes interjúk

Az ifjúsági kutatási módszerek közül a kérdőív mellett a másik legelterjedtebb adatfelvételi mód a különböző interjútechnikákhoz kötődik. Ezen interjúk sajátossága a személyhez való nagyfokú alkalmazkodás lehetősége. Az alkalmazkodás megnyilvánulhat az interjú lebonyolítására kijelölt helyszín megválasztásában, az alany gondolat- és élményvilágához való kötődésben, a kommunikációs mód megválasztásában egyaránt. Ez a módszer kötetlenebb, mint a survey, lehetővé teszi a vizsgált – és vizsgálatunk szempontjából marginális jelentőségű – témákban való elmélyülést. További előnye, hogy interperszonális volta miatt mód van az azonnali reagálásokra, visszacsatolásokra. Természetes, hogy az interjúkészítés során nemcsak verbális, hanem metanyelvi kommunikáció is zajlik. A gesztusok, a hangszín, a testtartás, a tekintet egyaránt információforrásként működik az adatfelvétel során.

Ugyanakkor nem csak előnyei, hanem hátrányai is vannak az interjútechnikákkal való empirikus kutatásnak. Mivel az adatfelvétel során alkalmazkodunk az interjúalanyhoz, természetes, hogy a kérdező személye is „belekeveredik” az interjúba. Ez a kutatás szempontjából rendkívül káros, tehát a lehetséges mértékig kerülni kell, illetve a feldolgozás során ki kell szűrni ezeket a tényezőket, az elemzést ezek figyelembevételével kell majd végezni.

A fentiekből is következik, hogy az interjúk feldolgozása rendkívül munkaigényes. Elég, ha csak arra gondolunk, hogy az egyórás interjúnk írott változata közel 25 oldal strukturálatlan – vagy minimálisan strukturált – empirikus anyagot tartalmaz. Ahhoz, hogy a kutatás során általánosítható eredményeket is megfogalmazhassunk, megfelelő mennyiségű interjút kell felvennünk. Mindez jelentősen megdrágítja a kutatás adatfelvételi és -feldolgozási szakaszait. Mindezeket figyelembe véve érthető, hogy a kutatók a gyakorlati életben ritkán dolgoznak kizárólag interjúkkal. Sokkal jellemzőbb, hogy a kutatási témával való ismerkedés során tájékozódási céllal vagy a kutatás során kiegészítő információk szerzésére használják az interjút mint adatgyűjtési technikát.

A célzott interjúk készítése során – mint arra már utaltunk – egy adott probléma, jelenség áll érdeklődésünk középpontjában, nem pedig a komplex személyiség. Az ilyen típusú interjúk célja az adott témával kapcsolatos tények, vélemények gyűjtése, háttér-információk beszerzése. A célzott interjúk során feltett kérdések összeállításának szempontjai:

- A kérdések általában legyenek semlegesek, de a nagyobb témákat bevezető kérdések mindenképpen.
- A kérdések legyenek rövidek és világosak.
- Ne tegyünk fel eldöntendő kérdéseket.
- Egy kérdés ne tartalmazzon több állítást (többlövetű kérdések).
- A kérdéseket általában végig kell járni, az adott témát le kell zárni, mielőtt továbbmennénk. (Azt, hogy mit kell végigvinni, az interjúterv mondja meg.)
- Arról, amit nem akarunk végigvinni, nem szabad konkretizáló és mélyítő kérdéseket feltenni.
- Mindig kérdezzünk rá a tényekre is, ne csak a véleményekre. (pl. *Mire alapozza a véleményét?*)

A személyes interjúzás menete:

1. Interjútervet készítünk (természetesen az interjú előtt).
2. Az interjúzás célját az interjú elején konkrétan meg kell mondanunk.
3. Az elvárásokat (mit akar a kérdező, mit kér a kérdezettől) egyértelműen tisztáznunk kell. (Ugyanakkor az interjúalanyt nem kell beavatni a kutatás bonyolult rejtelmeibe.)
4. A kérdezést ismerkedő kérdésekkel indítjuk: Mióta csinálja ezt? Mit csinál itt? Miért választotta ezt a szakmát? stb. (Már az interjú elején bizalmat kell ébreszteni az interjúalanyal, jó kapcsolatot kell kialakítani vele.)
5. Ezek után lehet feltenni az első, témát bevezető kérdést.
6. Elmélyedünk a témában.
7. Lezárjuk az adott témát.
8. Következhet az új téma bevezető kérdése stb.

9. Végül le kell zárni az interjút. (Az interjú után megtudakoljuk, az alany hogy érezte magát az interjú közben.)

A célzott interjúk készítése során a fő hangsúlyt azokra a problémahalmazokra, kérdésekre célszerű helyezni, amelyeket nem – vagy csak áttételesen – lehet vizsgálni a többi, „keményebb” mérőeszközzel (pl. survey, meglévő statisztikák elemzése). A tapasztalat azt mutatja, hogy a célzott interjúk hatékonyan egészítenek ki bármilyen empirikus adatfelvételi módszert, de önmagukban való alkalmazásuk csak kellően nagyszámú interjú felvétele esetén hoz eredményt.

Csoportos interjú

A módszer sajátossága, hogy az empirikus adatok gyűjtése során egyidőben több interjúalanyunk is van. A módszer a csoportos problémamegoldó technikákon alapul. Lényege, hogy egy adott kérdésben, problémakörben a vélemények, tények gyűjtését egy 8-10 fős csoportban végezzük, ahol a kutató(k) a csoportvezető(k).

Az első tájékozódás szakaszában vagy a tényleges empirikus adatgyűjtés során egyaránt jól használható módszer. Előnyei között kiemelt helyen kell megemlíteni a hatékonyságát. Egy két-három órás „csoportozás” során a célzottan vizsgált problémáról 8-10 ember véleményét, tapasztalatait lehet strukturáltan összegyűjteni. Ezeken a csoportüléseken összeállnak a legjellemzőbbnek vélt problémák, vélemények halmazai. Előnyei közé sorolható még, hogy a csoportmunkában részt vevők aktív közreműködőkké válnak, a munka végén van látható eredmény, s ez pozitívan befolyásolja az együttműködési hajlandóságot és az őszinte válaszok adását. Nem közömbös az sem, hogy a személyes interjúkhoz képest sokkal olcsóbb adatfelvételi módról van szó. Ez köszönhető annak is, hogy már a csoportmunka során strukturálódik az empirikus anyagunk, nagymértékben megkönnyítve ezzel az empiria feldolgozását.

A csoportos interjúk alkalmazása során tudatosítani kell mindenkiben, hogy a csoportos interjú nem egyenlő a közös beszélgetéssel. Különös veszélyforrás lehet, hogy a csoportban hatékony, feladatorientált, célélrő, ám csoportmunkához nem szokott személyek is teammunkában dolgoznak együtt. Tapasztalatok alapján állítható, hogy ha csoportmunkában járatlan embereknek közösen kell dolgozniuk, hajlamosak arra, hogy parttalan vitává vagy, éppen ellenkezőleg, barátságos beszélgetéssé alakítsák a csoportozást, szem elől tévezzék a közös munka célját. A kritikus „leülés” ellen és az eredményes vélemény- és tényfeltárás érdekében korszerű problémafeltáró és -megoldó csoporttechnikákat vagy azok kombinációit kell alkalmazni.

A csoport kialakítása során figyelni kell arra, hogy az adott kérdésben jártas vagy témánk szempontjából releváns ismeretekkel rendelkező egyéneket hívjunk meg. A munkacsoport összetételét tekintve törekednünk kell a minél nagyobb fokú heterogenitásra, hogy a vizsgált problémával kapcsolatos valamenyny vélemény megjelenjen az adatgyűjtés során.

Az alábbiakban egy egyszerű csoportos interjútechnika menetét írjuk le.

1. A résztvevőkkel ismertetjük a kutatásunk célját, a munka menetét, szabályait.
2. Felírjuk a falra a munka indítókérdését (pl. *Milyen ifjúsági problémákkal találkozott eddigi munkája során?*).
3. A résztvevők véleménygyűjtő lapokon „nyilatkoznak”, csendben dolgoznak. Minden újabb adatot, véleményt külön cetlire / lapra kell írni. Egy résztvevő annyi cetlit ír, amennyit akar. Figyelni kell a tömör megfogalmazásra, a cédulára csak egy-két szó kerülhet. Aki kész van egy cédulával, az odaadja azt a csoportvezetőnek. A csoportvezető kiteszi a cetlit a falra, hogy mindenki jól lássa. A cédulákat már a falon el kell kezdeni csoportosítani, a logikailag egybetartozó cédulákat vizuálisan is el kell különíteni a többitől.
4. Miután a fal már tele van, vagy a résztvevők kifogytak a „véleményekből”, a csoport sorra veszi az összes cédulát, és közösen megbeszéljük azokat. Ennek első fázisaként a cédula írója szóban kifejti, hogy mit is értett az adott a problémán, véleményen, tényen. Ezután a többieknek kell lehetőséget adni, hogy kérdezzenek, illetve reagáljanak az elhangzottakra, de csak néhány szóban. A csoportvezető moderátori szerepet tölt be, a munkát hangszalagon rögzíti.
5. A csoportmunka után a csoportvezetőnek jegyzőkönyvet kell kitöltenie, majd írásban is rögzítenie kell az elhangzottakat, illetve a falra kerülteket.
6. A logikailag szorosan összetartozó kisebb egységeket nagyobb – gondolatilag jobban kezelhető – halmazokba kell összevonni. Csak ezután következhet az adatok feldolgozása.

Tartalomelemzés

A tartalomelemzés a háttérvizsgálati technikák ún. beavatkozásmentes típusába sorolható. A beavatkozásmentes vizsgálatok nagy előnye, hogy a kutatást végzők a vizsgált probléma realizációjától kellő távolságból, a folyamatokba való beavatkozás lehetőségét kizárva végezhetik az adatgyűjtést. Így nem fordulhat elő, hogy az empirikus módszerünk, adatfelvételi eljárásunk befolyásolja a „válaszadót”.

A tartalomelemzés lényege, hogy az adatgyűjtés során valamilyen „társadalmi produktumot”, legtöbbször különböző dokumentumokat, cikkeket, média-tartalmaidat „kérdezzünk” empirikus adataink forrásaként. Az elemzendő dokumentum egyaránt lehet írásos, auditív vagy audio-vizuális hordozón rögzített formában. Ennek megfelelően tartalomelemzéssel szinte bármilyen probléma megközelíthető, mégis elsősorban közlések elemzésére használják. (Például könyvek, hírek, reklámok, beszédek, filmek, koncepciók, jogszabályok tipikus tárgyai a tartalomelemzéseknek.)

A tartalomelemzés során az elemzendő dokumentumokban lévő információk, tények, vélemények rögzítésére adatfelvételi íveket kell szerkeszteni. Ezek az ívek hasonlóak a survey-jel dolgozó kutatások kérdőíveihez, azzal a nagyon fontos különbséggel, hogy az adatfelvételi íveken nemcsak a látszó, felszíni, hanem a látens tartalmakat is kódolni lehet. Az adatfelvétel során a felszíni tartalmak kódolása egyszerű és megbízható. Például, ha az ifjúsági koncepciók összevetését végezzük, akkor ilyen jól kódolható, „manifeszt” tartalom pl. a koncepció keletkezési éve, a szövegben a „jövő” szó előfordulásának száma, egy-egy téma hosszúsága stb. A dokumentumból kiolvasható, a keletkezést motiváló stratégia „felderítse” azonban már a látens tartalom feltárásának körébe tartozik. A látens tartalmak kódolása értelemszerűen nehezebb, szubjektívabb megítélést igénylő feladat. Ez mindenképpen rontja az adatfelvétel megbízhatóságát, ugyanakkor a rejtett, látens tartalmak kódolásával érhetjük el, hogy az elemzésünk kellőképpen mély legyen. Az azonos látens tartalmak különböző értelmezésének el-

kerülése érdekében célszerű, hogy a tartalomelemzés adatfelvételét minél kisebb létszámú kutatóstáb végezze.

Az adatfelvételi ívek szerkesztésekor alapvetően kétféle eljárást követhetünk. Ha viszonylag kisszámú dokumentumot akarunk nagyon részletesen elemezni, akkor célszerű viszonylag nagyszámú (150-200) változót tartalmazó „kérdőívet” szerkeszteni, s minden dokumentumról külön-külön adatfelvételi ívet felvenni. Ha a fő cél csupán néhány változó figyelemmel kísérése, de azt viszonylag nagy anyagon kívánjuk vizsgálni, célszerű csupán egy adatfelvételi ívet szerkeszteni, s azon rögzíteni a különböző dokumentumokból nyert empíriát.

A tartalomelemzés nagy előnye relatív olcsósága, valamint az, hogy nem igényel nagy kutatói stábot, és könnyű megismételni a kutatást. A tartalomelemzés hasznos eszköz lehet továbbá ifjúsági portálok, blogbejegyzések elemzésekor is.

A tartalomelemzés speciális fajtája az ún. narratív tartalomelemzés, melynek célja, hogy a laikus beszélők által generált szövegtörzsek (ún. személyes dokumentumok, mint például mélyinterjúk, önéletrajzok, naplók, levelek stb.) szövegkompozíciós mintázataiban releváns markereket keressen. Ezt segítő hasznos, már itthon is elérhető tartalomelemző szoftverek (pl. ATLAS.ti 4.2) léteznek.

Statisztikák elemzése

A beavatkozásmentes vizsgálatok közül a továbbiakban a meglévő ifjúságstatisztikai adatok felhasználását tekintjük át. Az ifjúság helyzetének tanulmányozásakor kézenfekvő felhasználni a helyzetelemzéshez a meglévő, más szervezetek, intézmények által gyűjtött, közhiteles vagy statisztikai célú adatforrásokat. Ezen adatok egyik hátrányos jellemzője, hogy nem naprakész információkat tartalmaznak. Vannak adatok, melyek hosszabb ideig érvényesek maradnak, változásuk nagyobb időintervallumban mérhető csak. Az ilyesfajta információk tökéletesen hozzáférhetők a hivatalos adatközlő szervezeteken keresztül. Bizonyos adatok azonban dinamikusabbak, egy év alatt, sőt akár néhány hónap alatt is jelentősen megváltozhatnak. Ezeket az adatokat egyrészt szintén be kell szerezni a hivatalos adatforrásokból. Így bár nem egészen friss információkhoz jutunk, azok idősorosan tendenciák jellemzésére jók lesznek, és összehasonlítás alapjául szolgálhatnak. Másrészt helyi adatgyűjtésekre is szükség van a lehető legfrissebb és jelenlegi helyzetre érvényes információk közlése érdekében. Ezeket a társadalmi-gazdasági folyamatokat mérni, előre jelezni elsősorban demográfiai, foglalkoztatottsági, gazdasági mutatók alapján lehet.

Magyarországon az egyik elfogadott adatszolgáltató a Központi Statisztikai Hivatal, ahol széles körű adatgyűjtés folyik, s az adatgyűjtés nagy hagyományokkal történik. Hiányosságai természetesen vannak, pl. az adatok nem naprakészek, a begyűjtött adatok feldolgozása igen hosszú folyamat. Sok számunkra szükséges információ csak meglehetősen régi állapotban létezik. Reprezentatív minta alapján történő becsléssel viszonylag frissebb adatokat is tudnak adni, de becsléssel előállított adatok kis területi egységre (település vagy kistérségi szint) nem képezhetők. A legszélesebb körben ismert és alkalmazott, ifjúsági vonatkozású adatbázisok a következők:

- népszámlálás (KSH)
- TSTAR (KSH)
- adóbevallásból készült adatbázis (PM APEH Sztadi)
- munkanélküliségi adatbázis (ÁFSZ)
- egységes rendőrségi-ügyészségi bűnügyi statisztika (ERÜBS)

- nagymintás ifjúságkutatások adatai: pl. ESPAD, Ifjúság2000, -2004, -2008, Iskola és társadalom
- nagymintás, de nem elsősorban ifjúsági célú kutatások adatai: DPA, KSH munkaerő-felvétel, SILC

A közvélekedés gyakran összetéveszti vagy összemosza a meglévő adatbázisok másodelemzését és a meglévő statisztikák elemzését. Ez a két adatnyerési mód érthetően nem azonos módszertant kíván meg. A meglévő adatbázisok felhasználása során nincs adatfelvétel – hiszen az adatbázis már kész van. A kutató csupán elemző tevékenységet végez a nyers adatokon. Ezzel szemben a meglévő statisztikák forrásként való felhasználásakor már valamilyen szempont alapján összesített adatokat tanulmányozunk, más kutatók elemzéseit használjuk fel.

Ritkák azok az esetek, amikor a helyzetfeltárást kizárólag meglévő statisztikákból kívánjuk előállítani. Ennek több oka van. A korábban rögzített statisztikai adatok önmagukban ritkán bírnak magyarázó erővel. Nincs módunk arra, hogy az elemzés során a különböző adatok közötti összefüggések igazolására vagy éppen cáfolására próbákat végezzünk. A legnagyobb problémát az érvényesség kérdése okozza. A meglévő adatok gyakran nem pontosan arra vonatkoznak, mint ami a mi témánk, az adatok nem mérik érvényesen a mi kutatásunk változóit. Ezt mindig szem előtt kell tartanunk.

Az érvényességi problémák mellett oda kell figyelni a megbízhatóság szintjére is. Fontos, hogy a statisztikai adatunk forrása hitelt érdemlő legyen, pontosan tudni lehessen a főbb jellemzőit (keletkezési idő, érvényességi kör, adatgyűjtési terület stb.). Soha ne dolgozzunk olyan adatokkal, amelyeknek nem ismerjük a forrását, és amelyek hitelességét nem tudjuk ellenőrizni! Azt is fontos észben tartani, hogy gyakran a hivatalos statisztikák sem mindig nélkülözik a spekulatív számításokat, gyakran pontatlanok (elég, ha csupán a létminimum, a feketegazdaság vagy az ifjúsági bűnözés valós mértékének meghatározására gondolunk).

Ezek ellenére a statisztikai adatok figyelembevételére szükség van, de inkább csak kiegészítő adatforrásként ajánljuk a használatukat más empirikus anyaggyűjtési eljárás mellett.

Terepkutatás

A terepkutatás fogalma alatt a különböző kutatók különböző technikákat értenek annak megfelelően, hogy ki hogyan műveli azt. A terepkutatást a legegyszerűbb gyűjtőfogalomként definiálnunk. Az alábbi empirikus adatgyűjtési módokat sorolhatjuk ide: esettanulmány, egészen megfigyelő, megfigyelőként részt vevő, résztvevőként megfigyelő, egészen részt vevő, akciókutatások.

A fenti kutatási technikák közös jellemzője, hogy a kutató a vizsgálatait ott végzi, ahol az események zajlanak. Kimegy a terepre, a szó szoros értelmében a teljes személyiséggel vesz részt a kutatásban. A terepkutatástól meg kell különböztetnünk a terepkísérleteket, ahol mesterségesen szimulálnak élethelyzeteket, nem pedig a valós élethelyzetbeli reakciókat, jelenségeket vizsgálja a kutató. Az ifjúságkutatásokban jellemzően a szubkultúrák kutatása vagy egy-egy ifjúsági program hatékonyság-vizsgálata során alkalmazott technika.

A terepkutatások egy része közvetlenül beavatkozó (például az akciókutatás, az egészen részt vevő vagy a megfigyelőként részt vevő technika), más részük közvetetten beavatkozó (résztevőként megfigyelő, teljesen megfigyelő), illetve nem beavatkozó (esettanulmány). Itt kell azonban megjegyezni, hogy amit a kutató a terepen tesz (annak is, ha nem tesz semmit), hatása van (lehet) a terepen zajló eseményekre.

A terepkutatásoknak – csakúgy, mint az interjútechnikáknak – kvalitatív adatok, megfigyelések a forrásai, melyeket nehéz közvetlenül számszerűsíteni. Az ilyen jellegű kutatásra nagyon sok téma alkalmas, mégis ki kell emelni, hogy a legalkalmasabbak az olyan események, amelyek rövid idő alatt és a kutató által áttekinthető helyen történnek (pl. helyi ifjúsági/diákönkormányzat választása, korosztályi demonstráció pl. a tandíj ellen, iskolai fegyelmi tárgyalás, egy-egy ifjúsági szervezet pályázati projektje stb.). A cél mindig az, hogy az eseményeket a maguk természetes közegében vizsgáljuk, a lehető legkisebb beavatkozással.

A terepkutatás pozitívuma a kivételes mélysége, a rugalmassága és az olcsósága. Hátrányai közt kell kiemelni a kvalitatív jellegét (nem alkalmas arra, hogy nagy populációról korrekt állításokhoz jussunk), valamint érvényességi problé-

máit (valóban azt mértük-e, amit mérni akartunk). Óvatosan kell bánni az eredményeink általánosíthatóságával is. A kutatás megbízhatóságát veszélyeztetheti, hogy ennél az adatfelvételi módnál a kutatók szubjektív észlelése hangsúlyosabb szerepet kap.

Külön kell szólnunk az esettanulmányokról. Esettanulmányok (mely adatfelvételi módot előszeretettel alkalmazunk az ifjúságügyben is) folytatása során már valamilyen lezajlott történést, jelenséget tanulmányozunk, oknyomozóként megpróbálunk magyarázatot találni a jelenség által felvetett kérdésekre. Például egy kudarcba fulladt ifjúsági érdekérvényesítési modell, meg nem valósított ifjúsági stratégia vagy együttműködés utólagos elemzése tipikusan ilyen technikát igényel. Ezzel szemben, ha a lehetséges ifjúsági koncepciók hatásaira vagyunk kíváncsiak, célszerű akciókutatást lefolytatnunk. Ilyen kutatás során a már kialakult rendszer összetevőit kell alaposan megvizsgálni, és a kutatási program céljaként új megoldási módokat, kísérleti jellegű politizációs struktúrákat kell kidolgozni.

Kapcsolatháló-elemzés

Végezetül szólni kell egy új keletű, ám gyorsan terjedő, részben kvalitatív, részben kvantitatív módszerről, az ún. kapcsolatháló-elemzésről (network analysis). A hálózatelemzés módszere – a censusokhoz hasonlóan – azt igényli, hogy a vizsgálatba bevonjunk minden elemzési egységet, amiről / akiről megállapítást szeretnénk tenni. A módszer lényege, hogy nem egymástól függetlenül kezeli az adatszolgáltató személyeket/szervezeteket stb., hanem feltérképezi az egymáshoz való viszonyukat. Jellemzően az ifjúsági szervezetek, ifjúsági csoportok, közösségek tagjainak egymáshoz való viszonyát lehet ezzel a módszerrel feltárni.

Előnye leginkább abban áll, hogy a makro- és mikrostruktúra közötti átmenet (a lágy és a kemény módszertan) felmérésére és elemzésére kiválóan alkalmas. A személytelenség és a személyesség között olyan átmeneti eredményeket képes létrehozni, amelyek sikerrel alkalmazhatók ifjúsági fejlesztési folyamatokban is.

A kapcsolatháló-elemzés másik kézenfekvő előnye az, hogy – a szociológiai empirikus adatgyűjtésben hagyományosan legelterjedtebb egyénközpontú kérdőíves felvételek atomisztikus megközelítésével szemben – képes a vizsgálat tárgyát saját mikrokörnyezetébe helyezni, és strukturális elhelyezkedésével további információkat szolgáltatni. A *survey*-típusú vizsgálatok gyengesége, hogy alanyaikat kiragadják megszokott társadalmi viszonyaikból, és a közösségben élőt közvetlenül egyéni attribútumokra redukálják. A network-megközelítések ezzel szemben többszintű elemzésekre adnak lehetőséget az egyéni, szervezeti tulajdonságokon túl a mikro- és a makrostrukturális alakzatok környezeti ismerveit is bekapcsolva.

Ezek a tulajdonságok jelenthetnek segítséget abban, hogy a módszertan olyan ifjúsági csoportok, intézmények és szociológiai problémák vizsgálatában legyen a kutatók segítségére, amelyeket a hagyományos értelemben vett, egyéni adatfelvételen alapuló ifjúságkutatások nem – vagy csak részben – képesek feltárni és értelmezni, illetve azokról magyarázatot szolgáltatni. Pl. az állami finanszírozású ifjúsági intézményrendszer egyik célja az, hogy társadalmi beágya-

zottságát kihasználva irányítsa, szervezze és támogassa az ifjúsági munkát és az ehhez kapcsolódó programokat és szolgáltatásokat a régiókban, a térségeken belül. Éppen ezért a hatékony működéséhez elengedhetetlen a kiforrott a program, a szolgáltatások és a partnerek szintjén kialakult és ápolat kapcsolattrendszer. Ennek felmérésével és elemzésével információkat lehet szerezni arról, hogy milyen az egyes ifjúsági intézmények hatékonysága, társadalmi beágyazottsága az adott környezetben.

Az ilyen típusú adatfelvételre kérdőíves úton kerül sor. Általában az a célja, hogy minden megkérdezett intézmény *egohálóját* felmérjék. Az *egoháló*-elemzés lényege az, hogy a megkérdezetteket nem rendezzük teljes hálóba, egyenként és több szinten vizsgáljuk meg a kapcsolatrendszerüket (pl. az ifjúsági szolgáltatók kapcsolatháló-elemzések a program, a szolgáltatások és a partnerek szintjén, majd ezeket hasonlítjuk össze egymással). A vizsgálat során az egyes szinteken jelentkező kapcsolatok mennyiségéből következtetünk a hálók sűrűségére, kiterjedtségére, ezáltal az ifjúsági szolgáltatók hatékonyságára és társadalmi beágyazottságára.

A kapcsolatháló-elemzés második lépésében strukturális ekvivalencia-elemzési eljárás segítségével lehet kimutatni, hogy kik a domináns szereplők a hálózatban (pl. egy-egy régió belül), az állami fenntartású ifjúsági szolgáltató intézmények megfelelnek-e a szerepüknek, illetve melyek azok a szereplők, akik inkább periférikus szerepet töltenek be.

Az editálás kérdései

Az empirikus kutatásokban sajátos helyet foglalnak el a hibák csökkentését célzó editálási és imputálási stratégiák, mivel ezek egyfelől csökkenthetik – másfelől növelhetik is – a hibákat. Az editálási munka az adatfelvétellel egy időben kezdődik, és a kész adatbázis megalkotásával ér véget. Miről is van szó? A tapasztaltok azt mutatják, hogy hiába szerkesztünk jó (könnyen kérdezhető, pontosan megválaszolható) kérdőívet, hiába készítünk részletes kitöltési útmutatót, fogalomtárat, még ezek alapos oktatása mellett is minden adatfelvételben lesznek hibásan kitöltött kérdőívek. (Az interjú készítése során felmerülhetnek zavaró körülmények, a válaszoló elírhatja a válaszait, eltévesztheti a kérdőívben az ugratást, a kódoló, rögzítő is hibázhat, de előfordulhat, hogy a válaszadó nem ugyanúgy gondolkodik, mint a kérdőív tervezője, vagy hogy a fogalmakat hibásan értelmezik, félremagyarázzák, s persze az is lehet, hogy a válaszadó nem őszinte.)

Az editálás egy olyan eljárás, amely azt segíti elő, hogy az adatfelvétel adatai lehetőleg teljesek, konzisztensek és helyesek legyenek. Hogy mikor tekintjük az adatainkat teljesnek, konzisztensek és korrektnek, az alapvetően attól függ, hogy hogyan és mire fogjuk használni az adatokat, tehát nagymértékben szubjektív, illetve a kutatás célok alapján kutatói döntést igényel.

Az editálás során az első kérdés, amit meg kell válaszolnunk, hogy mikor tekintünk egy adatot hibásnak (lehetnek-e jó és rossz válaszok), ezután meg kell keresni a hibákat, majd döntenünk kell, hogy mit is csinálunk a hibás adatokkal. Amennyiben a hiba a kérdőívben nem technikai (pl. ugratás, téves kódolás), hanem tartalmi (pl. az ifjúsági időmérleg-adatfelvételben hiányzik a napi alvás, vagy azt nyilatkozza valaki az önköltős kérdőívben, hogy 15 évesen egyedül él a háztartásban, esetleg a gimnáziumi osztályban kitöltött kérdőívben azt jelöli be, hogy szakmunkás) és nem javítható – e két tényező együttállása fontos –, akkor egy másik eljárás, az imputálás lehetőségét kell megvizsgálni: hogyan tudom más forrásból pótolni a hiányzó adatot.

Az editálás végső soron korrektúra és a hibák meghatározása a felvétel adatainak áttekintése során. Döntés arról, hogy hol van hiba, és döntés arról, hogy mit fogunk megváltoztatni, módosítani, hogy kijavítsuk az adatokat. Az impulálás egy olyan művelet, amely a hiba kijavítására, illetve a hiányzó adatok pótlására szolgál, ha ez feltétlenül szükséges. Editálni csak „kemény” változóknál (pl. hiányzik az iskolatípus) tudunk. Véleménytípusú változóknál minden esetben el kell fogadnunk helyesnek azt, amit a válaszadó mondott, még ha ez szemmel láthatóan inkonzisztens is (pl. kiderül, hogy a válaszadó alapvetően nem szereti a valóságshow-kat, de azért minden nap nézi a Big Brothert, sőt a könyvet is megveszi róla).

Az editálási munka során háromféle stratégiát alkalmazhatunk. Az adathiány minden kérdőíves kutatás rémálma, mert ha egy változó esetében bizonyos szintet elér a hiányzó (missing) adatok aránya, akkor lehetetlenné válik a módszertanilag is korrekt elemzés. Külön problémát okoz, ha a válaszhíány tendenciózusan bizonyos alcsoporthoz, réteghez köthető (pl. a szakmunkástanulók nem válaszolnak kimagasló arányban egy kérdésre, vagy a lányok elzárkózóbbak a korai szexuális életre vonatkozó kérdés elől stb.), mert ebben az esetben az adathiány az egész adatbázis torzítását is okozhatja. Ilyenkor az adott változót jobb „ejteni”, kivenni az elemzés alól, és beismerni, hogy a kérdés nem működött, leszerelt.

A másik stratégia szerint a „minimális megbízhatóság” elvét követve arra törekedhetünk, hogy inkább legyen kevesebb adat az adatbázisban, de amit tartalmaz, az legyen konzisztens. Ez azt is jelenti, hogy ha hibás adattal találkozunk (pl. egyik helyen azt írja a tanuló, hogy nem jár magyar fakultációra, ellenben beírja a magyar fakultációs érdemjegyét), akkor mindkét változóhoz tartozó értéket kivesszük az adatbázisból, mivel nem lehet tudni, hogy melyik a hibás. Ha nemcsak hibás változókat, hanem a hibás változót tartalmazó teljes rekordot (az egész kérdőívet) töröljük az adatbázisból – feltételezve, hogy ha egy helyen kimutatható az inkonzisztencia, akkor látenszen több helyen is lehet –, akkor az adatbázis „maximális megbízhatósága” felé törekszünk. Ez esetben azonban a rekordhiány könnyen a minta megbízhatóságát veszélyeztetheti. Magyarul

könnyen előállhat, hogy az adatbázis, bár teljesen konzisztens lesz, nem reprezentálja az alapsokaságot.

Az editálás megvalósulhat már az adatgyűjtés során (azonnali, helyszíni javítás, a válaszadó ismételt megkeresése, a tétel üresen hagyása, nagyon hiányos kérdőívek kivétele), az adatbevitel során (előre programozhatunk olyan összefüggés-vizsgálatokat, amelyek a nem konzisztens vagy adathiányos, esetleg nem érvényes mezők rögzítését nem engedik, illetve speciális kódot rendelnek hozzá vagy imputálják az adatot)*, valamint szintén editálhatjuk a rögzített adatbázist (itt már elsősorban bonyolultabb logikai összefüggések vizsgálata történhet).

Az imputálás a hiányzó, illetve az editálás során feltárt hibás adatok aktív kezelésének a módszere, a hiányzó adatok valamilyen más forrásból való pótlása. A legegyszerűbb, ha a hiányzó adat az alapsokaságból ismert (mert pl. csak a fővárosi gimnáziumokban kérdeztünk). Ilyenkor azt nyugodt szívvel pótolhatjuk. Ha a hiányzó adat nem ismert, a probléma kezelése bonyolultabb. A legbiztosabb a kötött imputálás, amikor a kérdőíven található információk alapján pontosan meg tudjuk mondani, hogy mi lehet a hiányzó tétel. Például ha tudjuk, hogy a kérdőívet egy 12 éves lány töltötte ki, de hiányzik a családi állapotról szóló adat, akkor nyugodtan imputálhatunk, miszerint a családi állapot hajadon. A helyettesítő adatokból való imputálás gyakran komoly adatvédelmi – etikai kérdés. Pl. ha a kérdőívben nem válaszolt a tanuló a matematikai érdemjegy kérdésére, imputálhatom-e az osztálynaplóból a hiányzó adatot?

Egy másik eljárás az, amikor a hiányzó adatok értékeit valahogy az adatbázisból becsüljük meg. Ekkor a korrekt eljárás az előre megadott szempontok alapján (egy vagy több) hasonló „típusú” (pl. neme, kora, iskolája, érdeklődése stb. is legyen egyező) válaszadó keresése, majd a hiányzó adat helyettesítése egy

* Az érvényesség- / validitás-vizsgálat (lehetséges kódok és értékek) egyszerre egy mezőt vizsgál és ellenőrzi, hogy az adott érték, kód helyes-e az adott mezőre vonatkozóan. Ehhez meg kell határozni, hogy mi történjen akkor, ha a kérdés, mező nem esik bele a megadott érték-tartományba. Az adatbeviteli editálás célja komplexebb, nemcsak a hiányzó, hanem a hibás, az inkonzisztens vagy „gyanús” adatok feltárása is a célja lehet.

hasznoló adatszolgáltató (donor) adatával, vagy (ha több is van) a hasonló válaszadók leggyakoribb vagy átlagos értékével. A legfontosabb kérdés ez esetben, hogy ki legyen a donor. Ha ezt rosszul határozzuk meg, az imputálás akár sokat ronthat is adatainkon. A megfelelő donor kiválasztása csak sok változó együttes figyelembevételével történhet (pl. az adatbázisban keresni kell egy pontosan 16 éves, falusi, szakiskolás lányt, aki kollégiumban lakik, szereti a magyart és tovább akar tanulni). Ezt pedig csak kellően nagy (több ezres) adatbázison lehet megtenni. A külső, más típusú forrásból származó imputálást (pl. az osztály-átlaggal helyettesíteni egy válaszadó személyes átlagát) inkább kerüljük el, de ugyanez érvényes a becsléssel helyettesítő imputálásra is.

A kutatási PR gyakorlati kérdései

A kutatási PR elsődleges célja esetünkben a konkrét ifjúsági adatfelvétel eredményességének növelése, másodlagos célja a kutatást lebonyolító/megrendelő szervezetek (önkormányzat, ifjúsági közösség, szolgáltató) PR munka támogatása. Ebből következik, hogy a kutatási PR-nek összhangban kell lennie az általános PR koncepcióval: a kutatási PR a szervezet külső kommunikációjának része.

A kutatási PR kidolgozása az érintettségi körök meghatározásával kezdődik. Ez nagyjából annyit tesz, hogy definiálni kell, kikkel kerülünk kapcsolatba a kutatás során, ki az adatszolgáltató, ki a felhasználó, kitől várhatunk támogatást, ki lehet ellenérdekelte fél stb. Ifjúságkutatások esetében ezek leggyakrabban az alábbiak közül kerülnek ki: maguk az ifjúsági korosztályok tagjai, ifjúsági szolgáltatók, ifjúsági szervezetek, helyhatóság, állami intézmények és hatóságok, helyi média, iskolák.

A PR-ben oly fontos kétoldalú kapcsolatok a kutatás során a környezeti igényekhez, jellemzőkhöz való igazodást jelentik (pl. akkor keressük fel a fiatal felnőtteket, intézményeket, amikor az nekik jó, és nem akkor amikor nekünk; a hétvégi kérdés korlátozottsága; a helyi médiához való igazodás stb.). A kétoldalú kapcsolatok másik meghatározója az egymásra utaltság élményének megteremtése. Fontos, hogy az ifjúsági korosztályok, illetve az intézmények érezzék: részeseik a folyamatnak. Partneri légkört kell létesíteni, és a kutatási munka idején (különösen a terepen) kétirányú kapcsolatra kell törekedni (pl. párbeszéd a helyiekkel az utcán, részvétel fórumokon, elektronikus kapcsolatok létesítése, könnyű elérhetőség stb.).

A kutatási PR része a tájékoztatási információ kibocsátása a kutatást szervezők részéről. Ez lehet a kutatást végző vagy a kutatást megrendelő feladata is. Sokféle csatornája lehet, a siker nemcsak a tartalom, hanem a megfelelő eszközökön is múlik. Pl. egy gyakran látogatott internetes portál hasznosabb lehet a serdülők esetében, ellenben az ifjúsági szolgáltató intézményeket lehet direkt módon informálni. Fontos az egyes érintettségi körökhöz rendelt tájékoztatási szintek

meghatározása (kinek mit és mennyit lehet/kell mondani), az alul- és a túlinformálás is helytelen.

A tájékozódás információ-befogadás és direkt információ-keresés. Ez nagyon fontos része a kutatási PR-nek, mert ismeretek nélkül a közvélemény befolyásolása nem lehet sikeres. Annak érdekében, hogy sikeresen lehessen érvelni a kutatás mellett, előzetes ismeretekkel kell rendelkezni, pl. arról, hogyan fogadták a vizsgálat tervét, illetve indulását az ifjúsági intézmények vagy az iskolák. A kutatás előkészítő fázisában lezajlott helyi próbakérdezések, a terepen történő tesztelés is visszajelzést ad a fogadtatásról.

Iskolai adatfelvételek esetében gyakran előfordul, hogy ugyanazon a kutatási terepen nem egy adatfelvétel folyik. A jó PR terv készítéséhez ezekről is tudnunk kell.

Az általános PR végrehajtása során előfordulhat olyan esemény, jelzés, amely szükségessé teszi a tevékenység környezet igényei szerinti módosítását, alakítását. A tevékenység-módosítás alapja a visszacsatolás. Egy rövid lefolyású kutatáson belül a módosításra nem nagyon van lehetőség, ugyanakkor a visszajelzéseket a következő vizsgálat tervezésénél figyelembe kell venni. Ilyen visszajelzés lehet a direkt módon érkező információ (pl. panaszlevelek, telefonok, e-mailek), a kérdezőbiztosok munkájának ellenőrzése az adatszolgáltatók ismételt megkeresésével, az összeírók, kérdezők adott munkával vagy tereppel kapcsolatos tapasztalatai.

A kutatási PR terv elemei:

1. Cél meghatározása

Mi a cél az üzenettel?

Ki az elérendő célcsoport?

2. Az üzenet meghatározása

Mit akarunk üzeni, mit kívánunk mondani?

Milyen érvrendszer tudunk találni a fogadtatás javításához?

3. Eszközök definiálása

Hogyan tudjuk üzenetünket közvetíteni?

Milyen eszközök a leghatékonyabbak az egyes kutatási PR tevékenységekben?

4. Érintettség / tevékenység meghatározása mind az adatszolgáltatók, mind az adatfelhasználók számára

5. Végrehajtás

Részfeladatok meghatározása, költségek és felelősök hozzárendelése

A PR terv elemeinek lebonyolítása

Határidők betartásának ellenőrzése

6. Utólagos értékelés

Hogyan jutnak vissza hozzánk az információk?

Mi garantálja azt, hogy ne vesszenek el?

Mit sikerült és mit nem sikerült végrehajtani a PR tervből?

Milyen volt a válaszadási hajlandóság?

A sajtókapcsolatok fontos, de nem egyetlen eleme a PR-nek. Az intézmény és a környezete közötti információáramlást segíti elő oda-vissza, széles tömegek számára szolgáltat információkat, és tájékozik is. A médiakapcsolat létfontosságú a kutatási PR szempontjából, mert segítségével viszonylag olcsón nagy mennyiségű – bár személytelen – információt lehet eljuttatni a célközönségnek. Inkább tájékoztató eszköz, de vigyázni kell vele, mert ügyesen tud manipulálni (pl. az adatokkal). A médiában való megjelenés előtt mindig nézzük meg a közlendő anyagot (pl. milyen címet adtak az interjúnak, tudósításnak stb.). Azt is jó, ha tudjuk, hogy a statisztika alapvetően a nyomtatott, illetve az internetes médiát érdekli, s kevésbé a hagyományos elektronikus sajtót. Tipikus sajtókapcsolatok:

- a) sajtótájékoztató
- b) sajtóközlemény
- c) háttérbeszélgetések
- d) újságírók használható munkaanyaggal való ellátása
- e) cikkek írása
- f) fizetett hirdetés megjelentése (újság, banner, rádióreklám)

A kutatási PR megvalósítása során az adatszolgáltatókkal is folyamatosan kapcsolatot kell tartani. Ennek sokféle formája lehetséges: zöld telefonszám fenntartása, elektronikus kapcsolat biztosítása, weboldal, e-mail cím használata az adott adatfelvételhez, a kérdezőbiztosok magatartása, megjelenése, fellépése, hírlevél, visszajelzések. Ám az adatszolgáltatóval való kapcsolattartás során az adatvédelmi szempontokat mindig szem előtt kell tartani.

Az eltérő adatfelvételek összevetésének korlátai

Amikor a saját adatfelvételünkben regisztrálunk egy ifjúsági jelenséget, óhatatlanul is szeretnénk tudni, hogy más kutatások ezeket az eredményeket erősítik vagy éppen cáfolják. Az is lehetséges, hogy egy korábbi kutatásból nyert adatokat akarunk összevetni a mostani adatfelvételünkkel, megtudva, hogyan alakult pl. az ifjúság életmódja az utóbbi 20 évben. Az ilyen összevetésekkel is óvatosan kell bánni, mert láttuk, hogy a survey-jellegű kutatások mennyire kötődnek a valószínűségi logikához. Ennek megfelelően két kutatást akkor tudunk statisztikai értelemben is összehasonlítani, ha azonos módszerrel készültek, az adott kérdések megegyeznek, és mindkét kutatás valószínűségi mintán felvett adatokkal számol. (Az alapsokaságnak nem feltétlenül kell egyeznie, hiszen lehet, hogy épp az a célja az összevetésnek, hogy kiderüljön a különbség mondjuk a szabolcsi és a budapesti tanulók értékrendje között.)

Ellenőrzőlista

Ha ifjúságsegítőként, fiatalokkal, fiatal felnőttekkel foglalkozó szakemberként kutatást szeretnénk megrendelni valamilyen kutatóhelytől, esetleg nemcsak magunk szeretnénk valamilyen megismerési folyamatot indítani, hanem a megvalósítást is saját szervezetén belül képzeljük el, az alábbi kérdésekre mindenképpen választ kell tudnunk adni.

Tisztázzuk magunkban, hogy:

1. Mi a célja a megismerésnek?
2. Mi az, amit már tudunk vagy tudhatunk saját vagy mások tapasztalatai alapján?
3. Mennyi forrásunk van (anyagi, technikai, humán, infrastrukturális erőforrás) a probléma megismerésének tanulmányozására?
4. Mennyi időt akarunk/tudunk a megismerés folyamatára szánni?
5. Milyen fogalom alatt mit értünk majd a kutatás során?
6. Milyen jellemzőkkel, indikátorokkal lehet a legjobban leírni a tanulmányozni kívánt jelenséget?
7. Milyen módszerek lennének a leghatékonyabbak a megismerésre?
8. Hogyan fogjuk biztosítani a személyes és egyéb adatok védelmét a kutatás során?
9. Kikből fog állni a kutatócsoport?
10. Be tudjuk-e szerezni a kutatás előkészítéséhez szükséges dokumentumokat, háttéradatokat?

Készítsünk:

11. Kutatási tervet (költségvetéssel és időtervvel együtt)
12. Mintavételi tervet (ha szükséges)
13. Adatvédelmi tervet
14. Feldolgozási tervet
15. Kódolási útmutatót (ha szükséges)
16. Média- (PR) tervet

Ügyeljünk:

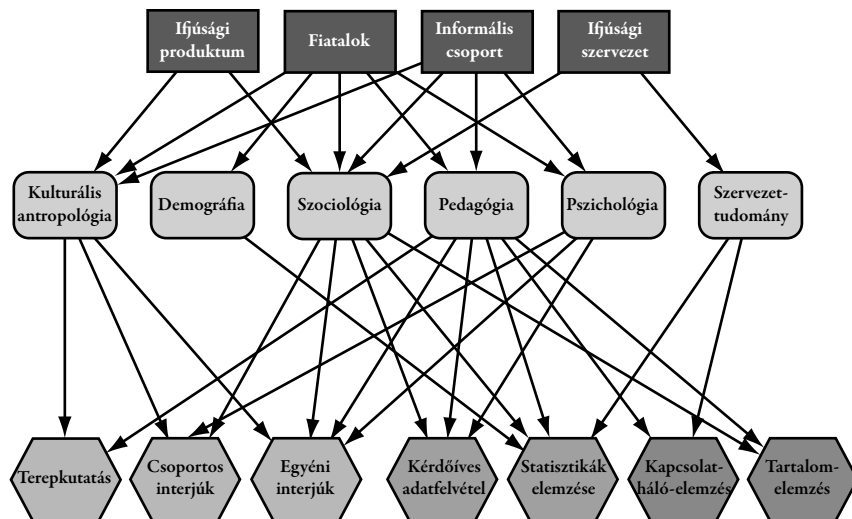
17. A kérdezők, adatfelvételt végzők felkészítésére
18. A módszertani szabályok betartására
19. A válaszadók személyiségi jogaira
20. A kutatási beszámoló felhasználhatóságára, érthetőségére
21. A határidők, ütemterv betartására

Iránytű helyett

A kutatási tapasztalatokkal nem rendelkező, ifjúsággal foglalkozó szakemberek, ifjúságsegítők egyik gyakori dilemmája, hogy ha szeretnének többet megtudni egy-egy ifjúsági probléma, jelenség mibenlétéről, összetevőiről, vagy egyszerűen csak kíváncsiak adott korosztályon belüli véleményekre (pl. egy tervezett szolgálatással vagy megvalósult rendezvénnyel kapcsolatban), akkor a célcsoportot figyelembe véve milyen típusú kutatást lenne érdemes definiálni, illetve milyen megközelítési módot érdemes alkalmazni. A korrekt válasz erre a kérdésre: Az attól függ...

Módszertani útmutatónk azonban hiányos lenne, ha nem próbálnák meg mégis valamilyen útmutatást adni e kérdés látatlanban történő megválaszolásához, egyfajta iránytűt, mely segít eligazodni a módszerek és megközelítési módok között.

A kiindulópontunk rendhagyó módon ne a kutatási cél legyen ez esetben, hanem a célcsoport. Ha azt már tudjuk, hogy az ifjúsággal – mint individuumokkal, mint formális szervezettel vagy mint informális csoporttal – vagy valamilyen ifjúsági produktumokkal (pl. dokumentumok, blogok, ifjúsági rendezvények), esetleg a köztük lévő viszonyokkal, kapcsolatokkal akarunk foglalkozni, akkor már könnyebb eligazodni. Az alábbi ábra ebben próbál segíteni a célcsoport, a kutatási típus és a módszer relációjában a tipikus utakat jelölve. Pl. ha valamilyen formális ifjúsági szervezetekkel kapcsolatos megismerési folyamatot szeretnénk folytatni, akkor a legcélravezetőbb, ha szociológiai vagy szervezettudományi kutatást tervezünk, melyek adekvát módszerei lehetnek akár az interjúk, akár a kérdőíves vizsgálatok, akár a kapcsolatháló-elemzések. Ha azonban valamilyen ifjúsági produktum áll a vizsgálatunk fókuszában, akkor a kulturális antropológiai kutatás tűnik hasznosabbnak a terepkutatással, interjúkkal, de ha a téma megkívánja, szociológiai kutatást is készíthetünk, ez esetben azonban inkább a tartalomelemzés a javasolt módszer.

A fentieket persze inkább csak orientációs alapnak szánjuk a módszerek és kutatási formák érdekében való eligazodáshoz, minden ifjúsági szakembert bátorítva arra, hogy nyugodtan próbáljon ki járatlan utakat, új módszertani és elméleti megközelítéseket, mert az ifjúsági rendszerekről, korosztályi folyamatokról való közös tudás így bővíülhet leginkább.

*Jó példák,
mintaértékű kezdeményezések*

Kiemelt ifjúságkutatások Magyarországon

A legfontosabb ifjúságkutatási programok Magyarországon különböző – elsősorban egyetemi, minisztériumi vagy nonprofit – kutatóintézetekben zajlanak. Az egyetemekről (pl. Corvinus Egyetem, Debreceni Egyetem, ELTE, PTE, Szegedi Tudományegyetem, Semmelweis Egyetem) elsősorban a szociológiai, pszichológiai, magatartástudományi tanszékek ifjúsággal kapcsolatos kutatásai jutnak el a szakmai nyilvánossághoz. A Magyar Tudományos Akadémia különböző (politikatudományi, pszichológiai, szociológiai) kutatóintézetei is jelentős részét végzik az ifjúságkutatásoknak. Az állami fenntartású (önállóan vagy egy-egy minisztérium háttérintézményeként működő) kutatóintézetek közül a Felsőoktatási Kutatóintézet, az Országos Közoktatási Intézet, az Országos Kriminológiai Intézet, az Országos Egészségfejlesztési Intézet, illetve a Munkaügyi Kutatóintézet végez többek között ifjúsági témájú kutatásokat.

Magyarországon több olyan ifjúságkutatás vagy ifjúsági korosztályokra is kiterjedő nagymintás kutatási program zajlik, mely meghatározott időközönként – részben vagy egészben igazodva nemzetközi sztenderdekhez – nagymintán (legalább 8000 fő) segíti elő az ifjúsági korosztályok és rendszerek megértését és megismerését. Az alábbiakban röviden bemutatjuk a legfontosabbakat, mert e kutatások mintanagysága már lehetővé teszi egy adott ifjúsági kérdéskör regionális vagy bizonyos esetekben annál is kisebb területi egységre történő becslését, illetve e kutatások referenciaként szolgálhatnak a helyi ifjúságkutatási és megismerési programokhoz.

Ifjúság2000, -2004, -2008 kutatások

A Nemzeti Ifjúságkutató Intézet (jelenleg az SZMM Szociálpolitikai és Munkügyi Intézet keretein belül működő Gyermek- és Ifjúságkutató Főosztály) koordinálásával négyévente zajló ifjúságkutatás kormányzati megrendelésre és támogatással készül, és megkísérli feltérképezni az ifjúság helyzetében az elmúlt években, évtizedekben bekövetkezett változásokat. Az Ifjúság2000, -2004 és -2008 elnevezésű, úgynevezett nagymintás vizsgálat a megrendelő és a benne részt vevők szándéka szerint kellő információval látja el a döntéshozókat. E kutatások a 15–29 éves korosztályt reprezentáló, 8000 fős, országos minta megkérdezésével zajlanak.

Vizsgálati témakörei: oktatási helyzet, esélyegyenlőség, megélhetés, lakás, otthonteremtés, „kulturális fogyasztás”, sportolás, egészség, családalapítás, valóságosság, személyes tervek és elképzelések, társadalmi közérzet, politika, szervezeti tagság, szervezettség.

Adatgazda: Szociális és Munkügyi Minisztérium

Kapcsolat: Szociális és Munkügyi Intézet Ifjúságkutató Főosztály, Bauer Béla
bela.bauer@szmi.hu

ESPAD

Az Európai iskolavizsgálat a tanulók alkohol- és egyéb drogfogyasztási szokásairól (European School Survey Project on Alcohol and other Drugs – ESPAD) az Európa Tanács Pompidou Csoportja és a European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA) eszmei támogatásával zajlik azzal a céllal, hogy a fiatalok alkohol- és drogfogyasztásáról, valamint dohányzási szokásairól négyévenként rendszeresen ismétlődő módon – időben és nemzetközileg összehasonlítható – adatokat gyűjtsön. Az első adatfelvételt 1995-ben, a másodikra 1999-ben, a harmadikra pedig 2003-ban került sor 35 európai ország részvételével. 2007-ben volt az ESPAD legfrissebb, immár negyedik adatfelvétele az érintett országokban, köztük Magyarországon is. Az ESPAD magyarországi adatfelvételét a Budapesti Corvinus Egyetem Szociológia és Társadalompolitika Intézete végezte az Echo Survey Szociológiai Kutatóintézettel együttműködésben. Az adatfelvételt az Országos Tudományos Kutatási Alap, valamint a Szociális és Munkaügyi Minisztérium finanszírozta. A kutatás az iskolában tanuló 16 évesekre terjed ki, a bruttó minta a 8-11 évfolyamosokra reprezentatív.

Vizsgálati témakörei: alkohol, drog, dohányzás érintettsége, kiterjedtsége, kirekesztettség, családi és kortárs kapcsolatok, szerfogyasztási szokások, drogokkal kapcsolatos attitűdök.

Adatgazda: Budapesti Corvinus Egyetem Szociológia és Társadalompolitika Intézet

Kapcsolat: Elekes Zsuzsanna

1093 Budapest Közraktár u. 4-6.

Telefon: 1/482 73 42 mellék: 7342

E-mail: zsuzsanna.elekes@uni-corvinus.hu

Életünk fordulópontjai – Demográfiai Panel Adatfelvétel (DPA) 2001, 2004, 2007

A magyar népesség demográfiai magatartása az elmúlt évtizedben gyökeresen megváltozott: a házasságkötés helyett egyre többen élnek élettársi kapcsolatban; radikálisan csökkent a születések száma; megugrott a házasságon kívüli születések hányada; magasabb életkorban szülik az anyák gyermeküket – miközben továbbra is nagy a válások számaránya.

Az *Éltünk fordulópontjai* kutatás tipikus követéses vizsgálat, ugyanazokat kérdezik a kutatók időről időre, több hullámban. A DPA nem kifejezetten ifjúságkutatás, a teljes 18 éven felüli népességre kiterjed, ám a mintanagyság (több mint 15 000 fő) lehetővé teszi az ifjúsági korosztályokon belüli folyamatok tanulmányozását is, akár regionális szinten.

Vizsgálati témakörei: élettársi kapcsolat és/vagy házasság, a válás (szétköltözés) körülményei és következményei, az újrakházasodás körülményei és következményei, a gyermekvállalás körülményei és következményei (45 év alattiak), generációs kapcsolatok és egyenlegek, a családalapítás és -felbomlás körülményei és következményei.

Adatgazda: KSH Népesedéstudományi Kutatóintézet

Kapcsolat: Kapitány Balázs, tudományos titkár

1024 Budapest Buday László út 1-3.

Telefon: 1/ 345 66 57

E-mail: kapitany@demografia.hu

HBSC

Magyarország 1985 óta vesz részt az *Iskoláskorú gyermekek egészségmagatartása* (Health Behaviour in School-aged Children, HBSC) című nemzetközi kutatásban. Ez a kutatás kivételes lehetőségeket biztosít arra, hogy egyfelől az egészség szempontjából kulcsfontosságú, meghatározó jelentőségű környezeti tényezők (iskolai közérzet, személyközi viszonyok, családi körülmények stb.) szubjektív megítélését felmérje, valamint hogy képet kapjunk a későbbi egészségi állapot szempontjából meghatározó magatartások mintázatáról az 5., 7., 9. és a 11. évfolyamokat látogató ifjúsági csoportok körében. Hazánkban a kutatást 1985-1999 között, intézményközi együttműködés keretében az Országos Csecsemő- és Gyermkegészségügyi Intézet (OCSGYI) és a Nemzeti Egészségvédelmi Intézet (NEVI) szakemberei végezték. A kutatásnak jelenleg az Országos Gyermkegészségügyi Intézet ad helyet. A kutatás négyévenként megismételt, a négy évfolyamot országosan reprezentáló, 6000 fős mintán alapul, önkitöltős kérdőíves adatfelvételekből áll.

Vizsgálati témakörei: fizikai és lelki tünetek, depressziós hangulat, egészségi állapot, szomatikus és pszichés tünetek előfordulása, dohányzás kipróbálása, a család és a kortárskapcsolatok hatása, az alkohol- és drogfogyasztás kipróbálása, a fizikai aktivitás mennyisége és gyakorisága, sportegyesületi tagság, állóképesség.

Adatgazda: Országos Gyermkegészségügyi Intézet (OGYEI)

Kapcsolat: Dr. Aszmann Anna

1113 Budapest Diószegi út 64.

Tel: 1/ 365 15 40 vagy 15 41 / 15 42 / 15 43

Fax: 1/ 372 43 04

E-mail: anna.aszmann@ogyei.hu

PISA

A PISA (Programme for International Student Assessment) elnevezésű kutatási programot, azaz *A nemzetközi tanulói teljesítménymérés programját* a kilencvenes évek végén hívta életre a legfejlettebb államokat tömörítő Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD). A PISA monitorozó jellegű felméréssorozat, amely három területen (alkalmazott matematikai műveltség, alkalmazott természettudományi műveltség és szövegértés) vizsgálja a tizenöt éves tanulók képességét. A felmérés háromévenként zajlik. Először 2000-ben, ezt követően 2003-ban, majd 2006-ban volt mérés. Az egyes mérések alkalmával egy-egy műveltségi terület nagyobb hangsúlyt kap, mint a többi. 2000-ben a szövegértés, 2003-ban a matematika, 2006-ban a természettudomány volt a kiemelt terület. 2009-ben ismét a szövegértés került a figyelem középpontjába. Mint említettük, a PISA célpopulációját a tizenöt éves diákok alkotják, a minta nagysága minimum 5250 gyermek.

Vizsgálati témakörei: szociokulturális háttér, iskolai teljesítmény, alkalmazott matematikai műveltség, alkalmazott természettudományi műveltség és szövegértés.

Adatgazda: Oktatási Hivatal

Kapcsolat: Balázs Ildikó

Közoktatási Mérési Értékelési Osztály

1134 Budapest Váci út 37.

Tel: 1/ 886 39 85

Fax: 1/ 886 39 10

E-mail: ildiko.balazsi@sulinova.hu

Irodalom

- Babbie, Earl: A társadalomtudományi kutatás gyakorlata. Budapest, Balassi, 1995.
- Bryk, A.S., & Raudenbush, S.W.: Hierarchical linear models: Applications and data analysis methods. Newbury Park, 1992.
- Carmines, E.G. – Zeller, R.A.: Reliability and Validity Assessment. California, USA, 1979.
- Cook, T. – Reichardt, C. (1979): "Beyond Qualitative Versus Quantitative Methods." In Cook, T – Reichardt, C. (szerk.): Qualitative and Quantitative Methods in Evaluation Research. Beverly Hills, Ca. USA
- Diósi Pál és Székely Levente (2009): Szakmai sztenderdek az ifjúsági kutatásokhoz. In: Új Ifjúsági Szemle 2009/1
- Falus Iván: A pedagógiai kutatás metodológiai kérdései. In: Falus Iván (szerk.): Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe. Budapest, Keraban Kiadó, 1996.
- Goldstein, H.: Multilevel Models in Educational and Social Research. New York, Oxford Press, 1987.
- Gregory, J. Robert: Psychological Testing: History, Principles And Applications. Allyn & Bacon, 2006.
- Hara, K. (1995): Teacher-Centered and Child-Centered Pedagogical Approaches in Teaching Children's Literature, Education, 115, (3), 332.
- Hidiroglou, M. A. és Drew, J.D. és Gray, G.B. (1993): A Framework for measuring and reducing nonresponse in surveys. Survey Methodlogy vol. 19. no. 1. 81-94.
- Horkai Anita (2004): Kulturális kommunikáció a screenagerek mindennapjaiban. In: Kultúra és Közösség 2004 (1)
- Hunyadi László: A mintavétel alapjai. Budapest, Számalk, 2001.
- Hurrelman, Klaus (szerk.): International Handbook of Adolescence. Westport, CO-London, Greenwood Press, 1994.

- Lannert Judit – Örkény Antal – Szabó Ildikó (1999): Európai értékek, európai orientációk – Magyar középiskolások értékorientációi egy empirikus kutatás tükrében. In: Iskolakultúra, 1999/8. 3-17.
- Lohr, Sharon L.: Sampling: Design and Analysis. Duxbury Press, 1999.
- Longford, N.T. (1985): Mixed linear models and an application to school effectiveness. Computational Statistics Quarterly, 2, 109-117.
- Lundström, S. és Särndal, C.E.: Estimation in the presence of nonresponse and frame imperfection. Stockholm, Statistics Sweden, 2002.
- Mahler Balázs: Nonprofit ifjúsági szolgáltató szervezetek kapcsolatrendszerének vizsgálata a Közép-dunántúli régióban. Kézirat. 2007.
- Nagy Ádám (szerk.): Ifjúságügy – Ifjúsági szakma, ifjúsági munka. Budapest, ÚMK, 2008.
- Rudas Tamás: Hogyan olvassunk közvélemény-kutatásokat? Budapest, Új Mandátum, 1998.
- Smith, J. K. (1983): Quantitative versus qualitative research: An attempt to clarify the issue. Educational Researcher, 12(3), 6-13.
- Somlai Péter (2002): Elhúzódo kamaszkor. In: Fordulópont Volume 4, Issue 2, 5-6.
- Szabolcs Éva: Kvalitatív kutatási metodológia a pedagógiában. Műszaki Könyvkiadó, 2001.
- Szapu Magda: A zűrkorszak gyermekei. Mai ifjúsági csoportkultúrák. (Zene – szórakozás – divat – értékrend) Budapest, Századvég, 2002.
- Vaskovics László (2000): A posztadoleszcencia szociológiai elmélete. In: Szociológiai Szemle. Vol. 2000 Issue 4.

Módszertan

Ifjúságügy a XXI. század elején

A nemzetközi kapcsolatrendszer leírásához három geopolitikai területet határolunk meg: globális, európai és nemzetközi. Mindhárom területen két társadalompolitikai szektorban vizsgálódunk: az állami és a civil szektor. A gazdasági területet is vizsgálhatnánk, azonban a szabad piacgazdaságban a gazdasági szerveződéseket elsősorban nem hosszú távú humánökológiai fejlesztési célok, hanem gazdasági érdekek határozzák meg. Ebből kifolyólag nem tudjuk az ifjúsági ügy szempontjából kategorizálni a gazdasági élet együttműködéseit, rendszerét. Itt kell megjegyezni, hogy az elmúlt évtizedben jelentős attitűdváltozás indult el a gazdaság szereplői között, amely a profitorientált vállalkozások társadalmi felelősségvállalásának megjelenését eredményezte. Így sok cég olyan nemzetközi programot indított el, amely a gyermekeket, serdülőket és fiatalokat célozza meg, számukra nyújt lehetőséget vagy különleges szolgáltatást.

	Állami/kormányzati	Civil/nemkormányzati
Globális	ENSZ és szervezetei (Világbank, WHO, UNICEF stb.)	Nem létezik egyetlen globális ifjúsági szövetség, de van számos globális ifjúsági együttműködés speciális értékcsoportok szerint (pl.: Cserkész Világszövetség*).
Európai	Európa Tanács Európai Unió	Európai Ifjúsági Fórum**, speciális célcsoportok európai hálózatai (pl.: AEGEE – Európai Hallgatók Hálózatának Egyesülete***)
Nemzetközi	Visegrádi Együttműködés	Számos projekt- vagy hálózatalapú ifjúsági együttműködés létezik.

* <http://www.scout.org>

** <http://www.youthforum.org>

*** <http://www.aegge.org>

Kormányzati együttműködések

Világszinten

A globális együttműködés legfontosabb felülete az 1945-ben alapított Egyesült Nemzetek Szövetsége (ENSZ), amelynek jelenleg 192 ország a tagja. Ifjúsági vonatkozásban rendelkezik politikai célkitűzésekkel, programmal és ahhoz rendelt intézkedésekkel, amelyek igazodnak az ENSZ 2000-ben elfogadott milleniumi fejlesztési céljaihoz is.

2000-ben 189 ENSZ-tagállam kötelezte el magát amellelt, hogy 2015-ig

1. Véget vetnek a súlyos szegénységnek és éhínségnek:

A napi egy dollárnál kevesebből élők arányát felére csökkentik.

Az éhínségtől szenvedők arányát felére csökkentik.

2. Megvalósítják a mindenkire kiterjedő alapfokú oktatást:

Biztosítják, hogy mindenki befejezze az általános iskolát.

3. Előmozdítják a nemek közti egyenlőséget és segítik a nők felemelkedését:

Kiküszöbölik a nemek közötti beiskolázási különbségeket az alap- és középfokú oktatásban lehetőleg 2005-ig, valamennyi szinten pedig 2015-ig.

4. Csökkentik a gyermekhalandóságot:

Kétharmadával csökkentik az öt év alatti gyermekhalandóság arányát.

5. Javítják az anyai egészségügyet:

Háromnegyedével csökkentik a gyermekágyi halandóság arányát.

6. Küzdenek a HIV/AIDS, a malária és más betegségek ellen:

Megállítják és elkezdik visszafordítani a HIV/AIDS terjedését.

Megállítják és elkezdik visszafordítani a malária és más súlyos betegségek terjedését.

7. Biztosítják a környezeti fenntarthatóságot:

A fenntartható fejlődés elveit beépítik a nemzeti politikákba és programokba; visszafordítják a környezeti erőforrások csökkenését.

Felére csökkentik azoknak az arányát, akik tartósan nem jutnak egészséges ivóvízhez.

2020-ra jelentősen javítják legalább 100 millió nyomornegyedben lakó életkörülményeit.

8. A fejlesztés érdekében globális partnerséget építenek ki:

Továbbfejlesztik a szabályozott, kiszámítható és megkülönböztetés-mentes, nyílt kereskedelmi és pénzügyi rendszert. Ez magában foglalja a jó kormányzás, a fejlődés és a szegénység csökkentése irányában való elkötelezettséget úgy nemzeti, mint nemzetközi szinten.

Foglalkoznak a legkevésbé fejlett országok sajátos szükségleteivel. Ide tartozik az ezen országok exportjára vonatkozó illeték- és kvótamentesség; a súlyosan eladósodott szegény országok adóssága mérséklésének fokozása; a hivatalos kétoldalú adósság elengedése és bőségebb hivatalos fejlesztési segítségnyújtás azoknak az országoknak, amelyek elkötelezték magukat a szegénység csökkentése mellett.

Foglalkoznak a tengerparttal nem rendelkező és a kis szigetek fejlődő államainak sajátos szükségleteivel.

Nemzeti és nemzetközi intézkedéseken keresztül átfogóan foglalkoznak a fejlődő országok adósságproblémáival, hogy az adósságot hosszú távon elviselhetővé tegyék.

A fejlődő országokkal együttműködve tisztességes és termékeny munkát teremtenek az érintettek számára.

A gyógyszeripari vállalatokkal együttműködve elérhetővé teszik a megfizethető alapvető gyógyszereket a fejlődő országokban.

A magánszektorral együttműködve hozzáférhetővé teszik az új technológiák - különösen az információs és kommunikációs technológiák - előnyeit.

<http://www.unis.unvienna.org/unis/index.html>

<http://www.un.org/en/aboutun/index.shtml>

<http://youthink.worldbank.org>

<http://www.worldbank.org/html/extdr/thematic.htm> (Children and Youth szekció)

Európai szinten

Ebben a könyvben háromféle – földrajzi, kulturális és gazdaságpolitikai értelemben vett – Európát különböztetünk meg.

Földrajzi értelemben Európa mint kontinens az Urál hegységtől nyugatra, Lappföldtől délre, a Földközi-tengertől és a Fekete-tengertől északra található. A kontinenshez Izland és számos atlanti-óceáni és földközi-tengeri sziget/szigetecsoporthoz tartozik. Európa és Ázsia azonos földrészen találhatók, de földrajzi értelemben két külön kontinensként tarjuk őket számon. Európa és Ázsia között számos vallási, kulturális különbség van, mégis sok minden összeköti a két kontinens népeit, történelmét és kultúráját. Gondoljunk csak az indoeurópai nyelvekre vagy az Eurázsia kifejezésre vagy akár a mediterrán országokra, amelyek még az észak-afrikai országokkal is összekötik Európát. A legérdekesebb Oroszország és Törökország földrajzi meghatározása, hiszen ez a két ország mindkét kontinensen, Európában és Ázsiában is rendelkezik területtel.
<http://europa.terkepek.net>

A kulturális antropológia meghatározása szerint a kultúra egy adott társadalom mindazon ismereteinek, értékeinek összessége, amelyek az emberi közösség összetartozását és fennmaradását biztosítják. A kultúra alapján tudunk eligazodni abban, hogy mik a fontos értékek és normák az életben. *Kulturális értékek alapján* a földrajzi Európa, a kontinens országainak zöme mára az 1949-ben 10 ország által alapított Európa Tanács (47 tagország) nevű nemzetközi intézménybe tömörült, amely a demokrácia, a jogállamiság, az emberi jogok és a kulturális sokszínűség mint alapértékek mentén együttműködik, egymásért felelősséget és közösséget vállal. Magyarország 1990. november 6. óta (a volt szocialista országok közül elsőként) tagja az Európa Tanácsnak, és annak működésében aktív szerepet vállal. 1995 óta a Magyar Köztársaság ad helyet az Európa Tanács második Európai Ifjúsági Központjának (Budapest, Zivatar utca 1–3.), amelynek fenntartásához minden évben a magyar költségvetés is hozzájárul.

<http://www.coe.int/aboutCoe/index.asp> (angol és francia nyelvű oldal)

Gazdaságpolitikai értelemben a legfontosabb együttműködési struktúra az Európai Unió, amely gazdasági és monetáris egységre törekszik, és az elmúlt évtizedben napirendre került a szorosabb politikai és társadalmi egység kérdése is. Az Európai Uniónak jelenleg 27 tagja van, Magyarország 2004-ben csatlakozott a szupranacionális (nemzetállamok feletti) intézményrendszerhez. Eddig kétszer választottunk európai parlamenti képviselőket, 2004-ben 24, 2009-ben pedig 22 politikust. Magyarország egy biztost jelöl a mindenkori Európai Bizottságba, amely az Unió kormányaként működik, de felhatalmazását nem a Parlamenttől, hanem a Miniszterek Tanácsától kapja. Tehát az Uniót nem az Európai Parlament által megválasztott, hanem a tagállamok kormányai által meghatározott összetételű Európai Bizottság irányítja. Az ifjúságpolitika a tagállamok hatáskörébe tartozik, de az Európai Unió 1989 óta törekszik az ifjúságpolitikák összehangolására és egy közös, európai szintű ifjúságpolitika megteremtésére.

http://europa.eu/abc/index_hu.htm

<http://europa.eu/youth>

Egyéb nemzetközi együttműködések

A nemzetközi együttműködések szabad földrajzi és politikai térben születnek meg, ez azt jelenti, hogy a világon sokféle együttműködés létezik országok között. Magyarország egy fontos geopolitikai együttműködésben vesz részt, ez a Visegrádi Együttműködés.

Az 1991-ben megkötött Visegrádi Együttműködés (vagyis a visegrádi országok, visegrádi négyek vagy V4-ek) Csehország, Lengyelország, Magyarország és Szlovákia regionális szervezete. Az együttműködés célja a közép-európai országok gazdasági, diplomáciai és politikai érdekeinek közös képviselése, esetleges lépéseinek összehangolása. Egyetlen intézménye a pozsonyi székhelyű Nemzetközi Visegrádi Alap, amelyet a négy tagország 2000-ben hozott létre. Az alap az egyezmény alapján erősíti a tagországok együttműködését a kultúra, a tudomány

és kutatás, az oktatás, illetve az ifjúsági cserekapcsolatok területén. A 2003-tól már évi 2 400 000 euróra emelt költségvetésének köszönhetően a négy tagországból minden esztendőben hat alkalommal lehet pályázatokat benyújtani. A Visegrádi Alap rendszeresen támogat ifjúsági és gyermekprojekteket.

További részletekről lásd a fejezet későbbi részét, illetve a következő honlapot: <http://www.visegradfund.org>

Magyarország 1995 óta kétoldalú kormányközi, illetve úgynevezett szak-tárcaközi együttműködéseket is köt. Az elmúlt 14 évben kiemelt, folyamatos ifjúságpolitikai együttműködés zajlott Németországgal, Franciaországgal és Olaszországgal. Hazánk különös figyelmet fordít a szomszédos országokra, ahol magyar anyanyelvű lakosság is található, ezért rendszeres párbeszéd folyik Romániával, Szlovákiával és az utóbbi időben Szerbiával is. Az elmúlt két évtizedben Nagy-Britanniával, Izraellel, a Perzsa (Arab)-öböl menti országokkal, Dél-Koreával, valamint Finnországgal jött létre kétoldalú ifjúságpolitikai együttműködési projekt (további részletekről lásd a fejezet későbbi részét).

Ifjúságügy a globális kontextusban

Az ENSZ meghatározása szerint fiatalnak számít minden 15-24 év közötti ember. Az Egyesült Nemzetek Szövetsége Közgyűlése 1996-ban fogadta el és 2007-ben módosította az Ifjúsági Intézkedések Globális Programját (World Programme of Action for Youth), amely 15 területen határoz meg ifjúságpolitikai célokat. Ezek a területek: az oktatás, a foglalkoztatás, az éhség és szegénység, az egészség, a környezetvédelem, a drogmegelőzés, a fiatalkori bűnözés, a szabadidő, a lányok és fiatal nők, a társadalmi részvétel, valamint a 2007-ben hozzáadott területek: a globalizáció, az információs és kommunikációs technológia, a HIV/AIDS, a fiatalok és a konfliktus, illetve a generációk közötti kapcsolat.

A program végrehajtásával az ENSZ Főtitkárságának Gazdasági és Szociális Főosztályán működő Társadalmi és Fejlesztési Osztály foglalkozik. Az osztályon dolgozó Ifjúsági Program munkacsoport felelős a végrehajtás ellenőrzéséért, valamint az úgynevezett hivatalközi együttműködés és a beszámolás koordinációjáért. Erre azért van szükség, mert számos ENSZ intézmény felel a program egyes elemeinek végrehajtásáért, és ezt össze kell hangolni. A program végrehajtásában részt vesz például a WHO (Egészségügyi Világszervezet), az UNICEF (ENSZ Gyermekalap), a Világbank, az ENSZ Önkéntes Program és az Ifjúsági Foglalkoztatási Hálózat, hogy csak néhány fontosabbat említsünk.

A részletes program, valamint annak 2009-ben kiadott beszámolója az alábbi oldalakon olvashatók:

http://www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/wpay_text_final.pdf (angol nyelvű dokumentum)

http://www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/growing_together.pdf (angol nyelvű dokumentum)

Az ENSZ és tagállamai minden év augusztus 12-én ünneplik az ifjúsági napot, amikor világszerte egy meghatározott témára fókuszálva tartanak rendezvényeket, találkozókat a New York-i székházban is.

Az ENSZ Közgyűlésén *ifjúsági küldöttek* (*ifjú nagykövetek*) vehetnek részt a tagorságokból. A delegáltak jelölésének meghatározott módja van, de bárki,

aki komolyan érdeklődik, lehet ifjúsági küldött. 2000 és 2009 között nem volt magyar ifjúsági küldött az ENSZ Közgyűlésein. Arról, hogy hogyan lehet valakiből ENSZ ifjúsági küldött, az alábbi link tájékoztat:

<http://www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/Youthdelegatelobbying.pdf>

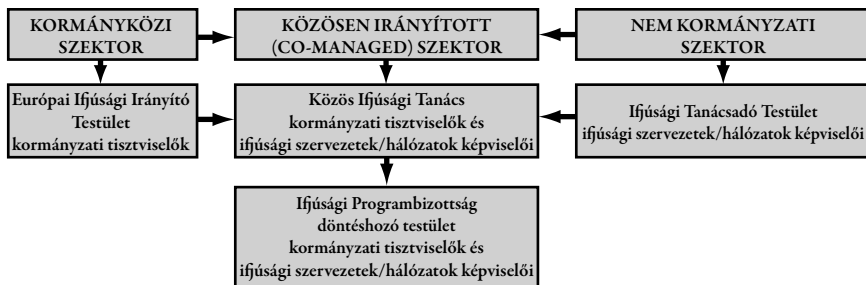
Ifjúságügy az európai kontextusban

Európa Tanács

Az Európa Tanácsnak 1972 óta van kiemelt ifjúságpolitikai tevékenysége, ekkor nyílt meg a strasbourgi Európai Ifjúsági Központ, amelyet 1995-ben követett a budapesti. Az Ifjúsági és Sportigazgatóság, amely az oktatás, a kultúra, az ifjúság és a sport ügyekért felelős főigazgatóság (DG IV) részét képezi, a hetvenes évek óta szisztematikus európai ifjúságpolitikát képvisel. Ennek két iránya van: egyrészt az európai politikák részévé tenni az ifjúságügyet, másrészt ösztönözni és támogatni a tagországok ifjúságpolitikai elkötelezettségét annak érdekében, hogy az ifjúsági korosztályok tagjai aktívan részt vehessenek jövőjük alakításában.

A fentiek keretében az Európa Tanács ún. együttműködési (co-management) struktúrát alakított ki, amely által az ifjúságot képviselő európai szervezetek részt vehetnek az Európa Tanács ifjúságpolitikájának kialakításában.

A tagországok (47), valamint az Európai Kulturális Egyezményt aláíró országok (2) kormányzati képviselői az európai ifjúsági kormányzó / kormányközi bizottságban (Európai Ifjúsági Irányító Testület - European Steering Committee for Youth) vesznek részt, az európai ifjúsági civil szervezetek képviselői pedig az Ifjúsági Tanácsadó Testületben (Advisory Council on Youth – 30 tag) kapnak helyet. A két testület delegáltjai hoznak döntéseket az Közös Ifjúsági Tanácsban (Joint Council on Youth), amely dönt a célokról, prioritásokról és a költségvetési keret felosztásáról. A Közös Ifjúsági Tanács delegáltjai (8 kormányzati és 8 civil tag) alakítják ki, felügyelik és értékelik az Európai Ifjúsági Alap és a két Európai Ifjúsági Központ konkrét programjait az Ifjúsági Programbizottságban (Programming Committee on Youth – 16 tag).

A Közös Ifjúsági Tanács által 2010-2012-re meghatározott prioritásterületek a következők:

- Emberi jogok és demokrácia: az ifjúságpolitika és az ifjúságsegítői munka elköteleződése az Európa Tanács alapértékei mellett
- Együttélés a sokszínű társadalomban: ifjúságpolitika és ifjúságsegítői munka az interkulturális párbeszédért
- Az ifjúság társadalmi integrációja
- Szakpolitikai eszközök a fiatalok, serülők és gyermekek érdekében

Az *Európai Ifjúsági Alap* minden évben meghatározott célok mentén pályázatokat ír ki európai ifjúsági projektek támogatására. Az Alaphoz 4 kategóriában lehet pályázni:

- Nemzetközi ifjúsági találkozók
- Ifjúsági projektek (amelyek nem találkozók) – kiadványok, kutatások, kampányok, kommunikációs eszközök
- Nemzetközi szervezetek működési költségeinek támogatása
- Kísérleti mintaprojektek

Aktuális részletek a <http://www.eyf.coe.int/fej/> oldalon olvashatóak.

Az Európa Tanács 1985 óta 2-4 évente egy tagország önkéntes vállalásával megszervezi az Európai Ifjúsági Miniszterek Találkozóját, amely egy, a szervező tagország által meghatározott területen politikai nyilatkozatot és iránymutatást alakít ki. Az eddigi találkozók helyszínei: Strasbourg (1985), Oslo (1987), Lisz-

szabon (1990), Bécs (1993), Luxemburg (1995), Bukarest (1998), Thessaloniki (2002), Budapest (2005), Kijev (2008).

Az Ifjúsági és Sportigazgatóság a tagországok kérésére úgynevezett ifjúságpolitikai vizsgálatot készít a tagországi ifjúságpolitikai helyzetéről és lehetséges fejlesztési lehetőségeiről. Eddig 14 országról készült ilyen jelentés, köztük 2008-ban Magyarországról is. A jelentés magyar nyelvű fordítása is hozzáférhető*.

A két Európai Ifjúsági Központban (Strasbourg és Budapest) az Ifjúsági Programbizottság által meghatározott képzési tevékenységek (képzések, szemináriumok, konferenciák) zajlanak. A képzési programok ifjúságsegítő szakembereknek és kortárs ifjúsági vezetőknek, segítőknak szólnak. Külön ki kell emelni az emberi jogi képzési programot, amelyhez az Ifjúsági és Sportigazgatóság kifejlesztett egy kézikönyvet Compass néven, és amelyet 2004-ben a Mobilitás Ifjúsági Szolgálat is kiadott magyar nyelven Kompaszcímmel. Ehhez kapcsolódik a 2008-ban kiadott Compasito, amely a gyermekek emberi jogi neveléséhez kínál játékos módszereket, és amelyet a Mobilitás 2009 szeptemberében magyar nyelven Kis-kompasz címmel szintén megjelentetett**. Az igazgatóságnak a fenti két kiadvány mellett számos ifjúsági szakmai kiadványa jelent meg, amelyek segítik az ifjúsággal foglalkozó kormányzati és civil szakemberek munkáját. Fontos kiemelni az Ifjúságsegítők európai portfólióját, és a nemformális tanulással kapcsolatos kiadványokat.

* <http://www.szmm.gov.hu/main.php?folderID=21240>

** Kompaszc: Kézikönyv a fiatalok emberi jogi képzéséhez. Budapest, GYISM Mobilitás, 2004. és Kis-kompasz: Kézikönyv a gyermekek emberi jogi neveléséhez, Budapest, FSZH-MOISZ, 2009.

Európai Unió

Az Európai Unió 1993 óta elkötelezetten foglalkozik a tagországokban élő 15-28 éves korosztályok életkörülményeinek, lehetőségeinek javításával és kibontakozásának segítségével. Az ifjúságpolitika nemzeti hatáskörbe tartozik, az Európai Bizottság azonban mégis rendelkezik e téren átfogó koordinációs politikával.

A maastrichti szerződés 149. § 2. bekezdése 1993-ban kiterjesztette az EU politikáit az ifjúsági területre is. A módosítás szerint az Európai Unió segíti az ifjúsági korosztályok tagjainak és az ifjúságsegítőknél a cseréjét. 2001 előtt az Unió elsősorban támogatási programokon keresztül hajtotta végre a fenti célokat. Ilyen volt az 1988-ban elindított Fiatalok Európáért Program és az Ifjúság 2000-2006 Program is. A támogatási programok fenntartásában és továbbfejlesztésében teljes politikai egyetértés mutatkozott, azonban felmerült az ifjúság társadalmi részvételének gondolata is. Az Európai Bizottság kidolgozott egy együttműködési módszert, amely lényegében megalapozta az EU ifjúságpolitikáját. 2001 novemberében az Ifjúsági Miniszterek Tanácsa elfogadta az ifjúságpolitikai fehér könyvet, amely 4 területen elmélyítette a tagországok közötti együttműködést. Ezek: az ifjúság társadalmi részvétele, ifjúsági információ, ifjúsági önkéntes tevékenység és az ifjúság jobb megértése. A fehér könyv javaslatot tesz arra is, hogy más szakterületek (az oktatás, a szakképzés, a foglalkoztatás, a szociálpolitika, az egészségügy és a diszkrimináció elleni küzdelem) is megfelelően vegyék figyelembe az ifjúság érdekeit és szükségleteit. Ez a folyamat válasz volt az ifjúság hagyományos részvételi formáktól való elfordulására, és a Bizottság reményei szerint az ifjúság aktívabb társadalmi szerepvállalásának, részvételének ösztönzését alapozta meg.

A fehér könyv alapján 2002-ben az Ifjúsági Miniszterek Tanácsa kialakította a tagországok közötti együttműködés kereteit, amelyet az Európai Bizottság a nyílt rendszerű koordináció módszerével (Open Method of Co-ordination) valósít meg.

Ifjúsági paktum

2005-ben az Ifjúsági Miniszterek Tanácsa elfogadta az Európai ifjúsági paktumot, amely illeszkedik a lisszaboni stratégia kereteihez, kiegészíti azt az ifjúsági szempontokkal.

Az ifjúsági paktumnak három fő eleme van:

- foglalkoztatás és társadalmi integráció
- oktatás, szakképzés és mobilitás
- önállóság és családi élet

Célja, hogy fejlessze az ifjúság oktatási, szakképzési, mobilitási, foglalkoztatási és társadalmi integrációs lehetőségeit úgy, hogy elősegítse a munka és magánélet közötti egyensúly létrejöttét. Az Ifjúsági Miniszterek Tanácsa hangsúlyozta, hogy ez csak az ifjúsági korosztályok tagjainak és közösségeinek/szervezeteinek fenntartható részvételével és aktív közreműködésével valósulhat meg. Az Európai Bizottság a paktumról strukturált párbeszéd (Structured Dialogue) keretében konzultál.

Fehér könyv – új lendület Európa ifjúsága számára

Az ifjúságpolitikai fehér könyv következetesen illeszkedik az európai kormányzásról szóló bizottsági fehér könyvhöz, amelyet 2009 júliusában fogadtak el. Lényege, hogy az Európai Unió döntéshozó mechanizmusát nyitottá kell tenni azok számára, akikre ezek a döntések hatással lesznek, és ebbe az ifjúsági korosztályok tagjai is beletartoznak.

Az ifjúságpolitikai fehér könyv megjelenését megelőző széles körű konzultációs gyakorlat eredménye egyértelmű: nagyfokú eltéréseket mutató életkörülményeik ellenére a fiatalok értékrendje alapvetően megegyezik, azonosak a törekvéseik, de közősek a nehézségek is, amelyekkel szembenéznek. Változékony csoportot alkotnak, egyre később lesznek a munkaerőpiac szereplői, és később

alapítanak családot, váltogatják a munkával és a tanulással töltött időszakokat, és mindenekfelett egyéni életútjaik sokkal változatosabbak, mint ezelőtt valaha. Az iskolának, az egyetemnek, a munkahelynek és a társadalmi környezetnek nincs már olyan integráló szerepe, mint korábban. A fiatalok életük során egyre később válnak teljesen önállóvá.

Mindez tükröződik az életérzésükben: a lét törékenységének érzésében, a jelenlegi döntéshozó rendszerekbe vetett bizalom elvesztésében, a közéletben vagy az ifjúsági szervezetekben való hagyományos részvételi formák iránt érzett elégedetlenségben. Némelyikük úgy érzi, saját gondjai nem mindig kapnak helyet az idősebb korosztályok által az idősebb korosztályok számára kigondolt közpolitikai irányelvekben. Némelyek a közönyben és az individualizmusban keresnek menedéket, míg mások az önkifejezésnek szélsőséges, esetenként a demokratizmus határait súroló megnyilvánulásait választják. Sajnálatos módon a többségük nem is hisz abban, hogy bárhogyan hatással lehet / szeretne lenni a politikára. Mivel a politikát saját maga foglalkoztatja, attól az ifjúság zöme teljesen elfordul.

Az ifjúságpolitikai fehér könyv erre a helyzetre próbál új szakpolitikai válaszokat teremteni és teremtetni. A dokumentum az alábbi irányokat határozza meg:

- Az Európai Bizottság javaslata alapján a Miniszterek Tanácsa időszakosan új, közös érdeklődésre számot tartó prioritási témakört határoz meg.
- Minden tagállam kinevez egy koordinátort, aki az ifjúsággal kapcsolatos kérdésekben az Európai Bizottság kapcsolattartó partnere lesz. A koordinátorok adják be az Európai Bizottsághoz a politikai kezdeményezések részletes leírását, a legjobb, bevált gyakorlatként említhető példákat és más releváns anyagokat a kiválasztott témakörökben.
- Az Európai Bizottság ezen anyagok összefoglalását és elemzését továbbítja a Miniszterek Tanácsának, kiegészítve azt a közös célok meghatározására tett javaslatokkal.
- A Miniszterek Tanácsa meghatározza a közös irányvonalakat és célokat mindegyik témakörben, és előírja a rendszeres és folyamatos értékelés folyamatát, valamint ahol erre lehetőség van, kijelöli a mutatókon alapuló mércéket.

- Az Európai Bizottság felelős a rendszeres és folyamatos értékelés végrehajtásáért. Jelentését az Ifjúsági Miniszterek Tanácsának teszi meg.
- Az Európai Parlamentnek megfelelő szerepet kell kapnia ebben a folyamatban és a rendszeres értékelésben. A Gazdasági és Szociális Bizottságnak, valamint a Régiók Bizottságának szintén lehetőséget kell kapnia a véleménynyilvánításra.
- A prioritást élvező témakörök területén és ezek kidolgozása, értékelése során kerül sor az ifjúsági korosztályok tagjaival való konzultációra.
- A tagországokat és a tagjelölt országokat a lehető legnagyobb mértékben be kell vonni a folyamatba.

Nyílt koordinációs módszer

A módszer az alábbi elemekből áll:

- irányelvek kijelölése az Európai Unió számára, azok kombinálása a tagállamok rövid, közép- és hosszú távú céljainak megvalósítását összefoglaló specifikus menetrendekkel;
- ahol ez lehetséges, mennyiségi és minőségi mutatók kijelölése és olyan mércék készítése, ahol a viszonyítási alap a világon elért legjobb eredmény, mindez a különböző tagállamok és a különböző szektorok igényeihez igazítva (mint a legjobb gyakorlatok összehasonlításának módja);
- a fenti európai irányelvek nemzeti és regionális politikai irányelvekké való leképzése, konkrét célok kijelölésével, szabályozások elfogadásával, a nemzeti és regionális eltérések figyelembevételével;
- időszakos monitorozás, értékelés és az azonos szinteken megszervezett, egymást értékelő beszámolók készítése, amelyek a kölcsönös tanulási folyamatot segítik elő.

A nyílt koordináció módszere lehetőséget ad – mint azt a kormányzásról szóló fehér könyv is hangsúlyozza – az együttműködés ösztönzésére, a bevált gyakor-

latok megosztására és a tagállamok számára közös célok és irányelvek felállítására. Ez a módszer a célok elérése érdekében tett lépések rendszeres értékelésén alapszik, lehetővé téve a tagállamok számára, hogy összehasonlítsák munkájukat és tanuljanak a többiek tapasztalataiból.

A kimondottan az ifjúságpolitikai kérdéskörök számára átdolgozott nyitott rendszerű koordináció az oktatáspolitikában alkalmazott nyitott rendszerű koordinációra épül. Prioritást igénylő témaköröket határoz meg, közös célokat és irányelveket állít fel, biztosítja a megfelelő ellenőrzési mechanizmusokat, és az ifjúsággal való konzultációra vonatkozó kitételeket is tartalmaz.

A négy prioritásterülettel kapcsolatban minden tagország beszámolót készít. 2008-ra beérkeztek az Európai Bizottsághoz az egységesített kérdőívek segítségével készült, első körös beszámolók, amelyek alapján az Európai Bizottság egy összegző tanulmányt készít. Az összegző tanulmány javaslatokat tartalmaz a közösségi célokra, amelyeket az Ifjúsági Miniszterek Tanácsa elé terjesztenek. Ezek megvalósításáról a tagországok ismét jelentéseket írnak, és ez így, gördülő ütemben folytatódik tovább. A folyamatról és az eredményekről rendszeresen tájékoztatást kap az Európai Parlament is. Az első ciklus 2009-ben zárul, értékeléssel.

*A Fiatalok Lendületben Program**

Az Európai Bizottság, az Európai Parlament és az Európai Unió tagállamainak megállapodása értelmében létrejött Youth in Action - Fiatalok Lendületben Program célja az ifjúsági korosztályok részvételével és/vagy érdekében megvalósuló nemformális nevelési programok támogatása. A Program – az uniós költségvetési ciklussal összhangban – 2007-től 2013-ig működik.

A Program jelentősen hozzájárul a készségek és képességek fejlesztéséhez, és kulcsfontosságú eszközt jelent az ifjúság nemformális és informális tanulási lehetőségeinek biztosításában.

* Röviden lásd még az *Ifjúságszakmai rendszerek* fejezetet.

A támogatási program célkitűzései:

- az ifjúság aktív polgári szerepének előmozdítása, különös tekintettel az európai polgári szerepükre;
- a szolidaritás növelése, különösen annak érdekében, hogy erősödjön a társadalmi összetartás az Európai Unióban;
- a különböző országokban élők közötti kölcsönös megértés és tisztelet elősegítése;
- hozzájárulás az ifjúsági tevékenységeket és az ifjúsági területen tevékenykedő civil szervezeteket támogató rendszerek fejlesztéséhez;
- az ifjúsági területen megvalósuló európai együttműködések előmozdítása.

A fent említett általános célkitűzések a következő **prioritások** figyelembevételével valósulnak meg:

Európai polgári szerep

A Fiatalok Lendületben Program kiemelt fontosságot tulajdonít annak, hogy a benne részt vevők tudatában legyenek európaiságuknak, és ezért bátorítja őket, hogy olyan európai kérdésekről gondolkodjanak, mint az európai polgárság és az Európai Unió építése és jövője.

Az ifjúság társadalmi részvétele

Alapvető prioritás továbbá az ifjúság részvétele a demokráciában. Ennek értelmében a program bátorítja az ifjúsági (13-30 éves) korosztályok tagjait, hogy aktívan éljenek állampolgári szerepükkel. Ez a cél három szinten valósul meg:

- az ifjúság aktív részvételének növelése saját közösségük civil társadalmi életében;
- az ifjúság aktív részvételének növelése a képviseleti demokráciában;
- a részvételi, participációs nevelés különböző formáinak fokozott támogatása.

Kulturális sokszínűség

A kulturális sokféleség, valamint a rasszizmus és idegengyűlölet elleni harc is elsődleges a Program számára. A különböző kulturális, etnikai és vallási háttérrel

rendelkezők közös tevékenységeinek támogatásával a Program a résztvevők interkulturális tanulását kívánja elősegíteni. A projektek kialakításának és megvalósításának szempontjából ez azt jelenti, hogy a résztvevőknek tisztában kell lenniük az adott projekt interkulturális dimenziójával, valamint hogy a különböző háttérű résztvevőknek egyenlő arányban kell megjelenniük a projektekben.

A hátrányos helyzetűek bevonása

A Program kiemelt célja, hogy a kevesebb eséllyel rendelkezők is ugyanúgy hozzáférjenek a Program kínálta lehetőségekhez és támogatásokhoz. Ennek érdekében a részt vevő szervezeteknek kerülniük kell a társadalom bizonyos csoportjait érintő kirekesztést. A Fiatalok Lendületben Program mindenkié, így kiemelt figyelmet kell fordítani a speciális szükségletekkel bírók bevonására.

A Program további általános prioritásait az Európai Bizottság éves szinten fogalmazza meg, emellett az egyes nemzeti irodák, illetve döntéshozó testületek is megfogalmazhatnak és megjelölhetnek helyi / nemzeti (országos) prioritásokat.

A Fiatalok Lendületben Program által képviselt és hangsúlyozott alapelvek

A nemformális és informális tanulás

A formális oktatási rendszertől független, illetve azt kiegészítő, a fiatalok önkéntességén és kezdeményezésén alapuló, résztvevő-központú pedagógiai megközelítés révén a fiatalok képességei, készségei és személyisége fejlődik, társadalmi részvétele fokozódik.

A nemformális tanulás elismerése

A Youthpass (az Europass mintájára) mint a Fiatalok Lendületben Program „elismerő” tanúsítványa dokumentálja és igazolja a projektek résztvevői számára, hogy nemformális tanulási tapasztalattal rendelkeznek.

A Fiatalok Lendületben Program láthatósága és népszerűsítése

A Programból támogatást nyert projektekkel szemben elvárás az, hogy tájékoztassák a szélesebb nyilvánosságot az Európai Bizottság támogatásáról és a Fiatalok Lendületben Programról.

Az eredmények értékelése, elismertetése és terjesztése

Az eredmények széles körben való megismertetése és felhasználása (DEOR – Dissemination and Exploitation of Results) során a projektekből származó eredményeket és tapasztalatokat a résztvevők a legteljesebb mértékig kiaknázzák, a megjelenő értékeket az európai fiatalok minél szélesebb köre számára hasznosíthatóvá teszik.

Diszkrimináció-ellenesség

A Programban minden fiatal részt vehet fajra, nemre, vallási vagy hitbéli meggyőződésre, testi vagy szellemi fogyatékosagra irányuló, illetve szexuális orientáción alapuló hátrányos megkülönböztetés nélkül.

Férfi-nő esélyegyenlőség

A férfiak és a nők esélyegyenlősége az európai politikákban horizontálisan megjelelő irányelv. A Fiatalok Lendületben Program szem előtt tartja a nemek egyenlő arányú részvételét minden egyes alprogramban.

A gyermekek és fiatalok biztonsága és védelme

A Program esetében a gyermekek védelme az olyan eshetőségekre és veszélyekre való körültekintő felkészülést és azok megelőzését jelenti, amelyek a projektek során a fiatal résztvevőket érhetik, legyen az nem megfelelő viselkedés, szexuális vagy érzelmi zaklatás, interkulturális feszültségek, balesetek, tüzesetek stb.

Többnyelvűség

Ezen alapelv két fő pillére a többnyelvű Európa és a többnyelvű társadalmak építése, valamint az állampolgárok ösztönzése idegen nyelvek elsajátítására.

Az alprogramok címszavakban:

- Fiatalok Európáért – ifjúsági csereprogramok, ifjúsági kezdeményezések és ifjúsági demokráciaprojektek
- Európai Önkéntes Szolgálat (EVS) – 18–30* éves fiatalok 2–12 hónapos külföldi önkéntes szolgálata
- Fiatalok a világban – a nem EU (illetve EFTA, EGT és tagjelölt) országokkal megvalósítandó projektek
- Ifjúsági támogató rendszerek – ifjúsági szakemberek és kortárssegítők képzési és hálózatepítő projektjei
- Európai ifjúságpolitikai együttműködések – kormányzati és civil ifjúságpolitikai témájú együttműködések

A pályázatok egész évben folyamatosan benyújthatók, elbírálásuk a nemzeti irodáknál évente 5 alkalommal, a központi pályázatok esetén pedig évente 3 alkalommal történik. A pályázati feltételekről és tudnivalókról az alábbi oldal részletes információt tartalmaz:

<http://www.mobilitas.hu/flp/altudnvalok/palyazashoz>

Az EU ifjúsági stratégiája - 2010-2018

(lásd még: az Ifjúságsszakmai rendszerek című fejezetet)

Az Európai Bizottság 9 évre (2010-2018) szóló ifjúságstratégiát készített, amelyet 2009. április 27-én mutattak be egy nemzetközi sajtótájékoztató keretében. A *Befektetés és az érvényesülés elősegítése* című dokumentum „stratégiát határoz meg az ifjúsági vonatkozású szakpolitikák jövőjét illetően Európában”, valamint „új, erősebb nyílt koordinációs módszert javasol”.

„...Az EU jelenlegi népességének majdnem 20%-a (96 millió fő) 15 és 29 év közötti – 2050-re a fiatalok aránya az EU népességén belül feltehetően 15% körül

* A hátrányos helyzetű fiatalok 16 éves kortól részt vehetnek az EVS-ben.

lesz. Az európai fiatalok körülbelül 20%-át veszélyezteti a szegénység. 7-ből 1 fiatal korán abbahagyja a tanulást, legjobb esetben is csak alapfokú képzéssel rendelkezik. Már a jelenlegi válságot megelőzően is 15% felett volt a munkanélküliség a fiatalok körében (ez a teljes népesség körében mért munkanélküliség duplája)....”
(A Bizottság közleménye a Tanácsnak, az Európai Parlamentnek, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. Brüsszel, 2009. 04. 27. COM(2009) 200)

Általános cél nagyobb forrásokat teremteni olyan politikák fejlesztésére, amelyek a fiatalok mindennapi életére hatnak és elősegítik a fiatalok jólétét, emellett támogatni a fiatalokban rejlő lehetőségeket a társadalom megújulása, illetve annak érdekében, hogy a fiatalok hozzájáruljanak az EU értékeihez és céljaihoz. Az Európai Bizottság is felismerte, hogy koherens és hatékony ifjúságpolitikát csak horizontális koordinációval, vagyis a szakágazatok/szakpolitikák összehangolásával tud megvalósítani. Ennek érdekében - az Európai Unió történetében először - ágazatközi koordinációt kezdeményez az új stratégia keretében.

A stratégia három fő célt határoz meg:

- több lehetőség teremtése a fiatalok számára az oktatásban és a munkavállalásban,
- a fiatalok társadalmi szerepvállalásának és teljes körű részvételének növelése,
- a társadalom és a fiatalok közötti kölcsönös szolidaritás elősegítése.

A stratégia határozott célja, hogy konstruktív válaszokat adjon olyan európai szintű kihívásokra, mint a fiatalok számának és társadalmon belüli arányának folyamatos csökkenése, a globalizált munkaerőpiacon való boldogulás, a szegénység, az iskolaelhagyás, a társadalmi kirekesztés vagy az éghajlatváltozás miatt megkövetelt életmódbeli változások. Többek között ezen kihívások hatékony kezelése érdekében az Európai Bizottság megújított közösségi ifjúságstratégiát javasol, amelyben szerteágazó intézkedéseket körvonalaz.

A stratégia hosszú távra tervez, de már rövid távon is hatást kíván elérni. Ez utóbbit az ágazatokon átívelő, horizontális megközelítésen keresztül kívánja

megvalósítani, míg a hosszú távú eredmény egyértelműen a fiatalok érvényesülésének elősegítését jelenti. A transzverzális megközelítésmód nem öncélú: az ifjúságpolitika is segíti a vele együttműködő területeket, többek között a gyermek- és családpolitikát, a munkaügyet vagy az egészségügyet. Az anyag készítői felismerik, hogy *a fiatalok nem terhes felelősséget jelentenek, hanem kritikus erőforrást, amely jól mozgósítható szélesebb körű társadalmi célok elérése érdekében.*

A stratégia készítése során a tagállamokkal és szakemberekkel folytatott konzultáció mellett az Európai Bizottság felhasználta a 2008. évi strukturált párbeszéd eredményeit, a tagállamok nemzeti ifjúsági tanácsai és az Európai Ifjúsági Fórum véleményét, valamint a több mint 5000 fiataltól online kérdőíven beérkezett válaszokat.

A stratégia – címében is megjelenő – két alappillére a befektetés és az érvényesülés elősegítése, amelyek a fiatalokat érintő szakpolitikák fejlesztésében jelentősebb erőforrások mozgósítását és a fiatalokban rejlő lehetőségek felszínre hozását, támogatását jelentik. A három fő cél mögött a stratégia nyolc cselekvési területet határoz meg:

- oktatás
- munkavállalás
- kreativitás és vállalkozás
- egészség és sport
- részvétel
- társadalmi befogadás
- önkéntesség
- fiatalok és a világ

Milyen konkrét célokat, intézkedéseket takarnak ezek a prioritások?

Az oktatás területén a stratégia felismeri a formális oktatási rendszer és az ifjúsági munka szinergiájának lehetőségét, és működésüket egymással átfedésben képzelel el a fiatalokat érő mai kihívások sikeres kezelésében, például az egész életen át tartó tanulás vagy az elsősorban a felsőoktatásban jelentkező mobilitás megvalósítása érdekében. A lehetséges cselekvési módok közül kiemeli a

nemformális tanulást, valamint az oktatás- és az ifjúságpolitika alakítói között kívánatos együttműködést.

A prioritásokon belül is kiemelt területnek számít a fiatalok munkavállalásának kérdése, amely a Lisszabon utáni időszak egyik kulcsprioritása. A stratégia transzverzális megközelítésmódja rögtön megjelenik itt, hiszen a határokon átívelő szakképzési lehetőségek révén a terület szorosan kapcsolódik az oktatás kérdéséhez. A foglalkoztatottság növelésében fontos szereplőnek tartja az ifjúsági szakmát, és eszközként definiálja az ifjúsági munka fejlesztését.

Különösebb magyarázatot nem igényel, hogy miért és milyen mértékben fontos a következő generációk kreativitása és kreatív ötleteinek megvalósítása, amelyeket a program a különféle támogatások bővítésén túl a tehetség, a kreatív készségek, a vállalkozási kedv és a kulturális kifejezőkészség fejlesztésével kíván elérni. Az egészség területét szintén szinergiában, az egészségügy, a sportszervezetek és az ifjúságügy együttműködésével kívánja előmozdítani, értelemszerűen az EU kapcsolódó irányelveinek és a Tanács állásfoglalásának végrehajtásán keresztül. Ez az ifjúsági területen, főként helyi szinten dolgozó szakemberek továbbképzését igényli, hiszen ők azok, akik közvetlenül találkoznak a veszélyeztetett fiatalokkal.

A társadalmi részvétel napjaink ifjúságügyének egyik legnagyobb kihívása, ami nemzetközi szintén is megjelenik. A részvétel és a demokrácia tanulandó, amely minőségi információkhoz való hozzáférésen, támogatott civil szervezeteken, informális csoportokon keresztül segíthető elő. A dokumentum fontos szerepet tulajdonít a helyi és nemzeti ifjúsági tanácsoknak, amelyek anyagi támogatása mellett politikai elismertsége is fontos kritérium. A csaknem egy évtizedre szóló stratégia az e-demokráciáról és a virtuális részvételtől sem feledkezik meg – ez a jövőben minden bizonnyal egyre nagyobb súllyal szereplő forma a társadalmi szervezetek életében részt nem vevő fiatalok elérését is lehetővé teszi.

A társadalmi befogadással kapcsolatos kérdéskör változatos módon és helyzetekben van jelen, de szinte minden EU-tagállamban aktuális és égető kihívás. A meglehetősen összetett probléma kezelésének lehetőségét a stratégia kimerítő

szektorközi együttműködésben látja, amelyet európai uniós forrásokból nyújtott támogatással, azok hatékony felhasználásával kell elősegíteni.

A dokumentum egyik alapvető célkitűzésének, azaz az érvényesülés elősegítésének megvalósításában kiemelkedő szerepet játszik az önkéntesség témaköre, amely a munkavállalással vagy a kreativitással éppúgy összefügg, mint a részvétel területével. A szükséges hatékonyabb jogi háttér vagy a minőségbiztosítás kialakítása minden bizonnyal lendületet kap majd a 2011-es önkéntesség európai évének köszönhetően. A nemzetközi önkéntesség előmozdítását ugyanakkor a stratégia nem nemzetközi szinten, hanem a tagállami szintű megközelítés fejlesztésével kívánja elérni (lásd Amicus Program). A fiatalok és a világ fejezet pedig az ifjúsági hálózatok és ifjúságsszakmai eszközök segítségével próbálja olyan kérdésekre irányítani a figyelmet, mint a millenniumi fejlesztési célok vagy a klímaváltozás; azaz a fiatalok globális tudatosságát és gondolkodását kívánja előmozdítani.

A stratégia az ifjúsági munka társadalmi hatása mellett annak gazdasági hatását is felismeri. Továbbá kiemeli a strukturált párbeszéd módszerét, amely nemcsak európai szinten, hanem a nemzeti ifjúságpolitikák kialakításában is fontos szerepet játszhat.

További információ:

Az Ifjúság – Befektetés és az érvényesülés elősegítése című stratégiához kapcsolódó anyagok:

http://ec.europa.eu/youth/news/news1458_en.htm

Az Európai Bizottság ifjúsági témájú honlapja (angol, német és francia nyelven):

http://ec.europa.eu/youth/index_en.htm

Az Európai Ifjúsági Portál:

http://europa.eu/youth/enews.cfm?l_id=hu

Strukturált párbeszéd

Ez a kifejezés az Európai Unió ifjúságpolitikájának egyik leglényegesebb eleme. Az európai ifjúságpolitikának kezdetektől fogva sarokkövét képezi a fiatalok aktív állampolgári szerepvállalásának ösztönzése, amelynek előmozdítására az Európai Bizottság a strukturált párbeszéd módszerét ajánlja. A strukturált párbeszéd nem más, mint a fiatalok és a döntésekben részt vevő felnőtt társadalom közötti rendszeres, intézményes dialógus, amely segítségével a fiatalok beleszólnak a velük és jövőjükkel kapcsolatos döntésekbe. Fontos felismerés, hogy a különböző szinteken (helyi, regionális, országos, európai) történő párbeszédnek eredményeit mindig az eggyel magasabb szintre kell továbbvinni és ott vitára bocsátani, illetve az országos szinten kikristályosuló véleményeket, szempontokat az Európai Bizottsághoz eljuttatni. Ily módon a „strukturált párbeszéd a fiatalokkal” az uniós hivatalok és az európai fiatalság között zajló párbeszédet teremti meg.

Előzménynek a 2001-ben született ifjúságpolitikai fehér könyv, valamint a 2005-ben elfogadott Európai ifjúsági paktum tekintendő, amelyekben szintén megfogalmazódott azon igény, miszerint a fiatalságot érintő kérdéseket közvetlenül velük kell megvitatni. Ezt követően a Miniszterek Tanácsa - hogy nyilvánvalóvá tegye az ifjúsági ügyek iránti elkötelezettségét - 2005-ben olyan állásfoglalást adott ki, amelyben felhívja az Európai Bizottságot és a tagállamokat arra, hogy európai szinten fejlesszék a strukturált párbeszédet a fiatalokkal az őket érintő politikai intézkedések kérdésében, s a párbeszédbe vonják be az ifjúsági szervezeteket és az ifjúságpolitikával foglalkozó kutatókat, szakembereket is.

A fiatalokkal folytatott strukturált párbeszéd háromszintű: helyi, illetve regionális, országos és európai. E szintek egymásra épülnek oly módon, hogy az egyes ügyeket először helyi hatáskörben tárgyalják. Ezt követik az országos egyeztetések, amelynek folyamányaként az európai szintű tárgyalások résztvevői az alsóbb szinteken kialakított álláspontokat tudják képviselni az adott témában. Tematikáját tekintve az illetékesek elképzelése az volt, hogy a strukturált párbeszéd illeszkedjen az európai év mindenkori témájához. *2009 a krea-*

tivitás és innováció, 2010 a szegénység és társadalmi kirekesztés elleni küzdelem, 2011 pedig az önkéntesség európai éve.

Mindezek megvalósítása során a strukturált párbeszéd hangsúlyozottan törekszik valamennyi fiatal bevonására, beleértve a hátrányos helyzetűeket, valamint azokat is, akik nem tagjai ifjúsági szervezeteknek. Az uniós intézmények legfőbb partnere az Európai Ifjúsági Fórum, ugyanakkor kiemelt cél a fiatalok és az ifjúsági szervezetek minél szélesebb körének részvétele az európai ifjúsági eseményeken. Hatékony eszközt jelent ennek eléréséhez a Fiatalok Lendületben Program (FLP), amely egyéb prioritásai mellett jelentős figyelmet fordít a hátrányos helyzetű fiatalokra.

A fentiek alapján a strukturált párbeszéd sikerében kiemelt szerep hárul az FLP nemzeti irodáira és az Eurodesk hálózat partnereire. Ezek információnyújtással, képzések, valamint rendezvények szervezésével hivatottak népszerűsíteni a párbeszédet. A 18 havonta megrendezésre kerülő Európai Ifjúsági Hét ideje alatt pedig az eseményhez kapcsolódó helyi, regionális és országos programok megszervezéséért felelősek.

„A Fiatalok Lendületben Program fontos alkotóeleme a strukturált párbeszédnek, mivel megnyitja azt egy tágabb célcsoport felé, és bevonja mindazokat a fiatalokat, akik már részt vettek különböző projektekben” – olvasható az Európai Bizottság strukturált párbeszéddel kapcsolatos munkaanyagában.

2007 első felében három fontos eseményre került sor, amelyek hozzájárultak a strukturált párbeszéd koncepciójának gyakorlatba történő átültetéséhez. Szintén jelentős lépésnek számított a 2009 márciusában megrendezett Római Ifjúsági Csúcstalálkozó*, az ugyanezen év áprilisában sorra került német elnökség ifjúsági rendezvénye, valamint a júniusban Brüsszelben és Európa-szerte egyéb helyszíneken zajlott európai ifjúsági hét. Ezen rendezvények tapasztalatai révén az Európai Bizottság megbizonyosodhatott a koncepció érvényességéről, illetve változtatásokra és kiigazításokra vonatkozó ötleteket is kapott.

* www.youthforum.org/youthsummit

A legfőbb felfedezések:

- A fiatalok érdeke, hogy az őket érintő kérdéseket Európa-szerte megvitathassák, és szívesen részt vesznek egy európai méretű tárgyalási folyamat megszervezésében, amely hatékony, eredményorientált, uniós szintű eseményekben csúcsosodik ki.
- A fiatalokat és szervezeteiket fel kell készíteni arra, hogy maximálisan részt tudjanak venni a strukturált párbeszédet érintő feladatok kialakításában, a rendezvények megszervezésében és a résztvevők kiválasztásában.
- Elegendő időt kell biztosítani a strukturált párbeszéd számára, hogy az a helyi/regionális szinttől az uniós szintig fejlődjön. Ne legyenek túl gyakoriak a nagy nyilvánossággal járó uniós események.
- Nagyon fontos, hogy a hátrányos helyzetű fiatalok is aktív részesei legyenek a folyamatnak.
- Az Európai Ifjúsági Hetek váljanak központi jelentőségű, páneurópai értékű és tervező eseményekké.
- Az elnökségi európai ifjúsági események legyenek koncentráltabbak és változatosabbak.

Szükséges-e párbeszédet kialakítani a fiatalokkal?

A tapasztalatok azt bizonyítják, hogy lehetséges strukturált párbeszédet kialakítani a fiatalokkal. A fiatalokat érdekli az uniós integrációs kérdések megvitatása. Érdeklik őket az európai szintű ifjúsági találkozók és azok a viták is, amelyeken keresztül a strukturált párbeszéd helyi, regionális és országos szinten megvalósul. A római csúcstalálkozó előkészítése jó példája ennek a lelkesedésnek. Az is világos, hogy a strukturált párbeszéd az ifjúsági szervezetekkel együtt és rajtuk keresztül alakítható ki. A nemzeti ifjúsági tanácsok és az európai ernyőszervezetek által összefogott ifjúsági szervezetek, amelyek általában az Európai Ifjúsági

Fórumban is képviseltetnek, alkalmas és reprezentatív hálózatot jelentenek ahhoz, hogy a párbeszédet – mint egy alulról jövő elképzelést - megszervezzék.

Hol tart Magyarország az ifjúsági részvétel területén?

Magyarországon a fiatalok és a döntéshozók közötti párbeszéd, együttműködési formák és a fiatalok véleménynyilvánítási lehetőségei és eszközei kevésbé elterjedtek és kifejelettek, mint Nyugat-Európában. A strukturált párbeszédet szorgalmazó európai szintű iránymutatás kiváló lehetőség arra, hogy a kölcsönösségen alapuló partnerséget, a fiatalok véleményének meghallgatását és megfontolását, a fiatalok partnerként való elfogadását magában foglaló szemlélet gyökeret eresszen a magyar fiatalok ügyeit is érintő döntéshozatalban.

A strukturált párbeszéd keretében megvalósuló folyamat 2008-ban Magyarországon az „Én és Európa” elnevezést kapta, amely az európai szinten megfogalmazott két kérdésre összpontosított:

- *A fiatalok számára melyek az előttük álló évek legfőbb, politikai szinten kezelendő kihívásai?*
- *Ezek közül melyik számít európai léptékűnek, azaz az európai döntéshozóknak mely kihívásokat kellene prioritásként kezelniük a jövőben?*

Az európai strukturált párbeszéd keretében elindult másik fontos hazai folyamat a fiatalok társadalmi részvételének és a részvétel formáinak megerősítése. 2009-ben a Mobilitás tanulmányt tett közzé a fiatalok helyi és országos döntésekben való részvételéről és annak formáiról. A tanulmányból is jól látszik, hogy bár vannak jó példák hazánkban is, a fiatalok bevonása az őket érintő kérdésekbe mégsem elterjedt a településeken, a megyei önkormányzatoknál, sőt az országos kormányzatban sem. Ennek egyik oka, hogy a fiatalok részéről egy általános kiábrándulás tapasztalható a közügyek felé, mivel a közügyeket szinte teljes mértékben a mai válságos közpolitikai helyzettel azonosítják. Másik oka, hogy a felnőtt döntéshozó réteg nem tekinti komolyan partnernek a fiatalokat és nem is keresi a párbeszéd rendszeres és intézményes formáit. Ennek érdeké-

ben a Mobilitás 2008-ban egy párbeszéd folyamatot indított el helyi és országos ifjúsági szervezetekkel, amelynek célja a szervezetekben megtalálható fiatalok bevonása a részvételről és annak lehetőségeiről, módszereiről folytatott konzultációba, valamint a meglévő részvételi fórumok megerősítése, elterjesztése és új struktúrák kialakítása. A konzultációs folyamat újra napirendre helyezte a nemzeti ifjúsági tanács kérdését is.

További részletek:

Bánszegi Zsuzsa–Ruska Mónika: *„Honnan hová?” Az Európai Ifjúsági Hetek 2003-2008*, Mobilitás könyvek- 6, 2009

<http://www.mobilitas.hu/strukturalt>

Az Európai Unió elnökségi feladatai

Az Európai Unió legfontosabb döntéshozó szerve az Európai Tanács, amelynek tagjai a miniszterelnökök és/vagy prezidenciális tagországok esetén a köztársasági elnökök. Működése szempontjából kiemelkedő fontosságú a soros elnökség intézménye. A Tanács elnöki tisztségét félévenként felváltva tölti be egy-egy tagállam. A soros elnök tagállam hívja össze a Tanácsot, elnököl nemcsak a Miniszterek Tanácsában, de a tanácshoz kötődő egyéb testületekben is (Európai Tanács, Coreper*, munkacsoportok), ő hív fel szavazásra és írja alá az elfogadott aktusokat. Komoly súlya van az elnöki időszak alatt tárgyalásra kerülő ügyekkel kapcsolatos döntések befolyásolásában, miután meghatározó szerepe van a napirend összeállításában és a szavazás előkészítésében. Az elnökséget betöltő ország kulcsszerepet játszik az Unió külső képviseletében és külpolitikai álláspontjának megjelenítésében is. Az elnöki tisztség igen nagy presztízszt jelent minden tagállam számára, ezért a nemzeti kormányzatok komoly előkészületeket és jelentős erőfeszítéseket tesznek elnöki feladataik sikeres ellátása érdekében.

* Permanent Representatives Committee, azaz Állandó Képviselők Bizottsága

Magyarország 2011 első félévében tölti be első alkalommal az Európai Unió elnöki tisztjét. Az elnökséget betöltő ország mellett, hogy vezeti az Ifjúsági Miniszterek Tanácsát, valamint az ifjúságpolitikai munkacsoportot, három hagyományos rendezvényt is szervez. Megrendezi az ifjúsági ügyekért felelős államtitkárok/főigazgatók európai találkozóját, ahol az illetékesek informálisan egyeztetnek az aktuális ügyekről. Ehhez kapcsolódva az adott ország nemzeti ifjúsági tanácsával (ha van ilyen), illetve civil ifjúsági szervezetek bevonásával megrendezi az úgynevezett európai ifjúsági eseményt (2010-től EU Ifjúsági Konferenciát), amely 2008 óta a strukturált párbeszéd részét képező rendezvény, és amelyre minden tagországból érkeznek civil fiatalok, hogy az Európai Unió számára nyilatkozatot fogalmazzanak meg az aktuális európai ifjúságpolitikai kérdésekben. A két rendezvényt általában egyidőben szervezik meg, hogy a magas szintű állami vezetők és a jelenlévő ifjúsági delegáltak között konkrét dialógus is kialakulhasson. Ezen túlmenően az elnökséget betöltő ország megszervezi a Fiatalok Lendületben Program nemzeti irodáinak informális találkozóját, valamint lehetősége van további aktuális ifjúságsszakmai konferencia vagy szeminárium fogadására is.

Az Európa Tanács és az Európai Unió ifjúságügyi együttműködése

(Youth Partnership)

Az elmúlt tíz évben a két intézmény szoros együttműködést fejlesztett ki ifjúságpolitikai területen annak érdekében, hogy a két európai rendszerben rejlő erőforrásokat megosztva többszörözzék meg az eredményeket és hatásokat. A két szervezet illetékes igazgatósága 1998 óta kétévenként megállapodást köt. A megállapodás az ifjúságsegítők és képzők képzésére, az euro-mediterrán együttműködésre és az ifjúságsszakmai kutatásokra koncentrál. A jelenleg érvényben lévő szerződés 2007 elejétől 2009 végéig tart.

Az együttműködés hosszú távú céljai:

- a fiatalok európai polgári szerepvállalása, társadalmi részvétele, emberi jogi és interkulturális nevelése
- a társadalmi kohézió, a kevesebb eséllyel rendelkező fiatalok bevonása és az esélyegyenlőség
- az ifjúságsegítői munka minőségének fejlesztése, valamint elismertetése és láthatóvá tétele
- a fiatalok jobb megismerése, megértése és az ifjúságpolitikák fejlesztése

Az együttműködési megállapodások végrehajtásáért felelős titkárság a strasbourgi Európai Ifjúsági Központban található, az Európa Tanács Ifjúsági és Sportigazgatóságán. Az együttműködés tartalmát és kereteit a két intézmény munkatársaiból álló Irányító Testület (Management Board) határozza meg, az egyes szakterületek prioritásait és konkrét programjainak irányait pedig a szektor munkacsoportok (Sectorial Groups) készítik elő. Három ilyen munkacsoport működik, amelyeknek tagjai a két intézményből, az Európai Ifjúság Fórumból, a SALTO ifjúsági forrásközpontokból* és az FLP nemzeti irodáiból kerülnek ki.

A szektor munkacsoportok:

- európai polgárság, minőség és elismertetés
- euro-mediterrán együttműködés, emberi jogi nevelés és interkulturális dialógus
- ifjúságkutatás és ifjúságpolitika

* A SALTO (Support, Advanced Learning and Training Opportunities) ifjúsági forrásközpontok támogatást és magas szintű tanulási és képzési, illetve együttműködési lehetőségeket nyújtanak az európai uniós szintű ifjúsági célú programok (2007-13 között a Fiatalok Lendületben Program) keretén belül a mindenkor program célcsoportjának: fiataloknak, ifjúsági szervezeteknek, intézményeknek, azok munkatársainak, ifjúságsegítőknek. Céljuk, hogy javítsák a közösségi szintű program prioritási területein finanszírozott projektek minőségét, és támogatják a nemformális tanulás elismerését.

További információ: <http://www.salto-youth.net>

Részletes programok és aktualitások:

<http://youth-partnership.coe.int/youth-partnership/index.html> (angol nyelvű oldal)

Nemzetközi Ifjúságügy egyéb nemzetközi kontextusban

Nemzetközi Visegrádi Alap

Ifjúságpolitikai szempontból a Visegrádi Alap kispályázati támogatásra nyújt lehetőséget. Ennek keretében a támogatásként kérhető összeg egy konkrét pályázatra maximum 5 000 euró lehet.

Pályázati kategóriák:

1. kulturális együttműködés *(pl. fesztiválok, kiadványok)*
2. tudományos konferenciák és kutatások *(pl. konferenciák, kiadványok, kutatás)*
3. oktatás *(pl. szemináriumok, nyári iskolák)*
4. diákcsera *(pl. sport-, művelődési és kulturális rendezvények gyermekek és fiatalok számára)*
5. határokon átnyúló együttműködés *(két V4 ország határtérségében lezajló projektek, a határvonaltól max. 50km távolságban)*
6. a turizmust szolgáló projektek *(pl. turisztikai ismeretterjesztő anyagok, előadások, vásárok)*

Az Alap pénzügyi hozzájárulása nem haladhatja meg a projekt összköltségének 50%-át, beleértve a pályázó saját természetbeni hozzájárulását is. A költségvetés 6 hónapra tervezhető, még ha a projekt a tervek szerint tovább is tartana. Az alap azokat a pályázatokat részesíti előnyben, amelyekben a visegrádi országok mindegyike részt vesz. Nem támogat olyan pályázatokat, amelyekben az együtt-

működő partnerek háromnál kevesebb országból érkeznek, kivéve a határon átnyúló együttműködés keretében megvalósuló projekteket (ez utóbbi esetben a két ország részvételével megvalósuló együttműködések is támogathatók). Az alap emellett részt vehet olyan pályázatok támogatásában is, amelyek a V4-eken kívüli partnerrel együttműködésben valósulnak meg, amennyiben az adott projektek az alap célkitűzéseivel összhangban vannak.

Két- és többoldalú kormányközi együttműködések

A kétoldalú tárcaközi megállapodások nagy külügyi jelentőséggel bírnak, lehetővé teszik, hogy néhány stratégiaiilag fontos partnerrel kiemelkedően jó kapcsolatot alakítsunk ki. Az EU-csatlakozás kapcsán igen fontos a meghatározó EU-tagországokkal (Németország, Franciaország) fenntartott jó viszony, de ugyanígy a környező országokkal történő eurorégiós együttműködés is. Az általános külügyi szempontok mellett a tárcaközi kapcsolatoknak konkrét haszna van ifjúsági területen, például az Európai Unióval és az Európa Tanáccsal fenntartott kapcsolatok terén is.

A tárcaközi megállapodások (jegyzőkönyvek, más néven protokollok) aláírásához vezető kétoldalú tárgyalások képet adnak a két ország ifjúságpolitikai változásairól. A szakmai eszmecsere új megközelítésekkel ismerteti meg, illetve képet ad a fiatalok helyzetéről, problémáiról az egyes országokban. Ezért a fejlett ifjúságpolitikával, ifjúságsegítő munkával rendelkező partnerországok esetében lehetővé válik a hazai ifjúságsegítő munka fejlesztése, új munkaterületek kialakítása, szakmai együttműködések felépítése.

Magyarországnak ifjúsági területen hagyományosan kiemelkedő az együttműködése Németországgal, Szlovákiával, Franciaországgal, de az elmúlt években több más országgal is valósítottunk meg közös projekteket: Romániával, Szerbiával, Horvátországgal, Izraellel, Dél-Koreával, Macedóniával, Belgiummal, Olaszországgal, illetve a Perzsa (Arab)-öböl menti államokkal.

Összefoglalva:

- A nemzetközi kapcsolattartás már önmagában nagy jelentőséggel és értékkel bír.
- A tárcaközi kapcsolatok segítik a kormány és a tárca politikájának megvalósítását.
- A szerződéses nemzetközi kapcsolatok közvetítő szereppel bírnak a magyar sajátosságok, valamint a nemzetközi igények és tapasztalatok megjelenítése számára.
- A nemzetközi tapasztalatok hozzáadott értéket képviselnek a hazai ifjúságsegítő munka számára.

A kétoldalú megállapodások tartalma

A rendszerint általános bevezetőből, az előző szerződéses időszak értékeléséből és a megvalósítandó szakmai programok felsorolásából álló megállapodások általában egy vagy két évre köttenek. A kapcsolatépítésre a kétoldalú tárcaközi megállapodások szakmai programjai széles körű lehetőséget biztosítanak. A résztvevők általában meghatározott területen (önkormányzat, bűnmegelőzés, ifjúsági információ, önkéntes szolgálat stb.) dolgozó ifjúságsegítők. A külföldi partner valamely szakmai program keretében átfogó képet ad az adott területről, s egyben lehetőség nyílik a külföldi szakemberekkel történő kapcsolatfelvételre, ezzel is segítve a nemzetközi szakmai kapcsolatok kialakulását.

A kétoldalú tárcaközi megállapodások fontos jellemzője a viszonyosság és az egyenlő teherviselés. A megállapodások konkrét céljai országonként eltérőek, azonban a protokollokban megjelenő programtípusok hasonlóak: szakmai szemináriumok, workshopok, szakmai nyelvtanfolyamok, partnerkereső szemináriumok, konferenciák kínálnak tapasztalatszerzési lehetőséget ifjúságpolitikával foglalkozó tisztviselőknek, ifjúsági szakembereknek, civil szervezetek képviselőinek, valamint - szervezeten vagy egyénileg - fiataloknak is a tapasztalatcsere, kapcsolatépítésre, nemzetközi együttműködések kialakítására.

A kétoldalú tárcaközi megállapodások kialakításánál fontos szempont, hogy olyan témák épüljenek be az együttműködésbe, amelyek bizonyos módszerek és megközelítések hazai adaptálását segítik, illetve a magyarországi gyakorlatban jól bevált módszerek nemzetközi bemutatkozására adnak lehetőséget.

Civil együttműködések a világban

A civil szektor a világ és Európa kontextusában is értelmezhető, nem csak helyi és országos szinten létezik. Az olyan ifjúsági szervezetek, amelyek értékvállalásuk, céljaik vagy ideológiájuk alapján hasonlóak, együttműködő hálózatokat hoznak létre. Az együttműködő hálózatok lehetnek informálisak vagy formálisak. In-

formálisak akkor, ha egy adott projekt idejére köttetnek, és egy meghatározott időben konkrét célokat valósítanak meg. Formalizált hálózatnak nevezzük azokat az együttműködéseket, amelyek jogi személyiséggel rendelkező szövetséget vagy ernyőszervezetet hoznak létre egy meghatározott és szabályozott működési rend mentén. Ezeket a szervezeteket valamely országban be is jegyzik mint társadalmi szervezeteket.

Projektalapú informális együttműködések

Az első kategóriára találunk számos példát a Fiatalok Lendületben Programra benyújtott pályázatok között is, ahol egy adott időszakra (1–3 évre) összefog néhány szervezet egy adott program/projekt megvalósítása érdekében.

A formális hálózatok tekintetében két fő kategóriába sorolhatjuk a szervezeteket:

Tematikus értékszövetségek

Ezek olyan szervezetek, amelyek legtöbbször alulról szerveződnek: hasonló értékrendű helyi szervezetek országos szervezetekbe tömörülnek, és azok nemzetközi/európai szövetségeket hoznak létre. Ezek célja a tagszervezetek összefogása, segítése, közös programok megvalósítása és közös érdekeik érvényre juttatása. Ilyen például a Cserkészlányok Világszövetsége (World Association of Girl Guides and Girl Scouts*), amelynek 145 országban van tagszervezete, Magyarországon a Magyar Cserkészlány Szövetség a tagja. Hasonló szervezet a Keresztény Fiatalok Egyesületeinek Világszövetsége is**.

Tematikus szervezetek létrejöhetnek egyéni alapon is, vagyis egyéni tagsággal. A nemzetközi szervezetnek ez esetben is több országban vannak tagjai, de egyének és nem szervezetek tömörüléséről beszélünk. Ilyen például az AEGEE

* <http://www.wagggsworld.org/en/about>

** <http://www.ymca.int>

Europe, amely európai hallgatókat tömörít egy nagy, európai hálózatba*. Természetesen mindkét fenti formában több száz világszintű és európai szervezet létezik, itt csak egy-két példát említünk szemléltetésképpen.

Lobby- és érdekérvényesítő szervezetek

Különböző orientációjú szervezetek is tömörülhetnek egy-egy szövetségbe, amennyiben az érdekük érvényesítésére olyan lehetőség mutatkozik, amely intézményesíthető valamely formális döntéshozó testület irányába. Úgy, ahogyan nemzeti szinten létrejönnek a nemzeti ifjúsági tanácsok - amelyek sok országos és/vagy helyi ifjúsági szervezetet fognak össze annak érdekében, hogy az állam/kormányzat számára a fiatalok érdekeit, értékeit és céljait megjelenítsék, illetve hogy annak bizonyos állami feladatokat átvállaló partnerei legyenek –, ilyen érdekszövetségek létrejöhetnek nemzetközi kormányzati együttműködések mentén is.

Az európai kormányközi és kormányzati intézmények (az Európa Tanács és az Európai Unió) létrejöttével megszületett a szükségszerűség az ezen struktúrák irányába történő érdekérvényesítésre. Ezért a '80-as években megalakult a Nemzeti Ifjúsági Tanácsok Európai Szövetsége (CENYC), illetve megalakult az Európai Ifjúsági Szervezetek Szövetsége is. A két szervezet tagjai a kilencvenes évek második felében megalakították az *Európai Ifjúsági Fórumot*, amelynek jelenleg 99 tagszervezete van. A tagszervezetek között nemzeti ifjúsági tanácsok és európai szervezetek találhatók. A fórum küldetése, hogy az európai intézmények (az Európai Unió és az Európa Tanács), valamint az Egyesült Nemzetek Szervezete felé képviselje a fiatalok érdekeit azzal a céllal, hogy az Európában élő fiatalok társadalmi részvételét előmozdítsa életkörülményeik javítása érdekében.

Az Európai Ifjúsági Fórum a honlapján** egyértelműen megfogalmazza küldetésének és legitimációjának lényegét:

» Defending the interests of young people in Europe «
» A Fiatalok érdekeinek védelme Európában «

* <http://www.aegge.org>

** <http://www.youthforum.org>

A fórum kampányokat valósít meg, valamint együttműködik a kormányzati intézményekkel konkrét programok szervezésében. Részt vesz európai ifjúságpolitikák tervezésében, állásfoglalásokat és sajtóközleményeket ad ki. Tagszervezetei számára képzéseket és találkozókat szervez, valamint évente kétszer publikálja a Youth Opinion című magazint. A működéséhez szükséges költségvetés (közel 3 millió euró) kb. 75%-át az Európai Bizottságtól kapja, további bevételt az Európa Tanácstól, a tagdíjakból és egyéb pályázatokból kap. Magyarországon nincs nemzeti ifjúsági tanács, annak létrejöttéig az Európai Ifjúsági Fórum magyar tagja a GYIK-NIKI (Gyermek és Ifjúsági Konferencia: <http://www.gyik.hu> és Nemzeti Ifjúsági Koordinációs Iroda), az EU elnökségi feladatokra történő civil felkészülésben pedig számos hazai civil szövetség (GYIK, HÖÖK, történelmi egyházak, politikai pártok ifjúsági szervezetei) által közösen delegált két fiatal vesz részt.

Az ENSZ mellett eddig nem jött még létre olyan globális szövetség, amely nemzetközi ifjúsági szervezeteket tömörítene. Az ENSZ számos stratégiai partnerszervezettel tart fenn együttműködést.

Lehetőségek a nemzetközi ifjúsági együttműködésbe történő bekapcsolódásra

Egyesült Nemzetek Szervezete

Annak érdekében, hogy az ifjúsági közösségekben részt vevő fiatalok tapasztalatot szerezzenek az ENSZ ifjúságügyi munkájáról, a legegyszerűbb kezdeményezni magyar ifjúsági delegáltak részvételét az ENSZ Közgyűlésén.

Mivel jelenleg nincs magyar nemzeti ifjúsági tanács, ehhez az ifjúsági ügyekért felelős minisztérium illetékes osztályával kell felvenni a kapcsolatot, amely jelenleg a Szociális és Munkaügyi Minisztérium Gyermekek és Ifjúsági Osztálya. Itt kell kezdeményezni, hogy az illetékes minisztérium, a Külügyminisztériummal egyeztetve és az ifjúsági partnerszervezetekkel együttműködve, indítsa el a nyílt kiválasztási folyamatot, amelynek eredményeképpen kiválaszthatók azok a fiatalok, akik részt vehetnek a soron következő Közgyűlésen.

Aki szervezet képviselőjeként, illetve szakértőként óhajt bekapcsolódni az ENSZ ifjúságpolitikai tevékenységébe, annak leginkább az ENSZ Ifjúsági Intézkedések Globális Programja megvalósításáért felelős hivatalát érdemes felkeresnie az alábbi címen, és információt kérni az éppen aktuális programokról, illetve a bekapcsolódás lehetséges módjairól.

Division for Social Policy and Development (DSPD)
of the Department of Economic and Social Affairs (DESA)

E-mail cím: youth@un.org

Fax: 00 1 212 963 0111

Postacím: 13th Floor, 2 UN Plaza, New York, NY 10017, USA

Európa Tanács

Az Európa Tanács ifjúsági szakmai munkájába könnyen bekapcsolódhat bárki, ha részt vesz az Ifjúsági és Sportigazgatóság strasbourgi vagy budapesti központjának valamely képzési programján. Az igazgatóság az állampolgári nevelés, az európai ifjúsági szervezetek és programok menedzselése, a fiatalok és gyermekek emberi jogi nevelése, valamint az interkulturális tanulás, az esélyegyenlőség és a társadalmi kohézió területén évente több tucat képzést szervez ifjúsági szakembereknek és ifjúsági vezetőknek. Ezek többnyire angol és/vagy francia nyelven valósulnak meg, tehát a részvételhez legtöbbször társalgási szintű, középfokú nyelvtudásra van szükség valamelyik fenti nyelven.

Aki rendelkezik ilyen irányú és szintű nyelvtudással, az könnyedén bekapcsolódhat az Európa Tanács ifjúsági szakmai hálózatának munkájába. Aki még nem rendelkezik a szükséges nyelvi kompetenciával, és nem tudja igénybe venni valamely üzleti alapon működő nyelviskola szolgáltatásait, annak lehetősége van részt venni a Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat által – esetenként - meghirdetett szaknyelvi képzéseken is.

Az Európa Tanács képzési programjai az alábbi linken kísérhetők figyelemmel:
<http://www.coe.int/t/dg4/youth>

Európai Unió

Az Európai Bizottság Fiatalok Lendületben Programja (2007–2013), valamint a 2008-ban elindított strukturált párbeszéd folyamat adnak keretet a Unión belüli ifjúsági együttműködésekre.

A Fiatalok Lendületben Program támogatásával a fiatalok (13–30) – és a velük foglalkozó szakemberek – olyan projekteket valósíthatnak meg, amelyek a saját igényeiknek, céljaiknak és elképzeléseiknek megfelelnek. Az Európai Bizottság a Program megvalósítását nemzeti irodákra bízta, tehát a pályázatokat minden tagországban ezekhez az irodákhoz kell benyújtani. Magyarországon a Mobilitás keretein belül működő Fiatalok Lendületben Programiroda látja el a nemzeti irodai feladatokat. A Program keretében az Európai Bizottság a fiatalok ifjúsági csereprogramjait, ifjúsági kezdeményezéseit, európai önkéntes szolgálatát, illetve szakemberek képzési és hálózatépítő programjait támogatja (lásd korábban).

A strukturált párbeszéd egy olyan szakpolitikai folyamat, amely célul tűzte ki, hogy a tagországokban élő fiatalok aktív alakítók válnak helyi közösségeik, társadalmuk és Európa jövőjének. A folyamatban olyan struktúrák kialakítását serkentik, amelyek bevonják a fiatalokat az őket érintő kérdésekről szóló döntésekbe helyi, országos és európai szinten. A strukturált párbeszéd első két prioritása 2010 és 2011-ben – az európai ifjúsági stratégiának megfelelően – a munkavállalás és a környezettudatosság lesznek. A strukturált párbeszéd hazai megvalósítását a Mobilitás koordinálja, amelynek keretében az intézmény egyrészt társadalmi egyeztető folyamatot indított el egy lehetséges nemzeti ifjúsági tanácsról, annak alapelveiről, működéséről és szervezetéről, valamint kampánysorozatot kezdett a fiatalok társadalmi részvételének tudatosítása, illetve elvárásaik és véleményük felhangosítása érdekében.

Európai Ifjúsági Fórum

A fórum munkájában való részvételre a tagszervezetein keresztül van lehetőség. Amennyiben olyan ifjúsági szervezet fiataljairól van szó, amely része egy nagyobb európai szövetségnek (cserkészettel vagy önkéntességgel foglalkozó szervezet, ideológiai szerveződés vagy speciális fókuszú szövetség), akkor az európai szervezet minden bizonnyal tagja a fórumnak, így az érdeklődő fiatalok azon keresztül könnyen be tudnak kapcsolódni a programokba. Ha az ifjúsági közösség nem tagja nagyobb európai együttműködésnek, abban az esetben a fórum munkájában a nemzeti ifjúsági tanácson keresztül lehet részt venni. Magyarországon még nem működik nemzeti ifjúsági tanács, de egy országos szövetség, a Gyermek és Ifjúsági Konferencia (GYIK-NIKI) tagja az Európai Ifjúsági Fórumnak, így azon keresztül most is van lehetőség bekapcsolódni a fórum programjaiba, kampányaiba.

A magyar nemzeti ifjúsági tanács kitalálásába és megalakításába helyi informális csoportok is bekapcsolódhatnak a strukturált párbeszéd folyamata keretében. Ehhez a Mobilitás régió szerint illetékes regionális irodájával kell felvenni a kapcsolatot.

Kétoldalú kormányközi együttműködések

Az éppen aktuális kétoldalú kormányközi, illetve tárcaközi megállapodásokról a Mobilitásnál érdemes érdeklődni. A megállapodásokban leginkább szakembereknek szóló programok találhatóak. Tehát ifjúsági csoportok vezetői, illetve ifjúságsegítő szakemberek tudnak bekapcsolódni a szakmai programokba, amelyek elsősorban tapasztalatcserét, kapcsolatfelvételt, illetve továbbképzést céloznak.

Partnerszervezetek megtalálása

Az ifjúsági (célú) együttműködés megvalósításához külföldi partnerszervezeteket vagy csoportokat keresőknek a leghatékonyabb részt venni egy nemzetközi képzésen vagy szemináriumon, ahol személyes kapcsolatok révén megbízható együttműködő partnerekre lehet szert tenni. Ilyen programokat a Mobilitás rendszeresen hirdet a honlapján és hírleveleiben. Érdemes feliratkozni az Eurodesk, valamint a legközelebbi regionális iroda elektronikus hírlevelére. A Mobilitás Eurodesk partnerkereső szolgáltatása segítségével más európai országokban működő, szintén projektekhez partnerscsoportot kereső szervezetekkel léphet kapcsolatba bármely érdeklődő. Azok számára, akik így találnak leendő projektjükhöz partnereket, személyes találkozásra alkalmat adó előkészítő találkozó szervezése azonban mindenképpen ajánlott, hogy a felek megismerkedhessenek egymással, mielőtt egy ifjúsági csereprogramot vagy más projektet valósítanak meg.

www.eurodesk.hu

Irodalom

Európa, Részvétel, Fiatalok, Szöveggyűjtemény az ifjúsági terület európai megközelítéseiről és irányelveiről © Foglalkoztatási és Szociális Hivatal–Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat, 2009

Egyesült Nemzetek Szervezete Gazdasági és Szociális ügyek Főigazgatóságának ifjúsági ügyekkel foglalkozó honlapja, <http://www.un.org/esa/socdev/unityin>

Az Európai Bizottság hivatalos oldala az ifjúságpolitikáról, http://ec.europa.eu/youth/index_en.htm

A Szociális és Munkaügyi Minisztérium Gyermek és Ifjúságpolitikával foglalkozó honlapja, www.szmm.gov.hu

Az Európa Tanács Ifjúsági és Sportigazgatóságának honlapja, http://www.coe.int/t/dg4/youth/default_en.asp

Az Európai Bizottság Fiatalok Lendületben Programjának hivatalos magyar honlapja a Mobilitás honlapján, <http://www.mobilitas.hu/flp>

Bánszegi Zs., Ruska M., Honnan hová? Európai Ifjúsági Hetek 2003–2008, Mobilitás 2009

A Visegrádi Alap hivatalos honlapja, <http://www.visegradfund.org/>

Az Európa Tanács és az Európai Bizottság ifjúságpolitikai együttműködésének hivatalos honlapja, <http://youth-partnership.coe.int/youth-partnership/>

Módszertan

A fejezet a hazai ifjúsági civil szervezetek életre hívásáról, létrehozásáról, az önálló ágazattá válást befolyásoló folyamatokról szól. Kitér a szervezetek hasznosságára, a jelenlegi helyzetükre, lehetséges kategorizálásukra, a speciális intézményesült szervezetekre. Választ ad arra, hogy milyen szervezeteket – és hogyan – lehet, érdemes létrehozni, mire kell figyelni a folyamatok során. Végül jó példákon keresztül is érzékelteti, hogy mire képes egy-egy ifjúsági szervezet, különösen, ha együttműködik hasonló tevékenységet végző társaival.

„az aktív állampolgár képes és alkalmas arra, hogy befolyást gyakoroljon a közösség életére, megvannak azok a kritikus képességei, hogy felmérje a helyzetet, mielőtt megszólal és cselekszik, részt vállal önkéntes tevékenységekben és közszolgáltatásokban, és van önbizalma, hogy megtalálja az aktivitás új formáit” (Crick, 2000)

Civil és/vagy nonprofit

Hazánkban a rendszerváltást közvetlenül megelőző évektől kezdve egyre erőteljesebbé váltak azok a jelenségek, melyek közösségi választ adnak szükségletekre és problémákra, ugyanakkor nem profitcélokért történnek, nem részei az állam intézményrendszerének, és legtöbbször formalizált szervezeti keretek között zajlanak.

A közfelfogás ide sorolja a jótékonykodást, a szolidaritás-vállalást, a kölcsönös segítségnyújtás különböző megoldásait, a szabadidő közös eltöltésének szervezett formáit, a szolgáltatások közösségi előállítását, az öntevékeny szerveződések, a közös érdek autonóm képviselését, a közös érték, az identitás kifejezését stb. és mindenezek intézményesült kereteit, az alapítványok, egyesületek, nem profitcélú társaságok körét. E rendkívül sokszínű jelenségkör összefoglalására a *nonprofit szektor*, nonprofit szervezetek elnevezést használjuk. Ebben ma sincs egyetértés, egységes szóhasználat, hiszen egyetlen alternatíva sem fejezi ki azt a tartalmi összetettséget, amit együtt megtestesítenek. Az aktuális névválasztás

megfontolt és tudatos, ha különösen hangsúlyozni szeretnénk valamilyen markáns jellemzőt (pl. nem profitorientált, civil, az államtól független, önkéntes, harmadik típusú stb.).

Esetünkben a **civil** kifejezést használjuk elsődlegesen, beleértve persze a többi jellemzőt is.

Miért hasznos mindannyiunk számára a civil társadalom?

- Mert teret nyit önkifejezésünknek, tenni akarásunknak.
- Mert terepet ad képességeink fejlesztéséhez.
- Mert a közéleti, közösségi aktivitást erősíti.
- Mert szolidaritást, jótekonyságot gyakorol.
- Mert az államhatalom feletti társadalmi ellenőrzést erősíti.
- Mert olyan igényekre figyel és reagál, amikre az állam nem.
- Mert sok szervezet közjavakat, közszolgáltatásokat biztosít.
- Mert lehetőséget nyújt a nyilvánosságra.

Nyilvánosság

A civil, nonprofit szektor elemzésekor nem hagyhatjuk ki a nyilvánosság fogalmának hangsúlyozását. A nyilvánosság nemcsak egy közvetítő rendszer, hanem az a társadalmi közeg, amelyen keresztül a társadalom tagjai között a kommunikáció zajlik. Egyrészt a jogi garanciákat – véleményszabadság, szólásszabadság, sajtószabadság, a közérdekű adatok megismerésének, illetőleg terjesztésének joga –, másrészt e jogok gyakorlását jelenti.

Nemcsak egy egyszerű túlélési technika (mint például a reklám), hanem a civilség, az aktív állampolgárság belső lényege, az átláthatóság megteremtésének és ezzel a bizalom erősítésének is fontos eszköze, illetve a működés szerves része.

A nyilvánosság alkalmas:

- a tájékoztatásra és a tájékozódásra,
- a vélemények megismerésére, megismertetésére, ütköztetésére és formálására,
- a megértés és a kompromisszumkeresés, a párbeszéd elősegítésére,
- a társadalmi döntések, a konszenzus-kialakítás támogatására,
- a közérzet javítására, a bizalom erősítésére és az értékek közvetítésére,
- a társadalmi ellenőrzésre,
- az átláthatóságra stb.

Aktív állampolgárság

A civil társadalmi részvétel az aktív állampolgárság gyakorlata. Az aktív állampolgárság az egyén élete során kialakuló szokás és képesség. Alapvetően tanulás eredménye, amelyet az egyén pszichológiai jellemzői, társadalmi-gazdasági státusza, a környezeti kontextus számos eleme és ezek kölcsönhatása befolyásol.

Az állampolgári aktivitást befolyásoló fontosabb tényezők:

- *az egyén társadalmi-gazdasági státusa:* gazdasági helyzet, iskolai végzettség, életkor, nem, lakóhely,
- *az egyén személyiségjegyei:* identitás, értékek, kompetenciák, viselkedésminták,
- *a társadalmi-gazdasági környezet hatásai:* gazdasági fejlettség, állam, társadalmi tőke jellegű elemek: a társadalom meghatározó értékei, normák, általában vett bizalom, közhangulat, nyilvánosság, közösségek.

Ha elfogadjuk azt, hogy a civil társadalmi részvétel és az aktív állampolgárság egymást feltételezik, akkor azt is beláthatjuk, hogy a civil társadalom önkéntes tevékenységekre épül. Így az ifjúsági korosztályok aktivitása (és az ebből később összeálló szervezeti aktivitás) attól függ, hogy a fiatalok mennyire nyitottak, mennyire képesek az együttműködésre és van-e elég önbizalmuk a cselekvésre.

Mindezt erőltetni nem lehet, de elősegíteni, kezdeményezni, a fiatalokat erre motiválni igen. A legfontosabb kihívás az ifjúságsegítő szakma számára a fiatalok aktivitásának növelése, a motiválásuk, a lehetőségeik feltárása, bevonásuk a különböző folyamatokba, hogy érintetté, érdekeltté tegyük őket.

E motivációnak kettős eredménye is van:

- Egyéni fejlesztés, miszerint az egyén képessé válik arra, hogy problémáit saját maga oldja meg. Az egyénnek is érdeke, hogy bekapcsolódjon a társadalmi folyamatokba, meglássa és kihasználja a lehetőségeket, és ne legyen kiszolgáltatva szűkebb és tágabb környezeti hatásoknak.
- Közösségfejlesztés, miszerint a közösségeknek pozitív hatása lehet a társadalmi és gazdasági folyamatokra. A közösségek következő pontokban tárgyalt formái alkalmasak arra, hogy az államnak valós partnerei legyenek a (köz)feladatok hatékonyabb ellátásában.

Szektorok besorolása

- *Állami szektor:* Ide soroljuk a mindenkori kormányzatot, a kormányzati és önkormányzati intézmények működését, a jogszabályok alapján e testületek hatáskörébe delegált közfeladatok ellátását.
- *Piaci szektor:* A piacgazdaság elvei alapján, elsődlegesen profitszerzési céllal működő szervezetek, gazdasági társaságok, vállalkozások világa. Célja miatt gyakran nevezik profitorientált, illetve forprofit szektornak is.
- *Civil szektor:* Az állami és piaci szektortól elkülönült, helyi igényekre, problémákra reagáló, önszerveződő csoportok, szervezetek, közösségek összessége. Gyakran nevezik nonprofit szektornak is, utalva ezzel a piaci szektortól való elkülönítésre és a szektor szervezeteinek működésére is.

Ideális esetben az egyes szektorokban ténykedő szervezetek kiegészít(het)ik egymás tevékenységét.

A nonprofit vagy civil szervezetek akkor alkotnak egységes közösséget, szektort, ha közös elveknek, közös értékrendnek megfelelően működnek. Ezek meghatározása nem csak társadalmi szempont: az egységes közösség kiépülése a szektor saját érdeke is.

Érdekes kérdés, hogy felfogható-e a civil társadalom a társadalomként, a közként, a nyilvánosságként, azaz valami egységes szféraként vagy szektorként. Általánosan azt mondjuk: igen, de ha jobban megvizsgáljuk, látjuk, hogy itt egy állandóan darabokra hulló, majd újra összeálló, változékony világról van szó. Bizonyos válsághelyzetekben valóban létrejöhet a civil társadalom valamiféle egysége, de csak pillanatokra, hogy azután ismét darabjaira hulljon, és a részek (szervezetek) önálló életre keljenek. Ugyanakkor tudjuk, hogy ez a szféra élete, logikája, ebből fakad az életereje. Ebből adódik az is, hogy igen merész vállalkozás nagy, mindent átfogó civil szervezetekben, parlamentszerű képviseleti rendszerben vagy országos érdekképviseletben gondolkodni.

Másrészt viszont a szféra „szektorrá” szervezése, intézményes átölelése vagy strukturálása mégsem lehet illúzió, hiszen megvalósítható. Eddig minden poli-

tikai erő valahogy – politikailag, ígéretekkel – felkorbácsolta a civil szférát, majd minden visszahullott a régibe. Ez a hullámszerűen ismétlődő folyamat nagyon káros. Az lenne talán a megoldás, ha a szféra stabil hátterét, jogi és kulturális környezetét (oktatás, ismeretterjesztés, információ-terjesztés, tapasztalatátadás stb.), és ami ugyanilyen fontos: a szektor iránti bizalmat erősítenék meg.

Az egyének csoporttá, közösséggé kovácsolódása képezi a civil szervezetek alapjait, a szervezetek együttműködése pedig feltétele a szektorrá válásnak (lásd még a közösségfejlesztésről szóló fejezetet).

Csoport	→ Csapat (team)	→ Közösség
Egyének korlátozott létszámú összessége, ahol a tagoknak lehetőségük van a közvetlen, kölcsönös kapcsolatra.	A csoport minőségileg magasabbrendű megnyilvánulása. Egy csoport akkor válik csapattá, amikor tagjai elkötelezettek a közösen kialakított feladatok iránt, bizalmi, bátorító a légkör, ösztönzik egymást.	Az időben lassan változó, önjáró, közös tulajdonságokkal, értékekkel bíró csapat. A csoporttá szerveződés legmagasabb minősége.

Civil szervezet

Az állami és üzleti szférától elkülönülő, közös cél elérése érdekében tudatosan létrehozott, önkéntességen és öntevékenységen alapuló, belső szabályokkal rendelkező szerveződés.

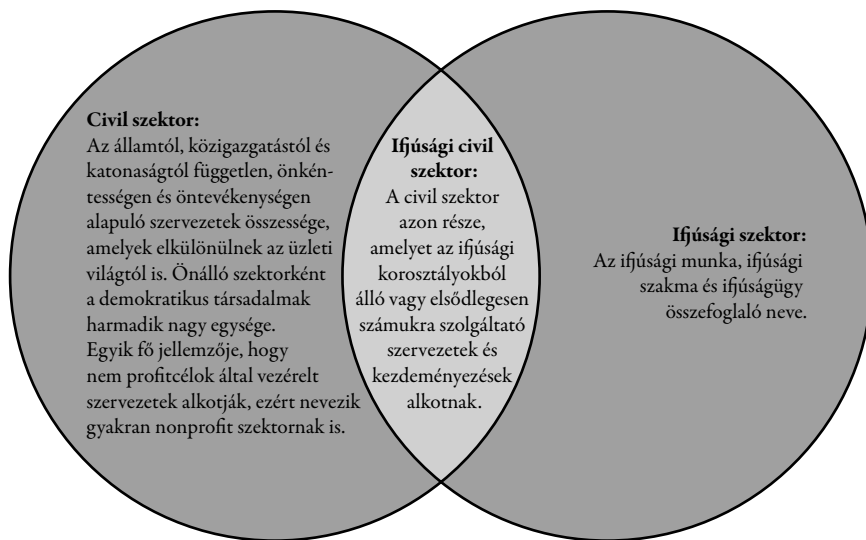
Társadalmi szervezet

Az 1989. évi II. egyesülési jogokról szóló törvény értelmében önkéntesen, legalább 10 alapító taggal létrehozott, önkormányzattal és jogi személyiséggel rendelkező egyesülés. Alapszabályban meghatározott célra alakul, nyilvántartott tagsága van, akik a szervezet céljainak elérése érdekében tevékenykednek.

Nonprofit szervezet

Azon szervezet, amely politikai hatalomra nem törekszik, profitot nem oszt fel és azt csak másodlagosan termel, továbbá jog szerint bejegyzésre kerül.

Nonprofit jelzővel illetik általában a civil szervezeteket is. Azonban céljaik megvalósítása, gazdasági feltételeiknek biztosítása érdekében folytathatnak profitszerző tevékenységet is. Sajátos formaként a 2006. évi IV. törvény a gazdasági társaságokról nevesít nonprofit gazdasági társaságokat is, amelyek nem jövedelemszerzésre irányuló közös gazdasági tevékenység folytatására jöhetnek létre.

Az ifjúsági civil szektor

Az ifjúsági munkában már-már közhely az a megállapítás, hogy a rendszerváltásakor megfeleltek a fiatalokról. Arról a korosztályról, amely bizonytalan, változó helyzetben van a felnőtté válás határán, és talán a legjobban igényelné az odafigyelést, segítséget. Megkésve elindultak részfolyamatok, kormányzati intézkedések, de ezek gyakori változása és az alapvető hiányosságok nem vezettek eddig tartós eredményre. Ugyanakkor a keretfeltételek adottak, hiszen számos intézkedés született, amelyek gyakran nem teljes körűen, de mégiscsak segítettek a magyar ifjúsági civil szektor kialakulását az elmúlt két évtizedben:

- alapvető jogszabályok megalkotása (pl. egyesülési jogról szóló törvény, közhasznúsági törvény, önkéntességről szóló törvény),
- nemzetközi egyezmények, európai uniós ajánlások elfogadása (pl. az Európai Bizottság fehér könyve – Új lendület Európa fiataljai számára),
- a kormányzati civil stratégia direkt és indirekt eszközei (pl. Nemzeti Civil Alapprogram, jogszabályok, adókedvezmények, SZJA 1+1% felajánlása, önkéntes programok),
- nemzetközi és hazai pályázati, támogatási rendszerek, amelyek projektek megvalósításával járultak hozzá az ifjúsági civil szervezetek tevékenységéhez (pl. Gyermek- és Ifjúsági Alapprogram, Ifjúság 2000-2006 Program, Fiatalok Lendületben Program 2007-2013),
- közhasznú és közérdekű szolgáltatások nyújtása, átvállalása a kormányzattól, önkormányzatoktól (pl. teleházak, foglalkoztatási információs pontok, Eurodesk-szolgáltatások, közösségi tér működtetése, információs és tanácsadó szolgáltatások),
- a Nemzeti Ifjúsági Stratégia a hozzá kapcsolódó cselekvési tervekkel (mivel azt 2009. október 29-én fogadta el a Magyar Országgyűlés, egyelőre várakozással tekintünk e segítő folyamatokra).

A civil ifjúsági szervezetek azért hasznos szereplői a társadalomnak, mert olyan közösséget, elfoglaltságot, érvényesülési lehetőséget, szolgáltatást nyújtanak a

fiataloknak, amelyeket az állam, a piac nem tud, nem akar vagy nem megfelelő színvonalon tud biztosítani.

Kiszámítható, folyamatos tevékenységekről csak elvétve számolhatunk be, többségében pályázati támogatásoktól függő, projektciklusokban megvalósuló tevékenységekről beszélhetünk. Ugyanakkor minden régióban működnek példáulértékű civil szervezetek, amelyek szakmai munkájára lehet építkezni, és a civil társadalom és az állami ifjúságpolitika tud is.

Az ifjúsági élet elsősorban egy-egy szívesen végzett szabadidős tevékenységre épülő közösséggel jellemezhető. Itt először még mindegy, hogy informális csoportról vagy formális társadalmi szervezetről beszélünk, hiszen valamiféle formalizálódás az idő előrehaladtával elkerülhetetlen lesz.

A civil ifjúsági tevékenységeket vizsgálva *a kulcskérdés az alacsony közösségi, közéleti részvétel és ennek megváltoztatása.*

A fiatalok nagy többsége nem vesz részt semmiféle közösségi életben. Nem látják értelmét annak, hogy megfogalmazzák szükségleteiket, nem találnak, mert nem is keresnek közösségi élményeket, amelyek pedig pozitív hatással lehetnének további életükre. Nem hisznek abban, hogy egy ifjúsági szervezetben, informális közösségben vállalt szereppel és egyéni akaratuk, elszántságuk gyakorlásával hatással lehetnek helyi, regionális vagy akár országos folyamatokra. Talán azért nem, mert nincs tapasztalatuk ilyenben, nem éltek át és nem is nagyon ismerhetnek ilyen élményeket. Hiszen a politika, a média, a felnőtt társadalom sem azt közvetíti feléjük, hogy a településük, a régiójuk, az országuk és azon belül az ő sorsuk végső soron rajtuk, az általuk képviselt szándékokon, érdekeken is múlik.

Miután a közösségi élmények nem segítenek megalapozni a közéleti aktivitást, a fiatalok többségének nincsen tudomása arról, hogy miképpen lehetnek az őket érintő döntések alakítói, befolyásolói. Napjainkban már nem az információhoz való hozzáférés az elsődleges akadály, hanem az érdektelenség, ami jóval bonyolultabb állapotot feltételez. Rendkívül alacsony a fiatalok arról szóló ismerete, hogy hogyan alakíthatnak egyesületet, milyen módon lehetnek tagjai informális csoportnak, alanyai egy érdekegyeztetési folyamatnak, vagy éppen

hogyan tudnak részesei lenni az önkormányzati testületek döntéshozatali folyamatainak.

Ez az állapot nem magyarázható pusztán azzal, hogy csekély az ifjúsági civil szervezetek e téren elért hatása. Ugyanakkor tény, hogy a korosztály aktivitásának hiányában szerepe van a szervezetek gyenge elérőképességének is. Az ország társadalmi-gazdasági fejlődéséhez elengedhetetlen az önkormányzatiságban meggyőződéssel hívó társadalom. Ezért szükséges a fiatalok önkormányzatiság folyamataihoz és eszközrendszeréhez való passzív, illetve elutasító hozzáállásának megváltoztatása és pozitív irányba fordítása. Alapvető feladat a felvilágosító munka, amelyben számos kérdésre kell praktikus, gyakorlatias válaszokat adni. Itt tanulni a legeredményesebben a gyakorlatban lehet. Az egyetlen módszer, ha a fiatalok aktívan, támogató folyamatokkal (fejlesztő programokkal, érdekérvényesítéssel) segítve részt vesznek a településük döntéshozó (önkormányzó) közelében.

Érdekes megállapításokra jutunk, ha megnézzük az Ifjúság2000, -2004 és -2008 országos ifjúságkutatások szervezeti aktivitást vizsgáló eredményeit, amelyek a 15-29 év közötti korosztály helyzetét, életmódját mutatják be.

	Ifjúság2000	Ifjúság2004	Ifjúság2008
Tagja-e valamilyen ifjúsági szervezetnek?	16 %	15 %	Formális: 6% Részt vesz: 9% Összesen: 15%
Nem tagja	84 %	84 %	71 % nem kapcsolódik szervezethez
Néha eljár rendezvényekre	Nincs adat	Nincs adat	7 %
Informális szervezethez kötődik	Nincs adat	Nincs adat	1-2 %

A korábbi (2000-es és 2004-es) kutatások eredményei szerint a fiataloknak 15-16%-a tagja valamilyen civil (vallási, sport, szabadidős, kulturális, politikai, diák) szervezetnek. 2008-ban több kategóriában vizsgálták a szervezetek-

hez való kötődést. 6%-ra tehető a formális tagság, 9%-ra azok aránya, akik részt vesznek valamely szervezet munkájában és 7%-ra azoké, akik néha eljárnak rendezvényre. Vizsgálták azok arányát is, akik informális szervezethez kötődnek, azonban arányuk minden várakozást alulmúlva 1-2% lett. Viszont azok aránya, akik nem kapcsolódnak szervezethez, 71%-kal igen jelentős.

A fentiek alapján megállapíthatjuk, hogy az elmúlt közel egy évtizedben nem történt pozitív irányú előrelépés a fiatalok közösségi életének aktivitását illetően.

Szintén az Ifjúság2008 kutatás eredményei szerint országosan 42% állította, hogy van számára elérhető közelségben olyan civil vagy egyházi szervezet, amely a fiatalok számára nyilvános programokat szervez. Ez az arány Budapest és a 2000 fő alatti települések esetében 37 illetve 30%, míg a városokban az 50%-hoz közeli arány az inkább jellemző. Ugyanakkor a határozott „nincs” válasz legmagasabb aránya (51%) főleg a 2000 fő alatti településeken élő fiataloktól származik. A határozatlanságot, bizonytalanságot jelentő „nem tudja” választ a fővárosban élők 46%-a adta, a többi településtípuson élő bizonytalanok aránya 30% alatt marad.

Ezekből az adatokból arra lehet következtetni, hogy minél nagyobb településen él a fiatal, annál nehezebben tudja követni, milyen lehetőségei vannak ifjúsági programok terén. Továbbá azt is megállapíthatjuk, hogy a kisebb településeken (2000 fő alatt) világosabban látják a fiatalok, hogy van vagy nincs programlehetőség számukra.

Számos ifjúsági szervezet létjogosultságát tevékenységei támasztják alá, azaz tagságuk összegyűjtése, megőrzése és bővítése is nagyjából a tevékenységeik sikerén, azok közismertségén és elfogadottságán múlik. Ugyanakkor elmondható, hogy a civilek által végzett tevékenységek listájának korlátait leginkább a rendelkezésükre álló erőforrások és eszközök jelentik. A leggyakrabban végzett tevékenység a sport- és kulturális programok szervezése, amit a szakmai és érdekképviselési tevékenység követ. Ezek után – a gyakoriságot tekintve – a szolgáltató és környezetvédelmi, végül a vallási és politikai tevékenység következik.

Az ifjúsági civil szervezetek számossága

Összességében elmondható, hogy a formális ifjúsági szervezetek száma és tagszáma csökkent az elmúlt években, viszont az ifjúsági munkában szerzett tapasztalatok alapján az informális közösségi formák gazdagodtak, hatásuk egyre jobban érzékelhető. Ez talán azzal is magyarázható, hogy a fiatalok bizalmatlanok a hagyományos intézményes formákkal szemben, és befogadóbbak az alternatív, kevésbé kötött aktivitásokat, kezdeményezéseket illetően. Egyre több ifjúsági szerveződés mutat túl a szervezettség határain.

Nagyon nehéz megállapítani az ifjúsági szervezetek tényleges számát, mert legtöbbször több tevékenységi körhöz kapcsolódóan fejtik ki tevékenységüket. Hol oktatási, nevelési intézményhez kötődő szervezet formájában, hol sport-szervezetként, kulturális, művészeti szervezetként, szociális vagy éppen környezetvédelmi területen stb. működnek.

Ha viszont a Magyar Köztársaság Bíróságainak portálján (www.birosag.hu) a társadalmi szervezetek keresése menüpontba, a bejegyzett szervezetek céljai közé beírjuk az „ifjúság” szót, akkor a bejegyzett 78607 szervezet között 3513 találatot (a gyermek szóra 6557, a szabadidő szóra 4268 találatot) listáz a gép.

Az ifjúsági szervezetek szerepe a civil szektor fejlődésében

Azt a szándékot, hogy megerősödjön az ún. ifjúsági civil szektor, nemcsak a szervezetek száma, hanem a tevékenysége is indokolja. A fiatalok és az általuk létrehozott öntevékeny szervezetek innovatív szerepet töltenek és töltenek be számos olyan területen, amely a fiatalok mellett az egész társadalomnak fontos és hasznos. Ilyenek például:

- nemzetközi kapcsolatok kiépítése, kisebb települések bekapcsolása az európai együttműködésekbe, terület- és vidékfejlesztésbe,

- település- és vidékfejlesztés elősegítése – egyre több településen ismerik fel, hogy a település fejlődésének záloga a fiatalság megtartása, így jelentős szerepet kell biztosítani számukra a települések és a vidék fejlesztésében,
- az információs és kommunikációs technológiák elterjesztése érdekében teleházak, e-Magyarország, Eurodesk pontok és más szolgáltatások kiépítése, működtetése, különböző médiumok, kommunikációs csatornák alkalmazása helyi szinten,
- a civil társadalom fejlődését, a társadalmi szervezetek kapacitásfejlesztését szolgáló képzések, kiadványok, fejlesztések, projektek,
- a CSR (Corporate Social Responsibility), avagy a vállalati társadalmi felelősségvállalás érdekében megvalósított programok – ezek döntő hányada a gyermekek és fiatalok támogatását szolgálja; a fenntartható fejlődés, a globális nevelés egyre hangsúlyosabb az életünkben, a vállalatok egyre jobban figyelembe veszik e szempontok fontosságát,
- generációkon átívelő együttműködések megvalósítása, értékközvetítés, hagyományok ápolása, átöröklése.

A formális ifjúsági szervezetek jelentőségét jelzi még, hogy szükség van olyan szervezetekre, amelyek az államigazgatás számára érthetően, sokszor annak képe formálva működnek – az önkormányzat (a felelős döntéshozó) számára érthetőbben kommunikálhatják a civil véleményt és akaratot, esetenként be-tölthetik a civil kontroll szerepét.

Ők azok, akik képesek hasznos és tematikus szabadidős programokat nyújtani az ifjúsági korosztályok számára, ezzel biztosítva közösségi létet, aktivitási lehetőséget. Önálló és rugalmas működésükkel képesek olyan erőforrásokat is megmozgatni, hasznosítani, amelyeket más formák, keretek nem képesek.

Mindezek alapján elmondhatjuk, hogy igenis létezik hazánkban ifjúsági civil szektor. Ugyanakkor azt is meg kell állapítanunk, hogy ez a szektor még gyenge.

Az ifjúsági civil szektor további megerősödése érdekében szüksége van:

- szakmai támogatásra ahhoz, hogy tagoltsága és folyamatos változásai ellenére egységes maradjon,
- az állami ifjúságpolitika tudatosságára, az ifjúsági feladatellátás feltételeinek megteremtésére,
- a hazai civil társadalom további tudatos fejlesztésére,
- szemléletváltásra a helyi és országos döntéshozatalban, hogy az ifjúságra erőforrásként tekintsenek,
- közéleti, közösségi aktivitás erősítésére az egyének és a civil szervezetek szintjén.

Ezek komplex folyamatok az egyéni boldogulástól a gazdaságfejlesztésen át a szakma- és szektorközi együttműködésig. Azonban az átfogó Nemzeti Ifjúsági Stratégia és a cselekvési tervében megfogalmazott feladatok végrehajtásával képesek vagyunk tartós eredményeket elérni és megerősíteni a hazai ifjúsági civil szektort.

Sajátosságok, besorolások

Az ifjúsági szervezet sajátosságai:

- a szervezet létrehozói, működtetői az ifjúsági korosztály tagjai,
- a szervezet tevékenységének kiemelt célcsoportja az ifjúsági korosztály,
- a szervezet öndefiníciójának része az ifjúsági jelleg (pl. nevében, alapszabályában megjelölve).

Az ifjúsági szervezetek más civil szervezetekhez képest jobban ki vannak téve a változásoknak, működésük gyakran néhány évre korlátozódik csupán, állandó a megújulás igénye, a célok, tervek és a jövőkép folyamatosan változnak.

Elsősorban a taglétszám nagysága, a tevékenységi körök számossága, illetve a működés területi kiterjedtsége határozzák meg egy ifjúsági szervezet ideális felépítését: minél nagyobb a szervezet, annál összetettebb szervezeti felépítés lehet indokolt. A szervezeti alegységek leggyakrabban földrajzi alapon (városi, kistérségi alszervezetek), valamint működési területhez kötötten (munkacsoportok, szakmai kollégiumok) jelennek meg, de az ilyen, hagyományos szervezeti tagolódás mellett a hálózati és a mátrix-szervezeti működés is népszerű.

A civil szervezetek az általuk elsődlegesen betöltött szerepük szerint csoportosíthatóak, ami egyfajta megkülönböztetésként is szolgál:

- *adományozó* szervezetek (zömmel alapítványok, közalapítványok)
- *adománygyűjtő* szervezetek (szintén alapvetően alapítványok)
- *szolgáltatásokat nyújtó* szervezetek (alapítványok, egyesületek, közhasznú társaságok)
- *érdekvédelmi* szervezetek (egyesületek, köztestületek)
- *felhalmozási célú, önszervező jellegű* szervezetek (főként egyesületek)
- *társadalmi érintkezést szolgáló, klubjellegű* szervezetek (egyesületek)
- *közfeladatokat ellátó* köztestületek

Az ifjúsági szervezetek közt nagyrészt társadalmi érintkezést szolgáló, klub jellegű szervezetek találhatók meg, de számosságukat tekintve egyre jelentősebbek

a szolgáltatásokat nyújtók, az önszervezők és a közfeladatokat átvállaló szervezetek is. Ez a folyamat arányban áll az ifjúsági szakma fejlődésével, a szolgáltató tevékenység fejlesztésével és az állami feladatok újragondolásával is.

Az ifjúsági szervezetek esetében a legtöbbször azért is nehéz a besorolás, mert tagságukat gyakran a korosztály tagjai alkotják, ugyanakkor nekik is szolgálnak, a korosztályt segítő tevékenységük a hangsúlyos.

Ezért keveredik például az érdekegyeztetés, érdekképviselés során a korosztályi oldal és a korosztályt segítő, támogató oldal. Utóbbi tagjai már gyakran nem tagjai a korosztálynak és intézményesült keretekkel is segítik a fiatalokat (pl. szociális, kulturális szolgáltatásokat nyújtó szervezetek).

Gyakran éppen ezek, a korosztályt támogató, részükre szolgáltatásokat nyújtó szervezetek adják az ifjúsági civil szervezetek szektorságát, állandóságát. Az ebben tevékenykedő szakemberek, önkéntesek ugyanis már megállapodtak, állandósult élethelyzetbe kerültek, így rendelkeznek elegendő kapacitással a civil szervezeti aktivitáshoz - ellentétben az ifjúsági korosztályt jellemző folytonos (életkori, élethelyzetbeni) változással, változatossággal, amely éppen az egységes szektorrá válást nehezíti.

Formalizáltság

A civil ifjúsági szektorban, a korosztály közösségeinek szektorra szerveződésében talán az elsődleges kérdés az, hogy milyen keretek közt szerveződjön a közösség. Milyen szervezeti formát érdemes választani? Hogyan, milyen formában tudjuk fenntartani a fiatalok aktivitását? Ezekre a kérdésekre nem tudunk kész megoldásokat javasolni. Ehelyett felsoroljuk a lehetőségeket, a formális és nem-formális szervezeti keretek előnyeit és hátrányait, amelyek közül maguknak a fiataloknak kell választani. Ehhez a helyi viszonyok ismerete szükséges: a helyben élő és ott aktívan tevékenykedő fiatalok lehetőségei és képességei döntik el, hogy melyik a legmegfelelőbb forma.

Informális szervezetek

Ezek közvetlen személyközi kapcsolatok során kialakult, írásban szabályozatlan, de a személyes szerepek és befolyásolási képesség szerint tagolódni képes, nem hivatalos szervezetek. Létrejöhetnek a formális szervezeteken belül és azoktól függetlenül is.

Az informális szervezetek száma az elmúlt évtizedben folyamatosan növekedett, viszont a tagságukban nem érzékelhető ugyanilyen arányú növekedés. Ennek az az oka, hogy egyre több hobby-tevékenység, szabadidő eltöltési lehetőség adódik, egyre több szubkultúra jelenik meg, ami elaprózza az igényeket. Azonban ezzel párhuzamosan, a közösségi, közéleti aktivitástól távol maradó fiatalok száma igen magas marad. A hobby-szervezeteket, klubokat az jellemzi, hogy valamilyen tevékenység (sport, zene, tánc stb.) végzése céljából alakulnak. Minimális szervezettség mellett sokszor egyetlen céljuk, hogy jól érezzék magukat a tagjaik. Legtöbbször csak egy igényük van: „kell egy hely”, ahol összejöhetnek.

Nemformális szervezetek

Ezek abban különböznek az informális szervezetektől, hogy működésük szabályozott, írásban is rögzített. Ugyanakkor a demokratikus jogrendszer szerint nem bejegyzett szervezetek.

Lehetnek köztük klubok, körök, szövetségek, amelyek többé-kevésbé állandó tagsággal rendelkeznek és valamilyen rendszerességgel szervezik programjait. Gyakran előfordul, hogy egy-egy formális szervezet kezdeményez további, nem önálló szervezeti keretekben megvalósuló, társas ifjúsági együttléte (pl. klubokat hoz létre), amelyeket segít, támogat.

Ide sorolhatóak a '90-es évek közepétől megjelenő települési *gyermek- és ifjúsági önkormányzatok* is. Az aktuális korosztály aktivitásától függ, hogy melyik évben aktívabb vagy passzívabb a helyi közéletben kifejtett tevékenységük. Legfontosabb szerepük, hogy megtanítsák a fiatalabb korosztályokat a demokratikus intézményrendszerek, köztük az önkormányzatiság működésére, működtetésére, hogy képviseljék a településen élő fiatalok érdekeit, és azokat közvetítsék a helyi képviselő-testület felé. Ez a működési forma informális, mivel a települési önkormányzatok mintájára, adott településen behatárolt korosztályból választott testületről beszélünk. Elismertségét az adja, hogy olyan demokratikus módon választott testület, amelyet a „nagy” önkormányzat elismer és együttműködik vele. Természetesen e forma is a szabadidős tevékenység szervezése mellett végzi érdekképviseleti tevékenységét. A legfőbb feladata, hogy olyan programokat szervezzon, amelyeket a településen élő fiatalok igényelnek. Ez ugyanakkor nem olyan egyszerű, mivel a legkülönbözőbb igények jelentkeznek a különböző csoportoktól.

Formális vagy nemformális?

A nemformális szervezetek előnyei és hátrányai a formális, jogszabályi kötelezettségeket teljesítő szervezetekkel szemben:

Előnyök:

- nincsenek jogszabályi kötöttségek,
- nincsenek beszámolási kötelezettségek (éves szakmai és pénzügyi, statisztikai),
- saját maguk dönthetnek a működésük teljes rendszeréről.

Hátrányok:

- súlytalanok, nem veszik komolyan őket (így gyakran nem kötnek velük megállapodásokat, nem kezelik őket partnerként, nem szívesen támogatják őket),
- nincsenek olyan jogaik, mint a formális szervezeteknek (pl. SZJA 1%-os felajánlások jogosultsága),
- nem tudnak önállóan pályázni (szükség van egy befogadó, kötelezettségvállaló szervezetre).

Formális szervezetek

(társadalmi szervezetek, alapítványok)

Ha a szabadidős és érdekképviselési tevékenységet már-már rendszerességgel és állandó tagsággal képes ellátni egy közösség, felmerülhet a formalizálódás lehetősége, *egyesület, alapítvány* megalakítása. Ezt legtöbbször olyan fiatalok vagy fiatalokat segítő felnőttek kezdeményezik, akik azonosulnak a korosztály problémáival, lehetőségeivel, vagy kinőttek a korosztályból, de még szívesen segítenék a tagjait. A formális szervezetek több kötöttséggel járnak, ezért gyakran előfordul, hogy egy más célkitűzéseket és feladatokat felvállaló (pl. kulturális, sport-, környezetvédelmi) szervezet vállalja plusz feladatként vagy felkért kötelezettségvállalóként a fiatalok segítségét is. Ezért is nehéz számszerűsíteni a formális ifjúsági szervezeteket.

A formális civil szervezetek jogszabályok alapján életre keltett, meghatározott működési keret alapján tevékenykedő közösségek, amelyeket szintén jogszabályokban meghatározott jogok és kötelezettségek illetnek. E szervezetek a legkülönbözőbb célok elérése érdekében jönnek létre:

- közhasznú célok, amelyek mindenki számára hasznos szolgáltatásokat és tevékenységeket szolgálnak,
- egy-egy szűkebb kört, ügyet vagy akár egy konkrét személyt támogató célok,
- kisebb vagy nagyobb közösség hobby-tevékenységét segítő célok,
- természetes és/vagy jogi személyek érdekképviselése.

A célok egyetlen közös tulajdonsága a közösen elfogadott ügy! Akik vállalják a szervezeti aktivitást (tagságot, tisztséget, alapítást stb.), azok az ügy mellé állnak, a közösen felvállalt ügyet szolgálják.

Fajtái:

- társadalmi szervezetek (egyesület, szövetség)
- alapítvány

Alapítvány, egyesület vagy valami más?

Formális szervezetek létrehozása kapcsán is gyakran felmerül a kérdés, hogy milyen szervezetet alakítsunk.

A két szervezeti forma legfőbb jellemezői:

	Egyesület	Alapítvány
Alapítók	min. 10 magánszemély (vagy jogi személy)	egy fő alapító
Alapító tőke	nem kell	min. 50 000 Ft
Legfőbb döntéshozó szerv	közygylés, a tagok összessége	kezelő szerv (kuratórium) létszáma nincs korlátozva, de általában 3-7 fő A tagokat az alapító kéri fel.
Létesítő dokumentum	alapszabály	alapító okirat
Ügyintéző, operatív szerv	elnökség	kezelő szerv (kuratórium)
Operatív, felügyelő szerv (felügyelő bizottság)	közhasznúság esetén kötelező Létszáma nincs előírva, de általában 3 fő.	közhasznúság esetén kötelező Létszáma nincs előírva, de általában 3 fő.
Vonatkozó jogszabály	1989. évi II. tv.	1959. évi IV. tv.
Bírószági bejegyzés	kérelem, létesítő dokumentum, alakulóülés jegyzőkönyve, nyilatkozatok a tisztségviselőktől, nyilatkozat a székhelyről	kérelem, létesítő dokumentum, nyilatkozatok a tisztségviselőktől, nyilatkozat a székhelyről
Bankszámla	szükséges	szükséges
Adószám	szükséges	szükséges

Míg alapítványokat létrehozni *tartós és közérdekű célra* lehet, az egyesületeket a tagok a saját érdekükben hozzák létre. Az alapítványnak *alapító vagyonnal* kell rendelkeznie, amelyről az alapítónak vagy alapítóknak kötelessége gondoskodni.

Egyesület alapítható minden olyan célra és tevékenységre, amely összhangban áll az Alkotmánnyal, és amelyet törvény nem tilt. Legalább 10 alapító tagra van szükség, és a tagok száma később sem lehet ennél kevesebb. Elsődlegesen vállalkozási-gazdasági tevékenység végzésére sem alapítvány, sem egyesület nem hozható létre.

Léteznek azonban olyan gazdasági tevékenység végzésére létrejött szervezetek, amelyek bár nem számítanak nonprofitnak, mégis inkább tartoznak a civilek közé, mint a vállalkozókhoz. Ilyenek a *nonprofit gazdasági társaságok* (lásd később).

Az alapítvány működtetésének előnyei, hátrányai

Előnyök:

- viszonylag könnyen alapítható,
- egy jól megválasztott kuratórium hatékonyan tudja működtetni,
- jól megválasztott kuratóriumi létszámmal a kuratórium könnyen összehívható és döntésképes,
- széles lehet a működési területe,
- amennyiben a közhasznú minősítést is megszerzi, adókedvezményre jogosító igazolást adhat ki a támogatónak, és maga is különböző kedvezményekben részesülhet,
- jó a társadalmi elfogadottsága.

Hátrányok:

- ha az alapító nem együttműködő, illetve megszűnése vagy halála következik be, gyakorlatilag nem lehet módosítani az alapító okiratot,
- az alapító nem vehet részt befolyásoló, aktív, tevékeny módon az alapítvány működésében, tehát ha ő lenne a tevékenység motorja, nem célszerű, hogy ő legyen az alapító.

Az egyesület működtetésének előnyei, hátrányai

Előnyök:

- viszonylag egyszerű alapítás,
- a céloknak és a működési területnek „csak” az Alkotmány és a törvényesség szab határt,
- korlátlan a létszám,
- teljes szabadság a működés, a szervezeti felépítés során,
- közhasznú minősítés kérhető, ebben az esetben a szervezetet és a támogatókat különböző adókedvezmények illetik meg,
- egy jól működő egyesületben minden tag azonosulni tud a szervezettel, így a feladatok, célok jól és hatékonyan megvalósíthatók,
- a tagok valóban döntési helyzetben vannak, beleszólásuk az ügyekbe ténylegesen érdemi.

Hátrányok:

- a demokrácia drága dolog, tehát a legfőbb szerv összehívása – mint a törvényes működés egyik garanciája – költséges lehet (például nagy létszám esetén terembérlet, döntési anyagok előkészítésének költsége stb.),
- a döntést a szavazati arányok miatt lényegében csak konszenzussal lehet meghozni,
- a demokratikus működés biztosítása nemegyszer nehézkes, lassú (pl. megismételt közgyűlés, elnökség határozatképtelensége stb.),
- a kezdeti lelkesedés után, ha érdektelenség következik be, nagyon megnehezül a működés.

A választásnál a döntést segíti az alábbi kérdések megfontolása:

- Hányan kívánjuk elérni a célokat?
- Mennyire tudjuk/akarjuk a többség akaratát érvényesíteni?
- Van-e több aktivistája a közösségnek, akikre lehet számítani a jövőben is?
- Van-e lehetőségünk alapító tőke biztosítására?

A jogszabályok lehetővé teszik, hogy a társadalmi szervezetek **szövetségi** formában működjenek. A társadalmi szervezetek szövetségeinek szervezetére és működésére, valamint nyilvántartásba vételére és jogképességére a társadalmi szervezetre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. Legtöbbször a sportszervezetek alakítanak szövetséget, de számos más területen is találkozhatunk ilyen formával.

Sajátos civil működési formák

Egyházak, egyházi ifjúsági szervezetek

Azonos hitelveket követő személyek – vallásuk gyakorlása céljából – önkormányzattal rendelkező vallási közösséget, vallásfelekezetet, egyházat hozhatnak létre. Egyház minden olyan vallási tevékenység céljából alapítható, amely az Alkotmánnyal nem ellentétes, és amely törvénybe nem ütközik. Az egyházat – legalább 100 alapító tag esetében – a bíróság nyilvántartásba veszi. Ettől kezdődően az egyház rendelkezik önálló jogi személyiséggel.

Az egyházi jogi személy elláthat minden olyan nevelési-oktatási, kulturális, szociális, egészségügyi, sport-, illetőleg gyermek- és ifjúságvédelmi tevékenységet, amelyet törvény nem tart fenn kizárólagosan az állam vagy állami szerv (intézmény) számára. E tevékenységi körben az egyházi jogi személy intézményt létesíthet és tarthat fenn.

A Magyar Köztársaságban az egyház az államtól elválasztva működik. Az egyház belső törvényeinek, szabályainak érvényre juttatására állami kényszer nem alkalmazható. Az egyházakat azonos jogok illetik meg, és azonos kötelezettségek terhelik.

E definíciók szerint mondhatjuk, hogy az egyház civil szervezet, hiszen az államtól elkülönítve működik és a civil szektor jellemzőit viseli magán. Ugyanakkor több szempontból is sajátos a helyzete. Egyrészt meghatározhatunk történelmi egyházakat, amelyek a keresztény kultúrkörben a nagy múlttal rendelkező, a történelem során számos kiváltságot megszerzett közösségeket jelentik. Igen jelentős a kultúráközvetítő tevékenységük is, amelynek elvülhetetlen érdemei vannak a mai európai kultúra kialakulásában. Szintén jelentős évszázadok óta a gyermek- és ifjúságvédelmi, ifjúságsegítő tevékenységük is. Másrészt egyes keleti vallásokhoz kötődő egyházak térnyerése is egyre jelentősebb hazánkban.

Jelen fejezetben ugyanakkor csak az egyházakhoz kötődő civil szervezeteket említjük és vizsgáljuk. A keresztény vallásos értékek mentén szerveződött a világ legnagyobb gyermek- és ifjúsági mozgalma, a cserkészlet.

A *cserkész*et önkéntes, vallásos, pártpolitikától független, nemzetközi ifjúsági mozgalom, amely nyitott mindenki számára származástól, nemtől, társadalmi és vagyoni helyzetétől, valamint vallási meggyőződéstől függetlenül. A világ több mint 200 országában 38 millió cserkész dolgozik egy közös célért: segíteni a gyermekeket és fiatalokat, hogy aktív és elkötelezett felnőttekké váljanak. A Magyar Cserkészszövetség tagja a *Cserkész Világszervezet*nek, amely az ENSZ tanácsadó tagja. A magyarországi cserkészmozgalom célja, hogy a társadalmat olyan életrevaló, elkötelezett, felelős, egészséges polgárok alkossák, akiknek fontos, hogy önmaguk folyamatos nevelése által az Isten felé növekedjenek. Ennek érdekében életmodellt nyújt, illetve ifjúságnevelést végez önkéntesei segítségével. Magyarországon a helyi közösségekkel együttműködve 7 éves kortól mindenki számára kínálja ezt, aki nyitott az elveikre és a közössége életében tevékenyen részt vállal.

A Magyar Cserkészszövetséget 1912-ben alapították, 2009-ben mintegy 300 csapatban közel 8000 tagja van az ország minden megyéjében.

Az egyházak mellett számos településen számos vallási közösség alapít civil szervezetet, hogy közösségi céljaik elérésében még eredményesebben tevékenykedjenek. E szervezetek kulturális, oktatási, szociális és egyéb területeken fejtenek ki széles körű civil tevékenységet különböző korosztályokat segítve.

Diák- és hallgatói önkormányzatok

A *diák- és hallgatói önkormányzatok* ugyan nem önszerveződéssel, hanem jogszabályok alapján kelnek életre, tevékenységük és hatásuk miatt fontos megemlíteni őket az ifjúsági civil szektor tárgyalásakor.

Működésük ugyanis igen jelentős hatással lehet a fiatalok későbbi életére, aktivitására. A vélt önkéntesség mellett is egy oktatási, nevelési intézmény keretein belül, annak tevékenységét segítve alakulnak meg és működnek. Nagyon sok esetben a diákönkormányzati aktivitás az első lépés a fiatalok közösségi, közéleti

aktivitása felé. Így kiváló tanulópálya lehet az önkéntes munkához, a civil ifjúsági szervezetek tevékenységéhez, a programszervezéshez és az érdekérvényesítéshez egyaránt. Fontos, hogy helyük legyen a települési, térségi fórumokban, és hogy bevonjuk őket minél több alkalommal a szélesebb értelemben vett ifjúsági munkába.

A tanulóközösségek döntési jogkört gyakorolnak – a nevelőtestület véleménye meghallgatásával – saját közösségi életük tervezésében, szervezésében, valamint tisztségviselőik megválasztásában, és jogosultak képviseltetni magukat a diákönkormányzatban.

A tanulók, a tanulóközösségek és a diákkörök a tanulók érdekeinek képviselőre diákönkormányzatot hozhatnak létre. A diákönkormányzat tevékenysége a tanulókat érintő valamennyi kérdésre kiterjed. A diákönkormányzat munkáját a tanulók által felkért nagykorú személy segíti, aki – a diákönkormányzat megbízása alapján – eljárhat a diákönkormányzat képviselőjében is. A diákönkormányzat véleményt nyilváníthat, javaslattal élhet a nevelési-oktatási intézmény működésével és a tanulókkal kapcsolatos valamennyi kérdésben.

Hallgatói önkormányzatok

A felsőoktatási intézményekben a hallgatói érdekek képviselőre – a felsőoktatási intézmény részeként – hallgatói önkormányzat működik. A hallgatói önkormányzatnak minden hallgató tagja. A felsőoktatási intézményben a kollégiumi hallgatók érdekképviselőjét is ellátja.

A hallgatói önkormányzat tevékenysége a hallgatókat érintő valamennyi kérdésre kiterjed.

Dönt saját működéséről, a hallgatói önkormányzat működéséhez biztosított anyagi eszközök felhasználásáról, hatáskörei gyakorlásáról, az intézményi tájékoztatási rendszer létrehozásáról és működtetéséről. Részére érdekképviselői tevékenysége körében utasítás nem adható. A hallgatói önkormányzat megválasztja tisztségviselőit, ennek során minden érintett hallgató választó, illetve választható. Érvényes a választás, ha azon a hallgatók legalább húsz százaléka részt vett.

A hallgatói önkormányzat véleményt nyilváníthat, javaslattal élhet a felsőoktatási intézmény működésével és a hallgatókkal kapcsolatos valamennyi kérdésben. A felsőoktatási intézmény szervezeti és működési szabályzata határozza meg azokat a további ügyeket, amelyekben a hallgatói önkormányzat véleményét ki kell kérni, egyetértését be kell szerezni, illetve amelyekkel kapcsolatban a hallgatói önkormányzat dönt.

A hallgatók országos képviselőt a Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája (HÖÖK) látja el, amely véleményt nyilváníthat, illetve javaslatot tehet a felsőoktatást érintő bármely kérdésben. A HÖÖK ellátja a hallgatók képviselőt a felsőoktatás országos szervezeteiben. A testület jogi személy, székhelye Budapest, képviselőre az elnök jogosult, felette az ügyészség gyakorol törvényességi felügyeletet. Beszámolási és könyvvizelési kötelezettségére az egyéb szervezetekre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.

A HÖÖK a hallgatói önkormányzatokból álló testület. Az általa elfogadott alapszabály határozza meg azt a rendet, amely alapján a hallgatói önkormányzatok képviselik magukat a Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciáján.

A felsőoktatási intézmények doktori képzésben részt vevő hallgatóinak képviselőt a Doktoranduszok Országos Szövetsége látja el. A tudományos diákköri tevékenységet végző hallgatók és az őket támogató oktatók szakmai szervezete az Országos Tudományos Diákköri Tanács, amelynek feladata a felsőoktatási intézményekben folyó, hallgatói tudományos és művészeti tevékenység, a diákköri mozgalom országos képviselője és összehangolása, valamint az országos jellegű tudományos és művészeti diákfórumok szervezése.

Nonprofit gazdasági társaság

Ezen sajátos képződmény működési formáját tekintve gazdasági társaságként, tevékenységét vizsgálva viszont civil szervezetként működik. A kormányzati szervek, önkormányzatok a leggyakrabban kötelező állami (pl. szociális, közoktatási, kulturális) feladatok hatékonyabb ellátását bízzák ilyen szervezetekre.

A nonprofit gazdasági társaságot nem jövedelemszerzésre irányuló, közös gazdasági tevékenység folytatására alapítják. Bármely társasági formában létrehozható és működtethető. Üzletszerű gazdasági tevékenységet csak kiegészítő jelleggel folytathat, a gazdasági társaság tevékenységéből származó nyereség a tagok (részvényesek) között nem osztható fel, az a társaság vagyonát gyarapítja. (2009. június 30-ig a közhasznú társaság szervezeti formát is ide sorolhattuk.)

Közalapítvány, köztestület

Ezek közfeladatok ellátására létrehozott szervezeti formák. A közfeladat olyan állami vagy helyi önkormányzati feladat, amelynek ellátásáról – jogszabály alapján – az államnak vagy a helyi önkormányzatnak kell gondoskodnia.

Köztestületek, kamarák

Az állam gazdasági szerepvállalásának csökkentéséhez szükség van a gazdasággal összefüggő közfeladatok egy részének a gazdálkodó szervezetek által köztestületi formában, öngazgatás útján történő ellátására. Az egyesülési jog alapján működő társadalmi szervezetek jogainak és érdekeinek tiszteletben tartásával, a gazdaság fejlesztésével, támogatásával, általános érdekeinek előmozdításával, az európai uniós integrációval, a regionális fejlesztéssel kapcsolatos tevékenységek elősegítése céljából, a gazdasági tevékenységet folytatók önkormányzat alakításához való jogát elismerve, az Országgyűlés a gazdasági kamarákról külön törvényt alkotott (1999. évi CXXI. törvény a gazdasági kamarákról).

A közalapítványi formánál példaként említhetjük a Nemzeti Gyermek- és Ifjúsági Közalapítványt, amelyre az állam a korábbi ifjúsági mozgalom ingatlanvagyonának kezelését, hasznosítását bízta. Hasonló céllal, ifjúsági ingatlanok, elsősorban táborok működtetésére minden megyei önkormányzat létrehozta saját gyermek- és ifjúsági közalapítványát. Ezek többsége ma is működik, de sokat már megszüntettek, mivel az önkormányzatok az ingatlanoktól is megváltak.

Az állam által kiemelt előirányzatban támogatott szervezetek

E szervezetek nem kifejezetten ifjúsági tevékenységet végeznek, azonban ilyen irányú tevékenységük országos hatókörük, jelentőségük miatt fontos. Az állam ezeket a civil szervezeteket – kiemelkedően közhasznú tevékenységüket figyelembe véve – kiemelten kezeli és külön támogatásban részesíti, hasonlóképpen, mint az egyházakat. Számuk évről évre változik, sokszor átalakulnak, egyesülnek. Néhány jelentősebb szervezetet ugyanakkor meg kell említenünk:

- Nagycsaládosok Országos Egyesülete
- Magyar Máltai Szeretetszolgálat
- Magyar Vöröskereszt
- Európai Fogyasztóvédelmi Központok Hálózata
- különböző testi, lelki fogyatékkal foglalkozó szervezetek, pl. Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Országos Szövetsége
- különböző sportszövetségek, pl. Nemzeti Szabadidősport Szövetség

Közhasznú vagy sem?

Ha már tudjuk, hogy mi a célunk, és hogy egyesületet vagy alapítványt szeretnénk létrehozni, tisztáznunk kell, hogy közhasznúak kívánunk-e lenni vagy sem.

A közhasznúság egy minősítési besorolás, amely egyrészt bizonyos *kedvezményekhez* juttatja a szervezeteket, de egyúttal *kötelezettségeket* is előír számukra.

A szervezetnek a létesítő okiratában kell kérvényeznie a közhasznú vagy kiemelkedően közhasznú minősítést. A létesítő okiratnak tartalmaznia kell a törvény által előírt *kötelező tartalmi elemeket* is.

Közhasznú az a szervezet lehet, amely a közhasznú szervezetekről szóló törvény* mellékletében felsorolt valamely tevékenységet végzi (lásd: az *Ifjúság és jog* című fejezetet). Kiemelkedően közhasznú az a szervezet lehet, amely az előbbieken túl közhasznú tevékenysége során olyan közfeladatot lát el, melyről törvény vagy törvényi felhatalmazás alapján más jogszabály rendelkezése szerint valamely állami szervnek vagy a helyi önkormányzatnak kellene gondoskodnia.

Amikor a szervezet a közhasznú vagy a kiemelkedően közhasznú minősítést kéri, a kérelemben – akár alapításkor, akár később a működés során – csak az egyik fokozat jelölhető meg. Ha a szervezet tévesen jelöli meg a kért fokozatot, akkor a bíróság a kérelmének megfelelően határoz, azaz elutasítja vagy helyben hagyja a kérelmet. A közhasznú jelző egy minősítés, amelyet vagy kér a szervezet, vagy nem. A közhasznú minősítés nélkül is lehet alapítványt és egyesületet létrehozni, s magát a minősítést akár alapításkor, akár működés során később is lehet kérni. A minősítést a szervezetet nyilvántartásba vevő bíróság adja meg. A közhasznú jelző a szervezet nevében is feltüntethető akkor, ha a szervezet rendelkezik a megfelelő minősítéssel.

Amennyiben a szervezet már nem felel meg egyik közhasznú fokozatnak sem, a feltétel bekövetkeztétől számított 60 napon belül köteles kérni a közhasznú jogállás törlését, illetőleg az alacsonyabb közhasznúsági fokozatba történő

* az 1997. évi CLVI. törvény a közhasznú szervezetekről

átsorolást. Az ügyészség is indítványozhatja a közhasznú jogállás törlését vagy az alacsonyabb közhasznúsági fokozatba történő átsorolást, ha a szervezet működése már nem felel meg a feltételeknek, és ezen a szervezet az ügyési felhívás ellenére sem változtat.

A közhasznú vagy kiemelkedően közhasznú minősítéssel rendelkező szervezet esetében az átláthatóságot szolgálják a részletes összeférhetlenségi szabályok, amelyek – tételesen – sem az alapítványokra, sem a társadalmi szervekre vonatkozóan nem szerepelnek a jogszabályokban.

Hálózatok

Fontos kiemelnünk az együttműködések egy magasabb szintjét: a hálózati együttműködést, amely az ifjúsági civil szektorban is gyakori (pl. információs pont hálózatok, klubhálózatok).

A hálózati együttműködés egyének, csoportok, illetve szervezetek olyan formális vagy informális láncolata, amely forrásokat, készségeket, tudást oszt meg a résztvevői között vagy továbbít az egyének számára. A hálózat tevékenysége korlátozódhat a hálózat tagjainak segítésére, és/vagy – multiplikáló hatással – más, a hálózaton kívül álló egyének, szervezetek, csoportok életkörülményeit javíthatja, illetve őket információhoz segítheti.

A hálózatok általános ismérvei:

- közös cél, amelynek elérése közös vállalkozás
- magas fokú tagi (hálózati) aktivitás
- belépés, bent maradás önálló döntés alapján
- közös értékek, munkamódszerek, tevékenységek, tudás (azaz közös identitás) kialakulása

A hálózatok építőkövei:

- a tagok közötti bizalom
- jó kommunikáció
- a tagok közötti jó kapcsolat
- hit a közös munkában
- konszenzusos döntések
- a fentiek biztosítása a vezetőség által

Előnyei:

- érzelmi támogatás
- lobbí
- tapasztalatátadás
- lehetőségek (forrás, tudás, információ) bővülése
- hatékonyabb eljutás a célcsoporthoz

A hálózatok szintjei:

I. Információs hálózat	II. Koordinációs hálózat	III. Együttműködési hálózat
• információcsere zajlik • nincsenek közös célok, elvárások • fluktuáló tagság	• deklarált együttműködés • közös projektek • tapasztalatcsere • koordináció	• állandó, gyakori kommunikáció • standardizált tevékenységek • konkrét, tagok által elfogadott cél • hosszú távú stratégia a fejlesztésben • tagság döntéshozási helyzetben

A szinteket szándékosan raktuk egymás mellé, mivel egyik sem jobb vagy rosszabb a másiknál, egyszerűen más. Van, ahol az egyik, van, ahol a másik szintű együttműködésre van igény, kapacitás.

Feladatok a hálózat megalakításakor:

- a tevékenység kereteinek közös kidolgozása
- közös értékek és munkamódszerek kidolgozása
- megállapodás az alapelvekről
- célok, irányok meghatározása
- koordináció megszervezése
- tagsági kritériumok felállítása

Állandó tevékenység:

- a partnerek jól működő hálózatának megszervezése
- koordináció, együttműködés, információcserére vonatkozó mechanizmusok kidolgozása
- monitoring

A szervezet megalapítása*

Amennyiben a szervezetalapítás mellett döntünk, a bírósági bejegyzés megszerzéséhez bizonyos alapfeltételeket kell teljesítenünk. De a megalakulás aktusa nemcsak a külső elvárások érvényesülése miatt fontos, hanem valóban meghatározó lehet az egyesület további működésének szempontjából: minél alaposabban vagyunk ekkor, annál több problémás helyzet kialakulását védhetjük ki a későbbiekre nézve. Az ifjúságsegítő itt külső kontrollként működhet: odafigyelhet a részletekre, felhívhatja a csoporttagok figyelmét az esetleges hiányságokra, segíthet a gyakran vontatott és bürokratikus folyamat elfogadásában, elviselésében, az esetleges kudarchelyzetek feldolgozásában, a továbblépésben. Az intézményesülés kapcsán azonban (mint sok más esetben) nem szerencsés, ha az ifjúságsegítő vezető szerepet vállal, hiszen a szervezet létrehozásának és működtetésének felelőssége nem elsősorban az övé. Éppen az az egyik cél, hogy az ifjak megismerkedjenek ezekkel a szerepekkel, felelőségekkel.

Az egyesület megalakítása *alapító közgyűlésen* történik. Lényeges, hogy ezt az eseményt megfelelően dokumentáljuk, *jegyzőkönyvet és jelenléti ívet* készítünk. A közgyűlésen szükséges *levezető elnököt és jegyzőkönyvvezetőt*, titkos szavazás esetén *szavazatszámoló bizottságot* választani. A szervezet *alapító tagsága* a közgyűlésen részt vevőkből áll, ennek törvényileg előírt minimális létszáma tíz fő. Vagyis ha a közgyűlés a szervezet megalapítása mellett dönt, a bírósági bejegyzés folyamánként a résztvevők automatikusan az egyesület tagjaivá válnak. Szemben a gazdasági társaságok megalapításával, egyesület alapításánál nem kell jogásznak jelen lennie (ami nem jelenti azt, hogy adott esetben nem érdemes jogász tanácsát vagy segítségét igénybe venni).

* Király Viktor munkája nyomán

Az alapító közgyűlés dönt:

- a szervezet megalapításáról,
- a szervezet alapító okiratának elfogadásáról,
- a szervezet tisztségviselőinek személyéről
- és egyéb felmerülő operatív kérdésekről (pl. a tagdíj mértékéről).

Valójában az alapító közgyűlés egy formális aktus, amelynek igazán az előkészítése a lényeges és izgalmas. Az *alapító okirat* (alapszabály) elfogadása a közgyűlés egyik legfontosabb napirendi pontja - éppen ezzel kapcsolatban alapvető fontosságú mozzanat az előzetes konzultáció, az előkészítés is, hiszen ez az okirat jó esetben nem magán a közgyűlésen fogalmazódik meg. Sok szervezetnél az alapító okirat egyben a szervezeti működési szabályzat szerepét is betölti, vagyis a bejegyzéstől kezdve meghatározza az egyesület napi működését. Az alapító okiratnak tartalmaznia kell a szervezet nevét, székhelyét, célját, tevékenységeit, tagsággal kapcsolatos rendelkezéseit, szervezeti felépítését, megszűnésének feltételeit, körülményeit.

A *név* kapcsán három szempontot kell mindenekelőtt figyelembe vennünk. Az első kettő objektív szempont: a választott névnek egyedinek kell lennie, vagyis nem hasonlíthat már korábban bejegyzett szervezet névére. (Az egyediséget érdemes a megyei bíróságon ellenőriztetni még a bejegyzési kérelem benyújtása, sőt lehetőleg az alakuló közgyűlés megtartása előtt.) Ha az egyesület tervezett nevében egyedi tulajdonnév (pl. település, intézmény vagy magánszemély neve) szerepel bármilyen formában, névhasználati engedélyt kell kérnünk (pl. a település jegyzőjétől, az intézmény képviselőjétől, a magánszemélytől vagy örököseitől).

A harmadik tényező viszont szubjektív: a szervezet neve ugyanis az identitás, az értékekkel való azonosulás miatt is fontos. Jó, ha a szervezet neve „árulkodó”, vagyis tükrözi annak törekvéseit. Praktikus, ha nem túl hosszú, de ha mégis, nem árt, ha van egy frappáns rövidítése is. Néhány tipikus példa a kifejező és jól rövidíthető elnevezésekre: Demokratikus Ifjúságért Alapítvány (DIA), Aktív Soproni Ifjak (AKSI). Ugyanakkor a némi iróniát vagy humort sem nélkülöző

névadás néha visszafelé is elszülhet, mint a Szellemi Regenerációs Társulás (SZERET) esetében, melynek hosszú nevével sokaknak meggyűlik a baja, rövid neve miatt pedig többször vélték már vallási szervezetnek. Persze a hosszú, bonyolult név is lehet identitásformáló tényező, mint a Veszprém Városi Középiskolai Diákönkormányzatok Szövetsége (VVKDSZ) esetében. A példák némelyikéből is kiderült, hogy az egyesületek bármilyen néven megjelölhetik magukat, ami nem megtévesztő, vagyis egy egyesület hívhatja magát klubnak, társaságnak, egyesületnek stb., de nem lehet a neve minisztérium vagy hivatal.

Mivel egy éppen alakuló szervezet ritkán rendelkezik saját ingatlannal, a választott *székhely* általában az egyik leendő tag, legtöbbször a vezetőjelölt lakóhelye vagy esetleg egy befogadó intézmény (pl. ifjúsági információs és tanácsadó iroda vagy civil iroda) címe. Bármelyik esetben szükség van az ingatlan tulajdonosának (ez nem mindig a benne lakó vagy azt használó személy vagy intézmény) székhelynyilatkozatára, amely azt is tartalmazza, hogy a tulajdonos milyen feltételekkel biztosítja az épületet / helyiséget a szervezet számára. A székhelynek nem feltétlenül szükséges megegyeznie a szervezet levelezési címével (ami lehet a vezető vagy valamelyik tag lakcíme is), de ha túl nagy a távolság a székhely és a levelezési cím között, azzal támadási felületet adhatunk a bejegyzési kérelmet elbíráló bíróság számára.

Az alapító okiratban megfogalmazott *célok* fakadhatnak közvetlenül a tagok egyéni motivációiból, illetve azok érintkezési pontjaiból, de fordított logikával is elindulhatunk, ha először közös jövőképet (víziót) és ennek elérésére, beteljesítésére küldetést (missziót) határozzunk meg a szervezet számára. Ez a közös gondolkodáson alapuló folyamat már a közösségépítés részeként vagy a szervezetté váló alakulás előkészítő fázisában is megtörténhet, de sokszor csak később, a stratégiai tervezés kapcsán foglalkoznak vele a szervezetek. A vízió annak az ideális célállapotnak a megfogalmazása, amelynek elérésére a csoport tagjai törekcszenek, a misszió pedig azokat a nagyívű feladatokat határozza meg, amelyek segíthetnek ennek megvalósításában. A misszió kapcsán megjelenő törekvések már lebonthatóak kézzelfogható célokká, a célok pedig meghatározzák a *tevékenységeket* (lásd még a stratégiaalkotásról szóló fejezetet). A célok és a cél szerinti

tevékenységek természetesen nem ütközhetnek a Magyar Köztársaság törvényeibe, nem irányulhatnak azok megszegésére, a jogrend megsértésére.

A *tagság* kapcsán az alapító okirat meghatározza, hogyan lehet tagsági viszonyt létesíteni, milyen jogok és köteleességek járnak ezzel, illetve hogyan lehet e viszonyt megszüntetni. Ez utóbbi azért különösen fontos, mert egy egyesület tevékenységét megbéníthatja az inaktívvá váló tagság, ha nem egyértelműen szabályozott ez a terület. Érdemes például belépési és kilépési nyilatkozatot is készíteni, meghatározni azokat a helyzeteket, amelyek a tagság felmondásához vezethetnek (pl. a tagdíj fizetésének sorozatos elmulasztása), de az egyedi esetek mérlegelésének jogát is fenntartani (pl. hogy ezen helyzetek előfordulásánál a közgyűlésnek kell határozatban rögzítenie a tagsági viszony megszűnését). Érdemes megelőzni azokat a paradox szituációkat, amikor éppen az érdektelené váló tagok miatt lehetetlen olyan határozatra képes közgyűlés összehívása, amely fel tudná függeszteni a tagsági viszonyukat.

Többféle tagsági viszony létesítését is lehetővé tehetjük a szervezetben – ez főleg azokban az esetekben lehet érdekes, amikor jogi személyek is lehetnek tagok. Például a fentebb már említett VVKDSZ-ben háromféle tagsági forma létezett: teljes jogú tagok lehettek a Veszprémben működő diákönkormányzatok, társult tagok a nem veszprémi DÖK-ök, és létezett az egyéni tag kategóriája is, vagyis természetes személyek is csatlakozhattak a szövetséghez. Természetesen a különböző tagsági formáknak akkor van értelme, ha azokhoz eltérő jogosítványok is kapcsolódnak – ebben a konkrét helyzetben a teljes jogú tagoknak kettő, a társult tagoknak egy, az egyéni tagoknak pedig minden tíz fő után egy szavazatuk volt a szervezet közgyűlésében.

A *szervezet felépítésének* meghatározásakor – a legegyszerűbb modell alapján is – legalább két fontos „összetevővel” számolnunk kell a szervezeti hierarchia / döntéshozás és működés szempontjából. Szükség van egy *vezetőre*, aki képviseli a szervezetet, illetve felelős az egyesület működéséért. A vezető kiválasztásánál objektív szempont lehet a nagykorúság, hiszen az aláírási jog gyakorlásánál (pl. egy bankszámlanyitásnál) komoly problémákat okozhat, ha a képviselő kiskorú. Ez azt is jelenti, hogy – bár elméletileg lenne rá lehetőség – a gyakorlatban nem

lehet olyan szervezetet létrehozni, amelynek minden tagja kiskorú. Hasonlóan a szervezet elnevezéséhez, a vezetői tisztség pontos megnevezésében is nagy a szabadság: a vezető lehet elnök, ügyvivő, ügyvezető stb. (de értelemszerűen nem lehet pl. miniszterelnök, köztársasági elnök vagy polgármester). A *kögyűlés* mindig az egyesület legfelsőbb döntéshozó szerve, amelyben minden tag képviselteti magát (bár fentebb már láthattuk, hogy nem minden esetben egyforma súllyal). A rendes közgyűlésnek a törvényi szabályozás szerint elég akár négyévente üléseznie, de általában az évenkénti közgyűlés tartása a gyakorlat – ez már csak az éves beszámolók elfogadása miatt is praktikus. Azt is érdemes szabályozni, hogy ki vagy kik és milyen módon hívhatnak össze rendkívüli közgyűlést. *Felügyelő bizottságot* abban az esetben kötelező létrehozni, ha az egyesület éves bevételei (várhatóan) meghaladják az ötmillió forintot. A felügyelő bizottság tetszőleges létszámú (bár általában bírósági elvárás a legalább három tag), tagjai nem lehetnek a szervezet tagjai és azok közvetlen hozzátartozói, feladata az egyesület törvényes szakmai és pénzügyi működésének ellenőrzése, vagyis a beszámolókat még a közgyűlés elé kerülésük előtt véleményezik.

A kötelező elemeken túl az egyesület maga dönt a pontos felépítéséről: megnevezhet alapszabályában további betöltendő funkciókat (pl. alelnök, vezetőségi tag, pénztáros, munkacsoport-vezető), az egyedi funkciók és a közgyűlés közé beiktathat további szervezeti egységeket (pl. munkacsoport, ügyvivői testület, vezetőség, területi közgyűlés). Kisebb létszámú egyesület alapításánál is érdemes a vezetőkön kívül legalább még egy funkcionáriust megjelölni itt, aki a vezető akadályoztatása esetén gyakorolhatja annak jogait, képviselheti a szervezetet.

Lényeges, hogy az alapszabály az egyes funkciók és szervezeti egységek kapcsán egyértelműen rendelkezzen az illetékességi körök, a jogosítványok és kötelezettségek meghatározásáról – ha itt hibát követünk el, az a bírósági bejegyzés visszautasításához vagy a későbbi működés fennakadásaihoz vezethet.

Hasonlóan a tagság megszűnésének szabályozásához, a *szervezet megszűnéséről* szóló rendelkezések is a későbbi félreértések, problémák elkerülését szolgálják. Bár elsősorban az alapítványok megszüntetése kapcsán léteznek olyan jogházagok, amelyek néha szinte lehetetlenné teszik egy működésképtelenné vált

szervezet felszámolását, az egyesületek esetében is érdemes ezt a problémakört alaposan körüljárni.

Az alapító okirat hagyományosan preambulummal kezdődik, és záró rendelkezésekkel végződik. A *preambulum* valójában egy olyan általános bevezető, amely néhány mondattal felvezeti az okiratot, megjelöli a szervezet általános céljait, alapelveit, értékeit. Az alapszabály *záró rendelkezéseiben* gyakoriak a törvényi hivatkozások, melyek azokra az esetekre adnak instrukciókat, amelyekről az okirat közvetlenül nem rendelkezett.

Még az alapszabály-tervezet megalkotása előtt érdemes mérlegelnünk, akarjuk-e, hogy szervezetünk eleve *közhasznú* vagy *kiemelkedően közhasznú* besorolással kerüljön bejegyzésre – és persze azt is, hogy meg tudunk-e egyáltalán felelni e kategóriák kritériumainak*. Ezek a formák további pályázati forrásokat, támogatási lehetőségeket nyitnak meg előttünk, ugyanakkor az adminisztrációt is tovább bonyolítják – már az alapszabály megalkotása kapcsán is külön elvárásoknak kell megfelelnünk az 1997. évi CLVI. törvény alapján.**

Szerencsés, ha a *tagdíj* mértékét nem az alapszabályban fektetjük le, mivel annak változtatása mindig automatikusan alapszabály-módosítási kényszert vonna maga után. Fontos viszont, hogy a tagdíj összegének meghatározása – az első befizetéssel együtt – az alapító közgyűlésen megtörténjen – részben azért, mert egyes bíróságok ezt elvárják, részben pedig azért, mert szükségünk lesz némi kezdőtőkére (kb. 10-15 000 Ft-ra), hogy a bejegyzés kapcsán felmerülő kiadásokat (bankszámlanyitás költségei, bélyegzőkészítés, számlatömb és naplófőkönyv beszerzése stb.) fedezni tudjuk.

Az egyesület *bejegyzéséhez* az alapító közgyűlés hitelesített (a jegyzőkönyvvezető és tanúk által aláírt) jegyzőkönyvét és jelenléti ívét, a szintén hitelesített alapszabályt, a székhely tulajdonosának nyilatkozatát, a megválasztott tisztségviselők nyilatkozatát, valamint egy kitöltött nyilvántartásba vételi kérelmet kell

* Egyes bíróságok egyenesen valamilyen állami, önkormányzati szervvel kötött közfeladat-elátási szerződést követelnek a besorolás előfeltételeként.

** Erről bővebben lásd: Ifjúságügy, ifjúsági szakma, ifjúsági munka. Szerk.: Nagy Ádám, Budapest, Palócvilág Alapítvány – Új Mandátum Könyvkiadó, 2008., 342-347. o.

eljuttatni a területileg illetékes (megyei vagy fővárosi) bírósághoz. Az sem elképzelhetetlen, hogy egy egyesület nem a későbbi működési helyén jegyezteti be magát (ezt a gyakorlatot főleg budapesti szervezetek követték egy időben, hogy elkerüljék a Fővárosi Bíróság lassú ügymenetét), de ezt követően minden a szervezettel kapcsolatos hivatalos ügyet (változások bejelentése, bírósági kivonat beszerzése) csak a bejegyzés helyén lehet intézni.

Az illetékes bíróság a törvényességi vizsgálatot követően nyilvántartásba veheti a szervezetet, hiánypótlást kérhet vagy visszautasíthatja a nyilvántartásba vételt. Ez utóbbi esetben lehetőségünk van a döntés megfellebbezésére, de meg is ismételhetjük az alapítás aktusát – természetesen figyelembe véve a bíróság észrevételeit. Sajnos a bejegyzés gördülékennyé tétele kapcsán nincsen tökéletes recept: egy 2005-ben elvégzett civil kísérlet* bizonyította, mennyire eltérő az egyes bíróságok gyakorlata ezen a téren, és igazán érdemi változás azóta sem következett be. A helyzetet megnehezíti, hogy a bírósági gyakorlat igen rugalmatlan – ha például a hiánypótláshoz az alapító közgyűlés megismétlése szükséges, megkövetelik, hogy ez ugyanazzal a résztvevői körrel történjen meg, mint előző alkalommal. Ezt a szituációt megelőzni nem feltétlenül lehet, de megkönnyíthetjük a dolgunkat, ha az alapítást a legkönnyebben mozgósítható tíz tagra bízunk, a többiek pedig rögtön a nyilvántartásba vétel után lépnek be az egyesületbe.

Mindenképpen érdemes időt szánni arra, hogy előzetes véleményt kérjünk az alapszabály-tervezetről – ez működhet hivatalosan, de informális úton is, ha ismerünk valakit a bíróságon vagy az ügyészi hivatalban, vagy van egyesületi joggal foglalkozó jogász ismerősünk (a második megoldás az átfutási idők le-

* A Környezeti Management és Jog Egyesület (EMLA) Nonprofit Szektor Analízis (NOSZA) programjában zajlott a kísérlet, amely azon alapult, hogy 19 megyében és a fővárosban próbálták bejegyeztetni egy időben húsz teljesen megegyező paraméterekkel rendelkező egyesületet. A bejegyzési kérelmekre nem érkezett két teljesen egyforma válasz. Az eset leírásából készült tanulmányt részletesen is érdemes áttanulmányozni (dr. Fülöp Sándor: Egyesületek bírósági nyilvántartásba vételi gyakorlata. URL: <http://www.nosza.hu/drupal/files/egyesulekbirosagi.pdf>).

rövidítése miatt érdekes). Fontos viszont leszögezni, hogy a nem e jogterületen dolgozó jogászok véleménye nem mindig megbízható, illetve éppen az eltérő követelményrendszer miatt az sem mindegy, hogy választott szakértőnk melyik megyében dolgozik, ismeri-e a helyi viszonyokat. Jogi segítséget kérhetünk még a minden megyében megtalálható civil szolgáltató központokban (CISZOK-okban) is.

A sikeres *nyilvántartásba vétel után* az első határidős feladatunk, hogy bejelentsük a szervezet megalapítását a helyi APEH-ben. Ekkor kapjuk meg az egyesület adószámát, amellyel felvértelve megnyithatjuk a szervezet bankszámláját. Ezt a pénzügyi ellenőrizhetőség miatt kötelező megtennünk, de mivel egy szervezet bankszámlavezetése más feltételekkel történik, mint a lakossági számlák esetében, érdemes jól körülnézni, melyik pénzintézetnél kötelezzük el magunkat. A számlanyitásnál arra is figyeljünk, hogy jó, ha több aláírásra (és ezzel a banki ügyek intézésére) jogosult személy is van a vezetőségben, és/vagy praktikus, ha lehetőség van a bankügyletek internetes intézésére is. A bankszámlaszámot szintén be kell jelenteni az adóhivatalnál, illetve ekkor már minden adat a rendelkezésünkre áll (név, cím, adószám, bankszámlaszám), hogy elkészíttessük pecsétünket, beszerezzük a működéshez szükséges nyomtatványokat – a beszerzendők pontos listájának összeállításakor már érdemes könyvelő segítségét is igénybe venni. Amennyiben erre nincs lehetőségünk (pénzünk), ilyen irányú segítségért is fordulhatunk a CISZOK-okhoz.

A szervezet működtetése

A tervezés

A szervezet bejegyzésének viszontagságai után jönnek a napi működés feladatai. Ez nem feltétlenül különbözik gyökeresen a korábbi, informális működéstől, mégis érdemes a napi rutint újragondolni – egyrészt az új adminisztrációs kötelezettségek miatt, másrészt hogy valóban ki tudjuk használni a szervezeti forma nyújtotta lehetőségeket.

Ha eddig nem tettük volna meg, ekkor feltétlenül szükséges feltérképeznünk erőforrásainkat, tárgyi és anyagi feltételeinket, a rendelkezésünkre álló humán erőforrásokat, működésünk lehetséges tereit (a székhely nem minden esetben alkalmas a szervezeti tevékenységekhez kapcsolódó találkozók színhelyéül). Ezen információk tudatában foghatunk neki a konkrét tevékenység megtervezésének.

A tervezés alapvető eszközei a *munkaterv* és a *pénzügyi terv*. Ezek lehetnek éves hatókörűek (ez a legelterjedtebb), vagy vonatkozhatnak rövidebb periódusra is. Hosszabban tervezni a bizonytalansági tényezők miatt is fölösleges, de sok külső tényező miatt szintén az éves ciklusokban való gondolkodás a legpraktikusabb. A munkaterv tartalmazza az egyesület tervezett tevékenységeit, programjait, a pénzügyi terv az ezekhez rendelt anyagi erőforrásokat és azok előteremtésének lehetőségeit veszi számba. Ahogy látszik, a kétfajta tervezés szorosan kapcsolódik egymáshoz, az eredmény akár egyetlen dokumentumban is megtestesülhet.

A tervezés egyik célravezető technikája a „*ki-mit-mikorra-mennyiből?*” módszer. Alkalmazása során az elnevezésében is megjelenő kérdésekre keressük a választ. Először meghatározzuk azokat a folyamatos tevékenységeket és eseti programokat, amelyeket meg szeretnénk valósítani működésünk következő időszakában. A munkatervben természetesen olyan tevékenységek és rendezvények is megjelennek, amelyek a szervezeti működéshez és a törvényi, valamint az alapszabályban megfogalmazott követelményekhez kapcsolódnak (pl. pályázatírás, adminisztrációs feladatok, rendes közgyűlés).

Ezután ezeknek megfelelő időpontot találunk: praktikusán megjelenő szempont, hogy ne terheljünk feltétlenül túl egyes időszakokat, illetve egyes programok esetében érdemes a „konkurencia” hasonló rendezvényeinek ismert időpontjait is számításba venni az átfedések elkerülése érdekében. Természetesen ahogy haladunk előre az időben, az időpontok is egyre képlékenyebbé válnak, az év második felében már jó, ha a tervezett esemény megvalósulásának hónapját meghatározzuk, de természetesen itt is tervezhetünk pontos dátumokat – annak tudatában, hogy azokat esetlegesen később korrigálnunk kell. A munkatervben nem csak a megvalósulás tervezett időpontját, hanem az előkészületek megkezdésének szükséges idejét is érdemes rögzíteni.

Következő lépésként az egyes tevékenységekhez erőforrásokat rendelünk. Itt sem csak pénzüsszegekben érdemes gondolkodnunk, hanem meghatározhatjuk, hogy nagyjából hány személy közreműködésére, milyen tárgyi, infrastrukturális feltételekre van szükség a feladat végrehajtásához. A végrehajtásban részt vevőket akár meg is nevezhetjük, hogy mindenki tisztában legyen a vállalásaival. A tervezés egyik legfontosabb fázisa a „ki?” kérdésre adott válasz, vagyis a tevékenység felelőisének meghatározása. Alapvető, hogy itt minden feladathoz kapcsolódóan egy konkrét személyt nevezünk meg, aki innentől kezdve számon kérhető a megvalósítás kapcsán. Az, hogy a vezető felelős a szervezet működéséért, nem jelenti feltétlenül azt, hogy a működés minden egyes eleméért is ő feleljen – ez irreális teher lenne bárki számára. A működés hatékonysága szempontjából fontos tehát, hogy a feladatok ne koncentrálódjanak egy-két tagnál, az elvégzésükkel járó felelősség minél több ember között oszoljon meg. Ugyanígy igaz az is, hogy a felelősség megosztása (két vagy több felelős megnevezése) könnyen káoszhoz, egymásra mutogatáshoz vezethet, éppen a számon kérhetőség sérül. A feladatok ilyen módon történő feltérképezése és a szerepek leosztása után a vezető elsődleges feladata a folyamatok nyomon követése, a felelősök időről időre történő beszámoltatása az addig végzett munkájukról. Ez a technika nem csak az éves munkaterv elkészítésénél, de egyes projektek végrehajtásának tervezésénél is jól alkalmazható.

Feladat	Felelős	Határidő	Beszámolási időpontok (opcionális)	Erőforrások
1.				
2.				
...				

A munkatervben így tehát már az is megjelenik, hogy nagyjából milyen erőforrásokra lesz szükség a feladatok végrehajtásához, illetve hogy a szükségletek pontosan mikor jelentkeznek majd az év folyamán. Ehhez mérten készülhet el a pénzügyi terv annak tudatában, hogy mi az, ami már eleve rendelkezésre áll, és milyen erőforrásokat kell még mozgósítani a tervezett feladatok kapcsán. Itt számba vehetjük a potenciális forrásokat, a várható pályázatokat, a lehetséges támogatókat, szponzorokat, de a várható bevételeket is (pl. egyes rendezvények részvételi díjaiból vagy a tagdíjakból). A pénzügyi terv pontosan megmutatja, hogy jelenlegi vagyonunkat mire kell fordítanunk, mikorra, milyen plusz erőforrásokat kell mozgósítanunk annak érdekében, hogy a munkatervben meghatározottak megvalósulhassanak. A pénzügyi tervezésnél fontos szempont, hogy lehetőleg az év végére ne legyünk rosszabb helyzetben, mint a kiinduláskor, hogy bizonyos tartalék képződjön a váratlan kiadásokra és a folyamatos tevékenységek működtetésére, hiszen ha a teljes vagyonunkat feléljük, könnyen kényszerpályára kerülhetünk, időlegesen meg is akadhat a szervezet működése, vagy az eredmények fenntartása aránytalan áldozatot követelhet a tagoktól.

Tevékenységek, rendezvények

A szervezet tevékenységei és az ezekhez kapcsolódó feladatok lehetnek folyamatosak vagy eseti jellegűek, más csoportosítás szerint a szervezet működtetésével vagy cél szerinti működésével összefüggőek. Néhány példa a lehetőségekre:

	Folyamatos	Eseti
Működtetés	- forrásteremtés (működésre, folyamatos tevékenységekre) - pénzügyi adminisztráció	- közgyűlések összehívása, lebonyolítása - beszámolók elkészítése
Működés	- szolgáltatások nyújtása - honlap üzemeltetése	- projektek megvalósítása - rendezvények szervezése - forrásteremtés (eseti programokra)

A működtetéssel kapcsolatos feladatok nagyrészt a vezetőre vagy a vezetőségre hárulnak, de ezeket is célszerű megosztani. A forrásteremtésre (pályázatfigyelés, pályázati írás, 1%-os kampány tervezése, szponzorkeresés) szakosodhat egy személy vagy egy munkacsoport. A pénzügyi adminisztrációt a bonyolódó szabályok miatt sajnos egyre inkább érdemes hivatásos szakemberre, könyvelőre bízni (ami így újabb kiadási tételt is jelent). A szakmai koordináció, valamint beszámoló-készítés maradhat a vezető egyértelmű kompetenciája.

Az adminisztráció kapcsán érdemes külön kiemelni a tagnyilvántartás pontos vezetését. Ezt a törvényi kötelezettséget sok egyesület nagyvonalúan kezeli, pedig éppen a közgyűlések határozatképességének megállapítása, vagyis a szabályszerű működés miatt alapvető fontosságú. A probléma abban rejlik, hogy ez akkor válik igazán fontossá, amikor egy egyesület „leszállóágba kerül”, így amíg jól mennek a dolgok, a vezetők hajlamosak ezt a feladatukat elhanyagolni.

Az eseti tevékenységek, projektek megvalósításával külön fejezet foglalkozik (lásd: Projektmenedzsment című fejezet). A közgyűléssel mint a működtetéssel összefüggő, ilyen szempontból kivételezett jelentőségű eseménnyel érdemes egy kicsit külön is foglalkozni. Kisebb szervezetek esetében a közgyűlés nem túlzottan különleges alkalom, hiszen rendszeres, aktív működés mellett a tagok folyamatosan kapcsolatban állnak egymással. Ilyenkor gyakorlatilag bármelyik találkozón nevezhető közgyűlésnek, amennyiben érvényesülnek az alapszabályban megszabott körülmények (a tagok formális kiértékelése a napirendi pontok pontos feltüntetésével időben megtörténik), és a találkozóról jegyzőkönyv és jelenléti ív készül. Kiemeltebb fontosságúak ezek az alkalmak a nagyobb, összetettebb szervezeti felépítésű egyesületek esetében, ahol a tagok csak közvetlen

munkatársaikkal érintkeznek rendszeresen, vagy egy szövetségnél, ahol jellemzően a tagszervezetek képviselőinek nagy része egyedül ezen alkalmakkor találkozik egymással. Ilyen esetekben hasznos a közgyűlést valóban rendezvényként felfogni, különböző programokkal (szekciómunkával, előadásokkal) színesíteni, vonzóvá tenni. Az ilyenkor szokásos beszámolók is más modorban hangozhatnak el, kivetítéssel, kézbe adott összegző jegyzetekkel alátámasztva a vezetőség mondanivalóját. Az esetlegesen aktuális tisztújításnak is más itt a tétje, hiszen a kisebb, informálisabban működő szervezetek esetében, amelyekben mindenki mindenkit ismer, a szerepek letisztultabbak, kevésbé van jelen a valódi verseny a posztokért, vagy az legalábbis nem a közgyűlésen zajlik.

Szervezeti kommunikáció

A működés része a szervezeti kommunikáció működtetése is. Itt egyaránt beszélhetünk belső és kifelé irányuló kommunikációs formákról, mivel mind a szervezeten belüli kapcsolattartás, mind a tevékenységek kívülre felé történő megjelenítése hozzátartozik az egyesület életéhez.

A belső kommunikációnak különböző formái elképzelhetők. Hagyományosabb megoldások a postai úton történő kapcsolattartás, az egyesületi telefon, fax üzemeltetése, de a stabil közösségi térrel rendelkezők akár üzenőfalat is használhatnak a fontos információk közzétételére. Modernebb megoldások a mobiltelefon használata (elsősorban az SMS-ben zajló kommunikáció), vagy az internet aktív felhasználása (honlap, chatroom, fórum, virtuális üzenőfal, levelezőlista). Kisebb szervezetek esetében nagyobb szerepet játszanak a közvetlen kommunikációs formák, a gyűlések, egyeztetések, megbeszélések, de mivel ezeken nem vesz részt mindig minden tag, itt is fontos, hogy a közérdekű információk más módon is rögzítésre kerüljenek, és meglegyenek a terjesztés csatornáin – praktikus például, ha a megbeszélések sarokpontjairól mindig feljegyzés készül, amelyet aztán e-mailben minden egyesületi tag megkap. Minél kiterjedtebb a szervezet, annál nagyobb hangsúlyt kapnak a közvetett kommunikációs formák, de a legnagyobb szervezeteknek is az egyik leghatékonyabb tájékoztató fóruma a közgyűlés, amikor a lehető legtöbb tag közvetlenül érintkezik egymással. A belső kommunikáció működtetése a tagok megállapodásának kérdése, amit meghatároz, hogy ki milyen lehetőségekkel rendelkezik, illetve hogy melyik megoldás praktikus és hatékony egyszerre. Lehetnek azonban olyan helyzetek (a közgyűlés tipikusan ilyen), ahol az alapszabály instrukciói szabják meg a tájékoztatás kötelező formáit.

A kifelé irányuló kommunikációnak három fontos célcsoportját különböztethetjük meg: az egyesületi tevékenységek potenciális résztvevőit, a partnereket és a támogatókat. A tájékoztatásnak fontos eszköze a marketing és a PR. Ezen belül is többféle tevékenységről beszélhetünk: használhatjuk a hagyományos reklámfelületeket (plakát, óriásplakát, szórólap, rádió- vagy tévé-spot, újsághir-

detés, PR-cikk stb.). Mozgósíthatjuk a médiát más módszerekkel (közlemények, sajtótájékoztatók, másfajta sajtómegjelenések, pl. interjúk, tudósítások generálása). Itt is szerepet játszhat az internet (honlap, hírlevél), de akár a gerillamarketing eszközei is működtethetőek (matricák, szélvédőmágnesek stb.). Meghatározó még az aktív reklám szerepe, vagyis hogy nyilvános rendezvényeinken, akcióinkon milyen képet tudunk kialakítani magunkról a célközönségben, milyen információkkal célozzuk meg őket.

A marketingtevékenység célja lehet, hogy valamilyen képet közvetítsünk az egyesületről a külvilág felé, eredményeinket terjesszük (imázsépítés), vagy a célközönséget közvetlenül felhívjuk egy cselekvésre (rendezvények meghirdetése, 1%-os kampány). Az első variáció mindhárom célcsoportra irányul, a második elsősorban a lehetséges résztvevőket és a szimpatizánsokat célozza meg. Ez a kommunikációs forma azonban általában csak kiegészítő tevékenység az egyéb, közvetlenebb lehetőségek mellett.

A szervezeti működés célcsoportját, rendezvényeink reménybeli résztvevőit ott érdemes megszólítani, ahol leginkább fellelhetőek. A kijelentés nem hangzik meglepően újszerűnek, de a valóságban rengeteg az elhibázott kommunikációs kampány. Hogy hatékonyak legyünk, tisztában kell lennünk a célcsoport szokásaival: olvasnak-e újságot, hallgatnak-e rádiót (és melyeket), hol tanulnak, dolgoznak, hol töltik a szabadidejüket. Ki kell építenünk a működő kommunikációs csatornákat: az intézményekben megkeresni azokat a kontaktszemélyeket, akiknél nem akad el az információ; adatbázist építeni a résztvevők elérhetőségeiből, és minél többeket közvetlenül megszólítani a következő alkalmakkor; olyan honlapokon, közösségi fórumokon keresztül kommunikálni, amelyeket célcsoportunk tagjai szívesen látogatnak.

A partnerekkel (más szervezetekkel, együttműködő intézményekkel) való kommunikáció hasonlít talán leginkább a belső kommunikációhoz, de ez csak meghatározott ügyek mentén történik. Itt különösen fontos, hogy mindig egyértelmű helyzeteket teremtsünk, a kommunikáció (akár közvetett, akár közvetlen) legyen jól dokumentált, visszakereshető, ne sikkadjanak el információk.

A támogatókkal való kapcsolatfelvétel és kapcsolattartás már részben a forrásteremtés területéhez kapcsolódik. Érdekes például portfóliót készítenünk tevékenységeinkről, céljainkról, gyűjtenünk sajtómegjelenéseinket (ezeket nagyobb rendezvények esetében külön is megtehetjük), hogy minél meggyőzőbb képet adhassunk szakmaiságunkról, értékeinkről. Korábbi sajtóanyagainkat pályázatainkhoz is csatolhatjuk, de ne használjunk válogatás nélkül minden anyagot, ne terheljük fölösleges információkkal a másik felet. A reménybeli szponzorokat és mecénásokat közvetlenül lehet a leghatékonyabban megszólítani, cégek esetében lehetőleg célzottan azt a személyt, aki a támogatások elosztásáért felel. Azokat érdemes megkeresni, akiknek célcsoportja (legalább részben) megegyezik a miénkkel, és akiknek értékeivel, prioritásaival azonosulni tudunk.

Udvarias kommunikációs gesztus, ha egyes ünnepek (pl. karácsony, újév vagy szervezetünk alapításának évfordulója) alkalmából valamilyen formában üdvözljük mindazokat, akikkel valamilyen formában kapcsolatban állunk, megköszönjük munkájukat, együttműködésüket, támogatásukat.

Forrásteremtés*

Működésünknek azon forrásait, melyeket a szervezet nem képes maga kitermelni, támogatókról szerezheti meg pályázatokon**, szponzorokon és mecénásokon keresztül.

A nem pályázati jellegű támogatások előnye, hogy míg a pályázatoknál általában alkalmazkodnunk kell a kiíró céljaihoz, ötleteinket kisebb-nagyobb mértékben úgy kell alakítanunk, hogy megfeleljenek elvárásainak, addig az egyéb támogatási formáknál inkább az ötlethez keresünk támogatókat (alkalmazkodni bizonyos mértékben még így is szükséges lehet). Egyesületünk támogatói lehetnek cégek, intézmények, szervezetek és magánszemélyek, a támogatás formája lehet pénzbeli vagy természetbeni.

Fontos még megkülönböztetnünk a szponzorációt és a mecenatúrát, e kifejezések valójában kétfajta támogatói attitűdöt tükröznek. A *szponzor* támogatásáért ellenszolgáltatást vár – ez többnyire azt jelenti, hogy rendezvényeinken, sajtómegjelenéseinkben, az általa támogatott tevékenységünk során létrejött termékeken, kiadványainkban reklámfelületet biztosítunk a számára. Éppen ezért a szponzorok leginkább egyes rendezvények megvalósításának, kiadványok megjelentetésének támogatására nyerhetők meg. A *mecénás* még ennyit sem követel meg: a háttérben marad, kifejezetten az ügyünket támogatja, mivel azonosul az értékeinkkel. Inkább a magánszemélyek felajánlásai tartoznak ebbe a kategóriába. Ha úgy vesszük, az 1%-os felajánlás*** a civil mecenatúra intézményesített formája. A mecénásokat is megszólíthatjuk kifejezetten egy-egy

* A téma részletes és kicsit más szempontú feldolgozását találhatjuk Nagy Renáta és Nizák Péter tanulmányában – A civil szektor pénzügyi életképessége. In: Civil Szemle VI. évf. 1-2. szám (Civil jelentés 2007-2008). Főszerk.: Nagy Ádám. Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó, 2008. 35-58. o.

** A pályázatokkal, pályázatírással az *Ifjúsági projektmenedzsment* című fejezet részletesen foglalkozik.

*** Erről a lehetőségről bővebben: <http://www.nonprofit.hu/egyszazalek.html>

ügyünkkel, rendezvényünkkel, de ők könnyebben támogatják általános működésünket is.

A támogatókkal való kommunikációval és a szektorközi együttműködésekkel kapcsolatban már említett – lehetőség – alapelveken kívül a támogatók keresésénél szintén fontos az *ár-érték alapelv*, vagyis meg kell saccolnunk, hogy amit nyerhetünk, az megéri-e a befektetett energiát, forrásokat. Első körben érdemes minél többféle módszerrel kísérletezni, mert legjobban saját tapasztalataink mutathatják meg, melyek azok a támogatási formák, amelyek környezetünkben a legműködőképesebbek. Nemcsak azt érdemes számba venni, hogy a támogatás megszerzése mibe kerül (munkaidő, nyomtatás, sokszorosítás, reklámköltségek stb.), hanem hogy a támogató által esetlegesen támasztott feltételek nem kényszerítenek-e bennünket elvtelen kompromisszumokra. Eléggé visszatetsző lehet például, ha egy környezetvédelmi rendezvényen egy elektronikai cikket gyártó vagy forgalmazó vállalat jelenik meg fő támogatóként, vagy az sem szerencsés, ha szponzorunk programunkat a saját PR-rendezvényeként próbálja kezelni.

Ezt részben kivédhetjük azzal, ha tájékozódunk a megcélzott cég, intézmény, szervezet támogatási politikájáról, szokásairól (nagyvállalatok, multik esetében ez nyilvános dokumentumokból felderíthető, kisebb cégeknél fel lehet venni a kapcsolatot korábban általuk támogatott szervezetekkel, ha vannak ilyenek), illetve ha eleve úgy választunk, hogy a megszólított által képviselt *értékrendet* (pl. a sokszínűséget, a fiatalságot, a könnyedséget) magunkra nézve is érvényesnek érezzük, nincsenek fenntartásaink, averzióink tevékenysége kapcsán.

Érdemes érvényesíteni egyfajta *területi alapelvet* is, vagyis vegyük figyelembe, hogy működésünk milyen hatókörű, és ehhez válasszunk lehetséges támogatókat – helyi működésnél vagy kifejezetten egy helyszínen élőket megcélzó rendezvénynél helyi cégeket, intézményeket, önkormányzati képviselőket, míg országos tevékenységnél, nagy hatókörű rendezvények esetében nagyvállalatokat, multikat is megszólíthatunk.

A támogatásokkal kapcsolatos *törvényi szabályozások* sokat változtak az eltelt évtizedekben, különösen az utóbbi időszakban. Ilyen szempontból a közhasznú és kiemelkedően közhasznú szervezetek vannak előnyben, legyen szó

akár az 1%-os támogatásról, akár a támogatások után érvényesíthető adókedvezményekről. Mindenképpen tisztában kell lennünk a ránk vonatkozó törvényi passzusokkal (ilyen tekintetben is kérhetjük könyvelő vagy szakértő segítségét). A rendszer gyakori változásai miatt ez folyamatos odafigyelést is követel részünkről.

Az együttműködés formái

Már korábban is szóba került a szervezetek közötti együttműködés lehetősége. Az egyesület egész pontosan együttműködésre léphet informális csoporttal, másik civil szervezettel, nem civil partnerrel (leggyakrabban valamilyen intézménnyel) vagy részese lehet konzorciális együttműködésnek. Az együttműködés minősége alapján lehet alkalmi (egy projektre szóló) vagy stratégiai (hosszú távú, általános érvényű). Az együttműködés formálisan az együttműködési megállapodás (együttműködési nyilatkozat) kölcsönös aláírásával jön létre, amely tartalmazza az együttműködés tartalmát, célját, idejét, a felek vállalásait, kötelezettségeit.

Az informális csoporttal való együttműködés a csoportnak azért előnyös, mert így szervezetté váló alakulás nélkül is élvezheti az egyesületi lét bizonyos előnyeit, például részt vehet pályázatokon. Az egyesület úgy profitálhat ebből, hogy egyfajta szponzorként jelenik meg az informális csoport mellett, így a létrejövő produktum sikerén ő is osztozhat. Ugyanakkor a kezdeményezés esetleges kudarca csorbíthatja a szervezet hírnevét, így érdemes biztosítékokat kérni a csoporttól, jól megismerni azt az együttműködési megállapodás megkötése előtt. Stratégiai jellegű együttműködés később a csoport integrációját is eredményezheti az egyesületbe, amennyiben a közös munka valóban gyümölcsözőnek bizonyul.

Másik civil szervezettel való együttműködés legtöbbször egy közös projekt kapcsán jön létre. Az ilyen együttműködés akkor igazán hatékony, ha a szervezetek tevékenységei valamilyen módon kiegészítik egymást, illeszkednek egymáshoz.

A nem civil partnerrel való együttműködés célja sokféle lehet. Egy intézmény például helyet biztosíthat az egyesület működéséhez vagy egyes rendezvényeihez, cserében az így megjelenő szolgáltatásokat saját kínálatához sorolhatja. Talán ezekben az esetekben a leggyakoribb a stratégiai együttműködés megjelenése, de a kooperáció vonatkozhat egyetlen programra vagy egy jól behatárolt időszakra is.

A konzorciális együttműködés sajátossága, hogy kettőnél több partner jelenik meg benne. Ez gyakorlatilag mindig eseti jellegű, egy jól körülhatárolt cél

elérése (általában egy projekt végrehajtása) érdekében jön létre. A konzorciumban részt vevők lehetnek mind civil szervezetek, de más szférában működő jogi személyek, intézmények, cégek is. A konzorciumi partnerek egyenrangú felek az együttműködésben, a konzorciumot általában azért hozzák létre, mert mindegyik szereplő más területen erős, és ezek az erősségek kiegészítik egymást a program végrehajtásában. (A lehetséges együttműködésekről lásd még e fejezet szektorközi együttműködésekről szóló részét.)

Az értékelés

Az értékelést tekinthetjük a belső szervezeti kommunikáció egy formájának, bár egyes esetekben külső követelményként (pl. pályázati elvárásként) is megjelenhet az értékelés valamilyen formája. A szervezet életében, működésében, fejlődésében betöltött jelentősége miatt mégis szükséges külön is kiemelnünk.

Értékelésnek nevezhetünk minden olyan cselekvést, amikor a szervezeti működés egy periódusát vagy egy adott rendezvény lebonyolításának állomásait megvizsgáljuk, felmérjük a sikereinket és kudarcainkat, számba vesszük a hibáinkat és erőnyeinket. Az értékelés bizonyos stratégiai pontokon, például egy hosszabb folyamat lezárultával vagy egy program megvalósítását követően különösen fontos. Emellett a napi gyakorlat része is lehet, hogy visszajelzéseket adunk a velünk dolgozóknak, illetve a szabályokba is beépülhetnek értékelési metódusok (ilyennek tekinthető az éves beszámoló és annak megvitatása is).

Kisebb szervezetek esetében fontos a személyesség, az informális hangnem: az értékelés legtöbbször közvetlen megbeszélés (beszélgetés) formájában történik. Hasznos lehet egy moderátor bevonása, aki vezeti az értékelő megbeszélést, aki legalább részben kívülálló, a kérdéses folyamatba közvetlenül nem vonódott be. Különösen a kudarcélmények után, a személyeskedés elkerülése érdekében, a józan értékelést segítő kaphat kiemelt szerepet a külső segítő. Ilyenkor tudatosítani kell a résztvevőkben, hogy az értékelés célja nem elsősorban a felelősök megtalálása és „megbüntetése”, hanem a tanulás, a tapasztalatok összegzése, hogy a hibák legközelebb elkerülhetőkké váljanak. Különböző értékelési technikák is segíthetnek abban, hogy mindenki megőrizhesse a józanságát, képes legyen némi távolságból szemlélni a helyzetet. Ilyen körben fontos, hogy mindenki lehetőséget kapjon a megszólalásra, adott esetben akár kötelező is legyen kifejtenie a véleményét. A tapasztalatokat írásban is érdemes rögzíteni, a dokumentáció később, hasonló helyzetbe kerülve sokat segít az események pontos felidézésében. Többször megrendezésre kerülő események, rendezvények esetében az értékelés egyben a következő alkalom előkészítésének első állomásaként is kezelhető.

Nagyobb szervezetek működésénél előtérbe kerülnek a formálisabb értékelő, minőségbiztosítási rendszerek, például az egymással közvetlenül munkakapcsolatban vagy hierarchikus viszonyban állók írásban, szempontrendszer alapján értékelik a többiek munkáját, együttműködésük minőségét. A kisebb alrendszerek, munkacsoportok esetében, főleg ha azok közösségszerűen működnek, a kisebb szervezetekéhez hasonló értékelési stratégia is érvényesülhet.

A pályázatok megvalósításának értékelése mindig a pályázató által meghatározott módon, adott szempontrendszer alapján történik, ugyanakkor ez nem váltja ki a projekt kapcsán a belső értékelést, ami általában más prioritások mentén történik (lásd még a projektmenedzsmentről szóló fejezetet).

A rendszeres értékelés segít megőrizni a közösség és a szervezet kohézióját, megelőzni vagy megoldani konfliktusokat, illetve felszínre hozni lappangó ellentéteket és ellenérzéseket, amelyek hosszú távon tönkrekethetnék, ellehetetlenítenék az együttműködést az érintettek között. Az értékelésben kitüntetett szerepe lehet az ifjúságsegítőnek, aki egyrészt időről időre figyelmeztetheti a tagokat az értékelés szükségességére, másrészt külső segítőként, moderátorként működhet közre a folyamatban.

Nagyobb szervezetek működése, a szervezeti működési szabályzat

A nagyobb szervezetekben a hatékony működés elősegítésére szervezeti alrendszerek jönnek létre, amelyek igen sokféle természetűek lehetnek, de általában az operatív működés egy részéért felelősek. Ilyen alrendszer a vezetőség is, amely még nem olyan nagy egyesületekben is megjelenik, és a szervezet működtetéséért felel. Létrehozhatóak még egyes projektekért felelős munkacsoportok, működési területeket lefedő szakmai kollégiumok, a helyi működést meghatározó területi alrendszerek, változatos feladatokra bevethető önkéntes csoportok stb. – természetesen az elnevezések is szervezetenként változnak.

Az ilyen szervezeteknél már érdemes az alapszabály mellett külön *szervezeti és működési szabályzatot* (SZMSZ-t) is megfogalmazni. Az SZMSZ előnye az alapszabállyal szemben az, hogy könnyebben változtatható, hiszen változásait nem szükséges a bíróságon bejelenteni. Előnye azonban egyben a korlátja is, mivel rendelkezései nem ütközhetnek az alapszabály passzusaihoz (pl. nem írhatja felül a döntési kompetenciákat). Az SZMSZ a szervezeti alrendszerek felépítését és működését írja le, az azokon belüli viszonyokat szabályozza. Változtathatósága azért fontos követelmény, mert az aktív szervezeti élet egyes területei is gyorsan változhatnak. Az pedig praktikus és ésszerű követelmény, hogy a szervezeti szabályozók a valós helyzethez igazodjanak, ne egy virtuális vagy éppen évek óta meghaladott struktúrát írjanak le. Persze az sem jó, ha az SZMSZ túl könnyen változtatható, és szinte hetente módosul, hiszen a működés viszonylagos állandósága is kiemelt szempont. Ennek biztosítéka lehet, ha a szabályzat elfogadására és változtatására a közgyűlés jogosult.

Szervezetfejlesztés, emberi erőforrás-menedzsment

Az ifjúsági szervezetek természetüknél fogva jobban ki vannak téve a változásoknak, mint általában a civil szervezetek, hiszen tagjaik egy idő után „kiöregednek”, illetve a pubertáskorban, de még a fiatal felnőttkorban is megfigyelhető az ifjak értékrendjének változása, preferenciáik, egyéni motivációjuk módosulása. Éppen ez a változékonyság indokolja, hogy külön figyelmet szenteljünk a hosszú távú fenntarthatóságnak.

Már az értékelés kapcsán felmerült, hogy bizonyos szakaszonként érdemes újra felmérni az egyesület helyzetét, értékelni az addig történeteket. Ilyen stratégiai pont lehet például egy hosszabb projekt lezárulásának közeledte vagy egy vezetőváltás. Az is elmondható, hogy ezek a pontok egyben a helyzetfelmérés és stratégiai tervezés időszakai is (a tervezésről, értékelésről, stratégiaalkotásról az ifjúsági munkában lásd a 15. fejezetet).

Amikor a szervezet állapotát mérjük fel, megpróbálhatjuk meghatározni, hogy egyesületünk melyik életciklusában jár*, de ez belülről szemlélve nem minden esetben lehetséges. Azt viszont nagy biztonsággal megállapíthatjuk, hogy éppen mik az erősségeink, gyengéink, milyen veszélyek fenyegetnek bennünket, milyen lehetőségek állnak előttünk, felmérhetjük külső környezetünk változásait és belső változásainkat, összevethetjük eredményeinket hasonló működési körű szervezetekéivel.**

Belső elemzésünk kapcsán érdemes önvizsgálatot tartanunk: hogyan változtak egyéni motivációink, milyen a viszonyunk a szervezet megalapításakor meghatározott jövőképpel és küldetéssel. Kérdés lehet, hogy az alapítás vagy az előző elemzés óta érkezett új tagok hoztak-e magukkal újfajta szemléletmódot, újfajta elvárásokat is. Összességében érdemes a szervezet misszióját újragondolni, ha szükséges, újradefiniálni vagy akár megváltoztatni. Természetesen ha drasztikus beavatkozásra kerül sor, az rengeteg egyéb változást is maga után vonhat: meg-

* Lásd Ifjúságügy, 348-350. o.

** Uo. 353-355. o.

újulhatnak a célok, változhatnak a tevékenységi prioritások, a szervezeti struktúrák – egyben értelemszerűen a szervezet alapszabálya is. Igazából az egyesületi forma (szemben az alapítványival) annyira rugalmas, hogy szinte gyökeres változásoknak is teret ad. Arra kell vigyáznunk, hogy az ilyenkor meghozott döntéseink valószínűleg évekre szólnak, nehéz megfordítani az elindított folyamatokat, illetve a rosszul meghozott döntések a szervezet kifulladásához is vezethetnek. Főleg az „együgyű” szervezetek esetében kérdéses, hogy ha az addigi fő mozgatórugó kimerül, sikerülhet-e megújulni.

Általánosságban véve elmondható, hogy egy szervezet sikeres működése nem jelent feltétlenül növekedést, vagyis nem igaz feltétlenül, hogy a kicsi egyesületből idővel nagyobbacska lesz, aztán még nagyobb és így tovább – vagy ha ez a folyamat megtorpan, akkor a szervezetnek befellegzett. Az viszont igaz (esetünkben különösen), hogy egy szervezetnek időről időre meg kell újulnia, el kell rugaszkodnia a berögzült, megkövesedett sémáktól – különben az állandóság stabilitása könnyen fásultságba, majd unalomba csap át. Ezért a stratégiai tervezés során nem is az a kérdés, hogy változtassunk-e, hanem az a feladat, hogy jól mérjük fel, merre érdemes és merre tudunk változni. A hosszú távon sikeres szervezetek jellemzően az állandóság és a megújulás között egyensúlyoznak: mindig újítanak valamiben, új ötletekkel rukkolnak elő, ugyanakkor mindenben nem változnak meg, a stabilitás biztonságérzetét sugározzák.

A megújulás egyik záloga az új tagok bevonása az egyesületi munkába. Ahogy már jeleztem, ez nem jelent feltétlenül növekedést, hiszen időközben a régi tagok egy része távozhat a szervezetből: serdülők, fiatalok esetében rengeteg olyan élethelyzet van, ami azt eredményezheti, hogy valakinek a kötődése egy közösséghez fellazul vagy egyszerűen ellehetetlenül (mondjuk, valaki egy másik városban folytatja tanulmányait). A tagtoborzás részben kommunikációs feladat, de jellemző az is, hogy rendezvényeink résztvevőiből szólítjuk meg a legérdeklődőbbeket (vagy éppen ők bennünket). Az igazán izgalmas időszak ezután következik, hiszen ekkor dől el, hogy az újonnan érkezett megtalálja-e a helyét a közösségben. Ez a folyamat is más kisebb és nagyobb szervezetek esetében. A kisebb szervezeteket sokkal érzékenyebben érinti minden tag távozása,

és egyben kényes helyzet az új tagok megjelenése is. Ez éppen a közösségszerű működésből fakad, hiszen a közösségek minden változást nehezebben dolgoznak fel, mint a pusztán a közös cél által egyben tartott csoportok. A nagyobb szervezetek általában kisebb, illetve más minőségű elvárásokat támasztanak új tagjaikkal szemben, azoknak kevésbé kell azonosulniuk a többiek értékrendjével, viszont például fontosabb szempont, hogy befizették-e a tagdíjat.

Ifjúsági szervezetekben a tagokkal való foglalkozás sarkalatos pontja az utánpótlás-nevelés is. Ez ebben az esetben azt jelenti, hogy a felelős vezetőknek, funkcionáriusoknak arra is kell gondolniuk, hogy a tagságból megtalálják azokat, akik alkalmasak lehetnek szerepük átvételére. A működés fennakadások nélküli folyamatosságának záloga, hogy ne legyenek pótolhatatlan emberek: számos egyesület munkája azon fut (legalábbis időlegesen) zátonyra, hogy egy meghatározó személyiségű vezető távozása után nincs, aki átvegye a stafétát, a közösség megbomlik, a szervezet tevékenysége kifulladásig. Ezt megelőzendő érdemes akár egyfajta mentori rendszert kiépíteni, többeknek lehetőséget biztosítani képességeik kipróbálására például projekt-koordinátorként vagy munkacsoport-vezetőként. Azok a szervezetek a legsérülékenyebbek, amelyekben a vezetés túlságosan központosított, a vezető túl sok feladatot vállal magára, minden ügy kizárólagosan nála fut össze.

A szervezet megszűnése

Ha egy egyesület minden törekvésünk ellenére „alvó állapotba” kerül, tevékenysége gyakorlatilag szünetel, tagsága elszivárog, szükségessé válhat annak megszüntetése. Egy egyesületet jóval egyszerűbb megszüntetni, mint egy alapítványt*, mivel az előbbi esetében a tagság is kimondhatja a szervezet feloszlását.

A szervezet megszüntetése azért logikus lépés egy ilyen helyzetben, mert inaktivitása nem jelenti azt, hogy a törvényes működésének feltételeit nem kell biztosítani a továbbiakban. Ez részben kiadásokkal is jár, hiszen a bankszámlát fenn kell tartani, részben adminisztrációs kötelezettségekkel is terheli a vezetőt, aki beleragadt ebbe a szerepbe (adóbevallás, KSH-jelentés, esetlegesen közhasznúsági beszámoló stb.). Még mindig egyszerűbb egy utolsó közgyűlésre összehívni a tagokat (bár ilyenkor már ez sem szokott könnyen menni), mint a fent részletezett kötelezettségeket évekig fölöslegesen teljesíteni.

A közgyűlés általi feloszlás esetében problémát okozhat a szervezeti vagyon kérdése. A megszűnéskor a szervezet tulajdonában lévő készpénzvagyon, tárgyi eszközök és ingatlanok sorsáról az alapszabály rendelkezik. Az egyik praktikus megoldás, ha ezt a jogot a megszűnést kimondó közgyűléshez utalja – ha az alapszabály nem rendelkezik külön erről a helyzetről, a döntés amúgy is automatikusan a közgyűlésre száll. De akár kijelölhet „örökös” is (pl. egy másik civil szervezetet), bár ez bizonytalan megoldás egy, a távoli jövőben esetlegesen bekövetkező esemény vonatkozásában. Annak viszont mindenképpen érvényesülnie kell, hogy a vagyont a szervezet céljainak megvalósítására kell hasznosítani, vagyis nem lehet például a tagok között felosztani.

Természetesen más módokon is megszűnhet egy egyesület: beolvadhat egy másik szervezetbe, az ügyesség is kezdeményezheti a feloszlását (amennyiben tevékenysége törvénytelené vált) vagy megállapíthatja a megszűnését. Ez utóbbi két esetben az egyesület vagyona állami tulajdonba kerül, azt közcélokra használják fel.

* Ennek anomáliáiról lásd: Ifjúságügy, 338-339. o.

Szektorközi együttműködések

A klasszikus felosztás szerinti szektorhármás (kormányzati, forprofit, nonprofit) szektorközi együttműködései számunkra két esetben fontosak. A kormányzati és a nonprofit szektor együttműködését alapvetően az ifjúság szakmai rendszerekről szóló fejezet mutatja be, alább a forprofit és a nonprofit szektor legfontosabb együttműködési területére koncentrálunk.

*A vállalati és az ifjúsági szektor kapcsolata**

A vállalatok változatos módokon igyekeznek jelen lenni azokban a helyi közösségekben, ahol dolgoznak, termelnek, értékesítenek. Ezt hívják vállalati társadalmi felelősségvállalásnak (CSR – corporate social responsibility) (már amikor *a közjó fejlesztése érdekében önkéntesen, az üzleti gyakorlatokkal kapcsolatban bevonja a cég erőforrásait is*). Hogy miért teszik ezt? Részben azért, hogy beágyazottságuk erős legyen, elfogadják őket és termékeiket. Másrészt azért, mert a jó működéshez / kereskedéshez / vállalkozáshoz fontos, hogy a vállalat ne ellenségként, idegen testként, hanem a közösség szerves részeként jelenjen meg. Nem utolsósorban pedig azért, mert a vállalatvezetés körütekintően, felelősen igyekszik irányítani a rábízott vállalatot, és a profitszerzésen túl más egyetemes értékeket is szem előtt tart, úgymint a gazdasági, társadalmi és környezeti fenntarthatóság, a közjó gyarapítása stb. Ma már a magukra valamit adó, komoly cégek évente fenntarthatósági jelentést készítenek, amelyben sok más mellett leírják, hogy mivel járultak hozzá az adott közösség, terület, régió, ország gazdasági, környezeti és társadalmi fenntarthatóságához, ami nemcsak azt jelenti, hogy szelektíven gyűjtötték a keletkezett szemetet, és hogy nem a szomszéd cég bejárata elé öntötték, hanem például azt is, hogy időről időre a dolgozók valamennyi önkéntes munkát adnak a település valamelyik közintézményének, vagy például segítenek megoldani egy helyi problémát.

* Galambos Rita munkája alapján

Hogyan és miért kerülhet kapcsolatba egy vállalat és egy ifjúsági vagy ifjúsági ügyekkel foglalkozó szervezet? Rengeteg módon. Például egy társaságban valaki megemlíti, hogy vállalata CSR politikája keretében átlátható, közepes méretű ifjúsági projekteket keres, amelyeket szívesen támogatna. Előfordulhat, hogy egy vállalat azzal keres meg egy szervezetet, hogy dolgozzanak ki közösen egy együttműködési tervet, amelynek keretében a vállalat támogatja a szervezet tevékenységét. Máskor esetleg egy szervezet munkássága / programja – valamely szakmai konferencián történt bemutatkozás során – tetszik meg egy vállalat képviselőjének. És természetesen találhatunk példát arra is, hogy egy szervezet keres meg egy vállalatot együttműködés kialakítása céljából. Arról nem is beszélve, amikor egy harmadik fél hozza össze a két oldalt, mivel ismeri az egyik terveit és a másik munkáját.

Ki is áll a „másik oldalon”? És valóban másik-e az az oldal?

A vállalati támogató vagy együttműködő partner tehát segíthet abban, hogy átlátható, érdemi módon folyjon együttműködés egy adott probléma megoldása során. Ehhez minden részt vevő félnek bizonyos játékszabályokat be kell tartania. Ezek a játékszabályok nem mások, mint az értelmes és hatékony együttműködés alapszabályai, amelyek közül kiemelendő a kölcsönös bizalom és megbízhatóság, a felek értékrendjének tiszteletben tartása, a hatékony kommunikáció és konfliktuskezelés, valamint a megegyezésre, konszenzusra törekvés, ellentétben a mindenáron való győzni akarással.

A vállalati szektor tehát szövetséges és nem kicselezendő idegen, aki csak adja ide a pénzt, mi meg majd megmondjuk, mit kell vele tenni.

Helyzetgyakorlatok egy céges együttműködéshez

- Ismertesse szervezete célját, eredményeit és a szóban forgó projektötletet legfeljebb egy oldalon! (küldetés, jövőkép, stratégia, tömörítés)
- Fogalmazzon egy figyelemfelkeltő hirdetésszöveget, amely a szóban forgó projektet népszerűsíti! (tömörítés, kreativitás)
- Tervezzon meg egy plakátot, amely a projekthez kötődő egyik legfontosabb programot népszerűsíti! (lényeglátás, kreativitás)
- Állítson össze egy minimum 10 érvből álló listát annak bizonyítására, hogy a projekt / program figyelemre / támogatásra érdemes! (érvelés, meggyőzés)
- Mutassa meg, hogyan illeszkedik a projekt / program a szervezet stratégiai tervébe! (stratégia, érvelés)
- Sorolja fel, milyen változásokat fog a projekt / program előidézni! (elvárt hatások, érvelés)
- Írjon egy rövid köszönőlevelet az első személyes találkozás után! (kommunikáció, kapcsolattartás)
- Adott vállalattal már jócskán előrehaladtak a tárgyalások egy együttműködési megállapodás kapcsán. A vállalat egy jelentősebb összeget szeretne arra fordítani, hogy egy új terméke bevezetésével egy időben ifjúsági pályázati programot indítson. Bár az eredeti tervet elfogadták, és a költségvetés is megfelelőnek bizonyult, a vállalat mégis szeretné csökkenteni a költségeket. Képzelje el, hogy szervezete két munkatársa megbeszéli a tárgyalás előtt a stratégiát. Mi lesz a stratégia lényege? Milyen álláspontot fognak képviselni? (érvelés, meggyőzés, kölcsönösen nyerő – *win-win* – helyzet, konszenzus keresése)
- Írjon válaszlevelet az elutasító levélre. Gondoljon arra, hogy ne zárjon le minden lehetőséget, legyen a levélben valami pozitív is, hiszen változhat a helyzet a jövőben! (kommunikáció, kölcsönösen nyerő helyzet, pozitív gondolkodás, nagyvonalúság)
- Telefonon megkeresi egy vállalat az Ön szervezetét, és beszélgetést kezdeményez az Önök tevékenységéről, valamint arról, hogy programjaik hogyan já-

rulnak hozzá a fiatalok életésélyeinek javításához. Válaszoljon 10 összefüggő mondatban! (kommunikáció, érvelés)

- Szervezete egy CSR konferencián lehetőséget kap arra, hogy 10 perces power point prezentációban mutassa be szervezete főbb sikereit, eredményeit, partnerkapcsolatait. Készítse el a prezentációt és mutassa is be kollégáinak. Vitassák meg! (kommunikáció, nyilvános beszéd)
- Szervezete egy CSR konferencián lehetőséget kap arra, hogy más civil szervezetekkel együtt berendezzen egy standot, és ott az érdeklődőknek bemutassa a szervezetet, programjait, partnerkapcsolatait. Milyen anyagokkal készülne? Hogyan készítené fel önkéntes munkatársait? (önkéntes menedzsment, logisztika)
- Egy CSR szaklapban lehetőséget kap arra, hogy bemutassa szervezetét, annak programját. Hogyan tenné ezt? Írja meg a cikket a szervezet egyik munkatársával készített interjú formájában. A cikk terjedelme nem lehet több 500 szónál. (együttműködés a médiával)
- Munkatársa, akivel egy vállalati támogatás reményében vettek részt egy tárgyaláson, több ízben is az előzetes megállapodással ellentétesen viselkedett, ellenkező álláspontot képviselt, nem mutatkozott rugalmasnak. Hogyan beszélne ezt meg vele? (építő kritika)
- Véletlenül derül ki, hogy munkatársa nem küldött el időben egy fontos projektbeszámolót. Hogyan beszélje ezt meg vele? Mi lesz a megoldás? (építő kritika, kreativitás, szakmai kompetenciák)
- Egy országos kampány szervezése közben kiderül, hogy egy széles körben ismert napilap ugyanazt a szlogent használja, mint az Ön szervezete. Hogyan reagál? (szakmai kompetenciák, higgadtság, realitásérzék, önmérséklet)
- Szervezete egyik fő támogatója arra kéri Önöket, hogy tartsanak a munkatársak egy csoportjának önkéntes felkészítést ellenszolgáltatás nélkül. Mit tesz Ön? Hogyan válaszol a támogatónak, és hogyan közli ezt a munkatársaival, akiknek ezt munkaidőn kívül kell majd megvalósítaniuk? (érvelés, józan ész, nagyvonalúság)

Általános jó tanácsok

- A vállalati szektorban is ugyanolyan emberek dolgoznak, mint bármelyik másikon. Attól, hogy ők most éppen „azon a pályán játszanak”, nem jelenti azt, hogy nem tudnak „más pályán” játszani, hogy nem ismerik a többi szektort, vagy hogy akár ne lennének személyes tapasztalataik róla.
- Azzal akivel bármilyen együttműködést tervezünk, csak az együttműködés alapvető szabályai alapján tudunk majd együtt dolgozni.
- Mik ezek az alapszabályok?
 - a másik ember / szervezet értékeinek tiszteletben tartása, figyelembevétele
 - a másik fél értő meghallgatása
 - a nem mindenáron történő önérvényesítés
 - az alapvető udvariassági szabályok betartása
 - önmérséklet gyakorlása
 - az önuralom és jó modor megőrzése még abban az esetben is, ha vesztesre áll a helyzet
 - pozitív gondolkodás
 - az esetleges kudarc lehetőségként való megélése

Mit tegyünk?

- Legyünk tisztában a céljainkkal és legyen többfajta forgatókönyvünk ezek elérésére!
- Legyen legalább egy jó programunk vagy projektünk!
- Az első találkozó előtt tájékozódjunk a vállalat profiljáról, CSR politikájáról és gyakorlatáról! Nagyon jó benyomást tehetünk, amikor a beszélgetésben utalni tudunk ezekre a példákra, erre a gyakorlatra, és azokat össze tudjuk kötni a mi gyakorlatunkkal, kérésünkkel stb.

- Sajátítsuk el a pozitív gondolkodás alapjait, amely segítségével pl. azt sugalljuk, hogy nincs vesztes helyzet, legfeljebb átmeneti nehézségek merülhetnek fel!
- Legyen átlátható, jól kommunikált / kommunikálható a működésünk!
- Fessünk reális képet az általános helyzetről és a szervezetünkről / programunkról! Ellenkező esetben úgyis hamar kiderül az igazság!
- Legyenek érdekes, színes, rövid, figyelemfelkeltő anyagaink. Ezek hiányában legyen egy max. 1 oldalas, szépen megszerkesztett dokumentumunk (one pager), amiből kiderül, hogy kik vagyunk és mi a tárgyalás tárgya.
- Jó, ha van szép, jól olvasható névjegykártyánk, ami összhangban van az egyéb anyagainkkal.
- A tárgyalásra lehetőleg ne egy képviselőnk menjen, hanem legalább két, egymást jól ismerő és kiegészítő ember, akik alaposan felkészültek és jó csapatjátékosok.
- Legyünk rugalmasak! Ha a mi eredeti elképzelésünk nem nyeri el a partner tetszését, akkor mutassuk meg, hogy vannak alternatívák a tarsolyunkban, nem ragaszkodunk mereven az eredeti elképzeléseinkhez.
- Viszont ragaszkodjunk az elveinkhez és alapértékeinkhez! A vállalati szektor képviselői kemény tárgyalásokhoz szoktak, ezért nem becsülik sokra a „könnyű prédát”. Ne adjuk be túl könnyen a derekunkat!
- Az első találkozás után alakítsunk ki folyamatos kapcsolatot a vállalattal, annak kapcsolattartó személyével!
- Az első találkozó után nem sokkal reflektáljunk az elhangzottakra, emlékeztessük partnereinket a megbeszélés főbb pontjaira, esetleg egészítsük ki az elkészült feljegyzést!
- Ha ígértünk valamit, akkor azt tegyük is meg, és lehetőleg rövid időn belül (pl. további anyagok küldése, információk továbbítása stb).
- Gondoljunk arra, hogy a vállalati szektor egyik központi értéke a hatékonyság, ezért ajánlatos megmutatni, hogy szervezetünk hatékonyan, megbízhatóan működik, tehát alkalmas felvenni a megfelelő fordulatszámot!
- Ami a külsőségeket illeti, ezekre is gondoljunk! Például érkezünk időben (kalkuláljuk be a közlekedési nehézségeket, dugókat stb.). Az öltözködésünk

legyen visszafogott és ápolat! Olyan öltözetet viseljünk, amiben jól érezzük magunkat és nem feszengünk benne. Legyen nálunk jegyzetfüzet és íróeszköz, mert sok apró részlet felmerülhet, amit jó lesz megjegyezni. A laptop nagyon praktikus eszköz erre a célra, de nagyon meg tudja törni a beszélgetés természetes menetét, úgyhogy nyugodtan maradhatunk a papír+toll megoldásnál.

És mit ne tegyünk?

- Schova ne menjünk be csak úgy az utcáról!
- Legyen ajánlónk, legalább egy olyan közös ismerős, akire lehet hivatkozni!
- Ne küldjünk ki leveleket ajánlás nélkül (*cold mailing*)!
- Ne menjünk soha egy vállalatához azzal, hogy pénzt kérünk, mert azt senki sem szereti. A legtöbb vállalatnak már kezd szépen körvonalazódni a CSR politikája, tehát mire mi odamegyünk, nyilvánvalóan van már elképzelésük arról, hogy mit szeretnének.
- Semmiképpen ne próbáljunk személyes kapcsolatot kialakítani vagy személyeskedni tárgyalópartnerünkkel! Maradjunk végig tárgyszerűek és kicsit távolságtartóak!
- Ne beszéljünk túl sokat a civilek nehézségeiről, ne sajnáltassuk magunkat! Nehézségek mindenütt vannak.
- Azért túl rózsásra se fessük a helyzetünket, mert akkor jogosan merül fel a kérdés, hogy miért is keressük az együttműködést.
- A külsőségek terén ne erőlködjünk nagyon, gondoljunk mindig az arany középútra és a józan észre. Ezek mindig hasznos útbaigazítást adnak.

Kormányzati és ifjúsági civil szektor kapcsolata

Napjaink társadalmi kihívásai, folyamatai új típusú együttműködési formák kialakulását segítik elő és igénylik települési szinten és tágabb vonatkozásban egyaránt. Ezt kell felismerniük a települési önkormányzatoknak, és a különböző stratégiák kidolgozásával, tudatos alkalmazásával átalakítaniuk a közszolgáltatások ellátásának rendszerét, természetesen a helyi igényeknek megfelelően.

A nonprofit szektor magyarországi megerősödése lényegében egybeesik az állam által közvetlenül ellátott közszolgáltatások folyamatos visszaszorulásával, valamint a piaci viszonyok térhódításával. A szektor növekvő szerepvállalásának másik oka és lehetősége a demokratikus intézmények kialakulása és ezek működésének eredményei. Az önkormányzat lényegében egyfajta „hidat” képez az állam és annak polgárai között. Ebbe a viszonyrendszerbe épültek be sajátos módon a különböző szervezetek, így a civil szervezetek jelentős része is. Kezd elterjedni a szerződéses partneri viszonyon alapuló együttműködés az önkormányzatokkal, kölcsönös érdekek egyeztetésével a piaci szektorral, valamint a felelősség megosztásával a három szektor között – a helyi közösségben élők érdekében. Ide tartoznak a közszolgáltatás-ellátási szerződések, a feladatátvállalási szerződések, a közművelődési megállapodások, a különböző projektek együttműködési formái stb.

Az ifjúsági feladatellátás módjainak meghatározása fontos feladat. Számos jó és rossz tapasztalat gyűlt össze az elmúlt évek során (pl. Település és Ifjúsága konferenciákon, ifjúsági referensek értekezletein, egyéb szakmai fórumokon, a „BM-es”, azaz a helyi önkormányzatok gyermek- és ifjúsági feladatainak kiegészítő támogatására kiírt pályázatok kapcsán), amelyek alapján meghatározhatjuk az eredményes munka feltételeit és a feladatokat. Azok ellátása a fennálló önkormányzati intézmények hatékonyabb segítő, koordinációs feladatokat is felvállaló működésével, működtetésével, valamint az ifjúságot érintő feladatok és funkciók tisztázásával, átszervezésével vagy civil szervezetekhez történő kiszervezésével tehető hatékonyabbá.

Az utóbbi években egyre több térségben, városban tapasztalhatjuk, hogy a települések szervezetei összefognak, és együttes erővel segítik a térségben, kistérségben élő fiatalokat, felvállalják közös programok szervezését. Ez egyrészt abból fakad, hogy a

kormányzat az önkormányzatiság kistérségi szintű feladatellátási szerepét preferálja. Másrészt abból, hogy együtt könnyebb, mint egyedül, vagyis több kistéleplülés összefogásával lehetnek sikeres kezdeményezések, könnyebb felmutatni közös értékeket. Több térségben alakult programszervező és/vagy ifjúsági programszervező kerekasztal, szövetség vagy éppen kamaszparlament. Ezek száma egy tucatra becsülhető, azonban eddig tapasztalt eredményességük okán továbbiak létrejötte kívánatos és szükséges.

Példák az együttműködésre

Az alábbi táblázatban néhány gyakorlatban is alkalmazott (és alkalmazható) példa olvasható a civil szervezetek és az önkormányzatok közötti közszolgáltatási feladat-megosztásra, illetve együttműködésre.

Fejlesztés	
Területek	Példák
közügyek feltárása és megoldása	részvétel, lakossági fórum, együttműködés
a közszolgáltatások stratégiai fejlesztése	fókuszcsopórt, véleménykérés
új közszolgáltatás létrehozása	teleház fejlesztése
közszolgáltatás „megtartása”, erőforrásainak kizselesítése	iskolai alapítvány létrehozása
ifjúsági szolgáltatások biztosítása	ifjúsági információs és tanácsadó iroda létrehozása
Működtetés	
Területek	Példák
szolgáltatás nyújtása	kultúrház működtetése, polgárörtség
működési feltételek javítása	tájékoztatás, felvilágosítás
igénybevevői kontroll, érdekvédelem	iskolaszék
intézményi érdekképviselő	diákönkormányzat
szakmai kontroll, érdekvédelem	kamarák, ipartestület
integrált szolgáltatások biztosítása	integrált közösségi és szolgáltató tér (IKSZT) projekt

A táblázat a kérdéssel kapcsolatos gondolkodás megindítását szolgálja, a teljesség nem célja.

A jó megoldások terjesztése a civil önkormányzás erősítésének egyik legsikeresebb technikája. A gyakorlatot segítő, legjobbnak tartott írások, tanulmányok sikerének kulcsa az elvi megfontolásokat, modelleket alátámasztó példák, minták bemutatása. A fejlett információs és kommunikációs technológiák korában a tapasztalatok áramlását hallatlan módon felgyorsító megoldások alakultak ki. A társadalmi kreativitás, a sikeres kezdeményezések és innovációk eredményeinek összegyűjtése és terjesztése a kutatás-fejlesztés alaptechnikájává lépett elő. Különösen így van ez a társadalomfejlesztés területén, a nonprofit szektorban, ahol az üzleti érdekek nem korlátozzák az információk terjedését. Sőt, a sikeres országok, társadalmak abban érdekeltek, hogy modelljeik, tapasztalataik mint követendő példák az egész világon, a lehető legszélesebb körben terjedjenek.

*Jó példák,
mintaértékű kezdeményezések*

Hazánkban a nehézségek és folyamatos változások, a sokszor kiszámíthatatlan finanszírozási mechanizmusok ellenére számos jól működő, példaként szolgáló ifjúsági civil szervezet segíti az ifjúsági korosztályok tagjait. A felsorolás is meghaladná a jelen kiadvány kereteit, ezért egyrészt már összegyűjtött jó példák linkjeit, másrészt régióként kiválasztott néhány példás civil szervezetet ajánlunk. E programok és szervezetek működése nagyban hozzájárul az ifjúsági civil szektor további megerősödéséhez.

Az elmúlt évek sikereként élhettük meg a kistérségi szintű ifjúsági kezdeményezések, érdekképviselői fórumok elterjedését. Ez talán annak is a következménye, hogy az államigazgatásban és a közfeladatok ellátásában kialakultak az önkormányzati feladatellátás kistérségi formái, amelyekhez több esetben illeszkedni tudott az ifjúsági tevékenység is (önálló bizottság megalakításával, feladat-ellátási szerződés megkötésével, a kistérségi ifjúsági fórummal való együttműködéssel stb.).

Az ifjúsági civil szektort erősítette a közelmúltban, hogy nyílt pályázati úton civil ifjúsági szakemberek is lehetőséget kaptak az általuk közvetlenül ismert ifjúsági civil szektor tagjainak képviselőire állami döntéshozó testületekben (a Gyermek- és Ifjúsági Alapprogram Tanácsában és a hét Regionális Ifjúsági Tanácsban).

A Szociális és Munkaügyi Minisztérium immár három esztendeje elismerésben részesíti az ifjúsági mintaprojekteket. A díjazottak többségében civil szervezetek. Az általuk megvalósított programokról a következő linken található bővebb információ: <http://www.szmm.gov.hu/main.php?folderID=16425&articleID=32269&ctag=articlelist&iid=1>

A Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat több éve elismerésben részesíti az Európai Bizottság Ifjúság 2000-2006 majd Fiatalok Lendületben Programja által támogatott mintaértékű hazai projekteket. Azok megvalósítói többségében nemformális és formális ifjúsági civil szervezetek. Ezen túlmenően szintén Mobilitás díjban részesülnek minden évben a 7 régióban kiemelkedő szakmai munkássággal rendelkező ifjúságsegítő szakemberek, szervezetek, illetve ifjúsági közösségek.
<http://www.mobilitas.hu/flp/dijazott>

A Mobilitás regionális ifjúsági szolgáltató irodái a régiójukban működő egy-egy ifjúsági civil szervezettel együttműködésben olyan kiadványokat adtak ki, amelyek összegyűjtik az adott régióban megvalósult, mintaként szolgáló, zömében civil ifjúsági projekteket: pl. Gyémántcsiszolók (Észak-alföldi RISZI), Üvegház 1–2. (Dél-alföldi RISZI).

Az Önkéntes Központ Alapítvány által koordinált „Ötlet” hazai önkéntes program koordinációját minden régióban egy-egy civil szervezet végzi.

<http://www.otletprogram.hu/alap.php>

Példaértékű ifjúsági tevékenységet folytató civil szervezetek

Dél-alföldi régió

Tér Ifjúságsegítő Egyesület, Kecskemét

A TÉR Ifjúságsegítő Egyesület a HELPI Ifjúsági Iroda fiatal segítő szakembereinek és laikus önkénteseinek összefogásával jött létre. 1998 végétől folyamatosan közösségi programokat, rendszeres klubfoglalkozásokat és alkalmi rendezvényeket szervez elsősorban a lakótelepen élő fiataloknak, gyerekeknek.
<http://www.ter-kecskemmet.hu>

Dél-Alföldi Ifjúsági Szövetség

A szövetség 1996-ban alakult és Bács-Kiskun, Békés és Csongrád megye területén működik. A szövetség összefogja és koordinálja a térségben működő egyesületek, ifjúsági közösségek, klubok a tevékenységét. A szervezet legerősebb területre, a helyi nyilvánosság megteremtése, közösségfejlesztő programok szervezése, illetve különböző programkoordinálási feladatok elvégzése
<http://www.dalisz.hu/>

VE-GA Gyermek és Ifjúsági Szövetség, Szentes

Alapvető célja, hogy a fiatalok önálló felnőtté és olyan európai polgárokká érjenek, akik nemcsak a nemzeti identitásukat őrzik meg, de egészséges lokálpatrióták is. Ennek érdekében széles körű közéleti fejlesztési, képzési és kulturális munkát végez, illetve menedzsel 1988 óta. A gyermekek és a fiatalok érdekvédelmi, kulturális, szociális és önszervező szerveződése, tevékenysége pártoktól, ideológiáktól független.
<http://www.ve-ga.hu>

Nagyító – Középiskolások Iskolán Kívüli Képzése Alapítvány, Szeged

Tevékenységet 1995-ben kezdte el németországi példák alapján. A középiskolásokkal való szabadidős foglalkozásnak olyan formáját választotta, ahol értelmes

és hasznos képzések keretein belül az oktatás és nevelés értékközvetítéssel és közösségépítéssel együtt érvényesülhet.

<http://www.nagyito.hu>

Határmenti ifjúsági együttműködés a Duna-Körös-Maros-Tisza Eurorégióban

A Duna-Körös-Maros-Tisza eurorégióban kezdeményezet ifjúsági civil és intézményi együttműködés 2005-ben kezdődött, amelynek komoly előrelépése volt 2006-ban, hogy magát az együttműködést közös nyilatkozattal, operatív és szakmai szinten, euroregionális ifjúsági munkacsoportként formalizálta. Példaértékű határon átnyúló ifjúsági kezdeményezés.

http://www.mobilitas.hu/dariszi/da_folyamatok/da_hid

Észak-alföldi régió

Más-Mozaik Szociokulturális Egyesület, Debrecen

Tizenkét éve működteti az országban egyedülálló kezdeményezését, egyéni és csoportos készségek, képességek fejlesztését szolgáló, komplex tehetségkutató, -gondozó programját.

<http://www.rocksuli.hu>

Okkal-Más-Okkal Ifjúsági Egyesület, Hajdúnánás

1998-ban vállalkozó szellemű hajdúnánási fiatalok alakították a helyi ifjúsági közélet formálása céljából. Példaértékű tevékenységük többek között az ifjúsági ház működtetése és különböző szolgáltatások nyújtása.

<http://www.okmasok.hu/>

Kulturális Életért Közhasznú Egyesület, Nyíregyháza

A Mustárház ifjúsági szolgáltató és közösségi teret működtet, amely azzal a céllal jött létre, hogy segítse a városban élő, tanuló fiatalok informálódását és tanulá-

sát, értékes szabadidős lehetőséget, szórakozási alternatívát nyújtson számukra, támogassa önszerveződő csoportok létrejöttét és működését, részt vegyen a helyi fiatalok közösségi életének formálásában. A fiatalokkal való médiatevékenysége országosan, sőt nemzetközi szinten is példaértékű.

<http://www.mustarhaz.hu>

Észak-magyarországi régió

Órhegy Egyesület, Kamaszparlament, Ózd

Civil, egyesületi háttérrel működő Kamaszparlament nemformális ifjúsági szerveződés, amely fiatalok öntevékeny csoportjaira támaszkodva, az ifjúság önkéntes részvétele alapján épül fel. Tevékenységét példaértékű kistérségi összefogás és a demokráciára nevelésben elért eredmények jellemzik.

<http://www.kamaszparlament.hu>

Szimbiózis Alapítvány, Miskolc

1999 végén jött létre azzal a céllal, hogy peremhelyzetű sérült emberek oktatását, nevelését, társadalmi integrációját támogassa. A célcsoportot elsősorban értelmileg és halmozottan akadályozott fiatalok képezik, akik tartós, „szimbiotikus” támogatást igényelnek. A szervezet eddigi tevékenységeinek fő ismérve az ellátott sérültek életviteli minőségében való változtatási törekvés. Kiemelt célcsoportja az ifjúság.

<http://www.szimbiózis.net>

Konszenzus Alapítvány Ifjúságsegítő Szervezete, Eger

A szervezet élen jár a szociálpolitika, szociális munka fejlesztésében, új eljárások, módszerek kidolgozásában, adaptálásában és terjesztésében, a szociálpolitikában érdekelt szervezetek együttműködésének erősítésében.

<http://konszenzus.hu/>

Közép-magyarországi régió

Kapocs Ifjúsági Önsegítő Szolgálat, Alapítvány

Az alacsonyküszöbű szolgáltatást nyújtó, ifjúságsegítő szervezet egyéni segítségnyújtásban végző modellértékű tevékenységet 1992 óta.

<http://www.kapocsalapitvany.hu/>

Iránytű Ifjúsági és Mentálhigiénés Alapítvány, Budapest

A hazai ifjúsági információs és tanácsadó szolgáltatás egyik, ha nem legkiemeltebb szervezete több mint két évtizede. Módszertani tevékenységével hozzájárul az ifjúsági munka fejlesztéséhez.

<http://www.iranytu.net>

Egyesek Ifjúsági Egyesület, Budapest

Tevékenysége központjában a fiatalok és fiatal felnőttek nemformális személyiségfejlesztése, képzése áll, hazai és nemzetközi környezetben. Ezt ifjúsági cserék, kortárssegítő és ifjúsági vezetőképző tréningek, nyári táborok és tematikus hétvégék szervezésével, valamint a fejlődéssel, tanulással egybekötött önkéntesség támogatásával és népszerűsítésével valósítja meg.

<http://www.egyesekek.hu>

Bátor Tábor Alapítvány, Budapest

Beteg gyermekek segítségét végzi tematikus táborokban, élményterápiával. Tevékenysége az önkéntesség és a társadalmi felelősségvállalás, szponzoráció területén is példaértékű.

<http://www.batortabor.hu>

Közép-dunántúli régió

Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület, Nagyvázsony

A települési ifjúsági munkát teljes területén tudatosan, komplexen alkalmazó szervezet. Jó példát tud mutatni bármely más településnek, amely tudatosan akar foglalkozni a fiatalokkal.

<http://www.fekete-sereg.hu>

Élettér Közösség- és Településfejlesztő Egyesület, Komárom

A közösség- és településfejlesztés módszerével az ország kistelepülésein is példás, tevékeny szerepet vállal. A gyermek- és ifjúsági központként működő „Magház” komoly hiányt pótol települési szinten és annak környékén: a szabadidő hasznos eltöltésén túl preventív szolgáltatásokat és mentális fejlesztést is képes biztosítani.

<http://www.eletteregyesulet.hu>

BOCS Alapítvány, Székesfehérvár

A fiatalok globális nevelése, környezeti nevelése területén nemzetközi szinten is modellértékű tevékenységet végez – többek között tematikus táborok szervezésével, módszertani anyagok kidolgozásával.

<http://www.bocs.eu/>

Nyugat-dunántúli régió

Alternatív Diák Időtöltő Klub, Kőrmend

A Kőrmendi Kulturális Központ keretein belül alakult meg, a fiatalok igényein alapuló programokat szervez, együttműködve más ifjúsági szervezetekkel, szolgáltatókkal. A klub létrehozása és működése az ifjúsági közösségfejlesztés jó példája lehet országszerte.

<http://www.ifjusag.kormend.hu/index.php?ugras=statikus&statoldal=891&nyelv=0&nyelv=0>

Zalai Hazatérők Egyesülete

Egy sikeres foglalkoztatás program keretében 10 fiatal talált a zalai térségben munkát, akik úgy döntöttek, hogy létrehoznak egy nonprofit egyesületet annak érdekében, hogy kezdeményezzék hasonló programok megszületését, és hozzájáruljanak ahhoz, hogy minél több fiatal maradjon a térségben, vagy térjen haza. Példaértékű tevékenységük érinti szinte a teljes ifjúsági munkát.

<http://www.celodinzala.hu/Hazaterok.htm>

Ifjúsági Szövetség a Kisalföldi Régióért, Börcs

Összefogja és koordinálja azoknak az egyesületeknek, társadalmi szervezeteknek a tevékenységét, amelyek Győr-Moson-Sopron megye területén vidékfejlesztési szakmai tevékenységgel, az ifjúsági közélettel, az ifjúsági munkanélküliséggel, kulturális és sportprogramok szervezésével és a népi hagyományok megőrzésével foglalkoznak.

http://www.borcs.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=31&Itemid=45

Dél-dunántúli régió

Polip Ifjúsági Egyesület, Szekszárd

Az ifjúsági munka teljes területét átfogó, változatos módszertannal dolgozó, főként az ifjúsági szolgáltatásokban, nemzetközi ifjúsági programokban élen járó szervezet.

<http://www.polipifjusag.hu/>

Az Emberség Erejével Alapítvány, Pécs

Tevékenységeinek lényege a társadalmi befogadás erősítése elsősorban emberi jogi nevelésen keresztül. Mindezt példaértékű, változatos, kreatív módszerekkel, felkereső ifjúsági munkával, képzésekkel, nemzetközi projektekkel teszi.

<http://www.emberseg.hu/>

Demokratikus Alsómocsoládi Gyermek- és Ifjúsági Önkormányzat, Alsómocsolád

A hazai gyermek- és ifjúsági önkormányzati mozgalom egyik kiemelt szervezete, amelynek működése és tevékenysége (annak dokumentációja) példaként szolgált és szolgál. Nagy szerepe volt és van a hasonló szervezetek elterjedésében hazánkban.

http://www.alsomocsolad.hu/index.php?module=news&action=list&fname=civil_szervezetek5#MIDDLE

Compass Európai Ifjúsági Közösségért Egyesület, Kaposvár

A fiatalok demokráciára nevelése, az interkulturális tanulás, számos fejlesztő program, az önkéntesség elterjesztése és ifjúsági szálláshely működtetése sorolható főbb tevékenységei közé. Mindezek menedzselését és eredményességét tekintve példaértékű a hazai ifjúsági munkában.

<http://compass-youth.org/>

Irodalom

Vonatkozó jogszabályok:

1959. évi IV. törvény a Polgári törvénykönyvről (74. §. az alapítványok)
1989. évi II. törvény az egyesülési jogról
1993. évi LXXIX. Törvény a közoktatásról (62., 63., 64. §.)
1990. évi IV. törvény a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról
1997. évi CLVI. törvény a közhasznú szervezetekről
1997. évi CLVI. törvény a közhasznú szervezetekről
2005. évi LXXXVIII. törvény a közérdekű önkéntes tevékenységről
2005. évi CXXXIX. törvény a felsőoktatásról (77., 78., 79. §.)
2006. évi IV. törvény a gazdasági társaságokról (4. §.)

Szakirodalom:

- Nagy Ádám (szerk.): Ifjúságügy, ifjúsági szakma, ifjúsági munka. Budapest, Palócvilág Alapítvány – Új Mandátum Könyvkiadó, 2008.
Nagy Ádám (szerk.): Ifjúságsegítés – Probléma vagy lehetőség az ifjúság? UISZ Könyvek, Budapest-Szeged Belvedere-Palócvilág-ÚMK, 2007.
Nagy Ádám (szerk.): Civil ifjúsági éves jelentés 2005. Új Ifjúsági Szemle 2006. tél (IV. évfolyam 4. szám)
Nagy Ádám (szerk.): Civil éves jelentés 2006-2007. Civil Szemle 2008/1-2.
Kárpáti Árpád: Civil ifjúsági tevékenységek, ifjúságsszakmai struktúrák. Új Ifjúsági Szemle, 2008. nyár-ősz (VI. évfolyam 2-3. szám)
Pavluska Valéria: A nonprofit szektor. Pécs, JPTE, FEEFI, 1999.
Ifjúság2000, Ifjúság2004 és Ifjúság2008 gyorsjelentések:
<http://www.szmm.gov.hu/main.php?folderID=16426>
Magyar Cserkészszövetség honlapja: www.mcscs.hu
Hogyan? Tovább! – Szervezetfejlesztés civileknek. (Kalmár Elvira, Kertész Tibor, Pontyos Tamás, Vágvolgyi Gusztáv, Bárdos Ferenc) Budapest, Ökotárs Alapítvány, 2005.

Üveg ház 1., 2. ifjúsági mintaprojektek a dél-alföldi régióban. Szeged, Belvedere Alapítvány, 2006., 2008.

Gyémántcsiszolók. (Az Észak-alföldi Regionális Ifjúsági Tanács támogatásával megvalósult programok 2000-2003) Debrecen, Hajdúsági Hallgatói Önkormányzatok Kulturális Egyesülete, 2005.

Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat szakmai portálja: www.mobilitas.hu

Nonprofit Információs és Oktató Központ (NIOK) Alapítvány portálja:
www.nonprofit.hu

Egyesület alapítása lépésről lépésre

<http://www.nonprofit.hu/utmutato/119.html>

Alapítvány alapítása lépésről lépésre

<http://www.nonprofit.hu/utmutato/118.html>